

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

7 βιβλ. βινυλίου : 140

ΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ
ΣΥΝΕΔΡΙΑ
ΤΟΥ 1930

u. l. g.

ΑΘΗΝΑΙ

10228

X K

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
Κ.Ε. ΠΕΡΙΣΣΩΤΩΝ

ΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ
ΣΥΝΕΔΡΙΑ
ΤΟΥ 1930

ΤΑΧΙΝΟΣ

I.

ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΣΣΕ)

Αριθ. Πρωτ. 2544
Αθήναι, 28
19-4-1930

ΕΙΣ ΑΓΩΓΗ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ λαβὼν τὴν ἀπόφασιν, ὅπως θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὴν διάταξιν τῆς ἐκπαιδευτικῆς νομοθεσίας περὶ συγκροτήσεως Συνεδρίων τῶν Γενικῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς Ἐκπαιδύσεως, τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ τῶν Διευθυντῶν καὶ Ὑποδιευθυντῶν τῶν Διδασκαλείων τοῦ Κράτους πρὸς συζητήσιν καὶ ἀποσαφήνισιν σπουδαίων ἐκπαιδευτικῶν - ζητημάτων, καὶ ἐπιθυμοῦν, ὅπως ἔχῃ καὶ τὴν γνώμην τῶν ἀνωτέρω ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν περὶ τῶν ζητημάτων τούτων, ἀπηύθυνε πρὸς αὐτοὺς τῆ 16 Ἀπριλίου 1930 τὴν κατωτέρω Ἐγκύκλιον:

ΠΕΡΙ ΣΥΓΚΛΗΣΕΩΣ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ. — Πρὸς τοὺς κ. κ. Ἐπιθεωρη-
τὰς τῶν Δημοτικῶν σχολείων τοῦ Κράτους (ἢ κ. κ. Διευθυντὰς καὶ
Ἐπιθεωρητὰς Διδασκαλείων ἢ Γενικοὺς Ἐπιθεωρητὰς τῶν σχολείων).

Ἐπιθυμοῦντες νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐγγυτέραν μεθ' ὑμῶν ἐπικοινωνίαν
πρὸς συζητήσιν τῶν μᾶλλον σημαντικῶν ἐκ τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ ἔργον
σας ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων, ἀπεφασίσαμεν τὴν σύγκλησιν συνεδρίου τῶν
Ἐπιθεωρητῶν τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσως ἐνταῦθα καὶ κατὰ τὴν 1—7 τοῦ
προσεχοῦς Σεπτεμβρίου ἐ. ἔ. (ἢ: συνεδρίου τῶν Διευθυντῶν καὶ Ἐπιθεωρη-
τῶν τῶν Διδασκαλείων ἐνταῦθα καὶ κατὰ τὴν 8—14 τοῦ προσεχοῦς Σεπτεμ-
βρίου ἐ. ἔ., ἢ: συνεδρίου τῶν Γενικῶν Ἐπιθεωρητῶν τῶν σχολείων ἐνταῦθα
καὶ κατὰ τὴν 15—21 τοῦ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου ἐν. ἔτ). Πρὶν ἢ ὅμως κα-
ταρτίσωμεν ὀριστικῶς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῶν συζητητέων θεμάτων, θέ-
λοντες νὰ ἔχωμεν καὶ τὴν ὑμετέραν ἐπὶ τούτων γνώμην, παρακαλοῦμεν, ὅπως
ἅμα τῇ λήψει τῆς παρούσης ἀναφέρητε ἡμῖν, τίνα ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα
νομίζετε, ὅτι δεόν νὰ ἀποτελέσωσιν ἀντικείμενα συζητήσεως ἐν τῷ συνε-
δρίῳ τούτῳ.

Ὁ Ὑπουργὸς Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ἡμῖν τὴν ἐπιθυμητὴν ἐπικοινωνίαν καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις γνώμην, παρακαλοῦμεν, ὅπως ἅμα τῇ λήψει τῆς παρούσης ἀναφέρητε ἡμῖν, τίνα ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα νομίζετε, ὅτι δεόν νὰ ἀποτελέσωσιν ἀντικείμενα συζητήσεως ἐν τῷ συνεδρίῳ τούτῳ.

Ἄφοῦ δὲ οἱ περὶ ὧν πρόκειται Ἐκπαιδευτικοὶ λει-
τουργοὶ κ' ἐπέβαλον εἰς τὸ ὄψους τῶν ἐπιθεωρητῶν ἐπιθεωρητῶν
γνώμας τῶν, τὸ δὲ Ἐκπαιδευτικὸν Γνωμοδοτικὸν Συμ-
βούλιον, λαβὼν ταύτας ὑπ' ὄψει, καθώρισε τὰ ἐν ἐκάστῳ
τῶν προκείμενων συνεδρίων συζητητέα θέματα καὶ τοὺς ἐπὶ ἐκά-
στου τῶν θεμάτων ποσὺν ἐισηγητῶν, τὸ Ὑπουργεῖον
ἀπὸ τῶν ἐπιθεωρητῶν πρὸς τὰ μέλη τῶν συνεδρίων τῆς 26^{ης} Ἰουνίου
ἐ. ἔτ. τὰς ἀκολουθοῦσας σχετικὰς ἐγκυκλίους:

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΥΖΗΤΗΤΕΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΘΕΜΑΤΩΝ

Πρὸς τοὺς κ. κ. Ἐπιθεωρητὰς τῶν δημοτικῶν Σχολείων.

Ἄρθ. Πρωτ. 38226

Ἄρθ. Ἐγκυκλ. 108

26-6-1980

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὴν ὑπ' ἀριθ. 3 πράξιν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου, ὁρίζομεν ὡς θέματα συζητήεα εἰς τὸ ἀπὸ 1-7 προσεχοῦς Σβόριον συγκληθησόμενον ἐνταῦθα συνέδριον τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῶν δημ. σχολείων τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ προσήκουσα διαρρῦθμισις τοῦ διοικητικοῦ καὶ τοῦ καθοδηγητικοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.

2) Ποῖαι τροποποιήσεις πρέπει νὰ γίνουσι εἰς τὸ ἀναλυτικὸν καὶ ὄρολογιον πρόγραμμα τοῦ δημ. σχολείου.

3) Ἡ προσήκουσα λειτουργία τοῦ μονοταξίου δημ. σχολείου (ἀριθμὸς μαθητῶν καὶ τάξεις, ποιὸν διδασκάλων, διδακτικὰ βιβλία, διδακτέα ἕλη καὶ μέθοδος διδασκαλίας κ. τ. λ.).

4) Ἡ προσήκουσα μετεκπαίδευσις τῶν πτυχιούχων ἰδίᾳ δημίων (Πανεπιστημιακῆ, γεωπονικῆ, διὰ θερινῶν μαθημάτων, διὰ συνεδρίων, διὰ ταξιδίων, διὰ βοηθητικῶν βιβλίων κ.τ.τ.).

5) Τὰ ἐπιβαλλόμενα ἐκ τῆς καθιερωθείσης μικτῆς φοιτήσεως διοικητικά, παιδονομικὰ καὶ διδακτικὰ μέτρα.

6) Ἡ προσήκουσα διαρρῦθμισις τοῦ διδακτηριακοῦ ζητήματος καὶ

7) Ἡ λειτουργία μαθητικῶν συσσιτίων. Ἐννοεῖται, ὅτι κατὰ τὸ συνέδριον δύνανται νὰ τεθοῦν καὶ ἄλλα ἐνδιαφέροντα ζητήματα.

Ὡς εἰσηγητὰς δὲ ἐπὶ ἐκάστου τῶν ἀνωτέρω θεμάτων ὁρίζομεν τοὺς ἑξῆς :

Ἐπὶ τοῦ πρώτου τοὺς Ἐπιθεωρητὰς Πειραιῶς Γ. Βασιλειάδην, Ἀνατολικῆς Ἀθηνῶν Δ. Ζαφειρακόπουλον καὶ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Κ. Μιχαηλίδην.

Ἐπὶ τοῦ δευτέρου τοὺς Ἐπιθεωρητὰς Κομοτινῆς Σ. Βασιλικόπουλον, Χίου Κ. Κωνσταντινίδην καὶ Κορινθίας Β. Παπαγεωργίου.

Ἐπὶ τοῦ τρίτου τοὺς Ἐπιθεωρητὰς Πατρῶν Ἡλ. Βλάχον καὶ Μεσσηνίας Ζ. Καπερνάρου.

Ἐπὶ τοῦ τετάρτου τοὺς Ἐπιθεωρητὰς Λαρίσης Ι. Καλλιγᾶν καὶ Ξάνθης Γ. Μπούραν.

Επί του πέμπτου τούς Ἐπιθεωρητάς Εὐρυτανίας Κ. Δραγώτην καὶ Ἡρακλείου Ι. Σταυρακόκη.

Ἐπί του ἔκτου τούς ἐπιθεωρητάς Κεφαλληνίας Γ. Καράτσιλον καὶ Ἐδέσσης Σ. Πίσπερη.

Ὁ Ὑπουργὸς Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΥΖΗΤΗΤΕΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΘΕΜΑΤΩΝ

Πρὸς τοὺς κ. κ. Διευθυντάς καὶ Ὑποδιευθυντάς τῶν Διδασκαλείων τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν Νηπιαγωγῶν.

Ἐχόντες ὑπ' ὄφει τὴν ὑπ' ἀριθ. 2 πράξιν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου, ὀρίζομεν ὡς θέματα συζητητέα εἰς τὸ ἀπὸ 8—14 προσεχῶς Σεπτεμβρίου συγκληθησόμενον ἐνταῦθα συνέδριον τῶν Διευθυντῶν καὶ Ὑποδιευθυντῶν τῶν Διδασκαλείων τῆς Δ. Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν Νηπιαγωγῶν τὰ ἑξῆς:

1) Πῶς πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ ἀναλυτικὸν καὶ τὸ ὄρολόγιον πρόγραμμα τῶν προτύπων δημο. σχολείων τῶν Διδασκαλείων τῆς Δ. Ἐκπαιδεύσεως.

2) Πῶς πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ ἀναλυτικὸν καὶ τὸ ὄρολόγιον πρόγραμμα τῶν πεντατάξιων Διδασκαλείων τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως.

3) Ἡ μέθοδος τῆς ἐργασίας εἰς τὰ διάφορα μαθήματα τοῦ Διδασκαλείου τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως.

4) Ἡ δημοτικὴ γλῶσσα εἰς τὰ Διδασκαλεῖα.

5) Πῶς πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ ἀναλυτικὸν καὶ τὸ ὄρολόγιον πρόγραμμα τοῦ Διδασκαλείου τῶν Νηπιαγωγῶν. Ποία μέθοδος ἐργασίας πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται εἰς τὰ Νηπιαγωγεία.

6) Ἀνακοινώσεις περὶ τῶν ἐφαρμοζομένων σήμερον εἰς τὰ Διδασκαλεῖα μεθόδων ἀγωγῆς.

7) Λειτουργία μαθητικῶν συσσιτίων. Ἐννοεῖται, ὅτι κατὰ τὸ συνέδριον δύνανται νὰ τεθοῦν καὶ ἄλλα ἐνδιαφέροντα ζητήματα.

Ὡς εἰσηγητὰς δέ ἐπὶ ἐκάστου τῶν ἀνωτέρω θεμάτων τοὺς ἑξῆς:

Επί τοῦ πρώτου τοῦς Διευθυντάς Διδασκαλείου τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως Δ. Γαρθίαν ἀρρένων Φλωρίνης, Χ. Κοκκίνη ἀρρένων Καστορίας, Χ. Οἰκονόμου ἀρρένων Ἀλεξανδρουπόλεως καί Π. Παρασκευόπουλον ἀρρένων Τριπόλεως, ἐπί τοῦ δευτέρου τοῦς Διευθυντάς Διδασκαλείων τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως Γ. Ζομπανάκη ἀρρένων Θεσσαλονίκης, Μ. Μιχαλόπουλον θηλέων Σερρών καί Σ. Σούρλαν ἀρρένων Ἰωαννίνων καί τὸν ὑποδιευθυντὴν τοῦ Διδασκαλείου Ἀλεξανδρουπόλεως Δ. Πλουμέντην, ἐπί τοῦ τρίτου τὸν Διευθυντὴν τοῦ Διδασκαλείου ἀρρένων Ἀθηνῶν Ν. Καραζοῆστον καί τοῦς Ὑποδιευθυντάς Διδασκαλείου ἀρρένων Θ. Κάστανον Φλωρίνης καί Ν. Παπαμαῦρον Λαμίας, ἐπί τοῦ τετάρτου τὸν Διευθυντὴν τοῦ Διδασκαλείου Ἡρακλείου Σ. Μπουρλότον καί τοῦς Ὑποδιευθυντάς τοῦ Διδασκαλείου Λαμίας Ν. Παπαμαῦρον, τοῦ Διδασκαλείου Κοζάνης Ἡλ. Γερακόπουλον καί τοῦ Διδασκαλείου Καστορίας Κ. Κοντοβασίλην, ἐπί τοῦ πέμπτου πάσας τὰς διευθυνούσας Διδασκαλεῖα Νηπιαγωγῶν καί ἐπί τοῦ ἕκτου πάντας τοὺς συνέδρους τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ κάμουν σχετιζὰς ἀνακοινώσεις.

Ὁ Ὑπουργὸς Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΥΖΗΤΗΤΕΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΘΕΜΑΤΩΝ

Πρὸς τοὺς κ. κ. Γενικοὺς Ἐπιθεωρητάς τῶν σχολείων.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὴν ἐπ' ἀριθ. 2 πράξιν τοῦ Ἐκπαιδ. Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου ὀρίζομεν ὡς θέματα συζητητέα εἰς τὸ ἀπὸ 15—21 προσεχούς Σεπτεμβρίου συγκληθησόμενον ἐνταῦθα συνέδριον τῶν Γεν. Ἐπιθεωρητῶν τῆς Ἐκπαιδεύσεως τὰ ἑξῆς :

- 1) Ἀνασκόπησις τῆς μέχρι τοῦδε ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν Γεν. Ἐπιθεωρητῶν καί πορίσματα ἐξαγόμενα ἐκ ταύτης.
- 2) Πῶς πρέπει νὰ ἔχη τὸ ἀναλυτικὸν καί τὸ ὁρολόγιον πρόγραμμα τῶν ἐν τοῖς ἑξαταξίαις Γυμνασίαις διδασκομένων μαθημάτων.
- 3) Ἡ προσήκουσα διαρρύθμισις τοῦ διδακτηριακοῦ ζήτηματος.

4) Ανακοινώσεις περί των σήμερον εφαρμοζομένων, εις τὰ σχολεία τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως μεθόδων διδασκαλίας καὶ ἀγωγῆς.

5) Λειτουργία μαθητικῶν συσσιτίων. Ἐννοεῖται, ὅτι κατὰ τὸ συνῆδριον δύνανται νὰ τεθοῦν καὶ ἄλλα ἐνδιαφέροντα ζητήματα.

Ὡς εἰσηγητὰς δὲ ἐπὶ ἐκάστου τῶν ἀνωτέρω θεμάτων ὀρίζομεν τοὺς ἑξῆς:

Ἐπὶ τοῦ πρώτου τοὺς Γεν. Ἐπιθεωρητὰς τῆς IB' περιφερείας I. Κατσουρόν, τῆς Ε' περιφερείας Σ. Λάϊον, τῆς Γ' περιφερείας Γ. Παπανικολάου καὶ τῆς ΣΤ' περιφερείας Ε. Καρδαβέλλαν.

Ἐπὶ τοῦ δευτέρου τοὺς Γεν. Ἐπιθεωρητὰς τῆς Δ' περιφερείας Φ. Βουσβούνην, τῆς Θ' περιφερείας Κ. Παπαϊωάννου, τῆς Β' περιφερείας Γ. Στεφανιάκη καὶ τῆς Ζ' περιφερείας Χ. Χριστόπουλον.

Ἐπὶ τοῦ τρίτου τοὺς Γεν. Ἐπιθεωρητὰς τῆς ΙΑ' περιφερείας Ἡλ. Λυκουρέζον, τῆς Γ' περιφερείας Σ. Φιλίππιδην, τῆς Η' περιφερείας Π. Φιλόπουλον καὶ τῆς Α' περιφερείας Ξ. Χρυσανθακόπουλον.

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τέλος πάντας τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ κάμουν σχετικὰς ἀνακοινώσεις.

Ὁ Ὑπουργὸς Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Τέλος τὸ Ὑπουργεῖον δι' εἰδικῶν Ἐγκυκλίων του ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 50830, 50831 καὶ 50832 καὶ ἀπὸ 20 Αὐγούστου ἐν. ἔτ. προσεκάλεσε 1) τοὺς κ. Ἐπιθεωρητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων, 2) τοὺς κ. Διευθυντὰς καὶ Ὑποδιευθυντὰς τῶν Διδασκαλείων καὶ 3) τοὺς κ. Γενικοὺς Ἐπιθεωρητὰς τῶν σχολείων τοῦ Κράτους, ὅπως παραστῶσι κατὰ τὸν ὀρισθέντα χρόνον εἰς τὰ συνέδριά των πρὸς συζήτησιν τῶν, ὡς ἀνωτέρω, κοινοποιηθέντων εἰς αὐτοὺς θεμάτων.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ
ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

1-6 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1930

ΤΟ ΕΥΡΕΛΠΙΟΝ ΤΩΝ ΚΗΘΕΡΟΝ
ΤΗΣ ΑΠΟΤΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

1-8 SEPTEMBER 1930

ΕΝΑΡΞΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1930

Η έναρξις τοῦ συνεδρίου ἔγινε τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1930 καὶ περὶ ὄραν 9 π. μ. ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ διεξήχθη μέχρι τῆς λήξεως τῶν ἐργασιῶν του. Ἦσαν παρόντες κατ' αὐτὴν καὶ καθ' ὄλον τὸ συνέδριον 68 Ἐπιθεωρητὰ δημοτ. σχολείων, οἱ ἑξῆς:

1) Θεόδ. Παπαβασιλείου Φωκίδος, 2) Φίλιπ. Ματαράγας Σόρου, 3) Γεώργ. Βασιλειάδης Πειραιῶς, 4) Τρ. Παπαθανασίου Γόρτυνος Κρήτης, 5) Κοσμ. Μιχαηλίδης Μαντινείας καὶ Κυνορίας, 6) Ἰωάννης Δρομάζος Ἀγρινίου, 7) Παναγ. Μπατσούτας Θεσσαλονίκης, 8) Ἰωάννης Βαλέργας Μεραμβέλλου, 9) Ἰωάνν. Δημητριάδης Λευκάδος, 10) Ἀριστ. Γκόλμας Πωγωνίου, 11) Γεώργ. Π. Κοκκίνης Λαγκαδᾶ, 12) Γρηγόρ. Καράτσαλος Κεφαλληνίας, 13) Γεώργ. Σπερνοβασίλης Μεσολογγίου, 14) Γεώργ. Ἀραβόσης Χαλκίδος, 15) Ἀναστ. Χαραλαμπόπουλος Φθιώτιδος, 16) Κωνστ. Λεοντάρης Γενιτσῶν, 17) Σωτήρ. Κυριακίδης Σφαζίων, 18) Ἰωάνν. Φώτιος Ρεθύμνης, 19) Παναγ. Βεργόπουλος Κορίνθης, 20) Ἰωάνν. Σταυρακάκης Ἡρακλείου, 21) Ἀπόστολος Στυλιανόπουλος Σάμου, 22) Χρῆστος Λούπας Βοιωτίας, 23) Ἀντώνιος Γεραντώνης Κυκλάς, 24) Κωνστ. Λαγουμιτζάκης Καβάλλας, 25) Βασίλ. Οἰκονομίδης Σερφῶν, 26) Μιλτ. Σταβάρας Κοζάνης, 27) Βασίλ. Παπαγεωργίου Κορινθίας,

28) Άθαν. Μπρούστας Σητείας, 29) Παναγ. Μπέλλας Άλεξανδρουπόλεως, 30) Π. Δ. Παναγόπουλος Κερκύρας, 31) Παναγ. Οικονόμου Άρτης, 32) Ίωάνν. Κερασόπουλος Καρυστίας, 33) Ίωάνν. Δανόπουλος Διδυμοτείχου, 34) Κ. Μπακανάκης Καλαβρύτων, 35) Γ. Ζαγοριανός Χανίων, 36) Παν. Κωνσταντινόπουλος Κυπάρισσας, 37) Ν. Δέπος Μαγνησίας, 38) Κ. Άναγνωστόπουλος Ζακύνθου, 39) Κων. Κωνσταντινίδης Χίου, 40) Παναγ. Στεφανός Ηλείας, 41) Γερ. Σπετσιέρης Ίωαννίνων, 42) Ν. Παλακώστας Πρεβέζης, 43) Ήλιος Βλάχος Πατρών, 44) Ί. Φωτόπουλος Φιλιατών, 45) Παν. Ταμπακόπουλος Ζαγορίου, 46) Παναγ. Παυλοῦρος Παράνυϊας, 47) Γεώρ. Ευδιάς Καρδίτσης, 48) Γεώρ. Μπούρας Ξάνθης, 49) Σπυρ. Μένταλος Τρικιάλων 50) Ίωάνν. Βαγιονίτης Χαλκιδικής, 51) Σπυρ. Πίσπερης Έδέσσης, 52) Ίωάνν. Καπερνάρος Λέσβου, 53) Π. Ήβρης Γρεβενών, 54) Κ. Άντωνίου Έλασσόνας, 55) Ίωάνν. Άσβεστάς Σιατίστης, 56) Ίωάνν. Τσιότσας Άργολίδος, 57) Ν. Γύπαρης Καστορίας, 58) Ίωάνν. Άναστασόπουλος Βεροίας, 59) Κ. Δραγώτης Εύρυτανίας, 60) Β. Πατίτσας Δράμας, 61) Άγγελος Γιούρτης Φλωρίνης, 62) Ζαχαρ. Κάπερνάρος Μεσσηνίας, 63) Δ. Ζαφειρακόπουλος Άθηνων, 64) Σταύρ. Βασιλικόπουλος Κομοτινής, 65) Ήλιος Πετρόπουλος Γορτυνίας, 66) Χ. Μπούκουρας Λακεδαίμονος, 67) Ί. Καλλιγιάς Λαρίσης, 68) Δ. Κυβέλλος Νάξου.

Επίσης παρίσταντο τόσον κατά την έναρξιν του συνεδρίου, ὅσον καὶ κατά τὰς συνεδριάς του ὁ ἐπὶ τῆς Παιδείας Ὑπουργὸς κ. Γ. Παπανδρέου, τὰ μέλη τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου, τὰ περισσότερα τῶν μελῶν τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Δημοτικῶν Συμβουλίων τῆς Δημοτικῆς καὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, πολλοὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ πλείστοι ἐκπαιδευτικοί.

Τὴν έναρξιν τοῦ συνεδρίου ἐκήρυξεν ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας διὰ τῆς ἀκολουθοῦσας ὁμιλίας :

ΚΑΛΩΣ ΗΛΘΑΤΕ

ΚΥΡΙΟΙ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΑΙ ΤΗΣ ΛΑΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ!

» Αισθάνομαι ειλικρινή χαράν διὰ τὴν σημερινήν μας συνάντησιν, ἢ ὁποία, εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ ἀποβῆ πρὸς τὸ καλὸν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Δυστυχῶς ἡ Πολιτεία μέχρι τοῦδε εἶχεν ἀμελήσει τὴν σύγκλησιν τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Συνεδρίων. Ἀπὸ τοῦ 1919, ὁπότε διὰ πρώτην φορὰν συνεκλήθη Συνέδριον Ἐπιθεωρητῶν, μόλις σήμερον καλεῖται τὸ δεύτερον. Καὶ ὅμως τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Συνέδρια εἶναι ὄχι μόνον χεῖρισμα, ἀλλ' ἀπαραίτητα, διότι δημιουργοῦν τὴν προσωπικὴν ἐπικοινωνίαν, διότι ἐπιτυγχάνουν τὴν ἀμοιβαίαν διαφώτισιν μὲ τὴν συνάντησιν τῆς πείρας τῶν Ἐπαρχιῶν καὶ τῆς θεωρίας τοῦ Κέντρου.

» Διὰ τοῦτο ἐκρίναμεν ἐπιβεβλημένον νὰ καθιερώσωμεν ἀνά διετίαν τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Συνέδρια τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως, τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς Μέσης, καθὼς καὶ τῶν Διευθυντῶν τῶν Διδασκαλείων. Κατὰ δὲ τὸ διάμεσον ἔτος θὰ συνέρχεται, κατὰ τὸν νόμον, τὸ Ἀνώτατον Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον, τοῦ ὁποίου προορισμὸς εἶναι ὁ καθορισμὸς ἐνιαίας κατευθύνσεως εἰς

τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Τὰ πορίσματα τῶν Συνεδρίων θὰ ἐκδίδονται εἰς τόμους, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν μόνιμον βοήθημα διὰ τὴν μελέτην τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας πραγμάτων.

» Δὲν πρόκειται σήμερον νὰ ἐπεκταθῶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως, καθὼς καὶ τῶν κατευθύνσεων διὰ τὸ μέλλον. Ἐπιφυλάσσομαι νὰ πράξω τοῦτο μετὰ τὸ πέρασ τοῦ Συνεδρίου εἰς τὴν ὥραν τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ, ὅταν θὰ ἔχωμεν γνωρισθῆ περισσότερον. Ἀρκοῦμαι μόνον νὰ ἐπισημάνω ὀλίγα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς συντελουμένης ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως.

» Τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον ἔγινεν ἐξατάξιον. Ἀπετέλει στοιχειῶδες καθήκον τῆς Δημοκρατίας, ἡ ὁποία στήριζεται εἰς τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν, νὰ καθιερώσῃ τὴν ἐπαρκῆ μόρφωσιν τῶν τέκνων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὸν ἐξαετῆ κύκλον τῆς λαϊκῆς μορφώσεως συμπληρῶνουν αἱ κατώτεροι πρακτικαὶ σχολαί, τὰς ὁποίας θὰ προσπαθήσωμεν νὰ πολλαπλασιάσωμεν, εἰς τρόπον, ὥστε ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἐκτὸς τῆς στοιχειώδους θεωρητικῆς, νὰ ἀποκτήσῃ καὶ πρακτικὴν ἐκπαίδευσιν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς καὶ τὴν οἰκονομικὴν του εὐημερίαν.

» Ὁργανώθησαν τὰ πεντατάξια Διδασκαλεῖα διὰ τὴν

βελτίωσιν τῆς μορφώσεως τῶν δημοδιδασκάλων τοῦ μέλλοντος, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ μετεκπαίδευσις, πανεπιστημιακὴ καὶ γεωργικὴ, τῶν σήμερον ὑπηρετούντων. Ἐν τῇ ἰστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος ἔγινεν σοβαρὰ καὶ ἀποτελεσματικὴ προσπάθεια διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν σχολικῶν κτιρίων. Ἐντὸς τοῦ τρέχοντος ἔτους παρέσχομεν ἐπικουρίαν εἰς 1500 σχολεῖα κοινοτήτων, ἐλπίζομεν δέ, ὅτι μὲ τὸ δάνειον τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου λιρῶν θὰ λύσωμεν ἐντὸς διετίας κατὰ μέγα μέρος τὸ πρόβλημα τῶν σχολικῶν κτιρίων τῶν πόλεων. Καὶ ἐπιθυμῶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο νὰ ἐξάρω καὶ νὰ ἀποδώσω τὸν πρέποντα δημόσιον ἔπαινον εἰς τοὺς Διδασκάλους καὶ τοὺς Ἐπιθεωρητάς. Διότι ἂν αἱ κοινότητες ὑπέστησαν πράγματι προθύμως καὶ ἀξιεπαίνως τὰς μεγαλυτέρας θυσίας διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν σχολείων, ὁ ἕκαστος αὐτῶν ὀφείλεται ἐξ ἴσου εἰς τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν Διδασκάλων καὶ τῶν Ἐπιθεωρητῶν, οἱ ὅποιοι δικαίως ἐποθέτησαν τὴν ὑπηρεσιακὴν τῶν φιλοτιμίαν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ μεγαλυτέρου δυνατοῦ ἀριθμοῦ σχολείων.

» Ὁργανώσαμεν ἐπίσης ἐπὶ νέων βάσεων τὴν διοίκησιν τῆς ἐκπαίδευσως, ἰδρύσαντες τὸ Γνωμοδοτικὸν Συμβούλιον, τοῦ ὁποίου κύριος προορισμὸς εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ μελέτη τῶν ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων, ἡ σύνταξις τῶν σχολικῶν προγραμμάτων, ἡ κρίσις τῶν διδακτι-

κῶν βιβλίων, ἢ ὀργάνωσις συνεδρίων, καὶ εἰδικεύσαντες τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως, ὥστε νὰ εἶναι τοῦ λοιποῦ ἐντελῶς ἐνήμερον τῆς διοικήσεως καὶ νὰ εἶναι ἐπίσης εἰς θέσιν πρὸς ἐνέργειαν συνεχῶν ἐπιθεωρήσεων εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ ἐπαγρύπνησιν τῆς καλῆς λειτουργίας τῆς ἐκπαιδεύσεως.

» Ὄταν εἰς τὴν Βουλὴν εἶχον εἰσηγηθῆ τὰ ἐκπαιδευτικὰ νομοσχέδια, ἐτόνισα καὶ μὲ τὴν σημερινὴν εὐκαιρίαν εὐχαρίστως ἐπαναλαμβάνω, ὅτι δὲν ὑπερτιμῶ τὴν ἀξίαν τῶν νόμων. Οἱ νόμοι καθ' ἡμᾶς εἶναι δυνατότητες, αἱ ὁποῖαι ἀναμένουν πραγματοποιήσιν. Εἶναι σχήματα, τὰ ὁποῖα ἀναμένουν περιεχόμενον. Καὶ ὅταν ἡ ἀλήθεια αὐτῆ ἰσχύη κατὰ κανόνα διὰ κάθε νόμον, ἔχει ἀσφαλῶς ἰσχύν ἀπείρως περισσοτέραν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ κατ' ἐξοχὴν ψυχικὴν λειτουργίαν. Ὅσαιδήποτε ὑλικά βελτιώσεις τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἂν γίνων, θὰ εἶναι ἀπολύτως ἀνεπαρκεῖς χωρὶς τὴν θερμὴν συμμετοχὴν τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος, χωρὶς τὸν ἐνθουσιασμόν καὶ τὴν πίστιν τοῦ διδασκάλου. Καὶ ἀκριβῶς, εἰς τὸν ἀμοιβαῖον διαφωτισμὸν τῶν πνευμάτων καὶ τὴν τόνωσιν τῶν ψυχῶν ἀποβλέπει ἡ σημερινή μας συνάντησις.

» Μὲ τὴν βαθεῖαν πεποίθησιν, ὅτι θὰ δικαιώσουν

πλήρως τὰς κοινὰς προσδοκίας, κηρύττω τὴν ἔναρξιν τῶν συνεδρίων.»

(Χειροκροτήματα)

Μετὰ τοῦτο ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδύσεως καὶ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ἑπιθεωρητοῦ τῆς Παιδείας κ. Θ. Παρασκευόπουλος ἀπηύθυνεν εἰς τοὺς κ. συνέδρους ἕκ μέρους τοῦ ὑπ' αὐτοῦ προεδρευομένου Συμβουλίου τὴν ἀκόλουθον προσλαλίαν:

Δὲν φρονῶ ἀναγκαῖον νὰ ἐξάρω τὴν σημασίαν τοῦ συνεδρίου. Περνοῦμε περίοδον ἀναγεννήσεως εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν ζωὴν τῆς χώρας. Τὰ νομοθετήματα τῆς τελευταίας διετίας ἀποτελοῦν ἱστορικὸν σταθμὸν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν. Καὶ ὅπως εἶπεν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς καὶ προϊστάμενός μας, οἱ νόμοι ἀποτελοῦν δυνατότητα, ἀλλ' ἄνευ σημασίας, ὅταν στεροῦνται οἱ ἐπιθεωρηταὶ ἐνθουσιασμοῦ. Εὐτυχῶς ὁ διευθύνων σήμερον τὸ Ἑπιθεωρητοῦ, προικισμένος μὲ ἀνωτέραν διάνοσιν καὶ ὀπλισμένος μὲ σιδερένιαν θέλησιν, πιστεύει ἀκραδάντως εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρυθμίσιν, σκορπίζει παντοῦ τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ καλεῖ πόντας ὑμᾶς εἰς συνεργασίαν μὲ τὸν αὐτὸν ἐνθουσιασμὸν. Ἀπὸ τοῦ 1919 μέχρι σήμερον δὲν ἐδόθη εὐκαιρία νὰ συναντηθῇ τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον μὲ τοὺς Ἐπιθεωρητάς. Καὶ ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ τεράστια κοινωνικὰ ἀλλαγὰ ἐλάβον χώραν καὶ ταύτας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παρίδῃ ἢ λαϊκὴ ἐκπαίδευσιν. Οἱ ψηφισθέντες τελευταίως νόμοι δίδουν τὸ διάγραμμα τῆς ὅλης κοινωνικῆς κατευθύνσεως καὶ τῆς προσαρμογῆς τῆς εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν. Πρὸς παροχὴν τῶν φώτων σας ἐπ' αὐτῶν καλεῖσθε καὶ σεῖς σήμερον. Ἀπὸ τοῦ 1919 καὶ σεῖς μὲ τὴν αὐταπόρνησιν καὶ τὰς σπουδὰς ἐπὶ τῆς ἐργασίας καὶ ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἀπεκτήσατε πολύτιμα κεφάλαια.

» Μετὰ τὴν πίστιν, ὅτι τὰ κεφάλαια ταῦτα θὰ τὰ συνεισφέρητε καὶ σεῖς εἰς τὴν ἐργασίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ πολιτεία στηρίζει μέγα μέρος τῆς προόδου τῆς λαϊκῆς ἑκπαιδεύσεως, χαιρετίζω τοὺς Ἐπιθεωρητὰς τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως.»

Τέλος ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου κ. Δ. Ι. Λάμπας — ὁ ὁποῖος καὶ ἔχει ὀρισθῆ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ὡς τακτικὸς Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου, τῶν ἐκπαιδευτικῶν συμβούλων κ. Μ. Κουντουρᾶ καὶ Μ. Ἀμαριώτου ὀρισθέντων ὡς ἀναπληρωτῶν Προέδρων — προσεφώνησε τοὺς κ. Συνέδρους ὡς ἀκολούθως:

Κύριοι Ἐπιθεωρηταὶ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων!

» Μετὰ τὴν ὁμιλίαν τοῦ κ. Ὑπουργοῦ καὶ προϊσταμένου μας, τὴν τόσον ὠραίαν, ὅσον καὶ οὐσιαστικὴν, καὶ τὴν προσφώνησιν τοῦ κ. Προέδρου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως, τὴν τόσον θερμὴν, δὲν ἔχω παρὰ νὰ εἶπω ὀλίγας μόνον λέξεις ἐκ μέρους τοῦ ὅλου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου περὶ τῶν σκοπῶν καὶ τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς τοῦ παρόντος δευτέρου Συνεδρίου μας.

» Ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ δευτέρου αὐτοῦ Συνεδρίου δὲν ἔμπορει νὰ εἶναι ὁ ἴδιος μὲ ἐκείνου τοῦ πρώτου, εἰς τὸν ὁποῖον εἴχετε κληθῆ πρὸ 11 ὄλων ἔτῶν. Οἱ μετέχοντες τοῦ Συνεδρίου ἐκείνου, οἱ ὁποῖοι καὶ ἀποτελοῦν τὸ μέγιστον μέρος τῶν σήμερον παρόντων, ἦσθε τότε νέοι, νεώτατοι, πρωτόπειροι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ συνεδρίου ἐκείνου ὑπῆρξε μετεκπαιδευτικὸς. Ἐκλήθητε, διὰ νὰ ἀκροασθῆτε, καθὼς ἐνθυμεῖσθε, σειρὰς μαθημάτων, μαθημάτων διοικητικῶν, γλωσσικῶν, καλλιτεχνικῶν,

κοινωνικῆς Ἠθικῆς καὶ ἄλλων. Ἐκτοτε παρήλθον 11 ὅλα ἔτη. Οἱ ἄπειροι Ἐπιθεωρηταὶ τῆς τότε ἔχετε ἀποκτήσει ἐν τῷ μεταξὺ πείραν πλουσιωτάτην, πείραν σχετικὴν καὶ μὲ τὸ διοικητικὸν καὶ μὲ τὸ καθοδηγητικὸν Σας ἔργον, πείραν ἀναφερομένην εἰς τὸν Ἑλληνα διδάσκαλον, τὰς ἀρετὰς του, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐλλείψεις του, πείραν ἀναφερομένην εἰς τὸ μικρὸ Ἑλληνόπουλον καὶ εἰς τὸ περιβάλλον του, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν δηλαδὴ φύσιν καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν, εἰς τὰ προτερήματα τῆς τελευταίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἀνάγκας της, αἱ ὁποῖα πρέπει νὰ πληρωθοῦν, ἂν πρόκειται νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπιθεωρηταὶ μὲ τοιαύτην πείραν καλεῖσθε πλέον νὰ προσφέρετε τὰ πορίσματα της. Ἡ προσφορὰ αὐτὴ τῆς πείρας Σας ἀποτελεῖ καὶ τὸν κύριον σκοπὸν τοῦ παρόντος Συνεδρίου.

Ἐπιθεωρηταὶ καὶ εἰς τὸ Συνέδριον αὐτὸ μετεκπαιδευόμενοι. Ἄλλ' οἱ μετεκπαιδευόμενοι αὐτοὶ δὲν εἰσθε πλέον Σεῖς, εἴμεθα ἡμεῖς, τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον καὶ ἡ Κεντρικὴ ἐν γένει Ἐπιθεωρησία. Δὲν ἐντρέπομεθα νὰ εἴπωμεν αὐτὸ, ἀπεναντίας τὸ διακηρύττομεν μὲ μεγάλην ὑπερηφάνειαν, διότι εἶναι τιμὴ μας νὰ ζητοῦμεν πείραν καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς μᾶλλον ἐνδεδειγμένους νὰ προσφέρουν αὐτήν, ὁποῖοι εἰσθε Ἑμεῖς. Ἡμεῖς οἱ τοῦ Κέντρου ἠμποροῦν νὰ παρακολουθοῦμεν μὲ περισσοτέραν εὐκολίαν καὶ ἄνεσιν τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐπιστημῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς Φιλοσοφίας, τῆς Ψυχολογίας, τῆς Ἠθικῆς, τῆς Κοινωνιολογίας, νὰ παρακολουθοῦμεν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὅλου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς παρακολουθήσεως αὐτῆς εἴτε νὰ παραλαμβάνωμεν ἀπὸ ἔξω, εἴτε νὰ δημιουργοῦμεν μόνοι μας ὥραϊας καὶ λογικὰς γενικὰς θεωρητικὰς ἀρχάς, σχετικὰς μὲ κάθε ἐκδήλωσιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἰδίως δὲ μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν ὅλα ὁμως αὐτὰ αἱ ὥραϊα καὶ λογικὰ γενικὰ ἀρχαὶ δὲν ἔχουν σπουδαίαν ἀξίαν, ἐφόσον δὲν ἐξακριβώνεται, ὅτι ἠμποροῦν νὰ ἐφαρμοστοῦν ἐπάνω εἰς τὴν Ἑλληνικὴν

πραγματικότητα, εις τὴν Ἑλληνικὴν φύσιν, εις τὸν Ἕλληνα μαθητήν, εις τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν, εις τὸν Ἕλληνα διδάσκαλον, τέλος εις αὐτὸν τὸν Ἕλληνα Ἐπιθεωρητὴν. Ἄλλ' ἀκριβῶς, Κύριοί μου, ἡ ἐξακριβωσις αὐτῆ δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ κατ' ἄλλον καλύτερον τρόπον παρὰ διὰ μέσου καὶ ἐπὶ τῆ βάσει τῆς πείρας Σας.

» Ἐφόσον τώρα αὐτὸς εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ παρόντος Συνεδρίου, ἀντιλαμβάνεσθε, Κύριοι Ἐπιθεωρηταί, τὴν σοβαρότητα τῆς εἰς αὐτὸ συμμετοχῆς Σας. Ἀντιλαμβάνεσθε, ὅτι δὲν θὰ μᾶς εἴπετε παρὰ μόνον, ὅ,τι οὐσιῶδες, ἀσφαλὲς καὶ χρησιμοποιοῦσιμον ἔχετε ἀπὸ τὴν πειρᾶν σας, καὶ αὐτὸ μὲ ὀλίγα, μετροημένα καὶ σαφῆ λόγια. Δὲν θὰ διστάσετε νὰ μᾶς εἴπετε καὶ τὰς ἀποτυχίας Σας. Δὲν θὰ διστάσετε νὰ μᾶς εἴπετε, τί δὲν κατορθώσατε ἢ τὸ κατορθώσατε μὲ μεγάλας δυσκολίας. Ἡ ἀποτυχία δὲν εἶναι ἐλάττωμα, ἐλάττωμα εἶναι μόνον ἡ ἀδράνεια. Ἄλλωστε, Κύριοί μου, ἡ Κεντρικὴ Ὑπηρεσία εἶναι τόσον εὐχαριστημένη ἀπὸ τὴν ἐκ μέρους σας μέχρι τοῦδε διεξαγωγὴν τοῦ τόσον λεπτοῦ, ἀλλὰ καὶ τόσον πολυμόχθου ἔργου σας, ὥστε αἱ ἀποτυχίαι σας νὰ μὴν ἠμποροῦν νὰ μειώσουν τὴν πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην καὶ ἐκτίμησίν της.

» Αἱ ἔννοιαι τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐκτιμήσεως, τὰς ὁποίας εὐθὺς πρὸ ὀλίγου ἐμνημόνευσα, μὲ ὀδηγοῦν, Κύριοι, εἰς τὸν δευτέρου σκοπὸν τοῦ Συνεδρίου μας, ὁ ὁποῖος δὲν ὑστερεῖ κατ' ἀξίαν τοῦ πρώτου. Καὶ ὁ δευτερος αὐτὸς σκοπὸς εἶναι ἡ ἐνίσχυσις καὶ ἡ τόνωσις τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐκτιμήσεως μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν. Χωρὶς τὴν ἀμοιβαίαν ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἐργασθῶμεν μὲ ὀριμὴν καὶ ἐνθουσιασμὸν οὔτε ἡμεῖς οὔτε σεῖς. Εἶμαι τελείως, Κύριοι, πεπεισμένος, ὅτι αἱ σχέσεις αὐταὶ ὑπάρχουν ἀναμεταξύ μας. Τίποτε ὅμως δὲν ἐμποδίζει ἢ μᾶλλον πολὺ, παρὰ πολὺ ὠφελεῖ νὰ τονωθοῦν καὶ νὰ ἐνισχυθοῦν ἔστω καὶ δι' ὀλιγοήμερου προσωπικῆς ἐπικοινωνίας καὶ συμ-

βιώσεως. Θὰ ζήσωμεν μαζί 6 ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας θὰ φν-
σήσῃ εἰς τὰς ψυχὰς μας ἓνα δροσερὸ καὶ μυρόπονο ἀεράκι ἀγάπης, καὶ
ἐκτιμήσεως, τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς παρακολουθῇ καθ' ὅλην τὴν κατό-
πιν ἐργασίαν μας καὶ θὰ μᾶς κάμνῃ νὰ θέλωμεν νὰ ἐργαζώμεθα
ἔτσι, ὥστε νὰ εἴμεθα ἀντάξιοι τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐκτιμήσεως
τῶν ἀγαπῶντων καὶ ἐκτιμῶντων ἡμᾶς.

» Αὐτὰ, Κύριοι, εἶχον νὰ εἶπω περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ Συ-
νεδρίου μας. Καὶ ἔρχομαι τώρα εἰς τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς
του. Τὸ Συνέδριον θὰ διαρκέσῃ 6 ἡμέρας. Καθ' ἐκάστην θὰ
συζητήται ἓνα θέμα ἀπὸ τῆς 9—1 μ.μ., διὰ νὰ ἔχετε τὸ ἀπόγευμα
ἐλεύθερον διὰ τὴν προπαρασκευὴν σας τῆς ἐπομένης. Πρῶτον
θὰ ὁμιλοῦν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἡμέρας οἱ 3 εισηγηταί. Μετὰ
τοῦτο ὁ προεδρεύων τοῦ συνεδρίου θὰ καθορίσῃ τὰ ἐκ τῶν ειση-
γήσεων προκύπτοντα ζητήματα καὶ θὰ προκαλῇ συζήτησιν ἐπὶ ἐκά-
στου τούτων. Ἐπὶ ἐκάστου τῶν ζητημάτων θὰ ὁμιλοῦν οἱ ἐπιθυ-
μοῦντες, οἱ ὁποῖοι σκόπιμον εἶναι νὰ μὴ ὁμιλοῦν πλέον τῶν 5—10
λεπτῶν τῆς ὥρας. Θὰ εἰσθε σύμφωνοι μαζί μου, ὅτι οἱ ὁμι-
λοῦντες ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ πρέπει νὰ διακόπτονται καὶ ὅτι πρέπει νὰ
ἀπαγορευθοῦν αἱ διαλογικαὶ συζητήσεις. Μετὰ τὴν ἐξάντλησιν
τῶν ὁμιλητῶν ὁ προεδρεύων θὰ συνοψίσῃ τὰ ἐκ τῆς συζητήσεως
προκύπτοντα πορίσματα περὶ τοῦ ζητήματος. Λαμβανομένου, Κύ-
ριοι, ὑπ' ὄψει τοῦ πρώτου καὶ κυρίου σκοποῦ τοῦ Συνεδρίου, προ-
φανὲς εἶναι, ὅτι πρέπει νὰ κρατηθοῦν ἀκριβέστατα Πρακτικὰ
αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα καὶ θὰ δημοσιευθοῦν τύποις. Πῶς θὰ κατορθωθῇ
αὐτό, θὰ σᾶς εἶπω εὐθὺς μετ' ὀλίγον.

Πρὶν ἀρχίσῃ, Κύριοι, ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ πρώτου θέματος τοῦ
Συνεδρίου, θὰ ἀποσυρθῶμεν καὶ θὰ σᾶς ἀφήσωμεν μόνους ἐπὶ
15—20 λεπτά τῆς ὥρας. Κατ' αὐτὰ θὰ ἐκλέξετε μίαν 3μελῆ ἐπι-
τροπὴν ἐκ τῶν ἀρχαιότερων ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ Ἐπιθεωρητῶν, ἡ

ὅποια θὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὸ ὅλον σῶμά Σας. Ἡ ἐπιτροπὴ θὰ ἔρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ Προεδρεῖον διὰ κάθε ζήτημα τοῦ συνεδρίου. Θὰ δώσῃ ἀκριβὲς σημεῖωμα εἰς αὐτὸ περὶ τῶν παρόντων εἰς τὸ συνέδριον Ἐπιθεωρητῶν. Θὰ ὀρίσῃ ἀμέσως 6 πρακτικογράφους ἐκ τῶν νεωτέρων Ἐπιθεωρητῶν, 1 δι' ἐκάστην ἡμέραν τοῦ συνεδρίου. Τὸ ἔργον τοῦ πρακτικογράφου ἐκάστης ἡμέρας δὲν θὰ εἶναι δύσκολον. Οἱ 3 εἰσηγηταί, καὶ ἂν ὀμιλήσουν ἐλευθέρως, θὰ ἔχουν γράφει βέβαια τὰς εἰσηγήσεις των, τὰς ὁποίας καὶ θὰ παραδώσουν μετὰ τὸ τέλος τῆς συνεδρίας εἰς τὸν πρακτικογράφον. Σχετικῶς μὲ τοὺς λοιποὺς ὀμιλοῦντας ἐπὶ ἐκάστου ζητήματος ὁ πρακτικογράφος θὰ σημειώῃ μόνον κατὰ σειρὰν τὰ ὀνόματά των. Διότι καὶ αὐτοὶ θὰ ὀφείλουν νὰ παραδίδουν εἰς αὐτὸν τὴν πρώϊαν τῆς ἐπομένης πρὸ τῆς νέας συνεδρίας ἐγγράφως τὰς ὀμιλίας των. Ὁ πρακτικογράφος, ἀφοῦ ταξινομήσῃ ὅλον τὸ ὕλικόν, θὰ τὸ παραδώσῃ εἰς τὴν τριμελῆ ἐπιτροπὴν, ἣ ὅποια ἐν τέλει τοῦ συνεδρίου θὰ παραδώσῃ τὸ ὕλικόν καὶ τῶν 6 πρακτικογράφων εἰς τὸ Προεδρεῖον.

Πρὶν ἀποσυρθῶμεν, Κύριοι, διὰ νὰ Σᾶς ἀφήσωμε μόνους, ἐπιτρέπατέ μοι νὰ Σᾶς εἶπω ἀπὸ βάρους καρδίας: Καλῶς ὀρίσατε, Κύριοι Ἐπιθεωρηταί, καλῶς ὀρίσατε!

Κηρυχθεῖσης ὡς ἀνωτέρω τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου, χωρεῖ τοῦτο μετὰ 15 λεπτῶν διακοπὴν εἰς τὴν πρώϊην συνεδρίαν του.

ΑΙ ΣΥΝΕΔΡΙΑΙ

1. Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1930

Τῆς συνεδρίας ταύτης προήδρευσε μὲν ὁ τακτικὸς Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου κ. Α. Γ. Λάμπας, τὰ δὲ πρακτικὰ ἐτήρησεν ὁ Ἐπιθεωρητὴς Παραμυθίας κ. Π. Παυλοῦρος.

Ὁ κ. Πρόεδρος υπενθυμίζει, ὅτι θέμα πρὸς συζήτησιν κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτὴν εἶναι :

«Τίς ἢ προσήκουσα διαρρυθμίσις τοῦ διοικητικοῦ καὶ τοῦ καθοδηγητικοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημ. σχολείων», καλεῖ δὲ ἀλληλοδιαδόχως τοὺς 3 ἐπὶ τοῦ θέματος Εἰσηγητὰς, ἤτοι τοὺς Ἐπιθεωρητὰς Πειραιῶς κ. Γ. Βασιλειάδην, Ἀθηνῶν κ. Δ. Ζαφειρακόπουλον καὶ Μαντινείας κ. Κ. Μιχαηλίδην, ὅπως ἀνακοινώσωσι τὰς εἰσηγήσεις των.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Πειραιῶς κ. Γ. Βασιλειάδης εἰσηγεῖται τὰ ἀκόλουθα :

«Πρὶν διαλάβω, Κύριοι, περὶ τῆς προσηκούσης διαρρυθμίσεως τοῦ διοικητικοῦ καὶ τοῦ καθοδηγητικοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημ. σχολείων, θὰ προτάξω ὀλίγας λέξεις περὶ τῆς σημασίας τοῦ ἔργου τούτου.

1. Ἡ σημασία τοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Ὅσον μέγα καὶ ὑψηλὸν εἶναι τὸ ἔργον τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ ὅσον μεγάλη καὶ ὑψηλὴ εἶναι ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἐργάτου τοῦ κεκλημένου εἰς τὴν διακονίαν τοῦ σχολείου τούτου, ὅστις εἶναι ὁ τετιμημένος μὲ τὸ σεμνὸν τοῦ δημοδιδασκάλου ἀξίωμα, κατὰ τοσοῦτον ὑψηλὸν καὶ μέγα εἶναι τὸ ἔργον ἐκείνων, οὓς ἡ Πολιτεία περιέβαλε διὰ τῆς τιμῆς, ὅπως τάξῃ αὐτοὺς ἐπόπτας καὶ καθοδηγητὰς ἐπὶ τῆς ἐργασίας τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ τῶν ἐργατῶν αὐτοῦ καὶ κατὰ τοσοῦτον ὑψίστην σημασίαν καὶ σπουδαιότητα ἔχει τὸ ἔργον τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Κράτους.

Εἶναι οὗτοι οἱ ἐκτελεσταὶ τῶν κειμένων νόμων ἐν αὐτῆς σχολείοις τῆς περιφερείας των, οἱ ἐπιτηροῦντες εἰς τὴν εὐχοσμον καὶ εἰρρηθμον λειτουργίαν τῶν χιλιάδων δημοτικῶν σχολείων τοῦ Κρά-

τους, ὅπως ταῦτα ἀποδώσῃ τοὺς προσδοκωμένους ὑπὸ τῆς Πολιτείας καρποὺς εἰς τὴν μαθητεύουσαν νεότητα, ἐξ ἧς θὰ προέλθωσιν αἱ μέλλουσαι γενεαί, διὰ μίαν καλυτέραν αὔριον. Εἶναι ἀκόμη οἱ ἐμνησχαταὶ καὶ καθοδηγηταὶ τῶν ἐργατῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὅπως οὗτοι εἶναι ἀφοσιωμένοι καὶ πιστοὶ εἰς τὸ καθήκον των καὶ τὴν ἰδέαν τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἀποβαίνωσι κρείττονες πάντοτε ἐαυτῶν καὶ ἀναδεικνύονται οὐρανοὶ προόδου καὶ πολιτισμοῦ, διαρκῶς πρὸς τὰ ἔμπροσθ προωθούμενοι τὰς μελλούσας γενεάς, ἱεροφάνται καὶ μυσταγωγοὶ ἐμπνευσμένοι τοῦ μεγάλου ἐκπαιδευτικοῦ ναοῦ, ὅστις φέρει τὸν ταπεινὸν τίτλον «δημοτικὸν σχολεῖον», καὶ καθόλου τῆς ἱεράς καὶ ὑψηλῆς αὐτῶν ἀποστολῆς κατὰ πάντα ἄξιοι.

Ἄλλ' ἐὰν τοῦτο εἶναι καὶ οὕτω πρέπει νὰ θεωρηθῆτὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἐπιτυγχάνεται ἄρα γε ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ ἔργου τούτου καὶ ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν;

Δύναται οὗτος νὰ ἐπιτελῆ ἐπακριβῶς πάντα τὰ ἀνατεθειμένα εἰς αὐτὸν καθήκοντα, τὰ τε ἀναφερόμενα εἰς τὴν διοίκησιν ἐν γένει τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς περιφερείας του καὶ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸ καθ' αὐτὸ κύριον αὐτοῦ ἔργον, τὴν ἐπιθεώρησιν δηλαδὴ τῶν σχολείων καὶ τὴν καθοδήγησιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τὰ ὅποια οὕτω δύναται νὰ διακριθῶσιν εἰς διοικητικὰ καὶ καθοδηγητικὰ;

Παρέχονται εἰς αὐτὸν τὰ μέσα πρὸς ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν πάντων τούτων;

Εἶναι ταῦτα ἀνάλογα, πρὸς ἄλληλα ἐξεταζόμενα, ἢ τὸ διοικητικὸν μέρος ἀποκρίνεται τούτων, ὥστε νὰ μὴ δύναται ν' ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ κύρια τῆς ἐπιθεωρήσεως καὶ καθοδηγήσεως καὶ ὑπέρετρα τῶν ἄλλων καθήκοντα;

ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐξεταζόμενον τὸ ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ δικαιολογεῖ πλήρως τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Σεβαστοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ὅπως ἐκ τῶν πρώτων ἐκ τῶν ἐν τῷ παρόντι ἐπι-

σήμερον συνεδρίῳ τῶν Ἐπιθεωρητῶν τοῦ Κράτους θεμάτων συζητηθῆ
«ἡ προσήκουσα διαρρυθμίσις τοῦ διοικητικοῦ καὶ καθοδηγητικοῦ ἔρ-
γου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ», διότι ἐκ τῆς ἑναρμονίσεως τῶν οὕτω δια-
γραφομένων διττῶν καθήκοντων τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ θὰ ἀποβαίνει
δυνατὴ ἡ ἀβίαστος ἐκτέλεσις συναμφοτέρων τούτων ἐπ' ὀφελείᾳ
τῆς ἐκπαίδευσως, ἢ ἐκπλήρωσις τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ,
αὕτη ἡ ἐπιτυχία τοῦ θεσμοῦ τῶν Ἐπιθεωρητῶν.

Πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος ἀναγκαῖον νομίζω νὰ διαλάβω
πρῶτον, τίνα καθήκοντα τὰ ὑπὸ τῶν κειμένων νόμων διαγραφόμενα
καθήκοντα τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.

2. Τὰ καθήκοντα τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.

Ὁ Ἐπιθεωρητής :

1) Ἔχει τὴν ἀμεσον ἐπίβλεψιν τῶν σχολείων τῆς περιφερείας
του (Νόμος 1242 περὶ διοικήσεως τῆς Δημοτικῆς καὶ Μέσης Ἐκ-
παίδευσως ἄρθρον 10).

2) Ἐπισκέπτεται τοὐλάχιστον δις τοῦ ἔτους ἅπαντα
τὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας του περιοδεύων 120 — 160 ἡμέρας,
ἐξετάζει τὴν κατάστασιν τῶν διδακτηρίων καὶ τοῦ ὕλικου καὶ ἀγρυ-
πνεῖ εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν διατάξεων τοῦ Κράτους,
ἐξακριβοῖ τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἐν τῷ σχολεῖῳ
καὶ τῇ κοινωνίᾳ διαγωγὴν τῶν διδασκάλων καὶ ὑποδεικνύει μὲν εἰς
αὐτοὺς τὰ δέοντα, προνοεῖ δὲ καὶ περὶ συμπληρωτικῆς αὐτῶν μορ-
φόσεως διὰ σειρᾶς μαθημάτων καὶ διὰ συνεδρίων (Ν. 1242 ἄρ-
θρον 10).

3) Τὰ συνέδρια ταῦτα γίνονται κατ' ἔτος μετὰ τὴν λήξιν τῶν
μαθημάτων ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς Ἐπιθεωρήσεως. Τὰ θέματα καὶ τὴν
ἐναρξιν τούτων ὀρίζει ὁ Ἐπιθεωρητής. Ἄν διαρκούσι πλέον τῶν 5
ἡμερῶν. Ἐκτὸς δὲ τῶν γενικῶν τούτων συνεδρίων ὁ Ἐπιθεωρητής

δύναται νὰ καλῆ καὶ εἰς ὀλιγοήμερα τοιαῦτα τοπικά τοὺς διδασκάλους. (Ν. 4397 περὶ στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως).

4) Ὑποβάλλει μεθ' ἐκάστην περιοδείαν εἰς τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον ἡμερολόγιον περιοδείας καὶ ἐκθεσιν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐπιθεωρηθέντων σχολείων καὶ διδασκάλων, ἀντίγραφα δὲ τούτων εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον καὶ τὸν Γεν. Ἐπιθεωρητὴν (Νομ. 1242 ἄρθρον 10), ἐὰν δὲ ὑπηρετῆ εἰς τὰς Νέας Χώρας, ὑποβάλλει ἐκθεσιν καὶ πρὸς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν, (Νόμ. 149, ἄρθρ. 17, περὶ γενικῶν διοικήσεων ἐν ταῖς Νέαις χώραις καὶ β. δ. τῆς 10 Φεβρ. 1918).

Ἐπὶ πλέον μέχρι τῆς 15 ἐκάστου μηνὸς ὁ Ἐπιθεωρητὴς ὑποβάλλει συνοπτικὴν ἐκθεσιν περὶ τῶν σχολείων τῆς περιφερείας του ἐπὶ τῇ βίσει μηνιαίων ἐκθέσεων τῶν διευθυντῶν τῶν σχολείων τῆς περιφερείας (ἀριθ. 89)34963 ἐγκύκλιος Ὑπουργείου τῆς 7-6-1930), ὑποβάλλει τριμηνιαίας ἐκθέσεις εἰς τὸ Ὑπουργεῖον (ἀριθ. 93 ἐγκύκλιος Ὑπουργείου τῆς 12-6-1930), εἰς ἐπίμετρον δὲ πάντων τούτων ὀφείλει νὰ ὑποβάλλῃ κατὰ διμηνίαν ἐκθεσιν καὶ πρὸς τὸν Νομάρχην περὶ τῆς καταστάσεως τῶν σχολείων καὶ τῶν διδασκηρίων, ἂν ὑπὸ πάντων τῶν νομαρχῶν ἐζητήθη τοιαύτη, ὡς ἐζητήθη παρ' ἡμῶν, (ἀριθ. 11976 ἐγκύκλιος Νομάρχου Ἀττικῆς τῆς 11 Ἰουνίου 1930 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθ. 88 ἐγκύκλιον Ὑπουργείου τῆς 6-6-1930, δι' ἧς παραγγέλλονται οἱ Ἐπιθεωρηταὶ νὰ παρέχωσι πᾶσαν πληροφορίαν κλπ. πρὸς τοὺς Νομάρχας, ὡς ἐκπροσωποῦντας τὴν Κυβέρνησιν ἐφ' ὅλων τῶν κλάδων τῆς Διοικήσεως).

Οὕτως ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἔχει νὰ συντάσῃ ἐκθέσεις εἰς τετραπλοῦν μὲν ἢ καὶ πενταπλοῦν, ἂν ὑπηρετῆ εἰς τὰς Νέας Χώρας μεθ' ἐκάστην περιοδείαν, μηνιαίας δὲ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον μέχρι τῆς 5 ἐκάστου μηνὸς καὶ διμηνιαίας τοιαύτας εἰς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ τὸν Νομάρχην.

5) Εισηγείται εἰς τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον τὰ δέοντα πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς περιφερείας του (Ν. 1242 ἄρθρ. 10). Ἐπομένως παρασκευάζει ὅλην τὴν προκαταρκτικὴν ἐργασίαν, ἢ ὅποια ἀπαιτεῖται διὰ τὴν σύστασιν, προαγωγὴν, συγχώνευσιν, διαίρεσιν καὶ κατάργησιν σχολείων· διὰ τὴν ἔναρξιν καὶ λῆξιν μαθημάτων, ἐν οἷς σχολεῖοις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοζοῦνται τὰ γενικῶς ἰσχύοντα διὰ τοὺς διορισμούς, μεταθέσεις, ἀποσπάσεις καὶ τιμωρίας διδασκάλων· διὰ τὰς ἀδείας τούτων (ἄρθρ. 23, Ν. 4653 περὶ Διοικήσεως τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Ἔργα Ἐπ. Συμβουλίου)· διὰ τὰς προαγωγὰς καὶ διαβαθμίσεις τούτων (Ν. 4374 περὶ κωρύσεως καὶ τροποποιήσεως τοῦ ἀπὸ 21 Ἀπριλίου 1926 Ν. Δ. «περὶ διαβαθμίσεως τῶν δημοδιδασκάλων»)· διὰ τὴν ἀπονομὴν τιμητικῆς διακρίσεως μετὰ χιλιοδράχμου γέρατος εἰς τοὺς διακρινομένους ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ ἔργου των διδασκάλους (Ν. 3215)· διὰ τὴν παραπομπὴν μαθητῶν εἰς κατατακτικὸν ἢ ἀπολυτικὸν ἔξετασιν (ἄρθρ. 19 Π. Δ. τῆς 18 Ν)βρίου 1929 «περὶ ἐγγραφῶν ἔξετάσεων, κλπ.»)· διὰ τὴν διακοπὴν τῶν μαθημάτων ἕνεκα ἐπιδημικῆς νόσου (ἄρθρ. 5 ἰδίου Π. Δ.), κλπ. καὶ καθόλου διὰ πᾶν ζήτημα ἀναγόμενον εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου.

Σημειωτέον δέ, ὅτι τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον συνέροχεται τακτικῶς μὲν κατὰ μῆνα, ἐκτάκτως δέ, ὅταν παρουσιάσῃται ἀνάγκη, πλὴν τοῦ Αὐγούστου (Ν. 4653 περὶ Διοικήσεως τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἄρθρ. 22).

6) Ἐκπροσωπεῖ τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις, ὑποβάλλων εἰς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον μεθ' ἑκάστην συνεδρίαν πλήρες ἀντίγραφον τῶν πρακτικῶν αὐτῆς, ἅτινα σημειωτέον αὐτὸς συντάσσει (Ν. 4653, ἄρθρ. 24), κοινοποιῶν πρὸς τὰς ἀρμοδίας ἀρχὰς καὶ ἀποσπάσματα καὶ διεξάγων ὅλην τὴν ἀλληλογραφίαν αὐτοῦ (Ν. 1242, ἄρθρ. 10).

7) Ἀσκει πειθαρχικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν διδασκάλων τῆς περιφερείας (ἄρθρ. 7. Ν. 4153 «περὶ τροποποιήσεως τῶν περὶ προαγωγῆς, μεταθέσεως, ἀδειῶν κ.λ.π. διατάξεων»).

8) Ἀσκει πειθαρχικὴν ἐξουσίαν κατὰ τῶν ἀμελούντων γονέων ἢ κηδεμόνων, ὅπως ἐγγράφωσιν ἐντὸς τῶν νομίμων προθεσιμῶν τὰ τέκνα τῶν εἰς τὸ σχολεῖον ἢ ἀμελούντων τῆς τακτικῆς φοιτήσεως αὐτῶν, κοινοποιεῖ τὰς σχετικὰς ἀποφάσεις εἰς τοὺς τιμωρουμένους, εἰσάγει τὰς τυχόν ἐνστάσεις εἰς τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον καὶ ἀνακοινοῖ τὰς ἀποφάσεις, ὅταν καταστῶσιν ὀριστικαί, εἰς τὸν Ταμίαν πρὸς εἴσπραξιν τῶν ἐπιβληθέντων προστίμων (Ν. 4397 περὶ Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως, ἄρθρ. 6).

9) Χορηγεῖ ἀδείας εἰς τοὺς διδασκάλους τῆς περιφερείας ὑπὸ τοὺς ἀναγραφόμενους περιορισμούς (Ν. 4653 περὶ Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως ἄρθρ. 33).

10) Ἐνεργεῖ ἐκτάκτως μεταβάσεις πρὸς ἐνέργειαν ἐπιτοπίων ἀναρρίσεων κατὰ διδασκάλων τῆς περιφερείας τοῦ πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν καταγελλομένων καὶ λήψιν τῶν ἐνδεικνυόμενων μέτρων.

11) Προκαλεῖ τὴν ἐνέργειαν δημοπρασιῶν πρὸς μίσθωσιν διδακτηρίων, μετέχει τῶν δημοπρασιῶν τούτων, γνωμοδοτεῖ ἐπ' αὐτῶν καὶ ὑποβάλλει τὰ σχετικὰ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον (Ν. 347, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ νόμου 1068 καὶ β. δ. τῆς 26 Δεκεμβρίου 1917), συνάπτει δὲ καὶ τὰ σχετικὰ συμβόλαια μετὰ τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ἐγκριθέντων οἰκημάτων καὶ παραλαμβάνει τὰ ἐκμισθωθέντα μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀνειλημμένων ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου ὑποχρεώσεων (β. δ. 26 Δεκεμβρίου 1917).

12) Ἐξετάζει τὰ προσφερόμενα γήπεδα διὰ κατασκευὴν διδακτηρίων, συντάσσει διαγράμματα τούτων καὶ ὑποβάλλει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, ζητῶν διαγράμματα κατασκευῆς διδακτηρίων.

13) Προκαλεί συνδρομὰς τοῦ Δημοσίου πρὸς κατοικεῖν θρανίων ἢ ἀποπεράτωσιν καὶ ἐπισκευὴν διδακτηρίων, παραλαμβάνει ταύτας καὶ ἀποδίδει εἰς τὰς σχολικὰς ἢ διδακτηριακὰς ἐπιτροπὰς, τηρεῖ δὲ ἀναγκαιῶς τῆς διαχειρίσεως ταύτης τακτικούς λογαριασμούς, ὥστε ἔν πάσῃ στιγμῇ νὰ δύναται νὰ λογοδοτῇ καὶ νὰ παρέχῃ πᾶσαν πληροφορίαν.

14) Ἀσκεῖ ἐποπτεῖαν ἐπὶ τῶν ἀνεγειρομένων διδακτηρίων καὶ κρατεῖ ἐνήμερον τὸ προϊστάμενον Ὑπουργεῖον ἐπὶ τῆς προόδου τῶν ἐργασιῶν τούτων (16742 Ὑπουργ. ἐγκ. τῆς 6 Ἀπριλίου 1927).

15) Διορίζει καὶ ἀπολύει τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν τῶν σχολείων τῆς περιφερείας του (Ν. 2332 ἄρθρον 1), κατατάσσει τοὺς νεοδιοριζομένους εἰς τὸν νόμιμον βαθμὸν, κανονίζει τὰς προσαυξήσεις μισθοῦ τῶν διδασκάλων λόγῳ πολυετοῦς ὑπηρεσίας καὶ τὸν μισθὸν αὐτῶν μετ' ἐκάστην προαγωγὴν. (Νόμος 4374 «περὶ διαβαθμίσεως τῶν δημοδιδασκάλων» καὶ Ν. Α. 25 Σεπτεμβρίου 1924).

16) Συντάσσει καὶ θεωρεῖ τὰς καταστάσεις ἐνοικίων τῶν μισθωμένων διδακτηρίων τῆς περιφερείας του, ἀναγκαιῶς δὲ τηρεῖ ἀντίγραφα τούτων διὰ τὸ ἀρχεῖόν του καὶ βιβλίον καταστάσεων ἐνοικίων.

17) Ἐκκαθαρίζει τὰς μισθοδοτικὰς καταστάσεις τῶν διδασκάλων τῆς περιφερείας του, ὑποχρεούμενος νὰ κρατῇ ἀντίγραφα τούτων διὰ τὸ ἀρχεῖόν του, νὰ ὑποβάλλῃ ἀντίγραφον αὐτῶν εἰς τὸ Γενικὸν Λογιστήριον, νὰ τηρῇ δὲ βιβλίον καταστάσεων, δυνάμενος νὰ ἀναθέτῃ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην εἰς διευθυντὰς σχολείων τῆς περιφερείας του (Ν. Α. τῆς 26 Ἰανουαρίου 1923, ἄρθρ. 1 καὶ ἀπόφαισις τῆς 20 Δεβρίου 1923 ὑπ' ἀριθ. 155135 Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν καὶ ἀπόφαισις 20730 τῆς 16 Μαρτίου 1923, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ 39740 τῆς 20 Μαρτίου 1924, Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν).

18) Μερικῶς περὶ τῆς συστάσεως τῶν σχολικῶν ἐπιτροπῶν, τῆς ἀντικαταστάσεως ἢ ἀνανεώσεως αὐτῶν, ἐγκρίνει τὰς ζητοῦμενας πιστώσεις ὑπὸ τῶν σχολικῶν ἐπιτροπῶν, ἐποπεύει ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως τούτων καὶ φροντίζει διὰ τὴν καταβολὴν τῶν ὀφειλομένων εἰσφορῶν (Ν. 1242 β', ἄρθρ. 44), ἀσυναρτασίαν ἀποκαθιστᾷ ἐκ τῶν δημοσίων ταμείων καὶ παραδίδει εἰς ἐκάστην σχολικὴν ἐπιτροπὴν ἐπὶ ἀποδείξει ὑπογραφομένη ὑπὸ πάντων τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς (ἄρθρ. 46 Ν. 1242 β').

19) Μερικῶς περὶ τῆς συστάσεως Ταμείων Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας καὶ τῆς ἀνανεώσεως τῶν μελῶν τούτων μετὰ τὴν λήξιν τῆς θητείας των, γνομοδοτεῖ περὶ τῆς ἐπιβλητέας φορολογίας ὑπὲρ τῶν Ταμείων τούτων, ἐνεργεῖ εἰς τὸ τέλος ἐκάστης ἑξαμηνίας ἔλεγχον ἐπὶ τῶν βιβλίων τῶν Ταμείων τούτων, ἐγκρίνει τὰς ἀποφάσεις περὶ διαθέσεως τῶν πόρων τοῦ Ταμείου. (Νόμος 2442 ἄρθρ. 5, 9, 17α κλ.π.).

20) Διεξάγει ἅσασαν τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ γραφείου.

21) Τηρεῖ ὑπηρεσιακὰ βιβλία, ἥτοι πρωτόκολλον ἀλληλογραφίας, βιβλίον διεκπεραιώσεως, μητρώον διδασκάλων, βιβλίον ποιότητος, βιβλίον ἀδειῶν, βιβλίον ποινῶν, βιβλίον διδακτηρίων, βιβλίον ὕλικου τοῦ γραφείου, βιβλίον ἀριθμοῦ ἐγγεγραμμένων, ἐξετασθέντων καὶ προαχθέντων μαθητῶν τῆς περιφερείας, βιβλίον σχολικῶν ἐπιτροπῶν, βιβλίον Ταμείων Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας, βιβλίον πράξεων Ἐπιθεωρητοῦ, βιβλίον πράξεων Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου, βιβλίον ἐκθέσεων Ἐπιθεωρητοῦ.

Ἐπὶ πᾶσι τούτοις εἶναι ὑποχρεωμένος ὁ Ἐπιθεωρητὴς νὰ καταχωρίζῃ ἀθημερὸν εἰς τὸ πρωτόκολλον ἀλληλογραφίας τὰ λαμβανόμενα ἔγγραφα, νὰ τηρῇ εἰρητήριο τοῦ πρωτοκόλλου, νὰ κρατῇ ἀντίγραφα τῶν ἐξερχομένων ὑπηρεσιακῶν ἐγγράφων, νὰ τακτοποιῇ ταῦτα κατὰ θυρίδας καὶ καθόλου νὰ ἔχῃ ἐν τάξει τὸ

ἀρχεῖον τοῦ γραφείου του, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν εἰς αὐτὸν ἐν πάσῃ στιγμῇ νὰ παρέχῃ οἰανδήποτε ζητουμένην πληροφορίαν.

Εἰς ταῦτα δὲ τέλος δὲν θὰ ἦτο περιττὸν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι τὸ γραφεῖον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἐπιφορτίζεται καὶ μὲ ἐπιπροσθέτους ἐργασίας στατιστικὰς, ζητουμένας ὑπὸ διαφόρων ἀρχῶν, Ἐπουργείου Παιδείας, Ἐπουργείου Γεωργίας, Ἐπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, Νομάρχου, Γενικοῦ Διοικητοῦ, ἂν ὑπηρετῇ εἰς Διοικήσεις, κ.λπ., ὧν ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν μίαν τοιαύτην, τὴν κατ' ἔτος ὑπὸ τοῦ Ἐπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ζητουμένην συμπλήρωσιν δελτίων γενικῆς στατιστικῆς ἐκάστου σχολείου, ἅτινα εἶναι ὑποχρεωμένους ὁ Ἐπιθεωρητὴς νὰ διαβιβάσῃ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας του καὶ ὑποβάλλῃ εἴτα, ἀφ' οὗ συγκεντρώσῃ πάντα ταῦτα μετὰ θεώρησιν ὑπεύθυνον εἰς τὸ Ἐργασίον, ἐπὶ ἡμέρας ὁλοκλήρους εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀσχολούμενος.

Ταῦτα ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, τὰ ἐκ τῆς κειμένης Νομοθεσίας ἀπορρέοντα.

3. Τὸ ἀνθρωπίνως ἀδύνατον τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν ἔργων τούτων. Τίνα τὰ συντελούμενα. Τὶ τὸ προσέχον ἐκ τούτων. Ἀπέναντι τῆς ἀγκώδους ἐργασίας, τὴν ὁποίαν ἐπισσφραγεύει εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἡ κειμένη νομοθεσία, ἐθεωρήθη ἀρκετὸν νὰ χρησιμοποιῆται ἐν τῷ γραφείῳ αὐτοῦ εἰς βοηθὰς ἐκ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ δημοδιδασκάλων τῆς περιφερείας του προσλαμβανόμενος, οὐχὶ καὶ οὗτος μόνιμος, ἀλλ' ἡμίσειαν μόνον ἡμέραν καθ' ἐκάστην βοηθῶν τὸν Ἐπιθεωρητὴν εἰς τὰ ἔργα του, τὸ δ' ἄλλο ἡμισυ τῆς ἡμέρας ἐργαζόμενος ἐν τῷ σχολείῳ του. Ὁ Νόμος 4178 «περὶ τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν βοηθῶν αὐτῶν» τῆς 11 Μαΐου 1929, δι' οὗ προεβλέπετο ἡ πρόσληψις βοηθῶν μονίμων ἐκ τῶν μετεκπαιδευομένων, ἔμεινε ὡς πρὸς

τοῦτο νεκρός, μὴ ἐφαρμοσθεῖς. Ἀντὶ δὲ τούτων διὰ τοῦ ἐν ἰσχῦι Νόμου 4653 «περὶ Διοικήσεως τῆς Ἐκπαιδεύσεως» τῆς 8 Μαΐου ἐ. ἔτους, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ Νόμου 4792 «περὶ αὐθεντικῆς ἐρμηνείας καὶ συμπληρώσεως τοῦ Νόμου 4653 περὶ Διοικήσεως τῆς Ἐκπαιδεύσεως» τῆς 2 Ἰουλίου ἐ. ἔτους, ὠρίσθη, ὅπως προσλαμβάνηται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς Δ. Ἐκπαιδεύσεως εἰς γραφεὺς β' τάξεως διὰ διαγωνισμοῦ, ὡς τακτικὸς ὑπάλληλος θεωρούμενος, προαγόμενος· μέχρι τοῦ βαθμοῦ γραμματέως α' τάξεως, εἰς δὲ τὰ γραφεῖα τῶν Γενικῶν ἐπιθεωρητῶν καὶ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἰδιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων εἰς βοηθὸς καὶ εἰς δακτυλογράφος. Δυνάμει τοῦ Νόμου τούτου ἐνηργήθησαν διαγωνισμοί, ὧν ἡ ἐκτέλεσις ἀναμένεται μετὰ τὴν ἔγκρισιν τῆς σχετικῆς δαπάνης ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Δημοσίου Λογιστιοῦ.

Ἀφῆθησαν οὕτως οἱ Ἐπιθεωρηταὶ τῶν δημ. σχολείων τοῦ Κράτους σχεδὸν εἰπεῖν μόνοι ὑπὸ τὸν βαρὺν φόρον ἀτελευτήτου καὶ διαρκῶς ὀγκουμένης διοικητικῆς ἐργασίας, φθειρόμενοι καὶ ἀναλισκόμενοι εἰς τὴν γραφικὴν ἐργασίαν τοῦ γραφείου των, ὡς ἐὰν οὐδὲν ἄλλο ὑψηλότερον καὶ γενναϊότερον ἔργον εἶχον νὰ ἐπιτελέσωσι, μεταβληθέντες εἰς γραφεῖς καὶ διη τοιούτους, οἷους οὐδεμίαν ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους δύναται νὰ ἔξῃ, μὴ γνωρίζοντας ὅχι μόνον ἄνεσιν οὐδεμίαν, ἀλλ' οὔτε ὥρας ὠρισμένας ἐργασίας, οὔτε διακοπὰς, οὔτε ὥρας διαθέσιμους πρὸς μελέτην καὶ προαγωγὴν ἑαυτῶν, ὡς ἐὰν προσῆλθον σοφοὶ καὶ τέλειοι εἰς τὸ ἔργον των καὶ συνεπλήρωσαν πάσας τὰς γνώσεις των, οὔτε ἡμέρας ἀργίας τῶν γραφείων των, ἐργαζόμενοι καὶ τὰς Κυριακὰς ἀκόμη καὶ τὴν νύκτα καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτάς, ὥστε καὶ κοινωνικῶς νὰ μὴ δύνανται νὰ ἐμφανίζονται ὡς ἄνθρωποι καὶ οἰκογενεῖαρχαι, ἵνα ἀντιμετωπίσωσι φιλοτίμως τὸ πρὸ αὐτῶν βαρὺ ἔργον των κατὰ τὸ ἀνθρωπίνως δυνατόν, χωρὶς οὔτε κἀν πάντοτε νὰ ἐπαρκῶσιν εἰς τοῦτο.

Καὶ ἡ γραφικὴ αὕτη ἐργασία, ἣτις ἐπεκτείνεται μέχρι καὶ τῆς σφραγίσεως τῶν ἐγγράφων ἀκόμη καὶ τῆς διεκπεραιώσεως αὐτῶν συχνότατα, τίς θὰ ἐπίστευεν, ὅτι μέχρι τῆς χθὲς ἀκόμη, μέχρι δηλ., τοῦ Μαΐου π. ἔτους, ὅτε ἐδημοσιεύθη ὁ Νόμος 4178 «περὶ τῶν ἐπιθεωρητῶν καὶ τῶν βοηθῶν αὐτῶν» τῆς 21 Μαΐου 1929, δι' οὗ ὁρίσθη νὰ ὑπηρετῇ κλητῆρ εἰς τὰ γραφεῖα τῶν Ἐπιθεωρητῶν, τίς θὰ ἐπίστευεν, ὅτι θὰ ἔφθανε νὰ ἐξακολουθῇ νὰ πιέζη τοὺς Ἐπιθεωρητὰς τῶν δημ. σχολείων τοῦ Κράτους μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε δι' ἔλλειψιν κλητῆρος καὶ νὰ παραδίδωσιν οἱ ἴδιοι τὰ ἔγγραφα εἰς τὸ ταχυδρομεῖον καὶ νὰ διαγκωνίζωνται μετὰ τῶν κλητῆρων τῶν ἄλλων ὑπηρεσιῶν διὰ νὰ παραλαμβάνωσι τὰ ἔγγραφα τοῦ γραφείου των;

Ὁμολογῶ, ὅτι οὐδέποτε ἐδοκίμασα βαρυτέραν βαρυθυμίαν κατὰ τὸν μακρὸν ὑπηρεσιακὸν βίον μου ἀπὸ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν γράφων ἔγγραφα καὶ κρατῶν ἀντίγραφα τούτων συγχρόνως καὶ σφραγίζων ταῦτα εἰς φακέλλους, διηρώτων ἑμαυτόν: «αὕτη εἶναι ἡ ὑπηρεσία μου; Τοῦτο εἶναι τὸ ἔργον μου; Εἰς ταῦτα ἔπρεπε νὰ ἀσχολῆται ὁ Ἐπιθεωρητῆς ἢ διαρκῶς νὰ εἶναι ἐν τοῖς σχολείοις καὶ νὰ ἀναστρέφεται μετὰ τῶν διδασκάλων, ἐπόπτης καὶ καθοδηγητῆς καὶ τιμωρός, ἀλλ' ἐν ταῦτῳ καὶ ἐνθαρρυντῆς καὶ σύμβουλος καὶ συνεργάτης καὶ φίλος τούτων εἰς τὸ βαρὺ καὶ χαλεπὸν ἔργον των, διαρκῶς πάντοτε ἀποβλέπων εἰς τὸ νὰ προωθῇ πρὸς τὰ ἔμπροσθ' τὴν ἐμπειστημένην εἰς αὐτὸν ἐκπαίδευσιν τῆς περιφερείας του;» Καὶ ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη, ὅτε βοηθῶν ποτε ἐν Ἡλείᾳ τὸν βοηθὸν τοῦ γραφείου μου εἰς τὴν σφράγισιν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ διεκπεραιωθῶσι ταχέως, ἔλεγον πρὸς αὐτόν: «θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἦτο παρὸν τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον, διὰ νὰ ἔβλεπον, εἰς τί κατατρίβεται ὁ Ἐπιθεωρητῆς καὶ πόσην εὐχέρειαν ἀπέκτησε περὶ τὸ σφραγίζειν φακέλλους!».

Ἐπεσωρευθήσαν ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην διὰ διαφορῶν Νόμων πλῆθος ἔργασιῶν εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν, χωρὶς νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ Ἐπιθεωρητὴς εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ἀπαράλλακτα περίπου, διὰ νὰ μεταχειρισθῶ ἑκπαιδευτικὸν παράδειγμα, μὲ ὅ,τι συμβαίνει εἰς ἑκπαιδευτήρια λειτουργοῦντα μὲ πολλοὺς καθηγητάς, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐπιβάλλει εἰς τὸν μαθητὴν ἰδίαν κατ' οἶκον ἐργασίαν, χωρὶς νὰ λαμβάνη ὑπ' ὄψιν, τί καὶ οἱ ἄλλοι καθηγηταὶ ἐπέβαλον καὶ ὅτι ὁ μαθητὴς, ὅστις θὰ ἐκτελέσῃ πάσας ταύτας εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν, ὅτι οὔτε ὁ χρόνος, οὔτε τὰ μέσα παρέχονται εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν πρὸς ἀκριβῆ ἑκπλήρωσιν τῶν ἀνατιθεμένων εἰς αὐτὸν ἔργασιῶν, αἵτινες εἶναι τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα, ὥστε καὶ μέρος τούτων, χωριστὰ λαμβανομένων, θὰ ἀπῆται ἴσως ἴδιον ὑπ' ἄλληλον πρὸς διεξαγωγὴν αὐτῶν. Οὕτω π. γ. μόνη ἡ ἐργασία τῆς πρωτοκολλήσεως τῶν ἐγγράφων καὶ τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἀλληλογραφίας, ἀλληλογραφίας πολλάκις τεραστίας, εἰς ἣν θὰ ἠδύνατο νὰ προστεθῆ καὶ ἡ τήρησις τῶν ὑπηρεσιακῶν βιβλίων τοῦ γραφείου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ· μόνη ἡ ἐργασία ἡ ἀφορῶσα εἰς τὰς Σχολικὰς Ἐπιτροπὰς, τὰς διδασκηριακάς, τὰ Ταμεῖα Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας, τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν ἐνοικίων τῶν διδασκηρίων, τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν ἀποδοχῶν τῶν διδασκάλων, τὸν ὑπεύθυνον ἔλεγχον τῶν δικαιολογητικῶν τῶν αἰτουμένων προαγωγῶν ἢ προσαυξήσεω μισθοῦ διδασκάλων· μόνη ἡ ὑπηρεσία τῆς Ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολείων, τῆς ὑποβολῆς ἐκθέσεων, τῶν συνεδριάσεων τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς διεκπεραιώσεως τῶν λαμβανομένων ἀποφάσεων, θὰ ἐχρειάζοντο ἕκασται τούτων ἴδιον, ὑπ' ἄλληλον, χωρὶς νὰ λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ὑπηρεσίας.

Ἐπανερχόμενος εἰς τὸ γραφεῖόν του ἐκ τῆς περιουσίας του πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν σχολείων τῆς περιφερείας του ὁ Ἐπι-

θεωρητής θα εὔρη πλῆθος ἐγγράφων ἐκκρεμῶν, ἅτινα ὀφείλει νὰ διεκπεραιώσῃ· ὑποχρεοῦται νὰ συντάξῃ εὐθὺς ἐκθέσεις περὶ τῶν ἐπιθεωρηθέντων σχολείων καὶ διδασκάλων καὶ νὰ ὑποβάλλῃ ἀντίγραφα αὐτῶν εἰς τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον, τὸ Ὑπουργεῖον, τὸ Ἐκπαιδ. Συμβούλιον, τὸν Γενικὸν Ἐπιθεωρητήν, τὸν Γενικὸν Διοικητήν, ἂν ὑπηρετῇ εἰς Νέας χώρας· νὰ ὑποβάλλῃ ἐτέραν ἐκθεσιν μέχρι τῆς 15 τοῦ μηνὸς εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, ἀφ' οὗ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς μηνιαίας ἐκθέσεις τῶν Διευθυντῶν ὄλων τῶν σχολείων τῆς περιφερείας του· νὰ συγκαλέσῃ τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον εἰς τακτικὴν συνεδρίαν καὶ ἐν ἀνάγκῃ καὶ εἰς ἐκτάκτους τοιαύτας, συχνὰ παρουσιαζομένας μάλιστα κατὰ τὰ περὶ ἀναρρωτικῶν ἀδειῶν ἰσχύοντα (Νόμος 4653, ἀρθρ. 33, περὶ διοικήσεως τῆς Ἐκπαιδεύσεως), νὰ προπαρασκευάζῃ ἐπομένως πᾶσαν τὴν εἰσηγητικὴν ἐργασίαν, νὰ συντάξῃ τὰ πρακτικά, νὰ κοινοποιήσῃ ἀντίγραφα τούτων εἰς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ τὸ Ἐκπαιδ. Συμβούλιον καὶ νὰ ἐκτελέσῃ πάσας τὰς ληφθείσας ἀποφάσεις· νὰ συντάξῃ τὰς μισθοδοτικὰς καταστάσεις τῶν διδασκάλων ὄλων τῶν σχολείων τῆς περιφερείας του ἢ νὰ ἐξελέγξῃ ταύτας, ἐὰν ἔχῃ ἀναθέσει τὴν ἐκκαθάρισιν τούτων εἰς διευθυντὰς σχολείων, διότι αὐτὸς εἶναι ὁ ὑπεύθυνος, νὰ συντάξῃ τὰς καταστάσεις ἐνοικίων τῆς περιφερείας του· νὰ προκηρῦξῃ ἴσως δημοπρασίας ἢ καὶ νὰ ἐνεργήσῃ ταύτας· νὰ παραλάβῃ ἢ καὶ παραδώσῃ χρήματα εἰς σχολικὰς ἢ διδακτηριακὰς ἐπιτροπὰς· νὰ ἐξελέγῃ αἰτήσεις προαγωγῆς ἢ προσαυξήσεως μισθοῦ διδασκάλων, νὰ συντάξῃ σχετικὰς πράξεις καὶ ἐκτελέσῃ αὐτάς· νὰ ἐξετάσῃ αἰτήσεις ἀδειῶν καθόλου νὰ ἐκτελέσῃ πᾶσαν ὑπηρεσίαν ἀπορροῦσαν ἐκ τῆς κειμένης νομοθεσίας, ἢν ἀνωτέρω προσδιορίσαμεν.

Πρὸ τοῦ πλῆθους τῶν ἐπισωρευομένων οὕτω πάντοτε διοικητικῶν ἐργασιῶν, τοῦ ὀλίγου χρόνου, ὃν ἔχει νὰ διαθέσῃ καὶ τῆς ἐλλείψεως βοηθητικοῦ προσωπικοῦ ἐπαρκοῦς, ἀναγκαιῶς ἐπιτελεῖ ὅ,τι

δύναται, προκρίνων ὅτι κατὰ τὴν γνώμην του εἶναι μᾶλλον ἐπι-
γον, μᾶλλον σπουδαῖον, μᾶλλον ὠφέλιμον διὰ τὴν Ἐκπαίδευσιν τῆς
περιφερείας. Ἀφίνει τὴν σύνταξιν ἐκθέσεων ἐπὶ τοῦ παρόντος ἢ καὶ
παραλείπει ὅλως τὴν ὑποβολὴν τούτων εἰς τὸ Ὑπουργεῖον καὶ τὸν
Γεν. Ἐπιθεωρητὴν, ὅπως σπεύσῃ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ἄλλων ὑπη-
ρεσιακῶν καθηκόντων. Ἀναβάλλει τὴν ἄμεσον ἐκτέλεσιν πολλῶν
ὑπηρεσιακῶν ἐγγράφων, πολλάκις καὶ τῶν προϋσταμένων του ἀρχῶν,
καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι τακταὶ αἱ προθεσμῖαι τῆς ἐκτελέσεως τούτων,
διότι περισφίγγεται ὑπὸ πλήθους ἐπειγόντων ἄλλων ζητημάτων,
ἅτινα οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν δὲν πρέπει νὰ ἀναβάλῃ ἢ παραμερίσῃ. Οὕτω
πνίγεται ὁ Ἐπιθεωρητὴς εἰς τέλμα γραφειοκρατίας καὶ φθίρεται
ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν διοικητικῶν καθηκόντων του, χωρὶς νὰ
δύναται νὰ ἀντιμετωπίζῃ αὐτά.

Ἐπισκεπτόμενος ἐξ ἄλλου τὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας του ὁ
Ἐπιθεωρητὴς καὶ ἐπιθεωρῶν ταῦτα ἔχει πλεῖστα ὅσα ἐν τῇ ἀσκήσει
τοῦ ἔργου τούτου νὰ ἐπιτελέσῃ. Θὰ ἔχῃ νὰ ἐξετάσῃ τὴν ὅλην ἐρ-
γασίαν τοῦ διδασκάλου ἐν ἐκάστῳ σχολεῖῳ, ἵνα οὗτος λαμβάνῃ πάν-
τοτε ὑπ' ὄψιν, ὅα τὰ πάντα τυγχάνουσι τῆς προσοχῆς καὶ ἐπιβλέ-
ψεως τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ· θὰ ἀκούσῃ τοῦτον διδάσκοντα, ἵνα γνω-
ρίσῃ τὴν ἀτομικότητα αὐτοῦ, τὰς ἰκανότητας καὶ τὰς ἀδυναμίας αὐτοῦ,
θὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν, παιδαγωγικὴν καὶ διδακτικὴν ἰκανό-
τητα τοῦ διδασκάλου καὶ θὰ ἔλθῃ σύμβουλος καὶ καθοδηγητὴς καὶ ἐπί-
κουρος εἰς τὰς ἀνάγκας του διδάσκων ἐν ἀνάγκῃ καὶ ὑποδειγματικῶς· θὰ
ἐξετάσῃ, ἂν τηρῇ τὸ ὄρολόγιον καὶ τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα, ἂν ἀπονέ-
μῃ εἰς ἕκαστον μίθρημα τὴν προσήκουσαν ἀξίαν καὶ δὲν ὑπερτιμᾷ τινα
ἐπὶ ζημίᾳ ἄλλων· ἂν μεθοδικῶς τάσῃ τὴν ὕλην καὶ μεθοδικῶς δια-
πραγματεύηται αὐτὴν κατὰ τὰς παραδεδεγμένας μεθόδους· ἂν ὀρ-
θῶς χειρίζηται τὸν ὄργανισμὸν τοῦ ἠνωμένου σχολείου εἰς τοιοῦ-
το σχολεῖον ὑπηρετῶν, ποιούμενος σκόπιμον χρῆσιν τῶν σιωπηρῶν

ἐργασιῶν καὶ φροντίζων εἰς τὰ συνδιδασκόμενα μαθήματα αἱ κατώτεροι τάξεις νὰ παρακολουθῶσι πράγματι καὶ οὐχὶ νὰ ἀκροῶνται ἀπλῶς· ἂν ἕκαστον μάθημα πληροῖ τὸν ἐπιδιωκόμενον δι' αὐτοῦ σκοπὸν καὶ καθόλου ἐν τῷ ὅλῳ ἔργῳ του ὁ διδάσκαλος ἂν ἔχη πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν μέγαν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου σκοπὸν καὶ κατὰ πόσον κατορθοῖ νὰ ἐπιτυγχάνῃ τοῦ σκοποῦ τούτου· θὰ ἐξετάσῃ, ἂν τηρῆται τὸ ἐφορολόγιον, τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ διδασκάλου, ἂν ἐκκλησιασῆν τοὺς μαθητάς, ἂν ἐπιμελῆται τῆς καθαριότητος τοῦ διδασκαστορίου καὶ τῶν διδασκαστορῶν ὄργανων, ὥστε τοῦτο νὰ εἶναι πάντοτε φιλόκαλον καὶ φαιδρὸν ἐνδιαίτημα, ἂν ἐπιμελῆται τῆς καθαριότητος καὶ ὑγείας τῶν μαθητῶν του· θὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἐν τῷ σχολείῳ καὶ τῇ κοινῶν ἰαθῆσιν τοῦ διδασκάλου· θὰ ἐξετάσῃ ἂν ἐφαρμολογῶνται αἱ περὶ ἐγγραφῆς, ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως καὶ βαθμολογίας διατάξεις, ἂν ἐφαρμολογῶνται αἱ περὶ ἐγκεκριμένων βιβλίων διατάξεις, ἂν τηρῶνται τὰ ὑπηρεσιακὰ βιβλία καὶ εἶναι ἐν τάξει τὸ ἀρχεῖον τοῦ σχολείου· θὰ ἐξελέγξῃ τὴν διαχείρισιν τῆς σχολικῆς ἐπιτροπῆς ἢ τοῦ Ταμείου Ἐκπαιδευτῶν. Προνοίας ἐξετάζων, ἂν εἰσπράττωνται αἱ ὀφειλόμεναι εἰσφοραὶ, ἂν αἱ διάφοροι δαπάναι γίνωνται μετὰ τὴν νόμιμον ἔγκρισιν καὶ ἂν τηρῶνται ἐν τάξει τὰ λογιστικὰ βιβλία· θὰ ἐξετάσῃ, ἂν τὸ σχολεῖον ἔχη τὰ ἀπαιτούμενα διδασκαστορικὰ ὄργανα, τίνα τὰ ἐλλείποντα καὶ θὰ συστήσῃ τὰ δέοντα διὰ τὴν προμήθειαν τούτων· θὰ προσέξῃ εἰς τὰς διδασκαστορικὰς ἀνάγκας τοῦ σχολείου, θὰ ἐξετάσῃ ἂν τὸ διδασκαστορικὸν εἶναι κατάλληλον, ἂν ἔχη ἀνάγκην ἐπισκευῶν καὶ θὰ ἐνεργήσῃ ἀναλόγως πρὸς θεραπείαν τούτων ἂν εἶναι δημόσιον ἢ ἰδιωτικόν· θὰ λήβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς ἀτομικὰς ὑπηρεσιακὰς ἀνάγκας τοῦ διδασκάλου, μεταθέσεως, προαγωγῆς κ.λ.π. θὰ ἔχη τὴν ὑπομονὴν νὰ ποδηγετήσῃ, συμβουλεύσῃ καὶ ἐνθαρρύνῃ τὸν διδασκαστολόν, ἂν εἶναι ἀρχαίος. Θὰ συμβουλεύσῃ, ὑποδείξῃ καὶ συστήσῃ τὰ προσήκοντα, παρατηρήσῃ δὲ καὶ ἐφαρμολογήσῃ τὰς πειθαρχικὰς διατά-

ξεις, ἂν φαίνεται ἐπιλήσιμων τοῦ ἔργου του καὶ παραβάτης τῶν καθόντων του· θὰ κεντρίξῃ τὸν ζῆλον καὶ τὴν φιλοτιμίαν τῶν διδασκάλων εἰς μελέτας, ἐρεῦνας καὶ ἐργασίαν πάντοτε καλυτέραν, θὰ ἀναγνωρίζῃ δὲ τὰς ἀρετὰς καὶ φιλοτίμους προσπαθείας των, ὅπου αὐτὰ παρατηροῦνται, καὶ θὰ ἀμείβῃ αὐτάς.

Παρὰ πάντα ταῦτα ὁ Ἐπιθεωρητὴς κατὰ τὴν παραμονὴν του ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ σχολείου, ἐν τοῖς χωρίοις μάλιστα, θὰ λάβῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ συστήσῃ εἰς τὰς κοινοτικάς, σχολικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς ἀρχὰς γενναιοτέραν πίστωσιν ὑπὲρ τῶν σχολικῶν ταμείων ἢ τὴν ἀμεσον καταβολὴν τῶν ὀφειλομένων εἰσφορῶν, τὴν παραχώρησιν μέρους διὰ καλιέργειαν σχολικοῦ κήπου, τὴν λειτουργίαν νυκτερινῆς σχολῆς· τὴν σύστασιν μικρᾶς μαθητικῆς ἢ γεωργικῆς βιβλιοθήκης· τὴν παραχώρησιν γηπέδου διὰ κατασκευὴν διδακτηρίου καὶ τὴν ἔναρξιν τῆς κατασκευῆς τούτου δι' ἐράνων τῶν κατοίκων, διὰ προσωπικῆς ἐργασίας, διὰ τοῦ ἀποθεματικοῦ κεφαλαίου τῆς Κοινότητος, δι' ἐπιβολῆς μικρᾶς φορολογίας εἰς τὴν Κοινότητα. Θὰ τακτοποιήσῃ ἴσως ἀμέσως τὴν τακτικὴν τῶν μαθητῶν φοίτησιν ἀναπτύσσων εἰς τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνας τὰ προσήκοντα. Θὰ ἐφελέσῃ τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς μικρᾶς κοινωνίας διὰ τὸ σχολεῖον καὶ τὸν διδάσκαλόν των, θὰ ἀνυψώσῃ τοῦτον ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῆς καὶ θὰ ἐνισχύσῃ τοῦτον εἰς τὸ μέγα ἔργον του.

Θὰ λάβῃ ἀκόμη τὴν εὐκαιρίαν, χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι διδάσκει τοὺς χωρικοὺς, νὰ τονίσῃ τὴν σημασίαν, ἣν ἔχει ἢ εἰς τοὺς νόμους ὑποταγῆ καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ξένην ἰδιοκτησίαν, νὰ ἐξάρῃ τὴν ἀξίαν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν σημασίαν τῆς διὰ προσωπικῆς ἐργασίας ἐπιτελέσεως κοινωφελῶν ἔργων τὴν σπουδαιότητα, ἣν ἔχει ἢ καλλιέργεια πλουτοφόρων δένδρων τὴν ἀξίαν τῆς καθαριότητος καὶ τῆς υγείας· νὰ καυτηριάσῃ ἐλαττώματα κ.λ.π. ἐπεκτείνων οὕτω τὴν δρᾶσιν του καὶ ἀναδεικνύομενος σπουδαῖος παράγων κοινωνικὸς καὶ ἔθνικος.

Τοιαῦτα περίπου καὶ τοσαῦτα ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἐπισκεπτόμενος καὶ ἐπιθεωρῶν τὰ σχολεῖα. Ἀλλὰ ὑπὸ τὰς παρούσας σκληρὰς συνθήκας, ὅφ' ἂς ἀσκέι τὸ ἔργον του, δύναται νὰ πράξῃ ταῦτα πάντα; Ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἐπιθεωρῶν τὰ σχολεῖα ἀναλογίζεται, ὅτι δὲν ἔχει καιρὸν, ὅτι βιάζεται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ γραφεῖόν του, χάριν τοῦ ὁποίου ὀφείλει νὰ σπεύσῃ ἀνευ οἰδημῆς ἀναπαύσεως νὰ χρησιμοποιῇ καὶ τὰς Κυριακὰς ἀκόμη εἰς τὰ χωρία ἐν ταῖς περιοδείαις του νὰ ἀναχωρῇ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ διὰ νὰ εἶναι εἰς ἄλλο σχολεῖον ἐνωρὶς νὰ ἀνακόπῃ πολλάκις τὴν περιοδείαν του ἢ νὰ συντέμνῃ αὐτήν, διὰ νὰ μὴ ἀποσιᾶσῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐκ τοῦ γραφείου του, εἰς ὃ ἐπιέγεται νὰ φθάσῃ ἐνωρύτερον εἶναι δοῦλος καὶ ἀχιμάλωτος τοῦ γραφείου του.

Οὕτως ὁ Ἐπιθεωρητὴς πρὸ τῆς ἀδηρίτου ἀνάγκης τῆς γραφειοκρατικῆς ὑπηρεσίας, ἣν δημιουργεῖ ἡ διοικητικὴ ὑπηρεσία καὶ ἡ ἔλλειψις ἐπαρκoῦς βοηθητικοῦ προσωπικοῦ, ἐκτελεῖ καὶ ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ κατ' ἐξοχὴν κυρίου ἔργου του, τοῦ ἐπιθεωρητικοῦ καὶ καθοδηγητικοῦ, ὅ,τι δύναται. Δὲν κατορθώνει νὰ ἐπιθεωρήσῃ δις τοῦ ἔτους πάντα τὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας του, μάλιστα ἂν ὑπηρετῇ εἰς μεγάλην περιφέρειαν. Δὲν λαμβάνει πάντοτε τὸν καιρὸν νὰ καταγράψῃ τὰς παρατηρήσεις του εἰς τὸ βιβλίον ἐπιθεωρήσεως μεθ' ἐκάστην ἐπιθεώρησιν δι' ἕκαστον διδάσκαλον, περιοριζόμενος εἰς προφορικὴν ἀνακοίνωσιν τούτων ἢ ἐπιφυλασσόμενος νὰ πράξῃ τοῦτο ἐκ τοῦ γραφείου του, ἂν εὐκαιρήσῃ. Δὲν ἔχει τὸν καιρὸν νὰ μὲν ἄρκετὸν χρόνον ἐν ἑκάστῳ σχολείῳ καὶ περιορίζει τὴν ἐπιθεώρησιν εἰς τὸ ἐλάχιστον χρονικὸν ὄριον. Δὲν ἔχει πολλάκις νὰ διαθέσῃ χρόνον, ὅπως ἔλθῃ ἐπίκουρος διὰ τῆς ἀπαιτούμενης καθοδηγίας εἰς τὰς ἀτομικὰς ἀνάγκας τοῦ διδασκάλου. Ἀφήκει πολλάκις καὶ σχολεῖα ὅλως ἀνεπιθεωρήτα, διότι ἐπέλειπεν εἰς αὐτὸν ὁ χρόνος, ὅπως ἐπιθεωρήσῃ αὐτά, παρὰ πάσας τὰς φιλοτίμους

προσπαθείας του. Τὸ δὲ κακὸν τοῦτο γίνεται μείζον μάλιστα κατὰ τὸ πρῶτον τῆς τοποθετήσεώς του ἔτος εἰς τινὰ περιφέρειαν, ὅτε ἐκτὸς τῆς συνήθους ἐργασίας ἔχει καὶ ἐπιπροσθέτους τοιαύτας, ἕως ὅτου γνωρίσῃ καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα ἢ ὅταν ὑπηρετῇ εἰς μεγάλην μὲ πλῆθος σχολείων καὶ διδασκάλων καὶ διεσπαρμένην περιφέρειαν, ὥστε νὰ διανύῃ μακρὰς ἀποστάσεις πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν σχολείων. Πλημμελῶς λοιπὸν κατὰ ταῦτα ἐκτελεῖται καὶ τὸ καθαυτὸ ἐπιθεωρητικὸν καὶ καθοδηγητικὸν ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ὅπερ ἔπρεπε νὰ ἀσκήται ἀβιάστως, ὄχι μόνον μὲ οὐδεμίαν φειδῶ χρόνου, ἀλλὰ μὲ σπατάλην χρόνου, ἐπεκτεινόμενον εἰς λεπτομερῆ ἔλεγχον οὐ μόνον τῆς καθαυτοῦ διδασκαλικῆς ἐν τῷ σχολείῳ ἐργασίας τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ καὶ ὄλων τῶν ἀπορροουσῶν ἐκ τῶν ἐκπαιδευτικῶν νόμων ὑποχρεώσεων αὐτοῦ, ἵνα ἔχη ὑπ' ὄψει οὗτος, ὅτι τὰ πάντα τυγχάνουσι τῆς προσοχῆς καὶ ἐπιβλέψεως τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, καὶ εἰς πλήρη καθοδήγησιν καὶ προαγωγὴν αὐτοῦ διὰ διδακτικῶν ὁδηγῶν ὑποδειγματικῶν διδασκαλιῶν, διὰ τῆς ὑποδείξεως βοηθητικῶν βιβλίων καὶ τῆς συγχορτήσεως συνεδριῶν, ὅπως ἀνώτερος καὶ ὠφελιμώτερος ἀναδεικνύηται ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ μεγάλου ἔργου του.

Ἐκ πάντων τῶν προεκτεθέντων προκύπτουσι σαφῶς τὰ ἑξῆς συμπεράσματα:

α) Ὁ Ἐπιθεωρητής, περιβεβλημένος ὑπὸ τῆς κειμένης νομοθεσίας διὰ πληθῆος ἔργων, δὲν ἔχει τὸν χρόνον, οὔτε τὰ μέσα ὅπως ἀνταπικρίνηται πλήρως εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν πάντων τούτων.

β) Ἀποπνίγεται ἀπὸ τὰ διοικητικὰ ἔργα καὶ τὴν ἐκ τούτων δημιουργουμένην γραφειοκρατίαν, ὥστε, ἐν ᾧ καὶ ταῦτα δὲν δύναται ἐγκαίρως καὶ ἀκριβῶς νὰ ἐπιτελῇ, κινδυνεύει νὰ ἀχρηστεύηται ὅσον ἀφορᾷ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργον του, τὸ καθαυτὸ ἐπιθεωρητικὸν καὶ καθοδηγητικόν.

γ) Πάν ὅτι ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας συντελεῖται σήμερον ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ διοικητικοῦ καὶ καθοδηγητικοῦ ἔργου τῶν Ἐπιθεωρητῶν ὀφείλεται εἰς τὰς φιλοτίμως καταβαλλομένας ὑπερανθρώπους προσπάθειάς τούτων, ὅπως ἐπιτυγχάνωσιν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα, καὶ μόνον ταύτας.

4. Μέτρα πρὸς εὐχερῆ διεξαγωγὴν τοῦ διοικητικοῦ καὶ καθοδηγητικοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Ἐκ τῶν προηγουμένων καταφαίνεται, ὅτι ἄμεσος καὶ ἐπιτακτικὴ προκύπτει ἡ ἀνάγκη τῆς διαρροθμίσεως τῶν ἔργων τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ πρὸς εὐχερῆ διεξαγωγὴν τούτων τοῦ τε διοικητικοῦ καὶ καθοδηγητικοῦ. Ὡς μέτρα δὲ τοιαῦτα νομίζομεν τὰ ἑξῆς:

Α. Βοηθητικὸν προσωπικὸν ἐπαρκές πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τοῦ γραφείου. Πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τοῦ γραφείου ἐκάστου τῶν Ἐπιθεωρητῶν καὶ τῶν Ἐποπτικῶν συμβουλιῶν τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως προσλαμβάνεται κατὰ τὸν Νόμον 4653, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ Ν. 4792, εἰς βοηθὸς ἐπὶ μισθῷ γραφέως β' τάξεως. Τῶν γραφέων τούτων ἤδη, ὡς ἐλέχθη, ἐνηργήθησαν διωγониμοί, ὧν ἀναμένεται ἡ ἐκτέλεσις μετὰ τὴν ἔγκρισιν τῆς σχετικῆς πιστώσεως ὑπὸ τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως Δημοσίου Λογιστικοῦ. Ὁ οὕτως ὅμως προβλεπόμενος γραφεὺς ὡς βοηθὸς τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ οὐδὲν δύναται νὰ προσφέρῃ μόνος. Θὰ ἔχη ἀνάγκην χειραγωγίας. Χρήσιμος εἰς ἄλλας ὑπηρεσίας, ὅπου εἶναι ἄλλοι ὑπάλληλοι πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῶν καὶ καθοδηγηταὶ αὐτοῦ, ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ οὗτος καλεῖται, ἵνα βοηθῇ τούτον εἰς τὰ ἔργα του ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῶν ἐργασιῶν τοῦ γραφείου κυρίως καὶ ὄχι εἰς ἄπλην ἀντιγραφὴν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀνίκανος νὰ πράττῃ ἄνευ μακρᾶς ἀσκήσεως καὶ πείρας. Ἐπὶ πλέον στεροῦμενος ἀκόμη ὑπηρεσιακῆς συνειδήσεως καὶ κοινωνικῆς πείρας θὰ εἶναι ὅλος ἀνεπιτήδειος νὰ ἀναπληροῖ ἐν τῷ γραφείῳ τὸν Ἐπιθεωρητήν ἀπου-

σιάζοντα. Δὲν παρέχει δὲ καὶ τὴν ἐλπίδα ἀφοσιώσεως εἰς τὸ ἔργον του καὶ σταθερᾶς ἐν αὐτῷ παραμονῆς μὲ τὸν μικρὸν μισθόν, ὃν λαμβάνει, καὶ τὴν μέτρι τοῦ γραμματέως β' τάξεως προαγωγὴν του. Ἀνάγκη λοιπὸν παρὰ τοῦτον νὰ μένη ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ εἰς βοηθὸς ἐκ τῶν δημοδιδασκάλων τῆς περιφερείας προσλαμβανόμενος, μόνιμος ὑπηρετῶν ἐν αὐτῷ, ἀποσπώμενος ἐκ τοῦ σχολείου του, ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ διοριζόμενος καὶ ἀπολυόμενος. Ὁ μόνιμος οὗτος βοηθὸς μισθοδοτεῖται ἐκ τοῦ σχολείου, εἰς ὃ ἀνήκει, καὶ ἀναπληροῦται ὑπὸ τῶν ἄλλων συναδέλφων του, δυνάμενος καὶ νὰ μετατίθεται εἰς ἄλλο σχολεῖον ἔφ' ὅσον ἢ εἰς αὐτὸ μεταθέσις εἶναι δυνατὴ καὶ ἡ ἀπόσπασις τούτου ἐκ τοῦ ἄλλου σχολείου θὰ εἶναι ὀλιγότερον αἰσθητὴ εἰς αὐτό. Ἀπαρατήτως δὲ δεόν νὰ προστεθῇ εἰς τὰ γραφεῖα τῶν Ἐπιθεωρητῶν καὶ εἰς δακτυλογράφος, ὡς λαμβάνεται πρόνοια διὰ τὰ γραφεῖα τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως, εἰς ἃ διὰ τοὺς αὐτοὺς, ὡς ἀνωτέρω λόγους, πρέπει νὰ ὑπαρχῇ ἐκτός τοῦ γραφείου μόνιμος βοηθός.

Πρὸς εὐθυμὸν δὲ διεξαγωγὴν τῶν ἔργων τοῦ βοηθοῦ ὡς καὶ τοῦ γραφέως καὶ τοῦ δακτυλογράφου καὶ τοῦ κλητῆρος ἀκόμη, νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ καθορισθῶσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν καὶ ὡς τοιαῦτα ὑπολαμβάνω τὰ ἑξῆς:

Α'. Ὁ βοηθὸς τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.

- 1) Καταχωρίζει εἰς τὸ πρωτόκολλον ἀλληλογραφίας πάντα τὰ εἰσερχόμενα καὶ ἐξερχόμενα ἔγγραφα τοῦ γραφείου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.
- 2) Τηρεῖ ἐν τάξει τὸ ἀρχεῖον τοῦ γραφείου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κατὰ τὸν ὁμοιόμορφως δι' ὅλα τὰ γραφεῖα τῶν Ἐπιθεωρητῶν καθορισμένον τρόπον.
- 3) Τηρεῖ ἐν τάξει ὅλα τὰ ὑπηρεσιακὰ βιβλία τοῦ γραφείου.
- 4) Ἐτοιμάζει καὶ διεκπερασιῶ μετὰ τὴν ὑπογραφήν ὑπὸ τοῦ

Ἐπιθεωρητοῦ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ γραφείου κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, χρησιμοποιῶν εἰς τοῦτο τὸν γραφέα καὶ δακτυλογράφον τοῦ γραφείου.

5) Ἐλέγχει ὑπευθύνως τὴν ἀκρίβειαν τῶν συντασσομένων καταστάσεων ἀποδοχῶν τῶν διδασκάλων καὶ τοῦ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων τῆς περιφερείας ὑπὸ τῶν ἀναπληρωτῶν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.

6) Συντάσσει ἐντὸς τῆς ὁρισμένης προθεσμίας τὰς καταστάσεις ἐνοικίων τῶν διδακτηρίων, ὑπευθύνως διὰ πᾶσαν ἀνακρίβειαν.

7) Ἐλέγχει ὑπευθύνως τὰ δικαιολογητικά καὶ τὸν χρόνον ὑπηρεσίας τῶν ὑποβαλλόντων αἰτήσεις κατατάξεως, προαγωγῆς, προσαυξήσεως μισθοῦ δημοδιδασκάλων, σημειῶν ἐπὶ τῶν σχετικῶν αἰτήσεων, ἂν εἶναι ἐν τάξει.

8) Συντάσσει καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τὰ πρακτικά ἐν τῷ βιβλίῳ πράξεων τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ ἐτοιμάζει τὰ σχετικά ἔγγραφα διὰ τὴν κοινοποίησιν τούτων.

9) Ὑπαγράφει καὶ ὁ ἴδιος ἔγγραφα κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ ἐκτελεῖ καθόλου καὶ πᾶσαν γραφικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ γραφείου ὑπηρεσιακῶς πάντοτε ἐπικοινωνῶν μετὰ τῶν διδασκάλων τῆς περιφερείας καὶ οὐδέποτε δι' ἰδιωτικῆς ἀλληλογραφίας.

10) Ἐργάζεται ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κατὰ τὰς ὁρισμένας ὥρας καὶ χορηγεῖ πᾶσαν δυνατὴν πληροφορίαν κατὰ τὴν ἀπουσίαν του εἰς τὰς ὁρισμένας ὥρας ἀκροάσεως.

11) Ἀναπληροῖ τὸν Ἐπιθεωρητὴν εἰς τὴν σύναψιν τῶν μισθητηρίων συμβολαίων τῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐκμισθουμένων διδακτηρίων.

12) Δὲν ἀναμιγνύεται εἰς τὰς προσωπικὰς τῶν διδασκάλων διαφορὰς ἢ συλλογικὰς τοιαύτας, συμπεριφερόμενος πρὸς πάντας ἐξ ἴσου ἀμερολήπτως καὶ προθύμως.

13) Τελεί ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ τιμωρεῖται ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου κατὰ τὰ περὶ τιμωριῶν τῶν διδασκάλων ἰσχύοντα (Νόμος 1242β', ἀρθρ. 12, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ νόμου 4153 περὶ τροποποιήσεως τῶν περὶ προαγωγῆς, μεταθέσεως, ἀδειῶν κ.λ.π. διατάξεων τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν).

Β'. Ὁ γραφεὺς καὶ ὁ δακτυλογράφος ἐκτελοῦσι πᾶσαν γραφικὴν ὑπηρεσίαν κατὰ τὰς ὥρας τοῦ γραφείου καὶ ὑπάγονται ὡς πρὸς τὰς πειθαρχικὰς περιπτώσεις ὑπὸ τὴν δωσιδικίαν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου κατὰ τὰ περὶ τιμωριῶν τῶν διδασκάλων, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, ἰσχύοντα.

Γ'. Ὁ κλητὴρ τοῦ γραφείου Ἐπιθεωρητοῦ 1) μεριμνᾷ περὶ τῆς καθαριότητος τοῦ γραφείου 2) ἐπικουρεῖ εἰς τὴν σφραγισιὴν φακέλων καὶ διεκπεραίωσιν τῶν ἐγγράφων 3) μεταφέρει τὴν ἀλληλογραφίαν εἰς τὸ ταχυδρομεῖον καὶ παραλαμβάνει ταύτην 4) ἐκτελεῖ καὶ οἰανδήποτε ἄλλην ὑπηρεσίαν σχετιζομένην πρὸς τὰς ὑπηρεσιακὰς ἀνάγκας τοῦ γραφείου.

Β'. Διαρρυθμίσις ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν. Αἱ περιφέρειαι τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Κράτους, ὡς ἔχουσι σήμερον, εἶναι ἀνίσως διηρημέναι, διότι ἐν τῷ καθορισμῷ τούτῳ ἐλήφθη κυρίως ὑπ' ὄψιν ὡς βᾶσις ἢ διοικητικὴ διαίρεσις. Ἐκ τούτου δὲ προέκυψε τὸ ἄτοπον ἄλλαι μὲν τούτων νὰ εἶναι πάρα πολὺ μεγάλαι, ἄλλαι δὲ πάρα πολὺ μικραί. Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ ἀναφῶμεν μερικὸς ἀριθμοὺς τῶν σχολείων καὶ τῶν διδασκάλων εἰς τὰς πλέον μεγάλας καὶ τὰς πλέον μικρὰς ἐξ αὐτῶν, οἷτινες εἶναι ἀρκούντως ἐκφραστικοί, ὅπως καταδείξωσι τὴν δυσανάλογον διαφορὰν τούτων πρὸς ἀλλήλας.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΙ

1. ΚΑΤ' ΑΡΙΘΜΟΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Αί πλέον μεγάλοι	Αί πλέον μικραί
1. Φθιώτιδος σχολεία 203	1. Ζαγορίου σχολεία 41
2. Ήλειας » 186	2. Ζακύνθου » 50
3. Μεσσηνίας » 177	3. Κονίτσης » 51
4. Δράμας » 171	4. Έλασσώνος » 57
5. Ρεθύμνης » 164	5. Πωγωνίου » 60
6. Τρικιάλων » 158	6. Σητείας » 62
7. Γορτυνίας » 157	7. Μιραμβέλλου » 64
8. Ίωαννίνων » 156	8. Νάξου » 64
9. Καρδίτσης » 156	9. Πρεβέζης » 70
10. Θεσσαλονίκης » 153	10. Κομοτινής » 70
11. Βεροοίας » 153	11. Λευκάδος » 76

2. ΚΑΤ' ΑΡΙΘΜΟΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

Αί πλέον μεγάλοι	Αί πλέον μικραί
1. Θεσσαλονίκης διδ/λοι 558	1. Ζαγορίου διδ/λοι 50
2. Δυτικῆς Ἀθηνῶν » 417	2. Κονίτσης » 79
3. Πειραιῶς » 312	3. Πωγωνίου » 80
4. Φθιώτιδος » 292	4. Ζακύνθου » 88
5. Ἀνατ. Ἀθηνῶν » 292	5. Πρεβέζης » 89
6. Λέσβου » 288	6. Έλασσώνος » 90
7. Μεσσηνίας » 288	7. Φιλιατῶν » 96
8. Λαρίσης » 283	8. Σητείας » 104
9. Βεροοίας » 281	9. Μεραμβέλλου » 114
10. Δράμας » 265	10. Νάξου » 114
11. Μαγνησίας » 256	11. Κομοτινῆς » 127

Ἔχομεν οὕτω περιφερείας διπλασίας, τριπλασίας, τετραπλασίας καὶ πενταπλασίας ἀκόμη ἄλλων κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολείων καὶ περιφερείας ἐπίσης διπλασίας, τριπλασίας, τετραπλασίας, πενταπλασίας καὶ ἑξαπλασίας ἀκόμη ἄλλων κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων.

Εἰς τὰς πρώτας τούτων τὸ ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ εἶναι δυσβάστακτον. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς εἶναι Ἄτλας. Καμπτόμενος οὕτως ὑπὸ τὸ βαρὺ φορτίον τῶν ἔργων, ὅσα ἐπισωρεύει ἐπ' αὐτοῦ ἢ ἕκτασις τῆς ἐκπαιδευτικῆς περιφερείας του μὲ τὸ πλῆθος τῶν σχολείων καὶ τῶν διδασκάλων, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀσκήῃ πάντοτε ὑπεράνθρωπον προσπάθειαν χωρὶς νὰ κατορθώῃ ποτὲ νὰ ἔχη τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἐπιθυμεῖ, ὑπολειπόμενος πάντοτε, ὡς εἶναι φυσικόν, εἰς τὰς ἡρωϊκὰς προσπάθειάς του.

Εἰς τὰς ἄλλας τὰς μικρὰς ἐκ τούτων, τοῦναγτίον ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἐν πάσῃ ἀνέσει, χωρὶς καμμίαν ἐξαιρετικὴν προσπάθειαν καὶ κόπους, δύναται νὰ ἐκτελῇ τὰ καθήκοντά του. Ἔχει ἴσως περισσοίαν ἀνέσεως, δυνάμενος νὰ διεξαγάγῃ καὶ περισσοτέραν ὑπηρεσίαν, ἢν εἶχε τοιαύτην.

Ἐπιβεβλημένον λοιπὸν εἶναι, ὅπως αἱ ἐκπαιδευτικαὶ περιφέρειαι τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Κράτους διαρρυθμισθῶσιν ἄνευ οὐδεμιᾶς χρονοτριβῆς καὶ ἀναβολῆς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως μάλιστα τοῦ μετ' ὀλίγον ἀρχομένου σχολικοῦ ἔτους καὶ δὴ κατὰ τρόπον ἑξασφαλίζοντα τὴν ἀπρόσκοπτον, εὐχερῆ, ἀβίαστον καὶ κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολείων. Εἶναι ζήτημα σπουδαιότατον, ὅπερ ἀπαιτεῖ ἄμεσον τὴν λύσιν. Εἶναι ἡ ἀναγκαία ποσὺπόθεσις τῆς διαρρυθμίσεως τοῦ ἐπιθεωρητικοῦ ἔργου.

Ὡς βασικαὶ δὲ ἀρχαὶ διὰ τὴν διαρύθμισιν ταύτην νομίζω, ὅτι δύναται νὰ τεθῶσιν αἱ ἑξῆς.

1) Η διοικητική διαίρεσις τοῦ Κράτους νὰ μὴ θεωρηθῆ ἑμ-
πόδιον εἰς τὴν διαρρύθμισιν ταύτη.

2) Ἡ διαρρύθμισις νὰ γίνῃ ὄχι μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ
ἀριθμοῦ τῶν σχολείων, ἀλλὰ πρὸ παντὸς τῶν διδασκάλων ἐκάστης
περιφέρειας καὶ τῶν συγκοινωνιακῶν εὐκολιῶν.

3) Ἡ διαρρύθμισις νὰ γίνῃ ὄχι διὰ τοῦ ἀπλοῦ χωρισμοῦ τῶν
μεγάλων περιφερειῶν καὶ τῆς διατηρήσεως τῶν μικρῶν, ὡς ἔχουσιν,
ἀλλὰ καὶ τῆς προσθήκης σχολείων εἰς τὰς πλέον μικρὰς, ὅτε θὰ
ἔχωμεν καὶ οικονομίαν ἀριθμοῦ περιφερειῶν, πάντως οὐχὶ πλείονων
τῶν 90, δεδομένου ὅτι τὸ σύνολον τῶν ὀργανικῶν θέσεων τῶν
δημοδιδασκάλων καὶ νηπιαγωγῶν τοῦ Κράτους ἀνέρχεται εἰς 14428,
αὐτίνες κατανεμώμεναι εἰς 90 περιφέρειας δίδουν 160 διδασκάλους
εἰς ἐκάστην περιφέρειαν, ἀριθμὸν δηλ. ὅστις, νομίζω, πρέπει νὰ
ἀποτελέσῃ τὸ κατώτατον ὄριον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διδασκάλων, ὅσους
πρέπει νὰ ἔχη εἰς Ἐπιθεωρητής.

Ἐπὶ τῇ λαμπρᾷ δ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκεντρώσεως
τῶν Ἐπιθεωρητῶν τοῦ Κράτους χάριν τοῦ Συνεδρίου νομίζω ἀρι-
στον, ὅπως εἰς μίαν χωριστὴν συνεδρίαν συζητηθῆ ἀπὸ κοινοῦ ἢ
διαρρύθμισις αὕτη καὶ τὸ πόρισμα τῆς συζητήσεως ταύτης ὑποβληθῆ
εἰς τὸ Σ. Διοικητικὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον διὰ τὴν τελικὴν
ἀπόφασιν καὶ τὴν ἀμεσον ἐφαρμογὴν ἀπὸ τοῦ προσηχοῦς σχο-
λικοῦ ἔτους.

Γ'. Ἐλάττωσις ὑπηρεσιῶν διὰ τροποποιήσεως σχετικῶν Νόμων.

Ἐν τῇ κεκλιμένῃ ἐκπαιδευτικῇ νομοθεσίᾳ ἀναγράφονται διατάξεις,
ὧν ἡ ἐφαρμογὴ ὅσον ἀπεδείχθη ἐν τῇ πράξει ἀδύνατος, ὥστε,
ἐν ᾧ δὲν ἐκτελοῦνται, σιωπηρῶς νὰ ἀναγνωρίζεται τὸ ἀδύνατον
τῆς ἐκτελέσεως τούτων καὶ νὰ μὴ ζητῶνται εὐθύναι διὰ τὴν μὴ
ἐκτέλεσιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Αἱ διατάξεις αὗται, δι-

ὧν ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς Ἐπιθεωρητὰς τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδευ-
σεως καθήκοντα ἀδύνατα, ὑφ' ἧς συνθήκας σήμερον ἀσκεῖ τὸ ἔρ-
γον τοῦ ὁ Ἐπιθεωρητῆς, ὡς προηγουμένως διὰ μακρῶν ἐξεθέ-
σαμεν, πρέπει νὰ τροποποιηθῶσι. Καὶ τὴν τροποποίησιν ταύτην
νομίζω ἀναγκαίαν ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἄλλης γενικωτέρας ἀπόψεως· καὶ
ὅσον θεωρῶ ἥμισυ ἐποικοδομητικὸν διὰ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς πει-
θαρχίας καὶ τοῦ ὀφειλομένου σεβασμοῦ πρὸς τὴν ὑποταγὴν εἰς
τοὺς Νόμους νὰ ὑπάρχουν διατάξεις μὴ ἐφαρμοζόμεναι, μάλιστα
ἀπὸ προϊσταμένας ὑπηρεσιῶν ἀρχάς, καὶ ὑπολαμβάνω ὀλέθριον διὰ
τὴν Πολιτείαν νὰ ἀχρηστεύωνται οἱ Νόμοι, διότι ἢ πρέπει νὰ ἐκτε-
λῶνται ὑπάρχοντες ἢ νὰ καταργῶνται ἀμέσως, ὅταν δι' ἀδυναμίαν
ἢ ἄλλην οἰανδήποτε αἰτίαν ἀδύνατος ἀποβαίῃ ἡ ἰσχύς καὶ ἡ ἐφαρ-
μογὴ τούτων.

Αἱ διατάξεις αὗται κατὰ τὴν γνώμην μου εἶναι αἱ ἐξῆς:

1) Ἡ διάταξις τοῦ άρθρου 10 τοῦ Νόμου 1242, ἐδ. 1. § α',
καθ' ἣν ὁ Ἐπιθεωρητῆς δις τοῦ ἔτους ἐπιθεωρεῖ τὰ σχολεῖα
τῆς περιφερείας του. Αὕτη δύναται νὰ ἐφαρμόζηται εἰς τὰς μικρὰς
περιφερείας. Εἰς τὰς μεγάλας ὅμως, μὲ τὴν ἀποπνίγουσαν μάλιστα
σήμερον τὸν Ἐπιθεωρητὴν γραφειοκρατίαν, εἶναι ἀνεφάρμοστος, ἐκτὸς
ἂν ὁ Ἐπιθεωρητῆς διέρχεται ἀπλῶς ἐκ τῶν σχολείων, χωρὶς πρᾶ-
γματι νὰ ἐπιθεωρῇ αὐτὰ, ὁπότε καὶ πάλιν μετὰ δυσκολίας θὰ κα-
τορθώσῃ τοῦτο. Ὁ Ἐπιθεωρητῆς ἄλλως νομίζω, ὅτι δὲν πρέπει
νὰ δεσμεύηται εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν σχολείων, ὧν ἐλεύθερος
νὰ ἐπισκέπτεται περισσότερον τὰ δεόμενα ἀνάγκης κατὰ τὴν κρί-
σιν τοῦ σχολεῖα καὶ ἀπηλλαγμένον παντὸς περιορισμοῦ, ὅπως παρα-
κολουθῇ ἐπιμονώτερον τὰ νοσοῦντα σχολεῖα. Ἡ διάταξις λοιπὸν
πρέπει νὰ τροποποιηθῇ, ἀορίστως ἀναγραφομένης τῆς ὑποχρεώ-
σεως ταύτης τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ οὕτως. «Ὁ Ἐπιθεωρητῆς ἐπιθεω-
ρεῖ τὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας του», ἢ, ἐὰν ἤθελε κριθῇ ἀνα-

γκαῖον νὰ τεθῆ καὶ περιοριστικῶς ἡ διάταξις, «ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἐπιθεωρεῖ τὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας τοῦ ἅπαξ τοῦ ἔτους, ὅσα δὲ δύναται καὶ δις».

(2) Ἡ διάταξις τοῦ ἀρθροῦ 10 ἔδαφ. 1 § δ τοῦ αὐτοῦ Νόμου 1242, καθ' ἣν ὁ Ἐπιθεωρητὴς «ὑποβάλλει μεθ' ἑκάστην περικοδεῖαν εἰς τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον τῆς περιφερείας τοῦ ἡμερολόγιον περιοδεῖων καὶ ἐκθέσεων περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐπιθεωρηθέντων σχολείων καὶ διδασκάλων, ἀντίγραφον δὲ τούτων εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον καὶ τὸν Γενικὸν Ἐπιθεωρητήν».

Καὶ τῆς διατάξεως ταύτης ἡ ἐφαρμογὴ δὲν εἶναι πάντοτε δυνατή. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς δυνατόν νὰ εὔρη τὸν καιρὸν νὰ συντάξῃ τὰς ἐκθέσεις εὐθὺς μετὰ τὴν περιοδεῖαν τοῦ Συνηθέστατου ὅμως διὰ τὸ πλῆθος ἐργασιῶν τοῦ γραφείου ἐκκερμῶν, ὡς ἤδη προηγουμένως ἀνεπτύχθη, ἔνεκα τῆς ἀπουσίας του, ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προτιμήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τούτων, συμβαίνει δὲ πολλάκις καὶ μετὰ μιᾶς ἡμέρας ἢ ὀλίγων ἡμερῶν διαμονὴν ἐν τῇ ἔδρᾳ του, ἀφοῦ διεκπεραιώσῃ τὰ μᾶλλον ἐπείγοντα, ἂν ὄχι πάντοτε καὶ ἅπαντα, νὰ σπεύσῃ εἰς νέαν περιοδεῖαν, ὅτε εἶναι φανερόν, ὅτι θὰ ἀναστείλῃ τὴν σύνταξιν τῆς ἐκθέσεώς του.

Ἐξ ἄλλου ἡ ὑποβολὴ ἀναγράφου ἐκθέσεων τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, πολυσελίδων σχεδὸν πάντοτε, εἰς ὅλας τὰς προϊσταμένας τοῦ ἀρχῆς, ἣν ἐπιβάλλει ἡ ἀνωτέρω διάταξις, πιέζει πολὺ τὸν Ἐπιθεωρητὴν μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε καὶ νὰ μὴ πράττῃ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ ἀφήνῃ ἐπιτακτικὰς καὶ ἐπείγουσας ἄλλας ἐργασίας.

Τέλος καὶ ἡ ὑποβολὴ ἐκθέσεως εἰς τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον ἐκτὸς τοῦ ἡμερολόγιον περιοδεῖων, ἐν ᾧ καταντᾷ ὅλος τυπικὴ, δὲν εἶναι οὔτε ἀναγκαῖα, νομίζω, ἐφ' ὅσον διὰ τὰς εἰσηγούμενας ὑποθέσεις ὁ Ἐπιθεωρητὴς θὰ ἐπικαλεῖται ἐκάστοτε τὰς ἐκθέσεις του,

ὅταν οὐθὰ εἶναι ἀνάγκη τούτων, καὶ θὰ ἀνακοινοῦ αὐτὰς εἰς τὸ Συμβούλιον.

Οὗτο κατὰ ταῦτα ἡ διάταξις αὕτη δέον νὰ τροποποιηθῆ κατὰ τὴν γνώμην μου ὡς ἑξῆς: Ὁ Ἐπιθεωρητὴς ὑποβάλλει εἰς τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον τὸ ἡμερολόγιον τῶν περιουσιῶν εἰς τὴν πρώτην εὐκαιρίαν, συντάσσει δ' ἐκθεσίαν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἐπιθεωρηθέντων σχολείων καὶ διδασκάλων τῆς περιφερείας του ὑποχρεούμενος εἰς τὴν τήρησιν ταύτης εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ γραφείου του, ἀντίγραφον δ' αὐτῆς ὑποβάλλει εἰς τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον.

Ὁ Συναφῶς πρὸς ταῦτα δὲ Ἐπιθεωρητὴς δέον νὰ ἀπαλλαγῆ καὶ τῆς εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ὑποβολῆς ἐκθέσεως μηνιαίας ἐντὸς τῆς 15ης ἐκάστου μηνός, θεωρουμένου ἀρχετοῦ, ὅπως λαμβάνη ὑπ' ὄψιν καὶ ἐνεργῆ, ἢ ὅτι ἐνεργητέον τυγχάνει ἐκ τῶν εἰς αὐτὸν ὑποβαλλομένων ἐκθέσεων κατὰ μῆνα ὑπὸ τῶν διεθυντῶν τῶν σχολείων τῆς περιφερείας του ἢ Ἐπίσης καὶ τῶν τοιμημαίων τοιούτων πρὸς τὸν Νομάρχην καὶ τὸν Ὑπουργεῖον ἀρέπειον ἢ ἀπαλλαγῆ ὁ Ἐπιθεωρητὴς.

3) Ἡ διάταξις τοῦ άρθρου 17^α τοῦ Ν. 2442, καθ' ἣν ἐπὶ τὴν ἐξέλεξιν τῆς διαχειρίσεως τῶν Τ. Ε. Π. οἱ ἀρμόδιου Ἐπιθεωρητῆ τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐνεργοῦσιν ὑποχρεωτικῶς μὲν εἰς τὸ τέλος ἐκάστης ἑξαμηνίας ἔλεγχον ἐπὶ τῶν βιβλίων τοῦ Ταμείου συντάσσοντες ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν βιβλίων τὴν οἰκείαν ἀρᾶξιν περὶ τῆς γενομένης ἐπιθεωρήσεως, ἐν πάσῃ δ' ἄλλῃ περιπτώσει κατόπιν διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου, δὲν εἶναι δυνατὴ καὶ ἐφαρμόσιμος. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς εἰς τὸ διάστημα τοῦ ἑξαμήνου θὰ ἔχη διέλθει ἐκ τῶν πλείστων σχολείων τῆς περιφερείας του, ὥστε κατὰ τὸ τέλος αὐτοῦ νὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ συνεχίσῃ τὴν ἐπιθεωροῦσαν ἄλλων σχολείων μὴ ἐπιθεωρηθέντων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν

θά δύναται νὰ πράξῃ, ἐὰν θὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ διέλθῃ ἐκ νέου διὰ τῶν αὐτῶν σχολείων, τῶν ἐπιθεωρηθέντων, ὅπως ἐξελέγξῃ τὴν διαχείρισιν τῶν Ταμείων. Καὶ τὸ πρῶγμα ἀποβαίνει δυσκολώτερον, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὰ Ταμεία Ε. Π. εἶναι παρὰ πολλά, διότι ἐλάχιστα εἶναι τὰ κέντρα, ἐν οἷς λειτουργοῦσι πλείονα τοῦ ἐνὸς σχολεῖα, διὰ γὰρ ὑφίστανται εἰς αὐτὸ σχολικὰ ἐπιτροπὰ ἂντι Ταμείων Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας.

Ἡ τροποποίησις τῆς διατάξεως ταύτης νομίζω, ὅτι δύναται νὰ γίνῃ, ἀντικαθισταμένης τῆς φράσεως «ὑποχρεωτικῶς μὲν εἰς τὸ τέλος ἐκάστης ἐξαμηνίας» διὰ τῆς φράσεως «κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ σχολείου, παρ' ᾧ λειτουργεῖ τὸ Τ. Ε. Π.»

4) Ἡ τελευταία περίοδος τῆς διατάξεως τοῦ ἐδαφίου 3 τοῦ ἀρθροῦ 46 τοῦ Νόμου 1242β περὶ Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσως. Κατ' αὐτὴν «οἱ Ἐπιθεωρηταὶ παραλαμβάνοντες τὰ ὑπὸ τῶν Δήμων ἢ Κοινοτήτων ἢ τῶν ἐνοριακῶν ναῶν ἀναγραφόμενα κατ' ἔτος ἐν τοῖς προϋπολογισμοῖς αὐτῶν ποσὰ ὑπὲρ τοῦ σχολικοῦ ταμείου ἐκ τῶν Δημοσίων Ταμείων παραδίδουσιν εἰς ἐκάστην σχολικὴν ἐπιτροπὴν τὰ ἀνήκοντα αὐτῇ ἐπὶ ἀποδείξει ὑπογεγραμμένη ὑπὸ πάντων τῶν μελῶν τῆς σχολικῆς ἐπιτροπῆς».

Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης, ἐν ᾧ ἄνευ λόγου δημιουργοῦνται φροντίδες περισσὰ καὶ λογιστικαὶ ὑποχρεώσεις εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν ἐπὶ ἀπωλείᾳ χρόνου πολυτίμου, παρουσιάζονται ἐν τῇ πράξει καὶ δυσκολία ὄχι μικραὶ εἰς τὴν παραλαβὴν, μάλιστα δὲ εἰς τὴν παράδοσιν τῶν χρηματικῶν ποσῶν εἰς τὰς σχολικὰς ἐπιτροπὰς. Ἡ θὰ πρέπη αἰτῆ νὰ προσέλθωσιν ἐν ὁλομειαίᾳ εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ εἰς τακτὰς ἡμέρας καὶ ὥρας πρὸς παραλαβὴν τῶν εισφορῶν ἢ θὰ πρέπη ὁ Ἐπιθεωρητὴς παραλαμβάνων μεθ' ἑαυτοῦ ταύτας νὰ παραδίδῃ αὐτὰς εἰς τὰς σχολικὰς ἐπιτροπὰς κατὰ

τάς περιουσίας του, ἂν εὕρῃ ὅλα τὰ μέλη τούτων, ἵνα συνταχθῇ ἡ νόμιμος ἀποδείξις ὑφ' ὧν αὐτῶν.

Καί ἡ διάταξις λοιπὸν αὕτη πρέπει νὰ τροποποιηθῇ, ἢ τροποποιήσις δὲ ταύτης δύναται νὰ γίνῃ ἀντικαθισταμένου τοῦ ἐδαφίου β τοῦ ἀρθροῦ 46 τοῦ Νόμου 1242β ὡς ἐξῆς: «Τὰ ὑπὸ τῶν δήμων ἢ κοινοτήτων ἢ τῶν ἐνοριακῶν ναῶν ἀναγραφόμενα κατ' ἔτος ἐν τοῖς προϋπολογισμοῖς αὐτῶν ποσὰ ὑπὲρ τῶν σχολικῶν ταμείων εἰσπραττόνται ὑπὸ τῶν δημοσίων ταμείων ἐπὶ παρακαταθήκῃ κατὰ τὸν Νόμον περὶ εἰσπράξεως δημοσίων ἐσόδων καὶ καταβάλλονται εἰς τὰς σχολικὰς ἐπιτροπὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐπὶ τῇ βάσει καταστάσεων συντασσομένων ὑπ' αὐτῶν καὶ τακτικῶν ἀποδείξεων διὰ τῆς ἐξοφλήσεως τῶν γραμματικῶν τούτων, ὑποχρεωμένους εὐθύς μετὰ τὴν εἴσπραξιν τούτων γ' ἀναφέρωσι τοῦτο πρὸς τὸν Ἐπιθεωρητὴν».

Δ. Παροχὴ μέσων πρὸς εὐχερῆ διεξαγωγὴν τῆς γραφικῆς ὑπηρεσίας. Τέταρτον μέτρον νομίζω τὴν παροχὴν μέσων πρὸς διεξαγωγὴν εὐχερῆ τῆς γραφικῆς ὑπηρεσίας τοῦ γραφείου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Τὰ γραφεῖα τῶν Ἐπιθεωρητῶν ἐκτὸς τῆς γραφομηχανῆς πρέπει νὰ ἐφοδιασθῶσι καὶ δι' ἑνὸς καλοῦ πολυγράφου. Ἡ δαπάνη δύναται νὰ γίνῃ ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ κατατεθειμένων Ἐκπαιδευτικῶν τελῶν, ὥστε νὰ μὴ ἐπιβαρυνθῇ ὁ προϋπολογισμός, ἢ δὲ προμήθεια ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου διὰ παραγγελίας γενικῆς δι' ὅλα τὰ γραφεῖα τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ὅτε θὰ ἐπέλθῃ καὶ οἰκονομία δαπάνης.

Δι' αὐτοῦ θὰ διευκολύνηται σπουδαίως ἡ γραφικὴ ὑπηρεσία τοῦ γραφείου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Πλήθος ἐγκυκλίων τοῦ Ὑπουργείου καὶ ἄλλων προϊσταμένων ἀρχῶν, αἵτινες πολλάκις εἶναι λίαν ἐπίεγους, θὰ κοινοποιῶνται ὄχι μόνον ταχέως, ἀλλὰ καὶ πλήρως, οὐχὶ περιληπτικῶς, χωρὶς νὰ καταναλίσκηται τὸ βοηθητικὸν προ-

σωπικόν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ εἰς τὴν ἀντιγραφὴν αὐτῶν ἐπὶ ἀπωλείᾳ χρόνου πολυτίμου. Διὰ τοῦ αὐτοῦ πολυγράφου θὰ ἐτοιμάζονται καὶ αἱ ἐγκύκλιοι τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.

Ἐκτὸς δὲ τούτων, διὰ τοῦ πολυγράφου θὰ καταστή εὐχερὴς ἡ διεξαγωγή τῶν ἐργασιῶν τοῦ γραφείου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ διὰ τῆς ἀνατυπώσεως «ἐντύπων», ἅτινα θὰ ἔχη οὕτω πάντοτε ἔτοιμα τὸ γραφεῖον καὶ δὲν θὰ περιέρχεται εἰς τὴν ἀνάγκην τὸ βοηθητικὸν προσωπικὸν τοῦ γραφείου νὰ συντάσῃ ἢ ἀντιγράψῃ ταῦτα, ὅταν λαμβάνῃ ἀνάγκην αὐτῶν ἐξοικονομεῖται οὕτω χρόνος καὶ ἐξασφαλίζεται ἡ ταχύτης τῆς διεξαγωγῆς τῆς ὑπηρεσίας. Ἐντύπων τοιούτων διὰ ταῦτα γίνεται χρῆσις εἰς ὅλας τὰς καλῶς ὀργανωμένας ὑπηρεσίας. Ἡ γραφομηχανὴ εἰς τοῦτο δὲν δύναται νὰ βοηθήσῃ πολὺ.

Ὅπως δὲ κατανοηθῆ ἡ ἐκ τῶν ἐντύπων τούτων μεγάλη ὠφέλεια εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρω, ὅτι τοιαῦτα εἶναι δυνατὸν νὰ γίνωνται οὐχὶ ἓν, οὐδὲ δύο, ἀλλὰ παρὰ πολλὰ ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, οἷον:

- 1) Ἐντυπα κανονικῶν ἀδειῶν χορηγουμένων ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.
- 2) » κανονικῶν ἀδειῶν χορηγουμένων ὑπὸ τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου.
- 3) » ἀναρρωτικῶν ἀδειῶν χορηγουμένων ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.
- 4) » ἀναρρωτικῶν ἀδειῶν χορηγουμένων ὑπὸ τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου.
- 5) » προκηρῦξεως δημοπρασιῶν πρὸς μίσθωσιν διδακτηρίων.
- 6) » ἀνακουνώσεως προκηρῦξεως δημοπρασιῶν εἰς τὸν διευθυντὴν τοῦ σχολείου, δι' ὃ θὰ γίνῃ ἡ δημοπρασία.

- 7) Έντυπα ανακοινώσεως προκηρύξεως δημοπρασιών εις τὰ
 8) » κατατάξεως νεοδιοριζομένων διδασκάλων.
 9) » διορισμοῦ δημοδιδασκάλων (N. 4653, άρθρ. 32).
 10) » μεταθέσεων δημοδιδασκάλων (N. 4653, άρθρ. 30).
 11) » προσανξήσεως μισθοῦ λόγῳ πολυτετοῦς ὑπηρεσίας.
 12) » ἀνακοινώσεως ἀποφάσεων Ἐποπτ. Συμβουλίου περὶ
 13) » ἀνακοινώσεως ἀποφάσεων Ἐποπτ. Συμβουλίου
 14) » ἀνακοινώσεως ἀποφάσεων Ἐποπτ. Συμβουλίου περὶ
 15) » διορισμῶν ὑπηρετῶν σχολείων.
 16) » ἀπολύσεως
 17) » ἀπαντήσεως εἰς αἰτήσεις διαφόρους.
 18) » ὑποβολῆς δελτίου καταστάσεων εἰς Γενικὸν Λογι-
 19) » ὑποβολῆς καταστάσεων ἀποδογῶν εἰς Ταμίαν.
 20) » ὑποβολῆς καταστάσεων ἐνοικίων διδασκασίων εἰς
 Ταμίαν.
 21) » ἀνακοινώσεως ἀποφάσεων τιμωρουμένων γονέων ἐπὶ
 παραβάσει τῶν διατάξεων τῆς ὑποχρεωτικῆς
 φοιτήσεως.
 22) » διορισμοῦ σχολικῶν ἐπιτροπῶν.
 23) » μελῶν Διοικήτ. Ἐπιτροπῆς Τ. Ε. Π. κλπ.

**Ε'. Παροχή μέσων πρὸς τήρησιν τακτικοῦ γραφείου καὶ ὁμοιο-
 μόρφου ἀρχείου τῶν γραφείων τῶν Ἐπιθεωρητῶν.** Ὡς πέμπτον μέ-
 τρον ὑπολαμβάνω τὴν παροχὴν παντὸς μέσου διὰ τὴν τακτοποίησιν
 τοῦ γραφείου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ τὴν τήρησιν ὁμοιομόρφου
 ἀρχείου εἰς τὰ γραφεῖα ὅλων τῶν Ἐπιθεωρητῶν τοῦ Κράτους.

Τὸ γραφεῖον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ὡς ταιούτο προϋπαρμένης ὑπηρεσίας, πρέπει νὰ εἶναι πρότυπον διὰ τοὺς διδασκάλους τῆς περιφέρειας του ὑπὸ ἔποψιν τάξεως, καθαριότητος, φιλοκαλίας εὐπροσέπειας. Ἡ ἐπιπλοῦσις του δύναται νὰ εἶναι ἀπλή καὶ ἀπέριττος, ἀλλὰ καὶ πλήρης καὶ φιλόκαλος. Πρέπει πρὸς τούτους νὰ εἶναι ἐφοδιασμένον μὲ ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα μέσα (τραπέζας, ἀρχειοθήκας, ἐρμάρια κλπ.), ὥστε νὰ μὴ λείπῃ τίποτε διὰ τὴν άνετον καὶ πλήρη τακτοποίησιν τοῦ ἀρχείου τοῦ γραφείου, ἵνα ἐν οἰαδήποτε στιγμῇ καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς χρονοτριβῆς εὐρίσκη τις, ὅ,τι θέλει, καὶ παρέχῃ οἰανδήποτε πληροφορίαν. Πρέπει ἀκόμη νὰ ἔχῃ ὅλα τὰ ὑπηρεσιακὰ βιβλία ἔντυπα, δεδεμένα καὶ φιλόκαλα. Διὰ τούτων πάντων δημιουργεῖται τάξις, ἣ ὅποια ἀποτελεῖ τὴν ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν πρὸς εὐδωσὶν πάσης ἐργασίας, καὶ ἐξοικονομεῖται χρόνος πρὸς εὐχερῆ διεξαγωγήν τῶν ἔργων τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.

Ἐναγκαῖον πρακτικὸν μέτρον πᾶρά τὰῦτα νομίζω τὴν τήρησιν ὁμοιομόρφου ἀρχείου τοῦ γραφείου τῶν Ἐπιθεωρητῶν κατὰ φύσιν καὶ φακέλλους κ. λ. π. μὲ εὐρετήρια τούτων.

Οὕτω καὶ ὁ μετατιθέμενος Ἐπιθεωρητής εἰς ἄλλην περιφέρειαν δὲν θὰ χρονοτριβῆσῃ νὰ προσανατολισθῇ πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ νέου γραφείου του. Γίνεται κύριος τούτου ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας καὶ δὲν θὰ ἀναγκάζεται, ὡς συνήθως συμβαίνει, νὰ δαπανᾷ ὀλοκλήρους ἡμέρας πρὸς τακτοποίησιν αὐτοῦ κατὰ τὸν ἰδικὸν του τρόπον. Ἰδοῦ, Κύριοι, ἐν διάγραμμα ἐμπαῖνον τὸν κατὰ τὴν γνώμην μῦν ὀρθὸν τρόπον τῆς διατάξεως τοῦ ἀρχείου.

ΑΡΧΕΙΟΝ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΩΝ ΛΗΜΟΤ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς εὐκόσμον καὶ εἵτακτον λειτουργίαν τοῦ γραφείου τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς Δημ. Ἐκπαίδευσεως καθορίζεται ὁμοιόμορφος τήρησις τοῦ ἀρχείου τούτων ὡς ἑξῆς:

Α. Βιβλία ύπηρεσιακά. Ἐκαστον γραφεῖον Ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτ. σχολείων πρέπει νὰ τηρῇ τὰ ἑξῆς ὑπηρεσιακά βιβλία:

- 1) Πρωτόκολλον ἀλληλογραφίας.
- 2) Βιβλίον διεκπεραιώσεως.
- 3) Μητρώον τῶν σχολείων καὶ τῶν διδασκάλων τῆς περιφερείας μὲ τὰς μεταβολὰς αὐτῶν.
- 4) Βιβλίον ποιότητος διδασκάλων τῆς περιφερείας.
- 5) Βιβλίον ἀδειῶν.
- 6) Βιβλίον ποινῶν.
- 7) Βιβλίον διδακτηρίων (ὄνομα καὶ ἐπώνυμον ἰδιοκτῆτου, ἔδρα σχολείου, ἀριθ. καὶ χρονολογία συμβολαιογρ. μισθωτηρίου συμβολαίου, ἔναρξις καὶ λήξις μισθώσεως, μίσθωμα).
- 8) Βιβλίον καταστάσεων ἐνοικίων.
- 9) Βιβλίον ὑλικῶν τοῦ γραφεῖου.
- 10) Βιβλίον ἀριθμοῦ μαθητῶν ἐγγεγραμμένων, προαχθέντων, ἔξετασθέντων περιφερείας κατὰ ἔτη σχολικά.
- 11) Βιβλία σχολικῶν ἐπιτροπῶν.
- 12) Βιβλίον Τ. Ε. Π.
- 13) Βιβλίον πράξεων Ἐπιθεωρητοῦ.
- 14) Βιβλίον πράξεων Ἐποπιτικῶν Συμβουλίων.
- 15) Βιβλίον ἐκθέσεων τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.
- 16) Βιβλίον ὑλικῶν τῶν σχολείων τῆς περιφερείας καταρτιζόμενον ἀπὸ κόλλας ὁμοιομορφου χάρτου, ἐφ' οὗ ἕκαστος διευθυντῆς θὰ καταγράψῃ τὸ ὑλικὸν τοῦ σχολείου του καὶ ἐφεξῆς θὰ ἀναγράφονται ἐν αὐτῷ τὰ ἕκαστοτε προστιθέμενά, τοῦ διευθυντοῦ ὑποχρέον νὰ ἀναφέρῃ αὐτά.
- 17) Ἐμπιστευτικὸν πρωτόκολλον.

Τὰ Βιβλία ταῦτα παρέχονται πλὴν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16 ὑπὸ τοῦ Ἑπουργείου Παιδείας, τοῦ αὐτοῦ τύπου.

Β'. Ταξινομήσις ἀρχείου. Τὸ ἀρχεῖον τῶν γραφείων τῶν Ἐπιθεωρητῶν ταξινομεῖται ὡς ἑξῆς, κατὰ θυρίδας καὶ φακέλλους:

Θυρίς 1. Ἑπουργεῖον Παιδείας: 1) Φάκελλος ἐγκυκλίων Ἑπουργείου κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν καὶ ἔτη. 2) Φάκελλος γγνωμοδοτήσεων Ἑπουργείου καὶ Νομοκτοῦ Συμβουλίου κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν καὶ ἔτη.

Θυρίς 2. Ἑπουργεῖον Παιδείας: Φάκελλος διαταγῶν Ἑπουργείου κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν καὶ ἔτη.

Θυρίς 3. Διοικητικὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον. 1) Φάκελλος ἀποφάσεων Δ. Ε. Σ. ἐπὶ πράξεων Ἐποπτ. Συμβουλίου. 2) Φάκελλος ἐγκυκλίων Δ. Ε. Σ.

Θυρίς 4. Γενικὸς Διοικητὴς (ὅπου δ' Ἐπιθεωρητὴς ὑπηρετεῖ εἰς Νέας Χώρας). 1) Φάκελλος ἐγκυκλίων Γ. Διοικητοῦ. 2) Φάκελλος διαταγῶν Γ. Διοικητοῦ.

Θυρίς 5. Νομάρχης. Φάκελλος ἀλληλογραφίας ἐν γένει.

Θυρίς 6. Σχολιατρικὴ ὑπηρεσία. 1) Φάκελλος ὑγειονομικῶν Ἐπιθεωρητῶν. 2) Φάκελλος σχολιατρῶν.

Θυρίς 7. Διάφοροι ἀρχαί. 1) Φάκελλος Ἑπουργείου Οἰκονομικῶν. 2) Ἑπουργεῖον Γεωργίας. 3) Μηχανικοῦ. 4) Ἑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας κ. λ. π.

Θυρίς 8. Ἀλληλογραφία διευθυντῶν σχολείων. Φάκελλοι, ὅσα τὰ τμήματα τῆς περιφερείας. Ἐν ἑκάστῳ φακέλλῳ ἴδιος φάκελλος δι' ἑκάστον σχολεῖον, ἐφ' ὅσον λαμβάνεται ἀλληλογραφία. Χρησιμοποίησις πολλῶν θυρίδων ἐν ἀνάγκῃ μετὰ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν, θυρίς 8α, θυρίς 8β κ. λ. π.

Θυρίς 9. Δημόσια διδακτήρια. Φάκελλος ἴδιος δι' ἑκάστον δι-

δακτύριον μετὰ σημειώσεως ἐπ' αὐτοῦ τῶν σχετικῶν ἀριθμῶν.

Θυρίς 10. Ἰδιωτικά διδασκῆρια. 1) Φάκελλος ἐπισκευῶν διδασκῆριῶν με' ἴδιον φάκελλον δι' ἕκαστον καὶ σχετικὸν ἀριθμὸν ἐπ' αὐτοῦ. 2) Φάκελλος δημοπρασιῶν ὑπὸ ἐνεργείαν. 3) Φάκελλος περὶ ἀνωθειῶν δημοπρασιῶν με' ἴδιον φάκελλον δι' ἕκαστον σχολεῖον καὶ σχετικούς ἀριθμούς. 4) Φάκελλος μισθωτηρίων συμβολαίων κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν τάξιν τῶν σχολείων ἐν ἀνάγκῃ περισσότερα θυρίδες 10α, 10β, 10γ, κ.λ.π.

Θυρίς 11. Συνδρομαὶ Δημοσίων διὰ διδασκῆρια καὶ σχολικὰ ἐπιπλα. 1) Φάκελλος συνδρομῶν διὰ διδασκῆρια με' ἴδιον φάκελλον δι' ἕκαστον καὶ σχετικούς ἀριθμούς. 2) Φάκελλος συνδρομῶν διὰ σχολικὰ ἐπιπλα με' ἴδιον φάκελλον δι' ἕκαστον σχολεῖον καὶ σχετικούς ἀριθμούς.

Θυρίς 12. Σχολικαὶ Ἐπιτροπαί. 1) Βιβλίον σχολικῶν ἐπιτροπῶν. 2) Φάκελλος σχετικῶν διορισμῶν σχολικῶν ἐπιτροπῶν. 3) Φάκελλος ἐγκριτικῶν διαταγῶν Ἐπιθεωρητοῦ. 4) Φάκελλος ἀπολογισμῶν σχολικῶν ἐπιτροπῶν. 5) Φάκελλος ἀλληλογραφίας σχολικῶν ἐπιτροπῶν.

Θυρίς 13. Ταμεία Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας. 1) Βιβλίον Τ.Ε.Π. 2) Φάκελλος ἐγκριτικῶν διαταγῶν 3) Φάκελλος ἀπολογισμῶν. 4) Φάκελλος ἀλληλογραφίας Τ. Ε. Π.

Θυρίς 14. Ἐγγραφα ἐνεργητέα ἐν ἀναμονῇ ἀπαντήσεως.

Θυρίς 15. Πράξεις Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου. 1) Βιβλίον πράξεων Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου. 2) Δικαιολογητικά πράξεων Ἐπιθεωρητοῦ εἰς ἴδιον φάκελλον δι' ἑκάστην πράξιν με' σχετικούς ἀριθμούς. 3) Εἰσακτέα ὑποθέσεις εἰς Ἐποπτικὸν Συμβούλιον ἐν ἀνάγκῃ θυρίδες διὰ τὰ δικαιολογητικά 15α 15β κ.λ.π.

Θυρίς 16. Πράξεις Ἐπιθεωρητοῦ. 1) Βιβλίον πράξεων Ἐπιθεωρητοῦ. 2) Φάκελλος δικαιολογητικῶν πράξεων Ἐπιθεωρητοῦ (ἴδιος φάκελλος δι' ἑκάστην πράξιν μὲ σχετικούς ἀριθμούς). 3) Φάκελλος ὑποθέσεων διὰ πράξεις Ἐπιθεωρητοῦ.

Θυρίς 17. Ἐμπιστευτικά ἔγγραφα. 1) Πρωτόκολλον ἐμπιστευτικῆς ἀλληλογραφίας. 2) Ἐμπιστευτικά ἔγγραφα.

Θυρίς 18. Μισθοδοτικαὶ καταστάσεις διδασκάλων καὶ ὑφηρέτων. Βιβλίον καταστάσεων προσωπικῶν Ἐπιθεωρητοῦ. (Ἐἰς φακέλλους ὅσα τὰ τμήματα τῆς περιφερείας, δι' ἃ ἐκδίδονται). Ἴδιος φάκελλος δι' ἕκαστον μῆνα. Ἐν ἰδίῳ φακέλλῳ τηροῦνται ἀντίτυπα τῶν ὑποβαλλομένων καταστάσεων εἰς Ὑπουργεῖον μὲ σχετικούς ἀριθμούς· ἐν ἀνάγκῃ περισσότεραι θυρίδες 18α, 18β, 18γ κ.λ.π.

Θυρίς 19. Καταστάσεις ἐνοικίων. 1) Ἴδιος φάκελλος δι' ἑκάστην τριμηνίαν μὲ σχετικούς ἀριθμούς διὰ τὰς καταστάσεις ἐνὸς ἑκάστου σχολείου κατ' ἀριθμητικὴν σειράν. 2) Βιβλίον διδακτηρίων. 3) Βιβλίον καταστάσεων ἐνοικίων μὲ ἀναγεγραμμένα τὰ καταβαλλόμενα τριμηνιαία ἐνοίκια καὶ πᾶν σχετικὸν στοιχεῖον. 4) Φάκελλος καταστάσεων ὑποβληθειῶν εἰς Ὑπουργεῖον ὑδροληψίας κ. λ. π. μὲ σχετικούς ἀριθμούς χωριστὰ δι' ἕκαστον διδακτήριον. Ἐν ἀνάγκῃ περισσότεραι θυρίδες 19α, 19β, 19γ, κ. λ. π.

Θυρίς 20. Ἐκθέσεις Ἐπιθεωρητοῦ. 1) Βιβλίον ποιότητος διδασκάλων. 2) Ἐκθέσεις Ἐπιθεωρητῶν κατὰ τεύχη καὶ ἔτη σχολικά, εἰάν δὲν εἶναι ἴδιον βιβλίον. 3) Συστάσεις ἔγγραφοι πρὸς διδασκάλους.

Θυρίς 21. Εκπαιδευτικοί νόμοι 1) Τεύχη νόμων, Κώδιξ Νομοθεσίας Λέφα, τὸ βιβλίον τοῦ διδασκάλου Λαζάρου, ἡ Νέα εκπαιδευτικὴ Νομοθεσία, Διδασκαλ. Βήματα, Διδακτριακὴ Νομοθεσία Μ. Μαντούδη. 2) Τεύχη νόμων καὶ διαταγμάτων ἀποστελλόμενα ὑπὸ Ὑπουργείου. 3) Ἐκπαιδευτικοί νόμοι Ἐφημερ. Κυβερνήσεως (ἴδιος φακέλλος κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τῶν φύλλων καὶ μετὰ σημείωσιν τῶν περιεχομένων νόμων καὶ διαταγμάτων.

Θυρίς 22. Προγράμματα ὁρολόγια καὶ εἰσαχθέντα βιβλία κλπ. 1) Φακέλλος ὁρολογίων προγραμμάτων διὰ τὸ τρέχον σχολ. ἔτος. 2) Φακέλλος εἰσαχθέντων βιβλίων. 3) Φακέλλος ἀναλήψεως καθηκόντων.

Θυρίς 23. Μηνιαῖα ἐκθέσεις διευθυντῶν (εἰς ἰδίους κατὰ μῆνα φακέλλους μετὰ σχετικούς ἀριθμούς). Ἐν ἀνάγκῃ καὶ ἄλλαι θυρίδες.

Θυρίς 24. Μηνιαῖα καταστάσεις τακτικῆς φοιτήσεως μαθητῶν (εἰς ἰδίους κατὰ μῆνα φακέλλους μετὰ σχετικούς ἀριθμούς).

Θυρίς 25. Μαθηταί. 1) Βιβλίον ἐγγραφέντων, ἐξετασθέντων, προαχθέντων. 2) Φακέλλος ἀποτελέσματος ἐξετάσεων σχολείων. 3) Φακέλλος ἐγγραφέντων κατὰ τὸ τρέχον ἔτος.

Θυρίς 26. Δικαιολογητικὰ συντάξεως βιβλίων ποιότητος (κατὰ σχολεῖα καὶ διδασκαλον ἐν φακέλλοις) ἐν ἀνάγκῃ πλείονες θυρίδες 26α, 26β, 26γ κλπ.

Θυρίς 27. Βιβλία ὑπηρεσιακά, τὰ μὴ κατατεταγμένα εἰς τὰς προμνησθείσας θυρίδας.

Θυρίς 28. Στατιστικά. Ἐν ἰδίους φακέλλοις διάφοροι στατιστικαὶ 1) σχολείων, ἀριθμοῦ αὐτῶν κατ' εἶδος, ἐν συνόλῳ καὶ κατὰ τμήματα περιφερείας, χωριστὰ δημ. σχολείων καὶ νηπιαγωγείων. 2) διδασκάλων κατὰ βαθμὸν,

ἀριθμοῦ αὐτῶν κατὰ τμήματα περιφερείας καὶ ἐν συνόλῳ. 3) διδακτηρίων δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν, ἀριθμοῦ τούτων καὶ τοῦ καταβαλλομένου ἐνοικίου δι' ἕκαστον καὶ συνολικῶς. 4) μαθητῶν ἐγγεγραμμένων, ἐξετασθέντων, προαχθέντων κατὰ τάξεις καὶ φῆλον, καὶ ἀριθμοῦ τούτων κατὰ τμήματα περιφερείας καὶ ἐν συνόλῳ, χωριστὰ δημ. σχολείων καὶ νηπιαγωγείων. 5) δαπάνης ἐκπαιδύσεως κατὰ κατηγορίας (διδασκάλων, ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ, ἐνοικίων, γραφείων Ἐπιθεωρητοῦ καὶ προσωπικοῦ καὶ ἐν συνόλῳ κλπ).

Θυρίδες 29. Διαγράμματα διδακτηρίων καὶ θρανία. 1) Συγγραφαὶ ὑποχρεωτικαὶ διὰ κατασκευὴν θρανίων. 2) Διαγράμματα παντὸς τύπου διδακτηρίων. 3) Διαγράμματα παντὸς τύπου θρανίων.

Θυρίδες 30. Ἐφημερίδες Κυβερνήσεως. Ἴδιος φάκελλος κατὰ τεύχη δι' ἕκαστον ἔτος. Εὐρετήριον. Τῆς ταξινομήσεως ταύτης τηρεῖται εὐρετήριον. Μετὰ τὸ τέλος ἑκάστου ἔτους τὸ ἀρχεῖον τοποθετεῖται κατὰ τὴν σειρὰν τῶν θυρίδων εἰς ἴδιον ἐρμάριον, ἔνθα τηρεῖται τὸ παλαιὸν ἀρχεῖον μετὰ πινακίδων ἐπ' αὐτῶν, ἐν αἷς σημειοῦται «ἀρχεῖον ἔτους...», θυρίδες 1, 2, 3, 4, κ. λ. π», ὥστε ἄμεσος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ εὐρετηρίου νὰ εἶναι ἡ ἀνεύρεσις παντὸς ἐγγράφου σχετικοῦ.

Ἐπεὶ ἡ ἀνεύρεσις διὰ τὴν τήρησιν τῶν ὑπηρεσιακῶν βιβλίων καὶ τὴν ταξινομήσιν τοῦ ἀρχείου τοῦ γραφείου τῶν Ἐπιθεωρητῶν εἶναι ὁ βοηθὸς τοῦ γραφείου.

Πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀνωτέρω ἀπαιτεῖται: 1) νὰ διατεθῇ πίστωσις ἀνάλογος διὰ τὴν ἀπέρριτον ἐπίπλωσιν τῶν γραφείων καὶ τὴν παροχὴν τῶν μέσων διὰ τὴν τακτοποίησιν τοῦ ἀρχείου τοῦ

γραφείου τῶν Ἐπιθεωρητῶν, 2) νὰ παρέχονται εἰς αὐτοὺς ἔτοιμα τὰ ὑπηρεσιακὰ βιβλία πάντα ὑπὸ τοῦ Ἑπουργείου, τοῦ αὐτοῦ τύπου, 3) διοικητικῶς νὰ καθορισθῇ ὁμοίομορφος τήρησις τοῦ ἀρχείου μετὰ τὴν παροχὴν τῶν ἀνωτέρω δι' ὅλα τὰ γραφεῖα τῶν Ἐπιθεωρητῶν τοῦ Κράτους.

ΣΤ'. Παροχὴ μέσων πρὸς εὐχερῆ διεξαγωγὴν τοῦ κυρίως ἐπιθεωρητικοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ εἰς τὰς πόλεις Θεσσαλονίκην, Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ. Τὸ ἐπιθεωρητικὸν καὶ καθοδηγητικὸν ἔργον τῶν Ἐπιθεωρητῶν εἰς τὰς πόλεις Θεσσαλονίκην, Ἀθήνας, Πειραιᾶ παρὰ τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκέντρωσιν τῶν σχολείων ἀποβαίνει δύσκολον καὶ δαπανηρὸν, διότι στερεῖται οὗτος πάσης ἀποζημιώσεως διὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τούτων. Τὰ ἀγοραῖα συγκοινωνιακὰ μέσα, ἅτινα κατ' ἀνάγκην χρησιμοποιεῖ, εἶναι ἀνεπαρκῆ, διότι οὔτε ἐκ τῆς κατοικίας του ἀναχωροῦσιν, οὔτε μέγιστος ἐκάστου σχολείου φθάνουσιν. Ὑποχρεοῦται νὰ διαγῆ ἀποστάσεις διὰ τὰ σχολεῖα τῶν ἀπομεμακρωσμένων συνοικιῶν ἢ καὶ τῶν σχολείων ἀπ' ἀλλήλων, αἵτινες εἶναι ὄχι μικραί. Τίθεται πρὸς τῆς σκληρᾶς ἀνάγκης ἢ νὰ μεταβαίη πεζὸς ἐπὶ ἀπολεία χρόνου πολυτίμου, ὃν ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ διὰ τὴν ἐργασίαν του, ἢ νὰ δαπανᾷ ἐξ ἰδίων, ὅπερ ὅμως δὲν δύναται νὰ πράττῃ πάντοτε. Οὕτω τὸ ἀγαθὸν τὸ μέγα, ὅπερ παρέχει ἢ ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς περιφερείας του συγκέντρωσις πολλῶν σχολείων διὰ τὴν εὐκόλον καὶ συχνὴν ἐπιθεώρησιν τούτων, ἀποβαίνει ἀγαθὸν ἀνεκμετάλλετον.

Αὐτονόητον ἐκ τούτων τυγχάνει, ὅτι ἐπιβεβλημένη καὶ ἐπιεικοῦσα δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ παροχὴ τῶν μέσων εἰς τοὺς Ἐπιθεωρητὰς Θεσσαλονίκης, Ἀθηνῶν, Πειραιῶς διὰ τὴν εὐχερῆ ἐπιθεώρησιν τῶν ἐν ταῖς ἔδραις τῆς Ἐκπαιδευτικῆς περιφερείας τῶν σχολείων, εἴτε ὡς ἀποζημιώσεις, εἴτε ὡς ὁδοιπορικὰ ἐξοδα. Τὸ ἐκ τούτου ἀγαθὸν θὰ εἶναι ἀνυπολόγιστον, ἢ δὲ δαπάνη θὰ εἶναι

πάντοτε κατωτέρα τῆς διατιθεμένης διὰ τὰς λοιπὰς ἐκπαιδευτικὰς περιφερείας τοῦ Κράτους.

Ζ. Παροχή μέσων διὰ τὰ γενικά συνέδρια τῶν δημοδιδασκάλων καὶ χρόνος ἐνεργείας τούτων. Τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 15 τοῦ Νόμου 4397 «περὶ στοιχειώδους Ἐκπαίδευσως» ὀριζόμενα γενικά συνέδρια δὲν εἶναι εὐκόλιν νὰ γίνωνται «εὐθὺς μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν τῶν σχολείων», ὡς ἐν τῷ Νόμῳ ὀρίζεται. Οὕτως, ἐνῶ τὰ μαθήματα τῶν σχολείων λήγουσι τὴν πρώτην Κυριακὴν τοῦ δευτέρου δεκαημέρου τοῦ Ἰουνίου (ἀρθρ. 3, § 5, Π. Δ. «περὶ ἐγγραφῶν, ἐξετάσεων κ.λ.π. ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσως»), τὸ δὲ σχολικὸν ἔτος λήγει τὴν 30 Ἰουνίου (ἀρθρ. 3, § 1, τοῦ αὐτοῦ Π. Δ.), ὁ Ἐπιθεωρητὴς πολλάκις ἐξακολουθεῖ τὸ ἔργον τῆς ἐπιθεωρήσεως καὶ μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ σχολ. ἔτους εἰς σχολεῖα, εἰς ἃ ἀνέβαλε τὴν διακοπὴν τῶν μαθημάτων καὶ τὴν τέλεισιν τῆς σχολικῆς ἑορτῆς κατὰ τὸ ἐδ. 6 τοῦ ἀρθρ. 3 τοῦ αὐτοῦ, ὡς ἀνωτέρω, Π. Διατάγματος. Ὑποχρεούμενος δὲ εἰς ἐργασίας τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου ἐντὸς τοῦ Ἰουνίου καὶ Ἰουλίου, ἀφήνει ταύτας διὰ τὰς πρώτας μετὰ τὰς ἐργασίας τῶν σχολείων ἡμέρας, ὅτε ἔνεκα τοῦ λόγου τούτου δὲν θὰ ἔχη καιρὸν διὰ τὰ γενικά συνέδρια. Ἐπειτα ὀφείλει νὰ ἀσχοληθῇ εἰς τὴν ἐκτέλεισιν τῶν ἀποφάσεων τῶν Συμβουλίων τούτων, εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ἐκθέσεων του καὶ τὴν διεκπεραίωσιν πάσης ἐκκρεμοῦς ἐργασίας τοῦ γραφείου του κ.λ.π. κατὰ τὰς εὐθὺς μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν τῶν σχολείων ἡμέρας.

Ἀναγκαῖον λοιπὸν νομίζω, ὅπως μεταρρυθμισθῇ ἡ διάταξις αὕτη ὡς πρὸς ταῦτα, καθοριζόμενου ὡς χρόνου συγκροτήσεως τῶν συνεδρίων τοῦ μεσολαβούντος μεταξὺ τῆς 20—25 Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους. Οὕτως ἐκτὸς τῶν ἄλλων προεκτεθέντων λόγων καὶ χρόνος ἀρκετὸς θὰ παρέχεται εἰς τοὺς διδασκάλους πρὸς μελέτην

των θεμάτων των συνεδρίων κατά τας διακοπὰς καὶ ἔναυλα καὶ
νωπὰ θὰ εἶναι εἰς αὐτοὺς τὰ ἐκ τούτων πορίσματα διὰ τὴν ἄμε-
σον τούτων ἐφαρμογὴν εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἀρχομένου νέου σχολικοῦ
ἔτους. Ἀνάγκη δὲ παρὰ ταῦτα νὰ καταστῶσι τὰ συνέδρια πρᾶ-
γματικά, ἐξασφαλιζομένων πάντοτε τῶν ἐν τῇ § 2 τοῦ ἀρθ. 15
τοῦ Ν. 4397 ὀριζομένων εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους ὁδοιπορικῶν
ἐξόδων καὶ ἡμερησίας ἀποζημιώσεως.

**Η'. Διαρρῦθμισις εἰδικῆ τοῦ καθ' αὐτὸ ἐπιθεωρητικοῦ καὶ κα-
θοδηγητικοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.** Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς
ἐκτελέσεως τῶν μέχρι τοῦδε προτεινομένων μέτρων τὸ καθοδηγη-
τικὸν ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ δύναται κατὰ τὴν γνώμην μου νὰ
ὀνθμισθῇ ὡς ἑξῆς :

1) Ἐκαστος Ἐπιθεωρητῆς δέον νὰ μὴ ἔχη περισσοτέρους τῶν 160
ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του δημοδιδασκάλους, ἐὰν ἤθελεν ὑποχρεωθῆ-
δις τοῦ ἔτους νὰ ἐπιθεωρῇ τὰ σχολεῖα τῆς περιφέρειας του. Ἐξαι-
ρεσις τούτου δύναται νὰ γίνῃ εἰς περιφέρειας, ἐν ταῖς ἔδρας τῶν
ὁποίων εἶναι παρὰ πολλὰ σχολεῖα, ὡς τῆς Θεσσαλονίκης, Ἀθηνῶν,
Πειραιῶς, ἐφ' ὅσον ὁμως ἤθελον παραχωρηθῆ εἰς τοὺς Ἐπιθεωρη-
τὰς τὰ μέσα τῶν συγκοινωνιακῶν ἐγκολιῶν, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη.

2) Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ δυνατοῦ τῆς
διπλῆς καθ' ἕκαστον σχολικὸν ἔτος ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολείων,
ὁ Ἐπιθεωρητῆς κατὰ τὴν πρώτην ἐπιθεώρησιν τῶν σχολείων ἐξε-
λέγει τὴν ὅλην ἐργασίαν τοῦ διδασκάλου, ὅπως οὗτος ἔχη ὑπ'
ὄψει, ὅτι τὰ πάντα τυγχάνουσι τῆς προσοχῆς αὐτοῦ παρακολουθεῖ
τὸν διδάσκαλον διδάσκοντα, διὰ νὰ γνωρίσῃ τὰς ἀτομικὰς ἀνάγκας
του καὶ ἔλθῃ ἐπίκουρος εἰς αὐτὰς διδάσκων ἐν ἀνάγκῃ καὶ ὁ ἴδιος
ὑποδειγματικῶς ἐξακριβοῖ τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ διδακτικὴν ἱκα-
νότητα τοῦ διδασκάλου· ἐξετάζει τὴν ἐν τῇ κοινωσίᾳ καὶ τῷ scho-
λεῖῳ διαγωγὴν αὐτοῦ· ἐξελέγει τὴν ἐφαρμογὴν τῶν κειμένων Νό-

μων ἐν τῇ ἐγγραφῇ τῶν μαθητῶν καὶ τῇ τακτικῇ φοιτῆσει τούτων· τὴν τήρησιν τοῦ ὄρολογίου καὶ ἀναλυτικοῦ προγράμματος· τὴν τήρησιν τῶν ὑπηρεσιακῶν βιβλίων τοῦ ἀρχείου του· τὴν ἐφαρμογὴν τῶν Νόμων περὶ Σχολικῶν Ἐπιτροπῶν καὶ Ταμείων Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας· τὴν τήρησιν τῶν Ἐγκυκλίων τοῦ Ὑπουργείου καὶ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, τὰ κατὰ τὸ διδακτήριον τοῦ σχολείου καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, τὰ διδακτικά ὄργανα, τίνα τὰ ἐλλείποντα τούτων καὶ ὑποδεικνύει τὸν τρόπον τῆς συμπληρώσεως αὐτῶν· τὴν ὑπὲρ τῆς καθαριότητος καὶ τῆς ὑγείας τῶν μαθητῶν μέριμναν τοῦ διδασκάλου· ποδηγετεῖ τοῦτον καὶ συμβουλεύει καὶ ἐνθαρρύνει αὐτόν, ἂν εἶναι ἀρχάριος, συνιστᾷ τὰ κατάλληλα βοηθητικά βιβλία καὶ ὑποδεικνύει τὰ προσήκοντα· συμβουλεύει, ὑποδεικνύει, παρατηρεῖ καὶ ἐν ἀνάγκῃ τιμωρεῖ τὸν ἐπιλήσιμονα καὶ παραβάτην τῶν καθηκόντων του. Τὰς παρατηρήσεις του ὁ Ἐπιθεωρητὴς καταγράφει εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ τηρούμενον βιβλίον ἐπιθεωρήσεως, τοῦ διδασκάλου ὑποχρέου νὰ ἀποστέλλῃ ἀντίγραφα τούτων εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν. Κατὰ τὴν δευτέραν ἐπιθεώρησιν ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἔξετάζει, ἂν ὁ διδάσκαλος συνειροφώδη πρὸς τὰ παρατηρηθέντα εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν ἀ' ἐπιθεώρησιν· ἂν συμμορφοῦται πρὸς τοὺς κειμένους Νόμους καὶ τὰς Ἐγκυκλίους τῶν προΐσταμένων του ἀρχῶν· ἂν ἀκολουθῇ τὸ ὄρολόγιον καὶ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα καὶ διατάσῃ μεθοδικῶς τὴν διδασκίαν ὕλην ἐξ ἐκάστου μαθήματος· ἂν ἕκαστον μάθημα πληροῖ τοὺς ἐπιδιωκομένους σκοποὺς καὶ ἂν ἐν τῷ συνόλῳ ὁ διδάσκαλος ἐν τῷ ἔργῳ του ἔχη ὑπ' ὄψει τὸν μέγαν τοῦ σχολείου σκοπὸν καὶ κατὰ πόσον ἐπιτυγχάνει τούτου· τὴν καθόλου πρόδοον καὶ τὸ ἦθος τῶν μαθητῶν. Ἀναγνωρίζει καὶ ἐκτιμᾷ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὰς φιλοτίμους προσπάθειάς τοῦ διδασκάλου καὶ παρατηρεῖ ἐν ἀνάγκῃ καὶ τιμωρεῖ τὸν ῥάθυμον καὶ ἀμελεῖ καὶ τὸν παραβάτην τοῦ καθηκόντος.

3) Παρά τὰς μαθητικὰς βιβλιοθήκας, ἰδρυομένης ἐν ἐκάστῳ σχολείῳ, ὅπου δυνατόν, μεριμνᾷ ὁ Ἐπιθεωρητὴς καὶ πρὸς ἴδρυσιν παιδαγωγικῆς βιβλιοθήκης καὶ καθόλου ἐγκυκλοπαιδικῆς διὰ τὸν διδάσκαλον, ὥστε οὗτος νὰ ἔχῃ, εἰ δυνατόν, ὅ,τι χρειάζεται διὰ τὴν εὐχερῆ ἄσκησιν καὶ τὸ ἔργον του καὶ νὰ δύναται νὰ λύῃ πᾶσαν ἀπορίαν του.

4) Δέον νὰ καθορισθῇ ἅπαξ τοῦ ἔτους ἐν τοῖς μονοταξίοις σχολείοις, ὅσα κείνται πλησίον ἀλλήλων, ἡμερησίᾳ ἐπίσκεψις τῶν διδασκάλων καὶ παρακολούθησις τῆς διδασκαλίας, ἀποδιδόμενη εἰς τὸ ἄλλο σχολεῖον εἰς ἄλλην τακτὴν ἡμέραν. Χάριν τούτου δύναται νὰ χορηγῇ ἡμερησίαν ἄδειαν ὁ Ἐπιθεωρητὴς. Διὰ τούτων πολλὰ τὰ κατὰ δύναται νὰ ἐπέλθωσιν. Ὁ ἐπισκεπτόμενος διδάσκαλος θὰ ἴδῃ τὰς προόδους τῶν ἄλλων σχολείων, θὰ συζητήσῃ, πῶς αὐτὰ κατορθοῦνται, θὰ ἐννοήσῃ καλύτερον τὰς ἀδυναμίας του καὶ θὰ φιλοτιμηθῇ νὰ διορθώσῃ αὐτάς.

5) Τὰ λοιπὰ συνέδρια πρέπει νὰ γίνωνται κατὰ τὰς περιοδείας τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ εἰς τακτὰς ἡμέρας ὀριζομένης ὑπ' αὐτοῦ, ἡμερησίᾳ ἢ καὶ διήμερα. Χάριν τούτων δύναται νὰ ὑπολογισθῶσι δέκα ἡμέραι ἀκόμη περιοδείας διὰ τὸν Ἐπιθεωρητὴν ἐκτὸς τῶν 160. Κατὰ ταῦτα δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἡμερησίᾳ διδασκαλία ἐν μονοταξίῳ σχολείῳ καὶ συζήτησις ἐπ' αὐτῆς χάριν τῶν ἐν μονοταξίοις σχολείοις ὑπηρετούντων διδασκάλων.

6) Πρέπει νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ συγκρότησις τῶν γενικῶν συνεδρίων διὰ παροχῆς τῆς ἀπαιτουμένης πιστώσεως δι' ἀποζημίωσιν καὶ ὀδοιπορικὰ τῶν διδασκάλων διὰ τὰς ἐκτὸς τῆς ἔδρας τῶν χάριν τῶν συνεδρίων ἡμέρας.

Ἐπίλογος. Ταῦτα εἶναι τὰ μέτρα, δι' ὧν ἐγὼ τοῦλάχιστον νομίζω, ὅτι ἐπέρχεται ἡ προσήκουσα διαρρύθμισις τοῦ διοικητικοῦ καὶ καθοδηγητικοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Τῆς Πολιτείας ἔργον

είναι, ὅπως τὰ μέτρα ταῦτα, ἐὰν ἤθελον τύχει τῆς ἐγκρίσεως τοῦ Συνεδρίου, ὡς καὶ εἴ τινα ἄλλα ἤθελον προταθῆ ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου, θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν διὰ τὴν εὐρρυθμὸν λειτουργίαν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολείων τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσως, μὴ φειδομένη οὐδεμιᾶς δαπάνης, δι' ὅτι ἐκ τούτων ἤθελον ἀπαιτηθῆ αὕτη.

Ἡ ὑπὲρ τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς Δημ. Ἐκπαίδευσως μέριμνα εἶναι μέριμνα διὰ τὰς 700000 τῶν μικρῶν Ἑλληνοπαίδων, οἵτινες ἀποτελοῦν τὴν τρυφερὰν νεότητα, εἰς ἣν στηρίζονται αἱ ἐλπίδες καὶ τὰ ὄνειρα ὅλων μας· εἶναι μέριμνα διὰ τὰ 8014 δημοτικὰ σχολεῖα τῆς Χώρας μας, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα οἱ Ἑλληνόπαιδες οὗτοι ἐκπαιδεύονται καὶ τὰ ὁποῖα οἱ Ἐπιθεωρηταὶ περιβάλλουν μὲ τὴν πλέον στοργικὴν τῶν ἐπιτήρησιν καὶ ἐποπτείαν διὰ τὴν εὐρρυθμὸν καὶ εὐκοσμον λειτουργίαν τῶν· εἶναι μέριμνα διὰ τοὺς εὐγενεῖς ἐργάτας τῶν σχολείων τούτων, τοὺς 14428 δημοδιδασκάλους τοῦ Κράτους, τοὺς ὁποῖους οἱ Ἐπιθεωρηταὶ καθοδηγοῦν, ἐμψυχώνουν καὶ ἐποπτεύουν εἰς τὸ ἔργον τῶν.

Πᾶσα δαπάνη ὑπὲρ τούτων ἀποτελεῖ κεφάλαιον παραγωγικόν. Οὐδὲν χρῆμα δαπανᾷται ἱερώτερον, ἀγιώτερον, σοπιμώτερον, ἐθνικώτερον ἀπὸ τὸ δαπανώμενον διὰ τὴν λαϊκὴν ἐκπαίδευσιν, διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέχνων τοῦ λαοῦ· αἱ 700000 τῶν μικρῶν Ἑλληνοπαίδων, αἵτινες γαλουχοῦνται καὶ παιδαγωγοῦνται εἰς τὰ 8014 δημοτικὰ σχολεῖα καὶ νηπιαγωγεῖα τῆς Χώρας· οἱ 14428 δημοδιδασκάλοι καὶ νηπιαγωγοί, εἰς τοὺς ὁποῖους εἶναι ἐμπειστευμένη ἡ ὑψηλὴ διακονία τῶν σχολείων τούτων· οἱ 71 Ἐπιθεωρηταὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ Κράτους εἶναι κεφάλαια παραγωγικά, εἶναι δυνάμεις τοῦ Κράτους.

Παλαιὸς ἐργάτης τοῦ κλάδου, ἀφιερῶσας τὰ ὄραιότερα ἔτη τῆς ζωῆς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐκπαίδευσως μὲ ὅλην τὴν δύνα-

μιν τῆς ψυχῆς μου, πονῶν διὰ τοῦτο ἀκόμη περισσότερον τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς Χώρας, αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ παρακάλουν μὲ ὅλην τὴν ὀφειλομένην εὐλάβειαν, ὅπως μοῦ ἐπιτραπῇ κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμήν καὶ ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου τούτου βήματος ν' ἀναφωνήσω πρὸς πάντας τοὺς ἀρμοδίους:

«Ἐνίσχύσατε καὶ τονώσατε τὰς κρατικὰς ταύτας δυνάμεις! Τροφοδοτήσατε ἀφθόνως, ὅ,τι ἀποτελεῖ παραγωγικὸν κεφάλαιον τοῦ Κράτους! Μὴ ἀφήνετε τὰς κρατικὰς αὐτὰς δυνάμεις ἀτροφικὰς, ἀσφυκτικὰς, φθινούσας, φυτοζωούσας, μαραιομένας, ἀδρινοῦσας, ἀχρηστενομένας. Ἡ ἐνίσχυσις τούτων ἀποτελεῖ τὰ θεμέλια τῆς ἀσφαλοῦς προπαρασκευῆς μιᾶς καλύτερας αἰῶνος.

Οἱ Ἐπιθεωρηταὶ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδύσεως τοῦ Κράτους, οἵτινες ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς λεπτὴν τὴν φιλοτιμίαν καὶ σαφῆ τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ μεγάλου των προορισμοῦ, χωροῦντες πρὸς τὰ ἐμπρὸς πάντοτε, ἀκαμπτοὶ καὶ ἀκάματοι πρὸ τῶν ἀνὰ πᾶν βῆμα ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας ἐπιπροσθιούτων κοινωνικῶν, πολιτικῶν, εκπαιδευτικῶν, διοικητικῶν ἐμποδίων, οἱ Ἐπιθεωρηταί, οἵτινες δὲν ἐπέλειψαν ποτὲ εἰς ζῆλον καὶ προσπάθειαν πλεόν ἢ κατ' ἀνθρώπον, ὅπως ὅσον τὸ δυνατόν καὶ ὑπὸ τὰς παρούσας σκληρὰς συνθήκας ἐπιτυγχάνωσι περισσότερα, θλίβονται βλέποντες ἑαυτοὺς μὴ δυναμένους νὰ διαθέτωσιν ὅλην τὴν δυνάμιν των εἰς τὰ κύρια ἔργα των· θλίβονται βλέποντες ἑαυτοὺς φθειρομένους καὶ ἀναλισκομένους μέσα εἰς μίαν ἀτελεύτητον γραφειοκρατίαν, τὴν ὁποίαν αἱ παρῶσαι τραχεῖαι συνθήκαι δημιουργοῦν δι' αὐτοὺς. Δὲν ζητοῦσιν ἀπὸ τὴν Πολιτείαν παρὰ τὴν ἀπολύτρωσιν ἀπὸ τὴν γραφειοκρατίαν ταύτην, ἡ ὁποία τοὺς ἀποπνίγει, δὲν ζητοῦν παρὰ τὰ μέσα, ὅπως, ἐλεύθεροι ἀπὸ τὰ δεσμὰ ταῦτα, ἀναπτύξουν ὅλην τὴν δρασίαν των εἰς τὸ κατ' ἔξοχον κύριον ἔργον των καὶ μὲ τὸν ζῆλόν των τὸν ἔνθεον, ὃ ὁποῖος ποτὲ δὲν ἐμειώθη, καὶ τὴν πίστιν εἰς τὴν ἐκπαι-

δευτικὴν ἰδέαν, ἢ ὅποια πάντοτε παρέμεινεν εἰς αὐτοὺς σταθερὰ καὶ ἀκλόνητος, ἐργασθῶσι διὰ τὴν διαρκῆ πρὸς τὰ ἐμπρὸς πάντοτε πρόοδον τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῆς Χώρας.

Δόσατε εἰς αὐτοὺς τὰ μέσα ταῦτα. Δόσατε εἰς αὐτοὺς ταῦτα μάλιστα εὐθὺς ἀπὸ τοῦ μετ' ὀλίγον ἀρχομένου νέου σχολικοῦ ἔτους. Πᾶσα ἀναβολὴ καὶ χρονοτριβὴ ἀποτελεῖ ἀνυπολόγιστον ἐθνικὴν ζημίαν. Οἱ Ἐπιθεωρηταὶ θὰ σᾶς εἶναι εὐγνώμονες. Καὶ ὡς εἶναι βεβαία ἡ Πολιτεία, ὅτι τὴν εὐγνωμοσύνην των ταύτην, θεομὴν καὶ ἀμετάπτωτον, θὰ διατρανώσωσιν οἱ Ἐπιθεωρηταὶ τοῦ Κράτους εἰς ἄφθονα καὶ πλούσια ἀποτελέσματα ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ μεγάλου ἔργου των ἐπ' ἀγαθῷ τῆς προσφιλοῦς εἰς ὅλους μας Δημοτικῆς μας Ἐκπαιδεύσεως».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἀθηνῶν κ. Δ. Ζαφειρακόπουλος εἰσηγείται τὰ ἑξῆς: Ὡς πρὸς μὲν τὰ διοικητικὰ ἔργα τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς δημ. ἐκπαιδεύσεως φρονεῖ, ὅτι πρέπει νὰ ληφθοῦν τὰ ἑξῆς μέτρα:

1) Τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον ν' ἀποτελεσθῆ ἐκ δύο δημοδιδασκάλων, ἑνὸς ἀντιπροσώπου λαϊκοῦ καὶ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ὅστις δέον νὰ στερεῖται ψήφου, ὅταν ἤθελε ζητηθῆ ἡ τιμωρία διδασκάλου.

2) Μεταθέσεις ἀμοιβαῖα τῇ αἰτήσῃ τῶν ἐνδιαφερομένων, ὡς καὶ μεταθέσεις εἰς κενὴν θέσιν τῇ αἰτήσῃ καὶ πάλιν τοῦ ἐνδιαφερομένου νὰ γίνωνται διὰ πράξεως τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, κοινοποιουμένης καὶ πρὸ τῆς δημοσιεύσεως εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

3) Προαγωγαί, ἰδρύσεις, ὑποβιβασμοὶ κ.λ.π. σχολείων νὰ γίνωνται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῇ ἀπλῇ προτάσει τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.

4) Προαγωγαί ἀκολούθων εἰς γραμματεῖς β' τάξεως νὰ γίνωνται διὰ πράξεως τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, κοινοποιουμένης καὶ πρὸ τῆς δημοσιεύσεως εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

5) Καθ' ὅμοιον τρόπον νὰ γίνονται καὶ οἱ διορισμοὶ τῶν δημοδιδασκάλων, ὡς καὶ αἱ ἀποσπάσεις.

6) Καθ' ὅμοιον ἐπίσης τρόπον νὰ γίνονται οἱ διορισμοὶ καὶ ἀπολύσεις τῶν σχολικῶν ἐπιτροπῶν.

7) Νὰ καταργηθοῦν τὰ ταμεῖα Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας.

8) Ἐκθέσεις νὰ ὑποβάλλονται μόνον πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον, ἀρμόδιον νὰ παρέχῃ σχετικὰς πληροφορίες πρὸς τὰς λοιπὰς ἀρχάς.

9) Ὁ καθορισμὸς μισθώματος οἰκημάτων κάτω τῶν χιλίων δραχμῶν μηνιαίως, ὡς καὶ ἡ ἐγκρισὶς τῶν πρᾶκτικῶν τοιούτων δημοπρασιῶν νὰ γίνεται ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Πρακτικὰ δημοπρασιῶν ἄνω τῶν χιλίων δραχμῶν νὰ ἐγκρίνονται ὑπὸ τοῦ Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ.

10) Ἡ ἀπαλλοτριώσεις γηπέδων νὰ γίνεται ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, τοῦ προέδρου ἢ ἄλλου μέλους τῆς σχολικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ Προέδρου τῶν Πρωτοδικῶν.

11) Αἱ ἐντολαὶ χρηματικῶν ἀρωγῶν νὰ ἐκδίδονται ἐπ' ὄνοματι τῶν σχολικῶν ἐπιτροπῶν καὶ ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Ἄν ἡ πρότασις αὕτη δὲν γίνῃ ἀποδεκτὴ, τότε ὁ Ἐπιθεωρητὴς νὰ χειρίζεται τὰ χρήματα ταῦτα ἐπὶ ἀποδοσεί λογαριασμοῦ.

12) Ὁ βοηθὸς τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ νὰ καταστῇ ὑπεύθυνος διὰ τὴν τήρησιν τοῦ γραφείου.

Ὡς πρὸς δὲ τὸ καθοδηγητικὸν ἔργον τῶν Ἐπιθεωρητῶν παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα:

1) Ἀνάγκη νὰ ἐπικρατήσῃ μεθοδικὴ ὁμοιομορφία κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν διαφόρων μαθημάτων. Πρὸς τοῦτο, εἶναι ἀνάγκη συνεννοήσεως τῶν Ἐπιθεωρητῶν ἐπὶ τῆς Μεθοδικῆς ἐκάστου μαθήματος. Ἐξαιρέσεις τούτου θὰ γίνεται διὰ τοὺς ἐρευνητικοὺς μόνον διδασκάλους, οἵτινες θὰ ἐργάζονται ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ μετὰ προηγουμένη συνεννόησιν μετὰ τούτου. Ἐφαρ-

μογαί εις νέας μεθόδους διδασκαλίας δέον νὰ γίνονται εις ὅλας τὰς περιφερείας.

2) Ἡ συνεννόησις μεταξὺ τῶν Ἐπιθεωρητῶν ἀνάγκη γὰ ἐπιταθῆ καὶ ἐπὶ ζητημάτων γενικωτέρας φύσεως, ὅπως π.χ. τῆς ἰδρύσεως, συγχωρεύσεως κ.λ.π. σχολείων, ἅτινα εἴρηται εἰς παρακείμενα χωρία.

3) Συνεννόησις ἐπίσης ἐπὶ τῆς Μεθοδικῆς τῶν μαθημάτων πρέπει νὰ γίνῃ καὶ μεταξὺ τῶν Διευθυντῶν τῶν Διδασκαλείων.

4) Ἀνά διετίαν τοῦλάχιστον πρέπει νὰ γίνεται συζητήσεις ἐκπαιδευτικῶν συνεδρίων ἐν ἐκάστη περιφερείᾳ.

Ὁ τρίτος τέλος Εἰσηγητῆς καὶ Ἐπιθεωρητῆς Μαντινείας καὶ Κυνουρίας κ. Μιχαλίδης εἰσηγεῖται τὰ ἑξῆς:

«Ἀνερχόμενος μ' εὐλογον συγκίνησαι τὸ βῆμα αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκφράσω θεομὰς εὐγνωστίας, ἐν πρώτοις πρὸς τοὺς σκότους τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συγκλήσεως τοῦ συνεδρίου τούτου, τὸ ὁποῖον προτίθεται νὰ ὑποδείξῃ λύσεις εἰς βασικὰ τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσως ζητήματα, ἀναμένοντα, ταχτοποιήσιν ἀπὸ μακροῦ χρόνου, καὶ εἶτα πρὸς τὸ Γ. Συμβούλιον, τὸ ὁποῖον μοῦ ἔκαμε τὴν τιμὴν νὰ μὲ συμπεριλάβῃ μεταξὺ τῶν κ. κ. Εἰσηγητῶν. Μὲ συνέχει μόνον φόβος, μήπως δὲν κατορθώσω, ν' ἀνταποκριθῶ πλήρως πρὸς τὰς προσδοκίας των.

Ἐὰν ὅμως δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ παρουσιάσω εἰσηγήσιν πρωτότυπον μὲ ἐξαιρετικὰς λύσεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ποῦ μὰς ἀπασχολεῖ σήμερον — ἐφ' ὅσον αἱ λύσεις αὐταὶ ὡς βράσιν θὰ εἶχον οἰκονομικοὺς συνδυασμοὺς, ἀγεφίκτους ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἢ δὲ θεωρητικῆ των συζήτησις εἰς οὐδὲν οὐσιαστικῶς θὰ ὠφέλει —, θὰ προσπαθῶ ἐν τούτοις νὰ εἶπω μὲ πᾶσαν εἰλικρίνειαν καὶ δυνατὴν συντομίαν, ὅσα δεκαετῆς ἐπιθεωρητικὴ πείρα μ' ἐδίδαξεν, ὅτι δύνανται καὶ δέον νὰ πραγματοποιηθοῦν ἐκ τῶν πρώτων. Θὰ λάβω

τήν τιμήν νά σᾶς εἶπω πράγματα ἀπλά, ἴσως καί γνωστά, ἀλλ' ἔχοντα ἀνάγκην συγχῆς ἐπαναλήψεως, διὰ νά ἐπιτύχουν νά λάβουν τὸν δρόμον τῆς πραγματικότητος.

Φρονῶ δέ, καί εἰς τοῦτο εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἔχω σύμφωνον τὴν γνώμην ὄλων τῶν κ. κ. συναδέλφων, ὅτι τὸ Σῶμα τῶν Ἐπιθεωρητῶν, πρὶν ἢ προχωρήσῃ εἰς ἐξέτασιν ἄλλων ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων, ὀφείλει πρῶτα—πρῶτα γὰ ὑποδείξῃ καὶ νά ζητήσῃ ἀρμοδίως τὴν τακτοποίησιν καὶ συμπλήρωσιν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἰδικῆς του ἐργασίας, τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεώς του ὡς διοικητικοῦ ὑπαλλήλου καὶ νά ἐπιδιώξῃ τὴν πραγμάτωσιν τῶν πραγματοποιησίμων ἐκείνων μεταρρυθμίσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ διευκολύνουν καὶ θὰ προάγουν τὸ κύριον ἔργον του, τὸ ἐπιθεωρητικὸν καὶ τὸ καθοδηγητικόν.

Ἀπὸ ὅσους κατὰ καιροὺς ἠσχολήθησαν μὲ τὸ πρόκειμενον ζήτημα «ἢ προσήκονσα διαρρυθμίσεις τοῦ διοικητικοῦ καὶ τοῦ καθοδηγητικοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ» ὡς λύσεις αὐτοῦ ἐπροτάθησαν τὸ μὲν — ἢ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν περιφερειῶν, τὸ δὲ — ὁ διαχωρισμὸς τοῦ ἔργου τοῦ νῦν Ἐπιθεωρητοῦ καὶ ἡ δημιουργία δύο τάξεων προϊσταμένων: Διοικητικῶν καὶ Καθοδηγητικῶν.

Ἡ μὲν πρώτη λύσις: ἢ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν περιφερειῶν εἶναι, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν συνεχείᾳ, ἢ μᾶλλον ἐνδεδειγμένη ἄλλὰ πρὸ αὐτῆς ὀρθοῦται διαρκῶς τὸ ἀτεγκτον νετό τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου.

Τῆς δευτέρας παρουσιάζονται ἀρχετοὶ διασῶται. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νά ἐξετάσω δι' ὀλίγων τὸ ζήτημα.

Ἡμῖν καὶ ἐγὼ ἀπὸ τοὺς φρονούντας, ὅτι ἐπιβάλλεται ὁ διαχωρισμὸς τῆς ὑπηρεσίας μας κατὰ τὸ σύστημα τῆς ὑπηρεσίας τῶν Τ. Τ. Τ. Ἡτοι εἰς κάθε περιφέρειαν πρέπει νά ὑπάρχουν δύο προϊστάμενοι, ἕνας Διευθυντῆς, πρὶν ν' ἀσκή ὅλα τὰ διοικητικῆς φύ-

σεως έργα τοῦ νῦν Ἐπιθεωρητοῦ, καὶ ἕτερος, ποῦ νὰ ἐπιθεωρῇ τοὺς Διδασκάλους, νὰ τοὺς καθοδηγῇ, νὰ συγκροτῇ συνέδρια, νὰ συντάττῃ ἐκθέσεις.

Προσεκτικώτερα ὁμως μελέτη τοῦ ζητήματος μ' ἔπεισεν, ὅτι ὁ διαχωρισμὸς αὐτὸς βλάβης μᾶλλον πρόξενος θὰ γίνεται παρὰ ὠφελείας. Θ' ἀφαιρέσῃ πολὺ μέρος ἀπὸ τὸ κῦρος καὶ τὸ γόητρον τοῦ Προϊστάμενου. Θὰ διαιρέσῃ ψυχικῶς τὸν διδάσκαλον. Θὰ εἶναι πηγὴ ἀδικιῶν ἢ μονομέρειαι καὶ τὸ μονόπλευρον κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἔργου τοῦ Διδασκάλου.

Οὕτω τὸ διφυῆς σύστημα τῆς ὑπηρεσίας τῶν Τ. Τ. Τ. φρονῶ, ὅτι δὲν δύναται νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν.

Ἐκεῖ πρόκειται περὶ ἐξελέγξως μιᾶς μηχανικῆς ἐργασίας. Ἐδῶ περὶ συνολικῆς κρίσεως πολυμεροῦς δράσεως, ἐσωσχολικῆς καὶ ἐξωσχολικῆς, ἐπαγγελματικῆς καὶ κοινωνικῆς.

Δὲν εὐρίσκω ἐπιτυχέστερον καὶ τὸ ἄλλο σύστημα, καθ' ὃ θὰ ὑπάρχῃ ὑπεύθυνος Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου τῆς Ἐπιθεωρήσεως μὲ τινα ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν Προϊστάμενον Ἐπιθεωρητὴν δικαίωματα καὶ καθήκοντα, καὶ τοῦτο, ὡς διατείνονται οἱ εἰσηγηταὶ τοῦ συστήματος, διὰ νὰ μὴ ἀπασχολῆται ὁ Ἐπιθεωρητὴς ὑπεμέτρως μὲ διοικητικῆς φύσεως ἐργασίαν τοῦ Γραφείου.

Ἄλλ' ὁ Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου, διὰ νὰ κρίνῃ ὀρθῶς περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς δικαιοδοσίας του, θὰ περιοδεύῃ καὶ αὐτὸς ἢ θ' ἀρχῆται εἰς τὰς σχετικὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ;

Καὶ ἐὰν κατὰ τὴν ἐκτίμησιν προσώπων καὶ πραγμάτων ἐπέλθῃ διαφωνία μεταξὺ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ Διευθυντοῦ, τίνος ἢ γνώμη θὰ ὑπερισχύῃ τελικῶς; Καὶ εἶναι ποτε δυνατὸν ἢ δυαρχία αὐτῆ μετὰ εἰς τὸ αὐτὸ Γραφεῖον νὰ ἐπιτρέπη ἡρεμίαν πνεύματος καὶ ἀπρόσκοπον ἐργασίαν;

Ἄλλὰ καὶ τρίτον τι σύστημα, καθ' ὃ μέρος τῶν διοικητικῶν καθηκόντων τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ μεταβιβάζεται πρὸς τοὺς Διευθυντάς τῶν κεντρικῶν σχολείων — τὸ εὐρίσκω λίαν ἐλαττωματικὸν καὶ πολὺπλοκον.

Καὶ γενικῶς: ποικιλία συμβουλίων, διάκρισις τῶν Ἐπιθεωρητῶν εἰς ἀνωτέρους καὶ κατωτέρους, μηχανισμὸς διοικήσεως πολὺπλοκος — με κάμνουν σκεπτικὸν ὡς πρὸς τ' ἀποτελέσματα τοῦ συστήματος εἰς ἀπόδοσιν οὐσιαστικῆς καὶ γονίμου ἐργασίας καὶ εἰς ταχύτεραν αὐτῆς διεκπεραίωσιν.

Τὸ ἀπλούστερον σύστημα ἐνέχει καὶ τὰς περισσοτέρας ἐλπίδας ἐπιτυχίας. Ὁ καθείς ἀπεξοφῆται εἰς τὸν οἶκόν του, δι' ὄρισμένον χρονικὸν διάστημα — ὑπὸ ἀνωτέραν παρακολούθησιν . . .

Οὕτω πως θὰ δίδεται εἰς τὸν Προϊστάμενον Ἐπιθεωρητὴν ἡ εὐκαιρία καὶ ἡ ἄνεσις ν' ἀναπτύξῃ ποικίλην καὶ πολυμερῆ δράσιν — δράσιν συγροτημένην εἰς ἓν ὅλον ἁρμονικὸν πρὸς ἀσφαλεστέραν ἐπίτευξιν τοῦ τελικοῦ σκοποῦ τοῦ ἔργου του: τῆς προωθήσεως τῆς λαϊκῆς Ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ πάσας αὐτῆς τὰς δυνατὰς μορφάς καὶ ἐκτάσεις . . .

Τὴν σημερινὴν θέσιν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ μετὰ τὸ παρ' αὐτῷ ὀλιγομελὲς συμβούλιον εὐρίσκω ἀνταποκρινομένην ἄρκετὰ καλῶς πρὸς τὴν ἀποστολὴν του, (ἐφόσον δὲν ἐξευρέθῃ εἰσέτι ἐπιτυχέστερον σύστημα ἢ ἐπιτυχεστέρα σύνθεσις Συμβουλίου Ἐποπτικοῦ), διὰ τὴν διοίκησιν κατὰ περιφερείας τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως.

Ἄλλως δὲ καὶ τώρα καὶ εἰς τὸ μέλλον καὶ μετὰ οἰανδήποτε σύνθεσιν τοῦ Συμβουλίου καὶ μετὰ ὅποιονδήποτε σύστημα διοικήσεως — ὁ μόνος καὶ οὐσιαστικὸς ὑπεύθυνος εἶναι καὶ θὰ παραμείνῃ ὁ Ἐπιθεωρητής!

Ἐχεὶ καλῶς! Ἡ περιφέρεια διοικεῖται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀπροσκόπτως. Τί γίνεται ὅμως τὸ κύριον ἔργον τοῦ Ἐπι-

θεωρητοῦ; Διεξάγεται κανονικῶς; Ἀποδίδει τοὺς ἀναμενομένους καρπούς; Ἐὰν ὄχι, ὡς νομίζω ἐγώ, ποῖον τὸ αἴτιον;

Μία καὶ ἀπλουστάτη ἀπάντησις: ὁ φόρτος τῆς ἐργασίας τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ὡς διοικητικοῦ ὑπαλλήλου! Ἐνῶ εὐλόγως καὶ φυσικῶς θ' ἀναμένῃ τις νὰ ἴδῃ ἐπεκτεινομένην τὴν τελευταίαν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρυθμίσιν ἐνεργητικῶς καὶ ἐπὶ τοῦ ἔργου τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ἀντιλαμβάνεται ὅμως, μὲ ἐπιπολαίαν ἔστω ἑξέτασιν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο πράγματι ἐγένετο, εἰμὴ νὰ ἐπιβαρυνθοῦν οἱ Ἐπιθεωρηταὶ μὲ περισσοτέραν διοικητικῆς φύσεως ἐργασίαν πρὸς ἄμετρον ζήτημα τοῦ κυρίου ἔργου των.

Οὕτω ἐτέθησαν πρὸ τρομεροῦ διλήμματος: Γραφεῖον ἢ Περιοδεῖα; ἀποφασίζοντες εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν ἐπιλογὴν. Δὲν διατεινόμεθα βέβαια, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ εἰσαχθοῦν αἱ ἐσχάτως θεσπισθεῖσαι καινοτομίαι τοῦναντίον, μάλιστα, καὶ μετὰ τὴν γενομένην ἐπιβάρυνσιν, φρονῶ, ὅτι δέον νὰ συμπληρωθῇ καὶ ὁ κατὰλογος τῶν τηρουμένων ἤδη εἰς τὸ Γραφεῖον ὑπηρεσιακῶν βιβλίων, νὰ ὁργανωθῇ δὲ ἐν αὐτῷ καὶ πλήρης στατιστικὴ ὑπηρεσία, ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν καλῶς ὠργανωμένον διοικητικὸν Γραφεῖον. Ἐπιθυμῶ ὅμως νὰ υπογραμμίσω τοῦτο μόνον, πὺρ κατοπτρίζει ἀρχετὰ σαφῶς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Κέντρου, ὅτι τοῦτο, ἐνδιαφερόμενον διὰ τὴν διοίκησιν μόνον καὶ διαισθανόμενον, ὅτι ἴσως ὁ Ἐπιθεωρητής, μνήμων τῆς κυρίας ἀποστολῆς του, δυνατὸν νὰ παραβλέψῃ τὴν ἔγκαιρον διεκπεραίωσιν τῶν ὑποθέσεων τοῦ Γραφείου του, προφασιζόμενος περιοδεΐας καὶ ἐπιθεωρήσεις καὶ παιδαγωγικὰς συγκεντρώσεις, ἀφοῦ δι' ὅλα αὐτὰ εἶναι ὑποχρεωμένος ν' ἀπουσιάσῃ ἀπὸ τὴν ἔδραν του ἐπὶ ὀλόκληρον ἡμηνον τοῦλάχιστον ἀπὸ θββρίου μέχρις Ἰουνίου ἐκάστου σχολικοῦ ἔτους — τὸ Κέντρον, λέγω, ἔταξε νὰ διενεργαῖνται αἱ περισσότεραι τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν ἐντὸς ὁρισμένων προθεσμιῶν, μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψιν,

ὅτι ὁ Ἐπιθεωρητὴς ὡς περιοδεύων ὑπάλληλος ἠμπορεῖ νὰ κανονίξῃ ἀνέτως καὶ κατ' ἀρέσκειαν τὸν χρόνον τῆς ἐν τῇ ἔδρᾳ του παραμονῆς ἢ τῆς εἰς τὴν ἔδραν του ἀφίξεώς του.

Ἄλλ' ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ καὶ ἔργον καθοδηγητικόν. Καὶ πολὺ ὀρθῶς τὸ ἔργον του τοῦτο, τὸ καθοδηγητικόν, θεωρεῖται καὶ εἶναι βεβαίως τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς ἀποστολῆς του, τῆς ὑπάρξεώς του, τῆς ὑποστάσεώς του!

Κατὰ τὰς περιοδοσίας του ὁ Ἐπιθεωρητὴς, τὰς τόσον, ὡς γνωστόν, ἐπιπόνους καὶ ἐξαντλητικὰς εἰς τὰς πλείστας τῶν περιφερειῶν, ἔλλειπει ἰδίως συγκοινωνιῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μέριμνάν του διὰ τὰ διδακτηριακὰ ζητήματα, τὴν ἐξέλεξιν τῶν λ)σμῶν τῶν σχολικῶν ταμείων, τὴν σφιγγομέτρησιν τῆς κοινῆς γνώμης διὰ τὴν καθόλου δρᾶσιν καὶ κοινωνικὴν ἐμφάνισιν τοῦ διδασκάλου—ἔχει νὰ παρακολοθηθῇ τοῦτον κυρίως εἰς τὸ διδακτικὸν ἔργον του, νὰ ἐξελέγξῃ τὸ Ἀρχεῖον τοῦ σχολείου του, νὰ τὸν καθοδηγήσῃ κ.ο.κ.

Ἐπὶ πλέον ἔχει νὰ συγκροτήσῃ κατὰ σύντομα χρονικὰ διαστήματα καὶ τοπικὰς παιδαγωγικὰς συγκεντρώσεις—ἐκτὸς τοῦ ἐτησίου γενικοῦ συνεδρίου—καὶ φυσικὰ πρέπει νὰ εἶναι ἀρκούντως προπαρασκευασμένος δι' ὅλα αὐτὰ.

Ἐπὶ πλέον!

Διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ ὁ Ἐπιθεωρητὴς εἰς τὸ καθοδηγητικὸν του ἔργον, ἀνάγκη νὰ εὐρίσκηται συγχρονισμένος πρὸς τὰς προόδους τῆς Παιδαγωγικῆς. Καὶ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ μελετᾷ διαρκῶς καὶ νὰ παρακολοθηῇ τὰ νεώτερα παιδαγωγικὰ συγγράμματα.

Τὰ παλαιὰ συστήματα ἐξελίσσονται, δημιουργοῦνται δὲ νέα. Ἡ ἀμφιβολία καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐρευνῆς ἤρχισε νὰ εἰσχωρῇ εὐρέως εἰς τὰς τάξεις τῶν διδασκάλων. Ἀποραΐα προβάλλονται ἐκ μέρους των. Ζητεῖται ἀκριβὴς καθορισμὸς τῶν ζητημάτων. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἔχει τὴν φιλοδοξίαν, τοῦ ἐπιβάλλεται ἄλλως νὰ

προηγῆται τῆς προοδευτικῆς αὐτῆς κινήσεως—νά εἶναι ὁ πραγματικὸς καθοδηγητὴς τῶν διδασκάλων του. . . . Θὰ τὸ κατορθώσῃ δὲ αὐτὸ διὰ τῆς μελέτης ἰδίως! Ἄλλὰ πότε θὰ μελετᾷ; Ἴδου ἐν ἀκόμῃ σπουδαῖον, ὅσον καὶ πρωτότυπον ζήτημα, ποῦ ἔπρεπε νὰ ἀπασχολήσῃ τὰς προϋσταμένας μας Ἀρχάς! Διότι, Κύριοι Προϋσταμένοι, ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν δημ. σχολείων, ἐξαίρεσει τινῶν, ἐλαχίστων καὶ αὐτῶντῶν μικρῶν περιφερειῶν—ἔχει κατ' ἀνάγκην προσχωρήσει οὐχὶ εἰς τὸ 8)ῶρον—ἀλλὰ εἰς τὸ 18)ῶρον τῆς ἡμερησίας ἐργασίας!

Καὶ ἡ κατάστασις αὐτῆ, ἃς ὁμολογηθῆ εἰλικρινῶς, δὲν εἶναι καθόλου εὐχάριστος. Δὲν εἶναι δὲ δυνατόν νὰ ἐξακολουθῆ ὑφισταμένη φυσιολογικῶς ἐπὶ πολὺ. . . . Θὰ ἐπέλθῃ ἡ φυσικὴ ἀντίδρασις καὶ ποῦ μὲν θὰ παραμεληθῆ ἀναγκαίως τὸ διδακτηρικὸν ζήτημα, ποῦ δὲ ἡ ἔγκαιρος διεκπεραίωσις τῶν ὑποθέσεων τοῦ Γραφείου καὶ ἡ συμπλήρωσις τῶν βιβλίων τοῦ Ἀρχείου καὶ ἄλλοῦ ἢ κανονικῆς ἐπιθεώρησις. . . .

Καὶ δυστυχῶς, κατ' ἀδήριτον ἀνάγκην, περισσότερον θὰ ζημιώνεται τὸ κύριον ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Καὶ τοῦτο διότι: Ἡ διεκπεραίωσις τῶν διοικητικῆς φύσεως ὑποθέσεων τοῦ Γραφείου οὔτε ἀναβολὴν ἐκτελέσεως ἐπιδέχεται (ἐφόσον μάλιστα θὰ ἔχουν ὑπογραμμισθῆ μὲ τὸ « Γνωρίσατε λήψιν» ἢ «ἀπαντήσατε ἐντὸς τόσον ἡμερῶν»—οὔτε ἀσάφειάν τινα ἢ παράλειψιν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχουν εἰς τὴν διατύπωσίν των τὰ σχετικὰ ἔγγραφα. Ἐν ᾧ ὁ τρόπος τῆς Ἐπιθεωρήσεως καὶ ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῆς ἔκτασις (καὶ μάλιστα αὐτῆ) εἶναι πράγματα ἀνεξέλεγκτα!

Καὶ ἡ θεραπεία τῆς οὐχὶ εὐχάριστου βεβαίως αὐτῆς καταστάσεως, ποῦ ἐπέφερον, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἀνατροπὴν εἰς τὸν ἀρχικὸν σκοπὸν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐπιθεωρήσεως;

Υπάρχει καθ' ἡμᾶς μία καὶ μόνη: νὰ καταβληθῆ πᾶσα προσπάθεια πρὸς ἐξοικονόμησιν χρόνου, κατὰ τὸ δυνατόν περισσοτέρου, διὰ τὸ κριτικὸν ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Τούτου ἡ ἐπίτευξις νὰ τεθῆ εἰς τὴν πρώτην μοῖραν, ὄχι μόνον λόγω—ἀλλὰ καὶ ἔργου...

Καὶ πρὸς τοῦτο: Ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν, ἀλλ', οὔτε συμφέρον νὰ περιορισθοῦν αἱ ἐργασίαι τῶν Γραφείων μας, τοῦναντίον δὲ, μάλιστα ἀφείλουσι νὰ ἐνισχυθοῦν ἀκόμη γὰρ τῆς εὐρωθυτέρας διοικήσεως τῶν περιφερειῶν μας, ΑΝΑΓΚΗ:

1) Νὰ αὐξηθῆ ὁ ἀριθμὸς τῶν περιφερειῶν—διαιορυσμένων τῶν μεγαλύτερων—ἔστω: καὶ μέχρι τοῦ ἀρηφισμένου ἀριθμοῦ 120. Ἡ αὐξησης αὕτη πρέπει νὰ πραγματοποιηθῆ διὰ παντὸς μέσου, εἴτε διὰ περικοπῆς ἄλλων δαπανῶν τῆς Ἐκπαιδεύσεως, εἴτε, τὸ καλύτερον, δι' ὑποβιβασμοῦ δύο πολυτάξιων σχολείων εἰς ἐκάστην διαιορυσμένην περιφέρειαν. Ὁ μισθὸς τῶν διδασκάλων τῶν οὕτω ἐξοικονομουμένων δύο θέσεων θὰ καλύψῃ ἀνέτως τὴν δαπάνην τῆς συντηρήσεως τῆς νέας περιφέρειᾶς, ἐν ᾗ ἡ βλάβη διὰ τὰ ὑποβιβαζόμενα πολυτάξια σχολεῖα θὰ εἶναι ἐλαχίστη...

2) Ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον παρουσιάζονται τυχὸν ἀνυπερέβλητα προσκόμματα διὰ τὴν ἄμεσον πραγματοποίησιν τῆς αὐξήσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν μέχρι τοῦ θεσπισμένου ἀριθμοῦ τῶν 120—τὸ μὲν: νὰ ἐπιτευχθῆ ἢ εἰς περιορισμένον ἔστω ἀριθμὸν αὐξήσεως τῶν, τὸ δέ: νὰ παρακληθῆ τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον νὰ προβῆ, ἄνευ περαιτέρω ἀναβολῆς, εἰς τὴν διαρρύθμισιν τῶν ὁρίων τῶν νῦν περιφερειῶν, ὥστε νὰ συγχωνευθοῦν μὲν αἱ μικροὶ ἀριθμοὶ διδασκάλων ἔχουσαι πρὸς τὰς γειτονικάς τῶν περιφέρειᾶς, νὰ διαιρεθοῦν δ' ἔπειτα αἱ μεγάλαι περιφέρειαι, λαμβανομένου κατὰ τὴν διαίρεσιν ὑπ' ὄψιν ὄχι μόνον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διδασκάλων (100 ἢ 120 ἢ 150 τὸ πολὺ δι' ἐκάστην περιφέρειαν) [ποτὲ δὲ τῶν σχολείων],

ἀλλὰ καὶ τῶν συγκοινωνιακῶν δυσχερειῶν, διότι εἰς τοιαύτας περι-
φερείας, τὰς στερουμένας συγκοινωνιῶν, ὁ Ἐπιθεωρητὴς χάνει
πολύτιμον χρόνον εἰς πορείας μακράς. Οὕτω πῶς θὰ ἐπέλθῃ καὶ
δικαιότερα τὴν κατανομὴ τῆς ἐργασίας μεταξὺ τῶν Ἐπιθεωρητῶν,
ἐνῶ τώρα ἐπικρατεῖ μεγάλη ἀνισότης.

3) Νὰ ἐπανεξετασθῇ τὸ ζήτημα τοῦ βοηθοῦ τῶν Γραφείων
μας, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ τὸ Κέντρον δίδει ἐξαιρετικὴν σημασίαν, ὡς ἐμ-
φαίνεται ἀπὸ ὅσα λέγονται καὶ εἰς τὰς δύο (1929 καὶ 1930) πρὸς
τὴν Βουλὴν ὑποβληθείσας εἰσηγητικὰς ἐκθέσεις τοῦ Ὑπουργείου.
Ὁ ἐσχάτως διεξαχθεὶς διαγωνισμὸς πρὸς πρόσληψιν μόνιμων βο-
ηθῶν ἢ γραφείων δὲν ἀπέδωκε τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα.
Ἄλλου μὲν οὐδεὶς παρουσιάσθη εἰς τὸν διαγωνισμὸν, ἀλλοῦ δ'
ἐπέτυχον μικρᾶς ἡλικίας κοράσια ἢ νεανίσκοι ἄπειροί, ἀνεπαρκεῖς
δ' ἀμφότεροι διὰ μίαν ὑπηρεσίαν πολὺπλοκόν, ἀπαιτοῦσαν ἐκτὸς
γνώσεων εἰδικῶν καὶ σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ἀντοχὴν διὰ παρατε-
ταμένην καὶ ἐντατικὴν ἐργασίαν. . . Πολὺ πιθανὸν νὰ καταρτισθοῦν
καὶ οὗτοι, μετὰ 2—3 ἔτη, εἰς ἱκανοὺς ὑπαλλήλους, ἀλλὰ πῶς θὰ
διεκπεραιώνεται ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ὄγκος τῆς ἐργασίας τοῦ Γραφείου;
Θὰ παραμελήσῃ ὁ Ἐπιθεωρητὴς τὰς ἐπιθεωρήσεις του καὶ τὸ κα-
θοδηγητικὸν ἔργον του, διὰ νὰ διοικήσῃ τὴν περιφέρειάν του καὶ
ἐκπαιδεύσῃ τὸν βοηθόν του; Ἡ θὰ διατηρήσῃ καὶ πάλιν καὶ τὸν
παλαιὸν βοηθόν του ἐν τῷ Γραφείῳ; Φοβοῦμαι, ὅτι θὰ συμβῇ
τὸ τελευταῖον κατ' ἀναπόδραστον ἀνάγκην καὶ παρὰ τὴν γνώμην
τοῦ Κέντρον. . .

4) Νὰ προστεθῇ καὶ δακτυλογράφος εἰς τὰ Γραφεῖα τῶν με-
γαλυτέρων τοῦλάχιστον περιφερειῶν, ποὺ ἔχουν ἀριθμὸν διδ. 100
καὶ πλέον (ἐπὶ τοῦ παρόντος). Καθ' ἣν στιγμὴν ἐδόθη δακτυλο-
γράφος, παρὰ τὸν μόνιμον βοηθόν, εἰς τὰ γραφεῖα τῶν Γενικῶν
Ἐπιθεωρητῶν, καθ' ἣν ἐποχὴν μικραὶ ὑπηρεσίαι ἄλλων Ὑπουργ-

γείων έχουν τὸ εὐτύχημα νὰ βοηθοῦνται ἀπὸ δακτυλογράφον—, ἐλαιομοχθήσαν τὰ ἰδικὰ μας Γραφεῖα, τῶν ὁποίων αἱ ἐργασίαι αὐξάνουν ἐν τούτοις κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδον, ἢ δ' ἔγκαϊτος διεκπεραιώσις τῶν εἶναι πολλακῶς ζήτημα ἀντιγραφέων—ζήτημα χειρῶν . . .

δ) Ἐὰν δὲν ἐγκριθῇ ὁ διορισμὸς καὶ δακτυλογράφου—ἐπειδὴ μὲναι αὐτόν καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐκπροσώπησης τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἐν τῇ ἐδρᾷ του, καθ' ὅς ἡμέρας θὰ εὐρίσκειται ἐκτὸς αὐτῆς, καὶ ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ υποστηρίχῃ σοβαρῶς, ὅτι ὁ νεανίσκος γραφεὺς ἢ ἡ νεαρά θῆνίς ἠμποροῦν ποτε ν' ἀναληρώσουν τὸν ἀπουσιάζοντα Προϊσταμένον δια 10—15—20 ἔτι ἢ πλέον ἡμέρας, —νὰ δοθῇ ἡ ἐλευθερία εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν ν' ἀποσπάσῃ εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ ἐνὰ δημοδιδασκάλου τῆς ἐμπιστοσύνης του, ἔστω καὶ μόνον ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐδρᾷ του ὑπηρετούντων, —ὁπότε, ὑπάρχοντος βοηθοῦ—δημοδιδασκάλου, ἱκανοῦ εὐπροσώπως καὶ ἀκινδύνου ν' ἀναληρώσῃ τὸν Ἐπιθεωρητὴν, περιτεύει ὁ διορισμὸς καὶ δακτυλογράφου, τοῦ νῦν διορισθέντος βοηθοῦ ἐκτελοῦντος καθήκοντα ἀπλοῦ γραφεὺς.

Παρέχβασις. Ἐνταῦθα ἔχω νὰ διατυπώσω καὶ ἓνα παρά-
τονον, ποῦ ἔχει ἔμμεσον, ἔστω, σχέσιν μὲ τὴν ταχτέραν ἢ μὴ
διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Γραφείου μας κατὰ τὸν χειμῶνα.
Δὲν μᾶς χορηγοῦνται ἔξοδα θερμάνσεως τῶν Γραφείων μας
διὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον, ἐν ᾧ ἐσχάτως ἐχορηγήθησαν τοι-
αῦτα διὰ τὰ γραφεῖα τῶν Γενικῶν Ἐπιθεωρητῶν. Διὰ αὐτὴ ἢ
ἀνίσότης; Ὑπάρχει ἕτερον δημοσίον Γραφεῖον ἐκτὸς τοῦ ἰδικοῦ
μας, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ μὴ δίδονται ἔξοδα θερμάνσεως; Μήπως τὰ
ἰδικὰ μας Γραφεῖα τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς Δημοτικῆς εἶναι ἰδιωτικά,
ἀτομικὰ τῶν Ἐπιθεωρητῶν; Ἀπορίας ἄξιον! Φανερὰ δὲ ἢ
ἀδικία, ἀφοῦ μᾶς υποχρεώνει ἡ Πολιτεία ἐκ τοῦ γλισχροῦ μισθοῦ

μας να δαπανώμεν διὰ τὴν φέρμανσιν τῶν Γραφείων μιᾶς σημαντικῆς καὶ πολυασχόλου κρατικῆς ὑπηρεσίας...

6) Νὰ κωδικοποιηθοῦν αἱ Ἐκπαιδευτικοὶ Νόμοι καὶ αἱ διατάξεις τῶν πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν μας σχετικῶν, οἰκονομικῶν Νόμων, ὥστε νὰ διευκολύνωνται Ἐπιθεωρηταὶ καὶ Διδάσκαλοι, νὰ μὴ ἐνοχληθῶσι δὲ καὶ τὸ Κέντρον μ' ἐρωτήματα ἐπὶ ἀποριῶν.

7) Τέλος νὰ διαρρυθμισθῇ καὶ νὰ κανονισθῇ ἡ διεξαγωγή τῆς ὑπηρεσίας τῶν Γραφείων μας κατὰ τρόπον ἁπλοῦν καὶ πρὸ παντὸς ὁμοιόμορον δι' ὅλας τὰς περιφερείας. Διὰ τῆς ἁπλουστεύσεως καὶ τῆς ὁμοιομορφίας θὰ ἐξοικονομηθῶσι σημαντικὸς χρόνος, τὸν ὁποῖον θὰ χρησιμοποιῶσι οἱ Ἐπιτεῖς διὰ τὸ καθοδηγητικὸν ἔργον τοῦ Κέντρου.

Ἄλλ' ὡς ἐξετάσωμεν τὸ τελευταῖον τοῦτο ζήτημα ἐκτενέστερον πως.

Περὶ τοῦ ὄργανισμοῦ τῶν Γραφείων τῶν Ἐπιθεωρητῶν ἀφιερώνει ὀλίγας λέξεις τὸ Β.Δ. τῆς 16 Ἀπρ. 1915, τὸ ὁποῖον καθορίζει ἁπλῶς τὰ εἶδη τῶν βιβλίων, πρὸ ὁφείλει νὰ τηρῇ ὁ Ἐπιτεὺς. Ἄλλ' ἡ ἀνάγκη τῆς πληρεστερας διοικήσεως καὶ τὰ πολλαπλασιζόμενα ἐν τῷ μεταξὺ διοικητικὰ ἔργα τοῦ Ἐπιτεῦς τοῦ ἐπέβαλον νὰ τηρῇ καὶ ἕτερα βιβλία, τῶν ὁποίων μερικὰ μόνον ἐμερίμνησε νὰ μᾶς ἀποστείλῃ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος τὸ Κέντρον. Λείπουν εἰσέτι βιβλία σχετιζόμενα μὲ τὸν Νόμον τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως, βιβλία τακτοποιημένης στατιστικῆς ὑπηρεσίας, τῶν ποικίλων σχολ. ἐπιτροπῶν κ. τ. λ.

Ὁ μηχανισμὸς δὲ τῆς διεκπεραιώσεως τῶν ὑποθέσεων τῶν Γραφείων μας διεμορφώθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ μὲ βῆμα σημειώτων καὶ μίλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπῆλθεν ὁμοιομορφία τῆς καὶ αὐτῆς εἰς τὰς γενικὰς γραμμάς. Εἰς τὰς λεπτομερείας ὑφίστανται ἀκόμη διαφοραὶ ἀπὸ περιφερείας εἰς περιφέρειαν. Τοῦτο

διεπίστωσα ἀπὸ ὑπηρεσίαν μου εἰς τρεῖς περιφερείας καὶ ἀπὸ πληροφορίας συναδέλφων. Ἄλλως καὶ αἱ κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη ἐξαπολυθεῖσαι ἐγκύκλιοι τοῦ Ὑπουργείου ἀναφορικῶς μετὸν τρόπον τῆς συντάξεως τῶν πρακτικῶν τοῦ Ἐποπτικοῦ καὶ τῆς διεκπεραιώσεως τῶν ἐκ τῶν ἀποφάσεων τῶν Συμβουλίων δημιουργουμένων διοικητικῆς φύσεως ὑποθέσεων μαρτυροῦν, ὅτι καὶ ἀπὸ τὸ Κέντρον ἐγένετο ἀγτιληπτόν, ὅτι εἰς τὰ Γραφεῖά μας δὲν βασιλεύει ἡ ἐνδεδειγμένη τάξις καὶ εὐθυμία. Ἀλλὰ καὶ αἱ αἰτιάσεις τῶν εἰς νέας περιφερείας μετατιθεμένων συναδέλφων κατὰ τῶν προκατόχων τῶν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐπιβεβαιοῦν τὸν ἰσχυρισμόν μου, ὅτι τὰ Γραφεῖά μας δὲν εἶναι ὀργανωμένα τοῦλάχιστον ὁμοιομόρφως. Εἰς τοῦτο δ' ὁ ὀλιγότερον εὐθυνόμενος εἶναι ὁ Ἐπιθεωρητής, ὁ ὁποῖος οὐδαμοῦ καὶ παρ' οὐδενὸς ἐδιδάχθη τρόπον ὀργανώσεως διοικητικοῦ Γραφείου.

Ὁ Νομαρχιακός, ὁ τηλεγραφικὸς κ. ο. κ. ὑπάλληλος, μετατιθέμενος εἰς ἑτέραν θέσιν, θά εὔρη ἐν αὐτῇ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ρυθμὸν ἐργασίας, τ' αὐτὰ ἔντυπα καὶ βιβλία πρὸς συμπλήρωσιν, τὸ δὲ πλῆθος τῶν βοηθητικῶν ἐντύπων, ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὴν διάθεσίν του, θά τὸν διευκολύνῃ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ταχύτεραν διεκπεραιώσιν τῶν ὑποθέσεων τοῦ Γραφείου του.

Τὸ αὐτὸ σύστημα πρέπει νὰ καθιερωθῇ κατ' ἀναλογίαν καὶ δι' ἡμᾶς, τοὺς ἀσκούντας μάλιστα διπλᾶ καθήκοντα, τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην νὰ ἐξοικονομήσωμεν τὸν κατὰ τὸ ἐφικτὸν περισσότερον χρόνον διὰ τὸ κύριον ἔργον μας, τὸ καθοδηγητικόν.

Πρὸς τοῦτο, ἀφοῦ ἀκουσθοῦν αἱ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπόψεις καὶ τῶν κ. κ. συναδέλφων, προτείνω νὰ συσταθῇ μία ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία, ἐν συνεργασίᾳ καὶ μετὰ τῆς ἀμοδιᾶς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου, νὰ καθορίσῃ ἐπακριβῶς:

1) Πόσα και ποια βιβλία ύπηρεσιακά θά τηρούνται εις τὰ Γραφεία μας και πῶς θά τηρούνται αὐτά; Ποία ἀπ' αὐτὰ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ εἶναι ἐντυπα και πῶς νὰ εἶναι χαρακωμένα και ἐπιγραμμένα αἱ ἐπικεφαλίδες κ. ο. κ.

2) Πόσοι και ποιοι φάκελλοι εἰσερχομένων και ἐξερχομένων ἐγγράφων θά τηροῦνται και πῶς θά γίνεται ἡ ταξινόμησις τῶν ἐγγράφων; Και πῶς θ' ἀριθμοῦνται αἱ θυρίδες; (π. χ. εις τὸν φάκελλον τοῦ Ὑπουργείου θά φυλάσσονται πάντα τὰ ἐγγράφα τὰ σχετικὰ με' αὐτὸ ἢ θά ὑπάρχη ἰδιαιτέρος φάκελλος τοῦ Τμήματος, ἰδιαιτέρος τοῦ Ἀρχιτεκτονικοῦ, ἰδιαιτέρος τοῦ Εἰδικοῦ Λογιστηρίου και κ. ο. κ.;

3) Κατὰ ποῖον τρόπον θά καταρτίζονται οἱ ἀτομικοὶ φάκελλοι τῶν διδασκάλων; (θά ἔχωμεν φακέλλους τῶν διδασκάλων κατὰ τέως δήμους ἢ φ. κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν διδασκάλων δηλ. 24 ἢ ἄλλως πως;). Ἐπίσης οἱ φάκελλοι τῶν ἀνακρίσεων θά τηροῦνται ἰδιαιτέρως ἢ θά συμπεριλαμβάνονται εις τοὺς ἀτομικοὺς φακέλλους;)

4) Διὰ τὴν ἀλληλογραφίαν τῶν σχολικῶν ἐπιτροπῶν (Γαμ. Ἐκπ. Προν. και Διδακτῆρ. Ἐπιτροπῶν) θά ἔχωμεν ἰσάριθμον ἀριθμὸν φακέλλων ἢ θά διανεμηθῇ αὐτὴ εις ἄλλους φακέλλους και ποίους;

5) Ποῖον τύπον θά ἔχουν και πῶς θά τηροῦνται τὰ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 112 (1930) Ἐγκυκλίου καθοριζόμενα 4 εὑρετήρια;

6) Νὰ κανονίσῃ τὸν ἀπλούστερον μηχανισμόν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως διατάξεων και ἰδίως τὰ πρὸς τοῦτο τηρητέα βιβλία (προστίμων κ. λ. π.).

7) Νὰ καθορίσῃ τὸν ἀριθμὸν, τὸ εἶδος και τὸν τύπον τῶν χρησιμοποιηθησομένων ἐντύπων δι' ἀνακοινώσεις κ. λ. π. ποικίλης φύσεως.

8) Νὰ κανονίσῃ τρόπον κοινοποιήσεως τῶν πολυπληθῶν Ἐγκυκλίων, ὥστε και τὸ Γραφεῖον νὰ μὴ ἀπασχολῆται ὑπερμέτρως και

οί διεκπεραιωτάι Διευθύνται τών τμημάτων να μη καταπονδώνται. Ὁρθόν εἶναι τὸ Κέντρον τὰς πρὸς τοὺς διδασκάλους ἀνακοινωσίμως Ἐγκυλίους να ἀποστέλλη πρὸς τὰ Γραφεῖα εἰς ἀριθμὸν ἐπαρκῆ, ἴσον πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολείων ἐκάστης περιφερείας.

9) Νὰ ὑποδείξη τρόπον καὶ μέσα ὄργανώσεως στατιστικῆς ὑπηρεσίας εἰς τὰ Γραφεῖα μας καὶ να καθορίσῃ τὰ τηρητέα πρὸς τοῦτο βιβλία καὶ τὰ συμπληρωτέα κατὰ ἑξάμηνον π. γ. καὶ κατ' ἔτος ὁμοιόμορφα ἔντυπα.

10) Νὰ καθορίσῃ τὸν τρόπον συντάξεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ βιβλίου ποιότητος τῶν Διδασκάλων. Ἡ μεγαλύτερα ἀνάγκη οὕτως εἶπειν καὶ πολυμορφία παρατηρεῖται εἰς τὴν τηρήσιν τοῦ βιβλίου ποιότητος ἀπὸ Γραφείων εἰς Γραφεῖον. Κατὰ τὴν γνώμην μου τὸ σπουδαιότερον τοῦτο βιβλίον τῆς ὑπηρεσίας μας πρέπει να εἶναι ἔντυπον ἐν μέρει με ὠρισμένα ἐρωτήματα, ἐναντι τῶν ὁποίων να σημειώσῃ ἐκαστοτε ὁ Ἐπιθεωρητὴς τὰς παρατηρήσεις του. Εἶναι δ' ἐπιτακτικὴ ἢ ἀνάγκη τῆς ὁμοιόμορφίας δια τὸ βιβλίον τῆς ποιότητος α') διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ φύλλον ποιότητος τῶν ἀπὸ περιφερείας εἰς περιφέρειαν μετατιθεμένων διδασκάλων, β') δια τὴν κατ' ἀσφαλέστερον τρόπον παρακολούθησιν καὶ ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ Ἐποπτικοῦ τῆς ποιότητος ἐν γένει καὶ ἰκανότητος τῶν πρὸς προαγωγὴν ἢ στασιμότητα προτεινομένων διδασκάλων καὶ γ') πρὸς εὐκολίαν τῆς ὑπηρεσίας καὶ τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ ἐναλλασσομένων Ἐπιθεωρητῶν.

11) Διὰ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν λόγους ἀνάγκη να καθιερωθῇ ἐν ὁμοιόμορφον σύστημα, τοῖλάχιστον εἰς τὰς γενικάς του γραμμάς, συντάξεως ἐκθέσεων τῶν ἐκαστοτε ἐπιθεωρουμένων σχολείων καὶ διδασκάλων.

Πρὸς διευκόλυνσιν μάλιστα τοῦ διαρκῶς μετακινουμένου καὶ πολλαπλῶς κατὰ τὰς περιοδίας του ἀπασχολουμένου Ἐπιθεωρητοῦ,

δέαν ούτος νά είναι ἐφωδιασμένος δι' ἐντύπου σημειωματα-
ρίου μέ ὄρισμένα ἐρωτήματα, διὰ νά διευκολύνεται βραδύτερον,
μετά 10—15θήμερον π. χ. ἢ μετά μῆνα, εἰς τὴν ἀκριβῆ συντάξιν
τῶν ἐκθέσεων του.

12) Τέλος νά ὑποδείξῃ, ποίων προσθέτων ὑπηρεσιῶν τοῦ Γρα-
φείου του δύναται ἀκινδύνως ν' ἀπαλλαγῆ, ὁ Ἐπιθεωρητής, διὰ νά
ἐλαφρύνεται ἐκ τοῦ φόρτου τῆς γραφειοκρατίας. Καθ' ἡμᾶς δύνα-
ται α) νά παύσῃ νά ὑποβάλλῃ τὰς μηνιαίας καὶ τοιμηνιαίας ἐκθέσεις,
(ὄν τὴν σκοπιμότητα παρεξηγοῦμεν ἢ δὲν ἐννοοῦμεν ἐλακτριῶς,
ἐφ' ὅσον ἔχομεν τὴν συναίσθησιν, ὅτι εἴμεθα οἱ ἐργατικώτεροι καὶ
τακτικώτεροι ὄλων τῶν κρατικῶν ὑπαλλήλων. Μάρτυρες καὶ αἱ
πρὸς τὴν Βουλὴν εἰσηγητικαὶ ἐκθέσεις (1929 καὶ 1930) ἐπ' εὐκαι-
ρία τῆς πρὸς αὐτὴν ὑποβολῆς τόσων ἐκπαιδευτικῶν νομοσχεδίων)
β) νά παύσῃ νά ὑποβάλλῃ τὰ πολλαπλᾶ ἀντίγραφα ἐκθέσεων καὶ
πρακτικῶν, γ) νά ἐνεργῆ ὁ ἴδιος τὰς ἀπολύσεις τῶν μελῶν τῶν
Σχ. Ἐπιτροπῶν καὶ τῶν Ἱ. Ἐκπαίδ. προνοίας καὶ τὴν διαδικασίαν
τῶν προσαγωγῶν παρὰ νά ὑποβάλλῃ αὐτὰ εἰς τὴν Νομαρχίαν, δ) νά
μεταβιβάσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν μέριμναν τῶν μισθώσεων καὶ συντά-
ξεως καταστάσεων ἐνοικίων πρὸς τοὺς Λιευθιντάς τῶν σχολείων κ.λ.π.

Ἐν κεφαλαίῳ :

Θὰ εἶναι εὐκόλον νά ἐξαιρονομηῇ ὁ Ἐπιθεωρητής χρόνον πε-
ρισσότερον διὰ τὸ κύριον ἔργον του, τὸ καθοδηγητικόν, ἐὰν διευ-
κολύνεται εἰς τὴν συντομωτέραν ἐκτέλεσιν τῶν διοικητικῶν του
καθηκόντων. Καὶ τὰ διευκολύνεται ὄχι μόνον, ἐὰν τακτοποιηθῆ
καλύτερον τὸ ζήτημα τοῦ βοηθοῦ καὶ γραφέως ἢ ἐπιτευχθῆ ὁ
διορισμὸς καὶ δακτυλογράφοι, ἀλλὰ καὶ ὅταν οὐθιμισθῶν αἱ ἐργα-
σίαι τοῦ Γραφείου του κατὰ τρόπον ἀπλούστερον καὶ ὁμοίμορφον,
καθορισθῆ ὁ ἀριθμὸς καὶ ὁ τύπος τῶν ὑπηρεσιακῶν του βιβλίων,
διοργανωθῆ ἐν τῷ γραφείῳ, του στατιστικὴ ὑπηρεσία, ἐφωδιασθῆ

τούτο δι' ἐντύπων παντός εἶδους καὶ τέλος ἐλαφρυνθῆναι μέρος τῆς προσθέτου γραφειοκρατικῆς φύσεως ἐργασίας του.

Αὐταί εἶναι αἱ γνώμαι μου περὶ τῆς προσηκούσης διαρρυθμίσεως, πρὸς τὸ παρόν, τοῦ διοικητικοῦ καὶ καθοδηγητικοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, αἱ δυνάμεναι νὰ πραγματοποιηθοῦν ὑπὸ τὰς ὑφισταμένας οικονομικὰς συνθήκας τοῦ τόπου καὶ αὐτὰ θεωρῶ ὡς τὰ προσφορώτερα μέσα πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ διὰ τὴν μᾶλλον καρποφόρον ἐξάσκησιν τῶν διπλῶν του καθηκόντων.

Ἄλλοι κ. συναδελφοὶ ἐμπειρότεροι ἐμοῦ θὰ προτείνουσι ἄσφαλῶς καὶ ἄλλας λύσεις, αἱ ὅποια ἐνδέχεται νὰ εἶναι καὶ ὀρθότεραι. Ἐναπόκειται δὲ εἰς τὰς προϊσταμένας μας Ἀρχὰς νὰ ἐκτιμήσουσι δεόντως τὰς προτάσεις μας καὶ νὰ λάβουσι τὰ ἐνδεικνυόμενα ἐπὶ τοῦ προκειμένου μέτρα.

Ἄλλ' ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἔπρεπε νὰ ἐξετασθῆ ἀκόμη τὸ ζήτημα, πῶς θὰ γίνεταί ἡ ἐπιθεώρησις ἑνὸς σχολείου, τῆς ἐργασίας τοῦ Διδασκάλου; Καὶ δὴ: εἰς τί θὰ προσέξῃ κυρίως ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἐξελέγχων τὴν ἐσωσχολικὴν ἐργασίαν τοῦ Διδασκάλου; τί πρῶτον θὰ ἐπιθεωρήσῃ καὶ τί ὕστερον; Ποῖα προσφορώτερα μέσα θὰ μεταχειρισθῆ, διὰ ν' ἀντιληφθῆ τὸν βαθμὸν τῆς προόδου καὶ τῆς καθυστερήσεως τῶν μαθητῶν εἰς τὰ διάφορα μαθήματα, εἰς τὴν ἀγωγὴν; τὴν πρὸς τὸ διδάσκειν ἱκανότητα τοῦ Διδασκάλου κ. τ. λ.; Τί θὰ πράξῃ κατὰ τὴν πρώτην ἐπιθεώρησιν καὶ πῶς θὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τὴν δευτέραν καὶ τρίτην διὰ τὸν αὐτὸν Διδάσκαλον; Τί θὰ σημειώσῃ εἰς τὸ βιβλίον τῆς ἐπιθεωρήσεως; κ. ο. κ., ζήτήματα σημαντικώτατα, διὰ τὰ ὅποια, ἂν δὲν ὑπάρξῃ—φυσικὰ εἰς τὰ κύρια σημεῖα—ὁμογνωμία μεταξὺ μας, ἀσφαλῶς θὰ κατηγορηθῶμεν, ὅτι μοιραῖως καὶ ἀδιαφόρως καὶ ἀσυστηματοποιήτως διεξάγομεν τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς ἑπηρεσίας μας καὶ μὲ τὸ δίκαιόν των θὰ διατυπώσουσι ἐναντίον μας παράπονα οἱ ἐλεγχόμενοι παρὰ περισσο-

τέρων Ἐπιθεωρητῶν διδάσκαλοι, ἐὰν σχηματίσουν τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἠδικήθησαν ὅποσδήποτε... Τὰ κακὰ τῆς μὴ ὑπάρξεως ἐνὸς γενικοῦ μέτρου εἰς τὰς περι τῆς ἰκανότητος τῶν διδασκάλων κρίσεις μας κατεφάνησαν εἰς τὸν καταρτισμὸν τῶν προτάσεων μᾶς πρὸς προαγωγήν των εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Εἰσηγητοῦ... Εἰς ἄλλας μὲν περιφερείας προήχθησαν πάρα πολλοί, εἰς ἄλλας πολὺ ὀλιγοί...

Λὲν ἀνοῦμαι, ὅτι ὁ τρόπος τῆς Ἐπιθεωρήσεως εἶναι ὑπόθεσις ἀναγομένη κυρίως εἰς τὴν μέθοδον ἐργασίας ἐκάστου ἐξ ἡμῶν, ἀλλ' ὅμως δὲν παραγνωρίζω καὶ τὴν ἀναγκαῖότητα τῆς συναντήσεως τῶν ἀντιλήψεών μας ἐπὶ μιᾶς γενικῆς γραμμῆς. Καὶ εἰς τοῦτο θα ἔπρεπε νὰ μᾶς συνδράμουν οἱ ἐμπειρότεροι ἐκ τῶν κ. κ. συναδέλφων καὶ τὸ Σ. Ἐκπαιδευτικῶν Συμβούλιον καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι θὰ τὸ πράξουν ἀσμένως...

Ἐμαχοηγόρησα εἶναι ἀνάγκη νὰ τεματίσω τὴν εἰσήγησίν μου. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ τὸ πράξω δι' ὀλίγων ἔτι λέξεων.

«Ὅλαι αἱ κρατικαὶ λειτουργίαι, ἀναφέρει ἡ πρὸς τὴν Βουλὴν εἰσηγητικὴ ἔκθεσις τοῦ ἐξαιρετοῦ ἡμῶν προϊστάμενου Ὑπουργοῦ, ὅλαι αἱ κρατικαὶ λειτουργίαι, μὲ τὰς ὁποίας ἀποσκοπεῖται ἡ ἐξυπηρέτησις καὶ ἀνύψωσις τῶν ἠθικῶν καὶ ὕλικῶν δυνάμεων ἐνὸς Κράτους, κινοῦνται δι' ἐμφύχου πρὸ πάντων ὕλικου, τὰς δὲ ψυχὰς μορφώνει καὶ διαπλάττει προσηκόντως τὸ κατάλληλον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα».

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ υπενθυμίσω, ὅτι τὴν σημαντικωτέραν μερίδα τοῦ ἐμφύχου τούτου ὕλικου, ποὺ κατεργάζεται τὴν στερέωσιν ἀρχαῶν θεμελιῶν τῆς ἐθνικῆς μας εὐδαιμονίας, ἀποτελοῦν οἱ Διδάσκαλοι.

Τούτων δ' ὁ ἄμεσος, ὁ μόνος καθοδηγητὴς εἶναι ὁ Ἐπιθεωρητὴς των. Ἐπιθεωρηταὶ καὶ Διδάσκαλοι εἶναι οἱ ἄμεσοι καὶ μόνου σχεδὸν ἐργάται καὶ ἐφαρμοσταὶ τοῦ ὑπὸ τῆς Σῆς Κυβερ-

νήσεως ὡς τοῦ μᾶλλον καταλλήλου προζυνομένου. Ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Οὕτω, δὲ μοιραίως ἢ εὐδοκίμησις ἢ μή, ἢ ἐκानοποιητικὴ ἢ μὴ ἀπόδοσις τοῦ οἰονδήποτε Ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, ἐξαρτᾶται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸν Ἐπιθεωρητὴν.

Καὶ ἔτι πλέον!

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως τυγχάνει ὁ μοναδικὸς τῆς Πολιτείας ἐκπρόσωπος, ποῦ ἔρχεται εἰς ἄμεσον καὶ εἰρημικὴν συνάφειαν πρὸς τὴν μεγαλυτέραν μερίδα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας τὴν διαβιοῦσαν μακρὰν τῶν κέντρων καὶ ἀναπυρρήτως σημαντικὴ ἠμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ εἶναι πράγματι καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ τούτου ἐνεργητικὴ ἐπίδρασις του.

Τοιαύτην ἐξαιρετικὴν κατέχων ὁ Ἐπιθεωρητὴς θέσιν μεταξὺ τῶν κρατικῶν λειτουργῶν ἔρχεται οὐδὲν σχεδὸν δι' ἑαυτὸν ζητῶν, ἀλλ' ἐκλιπυρῶν τὴν Σὴν Κυβέρνησιν, ὅπως, ἐν τῇ πατρικῇ αὐτῆς μερίμνῃ ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ, εὐαρεστηθῇ νὰ συμπληρώσῃ ὡς τάχιστα τὰ μέχρι τοῦδε παρ' αὐτῆς θεσπισθέντα μέτρα, ὑπὲρ τῆς λαϊκῆς μορφώσεως, ἐνθουσιωμένη τὸ πολλαχῶς ὁμολογούμενον, ὅτι:

«Τὰ διὰ τὴν μόρφωσιν, ἀφύπνισιν καὶ ἠθικὴν ἀνύψωσιν ἑνὸς λαοῦ διατιθέμενα χρήματα εἶναι τὰ μᾶλλον δικαίως δαπανώμενα παρὰ τοῦ Κράτους καὶ τὰ μᾶλλον ἐποφελῶς παρ' αὐτοῦ τοκισόμενα καὶ ἀνατοκισόμενα κεφάλαια ὑπὲρ τῆς γενικῆς εὐημερίας».

Μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν καὶ τῆς τρίτης εἰσηγήσεως ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ συνεδρίου συγκαίρει καὶ τοὺς τοσεῖς καὶ εἰσηγητὰς θερμοτάτα διὰ τὰς εἰσηγήσεις των, ὡς τελείως διαφωτιστικὰς τοῦ ὑπὸ συζήτησιν θέματος.

Δίδει κατόπιν ὁ κ. Πρόεδρος τὸν λόγον εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν Χίου κ. Κωνσταντίνου Διδην, ἐπιθυμοῦντα νὰ διάπραγματευθῇ τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα ἐν τῷ συνόλω των, ὅπως εἶναι. Ἐισηγηταὶ δὲ.

Πρός ἀκριβή ἐξετάσιν τοῦ θέματος περί τῆς διαφορητικῆς τοῦ καθοδηγητικοῦ καὶ διοικητικοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κρίνομεν ἐπιαναγκάζει νὰ εἰσέλθωμεν ἐν βλέμμα ἐπὶ τῆς πραγματικότητος καὶ κυρίως ἐπὶ τῶν δύο παραγόντων τῆς ἀγωγῆς, τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, διότι ἐκ τῆς καταστάσεως τούτων οὐθιμίζεται ἡ πρὸς ἀλλήλους σχέσις, ἐκ τῆς ὁποίας εἶναι ἐξηρητημένη ἕναι μέτρον ἢ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς.

Τὰ Ἑλληνικὰ δημοτικά σχολεῖα παρουσιάζουσι ποικιλίας καὶ κατὰ τὰ διδακτήρια, τὰ ἐπιπλα καὶ σκευῆ, τὰ ὄργανα καὶ ἐποπτικά μέσα πῆς διδασκαλίας. Ἄλλα διαθέτουσιν ἰκανὰ μέσα, ἄλλα στεροῦνται πολλῶν, ἢ πολλὰ τῶν πάντων, τινὰ δὲ καὶ τοῦ διδακτηρίου ἀκόμη.

Νοεῖται δ' εὐκόλως, ὅτι ἡ τοιαύτη ποικιλία ἔχει ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν παιδευομένων περισσότερον ἢ ὀλιγότερον σπουδαίαν καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀφθονίαν ἢ τὴν ἔλλειψιν τῶν μέσων, ἀλλὰ τὴν ἐπίδρασιν ταύτην θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ἕμμεσον, διότι εἶναι ἐξηρητημένη ἐκ τῆς χρήσεως, τὴν ὁποίαν θὰ κάμῃ τῶν ὑπαρχόντων μέσων, καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν θὰ ἀναπληρώσῃ ἢ θὰ κάμῃ ὀλιγότερον ἐπιθυμητὰ τὰ ἐλλείποντα ὁ κύριος παράγων τῆς ἀγωγῆς, ὁ διδάσκαλος. Εἶναι δὲ κοινοτάτη εἰς τοὺς Ἐπιθεωρητὰς ἢ παραστάσις διδασκάλων, οἱ ὁποῖοι τὴν ἀριστα φωτιζομένην αἴθουσαν κατορθώνουσι νὰ μεταβάλωσιν εἰς ἀτελῶς φωτιζομένην, κατὰ τὸν χειρίστον δυνατὸν τρόπον τοποθετοῦντες τὰ θρανία, ὅπως πάλιν καὶ διδασκάλων, οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν πενιχροτάτων μέσων, τὰ ὁποῖα διαθέτουσι, καθιστῶσιν ἀποτελεσματικὴν τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθητῶν.

Πλὴν τῆς ποικιλίας ὅμοια ταύτης, τῆς ὁποίας τὴν ἐπίδρασιν, ὡς εἶπομεν, θεωροῦμεν ἕμμεσον, ὑπάρχει καὶ ἄλλη, ἢ ὁποία ἐπι-

δρα ἄμεσώτατα ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐμφανίζει τὴν κατάστα-
σιν τῶν σχολείων πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ὡς ποικι-
λοχρωμότατον Μωσαϊκόν.

Ἡ ποικιλία, περὶ τῆς ὁποίας ὁ λόγος, εἶναι ἢ τῶν διδασκάλων.
Οἱ διδάσκαλοι τῶν δημοτικῶν σχολείων εἶναι ἀπόφοιτοι πεν-
τατάξιων, τετρατάξιων, τριτάξιων, μονοταξίων Διδασκαλείων τῆς
Παλ. Ἑλλάδος, ἀπόφοιτοι ἰσοβαθμίων πρὸς ταῦτα Διδασκαλείων
τῶν Ν. Χωρῶν, τὰ ὅποια ἔχουσι καὶ πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὰ
προηγούμενα ἰκανὰς διαφοράς, ἀπόφοιτοι μὴ αὐτοτελῶν Διδασκα-
λείων τῶν Ν. Χωρῶν, Ἀρχιγενεῖων, Ἰωακειμείων καὶ παρομοίων,
ἀπόφοιτοι τῶν διαφόρων Ἱερατικῶν σχολῶν, ἀπόφοιτοι Σχολαρχ-
χείων, ἀπόφοιτοι τάξεώς τινος τῶν Γυμνασίων, ἀπόφοιτοι Γυμνα-
σίων, ἀπόφοιτοι τῶν Ὑποδιδασκαλείων τῆς Π. καὶ Ν. Ἑλλάδος,
ἀπόφοιτοι τῶν Ἀνωτέρων Παρθεναγωγείων τῶν Ν. Χωρῶν, ἐὰν
δὲν διέφυγεν ἡμῶς καὶ ἄλλος τόπος προελεύσεως.

Ὡς βλέπει τις, δὲν εἶναι ὑπερβολικὴ ἢ ἐκφρασις, ὅτι ἢ κατὰ
στάσις τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐμφανίζεται πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ
Ἐπιθεωρητοῦ ὡς ποικιλοχρωμότατον Μωσαϊκόν.

Ἡ φοβερὰ αὕτη ποικιλία ἐπέσυρέ ποτε τὴν προσοχὴν τῆς
Πολιτείας καὶ ἐνηφίσθη Νόμος, κατὰ τὸν ὁποῖον πάντες ὀνομά-
σθησαν δημοδιδάσκαλοι καὶ διετάχθησαν νὰ γίνωσι τοιοῦτοι, ἦτοι
διωρθώθη τὸ κακὸν κατὰ τὸ ὄνομα, ὡς συνήθως.

Ἡ πραγματικότης ὅμως παραμένει σκληρὰ πραγματικότης καὶ
εἶναι πολὺ εὐνόητον καὶ εἰς τὸν μὴ ἔχοντα ἄμεσον ἀντίληψιν, ὅτι
ἐκ τῆς ποικιλίας τῆς ἱκανότητος τῶν εργατῶν εἶναι ἐξηρημένη ἡ
ποικιλία τῆς ἀποδόσεως.

Καὶ ὄντως δέ: Ἀλλαγῶν εὐρίσκομεν μαθητάς, μὴ δυναμένους
νὰ ἀναγνώσωσιν, ἀλλαγῶν νὰ ἀποδώσωσιν, ἀλλαγῶν νὰ ἐπιγράψω-
σιν, ἀλλαγῶν νὰ γάμωσι περίληψιν, ἀλλαγῶν νὰ συναγάγωσιν ἐν

συμπέρασμα, ἀλλαγοῦ νὰ διανοηθῶσι πρὸς εὐρεσίαν τῆς λύσεως προβλήματος, ἀλλαγοῦ νὰ ἐκτελέσωσιν ἀριθμητικὴν προᾶξιν, πολλαχοῦ μαθητάς, ὅπως ἀδεξίους εἰς τὰ τεχνικὰ μαθήματα, εἰς πολλὰ δὲ σχολεῖα εὐρίσχομεν συγχρόνως πολλὰς τῶν ἐλλείψεων τούτων.

Λὲν θέλω νὰ εἶπω διὰ τούτων, ὅτι μόνον οἱ ἐξεληθόντες τῶν Διδασκαλείων ἐργάζονται ἀποτελεσματικῶς, οὔτε νὰ ἀρνηθῶ τὰς ἐξαιρέσεις, ἀλλ' ὑποστηρίζω, ὅτι πολλοὶ τῶν διδασκάλων, καὶ ἰδίᾳ τῶν Ν. Χωρῶν, δὲν ἔχουσι τὰ ἀπαιτούμενα ἐφόδια διὰ τὸ ἔργον.

Ἡ ἐκ τοιαύτης ποικιλίας καταστάσεως τῶν σχολείων κάμνει τὸ ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ δυσχερέστατον, διότι ὀφείλει νὰ ἔχη οὔτος ἰδιαίτερον κριτήριον, ἰδιαίτερας ἀπαιτήσεις καὶ ἰδιαίτερον σάκκον ὀδηγῶν ἀκόμη δι' ἕκαστον διδάσκαλον, διότι θὰ ἦτο ἀστειον νὰ ἀπαιτῆ τις παρὰ τοῦ ἐκ τοῦ Σχολαρχείου, ὅσα καὶ παρὰ τοῦ μετεκπαιδευθέντος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ νὰ συμβουλεύῃ εἰς ἀμφοτέρους τὰ αὐτά.

Ἡ κατάσταση αὕτη, ἀποτέλεσμα ἐν μέρει τῶν περιπετειῶν τῆς Φυλῆς, ἴσως εἶναι δεδικαιολογημένη, ἐπειδὴ δὲ εἶναι πραγματικότης, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν αὐτήν, ἀλλ' εἴμεθα καὶ ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν βελτίωσιν αὐτῆς. Ὑποδεικνύεται συνήθως ὡς σωτήριον μέτρον ἡ ἀπόλυσις. Καὶ τοῦ μέτρου τούτου γίνεται βεβαίως χρῆσις, ὅσας εὐρεθῶμεν πρὸ ἀμαθοῦς τινος, ὅστις ἐξηπάτησε τὴν ὑπηρεσίαν διὰ ψευδοῦς καταθέσεως δύο μαρτύρων περὶ αὐτοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι μέτρον πολὺ σκληρὸν δι' ἐκεῖνον, ὅστις ἔνεκα ἄλλων αἰτίων δὲν δύναται νὰ ἐργασθῆ ἀποτελεσματικῶς. Ὁ τοιοῦτος, διότι ποτὲ ἐκρίθη καὶ ἀνεγνωρίσθη διδάσκαλος, στηριχθεὶς ἐπὶ τῶν ἀποδοχῶν τοῦ ἀνέλαβε κοινωνικὰς ὑποχρεώσεις, ἐνυμφεύθη καὶ ἀπέκτησεν οἰκογένειαν. Πῶς τώρα διὰ δευτέρας κρίσεως, ἀντικειμένης πρὸς τὴν πρώτην, θὰ ριφθῆ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ θὰ βυθισθῆ ἡ οἰκογένειά του εἰς τὸ πένθος καὶ

τήν στέρεσιν; Προφανώς τὸ μέτρον εἶναι πολὺ σκληρόν, ὡς εἶπον, πρὶν ἢ φροντίσωμεν τοῦλάχιστον περὶ τῆς βελτιώσεως τοῦ διδασκάλου τούτου, ὅσας ἢ κατὰστάσεις του δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα κακῆς θελήσεως.

Ἡμεῖς πρὸς ἄρσιν τῆς κακῆς καταστάσεως τῶν σχολείων ἐνεκα τῆς τοιαύτης ποικιλίας τοῦ προσωπικοῦ θὰ προτείνωμεν δίμηνα ἢ τριμήνα θερινὰ μαθήματα ἐπὶ τρία ἢ τέσσαρα συνεχῆ ἔτη, κατὰ τὰ ὅποια νὰ παρέχονται γνώσεις καὶ μέθοδος, αἱ μὲν γνώσεις ὑπὸ τῶν καθηγητῶν τῶν ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Λιδασκαλείου ἢ Γυμνασίου, ἡ δὲ μέθοδος ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἐν ἀνάγκῃ.

Ἄς οἴψωμεν ἤδη ἐν βλέμμα καὶ ἐπὶ τὸν ἕτερον παράγοντα τῆς ἀγωγῆς, τὸν Ἐπιθεωρητὴν.

Οἱ Ἐπιθεωρηταὶ μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἐναρξέως τῆς ἀσκήσεως τοῦ Ἐπιθεωρητικοῦ ἔργου παρουσιάζουσιν ὁμοιομορφίαν, διότι οὐδεὶς διορίζεται Ἐπιθεωρητῆς, ἐὰν μὴ κατέχῃ τὸ τυπικὸν ἐφόδιον, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ἐπαρκές, ἀπολυτήριον δηλαδὴ Λιδασκαλείου καὶ ὠρισμένην πεῖραν.

Πολλοὶ τῶν Ἐπιθεωρητῶν εἶναι κάτοχοι καὶ ξένης τινὸς γλώσσης, ἄλλοι ἔχουσι μετεκπαιδευθῆ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἄλλοι ἔχουσι σπουδὰς ἐν Εὐρώπῃ ἢ Ἀμερικῇ, τινὲς δὲ ἔχουσι καὶ διπλώμα τοῦ Πανεπιστημίου. Ὅστε, ὡς εἶπον, οἱ Ἐπιθεωρηταὶ διοριζόμενοι κατέχουσι τὸ θεωρούμενον διὰ τὸ ἔργον ἐπαρκὲς τυπικὸν προσόν, πολλοὶ δὲ καὶ περισσότερον τούτου.

Ἄλλ' ἡ ὁμοιομορφία αὕτη τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ὡς εἶπον, ἐπικρατεῖ μέχρι τῆς παραμονῆς τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων τῶν. Ἀπὸ τῆς ἐπομένης καὶ ἐξῆς οἱ Ἐπιθεωρηταὶ διαίρονται εἰς τρεῖς ἢ τοῦλάχιστον εἰς δύο τάξεις, ἀσχέτως πρὸς τὰς λοιπὰς κατ' ἀνθρώπον ποικιλίας, περὶ τῶν ὁποίων προφανῶς δὲν πρόκειται.

Οἱ Ἐπιθεωρηταὶ, ὡς γνωστόν, ἐκλέγονται διὰ διαγωνισμόν, διὰ δοκιμασίας ἢ κατ' ἐκλογὴν ὑπὸ τῶν κατὰ καιροῦς Ἐπουργῶν,

μονοπολιούμενοι κατοπιν ἢ μή. Τινές τῶν οὕτως ἢ ἄλλως ἐκλε-
γέντων Ἐπιθεωρητῶν ἀλαζονευόμενοι, διότι ἐπέτυχον εἰς τὸ δια-
γώνισμα ἢ τὴν δοκιμασίαν ἢ καὶ ἔτυχον τῆς προτιμῆσεως τοῦ κ.
Υπουργοῦ, νομίζουσιν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο καθῆκον ἔχουσι μετὰ τὸν
διορισμὸν, εἰμὴ νὰ ἐπαινώσι καὶ φέρωσι τὰ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν
αὐτῶν πρόσωπα καὶ πράγματα.

Τοιοῦτος τύπος Ἐπιθεωρητοῦ δὲν ὑπάρχει βεβαίως μεταξὺ
τῶν παρόντων, εἶμαι δὲ πρόθυμος νὰ πιστεύσω, ὅτι οὐδὲ μεταξὺ
τῶν ἀπόντων ὑπῆρξεν, ἐὰν ἡ πλειοψηφία ἀπῆτει τοῦτο, διότι ἡ
ἀφαίρεσις τοῦ τύπου τούτου δὲν μεταβάλλει τὴν σειρὰν τῶν σκέ-
ψεών μου.

Οἱ λοιποὶ Ἐπιθεωρηταὶ κατ' ἀνάγκην θὰ χωρισθῶσιν εἰς δύο:
εἰς Ἐπιθεωρητάς, οἱ ὁποῖοι κατὰ τινα εὐνοίαν τῆς τύχης καὶ θεία
συνάρσει εἴθρον τὴν ἀγούσαν πρὸς τὸν σκοπὸν ὁδόν, καὶ εἰς Ἐπι-
θεωρητάς, οἱ ὁποῖοι ἐξέλαβον τὴν νεφέλην ἀντὶ τῆς Ἥρας. Γίνομαι
σαφέστερος. Ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει εἰδικὸν ἐργαστήριον παρασκευῆς
Ἐπιθεωρητῶν, πάντες δὲ εἴμεθα κατὰ τὸν διορισμὸν χθεσινοὶ
διδάσκαλοι, ψηλάφουμεν, διὰ νὰ εὑρωμεν τὸν δρόμον μας. Ἐκ
τῶν ψηλαφούντων, ὡς εἶπον ἤδη, ἄλλοι μὲν εἰνοσούμενοι ὑπὸ τῆς
τύχης καὶ θεία συνάρσει εὐρίσκουσι τὴν ἀγούσαν πρὸς τὸν σκοπὸν
ὁδόν, ἄλλοι δὲ νομίζοντες, ὅτι ἐπέτυχον, περιπλανῶνται, ὅπως αἱ
ψυχαὶ τῶν ἀτάφων προγόνων ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη εἰς τὰ Τάρταρα.

Πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ θὰ ἐπεβάλλετο οἱ μέλλοντες Ἐπι-
θεωρηταὶ νὰ δύνανται νὰ ὠφελῶνται ἐκ τῆς πείρας τῶν νῦν τοι-
ούτων καὶ συχνότητι ἐπαφῆ τῶν Ἐπιθεωρητῶν πρὸς ἐκτίμησιν
τῆς ἀξίας τῶν μετῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποδείξῃ ἕκαστος
ἐκ τῆς πείρας τοῦ

Ἀτυχῶς ἀντὶ τούτων ἀπεκλείσθησαν οἱ διδάσκαλοι τῆς θέσεως
τοῦ βοηθοῦ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ ἀπὸ δεκαεξαετίας, ἀφ' ὅτου

υπηρετώ ὡς Ἐπιθεωρητής, εἶναι ἡ πρώτη συνάντησις πρὸς ἀντα-
λλαγὴν γνώμων, διότι συνηντήθημεν μὲν πλείστοι καὶ πρὸ δεκαετίας
ἀλλὰ λίαν ἐπεικῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ τὸ καθαρῶς γλωσσι-
κὸν ἐκεῖνο συνέδριον καὶ παιδαγωγικόν.

Καὶ τοιαύτη τις μὲν εἶναι περίου ἡ κατάστασις διδασκάλων
καὶ Ἐπιθεωρητῶν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ποικιλίας, τὴν ὁποίαν
ἐπέβαλεν ἡ ἀνάγκη, αἱ περιπέτεια τῆς Φυλῆς καὶ ἡ ἔλλειψις ἐρ-
γαστηρίου παρασκευῆς Ἐπιθεωρητῶν. Ἦδη παρακαλοῦμεν πάντας
τοὺς ἀμνήτους νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι ἡ τελεία ἐκπλήρωσις τοῦ ἔρ-
γου τῆς ἀγωγῆς εἶναι σχεδὸν ἀνέφικτος. Νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι καὶ
ὁ ἰκανώτατος τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων καὶ Ἐπιθεωρητῶν, καὶ
δεκαπλάσιος ἑαυτοῦ ἐάν ἦτο, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κενηθῇ, ὅτι ἐκ-
τελεῖ τελείως τὸ καθήκον του. Νὰ πιστεύσῃ πρὸ πάντων εἰς τοῦτο
ἡ Πολιτεία, ἡ ὁποία, ἀγνοοῦσα ἢ μὴ θέλουσα νὰ ἀνιχνεύσῃ τὴν
ἀλήθειαν ταύτην, συντελεῖ εἰς τὸ νὰ καθίσταται ἀτελέστερον τὸ
ἔργον τῆς ἀγωγῆς.

Λοῦτι κατὰ τοὺς Νόμους ἔχομεν:

Διδασκάλους καὶ ἱερεῖς συγχρόνως. Εἶναι πασίγνωστον τὸ πα-
ράγγελμα «ἡ παπᾶς παπᾶς ἢ ζευγᾶς ζευγᾶς» καὶ τόσῳ μᾶλλον
εἶναι τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ ἔργον τοῦ
ιερέως, ὅσω διάφοροι εἶναι αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ
διδασκάλου ἀπὸ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ζευγᾶ.

Ἐχομεν διδασκάλους καὶ γραμματεῖς κοινοτήτων. Κατὰ πόσον
συμβιβάζονται καὶ τὰ ἐπαγγέλματα ταῦτα, ἔχουσι πείραν πολλοὶ
τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ὅσοι ἔτυχε νὰ διεξαγάγωσιν ἀνακρίσεις, διότι
ἐνέσργειαι τοῦ προέδρου τῆς κοινότητος ἀπεδόθησαν εἰς τὸν γραμ-
ματέα ἢ ἐνομίσθη ὅτι αὐταὶ ἐγένοντο καθ' ὑπόδειξιν αὐτοῦ.

Ἐχομεν διδασκάλους τηλεφωνικοὺς καὶ ταχυδρομικοὺς ὑπαλ-
λήλους ἀκόμη. Καὶ τοῦ ἀσυμβιβάστου τῶν ἔργων τούτων πάντες

οί 'Επιθεωρηταί ἔχομεν πικράν πείραν, διότι συνήθως τὸ τηλέφωνον εἶναι ἀνηρημένον παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ διδασκάλου, πολλάκις δὲ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπιθεωρήσεως διακόπτεται ἡ μονοτονία τῆς τοιαύτης ἀσχολίας ὑπὸ τῶν συνεχῶν μελωδικῶν κωδωνισμῶν τοῦ ἠλεκτρικοῦ κώδωνος, διότι συνήθως δὲν ὑπάρχει καὶ μονωτήρ, ὁ δὲ διδάσκαλος ἀγνοεῖ πολλάκις νὰ διακόψῃ τὴν ἐπικοινωνίαν μετατοπίζων ἐκ τῆς θέσεώς του τὸ ἀκουστικὸν κέρας.

Ἔχομεν διδασκαλίσσας ἐγγάμους, μητέρας τριῶν ἢ καὶ πλειόνων τέκνων, πολλάκις δὲ καὶ συζύγων ἀέργων, διότι, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, οὔτοι ἀρκοῦνται εἰς τὸν τίτλον τοῦ συζύγου τῆς διδασκαλίσσης. Παρέχει δὲ καὶ τοῦτο πολλὰ πράγματα εἰς τὸν 'Επιθεωρητήν, ὅταν τύχῃ μάλιστα ὁ σύζυγος νὰ εἶναι μύθιστος ἢ κοιματιόχης ἢ καὶ ἀμόφετρα καὶ δημιουργὸς περιστάσεων εἰς βίους πολιτῶν, τῶν ὁποίων τὰ τέκνα διδάσκει ἡ συζύγος. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου ὅταν ἡ διδασκαλίσα εἰσέλθῃ εἰς τὸν ὄγδον μῆνα τῆς κησεως, τίθεται ὑπὸ τοῦ 'Επιθεωρητοῦ εἰς δέμηνον ἀναρρωτικὴν ἀδειαν, ἥτις δύναται νὰ παραταθῇ μετὰ τὸν τοκετὸν ἐπὶ ἑξαμηνον, εἰάν τὸ τέκνον εἶναι ἐν τῇ ζωῇ. Ὅσοις δὲ ἐπιτρέπεται μὲν ἡ ἀναπλήρωσις διὰ διορισμοῦ προσωρινοῦ, ἀλλ' ἔτι δὲν ὑπάρχει πίστωσις, θὰ ἀποσπῶσι τις ἄλλοθεν διδάσκαλον, οὐχὶ βεβαίως ἵνα ἀρῇ, ἀλλ' ἵνα κατανεύμῃ τὴν βλίβην ὑπὸ τὰ δίκαια παρὰ τὸν τῶν ἐνδιαφερομένων γονέων.

Διερωτᾶται τις ἀποβλέπων εἰς τὰ προστατευτικὰ ταῦτα μέτρα, μήπως ἡ Πολιτεία ἐπιδιώκῃ τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος διὰ τῶν διδασκαλισσῶν.

Οὐδόλως δ' ἀποκλείεται, ὡς γνωστόν, νὰ εἶναι τις διδάσκαλος-ἱερεὺς-γραμματεὺς καὶ τηλεφωνητῆς ἢ διδασκαλίσα-γραμματεὺς-τηλεφωνήτρια καὶ ἔγκυος.

Νοεῖται ὅμως εὐκολώτατα καὶ παρὰ παντὸς ἀμνήτου, ὅτι, ὅστις ἐπιδιώξῃ, ἀσκῶν καὶ μόνον ἐν ζεῦγος τῶν ἐπαγγελμάτων τούτων, νὰ ἀσχοληθῇ μετὰ μείζονος ἐπιμελείας εἰς τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου, δυνατὸν μὲν νὰ καταστῇ ἀνεκτὸς διδάσκαλος, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην θὰ εἶναι κακὸς γονεὺς, κακὸς γραμματεὺς, κακὸς τηλεφωνικὸς καὶ ταχυδρομικὸς ὑπάλληλος καὶ χειρότερος ἱερεὺς. Ἄλλὰ μήπως εἶναι ταῦτα μόνα τὰ πρόσθετα ἔργα;

Ὁ διδάσκαλος θὰ σφραγίσῃ καὶ ἀποσφραγίσῃ τοὺς ἄμβυκας, θὰ εἶναι γραμματεὺς τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τῆς σχολικῆς ἐπιτροπῆς, θὰ γράψῃ τὰς φορολογικὰς δηλώσεις τῶν χωρικῶν, θὰ ἐνεργήσῃ τὴν γεωργικὴν ἀπογραφὴν ἢ θὰ συλλέξῃ τὰ στοιχεῖα τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ὁ διδάσκαλος θὰ ἐνεργήσῃ τὴν καταστροφὴν τῶν ἀκρίδων, θὰ ἀπαριθμήσῃ τὰ κτήνη καὶ, ἐὰν παραστῇ ἀνάγκη, θὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἀνασύνταξιν τῶν ἐκλογικῶν καταλόγων.

Ἰσχυρίσθημεν ἀνωτέρω, ὅτι καὶ δεκαπλάσιος ἑαυτοῦ διδάσκαλος δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐκπληρώσῃ τελείως τὸ βαρύτερον ἔργον του. Ἄς σκεφθῇ ἤδη τις, κατὰ πόσον διδάσκαλοι πολλὰκις ἀπασκευοὶ καθ' ἑλπίαν ἢ μέθοδον ἢ καὶ κατ' ἀμφοτέρω καὶ περὶ τούτων καὶ τσαῦτα ἀσχολούμενοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἐπαρκεῖς.

Ἄλλὰ διὰ τοῦτο ἔταξεν ἡ Πολιτεία τὸν Ἐπιθεωρητὴν, ἵνα διορθώῃ τὰ κακῶς κείμενα. Πόσον ὅμως ἀφῆκε καὶ πρὸς τοῦτον διαθέσιμον πρὸς τοῦτο χρόνον, ἐξήτασε λεπτομερῶς ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τοῦ θέματος κ. Βασιλειάδης.

Ἡ προοπτικὴ τοῦ Ἐπιθεωρητικοῦ μεγαλείου, διότι ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἀντικατέστησε πάντας σχεδόν, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ διαθρύψῃ τὴν φιλοτιμίαν καὶ φιλοδοξίαν νεαροῦ τινος ὑποψηφίου διὰ τὸ ἀξίωμα διὰ τὴν τσαύτην συγκέντρωσιν δικαιωμάτων, ἀλλὰ καὶ εὐθυνῶν, ἀλλ' ἢ ἀποσυγκέντρωσις αὕτη, ἵνα μεταχειρισθῶ τὸν νῦν

ἐν χρήσει ὄρον, δὲν κάμνει ἐμὲ τὸν γέροντα νὰ ἐνθουσιῶ πολὺ, διότι παρατηρῶ, ὅτι διὰ ταύτης ἀπαλλάσσεται μὲν ἡ ὑπηρεσία τοῦ Κέντρου πολλῶν κόπων καὶ εὐθυνῶν, ἐπιβαρύνεται δὲ ὁ Ἐπιθεωρητής, χωρὶς οὔτε ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κέντρου νὰ ἐλαττώνηται, οὔτε ὁ ἀριθμὸς τῶν συνεργατῶν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ νὰ αὐξάνηται, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῇ σοβαρῶς, ὅτι ἐγένετο τοῦτο διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ πεπειραμένου βοηθοῦ διὰ τοῦ ἀπείρου γραφέως, χωρὶς δὲ νὰ ὑπάρχη οὐδὲ πόρρωθεν ἐλπίς, ὅτι τὰ διάφορα ζητήματα θὰ διαπεραίνωνται νῦν εὐκολώτερον, ἀφοῦ δὲν θὰ ὑπάρχωσιν αἱ ἀνάλογοι χεῖρες, ἀφοῦ δηλαδὴ ὁ Ἐπιθεωρητής δὲν εἶναι ὁ μυθολογικὸς Βριάρως.

Θὰ ἡσθανόμην τύψιν συνειδήσεως, ἐὰν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ λόγου εὐρεθῆς δὲν ἐφίστων μετ' ἀπεριορίστου εὐλαβείας τὴν προσοχὴν τῶν προϊσταμένων Ἀρχῶν ἐπὶ τοῦ ἔξης:

Τὰ ἔργα τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ διαιροῦνται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: εἰς σταθμητὰ καὶ ἀστάθμητα. Ἀστάθμητον εἶναι τὸ κατ' ἔξοχὴν ἔργον αὐτοῦ, τὸ Ἐπιθεωρητικόν, σταθμητὸν δὲ πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐργασίαι τοῦ γραφείου, νὰ ἀναφέρῃ δηλαδὴ τὴν λῆψιν τῆς δεῖνος ἐγκυκλίου καὶ νὰ ὑποβάλλῃ ἐν πλήρει τάξει τὰ δικαιολογητικὰ τῶν νοσηλείων. Ταῦτα μὲν δηλαδὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξελεγχθῶσιν, ἐκεῖνο δὲ ὄχι. Δὲν εἶναι δυνατὸν π.χ. νὰ γνωρίζῃ τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον τὸν βαθμὸν τῆς ἐπιμελείας δύο Ἐπιθεωρητῶν κατὰ τὴν ἐπιθεωρησὴν σχολείου τινός. Φόβος ὑπάρχει λοιπόν, δὲν ἔχω βεβαίως ὑπ' ὄψιν συγκεκριμένην περίπτωσιν λέγων ταῦτα, ἀλλὰ φόβος ὑπάρχει, μήπως ἐκ τῶν ἀπειλῶν τοῦ Κέντρου πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σταθμητῶν παραμεληθῶσι τὰ ἀστάθμητα, τὰ ὅποια ὅμως εἶναι πολὺ σπουδαιότερα.

Τώρα διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὑπερβολή, ὅτι καὶ Ἐκατόγχιρο ἐὰν ἦτο ὁ Ἐπιθεωρητής, δὲν θὰ ἐπῆρκει νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀνατιθεμένην

εἰς αὐτὸν ἐργασίαν, ἃς μεταβάλλωμεν μέρος τῶν ἐργασιῶν του εἰς ἡμέρας. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς ὑποβάλλει 200—250 σελίδας ἐκθέσεων καὶ πρακτικῶν, τῶν ὁποίων ἡ σύνταξις καὶ γραφὴ ἀπαιτεῖ 120 περίπου ὥρας, ἤτοι 15 ἡμέρας, ἐὰν λάβωμεν ὡς ὕρον τὸ ὀκτώωρον.

Ἡμεῖς πρωτοκολλοῦμεν πάντα τὰ εἰσερχόμενα, χίλια πεντακόσια περίπου, καὶ ἀναγράφωμεν τὴν ἐνέργειαν διὰ τὰ ἐξερχόμενα τρισχίλια περίπου. Ἐὰν ὑπολογίσωμεν δι' ἕκαστον τῶν χιλίων πεντακοσίων μόνον τρία λεπτά, ἀπαιτοῦνται δέκα περίπου ἡμέραι.

Χειριζόμενοι τὴν γραφομηχανὴν γράφωμεν διὰ ταύτης πολλὰς Ἐγκυκλίους καὶ ἀνεξαιρέτως πάντα τὰ πρὸς τὰς προϊσταμένας Ἀρχὰς ἔγγραφα, ἐγράψαμεν δὲ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος τετρακοσίας ἀναφοράς. Ἐὰν ὑπολογίσωμεν εἴκοσι λεπτά δι' ἕκαστην, ἀπαιτοῦνται 20 ἡμέραι.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς θὰ ἐνεργήσῃ πέντε τοῦλάχιστον ἀνακοίσεις κατ' ἔτος. Ἄς ὑπολογίσωμεν διὰ τὴν διεξαγωγὴν τὴν σύνταξιν καὶ τὴν ἀντιγράφην τῶν σχετικῶν ἐκθέσεων 10 ἡμέρας.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς θὰ διεξαγάγῃ τὸ ζήτημα τῶν μὴ συμμορφωμένων πρὸς τὴν ὑποχρεωτικὴν ἐκπαίδευσιν γονέων. Ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι διὰ πάντα, προσκλήσεις, κοινοποιήσεις, πράξεις του καὶ ἀποφάσεων τοῦ Ἐποπτικοῦ κ.τ.λ. ἀπαιτοῦνται 10 μόνον ἡμέραι.

Διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν μηνιαίων καὶ λοιπῶν καταστάσεων ἃς ὀρίσωμεν 8 ἡμέρας δι' ὅλον τὸ ἔτος.

Διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν προϋπολογισμῶν καὶ ἀπολογισμῶν τῶν Τ. Ε. Π. καὶ κατὰ δευτέρον λόγον τῶν σχολικῶν Ἐπιτροπῶν ἃς ὀρίσωμεν 8 ἡμέρας.

Διὰ τὴν περὶ τὰ διδασκῆρια ἐνασχόλησιν ἃς ὀρίσωμεν 20 κατ' ἐλάχιστον ἡμέρας.

Διὰ τοὺς κανονισμοὺς τῶν ἀποδοχῶν, διαβαθμίσεις, κοινοποιή-
σεις τῶν πράξεων κ.τ.λ. ἕς ὀρίσωμεν 10 ἡμέρας.

Διὰ τὴν θεώρησιν ἢ σύνταξιν τῶν ὄρολογίων προγραμμάτων
ἕς ὀρίσωμεν 8 ἡμέρας.

Διὰ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν σχετικὴν ἀλληλογραφίαν περὶ τῶν
στατιστικῶν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἕς ὀρίσω-
μεν 8 ἡμέρας.

Ἄς ὀρίσωμεν καὶ 10 ἡμέρας καθ' ὅλον τὸ ἔτος διὰ ποιζύλας
ἀκροάσεις διδασκάλων, γονέων καὶ ἄλλων πολιτῶν ἢ μελῶν
σχολικῶν ἢ Τ. Ε. Π.

Ἄς ὀρίσωμεν καὶ 3 ἡμέρας διὰ τὴν ἀποστολὴν διὰ τῆς Τρα-
πέζης τῶν διαφορῶν εισφορῶν.

Ἄς μὴ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὸν χρόνον πρὸς παροχὴν γραπτῶν
ὀδηγιῶν εἰς τοὺς διδασκάλους, διότι δὲν χορηγοῦνται καθ' ἔτος.
Ἔχομεν ἐν ὅλῳ 140 ἡμέρας.

Αἱ ἡμέραι, κατὰ τὰς ὁποίας ἀργοῦσι τὰ σχολεῖα κατὰ τὸ χρῶ-
νικὸν διάστημα τῆς λειτουργίας αὐτῶν εἶναι 60, ὃ δὲ χρόνος τῆς
λειτουργίας τῶν ἀπὸ τῆς 1ης Ὀκτωβρίου μέχρι 15ης Ἰουνίου
255 ἡμέραι.

Ἐὰν ἐκ τούτων ἀφαιρέσωμεν 200, ὑπολείπονται 55. Ἄλλ' ἐκ
τούτων θὰ ἔπρεπε νὰ ἀφαιρηθῶσι 30, ἧτοι τὰ πρῶτα δεκαπενθήμε-
ρα τοῦ Ὀκτωβρίου καὶ Ἰουνίου, κατὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι σκο-
πιμον καθ' ἡμᾶς νὰ γίνηται ἐπιθεώρησις. Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον
μέν, διότι καὶ ἡ φοίτησις εἶναι ἀκόμη ἀτακτος καὶ βιβλία δὲν
ἔχουσι προμηθευθῆ οἱ μαθηταί, οἱ δὲ τῆς πρώτης εὐρισκονται
ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῆς πρώτης ἐπαφῆς πρὸς τὸ σχολεῖον καὶ
τὸν διδάσκαλον, κατὰ δὲ τὸν Ἰούνιον, διότι, ὅτι ἔγινεν, ἔγινε πλέον
καὶ μόνον τὴν ἀπόδοσιν δύναται νὰ ἐξελέγξῃ τις, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ
καθοδηγήσῃ σκοπίμως, διότι καὶ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὀδηγιῶν

μεσολαβεί πολὺς χρόνος καὶ λησμονοῦνται καὶ διότι μεταξὺ Ἰουνίου καὶ Σεπτεμβρίου πολλὰ εἶναι δυνατόν νὰ συμβῶσιν ἀφορῶντα καὶ εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν, ὥστε ὑπολείπονται 25 ἡμέραι, ὅσαι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον κίνησιν, ἀφοῦ μόνον διὰ τὴν μετάβασιν καὶ ἐπάνοδον ἐκ Ψαρῶν, προκειμένου περὶ τῆς περιφέρειας Χίου, ἀπαιτοῦνται 8 ἡμέραι.

Ἐὰν δ' ὑποτεθῆ, ὅτι χρειάζονται καὶ 10 ἡμέραι καθ' ὅλον τὸ ἔτος διὰ τοπικὰ συνέδρια, ἔλλείπουσιν 130 ἡμέραι διὰ τὸ ἐλάχιστον ὄριον καὶ 170 διὰ τὸ ἀνώτατον τοῦ χρόνου τῶν ἐπιθεωρήσεων.

Μὴ νομίση τις, ὅτι κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο, διότι ὑπελογίσαμεν ὑπερβολικῶς τὸν διὰ τὰς ἐργασίας τοῦ Γραφείου χρόνον, ἀλλὰ διότι ἀφηρέσαμεν τὰς ἐορτάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἐργαζόμεθα, καὶ δὲν ὑπελογίσαμεν τὴν ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν ἐκτελοῦμεν πέραν τοῦ ὀκταώρου, κατὰ τὴν νύκτα.

Τούτων ἕνεκα εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν συμβαίνει, ὅ,τι λέγουσιν οἱ ἀριθμοί, τοὺς ὁποίους ἀνέφερα.

Ἡμεῖς περιωδεύσαμεν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 115 ἡμέρας καὶ 10 ἄλλας πρὸς παροχὴν ὁδηγιῶν διὰ τὴν σύνταξιν τῆς γεωργικῆς ἀπογραφῆς, ὥστε ὑπερέβημεν τὸ κατώτατον ὄριον τῶν ὀριζομένων ὑπὸ τοῦ Νόμου ἡμερῶν καὶ ἐπιθεωρήσαμεν 72 σχολεῖα καὶ 155 διδασκάλους.

Νομίζομεν δέ, ὅτι ἡ ἐπιθεώρησις δύναται νὰ θεωρηθῆ πλήρης, ὅταν ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἀσχοληθῆ κατὰ τὴν πρώτην φορὰν ἐπὶ μίαν καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ἐπὶ ἡμίσειαν ἡμέραν δι' ἕκαστον διδάσκαλον, χωρὶς νὰ περιλαμβάνηται ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος ἀπαιτεῖται διὰ τὴν μετάβασιν ἀπὸ σχολείου εἰς σχολεῖον.

Ἔχομεν λοιπὸν 140 ἡμέρας, ὅσας ὑπελογίσαμεν διὰ τὸ Γραφεῖον, καὶ 125 διὰ περιοδείας 265 ἡμέρας καὶ 85 Κυριακὰς καὶ

ἡμέρας ἀργίας τῶν σχολείων 350. Ὑπολείπονται οὕτω οὐχὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων, ἀλλὰ καθ' ὅλον τὸ ἔτος 15 ἡμέραι, κατὰ τὰς ὁποίας θὰ ἀσχοληθῇ ὁ Ἐπιθεωρητὴς εἰς τὰς ἰδιωτικὰς του ὑποθέσεις, θὰ μελετήσῃ καὶ . . . θὰ ἀσθενήσῃ, ἐὰν εὐκαιρήσῃ. Δὲν ἀρκοῦσι βεβαίως αὐτὰ καὶ συμπληροῦνται διὰ τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν νυκτῶν, κατὰ τὰς ὁποίας ἐργαζόμεθα, ὡς εἵπομεν.

Τινὲς περιοδεύουσιν, ὡς ἀκούομεν, 160, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδέποτε περιοδεύσαμεν περισσοτέρας τῶν 145, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου. Λέγουσιν, ὅτι πολλάκις οἱ Ἐπιθεωρηταὶ χρησιμοποιοῦσιν ἐκτὸς τοῦ βοηθοῦ καὶ ἄλλους διδασκάλους εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Γραφείου.

Ἡμεῖς ἐχρησιμοποίησαμεν κατα τὸ 1917 ἐν Σάμφ τινάς, ὅτε ἐδόθησαν προκαταβολαὶ εἰς τοὺς διδασκάλους ἐπὶ μελλούσης αἰξήσεως τῶν ἀποδοχῶν καὶ ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνωσι ταχέως πολλοὶ λογαριασμοί, εἰς δὲ τὸ Γύθειον διδασκάλισσα, καλῆς θελήσεως καὶ ἐξαιρετικῆς ἰκανότητος καὶ ἐπιμελείας, παρεσκευάζεε κατ' οἶκον κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεώς της καταστάσεις ἐνοικίων διδασκῆριῶν, ἐγκυκλίους καὶ στατιστικὰς ἐπὶ ἓν περίπου ἔτος, κατὰ τὸ ὅποιον διετελέσαμεν ἄνευ βοηθοῦ.

Χρησιμοποίησις τῶν διδασκάλων εἰς τὸ Γραφεῖον δὲν πρέπει βεβαίως νὰ γίνηται, καὶ διότι δὲν πρέπει νὰ ἀγγαρεύῃ ὁ προϊστάμενος τὸν ὑφισταμένον καὶ διὰ λόγους ἐκπαιδευτικούς, διότι διδάσκαλος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀφαιρεῖ τις τὸν πρὸς ἀνάπαυσιν χρόνον, δὲν θὰ ἐργασθῇ μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης καλῆς διαθέσεως κατόπιν, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγους ἠθικῆς τάξεως, διότι ἐκ τῆς συγχῆς ἐπαφῆς καὶ τῆς συνηθείας ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἐκλίπῃ ἡ ἀπαραίτητος μεταξὺ προϊσταμένου καὶ ὑφισταμένου ἀπόστασις καὶ νὰ δοθῇ ἀφορμὴ εἰς παρεξηγήσεις, ὅτι δῆθεν ὁ Ἐπιθεωρητὴς χαρίζεται εἰς τοὺς παρέχοντας εἰς αὐτὸν ἰδιαιτέρας ὑπηρεσίας.

Ἐν ᾧ ὅμως δὲν μετεχειρίσθη διδασκάλους εἰς τὸ Γραφεῖον, ἔκαμον κατάχρησιν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ βοηθοῦ. Οὗτος ὑπηρετῶν εἰς πολυτάξιον σχολεῖον, ἐὰν δὲν ἦτο βοηθός, καὶ ἐὰν ἀκόμη εἶχε πλήρεις τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας, ὅποτε θὰ εἶχε 4 τοὐλάχιστον ἐλευθέρως τὴν προμεσημβριάν, θὰ εἰργάζετο εἰς τὸ σχολεῖόν του 8 ὥρας καθ' ἑβδομάδα, ἐν ᾧ εἰς τὸ Γραφεῖον εἰργάζετο τοὐλάχιστον 30. Εὐρίσκετο δηλαδὴ εἰς κατάστασιν πιεζομένου προλεταρίου ὑπὸ τοῦ ἐργοδότη ἐμοῦ, καίτοι οὐδόλως ἐπιέζετο, ἀλλ' οἰκτεῖρων, νομίζω, τὸν Ἐπιθεωρητὴν συνεμερίζετο τὴν τύχην του.

Κατηγορήθησάν τινες, ὅτι ἀφῆκαν εἰς τὸν βοηθὸν πολλὰ δικαιώματα καὶ συνέστησέ ποτε μάλιστα τὸ Ὑπουργεῖον νὰ ἀντικαθίστανται κατ' ἔτος οἱ βοηθοί. Καὶ ἡ μὲν ἀντικατάστασις δὲν ἦτο δυνατὴ, διότι ὁ Ἐπιθεωρητὴς θὰ ἀνελάμβανε καὶ ἄλλην ὑπηρεσίαν, τὴν τοῦ ἐκγυμναστοῦ βοηθῶν, τὸ ὅτι δὲ ὁ βοηθός θὰ ὑπεισήρχετο εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἦτο λίαν πιθανόν.

Ἐγὼ ἐν τούτοις παρ' ὅλην τὴν κατάχρησιν ταύτην τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ βοηθοῦ, μὴ ἔχων οἰκογένειαν, δὲν ἤξεῖρω, πῶς ἐργαζόμενος καὶ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα καὶ τὴν ἑορτὴν τοῦ ὀνόματός μου, δὲν δύναμαι νὰ εὐρεθῶ ἡμέραν τινὰ ἀνευ ἐργασίας καὶ ἀπορῶ, πῶς δὲν κατηγγέλθην μέχρι τοῦδε ὡς ἄθεος, ἀποῦ φοιτῶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν μόνον, ἡσάκις παραγγέλλει τοῦτο τὸ πρωτόκολλον, ὡς ἀπορῶ ἐπίσης. Πότε εὐρίσκουσι καιρὸν οἱ ἔγγαμοι συνάδελφοί μου ὄχι νὰ ἀναδρέψωσιν, ἀλλὰ νὰ βαπτίσωσι τὰ τέκνα των.

Τοιαύτην τινὰ λοιπὸν πρέπει νὰ φαντασθῆ τὴν κατάστασιν πᾶς, ὅσους δὲν ἤλθεν εἰς τόσῃν ἐπαφῇν πρὸς τὰ πρῶγματα εἰς ὅσῃν ὁ Ἐπιθεωρητὴς.

Ποικιλώτατοι κατὰ τὰς δυνάμεις μαθηταὶ ἀνάλογοι πρὸς τὴν ποικιλίαν τῆς παρισκευῆς τῶν διδασκάλων των, διδασκαλοὶ πολ-

λάκεις απαράσκευοι καθ' ἑλλην ἢ μέθοδον ἢ καὶ κατ' ἀμφοτέρω, συγχάκεις δὲ καταπεπονημένοι ἢ καὶ ἀπερροφημένοι ὑπὸ τῶν προσθέτων καθηκόντων τῶν καὶ Ἐπιθεωρητῶν περιόρουτο καὶ ἀσφμαίνοντες, διὰ τὰ προφθάσῃσι τὰ διέλθῃσι 2 σχολεῖα ἢ 2 διδασκάλους κατὰ τὴν ἀνάγκην, ἀναθεωροῦντες κατὰ νοῦν τὴν ἐκτελεσθεῖσαν ἐργασίαν εἰς τὸ Γραφεῖον καὶ προσπαθοῦντες τὰ πείσῃσιν ἑαυτοῦς, ὅτι συνεμορφώθησαν πρὸς πᾶσαν Ἐγκύκλιον, ἐπιχειροῦντες τὰ μαντεύσῃσι τὴν ἐργασίαν, ἢ ὅποια τοῖς ἀναμένει εἰς τὸ Γραφεῖον, καὶ κτεχόμενοι ὑπὸ τοῦ φόβου, μήπως δὲν εὐρεθῶσιν ἐγκαίρως εἰς τὴν ἔδραν, διὰ τὰ θεωρήσῃσι τὰς καταστάσεις, παρσκευάσῃσι τὰ θέματα τῆς συνεδρίας τοῦ Ἐποπτικοῦ, εἰσηγηθῶσι τὴν παράτασιν ἀδείας, ἀνακαλέσῃσιν ἀποσπασθέντα εἰς τὴν πρῶτην του θέσιν, κ.τ.λ.

Ἄς ἐξετάσῃσιν ἤδη, τί κάμνομεν κατὰ τὴν ἐπιθεωρήσιν. Ἡμεῖς, ὅταν εἰσερχόμεθα εἰς τὸ σχολεῖον, προσπαθοῦμεν τὰ λάβῃσιν πρῶτον γινῶσιν τῆς καταστάσεως καὶ μετὰ ταῦτα τὰ φροντίσῃσιν περὶ τῆς θεραπείας αὐτῆς, εἰς ἃ σημεῖα ὑπάρχει ἀνάγκη.

Ἐξετάζομεν λοιπὸν τοὺς μαθητὰς, τὸν διδάσκαλον, τὸ διδακτήριον, τὰ ἐπιπλα καὶ σκεῦη, τὰ ὄργανα καὶ ἐποπτικὰ μέσα, τὰ ὑπηρεσιακὰ βιβλία. Ἐν τέλει κάμνομεν τὰς ἀπαιτουμένας συστάσεις εἰς τὸν διδάσκαλον. Προκειμένου περὶ διδακτηρίου καὶ τῶν σχετικῶν, εἴαν εἶναι ἀνάγκη σπουδαίας μεταρρυθμίσεως ἢ ἐπισκευῆς τοῦ διδακτηρίου ἢ καὶ ἀνεγέρσεως νέου, καλοῦμεν τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ὑποδεικνύομεν τὰ δέοντα.

Ἀκούομεν πάντας τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν ἀνάγνωσιν γνωστού ἢ ἀγνώστου ἢ καὶ ἀμφοτέρων, ὅταν ἐπαρκῆ ὁ χρόνος. Ζητοῦμεν ἀπόδοσιν, περίληψιν, ἐπιγραφὴν τμήματος, ἐμβάδυνσιν, εἴαν δ' ὑπάρκῃ χρόνος, καὶ γραφὴν καθ' ὑπαγόρευσιν. Δίδομεν προβλήματα ἐπὶ τῶν 4 πράξεων τῶν ἀκεραίων εἰς τὰς 4 κατωτέρας τάξεις

καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπὶ τοῦ διδαχθέντος μέρους τῆς Ἀριθμητικῆς ἀπὸ μνήμης καὶ γραπτῶς εἰς πάσας. Προτείνομεν θέματα ἐκ τῶν λοιπῶν μαθημάτων εἰς πάσας τὰς τάξεις καὶ ἐκτιμῶμεν τὴν προθυμίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν σαφήνειαν τῆς γλώσσης καὶ τὴν λογικὴν ἐκ τῶν ἀποκρίσεων. Ἐπειτα ἐξελέγχομεν τὰς γραπτὰς ἐργασίας τῶν μαθητῶν καὶ τὴν ἐπίδοσιν αὐτῶν εἰς τὰ τεχνικά.

Κατὰ τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν προσπαθοῦμεν νὰ διορθῶνομεν τὰ κακῶς κείμενα καί, ἵνα παρατηρῇ ὁ διδάσκαλος, πῶς πρέπει νὰ γίνηται ἡ διόρθωσις τῶν σφαλμάτων, καὶ ἵνα πείθῃται, ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ διόρθωσις, ὅτι π. χ. εἶναι δυνατόν νὰ ἀγαγινώσκωσιν οἱ μαθηταὶ τὸν ἀπαισιῶδες καὶ τὸ ἄγνωστον, ἀφοῦ ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἐμφανίζουσιν τοιαύτην βελτίωσιν δι' ἐπιμονῆς, ὑπομονῆς καὶ καταλλήλου χειρισμοῦ. Νοεῖται εὐκόλως, ὅτι ἡ μετὰ διορθώσεων ἐξέτασις αὕτη ἀπαιτεῖ πολὺν χρόνον, φροντίζομεν ὅμως νὰ ἐξοικονομήσωμεν ὀλίγον, ἵνα διδάξωμεν Ἑλληνικὰ καὶ Ἀριθμητικὴν εἰς πάσας τὰς τάξεις ἢ εἰς τινὰς ἢ καὶ μόνον εἰς μίαν καὶ μόνον τὸ ἕτερον τῶν μαθημάτων τούτων.

Πολλάκις ἡ διδασκαλία κατὰ τὴν πρώτην ἐπιθεώρησιν εἶναι ἀδύνατος, διότι ἕνεκα τῆς ἀσθενείας τῶν μαθητῶν δαπανᾶται πολὺς χρόνος εἰς τὰς διορθώσεις καὶ πολλάκις δι' ἄγνοιαν τῶν παιδονομικῶν διατάξεων οἱ μαθηταὶ εἶναι πολὺ δυσμεταχειρίστοι. Ὅσάκις εὐρεθῶμεν πρὸ τοιούτου φαινομένου, ἐκλεγόμεν σχολεῖον εὐρισκόμενον εἰς διάμεσον τόπον πρὸς ἄλλα, ἀσχολούμεθα πλεότερον καὶ εἰδικῶς μετὰ τῶν μαθητῶν τούτου καὶ εἶτα καλοῦμεν τοὺς διδασκάλους τῶν πέριξ ἐπιθεωρηθέντων ἢ μελλόντων νὰ ἐπιθεωρηθῶσι τὴν ἐπομένην ἢ τὴν μεθεπομένην νὰ παρακολουθήσωσι τὴν διδασκαλίαν μου.

Τὸν διδάσκαλον σπανιώτατα ἀκούομεν διδάσκοντα κατὰ τὴν πρώτην ἐπιθεώρησιν, παρακαλοῦμεν ὅμως αὐτὸν νὰ ζητήσῃ περίληψιν ἢ ἐπιγραφὴν, νὰ δώσῃ πρόβλημα, νὰ ὀρίσῃ θέμα, ἐκ τοῦ

τρόπου δέ, καθ' ὃν θὰ ἐκτελέσῃ ταῦτα, ἐκ τῶν ἀποκρίσεων τῶν μαθητῶν καὶ τῆς ἐκτιμήσεως αὐτῶν ὑπ' αὐτοῦ προσπαθοῦμεν νὰ συμπεράνωμεν καὶ περὶ τῆς παρασκευῆς καὶ περὶ τῆς μεθοδικῆς ἱκανότητος καὶ περὶ τῆς ὑπομονῆς καὶ ἐπιμονῆς καὶ περὶ τῆς φιλοπονίας καὶ τοῦ ζήλου καὶ περὶ τῆς πνευματικῆς του δυνάμεως ἀκόμη. Ὅσάκις νομίζομεν, ὅτι εἶναι ἀνάγκη, ἐπεμβαίνομεν καταλλήλως, τινὰς δὲ τῶν ἐνεργειῶν μας δικαιολογοῦμεν ἀμέσως καὶ ἄλλας μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν. Τὰς παρατηρήσεις μας συνήθως γράφομεν εἰς ἐπὶ τούτῳ βιβλίον, ἀλλ' εἰς τὴν Χίον δὲν ἐγράψαμεν ἀκόμη, διότι ἐδόξαμεν ἐντύπους πρὸς πάντας ὁδηγίας.

Τὸ βιβλίον τῶν παρατηρήσεων τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ δὲν εὐρίσκεται συνήθως εἰς τὰ σχολεῖα ἢ εὐρίσκεται, ἀλλ' ἄνευ περιεχομένου, ἐξαιρουμένης δὲ τῆς περιπτώσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἐπιθεωρητῆς δὲν ἔγραψε, τοῦτο συμβαίνει, διότι ἀφήνεται ἐνίοτε νὰ ἀπολεσθῇ, ἰδίᾳ κατὰ τὰς ἐπιθεωρητικὰς μεταβολάς, ἐπειδὴ πολλάκις περιέχει καὶ δυσμενεῖς κρίσεις διὰ τὸν διδάσκαλον. Τὸ βιβλίον τοῦτο πρέπει νὰ μένῃ εἰς τὸ σχολεῖον, ἵνα ὁ ἀντικαταστήσας Ἐπιθεωρητῆς λαμβάνῃ γνῶσιν τῶν ἀντιλήψεων τοῦ προηγουμένου περὶ τοῦ σχολείου καὶ τοῦ διδασκάλου ἢ καὶ ὁ αὐτὸς Ἐπιθεωρητῆς ἐξετάξῃ, πῶς ἔχουσιν ἐκεῖνα, περὶ τῶν ὁποίων κατὰ τὴν προηγουμένην ἐπιθεώρησιν παρέσχεν ὁδηγίας. Πρέπει ὅμως καὶ ἕκαστος διδάσκαλος νὰ ἀντιγράψῃ εἰς ἴδιον βιβλιάριον τὰ εἰς αὐτὸν ἀφορῶντα, τὰ ὁποῖα νὰ ὑπογράφονται ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ἵνα χρησιμεύσῃ εἰς τὸν κάτοχον πρὸς ὁδηγίαν καὶ ὡς φύλλον ποιότητος.

Ἐπειδὴ οὕτως ἐνεργοῦμεν, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, κατὰ τὴν πρώτην ἐπιθεώρησιν, ἀποφεύγομεν νὰ χαρακτηρίσωμεν διδάσκαλον ὀριστικῶς κατὰ ταύτην προτάσσοντες τῶν ὀλίγων κρίσεών μας τὸ «μοὶ ἐφάνη, ὅτι» . . . Κατὰ τὴν δευτέραν ἐπιθεώρησιν γίνεται καὶ πάλιν ἐξέτασις, διαρκοῦσα ὀλιγώτερον χρόνον συνήθως, διδασκαλία μαθήματος, παρατηρήσεις, ὅπου δὲν ἐγένετο καλὴ ἐφαρμογὴ

τῶν ὀδηγιῶν, καὶ παροίκλησις νὰ ἐξετάσῃ ὁ διδάσκαλος, διότι οὔτε κατὰ τὴν δευτέραν ἐπιθεώρησιν ἐπιμένομεν νὰ διδάξῃ νέον, ἐκτὸς ἐὰν προσφέρῃται. Κατὰ ταύτην ὁμως ἀρχίζομεν νὰ σχηματίζωμεν σαφεστέραν γνώμην περὶ τῆς φιλοπονίας, παρασκευῆς καὶ δεξιότητος τοῦ διδασκάλου, τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἀντιλαμβάνεται καὶ ἐφαρμόζει τὰς ὑποδείξεις, περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς ἐργασίας, περὶ τῆς ποιότητος καὶ τῆς ἀξίας αὐτοῦ ὡς μέλους τῆς οἰκογενείας τοῦ καὶ τῆς κοινωνίας. Καὶ κατὰ τὰς ἐπομένας γίνεται πάντοτε ἔλεγχος καὶ διδασκαλία καὶ ὑποδεικνύονται λεπτομέρεια ἢ νεωτερισμοὶ καὶ κρίνεται ἡ διδασκαλία τοῦ διδασκάλου.

Σημειωτέον δ' ὅτι ἄνευ ἐξαιρετικῆς ἀνάγκης οὐδέποτε ἐπιθεωροῦμεν σχολεῖον δις, πρὶν ἐπιθεωρήσωμεν πάντα τὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας ἅπασι.

Τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως ἐπιδιώκομεν καὶ διὰ συνεδρίων πρακτικωτάτης μορφῆς, εἰς δὲ τὸ τελευταῖον ἐν Χίφ φερνόν, κατὰ τὸ ὅποιον ἐξητάσθησαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ὀδηγιῶν μου, εἶχομεν καὶ μαθητοῦς πασῶν τῶν τάξεων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ὁ ἔλεγχος.

Τὰ φερνὰ συνέδρια παρέχουσι δυσχερείας, οἰκονομικὰς καὶ ἄλλας, δὲν εἶναι δὲ μικρὰ καὶ ἡ δυσχέρεια τῆς ἐξευρέσεως χώρου ἴκανοῦ νὰ περιλάβῃ ὑπὲρ τοῦς 150 διδασκάλους καὶ τάξιν τινὰ μαθητῶν σχετικῶς ἀνέτως.

Διὰ τὴν καλὴν διοίκησιν φρονοῦμεν, ὅτι ἀπαιτοῦνται φυσικὰ τινα καὶ ἐπίκριτὰ προσόντα, εἴτα δὲ καὶ κατάλληλος χειρισμὸς τῶν προσώπων, ἀναλόγως πρὸς τὴν ψυχολογικὴν αὐτῶν σύστασιν.

Πιθανὸν δ' ὅπως ὑπάρχουσι διδάσκαλοι ἀσθενεῖς καὶ μὴ ἐπιβαλλόμενοι, νὰ ὑπάρχωσι καὶ Ἐπιθεωρηταὶ ἀσθενεῖς καὶ μὴ ἐπιβαλλόμενοι, ὅπως ὑπάρχουσι διδάσκαλοι ἐπιβαλλόμενοι, οὕτω νὰ ὑπάρχωσι καὶ Ἐπιθεωρηταὶ ἐπιβαλλόμενοι, χωρὶς νὰ καταφεύγωσιν

εις βίαια μέτρα ἢ τοῦλάχιστον συχνά. Ὅπως ὑπάρχουσι διδάσκαλοι κάμνοντες χρῆσιν καὶ σωματικῶν ποινῶν, ἀλλὰ μὴ ἐπιβαλλόμενοι, πιθανὸν νὰ ὑπάρχωσι καὶ Ἐπιθεωρηταὶ ἔξαντιλοῦντες τὰ ποινικὰ δικαιώματά των ἄνευ σπουδαίου ἀποτελέσματος. Ὅπως ὑπάρχουσι διδάσκαλοι ἐμποδίζοντες πᾶσαν ψυχικὴν ἐκδήλωσιν τῶν μαθητῶν των, δυνατόν νὰ ὑπάρχωσι καὶ Ἐπιθεωρηταί, ὑπερβολικῶς αὐστηροὶ πρὸς τοὺς διδασκάλους.

Σπουδαιότατον μέσον ἐπιβολῆς εἶναι ἡ προσωπικότης τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῆς ὑπεροχῆς του κατὰ τὴν μόρφωσιν, τὸν χαρακτήρα, τὴν φιλοπονίαν κ.τ.λ, τὰ ὅποια, ἐὰν δὲν ὑπάρχωσι, πρέπει νὰ ἀποκτηθῶσι σὺν τῷ χρόνῳ. Ἡμεῖς ἀπὸ δεκαεξαετίας διοικοῦντες δὲν ἔχομεν λόγους νὰ ἐκφράσωμεν παράπονον κατὰ τῆς εὐπειθείας τῶν διδασκάλων. Φθάνει μὲν πρὸ ἡμῶν πολλάκις φήμη περὶ τῆς αὐστηρότητος ἡμῶν, ἀλλ' ἐφέρθημεν κατὰ τρόπον, ὃ ὁποῖος δὲν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ ὀνομασθῆι αὐστηρός.

Ἠγαπήσαμεν εἰλικρινῶς τοὺς συνεργάτας εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀλλ' οὐδέποτε ἐξεδηλώσαμεν τοῦτο. Ἐφροντίσαμεν ἐκ προμελέτης νὰ διατηρήσωμεν ἀπόστασιν τινα μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν διδασκάλων. Οὐ μόνον δὲν συνεδέθημεν διὰ πνευματικῶν τινος δεσμοῦ πρὸς τινα, ἀλλ' οὐδ' ἐπίσκεψιν ἐκάμομεν εἰς τὸν οἶκον διδασκάλου τινὸς τῆς πρωτευούσης, ἐνῶ εἰς τοὺς οἴκους τῶν διδασκάλων τῆς ὑπαίθρου καὶ ἐφάγομεν καὶ ἐκοιμήθημεν. Ἐσκέφθημεν δηλαδὴ ὅτι, ἐὰν ἐκάμομεν ἀρχὴν ἐπισκέψεων, θὰ εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ συνεχίσωμεν αὐτάς, νὰ προσθέσωμεν καὶ ἄλλας φροντίδας εἰς τὰς φροντίδας μας, κινδυνεύοντες πάντοτε νὰ παρεξηγηθῶμεν, ἐὰν διὰ τινα λόγον ἠναγκαζόμεθα νὰ παραλίπωμεν τὴν οὔτω πως δημιουργηθεῖσαν κοινωνικὴν ὑποχρέωσιν καὶ δὲν ἐσπεύδομεν νὰ δικαιολογηθῶμεν. Λιὰ τὴν διαμονὴν εἰς τὰς οἰκίας

τῶν διδασκάλων τῆς ὑπαίθρου δὲν παρεξηγοῦμεθα, διότι εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνάγκης.

Προσεπαθήσαμεν πάντοτε διὰ λόγου, ποικίλλοντος ἀναλόγως καὶ φθάνοντος μέχρι τῆς ἀπειλῆς, νὰ ἀναγκάσωμεν τὸν διδάσκαλον νὰ κάμῃ ὅ,τι ὄφειλεν ἄνευ τιμωρίας τινός, ἣτις θὰ ἔπιπτε μᾶλλον ἐπὶ τὰ τέκνα του.

Τόσον σπανίως ἐτιμωρήσαμεν, (περὶ τὰς 10 φορές ἀνὰ 10 δραχμάς), ἢ εἰσηγήθημεν τιμωρίας, (ἐπεκυρώθησαν περὶ τὰς 5 ἀπὸ 100 ἕως 500 δραχμάς), ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι δὲν ἐτιμωρήσαμεν, ἀφοῦ ταῦτα συνέβησαν εἰς χρονικὸν διάστημα 16 ἐτῶν.

Ὅμοιοιοῦμεν ὅμως, ὅτι ὑπηρετήσαντες 4 ἔτη εἰς Μεσολόγιον, 7 εἰς Σάμον, 3 εἰς Γυθειον καὶ ἀπὸ διαιτίας ἐν Χίφῳ εὔρομεν πανταχοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον καλοὺς συνεργάτας.

Νομίζομεν δέ, ὅτι οὐδέποτε ἔβλαψεν ἡ ἐπεικεία. Θὰ ἠδυνάμεθα μάλιστα νὰ φέρωμεν παραδείγματα, ἵνα ἀποδείξωμεν, ὅτι αὕτη ἐπέφερε ψυχικὸν κλονισμόν μεγαλύτερον ἀπὸ οἰανδήποτε τιμωρίαν καὶ τὴν διόρθωσιν τοῦ ἁμαρτήσαντος. Ὁσαύτως νομίζομεν, ὅτι ἡ τιμωρία, ἀφοῦ ἐπιβληθῆ, πρέπει νὰ λησμονῆται. Οὐδ' εὐρίσκομεν πρέπον νὰ μὴ ἰσχύῃ παραγραφή διὰ τὰ ἁμαρτήματα τοῦ διδασκάλου καὶ νὰ μὴ γίνηται πιστευτὴ ἢ μετάνοιά του. Ὁσαύτως δὲν εὐρίσκομεν πρέπον νὰ διεξάγονται ἀνακρίσεις ἐπὶ ἀνωνύμων καταγγελιῶν, αἱ ὅποια πρέπει νὰ ρίπτονται εἰς τὸν κάλαθον.

Οὕτω πως διοικήσας ἐπὶ δεκαεξαετίαν δὲν προεκάλεσα μὲν δάκρυα θλίψεως, ὅσάκις μετετέθην, ἀλλ' οὔτε δάκρυα πένθους ἔνεκα τιμωριῶν.

Μόνον τὴν διεξαγωγὴν ἀνακρίσεων ἐπὶ καταγγελιῶν καὶ μάλιστα κατὰ διδασκαλισῶν εὔρομεν καὶ εὐρίσκομεν δυσκολώτατον ἔργον. Κάμνει τις ἐπίκλησιν τῆς διανοητικῆς του δυνάμεως, τῶν κοινωνικῶν καὶ ἄλλων γνώσεών του, ἵνα ἐκτιμῆσῃ τὸν βαθμὸν τῆς

ἐνοχῆς καὶ ζήτημα εἶναι, ἐὰν ἐπιτυχάνῃ. Διὰ τοῦτο εἶπον, ὅτι οὐδέποτε ἔβλαψεν ἢ ἐπιείκεια.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ μὲν πρὸς τὰ δὲ εἶναι ἀλληλένδετα, τὸ ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ θὰ καθίστατο ἀποτελεσματικώτερον, ἐὰν τὸ διδασκαλικὸν ἐπίπεδον ἀνυψοῦτο διὰ τῆς ἐκ περιτροπῆς κατὰ τὸ θέρος διδασκαλίας, ἐὰν οἱ μέλλοντες Ἐπιθεωρηταὶ ἠδύνατο συνεργαζόμενοι μετὰ τῶν παρόντων νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς πείρας των, ἐὰν ἀπηλλάσσοντο οἱ τε διδάσκαλοι καὶ ὁ Ἐπιθεωρητὴς παντὸς προσθέτου ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτῶν πολύτιμον χρόνον, ὁ ὁποῖος θὰ διετίθετο διὰ τὸ κύριον ἔργον των. Εἰς ἡμᾶς παραμένει ἀνεξήγητον, διατι διαιοῦνται αἱ περιφέρειαι, ἀντὶ νὰ διαιεθῶσι τὰ ἔργα τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, διότι οἰκονομικὸν λόγον δὲν διακρίνομεν. Διὰ νὰ μὴ καταλαμβάνηται ἄρα γε ὑπὸ ἀνίας ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἀσχολούμενος μόνον εἰς ἐπιθεωρήσεις; Ἐγὼ τοῦλάχιστον θὰ προετίμων νὰ εἶμαι Ἐπιθεωρητὴς μόνον εἰς διπλασίαν τῆς Χίου περιφέρειαν, ἀντὶ νὰ εἶμαι Ἐπιθεωρητὴς καὶ γραμματεὺς καὶ εἴ τι ἄλλο εἰς δις μικροτέραν περιφέρειαν. Ἴσως νὰ ἔχωσί τινες ἀδυναμίαν πρὸς τὴν ἐργασίαν τοῦ Γραφείου, ὅποτε θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ εὗρεθῇ ἕκαστος εἰς τὸ στοιχεῖόν του.

Θὰ ἦτο καλόν, ἐὰν ἕκαστος τῶν Ἐπιθεωρητῶν ἐφωδιάζετο δι' ἐιδικοῦ σημειωματαρίου, ὀρίζοντος τὰ κύρια σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ στραφῇ ἡ προσοχή του, χωρὶς τοῦτο νὰ περιορίζῃ αὐτὸν νὰ ἐκθέτῃ καὶ ἄλλας ἐντυπώσεις του. Τοιαῦτα σημεῖα θὰ ἦσαν: κατάστασις αὐτῆς, κήπου, δεξαμενῆς, ἀποχωρητηρίου, διδασκηρίου, αἰθουσῶν, γραφείου, θρανίων, λοιπῶν ἐπίπλων καὶ σκευῶν καὶ ὀργάνων ἐποπτείας, βιβλιοθήκης, μαθητῶν εἰς ἕκαστον μάθημα, διδασκάλου ἀπὸ ἀπόψεως φιλοπονίας, παρασκευῆς, δεξιότητος ἢ καὶ ὡς κοινωνικοῦ ἢ οἰκογενειακοῦ παράγοντος, κατάστασις φοιτήσεως καὶ Ταμείων.

Ἀπαραίτητον δ' εἶναι νὰ ἐκπονηθῆ καὶ διὰ τὸν Ἐπιθεωρη-
τὴν πρόγραμμα ἀναλυτικὸν καὶ νὰ τηρῆται ὑπ' αὐτοῦ βιβλίον ὕλης
ἀνάλογον πρὸς τὸ βιβλίον ὕλης τῶν διδασκάλων. Ταῦτα θὰ ἔχωσι
τὰ ἑξῆς καλὰ ἀποτελέσματα :

α') Θὰ συντονισθῶσιν αἱ Ἐπιθεωρητικαὶ ἐνέργειαι, διότι ἕκα-
στος Ἐπιθεωρητῆς ἀναλαμβάνων ὑπηρεσίαν θὰ μελετᾷ τὸ βιβλίον
ὕλης, θὰ ἐλέγξῃ ἢ θὰ συμπληροῖ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὁδηγιῶν
καὶ θὰ ὑποδεικνύῃ ἄλλας κατὰ τὸ ἀναλυτικόν. Δὲν θὰ συμβαίῃ δηλ.
ὅ,τι συνήθως νῦν, γέος ψηλαφημὸς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀνατροπὴ πολ-
λίκις τοῦ ἔργου τοῦ προηγουμένου ἀντὶ συνεχίσεως καὶ συμπλη-
ρώσεως, β') θὰ λείψῃ τὸ ἄλλοτε δίκαιον καὶ ἄλλοτε ἄδικον ἐπιχεί-
ρημα τῶν διδασκάλων, ὅτι ὁ προηγουμένος Ἐπιθεωρητῆς ἤθελε
τὰ πράγματα κατ' ἄλλον τρόπον, καὶ γ') ἐὰν τις τῶν προϊσταμέ-
νων ἤθελε νὰ ἐλέγξῃ τὸ ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, θὰ ἠδύνατο νὰ
κάμῃ τοῦτο ἐλλόγως καὶ ἀποτελεσματικῶς.

Διὰ τὴν καλὴν διοίκησιν φρονοῦμεν, ὅτι ἀπαιτεῖται γὰ τηρῆ-
ται ἀπόστασις τις μεταξὺ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ διδασκάλου, νὰ κατα-
βάλληται προσπάθεια ἐμβολῆς τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ διὰ τῆς ὑπερο-
χῆς του ἐν τῇ μορφώσει, τῇ φιλοπορίᾳ κ.τ.λ, νὰ ὑπάρχῃ ἀγάπη
ἀληθῆς πρὸς τὸν ἐργάτην τῆς ἐκπαιδεύσεως, νὰ γίνηται ἐπιεικὴς
ἐκτίμησις ὧν ἁμαρτημάτων του καὶ νὰ ἐπιχειρῆται ἢ βελτίωσις
αὐτοῦ διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς πειθοῦς, εἰς ἐξαιρετικὰς δὲ περιστά-
σεις διὰ προστίμων καὶ ἄλλων τιμωριῶν.

Γοιαυτὰ τίνα περίπου εὔρομεν ψηλαφούντες καὶ ἀναζητούντες
τὸν δρόμον μας, ὑμεῖς δὲ θὰ ἐκτιμήσητε τὴν ἀξίαν των καὶ ὁ
Θεὸς ἡξεύρει, ἂν ταῦτα εἶναι τὰ ὀρθὰ καὶ τὰ κρείσσονα.

Καὶ ἐὰν ὅμως πάντα ταῦτα ἐγίνοντο, ὡς εὔχομαι κ. συναδέλ-
φοι, πάλιν δὲν θὰ ἐνόμιζον, ὅτι ἐξοφλοῦμεν οἱ ἀσχολούμενοι περὶ
τὴν ἀγωγὴν τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα καθήκον καὶ ἰδοὺ διατί.

Ἡ ἀγωγή περιλαμβάνει τὴν καλλιέργειαν τῶν ἠθικῶν καὶ διανοητικῶν δυνάμεων. Περὶ τῆς ἠθικῆς ὅμως, τῆς κυρίως δηλαδὴ ἀγωγῆς, οὐδεὶς παρ' ἡμῖν ἀσχολεῖται κατὰ σύστημα ἀπὸ τοῦ Δημοτικοῦ μέχρι τοῦ Πανεπιστημίου.

Γάλλος φιλόσοφος ὀρίζει τὴν ἀγωγήν ὡς τέχνην, δι' ἧς μεταβιάζεται τὸ συνειδητὸν ἐν τῷ ἀσυνειδήτῳ, δηλαδὴ, δι' ἧς μεταβάλλονται αἱ γνώσεις εἰς βούλησιν. Πρέπει δηλαδὴ νὰ ὑπάρχωσι καὶ γνώσεις, νὰ χορηγηθῶσι καὶ γνώσεις, καὶ εἶτα νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ μεταβολὴ αὐτῶν εἰς βούλησιν. Παρ' ἡμῖν καὶ ἐκ τῶν διαγοητικῶν δυνάμεων συνήθως καλλιεργεῖται ἡ μνήμη. Κρίσις, λογικὴ, τέχνη τοῦ παρατηρεῖν, μέθοδος κατὰ τὴν ἐργασίαν, κλπ. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται νῦν περὶ τούτου. Παρ' ἡμῖν οὐδεμία φροντίς λαμβάνεται, ἵνα αἱ γνώσεις μεταβληθῶσιν εἰς βούλησιν, ἀλλ' ἀφήνεται τοῦτο εἰς τὸ αὐτόματον. Καὶ ἔχει μὲν ἡ ψυχὴ τὴν δύναμιν τῆς μεταβολῆς ταύτης καὶ ἀλλοίμονον ἂν δὲν τὴν εἶχεν, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ στηριζόμεθα εἰς τὸ αὐτόματον, ὅπως ὀφείλομεν νὰ ἀσκῶμεν τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ παρατηρεῖν καὶ συγκρίνειν, καίτοι ὁ νοῦς σχηματίζει αὐτομάτως καὶ γενικὰς ἐννοίας.

Θὰ ἔπρεπε λοιπὸν ἅπαξ διὰ παντὸς νὰ τεθῶσιν αἱ βάσεις τῆς κυρίως ἀγωγῆς, διότι δὲν ἀποτελοῦσι βεβαίως σύστημα ἀγωγῆς τὰ τυχαῖα ὑγιεινὰ καὶ ἠθικὰ παραγγέλματα τῶν διδασκάλων: «μὴ πίνετε ἰδρωμένοι, μὴ ρίχνετε πέτρες, μὴ παίρνετε τὰ ξένα πράγματα μὴ ψεύδεσθε κτλ.»

Διὰ νὰ δύναιτο ὅμως νὰ σκεφθῇ ὁ παιδαγωγὸς περὶ τοῦ παιδευομένου, πρέπει νὰ γνωρίζῃ καλῶς ψυχικῶς καὶ συναισθηματικῶς τὸν παιδευόμενον.

Διὰ νὰ ἔχωμεν δηλαδὴ κυρίως ἀγωγήν καὶ μὴ αὐτοσχεδιάζωμεν, πρέπει νὰ μελετήσωμεν τὰ πράγματα, ἀλλὰ τὴν μελέτην τῶν πραγμάτων ἀποφεύγομεν ἐκ κληρονομικότητος.

Πρέπει όμως να πεισθώμεν, ότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἄλλως. Ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ καταποτισθώμεν εἰς τὸν μεταξὺ τῶν Ἑθνῶν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα, πρέπει νὰ ἀναπτύξωμεν τὰς ὀφελίμους φυλετικὰς ἰδιότητας μέχρι τοῦ ἐφικτοῦ καὶ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ μελετήσωμεν τὸν Ἑλληνόπαιδα καὶ ἀνεύρωμεν αὐτὰς.

Τὸ γινῶθι σαυτὸν εἶναι θεῖον εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας παρὰ ἄγγελμα καὶ ἀποτελεῖ μὲν διὰ τὰ ἄτομα συμβουλὴν ἀνεφάρμοστον, διότι ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ μάθῃ ὅποιος εἶναι, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μάθῃ καὶ ὅποιος θὰ εἶναι, ὅταν τὸ περιβάλλον μεταβληθῇ καὶ εὐρεθῇ πρὸς περιπτώσεως, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχει ἀντιμετωπίσει. Ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ὅμως, ἡ ὁποία ἀριθμεῖ μακρότατον ἱστορικὸν βίον καὶ διῆλθε διὰ τόσων περιπετειῶν, παρέχει ἀφθονα παραδείγματα τῆς διαγωγῆς, ἥτοι τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὅποιον ἔχουσιν ἀντιμετωπίσει τὰς διαφοροὺς φυλετικὰς περιπετείας οἱ Ἕλληνες τῶν διαφορῶν ἐποχῶν. Ἐκ τούτων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ληφθῶσιν αἱ βάσεις τῆς μελέτης τοῦ νεοέλληνος, τῆς ὁποίας πάλιν ἔπρεπε νὰ προηγηθῶσι διάφοροι ἔρευνα στατιστικαί.

Ἄς εὐχηθῶμεν νὰ εὐρεθῇ ὁ μέγας ἀνὴρ, ὅστις πιθανὸν νὰ παραμείνῃ ἀγνωστος χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ εἶναι μέγας, ὅστις θὰ θέσῃ τὰς βάσεις τῆς σωτηρίας ταύτης ἐρευνῆς διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

Ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ συνεδρίου παρατηρεῖ μετὰ ταῦτα, ὅτι πάντες οἱ εἰσηγηταὶ συνεφώνησαν εἰς τοῦτο, ὅτι τὸ τε διοικητικὸν καὶ καθοδηγητικὸν ἔργον τῶν Ἐπιθεωρητῶν γίνονται ἀτελῶς δι' ὄρισμένας αἰτίας, τὰς ὁποίας ἀνέφεραν καὶ ὅτι ἀμφοτέρω τὰ ἔργα αὐτὰ θὰ ἐπιτελοῦνται καλύτερον, ἂν ληφθῶσιν ὄρισμένα μέτρα, τὰ ὁποία προφανῶς θὰ συνίστανται κυρίως εἰς τὴν ἄρσιν τῶν αἰτίων, τὰ ὁποία δυσχεραίνουν τὴν ἐπιτέλεσιν αὐτῶν. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν μνημονευθέντων ὑπ' αὐτῶν αἰτίων εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1) Ἡ ἔλλειψις ἐπαρκoῦς βοηθητικοῦ προσωπικοῦ ἐν τῷ γραφείῳ των.

2) Ἡ ἀνομοιότης τῶν ἐκπαιδευτικῶν περὶφερειῶν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολείων καὶ τῶν διδασκάλων, ἀλλὰ καὶ ὁ μικρὸς ἐν γένει ἀριθμὸς αὐτῶν.

3) Ἡ ἀτελής σύνθεσις τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως.

4) Ἡ ἔλλειψις ὁμοιομορφίας εἰς τὴν τήρησιν τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἐπιθεωρητικοῦ Γραφείου.

5) Ἡ διατήρησις διατάξεων τοῦ Νόμου δυσχεραίνουσῶν εἴτε ἰδίως τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ διοικητικοῦ ἔργου τῶν Ἐπιθεωρητῶν, εἴτε καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθοδηγητικοῦ αὐτῶν ἔργου.

6) Ἡ ἔλλειψις εἰδικῆς διαρρυθμίσεως τοῦ καθοδηγητικοῦ ἔργου τῶν Ἐπιθεωρητῶν.

Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ἀνωτέρων αἰτίων συντελοῦν ἀμέσως μὲν εἰς τὴν ἀτελή ἐκπλήρωσιν τῶν διοικητικῶν καθηκόντων τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ἐμμέσως δ' ὅμως καὶ εἰς τὴν ἀτελή ἐκπλήρωσιν τῶν κυριωτέρων αὐτῶν καθηκόντων, ἤτοι τῶν καθοδηγητικῶν. Πρὸς ἄρσιν τῶν αἰτίων αὐτῶν προετάθησαν ὑπὸ τῶν κ. κ. Εἰσηγητῶν διάφορα μέτρα. Τούτων οὕτως ἐχόντων προτείνει ὁ κ. Πρόεδρος, ὅπως ἡ συζήτησις περιορισθῇ εἰς τὴν διαπίστωσιν, ἂν τὰ τονισθέντα ὡς κυριώτερα αἴτια τῆς ἀτελοῦς διεξαγωγῆς τῶν ἔργων τῶν Ἐπιθεωρητῶν εἶναι ὄντως τοιαῦτα, καὶ εἰς τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα ἐν τῇ περιπτώσει αὐτῇ πρέπει νὰ ληφθοῦν πρὸς ἄρσιν αὐτῶν.

Τὸ συνέδριον παραδέχεται τὴν πρότασιν τοῦ κ. Προέδρου.

Ὁ κ. Πρόεδρος θέτει ἐπὶ τούτοις πρῶτον εἰς συζήτησιν τὸ θέμα, ἂν τὸ βοηθητικὸν προσωπικὸν τοῦ γραφείου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ εἶναι ἀνεπαρκές, ποῖα δὲ μέτρα ἐν τῇ περιπτώσει πρέπει νὰ ληφθοῦν.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Φωκίδος κ. Θ. Παπαβασιλείου εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ τελευταίου Νόμου προβλεπόμενος βοηθὸς τοῦ γραφείου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ, ἀπαραίτητον δὲ εἶναι πλὴν αὐτοῦ, παραμένοντος ὡς γραφέως, νὰ προσλαμβάνῃ ὁ Ἐπιθεωρητὴς ὡς μόνιμον βοηθὸν ἓνα ἐκ τῶν ἰκανωτέρων διδασκάλων τῆς ἔδρας του, εἰς τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἀνατίθεται ἡ ὑπεύθυνος ἐνέργεια οἰασδήποτε ὑποθέσεως πλὴν τῆς Ἐπιθεωρήσεως σχολείου, τῆς ἐνεργείας ἀνακρίσεων καὶ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ ἐποπτικὸν συμβούλιον.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Καλαβρυτῶν κ. Κ. Μπακανάκης συμφωνεῖ πρὸς τὸν προλαλήσαντα, προσθέτων, ὅτι ὁ δημοδιδάσκαλος μόνιμος βοηθὸς δέον νὰ λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ δι' ἀποσπάσεως ἀναπληρούμενος εἰς τὴν θέσιν του διὰ διορισμοῦ ἀναπληρωτοῦ δημοδιδασκάλου.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἰωαννίνων κ. Γ. Σπιτσιέρης φρονεῖ, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ἐπιθεωρητικοῦ γραφείου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διαρρυθμίσεως τῶν ὀρίων τῶν εκπαιδευτικῶν περιφερειῶν. Εἰς τὰς μεγάλας κυρίως περιφέρειας ὁ ὑπὸ τοῦ Νόμου προβλεπόμενος γραφεὺς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπαρκέσῃ, ἀπαιτεῖται δὲ καὶ δευτέρος μόνιμος βοηθός. Ἐφόσον τώρα συγκροτηθῶν καὶ αἱ περιφέρειαι αὐταί, ἀρκεῖ νὰ βοηθῆται ὁ μόνιμος γραφεὺς ὑπὸ ἐνὸς δημοδιδασκάλου τῆς ἔδρας τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ὑπηρετοῦντος, ὅπως μέχρι τοῦδε, κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον μέρος τῆς ἡμέρας ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, κατὰ δὲ τὸ ἄλλο ἥμισυ ἐν τῷ σχολείῳ του.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Καβάλλας κ. Κ. Λαγονιμιτζάκης παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα:

«Ὁ βοηθὸς τοῦ Γραφείου, ὡς ὀρίζει τοῦτον ὁ Νόμος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὸν φρόντον τῆς ἐργασίας καὶ τὰς λοιπὰς ἀνάγκας τοῦ Γραφείου τῆς Ἐπιθεωρήσεως διότι οὔτε ἐξ

ἀρχῆς εἶναι εἰς θέσιν τοῦτο, οὔτε μὲ τὸν καιρὸν θὰ καταστῆ ἰκανὸς πρὸς αὐτό, γνωστοῦ ὄντος, ὅτι τὴν θέσιν τοῦ βοηθοῦ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ θὰ χρησιμοποιήσῃ ὁ ἀπόφοιτος τοῦ Γυμνασίου ὡς προσωρινὸν σταθμὸν, μέχρις ὅτου εἴρῃ ἄλλην ἐργασίαν. Διότι εἶναι ἀστεῖον νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι θὰ παραμείνῃ μόνιμος εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν μὲ μηνιαῖον μισθὸν 1200 δραχ. Εἰς πολλὰς μάλιστα περιφερείας, ὅπως τῆς Καβάλλας, οὐδεὶς προσήλθε νὰ διαγωνισθῆ. Δι' αὐτὸ προτείνω, ὅπως μείνῃ μὲν ὁ βοηθὸς τοῦ Νόμου 4653 ὡς γραφεὺς καὶ δακτυλογράφος, ὡς μόνιμος δὲ βοηθὸς τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ἀποσπᾶται εἰς δημοδιδάσκαλος ἐκ πολυταξίου Σχολείου, τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ὁ ὁποῖος θὰ ἀναλάβῃ ὑπεύθυνον ὑπηρεσίαν εἰς τὸ Γραφεῖον, θὰ ἀντιπροσωπεύῃ δὲ καὶ τὸν Ἐπιθεωρητὴν ἀπόντα ἢ καλυόμενον. Ὁ οὕτω ἀποσπώμενος δημοδιδάσκαλος θὰ ἀναπληροῦται ὑπὸ τῶν συναδέλφων του ἢ διὰ διορισμοῦ προσωρινοῦ ἀναπληρωτοῦ».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἀργινίου κ. Ἰ. Δρομάζος λέγει τὰ ἀκόλουθα: «Θὰ ἐξετάσω πρῶτον, τί ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως εἴχαμεν ἕως σήμερον καὶ τί μᾶς δίδει ὁ νέος Νόμος. Ἔως τώρα εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ εἰργάζετο ὡς βοηθὸς ἓνας δημοδιδάσκαλος, ὁ ὁποῖος τὸ πρῶτ' εἰργάζετο εἰς τὸ σχολεῖόν του. Ἀπὸ τοῦδε θὰ ἔχομε ἓνα γραφεῖα ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ὅλον τὸν χρόνον. Ὡστε ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως ἐβελτιώθησαν τὰ πράγματα. Ἀπὸ πραγματικῆς ὅμως ἀπόψεως ἐχειροτέρευσαν. Διότι ὅλοι μας καὶ μὲ τὴν ἰσχύουσα νομοθεσίαν, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐταρκέσωμε, ἐκρατούσαμεν τὸν δημοδιδάσκαλον ὅλην τὴν ἡμέραν. Τώρα μᾶς φεύγει ἓνας πεπειραμένος καὶ μᾶς ἔρχεται ἓνας ἄπειρος. Ἐμένα δὲν μὲ φοβίζει ἡ ἀπειρία τοῦ γραφέως, ἀλλὰ εὐρίσκω, ὅτι ὁ Ἐπιθεωρητὴς πρέπει νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ μερικῆς ἐργασίας τοῦ γραφείου, τὰς ὁποίας θὰ ἀσκή ὑπευθύνως ὁ βοηθός, ἐπειδὴ δὲ δὲν δύναται

νά εμπνέη εμπιστοσύνην ὁ γραφεὺς, προτείνω μίαν συμβιβαστικὴν λύσιν, τὴν ἑξῆς: Νὰ ἀποσπᾶται εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἓνας δημοδιδάσκαλος, ὁ ὁποῖος θὰ ἐργάζεται καὶ δύο ὄρας εἰς τὸ σχολεῖον. Ὁ γραφεὺς θὰ παραμείνῃ καὶ θὰ ληφθῆ μέρημα διὰ τὴν ἀναπλήρωσίν του ἢ ἀπόλυσίν του, ὅταν κληθῆ εἰς τὸν στρατόν. Εἰς τὸν βοηθὸν δημοδιδάσκαλον θὰ ἀνατίθεται ἡ ὑπογραφή ὠρισμένων ἐγγράφων, ὥστε νὰ μὴ σταματᾷ ἡ ὑπηρεσία ὅταν περιοδεύῃ ὁ Ἐπιθεωρητής. Καλὸν θὰ ἦτο καὶ νὰ ἀναπληρώνη τὸν Ἐπιθεωρητὴν, ὅταν ἀπουσιάζῃ μὲ ἄδειαν, εἰς ὅλα τὰ καθήκοντα, νὰ μὴ δύναται ὅμως νὰ μετέχη τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου ἢ νὰ ἐπιθεωρῇ τὰ σχολεῖα.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἐδέσσης κ. Σ. Πίσπερης ἔχει τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ διατηρηθῆ ὁ ὑπὸ τοῦ νέου Νόμου χορηγούμενος γραφεὺς, ἀπαραίτητον ὅμως εἶναι νὰ προσληφθῆ εἰς τὰς μεγάλας τουλάχιστον περιφερείας καὶ εἰς βοηθὸς δημοδιδάσκαλος δι' ἀποσπάσεως ἐκ πολυτάξιου σχολείου, εἰς τὸν ὁποῖον δέον νὰ ἀνατεθοῦν ὑπευθύνως ὠρισμένα καθήκοντα.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Κοζάνης κ. Μ. Σταβάρας φρονεῖ, ὅτι ὁ μὲν βοηθὸς τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ πρέπει νὰ λαμβάνεται ἐκ δημοδιδασκάλων, ὁ δὲ γραφεὺς νὰ διορίζεται ὑπὸ τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου ἄνευ διαγωνισμοῦ, ὅτι δὲ εἰς ἀμφοτέρους δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπεται νὰ ἀναμειγνύονται εἰς τὰ συλλογικὰ ζητήματα τῶν δημοδιδασκάλων, οὔτε ὡς ἐκλογεῖς, οὔτε ὡς ἐκλέξιμοι.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Λαρίσης κ. Ι. Καλιγγᾶς ἐκφράζει τὴν γνώμην, ὅτι δέον νὰ ἐπιτραπῆ μὲ ἔγκρισιν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου εἰς τοὺς Ἐπιθεωρητὰς τῶν μεγάλων περιφερειῶν νὰ χρησιμοποιῶσι 3—4 δημοδιδασκάλους ἐκ τῶν μετεκπαιδευθέντων ἢ τῶν ἐχόντων βαθμὸν εἰσηγητοῦ νὰ βοηθῶσιν αὐτοὺς εἰς μικροανακρίσεις, ἐλέγχους ταμείων καὶ παραλαβὰς θρανίων

διὰ μεταβάσεώς των εἰς πλησιόχωρα χωρία καθ' ἡμέραν Κυριακήν, τῶν ὀλίγων ἰδιοποδικῶν καταβαλλομένων ὑπὸ τῶν οἰκείων σχολικῶν ταμείων.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἡρακλείου κ. Ι. Σταυραράκης, ἀφοῦ ἐν πρώτοις μετ' ἄδειαν τοῦ συνεδρίου ἀνέφερε σειρὰν ὅλην διοικητικῶν ἔργων τῶν Ἐπιθεωρητῶν, μὴ μνημονευθέντων ὑπὸ τῶν κ. κ. Εἰσηγητῶν, ἐρχόμενος εἰς τὸ προκείμενον θέμα παρατηρεῖ, ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον ἐκτὸς τοῦ γραφέως γὰρ ὑπηρετῆ παρὰ τῷ Ἐπιθεωρητῇ ὡς βοηθὸς εἰς δημοδιδάσκαλος μὲ ἡλαττωμένας ὥρας διδασκαλίας, ἂν δὲν πρόκειται γὰρ ἀποκλείεται ὁ Ἐπιθεωρητὴς εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ γὰρ παύση κάθε ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολείων.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Τρικάλων κ. Σ. Μένταυλος παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα:

Εἰς τὸν τελευταίως τεθέντα ἐν ἐφαρμογῇ Νόμον «περὶ διοικήσεως τῆς Ἐκπαιδεύσεως» παρουσιάζεται ἐν σπουδαῖον καὶ ἄξιον πολλῆς προσοχῆς κενόν. Δὲν προβλέπεται ἀναπλήρωσις τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, καθ' ἃς ἡμέρας οὗτος εὐρίσκειται ἐν περιοδείᾳ, δεδομένου ὅτι, ἐφ' ὅσον κινεῖται οὗτος ἐντὸς τῆς περιφερείας του, δὲν δύναται ν' ἀναπληρωθῇ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ γυμνασίου, θὰ συμβαίη δὲ γὰρ μὲν ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν καὶ μῆνα ὀλόκληρον πολλάκις τὸ γραφεῖόν του νεκρόν. Θὰ μοῦ ἀπαντήσῃ τις, ὅτι ἀναπληροῖ τοῦτον ὁ νεαρὸς γραφεὺς. Ἄλλ' ὁ νεαρὸς γραφεὺς δὲν δύναται ν' ἀναπληρώσῃ τὸν Ἐπιθεωρητήν, οὔτε να δώσῃ ὑπευθύνους πληροφορίας δι' οἰονδήποτε ζήτημα. Ὅθεν ἀνάγκη γὰρ διατηρηθῇ ὁ βοηθὸς δημοδιδάσκαλος ἔστω καὶ ὑπὸ τὴν μορφήν, ἢ φ' ἦν ὑπῆρχε μέχρι τοῦδε, δυνάμενος ν' ἀναπληροῖ μὲ τὰ δικαιώματα τὰ παρεχόμενα ὑπὸ τοῦ Νόμου 2857 εἰς τὸν Ἐπιθεωρητήν. Συναφῶς δὲ ἔχω γὰρ προσθήσω, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἀναπληρώσεως γενικῶς τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἔχει ἀνάγκην ὁριστικῆς ὑπομίσσεως. Οἱ καθηγηταὶ τῶν Γυμνασίων ὡς

ἀναπληρωταὶ τῶν Ἐπιθεωρητῶν δὲν ἠδοκίμησαν, οὐχὶ διότι δὲν ἤθελον, ἀλλὰ διότι ἦσαν ξένοι πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Θὰ ἐπύρχετο βελτίωσις ἀξία λόγου εἰς τὴν διοίκησιν, ἐὰν τὸν Ἐπιθεωρητὴν καὶ ἐν ἀδείᾳ διατελοῦντα ἀνεπλήρου εἰς τῶν δημοδιδασκάλων μὲ ὄλα τὰ δικαιώματα τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ πλὴν τοῦ τῆς ἐπιθεωρήσεως. Ὁ δημοδιδάσκαλος οὗτος πολὺ δυσκόλως θὰ παρεξερρέπετο κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀναπληρώσεως, διότι θὰ ἦτο δοσολογος ἀπέναντι τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Γόρτυνος Κρήτης κ. Τρ. Χ. Παπαθανασίου παρατηρεῖ μετὰ τοῦτο τὰ ἑξῆς:

Εἰς τὸ ζήτημα τῶν Βοηθῶν εἶμαι κεκηρυγμένος ὑπὲρ Βοηθοῦ ἐκ τῶν ἐνεργεῖα Διδασκάλων. Ὁ βοηθὸς οὗτος πρέπει νὰ εἶναι ὑπεύθυνος ἀπέναντί μας καὶ νὰ ἔχη δευτερευόντά τινα δικαιώματα, π. χ. νὰ υπογράφη καταστάσεις, νὰ ἐκδίδη πιστοποιητικὰ κ.λ.π. Σχετικῶς ἔγραψα εἰς τὸ «Διδασ. Βῆμα» καὶ ἀπεκάλουν ἐκεῖ τοὺς γραφεῖς ἀπογαλιτισθέντα νήπια. Ἐπαναλαμβάνω, ὅτι εἰς τὰ νήπια ταῦτα δὲν θὰ ἐμπιστευθῶ ποτὲ ἐμπιστευτικὰ ἔγγραφα ἀφορῶντα τὴν τιμὴν τῶν διδασκάλων μου, οὔτε χρηματικὰ ποσά, ὅπως κάμνω σήμερον, πού στέλλω τὸν Βοηθόν μου εἰς Ἡράκλειον καὶ φέρνει ἑκατοντάδας χιλιάδων διὰ τὰ Διδακτήρια. Δὲν ἀφοῦμαι δὲ καὶ τὰ νήπια αὐτὰ βραδύτερον θὰ γίνωνν πεπειραμένα, πάντως δ' ὅπως οὐδέποτε θὰ μορφώσουν διδασκαλικὴν συνείδησιν. Οὐδέποτε θὰ δείξουν ἐνδιαφέρον, διότι θὰ τοῖς λείπη ἡ διδασκαλικὴ συνείδησις. Θὰ εἶναι πάντοτε οἱ χειρῶνακτες τοῦ γραφείου. Εἰς τὴν θέσιν τοῦ Βοηθοῦ διδασκάλου δέον νὰ διορίζεται ἀναπληρωτῆς δεδομένου, ὅτι ἐξευρέθη τὸ χρηματικὸν ποσὸν τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τοὺς γραφεῖς. Εἰς αὐτὸ ἄς προστεθοῦν καὶ ὀλίγαι χιλιάδες, ὥστε νὰ διορισθοῦν 70 ἀναπληρωταὶ ἀκόλουθοι, καὶ τοιοιτοτρόπως κερδίζομεν καὶ 70 θέσεις. Μὲ τὸν γραφεῖα τελειόφοιτον Γυμνασίου

θίγεται και ολόκληρος ο Κλάδος, διότι εισέρχονται εις τὸ γραφείον παιδάκια χωρὶς διδασκαλικὴν συνείδησιν.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν δ. σχ. Εἰδουτανίας κ. Κ. Δραγώτης λέγει ἀκολούθως τὰ ἑξῆς :

Ἡ ἔλλειψις ἐπαρκoῦς βοηθητικοῦ προσωπικοῦ εἶναι προφανὴς κατόπιν τοῦ ὄγκου τῶν βαρῶν τοῦ γραφείου μας, τὰ ὅποια ἐν λεπτομερεῖα ἐξέθεσεν ὁ εισηγητὴς κ. Βασιλειάδης. Ὁ θεοπισθεὶς διὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ κακοῦ βοηθὸς ἐξ ἀποφοίτων Γυμνασίου χρεοστερεῖ τὴν κατάστασιν, ἀντὶ νὰ τὴν διορθώσῃ. Οὔτε τὴν πειρὰν του ἠμπορεῖ νὰ συγκροτήσῃ μετὰ τῆς αὐτῆς εὐχερείας καὶ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς ἓνας διδάσκαλος, ὁ ὅποιος ὅσον ἀπειρος καὶ ἂν εἶναι, κάτι γνωρίζει ἀπὸ τὰ ἐκπαιδ. ζητήματα, ποὺ ἀπασχολοῦν τὸ γραφεῖον, καὶ ἔνεκα τῶν σπουδῶν του καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαγγελματικὴν του ζωὴν. Οὔτε καὶ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἔχη ὁμοίον μὲ ἓνα διδάσκαλον, μάλιστα δὲ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, καθ' ἃ ὁ παρεχόμενος εἰς αὐτὸν μισθὸς θὰ εἶναι ἐντελῶς ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν συντήρησίν του. Τὸ σπουδαιότερον ὁμως εἶναι, ὅτι ὄχι μόνον ἡ προσωπικὴ εὐθύνη τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ διὰ πᾶσαν ἐνέργειαν τοῦ γραφείου του, ἀλλὰ καὶ ἡ προσωπικὴ του ἐπαφή μετὰ τὰ ζητήματα τῶν σχολείων καὶ τῶν διδασκάλων ἐπιβάλλουν νὰ εἶναι ὁ ἀποκλειστικὸς ρυθμιστὴς ὅλης τῆς ἐργασίας τοῦ γραφείου, εἰς πολλὰ δὲ ἀντικείμενα, ὅπως π. χ. σύνταξιν πρακτικῶν Ἐπ. Συμβουλίου κ.λ.π. καὶ ὁ ἀποκλειστικὸς ἐργατὴς αὐτοῦ. Δι' αὐτὸ παρὰ τὸν ὄγκον τῆς ἐργασίας τοῦ γραφείου συμβαίνει, ὥστε οἰοσδήποτε βοηθὸς αὐτοῦ, περισσότερον ὁμως ὁ θεοπισθεὶς βοηθός, νὰ εἶναι σχεδὸν ἀργόμισθος, ὅταν ὁ Ἐπιθεωρητὴς εὐρίσκειται εἰς περιοδείαν, διότι οὐδὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐνεργήσῃ ἐξ ἴδιας του πρωτοβουλίας ὁ βοηθός. Δι' αὐτὸ πρέπει ν' ἀλλάξῃ ἐντελῶς τὸ σύστημα τῆς λειτουργίας τοῦ γραφείου καὶ ἡ ἀλλαγὴ

αὐτὴ συνδέεται κατ' ἀνάγκην μὲ τὴν διαφοροετικὴν ρύθμισιν τῆς ἐργασίας τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, καθὼς καὶ μὲ τὴν ἀλλαγὴν τῆς συνθέσεως τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Χαλκίδος κ. Γ. Ἀραβώσης λέγει τα ἑξῆς: Φρονῶ, ὅτι θα ἔπρεπε νὰ σκεφθῶμεν καὶ νὰ ἀναζητήσωμεν τὸ αἷτιον, τὸ ὁποῖον ἔκαμε τὸν Νομοθέτην νὰ ζητήσῃ νὰ καταργηθῇ ἢ διῆταξῃ ἐκείνη τοῦ Νόμου, κατὰ τὴν ὁποίαν βοηθὸς τοῦ γραφείου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἦτο εἰς διδάσκαλος ἐκ τῶν ὑπηρετούντων εἰς σχολεῖον τῆς ἑδρας του. Δὲν ἤξεύρω, ἂν οἱ κ. κ. συναδέλφου ἐσκέφθησαν καὶ ἀνεζήτησαν τὴν ἀνωτέρω αἰτίαν, ἐγὼ ὅμως ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω εἰλικρινῶς, ὅτι τὴν ἐν λόγῳ αἰτίαν τὴν ἀνεζήτησα εἰς τὴν πραγματικότητά, δηλ. εἰς τὴν πολιτείαν καὶ διαγωγὴν τῶν πλείστων βοηθῶν καὶ εἶθρον, ὅτι οὗτοι κατὰ καιροὺς καὶ περιόδους ἀνωμάλους μάλιστα, ἔκαμον κατάχρησιν τῆς θέσεώς των εἰς βάρος τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ μερικῶν συναδέλφων των, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν ἀρεστοὶ εἰς αὐτούς.

Ἐπῆρξαν βοηθοὶ τοῦ γραφείου τῶν Ἐπιθεωρητῶν, οἱ ὅποιοι ἐκάλουν καὶ εἰς ἀπολογία ἀναδέλφους των τηλεγραφικῶς καὶ μὲ τὴν ὑπογραφήν των, οἱ ὅποιοι ἐξεμεταλλεύοντο τοὺς διδασκάλους ποικιλοτρόπως καὶ οἱ ὅποιοι προσέβαινον εἰς ἐνεργείας καταρριπτούσας τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὸ κύρος τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Εἶνε ἐπίσης γνωστόν, ὅτι πολλοὶ βοηθοὶ τὴν δύναμιν τὴν ὁποίαν εἶχον ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, τὴν ἐχρησιμοποίησαν καὶ διὰ συλλογικοὺς σκοποὺς καὶ ἐπετύγχανον, ὥστε κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐγένοντο αἱ ἐκλογαὶ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ τοπικοῦ των διδασκαλικῶν συλλόγου, νὰ συγκεντρῶνουν τὰ περισσότερα ψηφοδέλτια ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ των καὶ τῶν προσώπων των τῶν φιλικῶν. Ἀζόμῃ καὶ διὰ μερικοὺς Ἐπιθεωρητὰς εἶχον καταστῆ ἐπικίνδυνοι καὶ τοὺς ἠπέλουν ἐμμέσως μετάθεσιν, ἐφ' ὅσον οἱ ἐπιθεωρηταὶ οὗτοι τοὺς παρετήρουν διὰ πολλὰς ἐκνόμους πράξεις των.

Είμαι τῆς γνώμης, ὅτι ὁ γραφεὺς, ὁ ὁποῖος ἐδόθη διὰ τοῦ τελευταίου Νόμου εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν, θὰ ἐκτελῆ ἀμερολήπτως τὰ καθήκοντά του καὶ θὰ εἶνε ἀπληλαγμένος τῶν ἀσχημῶν, εἰς τὰς ὁποίας περιέπιπτον οἱ ἐν ἐνεργείᾳ δημοδιδάσκαλοι καὶ βοηθοὶ τῶν γραφείων τῶν Ἐπιθεωρητῶν.

Ἐάν θὰ ἔπρεπε νὰ παραδεχθῆ τις βοηθὸν τοῦ γραφείου Ἐπιθεωρητῶν δημοδιδάσκαλον, τότε θὰ ἔπρεπεν ὁ δημοδιδάσκαλος οὗτος νὰ μὴ ἀνήκῃ εἰς σύλλογον καὶ νὰ μετατίθεται ἀπὸ ἐνὸς γραφείου εἰς ἄλλο μετὰ παρέλευσιν ὀρισμένου χρονικοῦ διαστήματος. Δὲν κρινώ τέλος ἄσχοπον νὰ ἀναφέρω καὶ τοῦτο, ὅτι μερικοὶ βοηθοὶ γραφείων Ἐπιθεωρητῶν, ὡς πρόσωπα ἐντόπια καὶ πολιτικολογούντα, μετέτληθον καὶ τὸν ρόλον τοῦ ἐπισημαντοῦ καὶ ἐλεγκτοῦ τῶν πολιτικῶν καὶ γλωσσικῶν φρονημάτων τοῦ προΐσταμένου των, ἐφ' ὅσον ταῦτα δὲν ἦσαν ἀρεστά εἰς αὐτούς.

Τέλος οἱ Ἐπιθεωρηταὶ Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Π. Μπέλλας καὶ Ρεθύμνης κ. Ἰωάνν. Φώτιος θεωροῦντες, ὅτι τὸ προκειμένον ζήτημα συνδέεται στενωτάτα μετὰ τὸ ζήτημα τῆς διαφορετικῆς ὁυθμίσεως τοῦ Ἐπιθεωρητικοῦ θεσμοῦ, ἐπιφυλάσσονται νὰ ὁμιλήσουν περὶ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γνωμῶν τῶν περὶ τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ζητήματος.

Ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ συνεδρίου συνοψίζει ἐν τέλει τὰς γνώμας αἱ ὁποῖαι διετυπώθησαν περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος διὰ τε τῶν εἰσηγήσεων καὶ κατὰ τὴν ἐπακολουθήσανσαν αὐτάς συζήτησιν, ὡς ἑξῆς: Μολονότι δὲν ἔλειψαν καὶ οἱ φρονούντες, ὅτι ὁ διὰ τοῦ νεαροῦ Νόμου περὶ Διοικήσεως τῆς Ἐκπαιδεύσεως καθοριζόμενος γραφεὺς τοῦ Ἐπιθεωρητικοῦ γραφείου ἐπαρκεῖ διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ, οὐχ ἦπτον ἡ μεγάλη πλειονοψηφία τοῦ Συνεδρίου ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ γραφεὺς οὗτος λόγῳ τῆς προελεύσεως καὶ τῶν προσόντων αὐτοῦ θὰ δύναται μὲν νὰ διεξάγῃ μη-

χανικὴν γραφικὴν ἐργασίαν, τὰ ἀδυνατῆ ὅμως ὄλωσδιόλου νὰ βοηθήσῃ τὸν Ἐπιθεωρητὴν ἐπαρκῶς εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν τόσων διοικητικῶν του ἔργων καὶ νὰ ἀναπληρώσῃ αὐτὸν ὡς πρὸς ταῦτα περιοδεύοντα, ὅτι δὲ ἐπὶ τῷ τέλει τούτῳ ἀπαραίτητον εἶναι νὰ ἔχῃ ὁ Ἐπιθεωρητὴς εἰς τὸ γραφεῖόν του πλὴν τοῦ γραφέως τούτου, ὅστις θὰ διεξάγῃ μηχανικὴν γραφικὴν ἐργασίαν, καὶ βοηθὸν ἐκ δημοδιδασκάλου, ὅστις καλὸν θὰ εἶναι νὰ εἶναι μόνιμος, ἀναπληρούμενος εἰς τὴν θέσιν του ὑπὸ ἀναπληρωτοῦ, καὶ ὁ ὁποῖος θὰ ἀναλάβῃ μὲν ὑπευθύνως τὴν διεξαγωγὴν ὠρισμένων ἐκ τῶν διοικητικῶν καθηκόντων τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, θὰ ἀναπληρώσῃ δὲ αὐτὸν ὡς πρὸς πάντα ταῦτα περιοδεύοντα.

Τὸ συνέδριον ἀποδέχεται τὴν ἀνωτέρω συνόψισιν τοῦ κ. Προέδρου.

Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Πρόεδρος θέτει εἰς συζήτησιν τὸ θέμα ἂν ἓνα αἷτιον τῆς ἀτελοῦς διεξαγωγῆς τῶν ἐπιθεωρητικῶν ἔργων εἶναι καὶ ἡ ἀνομοιότης τῶν ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολείων καὶ τῶν διδασκάλων, ὡς καὶ ὁ μικρὸς ἔν γενεὶ ἀριθμὸς αὐτῶν καὶ τίνα μέτρα ἐν τῇ περιπτώσει αὐτῇ πρέπει νὰ ληφθοῦν πρὸς ἄρσιν τοῦ αἰτίου τούτου.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Καλαβρύτων κ. Κ. Μπακανάκης εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι αἱ περιφέρειαι τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως πρέπει νὰ αὐξηθοῦν καὶ νὰ διαιρεθοῦν ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σχολείων, τῶν διδασκάλων, τῶν ἀποστάσεων καὶ τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας. Τονίζει δ' ἰδιαίτερος, ὅτι πρὸς τελείαν σύνθεσιν τῶν Ἐποπτικῶν Συμβουλίων ἐνδεικνύεται, ὅπως ἡ ἔδρα τῶν Ἐπιθεωρητῶν εὐρίσκειται εἰς κέντρα, ἔστω καὶ ἂν τὸ αὐτὸ κέντρον ἀποβαίῃ ἔδρα πλειόνων τῆς μιᾶς ἐπιθεωρήσεων.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Λαρίσης κ. Ἰωάνν. Καλλιγᾶς παρατηρεῖ, ὅτι εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι δὲν ὑπάρχει σήμερον ἰσότης μεταξὺ τῶν

περιφερειῶν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολείων καὶ τῶν διδασκάλων, ἔξ ἄλλου δ' ὅμως εἶναι βέβαιον, ὅτι δι' οἰκονομικοὺς λόγους δὲν εἶναι δυνατόν ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ γίνοντι αὐταὶ 120, ὡς προβλέπει ὁ σχετικὸς Νόμος. Δι' αὐτὸ προτείνει, ὅπως παραχωρηθοῦν μερικὰ σχολεῖα ἐκ μειζόνων περιφερειῶν εἰς ἄλλας γειτονικὰς μικροτέρας, ἐφόσον ἐπιτρέπουν τοῦτο φυσικὰ ὄρια, συμφέροντα τῶν κατοίκων κ. τ. ὅμ.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Εὐρυτανίας κ. Κ. Δραγώτης παραδέχεται, ὅτι ἐφίσταται ἀνισότης μεταξὺ τῶν ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν καὶ ὅτι αὕτη πρέπει νὰ ἀρθῇ, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχουν ὑπερβολικὰ μεγάλα περιφέρεται, αἱ ὁποῖα πράγματι εἶναι ἀνοικονόμητοι. Δὲν παραδέχεται ὅμως, ὅτι ὁ κανονισμὸς τῶν ὁρίων τῶν περιφερειῶν πρέπει νὰ γίνῃ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διδασκάλων. Περισσότερον ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων βαρύνουν εἰς τὴν ἐποπτείαν μιᾶς περιφερείας ἢ συγκοινωνία της, ὅπως δὲ ἰδιαίτερος ἢ ποιότης τῶν διδασκάλων της. Αἱ φιλοδοξία τῶν ἰκανωτέρων διδασκάλων συνήθως τρέπουν αὐτοὺς εἰς τὰς κεντρικωτέρας περιφερείας, ἐνῶ εἰς τὰς πλέον ἀποκέντρους κατασταλάζουν κατὰ κανόνα οἱ μετριοφρονέστεροι εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς τῶν ἀξιώσεις. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ τελευταῖαι αὐταὶ περιφέρεται ἐπιφορτίζουσι τοὺς Ἐπιθεωρητὰς μὲ ἀρκετὴν ἐργασίαν καὶ οὐχὶ ὀλιγωτέρας εὐθύνας. Καμμία περιφέρεια δὲν παρέχει ὑπερβολικὴν ἄνεσιν, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν. Ἐπιβάλλεται δὲ νὰ μὴ θιγθοῦν καθολοκληρίαν ὅσαι ἠμποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὀπωσδήποτε κανονικαί. Ἄς διαιεσθῶν, ὅσαι εἶναι πολὺ μεγάλαι, διὰ νὰ ἐλαφρυνθοῦν. Ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ χαλάσωμεν, ἐὰν ἔχωμεν καὶ καμμίαν καλὴν περιφέρειαν μὲ τὴν δικαιολογίαν, ὅτι ἐλαττώμεν κάπως τὰ μειονεκτικὰ μακα μιᾶς ἄλλης ὅχι καλῆς.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Π. Μπέλικας παρατρεῖ τὰ ἀκόλουθα:

Πλὴν τῶν λεχθέντων ὑπὸ τῶν κ. Εἰσηγητῶν σχετικῶς μὲ τὸ
 ἀδύνατον τῆς ὁμαλῆς διαξαγωγῆς τοῦ πλήθους τῶν ἀνατεθειμένων
 εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν καθηκόντων, θεωρεῖ ἐπίσης, ὡς οὐχὶ συμβι-
 βαστὴν ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ τὴν παρουσίαν τῆς διοικητικῆς καὶ
 ἐποπτικῆς ἐξουσίας, καθ' ὅσον ἡ πρώτη διακόπτει πολλάκις τὸν
 ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς δευτέρας ψυχικὸν δεσμὸν μεταξὺ
 Ἐπιθεωρητοῦ καὶ διδασκάλου καὶ παρακαλύει τὸ ἔργον ταύτης. Ἄφ'
 ἑτέρου πάλιν ἀβαρίαι ἀναγκαῖαι ὑπὲρ τῆς δευτέρας ἐπιφέρουν ὡς ἐπὶ
 τὸ πλεῖστον χαλάρωσιν καὶ ἀτονίαν, ἢ καὶ πλήρες ναυάγιον τῆς
 πρώτης, πλὴν τούτου οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν διδασκάλων, εἴτε λόγῳ
 ἀνεπαρκῆς μορφώσεως, εἴτε ἐκ παραδόσεως καὶ συνηθείας θεωροῦν
 τὸν Ἐπιθεωρητὴν οὐχὶ ὡς σύμβουλον καὶ συμπαραστάτην ἐν τῷ
 ἔργῳ των, ἀλλὰ ὡς κριτὴν καὶ δικαστὴν των. Καὶ διὰ τοῦτο δυσκό-
 λως ἐμπιστεύονται καὶ ἀποκαλύπτουν εἰς τοῦτον τὴν ὄντοτήτά των.
 Διὰ τοῦτο φρονῶ, ὅτι ἀντὶ τῆς προτεινομένης διαιρέσεως ἢ διαρ-
 ρυθμίσεως τῶν ἐκπαιδ. περιφερειῶν, ἥτις καὶ εἰς τεχνικὰ δυσχε-
 ρείας πολλὰς καὶ ποικίλας μέλλει νὰ προσκρούσῃ, προτιμότερον θὰ
 ἦτο νὰ συγχωνευθῶσι καὶ αἱ μικρότερα περιφέρειαι ὑπὸ τὰς πλη-
 σιαιτέρας μεγαλυτέρας, νὰ διορισθῇ δὲ εἰς ἑκάστην καὶ δεύτερος
 Ἐπιθεωρητὴς ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τὸ ἐποπτικὸν ἔργον,
 ὅστις θὰ ἐναλλάσσεται εἰς τὸ καθήκον του κατὰ χρονικὸν ὄριον
 ἕτείας ἢ καὶ ἀνώτερον μὲ τὸν συνάδελφόν του, προωρισμένον πλεόν
 εἰς τὰ διοικητικὰ καὶ λοιπὰ ἐπιθεωρητικὰ καθήκοντα. Θεωρῶ δὲ
 ἐπαρκῆς ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὡς ἀνώτατον ὄριον ἐκπαιδευτικῶν
 περιφερειῶν τὰς 60. Ἐκ τῆς τοιαύτης διαρρυθμίσεως προσδοκῶ καὶ
 ἐπιπλέον ἑξῆς καλὰ:

1) Ἐὰν διορίζωνται, ὅπως καὶ πρέπει, οἱ νεώτεροι εἰς τὸ ἐπο-
 πτικὸν ἔργον, θὰ ἔχωμεν πάντοτε περισσότερον συγχρονισμένους
 ἀπὸ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως Ἐπιθεωρητάς.

2) Θὰ ἔχωμεν ἐπίσης γεροντοτέρους καὶ πλέον ἐμπείρους τοι-
 ούτους εἰς τὰ διοικητικὰ ἔργα.
 3) Θὰ ἐπέρχεται ἐκ τῆς ἐπικοινωνίας τῶν δύο Ἐπιθεωρητῶν
 ἀμοιβαία αὐτῶν συμπλήρωσις καὶ βελτίωσις καὶ
 4) ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, θὰ προφυλάξωμεν καὶ θὰ περισώ-
 σωμεν ἀσφαλέστερον τὸν θεσμὸν καὶ τὸ κύρος τῶν Ἐπιθεωρητῶν
 ἀπὸ διαφόρους βλαβερὰς ἐπιδράσεις, ἄλλας ἐκ τῶν ἔσω καὶ ἄλλας
 ἐκ τῶν ἔξω προσερχόμενας.
 Ὁ Ἐπόπτης Ἐπιθεωρητῆς θὰ ἔχη ψῆφον μόνον γνωμοδοτι-
 κὴν εἰς τὸ ἐποπτικὸν συμβούλιον.
 Διὰ τοῦ τρόπου τούτου συμπληροῦμεν καὶ τὸν ἄλλως ἄριστα
 ἔχοντά θεσμὸν τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου. Διότι τοῦδαμοῦ συμ-
 φωνοῦμεν μὲ τὴν κρατοῦσαν παρά τισι γνώμην, ὅτι ὁ Ἐπιθεωρη-
 τῆς ἀσκεῖ δικτατορικὴν ἐξουσίαν ἐν τῷ Ἐποπτικῷ καὶ ὅτι τὰ ἄλλα
 δύο μέλη ἀδιαφόρως παρακολουθοῦν τὰς ἀθαιρεσίας του, ὅτι δὲ
 διὰ τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη καὶ διδάσκαλος ἐν τῷ ἐποπτικῷ
 συμβούλιῳ. Ὁ Ἐπιθεωρητῆς ἐν πλήρει συναισθησίᾳ, ὅτι μὲ τὴν
 σύνταξιν ἐκάστου πρακτικοῦ δίδει ἐξετάσεις ποικίλας εἰς τοὺς προϋ-
 σταμένους του, μετὰ πολλῆς προσοχῆς παρακολουθεῖ τὰ θίγοντα
 ὅπως δὴ ποτε τὴν κατάστασιν τοῦ διδασκάλου ζητήματα.
 Αὐτὸς καὶ μόνος εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον,
 εὐρίσκει σύμφωνα εἰς τὰς εἰσηγήσεις του καὶ τὰ δύο ἕτερα μέλη τοῦ
 Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου. Εἴμεθα λοιπὸν ἐναντίον τῆς εἰσόδου τῶν
 διδασκάλων εἰς τὸ Συμβούλιον, ἢ ὅποια ἄλλως θὰ μᾶς ἀπήλλασε
 μυριῶν εὐθυνῶν καὶ μεμιμυριῶν, διότι φρονοῦμεν, ὅτι διὰ ταύτης
 θὰ ἐπακολουθήσουν κομματισμοὶ καὶ διαιρέσεις διδασκαλικαὶ καὶ
 ἐπομένως ἀναρχία καὶ ἀποσύνθεσις εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν. Διὰ τὴν
 ἐκτέλεσιν τῶν διοικητικῶν καὶ λοιπῶν — πλὴν τῶν ἐποπτικῶν —
 Ἐπιθεωρητικῶν καθηκόντων θεωροῦμεν ἐπαρκῆ τὸν ἕτερον ἐπι-

θεωρητήν με τὸν διορισθῆσόμενον γραφέα σὺν τῇ προσθήκῃ εἰς τὸ ἀπώτερον μέλλον καὶ μιᾶς δακτυλογράφου.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ρεθύμνης κ. Ἰωάν. Φώτιος παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα :

Ὁ θεσμὸς τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ὅπως εἶναι σήμερον, ἀσφαλῶς δὲν παρουσιάζει ἀποτελέσματα ἀπολύτως εὐχάριστα. Ὅγκος διοικητικῆς ἐργασίας, γραφειοκρατία, ἔλεγχος στῆ διαχείρισιν τῶν Σχολικῶν Ἐπιτροπῶν, ἐποπτεία καὶ φροντίς διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ἐργασίας 150 περίπου σχολείων με 200—300 διδασκάλους δὲν ἠμποροῦν βέβαια νὰ γίνουν ἀπὸ ἓνα ἄνθρωπον.

Ὁ διορισμὸς γραφέως με τὴν ἀπαραίτητον, ἐννοεῖται, προϋπόθεσιν τῆς παραμονῆς καὶ τοῦ σημερινοῦ βοηθοῦ καὶ ἡ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν θὰ φέρουσι βέβαια κάποιαν βελτίωσιν, μὰ πάντοτε, κατὰ τὴ γνώμη μου, σχετικῆν.

Τὴν ριζικὴν θεραπείαν δὲν θὰ τὴν ἐπιτύχωμεν με τὸ σημερινὸν σύστημα, ὅσοι βοηθοὶ κί' ἂν προστεθοῦν. Ὑπερητῶ εἰς μεγάλην περιφέρειαν καὶ ὑπερκοπιάζω. Μὰ καὶ ὅταν ὑπηρετοῦσα εἰς μικρὰν με 65 μόνον σχολεῖα, δὲν ἐγνώρισα τὴν ἄνεσιν, ὅπως τὴν νομίζει ὁ κ. Βασιλειάδης, διότι τὴν ἴδιαν σχεδὸν γραφικὴν ἐργασίαν κάμνει ὁ Ἐπιθεωρητὴς καὶ εἰς τὴν μικρὰν περιφέρειαν καί, ὅπου καὶ ἂν ὑπηρετῇ, ὀφείλει νὰ διαθέσῃ 120 ἡμέρας τοῦλάχιστον διὰ τὴν ἐπιθεώρησιν σχολείων με μόνην τὴν διαφορὰν, ὅταν ὑπηρετῇ εἰς μικρὰν περιφέρειαν, θὰ ἐπιθεωρήσῃ δύο φορὰς τὸ ἔτος κάθε σχολεῖον καὶ θὰ ἔχῃ βέβαια καλύτερα ἀποτελέσματα.

Τὴν ριζικὴν θεραπείαν δὲν τὴν βλέπω, ἐγὼ τοῦλάχιστον, ἀλλοῦ παρὰ μόνον εἰς τὸν χωρισμὸν τοῦ Διοικητικοῦ ἀπὸ τὸ Καθηγητικόν, τὸ κυρίως δηλ. Ἐπιθεωρητικὸν ἔργον.

Ἐπάνω εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ ἔγραφα εἰς τὸ «Διδακταλικὸν Βῆμα» τὰ ἀκόλουθα :

«... Για ν' αποδώση ὁ θεσμός τῶν Ἐπιθεωρητῶν τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα, προτείνω νὰ διαιρεθῇ ἡ Ἑλλάς εἰς 40 περίπου Ἐκπαιδευτικὰς περιφερείας καὶ σὲ κάθε μιὰ ἀπ' αὐτὰς νὰ ὑπηρετοῦν ἓνας Διευθυντῆς τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῆς Περιφερείας (Ἐπιθεωρητῆς ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτέρους) μὲ ἀποκλειστικὸν ἔργον τοῦ τὸ διοικητικόν. Καὶ δύο Ἐπιθεωρηταί—ἓνας γιὰ κάθε διαμέρισμα ἀπὸ τὰ δύο, ποὺ θὰ χωρίζεται ἡ κάθε ἐκπαιδευτικὴ περιφέρεια—μὲ ἔργον τοῦ τὴν Ἐπιθεώρησιν τῶν σχολείων καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν σχολικῶν Ἐπιτροπῶν. Ἔτσι τὸ Ἐλοπιτικὸν Συμβούλιον θ' ἀποτελῆται ἀπὸ τὸν Διευθυντὴν, ὡς Πρόεδρον καὶ Εἰσηγητὴν, τοὺς δύο Ἐπιθεωρητάς, ἓνα δημοδιδάσκαλον, ἀντιπρόσωπον τῶν συναδέλφων τοῦ τῆς περιφερείας, καὶ τὸν σχολικὸν ἱατρὸν ἢ ἓνα δικαστικόν. Ἡ ἡμέρα τῶν τακτικῶν συνεδριῶν θὰ εἶναι ὠρισμένη ἀπὸ τὸν Νόμον, διὰ νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν ἔδραν οἱ Ἐπιθεωρηταί, διὰ κάθε ὅμως ἕκτακτον συνεδρίαν θὰ στέλλωνται προσκλήσεις ἀπὸ τὸν Πρόεδρον, τοῦλάχιστον πρὶν ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας καὶ θὰ ἀπαγορεύεται νὰ λαμβάνωνται ἀποφάσεις εἰς τὰς ἑκτάκτους αὐτὰς συνεδρίας διὰ προαγωγὴν, στασιμότητα, μετάθεσιν καὶ ἀπόλυσιν δημοδιδασκάλου, ἂν δὲν εἶναι παρὼν ὁ Ἐπιθεωρητῆς του. Σὲ κάθε δύο χρόνια ἢ καὶ κάθε χρόνον θὰ ἀλλάσσουν διαμέρισμα οἱ δύο Ἐπιθεωρηταί καὶ σὲ 5 ἢ 6 τὸ πολὺ χρόνια Διευθυντῆς καὶ Ἐπιθεωρηταί θὰ μεταθέτωνται ὑποχρεωτικῶς εἰς ἄλλην περιφέρειαν. Γραφεῖα, βοηθός, κλητῆρ, γραφικὰ καὶ θέρμανσις περιττὸν εἶναι νὰ λεχθῇ, ὅτι πρέπει νὰ δίδωνται εἰς τὸν Διευθυντὴν, ὅπως καὶ εἰς τοὺς προϋσταμένους τῶν ἄλλων ὑπηρεσιῶν. Ἡ περιφέρεια ἢ Ἐκπαιδευτικὴ θὰ χωρίζεται εἰς σχολικὰ τμήματα μὲ 10—15 σχολεῖα τὸ καθὲν καὶ τὸ κάθε τμήμα θὰ διευθύνῃ ὁ ἀνώτερος κατὰ βαθμὸν ἀπὸ τοὺς διευθυντὰς τῶν σχολείων τοῦ τμήματος, βοηθῶν ἔτσι τὸν Διευθυντὴν τῆς Ἐκπαιδεύσεως τῆς περι-

φρεσίας εις τὸ ἔργον του (π. χ. εἰς τὴν κοινοποίησιν ἐγκυκλίων εἰς τὰ σχολεῖα, τὴν συγκέντρωσιν καὶ ὑποβολὴν πινάκων, τὸν ἔλεγχον στατιστικῶν, τὴν ἐνέργειαν ἀνακρίσεων, ὅταν δὲν πρόκειται διὰ σοβαρὰς ὑποθέσεις, τὴν σύνταξιν μισθοδοτικῶν καταστάσεων κ. τ. λ.)».

Παρὰ κάτω ἔγραφα διὰ τὴν λειτουργίαν Ἐποπτικῶν Συμβουλίων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ Ἀνωτέρων Ἐποπτικῶν Μέσης καὶ Δημοτικῆς διὰ τὰ ἀπαλλαγῆ τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον ἀπὸ τὰς διοικητικὰς ἐνοχλήσεις.

Αὐτὰ Κύριοι ἔγραφον εἰς τὰς 3 Ἰανουαρίου τοῦ 1929 συμπληρῶν προηγούμενον σχετικὸν ἄρθρον μου γραμμένον ἀπὸ τὸ 1924.

Ἐὰν τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον τῆς Μέσης εἶναι ἤδη Νόμος τοῦ Κράτους καὶ ἐὰν τὸ ζήτημα τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου ἀπὸ τὰς διοικητικὰς ἐνοχλήσεις, πού ἐζητοῦσα νὰ ἐπιτύχω μὲ τὴν σύστασιν τῶν Ἀνωτέρων Ἐποπτικῶν, κοινῶν διὰ τὴν Μέσην καὶ Δημοτικὴν Ἐκπαίδευσιν, ἐλύθη ἤδη μὲ τὸν σοφὸν χωρισμὸν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου εἰς Γνωμοδοτικὸν καὶ Διοικητικὸν τῆς Μέσης καὶ Δημοτικῆς, τὸ ζήτημα τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ἢ ἀπόδοσις δηλ. αὐτῶν εἰς τὸ κύριον ἔργον των, τὸ καθοδηγητικόν, δὲν ἐλύθη δυστυχῶς ἀκόμη. Ἀπόδειξις τὰ διάφορα σχετικὰ Νομοσχέδια, πού ἔμειναν μόνον σχέδια, ὁ Νόμος 4178 μὲ τοὺς μονίμους βοηθοὺς, πού, πρὶν ἐφαρμοσθῆ, κατηργήθη ἀπὸ τὸν 4653, καὶ αὐτὸς ὁ τελευταῖος, πού, μόλις εἶδε τὸ φῶς, ἐχειριάσθη αὐθεντικὴν ἐρμηνείαν καὶ πού ἀκόμη δὲν ἐφαρμόσθη— ὅσον ἀφορᾷ, ἐννοεῖται, τοὺς βοηθοὺς,—κοινὴ δὲ ἡ εὐχὴ τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ἂν δὲν κάμνω λάθος, νὰ μὴν ἐφαρμοσθῆ, ὅπως ἔχει, ἐκτὸς ἐὰν τροποποιηθῆ ἔτσι, πού νὰ μείνουν οἱ σημερινοὶ βοηθοὶ καὶ ἐπὶ πλέον νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ γραφεῖς.

Ἄν ἤξεύρω, ποῖα Μοῖρα ἐμποδίζει τὴν λύσιν τοῦ ἀλλοῦ αὐτοῦ ζητήματος, πού τόσα καλὰ θὰ ἔφερε κατὰ τὴν γνώμην μου.

Δὲν ἤξεύρω διατί γίνεται εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ διάγνωσις καλὴ καὶ ἔπειτα δὲν εὐρίσκεται τὸ κατάλληλον φάρμακον. Ἐνθυμοῦμαι τὴν εἰσηγητικὴν ἔκθεσιν τοῦ Ν. 3181 (τοῦ 1924), μίαν θαυμασίαν ἔκθεσιν, ποῦ ἔθετε τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν των, ποῦ ὠμολόγηε, ὅτι ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἔγινε ἀπλοῦς γραφεὺς καὶ ποῦ ἐτόνιζε τὴν ἀνάγκην νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ κύριον ἔργον του, τὴν ἐπιθεώρησιν δηλ. τῶν σχολείων, τὸν πειραματισμὸν, τὴν ὁδηγίαν κτλ. Καὶ ὅμως εἰς ποῖον συμπέρασμα, νομίζετε, ἐτελείωνεν ἡ ὥραία αὐτὴ ἔκθεσις; Θὰ τὸ ἐνθυμείσθε οἱ περισσότεροι. «Εἰς τὸ νὰ αὐξηθοῦν οἱ ἀνώτεροι Ἐπόπται ἀπὸ 2 εἰς 4». Ἐσταυροκοπήθη, ὅταν ἐδιάβασα τὸ συμπέρασμα αὐτὸ καὶ εἶπα: «Οἱ ἰατροὶ δυσκολεύονται εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς ἀρρώστιας, μὰ ὄχι καὶ εἰς τὰ φάρμακα. Οἱ προϊστάμενοί μας παθαίνουν—προκειμένου διὰ τὸν θεσμὸν τῶν Ἐπιθεωρητῶν—τὸ ἀντίθετον· κάμνουν ἀρίστην διάγνωσιν, μὰ δυστυχῶς σφάλλονται εἰς τὸ φάρμακον. Καὶ ὅμως τὸ φάρμακον εἰς τὴν περίπτωσηί αὐτῆν εἶναι ἀπλούστατον κατ' ἐμέ. Τὸ εἶπα εἰς τὴν ἀρχήν: «Χωριστὸς τοῦ διοικητικοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἀπὸ τὸ καθοδηγητικόν, τὸ κυρίως δηλ. Ἐπιθεωρητικόν». Ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν εὐρίσκω ἄλλο. Οὔτε ἤξεύρω καμμίαν ὑπηρεσίαν, ποῦ νὰ ἔχη τὴν διοίκησιν καὶ τὴν Ἐπιθεώρησιν ἠνωμένας. Καὶ εἰς τὸν Στρατὸν καὶ εἰς τὰ Τ. Τ. Τ. καὶ εἰς τὰς Οἰκονομικὰς, Γεωργικὰς κ. λ. π. Ὑπηρεσίας καὶ εἰς αὐτὰς τὰς Ἐταιρείας καὶ τὰς Τραπεζὰς ἢ Ἐπιθεώρησις ἔχει χωρισθῆ ἀπὸ τὴν Διοίκησιν. Διατί ἡμεῖς ν' ἀποτελοῦμεν ἐξαίρεσιν. Τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν θὰ ἠμπορέσω νὰ τὴν δώσω».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Καβάλλας κ. Λαγοσυμιτζάκης, λέγει κατόπιν τὰ ἑξῆς: «Ἡ μόνη λύσις τοῦ ζητήματος τῆς καλύτερας διαοργανώσεως τοῦ καθοδηγητικοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ εἶναι ἡ

αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ἣτις εἶναι ἐπιβεβλημένη, εἴτε νέον σύστημα ἐποπτείας καὶ διοικήσεως ἐφαρμοσθῆ, ὡς προτείνουν συνάδελφοί τινες, εἴτε παραμείνῃ τὸ ἰσχύον, ὁπότε πρέπει νὰ αὔξηθῆ ὁ ἀριθμὸς τῶν περιφερειῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ζήτημα τῆς αὔξεσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἐπιθεωρητῶν εἶναι ζήτημα οικονομικόν, προτείνω ὅπως, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διατεθῆ πίστωσις ἐκ τῶν χορηγουμένων διὰ τὴν Ἐκπαίδευσιν, διατεθῆ ἐν ποσὸν ἑνὸς ἕως ἑνὸς καὶ ἡμίσεως ἑκατομμυρίου δραχμῶν ἐκ τῶν Ἐκπαιδευτ. τελῶν, διὰ νὰ ἰδρυνθῶν εὐθὺς ἀμέσως 10—20 νέαι περιφέρειαι. Ἡ ἀφαίρεσις ἑνὸς τοιοῦτου μικροῦ ποσοῦ ἐκ τῶν διατιθεμένων διὰ τὰς διδακτηριακὰς ἀνάγκας δὲν πρόκειται νὰ ἐπιδράσῃ σοβαρῶς εἰς τὸ ὅλον διδακτηριακὸν ζήτημα, τοῦ ὁποίου ἡ λύσις καὶ χρόνον πολὺν θὰ ἀπαιτήσῃ καὶ χρήματα πολλὰ, ἐξ ἀντιθέτου δὲ θὰ βελιώσῃ σημαντικώτατα τὴν Διοίκησιν καὶ τὴν Ἐποπτείαν τῆς Λαϊκῆς Παιδείας, διὰ τῆς ἰδρύσεως, εὐθὺς τώρα, εἰκοσι νέων περιφερειῶν. Μὴ λησμονῶμεν ἄλλως, ὅτι πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἔτην ἡ Κυβέρνησις, εὐρεθεῖσα πρὸ οικονομικῶν δυσχερειῶν ἐπῆρεν ἐκ τῶν Ἐκπαιδευτ. τελῶν περὶ τὰ 15 ἑκατομμύρια πρὸς κάλυψιν ἀναγκῶν ξένων πρὸς τὴν Ἐκπαίδευσιν. Ἐνα τοιοῦτον μέτρον προτείνω νὰ ληφθῆ καὶ ὄχι τὸ ὑποδειχθὲν ὑπὸ τοῦ Εἰσηγητοῦ κ. Μιχαηλίδου, νὰ ὑποβιβασθῶν δηλ. τὰ πολυτάξια Σχολεῖα, διὰ νὰ ἐξοικονομηθῶν χρήματα διὰ τὴν ἰδρυσιν νέων περιφερειῶν. Δὲν εἶναι λογικόν, ὅταν τρυπήσῃ τὸ πανταλόνι μας, νὰ κόπτωμεν τὸ ἄκρον αὐτοῦ, διὰ νὰ τὸ μπαλώσωμεν. Τὸ μάλωμα πρέπει νὰ εὐρεθῆ ἀπὸ ἄλλου».

Ὁ Ἐπιθεωρητῆς Ἡρακλεῖον κ. Ι. Σταυρακάκης παρατηρεῖ, ὅτι, μολοντί τάσσεται ὑπὲρ τῆς αὔξεσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν, δὲν δύναται νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴν ἄρτι ἐξενεχθεῖσαν γνώμην, καθ' ἣν ἡ αὔξησις αὕτη δέον νὰ γίνῃ

εις βάρος τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν, διότι ἡ λήψις τοῦ μέτρου τούτου δὲν εἶναι, οὔτε δυνατή, οὔτε ἐπωφελής, καθόσον τὸ μὲν ἥμισυ τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν ἔχει διατεθῆ ὡς χρεωλύσιον τοῦ δανείου τοῦ 1.000.000 λιρῶν, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ πρέπει νὰ διατίθεται διὰ τὰ διδακτήρια τῆς ὑπαίθρου χώρας, ὧν πολλὰ εἶναι ἡμιτελῆ.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἐδέσσης κ. Σ. Πίσπερης εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι αἱ ἐκπαιδευτικαὶ περιφέρειαι δὲν ἠμποροῦν νὰ διαρθεθοῦν ἀκριβῶς ἐπὶ τῇ βάσει ὠρισμένου ἀριθμοῦ διδασκάλων ἢ Σχολείων, διότι διάφοροι παράγοντες (συγκοινωνία, ποιὸν διδασκάλων, ἑδαφικαὶ δυσκολίαι κ.λ.π.) ἐπιδρῶν σπουδαίως εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου. Φρονεῖ, ὅτι κάθε περιφέρεια πρέπει νὰ περιλαμβάνη 75—100 Σχολεῖα μὲ 100—150 διδασκάλους. Τὴν διαίρεσιν τοῦ διοικητικοῦ καὶ καθοδηγητικοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἀποκορνεῖ, διότι δι' αὐτῆς θὰ ἐπέλθῃ διάσπασις τῆς ἐνότητος, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὴν ἐποπτεῖαν τῶν Σχολείων.

Λαμβάνουν μετὰ τοῦτο τὸν λόγον ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ τινες ἄλλοι ἐκ τῶν κ. συνέδρων, οἱ ὅποιοι διὰ βραχυτάτων τάσσονται ὑπὲρ τῆς γνώμης τῆς κατὰ τὸ δυνατόν ἄρσεως τῆς μεταξὺ τῶν περιφερειῶν ὑπαρχούσης ἀνισότητος καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ σημερινοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν.

Ὁ κ. Πρόεδρος συνοψίζει ἐπὶ τούτοις τὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος λεχθέντα ὡς ἑξῆς: Ἡ μεγάλη πλειονοψηφία τοῦ συνεδρίου εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι εἰς τὴν καλύτεραν διεξαγωγὴν τῶν Ἐπιθεωρητικῶν ἔργων θὰ συντελέσῃ σημαντικῶς τὸ μὲν ἢ κατὰ τὸ δυνατόν ἄρσις τῆς μεταξὺ τῶν σημερινῶν ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν ὑπαρχούσης ἀνισότητος ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων καὶ τῶν σχολείων, κατατείνουσα προπαντὸς εἰς τὴν ἐλάφρυνσιν τῶν ὁμολογουμένως πολὺ μεγάλων περιφερειῶν, τὸ δὲ ἢ αὐξήσις ἐν γένει τοῦ σημερινοῦ ἀριθμοῦ τῶν περιφερειῶν τοῦλάχιστον

χιστον εις τον υπ' αυτων των κειμενων Νομων προβλεπομενον αριθμον των 120. Παρα την γνωμην ταυτην της μεγαλης πλειοψηφιας διευτυπηθη υπο ενιων συνεδρων και η γνωμη, οτι το μονον ουσιαστικον μετρον, το οποιον θα συντελεση εις την αριτιαν διεξαγωγην του τε διοικητικου και του καθοδηγητικου εργου της Επιθεωρησεως, εινα ο αποχωρισμοσ των δυο αυτων εργων και η αποδοσις εκατερου εις ιδιον προσωπον.

Ο κ. Προεδρος θετει κατωπιν εις συζητησιν το θεμα, αν εις την ατελη διεξαγωγην των επιθεωρητικων εργων συντελη και η υφισταμενη συνθεσις των εποπτικων Συμβουλιων, τινα δε μετρα εν τη περιπτωσει ταυτη πρεπει να ληφθουν προς βελτιωσιν αυτης.

Ο Επιθεωρητης Τρικκάλων κ. Σ. Μένταυλος υποστηριζει, οτι η λειτουργια των Εποπτικων Συμβουλιων θα βελτιωθη σημαντικωσ, αν αντι του Γυμνασιάρχου διοριζεται υπο του Υπουργειου ωσ μελοσ εις δημοδιδασκαλοσ λαμβανόμενοσ εκ καταλόγου, τον οποιον ηθελεν υποβάλει εις αυτο ο Επιθεωρητης.

Ο Επιθεωρητης Φωκίδοσ κ. Θ. Παπαβασιλείου παρατηρει τα ακόλουθα: «Απο του ετουσ 1918 υποστηριζω, οτι οι Επιθεωρηται των δ. σχολειων πρεπει να εδρευουν εις την αυτην πόλιν, εις ην και ο Γ. Επιθεωρητης, εις ου την δικαιοδοσιαν υπάγονται. Εκαστοσ τούτων θα αναλάβη ωρισμένοσ τομέα και θα εκτελη τα καθήκοντά του ωσ νυν, αλλά θα εινα και μέλη του Εποπτικου Συμβουλιου, το οποιον θα απαρτιζεται εκ των Επιθεωρητων των δ. σχολειων, του Διευθυντου του Διδασκαλειου, εν υπαρχη εις την εδραν Διδασκαλειου, του Υγειονομικου Επιθεωρητου και του Γ. Επιθεωρητου ωσ προεδρου. Εφοσον η γνωμη μου αυτη δέν πραγματοποιειται, σκοπιμον εινα να μεινη το Εποπτικον Συμβουλιον, ωσ εχει, προστιθεμένοσ και ενόσ δημοδιδασκαλου, διοριζόμενου υπο του Επιθεωρητου. Σχετικα με τον δημοδιδασκαλον

τούτων ὀρθὸν θὰ ἦτο νὰ διανύη οὗτος τὸ 33ον ἔτος τῆς ὑπηρεσίας του, ἵνα μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς τριετοῦς θητείας του ὡς μέλους τοῦ Συμβουλίου ἀπομακρυνθῆ ὁριστικῶς τῆς ὑπηρεσίας, ἐκτὸς ἂν κριθῆ κατάλληλος νὰ παραμείνῃ καὶ διὰ δευτέραν τριετίαν. Ἐφόσον δὲ κατὰ τὴν κρατοῦσαν σύνθεσιν τοῦ ἑποπτ. Συμβουλίου μετέχουν αὐτοῦ καὶ οἱ Γυμνασιάρχαι, ὀρθὸν θὰ ἦτο ἐπίσης νὰ ἐφαρμοσθῆ ἐπὶ αὐτῶν ὁ Νόμος ΦΜ' περὶ ἐντοπιότητος τῶν ὑπαλλήλων.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἡρακλείου κ. Ἰ. Σταυρακάκης παρατηρεῖ, ὅτι ἡ πρότασις τοῦ κ. Θ. Παπαβασιλείου, ὅπως ἐδρεύουν οἱ Ἐπιθεωρηταὶ τῶν δ. σχολείων εἰς τὴν ἔδραν τοῦ εἰς ὃν ὑπάγονται Γ. Ἐπιθεωρητοῦ, δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῆ, τοῦλάχιστον εἰς τὴν Κρήτην. Ὡς πρὸς τὰ Ἐποπτικά Συμβούλια φρονεῖ, ὅτι καλῶς ἔχουν, ὅπως εἶναι σήμερον. Κέρβερος τοῦ συμφέροντος τοῦ δημῶν καὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως εἶναι, κατὰ τεκμήριον τοῦλάχιστον, ὁ πρῶτος τῶν δημοδιδασκάλων, δηλαδή ὁ Ἐπιθεωρητής. Ἐὰν οἱ δημοδιδασκαλοὶ δὲν θεωροῦν ἀρκετὸν ἔρεισμα τὸν Ἐπιθεωρητήν, ἢς προστεθῆ εἰς τὸ ὑπάρχον Συμβούλιον εἰς δημοδιδάσκαλος, ἐκλεγόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, διὰ νὰ λείψῃ ἐπὶ τέλους καὶ τὸ παράπονον, ὅτι δῆθεν δικάζονται ἐρήμην. Πάντως δὲν θὰ ζημιώσῃ τὸ τοιοῦτο τὴν Ἐκπαίδευσιν. Τὸ νὰ καταρτισθῆ ὅμως τὸ Συμβούλιον ἀποκλειστικῶς ἐκ διδασκάλων, ὅπως ὑποστηρίζεται ὑπὸ τινων, δὲν τὸ θεωρῶ συμφέρον εἰς τὸν κλάδον τῶν δημοδιδασκάλων. Ἀρκεταὶ διαιρέσεις καὶ διχόνοια ἔχουν σπαράξει τὸν κλάδον, ὥστε νὰ μὴ εἶναι συμφέροσα ἡ προσθήκη καὶ νέων ἀφορμῶν διαιρέσεων. Τέλος παρατηρεῖ, ὅτι πρέπει νὰ καταργηθῆ ἡ θεσπισθεῖσα ἑκατοντάδραχος ἀμοιβὴ διὰ τὴν παράστασιν εἰς τὰς συνεδρίας τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Καλαβρύτων κ. Κ. Μπακανάκης παρατηρεῖ σχετικῶς μὲ τὴν πρόσληψιν δημοδιδασκάλων ὡς μελῶν τοῦ Ἐπο-

πτικοῦ Συμβουλίου τὰ ἀκόλουθα: «Ἐπαναλαμβάνεται συχνά, ὅτι οἱ δημοδιδάσκαλοι ζητοῦν προνομικὴν θέσιν εἰς τὴν ὑπαλληλικὴν οἰκογένειαν. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές. Ἐζήτησαν καὶ ζητοῦν μόνον νὰ χωροῦν εἰς τὴν ὑπαλληλικὴν οἰκογένειαν καὶ νὰ μὴ περισεύουν. Δυστυχῶς ὁ κλάδος τῶν παρὰ τοὺς ἀγῶνάς του δὲν τὸ κατώρθωσεν εἰσέτι. Κλασσικὸν παράδειγμα: Ἐδόθη ἡ τελευταῖον κενωθεῖσα θέσις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ συμβούλου εἰς τὸν Φιλόλογον Ἐπιθεωρητὴν τῶν δ. σχολείων καὶ ὄχι εἰς τὸν δημοδιδάσκαλον Ἐπιθεωρητὴν. Δεύτερον παράδειγμα: Οὐδεὶς ὑπάλληλος τιμωρεῖται ὑπὸ ξένου Ὑπουργείου πλὴν τοῦ δημοδιδασκάλου. Εἶναι ὑπερήτης ὄλων τῶν Ὑπουργείων, λαμβάνει διαταγὰς ἀπὸ ὅλα, εἰς ἀντάλλαγμα δὲ τιμωρεῖται ἀπὸ ὅλα, καὶ μάλιστα καὶ ὅταν ἀκόμη πταῖουν οἱ ὑπάλληλοι τῶν τιμωρούντων Ὑπουργείων. Ἡγωνίσθη λοιπὸν καὶ ἀγωνίζεται νὰ ἀπελευθερωθῇ. Αὐτὸς δὲ εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν ζητεῖ τὰς θέσεις τῶν μελῶν τῶν Ἐποπτικῶν Συμβουλίων καὶ ὄχι διότι δὲν εὗρίσκει δικαιοσύνην ἀπὸ τοὺς Ἐπιθεωρητάς. Οἱ καλοὶ δημοδιδάσκαλοι οὐδέποτε συγκρούονται μὲ τοὺς Ἐπιθεωρητάς. Ἀπ' αὐτῆς τῆς πλευρᾶς ἐξεταζομένου τοῦ ζητήματος ἔχουν δίκαιον νὰ ζητοῦν τὰς περὶ ὧν πρόκειται θέσεις. Ἀλλὰ καὶ ἂν θεωρήσωμεν τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου ὡς συμβούλους τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, πάλιν καλύτερος θὰ εἶναι τῶν σημερινῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτό, τὸ ὁποῖον ζητοῦν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ, διότι ἡ Πολιτεία μὲ τὸ σταγονόμετρον παρέχει εἰς αὐτοὺς τὰ δικαιώματα, ἃς μείνῃ, ὅπως ἔχει τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον μὲ τὴν προσθήκην καὶ ἐνὸς δημοδιδασκάλου διὰ διορισμοῦ ἀπὸ τοὺς ἀρίστους. Ὁ Γυμνασιάρχης ἃς μὴν εἶναι ἐντόπιος καὶ ἃς μὴ ἀμείβεται ἰδιαιτέρως διὰ τὴν συμμετοχὴν του εἰς τὸ Ἐπ. Συμβούλιον.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ζαγορίου κ. Π. Ταμπακόπουλος λέγει κατόπιν τὰ ἀκόλουθα: «Τὸ διοικητικὸν ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ

είναι συνυφασμένον νομοθετικῶς μὲ τὸν θεσμόν τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου. Ἐνας θεσμός κρίνεται ἂν ἐπέτυχεν ἢ ὄχι ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματά του εἰς τὴν ἐφαρμογήν, τὰ ὁποῖα ἐκπληρώνουν ἢ δὲν ἐκπληρώνουν τοὺς σκοποὺς τοῦ νομοθέτου, ἀπὸ τὴν ἡλικίαν καὶ τὰς ὀλιγωτέρας τροποποιήσεις του ἀνάμεσα εἰς τὰ χρόνια. Ὁ θεσμός τῶν Ἐποπτικῶν Συμβουλίων καὶ πολλὰ χρόνια ἔζησε καὶ ἐλαχίστας τροποποιήσεις ὑπέστη. Δὲν ἐξητήθη οὔτε ἀπὸ τὸν κλάδον, οὔτε ἀπὸ τὴν κοινὴν γνώμην ἢ κατὰρρησίν του. Ἔτσι καὶ κανένας νομοθέτης τόσα χρόνια τώρα δὲν ἐσκέφθη νὰ τὸν ἀλλάξῃ εἰς τὰς βάσεις του. Νομοθετήματα λοιπὸν, ποῦ ἡ κοινὴ γνώμη, ὁ λαὸς τὰ δέχεται ἀδιαμαρτύρητα νὰ ζοῦν χωρὶς νὰ ζητῇ τὴν ριζικὴν τροποποίησίν των, ἀνταποκρίνονται βέβαια εἰς τὸν προορισμὸν των καὶ ἔχουν ἰσχυρὰν τὴν βᾶσιν καὶ δημοκρατικὴν τὴν σύνθεσιν.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Συμβούλια λειτουργοῦντα τόσα χρόνια τώρα ἔμειναν μακρὰν ἀπὸ τὴν μοναρχοκρατίαν, τὸν αὐταρχισμόν, τὴν αὐθαιρεσίαν. Περιορίσθησαν εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ δημοκρατικοῦ χρώματος, τοῦ λαϊκοῦ χαρακτήρος καὶ ἔτσι τόσαι καὶ τόσαι θύελλαι προπολεμικαί, πολεμικαὶ καὶ μεταπολεμικαὶ τὰ ἀφῆκαν ἄθικτα. Εἶναι ἓνα δεῖγμα τῆς στερεότητός των, ποῦ ὀφείλεται εἰς τὴν δικαίαν καὶ ἀμερόληπτον κρίσιν των περὶ τῶν Ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων.

Λιὰ τὴν χρησιμότητα λοιπὸν τοῦ θεσμοῦ τῶν Ἐποπτικῶν Συμβουλίων, τὴν εὐεργετικὴν των ἐπίδρασιν εἰς τὴν λαϊκὴν παιδείαν καμμία ἀντίρρησης.

Ἄλλο ὅμως τώρα, ἂν ἡ διαφορετικὴ των σύνθεσις θὰ ἔκαμνε καὶ τελειότεραν τὴν λειτουργίαν των.

Λιὰ τὴν σύνθεσιν τῶν Ἐποπτικῶν Συμβουλίων θὰ ἠμποροῦσαν ἀσφαλῶς νὰ ἔχουν κάποιαν γνώμην καὶ οἱ Ἐπιθεωρηταὶ τῆς

Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως, πού τὰ ἔζησαν χρόνια ὀλόκληρα, πού ἀντελήφθησαν τὰς ἑλλείψεις των καί γνωρίζουν τί εἶναι ἐκεῖνο πού τὰ ἐμποδίζει νά λειτουργοῦν ἰδανικά καί νά παρουσιάζουν ἀποτελέσματα, ὅπως τὰ ἐπόθησε καί ὁ κλάδος καί ὁ Νομοθέτης.

Διὰ νά ἀποκτήσῃ ἕνας κλάδος ἕνα Συμβούλιον διοικητικόν, ἕνα Συμβούλιον, πού νά διευθύνῃ τήν τύχην του, νά διευθετῇ τὰ προκύπτοντα ζητήματά του καί λύνῃ τὰ παρουσιαζόμενα προβλήματα του, ἕνα Συμβούλιον μέ λαϊκόν χρώμα καί δημοκρατικὴν συνείδησιν, πρέπει ὁ κλάδος αὐτός νά ἔχῃ ἀνδρωθῆ καί νά ἔχῃ κάμει ἀρκετὰ βήματα πρὸς τὴν πρόοδον, νά ἔχῃ ἀποκτήσει συνείδησιν ἐπαγγελματικὴν, ὥστε νά εἶναι ἕτοιμος νά δεχθῇ τὴν ἀποκέντρωσιν καί σιγά-σιγά τὴν αὐτοδιοίκησιν. Ὁ Ἐκπαιδευτικὸς κλάδος τὰ τελευταῖα μάλιστα χρόνια ἀπέδειξε, πὼς τὰ προσόντα αὐτὰ τὰ ἔχει καί συνεπῶς ἦταν ἄξιος νά κρατηθῇ μακρὰν ἀπὸ τὴν μονοκρατορία, ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσίαν τοῦ ἐνός.

Καί ἕνα Συμβούλιον διοικητικὸν ἐνὸς κλάδου ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος διὰ νά ἠμπορέσῃ νά σταδιοδρομήσῃ, νά στερεοποιηθῆ, νά ἐπιδράσῃ ἀποτελεσματικά καί συγχρονισμένα, πρέπει νά ἀποτελεσθῇ ἀπὸ πρόσωπα, πού πονοῦν τὸν κλάδον αὐτόν, πού τὸν ἔχουν ζήσει, τὸν ἔχουν γνωρίσει ἀπὸ κάθε ἄποψιν καί εἰς αὐτὰς τὰς λεπτομερείας ἀκόμη, ἀπὸ πρόσωπα, πού εἶναι βγαλμένα ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τοῦ κλάδου αὐτοῦ, μὰ προικισμένα ὅμως μέ κάποιαις ἐξαιρετικαῖς ἀρετάς, δηλαδὴ μέ ἀνεξαρτησίαν γνώμης, μέ ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν, μέ ἀμερόληπτον συνείδησιν, μέ ἀνδρισμὸν καί ψυχικὸν σθένος ἀκατάβλητόν, μέ ἠθικὸν κῆρος καί τελείαν ἐπαγγελματικὴν κατάρτισιν.

Τὰ σημερινὰ Ἐποπτικά Συμβούλια μέ τὴν σύνθεσίν των ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀπαίτησιν;

Ἐγὼ θὰ περιορισθῶ μόνον εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ Ἐπ. Σ. Εἰς τὴν περιφέρειάν μου, διότι ὄν μόλις ἀπὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεως ἔτους Ἐπιθεωρητῆς δὲν ὑπηρετήσα ἄλλοῦ, δὲν θέλω δὲ νὰ ὀμιλήσω θεωρητικῶς. Τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον εἰς τὴν περιφέρειαν Ζαγορίου ἀπετελέσθη κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὸν Εἰρηνοδίκην, τὸν διευθυντὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου, διδάσκαλον τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων, καὶ τὸν Ἐπιθεωρητὴν. Ὁ διευθυντῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου εἶχε τὰ ἴδια προσόντα μὲ πολλοὺς δημοδιδασκάλους ἐξ ἀναγνωρίσεως, δηλ μόνον ἀπολυτήριον Γυμνασίου. Τὰ περισσότερα Ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ τώρα Ἡμιγυμνάσια τέτοιο ἔχουν τὸ προσωπικὸν εἰς τὰς Νέας Χώρας. Ἐνας διδάσκαλος ὅμως τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων, ὃν κατωτέρως μορφώσεως παιδαγωγικῆς καὶ ἐγκυκλοπαιδικῆς πολλῶν δημοδιδασκάλων καὶ μάλιστα πτυχιούχων καὶ κατωτέρων τυπικῶν προσόντων, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐμφορῆται ἀπὸ τὴν ἐπιβαλλομένην ἀνεξαρτησίαν γνώμης καὶ ἀμερόληπτον συνείδησιν καὶ οὔτε νὰ ἔχη τὸ ἀπαιτούμενον ἠθικὸν κῆρος. Ἐγὼ μάλιστα διέγγωσα εἰς τὴν ψυχὴν των καὶ κάποιον φθόνον ἐναντίον τῶν δημοδιδασκάλων, διότι ἐπέτυχαν νὰ προάγωνται εἰς ἀνωτέρας βαθμίδας, ἐνῶ αὐτοὶ ἔμειναν στάσιμοι εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ γραμματέως β'. Δὲν ἤμπορεῖ λοιπὸν νὰ κρίνῃ ψύχραιμα καὶ ἀμερόληπτα ὡς Πρόεδρος τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου, ὅταν πρόκειται διὰ τὴν προαγωγὴν ἢ ὅποιανδήποτε ἄλλην ἀμοιβὴν ἐνὸς δημοδιδασκάλου μὲ τὰ ἴδια τυπικὰ προσόντα. Ἐκτὸς αὐτοῦ εἶναι πολὺ διαφορετικαὶ αἱ κατευθύνσεις τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως. Εἶναι διαφορετικοὶ οἱ σκοποὶ τῆς, τὰ μέσα τῆς, οἱ πνευματικοὶ τῆς ὀρίζοντες.

Ἡ Μέση Ἐκπαίδευσις δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἔχη κοινὸν τὸ ἰδανικὸν μὲ τὴν λαϊκὴν ἐκπαίδευσιν. Δυσκολεῦεται πολὺ νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς δημοτικῆς, νὰ ἐνστερνισθῇ τὰς κατευθύνσεις τῆς, νὰ ἔγνωρῃ τὰς ἀνάγκας τῆς. Δι' αὐτὸ καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς θὰ

μείνουν πάντα μακρὰν ἀπὸ τὸ λαϊκὸν σχολεῖον, μὲ ἄδεια πάντοτε τὴν ψυχὴν των ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῆς λαϊκῆς σχολικῆς ἀνάγκης. Δὲν ἔζησαν τὸ λαϊκὸν σχολεῖον, δὲν ἔνοιωσαν τὰς ἀνάγκας καὶ τὸν χαρακτῆρά του. Ἔτσι βέβαια καίθε ἐνέργειά των εἰς τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον δὲν θὰ προέρχεται ἀπὸ ἐσωτερικὴν ἀνάγκην διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ λαϊκοῦ σχολείου καὶ τοῦ λειτουργοῦ του, δὲν θὰ προέρχεται ἀπὸ πόνον ἀπὸ βαθεῖαν γνῶσιν τῶν πραγμάτων ἀλλὰ ἀπὸ ἄπλοῦν ἐπιβαλλόμενον καθήκον.

Εἶναι διαφορετικὸν κατὰ τὴ γνώμη μου, ἂν εἰς τὴν θέσιν τοῦ λειτουργοῦ τῆς Μέσης ἔρχεται ὁ δημοδιδάσκαλος, ἀλλὰ δημοδιδάσκαλος ἐκλεκτὸς τῆς κάθε περιφερείας, μὲ προσόντα ἀδιαφιλονείκητα, μὲ ψυχικὸν σθένος, μὲ εὐρεσίαν μόρφωσιν, μὲ ἠθικὸν κῦρος καὶ ἀμεροληψίαν γνώμης. Τέτοιοι εὐρίσκονται πολλοὶ εἰς κάθε περιφέρειαν. Δὲν εἶναι δύσκολος ἡ ἐκλογή των καὶ ἡ ἀπόσπασίς των διὰ ὄρισμένα χρόνια, 3—4, εἰς τὴν ἔδραν. Ἔτσι ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἡ σύνθεσις τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου θὰ εἶναι πλέον δημοκρατικὴ, πλέον συγχρονισμένη καὶ ἀνάλογος πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ σημερινοῦ κοινωνικοῦ πνεύματος, προβάλλοντος τὸν αὐτοδιοικητικὸν θεσμόν, ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲ αἱ ἀποφάσεις του θὰ προέρχονται ἀπὸ βαθεῖαν γνῶσιν προσώπων καὶ πραγμάτων, ἀπὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ λαϊκοῦ σχολείου καὶ τοῦ ἔργατου του, θὰ ἔχουν δὲ τὸ κῦρος τῆς πείρας καὶ ἀμεροληψίας, τῆς δικαίας κρίσεως καὶ ἀκριβοῦς ἐκτιμήσεως.

Δὲν τοίμῳ νὰ προτείνω ὅπως καὶ τὰ δύο μέλη προέρχονται ἀπὸ τὸν διδασκαλικὸν κόσμον. Τὸ θεωρῶ πρόωρον ἀκόμη. Φοβοῦμαι τὴν κατάρχησιν τῆς πλειοψηφίας, τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦ θεσμοῦ τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου.

Λιὰ τὸ δικαστικὸν μέλος ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ καθιερωθῆ νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὸ Ἐποπτ. Συμβούλιον δικαστικὸς μόνον μέγρι τοῦ Εἰρηνοδίκου.

Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ αὐτὴν πρέπει νὰ προεδρεύῃ ὁ Ἐπιθεωρητής, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ὁ φυσιολογικὸς Πρόεδρος τῆς Ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν περιφέρειάν του, ὁ γνώστης προσώπων, πραγμάτων καὶ καταστάσεων, ὁ ρυθμιστὴς τῆς εὐγενοῦς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως. Δὲν πρόκειται ἄλλως περὶ πολυμελοῦς συμβουλίου, ὅπου ἐν ἰσοψηφίᾳ νικᾷ ἡ ψῆφος τοῦ Προέδρου. Ἐδῶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου μόνον ἠθικὸν κῆρος δύναται νὰ ἔχη. Δίκαιον δὲ τὸ ἠθικὸν τοῦτο κῆρος νὰ ἔχη ὁ Ἐπιθεωρητής, ὅστις καὶ κατὰ βαθμὸν καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ρυθμίσεως τῆς Ἐκπαιδεύσεως εἶναι ἀνώτερος τοῦ Εἰρηνοδίκου.

Συνέβη διὰ μῆνας πολλοὺς εἰς τὴν περιφέρειάν μου νὰ προεδρεύῃ τοῦ Ἐποπτικ. Συμβουλίου ὁ Γραμματεὺς τοῦ Εἰρηνοδικείου μὲ βαθμὸν ἀκολουθού. Δὲν θέλω νὰ διαμφισβητήσω τὴν ἀξίαν τοῦ γραμματέως, οὔτε καὶ τὴν μόρφωσίν του, εἶναι ὅμως πρωτοφανὲς εἰς τὰ Συμβουλιακὰ χρονικὰ νὰ εἶναι πρόεδρος ὁ γραμματεὺς τοῦ εἰρηνοδικείου μὲ βαθμὸν ἀκολουθού καὶ μέλος ὁ Ἐπιθεωρητής μὲ βαθμὸν τμηματάρχου.

Ἄν εἰς τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον δοθῆ ἡ ἀνωτέρω σύνθεσις ἔχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι καὶ τὸ διοικητικὸν ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ θὰ ρυθμίζεται καλύτερα καὶ ἡ λειτουργία τοῦ Συμβουλίου θὰ εἶναι τελειότερα, δημοκρατικωτέρα, λαϊκωτέρα καὶ περισσότερον προσεγγίζουσα εἰς τὸν αὐτοδιοικητικὸν θεσμόν.

Ὁ Ἐπιθεωρητής Παραμυθίας κ. Παν. Παυλοῦρος λέγει τὰ ἀκόλουθα: «Ἡ σύνθεσις τοῦ σημερινοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου μας ἀποτελεῖ ἀνορθογραφίαν μέσα εἰς τὸν Νόμον τῆς Διοικήσεως τῆς Παιδείας. Ὁ Νόμος αὐτὸς ἠθέλησε λειτουργοῦς τῆς διοικήσεως

ειδικούς με μόνιμον ένασχόλησιν τὰς διοικητικὰς ὑποθέσεις καὶ δι' αὐτὸ ἐξεχώρισε τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Διοικητικὸν Συμβούλιον εἰς Συμβούλιον Μέσης καὶ εἰς Συμβούλιον Δημοτικῆς. Εἰς τὸ Ἐποπτικὸν ὅμως Συμβούλιον τῆς Δημοτικῆς, ποῦ ρυθμίζει σχεδὸν ὅλα τὰ ζητήματα τῆς περιφερείας του, ὁ νομοθέτης ἔδωσε εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν ὡς συμβούλους τοὺς πλέον ἀκατάλληλους, τὸν Γυμνασιάρχην καὶ τὸν δικαστὴν. Ὑπάλληλοι βέβαια ἀξιότιμοι καθ' ὅλα, με κοινωνικὸν κῦρος, ὅσον θέλετε, μὰ ἄνθρωποι, ποῦ τὰ ἐκπαιδευτικὰ διαφέροντα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου τὰ ἔχουν καὶ πρέπει νὰ τὰ ἔχουν εἰς τὸ περιθώριον τῆς ψυχῆς των, ἂν θέλουν νὰ εἶναι καλοὶ ὑπάλληλοι εἰς τὸ κύριόν των ἔργον. Διὰ σύμβουλοι λοιπὸν εἶναι ἀκατάλληλοι. Ἐλέχθη βέβαια, ὅτι οἱ ὑπάλληλοι αὐτοὶ χρειάζονται μᾶλλον ὡς «τιμηταί» τοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, παρὰ ὡς σύμβουλοί του. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ δηλώσω, ὅτι διαφωνῶ ὡς πρὸς τοῦτο. Τιμηταί μας εἶναι μόνον οἱ Προϊστάμενοί μας δηλαδή τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον καὶ τὸ Ὑπουργεῖον καὶ ποτὲ οἱ ἰσότιμοι σύμβουλοί μας τοὺς ὁποίους χρειάζομεθα διὰ θετικὴν συμβολὴν εἰς τὸ ἔργον μας, καὶ ὄχι ὡς ἄρνησιν. Τέτοιαν ὅμως συμβολὴν δὲν ἠμποροῦν νὰ μᾶς τὴν δώσουν, διότι ἄλλαι εἶναι αἱ κατευθύνσεις των. Δι' αὐτὸ ἔχομεν τὴ γνώμην, ὅτι πρέπει εἰς τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον νὰ εἰσέλθουν καὶ δημοδιδάσκαλοι αἰρετοί. Δὲν παραδέχομαι τὴν ἄποψιν, ὅτι θὰ πολιτεύωνται ἢ θὰ ἐπηρεάζωνται εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ συμβούλου. Διατὶ νὰ τοὺς ἀποδώσωμεν τὰς ψυχικὰς αὐτὰς κατωτερότητας; Δὲν πιστεύω νὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς εἰς τὰ σοβαρά, ὅτι εἶναι συμφυεῖς μετὰ τὸ ἐπάγγελμά των. Αὐτὸ εἶναι ζήτημα χαρακτῆρος καὶ ὄχι ὑπαλληλικοῦ βαθμοῦ. Ἐπειτα ἡμεῖς οἱ προϊστάμενοί των, ποῦ τόσα μᾶς ἔχει ἐμπιστευθῆ ἡ Πολιτεία, ἀπὸ δημοδιδασκάλους δὲν προερχόμεθα; Αἱ ἀντιρροήσεις αὐταὶ διὰ τὴν ἰκανότητα τοῦ δημοδιδασκάλου νὰ

λάβη μέρος εις τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον μοῦ ἐνθυμίζου τὴν ἐποχὴν, ποῦ ἐρρίφθη διὰ πρώτην φορὰν ἡ ἰδέα νὰ γίνωνται Ἐπιθεωρηταὶ ἀπὸ δημοδιδασκάλους καὶ ὄχι ἀπὸ λειτουργοὺς τῆς Μέσης. Φαντάζομαι, πῶς, ἂν ἐξαναζωτάνευσαν αἱ τότε συζητήσεις καὶ ἀντιρροήσεις, θὰ ἦσαν πανόμοια μετὰ τὰς σημερινάς. Καὶ ὅμως πόσον δίκαιον ἔδωσαν τὰ πράγματα εἰς τοὺς τότε προοδευτικούς.

Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, γρήγορα θὰ ἀντικρουθῇ τὸ πρόβλημα τῶν μελῶν τοῦ Ἐποπτικοῦ, διότι μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν ἡμιγυμνασίων θὰ μετέχη κατ' ἀνάγκην εἰς αὐτὸ καὶ ὁ δημοδιδάσκαλος. Πιστεύω λοιπὸν, ὅτι εἰς τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον πρέπει νὰ εἰσέλθουν δημοδιδάσκαλοι αἰρετοὶ διὰ τὸ ἔχει ὁ δημοδιδάσκαλος τὸ φυσικὸν τοῦ συμβούλιου, τὸ φυσικὸν τοῦ δικαστήριου. Βλέπω ὅμως, ὅτι ἡ Πολιτεία δὲν δέχεται τὰς ἀπόψεις αὐτάς. Θὰ ἠμποροῦσε τότε νὰ διορίσῃ δημοδιδάσκαλον καί, ἂν δὲν κόνη τὸ καθῆκόν του, νὰ τὸν ἀπολύσῃ. Καὶ σήμερον ὑπάρχουν ἐποπτικά συμβούλια, εἰς τὰ ὁποῖα μετέχουν δημοδιδάσκαλοι, δὲν ὑπεστηρίχθη δὲ ἀπὸ κανένα, ὅτι τὰ συμβούλια αὐτὰ δὲν ἐργάζονται ἰσάξια μετὰ τὰ ἄλλα. Ἦμπορεῖ, φαντάζομαι, ἡ Πολιτεία νὰ κάμῃ μίαν ἀβαρίαν εἰς τὰς ἀντιλήψεις τῆς καὶ νὰ διορίσῃ εἰς τὴν θέσιν τοῦ Γυμνασιάρχου ἕνα δημοδιδάσκαλον. Θὰ ἀποδειχθῇ τότε ὅτι ὁ δημοδιδάσκαλος εἶναι εἰς θέσιν νὰ βαστάξῃ ἀξιόλογα τὸ βάρος τοῦ συμβούλου τοῦ Ἐποπτικοῦ.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Λαρίσης κ. Ι. Καλλιγᾶς φρονεῖ, ὅτι τὰ Ἐποπτικά Συμβούλια πρέπει νὰ μείνουν ὅπως ἔχουν μετὰ τὴν προσθήκην μόνον ἐνὸς δημοδιδασκάλου, διοριζομένου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἰωαννίνων κ. Γ. Σπερτιέρης ἀπορεῖ, πῶς λέγεται, ὅτι ὁ διδασκαλικὸς κόσμος δὲν ἀντιπροσωπεύεται εἰς τὰ Ἐποπτικά Συμβούλια, ἐνῶ ἀντιπροσωπεύεται ἐπαρκέστατα ὑπ'

αὐτοῦ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ὅστις προέροχεται ἐκ τῶν σπλάγχων του, φρουρεῖ τὸν διδάσκαλον, ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν αὐτοῦ καὶ εὐθύνεται ἐξ ὀλοκλήρου δι' αὐτόν. Συνιστᾷ μόνον, ὅπως ἐκ πάντων τῶν σημείων (κλάδου δημοδιδασκάλων, κλάδου Ἐπιθεωρητῶν, προϋσταμένων ἀρχῶν) καταβληθῶν αἱ δέουσαι προσπάθειαι διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀρίστων ὡς Ἐπιθεωρητῶν, τονίζει δὲ ὅτι εἶναι εὐκολόν τοῦτο καὶ δυνατόν, διότι δὲν παραδέχεται, ὅτι μεταξὺ τῶν 15 χιλιάδων δημοδιδασκάλων δὲν ὑπάρχουσιν 70 ἢ 80 ἄριστοι διὰ τὸ Ἀξίωμα τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ».

Λέγει προσέτι, ὅτι ἔχει πεισθῆ ἔκ πείρας, ὅτι ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου δεόν νὰ ὑπαχθῆ εἰς τὸν Νόμον ΦΜ' περὶ ἐντοπιότητος. Διαμαρτύρεται δὲ ἐντονώτατα διὰ τὴν ἐκτοξευθεῖσαν φράσιν περὶ δικτατορίας τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ ἀναφέρει, ὅτι ἐπὶ τόσα ἔτη ὧν Ἐπιθεωρητὴς δὲν ἀντελήφθη καθυστέρησιν τινα ἢ ἀποτυχίαν τοῦ ὑφισταμένου Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Γόρτυνος κ. Τρ. Παπαθανασίου παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα: «Τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον τῆς στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως, ὡς εἶναι σήμερον συγκεκριημένον, ἔχει ἄριστα. Ὁ Γυμνασιάρχης ἔχει τὴν θέσιν του εἰς αὐτό, διότι ἡ Παιδεία εἶναι ἐνιαία. Ὁ Δικαστὴς ἔχει ἐπίσης τὴν θέσιν του, διότι ὡς ἀσκῶν ἐξ ἐπαγγέλματος τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης ἢ μετριάξει τὴν αὐστηρότητα τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἢ καταπολεμεῖ τὴν χαλαρότητα του. Διαμαρτύρομαι ἐντόνως κατὰ τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι ἀσκοῦμεν «δικτατορικὴν πολιτικὴν».

Οὐδέποτε ἠσκησα εἰς τὸ Συμβούλιον τοιαύτην πολιτικὴν ἐκ πεποιθήσεως, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα δύο μέλη αὐτοῦ δὲν εἶναι οἱ τυχόντες, ὥστε νὰ παρασύρωνται, ἀλλ' ἀνώτεροι ὑπάλληλοι μὲ μὀρφωσιν καὶ συνείδησιν. Δικτατορικὴν πολιτικὴν θὰ ἀσκήσωμεν, καὶ χωρὶς νὰ θέλωμεν, μόνον ὅταν εἰσέλθουν διδάσκαλοι εἰς τὸ Συμ-

βούλιον, διότι οὐδέποτε θὰ τολμήσουν νὰ ἀντιλέξουν πρὸς τὸν προϋστέμενον των. Προτείνω μόνον, ὅπως τὰ ἄλλα δύο μέλη τοῦ Συμβουλίου μὴ πληρώνωνται μὲ 100 δρ. κατὰ συνεδρίαν, διότι ἐκτελοῦν Κρατικὴν ὑπηρεσίαν, ἡ ὁποία δὲν χρειάζεται ἰδιαίτερον ἀμοιβήν. Προτείνω ἀκόμη, ὅπως ἀφαιρεθῆ ἀπὸ αὐτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ εισηγῶνται θέματα. Δὲν εἶναι ὀρθὸν εἰς ἓν Συμβούλιον τριμελὲς νὰ εἶναι τρεῖς εισηγηταί. Εἰσηγητὴς πρέπει νὰ παραμείνῃ μόνον ὁ Ἐπιθεωρητὴς, ὁ γνωρίζων πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς περιφέρειας του. Ἐπειδὴ ὅμως ἐνίοτε οἱ Διδάσκαλοι παραπονοῦνται καὶ θὰ παραπονοῦνται, προτείνω, ὅπως εἰσαχθῆ ἡ φανερὰ διαδικασία εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου.

Ἔτσι μὲ ὀρθανοίκτους τὰς θύρας καὶ μὲ πλήρες φῶς θὰ δικάζεται ὁ διδάσκαλος διὰ κάθε παράπτωμά του. Ἡ φανερὰ διαδικασία θὰ τὸν κάμῃ πολὺ προσεκτικόν, διότι διὰ κάθε παράπτωμά του δὲν θὰ βαρύνῃ ἐπὶ τῆς τύχης του μόνον ἡ ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου, ἀλλὰ καὶ τὸ τεράστιον βάρος τῆς κοινῆς γνώμης. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐπιθεωρητὴς δὲν θὰ δύναται ἐν κρυπτῷ νὰ τιμωρήσῃ «γιὰ καπρίτσιο» ἓνα διδάσκαλον, διότι καὶ αὐτὸν θὰ τὸν παρακολουθῆ ἡ κοινὴ γνώμη.

Μὲ τὴν φανερὰν διαδικασίαν ζητήματα ἠθικῆς φύσεως θὰ ἐξαφανισθοῦν ἀμέσως, διότι ὁ διδάσκαλος καὶ ἡ διδασκάλισσα θὰ προτιμήσουν νὰ αὐτοκτονήσουν παρὰ νὰ δικασθοῦν παρακολουθούσης τῆς κοινῆς γνώμης. Ἐπὶ τῆς προτάσεώς μου ταύτης ἐπιμένω ἰδιαίτερός καὶ ὡς μελετηθῆ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον, διότι ἄργα ἢ γρήγορα αὐτοῦ θὰ καταλήξωμεν μὲ τὴν ἐξέλιξιν, τὴν ὁποίαν λαμβάνουν σήμερα αἱ ἰδέαι».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Εὐρυτανίας κ. Κ. Δραγώτης λέγει τὰ ἑξῆς:
«Τὸ πλημμελὲς τῆς συνθέσεως τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου ἔγκει-

ται ὄχι εἰς ἀδιαφορίαν καὶ ἔλλειψιν τῆς προσηκούσης πίστεως τῶν μετεχόντων μελῶν Γυμνασιάρχου καὶ Δικαστοῦ, τῶν ὁποίων εἶναι ἀναμφισβήτητος ἡ ἀξιοτιμία καὶ ἡ εἰλικρινὴς διάθεσις, ἀλλ' εἰς τὰς ἰδίας τῶν ἐπαγγελματικὰς ἀσχολίας, αἱ ὁποῖαι δὲν τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ ἔλθουν οὐδ' εἰς τὴν παραμικρὰν ἐπαφὴν μὲ τὰ ζητήματα, ποὺ ἀπασχολοῦν ἐκάστοτε τὸ Συμβούλιον. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς ὑποχρεούμενος νὰ ἔχη ὡς ἄνθρωπος μίαν ἀντίληψιν ἐπὶ τῶν ὑπηρεσιακῶν του ὑποθέσεων δὲν ἔχει κανένα πραγματικὸν σύμβουλον νὰ τοῦ ἀναπτύξῃ καὶ μίαν διαφοροτικὴν ὑπηρεσιακὴν ἄποψιν ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν. Οἱ ἤδη σύμβουλοί του δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸν βοηθήσουν εἰς τίποτε, δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸν ἀπαλλάξουν ἀπὸ πολλὰ ἀγωνιώδη διλήμματα, ποὺ παρουσιάζονται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. Δὲν συντάσσομαι ποσῶς μὲ τὴν διατυπωθεῖσαν γνώμην, ὅτι τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Συμβουλίου εἶναι τιμηταὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἢ ἐγγυηταί, κατ' ἄλλους, διὰ τὰς πράξεις αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν διδασκάλων. Ἀπέναντι τότε τῆς Ἐκπαιδεύσεως ποῖοι θὰ εἶναι ἐγγυηταί; Ποῖοι θὰ εἶναι οἱ τιμηταὶ τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ἀπαιτησέων τῆς; Ὅχι, ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἔχει ἀνάγκην συμβούλων μὲ τὴν κυριολεξίαν τοῦ ὄρου αὐτοῦ. Ἀκριβῶς δὲ ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἔχει, καταντᾷ νὰ εἶναι ὁ ἀκούσιος ἢ μᾶλλον ὁ ὑποχρεωτικὸς δικτάτωρ τῆς περιφερείας του. Τὴν ἄσκησιν τῆς δικτατορίας αὐτῆς ἀπεχθάνεται πρῶτος αὐτός. Εἶναι ἀνάγκη ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν ἄχαριν αὐτὸν ὄβλον. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ ἀπαλλαγὴ εἶναι δυνατή, ἂν τὸ Συμβούλιον γίνῃ ὑπηρεσιακὸν εἰς τὴν βᾶσιν του. Τρεῖς ἢ καλύτερον τέσσαρες σημεριναὶ περιφέρειαι δέον ν' ἀποτελέσουν μίαν εὐρύτεραν, εἰς ὁλόκληρον τὴν ὁποίαν ὁ εἰς μόνον τῶν Ἐπιθεωρητῶν θὰ εἶναι ὁ διοικητικὸς προϊστάμενος αὐτῆς καὶ ὁ πρόεδρος τοῦ Ἐποπτικοῦ τῆς Συμβουλίου, διευθύνων καὶ τὸ Γραφεῖον. Οἱ ἄλλοι, ὄντες μέλη τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου, θὰ

είναι κατανεμημένοι εις ισάριθμα τμήματα αὐτῆς ἐκτελοῦντες τὸ ἔργον τῆς καθοδηγήσεως καὶ τοῦ ἐλέγχου τῶν διδασκάλων καὶ τῆς καταστάσεως ἐν γένει τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἀπαλλασσόμενοι καθολικηρίαν τῆς εὐθύνης τοῦ Γραφείου πέραν τῆς παροχῆς τῶν ἀναγκαίων πληροφοριῶν καὶ γραπτῶν μαρτυριῶν καὶ γνωμῶν ἐπὶ τῶν διαφόρων τῆς ζητημάτων καὶ τοῦ προσωπικοῦ τῆς. Αἱ ἔδραι τῶν Ἐπιθεωρητῶν τούτων καλὸν εἶναι νὰ εἶναι ἰδιαίτεροι δι' ἕκαστον ἐντὸς τῶν τμημάτων των, νὰ δύνανται ὅμως νὰ κάμνουν καὶ εἰδικὰς κατ' ἐντολὴν τοῦ Συμβουλίου των ἐπιθεωρήσεις ἢ ἀνακρίσεις καὶ εἰς τὸ τμήμα ἑτέρου συναδέλφου των εἰς ἔξαιρετικὰς τινὰς περιπτώσεις.

Τοῦ Συμβουλίου δὲ εἶναι καλὸν καὶ σκόπιμον νὰ μετέχη καὶ ἐν πολιτικὸν μέλος, ὑποδεικνύομενον ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἔδρᾳ αὐτοῦ ὀργανωμένων ἐπαγγελματικῶν σωματείων, καθὼς καὶ εἰς δημοδιδάσκαλος ὑποδεικνύομενοι ἅπαντες ὑπὸ τῶν διδασκαλικῶν συλλόγων τῆς περιφερείας, μεταξὺ ὅμως τῶν διδασκάλων τῶν ἀνωτέρων βαθμίδων τῆς διδασκαλικῆς ἱεραρχίας. Αἱ τακτικαὶ συνεδρίαί τοῦ Συμβουλίου εἶναι ἀρκετὸν νὰ ὀρισθῶσιν εἰς 7 κατὰ τοὺς μῆνας Σεπτέμβριον, Ὀκτώβριον, Δεκέμβριον, Φεβρουάριον, Ἀπρίλιον, Ἰούνιον, καὶ Ἰούλιον».

Ὁ Ἐπιθεωρητῆς Ἀργινοῦ κ. Ἰ. Δρομάζος παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα: «Ἀφότου συνέστη τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον, εἰσηλθὼν εἰς αὐτὸ διάφορα πρόσωπα. Ἡ σημερινὴ σύνθεσις του ἐστάθη καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλην εἰς τὴν συνείδησιν τῶν διδασκάλων. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν καταλληλότερα πρόσωπα, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ εὑρεθοῦν εἰς τὰς περισσοτέρας ἔδρας. Ἀποκροῦσά τὴν γνώμην περὶ συμμετοχῆς εἰς τὸ Συμβούλιον λαϊκῶν μελῶν, διότι τὸ παρελθὸν μᾶς ἐδίδαξε, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν ἔμπιστοςίνην εἰς αὐτά. Ὁ διδασκαλικὸς κόσμος θέλει καὶ ἓνα δη-

μοδιδάσκαλον εἰς τὸ Ἐποπτικόν, λησμονῶν, ὅτι ὁ Ἐπιθεωρητὴς εἶναι δημοδιδάσκαλος. Δὲν ἔχω καμίαν ἀντίρρησην, ὅπως εἰς τὰ τρία μέλη, ποῦ ἀποτελοῦν τὸ Συμβούλιον, προστεθῆ καὶ ἓνας διδάσκαλος καὶ γίνουιν ἔτσι τέσσαρα. Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ αὐτὴν τὸ Συμβούλιον θὰ πρέπη νὰ δύναται νὰ συνεδριάξῃ καὶ μὲ τρία μέλη, διότι συνήθως εἶναι δύσκολον νὰ ἔχουν ἐλευθέραν καὶ τὰ τέσσαρα μέλη τὴν ὥραν, καθ' ἣν θὰ κληθῆ τὸ Συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἔτσι θὰ ἀναβάλλεται, ἕως ὅτου καταστῆ δυνατὴ ἡ συγγέν- τρωσις ὅλων».

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω λαμβάνουν τὸν λόγον δι' ὀλίγων καὶ τινες ἄλλοι ἐκ τῶν κ. συνεδρῶν, ἔξ ὧν ἄλλοι μὲν εὐρίσκουν, ὅτι ἡ ὑφισταμένη σύνθεσις τῶν Ἐποπτικῶν Συμβουλίων ἔχει καλῶς καὶ δὲν παρακωλύει τὸν Ἐπιθεωρητὴν εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἔργων του, ἄλλοι δὲ τονίζουιν, ὅτι οὗτος θὰ διεξήγε καλύτερον τὰ ἔργα του, ἂν εἶχε συμπάρεδρον ἐν τῷ Συμβουλίῳ καὶ ἓνα τοῦλάχιστον ἀντιπρόσωπον τοῦ διοικουμένου κλάδου τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως, ἥτοι ἓνα τοῦλάχιστον δημοδιδάσκαλον.

Ὁ κ. Πρόεδρος συνοψίζων τὰ λεχθέντα παρατηρεῖ, ὅτι ἡ μεγάλη πλειονοψηφία τοῦ συνεδρίου εὐρίσκει, ὅτι ἡ σύνθεσις τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου εἶναι κατὰ βάσιν σκόπιμος, διαφωνία δὲ κυρίως παρουσιάζεται μεταξὺ τῶν κ. συνεδρῶν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα, ἂν πρέπη νὰ συμμετέχη τοῦ Συμβουλίου καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ δημοδιδασκαλικοῦ κλάδου ἢ ὄχι. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶναι βέβαιοι, ποῖα ἐκ τῶν δύο αὐτῶν γνωμῶν εἶναι ἡ ἐπικρατεστέρα, ὁρθὸν εἶναι νὰ γίνῃ ψηφοφορία ὀνομαστικὴ ἐπὶ τοῦ ζητήματος.

Ἐπακολουθεῖ ψηφοφορία, καθ' ἣν ἐνήφισαν 64 παρόντες σύνεδροι, ἔξ ὧν 37 μὲν ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς εἰς τὸ Συμβούλιον συμμετοχῆς καὶ ἀντιπροσώπου τοῦ δημοδ. κλάδου, 24 δὲ κατ' αὐτῆς καὶ 3 ἔδωσαν λευκὴν ψήφον.

Ὁ κ. Πρόεδρος προσθέτει ἐπὶ τούτοις, ὅτι τὸ Συνέδριον εὐρίσκον κατὰ βάσιν ὀρθὴν τὴν σύνθεσιν τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως φρονεῖ κατὰ πλειοψηφίαν, ὅτι τοῦτο θὰ ἐλειτούργει ἀριώτερον, ἂν συμμετεῖχεν αὐτοῦ καὶ δημοδιδάσκαλος τῶν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως διακρινομένων ἐν τῇ περιφέρειᾳ καὶ διῆ εἴτε ὀριζόμενος ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου καὶ τοῦ οἰκείου Ἐπιθεωρητοῦ εἴτε αἰρετὸς ὑπὸ τοῦ κλάδου.

Τὸ συνέδριον ἀποδέχεται τὴν συνόψισιν τοῦ κ. Προέδρου.

Τίθεται μετὰ ταῦτα εἰς συζήτησιν ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου τὸ θέμα, ἂν καὶ ἡ ἔλλειψις ὁμοιομορφίας εἰς τὴν τήρησιν τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἐπιθεωρητικοῦ Γραφείου συντελεῖ εἰς τὴν ἀτελῆ διεξαγωγὴν τοῦ Ἐπιθεωρητικοῦ ἔργου καὶ ποῖα μέτρα ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρέπει νὰ ληφθῶσιν πρὸς ἄρσιν αὐτῆς.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Π. Μπέλλκας ἀποδέχεται τὰ ὑπὸ τοῦ Εἰσηγητοῦ κ. Βασιλειάδου παρατηρηθέντα ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Λαρίσης κ. Ἰ. Καλλιγᾶς εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἀπαραίτητον εἶναι νὰ ἐκδώσῃ διὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου ὁμοίομορφα βιβλία Ἀρχείου Ἐπιθεωρητῶν δημ. σχολείων καὶ διάφορα ἄλλα ἔντυπα, τὰ ὁποῖα δεόν νὰ διανεμηθοῦν εἰς τοὺς κ. Ἐπιθεωρητάς.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Σφακίων κ. Σωτ. Κυριακίδης φρονεῖ ἐπίσης, ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας καλὸν εἶναι νὰ ἐφοδιάσῃ τὰ Γραφεῖα τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῶν δ. σχ. μὲ τὰ ἐξῆς ὑπηρεσιακὰ βιβλία πλὴν τῶν ἡδὴ ἀπεσταλμένων 4 τοιούτων:

1. Πρωτόκολλον ἀλληλογραφίας.
2. Βιβλίον ποιότητος διδασκάλων.
3. Βιβλίον πρακτικῶν Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου.
4. Βιβλίον ὁρωμοσίας διδασκάλων.

5. Βιβλίον διδακτηρίων.
6. Βιβλίον πράξεων 'Επιθεωρητοῦ.
7. Βιβλίον δοσοληψιῶν Σχολικῶν κ.λ.π. 'Επιτροπῶν.
8. 4 Εὑρετήρια, ἤτοι α') διὰ τὰ εἰσερχόμενα, β') διὰ τὰ ἐξερχόμενα, γ') διὰ τὰ πρακτικὰ τοῦ 'Εποπτικοῦ Συμβουλίου καὶ δ') διὰ τὰς μεταθέσεις κ.λ.π.

'Επίσης παρατηρεῖ, ὅτι τὸ 'Υπουργεῖον πρέπει ἐπίσης νὰ ἐφοδιάσῃ τὰ 'Επιθεωρητικὰ Γραφεῖα μὲ διάφορα ἔντυπα π.χ. χορηγήσεως ἀδειῶν, μεταθέσεων, διορισμῶν κ.τ.λ.

Ὁ 'Επιθεωρητὴς Γόρτυνος κ. Τρύφων Παπαθανασίου εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι, διὰ νὰ λείψουν ἀρκετὰ βιβλία ἀπὸ τὸ Γραφεῖον τοῦ 'Επιθεωρητοῦ, ὅπως τὸ Βιβλίον 'Εκθέσεων, τὸ Μητρώον, τὸ Βιβλίον Ποιότητος, τὸ Ποινολόγιον καὶ διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ 'Επιθεωρητὴς ἀπὸ ἀρκετὸν φόρτον μηχανικῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία κατατρώγει πολυτίμους ὥρας, ἀφαιρουμένας ἀπὸ τὴν δημοσιουργικὴν του ἐργασίαν, πρέπει νὰ εἰσαχθοῦν καὶ διὰ τοὺς δημοδιδασκάλους τὰ «Ἀτομικὰ Βιβλιάρια». Τὰ Ἀτομικὰ Βιβλιάρια, ἰσχύοντα καὶ διὰ τοὺς ἀξιωματικούς, ἔφεραν λαμπρὰ ἀποτελέσματα καὶ ἠχρηστέυσαν κατὰ πολὺ τὴν γραφειοκρατίαν. Δι' ἕκαστον δημοδιδάσκαλον πρέπει νὰ συνταχθῇ ἀτομικὸν βιβλιάριον εἰς τριπλοῦν. Τὸ ἐν τούτων θὰ μείνῃ εἰς τὸ 'Υπουργεῖον, τὸ ἄλλο εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ 'Επιθεωρητοῦ καὶ τὸ τρίτον εἰς χεῖρας τοῦ Διδασκάλου.

Εἰς τὸ βιβλιάριον θὰ ἀναγράφεται, ὅτι ἀφορᾷ τὸν διδάσκαλον ἀπὸ ὑπηρεσιακῆς ἀπόψεως, ἤτοι: 1) Ἔτος καὶ τόπος γεννήσεως, 2) τόπος ἐγκαταστάσεώς του, 3) στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, 4) χρόνος λήψεως πτυχίου, 5) διορισμός, 7) μεταθέσεις, 8) διαβαθμίσεις, 9) προσαυξήσεις, 10) ἀμοιβαί, 11) ποινὰ καὶ 12) οἰκογενειακὴ του κατάστασις.

Ἐπίσης τὸ Βιβλιάριον θὰ ἀναγράφῃ λεπτομερῶς τὰ τῆς μ-
σθοδοσίας του κατὰ μῆνα καὶ πᾶν, ὅ,τι ἤθελε θεωρηθῆ ἀναγκαίον
διὰ τὴν πλήρη ἀπεικόνισιν τῆς ὑπηρεσιακῆς του καταστάσεως.
Τὰς μεταβολὰς εἰς τὰ Βιβλιάρια θὰ ἐπιφέρει ὁ Ἐπιθεωρητῆς καὶ
τὸ Ὑπουργεῖον κατὰ τὸν προσφορώτερον τρόπον.

Τὸ ἀτομικὸν βιβλιάριον τοῦ διδασκάλου θ' ἀντικαθιστᾷ πάντα
τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ θὰ χρησιμεύῃ ἀκόμη καὶ διὰ τὸν κανο-
νισμὸν καὶ χορήγησιν τῆς συντάξεώς του.

Διὰ τοῦ προτεινομένου μέτρου θὰ προκύβουν τὰ ἑξῆς ἀγαθὰ:

1) Θὰ δημιουργηθῆ μεταξὺ τῶν διδασκάλων ὑπηρεσιακὴ συ-
νειδήσις, ἥτις συντελεῖ εἰς τὴν καλύτεραν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθή-
κοντος.

2) Θὰ περιορισθῆ κατὰ τὰ 2)3 τὸ τυπικὸν ἔργον τοῦ Ἐπι-
θεωρητοῦ, ὥστε νὰ ἀποδοθῆ τοῦτο εἰς τὸ καθαρῶς ἐκπαιδευτικὸν
ἔργον.

3) Θὰ προφυλάσσεται τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον ἀπὸ πλάνης ἐν
τῇ λήψει ἀποφάσεως περὶ τοῦ διδασκάλου, τοῦ ὁποίου ἡ ποιότης
θὰ ἐξάγεται ἐκ τοῦ Βιβλιαρίου.

4) Δὲν θὰ βραδύνουν αἱ προαγωγαί, ὅπως τώρα, πού περιμέ-
νομεν τὰς ἐκθέσεις.

5) Θὰ περιορισθοῦν εἰς τὸ ἐλάχιστον αἱ ἐνστάσεις τῶν διδασκά-
λων κατὰ πράξεις τῶν Ἐποπτικῶν Συμβουλίων.

6) Θὰ καθίσταται ἀμέσως ἐνήμερος ὁ μετατιθέμενος Ἐπι-
θεωρητῆς εἰς τὴν περιφέρειαν περὶ τῆς ὑπηρεσιακῆς καταστάσεως
τῶν διδασκάλων του, ὥστε νὰ μὴ ἀναβάλλονται αἱ ἀναγκαῖαι ὑπη-
ρεσιακαὶ μεταβολαὶ (μεταθέσεις, προτάσεις περὶ στασιμότητος ἢ
προαγωγῆς).

7) Θ' ἀπαλλαγῆ ἡ ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας τῆς φρον-
τίδος νὰ ἐκδίδῃ ἀντίγραφα τῶν ἀπολεσθέντων ὑπηρεσιακῶν ἐγγράφων.

8) Θὰ διευκολυνθῆ ἡ χορήγησις συντάξεων.

9) Θὰ προκύψῃ κέρδος ὑπὲρ τῶν διδασκάλων, διότι δὲν θὰ πληρώνουν τέλη χαρτοσήμων.

Μετὰ τοῦτο πολλοὶ ἐκ τῶν κ. συνέδρων δηλοῦσιν, ὅτι παραιτοῦνται τοῦ λόγου, διότι, ὅτι ἤθελον νὰ εἶπουν σχετικῶς μὲ τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα, διςσαρήθη ἐπαρκῶς διὰ τῶν εἰσηγήσεων τῶν κ. Εἰσηγητῶν, ἰδίως δὲ τῆς τοῦ κ. Βασιλειάδου.

Ὁ κ. Πρόεδρος συνοψίζων ἐν τέλει τὰ λεχθέντα παρατηρεῖ, ὅτι τὸ Συνέδριον σχετικὰ μὲ τὸ προκείμενον ζήτημα ἀναφέρεται ἰδίᾳ εἰς ὅσα προετάθησαν ὑπὸ τῶν κ. Εἰσηγητῶν, ἰδίως δὲ ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐξ αὐτῶν, τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Πειραιῶς κ. Γ. Βασιλειάδου.

Τίθεται κατόπιν ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου εἰς συζήτησιν τὸ θέμα, ἂν ὑπάρχουν διατάξεις τοῦ Νόμου δυσχεραίνουσαι εἴτε ἰδίως τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν διοικητικῶν ἔργων τῶν Ἐπιθεωρητῶν, εἴτε καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθοδηγητικοῦ καὶ τίνα ἐν τῇ περιπτώσει αὕτη μέτρα δέον νὰ ληφθοῖν.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἰωαννίνων κ. Ἰ. Σπετσιέρης παρατηρεῖ, ὅτι τοιαῦται διατάξεις εἶναι α') ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ Ἐπιθεωρητὴς δέον νὰ ἐπιθεωρῇ ἕκαστον σχολεῖον δις κατ' ἔτος, β') ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ Ἐπιθεωρητὴς δέον νὰ ἀναγνώσκῃ τὰς ἐκθέσεις του καὶ εἰς τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον καὶ γ') ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἀναπληροῦται ὑπὸ καθηγητοῦ, ἐνῶ σκοπιμώτερον ἦν ἢτο νὰ ἀνεπληρώνετο ὑπὸ τινος δημοδιδασκάλου τῆς ἐκλογῆς του. Προσθέτει δέ, ὅτι θὰ ἀπέβαινον οἱ Ἐπιθεωρηταὶ ἀρτιώτεροι εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἔργου των, ἰδίως δὲ τοῦ καθοδηγητικοῦ, ἂν ἐχορηγοῦντο κατ' ἔτος καὶ κατὰ περιτροπὴν εἰς αὐτοὺς ἐκπαιδευτικαὶ ἀδειαι πρὸς παρακολούθησιν τῆς λειτουργίας σχολείων ὠρισμένων χωρῶν.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Κοζάνης κ. Μ. Σταβάρας εἶναι τῆς γνώ-
μης, α') ὅτι ἡ πρότασις προαγωγῆς τῶν δημοδιδασκάλων δέον νὰ
ἐκτελεῖται ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ ὄχι ὑπὸ τῆς Νομαρχίας, διότι
καὶ αἱ ἄλλαι προτάσεις καὶ ἀποφάσεις τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου
(διορισμῶν, μεταθέσεων) ἐκτελοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, καὶ
β') ὅτι ὁ διορισμὸς καὶ ἡ ἀπόλυσις τῶν σχολικῶν καὶ διδασκασια-
κῶν ἐπιτροπῶν δέον νὰ ἐκτελεῖται ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Καβάλλας κ. Λαγονιμιτζάκης παρατη-
ρεῖ τὰ ἀκόλουθα: «Φρονῶ, ὅτι πρέπει νὰ τροποποιηθῇ τὸ ἐδάφ. 5
τοῦ ἀρθρ. 30 τοῦ Νόμου 4653, ὥστε νὰ ἐπιτρέπεται ἡ ἐνέργεια
μεταθέσεων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Σχολικοῦ ἔτους καὶ ἐντὸς τῆς
περιφερείας καὶ ἀπὸ περιφερείας εἰς περιφέρειαν πρὸς πλήρωσιν
κενουμένης θέσεως. Εἶναι ἄδικον γὰ καταλαμβάνου τὰς κενου-
μένας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Σχολ. ἔτους θέσεις νεοδιοριζόμενοι δι-
δάσκαλοι καὶ νὰ ἀποκλείωνται διδάσκαλοι δικαιούμενοι διὰ πολλοὺς λό-
γους νὰ καταλάβωσι ταύτας. Φέρω ὡς παράδειγμα τὴν δημιουργίαν κε-
νῶν τινῶν θέσεων εἰς τὴν περιφέρειαν Καβάλλας τὰς ὁποίας πρέπει νὰ
καταλάβου διδάσκαλοι τῆς περιφερείας ὑπηρετούντες εἰς ἐλώδη μέρη,
τῶν ὁποίων δὲν κατέστη μέχρι τοῦδε δυνατὴ ἡ μετάθεσις. Οὗτοι ὅμως,
σύμφωνα μὲ τὰ ἰσχύοντα, δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ καταλάβωσι τὰς θέσεις
αὐτάς, ἀλλὰ θὰ τὰς καταλάβωσι νεοδιοριζόμενοι, τῶν ὁποίων δὲν
θὰ εἶναι βραδύτερον εὔκολος ἡ μετάθεσις. Ἐπίσης, ὅσας κενου-
ται θέσεις εἰς τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα, δὲν θὰ εἶναι δυνατόν νὰ
καταλάβωσιν ταύτην διδάσκαλοι ἐκ τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὰς Νέας
Χώρας, ὡς εἶναι δίκαιον, ἀλλὰ θὰ καταλαμβάνεται αὕτη ἀπὸ νεο-
διοριζόμενων. Διὰ τοῦ ἰσχύοντος Νόμου ἀποκλείονται τοῦ λοιποῦ
νὰ καταλαμβάνου (κενουμένας θέσεις οἱ παλαῖοι διδάσκαλοι, ἐφό-
σον θὰ κενοῦνται αὐτὰ μετὰ τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου, ἀφοῦ αἱ
σχετικαὶ ἐνέργειαι δι' ἀπολύσεις, μεταθέσεις κ.λπ. θὰ γίνονται

πάντοτε άργά. Επίσης φρονῶ, ὅτι πρέπει νά ἐπιτρέπεται ἡ κατ' αἴτησιν ἀμοιβαία μετάθεσις κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σχολικοῦ ἔτους. Ὁμοίως εἶμαι τῆς γνώμης, ὅτι πρέπει νά τροποποιηθῆ τὸ ἄρθρον 7 τοῦ Ν.Δ. τῆς 22 Μαρτίου 1929, δι' οὗ ἐπιβάλλεται ἡ μετάθεσις ἐκτὸς τῆς περιφερείας διὰ παράπτωμα τοῦ διδασκάλου. Ἡ ποινὴ εἶναι τόσον σκληρὰ, ὥστε εὐρισκόμεθα συχνὰ εἰς τὴν ἀνάγκην νά παραβλέπωμεν τὸ παράπτωμα, διὰ νά μὴ τιμωρῆται τόσον σκληρὰ ὁ διδάσκαλος. Περαιτέρω νομίζω, ὅτι πρέπει νά τροποποιηθῆ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ Νόμου 4397 περὶ ἐκδικάσεως τῶν παραβάσεων περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως. Τὸ ζήτημα τοῦτο προσθέτει φόρτον ἐργασίας εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν, χωρὶς νά φέρῃ ἢ ἐφαρμογὴν τοῦ τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Προτείνω, ὅπως ἡ ἐκδίκασις τῶν παραβάσεων τούτων γίνῃ, ὅπως ἡ ἐκδίκασις τῶν παραβάσεων τῶν δασικῶν Νόμων. Ὁ Διευθυντὴς δηλαδή τοῦ σχολείου θὰ ὑποβάλλῃ τὰς μηνύσεις εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν, οὗτος θὰ τὰς διαβιβάζῃ εἰς τὸν Πταισματοδίκην, ἐκεῖνος δὲ θὰ προσκαλῆ εἰς τὴν ὄρισμένην δικάσιμον τοὺς παραβάτας, ἵνα δικασθῶσιν. Σημειωτέον, ὅτι ἔτσι αἱ δίκαι δὲν θὰ γίνωνται μόνον εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς διάφορα κέντρα τῆς περιφερείας, εἰς τὰ ὁποῖα καθ' ὄρισμένες ἡμέρας κατὰ μῆνα ἢ διμηνίαν μεταβαίνει ὁ Πταισματοδίκης. Κατὰ τὴν δικάσιμον θὰ παρακάθηται καὶ ὁ Ἐπιθεωρητὴς ὡς Δημόσιος Κατήγορος, ὡς παρακάθηται εἰς τὰς δασικὰς ὁ Δασάρχης. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Σχολείου δὲν θὰ παρουσιάζεται. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἐν συνεννοήσει μὲ τὸν Πταισματοδίκην, θὰ γνωρίζῃ τὰς δικάσιμους καὶ τὰ κέντρα, ὅπου θὰ γίνωνται αἱ δίκαι, καὶ θὰ παρευρίσκειται εἰς αὐτά. Πρέπει δὲ νά θεσπισθῆ νά ἐκτελῶνται ἀμέσως αἱ ἀποφάσεις, ὅπως γίνεται καὶ εἰς τὰ πταίσματα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπιτυγχάνονται τὰ ἑξῆς καλά: 1) Ἀπαλλάσσεται ὁ Ἐπιθεωρητὴς φόρτου ἐργασίας. 2) Ἡ ἐκδίκασις γίνεται ταχέως,

καθώς και ἡ εἰσπραξις τῶν προστίμων, διότι ὁ εἰσπρακτῶρ παρευρίσκεται εἰς τοιαύτας δικασίμους. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς παρουσιαζόμενος ὡς κατήγορος κατὰ τὴν δικασίμον ἀπαλλάσσει τοὺς Διευθυντὰς τῶν σχολείων τῆς ἐχθρότητος τῶν γονέων.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Γόρτυνος κ. Τρ. Παπαθανασίου εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι ἡ προσοχὴ τοῦ Συνεδρίου δὲν πρέπει νὰ στραφῆ μόνον εἰς τὸ ζήτημα, ποῖα διατάξεις τῶν κειμένων Νόμων δυσχεραίνουν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἔργων τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ζήτημα, πῶς Ἐπιθεωρητὴς καὶ διδάσκαλοι θὰ γνωρίζουν τὰς κειμένας διατάξεις, ὧν ἡ ἀγνοία συνεπάγεται τὴν κατανάλωσιν καὶ κόπου καὶ χρόνου ἐπὶ ματαίῳ. Οἱ Νόμοι καὶ τὰ Διατάγματα ὡς πρῶτον καθῆκον τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῶν Δημ. Σχολείων ἀναγράφουν τὴν κοινοποίησιν εἰς τοὺς διευθυντὰς τῶν Σχολείων τῶν νέων Ἐκπαιδευτικῶν διατάξεων τοῦ Κράτους, νόμων, διαταγμάτων, ἐγκυκλίων, προγραμμάτων, ἀποφάσεων καὶ διαταγῶν τῶν προϊσταμένων Ἀρχῶν.

Ὁ Νομοθέτης εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπῆρξε σοφός, διότι ἡ Νομοθεσία ἐν τῇ διοικήσει εἶναι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὀμέγα καὶ ἡ γνώσις αὐτῆς ὁ πολύτιμος ὁδηγὸς καὶ σύμβουλος τῶν ὑφισταμένων καὶ ὁ καταλληλότερος ἑνθυμιστὴς τῶν σχέσεων διοικούντων καὶ διοικουμένων.

Ἡ Ἐκπαιδευτικὴ μας ὁμως Νομοθεσία εἶναι ὑπερβολικὰ πολὺπλοκος. Τὴν διακρίνει φοβερὰ πολυνομία. Ἄς σημειωθῆ, ὅτι οἱ σήμερον ἰσχύοντες νόμοι, οἱ ἀναφερόμενοι μόνον εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως, ὑπερβαίνουν τοὺς 60. Ἐὰν εἰς τούτους προσθέσωμεν καὶ τοὺς ὑπερτεσσαράκοντα, τοὺς ὁποίους ἐκωδικοποίησαν οἱ νόμοι 1242 καὶ 1242 β, ἔχομεν ὑπερκατὸν ἰσχύοντας νόμους, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἐφαρμόζωμεν.

Καί ὅμως παρὰ τὴν πολυνομίαν ταύτην εὐρισκόμεθα πλειστάκις πρὸ πλείστων ἀποριῶν καὶ ἐνοχλοῦμεν διαρκῶς τὸ προϊστάμενον Ὑπουργεῖον προκειμένου νὰ διαβαθμίσωμεν ἓνα πρόσφυγα δημοδιδάσκαλον, ἐπειδὴ οἱ ἰσχύοντες Νόμοι δὲν προέβλεψαν πάσας τὰς κατηγορίας τῶν διδασκάλων τούτων.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἐιδικῶν ἐκπαιδευτικῶν νόμων ἰσχύουσι καὶ νόμοι γενικοὶ ἀφορῶντες πάντας τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους. Οὗτοι δὲ οἱ Νόμοι προστιθέμενοι εἰς τοὺς ἰσχύοντας ἀξιάουσι σημαντικώτατα τὸν ὄγκον τῆς πολυνομίας.

Παρὰ τὴν πολυνομίαν ἔχομεν καὶ τὴν νομολογίαν, ἥτοι τὰς ἐρμηνείας τῶν νόμων. Καὶ ἡ νομολογία δὲ εἶναι ἐπίσης πλουσία. Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, ὁ Ἄρειος Πάγος, τὸ Ἐφετεῖον, τὸ Νομ. Συμβούλιον, τὰ Ὑπουργεῖα ἐκδίδουσι καθ' ἑκάστην σφωρίαν ἀποφάσεων, δι' ὧν ἐρμηνεύονται διατάξεις διοικητικῶν νόμων.

Αἱ ἀποφάσεις αὗται, αἱ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο νὰ μᾶς διευκολύνουν εἰς τὸ διοικητικὸν μας ἔργον, εἶναι ἄγνωστοι καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τοὺς διδασκάλους. Μόνον ὅσας ἀπευθύνομεν ἐρώτημά τι εἰς τὸ προϊστάμενόν μας Ὑπουργεῖον, μᾶς δίδεται ἀπόφασις συνοδευομένη καὶ ὑπὸ τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς νομολογούσης Ἀρχῆς.

Ἡ ἄγνοια τῆς νομοθεσίας καὶ τῆς νομολογίας ἐκ μέρους μας καὶ ἐκ μέρους τῶν διδασκάλων δημιουργεῖ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως μεγάλας δυσχερείας καὶ ζημίας εἰς τὸ διδακτικὸν προσωπικόν.

Ὁ ἀγνοῶν τοὺς νόμους διδάσκαλος ἀγνοεῖ τὰ δικαιώματά του, ἀλλὰ καὶ τὰς υποχρεώσεις του. Πολλοὶ διδάσκαλοι ἀπελύθησαν ἐπὶ ἐγκαταλείψει θέσεως, διότι ἠγνόουν τὴν σχετικὴν διατάξιν τοῦ νόμου. Ἄλλοι διδάσκαλοι ἀπέθανον, διότι δὲν ἐγνώριζον τὰς σχετικὰς διατάξεις περὶ ἀναρρωτικῶν ἀδειῶν.

Υπάρχουν δημοδιδάσκαλοι, οί όποιοί επλήρωσαν 2 και 3 χιλιάδας, διά να λάβουν την σύνταξίν των. Από τας δημοσιευόμενας εις τὰ εκπαιδευτικά περιόδικα χιλιάδας ερωτήσεις και απαντήσεις αποδεικνύεται πλήρης ή άγνοια στοιχειωδεστάτων διοικητικῶν ζητημάτων εκ μέρους τῶν διδασκάλων.

Η άγνοια τῶν νόμων εκ μέρους τῶν διδασκάλων αυξάνει καταπληκτικῶς την τυπικήν εργασίαν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ και παρακωλύει τὸ τυπικόν αὐτοῦ ἔργον. Ὁ άγνοῶν τὸν νόμον δημοδιδάσκαλος ὄχι μόνον συχνά απευθύνεται πρὸς τὸν προϊστάμενόν του Ἐπιθεωρητὴν και δι' αὐτοῦ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον, ἀλλά προβαίνει πολιτικῶς και εις ἀτόπους ενεργείας, αἱ ὁποῖαι δημιουργοῦν ὀγκώδη ἀλληλογραφίαν μεταξὺ τῶν διαφόρων Γραφείων.

Ἄν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι οὐδεὶς σχεδὸν εκ τῶν διδασκάλων παρακολουθεῖ τὴν ὄλην ἡμῶν νομοθεσίαν και νομολογίαν, δυνάμεθα να ἐκτιμήσωμεν τὸν ὄγκον τῆς τυπικῆς εργασίας τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον Ἐπιθεωρητῆς τῶν Δημ. Σχολείων, ὅστις κατορθώνει να διεκπεραιῶνῃ μόνον τὴν τυπικήν εργασίαν τοῦ Γραφείου του, ἐκτελεῖ εργασίαν μεγαλυτέραν και δυσκολωτέραν παντὸς ἄλλου Ἐπιθεωρητοῦ οἰουδήποτε ἄλλου κλάδου τῆς Δημοσίας Ὑπηρεσίας. Ἐὰν δὲ οἱ Ἐπιθεωρηταὶ τῶν Δημ. Σχολείων συμβαίη ν' ἀνταποκρίνωται τόσον εις τὰ τακτικά των καθήκοντα, ὅσον και εις τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τυπικῆς των ἀποστολῆς, τοῦτο συμβαίνει, διότι δὲν ἐγνώρισαν ὥρας ἀναπαύσεως.

Ἐπειδὴ και οἱ Ἐπιθεωρηταὶ δὲν δύνανται να ἐπιτελέσουν ὑπεράνθρωπα πράγματα, οὔτε ἐπιτρέπεται να θυσιάσουν τὴν ὑγίαν των, πρέπει τοῦ διοικητικοῦ και καθοδηγητικοῦ μας ἔργου να γίνῃ μεταρρυθμισ εὐζική (και ὄχι ἀπλῆ διαρρυθμισ), ἥτις θὰ ἦδύνατο να λάβῃ τὴν ἀκόλουθον μορφήν.

1) Νά κωδικοποιηθοῦν πᾶσαι αἱ ἰσχύουσαι διατάξεις τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Νόμων καὶ νά μοιρασθοῦν εἰς ὅλα τὰ Σχολεῖα.

2) Νά συλλεγοῦν πᾶσαι αἱ σχετικαὶ μὲ τὴν διοίκησιν τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀρείου Πάγου, τῶν Ἐφετείων, τοῦ Νομικοῦ Συμβουλίου καὶ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, νά ἐκδοθοῦν καὶ νά διανεμηθοῦν εἰς τὰ Σχολεῖα.

3) Τοῦ λοιποῦ αἱ λαμβανόμεναι σχετικαὶ ἀποφάσεις ὑπὸ τῶν ἄνω ἀρχῶν νά στέλλονται εἰς τὰ Σχολεῖα δι' ἐγκυκλίου τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

4) Νά ὑποχρεωθῇ ἕκαστος Διευθυντῆς δημ. σχολείου νά παρακολουθῇ τὴν Νομοθεσίαν καὶ Νομολογίαν.

5) Νά ὀρίζονται εἰς τὰ τοπικά ἢ γενικά διδασκαλικά συνέδρια, ὑποχρεωτικῶς 2—3 θέματα, ἀναγόμενα εἰς τὴν νομοθεσίαν καὶ νομολογίαν.

Διὰ τῶν προτεινομένων μέτρων θὰ προκύψουν τὰ ἑξῆς ἀγαθὰ:

α') Θὰ παύσῃ ὁ διδάσκαλος νά ἐνοχλῇ συχνὰ τὰ προϊσταμένας του Ἀρχὰς μὲ τὴν ζήτησιν πληροφοριῶν.

β') Θὰ ἀποφεύγῃ ἀσκόπους ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐτὸν βλάπτουν καὶ τὴν διοικητικὴν ἐργασίαν παρακωλύουν.

γ') Θὰ διδαχθῇ ὁ διδάσκαλος νά διεκδικῇ τὰ δικαιώματά του καὶ δὴ κατὰ τρόπον, ὅστις δὲν φέρει αὐτὸν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν προϊσταμένην του Ἀρχήν.

δ') Θὰ περιορισθῇ σημαντικώτατα τὸ ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ὅστις θὰ ἀποδοθῇ οὕτως εἰς τὸ οὐσιαστικόν του ἔργον.

Ὁ Ἐπιθεωρητῆς Καλαβρυτῶν κ. Κ. Μπακανάκης παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα: «Ἐν πρώτοις τονίζει, ὅτι πρέπει νά παύσουν αἱ μηνιαῖαι καὶ τριμηνιαῖαι ἐκθέσεις, νά ὑποβάλλονται δὲ τοιαῦται κατὰ μεγαλύτερα χρονικὰ διαστήματα. Ἐπίσης εἶναι τῆς γνώμης,

ὅτι αἱ ἀσήμενοι ὑποθέσεις δὲν πρέπει νὰ περνοῦν ἀπὸ τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον. Πρέπει ὡσαύτως νὰ μὴν ὑπάρχουν προθεσμῖαι διὰ τὰς συνεδριάσεις τῶν Ἐποπτ. Συμβουλίων καὶ διὰ τὴν ἐκδίκασιν τῶν προστίμων. Ὁρθὸν ἐπίσης εἶναι νὰ συγκαλεῖται τὸ Ἐποπτ. Συμβούλιον ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Πρέπει περαιτέρω νὰ διασαφηθῇ, ἂν ὁ κληθεὶς εἰς ἀπολογία δι' ἀνεπάρκειαν δύναται νὰ τιμωρηθῇ δι' ἀμέλειαν. Δὲν εἶναι ἐξ ἄλλου σκόπιμον νὰ δημοσιεύονται αἱ τιμωρίαι τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Σκόπιμον περαιτέρω εἶναι ὁ Ἐπιθεωρητῆς ν' ἀναπληρώνεται ὑπὸ τοῦ νομίμου βοηθοῦ του δημοδιδασκάλου. Ἐπίσης πρέπει νὰ ἐπιτραπῇ, ὅπως τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον συνεδριάζῃ καὶ κατ' Αὔγουστον, δεδομένου μάλιστα, ὅτι εἰς τινὰς περιφερείας λειτουργοῦν καὶ θερινὰ σχολεῖα. Ὁρθὸν δὲ εἶναι ὡσαύτως νὰ διατεθῇ μεγαλύτερον ποσὸν τῶν 500 δρ. δι' ἐνοίκιον Γραφείου Ἐπιθεωρητοῦ ἢ μᾶλλον νὰ ἐνοικιάζωνται δύο δωμάτια πρὸς τοῦτο διὰ δημοπρασίας, διότι οἰδαμοῦ δύναται νὰ ἐνοικιασθοῦν δύο δωμάτια ἀντὶ 500 δρχ. κατὰ μῆνα. Πρέπει περαιτέρω νὰ γίνῃ ἐκκαθάρσεις τῶν ἀνικάνων διδασκάλων, παρεχόμενης συντάξεώς τινος καὶ εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἔχοντας ὀλίγα ἔτη ὑπηρεσίας. Σκόπιμον εἶναι ὡσαύτως, ὅπως αἱ ἀμοιβαῖαι μεταθέσεις καὶ αἱ εἰς κενὰς θέσεις γίνωνται καὶ κατ' αἵτησιν καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Ἀπαραίτητον εἶναι ἐπίσης, ὅπως οἱ διορισμοὶ εἰς κενὰς θέσεις γίνωνται ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Λογιστηρίου. Ἐπίσης ὀρθὸν εἶναι, ὅπως αἱ προσωρινῶς κενούμεναι θέσεις πληρῶνονται διὰ διορισμοῦ προσωρινῶν ἀναπληρωτῶν καὶ ὄχι δι' ἀποσπάσεως».

Μὴ λαμβάνοντος ἄλλου συνέδρου τὸν λόγον ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος, ὁ κ. Πρόεδρος συνοψίζει τὰ περὶ αὐτοῦ λεχθέντα ὡς ἑξῆς: Τόσον οἱ κ. Εἰσηγηταὶ ἰδίως, ὅσον καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν κ. συνέδρων ὑπέδειξαν ἄλλος ἄλλας διατάξεις τῶν κειμένων Νόμων, αἱ ὁποῖα κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ὑποδεικνυόντων αὐτὰς δυσχε-

ραίνουν είτε ιδίως την εκπλήρωσιν τῶν διοικητικῶν ἔργων τῶν Ἐπιθεωρητῶν, είτε καὶ τὴν εκπλήρωσιν τοῦ καθοδηγητικοῦ, προέτιναι δὲ εἴτε τὴν ἄρσιν εἴτε τὴν μεταρρυθμίσειν αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ προφανῶς δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ καθορισθῇ ἡ γνώμη τοῦ Συνεδρίου περὶ ἐκάστης τῶν ὑποδείξεων τούτων, τὸ μόνον ἐνδεικνύμενον εἶναι νὰ υποβληθῶσι πᾶσαι αὐταί, ὅπως διευπλώθῃσαν, ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς προϊσταμένης Ἀρχῆς.

Τὸ Συνέδριον ἀποδέχεται τὴν συνόψισιν τοῦ κ. Προέδρου.

Τέλος θέτει ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου, ὑπὸ συζήτησιν τὸ θέμα, ἂν ἡ ἔλλειψις εἰδικῆς καὶ ὁμοιομόρφου διαρρυθμίσεως τοῦ καθοδηγητικοῦ ἔργου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ συντελεῖ εἰς τὴν ἀτελεῆ διεξαγωγὴν αὐτοῦ καὶ ἂν ἐν τῇ περιπτώσει αὕτη δύναται νὰ ληφθοῦν κατάλληλα μέτρα πρὸς ἄρσιν αὐτῆς.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἡρακλείου κ. Ι. Σταυρακάκης εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι εὐκαταία θὰ ἦτο ὁμοιομορφος διαρρυθμίσις τοῦ καθοδηγητικοῦ ἔργου τῶν Ἐπιθεωρητῶν καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ δοθῇ ὠρισμένος τύπος συντάξεως ἐκθέσεων. Εὐχῆς μάλιστα ἔργον θὰ ἦτο, ἂν ἐδίδοντο ἐντυπα φύλλα χάρτου μὲ ὠρισμένα ἐρωτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἀπαντᾷ ὁ Ἐπιθεωρητής.

Τοιαῦτα ἐν προδ. ἐρωτήματα θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἦσαν τὰ ἀκόλουθα :

Διαστάσεις διδακτηρίου,

Φωτισμός,

Ἄερισμός,

Ὑδροεῖς,

Δύλη.

Καθαριότης μαθητῶν

» διδακτηρίου

» γραφείου

Καθαριότης αὐλῆς

» ἀποχωρητηρίων.

Μαθηταὶ ἐγγεγραμμένοι: ἄρρενες

» » θήλειες

» παρόντες ἄρρενες

» » θήλειες.

Μαθητικὴ νοσηρότης.

Κατάστασις σχολικοῦ κήπου.

Διδασκάλου ἐπαγγελματικὸς καταρτισμὸς.

» διδακτικὴ δεξιότης.

» διοικητικὴ ἐπιβολή.

» ἐκπλήρωσις καθηκόντος.

» ἔξωσχολικὴ δρασίς.

» χειροτεχνικαὶ ἐργασίαι.

» μέριμνα περὶ σχολικοῦ μουσείου κ.λ.π.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἰωαννίνων κ. Γ. Σπετσιέρης εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι κατ' ἀρχὴν ἐκτελεῖται τὸ καθοδηγητικὸν ἔργον τῶν Ἐπιθεωρητῶν ὁμοιόμορφως, διότι εἶναι παρατηρημένον, ὅτι ἐκθέσεις διαφόρων Ἐπιθεωρητῶν ἀναφερόμεναι εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον καὶ ζήτημα συμπέτουν κατὰ βάσιν, αἱ δὲ τυχόν διαφοραὶ εἶναι δευτερευούσης σημασίας καὶ ἀνάγονται εἰς τὰς ἀτομικὰς διαφορὰς, τὰς διαφορὰς ἐκάστοτε συνθήκας, τὸ περιβάλλον κ.τ.λ.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Φωκίδος κ. Θ. Παπαβασιλείου φρονεῖ, ὅτι τὸ καθοδηγητικὸν ἔργον τῶν Ἐπιθεωρητῶν θὰ γίνεται ἀριώτερα, ἂν ἐκτὸς τῶν γνωστῶν μέσων, ἦτοι τῆς παροχῆς δι' ἐγκυκλίων γενικῶν ὁδηγιῶν, τῆς ὑποδείξεως μελέτης βιβλίων, τῆς κατ' ἰδίαν παροχῆς ὁδηγιῶν ἐπὶ τῶν παρατηρουμένων ἑλλείψεων, τῆς ἐκτελέσεως ὑποδειγματικῶν διδασκαλιῶν, τῆς ἀγκυροτήσεως τοι-

ζών και γενικῶν συνεδρίων κ.τ.λ., χρησιμοποιηθῶν και τὰ ἀκόλουθα: 1) ἰδρυθῶν ἢ μᾶλλον ὑφιστάμενά δημ. σχολεῖα χρησιμοποιηθῶν ὡς πρότυπα. Προφανῶς τὰ πρότυπα αὐτὰ δημοτικά σχολεῖα πρέπει νὰ λειτουργοῦν εἰς κέντρα τῆς περιφερείας, διὰ νὰ εἶναι εὐκόλος ἢ ἐπίσκεψις αὐτῶν ὑπὸ τῶν λοιπῶν διδασκάλων, οἱ ὅποιοι οὕτω θὰ δύνανται νὰ διοργανώωσι και τὰ ἰδικά των κατὰ τὰ πρότυπα, 2) ἐνισχυθῶν τὰ σχολικά ταμεῖα, διὰ νὰ δύνανται αἱ σχολικαὶ ἐπιτροπαὶ νὰ πλουτίζωσι τὰ σχολεῖα διὰ τῶν ἀπαρατήτων και καταλλήλων ἐποπτικῶν και διδακτικῶν μέσων, 3) θεσπισθῆ ὁμοίομορφος τήρησις τοῦ Γραφείου τῶν δημ. σχολείων, 4) συγκαλῶνται οἱ γονεῖς τρεῖς ἢ τετράκις τοῦ ἔτους ὑπὸ τῶν διδασκάλων, ἵνα ἐν κοινῇ συνεδρίᾳ μετ' αὐτῶν και τῆς σχολικῆς ἐπιτροπῆς λύωσι τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸ σχολεῖον και τοὺς μαθητὰς ζητήματα ἐπὶ τῷ τέλει, ὅπως και αἱ ἀνάγκαι τοῦ σχολείου και τῶν μαθητῶν θεραπεύονται ταχύτερον και ὁ Ἐπιθεωρητῆς μὴ ἐπανέροχηται διαρκῶς εἰς τὰ ἴδια ζητήματα και οἱ διδάσκαλοι κρίνονται δικαιότερον, 5) λαμβάνονται ὑπ' ὄψει και ἐνεργῶντα καταγγελία κατὰ διδασκάλων μόνον, ὡσάκις μία ἀρχὴ βεβαιώη τὸ γνήσιον τῆς ὑπογραφῆς τῶν καταγγελλόντων, ἐν περιπτώσει δέ, καθ' ἣν ἀποδεικνύονται ἀνυπόστατα τὰ καταγγελλόμενα, ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς καταγγέλλοντας πρόστιμον ἴσον πρὸς τὰ δαπανηθέντα ὑπὸ τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν ἀνάκρισιν ὑπαλλήλου.

Ὁ Ἐπιθεωρητῆς Ἐλασσόνος κ. Ἀνωγίου ἀποδίδει ἰδίαν σημασίαν εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ διδομένας εἰς τοὺς διδασκάλους διδακτικὰς και παιδαγωγικὰς ὁδηγίας, εἴτε αὐταὶ δίδονται δι' ἐγκυκλίων, εἴτε κατ' ἰδίαν, εἴτε εἰς τοπικά ἢ γενικά συνεδρία. Αἱ ὁδηγίαι πρέπει πρὸ πάντων νὰ εἶναι ἀφθονοί. Τὸ προσωπικὸν πρέπει νὰ καθοδηγῆται, ἀπὸ ποίας πηγῆς και κατὰ τίνα τρόπον θὰ ἀρῆται τὴν διδασκίαν ἕλην και πῶς πρέπει νὰ διδάξῃ αὐτήν.

Ἀποκρούει δὲ ἐν προκειμένῳ διὰ λόγους ψυχολογικούς καὶ διδακτικούς τὴν καθιέρωσιν ἐνιαίας διδακτικῆς μεθόδου δι' ὅλους τοὺς διδασκάλους καὶ δι' ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας. Περαιτέρω αἱ ὁδηγίαι πρέπει νὰ ἀφορῶσιν καὶ εἰς τὴν συμπληρωτικὴν ἐπιστημονικὴν καὶ παιδαγωγικὴν αὐτομόρφωσιν τῶν διδασκάλων διὰ τῆς μελέτης καταλλήλων ἐπιστημονικῶν καὶ παιδαγωγικῶν ἔργων. Ἐν πάσῃ ὁμῶς περιπτώσει εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι αἱ ὁδηγίαι τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν καθόλου μόρφωσιν ἐκάστου διδασκάλου, ἂν πρόκειται νὰ κατανοηθοῦν ὑπ' αὐτοῦ καὶ νὰ μεταβληθοῦν εἰς ἔργον. Φυσικὰ αἱ ὁδηγίαι αἱ διδόμεναι εἰς γενικὰ ἢ εἰς τοπικὰ συνέδρια, ὡς ἀποβλέπουσα εἰς πολλοὺς διδασκάλους, θὰ εἶναι γενικώτεροι, πάντως δὲ τοιαῦτα, ὥστε νὰ κατανοοῦνται ἀπὸ ὅλους.

Λαμβάνουν μετὰ τοῦτο τὸν λόγον διάφοροι συνέδριοι, οἱ ὅποιοι ἀναπτύσσουσιν διὰ βραχέων ἄλλος ἄλλα σημεῖα ἐκ τῶν ἤδη ἐξαρθέντων εἴτε ὑπὸ τῶν Εἰσηγητῶν εἴτε ὑπὸ τῶν προλαλησάντων συνέδρων καὶ ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι τονίζουσιν ἰδίᾳ τὴν σύστασιν προτύπων δημοτικῶν σχολείων εἰς τὴν ἔδραν τῶν Ἐπιθεωρητῶν ἢ καὶ εἰς πλείονα τοῦ ἐνὸς κέντρα τῆς αὐτῆς περιφερείας.

Ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ συνεδρίου συνοψίζει ἐπὶ τούτοις τὰ λεχθέντα περὶ τοῦ θέματος ὡς ἑξῆς: Ἡ μεγάλη πλειονοψηφία τοῦ Συνεδρίου ἔχει τὴν γνώμην, ὅτι τὸ καθοδηγητικὸν ἔργον τῶν Ἐπιθεωρητῶν θὰ γίνεται ἀρτιώτερα, πρῶτον μὲν ἂν ἀποκατασταθῇ—τὸ μὲν διὰ τοῦ Κέντρου, τὸ δὲ διὰ τῶν Ἐπιθεωρητικῶν Συνεδρίων—κάποια μεγαλυτέρα ἐνότις καὶ ὁμοιομορφία τόσον ὡς πρὸς τὰς ὁδηγίας, τὰς ὁποίας ἀπευθύνουσιν οἱ Ἐπιθεωρηταὶ πρὸς τοὺς διδασκάλους εἴτε δι' ἐγκυκλίων, εἴτε κατ' ἰδίαν, εἴτε εἰς γενικὰ ἢ τοπικὰ συνέδρια, εἴτε διὰ ὑποδειγματικῶν διδασκαλιῶν, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰς περὶ τῶν διδασκάλων συντασσομένας ἐκθέσεις, δευτε-

φον δέ, ἂν ληφθῆ περισσότερα μέρηνα διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν σχολείων μὲ τὰ ἀπαραίτητα ἐποπτικά καὶ διδακτικά ὄργανα καὶ μὲ τὴν ἀπαραίτητον διδασκαλικὴν καὶ μαθητικὴν βιβλιοθήκην, τέλος δὲ καὶ ἰδίως, ἂν συσταθοῦν εἴτε μόνον εἰς τὰς ἔδρας τῶν Ἐπιθεωρήσεων, εἴτε καὶ εἰς ἄλλα Κέντρα αὐτῶν πρότυπα δημοτικά σχολεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπισκέπτονται ἐκ περιτροπῆς οἱ διδάσκαλοι τῆς περιφερείας, οἵτινες οὕτω θὰ δύνανται νὰ διοργανώσωσι κατ' αὐτὰ καὶ τὰ ἴδια.

Τέλος ὁ κ. Πρόεδρος συνοψίζει τὰ λεχθέντα περὶ πάντων τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπησχόλησαν τὴν προκειμένην συνεδρίαν, ἐπιλαμβάνων τὰς μερικὰς συνοψίσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμε περὶ ἑνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν μετὰ τὴν ἐξάντησιν τῆς σχετικῆς πρὸς τοῦτο συζητήσεως, καὶ λύει τὴν συνεδρίαν.

2. Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ.

2 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1930.

Τῆς συνεδρίας ταύτης προεδρεύει ὁ ἀναπληρωτὴς Πρόεδρος κ. Μ. Κουντουράς, μέλος τοῦ Ἐ. Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου.

Ὁ κ. Πρόεδρος δίδει ἐν ἀρχῇ ὁδηγίαν περὶ τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἐργασιῶν τῆς συνεδρίας, καθορίζει δὲ τοῦτον ὡς ἑξῆς:

- α) Ὁμιλία εἰσηγητῶν.
- β) Καθορισμὸς συζητητέων θεμάτων ἐξαγομένων ἐκ τῶν εἰσηγήσεων.
- γ) Παράδοσις τῶν ὀνομάτων τῶν συζητητῶν εἰς τὸ Προεδρεῖον.
- δ) Συζητήσεις, κατ' ἂς ἕκαστος ὀμιλητῆς δὲν πρέπει ν' ἀπασχολῆ τὸ Συνεδριον πέραν τῶν 5 λεπτῶν.
- ε) Δευτερολογία εἰσηγητῶν, ἐφόσον ἀπαιτεῖται διασάφησις ἢ ἀπάντησις πρὸς τοὺς ἀντικρούσαντας τὰς γνώμιας των.

στ) Συνοπτικά συμπεράσματα υπό του κ. Προέδρου.

Υπομνησκει μετά ταῦτα, ὅτι θέμα πρὸς συζήτησιν κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην εἶναι: Ποῖα τροποποιήσεις πρέπει νὰ γίνωνται εἰς τὸ Ἀναλυτικὸν καὶ Ὁρολόγιον Πρόγραμμα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, καλεῖ δὲ ἀλληλοδιαδόχως τοὺς 3 ἐπὶ τοῦ θέματος εἰσηγητάς, ἦτοι τοὺς Ἐπιθεωρητὰς Κομοτηνῆς κ. Σταύρον Βασιλικόπουλον, Χίου κ. Κων. Κωνσταντινίδην καὶ Κορινθίας κ. Β. Παπαγεωργίου, ὅπως ἀνακοινώσωσι τὰς εἰσηγήσεις των.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Κομοτηνῆς κ. Σ. Βασιλικόπουλος εἰσηγείται τὰ ἀκόλουθα:

«Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἤρχισαν νὰ προβάλλωνται γενικῶς καὶ ἀορίστως ἀξιώσεις παρὰ διαφόρων εκπαιδευτικῶν λειτουργῶν περὶ τροποποιήσεως τοῦ ἐν ἰσχύϊ σήμερον ἀναλυτικοῦ καὶ ὄρολογίου προγράμματος, χωρὶς νὰ προηγηθῇ συζήτησις ἐν παιδαγωγικοῖς συνεδriois πρὸς ἔξαγωγὴν καταλλήλων πορισμάτων περὶ τῆς ἐπενεχτέας μεταρρυθμίσεως. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον μεταξὺ τῶν πρὸς συζήτησιν θεμάτων ἐν τῷ παιδαγωγικῷ τούτῳ συνεδρίῳ τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως ὤρισθη ὑπὸ τοῦ Σοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸ θέμα Ἐπιθεωρητῶν τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως ὡρίσθη ὑπὸ τοῦ Σοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸ θέμα Ἐπιθεωρητῶν τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως ὡρίσθη ὑπὸ τοῦ Σοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὸ θέμα Τροποποιήσεις τοῦ ἀναλυτικοῦ καὶ ὄρολογίου προγράμματος τῶν Δημοτ. σχολείων».

Τὸ ἰσχῶν σήμερον ἀναλυτικὸν καὶ ὄρολόγιον πρόγραμμα δημοσιευθὲν ἐν ἔτει 1913 συνετάχθη ὑπὸ παιδαγωγικῶν ἀνδρῶν τιμῶντων τὸν Ἐκπαιδευτικὸν κλάδον, διότι κατὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ ψυχολογικὴ ἀνάπτυξις τῶν μαθητῶν καὶ αἱ ἐπιστημονικὰ καὶ πρακτικὰ ἀνάγκαι τῆς τότε ἐποχῆς. Διὰ τοῦτο συνετέλεσε κατὰ πολὺ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς λειτουργίας πολλῶν σχολείων, τῶν ὁποίων οἱ δημοδιδάσκαλοι ἐμελέτησαν τοῦτο μετὰ προσοχῆς καὶ ἐφίρμους κατὰ τὸ δυνατὸν πιστῶς.

Ὁὐχ ἦττον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ κατεδείχθησαν ἐλλείψεις καὶ ἀτέλειαι τινες, ἐπιβάλλουσαι τὴν τροποποίησιν αὐτοῦ εἰς ὠριμένα σημεῖα, αἱ δὲ κοινωνικαὶ καὶ πρακτικαὶ ἀνάγκαι τῆς σημερινῆς ἐποχῆς κατέστησαν ἐπιτακτικὴν τὴν εἰσαγωγὴν τῆς διδασκαλίας ἐν τῷ Δημοτικῷ σχολείῳ καὶ ἄλλων μαθημάτων πρὸς συμπλήρωσιν αὐτοῦ.

Περὶ ἀντικαταστάσεως τοῦ ἰσχύοντος σήμερον προγράμματος διὰ τοῦ προγράμματος σχολείου ἐργασίας, περὶ τοῦ ὁποίου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη γίνεται ἀρκετὸς θόρυβος, δὲν δύναται νὰ γίνῃ, τοῦλάχιστον σήμερον, σοβαρὰ συζήτησις. Διότι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σχολείου ἐργασίας ἢ διὰταξις τῆς ὕλης γίνεται οὐχὶ κατὰ μαθήματα καὶ ἰδίας ὥρας διδασκαλίας, ἀλλὰ καθ' ἑνιαῖον συγκεντρωτικὸν σύστημα, διατασσομένου συνολικοῦ ποσοῦ συνανηκουσῶν γνώσεων εἰς μεγάλας διδακτικὰς ἐνότητες, ἐκάστη τῶν ὁποίων δύναται ν' ἀπασχολήσῃ ἐπὶ μακρὸν τοὺς μαθητάς, κατὰ τὴν πρόσκτησιν δὲ τῆς διδασκτέας ὕλης λαμβάνονται ὡς ἀφετηρία τὰ διαφέροντα τῶν μαθητῶν, εἰσαγομένης οὕτω τῆς ἐπ' εὐκαιρίᾳ διδασκαλίας.

Πρὸς ἐφαρμογὴν τοιοῦτου προγράμματος πρέπει νὰ ἐκπληρωθῶσι προηγουμένως αἱ κάτωθι ἀπαιτήσεις :

1) Νὰ ἐκλέγονται διὰ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα πρόσωπα ἔχοντα ἑξαιρετικὰ πνευματικὰ προσόντα, οἷον ὀξεῖαν ἀντίληψιν, ἰσχυρὰν διάνοησιν, ἐτοιμότητα καὶ εὐστροφίαν πνεύματος κ.τ.λ. καὶ ἐμπνεόμενα ὑπὸ ἐνθους ζήλου πρὸς τὸ ἔργον τῶν.

2) Νὰ διδάσκηται ἐκτενέστερον ἐν τοῖς Διδασκαλείοις ἢ ψυχολογία τοῦ παιδίου, ὥστε νὰ ἔχωσιν οἱ μέλλοντες διδάσκαλοι βαθυτάτην γνῶσιν αὐτῆς καὶ σαφῆ ἀντίληψιν τοῦ πνεύματος τοῦ σχολείου ἐργασίας, διότι τὰ σημερινὰ Διδασκαλεῖα δὲν παρέχουσι τοιαύτην μόρφωσιν.

3) Νὰ μορφώνωνται θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς συμφώνως

πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν νέων σχολείων ἐν τοῖς Διδασκαλείοις, πειραματικοῖς σχολείοις καὶ παιδαγωγικοῖς συνεδρίοις.

4) Νὰ διορίζονται εἰς τὰ πρότυπα τῶν Διδασκαλείων ἱκανώτατοι δημοδιδάσκαλοι ἔχοντες ἐφαρμόσει ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν τὸ πρόγραμμα τοῦ σχολείου ἐργασίας, διότι οἱ διοριζόμενοι σήμερον πειραματίζονται διὰ πρώτην φοράν.

5) Νὰ ὁρισθῇ ἀναλογία 30—35 μαθητῶν εἰς ἕκαστον ἐκπαιδευτικὸν λειτουργόν.

Ἐφόσον ἐν Ἑλλάδι ἐλλείπουσι σχεδὸν παντελῶς οἱ ὄροι οὗτοι, ἐφόσον ἀκόμη εὐρισκόμεθα εἰς τὸ στάδιον τοῦ θορύβου καὶ ἐλαχίστων πειραματικῶν προσπαθειῶν καὶ ἐφόσον τὰ λειτουργοῦντα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σχολείου ἐργασίας Διδασκαλεῖα Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης οὐδένα τῶν ἀποφοίτων κατέστησαν ἱκανόν, ὅπως ἐργασθῇ κατὰ τὸ σύστημα τοῦ νέου σχολείου, δὲν εἶναι δυνατόν ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον νὰ συνηγορήσωμεν πρὸς τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὰ ἡμέτερα σχολεῖα τοῦ προγράμματος τοῦ σχολείου ἐργασίας, διότι τὸ τοιοῦτον θὰ εἶχεν ὡς ἐπακόλουθον τὸ τέλειον ἐκπαιδευτικὸν «ξεχαρβάλωμα».

Οὐχ ἦτον ὀφείλομεν νὰ ἐνισχύσωμεν λόγῳ καὶ ἔργῳ κάθε προσπάθειαν ἱκανοῦ καὶ ἐμπνευσμένου διδασκάλου πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος τοῦ νέου σχολείου καὶ διὲς τὰς κατωτέρας τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, ἐν αἷς τὸ ἐνιαῖον συγκεντρωτικὸν σύστημα τῆς διδασκείας ὕλης καὶ ἡ πρόσκτησις αὐτῆς κατὰ τὰ διαφέροντα τῶν μαθητῶν δὲν παρέχει πολλὰς δυσχερείας. Τοῦτο ἄλλως τε πράττομεν πάντες σχεδὸν οἱ Ἐπιθεωρηταί, ὀρίζοντες ἐκάστοτε μεταξὺ τῶν πρὸς συζήτησιν θεμάτων ἐν τοῖς παιδαγωγικοῖς συνεδρίοις καὶ τὸ «σχολεῖον ἐργασίας», ἵνα οἱ διδασκαλοὶ λάβωσι σαφῆ ἀντίληψιν τοῦ πνεύματος τοῦ νέου σχολείου καὶ ἐφαρμόσωσιν, ὅτι εἶναι δυνατόν ἐκ τῶν ἀπαιτήσεων αὐτοῦ.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους θὰ εἰσηγηθῶμεν:

α) Την διδασκαλίαν εν τοις Δημοτικοις σχολείοις και άλλων μαθημάτων, ατινα επιβάλλουσιν αι κοινωνικά και πρακτικά ανάγκαι της σημερινής εποχής δια την αρτιωτέραν και λυσιτελεστέραν μόρφωσιν των μαθητών και

β) Την τροποποίησιν του Ισχύοντος σήμερα αναλυτικού και ώρολογίου προγράμματος εις ώρισμένα σημεία, ατινα κατεδείχθησαν πλημμελή εν τῇ εφαρμογῇ αὐτών.

Α'. Εισαγωγή της διδασκαλίας νέων μαθημάτων.

1. Τῆς Γεωπονίας και Βιοτεχνίας.

Μετά τὸ πέρας του παγκοσμίου πολέμου ἐδημιουργήθη ἐν Ἑλλάδι ἰσχυρότατον ρεύμα ἀστυφιλίας, ὀλεθριωτάτη δηλ. τάσις τῶν χωρικῶν νὰ ἐγκαταλείψωσι τοὺς ἀγροτικούς συνοικισμοὺς και νὰ συρρέωσιν εἰς τὰς πόλεις, ἐπιδιόμενοι εἰς ἀστικά ἐπαγγέλματα, ατινα καταστάντα προϊόντος του χρόνου πληθωρικὰ και δυσανάλογα πρὸς τὰς ἀνάγκαις και τὴν παραγωγὴν του πλοῦτου. τῆς χώρας ἐδημιούργησαν τὴν παρατηρουμένην σήμεραν οἰκονομικὴν κρίσιν και ἀνεργίαν, ἣτις εἰς οὐδεμίαν ἄλλην αἰτίαν ὀφείλεται εἰμὴ εἰς τὴν ἀθροάν συρροὴν τῶν ἀγροτῶν εἰς τὰς πόλεις. Διότι ἡ συνολικὴ του πλοῦτου τῆς χώρας παραγωγή οὐ μόνον δέν ἠλαττώθη, ἀλλὰ και βαινει αὐξανομένη ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, καθόσον οἱ πρόσφυγες μετὰ τὴν ὀριστικὴν των ἐγκατάστασιν ἤρχισαν νὰ καλλιεργῶσιν ἐντατικώτερον τὴν γῆν και νὰ ἐπιδίδωνται μετὰ ζήλου εἰς τὴν ταπηνουργίαν, σποροτροφίαν και ἄλλα βιοτεχνικά ἐπαγγέλματα. Παρίσταται λοιπὸν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ ληφθῶσι σύντονα μέτρα πρὸς καταπολέμησιν του πληθωρισμοῦ τῶν ἐν ταῖς πόλεσι παρασιτικῶν ὀργανισμῶν, διότι οὗτος ἐγκλείει μεγάλους κινδύνους ἀπὸ οἰκονομικῆς και ἠθικῆς ἀπόψεως και παρεμβάλλει δυσπέρβλητα

προσκόμματα εἰς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας καὶ τὴν ἐν γένει πρόοδον αὐτῆς.

Ἐν τῶν σπουδαιότερων μέτρων πρὸς ἐπίτευξιν τούτου εἶναι ἡ ἐνίσχυσις καὶ προαγωγή τῆς γεωργίας καὶ βιοτεχνίας. Διὰ τῆς ἐνταξικότερας καὶ ἐπιστημονικωτέρας καλλιέργειας τῆς γῆς κατοπίν μάλιστα τῶν ἐκτελουμένων μεγάλων ἀποξηραντικῶν ἔργων καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιοτεχνίας θὰ προαχθῆ κατὰ πολὺ ἡ Ἑθνικὴ Οἰκονομία, ἐλαττουμένης βαθμιαίως τῆς ἐξαγομένης ποσότητος χρυσοῦ διὰ τὴν ἀγορὰν ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ γεωργικῶν προϊόντων καὶ ἀυξανομένης τῆς εἰσαγωγῆς χρυσοῦ διὰ τῆς πωλήσεως εἰς τὸ ἔξωτερικὸν προϊόντων τῆς βιοτεχνίας.

Οἱ λόγοι οὗτοι ἐπιβάλλουσιν ἐπιτακτικῶς τὴν διδασκαλίαν τῆς Βιοτεχνίας καὶ Γεωπονίας εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν Δημοτικῶν σχολείων τοσούτω μᾶλλον, καθόσον μετεκπαιδεύεται κατ' ἔτος εἰς τὰ γεωργικὰ φροντιστήρια πρὸς ἀπόκτησιν εἰδικῶν γεωπονικῶν γνώσεων καὶ δεξιοτήτων ἀρκετὸς ἀριθμὸς δημοδιδασκάλων. Εἰς πάντα δὲ τὰ ἀγροτικά σχολεῖα πρέπει νὰ καταρτισθῶσι πειραματικοὶ ἀγροὶ καὶ διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς καλλιέργειας καὶ καταλλήλου διδασκαλίας καὶ ὁδηγῶν νὰ ἐμφυτεύσουν οἱ διδάσκαλοι εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ὡραίαν Ἑλληνικὴν φύσιν καὶ τὸν ἀγροτικὸν βίον, τὸν ζῆλον πρὸς τὸ γεωργικὸν ἐπάγγελμα καὶ τὴν πεποιθήσιν, ὅτι ἐπιδιδόμενοι εἰς τὴν γεωργίαν εὐρίσκουσιν ἐν αὐτῇ ἀσφαλέστερον τὴν εὐτυχίαν τοῦ βίου, συντελοῦντες συγχρόνως εἰς τὴν εὐημερίαν καὶ εὐτυχίαν ὅλοκληρον τῆς κοινωνίας.

Διὰ τὴν ἐνίσχυσιν καὶ προαγωγὴν τῆς γεωργίας ἐνηργήσαμεν, καθ' ὃν χρόνον ὑπηρετήσαμεν ἐν τῇ περιφερείᾳ Ξάνθης, καὶ παρεχωρήθησαν εἰς ἕκαστον σχολεῖον ἀγροὶ ἐκτάσεως 10 στρεμμάτων ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ καλλιεργοῦν τούτους οἱ διδάσκαλοι ἰδίᾳ δαπάνῃ

ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὰς ὁδηγίας τῶν γεωπόνων τοῦ Ἐποικισμοῦ, ἀλλὰ νὰ καρποῦνται τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν. Δυστυχῶς ὅμως δὲν εἶχαν ἀναπτυχθῆ παρὰ τῷ διδακτικῷ προσωπικῷ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν γεωργίαν καὶ ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων ἀφέθησαν ἀκαλλιέργητοι αἱ παραχωρηθεῖσαι γαῖαι. Ὑψηροῦντες δὲ κατόπι ἐν Κομοτηνῇ ἐνηργήσαμεν:

α') Νὰ διανεμηθῶσιν ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τοῦ Ἐποικισμοῦ εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Θράκης ὁδηγία διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς γεωπονίας εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ χωρικούς, συνταχθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Γεωργίας κ. Πετροῖδου (ὑπαλλήλου τοῦ Ἐποικισμοῦ Θράκης).

β') Νὰ χρηγηθῶσι κατὰ τὴν ὀριστικὴν διανομὴν τῶν προσφυγικῶν γαιῶν 30-40 στρέμματα γῆς εἰς ἕκαστον σχολεῖον διὰ τὸν καταρτισμὸν πειραματικῶν ἀγρῶν.

γ') Νὰ χρηγηθῆ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Νομογεωπόνου κ. Χρηστίδου χρηματικὴ πίστωσις 60.000 δραχμῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας διὰ τὸν καταρτισμὸν σχολικῶν κήπων ἐν τοῖς σχολείοις τοῦ Νομοῦ Ῥοδόλης.

δ') Κατεβάλαμεν πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν διὰ γὰ πείσωμεν τὰς εὐπόρους κοινότητας (δυστυχῶς ἄνευ ἀποτελέσματος), ὅπως κατὰ προτίμησιν διορίζωσι κοινοτικούς γραμματεῖς γεωπόνους, διότι διὰ τὴν μισθοδοσίαν τῶν νῦν γραμματέων πληρώνουσι μηνιαίως 2500-3000 δραχμῶν.

ε') Ἐν τῷ συγκροτηθέντι κατὰ τὸν Ἰούνιον παιδαγωγικῷ συνεδρίῳ ἐν Κομοτηνῇ ὤρισθη μετὰ τῶν ἄλλων πρὸς συζήτησιν θεμάτων καὶ ἡ «Γεωργία» καὶ ἐγένετο ἐπαρκὴς ἀνάπτυξις αὐτοῦ.

Αἱ ἐνεργεῖαι ὅμως ἡμῶν, διὰ τὴν προαιρετικὴν διδασκαλίαν τῆς γεωπονίας ἀπέβησαν σχεδὸν ἀτελεσφόρητοι.

Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ συμπεριληφθῇ ἐν τῷ ἀναλυτικῷ προγράμματι ἡ διδασκαλία στοιχειωδেষτάτων γνώσεων τῆς Γεωπονίας εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς στ' ἀξέως τῶν ἀγροτικῶν σχολείων, εἰς δὲ τὴν ἀνωτάτην τάξιν τῶν Δημοτ. σχολείων τῶν πόλεων νὰ διδασκῶσι βιοτεχνικὰ μαθήματα, ἀναλόγως τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν ἐκάστης περιοχῆς.

Εὐχῆς μάλιστα ἔργον θὰ ἦτο, ἂν κατηρτίζετο τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὑπὸ τοῦ Ἑπουργείου, ἐπιτρεπομένης τῆς τροποποιήσεως λεπτομερειακῶν σημείων αὐτοῦ ὑπὸ τῶν παιδαγωγικῶν συνεδρίων ἐκάστης περιφερείας, ἰδίᾳ εἰς τὰ μαθήματα τῆς Γεωπονίας, Βιοτεχνίας, Φυσικῆς Ἱστορίας καὶ Ἐθνικῆς Ἱστορίας.

Ἐκ τῆς Γεωπονίας δύνανται νὰ διδασκῶσιν ἐν τῷ Δημοτικῷ σχολείῳ:

1. Συστατικὰ τοῦ ἐδάφους καὶ εἶδη αὐτοῦ (ἀργιλλῶδες, ἀμμῶδες, ἀσβεστῶδες κλπ.).

2. Εἶδη λιπασμάτων. Φυτικά, ζωϊκὰ καὶ χημικὰ (ἄζωτοῦχον, ἀσβεστοῦχα, καλιοῦχα, μικτὰ κλπ.).

3. Γεωργικὰ ἐργαλεῖα (ἄροτρα, βωλοκόπος, σκαπάνη, δίκελλα, φυτευτῆρι, ποτιστῆρι, θεριστικαὶ καὶ ἄλωνιστικαὶ μηχαναί, κλαδευτήρια, ψαλλίδες, θειαφιστήρια, ψεκαστήρες κλπ.).

4. Χειμερινὴ καὶ ἑαρινὴ καλλιέργεια (καλλιέργεια δημοτικῶν καρπῶν, δοπρίων, γεωμήλων, ἀμπέλου, καπνοῦ κλπ.).

5. Κλάδευμα ἐλαίας καὶ ἄλλων δένδρων.

6. Ἀσθένεια ζῶων καὶ φυτῶν καὶ θεραπεία αὐτῶν.

Ἐκ τῆς Βιοτεχνίας εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ χωρίου δύνανται νὰ διδασκῶσι:

1. Σηροτροφία καὶ Μελισσοκομία.

2. Οίνοποιία καὶ Οἴνοπνευματοποιία
3. Ἐλαιουργία
4. Σαπωνοποιία
5. Τυροκομία (τυρὸς, βούτυρον, μεζήθηρα κλπ.)
6. Ὑφαντικὴ καὶ ἐν γένει ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλουσιν αἱ τοπικαὶ συνήθειαι ἐκάστου σχολείου.

Ἐκ τῆς Βιοτεχνίας εἰς τὰ σχολεῖα τῶν πόλεων δύνανται νὰ διδασθῶσι:

1. Ἀλευροποιία καὶ ἄρτοποιία,
2. Μακαρονοποιία,
3. Ζαχαροπλαστική,
4. Βιομηχανία κονσερβῶν,
5. Σαπωνοποιία,
6. Οἴνοπνευματοποιία,
7. Ἐλαιουργία,
8. Βυρσοδεψία,
9. Ὑποδηματοποιία,
10. Ξυλουργική,
11. Οἰκοδομική,
12. Λεπτοουργική,
13. Σιδηρουργία,
14. Ὑφαντικὴ,
15. Χειρισμὸς ὀαπτομηχανῶν,
16. Μαγειρικὴ κλπ.

Ἐκ τούτων δέον νὰ προτιμηθῶσιν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλουσι περισσότερα αἱ βιοτικαὶ ἀνάγκαι ἐκάστης πόλεως.

2. Ἀγωγὴς τοῦ πολίτου.

Ὅπως κατισχύσῃ ὁ Ἕλλητισμὸς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, πρέπει νὰ επικρατήσῃ ὕλικῶς, πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς. Καὶ περὶ μὲν τῆς

ὕλικής ἐπικρατήσεως εἴμεθα βέβαιοι, διότι ἡ ἰδιωτικὴ τοῦ Ἑλλη-
νος πρωτοβουλία εἶναι τοιαύτη, ὥστε θὰ ἐκτοπίσῃ πᾶν προβαλλό-
μενον πρόσοκωμα. Διὰ τῆς ἀρτιωτέρας δ' ὀργανώσεως τῶν σχο-
λείων, τῆς καταλλήλου ἐκλογῆς καὶ μορφώσεως τοῦ διδακτικοῦ
προσωπικοῦ, τῆς ὕλικής καὶ πνευματικῆς ἐξυψώσεως αὐτοῦ θὰ
ἐπικρατήσῃ ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ πνευματικῶς, διότι ὁ Ἑλλην
περίκοσμεῖται ἀπὸ πολλὰ πνευματικὰ προτερήματα, οἷον ὀξεῖαν
ἀντίληψιν, ἰσχυρὰν διανόησιν, ἐτοιμότητα καὶ εὐστροφίαν πνεύμα-
τος κ. λ. π.

Ἄλλὰ τὸ δυσκολώτερον σημεῖον εἶναι ἡ ἠθικὴ ἐπικράτης,
ἄνευ τῆς ὁποίας ἡ ὕλικὴ καὶ πνευματικὴ ἀποβαίνει πρόσκαιρος καὶ
ἀνωφελής. Εἰς τὴν ἠθικὴν μας προαγωγὴν καὶ ἐπικράτησιν παρεμ-
βάλλονται ἰσχυρότατα προσκόμματα τὰ φυλετικὰ ἐλαττώματα, πρὸς
ἐκρίζωσιν τῶν ὁποίων παρίσταται ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη συστηματικῆς,
διαρκοῦς καὶ συντόνου ἐνεργείας ἐπὶ μακρότατον διάστημα χρόνου.
Τοιαῦτα δὲ ἐλαττώματα εἶναι:

α') Ἡ ψευδολογία, ἡ ὁποία εἶναι συνηθισμένη μετὰ τοῦ βίου
ἡμῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὸν ἥρωα
τῆς Ὀδυσσεΐας, ὅστις ἐκπροσωπεῖ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐν τῇ
πολλαπλῇ αὐτοῦ ἐκφάνσει, νὰ καταφεύγῃ πάντοτε εἰς τὸ ψεῦδος,
ὅταν θέλῃ νὰ ἐξυψηρεθῆσιν ἀτομικὰ πάθη καὶ συμφέροντα. Δὲν
διστάζει μάλιστα νὰ ψεύδεται καὶ ἐνώπιον τῆς προστάτιδος θεᾶς
Ἀθηνᾶς, ἀλλὰ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ προκαλῆ τὰ μει-
διάματα αὐτῆς.

β') Ὁ ἀτομικισμὸς, ἀλεθριώτατον φυλετικὸν ἐλάττωμα, γενό-
μενον πρόξενον ἐθνικῶν συμφορῶν. Ὁ Ἑλλην θυσιάζει οὐχὶ σπα-
νίως τὰ γενικά συμφέροντα πρὸ τοῦ ἀτομικοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἐν ᾧ
ὡς ἄτομον θαυματουργεῖ, ὡς σύνολον ναυαγεῖ.

γ') Ἡ ἀμοιβαία καχυποψία, ἀποτέλεσμα τῆς ἐσωτερικῆς μας ἐλαττωματικότητος.

δ') Ἡ ὑπερβολικὴ ἐκτίμησις τοῦ νοητικοῦ παράγοντος καὶ ἡ περιφρόνησις τοῦ σπουδαιότερου παράγοντος, τοῦ ἠθικοῦ.

ε') Ἡ μεγάλη ὑποκειμενικότης εἰς τὰς κρίσεις μας περὶ παντὸς ζητήματος.

στ') Ἡ ὑποδούλωσις τοῦ Ἑλληνοῦ εἰς τὴν ὕλιστικὴν κοινὴν γνώμην καὶ ἡ ἀδυναμία του νὰ δημιουργήσῃ σπουδαῖόν τι ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἐπιστήμης.

Πρὸς ἐκρίζωσιν ἢ τοῦλάχιστον περιστολὴν τῶν φυλετικῶν τούτων ἐλαττωμάτων πρέπει ὅλοι οἱ μορφωμένοι παράγοντες τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας (ἐπιστήμονες, δημοσιογράφοι, διδάσκαλοι) νὰ κατηριάζωσι ταῦτα διαρκῶς, διὰ νὰ δημιουργηθῇ κοινὴ γνώμη ἐναντίον αὐτῶν, διότι ὁ Ἑλληὴν προσπαθεῖ νὰ ἀποφεύγῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡ κοινὴ γνώμη καὶ ἰδίᾳ οἱ μορφωμένοι παράγοντες αὐτῆς κατηγοροῦν.

Πρὸ παντὸς ὅμως θὰ συντελέσῃ πρὸς ἐπίτευξιν τούτου τὸ σχολεῖον, ἂν ἔχον ὑπ' ὄψει του τὸ ἄτομον ὡς μέλος τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ ἐξελίξῃ οὐ μόνον τὰς ιδιότητας, ποὺ χαρακτηρίζουν τὸν τέλειον ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνας ποὺ χαρακτηρίζουν τὸν τέλειον πολίτην.

Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ κάμνῃ χρῆσιν τῆς αὐτοδιοικήσεως, ἣτις ἀποτελεῖ σπουδαίαν κοινωνικὴν προπαιδεῖαν καὶ δύναται νὰ φέρῃ θαυμάσια ἀποτελέσματα εἰς καλῶς λειτουργοῦντα σχολεῖα. Περὶ τούτου ἔχω πεισθῆ ἀκραδάντως, διότι ἐφήρμοσα ἐπιτυχῶς τὸ σύστημα τῆς αὐτοδιοικήσεως, καθ' ὃν χρόνον ὑπῆρέτουν ὡς διευθυντῆς τοῦ σχολείου τοῦ χωρίου Στρέφη Ἡλείας. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως ἡ αὐτοδιοίκησις, διότι εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰσαχθῇ τὸ παιδί εἰς τὴν γῶσιν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς, τῶν σκο-

πάν και τῶν τάσεών της, καθόσον ἡ γνώσις αὐτή συμβάλλει τὰ μέγιστα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τελείου πολίτου ἔχοντος ἀκριβῆ συνείδησιν τῶν ὑποχρεώσεων του και διάθεσιν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς κοινωνίας.

Τὰς γνώσεις ταύτας δύναται ν' ἀποκτήσῃ τὸ παιδί και δι' ἄλλων μαθημάτων, οἷον τῆς ἱστορίας καλῶς διδασκομένης, ἀλλὰ κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν πανταχόθεν προβάλλονται ἀξιώσεις και δικαιώματα ἀτόμων ἢ ομάδων και λημονοῦνται παντελῶς τὰ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ συνόλου καθήκοντα, καθίσταται φανερόν, ὅτι δὲν ἀρκεῖ τοῦτο, ἀλλ' ἐπιβάλλεται ἡ εἰσαγωγή εἰς τὰ σχολεῖά μας τῆς διδασκαλίας τῆς «ἀγωγῆς τοῦ πολίτου» ὡς ἰδιαίτερου μαθήματος, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἰσήχθη ἡ διδασκαλία αὐτῆς εἰς πολλὰς χώρας, οἷον Γαλλίαν, Γερμανίαν, Σουηδίαν κ. λ. π.

Τὸ μάθημα τοῦτο θὰ διδάσκεται εἰς ὅλας τὰς τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, ἀλλ' ἐν ταῖς κατωτέραις ὑπὸ τὸ ὄνομα «Συμπεριφορά», ἐν δὲ ταῖς ἀνωτέραις ὑπὸ τὸν τίτλον «ἀγωγή τοῦ πολίτου».

Εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις θὰ ἀντλῶμεν τὴν ὕλην ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰν τῶν μαθητῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ, τῷ σχολεῖῳ και τῇ κοινωνίᾳ, εἰς δὲ τὰς ἀνωτέρας και ἀπὸ κατάλληλα διδάγματα τῶν φρονημαστικῶν μαθημάτων και ἰδίᾳ τῆς Ἑθνικῆς ἱστορίας.

Διὰ καταλλήλου διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τούτου θὰ καταπολεμήσωμεν τὰ φυλετικὰ ἐλαττώματα, διότι οἱ μαθηταὶ θὰ λάβωσι ἀκριβῆ γνώσιν τῶν δικαιωμάτων και ὑποχρεώσεων αὐτῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ και θ' ἀποβῶσι μίαν ἡμέραν χρηστοὶ και ἔντιμοι πολῖται, ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν οὐ μόνον τοῦ ἀτομικοῦ, ἀλλὰ και τοῦ συμφέροντος τοῦ συνόλου. Σήμερον ἐν τοῖς σχολείοις μορφώνονται μόνον ἄτομα και διὰ τοῦτο ὁ Ἕλλην, ἐνῶ ὡς ἄτομον σημειώνει καταπληκτικὰς ἐπιτυχίας, ὡς σύνολον παρουσιάζει οἰκτρὸν νανάγιον.

Α'. Τροποποιήσεις τοῦ ἀναλυτικοῦ καὶ ὄρουλογίου προγράμματος τῶν Δημοτικῶν Σχολείων.

Α'. Θρησκευτικά.

Α'. καὶ Β'. τάξις. Τὸ ἐπίσημον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα ὁρίζει ὡς διδακτέαν ὕλην ἐν τοῖς Θρησκευτικοῖς εἰς τὴν Αὐγ. καὶ Βαγ. τάξιν.

α) Προσευχάς,

β') Ποιήματα καὶ ᾠδαὶ θρησκευτικαὶ καὶ

γ') Ἀπλᾶς διδασκαλίας πρὸς ἐρημνεϊαν ἐορτῶν.

Ἐκ πείρας ἐσχηματίσαμεν τὴν γνώμην, ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν Θρησκευτικῶν εἶναι πρόωρος διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Αὐγ. καὶ Βαγ. τάξεως, καθόσον αἱ θρησκευτικαὶ ἔννοιαι εἶναι ἐντελῶς ἀπρόσιτοι εἰς αὐτούς. Διδάσκοντες ἐν ἔτει 1917 εἰς τὴν Βαγ. τάξιν καὶ ἐν ἔτει 1920 εἰς τὴν Αὐγ. καταρωθώσαμεν μετὰ πολλοῦ κόπου διὰ τῆς ἐξελικτικῆς διδασκαλίας νὰ συντάξωσιν οἱ μαθηταὶ ὀλίγας προσευχάς, ἀλλ' αἱ προσπάθειά μας, ὅπως καταστήσωμεν τὸ μάθημα ἐπαγωγόν, ἀπέβησαν ἄκαρποι. Διότι διὰ τῆς διδασκαλίας ἀκαταλήπτων προσευχῶν, ποιημάτων καὶ ᾠδῶν οὐδὲν ἄλλο πράττομεν εἰμὴ νὰ κρούωμεν διὰ ἡχητικῶν κυμάτων τὰ ἀκουστικά τύμπανα τῶν ἀτυχῶν μαθητῶν, οἵτινες ἀνωήντες ἀπομνημονεύουσι μετὰ πολλῶν κόπων κενὰς λέξεις, ὧν ἀγνοοῦσι τὸ περιεχόμενον.

Ἀδύποβαλλόμενοι νομίζομεν, ὅτι οἱ μαθηταὶ συντάσσοισι μόνοι τῶν τῆς προσευχῆς μὲ τὸ νὰ ψιττακίζωσιν ἀκαταλήπτους λέξεις καὶ φράσεις, ἅς κατ' ἐπανάληψιν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἤκουσαν παρὰ τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν καὶ ἀπεμνημόνευσαν μηχανικῶς.

Ἡ διδασκαλία οἰουδήποτε μαθήματος πρέπει νὰ εἶναι εὐάρεστος καὶ τερπνὴ εἰς τὰ μικρὰ παιδιὰ. Ἄν τοῦτο ἰσχύη διὰ τὰ ἄλλα μαθήματα, κατὰ μείζονα λόγον πρέπει νὰ ἰσχύη διὰ τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν διδασκαλίαν, διότι ἀλλοίμονον εἰς τὰ μα-

θήματα ταῦτα, ἐὰν οἱ μαθηταὶ ἀνιῶσιν ἀκούοντες περὶ θρησκείας καὶ ἠθικῆς, καθόσον ἡ θρησκεία ἐδράζεται ἐπὶ τοῦ συναίσθηματος, ἡ δὲ ἐκ τῆς προώρου διδασκαλίας προκαλουμένη ἀνία φονεύει τὸ συναίσθημα.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐν τῇ Αη καὶ Βε τάξει θὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὴν διδασκαλίαν (ἔστω καὶ μηχανικῶς) δύο ἀπλῶν καὶ συντόμων προσευχῶν, ἥτοι μιᾶς πρωϊνῆς καὶ μιᾶς ἑσπερινῆς κατ' οἶκον, καὶ δύο ἀπλῶν θρησκευτικῶν ἁσμάτων. Ἐξ ὧν τὸ ἐν θὰ χρησιμοποιῆται ὡς πρωϊνὴ προσευχὴ ἐν τῷ σχολείῳ, τὸ δὲ ἕτερον ὡς ἑσπερινή. Αἱ προσευχαὶ δὲ καὶ τὰ ἕσματα ταῦτα θὰ διδασκῶσιν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ μάθημα τῆς Πραγματογνωσίας ἢ τῶν Λεκτικῶν ἀσκήσεων. Οὕτω κατὰ τὴν διδασκαλίαν «τί κάνετε τὸ πρωί, ὅταν σηκωθῆτε» ἢ «τί κάνετε τὸ βράδυ, πρὶν κοιμηθῆτε» θὰ προσαρμοσθῆ ἡ διδασκαλία τῶν δύο προσευχῶν.

Ἐπίσης ἡ διδασκαλία ποιημάτων καὶ ἡ διδασκαλία πρὸς ἐρμηγείαν ἐορτῶν πρέπει ν' ἀπαλειφθῆ ἐκ τοῦ προγράμματος ὡς ἀνωτέρα τῶν δυνάμεων τῶν μαθητῶν τῆς Αη καὶ Βα τάξεως.

Ἡ ἀναγραφομένη δ' ἐν τῷ προγράμματι ὥρα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Θρησκευτικῶν πρέπει νὰ προστεθῆ εἰς τὰς ὥρας τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀριθμητικῆς, διότι οἱ Ἕλληνες μαθηταὶ ὑπολείπονται κατὰ πολὺ εἰς τὸ μάθημα τοῦτο τῶν ὁμηλικῶν τῶν ἄλλων προηγμένων κρατῶν, ὡς ἀποδεικνύεται τοῦτο ἀπὸ τὰ Ἀριθμητικὰ tests.

Ἄν πρόκειται νὰ παραμείνῃ ἡ διδασκαλία τῶν Θρησκευτικῶν ἐν τῇ Αη καὶ Βε τάξει, προτιμότερον εἶναι νὰ ἐπαναφέρωμεν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰακώβ καὶ Ἰωσήφ, ἥτις ἀνεγράφετο εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ ἀεμνίστου Παπαμιόχου, διότι προσαρμόζεται καλύτερον εἰς τὴν παιδικὴν ἀντίληψιν.

Γ. τάξις. Ἐν τῇ Γη τάξει διδάσκονται σήμερον:

Αον Ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὅρθως ἀναγράφεται ἐν τῷ Ἀναλυτικῷ Προγράμματι ἡ διδασκαλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῇ Γη τάξει, διότι αὕτη:

α) Εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν κατανόησιν τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τοῦ

β) Προσαρμόζεται πλήρως εἰς τὴν ψυχολογικὴν ἐξέλιξιν ἑσῶν παιδῶν, ἐν οἷς κυριαρχεῖ ἡ φαντασία, παρατηρομένης καὶ βιθμιαίας μεταβάσεως εἰς τὴν μετὰ κρίσεως ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων, καθόσον περιέχει μυθώδεις ἱστορίας δημιουργηθείσας ἐπὶ τῆς φαντασίας, συγχρόνως δ' ἀσχολεῖται καὶ περὶ ἱστορικά πρόσωπα, τύπους καὶ γεγονότα. Ἀτυχῶς ὁμοῦ παραλείπονται διδασκτικώτατά τινα κεφάλαια, οἷον τὸ Κάιν καὶ ὁ Ἄβελ ὅπερ διεγείρει εἰς μέγιστον βαθμὸν τὸ διαφέρον τῶν παιδιῶν καὶ προκαλεῖ τὸν ἀπορολισμὸν αὐτῶν διὰ τὸ ἀδελφικὸν ἔγκλημα, ἡ εἰθύσι τοῦ Ἰσαάκ, δραματικώτατη ἱστορία ἀχμαλώτισσονσάνην προσοχὴν τῶν μικρῶν μαθητῶν κ.λ.π.

Βον Ποιήματα καὶ ἄσματα θερησκευτικά. Ποιήματα καὶ ἄσματα θερησκευτικά ἔχοντα περικείμενον ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἀνάλογα πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν τῆς Γ. τάξεως δυσκόλως ἐξερισκονται, Δύναται ὁμοῦ διδασκτικῶσιν τινά, εἰάν περιέχωνται ἐν τῷ Ἀναγνωσματῶρι τῶν μαθητῶν.

Γον καὶ Δον Προσευχαὶ καὶ ἐρμηνεῖαι ἐσῶν. Δύναται γὰρ διδασκτικῶσιν ὀλίγα προσευχαὶ ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, οὐχὶ ὁμοῦ καὶ ἐρμηνεῖαι ἐσῶν (καὶ δὴ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Στανου), ἐφόσον οὐδὲν ἔχουσι διδασκτικὴ ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης, δύναται δὲ ν' ἀναβῆῃ ἡ διδασκαλία αὐτῶν διὰ τὰ ἐπόμενα, ὅποτε οἱ μαθηταὶ θὰ ἔχουσι σαφεστάτας προσλαμβάνουσας παραστάσεις.

ε'). Ἡ Γεωγραφία τῶν Χωρῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁρθῶς ἀναγράφεται ἐν τῷ ἀναλυτικῷ προγράμματι καὶ δύναται νὰ δι-
δαχθῇ μετὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Νομοῦ τῶν μαθητῶν.

Δ'. τάξις. Ἡ διδασκαλία ὅλης τῶν Θρησκευτικῶν ἐν τῇ Δη τάξει ὁρθῶς ἀναγράφεται ἐν τῷ ἀναλυτικῷ προγράμματι, διότι προσαρμόζεται ὁποσδήποτε εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν, ἐὰν διαγραφῶσιν ὀλίγα κεφάλαια ἀνώτερα τῶν δυνάμεων αὐτῶν, οἷον ὁ Ἰησοῦς καὶ ἡ Σαμαρεῖτις κ.λ.π.

Ε'. Τάξις. Ἐν τῷ ἀναλυτικῷ προγράμματι ἀναγράφεται διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Θρησκευτικῶν ἐν τῇ ε'. τάξει:

α') Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία,

β') Προσευχαί,

γ') Ποιήματα καὶ ᾠδαὶ θρησκευτικὰ καὶ

δ') Ἀνάγνωσις καὶ ἐρμηνεία περικολπῶν τοῦ Εὐαγγελίου.

Εἰς ταῦτα κατὰ τὴν γνώμην μου δεόν νὰ περιληφθῇ καὶ συνολτικὴ διδασκαλία τῆς Λειτουργικῆς, ἥτις διδάσκεται ἐν τῇ ΣΤ' τάξει, ἀλλ' ὅλη ἡ διδασκαλία ὅλης τῶν Θρησκευτικῶν πρέπει νὰ συντομευθῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε αἱ διατιθέμεναι τρεῖς ὥραι ἑβδομαδιαίως διὰ τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν ἐν τῇ Ε' τάξει νὰ περιορισθῶσιν εἰς δύο. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ διδαχθῶσιν:

Αον. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία εἰς 15—20 τὸ πολὺ μαθήματα, διότι λεπτομερὴς διδασκαλία τοῦ μαθήματος τούτου ἐν τῷ Δημοτικῷ σχολεῖν δὲν εἶναι ἀπαραίτητος, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι ζήτημα γεωγραφικόν, ἥτοι εἴμεθα χριστιανοὶ ὁρθόδοξοι, διότι ἐγεννήθημεν καὶ ἀνετράφημεν ἐν Ἑλλάδι, ἂν ἐγεννώμεθα καὶ κατὰ κοῦμεν ἐν Ἰταλίᾳ, ἢ ἡμεθα καθολικοὶ, ἂν ἐν Ἀγγλίᾳ, διαμαρτυρούμενοι κ.λ.π.

Βον. Ἡ Λειτουργικὴ συντομώτατα εἰς 8—10 τὸ πολὺ μαθή-

ματα, διότι έκτενης διδασκαλία τοῦ μαθήματος τούτου εἶναι ἀπα-
ραίτητος μόνον διὰ τοὺς ἱερεῖς.

Γον. Αἱ ἀναγεγραμμένα ἐν τῷ προγράμματι προσευχαί.

Δον. Ὁλίγα ποιήματα θρησκευτικά ἐκ τῶν περιεχομένων ἐν τῷ
Ἀναγνωστικῷ βιβλίῳ καὶ ὀλίγα ἄσματα ἐκ τῶν ἀναφερομένων ἐν
τῷ προγράμματι τῆς Ὁδικῆς.
Εον. Ἐφόσον ὁ χρόνος ἐπαρκεῖ, ἀνάγνωσις καὶ ἐρμηνεία
ὀλίγων περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἀναφερομένων εἰς τὰ θαύ-
ματα καὶ τὸν βίον τοῦ Χριστοῦ.

ΣΤ. Τάξις. Καὶ ἐν τῇ ΣΤ' τάξει ἡ διδασκαλία τῶν Θρησκευτικῶν
πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς δύο ὥρας ἐβδομαδιαίας, ἐξ ὧν ἡ μία θὰ δια-
τεθῇ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Χριστιανικῆς Κατηχήσεως ἢ Σύμβο-
λον τῆς πίστεως, ἐντολαὶ καὶ μυστήρια, Κυριακὴ προσευχή, εἶδη
θρησκευτῶν, ἡ δὲ ἑτέρα διὰ τὴν διδασκαλίαν προσευχῶν, ποιημά-
των καὶ ἁσματίων θρησκευτικῶν καὶ ἐρμηνείαν ὀλίγων παραβολῶν
καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Ὁρους ὁμιλίας.

Βκ τῆς συντομύσεως ταύτης τῆς διδακτέας ὕλης τῶν Θρη-
σκευτικῶν θὰ ἐξοικονομηθῶσι δύο ὥραι, αἵτινες δύνανται νὰ δια-
τεθῶσι διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀγωγῆς τοῦ πολίτου.

Β'. Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ι. Τροποποιήσεις ἐν τῷ ὄρωγογίῳ προγράμματι.

Διδασκαλία μόνον τῆς Δημοτικῆς.

α') 14 ὥραι ἐν τῇ Αη τάξει τῶν βταξίων καὶ 5ταξίων σχολείων.
Ἐν τῷ ὄρωρογίῳ προγράμματι τῶν βταξίων καὶ 5ταξίων Δη-
μοτ. σχολείων ἀναγράφονται διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς
γλώσσης ἐν τῇ Αη τάξει 8 ὥραι καθ' ἐβδομάδα, ἐκ τῶν ὁποίων

6 διατίθενται διὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν καὶ 2 διὰ λεκτικὰς καὶ ὀρθογραφικὰς ἀσκήσεις.

Αἱ ὥραι ὅμως αὐταὶ εἶναι πάντῃ ἀνεπαρκεῖς, διότι ἡ Αη τάξις εἰς μὲν τὰ βταξία σχολεῖται ἀριθμεῖ 80—100 μαθητὰς, εἰς δὲ τὰ δτξία 70—90, καθόσον διὰ τὴν διατήρησιν τῶν τοιοῦτων σχολείων πρέπει ὁ μέσος ὅρος τῶν ἐξετασθέντων κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν μαθητῶν εἰς μὲν τὰ ἐξατάξια νὰ ὑπερβαίῃ τοὺς 300, εἰς δὲ τὰ πεντατάξια τοὺς 250.

Ἐνεκεν τούτου ἡ Αη τάξις διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔχον 40—50 μαθητὰς διδάσκεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου κατ' ἡμιῶρια. Καὶ πάντα μὲν τὰ λοιπὰ μαθήματα δύνανται καὶ πρέπει νὰ διδάσκωνται κατ' ἡμιῶρια, οἷχι ὅμως καὶ ἡ πρώτη ἀνάγνωσις, μεθ' ἧς συνδυάζεται καὶ ἡ Γραφή, ὅταν ἡ Αη τάξις ἀριθμῇ πλείονας τῶν 30 μαθητῶν. Διότι πρέπει ὅλα τὰ παιδιὰ νὰ ἐξετάζωνται εἰς τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν καὶ νὰ καθοδηγῶνται εἰς τὴν γραφὴν, καθόσον ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ παραμένωσι ἐπὶ δύο καὶ τρία ἔτη εἰς τὴν Αην τάξιν, ὡς συμβαίνει εἰς πολλὰ σχολεῖα, ἐπὶ ἀνυπολογιστῶ βλάβῃ τῆς ὑγείας καὶ μορφώσεως αὐτῶν.

Ἐνεκεν τούτου αἱ ὥραι διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῇ Αη τάξει τῶν βταξίων καὶ δταταξίων σχολείων πρέπει ν' αὐξηθῶσιν εἰς 14, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 12 θὰ διατίθενται διὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν τῶν δύο τμημάτων καὶ αἱ 2 διὰ τὰς λεκτικὰς καὶ ὀρθογραφικὰς ἀσκήσεις γινόμεναι κατ' ἡμιῶρια. Ὁ διδάσκαλος δὲ τῆς Αης τάξεως τῶν βταξίων καὶ δταταξίων σχολείων δεόν νὰ μὴ ἀναλαμβάνῃ τὴν διδασκαλίαν μαθημάτων εἰς ἀνωτέρας τάξεις, ὡς γίνεται σήμερον εἰς τὰ περισσότερα σχολεῖα, ἀλλὰ ν' ἀφεροῦται εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Αης τάξεως, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς προόδου παντὸς σχολείου, διότι, ὅταν ὁ

μαθητής δὲν μάθη καλὰ ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν ἐν τῇ Αη τάξει, θὰ χαλαίνῃ εἰς ἄλλας τὰς τάξεις.

β') 8 ὥραι διὰ τὴν διδασκαλίαν μόνον τῆς Δημοτικῆς γλώσσης εἰς ἐκάστην τῶν ἀνωτέρων τάξεων (Ε' καὶ Στ' τῶν ἑταξίων σχολείων). Αἱ ἀναγραφόμενα ἐν τῷ ὄρολογίῳ προγράμματι 9 ὥραι ἑβδομαδιαίως διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Δημοτικῆς καὶ καθαρευούσης εἰς ἐκάστην τῶν ἀνωτέρων τάξεων Ε' καὶ ΣΤ' εἶναι ἀνεπαρκεῖς, διότι ἐξ αὐτῶν διατίθενται 5 ὥραι διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Δημοτικῆς καὶ Καθαρευούσης, μία ὥρα διὰ τὰς συνθέσεις καὶ 3 ὥραι διὰ τὴν Γραμματικὴν Δημοτικῆς καὶ Καθαρευούσης. Ἐνεκεν τούτου δημιουργεῖται σύγχυσις εἰς τὴν συνείδησιν τῶν μαθητῶν ἐκ τῆς ἀνεπαρκοῦς διδασκαλίας καὶ τῶν δύο γλωσσῶν, μὴ ἐπιτυχανομένης τῆς ἐκμαθήσεως οὔτε τῆς μιᾶς οὔτε τῆς ἄλλης.

Διὰ τὸν λόγον τούτον πρέπει νὰ διδάσκηται εἰς ἄλλας τὰς τάξεις τοῦ Δημοτ. σχολείου μόνον ἡ Δημοτικὴ γλῶσσα, τοσοῦτο μᾶλλον, καθόσον αὕτη ἤδη ἐπεκράτησεν εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, ἡ δὲ δημοσιογραφία προσαρμόζεται βαθμιαίως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνίας, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι μέρος τοῦ περιεχομένου ἐφημερίδων τινῶν γράφεται εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ. Ἄν θεσπισθῇ τούτο, εἶναι ἀρκετὰ 8 ὥραι διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Δημοτικῆς γλώσσης ἐν ἑκατέρῃ τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων τῶν ἑταξίων σχολείων, διατιθεμένων 5 ὥρῶν διὰ τὴν ἀνάγνωσιν, μιᾶς διὰ τὰς συνθέσεις καὶ 2 διὰ τὴν γραμματικὴν καὶ ὀρθογραφικὴν διδασκαλίαν.

γ') 8 ὥραι διὰ τὴν συνδιδασκαλίαν Ε' καὶ Στ' τάξεως τῶν ἑταξίων σχολείων. Ἐν τῷ ὄρολογίῳ προγράμματι τῶν ἑταξίων σχολείων ἀναγράφονται διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης 9 ὥραι ἐν τῇ Ε' τάξει καὶ 9 ἐν τῇ ΣΤ', ἐνῶ εἶναι ἀρκετὰ 8 ὥραι διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Δημοτ. γλώσσης εἰς ἀμφοτέρας τὰς τάξεις,

καθόσον αὐταὶ συνδιδάσκονται. Πρέπει ὅμως οἱ μαθηταὶ τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως τῶν διταξίων σχολείων νὰ ἔχωσι τὸ αὐτὸ Ἀναγνωστικὸν βιβλίον ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦτο ν' ἀλλάσῃ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Τοῦτο ἄλλως ἐφημιόσαμεν ἀνεκῆθεν ὡς διευθυντῆς διταξίου σχολείου καὶ ὡς ἐπιθεωρητῆς τῶν Δημοτ. σχολείων ἐν ταῖς περιφερείαις Ἐσθίας καὶ Κομοτηνῆς, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν συνταχθέντων ὑφ' ἡμῶν ὄρολογίων προγραμμάτων.

δ) 9 ὥραι διὰ τὴν συνδιδασκαλίαν ἐν τῇ Δημοτ. γλώσσῃ τῆς Γ' καὶ Δ' τάξεως τῶν τεταξίων σχολείων. Καὶ ἐν τῇ τέτραταξίῳ σχολείῳ ἀφοῦσιν 9 ὥραι διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς γλώσσης ἐν τῇ Γ' καὶ Δ' τάξει, διότι καὶ αὐταὶ, ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν δὲν ὑπερβαίῃ τοὺς 60—65, δύνανται νὰ συνδιδάσκονται μὲ τὸ αὐτὸ Ἀναγνωστικὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον θ' ἀλλάσῃ τὸ ἐπόμενον ἔτος. *Οὕτω τὸ ἐν ἔτος καὶ αἱ δύο τάξεις θὰ ἔχουν «Ψηλὰ βουνά», τὸ δὲ ἐπόμενον «Ὀδύσειαν». Κατὰ μέζονα λόγον εἶναι ἀρκετὰ 8 ὥραι διὰ τὴν συνδιδασκαλίαν ἐν τῇ γλώσσῃ τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως.

ε) 8 ὥραι διὰ τὴν συνδιδασκαλίαν τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως τῶν τριταξίων καὶ διταξίων σχολείων. Καταργουμένης τῆς καθαρευούσης εἶναι ἀρκετὰ 8 ὥραι διὰ τὴν συνδιδασκαλίαν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως τῶν τριταξίων καὶ διταξίων σχολείων ἀντὶ τῶν ἀναγραφόμενων ἐν τῷ προγράμματι 9 ὥρων.

II Κλάδοι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

α) Ἀνάγνωσις καὶ Γραφή. Εἰς τὴν Ἀνάγνωσιν ἔχομεν νὰ παρηγορήσωμεν τὰ ἑξῆς:

1) Ἐν τῇ Αη τάξει κατ' ἀρχὰς οἱ μαθηταὶ θ' ἀναγινώσκουσιν κατὰ λέξιν, βοαδύτερον δὲ τὰ ἄρθρα καὶ ἄλλαι μικραὶ λέξεις θὰ

ενοῦνται κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν μετὰ τῶν ὀνομάτων, οἱ δὲ σύνδεσμοι καὶ ἄλλα μόρια μετὰ τῶν ῥημάτων. Λί ἐγκλιτικά ὅμως λέξεις οὐδέποτε κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν θὰ χωρίζονται τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας προσδιορίζουσιν. Ἐν τῷ Βφ τεύχει τοῦ ἙΑλφαβηταρίου οἱ μαθηταὶ θ' ἀναγινώσκωσι κατὰ πρότασιν. Πρέπει ὅμως νὰ διατίθεται ἐπαρκὴς χρόνος διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς πρώτης ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς καὶ τὴν ἄσκησιν τῶν μαθητῶν ἐν τῷ πίνακι καὶ τῷ ἙΑλφαβηταρίῳ.

2) Ἡ γραφὴ καὶ ἐν τῇ Αη τάξει θὰ γίνεται ἐπὶ τετραχαράκων τετραδίων διὰ λόγους καλλιγραφίας καὶ καθαριότητος, εἶναι δὲ προτιμητέα ἢ ὀρθὴ γραφὴ τῆς πλαγίας, διότι εἶναι πλέον εὐανάγνωστος καὶ ἀνταποκρίνεται περισσότερον εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἙΥγιεινῆς.

3) Καὶ εἰς τὰς ἄλλας τάξεις δεόν νὰ γίνεται ἐπαρκὴς ἄσκησις τῶν μαθητῶν εἰς τὸ ἀναγινώσκειν εἰς τὸ Ἀναγνωστικὸν καὶ ἄλλα βιβλία ἀνάλογα κατὰ τὴν γλώσσαν καὶ τὸ περιεχόμενον πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν ἐγγραφῶν ἀπὸ 15ης μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου δεόν ν' ἀσκῶνται οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν Ἀνάγνωσιν, Ὁρθογραφίαν καὶ Ἀριθμητικὴν ἐπὶ 1—2 ὥρας καθ' ἑκάστην ἐν τῷ σχολείῳ, ὡς γίνεται εἰς πολλὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας μου. Εὐχῆς μάλιστα ἔργον θὰ ἦτο τὸ 15ήμερον διάστημα τῶν ἐγγραφῶν, ὅπερ παρέρχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀσκόπως, νὰ ἐσυντομεύετο εἰς ἀριθμὸν ἡμερῶν ἴσον πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκόντων ἐν ἑκάστῳ σχολείῳ.

5) Πρὸ παντὸς ὅμως ἡ ὕλη τῶν Ἀναγνωστικῶν πρέπει νὰ εἶναι προσηρμοσμένη κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν γλώσσαν πρὸς τὴν ψυχολογικὴν ἐξέλιξιν τῶν παιδιῶν, τοῦθ' ὅπερ δὲν παρατηρεῖται εἰς πολλὰ τῶν ἐγκεκριμένων βιβλίων. Τοιοῦτον βιβλίον κατὰ

γενικὴν σχεδὸν ὁμολογίαν εἶναι ἡ Ὀδύσεια, ὅπερ ἀτυχῶς δὲν ἐνεκρίθη πέρυσι διὰ λόγους ἴσως πραγματιστικούς, χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν τριῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ Δημοτ. σχολείου δὲν ἔχει ἀναπτυχθῆ ἑπαρκῶς ἢ μετὰ κρίσεως ἀντίληψις τῶν πραγμάτων κ.τ.λ.

β) **Λεκτικαὶ καὶ ὀρθογραφικαὶ ἀσκήσεις.** Ὁρθῶς ἀναγράφεται ἐν τῷ ἀναλυτικῷ προγράμματι ἡ διδακτέα ὕλη τῶν λεκτικῶν καὶ ὀρθογραφικῶν ἀσκήσεων ἐν τῇ Αη καὶ Βα τάξει τῶν δημοτ. σχολείων.

γ) **Συνθέσεις.** Αἱ γραπτὰ συνθέσεις πρέπει ν' ἀρχίζουσι ἀπὸ τῆς Γης τάξεως καὶ οὐχὶ ἀπὸ τῆς Δης, ὡς ὀρίζει τὸ ἐπίσημον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα. Δέον δὲ νὰ ὀρισθοῦν ἐν τῷ προγράμματι αἱ ἐλεύθεραι συνθέσεις, καθ' ἃς ὀρίζεται ἑκάστοτε ἐν ἐπίκαιρον θέμα δι' ὅλου ἢ τοῦς μαθητὰς ἢ ἑκαστος γράφει θέμα τῆς ἐκλογῆς του. Διότι αἱ τοιαῦται συνθέσεις προάγουσι τὰ μέγιστα τὴν αὐτενέργειαν καὶ δημιουργικότητα τῶν μαθητῶν. Εἰς πολλὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας Κομοτηνῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπηρετῶ, διδάσκονται ἀπὸ τῆς Γ' τάξεως ἐλεύθεραι συνθέσεις καὶ τὰ ἀποτελέσματα εἶναι ἱκανοποιητικώτατα. Ἡ γραφομένη ὑπὸ τῶν μαθητῶν γλῶσσα εἶναι καθαρῶς Δημοτικῆ, δηλαδὴ ἀναλυτικῆ μὲ σύνταξιν κατὰ παράταξιν εἰς μικρὰς περιόδους. Αἱ ἐξηρημέναί προτάσεις εἶναι ὀλίγαι, ἐκφερόμεναι συνήθως διὰ τοῦ πού. Πᾶσα παρεντιμμένη φράσις τῶν ἐνηλίκων εἰς τὰς συνθέσεις τῶν παιδιῶν εἶναι ἀηδής. Ἡ Δημοτικῆ γλῶσσα πολλῶν ἐνηλίκων εἶναι συνθετικῆ, διότι εἶναι μετάφρασις τῆς καθαρευούσης.

δ) **Γραμματικὴ καὶ ὀρθογραφικὴ διδασκαλία.** Διὰ τὴν ἐπιτυχῆ διδασκαλίαν τῆς Γραμματικῆς τῆς Δημοτικῆς γλώσσης ἐν τῷ Δημοτικῷ σχολείῳ πρέπει πρὸ πάσης ἄλλης ἐνεργείας νὰ ἐκπληρωθῶσιν αἱ κάτωθι ἀπαιτήσεις:

1ον) Ν' ἀναγραφῆ ἢ διδασκαλίᾳ τοῦ μαθήματος τούτου καὶ τοῦ μαθήματος τῆς Ἀπαγγελίας καὶ τῆς Νεοελληνικῆς λογιτεχνίας εἰς τὰ προγράμματα τῶν Διδασκαλείων τῆς Δημοτικῆς καὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

2ον) Ν' ἀναπτυχθῶσι λεπτομερῶς εἰς τὰ παιδαγωγικὰ συνέδρια τῶν λειτουργῶν τῆς Δημοτικῆς καὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως τὸ τιπικόν, ἢ φωνητικὴ, ἢ ὀρθογραφία καὶ ἢ σύνταξις τῆς Δημοτικῆς γλώσσης.

3ον) Νὰ ἐκδοθῶν ἐκτενῆ βιβλία τῆς Γραμματικῆς τῆς Δημοτικῆς γλώσσης, ἵνα χρησιμοποιηθῶσιν ὡς βοηθητικὰ τῶν δημοδιδασκάλων διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τούτου, ἀφοῦ προηγουμένως ἐγκριθῶσιν ἐπὶ τοῦ Σοῦ Ὑπουργείου.

4ον) Νὰ καθορισθῶν ἐν αὐταῖς ἀλλή τῶν ἄλλων ἡ ὀνομασία τῶν διαφορῶν γραμματικῶν ὄρων, διότι εἰς τὰ κυκλοφοροῦντα σήμερον ἐγχειρίδια ἐροντασοῦτοι ὑπὸ διαφορὰ ὀνόματα, οἷον μακρὰ καὶ μικροῦχρονη, φωνήεν καὶ φωνήεντα, δίφθογοι καὶ δίφθογα ἢ χωρισμός τούτων εἰς διπλὰ φωνήεντα καὶ δίφθογγους κ. λ. π.

β') Τονισμός τῆς Γενικῆς τῶν προπαρθευμένων οὐσιαστικῶν τῶν ληγόντων εἰς ος, διότι εἰς τινὰ τῶν ἐγκριμένων Ἀναγνωστικῶν ὅλα τὰ οὐσιαστικά τονίζονται εἰς τὴν γενικήν ἐπὶ τῆς παραληγοῦσης, ἐνῶ εἰς ἄλλα τὰ μὲν προσηγορικά καταβιάζονται τὸν τόνον, τὰ δὲ Κύρια τονίζονται ἐπὶ τῆς προπαραληγοῦσης.

γ') Τὸ θηλυκὸν ἄρθρον εἰς τὴν Αἰτιατικὴν τοῦ Πληθυντικοῦ νὰ γραφῆ μὲ οἱ (τοῖς) καὶ οὐχι μὲ τίς, διότι τὸ θηλυκὸν ἄρθρον εἰς τὸν Πληθυντικὸν ἐσχηματίσθη κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν Πληθυντικὸν τοῦ ἄρσενικοῦ ἄρθρου. Ἄλλως τε ἡ γραφὴ τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου μὲ οἱ ἀπαιτεῖ ἓνα κανόνα διὰ τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ ἄρθρου, ὅτι δηλ. «Εἰς τὸν Ἐνικὸν γράφεται μὲ η καὶ εἰς τὸν Πλη-

θυνητικὸν μὲν οὐκ. Ἡ γραφὴ τοῦ ἄρθρου μὲν παρὰ πάντα γλωσσικὸν νόμον ἴσως νὰ εἶναι ἀρεστὴ εἰς τοὺς ὁπαδοὺς τῆς φωνητικῆς ὀρθογραφίας, ἀλλὰ παρέχει ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Δημοτικῆς νὰ ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ καθιερωθεῖσα σήμερον Δημοτικὴ γλῶσσα δὲν ἔχει Γραμματικὴν.

δ') Νὰ μείνουν ὅλα τὰ λήγοντα εἰς $\tau\epsilon$ — $\epsilon\omega\varsigma$ καὶ εἰς τὸν Ἐνικὸν ἀριθμὸν, ὅπως προφέρονται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀγραμμάτων χωρικῶν καὶ οὐχὶ τὰ δυσύλλαβα νὰ σχηματίζονται εἰς η — $\gamma\epsilon\upsilon$ — $\eta\varsigma$ καὶ τὰ τρισύλλαβα εἰς η — $\epsilon\omega\varsigma$, (οἷον τάξη— $\eta\varsigma$, Κυβέρνηση— $\eta\varsigma$ κ. λ. π.).

Ἐκλογή καὶ διάταξις τῆς ὕλης τῆς Γραμματικῆς τῆς Δημοτικῆς.
Ἡ Γραμματικὴ διδάσκεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συγκεκριμένου ὕλικου, τὸ ὁποῖον ἀρῶνται οἱ μαθηταὶ ἐκ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ βιβλίου ἢ τῶν συνθέσεων, ὁ κύριος δὲ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῆς Γραμματικῆς ἐν τῷ Δημοτικῷ σχολείῳ εἶναι ὀρθογραφικὸς. Οὐχ ἥττον ὅμως ἡ διάταξις τῆς ὕλης ἐν τῷ ἀναλυτικῷ προγράμματι κατὰ τὴν μεταβατικὴν ταύτην περίοδον πρέπει νὰ εἶναι συστηματικὴ, διότι τὸ ἀνακάτωμα, τὸ ὁποῖον γίνεται ἐν τῷ ἰσχύοντι ἀναλυτικῷ προγράμματι, ἐπιφέρει σύγχυσιν εἰς τοὺς ἀδελφεοὺς καὶ ἀμυήτους τῆς Δημοτικῆς διδασκάλους καὶ ἐνισχύει παρ' αὐτοῖς τὴν ἰδέαν, ὅτι δὲν ἀπεκρυσταλλώθη εἰσέτι ἡ διαμόρφωσις τῆς Δημοτικῆς γλώσσης ἢ ὅτι ἡ Δημοτικὴ γλῶσσα δὲν ἔχει Γραμματικὴν. Βραδύτερον ἢ διάταξις τῆς ὕλης θὰ γίνεται ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ, ἐφόσον θὰ ἔχη ὡς ἀφετηρίαν διὰ τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς τὰς συνθέσεις ἢ ὕλικὸν ἐκ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ βιβλίου. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ ἐκλογή καὶ διάταξις τῆς ὕλης τῆς Γραμματικῆς πρέπει νὰ διαρρυθμισθῇ ὡς ἑξῆς:

Γ'. Τάξις. Πρότασις, λέξεις, συλλαβαί, γράμματα καὶ διαίρεσις αὐτῶν εἰς φωνήεντα καὶ σύμφωνα. Διαίρεσις φωνηέντων, δίφθογγοι.

Κανόνες τοῦ συλλαβισμού. Λήγουσα, παραλήγουσα, προπροα-
λήγουσα. Τόνοι καὶ πνεύματα. Εἰς ποῖον φωνῆεν τῶν διφθόγγων τίθενται.

Τὶ πνεῦμα δέχονται αἱ λέξεις, ποῦ ἀρχίζουσι ἀπὸ υγινοῦ. Μακρὰ καὶ βραχεῖα συλλαβή. Κανόνες τοῦ τονισμοῦ. Τὰ κυ-
ριώτερα σημεῖα τῆς στίξεως. Ἐκθλιψις.

Ἔννοια τοῦ Οὐσιαστικοῦ καὶ τοῦ Ἄρθρου. Γένη τῶν ὀνομά-
των. Ἔννοια τοῦ ἐπιθέτου.

Ἄριθμοί, πτώσεις, κλίσεις, θέμα, κατάληξις.

Κλίσις Οὐσιαστικῶν.

1ον Ἀρσενικά.

α) Ἴσοςύλλαβα λήγοντα εἰς ος, ας καὶ ης.

β) Ἀνισοσύλλαβα λήγοντα εἰς ας, ης, ες καὶ ους.

2ον Θηλυκά.

α) Ἴσοςύλλαβα λήγοντα εἰς α καὶ η καὶ ω.

β) Ἀνισοσύλλαβα » » α καὶ ου.

3ον Οὐδέτερα.

α) Ἴσοςύλλαβα λήγοντα εἰς ο καὶ ι.

β) Ἀνισοσύλλαβα » » μα καὶ ῖμο.

Κλίσις ὀλίγων ὀμαλῶν ἐπιθέτων.

Ἔννοια Ἀριθμητικῶν. Ἀριθμητικά Ἐπιθέτα ἀπόλυτα. Κλίσις

καὶ πνεῦμα αὐτῶν.

Ἔννοια ἀντωνυμιῶν. Προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι. Κλίσις αὐτῶν.

Ἐγκλισις τόνου.

Ῥήματα.

Ἔννοια ῥήματος. Ἐνεργητικά καὶ Παθητικά. Ἀριθμοί, πρό-
σωπα, θέμα, κατάληξις.

Σχηματισμός τοῦ Ἐνεστώτος καὶ Παρατατικοῦ τῆς Ἐνεργητικῆς καὶ Μέσης φωνῆς.

Τὰ κυριώτερα τῶν ἐπιρρημάτων. Οἱ κυριώτεροι τῶν συνδέσμων.

Προθέσεις καὶ ἐπιφωνήματα.

Ὁρθογραφία τῶν καταλήξεων τῶν ὀνομάτων.

Ὁρθογραφία τῆς παραληγοῦσης » »

Ὁρθογραφία τῶν καταλήξεων τῶν ὀνημάτων.

Ὁρθογραφία τῆς παραληγοῦσης » »

Δ. Τάξις Ἐπανάληψις καὶ ἐμπεδώσις τῶν διδαχθέντων ἐν τῇ Γῆ τάξει. Διδασκαλία δὲ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κάτωθι :

Ι. Οὐσιαστικά.

α') Ἀρσενικά.

1) Τὰ λήγοντα εἰς ρας ἤνας, ἅτινα σχηματίζουν τὸν Πληθυντικὸν εἰς οἱ κατὰ τὰ εἰς ος ὅσον κάβουρας—κάβουροι, μαστορας—μαστόροι, γείτονας—γειτόνοι.

2) Τὰ λήγοντα εἰς ρης, νης καὶ λης, ἅτινα σχηματίζουν τὸν Πληθυντικὸν εἰς αἶοι, ὅσον νοικοκύρης—νοικοκυραῖοι, Κολοκοτρώνης—αἶοι, Γαλιγάλης—Γαλιγαλαῖοι.

3) Κλίσις τῶν ἐχόντων τὴν κατάληξιν ας βραχεῖαν (τῶν ληγόντων εἰς ἦρας, ὦνας καὶ ἦνας).

4) Κλίσις τῶν εἰς τῆς, ἅτινα σχηματίζουν τὴν Ὀνομαστικὴν τοῦ Πληθυντικοῦ καὶ εἰς αἱ καὶ τὴν Αἰτ. καὶ εἰς ας, ὅσον νικηταὶ—νικητάς, ἀλλὰ καὶ νικητές, μαθηταὶ καὶ μαθητές, Αἰτ. μαθητὰς καὶ μαθητές.

5) Κλίσις τῶν ληγόντων εἰς ευτής, ὅσον δουλευτής—δουλευτάδες Ὁμοίως σχηματίζεται τὸ δεσπότης, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ ψάλλτης.

6) Κλίσις τῶν ληγόντων εἰς ἕας, Πληθ. εἷς, ὅσον δεκανέας—δεκανεῖς.

7) Κλίσεις ανωμαλών, οίον μάντις, πρέσβυς κ.λπ.

β'.) Θηλυκά.

Κλίσεις τῶν ληγόντων εἰς ος, οἶον διάμετρος (διαμέτρου, διάμετρον. Διάμετροι, ὠν, ους), σύνοδος, πρόοδος, ἔρημος, Δῆλος κλπ.

2) Κλίσεις τῶν ληγόντων εἰς ις ἕως, οἶον Κυβέρονησις—ἕως, Πληθ. εἰς—εων—εἰς.

3) Κλίσεις τῶν ληγόντων εἰς ὄτης καὶ ὕτης.

4) Ποῖα ἔχουν τὸ α βραχύ.

5) Τονισμὸς τῆς Γενικῆς τοῦ Πληθυντικοῦ.

γ'.) Οὐδέτερα.

Κλίσεις τῶν ὀνομάτων παρόν, παρελθόν, μέλλον, συμφέρον, καθῆκον καὶ φωνῆεν.

2) Κλίσεις τῶν ὀνομάτων κρέας, τέρας καὶ φῶς.

3) Οὐδέτερα λήγοντα εἰς ος, οἶον δάσος—δάσους—δάση.

Ὄρθογραφία τῆς ληγούσης τῶν ὀνομάτων (θηλυκά εἰς η, ω, τὰ οὐδέτερα εἰς ι καὶ ο, ἄρσενικά εἰς ης καὶ ος, πληθ. ἄρσενικά εἰς οἰ, οὐδέτερα εἰς η).

Ὄρθογραφία τῆς παραληγούσης τῶν ὀνομάτων:

1) Ἄρσενικά λήγοντα εἰς ὄνας, ἦρας, ἦνας, ὄτης, ἰσθῆς κ.λπ.

2) Θηλυκά λήγοντα εἰς ἰσα, ἰδα, ἰλα, ἰνα, αἶνα, ἦθηρα, εἶα, ὄνειρα, ἰα.

3) Οὐδέτερα λήγοντα εἰς ελο, ετο, ερο, ἰμο, εἶο, τήρι, τήριο, ἦμα, ὠμα κ.λπ.

2. Ἐπίθετα.

1) Κλίσεις τῶν ληγόντων εἰς ης, Πληθ. εἰς (ἐπιμελῆς—εἰς).

2) Κλίσεις ἄρσενικῶν ληγόντων εἰς υς καὶ οὐδετέρων εἰς υ.

3) Κλίσεις ἄρσενικῶν ληγόντων εἰς ης καὶ οὐδετέρων εἰς ι (οἶον βυσσινῆς, βυσσινί).

4) Ὄρθογραφία τῆς ληγουσῆς τῶν ἐπιθέτων τῶν ληγόντων εἰς ης, υς—οὐδ. υ καὶ ης—οὐδ.

5) Ὄρθογραφία τῆς παραληγουσῆς (ώδης, ηρης, ιχός, ινος, ιος, ιμος, ισιος, ιστός, ηρές, ηλός, ερός, ητος κ.λ.π.).

6) Σχηματισμός παραθετικών. Καταλήξεις. Ὄρθογραφία τοῦ ο.

3. Ἀριθμητικά.

1) Ἐπίθετα (ἀπόλυτα, σακτικά, πολλαπλασιαστικά).

2) Οὐσιαστικά.

3) Ἐπιρροήματα.

4) Κλίσεις καὶ ὀρθογραφία Ἀριθμητικῶν.

4. Ἀντωνυμίαι.

Εἶδη ἀντωνυμιῶν. Κλίσεις καὶ ὀρθογραφία τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν. Ἐγκλίσεις τόνου.

5. Ρήματα.

Ἐννοια τῶν χρόνων τοῦ ρήματος. Ἐννοια ἐγκλίσεως. Σχηματισμός πλὴν τοῦ Ἐνεστώτος καὶ Παρατατικοῦ, τοῦ Μέλλοντος (στιγμασιονεῖαι, ἔξακολουθητικοῦ) τῆς Ἑνεργητικῆς καὶ Παθητικῆς φωνῆς βιουτόνων καὶ περιπωμένων ρημάτων.

Ἀὔξεις ρημάτων. Ποῖα γράφονται μὲ εἰ εἰς τὴν πρώτην συλλαβὴν τοῦ Παρατατικοῦ.

Ὄρθογραφία τῶν καταλήξεων τῆς Ὄριστικῆς καὶ Προστακτικῆς.

Τὸ ἄτονον εἰ εἰς τὴν λήγουσαν τῆς Ὄριστικῆς (βραχὺ) καὶ εἰς τὴν λήγουσαν τῆς Προστακτικῆς (μακρόν).

Τοιςμὸς τῆς παραληγουσῆς τῶν ρημάτων, ὅταν ἀκολουθοῦν αἱ καταλήξεις με, νε, τε, σαι, ται.

Ὄρθογραφία τῆς παραληγουσῆς. Ρήματα λήγοντα εἰς ἴω, αἰω, ὠω, ερω, εῶω, ἰῶω. Ἐξαιρέσεις.

Ἐἴδη καὶ ὀρθογραφία Ἐπιρρημάτων.

Οἱ κυριώτεροι τῶν συνδέσμων.

Ὅλιγα περὶ συνθέτων καὶ παραγῶγων. Ὁμόρριζες λέξεις.

Ε'. Τάξις Συμπλήρωσις καὶ ἐμπέδωσις τῶν διδαχθέντων ἐν τῇ Γ' καὶ Δ' τάξει:

1. Οὐσιαστικά. Διαίρεσις αὐτῶν εἰς συγκεκριμένα καὶ ἀφηρημένα, κύρια καὶ προσηγορικά. Διαφορὰ τῶν ἀφηρημένων οὐσιαστικῶν ἀπὸ τῶν ἐπιθέτων.

Κλίσις οὐσιαστικῶν ἐχόντων διπλοῦς τύπους ἐν τῷ Πληθυντικῷ ἀριθμῷ. Κλίσις ἑλλιπῶν κατ' ἀριθμὸν καὶ ἑλλιπῶν κατὰ πτώσιν. Κλίσις ἀνωμάτων οὐσιαστικῶν.

2. Ἐπίθετα. Κλίσις ἐπιθέτων ληγόντων εἰς ης—Πληθ. εἰς, εἰς υς—εἰς (οὐδ. υ—έος) καὶ εἰς ης οὐδ. ι.

Σχηματισμὸς ἀνωμάτων παραθετικῶν. Ὄρθογραφία τῆς καταλήξεως ὅτερος τῶν ἐχόντων εἰς τὴν παραλήγουσαν δίχρονον.

3. Ἀριθμητικὰ ἐπίθετα (ἀπόλυτα, τακτικά, πολλαπλασιαστικά, ποσοτικά, διανεμητικά), οὐσιαστικά καὶ ἐπιρρήματα.

4. Ἀντωνυμιαὶ αὐτοπαθεῖς, ἀλληλοπαθεῖς, κτητικαί, ἀναφορικαί, ἐρωτηματικαί, ἀόριστοι.

5. Ρήματα. Οἱ ὑπόλοιποι χρόνοι, δηλ. Παρακείμενος, Ὑπερσυντέλικος καὶ Τελεσεμένος Μέλλων.

Ἡ Ὄρθογραφία αὐτῶν. Ἑγκλίσις Ὑποτακτικῆ. Ἐνεργητικὴ καὶ Παθητικὴ Μετοχὴ (οντας, μένος). Ρήματα περισπώμενα καὶ ἡμιπερισπώμενα.

6. Σύνθετα ρήματα καὶ ὀνόματα.

7. Παραγῶγα οὐσιαστικά (ἐκ ρημάτων, ἐπιθέτων καὶ ἄλλων οὐσιαστικῶν), ἐπίθετα, ρήματα.

8. Συμπλήρωσις τῶν διδαχθέντων περὶ ὀνομάτων.

9. Σημεῖα τῆς στίξεως.

10. Ἐξέτασις τῆς προτάσεως. Ρῆμα, ὑποκείμενον, ἀντικείμενον, συνδεδειγόν, κατηγορούμενον. Ἀπλῆ καὶ πεπλατυσμένη πρότασις. Σύνθεσις κατὰ παράταξιν καὶ κατ' ὑπόταξιν. Κύρια καὶ ἐξηρημέναί προτάσεις.

ΣΤ Τάξις. Συμπλήρωσις καὶ ἐμπέδωσις τῶν διδασχθέντων ἐν ταῖς προηγουμέναις τάξεσι, καθόσον παρέχεται εὐκαιρία ἐκ τῶν συνθέσεων :

1. Λεπτομερῆς διδασκαλία τῶν συνδέσμων καὶ τῶν σημείων τῆς στίξεως.

2. Εἴδη προτάσεων. Τὰ κριώτερα εἶδη τῶν ἐξηρημένων προτάσεων. Προσδιορισμοὶ (ὀνομαστικοί, ἐπιθετικοί, ἐπιρρηματικοί καὶ ἐμπρόθετοι).

3. Ὄρθογραφία τῆς παραλήγουσης τῶν οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων. Κλίσις ἀνωμάτων οὐσιαστικῶν.

4. Σχηματισμὸς ἀνωμάτων παραθετικῶν. Ὄρθογραφία τῆς καταλήξεως -ότερος τῶν ἐχόντων εἰς τὴν παραλήγουσαν δίχρονον.

5. Συμπλήρωσις τῶν διδασχθέντων περὶ ἀντωνυμιῶν.

6. Περιοσώμενα καὶ ἡμπεριοσώμενα ῥήματα.

7. Ἀνώματα ῥήματα.

8. Ρηματικὰ ἐπίθετα.

9. Αἰὶ συνηθέστερα τῶν δασυνομένων λέξεων.

10. Συμπλήρωσις τῶν διδασχθέντων περὶ παραγῶγων καὶ συνθέτων.

11. Ἀσκήσις εἰς τὴν ὀρθογραφίαν διμορξίων λέξεων.

12. Φωνητικὴ τῆς Δημοτικῆς. Εἶδη τῶν συμφώνων: α') Τὸν τῆς Αἰτ. τοῦ ἄρθρου καὶ τῶν μορίων αἰν, δέν καὶ μὴ πρὸς φωνήεντος καὶ συμφώνου. β') Τὸν τῆς ἐπαναληπτικῆς ἀντωνυμίας τὸν πρὸς τῶν ῥημάτων. γ') Δύο δασεία ἢ δύο ψιλὰ δὲν δύνανται νὰ συν-

υπάρχουσιν εἰς τῆς αὐτὴν συλλαβὴν (οἶον ἔφτασε καὶ οὐχὶ ἔφθασε). δ') Τὸ δασὺ μετὰ τὸ σ γίνεται ψιλὸν (οἶον σκίζω—σχίζω). ε') Τὰ μέσα (β, δ) μετὰ τὰ ἔρρινα γίνονται ψιλὰ (οἶον γαμπρός, δέντρο, ἀλλὰ καὶ Ἀμβροσία) κ. τ. λ.

Γον. Ἱστορία. Τινὲς παρανοήσαντες τὴν διδασκτικὴν ἀρχὴν «ἐκ τῶν ἑγγύς εἰς τὰ μακρὰν» ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς Ἱστορίας πρέπει νὰ ἀρχίζῃ ἐκ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς· ἀλλ' «ἐγγύς» εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παιδιῶν εἶναι ὁ ἀπλοῦς καὶ ἀπεριττός βίος τῶν ἀρχαίων καὶ οὐχὶ ὁ πολὺπλοκος βίος τῶν συγχρόνων. Ἐξ ἄλλου ἡ γνῶσις τῶν προγενεστέρων ἱστορικῶν γεγονότων ὑποβοηθεῖ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ἐπομένων, πρὸς τὰ ὁποῖα τὰ πρῶτα εὐρίσκονται εἰς στενὴν σχέσιν καὶ ἀλληλουχίαν. Ἡ ἀναγραφομένη μάλιστα ἐν τῷ προγράμματι διδασκτέα ὕλη διὰ τὴν Γην τίξιν προσαρμόζεται πληρέστατα πρὸς τὴν ψυχολογικὴν ἐξέλιξιν θετῶν παιδῶν, παρ' οἷς δοῦ κυρίως ἡ φαντασία, παρατηρουμένης καὶ βαθμιαίας μεταβάσεως εἰς τὴν μετὰ κρίσεως ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων, διότι περιέχει φανταστικὰς ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ ἱστορικοὺς τόπους καὶ γεγονότα. Ἐκ πείρας ἐσημείωσα τὴν γνώμην, ὅτι τὰ μᾶλλον εὐχάριστα μαθήματα εἰς θετῆ παιδιὰ εἶναι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἡ Ὀδύσεια καὶ ἡ Ἱστορία τῶν προϊστορικῶν χρόνων, διότι προσαρμόζονται πλήρως πρὸς τὴν ψυχολογικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὰ διαφέροντα αὐτῶν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς πραγματικῆς Ἱστορίας ἐν τῇ Δη τάξει εἶναι ὀλίγον ἀνωτέρα τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου 10ετῶν παιδῶν, ἀλλ', ἐπειδὴ ἡ φοίτησις ἐν τῷ Δημοτικῷ σχολεῖν εἶναι ἐξαετῆς (καὶ οὐχὶ δεκαετῆς), εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παρεκκλίνωμεν ὀλίγον τῆς ψυχολογικῆς προσαρμογῆς ἐν τῇ ἐκλογῇ καὶ διατάξει τῆς διδασκομένης ὕλης τῆς Ἱστορίας καὶ τῶν Ἱστορικῶν. Ὁφειλόμεν ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ἡ διδασκαλία τῆς Ἱστορίας δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις

(ἐκστρατεία καὶ μάχαι), τὸν βίον τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ τὴν ἀπαρίθμησην ὀνομάτων καὶ ἀριθμῶν, ἀλλὰ νὰ περιλαμβάνη καὶ στοιχεῖα πολιτισμοῦ ὑπὸ τὴν ἀπλουστάτην αὐτῶν μορφήν καὶ ἀνάλογα κατὰ τὸ δυνατόν πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν, διότι πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι οἱ μαθηταὶ τῶν 4 κατωτέρων τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου δὲν εἶναι πρὸς τοῦτο ἐπαρκῶς ὄριμοι.

Οὕτως εἰς τὴν διδασκομένην ὕλην τῆς Ἱστορίας πρέπει νὰ προστεθῶσι :

Γ' Τάξις. Ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ἤτοι: Θρησκεία καὶ λατρεία (πρόγονοι, θεοί, ἥρωες, μάντις, θυσίαι). Κοινωνικαὶ τάξεις (ἐλεύθεροι, δοῦλοι, ἐπαγγέλματα). Οἰκιακὸς βίος (οἰκίαι, ἐπιπλα, ἐνδυμασίαι, ὑποδήματα). Ὅπλα καὶ πόλεμος. Ναυτιλία, ἐμπόριον, τέχναι (Μυκηναϊκὸς καὶ Κρητικὸς πολιτισμὸς). Ταῦτα ἐδίδαξα ἐπιτυχῶς κατὰ τὸ 1918, ὅτε ἐδίδασκον ἐν τῇ Γ' τάξει τοῦ Β' σχολείου Πύργου, ἀλλ' ἐπὶ 2 ὥρας καθ' ἑβδομάδα.

Δ' Τάξις. Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων, ἤτοι ἀπὸ τῆς 8ης μέχρι τῆς 5ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Στρατὸς καὶ ναυτικόν. Ναυτιλία, ἐμπόριον, νομίσματα. Οἰκιακὸς βίος. Ἀνατροφή τῶν παιδων. Θρησκεία καὶ λατρεία. Τέχναι. Ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι. Γραφή. Ἀμφικτυονία. Μαντεῖα, πανηγύρεις καὶ πανελλήνιοι ἀγῶνες. (Τὰ τελευταῖα περιλαμβάνονται καὶ εἰς τὸ ἰσχύον πρόγραμμα).

Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς κατὰ τὸν 5ον (ἐπὶ Περικλέους) καὶ 4ον π. Χ. αἰῶνα. Πολίτευμα. Κοινωνικαὶ τάξεις. Στρατὸς καὶ Ναυτικόν. Δικαστήρια. Βιομηχανία καὶ ἐμπόριον. Οἰκιακὸς βίος. Θρησκεία καὶ λατρεία. Τέχναι. Γράμματα (ρήτορες, ἱστορικοὶ καὶ φιλόσοφοι).

Ε Τάξις. Διάδοσις τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του (Πέργαμος, Ἀντιόχεια, Ἀλεξάνδρεια).

Βυζαντινὸς πολιτισμὸς μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐν συναφεΐα πρὸς τὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας συντομος ἱστορία τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν (Αἰγυπτίων, Βαβυλωνίων, Ἀσσυρίων, Φοινίκων, Ἀυδῶν, Μήδων καὶ Περσῶν).

ΣΤ' Τάξις. Ἐφαρμοσθεῖς. Σημερινὸς πολιτισμὸς. Πολιτεύματα. Οἰκιακὸς βίος. Στρατὸς, ναυικὸν καὶ ἕροπορία. Ὅπλα καὶ πόλεμοι. Κοινωνικὴ κατάστασις. Γεωργία, Βιομηχανία, Συγκοινωνία, Ἐμπόριον, Ναυτιλία, τέχναι κ. λ. π. Ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ πρέπει νὰ διδάσκεται ὑπὸ τὴν ἀπλουσιτάτην αὐτῆς μορφήν, διότι ἔν ἑναντίᾳ περιπτώσει εἶναι ἀνωτέρα τῶν δυνάμεων τῶν μαθητῶν. Πρέπει νὰ γίνονται ἐκδρομαὶ εἰς ἱστορικοὺς τόπους καὶ νὰ παρουσιάζονται πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν μαθητῶν ἱστορικὰ ἀντικείμενα ἢ προλάσματα καὶ εἰκόνες αὐτῶν. Δέον δὲ νὰ συνδράζεται μετὰ τῆς ἱστορίας καὶ τὸ μάθημα τῆς Ἰχνογραφίας, Χειροτεχνίας καὶ Πλαστικῆς (διὰ τῆς κατασκευῆς ἱστορικῶν ἀντικειμένων). Τὰ ἐν ἑκάστη δὲ περιοφεῖα ἱστορικὰ μνημεῖα δέον νὰ διδάσκονται ἐκτενέστερον.

Δον Πατριδογνωσία καὶ Γεωγραφία. Ἡ Πατριδογνωσία εἶναι μάθημα συγγεῖν ἔν ἑαυτῷ στοιχεῖα τῶν πραγματικῶν μαθημάτων, ἥτοι τῆς Φυσιογνωσίας, Γεωγραφίας καὶ ἱστορίας, ἅτινα διδάσκονται αὐτοτελῶς ἀπὸ τοῦ Γου σχολικοῦ ἔτους ἐν τοῖς πολιταξίσις σχολείοις. Ὑφ' ἧς ἐννοίαν ἀναγράφεται ἡ διδακτικὰ ὕλη τῆς Πατριδογνωσίας ἐν τῇ Αἡ καὶ Βα τάξει (σχέδια διδακτηρίου, ἀλλῆς αὐτοῦ, χάριτον τῆς συνοικίας), εἶναι ἀνωτέρα τῶν δυνάμεων τῶν μαθητῶν, διότι διὰ τὴν ἰχνογραφίαν σχεδίων διδακτηρίου, ἀλλῆς καὶ χάριτον

της συνουσίας, προϋποτίθεται έπιτοκής άσκησις τών μαθητών εις τó παρατηρείν, ίχνογραφείν και πλάττειν και γνώσις τών 4 άριθμητικών πράξεων μέχρι του 100, έν ώ οι μικροί μαθηταί άγνοούσι κατά τó πλείστον και αυτά τά σημεία του όρίζοντος. Διά τόν λόγον τούτον έχομεν την γνώμην, ότι ή γεωγραφική Πατριδογνωσία πρέπει να διδάσκεται από του Γου σχολικού έτους εις τά βτάξια και δτάξια σχολεία και από του Βου εις τά λοιπά, εις την Γην τάξιν τών όλοίων δέν διδάσκεται πλέον Πατριδογνωσία.

Έν τή Αη (και Βα τάξει τών βταξίων και δταξίων σχολείων πρέπει να περιορισθώμεν εις την πραγματογνωστικήν διδασκαλίαν φυσιογνωστικών, γεωγραφικών και ιστορικών άντικειμένων της στενωτέρας πατρίδος του μαθητού, δια ν' άσκήσωμεν τά αισθητήρια και γλωσσικά όργανα τών παιδιών, ν' αύξήσωμεν τον γλωσσικόν πλούτον αυτών και ν' αναπτύξωμεν την Μικρότητα εις τó παρατηρείν και εκφραζεσθαι εύχερώς.

Έν τή Βα τάξει τών 4ταξίων, 3ταξίων, 2ταξίων και μονοταξίων σχολείων θα διδάξωμεν κατ' ανάγκην την (Γεωγραφικήν) Πατριδογνωσίαν, ως αναγράφεται έν τω αναλυτικώ προγράμματι, άλλ οι συνδιδασκόμενοι μαθηταί της Αης τάξεως ούδέν θ' αντιληφθώσιν από τά δυσκολώτερα γεωγραφικά μέρη αυτής. Διδασκαλία Γεωγραφικής Πατριδογνωσίας με σχέδια και έν τή άρχή μάλιστα του πρώτου σχολικού έτους, όποτε οι μικροί μαθηταί άγνοούσι τά σημεία του όρίζοντος και είναι άμοιροι άριθμητικών γνώσεων, είναι άποκρουστέα.

Έν τή Αη τάξει θα διδάσκεται Πραγματογνωσία, μεθ' ης θα συνδυάζεται ή διδασκαλία της Ίχνογραφίας, Χειροτεχνίας, Αριθμητικής, όπου τουτό είναι δυνατόν, και Ξυδικής, έν δ διδάσκαλος είναι επαρκώς κατηρητισμένος εις τó μιάθημα τουτό. Επειδή δέ ή Πατριδογνωσία διδάσκεται άτελώς έν τή Βα

καὶ Γη τάξει, ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι ἡ στενωτέρα πατρὶς τοῦ μαθητοῦ πρέπει νὰ διδάσκηται λεπτομερῶς ἐν τῇ ΣΤ' τάξει, ὁπότε οἱ μαθηταὶ εἶναι ἐπαρκῶς ὄμοιοι διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἀμοιβαίας ἐξαυτῆσεως τῶν διαφορῶν γεωγραφικῶν στοιχείων καὶ τὴν χαρτογράφησιν τῆς ἰδιαίτερας τῶν πατρίδος ὑπὸ διαφορῶν κλίμακας. Πρὸς ἐπίτευξιν ὅμως τούτου πρέπει νὰ προστεθῇ τοὐλάχιστον μία ὥρα διδασκαλίας ἐβδομαδιαίως εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, διότι, ἀνεξαρτήτως τῆς προσθήκης ταύτης, ἡ διδασκομένη ὕλη τῆς Γεωγραφίας ἐν τῇ ΣΤ' τάξει εἶναι πολλή, διότι: α') Θὰ διδαχθῶσι λεπτομερῶς 19 κράτη τῆς Εὐρώπης, ἀπαιτοῦντα διδασκαλίαν 25 ὥρῶν, καθόσον τὰ μεγαλύτερα κράτη (5-6) θὰ διδαχθῶσιν εἰς δύο ὥρας. β') Θὰ γίνῃ γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς Εὐρώπης, ἀπαιτοῦσα διδασκαλίαν 5-6 ὥρῶν. γ') Θὰ διδαχθῶσι τὰ στοιχειωδέστατα τῆς Φυσικῆς καὶ Μαθηματικῆς Γεωγραφίας, ἀπαιτοῦντα τοὐλάχιστον 15 μαθήματα. δ') Θὰ διδαχθῶσι κεφάλαια, οἷα: ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς, ἤτοι αἱ φυλαὶ τῶν ἀνθρώπων, αἱ γλώσσαι, αἱ θρησκείαι, τὰ πολιτεύματα, τὰ μεγαλύτερα κράτη τοῦ κόσμου, ἡ ἔκτασις καὶ ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν, αἱ μεγαλύτεραι πόλεις τοῦ κόσμου, αἱ μεγάλαὶ ὁδοὶ τῆς συγκοινωνίας κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν, ἀπαιτοῦντα διδασκαλίαν τοὐλάχιστον 7 ὥρῶν. ε') Θὰ γίνῃ ἡ διδασκαλία τῆς Ἑλλάδος, ἀπαιτοῦσα τοὐλάχιστον 15 μαθήματα ἢ ἐπὶ πλέον καὶ ἡ διδασκαλία τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ τοῦ μαθητοῦ, ἀπαιτοῦσα διδασκαλίαν 10 μαθημάτων. Ἦτοι ἐν συνόλῳ ἀπαιτοῦνται 70-80 μαθήματα. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῇ ΣΤ' τάξει θὰ διδαχθῇ ἡ Γεωπονία ἢ ἡ Βιοτεχνία, ὀρθότερον εἶναι νὰ προστεθῇ ἡ ὥρα αὕτη εἰς τὴν Ε' τάξιν, εἰς ἣν θὰ γίνῃ πλὴν τῆς ἀναγραφομένης ἐν τῷ προγράμματι ὕλης καὶ ἡ διδασκαλία τῆς Εὐρώπης. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει δέον νὰ διδαχθῇ πρῶτα ἡ Εὐρώπη ἢ τοὐλάχιστον συνοπτικὴ ἐπισκόπησις

αὐτῆς, ὥστε οἱ μαθηταὶ νὰ σχηματίσωσι ἔννοιαν τῶν ἠπείρων καὶ ὠκεανῶν, καὶ κατόπιν νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἐπισκόπησις τῆς γῆς καὶ ἡ διδασκαλία τῶν ἄλλων ἠπείρων, διότι, ὡς ἀναγράφεται ἡ διδακτέα ὕλη ἐν τῷ προγράμματι, μεταπηδῶμεν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐπισκόπησιν τῆς γῆς, χωρὶς οἱ μαθηταὶ νὰ σχηματίσωσιν ἔστω καὶ ἀμυδρὰν ἔννοιαν τῶν 5 ἠπείρων. Ἐπὶ πλέον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἄλλων ἠπείρων γίνεται λόγος περὶ ἀποικιῶν τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ὀλλανδίας κ. λ. π., χωρὶς οἱ μαθηταὶ νὰ ἔχωσι καὶ τὴν ἐλαχίστην ἰδέαν περὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν τούτων κρατῶν. Ἐὰν θέλωμεν νὰ συνδυασθῇ ἡ διδασκαλία τῆς Γεωγραφίας πρὸς τὸ μάθημα τῆς Φυσικῆς ἢ Ἐθνικῆς Ἱστορίας, δυνάμεθα νὰ διδάξωμεν πρῶτα τὴν Ἀσίαν καὶ κατόπιν νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἐπισκόπησις τῆς γῆς καὶ εἶτα ἡ διδασκαλία τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν ἄλλων ἠπείρων.

Βον. Φυσικὴ Ἱστορία. Ἡ ἀναγραφομένη ἐν τῷ προγράμματι ὕλη εἶναι ἀφθονωτάτη, ἀλλ' ὁ διδάσκαλος δύναται νὰ ἐκλέγῃ πρὸς διδασκαλίαν τὰ γνωστότερα καὶ καταλληλότερα, νὰ διδάσκη δ' ἐκτενέστερον τὰ ἔχοντα μεγαλυτέραν σημασίαν διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ πλούτου ἐκάστης περιοχῆς. Ἡ διάταξις τῆς ὕλης ἔχει γίνεαι καλῶς κατὰ βιολογικὰς κοινότητας.

ΣΤον. Φυσικὴ καὶ Χημεία. Ἡ ἐκλογὴ καὶ διάταξις τῆς ὕλης τῆς Φυσικῆς Πειραματικῆς καὶ Χημείας ἔχει καλῶς ἐν τῷ ἰσχύοντι ἀναλυτικῷ προγράμματι. Μόνον ἐν τῇ Φυσ. Πειραματικῇ δύναται νὰ προστεθῶσι κεφάλαιά τινα, οἷον περὶ ἀεροπλάνων, ὁμιλοῦντος κινήματογράφου κ. λ. π.

Ζον. Ἀριθμητικὴ. Ἡ διδασκομένη ὕλη ἐκ τοῦ μαθήματος τούτου ἐν τῇ Αἡ τάξει ἀναγράφεται ἀναλυτικώτατα ἐν τῷ προγράμματι καὶ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρακτικὸς ὁδηγὸς διὰ τοὺς ἀρχαίους διδασκάλους. Δέον ὅμως νὰ τονισθῇ, ὅτι ἡ ἐπιτυχὴς διδασκαλία τῆς

Αριθμητικής ἐν τῇ Αἰ τάξει ἐξαριτά κυρίως ἀπὸ τὰς κατωθί ἀπαιτήσεις :

1) Τὴν αἰσθητοποίησιν τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν πράξεων : α') δι' ἀνακειμένων (ξυλαρίων, σφαιριδίων, λιθαρίων κλπ.) καὶ δὴ 1) ὀπτικῶς 2) διὰ τῆς ἀφῆς 3) ἀκουστικῶς (διὰ κτύπων τῶν χειρῶν, τῶν ποδῶν κλπ.) καὶ β) δι' εἰζόνων διατεταγμένων οὐχὶ κατὰ σειρὰς, ἀλλὰ κατὰ συμπλέγματ' ἐν τετραγώνοις, οἷον

καὶ οὐχὶ ● ● ● ● ● ● ● ●, διότι τὸ μικρὸ παιδί δὲν δύναται ν' ἀντιληφθῇ πλείονα τῶν 3-4 σημείων κατὰ σειρὰν.

2) Τὴν ἀνάλυσιν ἐκάστου ἀριθμοῦ εἰς δύο οἰαδήποτε μέρη καὶ τὴν σύνθεσιν αὐτῶν,

3) Τὴν διαφορὰν ἐκάστου ἀριθμοῦ ἀπὸ τοῦ 10,

4) Τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἀριθμῶν εἰς ἴσα μέρη,

5) Τὴν ποικιλίαν τῶν ἀσκήσεων καὶ προβλημάτων.

6) Τὴν διδασκαλίαν ἀπὸ κοινοῦ α') τῆς προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως καὶ β') τοῦ πολλαπλασιασμοῦ καὶ διαιρέσεως. Δὲν πρέπει νὰ διδάσκωνται ἀπὸ κοινοῦ καὶ αἱ 4 πράξεις, 1) διότι δημιουργεῖται σύγχυσις αὐτῶν καὶ 2) διότι ὁ πολλαπλασιασμός καὶ ἡ διαιρέσις εἶναι δυσκολώτεροι. Διακρίνονται δὲ καλῶς τῆς προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως κατὰ τὸ δεύτερον ἐξάμηνον τοῦ β' σχολικοῦ ἔτους.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἐσχηματίσαμεν ἐκ πείρας τὴν γνώμην, ὅτι ἡ διὰταξις τῆς ὕλης πρέπει νὰ διορθωθῇ ὡς ἑξῆς :

Α' Τάξις. Ἀριθμοὶ 1—20.

α') Ἀριθμοὶ 1—10.

1) 1—5.

Αἰσθητοποίησις τῆς ἰσότητος τῶν ἀριθμῶν 1—5. Ἀριθμητικὴ ἀνωτέρα 1—5 καὶ κατωτέρα 5—1. Ἀνάλυσις τῶν ἀριθμῶν 1—5 εἰς δύο μέρη καὶ σύνθεσις αὐτῶν. Προσθέσεις καὶ ἀφαιρέσεις τῶν ἀρι-

θημῶσι = 5 δι' ἀντικειμένων καὶ εἰκόνων. Ἄπλᾳ προβλήματα προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως. Γραφὴ τῶν ἀριθμῶν: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10. Ἐπιχειρήματα ἀπὸ τῶν ἀριθμῶν 1—10. Πολλαπλασιασμοὶ καὶ διαιρέσεις. Πολλαπλασιασμοὶ καὶ διαιρέσεις ἐν τῇ περιοχῇ 1—10. Ἄπλᾳ προβλήματα πολλαπλασιασμοῦ καὶ διαιρέσεως. Διδακασαλία τῶν σημείων πολλαπλασιασμοῦ καὶ διαιρέσεως. Ἄπλᾳ προβλήματα καὶ τὸν 4 πρῶτον.

β') Ἀριθμοὶ 11—20

Αἰσθητοποίησις τῶν ἀριθμῶν 11—20. Ἀριθμητικὴ ἀντιούσα καὶ κατιούσα. Ἀνάλυσις ἐκάστου τῶν ἀριθμῶν 11—20 εἰς (δύο) μέρη καὶ σύνθεσις αὐτῶν. Γραφὴ τῶν ἀριθμῶν 11—20. Ἀνάλυσις τῶν ἀριθμῶν 11—20 εἰς δεκάδας καὶ μονάδας. Πρόσθεσις ὁμοσημίων ἀριθμῶν ἐν τῇ περιοχῇ τῶν ἀριθμῶν 11—20, χωρὶς τὸ ἄθροισμα νὰ ὑπερβῆ τὸ 20. Ταυτοχρόνως ἀφαιρέσεις ὁμοσημίων ἀριθμῶν χωρὶς τὸ ἐπίλοιπον νὰ κατέρχεται τῷ 10 (οἷον $18 - 6 = 12$). Πρόσθεσις μονοσημίων, ὧν τὸ ἄθροισμα ὑπερβάνει τὸ 10 μετὰ ἀνίλυσιν ἐνὸς τῶν προσθετέων. Ταυτοχρόνως ἀφαιρέσεις ὁμοσημίων ἀπὸ διψήφιων κατ' ἡμ. ἢ διαφορῶν

εἶναι μονοψήφιος ἀριθμὸς (οἶον $15 - 8 = 7$). Ἀσκήσεις προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως. Ἀπλὰ προβλήματα προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως. Πολλαπλασιασμὸς καὶ διαίρεσις ἐν τῇ περιοχῇ 11—20. Ἀνάλυσις εἰς ἴσα μέρη τῶν ἀριθμῶν 12, 14, 16, 18 καὶ 20 καὶ σύνθεσις τῶν μερῶν. Πολλαπλασιασμὸς μονοψηφίων ἀριθμῶν ἐπὶ 1, 2, 3, 4, 5 καὶ 6, 7, 8 καὶ 9 δίδων γινόμενον μὴ ὑπερβαῖνον τὸ 20. Διαίρεσις διψηφίου ἀριθμοῦ μὴ ὑπερβαίνοντος τὸ 20 διὰ τοῦ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 καὶ 10. Εὗρεσις τοῦ ἡμίσεος τῶν ἀριθμῶν 11, 13, 15, 17 καὶ 19. Λύσις προβλημάτων πολλαπλασιασμοῦ καὶ διαιρέσεως. Λύσις προβλημάτων τῶν 4 πράξεων προφορικῶς καὶ γραπτῶς. Διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀριθμητικῆς πρέπει νὰ διατίθενται καθ' ἑβδομάδα ἐν τοῖς πολυταξίοις σχολείοις 4 ὥραι, ἀλλ' εἰς ἕκαστον μάθημα θὰ διατίθενται 35' διὰ διδασκαλίαν καὶ 15' δι' ἀσκήσεις τῶν μαθητῶν ἐπὶ τῶν τετραδίων.

Β'. Τάξις. Ἐπὶ τῆς διατάξεως τῆς διδακτέας ὕλης ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς:

1) Πρέπει νὰ διδαχθῇ ἀπὸ κοινοῦ πρῶτον ἡ πρόσθεσις καὶ ἀφαιρέσις καὶ ἔπειτα ὁ πολλαπλασιασμὸς καὶ διαίρεσις, διότι, ὡς καὶ προηγουμένως εἴπομεν, α') ὁ πολλαπλασιασμὸς καὶ διαίρεσις εἶναι δυσκολώτεροι πράξεις καὶ β') ἂν διδάσκωνται ἀπὸ κοινοῦ καὶ αἱ 4 πράξεις, γίνεται σύγχυσις αὐτῶν καὶ ὁ μαθητὴς λύει τὰ προβλήματα μόνον διὰ τῆς προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως καὶ οὐχὶ συντομώτερον διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ καὶ διαιρέσεως.

2) Θὰ γίνωνται προσθέσεις καὶ ἀφαιρέσεις ἕως τὸ 100 καὶ οὐχὶ πρῶτον ἐν τῇ τρίτῃ δεκάδι, ἔπειτα τῇ τετάρτῃ κ.λ.π., διότι, ὅταν ἤξεύρῃ ὁ μαθητὴς, ὅτι $32+5=37$, εὐκόλως εὗρίσκει, ὅτι καὶ $52+5=57$.

3) Ἡ πρόσθεσις τοῦ 5 εἶναι περιττή, διότι ἡ Ἀριθμητικὴ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος καὶ

4) Ἐπρεπεν ἡ διδακτέα ὕλη ν' ἀναγραφῆ ἀναλυτικώτερον ὡς ἐν τῇ Αη, λιμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι μέγα μέρος τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ ἐργάζεται ἀνευ πρακτικοῦ ὁδηγοῦ.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ διάταξις τῆς ὕλης δέον νὰ διαρρυθμισθῆ ὡς ἑξῆς:

Ἀριθμοὶ 1—100.

1. Ἐπανάληψις τῶν ἀριθμῶν 1—20. Ἐννοια μονάδος καὶ δεκάδος.

2. Σχηματισμὸς τῆς πρώτης ἑκατοντάδος ἐκ δεκάδων καὶ μονάδων. Αἰσθητοποίησις τῶν ἀριθμῶν 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90 καὶ 100 διὰ δεκάδων καὶ μονάδων.

3. Ἀρίθμησις κατὰ δεκάδας ἀνιούσα καὶ κατιούσα.

4. Γραφὴ τῶν ἀριθμῶν 1—100.

5. Ἀνάλυσις διψηφίων ἀριθμῶν εἰς δεκάδας καὶ μονάδας.

6. Πρόσθεσις μονοψηφίου εἰς διψήφιον καὶ ἀφαιρέσις μονοψηφίου ἀπὸ διψήφιον ἀνευ μεταβάσεως εἰς ἄλλην δεκάδα.

7. Προσθαφαιρέσις διψηφίου καὶ μονοψηφίου διὰ μεταβάσεως εἰς ἄλλην δεκάδα (οἶον $37+8=45$, $63-7=56$).

8. Προσθαφαιρέσις διψηφίων ἀριθμῶν περιεχόντων μόνον δεκάδας ($30+20=50$, $90-30=60$).

9. Πρόσθεσις διψηφίων ἀριθμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς περιέχει δεκάδας καὶ μονάδας, ὁ δὲ ἕτερος μόνον δεκάδας, οἶον $56+30=86$. Ἀφαιρέσις διψηφίου ἀριθμοῦ περιέχοντος μόνον δεκάδας ἀπὸ διψηφίου περιέχοντος δεκάδας καὶ μονάδας, οἶον $86-30=56$.

10. Πρόσθεσις διψηφίων ἀριθμῶν περιεχόντων δεκάδας καὶ μονάδας, εἰς ἣν τὸ ἄθροισμα τῶν μονάδων δὲν ὑπερβαίνει τὸ 10, οἶον $34+23=57$. Ἀφαιρέσις διψηφίων ἀριθμῶν περιεχόντων δεκάδας καὶ μονάδας, εἰς ἣν αἱ μονάδες τοῦ μειωτέου εἶναι μεγαλύτεραι τῶν μονάδων τοῦ ἀφαιρετέου.

11. Προσθαφαίρεσις διηρητίων ἀριθμῶν περιεχόντων δεκάδας καὶ μονάδας διὰ μειωβάσεως εἰς ἄλλην δεκάδα τοῦ ἀθροίσματος τῶν μονάδων (οἶον $27+36=63$). Ἀφαίρεσις τοιούτων διηρητίων ἀριθμῶν, εἰς ἣν αἱ μονάδες τοῦ ἀφααιρετέου εἶναι μεγαλύτεραι τῶν μονάδων τοῦ μειωτέου (οἶον $63-27=36$). Ἀσκήσεις καὶ προβλήματα προσθαφαίρεσεως.

Πολλαπλασιασμοὶ καὶ διαίρεσις

12. Ἐπανάληψις πολλαπλασιασμοῦ καὶ διαίρεσεως ἐν τῇ περιόχῃ $1-20$.

13. Πολλαπλασιασμοὶ καὶ διαίρεσις εἰς τὴν τρίτην δεκάδα

α) Πολλαπλασιασμοὶ τοῦ 3 ἐπὶ τοὺς ἀριθμοὺς $1-10$.

β) Αἱ δυνατὰ πλήρεις διαίρεσις τῶν ἀριθμῶν $20-30$ διὰ τῶν ἀριθμῶν $1-10$.

γ) Σχηματισμὸς σειρῶν πολλαπλασιασμοῦ καὶ διαίρεσεως τῶν ἀριθμῶν $1-30$.

14. Πολλαπλασιασμοὶ καὶ διαίρεσις εἰς τὴν τετάρτην πέμπτην κ. λ. π. δεκάδα, ὡς ἀνωτέρω.

15. Ὁ πῦλαξ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ.

16. Αἱ δυνατὰ πλήρεις διαίρεσις τῶν ἀριθμῶν $1-100$ διὰ τῶν ἀριθμῶν $1-10$.

17. Ἀτελής διαίρεσις.

18. Λύσεις προβλημάτων πολλαπλασιασμοῦ καὶ διαίρεσεως.

19. Λύσεις προβλημάτων καὶ τῶν 4 πράξεων.

20. Τὰ κλάσματα $\frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \frac{1}{4}$ καὶ $\frac{1}{5}$.

21. Ἀσκήσεις προφορικῆς πρὸς εὐγεσίαν τοῦ $\frac{1}{2}, \frac{1}{3}, \frac{1}{4}$ καὶ $\frac{1}{5}$ τῶν ἀριθμῶν $1-100$.

22. Ἡ δραχμὴ, τὸ πενήτηζοντάλεπτον, τὸ εἰκοσάλεπτον, τὸ δεκάλεπτον καὶ τὸ πεντάλεπτον. Τὸν 100δραχμον, 50δραχμον, 25δραχμον, 20δράχμον, 10δραχμον, 5δραχμον καὶ 1δραχμον. Ἄθ' μέτρον, τὸ ὑποδεκάμετρον, τὸ ὑπερεκατόμετρον.

Αἱ ἄθροι διδασκαλίας δέον ἐν αὐξηθῆσιν ἐν ταῖς βταξίαις, 5ταξίαις καὶ 4ταξίαις σχολαίαις εἰς 4 ἑβδομαδιαίως, ἐν ταῖς 3ταξίαις καὶ 2ταξίαις εἰς 4/2 καὶ ἐν τοῖς μονοταξίαις εἰς 3/2.

Γ'. Τάξις. Καὶ ἐπὶ τῆς διατάξεως τῆς διδασκαλίας ἅλης ἐν τῇ Γη τάξει παρατηροῦμεν:

α) Ὅτι πέπειται νὰ διδαχθῇ ἀπὸ κοινοῦ πρῶτων ἀφ' ἑαυτῶν καὶ ἀφαίρεσις ἀπὸ τοῦ 100—1000 (οὐχὶ κειρολισμέτως ἐν τῇ περιόχῃ ἑκαστῆς ἑκατοντάδος) καὶ κατόαν δὲ πολλαπλασιασμοὶ καὶ ἡ διαίρεσις.

β) Νὰ γίνῃ σαφῆς διάκρισις τῆς ἀπὸ μνήμης καὶ ἐγγράφου Ἀριθμητικῆς καὶ

γ) Νὰ διαταχθῇ ἡ διδασκαλία ἀναλυτικώτερον ὡς ἑξῆς:

Αριθμοὶ 1—1000.

1. Ἐπανάληψις τῶν ἀριθμῶν 1—100.

2. Σχηματισμὸς τῆς χιλιάδος ἐξ ἑκατοντάδων, δεκάδων καὶ μονάδων.

Αἰσθητοποίησις τῶν ἀριθμῶν 200, 300, 500, 600, 700, 800, 900 δι' ἑκατοντάδων, δεκάδων καὶ μονάδων.

3. Ἀριθμητικὴ ἀνιούσα καὶ κατόαν κατὰ ἑκατοντάδας, δεκάδας καὶ μονάδας ἀπὸ τοῦ 100—1000.

4. Τροπὴ ἑκατοντάδων μετὰ δεκάδων α) εἰς δεκάδας καὶ β) εἰς μονάδας καὶ τὰν ἀπὸ τῶν.

5. Γραφὴ καὶ ἀπαγγελία τῶν ἀριθμῶν 1—1000.

6. Προσθαφαίρεσις ἀπὸ μνήμης (100—1000): α) ἀριθμῶν περιεχόντων μόνον ἑκατοντάδας, β) μονοψηφίων καὶ δυοψηφίων ἀριθμῶν

ἐν τῇ περιοχῇ ἐκάστης ἑκατοντάδος ($353 + 35 = 388$, $388 + 7 = 395$), γ') μονοψηφίων καὶ διψηφίων περιεχόντων: α') μόνον δεκάδας καὶ β') δεκάδας καὶ μονάδας διὰ μεταβάσεως εἰς ἄλλην ἑκατοντάδα (π. χ. $495 + 8$ κ. λ. π.), δ') τριψηφίων ἀριθμῶν περιεχόντων μόνον ἑκατοντάδας καὶ δεκάδας: α') ἄνευ μεταβάσεως τοῦ ἀθροίσματος ἢ τῆς διαφορᾶς τῶν δεκάδων εἰς ἄλλην ἑκατοντάδα καὶ β) διὰ μεταβάσεως, ε') τριψηφίων ἀριθμῶν περιεχόντων ἑκατοντάδας, δεκάδας καὶ μονάδας: α') ἄνευ μεταβάσεως τοῦ ἀθροίσματος ἢ διαφορᾶς τῶν δεκάδων καὶ μονάδων εἰς ἄλλην ἑκατοντάδα καὶ β') διὰ μεταβάσεως (οἷον $345 + 138$, $396 + 125$, $674 + 368$).

7. Λύσεις προβλημάτων προφορικῶς. Ἐγγραφος πρόσθεσις καὶ ἀφαιρέσις: α) Ἐγγραφος πρόσθεσις. Ὀνομασία ὄρων προσθέσεως. Ὅρισμός προσθέσεως. β') Ἐγγραφος ἀφαιρέσις. Ὀνομασία ὄρων. Ὅρισμός ἀφαιρέσεως. Δοκιμή. γ') Λύσεις προβλημάτων προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως γραπτῶς.

8. Πολλαπλασιασμός καὶ διαιρέσεις ἀπὸ μνήμης.

1. Μὲ μονοψήφιον: α') διψηφίου περιέχοντος μόνον δεκάδας, β') διψηφίου περιέχοντος μόνον δεκάδας καὶ μονάδας, γ') τριψηφίου περιέχοντος ἑκατοντάδας, δ') τριψηφίου περιέχοντος ἑκατοντάδας καὶ δεκάδας, ε') τριψηφίου περιέχοντος ἑκατοντάδας, δεκάδας καὶ μονάδας.

2. Πολλαπλασιασμός καὶ διαιρέσεις μὲ τὸν 10 καὶ 100.

3. Πολλαπλασιασμός καὶ διαιρέσεις μὲ διψήφιον ἔχοντα: α') μόνον δεκάδας καὶ β') δεκάδας καὶ μονάδας.

Προβλήματα ἀπὸ μνήμης.

9. Ἐγγραφος πολλαπλασιασμός καὶ διαιρέσεις.

1. Ἐγγραφος πολλαπλασιασμός. Σημασία πολλαπλασιαστέου καὶ πολλαπλασιαστοῦ. Ὅρισμός. Πολλαπλασιασμός ἐπὶ μονοψήφιον. Πολλαπλασιασμός ἐπὶ διψήφιον.

Προβλήματα γραπτώς.

2. Ἐγγραφος διαιρέσεις. Σημασία ὄρων διαιρέσεως. Ὅρισμός. Δοκιμή. Διαιρέσεις διὰ μονοψηφίου. Διαιρέσεις διὰ διψηφίου. Προβλήματα διαιρέσεως γραπτώς. Προβλήματα τῶν 4 πράξεων γραπτώς.

10. Κλάσματα. Ἐννοια τῶν $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$ καὶ $\frac{1}{10}$. Ἀσκήσεις ποσοφικαὶ πρὸς εὐρεσιν τοῦ $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$ καὶ $\frac{1}{10}$ διαφορῶν ἀριθμῶν ἐν τῇ περιοχῇ 1—1000.

Δ'. Τὰξις. Ἐπὶ τῆς διδακτέας ὕλης ἐν τῇ Δ' τάξει παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ ὕλη εἶναι πολλή (πρέπει νὰ διδαχθῶσιν μόνον οἱ ἀκέριοι ἀριθμοὶ ἀπὸ 1000—10000 καὶ οἱ δεκαδικοί).

2) Δὲν γίνεται διάκρισις τῆς ἀπὸ μνήμης καὶ ἐγγράφου Ἀριθμητικῆς. Διὰ τοῦτο ἡ ἐκλογή καὶ ἡ διάταξις τῆς ὕλης δεόν νὰ διαρθρωμισθῇ ὡς ἑξῆς:

Ἀκέριοι ἀριθμοὶ ἀπὸ 1000—10000.

1. Ἐπανάληψις τῶν ἀριθμῶν 1—1000.

Ἀρίθμησις ἀνιούσα καὶ κατιούσα κατὰ χιλιάδα, ἑκατοντάδα δεκάδα καὶ μονάδα.

3. Ἐννοια, γραφή καὶ ἀπαγγελία τῶν ἀριθμῶν 1000—10000.

4. Ἀνάλυσις πολυψηφίων ἀριθμῶν: α') εἰς χιλιάδας, ἑκατοντάδας, δεκάδας καὶ μονάδας, β') εἰς ἑκατοντάδας, δεκάδας καὶ μονάδας καὶ γ') εἰς δεκάδας καὶ μονάδας.

5. Προσθαφαίρεσις ἀπὸ μνήμης, ὡς ἐν τῇ Γ' τάξει. Προβλήματα ἀπὸ μνήμης.

6. Ἐγγραφος πρόσθεσις καὶ ἀφαιρέσεις. Κανὼν προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως. Προβλήματα γραπτώς.

7. Πολλαπλασιασμός καὶ διαιρέσεις ἀπὸ μνήμης, ὡς ἐν τῇ Γ' τάξει. Προβλήματα.

8. Έγγραφος πολλαπλασιασμός και διαιρέσεις. Κανὼν πολλαπλασιασμοῦ καὶ διαιρέσεως. Δοκιμαὶ. Προβλήματα πολλαπλασιασμοῦ καὶ διαιρέσεως. Προβλήματα μερισμοῦ καὶ μετρήσεως. Προβλήματα καὶ τῶν 4 ποσῶν. Δεκαδικὸν ἀριθμὸν. Ἔννοια γραφῆ καὶ ἀπαγγελία δεκαδικῶν. Μετακίνησις τῆς υποδιαστολῆς. Προσθήκη μηδενικοῦ εἰς τὰ δεξιά τοῦ δεκαδικοῦ. Πρόσθεσις, ἀφαιρέσις, πολλαπλασιασμός καὶ διαιρέσεις δεκαδικῶν. Αὐτὴς διαφῶρον προβλημάτων ἐπὶ ἀκεραίων καὶ δεκαδικῶν.

Ε. Τάξις. Ἀκέραιοι ἀριθμοὶ ἀπὸ 10000 καὶ ἐπέκεινα.

1. Ἔννοια, γραφὴ καὶ ἀπαγγελία πολυψηφίων ἀριθμῶν. Ἀνάληψις αἰτηῶν.

2. Αἱ τέσσαρες ποσῆεις τῶν ἀκεραίων ἀριθμῶν, Προβλήματα.

3. Διαφορῆτις. Μέγιστος κοινὸς διαιρέτης. Ἐλάχιστον κοινὸν πολλαπλασίον.

Κλάσματα.

1. Ἔννοια κλασμάτων δι' αἰσθητοποίησεως. Γραφὴ καὶ ἀπαγγελία τούτων. Ὅροι τοῦ κλάσματος. Συγκρίσις κλασμάτων. Τροπὴ ἀκεραίου εἰς κλάσμα καὶ ἀνάπαλιν.

2. Εἶδη κλασμάτων (ὁμόνομα, ἑτερόνομα, κῆρα καὶ καταχορησιμὰ).

3. Μικτοὶ ἀριθμοὶ. Τροπὴ μικτοῦ εἰς κλάσμα.

4. Ἐξαγωγή ἀκεραίων μονάδων ἐκ καταχορηστικῶν κλασμάτων.

5. Ἰδιότητες κλασμάτων. Ἀπλοποιήσις καὶ ἀνάπτυξις τούτων.

6. Τροπὴ ἑτερονομῶν κλασμάτων εἰς ὁμόνομα.

7. Προσθαφαιρέσεις κλασμάτων καὶ μικτῶν: α) ἀπὸ μνημῆς καὶ β) ἐγγράφως.

8. Πολλαπλασιασμός καὶ διαιρέσεις κλασμάτων καὶ μικτῶν. Ἐπανάληψις δεκαδικῶν ἀριθμῶν. Τροπὴ κοινῶν κλασμάτων εἰς δεκαδικὰ.

Συμμιγείς αριθμοί.

1. Έννοια και είδη συμμιγῶν ἀριθμῶν.
2. Τροπή συμμιγῶν εἰς κατωτέρας μονάδας. Τροπή μονάδων εἰς ἀνωτέρας.
3. Τροπή κλασμάτων εἰς συμμιγῆ καὶ τὰν ἀπαλιν.
4. Πρόσθεσις καὶ ἀφαιρέσις συμμιγῶν.
5. Πολλαπλασιασμός συμμιγοῦς ἐπὶ ἀκέραιον. Διαίρεισις συμμιγοῦς δι' ἀκέραιου.
6. Πολλαπλασιασμός συμμιγοῦς ἐπὶ κλάσμα καὶ διαίρεισις συμμιγοῦς διὰ κλάσματος.
7. Πολλαπλασιασμός συμμιγοῦς ἐπὶ συμμιγῆ καὶ διαίρεισις συμμιγοῦς διὰ συμμιγοῦς.
8. Προβλήματα.

ΣΤ'. Τάξις.

1. Ἀπλῆ καὶ σύνθετος μέθοδος τῶν τριῶν. Προβλήματα.
2. Μέθοδος τοῦ τόκου. Χρησιμοποίησις κεφαλαίων. Δάνεια ἐπὶ τόκῳ. Εὔρεσις τόκου, ἐπιτοκίου, κεφαλαίου καὶ χρόνου. Προβλήματα τοκοχρεωλυτικῶν δανείων.
3. Προεξόφλησις δανείων. Μέθοδος τῆς ἰσφαίσεως. Ἐμπορικὰ γραμμάτια καὶ χρεώγραφα, μετοχή, τοκομερίδιον. { Προβλήματα.
4. Χρησιμοποίησις κεφαλαίων εἰς τὸ ἐμπόριον. Συνεταιρισμοί. Μέρισμα. Μέθοδος τῆς ἑταιρείας. Λύσις προβλημάτων.
5. Μέθοδος τῆς μίξεως. Προβλήματα. Αἱ ἀναγκαζόμενα ἐν τῷ ὥρολογίῳ προγράμματι ὄρασι διὰ τὴν συνδιδασκαλίαν τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως πρέπει ν' ἀυξηθοῦν ὀλίγον, διότι ἡ Ἀριθμητικὴ διδάσκεται κεχωρισμένως.

Η'. Γεωμετρία. Ἡ ἐκλογή καὶ διάταξις τῆς ὕλης τῷ μαθήματος τούτου ἔχει γίνεαι καλῶς ἐν τῷ ἀναλυτικῷ προγράμματι.

Θ'. Ἰχνεογραφία. Καὶ τοῦ μαθήματος τούτου ἡ διδακτέα ὕλη ἀναγράφεται καλῶς ἐν τῷ ἰσχύοντι ἀναλυτικῷ προγράμματι.

Γ'. Καλλιγραφία. Ἐν τῷ μαθηματι τούτῳ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς:

1. Ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶναι προτιμότερα τῆς πλαγίας, διότι εἶναι πλέον εὐανάγνωστος καὶ προσαρμόζεται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὑγιεινῆς.

2. Ἡ διάρκεια ἐκάστου μαθήματος καλὸν εἶναι νὰ εἶναι ὀλιγοτέροι τῆς ὥρας, διότι, ὅταν κουρασθῶσιν οἱ μαθηταί, κακογραφῶσιν.

3. Δὲν πρέπει νὰ ἐπιφορτίζωμεν τοὺς μαθητὰς μὲ πολλὰς γραπτάς ἐργασίας κατ' οἶκον, διότι ἀναγκάζονται νὰ κακογραφῶσιν.

4. Δέον νὰ ἐξελέγχωμεν πίντοτε τὰς ἐγγράφους ἐργασίας αὐτῶν.

5. Δέον ν' ἀπαιτῶμεν, ὅπως καλλιγραφῶσιν εἰς πᾶσαν γραπτὴν ἐργασίαν.

6. Πρέπει ν' ἀναλαμβάνη τὴν ἰδιδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τούτου ὁ διδάσκαλος τῆς τάξεως ἐν πολυταξίοις σχολείοις, διότι οἱ μαθηταὶ μιμοῦνται τὸν γραφικὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ καὶ

7. Πρέπει νὰ καλλιγραφῆ καὶ ὁ διδάσκαλος.

ΙΑ'. Χειροτεχνία. Ἡ διδακτέα ὕλη τοῦ μαθήματος τούτου ἀναγράφεται καλῶς ἐν τῷ ἀναλυτικῷ προγράμματι.

ΙΒ'. Ὡδική. Πρέπει νὰ διδάσκονται κατὰ τὸ πλεῖστον δημοτικὰ ἔγγραφα, ἅτινα εἶναι ζυμωμένα μὲ τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ δύνανται νὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ.

ΙΓ'. Γυμναστική. Πρέπει ν' ἀναγραφῶσιν ἐν τῷ προγράμματι καὶ οἱ Ἑλληνικοὶ χοροὶ τοσοῦτω μᾶλλον, καθόσον οὗτοι διδάσκονται εἰς πᾶσα ἰσχυρὰ τοῦ Κράτους. Ὁ διδάσκαλος δύναται ἐν ἀνάγκῃ νὰ διδάξῃ ὀλιγοτέραν ὕλην τῆς ἀναγραφομένης ἐν τῷ προγράμματι, ἀλλὰ πρέπει νὰ διδάξῃ ταύτην καλῶς, διότι «οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ, ἀλλ' ἐν τῷ εὖ τὸ πολὺ».

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τοῦ δημο-

τικοῦ σχολείου. Ἐπιτρέψατέ μοι ἐν τούτοις νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν κρίσιν σας καὶ τὰ ἀκόλουθα ὥρολόγια προγράμματα τῶν δι-
φόρων εἰδῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

1. Ὁρολόγιον πρόγραμμα ἑξαξίου σχολείου.

Μαθήματα.	Α'.	Β'.	Γ'.	Δ'.	Ε'.	ΣΤ'.
Θρησκευτικά.	—	—	2	2	2	2
Ἑλλην. γλῶσσα.	14	8	9	9	8	8
Ἱστορία.	—	—	2	2	2	2
Πατριδ. καὶ Γεωγραφία.	3	3	2	2	3	2
Φυσικὴ Ἱστορία καὶ Ὑγιεινή.	—	—	3	3	2	2
Φυσικὴ καὶ Χημεία.	—	—	—	—	2	2
Ἀριθμητικὴ.	4	4	3	3	3	3
Γεωμετρία.	—	—	—	—	1	1
Ἰχνογραφία.	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	$\frac{6}{4}$	$\frac{6}{4}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$
Καλλιγραφία.	—	$\frac{6}{4}$	$\frac{6}{4}$	$\frac{6}{4}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$
Χειροτεχνία.	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	2	2	2	2
Ῥυθμική.	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$
Γυμναστική.	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$
Ἀγωγή τοῦ πολίτου.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	1	1
Γεωπονία ἢ Βιοτεχνία.	—	—	—	—	—	1
Ἐν ὅλῳ ἑβδομαδιαίως	$28\frac{1}{2}$	24	$30\frac{1}{2}$	31	$31\frac{1}{2}$	$31\frac{1}{2}$

Σημείωσις. Ἡ πρώτη τάξις διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα δι-
σκόμενα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου καθ' ἡμῶρια, πλὴν τοῦ μαθη-
ματος τῆς πρώτης ἀναγνώσεως, τοῦ ὁποίου ἡ διδασκαλία διαρκεῖ
ὀλόκληρον ὄραν ἐν ἑκάστῳ τμήματι.

2. Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀριθμητικῆς ἐν τῇ Α' καὶ Β' τάξει θὰ διαρκῆ 30—35 λεπτά, διότι θὰ διατίθενται καὶ 15—20 διὰ γραπτάς ἀσκήσεις ἐν τῷ σχολείῳ.

3. Κατὰ τὸν χειμῶνα, ὅταν εἶναι καλοκαίρια, θὰ διδάσκεται Γυμναστικὴ ἐπὶ ὀλόκληρον ὥραν, ὅταν δὲ κακοκαίρια, Ὀδική, ἐκτελουμένων καὶ ὀλίγων ἀσκήσεων ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ σχολείου. Εἰς τὴν πρῶτην περίπτωσιν θὰ ἐπαναλαμβάνωνται ὀλίγα διδαγμένα ἄσματα.

2. Ὁρολόγιον πρόγραμμα πενταταξίου σχολείου.

Μαθήματα.	Α'.	Β'.	Γ'.	Δ'.	Ε' καὶ ΣΤ'.
Θρησκευτικά.	—	—	2	2	2
Ἑλλην. γλῶσσα.	14	8	9	9	8
Ἱστορία.	—	—	2	2	2
Πατριδ. καὶ Γεωγραφία.	3	3	2	2	3
Φυσ. Ἱστορία καὶ Ὑγιεινή.	—	—	3	3	2
Φυσικὴ καὶ Χημεία.	—	—	—	—	2
Ἀριθμητικὴ.	4	4	3	3	$2 + \frac{1}{2}$ $2 + \frac{1}{2}$
Γεωμετρία.	—	—	—	—	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$
Ἰχνογραφία.	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	$2 \times \frac{3}{4}$	$2 \times \frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$
Καλλιγραφία.	—	$2 \times \frac{3}{4}$	$2 \times \frac{3}{4}$	$2 \times \frac{3}{4}$	$\frac{3}{4}$
Χειροτεχνία.	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	2	2	2
Ὀδική.	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{3}{2}$
Γυμναστικὴ.	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	3
Ἀγωγή τοῦ πολίτου.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	1
Γεωπονία.	—	—	—	—	1
Ἐν ὅλῳ καθ' ἑβδομάδα	28 $\frac{1}{2}$	24	30 $\frac{1}{2}$		32

Σημείωσις. Ἡ πρώτη τάξις διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα διδασκόμενα καθ' ἡμῶρα, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου, πλὴν τῆς Α' ἀναγνώσεως, τῆς ὁποίας ἡ διδασκαλία διαρκεῖ ὀλόκληρον ὥραν.

2. Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀριθμητικῆς ἐν τῇ Α' καὶ Β' τάξει θὰ διαρκῇ 35 λεπτά, διότι διατίθενται καὶ 15 λεπτά δι' ἀσκήσεις ἐν τῷ σχολείῳ.

3. Ἡ Ε' καὶ ΣΤ' τάξις συνδιδάσκονται εἰς ὅλα τὰ μαθήματα, πλὴν τῶν Μαθηματικῶν, ἅτινα διδάσκονται κεχωρισμένως. Πρέπει ὅμως αἱ δύο τάξεις νὰ ἔχωσι τὸ αὐτὸ Ἀναγνωστικόν, τὸ ὁποῖον θ' ἀλλάσῃ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

4. Τὸν χειμῶνα, ὅταν εἶναι καλοκαιρία θὰ διδάσκεται μόνον Γυμναστικὴ ἐπὶ 40 λεπτά τῆς ὥρας, διατιθεμένων καὶ 10 λεπτῶν δι' ἐπανάληψιν διδαγμένων ἀσμάτων.

3. Ὁρολόγιον πρόγραμμα 4τάξιου σχολείου.

Μαθήματα	Α.	Β.	Γ. καὶ Δ.	Ε. καὶ ΣΤ.
Θρησκευτικά.	—	—	2	2
Ἑλλην. γλῶσσα.	8	8	9	8
Ἱστορία.	—	—	2	2
Πατριδ. καὶ Γεωγραφία.	3	3	2	3
Φυσικὴ Ἱστορία καὶ Ὑγιεινή.	—	—	3	2
Φυσικὴ καὶ Χημεία.	—	—	—	2
Ἀριθμητικὴ.	4	4	3 2	2 + $\frac{1}{2}$ 2 + $\frac{1}{2}$
Γεωμετρία.	—	—	—	$\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$
Ἱερογραφία.	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	} σιωπηραὶ ἐργασίαι	
Καλλιγραφία.	$\frac{2}{4} \times \frac{3}{4}$			
Χειροτεχνία.	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	2	2
Ὀδική.	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{3}{2}$
				213

Γυμναστική.	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{3}{2}$
Ἀγωγή τοῦ πόλιτου.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	1
Γεωπονία καὶ Βιοτεχνία.				1
Ἐν ὅλῳ ὥρῃ	$22\frac{1}{2}$	24	31	32

Σημείωσις. Ἡ Γ', Δ', τάξις θὰ ἔχουν τὸ αὐτὸ Ἀναγωγιστικὸν βιβλίον καὶ θὰ συνδιδάσκωνται εἰς ὅλα τὰ μαθήματα πλὴν τῆς Ἀριθμητικῆς. Ὅμοίως ἡ Ε' καὶ ΣΤ' τάξις.

2. Ἡ Ἰχθυογραφία καὶ Καλλιγραφία ἐν τῇ Γ' καὶ Δ', ὡς καὶ τῇ Ε' καὶ ΣΤ' τάξει θὰ ἐκτελοῦνται ὡς σιωπηραὶ ἐργασίαι.

3. Ἡ διδασκαλία τῆς Γυμναστικῆς θὰ συνδυάζεται μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὠδικῆς. Τὸν χειμῶνα ἐν περιπτώσει καλοκαιρίας θὰ διατίθεται ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ ὥρα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Γυμναστικῆς, διατιθεμένων μόνον διὰ τὴν Ὠδικὴν ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας πρὸς ἐπανάληψιν δεδιδαγμένων ἀσμάτων. Ἐν περιπτώσει δὲ κακοκαιρίας θὰ διδάσκεται ἐπὶ ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ὥραν Ὠδική, διατιθεμένων μόνον ὀλίγων λεπτῶν δι' ἀσκήσεις ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς παραδόσεως. Ἐξαιρέσεις τούτου δύναται νὰ γίνῃ ἐν περιπτώσει ὑπάρξεως ὑποστέγου.

4. Ὁρολόγιον πρόγραμμα τριταξίου σχολείου.

Μαθήματα	Α' καὶ Β'	Γ' καὶ Δ'	Ε' καὶ ΣΤ'
Θρησκευτικά.	—	2	2
Ἑλληνικὴ γλῶσσα.	8	8	8
Ἱστορία.	—	2	2
Πατριδ. καὶ Γεωγραφία.	3	2	3
Φυσικὴ Ἱστορία καὶ Ὑγιεινὴ.	—	3	2
Φυσικὴ καὶ Χημεία.	—	—	2
Ἀριθμητικὴ.	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	3, 3, $2+\frac{1}{2}$, $2\frac{1}{2}$

Γεωμετρία.	—	—	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$
Ίχνογραφία. } Καλλιγραφία. }	σιωπηραὶ ἐργασίαι			
Χειροτεχνία.	2	2	2	
Ψδιική.	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{3}{2}$
Γυμναστική.	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{3}{2}$
Ἀγωγή τοῦ πολίτου.	$\frac{1}{2}$	1		1
Γεωπονία ¹ καὶ Βιοτεχνίαι.				1
Ἐν ὅλῳ ὥρῃ	29	$\frac{1}{2}$	31	32

Σημείωσις. Ἡ Α' καὶ ἡ Β' τάξεις θὰ συνδιδάσκονται εἰς ὅλα τὰ μαθήματα πλὴν τῆς Ἀναγνώσεως καὶ τῆς Ἀριθμητικῆς. Ἡ Γ' καὶ Δ' θὰ ἔχουν τὸ αὐτὸ Ἀναγνωστικὸν βιβλίον καὶ θὰ συνδιδάσκονται εἰς ὅλα τὰ μαθήματα πλὴν τῆς Ἀριθμητικῆς. Ὁμοίως καὶ ἡ Ε' καὶ ἡ ΣΤ' θὰ συνδιδάσκονται εἰς ὅλα τὰ μαθήματα πλὴν τῶν Μαθηματικῶν.

2. Ἡ Ίχνογραφία καὶ Καλλιγραφία θὰ διδάσκονται ὡς σιωπηραὶ ἐργασίαι εἰς ὅλας τὰς τάξεις.

3. Ἐν τῇ Χειροτεχνίᾳ κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν ἐκάστη τάξις θὰ κατασκευάζῃ ἴδια ἀντικείμενα ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὰς ὁδηγίας τοῦ διδασκάλου.

5. Ὡρολόγιον πρόγραμμα διταξίου σχολείου.

Μαθήματα.	Α' καὶ Β'	Γ' καὶ Δ'	Ε' καὶ ΣΤ'
Θρησκευτικά.	—	$\frac{2}{2}$	$\frac{3}{2}$
Ἀνάγνωσις.	6	6	9
Λ. ἀσκήσεις.	2	—	—

Ίστορία.	—	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$
Πατριδ. και Γεωγραφία.	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$
Φυσική Ίστορία και Ύγιεινή.	—	$\frac{3}{2}$	$\frac{2}{2}$
Φυσική και Χημεία.	—	—	$\frac{2}{2}$
Ἀριθμητική.	$\frac{4}{2} \uparrow \frac{4}{2}$	$\frac{3}{2} \mid \frac{3}{2}$	$\frac{3}{2} \mid \frac{3}{2}$
Γεωμετρία.	—	—	$\frac{1}{2} \mid \frac{1}{2}$
Ίχνογραφία.	}	σιωπηροί	εργασίαι.
Καλλιγραφία.			
Χειροτεχνία.			
᾽Ωδική.	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	
Γυμναστική.	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	
Ἀγωγή τοῦ πολίτου.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$
Γεωπονία ἢ Βιοτεχνία.	—	—	1.
Ἐν ὅλῳ ὥραι	23	18 + 3 + 20	
		41 ὥραι.	

Σημείωσις. Θὰ συνδιδάσκωνται ὅλα τὰ μαθήματα: α') ἐν τῇ Α' καὶ Β' πλὴν τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς Ἀριθμητικῆς, β') ἐν τῇ Γ' καὶ Δ' πλὴν τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ γ') ἐν τῇ Ε' καὶ ΣΤ' πλὴν τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ Γεωμετρίας.

2. Ἡ ᾽Ωδικὴ καὶ Γυμναστικὴ θὰ συνδιδάσκωνται ἐν τῇ Γ' Δ', Ε' καὶ ΣΤ' τάξει.

3. Ὁ διδάσκαλος τῆς Α' καὶ Β' τάξεως θ' ἀναλαμβάνη καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἑλληνικῶν ἐν τῇ Γ' καὶ Δ'.

4. Ίχνογραφία, Καλλιγραφία και Χειροτεχνία θά διδάσκωνται ὡς σιωπηραὶ ἐργασίαι εἰς ὅλας τὰς τάξεις.

6. Ὁρολόγιον πρόγραμμα μονοταξίου σχολείου.

Μαθήματα	Α' και Β'	Γ' και Δ'	Ε' και ΣΤ'
Θρησκευτικά.	—	—	$\frac{3}{2}$
Ἀνάγνωσις.	$\frac{6}{2}$	$\frac{6}{2}$	$\frac{7}{2}$
Λ. ἀσκήσεις.	$\frac{2}{2}$	—	—
Πατριδογν. και Γεωγραφία.	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$
Φυσικὴ Ἱστορία και Ὑγιεινή.	—	—	$\frac{3}{2}$
Φυσικὴ και Χημεία.	—	—	$\frac{2}{2}$
Ἀριθμητικὴ.	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{2}$
Γεωμετρία.	—	—	$\frac{1}{2}$
Ἱστορία.	—	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$
Ίχνογραφία. Καλλιγραφία. Χειροτεχνία.	} σιωπηραὶ ἐργασίαι.		
Ῥδιζή.			
Γυμναστικὴ.	$\frac{2}{2}$	—	$\frac{2}{2}$
Ἀγωγή τοῦ πολίτου.	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{2}$
Γεωπονία ἢ Βιοτεχνία.	—	—	$\frac{1}{2}$

Ἐν ὅλῳ ὄρα

$$12 \frac{1}{2} + 1 + 7 \frac{1}{2} + 4 \frac{1}{2} + 9$$

$$34 \frac{1}{2}$$

Σημείωσις. Ἡ Ῥωδικὴ θὰ συνδιδάσκηται εἰς ὅλας τὰς τάξεις ταυτοχρόνως.

2. Θὰ συνδιδάσκωνται εἰς τὴν Γ' Δ' Ε' καὶ ΣΤ' :

α) Τὰ Θρησκευτικά.

β) Ἡ Φυσικὴ Ἱστορία καὶ Ὑγιεινή.

γ) Γυμναστικὴ καὶ

δ) Ἡ Ἀγωγή τοῦ πολίτου.

3. Ἡ Φυσικὴ Ἱστορία θὰ διδάσκηται εἰς τρεῖς κύκλους.

4. Ἡ διδασκαλία τῆς Κατηγήσεως θ' ἀπευθύνεται κυρίως πρὸς τοὺς μαθητὰς τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως.

5. Τὴν Τετάρτην μ. μ. θὰ διακόπτωνται τὰ μαθήματα ὡσάκις δὲν γίνεται ἐκδρομὴ. Ὅλα τὰ σχολεῖα ὑποχρεοῦνται τὴν Τετάρτην μ. μ. νὰ κáινουν διδασκτικὴν ἐκδρομὴν, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει νὰ ἐργάζωνται ἐν τῷ σχολεῖῳ ἢ τῷ σχολικῷ κήπῳ. Ὅσάκις εἶναι κακοκαιρία θὰ διακόπτωνται τὰ μαθήματα εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τὴν Τετάρτην μ. μ. Τὰ μαθήματα ὅλων τῶν σχολείων διακόπτωνται τὸ Σάββατον μ. μ. πλὴν τῶν μαθημάτων τοῦ μονοταξίου σχολείου, ἅτινα γίνονται ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου.

Τὰ προγράμματα ὅμως εἶναι γράμματα νεκρά, ὅταν ἔλλειπη ἡ ψυχὴ τοῦ σχολείου, ὁ καλὸς διδάσκαλος. Τοιοῦτοι δὲ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ εἶναι οἱ ἔχοντες ἰσχυρὸν σωματικὸν ὄργανισμόν, ἀρχετὴν διανοητικὴν ἰκανότητα, ἀρτίαν μόρφωσιν γενικὴν καὶ εἰδικὴν, βαθεῖαν γνῶσιν τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ, ἐπὶ πλεόν δὲ ἰσχυρὰν καὶ ἠθικὴν βούλησιν, ἀγάπην πρὸς τὸ παιδί καὶ ἐνθεον πρὸς τὸ ἔργον των ζῆλόν, φθάνοντα μέχρις αὐτοθυσίας, διότι ὁ ζῆλος εἶναι ἡ ζωογόνος πνοή, ἥτις πάντοτε θαυματουργεῖ θέτουσα ἐκποδῶν οἰονδήποτε πρόσκομμα.

Μόνον τοιοῦτοι διδάσκαλοι δύνανται νὰ εἰσδύσωσι διὰ τῆς ἀγάπης εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ, νὰ διαγνώσωσι τὰ προτερήματα

καὶ ἐλαττώματα αὐτῆς, νὰ ἑναρμονίσωσι πρὸς αὐτὰ τὰς ἐνεργείας των καὶ νὰ διαπλάσωσι χρηστοὺς πολίτας καὶ τελείους ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους δὲν θὰ ζαλίξῃ σκέψις ἐγωϊστικὴ καὶ δὲν θὰ θαμβώσῃ ἢ λάμπις τοῦ χρυσοῦ, ἀλλὰ θὰ καθοδηγοῦν μόνον τὸ γενικὸν καλὸν καὶ ἡ δόξα τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος ὡς ἀστέρος εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Μόνον μὲ τοιοῦτους διδασκάλους θὰ ἐπικρατήσωμεν ἐν Ἀνατολῇ ὕλικῶς, πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς. Μόνον ἔτσι θὰ προκύψῃ πραγματικὴ ἐκπαιδευτικὴ ἀναγέννησις, διότι θ' ἀναζήσῃ πάλιν τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ θὰ καταυγάσῃ Δύσιν καὶ Ἀνατολήν.

Ὁ κ. Πρόεδρος δίδει μετὰ τοῦτο τὸν λόγον εἰς τὸ Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας κ. Παπανδρέου, ὅστις διατυπώνει τὴν γνώμην, ὅτι λόγῳ τῆς ἐκτάσεως τῶν εἰσηγήσεων ὑπάρχει κίνδυνος τὸ συνέδριον νὰ περιπέσῃ εἰς παθητικὴν ἀκρόασιν μόνον γραπτῶν ἡμιλιῶν, ἐλάχιστος δὲ χρόνος νὰ ἀπομείνῃ διὰ τὴν ζωντανὴν καὶ ἐν ἀνάγκῃ διαλογικὴν συζήτησιν, ἢ ὁποία δύναται νὰ φέρῃ εἰς τὸ μέσον πολλὰ ζητήματα καὶ νὰ καταστῇ γόνιμος. Διὰ τοῦτο συνιστᾷ νὰ περιορισθοῦν, εἰ δυνατόν, αἱ εἰσηγήσεις εἰς τὰ οὐσιώδη σημεῖα των, ν' ἀφεθῇ δὲ περισσότερος χρόνος διὰ συζήτησιν. Πληροφορεῖ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, ὅτι εἰς τὸ μέλλον αἱ εἰσηγήσεις τῶν συνεδρίων θὰ ἐκτυποῦνται δύο μῆνας ἔνωρίτερον καὶ θὰ διανέμονται εἰς τοὺς συνέδρους, οὕτως ὥστε ὀλόκληρος ὁ χρόνος τῶν συνεδρίων νὰ δαπανᾷται εἰς τὴν ζωντανὴν καὶ γόνιμον συζήτησιν.

Ὁ κ. Πρόεδρος καλεῖ μετὰ τοῦτο εἰς τὸ βῆμα τὸν βουλευτὴν Εἰσηγητὴν, Ἐπιθεωρητὴν Χίου κ. Κ. Κωνσταντινίδην, ὅστις λέγει τὰ ἀκόλουθα:

«Πολλάκις, ὁσάκις ἔτυχεν εὐκαιρία, ἐξεφράσθην ὑπὲρ τῆς ἀνάγκης τῆς μεταβολῆς τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τὸ μὲν, διότι ἕνεκα τῆς μεταβολῆς τῶν συνθηκῶν ἐπαλαιώθη, τὸ δέ, διότι εἶς

τινα σημεία ἦτο παλαιὸν ἀπὸ τῆς συντάξεώς του. Νῦν ὅμως ὅτε ἀπεφασίσθη ἡ μεταβολή, εἶναι ἀνάγκη νὰ δηλώσω, ὁποῖαν σημασίαν ἀποδίδω εἰς τὴν μεταβολὴν ταύτην, τί ἐκ ταύτης ἀναμένω ὑπὸ ὀρισμένους ὅρους καὶ ποῖα πρέπει νὰ εἶναι ἡ μεταβολή.

Ἐπάρχουσι πολλοὶ λαοὶ καὶ ἄτομα, οἱ ὅποιοι ἀποδίδουσι παντοδυναμίαν εἰς τὰ προγράμματα καὶ, ὅσας προσπέσωσιν εἰς τὴν ἀντίληψίν των τὰ κακὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως, στρέφονται ἀμέσως κατὰ τῶν προγραμμάτων. Παραδόξως, ἐνῶ καὶ ἡμεῖς κατὰ τὴν κρίσιν μου ἀνήκομεν εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους καὶ συνήθως νομίζομεν, ὅτι τὰ πράγματα μεταβάλλονται διὰ νομοθετημάτων, ὥστε πάρα πολλοὶ Νόμοι ἐψηφίσθησαν ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας μας ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τόσον ἀνεπιτυχῶς ὅσον καὶ ἐπιμόνος, δὲν ἔχομεν νὰ ἐπιδείξομεν πολλὰς μεταβολὰς προγραμμάτων πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τελείας ἀγωγῆς μας. Τὰ προγράμματα καθ' ἡμᾶς ἐν τούτοις δὲν ἔχουσι τὴν παντοδυναμίαν, τὴν ὁποῖαν ἀπονέμουσι τινες εἰς αὐτὰ. Εἶθε νὰ ἐξηρητᾶτο ἡ βελτίωσις τῶν κακῶς κειμένων ἐν τῇ ἐκπαίδευσί ἐκ τῶν μεταβολῶν τῶν προγραμμάτων. Δὲν θὰ εἶχομεν νὰ κάμωμεν ἄλλο εἰμὴ νὰ μεταφράσωμεν τὸ πρόγραμμα ἑνὸς τῶν διακρινομένων διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν Κρατῶν καὶ νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ἐφαρμογὴν του. Εἶναι περιττὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι τοῦτο οὐδόλωθ θὰ μετέβαλλε τὰ πράγματα, διότι τὸ πείραμα ἐγένετο ἤδη ἄνευ ἀποτελέσματος καὶ ἐξακολουθεῖ δὲ γινόμενον, διότι τὰ προγράμματα τῶν διαφόρων κρατῶν ἐλάχιστα διαφέρουσι ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν εἶναι διαφορώτατα. Ἐάν τώρα ὑποτεθῆ, ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις εὐρίσκεται παρ' ἡμῖν εἰς κακὴν κατάστασιν, λέγω δὲ ἐάν ὑποτεθῆ, διότι οὐδεμία ἔρευνα πρὸς τοῦτο ἔγινεν, ἴσως τὸ πρόγραμμα θὰ ἦτο τὸ ἐλάχιστον διὰ τοῦτο ὑπεύθυνον, ὡς ὑποθέτομεν. Ἀφοῦ ὅμως δὲν γνωρίζομεν, ἂν ὄντως ἡ ἐκπαίδευσίς μας εὐρίσκεται εἰς κακὴν κατάστασιν, πολὺ

ὀλιγώτερον γνωρίζομεν τὸν βαθμὸν τῆς κακῆς καταστάσεως ταύτης διὰ τὸ ἀποδώσωμεν καὶ εἰς τὸ πρόγραμμα τὴν ἀνάλογον εὐθύνην. Ἡμεῖς δύο μόνον ἀποδείξεις τῆς κακῆς καταστάσεως τῆς ἐκπαίδευσσεως γνωρίζομεν: Μία εἶναι, ὅτι δὲν ἠδυνήθημεν ἀκόμη τὸ συνεισφέρειν εἰς τὸν πολιτισμὸν τοῦ κόσμου διὰ τῆς ἐπιστήμης, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς τέχνης καὶ ἄλλη, ὅτι οἱ ὑφιστάμενοι τὰς εἰσηγησίους εἰς τὰ Πανεπιστήμια καὶ τὴν σχολὴν τῶν Εὐελπίδων διαπραττοῦσιν ἀνορθογραφίας. Τὸ περίεργον δὲ εἶναι, ὅτι τὸ πρῶτον οὐδὲ ἀντιληπτὸν ἐγένετο, οὐδὲ ἐθοροβήσεται, ἐνῶ τὸ δεύτερον τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο τὸ θεραπευθῆναι διὰ 15 ἕως 20 ὀρθογραφικῶν ἀσκήσεων συνετάραξε τοὺς Ἕλληνας διδασκάλους καὶ καθηγητάς, ἔξ ὧν ἄλλοι ἀπέδωσαν τὸ κακὸν εἰς τὴν δημοτικὴν καὶ ἄλλοι εἰς τὴν καθαρῆν, οἱ δὲ περισσότεροι ἐπέτριψαν τὰς εὐθύναις ἐπ' ἀλλήλων. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἀποτέλεσμα ἐρεῦνης τινός, ἵνα γνωρίζωμεν τὴν κατάστασιν καὶ τὸν βαθμὸν αὐτῆς διὰ τὸ ἀναζητήσωμεν τὰ αἷτια καὶ μάθωμεν οἷτω, ποῖον καὶ πόσον μέρος τῆς καταστάσεως βαρύνει τὸ ἀναλυτικόν. Ἐπομένως ὅσαδήποτε καὶ οἰαδήποτε λεχθῶσι σχετικά, πρέπει τὸ θεωρηθῆναι ὡς αὐτοσχεδιασμοί, περιέχοντες περισσοτέραν Νεοελληνικὴν φαντασίαν παρὰ Νεοελληνικὴν πραγματικότητα. Εἶναι ζήτημα, κύριοι, τὸ ὁποῖον καθ' ὅλον τὸν διδασκαλικὸν μου βίον μὲ θλίβει βαθυτάτα, καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ λόγου εὐρεθῆναι δὲν δύναμαι τὸ παρίδω αὐτό, ἀφοῦ δηλώσω ἀπεριόριστον εὐλάβειαν πρὸς τὰς προϋσταμένας ἀρχάς. Πολλοὶ ἀνεφάνησαν, κύριοι, ἴσως περισσότεροι τοῦ δέοντος, κατὰ καιροὺς ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἄνδρες, ἔχοντες τὴν εὐγενῆ φιλοδοξίαν τὸ μεταρρυθμίσει τὴν ἐκπαίδευσιν πρὸς σωτηρίαν τῆς Φυλῆς, ἀλλ' οὐδεὶς ἀνεφάνη μέχρι τοῦδε, ὁ ὁποῖος τὸ θελήσει πρῶτον τὸ διαγνώσει τὴν νόσον, καὶ διαγνώσει τὴν πραγματικότητα. Συνήθως ἀπεδόθη ὑπερβολικὴ πίστις εἰς τὴν διαίτησιν. Οὐδεὶς διέ-

τάξεν εἰρουτάτην ἔρευναν, ὥστε νὰ γίνῃ διάγνωσις τῆς νόσου, ἵνα
 μετὰ ταῦτα ἀναζητηθῶσι τὰ αἷτια καὶ κατόπιν τὰ φάρμακα.
 Τοιαύτη μεγάλη ἔρευνα ἐγένετο ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ
 RIBOT, ὅτε πρὸ ἐτῶν ἐγένετο ἐκεῖ ἐκπαιδευτικὴ μεταρροῦθμισις.
 Ἡμεῖς θὰ ἔλεγέ τις ἀμιλλώμεθα νὰ ἐπιδεικνύωμεν ὅσον τὸ δυνα-
 τὸν περισσότερα φιαλίδια φαρμάκων κενά, τὰ ὅποια μετεχειρίσθη
 ἢ πάσχουσα, νὰ ἀποδίδωμεν τὴν χειροτέρευσιν πολλάκις τῆς κα-
 ταστάσεως εἰς τὴν κακοχυμίαν καὶ δυσκρασίαν τῆς. Εἰς τοιαύτην
 κατάστασιν εὐρίσκομεθα καὶ σήμερον ἀσχολούμενοι εἰς τὴν μεταρ-
 ρύθμισιν τοῦ ἀναλυτικοῦ. Καὶ ναὶ μὲν, θὰ ἔλεγέ τις, οἱ Ἐπιθεω-
 ρηταὶ εὐρίσκονται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὰ πράγματα καὶ ἡ περ-
 αὐτῶν γνώμη των εἶναι ἔγκυρος, ἀλλ' ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἐφόσον δὲν
 προσάγονται ὑφ' ἡμῶν ὠρισμένα παρατηρήσεις, αἱ ὅποια νὰ ἐξελεγ-
 χθῶσι καὶ συγκριθῶσι πρὸς ἔξαγωγὴν γενικοτήτων, δὲν εἶναι δυνατόν
 νὰ ἀπαλλαγῶμεν τῆς κατηγορίας τοῦ ὅτι αὐτοσχεδιάζομεν. Ἴδου κα-
 παραδείγματά τινα ἐκ τῆς πρᾶγματικότητος πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ
 ἰσχυρισμοῦ μου, ὅτι μετρίαν σημασίαν ἔχει ἡ μεταβολὴ τοῦ προ-
 γράμματος καὶ ὅτι τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς μεθόδου. Κατη-
 γήθησαν αἱ προφορικαὶ ἐξετάσεις, ἀντὶ νὰ μεταρροθμισθῶσιν, διότι
 δὲν ἦσαν καθ' ἑαυτὰς κακαί, ἀλλ' ἐγένοντο κακῶς, καὶ ἀντικατε-
 στάθησαν διὰ σχολικῆς ἑορτῆς, ἵνα μὴ καταπονῶνται οἱ μαθηταί.
 Εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους τοὺς Ἐπιθεωρητάς, τί γίνεται τώρα.
 Καταπόνησις πολὺν χειροτέρα διδασκάλων καὶ μαθητῶν, ὑπέρ-
 μετρος ἀσχολία περὶ μωρότερα καὶ ἀνοητότερα ἢ ἄλλοτε, δημιουργία
 κοινωνικῶν ἀλλοκότων καὶ παραλόγων ἀξιώσεων ἐκ μέρους γο-
 νέων καὶ κηδεμόνων καὶ ἐπεμβάσεις τῶν Ἐπιθεωρητῶν, συνήθως
 μάταιαι, διότι ἀνεπτύχθη ἀμίλλα περὶ τὸ τίς θὰ ἐμφανίσῃ τὰ ποικι-
 λώτερα καὶ περισσότερα θεάματα, διὰ νὰ ἐξυμνηθῇ ὑπὸ τοῦ ἐπαρχια-
 κοῦ τύπου ἢ καὶ τοῦ τῆς πρωτεύουσας ἐνίοτε εἰς τὸν ὅποιον ὁ ἐν τῇ

ἐπαρχία ἀνταποκριτῆς οὐχὶ σπανίως ὁ διδάσκαλος, θὰ σπεύσῃ νὰ ἀνακοινώσῃ τὸ κοσμοϊστορικὸν γεγονός, ὅτι ἡ Φιλίκα τοῦ δεῖνος καὶ ὁ Τέλης τοῦ τάδε ἀπήγγειλαν κατασυγκληθέντες καὶ καταγεροκροτηθέντες. Ἐισήχθη καὶ παρ' ἡμῖν λαμπρὸν σύστημα διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς Γαλλικῆς, κατὰ τὸ ὅποσον αἱ λέξεις συνδέονται ἀμέσως πρὸς τὰ πράγματα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη τις πρὸ αὐτοῦ πάντα τὰ πράγματα, ἔχει τὰς εἰκόνας αὐτῶν. Εἶδομεν ἐφαρμοζόμενον τὸ σύστημα, ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ χρῆσις τῆς λέξεως ἐφαρμοζόμενον, ἄνευ τῶν εἰκόνων, ὅποτε περιορίζετο τοῦτο εἰς ἀπομνημόνευσιν τῆς ἐρωτήσεως καὶ ἀποκρίσεως, ἥτοι εἰς ἀερολογία. Ἠρώτησα διευθυντὴν Ἐμπορικῆς, ἐὰν οἱ ἀπόφοιτοι τῆς σχολῆς του θὰ ἠδύναντο νὰ διακρίνωσι τὰ διάφορα εἶδη καφῆ καὶ ἠπόρησεν. Ἐὰν τις ἀμφισβητῇ τὸ πρᾶγμα, ἄς ἐρωτήσῃ καὶ αὐτὸς. Ἐπανέρχομαι λοιπὸν εἰς τὴν σκέψιν μου. Δὲν εἶναι τὰ πράγματα, τὰ ὅποια πταίουσιν, ἐὰν ἡ ἐκπαίδευσις εὐρίσκειται εἰς κακὴν κατάστασιν, ἀλλὰ αἱ μέθοδοι καὶ ἰδοῦ διατί. Ὁμοιάζομεν πολὺ πρὸς τὰς Λατινικὰς καὶ διαφέρομεν ἀπὸ τὰς Ἀγγλοσαξωνικὰς φυλάς. Εἶμεθα ἀπὸ τοὺς παναρχαίους χρόνους κατ' ἐξοχὴν φυλὴ ἀπονέμουσα ἐξαιρετικὴν ἐκτίμησιν πρὸς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὴν δευτέραν μοῖραν θέτουσα τὰ πράγματα. Ἀποτέλεσμα τῆς κληρονομικότητος ταύτης εἶναι, ὅτι ἀπὸ τῆς εισόδου εἰς τὸ δημοτικὸν μέχρι τῆς ἐξόδου ἐκ τοῦ Διδασκαλείου ἢ τοῦ Πανεπιστημίου, διὰ νὰ ἀναφέρωμεν μόνον τὰ δύο ταῦτα, περὶ λόγους διατρίβομεν καὶ τὴν ἐξάσκησιν τῆς μνήμης θεραπεύομεν. Μοναδικὸν κριτήριον, ἵνα προαχθῇ τις ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν, ἵνα τύχῃ ἀπολυτηρίου ἢ πτυχίου, ἵνα διορισθῇ εἰς δημοσίαν θέσιν εἶναι ἡ μνήμη. Ἡ πλάνη δ' αὕτη κατέχει σύμπασαν τὴν φυλὴν ἀπὸ τῶν μαθητῶν μέχρι τῶν γονέων, τῶν διδασκάλων, τῶν Ἐπιθεωρητῶν καὶ τῶν νομοθετῶν ἀκόμη. Πάντες μετὰ δυσκολίας συγκατανεύομεν νὰ ἀσχοληθῶμεν περὶ τὰ πράγ-

ματα, ἀφοῦ ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσι μέρος² τῶν ἰδιὰ τὰς ἐξετάσεις
 καὶ τοὺς διαγωνισμοὺς ἀποσκευῶν. Κατηντήσαμεν λαὸς αἰωνίων
 μαθητῶν, αἰωνίων διὰ διαγωνισμοὺς ὑποψηφίων, οὐδὲν δὲ μέτρον
 λαμβάνομεν κατὰ τῆς φυλετικῆς ταύτης ροπῆς. Διὰ τὸ γίνωμεν
 διδάσκαλοι, συνεσφραύσαμεν, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ συσσωρευθῇ εἰς
 τὴν μνήμην μας ἐπὶ 15—20 ἔτη, χωρὶς νὰ ῥίψομεν ἐν² βλέμμα ἐπὶ
 τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, χωρὶς νὰ ἀσκήσωμεν τὴν αὐτενέργειαν, τὴν
 βούλησιν. Διὰ τὸ γίνωμεν διδάσκαλοι, ἐμάθωμεν πολλά, πολυσύν-
 θετα καὶ λεπτεπίλεπτα πράγματα. Μετὰ ταῦτα ἀφίσαμεν τὰ θρανία
 τοῦ σχολαρχείου, τοῦ γυμνασίου, τοῦ διδασκαλείου καὶ ἀγῆλθωμεν
 ἐπὶ τῆς ἔδρας. Ἐκεῖθεν ἤρχισαμεν νὰ διδάσκωμεν ἢ μᾶλλον² νὰ
 ἐπαναλαμβάνωμεν τὰ αὐτὰ πολυσύνθετα καὶ λεπτεπίλεπτα πράγματα,
 τὰ ὁποῖα τοσάκις ἐπανελάβομεν ὡς μαθηταί, δηλαδὴ² ὅσα δι' ὑπερ-
 ανθρωπῶν προσπαθειῶν κατορθώσαμεν νὰ εἰσαγάγωμεν ἐκ τῶν βι-
 βλίων εἰς τὴν μνήμην μας, ἦτοι ξένας ἰδέας, ξένας πεποιθήσεις,
 ξένας κρίσεις καὶ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀντικαταστοθῶμεν εἰς τὰς
 ἔδρας μας ὑπὸ ἀπλοῦ φωνογράφου. Ἡ ψυχολογία τοῦ ἑλληνόπαι-
 δος εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς. Οὕτω δὲ ἀγνοοῦμεν τὰ μέσα
 διὰ τῶν ὁποίων εἶναι δυνατόν νὰ γίνωμεν ἀντιληπτοὶ εἰς αὐτόν,
 νὰ διευθύνωμεν αὐτόν καὶ νὰ ἐπιδράσωμεν ἐπ' αὐτοῦ. Τὴν φυλε-
 τικὴν μας ροπὴν περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν λέξεων ἀναλογίζο-
 μενος διερρωτῶμαι ἑπολλάκις: Κατὰ τί ἄρα γε θὰ μεταβληθῇ ἢ
 κατὰστάσις, μεταβαλλομένων τῶν προγραμμάτων; Δύναταί τις νὰ
 ἀξιῶσιν παρὰ διδασκάλων μορφωθέντων κατὰ ὄρισμένον σύ-
 στημα, νὰ μεταβάλλωσι τὴν πνευματικὴν αὐτῶν σίτισσιν; Θὰ
 παραμείνωσι, ὅτι ἡ Μέση Ἐκπαίδεισις ἔκαμεν αὐτοῖς. Ἀλλὰ
 μήπως καὶ οἱ καθηγηταὶ τῆς Μέσης δύνανται νὰ μεταβληθῶσιν,
 ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ κατὰ ὄρισμένας ἀρχὰς διεμορφώθησαν ὑπὸ
 τοῦ Πανεπιστημίου; Ἄλλὰ μήπως καὶ τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι

δυνατὸν νὰ μεταβληθῆ, ἐκπροσωποῦν τὰς ιδιότητες τῆς φυλῆς καὶ τὰς συγχρόνους ἢ καὶ ὀλιγώτερον παλαιότερας ἀντιλήψεις τῆς πλειοψηφίας; Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ μεταβολὴ τις, πρὶν ἢ ἀνάγκη περὶ αὐτῆς εἰσέλθῃ βαθέως εἰς τὸν ἐγκέφαλον ὄλων μας, γονέων, διδασκάλων, νομοθετῶν. Κατ' ἐμέ, διὰ νὰ καταστῆ δυνατὴ μεταρρυθμίσις εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, πρέπει νὰ δημιουργηθῆ δημοσία γνώμη. Πρὸς ἐπικράτησιν πάσης ἰδέας ἐχειράσθησαν ἀπόστολοι, ἔστω καὶ ὀλίγοι, καὶ πρέπει νὰ εὐρεθῶσι, διότι εἶναι λυπηρὸν νὰ βλέπῃ τις τὴν ἐκπαίδευσιν, τὸν μοναδικὸν δηλαδὴ παράγοντα, τὸν ὁποῖον διαθέτει ὁ ἄνθρωπος, διὰ νὰ κατευθύνῃ τὴν κοινωνικὴν ἐξέλιξιν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐξυψοῦται ἡ διάνοια καὶ ἡ ἠθικὴ, νὰ διαστρεβλώνῃ τὴν μίαν καὶ νὰ μὴ ἐπιδρῶ ἐπὶ τῆς ἄλλης. "Ἄλλοι λαοὶ ἐν τούτοις, ἔχοντες κληρονομικοὺς χαρακτήρας διαφόρους τῶν ἰδικῶν μας, ὅπως οἱ Ἀμερικανοί, ἠδυνήθησαν γὰ λύσωσι τὸ πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς. Οἱ Ἰάπωνες οὐδαμῶς ὑπὸ τοῦ παρελθόντος πιεζόμενοι, ἐδέχθησαν συνολικῶς τὰς Γερμανικὰς μεθόδους καὶ ἔφθασαν ἐντὸς 50 ἐτῶν εἰς μεγίστην ἀκμὴν, ἐπιστημονικὴν, βιομηχανικὴν, στρατιωτικὴν. Ἄς ὑποθέσωμεν ἤδη, ἀφοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν τίποτε καλύτερον, ὅτι ἐμελετήθη ἡ ἐκπαίδευσις καὶ εὐρέθη κακὴ καὶ ὁ βαθμὸς τῆς καταστάσεώς της καὶ ὅτι μέρος τῆς εὐθύνης βαρύνει καὶ τὸ πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον καὶ μετερρυθμίσθη. Ὑπολείπεται νὰ ἀντικατασταθῆ καὶ ἡ μέθοδος, ἀφοῦ δὲ εὐρέθη ἡ κατάλληλος, πρέπει νὰ διδαχθῶσι ταύτην οἱ Ἐπιθεωρηταὶ καὶ νὰ διδάξωσιν εἰς τοὺς διδασκάλους. Ποία θὰ εἶναι ἡ μέθοδος αὕτη; Φέρεται ἀνὰ τὰ στόματα πάντων τὸ σχολεῖον ἐργασίας καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ ἀποτελέσματα. Ἡ ἐφαρμογὴ ξένων συστημάτων εἶναι μία τῶν τυπικῶν νόσων τῆς φυλῆς μας, ἡ ὁποία δικαίως πάσχει, ἀφοῦ οὔτε τὰ ἑαυτῆς μελετᾷ, οὔτε τὰ ξένα πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν, ἵνα ἐφαρμόσῃ ἐξ αὐτῶν τὰ δυνατὰ καὶ συμφέροντα. Εἶναι δὲ γνωστὸν καὶ ὅτι οἱ μέθοδοι, αἱ ὁποῖαι ἐφαρμόζουσιν εἰς

λαούς, οἱ ὅποιοι κατέχουσιν ὠρισμένας ψυχικὰς ἰδιότητες, δὲν δύ-
 νανται νὰ ἐφαρμόσωσιν εἰς λαοὺς, κατέχοντας ψυχικὸς ἰδιότητας
 ὅλως διαφόρους. Τὸ σχολεῖον ἐργασίας δοκιμάζεται ἀκόμη ἄλλαχθ'.
 Παρ' ἡμῖν, καθύσων γνωρίζομεν, ἔχουσι γίνεαι ἀνεπαρκῆ πειράματα,
 ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῆ, κατὰ πόσον εἶναι δυνατὸν νὰ
 ἐφαρμοσθῆ, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν φυλετικῶν ἰδιοτήτων, κατὰ
 πόσον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῆ, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν
 διδακτηρίων καὶ τῶν λοιπῶν μέσων, καὶ κατὰ πόσον εἶναι δυνατὸν
 νὰ ἐφαρμοσθῆ, λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν διδασκάλων. Ἡμεῖς
 δεχόμεθα πᾶσαν μέθοδον, ἣ ὁποία θὰ ἀπεμάκρυνεν ἡμᾶς ἀπὸ
 τῶν ματαίων λόγων καὶ τῶν ἀφηρημένων καὶ θὰ προσῆγεν εἰς
 τὰ πράγματα, τὰ συγκεκριμένα, τὴν αὐτενέργειαν, τὴν παρατή-
 ρησιν, τὴν κρίσιν, τοιοῦτο δ' ἐφάνη εἰς ἡμᾶς τὸ σχολεῖον ἐργα-
 σίας, ἐπομένως ψηφίζομεν ὑπὲρ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ κατὰ τὸ δυνα-
 τόν, ἐὰν πιστευθῆ, ὅτι, διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς μεθόδου θὰ βελτιωθῆ
 ἡ κατάστασις. Ἀποκρούομεν ἐξ αὐτοῦ ἐν πάσῃ περιπτώσει τοὺς
 θεατριμοὺς καὶ πολλὰς ἀψυχολογήτους καθ' ἡμᾶς προσπαθείας, αἱ
 ὁποῖα κάμνουσι τινα νὰ υποθέσῃ, ὅτι ὁ ἐκπαιδευόμενος εἶναι μι-
 κρὸς πύθηκος καὶ ὄχι μικρὸς ἄνθρωπος (ἐπικαλύψεις γραμμάτων
 δι' ἐγχρῶμων ὑφασμάτων κ. τ. τ.). Ἄλλ' εἴτε τοῦτο, εἴτε ἐκεῖνο τὸ
 μέρος τῆς μεθόδου ταύτης γίνῃ δεκτόν, τί θὰ κάμωμεν μετὰ
 ταῦτα; Θὰ γράψωμεν μεθολογίαν; Θὰ ὀρίσωμεν τὰς κατευθύν-
 σεῖς ἢ θὰ μεταρρυθμίσωμεν τὸ πρόγραμμα καὶ θὰ σημειώσωμεν,
 ὅτι ἡ πρόσληψις τῆς ὕλης θὰ γίνῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σχολείου
 ἐργασίας; Νομίζομεν, ὅτι πρέπει νὰ ὀρισθῶσιν κατευθύνσεις. Τοῦτο
 γίνεται καὶ εἰς τὰ ἐπίσημα Γαλλικὰ καὶ Ἰταλικὰ προγράμματα. Ἡ
 ὕλη ἀναγράφεται ἐν αὐτοῖς περιληπτικώτατα, αἱ δὲ ὁδηγίαι ἐκτενέ-
 στατα. Ἀφοῦ ἤδη, Κύριοι, κατεποίσθημεν εἰς τὸ ζήτημα καὶ ἐδηλώ-
 σαμεν κατ' ἐπανάληψιν, ὅτι εἴμεθα μὲν τεταγμένοι ὑπὲρ τῆς μετα-
 βολῆς τοῦ ἀναλυτικοῦ, ἀλλὰ δὲν ἀναμένομεν ἐξ αὐτῆς πολλά, διότι

τὰ πολλὰ ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς μεθόδου, θὰ ἐξετάσωμεν, ὁποῖαν μεταβολὴν πρέπει καθ' ἡμᾶς νὰ ὑποστῇ τὸ πρόγραμμα τοῦτο. Τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῶν δημοτικῶν σχολείων περιλαμβάνει 16 μαθήματα. Ἐάν τις ἠρώτα ἡμᾶς, ποῦ στηριζόμενοι νομίζομεν, ὅτι διὰ νὰ ἐκπαιδευθῇ τις ἀρτίως, ὀφείλει νὰ μάθῃ τὰ μαθήματα ταῦτα καὶ ὄχι ἄλλα ἢ ὄχι καὶ ἄλλα ἢ τινὰ μόνον ἐξ αὐτῶν, ἢ ἀ ἠσθανόμεθα ποῖαν τινα δυσκολίαν νὰ ἀποκριθῶμεν. Ἴσως θὰ ἐλέγομεν: Εὐρομεν ταῦτα ἐπιβεβλημένα ὑπὸ τῆς κληρονομικότητος ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς ἀνήκομεν εἰς τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς, ἐδέχθημεν ταῦτα. Ὅσακις δὲ γίνεται λόγος περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ ἀναλυτικοῦ, ἐξυπακούεται, ὅτι ἡ κίνησις θὰ γίνῃ ἐντὸς ἐκάστου τῶν 16 κλοιῶν τούτων. Ἀνήσυχοί τινες ἐπιχειροῦσι νὰ διαρρήξωσι τοὺς κλοιοὺς καὶ κατορθώνοσι νὰ συγχύσωσι δύο ἢ τρεῖς εἰς ἓνα ἢ νὰ διαιρέσωσιν ἓνα εἰς δύο, ἀλλὰ νὰ ἀπαλλαγῶσιν ἐντελῶς δὲν δύνανται. Τὸ ἐν ἰσχύϊ πρόγραμμα εἰς τὰ Θρησκευτικὰ διί-ζει εἰς πάσας τὰς τάξεις προσευχάς, ποιήματα καὶ ᾠδαὶς θρησκευτικὰ καὶ εἰς τὴν πρώτην καὶ δευτέραν θέματα τινα ἐκ τῆς Κ. Διαθήκης. Εἰς τὴν τρίτην Π. καὶ εἰς τὴν τετάρτην Κ. Διαθήκην, εἰς τὴν πέμπτην Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν καὶ εἰς τὴν ἕκτην Λειτουργικὴν καὶ Κατήχησιν, εἰς ἀμφοτέρας δὲ ταύτας καὶ ἐρμηνείαν Εὐαγγελίου καὶ τροπάρια. Ἐάν διὰ τοῦ μαθήματος τούτου σκοπὸν ἔχωμεν νὰ μορφώσωμεν τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα ἢ νὰ τονώσωμεν αὐτό, νομίζω, ὅτι δὲν ἐπιτυχάνομεν τούτου, ἐνῶ, προκειμένου περὶ τῶν θεμάτων τῆς Π. Διαθήκης, προσκρούομεν ἀνὰ πᾶν βῆμα εἰς τὴν λογικὴν, εἰς τὴν ἠθικὴν, εἰς τὴν αἰσθητικὴν. Δὲν δύναμαι νὰ πείσω τὸν ἑαυτόν μου, κατὰ τὴν θὰ τονωθῇ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα διὰ τῆς γνώσεως, ὅτι ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν κόσμον εἰς ἕξ ἡμέρας, τὸν Ἀδὰμ ἐκ χώματος ταῖ τὴν Εὐάν ἐκ τῆς πλευρᾶς του. Δὲν δύναμαι νὰ νοήσω, κατὰ τὴν ἐξυποῦται τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν συναίσθημα ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν πρωτοπλάστον ἐν τῷ Παραδείσῳ, τῆς παρακοῆς

και της εξώσεως αυτών. Κατά τι ξεψιούται τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν συναίσθημα ἐκ τοῦ κατακλισμοῦ καὶ τοῦ Πύργου τῆς Βαβέλ, ἐκ τῶν κατὰ τοὺς Πατριάρχας, κατὰ τὴν πώλησιν τοῦ Ἰωσήφ καὶ ἐκ τῆς λοιπῆς τέλους Ἰουδαϊκῆς ἱστορίας, διὰ νὰ μὴ μακρογορῶ. Ἰσχυρίζονται τινες, ὅτι ταῦτα εἶναι γνώσεις ἀπαραίτητοι, διὰ νὰ νοήσῃ τις τὸν Χριστιανισμόν. Ἐγὼ δὲν εὐρίσκω σχέσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὴν Ἰουδαϊκὴν ἱστορίαν, εἰμὴ ὅτι πᾶσαι αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραάμ ἕως Δαυὶδ ἦσαν γενεαὶ δεκατέσσαρες, ἀπὸ Δαυὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος γενεαὶ δεκατέσσαρες καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεαὶ δεκατέσσαρες. Ἀντιθέτως εὐρίσκω πολλὴν συνοχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὴν Σωκρατικὴν, Πλατωνικὴν καὶ Νεοπλατωνικὴν φιλοσοφίαν. Ἰσως τὰ θέματα ταῦτα διατηροῦνται, διότι ἀποτελοῦσι μέρος ἑνὸς τῶν κλοιῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶπον, ὅτι κινούμεθα καὶ ἄλλοτε διαγράφεται καὶ ἄλλοτε προστίθεται ὁ Κάϊν καὶ ὁ Ἄβελ, ἀλλ' ἴσως καὶ διότι εἶναι συνυφασμένα μετὰ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας τῆς ἀνθρωπότητος, ἐκ τῆς ὁποίας ἐκληρονομήθησαν ἐκφράσεις εἰς τὴν ἀνδρικήν! Τοῦ Ἀβραάμ τὰ ἀγαθὰ, ἐν Ἀδαμαίᾳ περιβόλῃ, ὁ Παράδεισος, τὰ Σόδομα καὶ Γόμορα, ἡ γῆ Μαδιάμ κ.τ.λ. Ἐγὼ ἐν πλήρει ἡσυχίᾳ τῆς συνειδήσεως καὶ χωρὶς νὰ συναισθάνωμαι, ὅτι ἁμαρτάνω οὔτε πρὸς τὸν Θεόν, οὔτε πρὸς τὴν Πατρίδα, προτείνω νὰ ἀπαλλαγῶσι μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι θεμάτων, κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ὁποίων ἄλλοτε ἐξανίσταται τὸ ἠθικόν, ἄλλοτε τὸ φιλανθρωπικόν, ἄλλοτε τὸ καλαισθητικόν συναίσθημα καὶ πολλάκις κατοποιοεῖται ἡ λογική. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν θεμάτων τῆς Κ. Διαθήκης πολλὰ δὲν ἐπιτυγχάνουσι τοῦ σκοποῦ, τῆς δημιουργίας δηλαδὴ ἢ τῆς τονώσεως τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος. Ὅσα ἀνάγονται εἰς τὸν βίον τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ μέχρι τῆς Σταυρώσεως ἀποτελοῦσι τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἱστορίαν τοῦ Σωτῆρος, μοναδικὸν δὲ ζήτημα πρὸς ἐπε-

ξεργασίαν εἶναι ἡ θεία συγκατάβασις. Τὰ θαύματα δεικνύουσι τὴν εὐσπλαγίαν τοῦ Θεοῦ, τὰ ἀποτελέσματα τῆς πίστεως καὶ ἐμφανίζουσι τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς προξενουμένης καταπλήξεως, ἐὰν δεχθῶμεν, ὅτι εἰς τὸν νοῦν τῶν μαθητῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου δὲν εἰσῆλθον ἀκόμη τὰ σπέρματα τῆς κριτικῆς ἀμφιβολίας. Καθαρῶς δὲ θρησκευτικὰ θέματα, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπός, εἶναι αἱ προσευχαί, αἱ παραβολαὶ καὶ ἡ λοιπὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἢ ἐπὶ τοῦ Ὑδρου ὁμιλία, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ὀλίγα, διὰ τὴν ἀφειθῆν χώρος εἰς τὴν Π. Διαθήκην, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε κατ' ἡμᾶς τὴν ἀφαιρεθῆν ἐντελῶς ἢ Π. Διαθήκη καὶ τὴν ἐπεκταθῶσι τὰ θέματα τῆς Καινῆς κατὰ τὰς παραβολὰς καὶ τὴν ἄλλην διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Ὡς πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὰ τροπάρια ἢ διατήρησις αὐτῶν ὀφείλεται εἰς λημοσύνην τοῦ ὅτι εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον νῦν ἡ καθαρεύουσα διδάσκεται ἐπὶ τρεῖς κατ' ἑβδομάδα ὥρας καὶ μόνον παθητικῶς, ὡς εἰπεῖν, ὥστε τὴν γίνονται νοητὰ τὰ εἰς αὐτὴν γεγραμμένα, ἐνῶ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὰ τροπάρια εἶναι γεγραμμένα εἰς Ἀλεξανδρινὴν καὶ Βυζαντινὴν, ἢ ὅποια ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέρας πρὸς ταῖς περὶ τῆς ἀρχαίας γνώσεις. Ἐλησμόνησε λοιπὸν ταῦτα πιθανῶς ὁ μεταρρυθμιστὴς τοῦ γλωσσικοῦ προγράμματος νομοθέτης. Εἶμαι, κύριοι, ὁ μόνος, ὡς ἐνθυμῆσθε, ζωηρῶς καὶ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἀντιταχθεὶς εἰς τὴν γλωσσικὴν μεταρρυθμίσειν, εἰς τὴν ὁποίαν, γενομένην, οὐδὲν κακὸν ἀποδίδω, ἀλλὰ τῆς ὁποίας μέχρι τοῦδε τόσον ἐναγωνίως, ὅσον καὶ ματαίως ἀναμένω τὰ καλά, διότι πάντες οἱ λογοτέχνη καὶ οἱ θεωροῦντες ἑαυτοὺς ὡς τοιοῦτους εἶναι δημιουργήματα ἄλλων γλωσσικῶν ἀρχῶν, εἶχον δὲ ἐκδηλώσει τὸν φόβον, ἂν καλῶς ἐνθυμῶμαι, ὅτι θὰ ἐφθάνομεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, τὴν γίνῃ δηλαδὴ ξένον εἰς τὰ σχολεῖά μας τὸ κείμενον τοῦ Εὐαγγελίου. Ἦδη ἐφθάσαμεν, μᾶλλον δὲ εἶχομεν φθάσει εἰς τοῦτο, ἀπ' οὗ ἐγένετο ἡ γλωσσικὴ μεταρρυθμίσις. Δὲν θέλω τὴν ἀφήσω εἰς ἄλλον τῶν κ.κ. συναδέλφων μου τὸ

ἐπικίνδυνον ἐγκείμενον νὰ συστήσῃ τὴν διαγραφὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἐκ τοῦ προγράμματος. Εἶναι πολὺ θλιβερόν, ἀλλὰ πρέπει νὰ διαγραφῇ. Λέγω τοῦτο ἐγώ, ὀλιγώτερον κίνδυνον διατρέχον νὰ χαρακτηρισθῶ ὡς ἄθεος ἢ κομμουνιστής, ἀφοῦ δὲν εἶμαι, ὅσον ἄλλοι, δημοτικιστής. Πρέπει νὰ διαγραφῶσι καὶ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὰ τροπάρια ὡς γλωσσικῶς ὑπέροτρα τῶν γνώσεων τῶν μαθητῶν καί, ἐπειδὴ ἡ μετάφρασις τοῦ Εὐαγγελίου πλήττει τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τῆς μεγίστης μερίδος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀνεξαρτήτως πολιτικῶν φρονημάτων, νὰ ἀναγινώσκωνται ἀντὶ τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ Σίββατον αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν Κυριακῶν Εὐαγγελίων, αἱ ὁποῖαι πάλιν πρέπει νὰ γραφῶσιν εἰδικῶς εἰς ἀπλουστάτην γλῶσσαν. Τὰ εὐκολώτερα γλωσσικῶς ἐκ τῶν τροπαρίων ἃς τοποθετηθῶσιν εἰς τὴν Ὠδικὴν καὶ ἃς γίνηται κατὰ ταύτην ἡ ἀπομνημόνευσις αὐτῶν μετὰ τινος ἐλευθέρας ἐρμηνείας. Τὰ θέματα τῆς Ἐκκλησ. Ἱστορίας πρέπει νὰ περιορισθῶσι καὶ νὰ περιληφθῇ εἰς τὴν πέμπτην ἢ Λειτουργικὴν, νὰ ἐπεκταθῇ δὲ ἡ Κατήχησις διὰ τῆς ἀπλῆς διδασκαλίας τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, τὸν πλησίον καὶ ἑαυτὸν ἀντὶ τῶν Πηγῶν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῶν βιβλίων τῆς Ἁγ. Γραφῆς. Διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν καθηκόντων θὰ διδαχθῶσι τὰ ἀπαραίτητα περὶ τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Δεκαλόγου. Νοεῖται, ὅτι καὶ αἱ προσευχαὶ τῆς πέμπτης: «Βασιλεῦ Οὐράνιε...», «Παναγία Τριάς...», «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ προσδεξάμενος τὰ παιδία...», «Θεοτόκε Παρθένε...», καὶ αἱ τῆς ἕκτης: «Κύριε, ὁ τὸ Πανάγιόν σου Πνεῦμα...», «Ὁ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ...», «Κύριε ἐν τοῖς ποιήμασί σου καὶ ἐν τοῖς ἔργοις σου...», «Δέσποινα πρόσδεξαι...», «Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου...», πρέπει νὰ ἀντικατασταθῶσιν, ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ συνεχίζηται τὸ ἐν τοῖς ναοῖς θέαμα καὶ ἐν τοῖς σχολείοις, νὰ φθιέγωνται δηλαδὴ πιστοὶ μαθηταί, ὅπως καὶ πολλοὶ πιστοὶ ἱερεῖς ἀκατάληπτα εἰς ἑαυτοὺς αἰτήματα πρὸς τὸν Δημιουργόν. Εἰς τὰ

Ἑλληνικά ὁρίζει τὸ πρόγραμμα εἰς τὴν πρώτην τάξιν τὴν κατὰ λέξιν ἀπταιστον ἀνάγνωσιν, εἰς τὴν δευτέραν τὴν κατὰ πρότασιν τοιαύτην, εἰς δὲ τὴν τρίτην καὶ τὰς λοιπὰς τὴν συνεχῆ, περὶ ἀποδόσεως δὲ τοῦ περιεχομένου ὁμιλεῖ μόνον ἀπὸ τῆς τρίτης. Ὅρίζει λεκτικὰς ἀσκήσεις εἰς τὴν πρώτην καὶ δευτέραν, αἱ ὁποῖαι συνεχίζονται εἰς τὴν τρίτην ὡς προασκήσεις εἰς τὰς συνθέσεις καὶ διαμορφοῦνται εἰς τοιαύτας ἀπὸ τῆς τετάρτης καὶ ἑξῆς. Ἐν τέλει δὲ ὁρίζει καὶ Γραμματικὴν, ἥτις ἐτροποποιήθη, ἀφ' ὅτου ἐξηπλώθη ἡ δημοτικὴ μέχρι τῆς τρίτης. Τὸ μέρος τοῦ προγράμματος, τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς πρώτης καὶ δευτέρας, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἀσαφές, διότι ἡ ἀνάγνωσις εἰς πάσας τὰς τάξεις κατὰ λέξιν γίνεται, θὰ ἦτο δὲ σφάλμα, μὴ ἐπιτρεπόμενον, εἰάν ἡρμηνεύετο ἡ διάταξις, ὅτι πρέπει ὁ μαθητὴς ἀναγινώσκων νὰ διακόπτῃ τὴν φωνὴν ἀνά πᾶσαν λέξιν καὶ νὰ μὴ συμπροφέρῃ τὰ μόρια μετὰ τῶν λοιπῶν λέξεων. Φαίνεται, ὅτι ταῦτα ἐγράφησαν, διότι εἰς τὰ τότε ἀλφαβητάρια ἀνεγράφοντο μεμονωμένοι καὶ ἀσύνδετοι λέξεις ἢ τὸ πολὺ μικραὶ προτάσεις. Νῦν ὅμως τὰ ἀναγνωστικὰ συγγράφονται ἐπὶ ἄλλων βάσεων καὶ ἡ τέχνη τῆς διδασκαλίας τῆς πρώτης ἀναγνώσεως προώδευσε. Καὶ ὀλοκλήρους περιόδους ἀναγινώσκουσιν ἀπταιστως οἱ μικροὶ καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀποδίδουσι καὶ περιλήψεις κάμνουσι καὶ τμήματα ἐπιγράφουσι καὶ εὐχερῶς δέ, ὅταν τύχουσιν ἐπιμελοῦς καὶ δεξιῶς διδασκάλου. Ἀνήκω εἰς τὴν τάξιν τῶν προτιμώντων τὰ συνεχοῦς περιεχομένου ἀναγνωστικὰ, κυρίως, διότι ταῦτα εἶναι βιβλία ἐμπνεύσεως, παρέχουσι τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν διδάσκαλον νὰ ἀσκήτῃ τὴν συγκεντρωτικὴν δύναμιν τοῦ νοῦ τῶν μαθητῶν, διὰ τῆς ἀπαιτήσεως νὰ κάμνωσιν οὗτοι ἐκάστοτε εἰσαγωγικὴν περίληψιν τῶν δεδιδαγμένων μέχρι τοῦ μαθήματος, οἱ δὲ συγγραφεῖς γράφοντες ταῦτα εἶχον ὑπ' ὄψει τὴν διανοητικὴν βαθμίδα τῶν μαθητῶν, δι' οὓς προωρίζοντο. Ἐνῶ τὰ ἀποτελούμενα ἐκ διαφόρων λογοτεχνημάτων ἢ δῆθεν

λογοτεχνημάτων τῆς παγκοσμίου ἢ ἔστω καὶ τῆς πανελληνίου λογο-
 τεχνίας, τὰ συρράμματα δηλαδή, καὶ φρικώδη γλωσσικὴν ἀνομοιομέ-
 ρειαν ἐμφανίζουσι, διότι ἄλλως ἔγραφεν ὁ Κρουστάλλης καὶ ἄλλως
 ὁ Καρκαβίτσας, ἄλλως δὲ γράφουσιν ὁ Βλαχογιάννης καὶ ἄλλως ὁ
 Τραυλαντώνης, εἶναι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπέροτρα τῆς ἀντιληπτι-
 κῆς δυνάμεως τῶν μαθητῶν, διότι οἱ συγγραφεῖς ἑκάστου, γράφοντες
 συνήθως, διὰ τὰ ὑποβοηθήσωσι τὴν χώνευσιν τῶν ὁμογενῶν, δὲν
 ἐφρατίζοντο, ὅτι τὰ προϊόντα ταῦτα θὰ ἐδίδοντο ὡς ἀνάγνωσμα εἰς
 τοὺς μαθητὰς τῆς δεῖνος ἢ δεῖνος τάξεως καὶ διὰ τοῦτο ἐπλήρωσαν
 αὐτὰ ἰδιωματικῶν λέξεων, ποικιλιωτάτων ἐκφράσεων καὶ ἀλληγοριῶν
 καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτὰ μορφὴν καὶ πλοκὴν τεχνικὴν καὶ συνθετω-
 τάτην, ὥστε νὰ εἶναι πολλάκις δυσνοητότερα καὶ τοῦ Θουκυδίδου,
 διότι δὲν ὑπάρχει καὶ λεξικόν, τὸ ὁποῖον νὰ ἐρμηνεύῃ τὰς ἰδιοτρο-
 πίας τῶν λογοτεχνῶν τούτων, οἱ ὅποιοι ὅμως ἐπαναλαμβάνω εἶναι
 ἐντελῶς ἀνεύθυνοι, διότι δι' ἄλλον σκοπὸν ἔγραφον, διὰ τὴν χώνευ-
 σιν τῶν ὁμογενῶν, ὡς εἶπον. Εἶναι δὲ τόσον τὸ κακόν, ὥστε δὲν
 φέρω παραδείγματα, ἀλλὰ προκαλῶ τὸν ἀμφισβητοῦντα νὰ προσα-
 γάγῃ οἰονδήποτε ἀναγνωστικὸν τῆς δημοτικῆς τῶν δύο ἀνωτέρων
 τάξεων τοῦ δημοτικοῦ, διὰ νὰ ἀποδείξω εὐχερέστετα τὸν ἰσχυρισμόν
 μου. Εἰς τὰς ἀνωτάτας τάξεις τῶν Γαλλικῶν δημοτικῶν σχολείων,
 ἕκτην καὶ ἑβδόμην δηλαδή, ἀναγράφει τὸ ἐν χρήσει ἐπίσημον πρό-
 γραμμα αἰσθητικὴν ἀνάγνωσιν μετὰ ἐρμηνείας οὐ μόνον πρὸς κατα-
 νόησιν, ἀλλὰ καὶ ἵνα αἰσθανθῶσιν οἱ μαθηταὶ τὸ κάλλος τοῦ χω-
 ρίου. Ἄλλ' ἄλλοι λαοὶ ἄλλα ἤθη. Ἴσως οἱ μαθηταὶ των εἶναι δυνα-
 τώτεροι, οἱ διδάσκαλοι καὶ τὰ συστήματά των διάφορα, ἴαν πιθα-
 νὸν δὲ ἀκόμη καὶ οἱ λογοτέχναι των νὰ εἶναι διάφοροι. Ἐγὼ δὲν
 ἤξεύρω, ἂν δυνατὰί τις τῶν ἡμετέρων νὰ χαρακτηρισθῇ ἐκ τοῦ
 ὕφους. Ἴσως ἐλάχιστοι. Διὰ τούτων θέλω νὰ εἶπω, ὅτι θὰ
 ἔπροεπε νὰ τεθῇ διὰ τοῦ προγράμματος χαλινὸς εἰς τὸν λογοτε-
 χνικὸν κατήφορον καὶ νὰ ἀφεθῇ ἀνάλογος χῶρος καὶ εἰς τὰς

ἀπαιτήσεις τῆς μεθόδου. Νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψει δηλαδή, ὅτι διὰ τοῦ ἀναγνωστικοῦ πρόκειται νὰ γίνῃ πρόσληψις πολλῶν καὶ πρώτιστα τοῦ περιεχομένου καὶ στοιχείων τινῶν γλωσσικῶν. Διότι ἐὰν ἀφεθῶσι, ὡς ἔχουσι νῦν, τὰ πράγματα, αἴρεται καὶ ἐν τῶν σπουδαίων ἐπιχειρημάτων τῆς εἰσαγωγῆς τῆς δημοτικῆς, τοῦ κέρδους δηλαδή τοῦ χρόνου ἐκ τῆς εὐκολίας τῆς κατανοήσεως τῶν εἰς αὐτὴν γεγραμμένων, ἀφοῦ ταῦτα εἶναι δυσχερέστατα. Ὡς πρὸς τὴν κρατοῦσαν δὲ ἤδη διγλωσσίαν νομίζω, ὅτι ἐκεῖ, ὅπου ἔφθασαν τὰ πράγματα, δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ διδάσκηται ἢ καθαρῶσα. Ὑπενθυμίζω καὶ πάλιν τὴν ἐκδηλον στάσιν μου κατὰ τὴν γλωσσικὴν μεταρρυθμίσιν, ὥστε νὰ ἐκτιμηθῆ δεόντως ἡ σύστασις μου. Περὶ τῶν λεκτικῶν ἀσκήσεων δὲν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμέντι, εἰμὶ μόνον, ὅτι πρέπει νὰ δοθῆ πολλὴ προσοχὴ εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν παιδικὸν βίον, διότι κατ' αὐτὰ ὁ παῖς θὰ παρατηρήσῃ καὶ θὰ ἐκφράσῃ τὰς παρατηρήσεις του, ἤτοι θὰ ἐκτελέσῃ δημιουργικὸν ἔργον, ἐνῶ κατὰ τὰ παραμύθια παραμένει εἰς παθητικὴν κατάστασιν ὡς δοχεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ διδάσκαλος ἐγγείη, ὅσα ἀνέγνωσεν ἐκ τινος ὁδηγοῦ. Πρὸς τὴν σεμνὴν γηραιὰν γραμματικὴν ἤμην ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ σταδίου μου δυσμενῶς διατεθειμένος, καίτοι ὡς μαθητῆς διὰ λόγους φιλοτιμίας καὶ ἀσφαλείας θὰ ἠδυνάμην νὰ κλίνω τὰ ἴημι, εἰμὶ καὶ εἰμὶ καὶ τὰ ἡ Σαμία μία ναῦς. Ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς ὅμως τῆς δημοτικῆς ἐσχημάτισα ἐδραίαν τὴν πεποιθήσιν, ὅτι εἶναι μὲν ἐνδιαφέρον νὰ γνωρίζωμεν, ἐὰν ἡ μυλωνοῦ ὀξύνεται καὶ ἡ ἀρκούδα παροξύνεται καὶ ὅτι τὰ εἰς ἡντα ἀριθμητικὰ γράφονται διὰ τοῦ η, ἀλλὰ δὲν εἶναι τόση ἀνάγκη νὰ διδαχθῶμεν, ὅτι κατὰ τὸ καφέ κλίνεται ὁ κερφές, ὁ τενεκές, ὁ καναπές, ὁ ζενζετές, ἢ ὅτι ὁ περιβολάρης καὶ ὁ νοικοκύρης ἔχουσι διττὸν πληθυντικόν, περιβολάρηδες καὶ περιβολαρέοι, νοικοκύρηδες καὶ νοικοκυρέοι, διότι, ἐὰν καὶ ἐφόσον λέγονται ταῦτα ὑπὸ τῶν Ἑλληνοπαίδων, καλῶς λέγονται. Ταῦτα θὰ ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ τὸν ξένον, ὅστις θὰ ἐπεθύμει νὰ ἐκμάθῃ τὴν

δημοτικὴν καὶ διὰ τινὰς τῶν ἀγνοούντων ταύτην διδασκάλων, διὰ τινὰς δηλαδὴ τῶν φανατικωτέρων δημοτικιστῶν, μόνον δὲ τὸ δοθὲν γραφικὸν μέρος θὰ ἦτο ἀπαραίτητον διὰ τοὺς ἄλλους, κυρίως πρὸς κατάπαυσιν τῆς κρατουσῆς ἀθθαιρεσίας. Γνωρίζω, ὅτι γνώμη περὶ τελείας καταργήσεως τῆς Γραμματικῆς, ἐὰν μάλιστα γνωσθῆ εἰς εὐρύτερον κύκλον τῆς γραμματικοτραφοῦς Φυλῆς, θὰ προκαλέσῃ τοῦλάχιστον κατάπληξιν καὶ θὰ ἐξερεθίσῃ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἴσως ἀκριβῶς τοὺς ἀγνοούντας τὴν Γραμματικὴν διὰ λόγους καθαρῶς κληρονομικούς, ἀλλὰ παρακαλῶ θερμῶς ἕκαστον τῶν ἀρμοδίων νὰ σκεφθῆ σοβαρῶς κατ' ἰδίαν ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ φαινόμενον παραδοξολογίας ταύτης. Εἰς τὴν Ἱστορίαν τὸ ἀναλυτικὸν ὀρίζει εἰς τὴν τρίτην τάξιν, ἀπὸ τῆς ὁποίας καὶ ἀρχεται ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος, Μυθολογίαν καὶ τὸν Τρωϊκόν, εἰς τὴν τετάρτην μέρη τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Ἱστορίας μέχρι τῆς ὑποδουλώσεως εἰς τοὺς Ῥωμαίους, εἰς τὴν πέμπτην τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἄν. Ῥωμαϊκοῦ Κράτους εἰς Βυζαντηνὴν αὐτοκρατορίαν, περὶ Τούρκων, Βουλγάρων, Σταυροφόρων μέχρι τῆς ὑποδουλώσεως εἰς τοὺς Τούρκους καὶ περὶ τῆς Ἀναγεννήσεως ἐν τῇ Δύσει, εἰς τὴν ἕκτην τὴν παρασκευὴν τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας του, τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 21 καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν μικροῦ τμήματος τῆς Ἑλληνικῆς γῆς μέχρι καὶ τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α'. Πολλοὶ παιδαγωγοὶ διηρωτήθησαν, ἂν πρέπει ὁ σκοπὸς τῆς Ἱστορίας νὰ εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ἢ ἡ διέγερσις πατριωτικοῦ διαφέροντος. Παρ' ἡμῖν εὐτυχῶς δὲν συγκρούονται τὰ δύο ταῦτα, διότι δὲν ἔχομεν ἱστορικὰς σελίδας αἱ ὁποῖαι νὰ πρέπει νὰ ἀποκρυβῶσιν. Ἡττήθημεν βεβαίως ἐνίοτε, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἐντροπήν, οὔτε ἐμποδίζει τὴν διέγερσιν τῆς φιλαπατρίας, διότι δὲν εἶναι μόνον αἱ Ἐθνικαὶ ἐπιτυχίαι, ἀλλὰ καὶ αἱ Ἐθνικαὶ συμφοραί, αἱ ὁποῖαι σφυρηλατοῦσι καὶ συσφίγγουσι περισσότερον τοὺς φυλετικούς δεσμούς. Θὰ ἠδυνάμεθα ὁμως νὰ παρατηρή-

σωμεν τὰ ἐξῆς ἐπὶ τοῦ ὑπὸ κρίσιν προγράμματος. Πολλὰ τῶν θεμάτων του ἀνεγράφησαν, χωρὶς νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψει ἡ ἐπιβαλλομένη σκοπιμότης ἕνεκα φυλετικῶν τινῶν ψυχολογικῶν λόγων. Ὡς ἐὰν ὑπέστημεν ὀλίγα ἀπὸ τὴν μῆνιν τῶν συγχρόνων Ἀχιλλέων καὶ Ἀγαμεμνόνων καὶ ὡς ἐὰν εἶχεν ἀνάγκην τονώσεως τὸ Νεοελληνικὸν φιλότιμο, ἀρχίζομεν τὴν διδασκαλίαν ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ. Ὡς ἐὰν ἦτο ἀνάγκη νὰ τονοθῶσιν αἱ διαρκεῖς ἀντιζηλῖαι καὶ ἔριδες, ὠρίσθησαν οἱ Μεσσηνιακοί, τὰ Θηβαϊκά, ὁ Πελοποννησιακός, ἐνῶ θὰ ἔπρεπεν ἀντὶ τούτων νὰ τεθῶσι παραδείγματα αὐτοκρατείας καὶ θυσίας τοῦ ἐγωῖσμοῦ ὑπὲρ τῶν κοινῶν συμφερόντων, προσπαθείας ἐνώσεως καὶ καταπαύσεως τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων. Ἀπαιτοῦνται βεβαίως καὶ κακὰ παραδείγματα, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι καλὸν νὰ ἔχη τις ὡς ἀφετηρίαν τὰ καλὰ, δὲν πρέπει νὰ προσφέρωνται καὶ ἄφθονα κακὰ, διότι τότε προκαλοῦσι μᾶλλον πρὸς μίμησιν. Ἐπειτα καὶ μονομέρειά τις παρατηρεῖται εἰς τὰ θέματα τοῦ μαθήματος τούτου. Ὅρίζονται πολλὰ γεγονότα καὶ ἀνδραγαθήματα. Εἰσφορὰ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς εἰς τὸν πολιτισμὸν διακρίνεται μόνον εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῶν κατακτητῶν Ρωμαίων, εἰς τὴν ἐπικουρίαν, τὴν ὁποίαν παρέσχεν ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ Ἀναγέννησιν ἐν τῇ Δύσει, τὰ ὁποῖα εἶναι ὀλίγα στοιχεῖα, ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν παγκόσμιον ἐκτίμησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα εἶναι ἀπαραίτητα, ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε νὰ τεθῶσι περισσότερα θέματα ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ, διατηρουμένων τῶν ἀμυντικῶν καὶ περιοριζομένων τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ὥστε νὰ ἐλαττωθῶσι καὶ γενικῶς τὰ θέματα, διότι εἶναι πολλὰ. Εἰς τὴν Πατριδογνωσίαν δὲν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμέν τι ἢ μᾶλλον πᾶσα παρατήρησις θὰ ἀπέβλεπε μᾶλλον εἰς τὴν μέθοδον. Εἰς τὰ Φυσικά, ἡ ὕλη τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας εἶναι πολλή, ἀλλ' ἀναγράφονται ἐν τῷ προγράμματι τὰ αἷτια. Πα-

ρατηρήσεις και εις ταῦτα θὰ ἀπέβλεπον μᾶλλον εις τὴν μέθοδον. Καλὸν θὰ ἦτο νὰ μὴ ἐξητάζοντο τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα καὶ φαινόμενα κατὰ τὴν ἐν τῷ προγράμματι σειράν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπικαιρότητα, τὴν ὁποίαν ὡς πρὸς τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν καὶ τὴν Πειραματικὴν καὶ Χημείαν δύναται νὰ δημιουργῇ ὁ διδάσκαλος κατὰ τοὺς περιπάτους καὶ ἐν τῇ τάξει, ὥστε νὰ διδάσκωνται καὶ ἐναλλάξ ζῶα, φυτὰ, ὀρυκτά. Εἰς τοῦτο δύναται νὰ ὠθήσῃ καὶ ὁ τρόπος τῆς διατυπώσεως τῶν θεμάτων εἰς τὸ ἀναλυτικόν: Παρατηρήσεις καὶ στοιχειώδης ἐρμηνεία φαινομένων ἐπὶ τῶν γνωστῶν ζῶων, φυτῶν καὶ ὀρυκτῶν, φερομένων ἐν τῇ τάξει ἢ παρατηρηθέντων κατὰ τοὺς περιπάτους. Ἀλλὰ πειράματα καὶ στοιχειώδεις γνώσεις, ἔχουσαι ὡς κέντρον τὴν μελέτην τοῦ ζυγοῦ, τοῦ βαρομέτρου, τοῦ θερμομέτρου, τῆς πυξίδος. Ἐξέτασις τῶν βράχων, τῶν πετρωμάτων, τοῦ ἐδάφους τῆς περιοχῆς τοῦ σχολείου. Πρακτικαὶ τινες ιδιότητες τῶν ἐν χρήσει μετάλλων κ. τ. λ. Καλὸν θὰ ἦτο ἀκόμη νὰ ὀριοθῇ νὰ προτιμῶνται τὰ κτηνοτροφικὰ θέματα, ἐὰν τὸ σχολεῖον κεῖται εἰς κτηνοτροφικὴν περιοχὴν, τὰ γεωργικὰ, ἐὰν εἰς γεωργικὴν, τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐὰν κεῖται εἰς παραλίαν ἢ ἐπὶ νήσου. Εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν ἔχω ἐν πολλοῖς διαφορῶν ἀντίληψιν ἀπὸ τὴν ἐπικρατήσασαν κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ προγράμματος. Εἰς τὴν πρώτην ὀρίζεται αἰσθητοποίησις τῶν ἀριθμῶν 1—5, 6—10, 10—20, εἶτα ἀνοιῦσα καὶ κατιοῦσα ἀριθμοῖς, εἶτα εὗρεσις τῶν διαμέσων ἀριθμῶν καὶ ἀνάλυσις αὐτῶν. Δὲν ἤξεύρω, τίνα ἀποτελέσματα παρετήρησαν οἱ κ. κ. συνάδελφοι ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς, ἀλλ' ἡμεῖς, πρὶν λάβωμεν μέτρα τινά, περὶ τῶν ὁποίων ἀμέσως θὰ εἴπωμεν, διὰ νὰ δικαιολογήσωμεν τὴν ἀντίληψίν μας, εὐρίσκομεν πάντοτε ἀνεπαρκῆ ἀποτελέσματα. Πολλὰκις κατὰ τὸ δεύτερον ἐξάμηνον οἱ μαθηταὶ ἠρίθμουν μόνον, πιθανῶς δ' ἐγνώριζον καὶ κατιοῦσαν ἀρίθμησιν καὶ οὐδὲν ἄλλο, πολλὰκις δ' εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἐγνώριζον πρόσθεσιν

καὶ ἀφαίρεσιν, οὐχὶ σπανίως μόνον πρόσθεσιν καὶ σπανιώτατα ἔγγραφον εὐχερῶς τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰ σημεῖα τῶν πράξεων. Ἐνεκα τοῦ ἀτόπου τούτου καὶ πολλῶν ἄλλων, τὰ ὁποῖα θὰ ἐκτεθῶσι κατωτέρω, ἐσκέφθημεν ὡς ἑξῆς: Ἡ ἀρίθμησις δὲν εἶναι ἀριθμητικὴ, ἀλλὰ ὀνοματολογία κατὰ συνθήκην. Οὕτως ἀπεφασίσθη νὰ ὀνομάζωνται 3 τὰ 2 καὶ 1 ἀντικείμενα κ.τ.λ. Ὡστε, ἐὰν πρέπη νὰ γνωρίζῃ τις νὰ ἀριθμῇ, δὲν ἔπεται, ὅτι ὁ τοιοῦτος γνωρίζει καὶ λογιστικὴν. Ἡ δὲ κατιοῦσα ἀρίθμησις καὶ ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀφήνονται εἰς ἡ δύο διάμεσοι ἀριθμοί, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι καὶ αὕτη ὀνοματολογία, εἶναι καὶ ἀμφιβόλου σκοπιμότητος. Ἡ ἀνιοῦσα καὶ κατιοῦσα ἀρίθμησις κἀμνεῖ τινὰ τόσον λογιστικόν, ὅσον ἡ γνῶσις τοῦ ἀλφαβήτου πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ ἀνάποδα κἀμνεῖ τινὰ ἱκανὸν νὰ ἀναγιγνώσκῃ ὀρθῶς. Ἀντιθέτως εἶναι δυνατόν νὰ ἀναγιγνώσκῃ τις ὀρθῶς, χωρὶς νὰ δύναται νὰ ὀνομάσῃ τὰ γράμματα κατὰ σειρὰν οὐδὲ πρὸς τὰ ἔμπρὸς. Ἴσως εἴπη τις, ὅτι δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ συμβαίη, διότι ὅπως ὁ γνωρίζων ἀνάγνωσιν γνωρίζει καὶ τὰ γράμματα, οὕτω καὶ ὁ γνωρίζων λογιστικὴν γνωρίζει καὶ νὰ ἀριθμῇ, ἐνῶ δὲν συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Ἀλλὰ πῶς νὰ μάθῃ τις λογιστικὴν, πρὶν νὰ μάθῃ νὰ ἀριθμῇ; Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου τρόπον, καθ' ὃν μανθάνει νὰ ἀναγιγνώσκῃ, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ κατὰ σειρὰν τὰ γράμματά. Ἐντὸς ὀλίγου θὰ εἴπωμεν πῶς. Φαίνεται ὅμως, ὅτι ἡ ἀρίθμησις, ἀνιοῦσα καὶ κατιοῦσα, καὶ ἡ ἕξις νὰ διδάσκωμεν κατὰ σειρὰν πράξεις εἶναι ὑπόλοιπον κληρονομικότητος, τῆς ὁποίας ἀπηλλάγημεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν. Εἰς τὴν πατρίδα μου, ὅτε ἐφοίτων εἰς τὸ δημοτικόν, εἶχε τοῦτο τέσσαρας τάξεις, ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς ἦσαν κατὰ διαβολικὴν σύμπτωσιν 4, ἐδιδάσκετο ἀνὰ μία εἰς ἑκάστην τάξιν. Ὁ δὲ τρόπος, κατὰ τὸν ὅποιον μανθάνομεν λογιστικὴν, πρὶν νὰ μάθωμεν νὰ ἀριθμῶμεν, τὸ ὅποιον γίνεται βαθμηδὸν αὐτομάτως, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη ἰδιαιτέρας διδασκαλίας, εἶναι ὁ ἕξξις:

Αισθητοποιούμεν τὰ 1 καὶ 2 καὶ διδάσκομεν τὴν γραφὴν αὐτῶν καὶ μετὰ ταῦτα ἀπὸ τῶν συγκεκριμένων, ἐννοεῖται, εἰς τὰ ἀφρημένα τὰς 4 πράξεις μέχρι τοῦ 2 καὶ τὰς παραστάσεις αὐτῶν μετὰ τῶν σημείων ἀπ' εὐθείας, διακρίνομεν δὲ τρία εἶδη διαιρέσεως. Μερισμοῦ, ὅταν τὸ πρόβλημα περιέχῃ τὴν λέξιν νὰ μοιράσωμεν, μερισμοῦ, ὅταν ζητῶμεν τὴν ἀξίαν τῆς μονάδος καὶ μετρήσεως. Ἐκ τῶν τριῶν δὲ τούτων εἰδῶν παριστάνομεν γραπτῶς μόνον τὸ πρῶτον. Τὸ δεύτερον καὶ ἡ μέτρησις θὰ παριστάνοντο δυσχερῶς, ἢ δὲ ἀπώλεια τοῦ χρόνου καὶ ὁ κόπος τῶν μαθητῶν θὰ ἦσαν δυσανάλογα πρὸς τὸ κέρδος. Ἄλλως ὑπάρχει ἀναλογία τις εἰς τὸ συμβαῖνον εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις... πρὸς παρηγορίαν. Εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις δηλαδὴ οἰονδήποτε καὶ ἐὰν εἶναι τὸ εἶδος τῆς διαιρέσεως τοῦ προβλήματος, θὰ μεταβληθῇ εἰς μέτρησιν. Οὐδέποτε διαιροῦντες τὸ 15 : 5 λέγομεν, ἀν χωρίσωμεν τὸ 15 εἰς 5, θὰ λάβῃ ἕκαστος 3, ἀλλὰ λέγομεν τὸ 5 εἰς τὸ 15 τρίς, ἥτοι ἐκτελοῦμεν μέτρησιν. Οὕτω καὶ εἰς τὴν πρώτην καὶ δευτέραν λέγομεν 15 νὰ τὰ μοιράσουν 5 θὰ πάρουν ἀπὸ 3, ἥτοι ἐκτελοῦμεν μερισμόν. Διὰ τῆς αισθητοποιήσεως τοῦ 1 καὶ 2 καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν 4 πράξεων ἀπὸ τοῦ πρώτου μηνὸς ἐξασφαλίζομεν τὴν γνῶσιν τῶν 4 πράξεων καὶ τῶν παραστάσεων αὐτῶν. Μετὰ ταῦτα αισθητοποιούμεν τὸ 3 καὶ ἐπαναλαμβάνομεν τὴν διδασκαλίαν τῶν 4 πράξεων καὶ οὕτω καθηξῆς. Μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν 4 πράξεων ἀπὸ τοῦ 3 καὶ ἐξῆς διδάσκομεν κατὰ τὴν εφαρμογὴν καὶ σύνθετα προβλήματα, λυόμενα διὰ δύο πράξεων. Ὡς: Εἶχα ἕνα καρδί καὶ μοῦ ἔδωσαν 2 παιδιὰ ἀπὸ ἕνα. Πόσα ἔχω; Εἶχα 3 καὶ ἔφαγα τὸ 1, τὰ δὲ ἄλλα ἔμοίρασα εἰς 2. Πόσα ἐπῆρε τὸ καθένα; Ὅταν προχωρῶμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀνάγκην ἐπαναλήψεως, ἢ ἐκτέλεισις τῶν πράξεων καὶ ἡ γραφὴ τῶν παραστάσεων, γίνεται ἀπειράκις, ἢ δὲ ἀρίθμησις διδάσκεται αὐτομάτως, ἄνευ χρησιμοποίησεως ἰδιαιτέρας ὥρας, διότι δὲν ἀμφισβητεῖ τις

βεβαίως, ὅτι ὁ δυνάμενος νὰ λύη προβλήματα ὦν 4 πράξεων μέχρι τοῦ 5, θὰ δύναται νὰ ἀριθμῇ κατὰ ἀνιοῦσαν καὶ κατιοῦσαν ἀριθμῆσιν. Ἡ δὲ ἀνάλυσις τῶν ἀριθμῶν καὶ τὰ λοιπὰ εἶδη τῆς ἀριθμῆσεως, ἀφηνομένων δηλαδὴ ἑνὸς ἢ δύο διαμέσων ἀριθμῶν, τὰ ὁποῖα ὀρίζει τὸ ἀναλυτικόν, γίνονται ἐπὶ συγκεκριμένων, ὅταν ἡ ἔκτασις τῶν ἀριθμῶν αὐξηθῇ ὀλίγον. Ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ 8 πράξεις. Πρέπει νὰ διδαχθῶσιν αἱ προσθέσεις: $7+1$, $6+2$, $5+3$, $4+4$, $3+5$, $2+6$, $1+7$. Αἱ ἀφαιρέσεις: $8-1$, $8-2$, $8-3$, $8-4$, $8-5$, $8-6$, $8-7$, $8-8$. Οἱ πολλαπλασιασμοί: 1×8 , 2×4 , 4×2 . Αἱ διαιρέσεις: $8:8$, $8:4$, $8:2$, $8:1$. Ἄς ὑποθέσωμεν ἤδη, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ συνδυασμοῦ $3+5$. Ἐστω τὸ πρόβλημα: 3 μῆλα καὶ 5 μῆλα, πόσα μῆλα γίνονται; Γίνονται 8, διότι εἶπα: Στὰ 3 βάζω ἀκόμη 1 καὶ γίνονται 4. Ὡς τώρα ἔβαλα 1. Στὰ 4 βάζω ἀκόμη 1 καὶ γίνονται 5 κ. τ. λ. Ἄλλος μαθητῆς: Ἐγὼ εἶπα: Στὰ 3 βάζω ἀκόμη 2 καὶ γίνονται 5. Ὡς τώρα ἔβαλα 2 κ. τ. λ. Ἄλλος μαθητῆς: Ἐγὼ εἶπα: Στὰ 3 βάζω ἀκόμη 3 καὶ γίνονται 6. Ὡς τώρα ἔβαλα 3 κ.τ.λ. Ἄλλος: Ἐγὼ εἶπα: Στὰ 3 βάζω ἀκόμη 4. Ἄλλος: Ἐγὼ εἶπα: Στὰ 3 βάζω ἀκόμη 5 καὶ γίνονται 8. Ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι πρόκειται περὶ ἀφαιρέσεως, καὶ ἔστω ὁ συνδυασμὸς $8-5$ καὶ τὸ πρόβλημα: εἶχα 8 καρῦδια καὶ ἔφαγα τὰ 5, πόσα μοῦ ἔμειναν; Μοῦ ἔμειναν 3, γιατί εἶπα: Τρώγω 1 καὶ μένουν 7. Ὡς τώρα ἔφαγα 1. Τρώγω ἄλλο 1 καὶ μένουν 6· ὡς τώρα ἔφαγα 2 κτλ. κτλ. Ἄλλος: Ἐγὼ εἶπα: Τρώγω πρῶτα 3 καὶ μένουν 5 κτλ. κτλ. Ἄλλος: Ἐγὼ εἶπα: Τρώγω πρῶτα 4 κτλ. Ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι πρόκειται περὶ πολλαπλασιασμοῦ, καὶ ἔστω ὁ συνδυασμὸς 4×2 καὶ τὸ πρόβλημα: ἠγόρασα 4 αὐτὰ ἀπὸ 2 δρ. τὸ ἕνα. Πόσα ἐπλήρωσα; Ἀγοράζω 1 καὶ δίδω 2. Ἐως τώρα ἠγόρασα κτλ. κτλ. Ἄλλος: Ἀγοράζω 2 καὶ δίδω 4· ὡς τώρα ἠγόρασα 2 καὶ ἔδωσα 4 κ.τ.λ. Ἄλλος: Ἀγοράζω 3 καὶ δίδω κ.τ.λ. Ἡ καί, ἀγοράζω 1 καὶ δίδω μίαν φορὰν 2, πού γίνονται 2, ἀγοράζω 2 καὶ

δίδω δύο φορές 2, πού γίνονται 4, αγοράζω 3 και δίδω 3 φορές 3, πού γίνονται 6 κτλ. "Ας υποθέσωμεν, ὅτι πρόκειται περὶ μερισμοῦ, καὶ ἔστω τὸ πρόβλημα, νὰ μοιράσω 8 δρ. εἰς 2, πόσα θὰ λάβῃ ὁ εἷς; Θὰ λάβῃ 4, γιατί εἶπα: μοιράζω πρῶτα 2 καὶ παίρνει καθέννας ἀπὸ 1. "Ὡς τώρα ἐμοίρασα 2. Μοιράζω ἄλλες 2 καὶ παίρνει πάλιν ὁ καθέννας ἀπὸ 1. "Ὡς τώρα ἐμοίρασα 4 καὶ πῆρε ὁ καθέννας ἀπὸ 2 κ.τ.λ. "Ἄλλος: Μοιράζω πρῶτα 4 καὶ παίρνει ὁ καθέννας ἀπὸ 2 κ. τ. λ. "Ἄλλος: Μοιράζω πρῶτα 6 κ. τ. λ. "Ας υποθέσωμεν, ὅτι πρόκειται περὶ μερισμοῦ ἀναζητήσεως τῆς ἀξίας τῆς μονάδος, καὶ ἔστω τὸ πρόβλημα: ἔδωσα 8 δρ. καὶ ἠγόρασα 2 ὄκ. πατάτες, πόσον ἠγόρασα τὴν ὀκᾶν; 4 δρ., γιατί εἶπα, ἂν τὴν ἠγόρασα 1, θὰ ἔδιδα 2, ἀλλὰ ἐγὼ ἔδωσα 8. Θὰ πῆ, ὅτι τὴν ἠγόρασα περισσότερα ἀπὸ 1. "Ἄν τὴν ἠγόρασα 2, θὰ ἔδιδα 4, ἀλλὰ ἐγὼ ἔδωσα 8. Θὰ πῆ, ὅτι τὴν ἠγόρασα ἀκριβώτερα ἀπὸ 2. "Ἄν τὴν ἠγόρασα 3, θὰ ἔδιδα 6, ἀλλὰ ἐγὼ ἔδωσα 8. Θὰ πῆ, ὅτι τὴν ἠγόρασα ἀκριβώτερα. "Ἄν τὴν ἠγόρασα 4, θὰ ἔδιδα 8 καὶ ἀφοῦ ἔδωσα 8, θὰ πῆ, ὅτι τὴν ἠγόρασα ἀπὸ 4. "Ἄλλος θὰ δοκιμάσῃ κατ' ἄλλον συνδυασμόν. "Ἄν τὴν ἠγόρασα 2 ἢ 5 κ.τ.λ. "Ας υποθέσωμεν, ὅτι πρόκειται περὶ μετρήσεως, καὶ ἔστω τὸ πρόβλημα: ἔδωσα 8 δρ. καὶ ἠγόρασα λεμόνια ἀπὸ 2 δρ. τὸ ἓνα. Πόσα μοῦ ἔδωσαν; Μοῦ ἔδωσαν 4, γιατί εἶπα: Δίδω 2 δρ. καὶ αγοράζω 1 καὶ ἔχω τώρα 1 λεμόνι καὶ 6 δρ. Δίδω ἄλλες 2 δρ. καὶ αγοράζω ἄλλο 1 καὶ ἔχω τώρα 2 λεμόνια καὶ 4 δρ. Δίδω κτλ. "Ἄλλος θὰ κάμῃ ἄλλον συνδυασμόν. Δίδω 4, 6, 8, καὶ ἔχω τώρα κτλ. Διὰ τῶν τοιούτων συνδυασμῶν γίνεται τελειοτάτη ἀνάλυσις ὄλων τῶν ἀριθμῶν καὶ μάλιστα ἐπὶ συγκεκριμένων, συγχρόνως δὲ καὶ ἐσωτερικαὶ ἐπαναλήψεις τῶν πράξεων. Κατὰ τὴν πρόσθεσιν, τὴν ἀφαίρεσιν, τὸν πολλαπλασιασμόν καὶ τὴν μίαν περίπτωσιν τῆς διαιρέσεως γίνονται ἐπαναλήψεις προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως, κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀξίας τῆς μονάδος πολλαπλασιασμοῦ καὶ προσθέσεως καὶ κατὰ τὴν μέτρησιν ἀφαιρέσεως

καί προσθέσεως. Γράφουσι δὲ οἱ μαθηταὶ εἰς τὰς σιωπηρὰς αὐτῶν ἐργασίας τὸν συνδυασμὸν, τὸν ὁποῖον προτιμῶσιν, ἀπολύτως αὐτενεργούντες. Ἴσως δὲν χρειάζονται περισσότερα, διὰ νὰ πεισθῆ τις, ὅτι εἶναι περιτταὶ αἱ ἀναλύσεις τῶν ἀφηρημένων ἀριθμῶν καὶ αἱ ἀριθμήσεις, ἀφηρημένων διαμέσεων κ.τ.λ. Ἄλλ' ἴσως θὰ ἠρώτα τις: Κατορθοῦται ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος κατὰ τοιαύτην κατεύθυνσιν; Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος πολλάκις ὄχι, διότι οἱ διδάσκαλοι χειρίζονται δυσχερῶς, κατόπιν ὅμως πολὺ εὐχερῶς. Ἄλλ' ἄς ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ διδάσκαλος τῆς πρώτης φθάνει μέχρι τοῦ 16 π. χ. Τί εἶναι προτιμότερον νὰ γνωρίζωσιν οἱ μαθηταὶ; Τὰς 4 πράξεις, τόσον καλῶς ὡς ὑπέδειξα, μέχρι τοῦ 16, ἢ ἀνιούσαν καὶ κατιούσαν ἀρίθμησιν ἢ καὶ πρόσθεσιν ἔστω καὶ ἀφαιρέσιν μέχρι τοῦ 20; Προφανῶς εἶναι ἀσυγκρίτως προτιμότερον τὸ πρῶτον, μᾶλλον δὲ οὐδεμίαν ἀπολύτως βλάβη προσγίνεται ἐὰν οἱ μαθηταὶ κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον ἐργαζόμενοι μάθωσι μόνον μέχρι τοῦ 16, διότι ἡ ἔκτασις τῶν ἀριθμῶν προσκινεῖται καὶ ὑπὸ τῆς πείρας καὶ δὲν ἔχει τόσην σπουδαιότητα, ὅσην ἡ γνῶσις τῶν πράξεων καὶ τῶν συνδυασμῶν τῶν ἀριθμῶν. Πάντες ἔχομεν ἴδει πολλάκις, ὅτι μαθηταὶ, μὴ γνωρίζοντες πέραν τοῦ 1000, δύνανται νὰ ἐκτελέσωσι πράξεις καὶ ἐπὶ μεγαλυτέρων ἀριθμῶν, διότι κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πράξεων, ὡς γνωστόν, οἱ ἀριθμοὶ ἀνάγονται εἰς μικροτέρους ὡς $15000 : 15$ εἰς $15 : 15$ κ.τ.λ. ἐνῶ, ἐὰν δὲν γνωρίζῃ τις τὴν διαίρεσιν, οὔτε ἐκ τῆς πείρας δύναται νὰ τὴν μάθῃ οὔτε, ἐὰν δὲν διδαχθῆ ταύτην, δύναται νὰ τὴν ἐκτελέσῃ. Ἄλλὰ μήπως δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τοῦ ἀναλυτικοῦ ἐπιτυγχάνεται ἡ διδασκαλία τῶν ἀναγραφομένων θεμάτων εἰς τὸ μάθημα τοῦτο; Πᾶν τοῦναντίον. Συνηθεστάτη εἶναι ἡ ἀπόκρισις διδασκάλων τῆς τετάρτης εἰς τὸ μέσον τοῦ ἔτους, ὅσαςκις προτείνῃ τις πρόβλημα διαιρέσεως. Δὲν ἔμαθαν ἀκόμη διαίρεσιν. Ἐνῶ ὄφειλον νὰ γνωρίζωσιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς τρίτης. Ἐκ τῶν πο-

λυεῶν παρατηρήσεών μου διεπίστωσα, ὅτι, ὅπου ὁ προσανατο-
λισμὸς τῶν διδασκάλων δὲν μετεβλήθη, ὡς υπέδειξα, ἢ κατὰ παρό-
μοιον τρόπον, συμβαίνει συνήθως τὸ ἑξῆς: Ὁ διδάσκαλος διδάσκει
2 ἢ 3 μῆνας πρόσθεσιν, 2 ἢ 3 μῆνας ἀφαίρεσιν, καὶ οὐδόπως πολ-
λαπλασιασμὸν καὶ διαίρεσιν ἢ τοῦλάχιστον διαίρεσιν, τοῦτο δὲ γί-
νεται εἰς ὅλας τὰς τάξεις, ὥστε πολλάκις ἀπέρχονται οἱ μαθηταὶ
τοῦ σχολείου, χωρὶς νὰ γνωρίζωσι τὰς 4 πράξεις. Ὁ διδάσκαλος
θέτων τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας δικαιολογεῖται πρὸς ἑαυτόν: Δὲν
ἄπουσίασα, ἀλλὰ τί νὰ κάνω; δὲν ἐπρόφθασα. Ἐνῶ τὸ κακὸν
ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι κακῶς κατηθύνθη. Ἄλλοτε πάλιν διδάσκει
μὲν ὁ διδάσκαλος καὶ πολλαπλασιασμὸν καὶ διαίρεσιν, ἀλλὰ ραγ-
δαίως, οὕτως εἰπεῖν. Τὴν προτελευταίαν ἢ τὴν τελευταίαν ἑβδο-
μάδα, ὅπως, ἂν ἐνθυμῆσθε, ἐδιδασκόμεθα εἰς τὸ σχολαρχεῖον τὴν
ἀφαίρεσιν, τὴν μείξιν καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἑταιρείας. Ἄλλ’
ὡς δεχθῶμεν καὶ τὴν ἀπίθανον περίπτωσιν, ὅτι προσεκτικώτατοι
καὶ πεπειραμένοι διδάσκαλοι κατανέμουσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν
ἐκάστης πράξεως τὸν προσήκοντα χρόνον καὶ διδάσκουσι πάσας.
Καὶ τότε θὰ συμβαίη τὸ ἑξῆς ἄτοπον. Ἀπὸ τῆς διδασκαλίας μῆ
πράξεως εἰς τινὰ τάξιν μέχρι τῆς διδασκαλίας τῆς αὐτῆς πράξεως
εἰς τὴν ἐπομένην τάξιν, μεσολαβεῖ ἕν ἀκριβῶς ἔτος, οἱ δὲ μαθη-
ταὶ θὰ ἔχωσι λησμονήσει, ὅσα θὰ ἐχρησίμευον ὡς προσλαμβάνου-
σαι παραστάσεις, τοῦτο δὲ εἶναι πολὺ λυπηρόν. Συμβαίνουνσι δὲ
ταῦτα ἐκ τῆς ἐσφαλμένης κατευθύνσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξωθεῖ
τὸ πρόγραμμα ὀρίζον αἰσθητοποιήσιν μεγάλων ἐκτάσεων ἀριθμῶν.
Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀτόπων τούτων πρέπει νὰ διαγραφῶσιν αἱ
ἀνοιῦσαι καὶ κατιοῦσαι ἀριθμήσεις, αἱ διάφοροι ἀναλύσεις τῶν
ἀριθμῶν, ἢ εὗρεις τῶν παραγόντων διαφόρων ἀριθμῶν, νὰ περιο-
ρισθῇ ἡ ἑκτασίς τῶν αἰσθητοποιουμένων ἀριθμῶν καὶ νὰ διδάσκον-
ται ἀμέσως τὰ προβλήματα τῶν 4 πράξεων εἰς πάσας τὰς τά-
ξεις ἐπὶ μικρᾶς ἐκτάσεως ἀριθμῶν καὶ εἶτα νὰ ἐπεκτείνωνται

οἱ ἀριθμοὶ καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνωνται αἱ πράξεις. Τότε δ' ὁ διδάσκαλος ἀνερχόμενος ἐπὶ τῆς ἕδρας θὰ γνωρίζῃ ἀκριβῶς, τί θὰ διδάξῃ, ὡς: «τὰς διαιρέσεις τῆς 6ης δεκάδος» καὶ οὐχὶ νὰ ἀποκρίνηται, ὡς συνήθως, ἀορίστως «λύσιν προβλημάτων». Αἱ δὲ γνώσεις τῶν μνηθητῶν θὰ ὀρίζωνται ὡς ἑξῆς: Γνωρίζουσι μέχρι τοῦ 400, ἦτοι καὶ τὰς 4 πράξεις καὶ ὄχι, ὅπως τώρα, πολλαπλασιασμὸν μόνον ἐπὶ μονοψήφιον κ. τ. τ. Διδάσκεται δ' ἡ ἀπὸ μνήμης λογιστικὴ εἰς πάσας τὰς τάξεις, ἐπὶ πασῶν τῶν πράξεων, ἐπεκτεινομένων βαθμιαίως τῶν ἀριθμῶν, ἀπὸ δὲ τῆς τρίτης πρὸς λύσιν τῶν προβλημάτων γραπτῶς διατυπώνονται καὶ σκέψεις πρὸς ἐκλογὴν τῆς πράξεως. Εἰς τὴν τετάρτην τάξιν ἡ ὀριζομένη ὕλη εἶναι πολλή, διότι εἰς ταύτην πρέπει νὰ γίνωσι πολλαὶ ἐφαρμογαὶ ἐπὶ τῶν ἀνεραίων, νὰ διδαχθῶσι δὲ αἱ ἐπὶ δεκαδικῶν πράξεις, ἡ διάκρισις τῶν σχέσεων τῶν ποσῶν, οἱ συμμιγεῖς καὶ αἱ ἐφαρμογαί. Οἱ συμμιγεῖς θὰ ἔπρεπε νὰ μετατοπισθῶσιν εἰς τὴν πέμπτην, αὐξανόμενων τῶν ὠρῶν τῶν δύο ἀνωτάτων τάξεων. Ἐκ τῆς ἕκτης δὲ δεόν νὰ διαγραφῇ ἡ ὑφαίρεσις καὶ νὰ δίδωνται τὰ περὶ ταύτης προβλήματα καὶ εἰς ἐφαρμογὰς τῶν περὶ τόκου. Ἐκ τῆς Γεωμετρίας πρέπει νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἐκ τῆς πέμπτης ἡ κόλουρος πυραμῆς καὶ ἐκ τῆς ἕκτης ὁ κόλουρος κῶνος δι' ἔλλειψιν χρόνου. Ταῦτα ἄλλως καὶ ἡ σφαῖρα εἶναι μᾶλλον διακοσμητικὰ στοιχεῖα τοῦ προγράμματος, διότι σπανιώτατα διδάσκονται. Ἐπὶ τῆς Ἰχνογραφίας Καλλιγραφίας καὶ Χειροτεχνίας δὲν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμέν τι, εἰμὶ νὰ παρακαλέσωμεν νὰ καταβληθῇ φροντίς νὰ ἐφαρμοζῶνται τὰ ἐν τῷ προγράμματι καὶ νὰ μὴ ἀποτελῶσι καὶ ταῦτα διακοσμητικὸν στοιχεῖον αὐτοῦ. Φροντίς πρέπει νὰ καταβληθῇ ὑπὸ τῶν μελλόντων νὰ συντάξωσι τὸ πρόγραμμα, ἵνα ἑξοικονομηθῇ χρόνος, κατὰ τὸν ὅποιον ὁ διδάσκαλος νὰ παρέχῃ ὁδηγίαν εἰς τὰ μαθήματα ταῦτα, διότι, ὅπως γίνονται νῦν ὡς σιωπηραὶ ἐργασίαι, φόβος εἶναι μήπως ἐπέρχωνται ἀντίθετα τῶν ἐπιδιωκομένων ἀποτελέσματα.

Φροντίς πρέπει να καταβληθῆ και προς παρασκευην του προσω-
πικου εις τα μαθηματα ταυτα, διότι μέγας αριθμος διδασκάλων
δεν ἐδιδάχθησαν και ίδια την Χειροτεχνίαν. Τα θέματα της Ψδδικής
πρέπει να αντικατασταθῶσι, διότι ἐπαλαιώθησαν, τα δὲ ποιήματα
εἶναι γεγραμμένα εις ὑπερκαθαρεύουσαν. Και τὸ μάθημα τοῦτο δὲ
πολλάκις ἀποτελεῖ διακοσμητικὸν στοιχεῖον τοῦ προγράμματος. Εἰς
τὰ διτάξια ὀρίζεται ἀνά $1 + \frac{1}{2}$ καθ' ἑβδομάδα ὥρα εις ἑκάτερον
τῶν τμημάτων, εις δὲ τὰ μονοτάξια $\frac{1}{2}$ ὥρα διὰ τὸ κατώτα-
τον και μία διὰ τὸ ἀνώτερον, ἀνεπαρκῆς δηλαδὴ χρόνος διὰ
μάλιστα, ὅστις ἔνεκα κλιματολογικῶν λόγων αἰσθάνεται
συχνάκις τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκδηλώσῃ διὰ τοῦ ἵσματος τὰ συν-
αισθημάτα του. Πολλοὶ ὅμως διδάσκαλοι δὲν δύνανται νὰ διδά-
ξωσι τὸ μάθημα τοῦτο και ἄλλοι διδάσκουσιν αὐτὸ μετὰ ἀντιθέτων
τῶν προσδοκωμένων ἀποτελεσμάτων. Θὰ ἦτο καλὸν ἂν εἶχομεν
γινάγια Ἐθνικὰ τραγούδια ἐπὶ νεοελληνικῆς μουσικῆς, τὰ ὁποῖα νὰ
συμφωνηθῶσιν, ὡς εἰπεῖν μετὰ τῆς ζωῆς μας, ἀλλ' ἀκόμη δὲν εὐρέ-
θησαν οὔτε ὁ ποιητής, οὔτε ὁ μουσικός. Ἄς ἐλπίσωμεν. Ἐκ τῆς
Γυμναστικῆς τῆς πρώτης πρέπει νὰ ἀφαιρεθῶσι τινα, ὡς αἱ ὀκλάσεις,
αἱ στροφαὶ τοῦ κορμού ἐκ τῆς διαστάσεως και ἐκ τῆς δευτέρας ἢ ἀσκη-
σεως ἰσορροπίας (ἄρσεις τῶν σκελῶν κεκαμμένων ἢ τεταμένων), ἢ πρη-
νοῆς θέσεις και αἱ ἀπὸ ταύτης ἀσκήσεις. Ἐκ τῆς τρίτης αἱ ἀσκήσεις
ἐκ τῆς πρηνοῦς θέσεως, ἐκ δὲ τῆς πέμπτης και ἕκτης μόνον ἀπὸ
τὰς ἀσκήσεις τῶν θηλέων αἱ πρηνεῖς θέσεις και αἱ ἀσκήσεις ἰσορ-
ροπίας ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τῶν ποδῶν κεκαμμένου κατὰ τὸ γόνυ. Ἡ δὲ
παιδαγωγία πασῶν τῶν ἀσκήσεων νὰ μεταφρασθῆ εἰς ἀπλὴν
λογίαν. Γνωρίζω καλῶς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀξίαν τῆς Σουηδικῆς
Γυμναστικῆς, λυποῦμαι ὅμως, διότι οἱ παῖδες τῆς χώρας, ἢ ὁποῖα
ἐδημιούργησε και τὴν Γυμναστικὴν, δανείζονται ἐξ ὑπερβορείων
χωρῶν τὸν τρόπον τῆς ἀσκήσεώς των. Νομίζομεν, ὅτι ἐὰν ἠθέλο-
μεν, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ δημιουργήσωμεν Ἑλληνικὴν Γυμναστικὴν, ἢ

ὅπῃ θὰ προσημόζετο προσφορώτερον εἰς τὴν χαρακτῆρά μας. Διὰ τὸ ὥρολόγιον ἀκούονται παράπονα καὶ γίνεται λόγος περὶ ὑπερκοπώσεως. Ἐπειδὴ ἡ ἔκτασις τούτου προέρχεται ἐκ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἀναλυτικοῦ, ἐφόσον τὸ ποσὸν τῆς ὕλης μένει ἀμετάβλητον, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐλαττωθῶσιν αἱ ὥραι τοῦ ὥρολογίου. Θὰ ἔπρεπε ἐν τούτοις νὰ ἐλαττωθῶσιν. Τὸ Πρόγραμμά μας ἔχει τὴν αὐτὴν περίπου ὕλην πρὸς τὸ Γερμανικὸν καὶ τὰς αὐτὰς ὥρας, περισσοτέραν δὲ τῶν Γαλλικοῦ καὶ Ἰταλικοῦ καὶ περισσοτέρας ὥρας. Οἱ Γάλλοι ἔχουσιν ἐπτὰ ἀξίεις, τῶν ὁποίων ἐκάστη ἐργάζεται ἐπὶ 30 ὥρας, οἱ δὲ Ἰταλοὶ ἕξ, ἕξ ὧν ἡ τελευταία συμπληρωματικὴ, ἔχουσα 8 ὥρῶν ἐπαγγελματικὴν ἐργασίαν, ἐργάζονται δὲ ἡ μὲν παρασκευαστικὴ, κατωτάτη, 34 ὥρας, τὸ πλεῖστον τῶν ὁποίων διαμένει ἐν τῇ παιδικῇ κήρῳ, αἱ δὲ λοιπαὶ ἀνά 25. Ἐνομίσαμεν, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ὀρισθῶσιν ὑφ' ἡμῶν τὰ δι' ἕκαστον μάθημα θέματα, ἀλλὰ μόνον αἱ κατευθύνσεις. Εἴχομεν ὑπ' ὄψει ὀμιλοῦντες τὸ πρόγραμμα τοῦ ἑξαταξίου, νομίζομεν δὲ ὅτι εἰς πάντα τὰ εἶδη τῶν σχολείων τὰ κεφάλαια τῆς ὕλης πρέπει νὰ εἶναι τὰ αὐτά, αἱ δὲ ὁδηγίαι, διάφοροι καὶ ἐκτενεῖς. Ὡσαύτως πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν ὁδηγίαι εἰδικαὶ καὶ διὰ τὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ διδάσκωνται κατὰ προτίμησιν ἐκτενεστέρον εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς χώρας, γεωργικά, κτηνοτροφικά, κ. τ. λ. Ὅσον περιληπτικώτερον δὲ θὰ εἶναι τὸ πρόγραμμα, τόσον περισσοτέρα ἐλευθερία ἀφήνεται εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ τόσοφ ἀφθονότερα πρέπει νὰ εἶναι αἱ ὁδηγίαι, διὰ νὰ μὴ γίνῃ κακὴ χρῆσις τῆς ἐλευθερίας, ἐὰν ἡ ἀντίληψις αὕτη ἐπικρατήσῃ. Φυσικὰ αἱ ὁδηγίαι θὰ ἐξαρτηθῶσιν ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς πραγματικότητος, τὴν ὁποίαν θὰ ἔχῃ ἡ Ἐπιτροπὴ. Παρακαλοῦμεν δὲ τὸν κ. Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας, ἵνα, ἐὰν εἰσαρестῆται, διατάξῃ νὰ ζητηθῇ καὶ ἡ γνώμη τῶν λειτουργῶν τῆς ἐκπαίδευσεως. Τολμῶ νὰ πιστεύω, ὅτι ἡ γνώσις τῆς πραγματικότητος ἀποτρέπει τινὰ τῶν αὐτοσχεδιασμῶν καὶ ἐὰν δ' ὑποτεθῇ ἀκόμη, ὅτι

οἱ ἐκπαιδευτικοὶ ἐρωτώμενοι δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ παράσχωσι τι ἀξιοσημεῖωτον περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, καὶ ἡ πραγματικότης αὕτη τῆς ἀγνοίας των θὰ εἶναι θλιβερὰ μὲν, ἀλλὰ πάντως ὠφέλιμος καὶ διδακτικὴ πραγματικότης».

Δίδεται κατόπιν ὁ λόγος εἰς τὸν τρίτον Εἰσηγητὴν, Ἐπιθεωρητὴν Κορινθίας, κ. Β. Παπαγεωργίου, ὅστις παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς :

«Ἐλλείπει χρόνου περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος.

Α'. Εἶναι ἀνάγκη Ἄν. Προγράμματος; Ἐὰν πρόκειται νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ Σχολεῖον Ἐργασίας, τότε τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα δὲν χρειάζεται καθόλου, ἀλλὰ θ' ἀπαιτηθῇ ἰδιαίτερον διάγραμμα κατὰ σχολεῖον ἀναλόγως τῶν ἰδιαίτερων συνθηκῶν καὶ τοῦ περιβάλλοντος, ὥστε νὰ καθορισθῶν τὰ στηρίγματα, ἔφ' ὧν θὰ δώσῃ τὴν κατεύθυνσιν ὁ διδάσκαλος μὲ τὴν μέθοδον σχολείου ἔργασίας. Ἄλλὰ τοιαῦτα σχολεῖα διὰ πολλὰ ἔτη, μού φαίνεται, δὲν θὰ ἴδωμεν λειτουργοῦντα πλήρως καὶ σκοπίμως. Ἀνάγκη τότε νὰ μὴ παραβλέψωμεν τὴν σημερινὴν πραγματικότητα. Καὶ ἐφόσον ἔχομεν τὸ σημερινὸν Μωσαϊκὸν τῆς προελεύσεως τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἐφαρμόζωμεν τὴν Ἑσβαρτιανὴν μέθοδον μὲ ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέραν αὐτενέργειαν τῶν μαθητῶν. Καὶ συνεπῶς ἡ ἀνάγκη ὑπάρξεως Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος εἶναι ἀπαραίτητος τόσον διὰ τοὺς ἐπιμελεῖς, ὅσον καὶ διὰ τοὺς ὀκνηροὺς διδασκάλους. Βεβαίως τὸ Πρόγραμμα καὶ τὸ τελειότερον ἀκόμη, οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει ἄνευ καλοῦ διδασκάλου. Οἷχ ἥτιον ὅμως ἀποτελεῖ σπουδαῖον στηρίγμα διὰ πάντα δημοδιδασκαλὸν θέλοντα νὰ ἐργασθῇ.

Β'. Πῶς θὰ συνταχθῇ τὸ Α. Πρόγραμμα. Ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόγραμμα δὲν εἶναι δυνατόν, οὔτε σκόπιμον νὰ ἐφαρμόζεται εἰς ὅλας,

τὰς περιφερείας τοῦ Κράτους, διότι ὑπὸ ἄλλας συνθήκας εὐρίσκονται αἱ περιφέρειαι τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης καὶ ὑπὸ ἄλλας αἱ περιφέρειαι τῆς Πελοποννήσου καὶ Νήσων. Καὶ πάλιν εἰδικώτερον ἐξετάζοντες τὸ ζήτημα τοῦτο εὐρίσκομεν, ὅτι καὶ εἰς τὰς περιφερείας ἑνὸς τμήματος τοῦ Ἔθνους μας, π. χ. τῆς Πελοποννήσου, δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ πλήρως τὸ αὐτὸ Ἄ. Π., διότι ἄλλαι αἱ συνθήκαι τῆς ζωῆς π. χ. τῆς Ἀργολιδοκορινθίας καὶ ἄλλαι αἱ τῆς Λακωνικῆς. Καὶ πάλιν ἀκόμη εἰδικώτερον, ἐὰν παρατηρήσωμεν μετὰ προσοχῆς, οὔτε εἰς αὐτὰς τὰς περιφερείας ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Νομοῦ εἶναι δυνατὴ ἡ πλήρης ἐφαρμογὴ τοῦ αὐτοῦ Ἄ. Π. π. χ. τὸ περιβάλλον καὶ αἱ ἀσχολίαι τῶν κατοίκων καὶ τὰ προϊόντα, ἅτινα παῖζον μέγιστον ρόλον εἰς τὴν σύνταξιν τῶν Ἄ. Π. εἶναι ἄλλαι εἰς τὴν περιφέρειαν Κορινθίας καὶ ἄλλαι εἰς τὴν τῆς Ἀργολίδος. Καὶ πάλιν προχωροῦμεν, ἂν θέλετε, καὶ ἀκόμη περαιτέρω. Παρατηρήσαμεν, ὅτι οὔτε καὶ εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς αὐτῆς περιφερείας εἶναι δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ αὐτοῦ Ἄ. Π. π. χ. εἰς τὴν Κορινθίαν ἄλλαι ἀσχολίαι καὶ συνθήκαι ζωῆς εἶναι εἰς τὰ πεδινὰ μέρη, ἄλλαι καὶ διάφοροι εἰς τοὺς ὄρεινους Δήμους καὶ τέλος ἄλλαι καὶ διάφοροι εἰς τοὺς δύο Ἀλβανοφώνους Δήμους Περαχωριτῶν καὶ Σολυγείας. Ὡστε; Ὡστε καὶ τὸ νῦν ἐν χρήσει Ἄ. Π. ἐφήρμοζα πάντοτε πλημμελῶς καὶ ἐλαστικῶς. Ἐξομολογοῦμαι τὴν ἁμαρτίαν μου. Προσπαθοῦσα νὰ τηρῶ τὰ κυριώτατα σημεῖα τοῦ ἐπισημοῦ προγράμματος, νὰ μὴ ἐξέρχωμαι τοῦ πλαισίου τούτου, ἀλλὰ καὶ ἐπέτρεπα πρωτοβουλίαν καὶ πειραματισμούς. Ἐπειραματίσθημεν εἰς πλείστας περιφερείας καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ πλείστων δημοδιδασκάλων πρὸς καταρτισμὸν Ἄ. Προγράμματος, ἐὰν δὲ δὲν κατελήξαμεν εἰς τὸν ἐπιδιωχθέντα σκοπὸν, αὐτὸ ὀφείλεται εἰς πλείστα αἴτια, μερικὰ τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Ὅτι ἀπ' ὅτου εἰσῆχθημεν εἰς τὸ ἐπιθεωρητικὸν στάδιον (1915), εἶχομεν πάντοτε νὰ ἀντιμετωπίζωμεν ἀνωμαλίας Πολιτικῆς,

Κοινωνικάς και Ἐκπαιδευτικάς. Συνέπεια τούτων εἶναι, ὅτι ἐστεροῦμεθα τῆς δεούσης ψυχικῆς ἡρεμίας.

β) Ὅτι δὲν ἐμείναμεν, ὅσον χρόνον ἔπρεπεν, εἰς ἐκάστην περιφέρειαν.

γ) Ὅτι δὲν μᾶς ἐδόθη οὐδεμία παρῴθησις σχετικῆ οὔτε ἐκ τῶν ἄνω, οὔτε ἄλλοθεν ποθέν.

δ) Ὅτι ἐστεροῦμεθα τοῦ ὕλικου χρόνου καὶ τῆς δεούσης ἀνέσεως, ἅτινα ἀπαιτοῦνται ἀπαραιτήτως διὰ τοιαύτην παρατήρησιν καὶ ἐργασίαν.

Τὸ σχέδιον τοῦ Α. Π. ἐκάστης περιφέρειας θὰ συνταχθῆ ὑπὸ τῶν δημοδιδασκάλων ἐν συνεργασίᾳ καὶ διὰ καθοδηγήσεως τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Ὅταν ὑποχρεωθοῦν οἱ δημοδιδάσκαλοι μίᾳ περιφέρειας, νὰ τηρήσουν ἐπακριβῶς τὸ βιβλίον ὕλης κατὰ τὸ κάτωθι ἀπλοῦστατον σύστημα, τὸ ζήτημα τοῦ Α. Πρ. ἐλύθη κατὰ μέγα μέρος.

Χρονολογ.	Μεθοδ. Ἐνότης	Περίληψις διδαχθ. ὕλης	Ποίων ἐποπτικῶν μέσων ἐγένετ. χρῆσις
15 - X - 30	Ἄργον. Ἐκ- στρατεία	Ἰάσων, Ἰωλκός, Πελίας Ἄργῶ	
18 - X - 30	» »	Ἐκκίνησις, Κολχίς, Συμ- πληγάδες	

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ σχολικοῦ ἔτους ὑπολογίζει τὴν διδακτέαν ὕλην ὁ δημοδιδάσκαλος καὶ τὸν διατιθέμενον χρόνον καὶ κανονίζει τὴν ἔκτασιν τούτων. Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἕκαστος δημοδιδάσκαλος θὰ ζυγίσῃ τὴν ὕλην. Τότε θὸ ἴδη, ἂν ἐπερίσσευσεν ὕλη ἢ χρόνος, ὅτε ἀναπτύσσει ἢ συμπτύσσει διαφορῶς μεθοδικὰς ἐνότητας. Τὸ δεῦτερον ἔτος θὰ γίνῃ πάλιν ἐμπεριστατομένη ζύγισις τῆς ὕλης ὥστε εἰς τὸ τέλος τῆς διέταξις εἰς Δημοδιδασκαλικὸν Συνέδριον νὰ

γίνῃ ἐπεξεργασία ὅλου τοῦ ὕλικου τούτου καὶ κατάταξις αὐτοῦ (μονοτάξια, διτάξια κ. λ. π). Εἰς τὸ ζήτημα τῆς τηρήσεως τοῦ βιβλίου τῆς διδασκομένης ὕλης θὰ ἀφήσωμεν πρωτοβουλίαν καὶ ἐλευθερίαν εἰς τοὺς διδασκάλους. Π. χ. θὰ διδαχθοῦν ὅλα τὰ κεφάλαια τῆς Ἱστορίας, ποῦ ἀφοροῦν τὸν τόπον. Π. χ. Εἰς τὴν Κορινθίαν ἔχομεν κεφάλαια τῆς Ἱστορίας Ἀρχαίας Ἑλλάδος, τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων, τῆς Βενετοκρατίας καὶ Φραγκοκρατίας καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων. Αὐτὰ θὰ διδαχθοῦν εἰς τὰς ἀντιστοίχους τάξεις. Συνεπῶς θὰ παραλείψωμεν ἄλλα κεφάλαια τοῦ προγράμματος καὶ ἄλλα θὰ συμπίψωμεν εἰς τὸ ἐλάχιστον. Ἔχομεν δηλαδὴ Ἱστορίαν Ἑρακλέους, Θησέως, Νεμέαν, Στυμφαλίδας ὄρνιθας, Λεοναίαν ὕδραν, Ἀρχοκόρινθον, Φρούρια Ἑνετικά, Λεοβενάκια. Ἔχομεν ἀγῶνας Ἰσθμια, Νέμεα. Ἔχομεν τὴν πλουσίαν Συκῶνα μὲ τὴν Ἱστορίαν τῆς καὶ ἔχομεν ἕκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κ. τ. τ. Εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν θὰ ἀφιερωθοῦν ἰδιαιτέρα μαθήματα διὰ νὰ μάθουν περὶ λιτρῶν, περὶ μέτρων βάρους, ἐπιφανείας, τροπῆς λιτρῶν εἰς ὀκάδας καὶ τανάπαλιν κ. τ. τ. Εἰς τὴν φυσικὴν Ἱστορίαν θὰ προτιμηθοῦν τὰ ἐπιχωριάζοντα φυτὰ, τὰ γνωριμώτερα εἰς τοὺς μαθητάς. Θὰ κάμωμεν ὅμως καὶ μαθήματα περὶ σταφιδοκαλλιεργείας, περὶ καλλιεργείας ἐλαίας, περὶ κατασκευῆς οἴνου, σάπωνος, παρασκευῆς ἐλαιῶν κ. τ. τ. Ἐπίσης θὰ διδαχθοῦν τὰ περὶ τροφῶν τῶν φυτῶν, περὶ λιπασμάτων, ἁπλῶν καὶ συνθέτων κ. τ. τ. Εἰς τὴν Φυσικὴν καὶ Χημείαν θὰ διδαχθοῦν περὶ ἀποστάξεως τῶν σιεμφύλων, περὶ ἀποξηράνσεως τῆς σταφίδος κ. τ. τ. Εἰς τὴν Γεωγραφίαν θὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν χωρῶν, ὅπου καταναλίσκεται ἡ σταφίς. Καὶ ἐν γένει θὰ δώσωμεν τοπικιστικὸν χαρακτῆρα εἰς τὸ Α. Πρόγραμμα. Καὶ τώρα ἐνθυμοῦμαι, ὅτι εἰς τὸ Μόναχον ἡ ὅλη ὕλη τοῦ Προγράμματος περιστρέφεται περὶ τὴν ζυθοποιίαν, εἰς δὲ τὴν Βυτεμβέργην εἰς τὴν τυπογραφίαν. Τὸ ὕλι-

κόν τοῦτο κατατασσόμενον ὑπὸ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν δοκιμοτέρων δημοδιδασκάλων παραδίδεται εἰς τὸ Κεντρικὸν Ἐπιτελεῖον τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ὁποῖον εἶναι τὸ Σὸν Γνωμοδοτικόν, πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐπεξεργασίαν καὶ τακτοποίησιν. Καὶ ἔτσι μετὰ τὴν ἐργασίαν τῶν Ἑλλήνων δημοδιδασκάλων, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν Ἑλλήνων Ἐπιθεωρητῶν καὶ διὰ πειραματισμῶν ἐπὶ Ἑλλήνων μαθητῶν θὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὸ ἀσφαλέςτατον καὶ ἀκριβέστατον Α. Πρόγραμμα διδασκίας ὕλης εἰς τὴν περιφέρειαν Κορινθίας. Τότε ἐπιτυγχάνομεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ Σὸς μας Πρόεδρος τοῦ Γνωμοδοτικοῦ ἐτόνισε χθές, ὅτι δηλ. θὰ δημιουργήσωμεν Ἑλληνικὴν ἐργασίαν ὑπὸ Ἑλλήνων διδασκάλων καὶ ἐπὶ Ἑλλήνων μαθητῶν. Καὶ τότε τὸ οὕτω κατασκευασθησόμενον πρόγραμμα θὰ δύναται νὰ ἐπιμείνω εἰς τοὺς νεαροὺς διδασκάλους ὅπως τὸ ἐφαρμόσουν ὡς ἐργασίαν ὅλης τῆς περιφέρειάς. Μετέπειτα ἀκριβεστέρα ἐπεξεργασία θὰ ἐπέτρεπεν, ὥστε ἡ καταρτισθεῖσα διδασκία ὕλη νὰ κατανεμηθῇ καὶ κατὰ μῆνα, ὡς ἔχει γίνει τοῦτο καὶ εἰς τὸ Γαλλικὸν πρόγραμμα, καί, ἂν θέλωμεν καὶ ἀκόμη καὶ καθ' ἑβδομάδα. Μόνον ἐργασία τοιαύτη βασισμένη στὰ δεδομένα, τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν, σὲ στηρίγματα γνώριμα, δύναται νὰ διευκολύνῃ καὶ προαγάγῃ τὸ ἔργον τοῦ Λαϊκοῦ Σχολείου. Ἐνθυμοῦμαι, ὅταν διὰ πρώτην φορὰν εἰσήχθη τὸ Ἀναγνωστικὸν τῆς Γ' τάξεως «τὰ Ψηλὰ Βουνά», τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς νεωτέρας μας λογοτεχνίας, τὰ μὲν Ρουμελιωτόπαιδα τὰ ἠλέκτριζε κυριολεκτικῶς, τὰ τῆς Πελοποννήσου ὀλιγώτερον, τὰ δὲ τῆς Κρήτης καὶ τῶν νήσων τὰ ἀφῆγεν ἀδιάφορα. Μόνον ὅταν ἡ πῆρα καὶ πράξις συνεργασθοῦν μετ' ἐμπιστοσύνης μετὰ τῆς θεωρίας καὶ τῆς ἐπιστήμης εἶμαι τῆς ἰδέας, ὅτι θὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σύνταξιν τοῦ τελειότερου Α. Π. Ἡ τιμὴ ἐνὸς τοιούτου σημαντικοῦ ἔργου θὰ ἀνήκῃ εἰς τοὺς Ἑλληνας δημοδιδασκάλους, εἰς τοὺς Ἑλληνας Ἐπιθεωρητάς, εἰς τὸ Γνωμοδοτικὸν μας Συμβούλιον. Καὶ ἔτσι ὅλοι οἱ λειτουργοὶ καὶ

ἱεροφάνται τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ μεταπολεμικοῦ Λαϊκοῦ σχολείου θὰ ἀφήσωμεν καὶ ἔχνη τῆς διαβάσεώς μας διὰ τὰς ἐπερχομένας γενεάς».

Ὁ κ. Πρόεδρος, συνοψίζων ἐν ὀλίγοις τὰ ὑπὸ τῶν κ. Εἰσηγητῶν θιγθέντα κύρια σημεῖα τοῦ ὑπὸ συζήτησιν θέματος, εὐρίσκει, ὅτι τοῦτο εἶναι τόσον ἐκτενές, ὥστε θὰ ἠδύνατο αὐτὸ καὶ μόνον νὰ καταστῇ ἀντικείμενον ἰδιαίτερου πολυημέρου συνεδρίου. Ἐπειδὴ ὁμως καὶ τὰ ἄλλα θέματα τοῦ συνεδρίου, τῶν ὁποίων ἡ ἐκλογή ἐγίνε κατόπιν γνωμοδοτήσεως τῶν κ. Ἐπιθεωρητῶν, εἶναι ἐξ ἴσου ζωτικά καὶ ἐπείγοντα, παρακαλεῖ νὰ περιορισθῇ ἡ συζήτησις εἰς τὰ ἐπόμενα μόνον κεντρικώτερα σημεῖα, διὰ νὰ κατορθωθῇ ἡ ἐντὸς τῆς ἡμέρας ἀποπεράτωσις τῆς συζητήσεως:

1) Ἡ ἐλαστικότητα καὶ ἡ κατὰ τόπους ἐλευθερία ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματος.

2) Τὸ εἶδος καὶ ἡ ποσότης τῆς ὕλης καὶ τῶν μαθημάτων τοῦ προγράμματος.

3) Τὸ ὥρολόγιον πρόγραμμα.

4) Σχολικὴ ζωὴ καὶ πρόγραμμα.

Ὁ κ. Πρόεδρος θέτει εὐθὺς μετὰ τοῦτο ὑπὸ συζήτησιν τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἀνωτέρω σημείων, ἦτοι τὸ ζήτημα τῆς ἐλαστικότητος καὶ τῆς κατὰ τόπους ἐλευθερίας ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματος.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Φιλιατῶν κ. Γ. Φωτόπουλος ἐξαίρει σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ τὰ ἀκόλουθα στοιχεῖα:

Α') Θεωρεῖ ἀπαραίτητον τὴν ὕπαρξιν ἐνὸς Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος διὰ νὰ προσανατολίξῃ τὸν Δημοδιδάσκαλον καὶ ἰδίως τὸν ἄπειρον.

Β') Φροεῖ, ὅτι τοῦτο θὰ εἶναι κατ' ἀνάγκην γενικόν, ἀλλὰ ἐν ταύτῳ καὶ ἀρκετὰ πλούσιον, διὰ νὰ ἡμπορῇ ἐλευθέρως ὁ διδάσκαλος νὰ κάμνῃ ἐκλογὴν ἐκείνων τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα προσαρ-

μόζονται πρὸς τὸ περιβάλλον τοῦ σχολείου καὶ τὰς κατὰ τόπους ἀνάγκας, κοινωνικάς, πλουτοπαραγωγικάς κ. τ. λ.

Γ) Τονίζει, ὅτι ἡ ἐκλογή τῆς ὕλης σὲ κάθε ἐκπαιδευτικὴν περιφέρειαν πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ τὸν Ἐπιθεωρητὴν μὲ τὴν συνεργασίαν τῶν διδασκάλων.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Λέσβου κ. Ἰωάννης Καπερονᾶρος παρατηρεῖ, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νῆ χωρισθῆ τὸ ζήτημα «τῆς ἐλαστικότητος τοῦ προγράμματος» ἀπὸ τὸ ζήτημα «τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων», διότι ἡ ἐλαστικότης τοῦ προγράμματος εἶναι ἀπόλυτα ἐξηρημαμένη ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων. Καὶ δι' αὐτὸ, αὐτὸς τοῦλάχιστον, θὰ τὰ ἐξετάσῃ συσχετισμένα. Δι-
πώνει μετὰ τοῦτο τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ τροποποιηθῆ τὸ Ἀναλυτικὸν πρόγραμμα εἰς τὰ Φυσιογνωστικά, τὴν Γυμναστικὴν καὶ τὴν Χειροτεχνίαν. Αἰτιολογεῖ δὲ τὰς ἀντιλήψεις του καὶ ἀναπτύσσει τὰς λεπτομερείας. Προσθέτει, ὅτι πρέπει νὰ συνταχθῆ ἓνα Γενικὸν ἀναλυτικὸν πρόγραμμα, ποῦ νὰ περιλαμβάνῃ ὅλα τὰ μαθήματα κάθε εἶδους σχολείου. Σὲ κάθε ἐκπαιδευτικὴν περιφέρειαν πρέπει νὰ συγκροτηθῆ συνέδριον Ἐπιθεωρητοῦ καὶ διδασκάλων, νὰ ἐξετασθοῦν δὲ καὶ νὰ καθορισθοῦν, ποῖα μαθήματα πρέπει νὰ διδάσκονται συμπληρωματικά σὲ κάθε περιφέρειαν. Τὰ πορίσματα τῶν τοιούτων συνεδρίων θὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὸ Σὸν Γνωμοδοτικὸν Συμβούλιον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν ἐξέτασίν των θὰ ληφθοῦν τὰ ἐνδεικνύμενα μέτρα.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Χανίων κ. Ἰωάννης Ζαγοριανᾶκος λέγει τὰ ἀκόλουθα: Τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα δύναται νὰ καθορίζῃ μόνον τὰς γενικάς γραμμάς, τὰ δὲ καθέκαστον πρέπει νὰ ὁδημίζονται ὑπὸ τοῦ διδακτικοῦ καὶ ἐποπτικοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὁποῖον θὰ καθορίζῃ, τί πρέπει νὰ διδάσκειται εἰς ἕκαστον τόπον. Ἐφαρμογὴ προγράμματος ἄνευ ἐλευθέρως κινήσεως τῶν εφαρμο-

στών αὐτοῦ θὰ δυσχεράνη μᾶλλον ἢ θὰ εὐκολύνῃ τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς. Δέον ἐν τούτοις νὰ σημειωθῇ, ὅτι καὶ τὸ ἰσχυὸν πρόγραμμα δὲν στερεῖται ἐλαστικότητος. Εἰς τὰ Φυσιογνωστικά π. χ. παρέχεται ἐλευθερία ἐπιλογῆς. Εἰς τὴν Ἱστορίαν ἐπιτρέπεται ἡ διδασκαλία τῆς τοπικῆς τοιαύτης, ὅπερ δύναται νὰ γίνῃ χωρὶς νὰ παραλειφθῇ καὶ ἡ ἄλλη ὕλη, ἣτις δύναται νὰ περιορισθῇ κατὰ τὴν ἔκτασιν, παραλειπομένων πολλῶν λεπτομερειῶν πρὸς ἐξοικονόμησιν χρόνου. Εἰς τὰ τεχνικά ἐξ ἄλλου μαθήματα δὲν φαίνεται ν' ἀποκλείονται ὁ χορὸς καὶ τὰ δημώδη ἔσματα, ὅπως ἐλέχθη. Ἡ δὲ διδασκαλία τῶν λοιπῶν μαθημάτων χωλαίνει οὐχὶ ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ Προγράμματος, ἀλλ' ἐξ ὑπαιτιότητος τῶν διδασκόντων. Εἰς τὰ Θρησκευτικά ἀπαιτεῖται ὁ ὑποδειχθεὶς περιορισμὸς, ἀλλ' ὑπάρχει φόβος νὰ δημιουργηθῇ ἀπὸ καλοθελητᾶς κοινωνικὸς σάλος. Προσθήκη πρέπει νὰ γίνῃ ὡς πρὸς τὰ Γεωπονικά, ἐφόσον ἀναγκαῖον παράστημα θὰ εἶναι ὁ Σχολικὸς Κήπος, δι' ὃ καὶ πρέπει νὰ καθορισθῇ ἰδιαιτέρα ὥρα ἐργασίας ἐν αὐτῷ, ὅπως πρέπει νὰ καθορισθῇ τοιαύτη καὶ διὰ τὴν Χειροτεχνίαν. Πρόγραμμα κατὰ τὸ σχολεῖον ἐργασίας δὲν δύναται νὰ συστηθῇ γενικόν, ἐφόσον οἱ διδάσκαλοι ἀγνοοῦν τὸ σύστημα τοῦτο, εἶναι ὅμως ἀπαραίτητον νὰ συνταχθῇ καὶ τοιοῦτο δι' ἐκείνους τοὺς διδασκάλους, οἱ ὅποιοι δύναται νὰ τὸ ἐφαρμόσουν.

Ὁ Ἐπιθεωρητῆς Γόρτυνος κ. Τρύφων Παπαθανασίου ὑποβάλλει εἰς τὸ Προεδρεῖον τὴν παράκλησιν, ὅπως ἐπειδὴ τὰ 4 διακριθέντα κύρια σημεῖα τοῦ ὑπὸ συζητήσιν θέματος εἶναι συνυφασμένα πρὸς ἄλληλα, ἐπιτραπῇ ἡ γενίκευσις τῆς συζητήσεως καὶ ἡ ὁμιλία ἐπὶ τοῦ ὅλου θέματος.

Ὁ κ. Πρόεδρος, συναινούντων καὶ τῶν κ. συνέδρων, δέχεται τὴν ἀνωτέρω πρότασιν.

Ο Έπιθεωρητής Γόρτυνος κ. Τ. Παπαθανασίου λέγει μετὰ τοῦτο τὰ ἀκόλουθα:

Α') Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ ὄρολογίου προγράμματος ἔχω νὰ παρατηρήσω τὰ ἑξῆς:

1) Τὰ ὄρολόγια προγράμματα τοῦ δημοτικοῦ Σχολείου πρέπει νὰ συνταχθοῦν καὶ κατὰ ἡμέρας.

2) Αἱ ἐπεξηγηματικαὶ εἰς αὐτὰ σημειώσεις πρέπει νὰ εἶναι ἀφθονώτεραι, διὰ νὰ διαφωτίζωνται ὅλα τὰ σημεῖα.

3) Ἡ διάρκεια τῆς διδασκαλίας ἐκάστου μαθήματος δέον νὰ εἶναι μιᾶς ὥρας τοῦλάχιστον, νὰ λείψουν δὲ τὰ ἡμῶρια, διὰ νὰ δύναται νὰ δημιουργηθῇ συνείδησις τῶν πραγμάτων.

4) Τὸ αὐτὸ μάθημα πρέπει νὰ διδάσκεται τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς ὅλας τὰς τάξεις.

5) Τὰ σχολεῖα δέον νὰ λειτουργοῦν μόνον ἀπὸ τῆς 8 π. μ.— τῆς 1 μ. μ.

6) Ὁ Διευθυντὴς ταῦ βταξίου καὶ ἑταξίου πρέπει νὰ λάβῃ ὀλιγοτέρας ὥρας.

Β') Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος ἔχω νὰ παρατηρήσω τὰ ἑξῆς:

1) Πρέπει νὰ συνταχθῇ νέον Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον νὰ ἀναγράφῃ τὰ κύρια σημεῖα ἐκάστης μεθοδικῆς ἐνότητος, τὰς πηγὰς τῆς ὕλης καὶ τὰ διδακτικὰ ὄργανα καὶ μέσα Π. χ. Ἐκεῖ, ποὺ γράφει σήμερον τὸ πρόγραμμα «βρασμός, ἐξαέρωσις» θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθῇ: 1) Βρασμός, 2) φαινόμενα, 3) θερμοκρασία, εἰς τὴν ὁποίαν συντελεῖται, 4) ἀποτελέσματα (ἐξαέρωσις, φόνος μικροβίων) 5) διδακτικὰ μέσα.

2) Εἰς ἕκαστον μάθημα δέον νὰ προστεθοῦν, ὅπου εἶναι ἀνάγκη, στοιχεῖα οἰκονομικὰ (παραγωγή, ποσότης, ποιότης, τιμὰ, μεταφορά, εἰσαγωγή, ἔξαγωγή).

3) Ἡ Ὑγιεινὴ πρέπει ν' ἀποτελέσῃ ἴδιον μάθημα.

4) Δέον να καταργηθῆ τὸ μάθημα τῆς Καλλιγραφίας.

5) Πρέπει να διαρευθοῦν τὰ σχολεῖα εἰς ἀγροτικά με ἐνίσχυ-
σιν τοῦ μαθήματος τῆς Γεωργίας καὶ Κτηνοτροφίας, καὶ εἰς ἀστι-
κὰ με ἐνίσχυσιν τῶν Χειροτεχνικῶν μαθημάτων.

6) Ἡ Γυμναστικὴ εἰς τὰς 4 κατωτέρας τάξεις πρέπει ν' ἀνι-
κατασταθῆ διὰ παιδιῶν καὶ ἀσκήσεων εἰς τὴν τακτικὴν (σύνταξις),
βάδις, προσοχή, διάλυσις, ἀνασύνταξις).

7) Τὸ μάθημα τῆς Γραμματικῆς πρέπει να περιορισθῆ εἰς
τὴν διδασκαλίαν τῶν σημείων τῆς στίξεως καὶ τοῦ τονισμοῦ καὶ
εἰς τὸν σχηματισμὸν ὀρθογραφικῶν κατηγοριῶν ἐκ λέξεως τοῦ
Ἀναγνωστοῦ.

8) Τὰ ἀγροτικά σχολεῖα (μονοτάξια) πρέπει να ἔχουν 4 τάξεις,
τὰ δὲ ἀστικά καὶ τῶν ἀγροτικῶν κέντρων 6.

9) Ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν πρέπει να λείψουν οἱ Ἡρωϊκοὶ χρόνοι.

10) Ἀπὸ τὴν α' καὶ β' τάξιν πρέπει να λείψουν αἱ προσευχαὶ
καὶ ν' ἀρχίζῃ τὸ μάθημα δι' ἄσματος.

11) Τὰ Ἀναγνωστικά δέον να ἔχουν καὶ ἀνθρωπιστικὴν δι-
δασκαλίαν.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Μαντινείας καὶ Κυνουρίας κ. Κοσμάς Μι-
χαηλίδης προτείνει σχετικῶς με τὸ προκείμενον θέμα τὰ ἀκόλουθα :

1) Να δοθῆ μεγάλη ἐλαστικότης εἰς τὸ Ἀναλυτικὸν πρόγραμ-
μα, τὸ ὁποῖον θὰ δεῖσῃ να συνταχθῆ ἀναλυτικώτερον τοῦ ἐν
ἰσχύϊ καὶ πρὸ παντὸς ὡς πρὸς τὰ Φυσιολογικὰ μαθήματα. Διὰ
τὰς τοπικὰς ἀνάγκας δέον να παρατεθοῦν παραρτήματα, ὥστε να
εὐρίσκη τὴν ἀρμόζουσαν ὕλην ὁ διδάσκων εἰς παραλιακοὺς τόπους,
εἰς ὄρεινους, εἰς πεδινούς, εἰς κτηνοτροφικούς, εἰς γεωργικούς,
εἰς βιομηχανικούς κ. ο. κ. Τὴν διδασκαλίαν ὕλην ἐκ τοῦ προγράμ-
ματος θὰ ὀρίζῃ δι' ἕκαστον σχολικὸν ἔτος ὁ Ἐπιθεωρητὴς μετὰ
τῶν διδασκάλων τῶν καθέκαστον τμημάτων. Ἡ ὕλη θὰ κατα-

γράφεται ἐπιμελῶς καὶ εἰς τὸ τέλος εἰς σχολικοῦ ἔτους θὰ ἐξελεγχθῆ, ἂν πρέπει νὰ ἐλαττωθῆ ἢ αὐξηθῆ ἢ τροποποιηθῆ κατὰ ποιόν.

2) Νὰ καταργηθῆ τὸ ἰδιαίτερον μάθημα τῆς Καλλιγραφίας καὶ νὰ ὀρισθῆ, ὅτι θὰ καλλιεργῆται ἡ καλὴ γραφὴ εἰς πάντα τὰ γραπτὰ τοῦ μαθητοῦ.

3) Νὰ καταργηθῆ καὶ ἐπισήμως, ὡς κατηγορήθη ἀνεπισήμως ἡ κεκλιμένη γραφὴ καὶ νὰ καθιερωθῆ ἡ μόνη ὀρθὴ — ὀ ρ θ ἢ γραφὴ.

4) Διὰ τὸ μάθημα τῆς Χειροτεχνίας νὰ συνταχθοῦν λεπτομερέστεραι ὁδηγαί κατὰ κλάσεις (π. χ. χαρτονίου, χάρτου, ὑφάσματος), κατὰ τάξεις καὶ κατὰ φύλον τῶν μαθητῶν.

5) Νὰ ληφθῆ μέριμνα διὰ τὴν ἀριωτέραν διδασκαλίαν τῆς Γυμναστικῆς καὶ Ὀδικῆς, διότι τὰ μαθήματα αὐτὰ παραμελοῦνται εἰς τὰ πλεῖστα τῶν σχολείων ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀνικανότητος τῶν διδασκάλων.

6) Νὰ διαρρυθμισθοῦν τὰ κατὰ τὸ μάθημα τῆς Γεωμετρίας. Τὸ ποσὸν τῆς ὕλης τῆς Γεωμετρίας δὲν ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν κ. Εἰσηγητῶν. Ὁ β' μόνον, ὁ κ. Κωνσταντινίδης, ἀκροθιγῶς ἔθιξε τὸ ζήτημα καὶ ἐξήγησε τὴν παράλειψιν ἐκ τῶν στερεῶν τῆς κολούρου πυραμίδος, νομίζω, καὶ τῆς σφαίρας. Τὸ μάθημα τῆς Γεωμετρίας ἐθεωρήθη ὡς ἀπλοῦν παράρτημα τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ ἐδόθη ἐλάχιστος χρόνος καὶ ὄρισθη μόνον διὰ τὴν Β' καὶ ΣΤ' τάξιν. Ἐνῶ κοπτόμεθα διὰ τὴν πρακτικὴν ἐκπαίδευσιν, παραγνωρίζομεν τὴν σημασίαν καὶ χρησιμότητα ἐν τῇ καθημερινῇ ζωῇ τῶν γεωμετρικῶν γνώσεων. Ἐνῶ αἱ γεωμετρικαὶ γνώσεις, αἱ στοιχειώδεις εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τοὺς μαθητὰς ὄλων τῶν τάξεων, καὶ αὐτῆς τῆς πρώτης ἀκόμη, περιορίσαμεν τὴν διδασκαλίαν τῶν μόνον εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις. Ἄλλ' ὁ μαθητὴς καὶ ἰχνογραφῶν καὶ κατασκευάζων χειροτεχνικὰ ἔργα

ἀκόμη ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ περὶ εὐθειῶν καὶ καμπύλων, περὶ γωνιῶν καὶ ἐπιφανειῶν, περὶ παραλλήλων καὶ συγκλινουσῶν γραμμῶν. Αἱ κάθετοι καὶ αἱ εὐθεῖαι γραμμαὶ, αἱ ὀρθαὶ γωνίαι, τὰ ἀπλᾶ γεωμετρικὰ σχήματα (τρίγωνον, τετράγωνον κ. ο. κ.) παίζουν σπουδαιότατον ρόλον καὶ εἰς τὰς μεσαίας τάξεις, ἂν μὴ καὶ τὰς κατωτέρας. Δι' ὃ προτείνω, ὅπως αἱ μὲν ἀπλᾶ γεωμετρικαὶ γνώσεις περὶ γραμμῶν καὶ γωνιῶν καὶ ἐπιφανειῶν διδάσκονται καὶ εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις ἐπ' εὐκαιρίᾳ εἰς τὰ μαθήματα Ἰχνογραφίας, Χειροτεχνίας κ. λ. π., εἰς δὲ τὴν Δ' τάξιν δίδεται ἀπὸ τὰ στερεὰ ὁ κύβος, καθὼς καὶ αἱ ἀπλᾶ γεωμετρικαὶ κατασκευαὶ μὲ διαβήτην καὶ ρήγαν, εἰς δὲ τὴν Ε' καὶ ΣΤ' τάξιν δίδεται περισσότερος χρόνος, διὰ νὰ περατωθῇ ἐν σχετικῇ ἀνέσει καὶ λεπτομερείᾳ ἢ λοιπῇ γεωμετρικῇ ὕλῃ, ὑπάρχῃ δὲ καὶ διαθέσιμος καιρὸς διὰ πρακτικὰς ἐφαρμογὰς ἐν τῇ φύσει (καταμέτρησις ἐκτάσεων κ. ο. κ.). Ἐνῶ ὁ θεῖος Πλάτων εἰς οὐδένα ἀγεωμέτροτον ἐπέτροπε νὰ προσέχεται εἰς τὸ σχολεῖον, ἡμεῖς, ζῶντες εἰς ἐποχὴν πρακτικὴν κατ' ἔξοχὴν, παραμελοῦμεν τὸ σπουδαιότατον τοῦτο μάθημα. Ἀνάγκη νὰ δοθῇ ἐν τῷ Προγράμματι ἡ ἀρμόζουσα εἰς τὸ μάθημα τοῦτο θέσις, νὰ ὀρισθῇ δέ, ὅτι δέον νὰ συνδυάζεται ἡ διδασκαλία του μὲ τὰ τεχνικὰ μαθήματα καὶ τὴν Ἀριθμητικὴν φυσικὰ. Ὁμιλοῦμεν περὶ σχολείων ἐργασίας καὶ ἀγνοοῦμεν τὰ βασικὰ αὐτὰ μαθήματα.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Κοζάνης κ. Μιλτ. Σταβάρας εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα πρέπει νὰ εἶναι ἐνιαῖον καὶ γενικὸν δι' ὅλα τὰ σχολεῖα, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ ἐλαστικότητα κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν. Δι' αὐτοῦ πρέπει νὰ λαμβάνωνται ἰδιαιτέρως ὑπ' ὄψιν αἱ ἀνάγκαι τῶν σχολείων τῶν ξενογλώσσων πληθυσμῶν (σλαυοφώνων, βλαχοφώνων κ.λ.π.), νὰ διατίθεται δὲ πολὺς χρόνος διὰ τὴν γλωσσικὴν διδασκαλίαν ἐν τοῖς ἀνωτέρω σχολείοις. Δέον δὲ νὰ συντίσσεται ἰδιαιτέρον Ἀναγνωστικὸν βιβλίον διὰ τὰ σχολεῖα

ταῦτα καὶ νὰ γίνεται ἐν αὐτοῖς ἡ διδασκαλία τῆς δημοτικῆς γλώσσης ἀποκλειστικῶς εἰς ὅλας τὰς τάξεις.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Σεργῶν κ. Βασίλειος Οἰκονομίδης κάμνει τὰς ἀκολουθούσους παρατηρήσεις:

«Ὡς πρὸς τὰ Θρησκευτικὰ ἐν πρώτοις παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: Νομίζει, ὅτι πρέπει νὰ λείψουν αἱ πολλαὶ προσευχαί, πὺν καθορίζει τὸ Πρόγραμμα νὰ γίνωνται εἰς ὅλας τὰς τάξεις. Ἐπὶ τὴν Γ' πρέπει νὰ λείψουν ἀρκετὰ κεφάλαια τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὰ ὁποῖα εἶναι μυθώδη καὶ προκαλοῦν τὴν δυσπιστίαν εἰς τοὺς μικροὺς μαθητάς. Ἐπὶ τὸ ἴδιον μάθημα πρέπει ἐπίσης νὰ λείψῃ ἡ Γεωγραφία τῶν χωρῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, διότι εἶναι ὑπὲρ τὰς δυνάμεις τῶν μαθητῶν. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον δεόν νὰ λείψῃ ἡ Γεωγραφία τῆς Παλαιστίνης, ἡ ὁποία ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸ Πρόγραμμα νὰ διδάσκηται εἰς τὴν Δ' τάξιν. Ἐκ τῆς ὕλης τῶν Θρησκευτικῶν τῆς Ε' πρέπει νὰ λείψουν οἱ διωγμοὶ Νέρωνος, Δεκίου κ. λ. π., διότι οὐδὲν διδακτικὸν ὄφελος πορίζουν εἰς τοὺς μαθητάς. Ἐκ τῆς ὕλης τῶν Θρησκευτικῶν τῆς ΣΤ' πρέπει νὰ λείψουν ἀπὸ τὸ μάθημα τῆς Κατηχήσεως ἡ ἐρμηνεία τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως καὶ τῶν μυστηρίων, διότι πρόκειται περὶ πραγμάτων ἀκατανοήτων εἰς τοὺς μαθητάς. Περιττεύει ἐπίσης καὶ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου, διότι οἱ μαθηταὶ δὲν ἔχουν τὰ ἀπαιτούμενα γλωσσικὰ ἐφόδια πρὸς κατανόησιν αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὴν Ἱστορίαν παρατηρεῖ, ὅτι δὲν ἐννοεῖ τὴν ὀφέλειαν, τὴν ὁποίαν θὰ καρπωθοῦν οἱ μαθηταὶ ἀπὸ μυθώδη μαθήματα διὰ τὸ λεοντάρι τῆς Νεμέας, τὴν Λερναίαν ὕδραν, τὰς Στυμφαλίδας ὄρνιθας κ. λ. π. Ἐπίσης φρονεῖ, ὅτι πρέπει νὰ διαγραφῇ ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τῆς Δ' ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος, διότι μᾶς διδάσκει τὴν ἀλληλεξόντωνσιν. Ἐπίσης παρατηρεῖ, ὅτι ἡ ὕλη τῆς Γεωγραφίας τῆς Ε' εἶνε πολλή, πρέπει δὲ νὰ ἀφαιρεθοῦν ἕξ

αὐτῆς ἢ φυσικὴ καὶ μαθηματικὴ Γεωγραφία καὶ νὰ προστεθοῦν εἰς τὴν ὕλην τῆς ΣΤ'. Ἐπίσης πρέπει νὰ ἀφαιρεθοῦν ἀπὸ τὴν Ἀριθμητικὴν τῆς Δ' οἱ συμμιγεῖς ἀριθμοὶ καὶ νὰ προστεθοῦν εἰς τὴν Ε', ἢ ὅποια διδάσκεται μόνον τὰ κλάσματα. Πρέπει ἐξ ἄλλου νὰ ἀντικατασταθοῦν εἰς τὴν Ὁδικὴν τὰ πλεῖστα ἄσματα ὄλων τῶν τάξεων ὡς ἀπρηχαιωμένα μὲ ἄλλα νεώτερα καὶ καταλληλότερα, εἰς τὰ ὅποια νὰ προσληφθοῦν καὶ δημῶδη. Ἐπίσης πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ ἡ ὀνοματολογία τῶν παραγγελμάτων τῆς Γυμναστικῆς μὲ παραγγέλματα ἀπλούστερα. Εἰς τὴν Χημείαν πρέπει νὰ προστεθοῦν σχετικὰ μὲ τὴν νοθείαν τῶν τροφῶν, βουτύρου, γαλακτος, τυροῦ, ἐλαίου κ.τ.λ. καθὼς καὶ τὰ περὶ ποτῶν. Εἰς τὴν Φυσ. Πειραματικὴν σήμερον οὐδὲν διδάσκεται εἰς τοὺς μαθητὰς περὶ αὐτοκινήτου, βενζινακάτου, ἀεροπλάνου, μοτοσυκλέτας κ.τ.λ. δηλ. περὶ μηχανῶν ἐξωτερικῆς καύσεως. Ἐπίσης πρέπει νὰ διδάσκωνται περισσότερο περὶ ἠλεκτρισμοῦ, διότι ἐλάχιστα περὶ τούτου μανθάνουν σήμερον οἱ μαθηταί. Πρέπει ἐπίσης νὰ διδαχθοῦν τ' ἀπαραίτητα ἀπὸ τὴν Δενδροκομίαν, Κηπουρικὴν, τὰ περὶ ἀσθενειῶν τῶν ζώων κ.τ.λ. Ἐπίσης πρέπει νὰ μανθάνουν τὰ παιδιὰ περὶ τυπογραφίας, τῆς κατασκευῆς χάρτου, τῆς μελάνης, τοῦ μολύβδου, νὰ μανθάνουν, πῶς τυπῶνται αἱ εἰκόνες (τσιγογραφία, λιθογραφία), πῶς γίνονται τὰ ποτήρια, τὰ πιάτα καὶ τόσα ἄλλα πράγματα, τὰ ὅποια, καίτοι εἶναι τόσον πρόχειρα, ὅμως μὲνουν ὅλως ἄγνωστα εἰς αὐτά. Πρέπει ἐπίσης νὰ συμπεριληφθοῦν εἰς τὸ Πρόγραμμα μαθήματα Ὑγιεινῆς, τρόπου καλῆς συμπεριφορᾶς καὶ Ἀγωγῆς τοῦ πολίτου. Ὡσαύτως δεόν νὰ προστεθῇ ὥρα ἰδιαιτέρα πρὸς μελέτην εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς διδασκαλίας, διότι παρετήρησα, ὅτι οἱ μαθηταί μας δὲν γνωρίζουν νὰ μελετοῦν, διότι κανεὶς δὲν ἐδίδαξεν εἰς αὐτοὺς τοῦτο. Διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν κοινωνικῶν ἀρετῶν πρέπει νὰ γίνον μαθητικαὶ κοινότητες. Τὰ θήλεα δεόν νὰ διδάσκωνται τὸ μάθημα τῶν Κεντημάτων

καὶ τῆς Γυμναστικῆς χωριστά. Πρέπει ἐπίσης νὰ γίνωνται περισσότεροι περίπατοι καὶ ἐκδρομαί, διὰ νὰ συλλέγουν οἱ μαθηταὶ ποικίλην ὕλην καὶ νὰ παρέχεται εἰς τὸν διδάσκαλον εὐκαιρία διὰ διδασκαλίαν ζωντανὴν καὶ εὐχάριστον. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τέλος τοῦ Μαΐου τὰ μαθήματα πρέπει νὰ περιορίζωνται μόνον εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ἡμέρας, τὸ δὲ ἀπόγευμα νὰ εἶναι οἱ μαθηταὶ ἐλεύθεροι, ὅπως βοηθοῦν τοὺς γονεῖς των, καλλιεργοῦν τὸν σχολικὸν κῆπον, κάμνουν ἐκδρομας καὶ περιπάτους κ. τ. λ.

Μετὰ τοῦτο ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἡρακλείου κ. Ἰωάννης Σταυροκάκης λέγει τὰ ἑξῆς: «Καράβι χωρὶς πηδάλιο, χωρὶς πυξίδα, χωρὶς χάρτη, χωρὶς γραμμὴ πλεύσεως εἶναι τὸ σχολεῖον χωρὶς Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα. Τὸ Πρόγραμμα, γὰρ νὰ ἐκπληρῶνῃ τὸν προορισμὸν του, πρέπει νὰ εἶναι τέλειον καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης καὶ εἰς τὴν ἐπαλληλίαν της. Τὸ σημερινὸν Πρόγραμμα ἔχει πολλὰς ἀτελείας, ὅπως ὁμολογεῖ δλόκληρος ὁ ἐκπαιδευτικὸς κόσμος, καὶ ἔχει ἀνάγκην διορθώσεως. Ἄς μὴ νομίσωμεν ὅμως, ὅτι, ἅμα ἀποκτήσωμεν Πρόγραμμα τέλειον, θὰ λυθῆ τὸ ἐκπαιδευτικὸν μας πρόβλημα. Οὔτε τὰ Ἀναγνωστικὰ βιβλία, οὔτε τὰ Ἀναλυτικὰ καὶ ὠρονόμια προγράμματα θὰ βελτιώσουν τὴν κατάστασιν, ἅμα λείπουν οἱ ἐφαρμοσταί, ἅμα λείπῃ τὸ ἔμψυχον ὕλικόν, δηλαδὴ οἱ καλοὶ διδάσκαλοι. «Ἡ καλὴ νοικοκυρὰ μὲ τὸ κουτάλι κλώθει», λέγει ἡ παροιμία. Καὶ ἀληθινὰ ὁ καλὸς διδάσκαλος ἠμπορεῖ νὰ μὴν ἔχη οὔτε βιβλία καλὰ, οὔτε προγράμματα καὶ ὅμως νὰ κατορθῶνῃ θάματα. Καὶ τὸ τωρινὸν Πρόγραμμα ἔχει ἀτελείας καὶ ὅμως, ὅπου ἔτεσε σὲ χέρια καλοῦ διδασκάλου, ἦταν τέλειον καὶ ἔδωσε καρπούς, ἐνῶ στὰ χέρια τοῦ κακοῦ διδασκάλου ἦταν ἐπιζήμιον. Ἐνα παράδειγμα θὰ μᾶς τὸ βεβαιώσῃ. Ἐτὸ σημερινὸν Πρόγραμμα ὁρίζει νὰ διδαχθῆ ἢ Ἀρχὴ τοῦ Ἀρχιμήδους καὶ ὅμως δὲν ὁρίζει νὰ διδαχθῆ τὸ ἀδιαχώρητον, ὁρίζει νὰ διδαχθῆ ἢ βαρύτες καὶ ἢ κεντροφύξ

δύναμις καὶ ὅμως δὲν ὀρίζει νὰ διδασθῆ ἡ ἀδράνεια. Καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ διδασθῆ ἡ Ἀρχὴ τοῦ Ἀρχιμήδους, χωρὶς νὰ διδασθῆ τὸ ἀδιαχώρητον; Ἡ εἶναι δυνατὸν νὰ διδασθῆ ἡ βαρύτης καὶ ἡ κεντροφύξ δύναμις, χωρὶς νὰ διδασθῆ ἡ ἀδράνεια; Βεβαιότατα ὄχι. Οἱ καλοὶ διδάσκαλοι, ποὺ κοιτάζουν νὰ εὕρουν στηρίγματα στὴν διδασκαλίαν των, ποὺ κοιτάζουν νὰ ἔχουν προσλαμβανούσας παραστάσεις οἱ μαθηταὶ των, ἐδίδαξαν καὶ τὸ ἀδιαχώρητον καὶ τὴν ἀδράνειαν, χωρὶς νὰ ἀκολουθήσουν δουρικὰ τὸ πρόγραμμα, ἐνῶ οἱ κακοὶ διδάσκαλοι (δηλαδὴ οἱ ἀμόρφωτοι) ἐζημιώθησαν μὲ τὴν ὑπαρξίν τοῦ κακοῦ προγράμματος, διότι τὸ ἀκολουθοῦσαν δουρικά. Καὶ εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν μήπως δὲν ἐδίδαξαν πολλοὶ τὴν τροπὴν ἑτερονύμων κλασμάτων εἰς ὁμώνυμα, χωρὶς νὰ διδάξουν τὴν ιδιότητα τῶν κλασμάτων, κατὰ τὴν ὁποίαν, ὅταν οἱ ὄροι τοῦ κλάσματος πολλαπλασιασθοῦν μὲ τὸν ἴδιον ἀριθμὸν, ἡ ἀξία τοῦ κλάσματος δὲν μεταβάλλεται; Καὶ γιὰ τοῦτο; Ἐπειδὴ δὲν τὸ γράφει τὸ πρόγραμμα. Δι' αὐτὸ, ἂν εἴχαμεν καλοὺς διδασκάλους, δὲν θὰ εἴχαμεν ἀνάγκη ἀπὸ Πρόγραμμα. Τώρα, ποὺ οἱ περισσότεροὶ Διδάσκαλοι δὲν ἔχουν τὴν ἀπαιτουμένην μόρφωσιν, γίνεται ἐπιτακτικώτερον ἡ ἀνάγκη νὰ ἀποκτήσωμεν τέλειον Πρόγραμμα. Πρὶν γενῆ σκέψις διὰ τὴν σύνταξιν νέου Προγράμματος, μού φαίνεται, πὼς πρέπει νὰ ἐκφρασθῆ εὐχὴ νὰ γενῆ ἡ δημοτικὴ μας ἐκπαίδευσις ὀκτὰχρονος ἢ τοῦλάχιστον ἐπτὰχρονος καί, ἐπειδὴ τὸ Πρόγραμμα θὰ συνταχθῆ κατὰ τὸ κτικὸν σύστημα, πρέπει νὰ συνταχθῆ μὲ 7 κύκλους, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ προετοιμάσῃ, ὅσον ἢμπορεῖ καλύτερα, ὅλους τοὺς πολίτας τοῦ Ἑθνους, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ποὺ δὲν θὰ πάρουν ἀνωτέραν μόρφωσιν, νὰ ζήσουν σὰν ἄνθρωποι τὴν σημερινὴν ζωὴν, σὰν ἐλεύθεροὶ πολῖται μὲ γερὸ σῶμα, φωτισμένον νοῦν καὶ μορφωμένον ἠθικὸν χαρακτήρα. Ἄς μὴ κατηγοροῦμεν τὸ σημερινὸν σχολεῖον, πὼς θέτει σκοπὸν του νὰ προετοιμάσῃ ἐπαρκῶς διὰ τὴν ζωὴν τὸ μέγα πλῆθος τῶν

πολιτῶν. Ἄς μὴ χαρακτηρίζωμεν ὡς κτηνώδες τὸ νὰ θέτη ὡς σκοπὸν νὰ καταστήσῃ τοὺς πολίτας ἱκανοὺς νὰ ζήσουν ἄνετα σὰν ἄνθρωποι καὶ νὰ τραβήξουν μὲ ἐπιτυχίαν τὸ κουπὶ τῆς ζωῆς, γιατί θέτει συγχρόνως ὡς σκοπὸν τοῦ σχολείου καὶ τὸ νὰ θέσῃ τὰς βάσεις τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν ἐξελιξέως εἰς πολίτας Κράτους πολιτισμένου, ἄλλως δὲ δὲν εἶναι ἐπιλήψιμον τὸ νὰ προσπαθῇ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀπολαμβάνῃ τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου καὶ νὰ ζῆ ἄνθρωπίνως μὲ εὐμάρειαν. Νομίζω μάλιστα, ὅτι, ὅταν οἱ ἄνθρωποι γίνουν ἱκανοὶ νὰ ζοῦν διὰ τῆς ἐργασίας των, θὰ ἔλθῃ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι γίνουν ἱκανοὶ νὰ ζοῦν διὰ τῆς ἐργασίας των, θὰ παύσουν οἱ πόλεμοι. «Διὰ γὰρ τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν πάντες οἱ πόλεμοι γίνονται...». Τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν ὀρίζει αὐτὸς ὁ Δημιουργὸς ὡς ἔπαθλον τῆς διαβιώσεως σύμφωνα μὲ τὰς ἐντολάς του. «Ἐὰν θέτετε καὶ εἰσακούσετέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε». Διὰ τὴν παρασκευάσῃ τὸ σχολεῖον τοὺς πολίτας νὰ ζήσουν ὡσὰν ἄνθρωποι τὴν σημερινὴν ζωὴν, πρέπει:

1) Νὰ καλλιεργηθῇ εἰς ὅλους τοὺς πολίτας, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, τὸ γλωσσικὸν ὄργανον, ποὺ θὰ τοὺς χρησιμεύῃ, διὰ νὰ ἐξωτερικεύουν καὶ προφορικῶς καὶ γραπτῶς τὸν ψυχικόν των κόσμον καὶ νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ τοὺς ὁμοφύλους των καὶ νὰ ἠμποροῦν ἀργότερα νὰ πλουτίσουν τὰς γνώσεις των μελετῶντες βιβλία ἀνάλογα πρὸς τὸ ἐπάγγελμά του ἕκαστος.

2) Νὰ μάθουν τὴν χώραν των καὶ τὰς ἄλλας χώρας τῆς ὑφηλίου, δηλαδὴ νὰ μάθουν Πατριδογνωσίαν καὶ Γεωγραφίαν.

3) Νὰ μάθουν τὴν ἱστορίαν των, τὴν καταγωγὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους, τὴν σταδιοδρομίαν του, πὼς ἔφθασε εἰς τὸ σημερινὸν σημεῖον, ποίαν θέσιν κατέχει ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη κλπ.

4) Νὰ μάθουν τὸν ὀργανισμόν των καὶ ὅλα τὰ φυσικὰ σώματα ποὺ τοὺς περιστοιχίζουν, ζῶα, φυτὰ, ὀρυκτὰ, οὐράνια σώματα, καθὼς καὶ τὰς ἀλλοιώσεις τῶν σωμάτων, δηλαδὴ Πειραματικὴν

Φυσικήν καὶ Χημείαν, διὰ τὰ ἀπαλλαγῶν καὶ ἀπὸ τὰς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας.

5) Νὰ μάθουν τὰς σχέσεις τῶν ἀριθμῶν καὶ νὰ λογαριάζουν ἐπιφανείας, ὄγκους κ.λ.π., δηλαδὴ Ἀριθμητικὴν καὶ Γεωμετρίαν.

6) Νὰ ἀναπτύξουν τὸ θρησκευτικὸν καὶ γενικὰ τὸ ἠθικὸν τῶν συναίσθημα μὲ τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα καὶ τὴν Ἰθικήν.

7) Νὰ ἀναπτύξουν τὸ σῶμα τῶν μὲ τὴν Γυμναστικήν, τὰ παιγνίδια καὶ τοὺς ἐθνικοὺς χορούς.

8) Νὰ γυμνάσουν τὸ χέρι τῶν μὲ τὴν Ἰχνογραφίαν, Χειροτεχνίαν κ. λ. π.

9) Νὰ γυμνάσουν τὸ αὐτί τῶν μὲ τὴν Ὄδικὴν καὶ Ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν.

Εἰς τὸ νέον πρόγραμμα πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ ἑξῆς μαθήματα:

α') Πολιτικὴ προπαιδεία, δηλ. καθήκοντα καὶ δικαιώματα τοῦ πολίτου.

β') Ὑγιεινὴ καὶ εἰδικώτερον Βρεφοκομία.

γ') Γενετήσιος Παιδαγωγική.

Εἶναι ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ νὰ εἰσαχθῇ ἡ Γενετήσιος Παιδαγωγική εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Ἡ σεμνοτυφία πρέπει νὰ παραμερισθῇ προκειμένου νὰ διαφωτίσωμεν τὰ Ἑλληνόπουλα καὶ νὰ τὰ γλυτώσωμεν ἀπὸ μίαν μάστιγα, ποὺ ἀπειλεῖ νὰ τὰ καταστρέψῃ καὶ νὰ φέρῃ τὸν ἐθνικὸν ἐκφυλισμόν. Ἡ γνωστὴ γενετήσιος παρεκτροπὴ ἀφαιρεῖ τὴν δροσερότητα, τὴν ἀγχίνοιαν, τὸ κόκκινον χρῶμα τῆς ὑγείας, τὴν σταθερότητα τῶν νεύρων καὶ ἀπεργάζεται δυστυχισμένα πλάσματα, μέλλοντας τροφίμους τῶν νοσοκομείων καὶ τῶν ψυχιατρείων. Ἡ γενετήσιος διαφώτισις τῆς νεολαίας εἶναι καθήκον ἐπιβεβλημένον εἰς κάθε Ἑλληνα, ποὺ ὄνειροπολεῖ νὰ ξημερώσῃ καὶ στὴν Ἑλλάδα

μά καλύτερα αὐριον. Ἄς μὴν ἀφήσωμεν τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ νὰ φθειρῆται ἐκ πλάνης καὶ ἐξ ἀγνοίας τῶν ἀθώων παιδιῶν, διότι κατὰ τὸν Ἀπόστολον τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ «εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ (δηλ. τὸ ἀνθρώπινον σῶμα) φθειρεῖ, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός». Ὁ Ἐρμαν Ρολέντερ λέγει, ὅτι « ἡ παιδικὴ ἀθρότης καὶ ἀγνότης δύναται, ὡς ἀπέδειξεν ἡ πείρα, νὰ διατηρηθῇ ὄχι μόνον μετὰ τῆς παιδικῆς ἀμαθείας, ἀλλὰ καὶ μετ' ἀναλόγου πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ παιδὸς διαφωτίσεως περὶ τῶν γενετησίων φαινομένων εἰς τὸν ἀνθρώπον καὶ γενικῶς εἰς τὸ ὄργανικόν βασίλειον. Τὸ σύστημα τῆς σιωπῆς ὄχι μόνον τὴν ἀγνότητα τῶν ἡθῶν δὲν ἐξυψοῖ, ἀλλὰ καὶ εἶναι ὅλως ὀλεθρία πλάνη καὶ μάλιστα ἀποβαίνει πρὸς κακὸν διὰ τὴν ἀθρότητα τῶν παιδιῶν. Εἶναι προκατάληψις στηριζομένη ἐπὶ ἐσφαλμένον συναισθήματος τῆς αἰδοῦς καὶ ἐσφαλμένων ἠθικῶν ἀντιλήψεων». Πότε, πῶς καὶ ποῖος θὰ κάμνη τὴν γενετησιοπαιδαγωγικὴν διαφώτισιν, δὲν ἐξετάζω. Ἄς ὀρίσῃ τοῦτο τὸ μῆμα Ὑγεινῆς τοῦ Σεβ. Ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Φρονῶ ὅμως, ὅτι πρέπει ὅλοι οἱ διδάσκαλοι νὰ λάβουν τὴν ἀπαιτουμένην ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν γενετήσιον ὑγίαν. Ὁ Σάλτσμαν ὀρίζει τὴν ἀκολουθητέαν πορείαν ὡς ἑξῆς: Ὁμιλοῦμεν διὰ τὴν διαιώνισιν τοῦ εἶδους εἰς τὰ φυτά, ἔπειτα εἰς τὰ πουλιά, εἰς τὰ ψάρια, εἰς τὰ θηλαστικά, εἰς τὸν ἀνθρώπον. Δείχνομεν δηλαδὴ εἰς τὰ παιδιά θήλεα ἄνθη καὶ τὰ ὄργανα αὐτῶν, ἔπειτα τὰ ἄρρενα ἄνθη καὶ ἐξηγοῦμεν, ὅτι πρέπει νὰ πέσῃ ἡ κόνις τοῦ ἀρσενικοῦ εἰς τὸ θηλυκόν, διὰ νὰ καρποφορήσῃ. Ἐπειτα θὰ ποῦμε διὰ τὰ πουλιά, τὰ ψάρια κτλ. Ὁ αὐτὸς Ἐρμαν Ρολέντερ συνιστᾷ νὰ παρουσιάζωμεν εἰς τὰ παιδιά ἀγάλματα καὶ ἄλλας γυμνάς παραστάσεις, διὰ νὰ ἐξοικειῶνται εἰς τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν φυσικότητα, διότι εἶναι βέβαιον, ὅτι τὸ ἀγνωστον καὶ τὸ κεκαλυμμένον διεγείρει τὴν φαντασίαν καὶ τὸ σαρκικόν πάθος. Ἀποτελεσματικὸν θὰ ἦταν νὰ δείχνωμεν εἰς τὰ παιδιά εἰκόνας ἀνθρώπων παραμορ-

φωμένων και δυστυχημένων ἐξ αἰτίας τῶν ὀλεθρίων συνεπειῶν τῶν γενετησίων παρεκτροπῶν. Ἐπίσης πρέπει νὰ γίνουιν συγκεντρώσεις τῶν γονέων, διὰ νὰ διαφωτισθοῦν διὰ τὰ γενετησιοῦγιενὰ ζητήματα. Κατὰ τὸ γενετησιοπαιδαγωγικὸν συνέδριον τοῦ Μανχαίμ ἀνεγνωρίσθη ὁμοφώνως ἀπὸ ὅλους τοὺς ῥήτορας ἡ ἀνάγκη τῆς βιολογικοῦγιενῆς διδασκαλίας εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Γερμανίας. Σὲ μᾶς εἶναι ἐπιτακτικωτέρα ἀνάγκη, γιὰτι καὶ ἀσθενέστερον ὄργανισμὸν ἔχομεν καὶ τὸ κλιμὰ μας ὡς μεσημβρινώτερον δημιουργεῖ περισσότερα θύματα. Διὰ τὰ Ἰθρησκευτικὰ φρονῶ τὰ ἑξῆς: Πρὶν ἀπὸ τὸν 9ον χρόνον τῆς ἡλικίας των τὰ παιδιὰ δὲν ἔχουν τὴν ψυχικὴν ἰκανότητα νὰ καταλάβουιν οὔτε τὸν ἡθικὸν κόσμον, οὔτε τὰς Ἰθρησκευτικὰς ἀληθείας. Δι' αὐτὸ θὰ ἦτο καλύτερον ν' ἀρχίξῃ ἡ κυρίως Ἰθρησκευτικὴ διδασκαλία ἀπὸ τὴν Δ' τάξιν. Εἰς τὰς τρεῖς πρώτας τάξεις μὲ τὴν προσευχὴν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ μὲ τὴν ἐξηγήσιν τῶν μεγάλων ἔορτῶν ἐξεγείρεται ἀρκετὰ τὸ Ἰθρησκευτικὸν συναίσθημα. Εἰς τὴν Δ' τάξιν πρέπει νὰ γίνῃ διδασκαλία ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην μὲ κέντρον τὸν Μωϋσέα, ὥστε νὰ λάβουιν τὰ παιδιὰ ἰδέαν τῆς Ἰθρησκείας τῶν Ἑβραίων ἀδρομερῶς, ἀκόμη δὲ νὰ διδαχθῇ καὶ ὁ ἰδιωτικὸς βίος τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὴν Ε' τάξιν πρέπει νὰ διδαχθῇ ὁ δημόσιος βίος τοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ πάθη. Εἰς τὴν ΣΤ' θὰ διδαχθῇ Λειτουργικὴ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία καὶ Ἀνάγνωσις Εὐαγγελίου εἰς μετάφρασιν. Τέλος εἰς τὴν Ζ' Ἐρμηνεία τοῦ Εὐαγγελίου, τῶν ἐντολῶν, τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως καὶ τὰ περὶ μυστηρίων. Τὸ σημερινὸν πρόγραμμα ὀρίζει νὰ διδαχθῇ εἰς τὴν Α' τάξιν τὸ Χριστὸς ἀνέστη μὲ τὰς Δοτικὰς, τὰς Μετοχὰς καὶ τὴν δύσκολον σύνταξιν του. Αὐτὸ δὲν εἶναι σωστόν. Εἰς τὴν Γ' τάξιν ὀρίζει Γεωγραφίαν τῶν χωρῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὀλωσ-διόλου ὀλοικον. Ἐπίσης ὀρίζει νὰ διδαχθῇ εἰς τὴν Γ' τάξιν ὁ κατακλυσμὸς μὲ τὰς τραγικότητάς του, ὁ πύργος Βαβέλ, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, ὁ Σαμψών, ὁ Γολιάθ, πράγματα ἀμφιβόλου

ὀφειλείας. Εἰς τὴν Δ' τάξιν ὀρίζει καὶ ἐρμηνεῖαν καταβασιῶν καὶ ἀπολυτικίων, πραγμάτων ἀκαταλήπτων καὶ εἰς μεγάλους ἀκόμη (προβ. Ἡ γέννησις σου Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν κ.λ.π. Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτίζομένου σου Κύριε. Τὴν κοινὴν Ἀνάστασιν πρὸ τοῦ σοῦ πάθους πιστούμενος. Ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ. Ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου σε νεκρόν. Ἀνελήφθης ἐν δόξῃ. Μετεμορφώθης ἐν τῷ ὄρει). Εἰς τὴν ΣΤ' τάξιν ὀρίζει Λειτουργικὴν, Κατήχησιν, Ἀνάγνωσιν καὶ Ἑρμηνεῖαν περικλοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου, προσευχὰς δυσκόλους εἰς ἀρχαῖζουσαν γλῶσσαν, ὅπως εἶναι τό: Κύριε ὁ τὸ πανάγιόν σου πνεῦμα. Ὁ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ. Εὐφρανας ἡμᾶς Κύριε ἐν τοῖς ποιήμασί σου. Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου εἰς Σὲ ἀνατίθημι κ.λ.π. Τοιαύτας προσευχὰς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ αἰσθανθῇ τὸ παιδί. Σχετικὰ μὲ τὴν Ἱστορίαν παρατηρῶ τὰ ἑξῆς: Πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς τὰ παιδιά μίαν εἰκόνα τῆς Ἱστορικῆς ἐξελιξέως τῆς φυλῆς μας, διακρίνοντας ἀρχαῖον, μεσαιωνικὸν καὶ νεώτερον ἑλληνισμόν. Εἰς τὴν Ε' τάξιν θὰ διδαχθῇ ὁ ἀρχαῖος ἑλληνισμός, ἔτι τὴν ΣΤ' ὁ μεσαιωνικὸς καὶ εἰς τὴν Ζ' ὁ νεώτερος. Εἰς τὴν Δ' τάξιν ἠμποροῦμεν νὰ διδάξωμεν μερικὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος ἐκάστου. Εἰς τὴν Γ' τάξιν, διὰ νὰ προετοιμάσωμεν τὴν καθ'αυτὸ Ἱστορικὴν διδασκαλίαν, ἠμποροῦμεν νὰ διδάξωμεν τὴν μυθολογουμένην Ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὅ,τι εἶναι ὅμως ὑπερφυσικὸν καὶ ἀπίθανον, πρέπει νὰ ἀποσκορακισθῇ Συνειθίζομεν τὰ παιδιά εἰς τὸ ψεῦδος καὶ εἰς τὰ τερατώδη, πρᾶγμα ὀλέθριον. Ἴσως αὐτὰ ἄλλοτε ἱκανοποιούσαν τὸ Ἔθνος εἰς τὴν νηπιακὴν τοῦ ἡλικίαν· τώρα ὅμως καὶ τὰ νήπια τῆς ἐποχῆς μας ἀκούοντα νὰ διηγούμεθα μύθους ὡς Ἱστορίαν μᾶς οἰκτεῖρουν καὶ κινοῦν τὸ κεφάλι ψιθυρίζοντα «ψευτιές». Πῶς θὰ πιστεύσουν, ὅτι ὁ Ἀδμητος ἔμεινεν ἀθάνατος, ἐπειδὴ ἡ Ἀλκησις ἐδέχθη νὰ ἀποθάνῃ ἀντ' αὐτοῦ ἢ ὅτι ὁ Ἰκαρος ἐκόλλησε πτερὰ μὲ τὸ κερί καὶ μάλιστα ὅτι ἔλυσσε τὸ κερί, ἐπειδὴ ἀνέβηκε ὑψηλά, ἐνῶ ἡ Φυσικὴ

διδάσκει, ὅτι συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, δηλαδή ὅτι, ὅσον ἀνερχόμεθα
τόσον μεγαλύτερον ψῦχος συναντῶμεν. Πῶς θὰ πιστεύσουν, ὅτι ὁ
Ἡρακλῆς κατέβη εἰς τὸν Ἄδην, ὅτι ἔκοβε μίαν κεφαλὴν τῆς Λερ-
ναίας Ὑδρας καὶ ἐφύτρωναν δύο, ὅτι ὁ κριὸς μὲ τὰ χρυσᾶ μαλλιά
ἐπετοῦσε σὰν ἀεροπλάνον κτλ. Φρονῶ ἐπίσης, ὅτι ἡ αἱματοχυσία
τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου γιὰ μίαν διεστραμμένην γυναῖκα δὲν πρέπει
νὰ διδάσκεται εἰς τὰ παιδιὰ μας. Ἄν μάλιστα λάβωμεν ὑπ' ὄψιν,
ὅτι καὶ οἱ Τρῶες ἦσαν Ἕλληνες, ἡ ζημία, ποὺ προσγίνεται εἰς τὰ
παιδιὰ, εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερη. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι Σπαρτιατῶν
καὶ Μεσσηνίων, Σπαρτιατῶν καὶ Θηβαίων, Σπαρτιατῶν καὶ Ἀθη-
ναίων δὲν πρέπει νὰ διδάσκονται. Αἱ τυφλώσεις τῶν Βυζαντινῶν
Αὐτοκρατόρων, αἱ ρινοτμήσεις, αἱ συζυγοκτονίαι, αἱ παιδοκτονίαι,
αἱ ἀδελφοκτονίαι ἐξοικειώνουν τὰ παιδιὰ εἰς τὴν αἱματοχυσίαν καὶ
πρέπει νὰ ἀποσκορακισθοῦν ἀπὸ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Τὰ περισ-
σότερα κεφάλαια, ποὺ διδάσκουμε σήμερον, εἶναι κάθε ἄλλο παρὰ
παιδαγωγοῦσα καὶ ἐξανθρωπιστικὴ Ἱστορία. Τὰ περισσότερα κεφά-
λαια εἶναι γραμμένα μὲ τὸ αἷμα καὶ ἀφυπνίζουν τὸ ἔνστικτον τοῦ
ἀλληλοφαγώματος, τὸ ὁποῖον ἐνυπάρχει μὲν εἰς κάθε ζωϊκὸν ὄρ-
γανισμόν, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἤμποροῦσε νὰ μείνῃ κοιμισμένον
καὶ νὰ μὴ διεγείρεται μὲ τόσην ὀρμὴν καὶ σφοδρότητα. Καὶ τὸ
ἄλλο, ποὺ κάμνομεν, νὰ ἐξιδανικεύωμεν τὰ διάφορα ἱστορικὰ πρό-
σωπα, δὲν εἶναι σωστόν. Παρουσιάζομεν μόνον τὰς ἀρετὰς καὶ πα-
ρασιωποῦμεν τὰ ἐλαττώματα. Εὐρήκαμεν τὸν κακόμοιρον τὸν Ἐφιάλ-
την καὶ τοῦ ἐφορτώσαμεν ὅλας τὰς ἀμαρτίας τῶν ἄλλων Ἑλλήνων.
Ἄν αὐτὸς ἐχαρκτηρίσθῃ προδότης, ἔπρεπεν νὰ χαρακτηρισθοῦν
προδόται εἰς τὸν κύβον ὁ Ἴππίας, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀλκιβιάδης,
ὁ Κόνων, ὁ Πανσανίας, ὁ Πελοπίδας καὶ ὅλοι οἱ βορείως τῆς
Ἀτικῆς Ἕλληνες πλὴν τῶν Πλαταίων καὶ Θεσπιέων. Τὰ ἐλατ-
τώματα τῶν προγόνων πρέπει νὰ καυτηριάζωνται, ὥστε νὰ μὴ
ὑποπίπτουν εἰς τὰ ἴδια οἱ μεταγενέστεροι. Ὡς πρὸς τὴν Ἄρθη μ η-

τικὴν παρατηρῶ, ὅτι θὰ ἦτο καλὸν νὰ ταξινομηθῇ ἡ ὕλη ἀναλυτικώτερον εἰς τὰς μικρὰς τάξεις καὶ μάλιστα εἰς τὴν Α. Ἐπειδὴ τὸ Πρόγραμμα γράφει «οἱ ἀριθμοὶ 1—5», πολλοὶ τοὺς διδάσκουν εἰς τὸ ἴδιον μάθημα, ἀντὶ νὰ διδάσκουν ἓνα ἀριθμὸν εἰς ἕκαστον μάθημα καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὅλας τὰς πράξεις. Εἰς τὴν Φυσικὴν Πειραματικὴν ἢ ἐπαλληλίᾳ τῆς ὕλης δὲν εἶναι ἡ προσήκουσα. Τὸ βον τμήμα «πηγαὶ τῆς θερμότητος» δέον νὰ τεθῇ πρῶτον καὶ δεύτερον τὸ περὶ διαστολῆς κ. λ. π. Ἐὰν δὲν γίνῃ ἀβαρία εἰς τὴν ἀναγραφομένην εἰς τὸ σημερινὸν Πρόγραμμα ὕλην, ἄς ἀναγραφῇ αὕτη καὶ εἰς τὸ νέον, ἄς ὑπογραμμισθοῦν ὅμως ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πρέπει πάντως νὰ διδαχθοῦν καὶ τὰ ὁποῖα δέον νὰ εἶναι τόσα, ὅσα εἶναι δυνατὸν νὰ διδαχθοῦν εἰς τὸν ἐλάχιστον ἐργάσιμον χρόνον, ὃν διαθέτει τὸ σχολεῖον.

Ἐπιθεωρητῆς Λαρίσης κ. Ἰ. Καλλιγᾶς παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: «Κατὰ τὴν τροποποίησιν τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν τὰ ἀκόλουθα: 1) νὰ διαιρεθῇ ἡ ὕλη εἰς οὐσιώδη καὶ ἐπουσιώδη, 2) νὰ ταξινομηθῇ ἡ ὕλη κατὰ τὸ δυνατὸν μὲ τὸ σύστημα τῆς ἐπ' εὐκαιρίᾳ διδασκαλίας, 3) νὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλα πράγματα, χρήσιμα εἰς τὴν σημερινὴν ζωὴν καὶ ἐποχὴν, 4) νὰ προστεθοῦν τὰ ἀπαραίτητα τῆς Ὑγιεινῆς, Γεωπονίας, Ἐθνικῆς καὶ Ἠθικῆς ἀγωγῆς καὶ 5) νὰ τονωθοῦν τὰ τεχνικὰ μαθήματα. Ἐπὶ τούτοις πρέπει νὰ ἐκδοθοῦν ὁδηγοὶ τῶν δημοδιδασκάλων καὶ ἄλλα βοηθήματα χρήσιμα διὰ τὴν καλυτέραν ἐπιτέλεσιν τῶν καθηκόντων των. Ἐπίσης τὰ Προγράμματα πρέπει νὰ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τὰς τοπικὰς συνθήκας καὶ τὰς ἀσχολίας τῶν κατοίκων.

Ἐπιθεωρητῆς Ἰωαννίνων κ. Γεράσιμος Σπετσιέ-
ρης παρατηρεῖ ἐν πρώτοις, ὅτι τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα εἶναι
εὐρύτατον, ὅτι ἀπαιτεῖται πολὺ περισσότερος χρόνος ἀπὸ τὸν

διατιθέμενον πρὸς συζήτησιν καὶ ὅτι θ' ἀρκεσθῆ εἰς τὸ νὰ θίξῃ ἐλάχιστα μόνον σημεῖα καὶ ταῦτα δι' ὀλίγων. Λέγει λοιπόν, ὅτι τὸ Πρόγραμμα δέον νὰ εἶναι παιδαγωγικόν, ψυχολογημένον, συγχρονισμένον, ἀλλὰ καὶ τοπικιστικόν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν καὶ ὑπάρχη πλήθος Προγραμμάτων καὶ ἐν δι' ἕκαστον μέρος ἀνάγκη ὅπως συνταχθῆ ἐν κοινὸν τοιοῦτον, πλουσιώτατον καὶ εὐρῷ, ὥστε ὁ διδάσκαλος ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ νὰ ἐκλέγῃ ἐν συννενοήσει καὶ μὲ τὸν Ἐπιθεωρητὴν του τὸ διὰ τὸ σχολεῖόν του χρήσιμον ὑλικὸν πρὸς διδασκαλίαν. Οὕτω τὸ πρόγραμμα ἀποβαίνει ἐλαστικόν, ἀποφεύγεται δὲ ὁ σημερινὸς περιορισμὸς τοῦ διδασκάλου. Ἐπίσης παρατηρεῖ, ὅτι αἱ ὄραι ἐργασίας τοῦ σχολείου ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τῶν διδακτέων ὑλῶν καὶ ὁμιλεῖ σχετικῶς μὲ τὰς ὕλας τοῦ προγράμματος καὶ τὰ μαθήματα ἐν γένει. Τονίζει, ὅτι εἰς τὰς δύο κατωτέρας τάξεις τῶν μονοταξίων καὶ διταξίων καὶ εἰς τὰς τρεῖς τῶν λοιπῶν δέον νὰ ἐφαρμοσθῆ ἡ συγκεντρωτικὴ διδασκαλία, διότι οὐδὲν καὶ νῦν μάθημα ξεχωρίζεται εἰς ταύτας. Εἰς τὰς Ε' καὶ ΣΤ' λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς διαφορᾶς τῶν φύλων τῶν μεικτῶν σχολείων, τῆς φύσεως καὶ τοῦ διαφόρου ἐκάστου τούτων προορισμοῦ δέον νὰ προστεθοῦν μερικὰ μαθήματα χωριστὰ διὰ τὰ ἄρρενα καὶ χωριστὰ διὰ τὰ κοράσια, ἐφόσον δὲν ἐφαρμόζεται ἐν πλάτει τὸ νεώτερον σχολεῖον, εἰς ὃ θὰ ἠδύνατο ἕκαστος μαθητῆς νὰ παρακολουθῆ μᾶλλον, ὅ,τι κυρίως τὸν ἐνδιαφέρει. Ὅμιλῶν εἶτα διὰ τὰ διάφορα μαθήματα λέγει πλὴν ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: Ἡ πρώτη ἀνάγνωσις πρέπει νὰ γίνῃ κατὰ τὸ σύστημα Μοντεσσόρι μὲ τινὰς τροποποιήσεις, ἀναφέρει δὲ καὶ συγκεκριμένον σχετικὸν παράδειγμα τετραετοῦς νηπίου, ὅπερ ἄνευ βιασμοῦ τινος καὶ ἄνευ βιβλίου ἔμαθεν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Ἐπίσης διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Θρησκευτικῶν εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις λέγει, ὅτι οἱ διδάσκαλοι θὰ κινηθοῦν κατὰ ταύτην ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰς εἰς τὸν προσχολικὸν βίον θρησκευτικὰς τοῦ παιδὸς

παραστάσεις, χωρίς να προσπαθοῦν να μεταδίδουν ἀκατανοήτους και δυσκολοχωνεύτους θρησκευτικὰς ἐννοίας. Ἐπίσης τονίζει τὴν μεγίστην σημασίαν τοῦ μαθήματος τῶν ἐκθέσεων και ζητεῖ, ὡς αὐτὰ ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ τὰ Ἑλληνικά και ἀποτελέσουν ἴδιον ἀνεξάρτητον μάθημα, ἵνα ἐξαρθῇ ἐπαρκῶς και ὁ μέγας σκοπὸς των. Λέγει προσέτι, ὅτι πρέπει να διδάσκεται και Ὑγιεινὴ και ὅτι πρέπει να περιληφθῇ εἰς τὸ Πρόγραμμα ὡς ὑποχρεωτικὴ και ἡ ἐξωσχολικὴ, ἡ εὐρύτερα τοῦ διδασκάλου δραῖσις, ἵνα ὄντως τὸ σχολεῖον ἀποβῇ σπουδαῖος και ὑπολογίσιμος κοινωνικὸς παράγων. Ὅμιλεῖ κατόπιν διὰ τὸ σύγχρονον σχολικὸν πνεῦμα και τὸ σχολεῖον ἐργασίας και λέγει ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς λοιποὺς ὁμιλήσαντας, ὅτι ταῦτα δεόν να ἐφαρμοσθοῦν ἀπὸ σήμερον, ὑποστηρίζει δέ, ὅτι σχετικὴ ἐφαρμογὴ των εἶναι δυνατὴ ἐντὸς τοῦ ἰσχύοντος πλαισίου μὲ τὸ ὑπάρχον διδακτικὸν προσωπικὸν και τὰ διατιθέμενα μέσα. Λέγει μάλιστα, ὅτι ἔχει και ἐτοιμὴν σχετικὴν ἐργασίαν. Ὡς πρὸς τὴν ζωὴν τοῦ σχολείου και τοῦ παιδιοῦ λέγει, ὅτι ἐπικροτεῖ τὸ σύστημα τῶν ὁμάδων τῶν μαθητῶν και τοιαύτας συνιστᾷ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας του· συνιστᾷ δηλαδή, ὡς οργανοῦνται εἰς ἕκαστον σχολεῖον ὁμάδες μαθητῶν διὰ τὴν καθαριότητα τοῦ σχολείου γενικῶς και αὐτῶν τῶν μαθητῶν, διὰ τὰς σχολικὰς ἐορτὰς και ἐκδρομὰς, διὰ τὸν σχολικὸν κῆπον, τὴν εὐκοσμίαν και τάξιν, τὴν σχολικὴν βιβλιοθήκην, τὴν ἀλληλοβοήθειαν, τὴν σχολικὴν ἀλληλογραφίαν κ.λ.π. Ἐκάστη ὁμὰς οργανοῦται και εἰσηγεῖται ἐκάστοτε εἰς τὴν τάξιν τὰ ἐνδεικνύμενα διὰ τὴν ὑπηρεσίαν, ἣν ἔχει ἀναλαβεῖ, μέτρα. Τονίζει κατόπιν, ὅτι τὸ πρόγραμμα κατὰ τ' ἀνωτέρω θὰ ὑπερφορτωθῇ, ἀλλὰ δεόν να λαμβάνεται πάντοτε ὑπ' ὄψιν και ἡ ἄνω ἀναφερθεῖσα ἐλαστικότης αὐτοῦ. Τέλος ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀναγνωστικῶν τῆς Ε' και ΣΤ' λέγει, ὅτι κατ' ἀνάγκην δεόν να διατηρηθῇ προσωρινῶς και ἡ ἀπλὴ καθαρεύουσα, ἐφόσον και πολλὰ ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς δι' αὐτῆς ἀνακοινώνονται ἀκόμη και

τὸ παιδί ἐξερχόμενον τοῦ σχολείου θὰ τὴν συναντήσῃ ἀναγκαστικῶς. Καταδεικνύει δέ, ὅτι πᾶσα δυσκολία κατὰ τὴν συνδιδασκαλίαν ταύτης καὶ τῆς δημοτικῆς ἐξουδετεροῦται.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Τρικιάλων κ. Σπυρίδων Μένταυλος παρατηρεῖ μετὰ τοῦτο τὰ ἀκόλουθα :

« Συμφωνῶν πρὸς τοὺς προλαλήσαντας συναδέλφους μου κ. κ. Σπεισιέρην καὶ Φωτόπουλον φρονῶ, ὅτι τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα πρέπει νὰ εἶναι ἓν μὲ ἀφθονον καὶ ποικιλωτάτην ὕλην ἐκ τῆς ὁποίας οἱ διδάσκαλοι ἐκάστου διαμερίσματος τοῦ Κράτους θὰ λαμβάνουν πρὸς διδασκαλίαν, ὅ,τι εἶναι αὐτοῖς χρήσιμον. Ὡς πρὸς τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἶναι τὰ αὐτὰ δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Οὐδενὸς ἐκ τῶν συναδέλφων τὴν προσοχὴν θὰ διέφυγεν ἢ πληῆξις, τὴν ὁποίαν αἰσθάνονται οἱ μαθηταὶ φέρ' εἰπεῖν τῶν σχολείων τῆς κεντρικῆς Θεσσαλίας, ὅταν ἀναγινώσκουν εἰς τὸ βιβλίον των περὶ θαλάσσης, πλοίων, λέμβων κ τ λ., οἱ μαθηταὶ τῆς Μακεδονίας, ὅταν ἀναγινώσκουν περὶ ἔλαιων, ἔλαιοτριβείων κτλ., καὶ οἱ μαθηταὶ τῆς Πελοποννήσου, ὅταν ἀναγινώσκουν διὰ γραφεῖα ἐποικισμοῦ, διανομῆν σπόρου, βοῶν ἀροτήρων κτλ. εἰς πρόσφυγας (Νέα Πατρίδα ἀναγν.). Ἐφόσον δύναμαι νὰ γνωρίζω, ἢ ἀρχὴ τοῦ χωριστοῦ Ἀναγνωστικοῦ βιβλίου δι' ἕκαστον γεωγραφικὸν διαμέρισμα ἔχει τεθῆ ἓν ἐφαρμογῇ εἰς πάσας τὰς προηγμένας εἰς ἐκπαίδευσιν Χώρας. Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω φρονῶ, ὅτι μεγάλως θέλει προαχθῆ καὶ διευκολυνθῆ τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου ἐν τῷ γλωσσικῷ μαθηματι, ἐὰν ἐγίνετο ἄμεσος κατάργησις τῆς περισπωμένης, ἐφόσον ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι ἀδύνατος ἢ ριζικωτέρα γλωσσικὴ μεταρρυθμίσις. Ἦδη θὰ μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ ἐκθέσω δι' ὀλίγων τὴν γνώμην μου καὶ περὶ τῆς ὕλης τῶν ἄλλων μαθημάτων.

1) Ὡς πρὸς τὴν Ἀριθμητικὴν συμφωνῶ ἀπολύτως πρὸς ὅσα ἐτόνισεν ὁ κ. Κωνσταντινίδης.

2) Ὡς πρὸς τὰ Θρησκευτικὰ ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ περιορισθῇ ἡ ὕλη τῶν δύο κατωτέρων τάξεων εἰς δύο μόνον προσευχάς.

3) Ὡς πρὸς τὴν Ἱστορίαν φρονῶ, ὅτι πρέπει νὰ διδαχθῇ ἐκτενέστερον ἡ Ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, νὰ διδαχθοῦν δὲ καὶ ἀρχαὶ Ἱστορίας τῆς τέχνης.

4) Ὡς πρὸς τὴν Γεωγραφίαν συμφωνῶ μὲ τὸν κ. Κωνσταντινίδην.

5) Ὡς πρὸς τὰ Φυσιογνωστικὰ μαθήματα ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ διδαχθοῦν τὰς περισσοτέρας ὥρας τὰ μαθήματα τῆς Πειραματικῆς Φυσικῆς καὶ Χημείας, νὰ εἰσαχθοῦν δὲ οἱ μαθηταὶ εἰς τὰς προόδους τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. Ὁ φωνογράφος, ὁ κινηματογράφος, τὸ ραδιόφωνον, ὁ ὁμιλῶν κινηματογράφος, τὸ μικρόφωνον, τὸ μεγάφωνον, τὸ ἀεροπλάνον, τὸ ἀερόπλοιο κ. κ. π. δὲν πρέπει νὰ μένουν ὡς θαύματα, μὴ ἔχοντα ἐπιστημονικὴν ἐρμηγείαν, εἰς τὴν ψυχὴν τῶν μαθητῶν.

6) Ἰδιαίτερα προσοχὴ κατ' ἐμὲ πρέπει νὰ δοθῇ εἰς τὰ Τεχνικὰ μαθήματα, ἅτινα νῦν διδάσκονται πλημμελέστατα εἰς τὰ 9|10 τῶν σχολείων τοῦ Κράτους.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Μεσολογγίου κ. Γεώργιος Σπερνοβασίλης παρατηρεῖ ἐπὶ τούτοις τὰ ἑξῆς: «Τὸ πρόγραμμα, ἐργαλεῖον προωρισμένον διὰ τὸ σχολεῖον, μόνον ἀπὸ τὸ σχολεῖον ἠμπορεῖ νὰ κατασκευασθῇ ἄριτον καὶ ἄξιον τοῦ προορισμοῦ του. Πρέπει νὰ εἶναι ἀπαύγασμα τῆς βαθείας παρατηρήσεως τῶν διδασκάλων. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ διδάσκαλοι σήμερον δὲν εἶναι κατὰ μέγα μέρος ἱκανῶς παρασκευασμένοι διὰ μίαν τόσον σοβαρὰν ἐργασίαν, θὰ πρέπη νὰ προστεθῇ καὶ ἡ συνεργασία τῶν Ἐπιθεωρητῶν. Οἱ τοὶ καλοῦντες τμηματικῶς (κατὰ τέως Δήμους) τοὺς διδασκάλους εἰς συνεδρία δέον νὰ καταρτίζωσι μετ' αὐτῶν τὸ πρόγραμμα

ἐκάστης τάξεως ἐκάστου σχολείου τοῦ τμήματος. Εἰς τὴν ἐργασίαν ὅμως αὐτὴν θὰ προβαίνουν διδάσκαλοι καὶ Ἐπιθεωρηταί, ἐὰν καὶ ἐφόσον ἔχουν πολλὰς καὶ σαφεῖς ὁδηγίας παρὰ τοῦ Κέντρου. Εἰς τὰς ὁδηγίας αὐτὰς τοῦ Κέντρου πρὸς διδασκάλους καὶ Ἐπιθεωρητὰς διὰ τὸν καταρτισμὸν τῶν κατὰ τὸπους προγραμμάτων καλὸν εἶναι νὰ προτάσσεται τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀγωγῆς, τὸ ὁποῖον δεόν νὰ θηρεύῃ τὸ σχολεῖον διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν διαφορῶν μαθημάτων. Μὲ τὰς ὁδηγίας αὐτὰς ἐπίσης δεόν νὰ κατευθύνωνται οἱ διδάσκαλοι εἰς τὴν ὀρθὴν ἐκλογὴν καὶ διάταξιν τῆς ὕλης, δι' αὐτῶν δὲ ἅμα πρέπει νὰ ὑποδεικνύεται εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας μὲ τὴν ἀπαιτήσιν τῆς αὐστηρᾶς τηρήσεως τῶν ἀξιωμάτων τῆς ἐποπτείας, αὐτενεργείας καὶ ἐργασίας καὶ τὴν ἀξίωσιν, ὅπως αἱ προσπάθειαι τῶν διδασκάλων τείνουν ὄχι εἰς τὸ νὰ κάμουν τὰ παιδιὰ σοφά, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ θεμελιώσουν εἰς τὰς ψυχὰς των ἕξεις καλὰς καὶ ἰκανότητας. Εἰς τὰς ὁδηγίας αὐτὰς δεόν ἐπίσης νὰ κοθορίζεται καὶ τὸ πότε ἕκαστον μάθημα πρέπει νὰ διδάσκηται. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ αὐτῇ τονίζω κατὰ παρέκβασιν, ὅτι πρέπει νὰ λείψῃ ἡ γλωσσικὴ ἀναρχία ἢ κρατοῦσα εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, νὰ καθορισθῇ δὲ ὑπὸ τοῦ Κέντρου, ὅτι δεόν νὰ διδάσκηται ἡ δημοτικὴ εἰς πάσας τὰς τάξεις, καὶ νὰ καθοδηγηθῶν ὑπ' αὐτοῦ οἱ διδάσκαλοι, πῶς πρέπει νὰ διδάσκουν τὴν γλῶσσαν αὐτὴν. Μὲ τὰς ὁδηγίας περὶ τῆς συντάξεως τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος πρέπει νὰ συνδέωνται καὶ ὁδηγία διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Ὁρολογίου. Καὶ αὐταὶ πρέπει νὰ εἶναι γενικαὶ καὶ ἐκ τῶν διδασκαλῶν τῆς Ψυχολογίας καὶ Ὑγιεινῆς ἐξηγούμεναι. Αἱ ὥραι διδασκαλίας καθ' ἑβδομάδα ἐκάστου μαθήματος ἐν ἐκάστη τάξει καλὸν εἶναι νὰ καθορισθῶν ὡς ἑξῆς κατὰ τὴν γνώμην μου: Ἑλληνικὴ Γλῶσσα: ΑΒ' 9, ΓΔ' 8, Ε' ΣΤ' 8. Ἀριθμητικὴ: ΑΒ' 3, ΓΔ' 2, Ε' ΣΤ' 2)2. Γεωγραφία (Πατριδογν.): ΑΒ' 3, ΓΔ' 1)1)2, Ε' ΣΤ' 1)1)2. Θρησκευτικά: ΑΒ'

Τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Συνέδρια τοῦ 1930

— 18 —

1, ΓΔ' 1 1)2, Ε' ΣΤ' 1 1)2. Ἱστορία: ΓΔ' 1 1)2, Ε' ΣΤ' 1 1)2. Φυσ. Ἱστορία: ΓΔ' 3, Ε' ΣΤ' 2: Φυσικὴ καὶ Χημεία: Ε' ΣΤ' 1 1)2. Ὑγιεινὴ: ΓΔ' 1, Ε' ΣΤ' 1. Γυμναστικὴ—Ὀδική: ΑΒ' 3, ΓΔ' 3, Ε' ΣΤ' 3. Ἰχθυογραφία: ΓΔ' 3, Ε' ΣΤ' 3. Γραφή: ΑΒ' 2, ΓΔ' 1, Ε' ΣΤ' 1. Χειροτεχνία: ΑΒ' 2, ΓΔ' 2, Ε' ΣΤ' 2. Κῆπος: ΑΒ' 1, ΓΔ' 2, Ε' ΣΤ' 2. Δηλαδὴ: ΑΒ' ἐν ὄλθ ὥραι 24, ΓΔ' 29 1)2, Ε' ΣΤ' 30 1)2. Ὁραι ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων τὸν χειμῶνα διὰ τοὺς πρεσβυτέρους μαθητὰς 8 ἢ 8 1)2 π. μ. καὶ παύσεως 1 1)2—2 μ. μ., τὸ δὲ θέρος ἐνάρξεως 7 1)2 ἢ 8 π. μ. καὶ παύσεως 1 ἢ 1)2. Διὰ δὲ τοὺς ἔχοντας ἡλικίαν 7—9 ἐτῶν: Ἐναρξις τὸν χειμῶνα τὴν 9 π. μ. καὶ παύσις τὴν 1 μ. μ., τὸ δὲ θέρος ἐναρξις τὴν 8ην π. μ. καὶ παύσις τὴν 12ην. Ἡ διάρκεια τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων διὰ τὰς ΑΒ' 1)2 ὥρα, τὰς ΓΔ' 3)4 τῆς ὥρας καὶ Ε' ΣΤ' 1 ὥρα. Μεταξὺ τῶν διδακτικῶν ὥρῶν διαλείμματα διαρκείας: τὸ πρῶτον 5 λεπτῶν, τὰ δὲ ἄλλα 12—15 λεπτῶν, τὸ δὲ τῆς 11—12 ὥρας διαρκείας 1)2 ὥρας, διὰ νὰ γίνεταί καὶ πρόγευμα τῶν μαθητῶν. Ἐξ ὅσων ὡς τώρα εἴπομεν, γίνεταί φανερόν, ὅτι κηρυσσόμεθα ὑπὲρ τῶν ἡμιμερησίων σχολείων. Οἱ λόγοι εἶναι: 1) Διότι αἱ μ. μ. ὥραι δὲν ἀποδίδουν. 2) Διότι αἱ μ. μ. ὥραι εὐνοοῦν τὴν κόπωσην, καταπονοῦν ὑπερβολικά. 3) Διότι αἱ αὐταὶ εὐνοοῦν πολὺ τὴν ἄτακτον φοίτησιν λόγῳ τῆς μακρονῆς ἀπὸ τοῦ σχολείου ἀποστάσεως τῆς κατοικίας τῶν μαθητῶν καὶ λόγῳ τῶν ἀσχολιῶν τῶν γονέων, οἵτινες ἐννοοῦν νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ τέκνα των εἰς ἐργασίας. 3) Διότι διὰ τῆς ἡμερησίας φοιτήσεως θὰ διευκολύνεται ἡ φοίτησις τῶν παιδῶν μικροσυννοικισμῶν, ὅπου ἢ δὲν ὑπάρχουν σχολεῖα ἢ ὑπάρχουν φυτοζωοῦντα μονοτάξια, εἰς τὰ γειτονικά διτάξια. 5) Διότι δὲν μένει χρόνος διὰ τὴν κατ' οἶκον ἐργασίαν, ὅταν οἱ μαθηταὶ ἐργάζωνται καὶ τὸ ἀπόγευμα εἰς τὸ σχολεῖον. 6) Διότι παρατηρήθη ὅτι συνεχῆς πεντάωρος διὰ τὰς ἀνωτέρας καὶ τετράωρος διὰ τὰς

κατωτέρας τάξεις εργασία είναι παραγωγικότερα. 7) Διότι ημικη-
ρησία φοιτήσις λύει κάπως και τὸ ζήτημα τοῦ συσσιτίου, διότι διὰ
τῆς καθιερώσεως τοῦ προγεύματος θὰ δυνάμεθα νὰ τρέφωμεν ἐκ
τῶν περισσευμάτων τῶν πλουσιωτέρων καὶ τοὺς πτωχοτέρους. Αὐτὰ
περὶ ὄρολογίου προγράμματος. Ὅ,τι ἔχω ἀκόμη νὰ προσθίσω, εἶ-
ναι τὸ ἔξῃς, τὸ ὁποῖον πιθανὸν εἶναι καὶ νὰ ξενίσῃ τινάς. Σὰς εἶ-
ναι γνωστὸν, ὅτι αἱ πολλαὶ ἐφορταί, αἱ διακοπαὶ τοῦ θέρους, αἱ τυ-
χὸν ἐπιδημίαι, αἱ τυχὸν ἄδειαι τοῦ διδασκάλου κτλ. μειοῦσι πολὺ
τὸν χρόνον τῆς διδασκαλίας καὶ καθιστῶσιν ἄκαρπον καὶ ἀνω-
φελῆ τὴν Δημοτικὴν Ἐκπαίδευσιν. Τὸ κακὸν μετριάζεται, ἂν τὰ
σχολεῖα ἐργάζωνται καὶ κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς 2 ὥρας καθ'
ἐκάστην. Ὅθεν δὲν διστάζομεν, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἀνωτέρω
καθὼς καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ χρόνος τῶν διακοπῶν παρ' ἡμῖν δὲν
χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν σωματικὴν ὑγείαν καὶ εὐεξίαν, νὰ προ-
τείνωμεν, ὅπως καταργηθῶσιν ἐν μέρει αἱ θεριναὶ διακοπαὶ καὶ
καθιερωθῶσι δύο ὥραι ἐργασίας καθ' ἐκάστην κατὰ τὸν χρόνον
τοῦτον, οὕτω δὲ τὸ σχολικὸν ἔτος εἶναι ἴσον μὲ τὸ πολιτικόν».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν Δημοτικῶν σχολείων Σύρου κ. Φίλιπ-
πος Ματαράγκας τονίζει τὰ ἀκόλουθα:

«Τὸ Ἀναλυτικὸν καὶ Ὁρολόγιον Πρόγραμμα τοῦ δημοτικοῦ
σχολείου εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μου στενὰ συνδεδεμένον μὲ τὸν
σκοπὸν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ τὸ ἐφαρμοζόμενον πρὸς πλή-
ρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἐκπαιδευτικὸν σύστημα. Ὁ σκοπὸς τοῦ
δημοτικοῦ μας σχολείου ἔχει καθορισθῆ ὑπὸ τῆς Πολιτείας διὰ
τοῦ Νόμου 4397 ὡς ἔξῃς: «Σκοπὸς τοῦ Δημ. σχολείου εἶναι ἡ προ-
παρασκευὴ τῶν Ἑλληνοπαίδων διὰ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ ἡ
παροχὴ εἰς αὐτοὺς τῶν ἀπαραιτήτων στοιχειωδῶν γνώσεων διὰ νὰ
καταστοῦν πολῖται χρηστοί.» Ἡ πραγμάτωσις τοῦ σκοποῦ τούτου
ἐπιτυγχάνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ πολυμεροῦς καὶ πολυτρόπου σχολικῆς

ζωῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς μεταδόσεως εἰς τοὺς τροφίμους τοῦ σχολείου ὠρισμένου ποσοῦ καὶ ποιου γνώσεων καὶ δεξιοτήτων. Αἱ γνώσεις αὗται καὶ αἱ δεξιότητες ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Προγράμματος. Δύναται ὁ σκοπὸς τοῦ δημ. σχολείου, ὡς ἀνωτέρω ἐτέθη, νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τοῦ ἰσχύοντος Ἐκπαιδευτικοῦ Προγράμματος; Φρονοῦμεν, ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν, διότι τὸ ἰσχύον Ἐκπαιδευτικὸν Πρόγραμμα: α') εἶναι ἀντιψυχολογικόν, διότι δὲν στηρίζεται εἰς τὰς κλίσεις, ἐπιθυμίας καὶ τὰ ἄρχοντα διαφέροντα τῶν παιδῶν καὶ β') ἀντικοινωνικόν, ἐφόσον δὲν ἐξυπηρετεῖ τὰς ἀνάγκας ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τοὺς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον παραλλαγὰς τῆς ζωῆς του. Δὲν πραγματοποιεῖται ἀκόμη ὁ σκοπὸς τοῦ δημ. σχολείου, διότι διὰ τοῦ κρατοῦντος ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ τῶν κατευθύνσεων, τὰς ὁποίας λαμβάνει ἢ εἰς τὰ σχολεῖά μας συντελουμένη ἐργασία, πλουτίζεται μόνον ὁ νοῦς τῶν μαθητῶν μὲν πολλὰς γνώσεις, χωρὶς αὗται νὰ γίνονται δυνάμεις καὶ νὰ μορφώνουν καὶ ἰσχυροποιοῦν τὴν βούλησίν των. Δὲν προπροσκαυεάζεται λοιπὸν τὸ ἄτομον, διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ εἰς τὴν κοινωνικὴν τοῦ ζώην. Ἐὰν τὸ ἐκπαιδευτικὸν μας σύστημα δὲν μεταβληθῇ, ἀλλὰ παραμείνῃ τὸ αὐτό, ἦτοι τὸ Ἐβρατιανόν, τότε τὸ ἰσχύον Ἐκπαιδευτικὸν Πρόγραμμα μὲν τινὰς τροποποιήσεις ἀναφερομένας εἰς τὸ ποῖον τῆς ὕλης τῶν διαφόρων μαθημάτων καὶ τὸν χρόνον τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, θὰ εἶναι καλόν. Ἐὰν ὅμως θέλωμεν νὰ μεταβάλωμεν τὰ σχολεῖά μας εἰς σχολεῖα ἐργασίας, ὡς ἐπηγγέλθη ἡ Κυβερνήσις μας, διὰ τῶν ὁποίων προπροσκαυεάζεται πλήρως τὸ ἄτομον διὰ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, τότε τὸ ἰσχύον Ἐκπαιδευτικὸν Πρόγραμμα δὲν ἔμπορεῖ νὰ σταθῇ. Πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ δι' ἄλλον, προσαρμοζόμενον εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ σχολείου ἐργασίας, ποὺ εἶναι ὁ τελευταῖος σταθμὸς τῆς ἐξελιξέως τοῦ σχολείου. Αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ σχολείου ἐργασίας ἐπιβάλλουν πρόγραμμα

συντεταγμένον οὐχὶ κατὰ μαθήματα, ἀλλὰ κατὰ μεγάλας συγκεν-
τρωτικὰς ἐνότητας συνανηκουσῶν γνώσεων, ἥτοι κατὰ διδακτικὰ
συμπλέγματα. Ἡ ὕλη θὰ ληφθῆ ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν πρα-
γματικότητα, ἥτοι τὴν ἑλληνικὴν φύσιν, τὴν ἐργασίαν τῶν ἀνθρώπων
τὴν κοινωνίαν μας, τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμά μας, τὰς παραδόσεις μας, τὴν
θρησκείαν μας καὶ μ' ἓνα λόγον τὸν σύγχρονον πολιτισμόν μας. Μὰ
θὰ μὲ ἐρωτήσετε: Εἶναι δυνατόν τὸ σχολεῖον ἐργασίας μὲ τὴν ση-
μερινὴν ἐκπαιδευτικὴν μας κατάστασιν, ἐὰν ἐφαρμοσθῆ εἰς τὰ σχο-
λεῖά μας νὰ φέρῃ τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα; Ὁμολογοῦ-
μεν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν, Ἄλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐμπο-
δίσῃ ἀπὸ τῶρα νὰ καταρτίσωμεν ἓνα συγχρονισμένον Ἀναλυτικὸν
καὶ Ὡρολόγιον Πρόγραμμα καὶ νὰ τὸ ἐφαρμόσωμεν, ὅπου καὶ
ὅταν δημιουργηθοῦν αἱ ἀπαραίτητοι εὐνοϊκαὶ ἐκπαιδευτικαὶ συνθῆ-
και, αἱ ὁποῖαι διὰ τῆς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς τῆς σημερινῆς Κυ-
βερνήσεως τῆς χώρας μας ἤρχισαν νὰ δημιουργοῦνται. Τὸ νέον
Πρόγραμμα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ διὰ τῆς βραχυχρονίου συ-
ζητήσεως τοῦ συνεδρίου μας. Ἀπαιτεῖ καὶ κόπον πολλὸν καὶ χρό-
νον μακρόν. Διὰ τὴν σύνταξίν του φρονοῦμεν, ὅτι πρέπει νὰ κα-
ταρτισθῆ ἀπὸ τοῦδε ἐπιτροπῆ ἐξ Ἐκπαιδευτικῶν Συμβούλων, Διευ-
θυντῶν Διδασκαλείων, Ἐπιθεωρητῶν καὶ διδασκάλων. Ὅσον ἐτοι-
μασθῆ, πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῆ εἰς ὀλίγα κατ' ἀρχὰς σχολεῖα, εἰς ἃ
θὰ ὑπάρχουν αἱ εὐνοϊκαὶ ἐκπαιδευτικαὶ συνθῆκαι. Τὰ ἀποτελέ-
σματα τῆς ἐφαρμογῆς του θὰ καθορίσουν τὸν χρόνον τῆς καθολι-
κῆς του ἐφαρμογῆς. Μέχρις ὅτου συνταχθῆ καὶ ἐφαρμοσθῆ τὸ νέον
Πρόγραμμα, πρέπει νὰ παραμείνῃ ἐν ἰσχύϊ τὸ ὑπάρχον, βελτιούμενον
διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου μας ὑποδεικνυομένων τροποποιήσεων.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἐπιθεωρητῆς Θεσσαλονίκης κ. Παναγ. Μπα-
τσούτας κάμνει τὰς ἀκολούθους παρατηρήσεις:

«Εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι τὸ Ἀναλυτικὸν μας Πρόγραμμα
πρέπει νὰ τροποποιηθῆ καὶ ἔπρεπε νὰ ἔχη τροποποιηθῆ ἀπὸ πολ-

λῶν ἐτῶν, διότι ὅπως ἔχει σήμερα, δὲν ἐξυπηρετεῖ τὰς σημερινὰς μορφωτικὰς ἀνάγκας τῶν παιδιῶν, ποὺ περνοῦν ἀπὸ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον.

Πολλὴ ἀπὸ τὴν ὕλην, ποὺ ἀναγράφεται εἰς αὐτό, εἶναι ἄχρηστος διὰ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ ἄλλη, ποὺ εἶναι χρησιμωτάτη, παραλείπεται. Καὶ φέρνω ὡς παραδείγματα τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ δημοτικὴ γλῶσσα εἰσήχθη ἀπὸ πολλοῦ ὀριστικῶς εἰς ὅλας τὰς τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ ὅμως ὕλη Γραμματικῆς Β' καὶ Γ' τάξεως ἀναγράφεται ἐκ τῆς Γραμματικῆς τῆς καθαρηνούσης.

2) Λειτουργοῦν ἀπὸ τοῦ 1914 μεικτὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ὅμως ἡ ὕλη τῆς Χειροτεχνίας ἀναγράφεται χωριστὰ καὶ ἐντελῶς διαφορετικῇ, μολονότι ἀπὸ πολλοῦ ἡ γυναῖκα εἰσηλθεν εἰς ὅλα τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς καὶ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ παρασκευάζεται δι' αὐτά. Ἐπιτρέπει τὸ Πρόγραμμα εἰς τὰ ἄρρενα νὰ ἐργάζωνται εἰς τὴν Ξυλογλυπτικὴν, Πλαστικὴν, Ἀνθοποιϊαν κλπ., ἐνῶ τὰ κορίτσια τὰ περιορίζει αὐστηρῶς (ιδίᾳ τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως) εἰς τὴν στοιχειώδη Κοπτικὴν καὶ Ῥαπτικὴν καὶ τὸ πλέξιμον καὶ ἐμβάλωμα περιποδίων.

3) Ἀναγράφει τὸ Πρόγραμμα ὕλην ἐκ τῶν Θρησκευτικῶν, τῆς Ἱστορίας, τῆς Φ. Ἱστορίας καὶ ἄλλων μαθημάτων, ποὺ καὶ ἀκατάληπτη εἶναι καὶ οὐδόλως προσαρμόζεται εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ παιδιοῦ. Καὶ τοιαύτη ὕλη εἶναι ἐν περὶ ἡ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης σχεδὸν ὅλη, τὰ μυθολογικὰ κεφάλαια ἐκ τῆς Ἱστορίας, τὰ ζῶα καὶ φυτὰ ξένων χωρῶν ἐκ τῆς Φ. Ἱστορίας κ.λ.π. Ἐπειτα λείπει ὅλη ἐκεῖνη ἡ ὕλη, ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὰς νέας ἀνακαλύψεις καὶ ἐφευρέσεις καὶ τὰς τελευταίας προόδους εἰς τὴν Βιοτεχνίαν, τὴν Γεωργίαν καὶ εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς Ἐπιστήμης, τῆς τέχνης καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων. Ἴδου μία σοβαρὰ τροποποίησις ἐπιβαλλομένη: Ἡ προσθαφαίρεσις ὕλης εἰς τὸ σημερινὸν πρόγραμμα. Ἦδη προβάλλει τὸ ἐρώτημα: Ἄν γίνῃ αὐτὴ ἡ προσθαφαίρεσις,

λύεται τὸ ζήτημα; Δυστυχῶς ὄχι. Τὸ Πρόγραμμα ὡς πρὸς τὴν ὕλην καὶ τὴν διάταξιν αὐτῆς πρέπει νὰ τροποποιηθῇ καὶ σχεικὰ μὲ τὴν μέθοδον, ἢ ὅποια θὰ καθιερωθῇ. Τὸ ὑπάρχον Πρόγραμμα, ἂν ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ αὐτὸ τὴν ἄχρηστον καὶ προσθέσωμεν ἄλλην χρησιμωτέραν, θὰ εἶναι κατάλληλον διὰ τοὺς παλαιότερους διδασκάλους, τοὺς ἐφαρμόζοντας τὴν Ἑρβατιανὴν μέθοδον. Ἐὰν σήμερον ὕστερα ἀπὸ τὴν παρατηρουμένην κίνησιν καὶ τοὺς πειραματισμοὺς τῶν Παιδαγωγῶν πρὸς καθιέρωσιν μεθόδου, ποὺ θὰ ἔχῃ πρακτικώτερα καὶ ἐξυπηρετικώτερα διὰ τὴν ζωὴν τοῦ παιδιοῦ ἀποτελέσματα, πολλοὶ φιλότιμοι καὶ ἐνθουσιώδεις διδάσκαλοι προσπαθοῦν νὰ συγχρονίσουν τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας τῶν. Τὰ Διδασκαλεῖα μᾶς στέλλουν τὰ τελευταῖα χρόνια διδασκάλους ἡσκημένους εἰς τὰς νέας μεθόδους (ἀρχὴ ἐργασίας, συγκεντρωτικὴ διδασκαλία). Ἐγὼ εἰς τὴν περιφέρειάν μου ἔχω πολλοὺς τοιοῦτους συγχρονισμένους, ἀλλὰ βέβαια καὶ περισσοτέρους, ποὺ ἀκολουθοῦν τὰς παλαιὰς μεθόδους. Τοὺς πρώτους ὅμως δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ὑποχρεώσωμεν νὰ ἐφαρμόζουν καὶ αὐτοὶ τὴν τῶν δευτέρων μέθοδον ἐπ'άνω εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς κατὰ κεφάλαια διηρημένης ὕλης. Ἐάν κάμωμεν αὐτό, καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν νέων θὰ κόψωμεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς θὰ ζημιώσωμεν. Διότι ἡ διδασκαλία ἐπειδὴ δὲν θὰ γίνεται ἀπὸ τοὺς νέους κατὰ τὸν τρόπον, ποὺ ἐδιδάχθησαν, ἀλλ' οὔτε καὶ κατὰ τὸν παλαιότερον τρόπον τῶν σταδίων, διότι δὲν τὸν γνωρίζουν, θὰ μὲν ἄτελεσφόρητος. Ἐάν γάρ, λοιπὸν διὰ τοῦτο νὰ ἀφήσωμεν τὸ παλαιὸν πρόγραμμα ὡς προσωρινὸν διὰ τοὺς παλαιότερους διδασκάλους, ἀφοῦ κάμωμεν, ὡς εἶπομεν, προσθαφάρισιν ὕλης, νὰ ἐκπονήσωμεν δὲ ἢ καλύτερον νὰ ἐκπονήσουν οἱ ἀρμοδιώτεροι ἡμῶν ἓνα δευτέρον πρόγραμμα, ποὺ θὰ εἶναι τὸ πρόγραμμα τοῦ μέλλοντος σύμφωνα μὲ τὰς τελευταίας κατευθύνσεις τῆς Διδακτικῆς. Ἐάν γίνῃ τὸ δευτέρον τοῦτο πρόγραμμα, κατὰ ἀνάγκην θὰ ἀπαιτήσῃ αὐτὸ καὶ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ

ώρολογίου προγράμματος. Ὁ διδάσκαλος θὰ ἔχη κατὰ τὸ νέον Πρόγραμμα ἔλευθερίαν κινήσεως καὶ ἐργασίας. Θὰ ὑπάρξῃ δὲ διὰ τοῦτο ἀνάγκη ἀπὸ τῆς 8ης πρωϊνῆς ώρας μέχρι τῆς 1ης μεσημβρινῆς νὰ ἐργάζωνται διδάσκαλος καὶ μαθηταὶ εἰς τὰς διδακτικὰς αἰθούσας, τὰ δὲ ἀπογεύματα θὰ εἶναι διαθέσιμα διὰ τὴν κίνησιν πρὸς συλλογὴν ἐποπτικοῦ ὕλικου».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Καβάλλας κ. Κωνσταντῖνος Λαγουμιτζίνας λέγει κατόπιν τὰ ἀκόλουθα: «Δὲν θὰ θίξω τὰ σημεῖα τοῦ ζητήματος, πὺ τόσον διεξοδικὰ διεπραγματεύθησαν οἱ προλαλήσαντες κ. Συνάδελφοι. Θὰ ἐξετάσω μόνον μίαν πλευρὰν τοῦ ζητήματος, πὺ μένει ἀνεξέταστος ἕως τώρα. Φθάνει ὁ χρόνος, πὺ διαθέτομεν, διὰ νὰ ἐφαρμόσωμεν τὸ Πρόγραμμα πὺ θέλομεν, τὸ τόσον πλούσιον καὶ πλατὺ; Ἐπαρκοῦν δηλαδὴ τὰ ἕξ χρόνια νὰ διδάξωμεν τὸ παιδί τόσα πολλὰ, πὺ θέλομεν καὶ ἀπαιτοῦνται, ἀδιαφόρως μὲ ποῖον τρόπον καὶ ποίαν μέθοδον θὰ διδάξωμεν; Ἐγὼ φρονῶ, ὅτι δὲν φθάνουν. Ἐνας λόγος δὲ τῆς ἀτελοῦς μορφώσεως τῶν ἀποφοίτων τοῦ Λαϊκοῦ σχολείου ἢ τῆς ἑλλείψεως σταθερότητος καὶ μονιμότητος τῶν διδασκομένων εἶναι, ὅτι ἡ διδασκαλία γίνεται εἰς στενὰ ὅρια χρόνου, ὥστε, ἐν τῇ σπουδῇ νὰ διδαχθῶσι τόσα πολλὰ πράγματα, ἢ διδασκαλία γίνεται ἀτελῶς καὶ καταντᾷ ἀνεπαρκῆς. Φρονῶ, ὅτι εἰς τὰ ἕξ χρόνια τοῦ Λαϊκοῦ σχολείου πρέπει νὰ προστεθῇ ἐν ἔτος ἀκόμη, τὸ ὅποιον νὰ εἶναι ἔτος συμπληρώσεως καὶ ἐφαρμογῆς. Κατὰ τὸ ἔβδομον τοῦτο ἔτος δεόν νὰ διδαχθῶσι πλατύτερα τὰ Μαθηματικά ἐπάνω εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς, ἢ Χημεία, κυρίως ἢ ἀφορῶσα εἰς ὅσα συναντᾷ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰ ἔργα του καὶ τὴν ζωὴν του, ἢ Φυσικὴ καὶ Μηχανικὴ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, τὰ Γεωργικὰ, Δενδροδομικὰ καὶ Ζωοτεχνικὰ μαθήματα ἀνάλογα πρὸς τοὺς τοπικοὺς ὄρους, ὀλίγη Φιλολογία, ἢ Ἀγωγή τοῦ Πολίτου, ἢ Ὑγιεινὴ καὶ ὅ,τι θεωρηθῇ ἀκόμη ἀναγκαῖον. Διὰ τὰ κορίτσια πρέπει νὰ προστεθοῦν, ὅσα εἶναι

ἀπαραίτητα διὰ τὸ φύλλον των. Οἰκοκυρικὴ γενικῶς κ.λ.π. Εἶπεν ὁ κ. Ὑπουργός, ὅτι μὲ τὴν ἴδρυσιν τῶν κατωτέρων Γεωργικῶν Σχολείων καὶ τῶν κατωτέρων Βιοτεχνικῶν τοιούτων, περὶ τῶν ὁποίων προνοεῖ ὁ Νόμος 4397, τὸ Λαϊκὸν Σχολεῖον γίνεται ὀκτατάξιον. Νομίζομεν, ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω. Αἱ ὑπὸ ἴδρυσιν κατώτεροι Γεωργικαὶ καὶ Βιοτεχνικαὶ Σχολαὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελέσουν συνέχειαν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ λάβουν αὐταὶ ἕκτασιν Λαϊκὴν γενικῶς. Εἶναι καὶ θὰ μείνουν ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ διέλθῃ ἓνα μικρὸν ποσοστὸν τῶν ἀποφοιτῶν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σπουδάσῃ εἰς αὐτὰ ἡ ὀλόγη τῶν μαθητῶν τῶν ἐξερχομένων ἐκ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Καὶ δύο, τρία καὶ περισσότερα ἀκόμη τοιαῦτα σχολεῖα καὶ ἂν ἰδρυσθῶν κατὰ Νομόν, πού δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτό, πάλιν δὲν θὰ γίνῃ δυνατὸν νὰ φοιτήσουν εἰς τὰ Σχολεῖα αὐτὰ ὅλα τὰ παιδιὰ τοῦ Λαοῦ. Καὶ τοῦτο ὅμως ἂν ἦτο δυνατόν, ἡ μόρφωσις πού θὰ πέρνουν εἰς τὰ σχολεῖα αὐτά, θὰ εἶναι μονομερῆς, ἐνῶ χρειάζεται νὰ πλατύνῃ ἡ γενικὴ μόρφωσις τῶν παιδιῶν τοῦ Λαοῦ. Τοῦτο δὲ θὰ ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ τῆς προσθήκης ἑνὸς ἀκόμη ἔτους εἰς τὸ Λαϊκὸν Σχολεῖον, συντασσομένου εἰδικοῦ προγράμματος διὰ τὰ μαθήματα τοῦ ἔτους τούτου. Μὲ τὴν σημερινὴν δὲ σύνθεσιν τῶν σχολείων ἡμπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ τὸ ἑπτατάξιον Δημοτικὸν σχολεῖον. Δυσκολία παρουσιάζεται μόνον εἰς τὸ μονοτάξιον σχολεῖον, ἀλλὰ περὶ τούτου θὰ ὀμιλήσωμεν εἰς τὸ εἰδικὸν περὶ αὐτοῦ ζήτημα. Διὰ νὰ μὴ παρουσιασθῇ δὲ καμία δυσκολία εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν κατωτέρων Γεωργικῶν καὶ Βιοτεχνικῶν Σχολῶν ἢ εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἀκολουθήσωσιν ἄνωτερα μαθήματα, ἃς θεσπισθῇ, ὥστε οἱ ἐξερχόμενοι ἐκ τῆς ἕκτης τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου νὰ δύνανται, ἐφόσον θέλουσι, νὰ μεταβαίνουν εἰς τὰ κατώτερα ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα καὶ τὰ Γυμνάσια. Ὅσοι δὲ μεταβαίνουν εἰς αὐτά, θὰ ὑποχρεῶνται νὰ φοιτοῦν εἰς

τὴν ἐβδόμην τάξιν τοῦ Λαϊκοῦ Σχολείου. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς συζητήσεως τοῦ θέματος τούτου θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ τονίσω καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἰδρύσεως τῶν σχολείων διὰ τὰ ἀνώμαλα παιδιὰ, περὶ τῶν ὁποίων προνοεῖ ὁ Νόμος 4397, χωρὶς νὰ τεθῆ ὅμως εἰς ἐφαρμογὴν ὡς πρὸς τὸ μέρος αὐτό. Εἶναι ἐπιβεβλημένον νὰ ἰδρυθῆ ἓν τοῦλάχιστον τοιοῦτο σχολεῖον κατὰ Γεωγραφικὴν περιοχὴν. Ἡ ἴδρυσις τῶν τοιούτων σχολείων, ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ σώσῃ τόσα παιδιὰ ἀδικηθέντα ἀπὸ τὴν φύσιν, θὰ διευκολύνῃ καὶ τὸ ἔργον τῶν διδασκάλων, οἱ ὁποῖοι πολλάκις ὑποβάλλονται εἰς κόπους πολλοὺς ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀνωμάτων παιδιῶν πρὸς ζημίαν τῶν πολλῶν ἄλλων».

Ἐπιθεωρητὴς Κιλκίς κ. Ἄ. Γεραντιώνης λέγει κατόπιν τὰ ἑξῆς :

«Ἄν ἐπρόκειτο νὰ συνταχθῆ Ἄναλυτικὸν Πρόγραμμα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σχολείου ἐργασίας, βεβαίως θ' ἀπαιτεῖτο ὀριζική ἀνατροπὴ τοῦ ἰσχύοντος. Ἐφόσον ὅμως δὲν εἶναι δανατὸν διὰ πολλὰ ἔτη ἀκόμη νὰ ἐφαρμοσθῆ ἡ διδασκαλία κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σχολείου ἐργασίας, διότι δὲν ἔχομεν προσωπικὸν καταλλήλως καὶ εἰδικῶς μορφωμένον, οὔτε αἰθούσας ἐπαρκεῖς μὲ καταλλήλα ἔπιπλα, ἐργαστήρια, βιβλιοθήκας, ὄργανα, οὔτε δυνάμειθι νὰ ὑποβιβάσωμεν τὸ ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν τῶν ἀναλογούντων εἰς ἕκαστον διδάσκαλον εἰς 30 καὶ θὰ ἐξακολουθήσωμεν ἐργαζόμενοι κατὰ τὸ μέχρι τοῦδε ἰσχύον σύστημα, φρονοῦμεν, ὅτι τὸ ἐν χρήσει Ἄναλυτικὸν Πρόγραμμα εἶναι καλὸν καὶ μικρὰς μόνον τροποποιήσεις δύναται νὰ ὑποστῆ. Εἶναι ἀληθές, ὅτι συχνὰ ἀκούεται κατακραυγὴ κατὰ τοῦ Προγράμματος καὶ ἀποδίδεται ἡ εὐθύνη τῶν ἀποτυχιῶν εἰς αὐτό, τοῦτο ὅμως, κατὰ τὴν γνώμην μας, δὲν εἶναι ὀρθόν. Ἡ εὐθύνη πρέπει νὰ ἀποδοθῆ ὄχι εἰς τὸ ἄψυχον, ἀλλ' εἰς τὸ ἔμψυχον ὄντικόν, τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν Ἐπιθεωρητήν. Θέλοντες νὰ ἔχομεν τὴν γνώμην καὶ διδασκάλων ἐπὶ τοῦ προκειμένου, δεδομέ-

νου, ὅτι παρ' αὐτῶν ἀκούονται μεμπμοιρίαι, παρεκαλέσαμεν τοὺς διδασκάλους τῆς ἔδρας μας, διότι οἱ ἄλλοι λόγῳ τῶν διακοπῶν ἀπουσίαζον, πρὸ μηνὸς καὶ πλέον νὰ συγκεντρώσουν τὰς σκέψεις των καὶ νὰ ὑποδείξουν, ποῖαι τροποποιήσεις ἠμποροῦν νὰ γίνουν εἰς τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα. Πρὶν ἀναχωρήσωμεν διὰ τὸ συνέδριον, ἐκαλέσαμεν αὐτοὺς εἰς συνεδρίασιν καὶ συνεζητήσαμεν σχετικῶς, κατελήξαμεν δὲ εἰς τὰ ἑξῆς πορίσματα:

1) Ἡ ὕλη τῶν Θρησκευτικῶν ἔχει καλῶς εἰς τὸ ἐν ἰσχύϊ πρόγραμμα πλὴν τῆς ἐκ τῆς Π. Διαθήκης, ἐξ ἧς πρέπει νὰ ἀπαλειφθοῦν, ὅσα κεφάλαια δὲν εἶναι διδακτικά ἢ παρουσιάζουν πρὸ τῶν μαθητῶν πράγματα ἀπίστευτα, ὡς ὁ Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους κ.τ.λ., ὡς καὶ τῶν τροπαρίων καὶ ἀπολυτικίων, τὰ ὅποια πρέπει νὰ μετατεθοῦν εἰς τὸ μάθημα τῆς Ὠδικῆς καὶ νὰ διδάσκωνται μετὰ μέλους, ὅποτε ἐπιδροῦν καὶ βαθύτερον ἐπὶ τοῦ συναισθήματος, ἐπίσης δὲ καὶ μερικῶν θιαυμάτων, τὰ ὅποια πρέπει νὰ παραλειφθοῦν. Καθ' ἡμᾶς πρέπει ἡ Π. Διαθήκη νὰ μὴ διδάσκειται συνεχῶς ὡς Ἱστορία τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, ἀλλὰ ὡς μάθημα ἠθικοθηρησκευτικόν, διατασσομένης τῆς διδακτέας ἐξ αὐτῆς ὕλης, ὡς καὶ τῆς ἐξ ἄλλων ἀναλόγων μαθημάτων κατὰ ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ ἀξιώματα (π.χ. τῆς εὐσεβείας, ἀσεβείας, ὑπακοῆς, ἀνυπακοῆς, φιλαληθείας κτλ.).

2) Πρέπει νὰ διδάσκειται ἡ Γραμματικὴ μόνον τῆς δημοτικῆς εἰς ὅλας τὰς τάξεις καὶ τὴν ΣΤ', ἐφόσον μάλιστα εἰς τὰ διτάξια καὶ μονοτάξια γίνεται συνδιδασκαλία καὶ διατίθενται διὰ τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς εἰς τὰ τελευταῖα μόνον 2 ἡμιώρια καθ' ἑβδομάδα, ἤτοι ἐν διὰ τὴν δημοτικὴν καὶ ἐν διὰ τὴν καθαρουργίαν. Ἐξ ἄλλου πρέπει νὰ δοθῇ ἰδιαιτέρα προσοχὴ εἰς τὰς ἐκθέσεις. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ Ἀναγνωστικά, πρέπει νὰ ὑπάρχουν κοινὰ διὰ τὴν Γ'-Δ καὶ Ε'-ΣΤ' τῶν ἠνωμένων σχολείων. Ἡ πλειοψηφία τῶν συνέδρων ἀπεφάνθη, ὅτι πρέπει νὰ λείψῃ ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀναγνωστικοῦ τῆς καθαρουργίης, ἢ δὲ μειοψηφία, ὅτι πρέπει νὰ ἀνα-

γινώσκεται και ή καθαρεύουσα άπαξ τής εβδομάδος άνευ διδασκαλίας τής Γραμματικής. Ήμεϊς φρονοῦμεν, ότι, εφόσον ή καθαρεύουσα είναι επίσημος γλώσσα του Κράτους και γίνεται χρήσις αυτής υπό των Ἀρχών, Βουλής και Δικαστηρίων κ.λ.π., πρέπει να εξακολουθήση και ή διδασκαλία Ἀναγνώσεως εις την καθαρεύουσαν εις την Ε' και ΣΤ' τάξιν, άνευ όμως διδασκαλίας Γραμματικής, άπλως προς κατανόησιν αυτής.

3) Ἡ ὕλη τής Ἱστορίας ἔχει καλῶς διὰ τὰ διηρημένα σχολεῖα, θά ἔπρεπε μόνον νά προστεθοῦν μερικὰ διδακτικά ἐκ τής μυθολογίας και νά δίδεται μεγαλυτέρα προσοχή εις τήν Ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ὕλη τοῦ α' ἔτους συνδιδασκαλίας διὰ τήν Γ'-Δ' τάξιν τοῦ ἠνωμένου σχολείου είναι πολλή, ὅπως και ή τοῦ β' ἔτους συνδιδασκαλίας διὰ τήν Ε'-ΣΤ'. Ἐκ τής τελευταίας θά ἠδύναντο τὸ α' ἔτος νά διδάσκωνται τὰ μέχρι τής προπαρασκευῆς τής ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, διότι ή ὕλη τοῦ α' ἔτους εἶναι ὀλίγη. Εἰς τὸ μάθημα τοῦτο τὸ Πρόγραμμα εἶναι ἐλαστικόν, διότι συνιστᾶ νά διδάσκωνται και τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ τόπου.

4) Ἡ ὕλη τής Πατριδογνωσίας εἶναι πλουσία, ἀρκεῖ νά γίνεται καλή χρήσις αὐτῆς, διδασκομένων ἐκτενέστερον τῶν ἐγγύς και ἐποπτικῶς πάντοτε. Ἡ ὕλη τής Γεωγραφίας ἔχει ἐπίσης καλῶς, πρέπει δὲ μόνον νά ἔπεται ή διδασκαλία τής Μαθηματικῆς Γεωγραφίας εις τήν Ε'-ΣΤ' τάξιν ὡς δυσκολωτέρα και, εἰ δυνατόν, νά διδάσκηται 3 ἡμιώρια καθ' ἑβδομάδα.

5) Ἡ ὕλη τής Φυσ. Ἱστορίας διὰ τήν Γ'-Δ' εἶναι πλουσία, ὥστε εἶναι ἀνάγκη νά γίνεται κατάλληλος ἐκλογή. Ὅσον ἀφορᾷ τήν ὕλην τής Ε'-ΣΤ' πρέπει νά παραλειφθοῦν μερικὰ φυτὰ και ζῶα τῶν ξένων χωρῶν και νά διδάσκηται ή καλλιέργεια, ὁ ἐξευγενισμὸς και ή προφύλαξις ἀπὸ ἀσθενειῶν τῶν δένδρων και φυτῶν, τὰ ὀπιῖα εὐδοκιμοῦν παρ' ἡμῖν και δύνανται νά χρησιμεύσουν ὡς πηγή πλούτου διὰ τήν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητος ή

ὑπαρξίς σχολικοῦ κήπου καὶ ἡ ὑποδειγματικὴ ἐν αὐτῷ καλλιέργεια, ὀριζομένης, εἰ δυνατόν, καὶ ὥρας διὰ τὴν καλλιέργειαν. Τὰ λόγια δὲν ἀρκοῦν νὰ πείσουν τοὺς μαθητὰς καὶ χωρικοὺς, ἀλλὰ χρειάζονται ἔργα. Ἐδῶ τὸ Πρόγραμμα εἶναι ἐλαστικόν, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχῃ ὄρεξις πρὸς ἐργασίαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ζωολογίαν, νομίζομεν, ὅτι πρέπει νὰ προηγηθῆ ἡ διδασκαλία τῆς Ἀνθρωπολογίας καταλλήλως συνδυαζομένη μετὰ τῆς Ὑγιεινῆς.

6) Ἡ ὕλη τῆς Φυσικῆς Πειραματικῆς καὶ Χημείας ἔχει καλῶς, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχουν ὄργανα καὶ ἐποπτικὰ μέσα.

7) Ἡ ὕλη τῆς Ἀριθμητικῆς διὰ τὴν Α΄ τάξιν τῶν ἠνωμένων σχολείων εἶναι πολλή, ἐνῶ διὰ τὰς ἄλλας τάξεις ἔχει καλῶς, ἐξαιρουμένων τῶν συμμειγῶν. Ἡ διδασκαλία ἐπ' αὐτῶν πρέπει νὰ περιορισθῆ εἰς τὸ ἐλάχιστον ὄριον διὰ τὰς ἐν κοινῇ χρήσει μονάδας. Ἡ Α΄ τάξις, ἂν δὲν φθάσῃ μέχρι τοῦ 20, πάντως πρέπει νὰ ὑπερβῆ τὴν α΄ δεκάδα καὶ νὰ ἀσκηθῆ νὰ μεταπηδᾷ εἰς τὴν β΄, πρῶτον, ὅπου θὰ τῆ χρησιμεύῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον. Ἐν διδάσκονται αἱ 4 πράξεις ἐπὶ ἐκάστου ἀριθμοῦ καὶ κατόπιν μεταβαίνομεν εἰς τὸν ἐπόμενον, νομίζομεν, ὅτι εὐκολύνεται ἡ διδασκαλία.

8) Ἡ ὕλη τῆς Γεωμετρίας εἶναι πολλή διὰ τὰ ἠνωμένα σχολεῖα, δεδομένου, ὅτι διατίθεται ἐν ἡμιώριον καθ' ἑβδομάδα. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ περιορισθῆ εἰς τὰ κυριώτερα καὶ συχνότερον ἐμφανιζόμενα.

9) Ἡ ὕλη τῆς Ἰχνογραφίας ἔχει καλῶς.

10) Εἰς τὴν Καλλιγραφίαν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὀρθὴν καὶ στρογγύλην γραφὴν.

11) Εἰς τὴν Χειροτεχνίαν τῶν θηλέων πρέπει νὰ προστεθῆ ἡ χρήση ραπτομηχανῆς διὰ ράψιμον καὶ κέντημα. Πρὸ παντὸς δὲ πρέπει νὰ μετεκπαιδευθῆ τὸ προσωπικόν, διότι δὲν ἔχει ἰδέαν Χειροτεχνίας.

12) Ἡ ἀναλογία τῶν γυμναστικῶν ἀσκήσεων δέον νὰ ἀπλοποιηθῆ.

13) Διὰ τὸ ἠνωμένον σχολεῖον ὀρίζονται 34 1)2 ὥραι διδασκαλίας ἑβδομαδιαίως καὶ 6 ἡμῶρια π. μ. διαλειμμάτων, τὸ ὅλον ὄραι 37 1)2. Ἐπομένως ἡ ἡμερησία ἐργασία διαρκεῖ τοῦλάχιστον 6 1)4 ὥρας. Ἰσχύει ἐδῶ ὁ νόμος τοῦ ἀδιαχωρήτου. Οὔτε μαθητὰ ἡμποροῦν νὰ προστεθοῦν ἢ περικοποῦν οὔτε ὥραι. Ὁ διδάσκαλος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ διδάσκη καὶ τὰ ἀπογεύματα τοῦ Σαββάτου καὶ Τετάρτης, ἐκτὸς ἂν διακόπτων μεταβῆ εἰς ἐκδρομὴν.

14) Δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ γίνεταί διδασκαλία τοῦλάχιστον εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον μόνον 5 ὥρας π. μ. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι μᾶς χρειάζονται 6 1)4 ὥραι ἡμερησίως, ἢ ἐπὶ ὄρον συνεχῆς διδασκαλία εἶναι ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν υἰγιάν μικρῶν μαθητῶν. Πρὸ τοῦ 1912 εἶχον διαταχθῆ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα νὰ ἐργάζωνται μόνον ἐπὶ 5 ὥρας π. μ. ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τῶν ἐξετάσεων. Παρατηρήσαμεν τότε, ὅτι οἱ μαθηταὶ τὰς τελευταίας ὥρας ἐξάλλιζοντο καὶ δὲν παρηκολούθουν. Ἄλλοτε ἠναγκάσθημεν λόγῳ πληθῶρας μαθητῶν καὶ ἀνεπαρκείας τῆς αἰθούσης νὰ διδάσκωμεν π. μ. τὰς ἀνωτέρας τάξεις καὶ μ. μ. τὰς 2 κατωτέρας. Παρατηρήσαμεν τότε, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα δὲν ἦσαν ἱκανοποιητικά, διότι περιορίσθη ὁ χρόνος τῶν ἀσκήσεων καὶ τὸ πνεῦμα τῶν μαθητῶν ἦτο διακεχυμένον περὶ ἄλλας ἀσχολίας καὶ ὅτι ἡ διαγωγή αὐτῶν ἐχειροτέρευσεν. Τὸ ἴδιον παρατήρησεν καὶ διδάσκαλος ἐν τῇ περιφερείᾳ Γιαννιτσῶν, ἐφαρμόσας διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους τὸ ἄνω μέτρον. Διὰ τοῦτο τασσόμεθα κατὰ τῆς π. μ. μόνον διδασκαλίας.

15) Οἱ δυνάμενοι νὰ διδάξουν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σχολείου ἐργασίας δύνανται νὰ πράξουν τοῦτο, χωρὶς νὰ παρεκκλίνουν πολὺ τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος, ὅπως ἔπραξεν ὁ κ. Ρέλιας, πρόην Ἐπιθεωρητῆς προσωρινὸς καὶ ἤδη δημοδιδάσκαλος Ἀλεξανδρουπόλεως (ἴδε βιβλίον του «Τὸ ἐφρμοσμένο σχολεῖο ἐργασίας»).

16) Πρέπει νὰ συνταχθῆ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα καὶ διὰ τὰ «ἠπιαγωγεῖα τῶν ξηνοφώνων».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἑδέσσης κ. Σπυροῦδων Πίσπερης πα-
ρατηρεῖ ἐπὶ τούτοις τὰ ἀκόλουθα :

«Τὸ ἰσχύον Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς
τὰς συγκεκριμένας καὶ ζωντανὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ. Διὰ τοῦτο προ-
εῖνω, ὅπως ἀναγραφοῦν εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν σχολείων τῶν χω-
ριῶν πρακτικὰ μαθήματα, καὶ δὴ γεωπονικὰ (δενδροκομία, λαχανο-
κομία, ζωοτεχνία, ἀμπελοργία, ἐλαιοκομία, μελισσοκομία, πτηνοτρο-
φία καὶ βομβυκοτροφία), τὰ ὁποῖα δεόν νὰ διδάσκωνται εἰς τὰς
4 ἀνωτέρας τάξεις πρακτικῶς, καταρτιζομένου Σχολικοῦ κήπου καὶ
πειραματικοῦ ἀγροῦ. Τὰ ἀνωτέρω μαθήματα δὲν θὰ διδάσκωνται
ὅλα εἰς κάθε σχολεῖον, ἀλλ' ἐν ἐκάστῳ τὰ σχετικὰ μὲ τὸ ἔδαφος
καὶ τὴν ἐπίδοσιν τῶν κατοίκων. Εἰς τὰ σχολεῖα τῶν πόλεων φρο-
νῶ, ὅτι πρέπει νὰ διδάσκωνται ἀφ' ἐνὸς μὲν χειροτεχνικὰ μαθή-
ματα (μεταλλοτεχνία, ξυλουργική, πλαστική, χαρτοτεχνία κτλ.), ἀφ'
ἑτέρου δὲ ἐμπορικὰ μαθήματα δηλ. ὀλίγη καταστιχογραφία καὶ
ἐμπορικὴ λογιστική. Τὰ θήλα δὲ πρέπει νὰ διδάσκωνται καὶ μα-
θήματα σχετικὰ μὲ τὸ φῦλόν των (ραπτική, κοπτική, παιδοκομία,
καὶ μαγειρική). Τὰ μαθήματα ταῦτα θὰ διδάσκωνται εἰς τρία ἀπο-
γεύματα ἀξιοσημείων τῶν ὡρῶν τοῦ προγράμματος, πάλιν ἀναλό-
γως τῆς προτιμήσεως τῶν μαθητῶν καὶ τῆς μελλούσης ἐπαγγελμα-
τικῆς ἐπιδόσεώς των. Ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι τὰ κατώτερα γεωργικὰ
καὶ ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα λόγῳ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν (ἐν
κατὰ Νομὸν) δὲν δύνανται νὰ ἐπαρκέσουν εἰς τὰς ἀνάγκας ὅλων
τῶν κατοίκων, διὰ τοῦτο δὲ νομίζω ὀρθὸν νὰ περιληφθοῦν μέσα
εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, περιοριζομένων ἐν ἀνάγκῃ
τῶν ἄλλων μαθημάτων ἢ καὶ συνεχιζομένων καὶ κατὰ τὸ θέρος
ἀκόμη κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας : Τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον καὶ διὰ
τὴν διατήρησιν τῶν σχολικῶν κήπων, οἱ ὁποῖοι, ὡς ἔχουν τὰ πρά-
γματα σήμερον, τὸ θέρος καταστρέφονται. Ἐπίσης εὐρίσκω ὀρθὸν
νὰ ἀξηθῶν ἐν μέρει αἱ ὥραι τοῦ μαθήματος τῆς Ἀριθμητικῆς.

Διὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Σχολικοῦ ἔτους εἶμαι τῆς γνώμης, ὅτι τοῦτο πρέπει νὰ ἀρχίξῃ ἐνωρίτερον· δηλ. αἱ ἔγγραφαὶ πρέπει νὰ γίνονται ἀπὸ 1—10 Σ(βρίου, τὰ δὲ μαθήματα νὰ ἀρχωνται ἀπὸ 11 ἰδίου, διότι ὁ ὑπάρχων χρόνος δὲν εἶναι ἐπαρκῆς διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθητῶν. Εἰς τὴν περιφέρειάν μου ἰδιαίτερος ἐν πρδ. τὰ μαθήματα πρέπει νὰ ἀρχίζουσι τὴν 1 Σ)βρίου, νὰ παύουν δὲ περὶ τὰ τέλη Μαΐου, διότι οἱ κάτοικοι ἀπασχολοῦν τοὺς μαθητὰς εἰς τὰς γεωργικὰς τῶν ἐργασίας».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἀργινοῦ κ. Ἰωάνν. Δρομάζος ἐπιφέρει τὰς ἀκολούθους παρατηρήσεις: «Θέλω ἓνα πρόγραμμα δι' ὅλον τὸ Κράτος καὶ ἐλευθερίαν, ὅπως κανονίζουσι τὰ τοπικὰ διδασκαλικά συνέδρια τὰ τοπικὰ προγράμματα. Σχετικὰ μὲ τὰ καθέκαστον μαθήματα φρονῶ τὰ ἀκόλουθα:

1. Ἐπιθεωρητικά. Διὰ τὴν ἕλην τοῦ μαθήματος αὐτοῦ ἔχω ὑπ' ὄψει μου, ὅσα ἔγραψεν ἄλλοτε εἰς τὴν Ἐκπαιδευτικὴν Ἐπιθεωρησιν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Μπαλᾶνος, ὑποστηρίζων, πὼς ἡ Παλαιὰ Διαθήκη δὲν πρέπει νὰ διδάσκηται οὔτε εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον, οὔτε εἰς τὸ Ἑλληνικόν, ἀλλὰ νὰ ἀρχίξῃ ἡ διδασκαλία τῆς ἀπὸ τὴν πρώτην Γυμνασίου, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοήσουσι οἱ μικρότεροι μαθηταὶ τὴν θεϊαν Ἀποκάλυψιν. Ὅσα σήμερα διδάσκονται εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ ὅπως διδάσκονται, φρονῶ, πὼς κλονίζουσι τὴν πίστιν πρὸς τὸ ἱερὸν βιβλίον. Τὸ παιδί μαθαίνει, πὼς ὁ Θεὸς διαρκῶς ἐκδικεῖται, ἀντίθετα πρὸς τὰς θείας ἰδιότητάς του. Ἀκούουν ὅτι ὁ κόσμος ἐπλάσθη εἰς ἕξ ἡμέρας καὶ μετ' ὀλίγον εἰς τὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας καὶ Φυσικῆς Ἱστορίας μανθάνουν τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν. Πολὴ σωστὰ λέγει ὁ κ. Μπαλᾶνος, ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη πρέπει νὰ παύσῃ νὰ εἶναι πηγὴ γνώσεων φυσιογνωστικῶν. Ἐξ ἄλλου ὅλα τὰ θεῖα πρόσωπα τῆς Παλαιᾶς Διαθή-

κῆς, τὰ ὁποῖα λατρεύομεν σήμερον, ἔχουν τόσον παραφορτωθῆ με
κακίας καὶ κακουργήματα, ὥστε κανένα δὲν ἤμπορεῖ νὰ σταθῆ
ὑψηλὰ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν μικρῶν παιδιῶν, ὅσον καὶ ἂν προσ-
παθήσωμεν νὰ τὰ ἐξυψώσωμεν με τεχνητὰς ἠθικολογίας. Ἄλλὰ
ἂν ἀπορρίψωμεν τὴν γνώμην τοῦ κ. Μπαλάνου καὶ παραδεχθῶ-
μεν, πὼς πρέπει νὰ διδάσκεται ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, μοῦ φαίνεται,
πὼς ὀλίγα κεφάλαια πρέπει νὰ διδάσκωνται ἀπὸ αὐτὴν καὶ κυρίως
ἐκεῖνα, ποὺ ἔχουν σχέσιν με τὴν θρησκείαν μας. Δὲν βλέπω, τί
σχέσιν ἔχει ἡ Ρουθ μέσα εἰς τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν καὶ
αἱ κοκάλες τοῦ Σαμψὼν καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, οἱ
γάμοι τοῦ Ἰσαὰκ καὶ αἱ ἀπάται καὶ αἱ φακὲς τοῦ Ἰακώβ. Ἄν
σκεφθῶμεν βαθύτερον, θὰ εὔρωμεν, ὅτι τὸ πολὺ πολὺ πρέπει νὰ
διδάσκεται ὁ Μωσαϊκὸς νόμος εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις καὶ ὀλίγα
περὶ Προφητῶν. Εἰς ὅλα τὰ ἄλλα κεφάλαια θὰ βγάλῃ κανεὶς τὰ
ἀντίθετα συμπεράσματα ἀπ' ἐκεῖνα, ποὺ περιμένει. Ξεύρω, πὼς
γνώμες, ποὺ θίγουν καὶ ἀπ' τὰ καθιερωμένα εἰς τὴν τάξιν τῆς
θρησκείας, γεννοῦν ἀντίδρασιν. Ἄλλὰ τί με αὐτό; Εἰς τὴν στι-
γμὴν, ποὺ ἡ πολιτεία ζητᾷ τὴν γνώμην μας, πρέπει νὰ τὴν εἰπῶ-
μεν, ὅπως ἐβγήκε ἀπὸ τὴν πρᾶξιν. Πιστεύω, πὼς οἱ περισσότεροι
συμφωνεῖτε με ὅσα εἶπα, ἀφοῦ μάλιστα ἔχομεν καὶ τὴν σύμφωνον
γνώμην ἐνὸς διαπρεποῦς καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας.

2) Ἑλληνικά. Εἰς τὰ Ἑλληνικά πρέπει νὰ ἐγκριθῆ καὶ ἀνὰ
ἓνα κοινὸν Ἀναγνωστικὸν τῆς Γ' καὶ Δ' καὶ τῆς Ε' καὶ ΣΤ' διὰ
τὰ μονοτάξια καὶ νὰ μὴ γίνεταὶ αὐτό, ποὺ γίνεταὶ σήμερον, οἱ μαθη-
ταὶ δηλ. τῶν ἀνωτέρων τάξεων νὰ αἰσθάνωνται τὸν ἑαυτὸν των μειω-
μένον, ὅταν ὁ διδάσκαλος ὁρίξῃ ὡς βιβλίον κοινὸν τὸ διὰ τὰς κατω-
τέρας τάξεις Γ' καὶ Ε' ἐγκεκριμένον. Ἡ ὕλη τῆς Γραμματικῆς
εἶναι ἡ ἴδια διὰ τὰ πολυτάξια καὶ μονοτάξια, ἐνῶ ὁ χρόνος εἶναι διά-
φορος καὶ δὲν ἔχουν ἕρισθῆ κύκλοι διὰ τὰ μονοτάξια. Εὐρίσκω,
ὅτι εἰς τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν πρέπει νὰ γίνῃ τονικὴ μεταρ-

ρῦθμισι με τὴν καθιέρωσιν τῆς ὀξείας καὶ τὴν κατάργησιν τῶν πνευμάτων καὶ τῆς περισπωμένης. Πρέπει νὰ ὀρισθοῦν ὥραι τῆς γραμματικῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἐκθέσεων, ἐπειδὴ εἶναι παρατηρητέον, πὼς εἰς τὸ μονοτάξιον καὶ διτάξιον παραμελοῦνται αἱ ἐκθέσεις καὶ ἡ γραμματικὴ διδασκαλία. Ἡ καθαρεύουσα γεννᾷ σύγχυσιν, χωρὶς νὰ φέρῃ κανὲν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα. Ἐὰν παραμείνῃ ἡ διδασκαλία τῆς, προτείνω νὰ διδάσκωνται λογοτεχνήματα γραμμένα εἰς τὴν καθαρεύουσαν, ἀλλὰ νὰ μὴ διδάσκηται ἡ Γραμματικὴ τῆς.

3) Τὰ πραγματικὰ μαθήματα. Πολλοὶ διδάσκαλοι μονοταξίων παραπονοῦνται, ὅτι ἡ ὕλη τῆς Ἱστορίας, τῆς Γεωγραφίας καὶ τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας καὶ Πειραματικῆς Φυσικῆς εἶναι πολλή. Ἐδίδαξα 15 χρόνια εἰς μονοτάξιον σχολεῖον καὶ δὲν εὗρηκα, πὼς ἡ ὕλη εἶναι πολλή. Καὶ ἐπὶ τέλους ἄς ἔλθωμεν εἰς τὰς λεπτομερείας. Ἄρχοῦν 5 ἐνότητες διὰ τὸν Ἡρακλέα, 4 διὰ τὸν Θησέα, 1 γιὰ τὴν Ἀλκηστιν, 10 διὰ τὰ κοινὰ ἱερά, τὸν Λυκοῦργον, τὸν Κόδρον, τὸν Σόλωνα, 12 διὰ τοὺς ἀμυντικὸς πολέμους κατὰ τῶν Περσῶν, 5 διὰ τοὺς ἐπιθετικὸς, 5 διὰ τὴν ἀκμὴν τῶν Ἀθηναίων, 6 διὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, 4 διὰ τὸν Ἐπαμεινώνδα καὶ Πελοπίδαν καὶ 3 διὰ τὰ τοπικὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐνότητες εἶναι 55. Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ σχολεῖον ἐργάζεται 32 ἑβδομάδας τὸ ἔτος ἔχομεν 64 ἐνότητας· ἐπομένως ἔχομεν ἕνα ὑπόλοιπον 10 μαθημάτων διὰ κάθε ἐνδεχόμενον. Τὸ ἴδιον ἡμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν καὶ διὰ τὴν Γεωγραφίαν· 30 Νομοὶ πρέπει νὰ διδασκῶνται εἰς δύο χρόνια, ἤτοι 15 νομοὶ εἰς 64 ἐνότητες, δηλαδὴ καθεὶ νομὸς εἰς 4 ἐνότητες. Ἡ ὕλη εἶναι πολλή μόνον εἰς τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν, μὰ καὶ ἐκεῖ τὸ πρόγραμμα συνιστᾷ ἐκλογὴν. Εὕρισκω, πὼς ἡ ὕλη τοῦ μαθήματος αὐτοῦ πρέπει νὰ χωρισθῇ εἰς δύο κύκλους, διότι, ὅπως ἔχει, οἱ περισσότεροὶ διδάσκαλοι διδάσκουν τὰ ἴδια κάθε χρόνον, πρέπει δὲ νὰ προστεθοῦν καὶ κεφάλαια πε-

ρισσότερα από την Ὑγιεινήν εἰς ὅλας τὰς τάξεις. Εἰς τὴν Φυσικὴν Πειραματικὴν πρέπει νὰ γίνεταί καὶ λόγος διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν βενζινομηχανῶν καὶ πετρελαιομηχανῶν, ἀφοῦ ὁ ἀτμὸς παῖζει δευτερεύοντα ρόλον σήμερον.

4) Ἡ Ἀριθμητικὴ. Μίαν μεγάλην δυσκολίαν παρουσιάζει τὸ μάθημα αὐτὸ εἰς τὴν πρώτην τάξιν καὶ εἰς τὴν δ' εἰς τὰ σχολεῖα, ποὺ γίνεται συνδιδασκαλία. Εἰς τὴν πρώτην τάξιν πολλοὶ διδασκαλοὶ δὲν ἐπιτυγχάνουν τὰ ἀποτελέσματα, ποὺ περιμένει κανεὶς, καὶ πρέπει νὰ ἐξετασθῆ, ἂν ἡ ὕλη εἶναι πολλή. Μοῦ φαίνεται, πὼς εἶναι ἀνάλογη πρὸς τὴν πνευματικὴν δύναμιν καὶ τὸν χρόνον. "Ὅλοι σας θὰ ἐπαρατηρήσατε, ὅτι μέγα μέρος διδασκάλων ἐπιτυγχάνουν καλὰ ἀποτελέσματα εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν. Ἴσως νὰ διδάσκουν καλύτερα ἀπὸ ἄλλους. Κατὰ τὴν γνώμην μου πρέπει τὸ παιδί νὰ διδάσκεται τὰς δύο δεκάδας. Ἐκεῖ, ποὺ βρῶσκω δυσκολίαν, εἶναι ἡ συνδιδασκαλία Γ' καὶ Δ' εἰς τὸ μονοτάξιον, εἰς τὸ ὁποῖον τὰ 3]2 πρέπει νὰ γίνουν 4]2 καὶ νὰ διδάσκεται ἰδιαιτέρως τὸ μάθημα αὐτό. Τέτοια μεταβολαὶ πρέπει νὰ γίνουιν, ἐφόσον θέλομεν νὰ προσφέρωμεν τὴν ὕλην σύμφωνα μὲ τὰ καθιερωμένα, μὲ τὰ ὁποῖα διδάσκουν τὰ 99]100 τῶν διδασκάλων. Ἄν ἀφήσωμεν τοὺς διδασκάλους νὰ πειραματίζωνται εἰς τὸ νέον σχολεῖον, πρέπει νὰ τοὺς ἀφήσωμεν κάποιαν ἐλευθερίαν εἰς τὸ ποσὸν τῆς ὕλης. Ὡς πρὸς τὰς ὥρας ἔχω νὰ προτείνω τὰς ἑξῆς μεταβολάς, χωρὶς νὰ αὐξηθοῦν αἱ ὥραι : Εἰς τὸ Ἑξατάξιον αἱ τρεῖς τῆς Ἀριθμητικῆς τῆς Γ', Δ', Ε' καὶ ΣΤ' νὰ γίνουιν ἀνὰ 4 καὶ νὰ περικοπῆ ἀπὸ μία ὥρα ἀπὸ τὰ τεχνικά. Νὰ προστεθῆ ἐπίσης ἀπὸ μία ὥρα εἰς τὰ Ἑλληνικά τῆς Ε' καὶ ΣΤ' καὶ νὰ ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τὴν Ὁδικήν. Εἰς τὸ Πεντατάξιον τὰ τρία ἡμιώρια τῆς Ἀριθμητικῆς τῆς ε' καὶ στ' νὰ γίνουιν 4 καὶ νὰ ἀφαιρεθοῦν ἀπὸ τὰς τέσσαρας ὥρας τῆς Ἰκτογραφίας καὶ Χειροτεχνίας. Αἱ τρεῖς ὥραι τῆς Ἀριθμητικῆς τῆς γ' καὶ δ' νὰ γίνουιν 3 1)2 καὶ νὰ περικοπῆ 1)2 ἐκ τῆς Ὁδικῆς. Νὰ προστεθῆ

επίσης μιά ώρα εις τὰ Ἑλληνικά ειδικῶς διὰ τὴν ἔκθεσιν καὶ νὰ ἀφαιρεθοῦν τὰ 2)2 τῆς ᾽Οδικῆς. Εἰς τὸ Τετρατάξιον τὰ 3)2 τῆς ᾽Αριθμητικῆς τῆς γ', δ', ε' καὶ στ' νὰ γίνουν ἀνά 4)2 καὶ νὰ περικοποῦν 2)2 ἀπὸ τὰ Τεχνικά τῆς γ' καὶ δ' καὶ 2)2 ἀπὸ τὰ Τεχνικά τῆς ε' καὶ στ'. Νὰ προστεθῇ ἐπίσης μία ώρα εις τὰ Ἑλληνικά καὶ νὰ περικοπῇ ἀπὸ τὴν ᾽Οδικήν. Εἰς τὸ Τριτάξιον τὰ 3)2 τῆς γ', δ', ε' καὶ στ' τῆς ᾽Αριθμητικῆς νὰ γίνουν 4)2 καὶ νὰ περικοποῦν τὰ 2)2 τῆς ᾽Οδικῆς. Νὰ προστεθῇ μία ώρα εις τὰ Ἑλληνικά τῆς γ' καὶ δ' καὶ μία εις τὰ Ἑλληνικά τῆς ε' καὶ στ' καὶ νὰ ἀφαιρεθοῦν ἀπὸ τὰ τεχνικά. Εἰς τὸ Διτάξιον τὰ 2)2 τῆς ε' καὶ στ' καὶ τὰ 2)2 τῆς δ' τῆς ᾽Αριθμητικῆς νὰ γίνουν 3)2 καὶ νὰ περικοπῇ τὸ ἓνα ἀπὸ τὴν ᾽Οδικήν καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν. Εἰς τὸ Μονοτάξιον τὰ 7)2 τῶν Ἑλληνικῶν νὰ γίνουν 9)2 καὶ νὰ περικοπῇ 1)2 ἀπὸ τὰ Θερησκευτικά τῆς α' καὶ β' καὶ τῆς στ'. Τὰ 2)2 τῆς ᾽Αριθμητικῆς τῆς ε' καὶ στ' νὰ γίνουν 3)2 καὶ τὰ 3)2 τῆς ᾽Αριθμητικῆς τῆς γ' καὶ δ' νὰ γίνουν 4)2 καὶ νὰ χωρισθῇ ἡ ᾽Αριθμητικὴ τῶν τάξεων τούτων, νὰ περικοπῇ δὲ τὸ 1)2 ἀπὸ τὴν ᾽Οδικήν τῆς α', β', γ' καὶ δ', ἡ ὁποία θὰ συνδιδάσκειται εἰς ὅλας τὰς τάξεις καὶ τὸ 1)2 ἀπὸ τὴν Πατριδογνωσίαν.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Παναγιώτης Μπέλκας προσθέτει τὰ ἀκόλουθα:

«Νομίζω, ὅτι ὁ πρῶτος ἐκ τῶν κ. εισηγητῶν ἔκαμε μίαν οὐσιώδη παράλειψιν. Προέβη εἰς τὸν καθορισμὸν προγραμματικῶν λεπτομερειῶν, χωρὶς νὰ θέσῃ τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον μέλλουν αὐταὶ νὰ ἐξυπηρετήσουν. Δὲν ἔθεσε δηλαδὴ τὸν σκοπὸν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου. Ὡς δὲ ἀντελήφθη ἀπὸ ὅσα ἐξέθηκεν, ἢ ἔχει παρανοήσει ἢ οὐδαμῶς ἔλαβεν ὑπ' ὄψει αὐτόν. Ὁ σκοπὸς τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου κατὰ τὴν γνώμην μου δὲν εἶναι ἐπαγγελματικὸς, ἀλλ' ἐκπολιτιστικὸς. Πρόκειται δηλαδὴ εἰς αὐτὸ νὰ

καλλιεργήσωμεν εἰς τὸ παιδί ὠρισμένας ἕξεις καὶ ἀρετάς, αἱ ὁποῖαι
θὰ τοῦ χρειασθοῦν κατόπιν εἰς τὸν βίον του ὡς ἀτόμου, μέλους τῆς
οἰκογενείας, τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας καθόλου. Ἄφ' ἐτέρου
δὲ πρέπει νὰ τοῦ μεταβάλωμεν εἰς δυνατότητας ὠρισμένας στοι-
χειώδεις γνώσεις χρησίμους διὰ τὸν κατόπιν βίον του. Ὅτι τώρα
πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν, εἶναι τοῦτο, ἂν δηλαδὴ τὸ ἰσχυὸν Πρό-
γραμμα ἢ μᾶλλον ἢ διάταξις του δύναται νὰ ἐξυπηρέτησῃ τὸν σκο-
πὸν μας τοῦτον. Κατὰ τὴν γνώμην μου δὲν δύναται, διότι ἡ σύν-
θεσις του εἶναι εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν βᾶσιν ἐσφαλμένη. Τὸ Ἄνα-
λυτικὸν δηλαδὴ Πρόγραμμα, ὡς ἔχει, εἰς οὐδεμίαν βᾶσιν ψυχολο-
γικὴν τοῦ παιδιοῦ ἀνταποκρίνεται. Ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος δὲν πα-
ρουσιάζεται εἰς τὸ παιδί χωρισμένος εἰς διάφορα μαθήματα, ἀλλ'
ἡνωμένος καὶ ἀδιαίρετος καὶ ὡς τοιοῦτος πρέπει νὰ προσφερῆ.
Διότι τὸ ἀντίθετον ἐπιφέρει διάσπασιν καὶ σύγχυσιν εἰς τε τὸν
πνευματικὸν καὶ τὸν ψυχικὸν του βίον. Τὸ πρᾶγμα κατεῖδε καὶ ἡ
διατάξασα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ πράγματα Ἑσβαρτιανὴ σχολὴ
καὶ διὰ τοῦτο ἐθέσπισε τὴν συγκέντρωσιν τῆς ὕλης. Ἄλλ' αὕτη εἰς
τὴν πράξιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παραλείπεται, πολλὰκις δὲ ἡ ἐπιχειρουμένη
συγκέντρωσις καταντᾷ εἰς τὸ κωμικόν. Ἄντι λοιπὸν τῆς διατάξεως
ταύτης προκρίνω τὴν διάταξιν κατ' ὁμάδας ὑλῶν, τὴν διάταξιν δηλ.
τοῦ ἐνιαίου σχολείου. Εἰς μίαν τοιαύτην διάταξιν θὰ δυνηθῶμεν
ἐπιτυχέστερον νὰ ἐργασθῶμεν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐργασίας, δι' ἧς
καὶ μόνης κατὰ τὴν ἀντίληψίν μου θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐπιτύχωμεν
τὸν δοθέντα σκοπὸν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου. Λέγων δὲ ἀρχὴν τῆς
ἐργασίας ἐννοῶ τὴν μέθοδον ἐκείνην, διὰ τῆς ὁποίας μόνον τῶν
τὰ παιδιά καὶ αὐτενεργῶς θὰ συνειθίσουν εἰς τὰς διαφόρους ἀρετάς
καὶ αὐτενεργοῦντα ἐπίσης θὰ μεταβάλουν τὰς γνώσεις εἰς δυνατό-
τητας. Εἰς ἓν τοιοῦτον Πρόγραμμα τὴν θέσιν τῆς Ἱστορίας τῶν
μαχῶν δεόν νὰ καταλάβῃ ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ. Συναφῶς
πρέπει νὰ καταργηθῇ καὶ τὸ ἰσχυὸν σύστημα βαθμολογίας καὶ

προαγωγῆς ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν τῶν μαθητῶν καὶ νὰ εἰσαχθῇ τὸ σύστημα τῆς διὰ τῶν διαφόρων test μετρούσεως τῶν διαφόρων ἱκανοτήτων τοῦ παιδιοῦ, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιτρέψῃ καὶ τὴν ἐντὸς ὀλιγωτέρου τῶν ἑξ' ἐτῶν χρόνου ἀπόλυσιν ἐκ τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου. Ἐπίσης πρέπει νὰ λυθῇ καὶ ἓνα ζήτημα, τὸ ὁποῖον οὐσιωδῶς παραβιάζει ἢ μᾶλλον φέρει ὄλεθρον εἰς τὴν γλωσσικὴν καὶ τὴν ἐν γένει διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ, βασανίζει δὲ ἀδικαιολογῶς καὶ διδασκάλους καὶ Ἐπιθεωρητάς. Εἶναι τοῦτο τὸ ζήτημα τῆς διγλωσσίας ἐν τῷ Δημοτικῷ σχολείῳ. Πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ παύσῃ αὐτὸ τὸ θαλάσσωμα καὶ νὰ προτιμηθῇ μία γλῶσσα ὡς ὄργανον διδασκαλίας, ἢ εὐχερεστέρα».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἐλασσόνος κ. Κωνσταντῖνος Ἀντωνίου λέγει μετὰ τοῦτο τὰ ἑξῆς:

«Δὲν θὰ εἰσέλθω εἰς ἐπιστημονικὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὑπὸ συζήτησιν θέματος, ἢ ὁποῖα ἔγινεν ἐν πλάτει ἀπὸ πολλοὺς τῶν κ. προλαλησάντων. Θὰ περιορισθῶ πόνον εἰς ὀλίγας πρακτικὰς παρατηρήσεις. Μεταρρῦθμισις τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος πρέπει νὰ γίνῃ σύμφωνα μὲ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς πρακτικῆς ζωῆς, ἀφοῦ ληθῇ ὑπ' ὄψει ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ ψυχροσύνθεσις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὸ σημεῖον τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται οὗτος, ὁ ἐθνικὸς καὶ θρησκευτικὸς χαρακτήρ του, τὸ κλίμα, εἰς τὸ ὁποῖον ζῆ, καὶ αἱ ἀτομικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἀνάγκαι του. Εἰδικῶς κατὰ μαθήματα πρέπει νὰ ἐπέλθουν αἱ ἑξῆς τροποποιήσεις καὶ συμπληρώσεις:

1) Πρέπει νὰ ἐκκαθαρισθῇ ἡ διδασκαλία ὕλης τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων τῆς Γ' καὶ Δ' τάξεως. Ἡ διδασκαλία τῆς φυσιογνωστικῆς ὕλης τῶν τάξεων αὐτῶν πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ καλλιεργούμενα εἰς τὸν σχολικὸν κήπον, ὁ ὁποῖος πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ὑπάρχῃ εἰς ἕκαστον σχολεῖον, καὶ τὴν ἰδιαίτην πατριδα τοῦ μα-

θητού φυτά και τὰ ὑπάρχοντα εἰς αὐτὴν ζῶα. Ἐπίσης ἡμπορεῖ νὰ διδαχθοῦν και μερικά φυτά, τὰ ὁποῖα ἔχουν εἰδικωτέραν σημασίαν διὰ τὴν οικονομικὴν ζωὴν τῆς πατρίδος (καπνός, σταφίδα, ἑληά, βαμβάκι). Πρὸς διδασκαλίαν τῶν φυτῶν και ζῴων ξένων χωρῶν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ προμήθεια κινηματογράφου ὑπὸ τῶν σχολείων δαπάναις τοῦ ἀποθέματος τῶν προϋσμῶν τῶν κοινοτήτων, λαμβανομένης εἰδικῆς νομοθετικῆς προνοίας.

2) Τὸ μάθημα τῆς Ἱστορίας πρέπει νὰ ἀρχίζῃ, ἐφόσον εἶναι δυνατόν, ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τοῦ τόπου, ὅπου ζῆ ὁ μαθητής, ἡ ὁποία πιστοποιεῖται ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἀρχαίων ἐρειπίων, νομισμάτων, ἀγαλματίων, δακτυλιολίθων, παρομιῶν, δημοτικῶν τραγουδιῶν κ. τ. λ.

3) Ἐνδεικνύεται περιορισμὸς τῆς διδασκομένης σήμερον ὕλης ἐκ τῆς μαθητικῆς Γεωγραφίας εἰς τὴν Ε' και τὴν ΣΤ' τάξιν εἰς τὰ στοιχειωδέστερα και δὴ εἰς ἀπλᾶς παρατηρήσεις περὶ οὐρανίων σωμάτων, καιροῦ κ. λ. π. ὑπὸ τύπον ἐπ' εὐκαιρίᾳ διδασχῶν. Ἐπίσης ἡ διδασκομένη ὕλη ἐκ τῆς Γεωγραφίας εἰς τὴν Δ' τάξιν τῶν πολυταξίων σχολείων (δλόκληρος ἡ Ἑλλά κατὰ νομοῦς) δύναται νὰ διδαχθῆ κατὰ εὐρύτερας περιοχᾶς (λ. χ. τὰ οὐσιώδη γεωγραφικά στοιχεῖα ἐκ τῆς Μακεδονίας, ὡς ἐνιαίου ὄλου, Ἡπείρου, Στερεᾶς, Πελοποννήσου, Κρήτης και Νήσων). Καὶ ἐδῶ ἡ προμήθεια κινηματογράφου θὰ προσφέρῃ σπουδαίας ὑπηρεσίας. Ἐξ ἄλλου δέον νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις ἡ Οἰκονομικὴ Γεωγραφία.

4) Τὸ μάθημα τῆς Γυμναστικῆς εἰς τὴν Α' και Β' τάξιν πρέπει ν' ἀντικατασταθῆ διὰ καταλλήλων παιδιῶν. Εἰς τὴν Γ' και Δ' τάξιν πρέπει νὰ διδαχθοῦν αἱ ἀπλούστεραι ἀπὸ τὰς Σονηδικὰς γυμναστικὰς ἀσκήσεις, εἰς δὲ τὰς ἀνωτέρας τάξεις αἱ πολυσυνθετώτεραι ἐκ τούτων και διάφοροι ἀγωνιστικαὶ παιδιαὶ και ἀγωνίσματα. Ἐννοεῖται, ὅτι ἕκαστον σχολεῖον πρέπει νὰ ἔχῃ κατάλληλον Γυμναστήριον και διὰ

τὴν ἀπαλλοτριώσιν τοῦ ἀπαιτουμένου γηπέδου, ὡς καὶ τοῦ καταλήλου χώρου δι' ἴδρυσιν σχολικοῦ κήπου, πρέπει νὰ θεσπισθοῦν ἀπλούσταται διατάξεις.

5) Διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῆς Ὁδικῆς εὐκταία ἢ ἀγορὰ γραμμοφώνου ὑπὸ τοῦ σχολείου, ὡς καὶ ραδιοφώνου ἀκόμη ὑπὸ τῶν εὐπορωτέρων κοινοτήτων.

6) Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Θερησκευτικῶν πρέπει νὰ παραλείπωνται ἐκ μὲν τῆς Π. Διαθήκης ὁ κατακλυσμός καὶ ἄλλα κεφάλαια διδάσκοντα φόνους, ἀπάτας κ.λ.π., ἐκ δὲ τῆς Κ. Διαθήκης νὰ ἀναβάλλεται ἡ διδασκαλία τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος διὰ τὴν Δ' τάξιν, διότι εἶναι γνωστὴ ἢ προξενουμένη εἰς τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν ζημία ἐκ τῆς τρομερᾶς συναισθηματικῆς διεγέρσεως.

7) Διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Γραμματικῆς τῆς Δημοτικῆς, καίτοι εἶχον ἐκδοθῆ, κατὰ τὸ 1919 ἂν δὲν ἀπατώμαι, λεπτομερεῖς ὁδηγίαι, ἐν τούτοις αὗται δὲν ἔχουν συμπεριληφθῆ εἰς τὸ κατόπιν ἀνατυπωθὲν καὶ ἤδη ἰσχύον Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα. Εἶναι τοῦτο οὐσιώδης παράλειψις, διότι οἱ ἐκδοθέντες ἐπίσημοι ὁδηγοὶ διδασκαλίας τῆς Γραμματικῆς τῶν κατωτέρων τάξεων ὑπὸ τοῦ Σοῦ Ὑπουργείου δὲν εὐρίσκονται εἰς τὰ ἀρχεῖα ὅλων τῶν σχολείων μας. Πρέπει νὰ συνταχθοῦν νέα ὁδηγίαι καὶ νὰ ὑποχρεωθοῦν οἱ συγγραφεῖς τῶν Ἀναγνωστικῶν νὰ περιλαμβάνουν σκοπίμως ἀφθονα γραμματικὰ παραδείγματα εἰς τὰς διαφόρους διδακτικὰς ἐνότητες καὶ νὰ προβαίνουν εἰς σκοπίμους ἐπαναλήψεις ὁμοίων παραδειγμάτων κατὰ τὰς διδασκομένας εἰς προσεχῆ μαθήματα ἀναγνωστικὰς ἐνότητος, τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον ἡ διδασκομένη γραμματικὴ ὕλη εἰς τὴν Γ' καὶ Δ' τάξιν λαμβάνεται ἐκ τῆς διδαχθείσης ἀναγνωστικῆς ὕλης. Ἐνδείκνυται τέλος ὀριστικὴ κατάργησις τῆς ἀσκοποῦ διγλωσσίας, ἢ ὁποία ἐπιφέρει ὀριστικὴν σύγχυσιν εἰς τὸ παιδικὸν πνεῦμα. Γενικότερον τώρα ἔχω νὰ προσθέσω, ὅτι εἰς τὸ Ἀναλυ-

τικὸν Πρόγραμμα πρέπει νὰ προστεθοῦν γνώσεις Ἑγχεινῆς (καὶ ἔδῳ ὁ κινηματογράφος θὰ παίξῃ σπουδαῖον ρόλον), γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν μαθημάτων (γεωργία, κτηνοτροφία, πτηνοτροφία, μελισσοκομία, κηπουρική, δειδροκομία, τυροκομία, σηροτροφία), διὰ δὲ τὰ θήλεα μαγειρική, ραπτική, ποικιλική, πλεκτική, σιδηρωτική καὶ κέντημα διὰ χειρὸς καὶ μηχανῆς. Ἐπίσης ἐνδείκνυται ἡ ὑποχρεωτικὴ διδασκαλία τῶν διαφόρων κλάδων τῆς Χειροτεχνίας καὶ Ἰχνογραφίας καὶ ἡ κατάλληλος προπὸνσις τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων τούτων. Ἐκ τῆς ἐκτάσεως, τὴν ὁποίαν θὰ λάβῃ, τροποποιούμενον, τὸ Ἀναλυτικὸν μας Πρόγραμμα, καὶ ἐκ τῆς ἐκτάσεως, τὴν ὁποίαν θὰ λάβουν οἱ διάφοροι κλάδοι τῶν γεωργικῶν, κτηνοτροφικῶν καὶ λοιπῶν μαθημάτων, ἀκόμη καὶ ἐκ τῶν ἀξιώσεων, τὰς ὁποίας ἐγείρει ἡ νέα κοινωνία ἀπέναντι τοῦ ἔργου τοῦ σχολείου, κρίνεται, καθ' ἡμᾶς, ὡς ἀπαραίτητος ἡ προσθήκη τῆς τάξεως εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον διὰ τὰ παιδιά τοῦλάχιστον τοῦ λαοῦ, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἀκολουθήσουν ἀνωτέρας σπουδᾶς. Ὁ χαρακτὴρ τῆς τάξεως ταύτης εἰς μὲν τὰς γεωργικὰς περιφερείας θὰ εἶναι γεωργοκτηνοτροφικός, εἰς δὲ τὰς βιομηχανικὰς πόλεις ἀνάλογος. Καὶ εἰς μὲν τὰ σχολεῖα τῶν χωρίων πρέπει νὰ μάθῃ τὸ Ἑλληνόπουλο νὰ κεντρῶνῃ, ἐνοφθαλμίζῃ καὶ περιποιῆται τὰ φυτὰ καὶ νὰ καταπολεμῇ ἀποτελεσματικῶς τὰς διαφοροὺς ἀσθενείας τῶν διαφόρων ζώων καὶ φυτῶν, νὰ διατηρῇ φυτῶρια κ.τ.λ. Εἰς δὲ τὰ σχολεῖα τῶν βιομηχανικῶν πόλεων πρέπει νὰ προστεθοῦν αἰθουσαι χειροτεχνίας καὶ εἰ δυνατόν σιδηρουργικῆς, ξυλουργικῆς, λιθοδομικῆς κ.λ.π. με παιδαγωγικὸν χαρακτῆρα. Ὁργανα Φυσικῆς καὶ Χημείας πρέπει νὰ ὑπάρχουν εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τοῦ Κράτους. Ἔτσι θὰ παρασκευασθῇ ἕκαστος μαθητὴς καὶ διὰ τὸ ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἀκολουθήσῃ ἀποδιδόμενος εἰς τὴν οἰογένειάν του. Ἐπίσης εἰς τὴν τάξιν ταύτην θὰ εἶναι εὐκολωτέρα ἡ συγκέντρωσις τῆς διδασκαλίας, ὥστε οἱ μαθηταὶ νὰ γίνουν ἱκανοὶ νὰ

ἀποκτήσουν γενικωτέρας περὶ τοῦ κόσμου ἰδέας, ἐπίσης νὰ ἐξυψωθῶσι καλαισθητικῶς καὶ θρησκευτικῶς. Ἐννοεῖται, ὅτι πρέπει νὰ ἐκδοθῇ λεπτομερὴς ὁδηγὸς τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος.

Ἐπίσης ἔχω νὰ προσθέσω, ὅτι εἰς τὴν Α' καὶ Β' τάξιν πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐνιαίας συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας μὲ βάσιν τὴν Πατριδογνωσίαν, εἰς δὲ τὰς ἀνωτέρας τάξεις μὲ βάσιν τὴν Γεωγραφίαν. Εἰς τὰ μονοτάξια καὶ διτάξια δημοτικά σχολεῖα πρέπει νὰ περιορισθῇ ἡ ἔκτασις τῆς διδασκομένης ὕλης, διότι καταπονεῖ πολὺ διδάσκαλον καὶ μαθητὰς. Πρέπει ἐπίσης νὰ δοθῇ ἀρμοδιότης εἰς τὰ Ἑποπτικά Συμβούλια νὰ προβαίνουν εἰς τὴν διαρρύθμισιν τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος. Δύνανται λ. χ. νὰ συγκαλοῦνται συνέδρια διευθυντῶν δημοτικῶν σχολείων, τὰ ὅποια κατόπιν σοβαρᾶς μελέτης θὰ ὑποδεικνύουν κάθε ἐνδεικνυμένην μεταρρύθμισιν τοῦ ἰσχύοντος ἀναλυτικοῦ προγράμματος, ὥστε τοῦτο νὰ προσλαμβάνῃ ἐκασταχοῦ τοπικὴν χροιάν, νὰ παύσῃ δὲ οὕτω νὰ ἀκούεται ἡ τώρα παρατηρουμένη ἀόριστος, πλὴν γενικὴ κατακραυγὴ, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀναχρονιστικόν. Τέλος ἀπαραίτητον εἶναι νὰ ἰδρυνθῇ εἰς τὴν ἔδραν ἐκάστης ἐπιθεωρήσεως πρότυπον πειραματικὸν σχολεῖον κατὰ τὸν τύπον τοῦ μονοταξίου δημοτικοῦ σχολείου καὶ ἰδιαίτερα πειραματικὴ τάξις, τῶν ὁποίων τὴν διεύθυνσιν θὰ ἀναλάβουν οἱ πανεπιστημιακῶς μετεκπαιδευθέντες δημοδιδάσκαλοι. Διὰ τοῦ πειραματικοῦ σχολείου καὶ τῆς πειραματικῆς τάξεως θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ διαδώσωμεν κάθε συγχρονισμένην μέθοδον ἐπ' ἀγαθῇ τῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Φθιώτιδος κ. Ἀναστάσιος Χαραλαμπόπουλος παρατηρεῖ ἐπὶ τούτοις τὰ ἀκόλουθα:

«Μία τῶν κυριωτέρων αἰτιῶν τῆς κακουχίας καὶ ἀθλιότητος τῆς οἰκογενείας τῶν κατωτέρων τάξεων εἶναι ἡ ἄγνοια τῆς τάξεως, τῆς κα-

θαρύτητα καὶ τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας. Εἶναι ἡ ἄγνοια τῆς γυναικὸς καὶ ἡ ἀδεξιότης αὐτῆς περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν οἰκιακῶν ἐργασιῶν. Ἄτυχῶς καὶ διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν δυνάμεθα εἰ μὴ νὰ στραφῶμεν πρὸς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον. Τοῦτο ἔχει μεταξὺ τῶν ἄλλων αὐτοῦ καθηκόντων καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐμπνεύσῃ ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν Ἑλληνίδα τὸ πνεῦμα τῆς τάξεως, τῆς δραστηριότητος, τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν θεραπείαν τῶν οἰκογενειακῶν ἀναγκῶν. Ὅσῃν ὑποχρέωσιν ἔχει τὸ σχολεῖον νὰ διδάξῃ τὰς μαθητρίδας ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν, νὰ προικίσῃ ταύτας διὰ γενικωτέρων γνώσεων καὶ νὰ τὰς προπαρασκευάσῃ εἰς τὸ ἠθικῶς ζῆν, ἄλλην τόσῃν ὑποχρέωσιν ἔχει νὰ καταστήσῃ ταύτας ἱκανὰς νὰ ἀγαπῶσι καὶ νὰ ἐκτελῶσι τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας. Ἴδου κατὰ τὴν γνώμην μου, πρὸς ποῖα σημεῖα ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας πρέπει νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴν του τὸ σχολεῖον ἐν σχέσει πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο.

Α'. Κατώτεραι τάξεις. Ἀπὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν εἰς τὸ σχολεῖον αἱ μαθήτραι ἄς ἐθισθοῦν κατὰ τὸ μάθημα τῶν λεκτικῶν ἀσκήσεων νὰ συζητοῦν περὶ τῶν ἑξῆς :

- 1) Πῶς τακτοποιοῦν καὶ διατηροῦν τὰ ἐνδύματά των.
- 2) Πῶς διατηροῦν τὰ οἰκιακὰ ἐπιπλα καὶ ποίας φροντίδας καταβάλλουν διὰ τὴν διατήρησιν καὶ ἐπιμέλειαν αὐτῶν.
- 3) Πῶς ἐτοιμάζει ἡ μητέρα τὸ τραπέζι τοῦ φαγητοῦ.
- 4) Ποίας προφυλάξεις λαμβάνουν ἀπὸ τὴν φωτιά, πῶς χρησιμοποιοῦν τὰ κάρβουνα, τὸ οἰνόπνευμα, τὸ πετρέλαιον κ. λ. π.
- 5) Ποῖα ἄνθη ἔχουν εἰς τὸ σπίτι των καὶ πῶς τὰ περιποιοῦνται.

Ἀνώτεραι τάξεις. Εἰς τὴν Γ' καὶ Δ' παρακολουθοῦν ἐκτελουμένας, εἰς δὲ τὴν Ε' καὶ ΣΤ' ἐφαρμόζουσιν πρακτικῶς τὰς ἑξῆς καὶ ἄλλας παρομοίας ἐργασίας :

1) Πλύσιμον τῶν ἐσωροούχων καὶ καθαρισμὸς τῶν ἐνδυμάτων.

2) Καθάρισμα τῶν σκευῶν τοῦ μαγειρείου, σάρωμα ὀλοκλήρου τοῦ σπιτιοῦ, ξεσκόνισμα καὶ ἀνατοποθέτησις ἐκάστου ἀντικειμένου ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ.

3) Προφύλαξις καὶ διατήρησις τοῦ κρέατος, τῶν ψαριῶν, τοῦ γάλακτος, τοῦ βουτύρου, τῶν αὐγῶν, τοῦ ψωμοῦ καὶ λοιπῶν τροφίμων. Καθάρισμα τῶν λαχανικῶν καὶ προπαρασκευὴ φαγητοῦ.

4) Ἐναμμα τῆς φωτιᾶς καὶ προφύλαξις ἀπὸ ἐνδεχομένων κινδύνους ἐξ αἰτίας αὐτῆς.

5) Τρόπος χρησιμοποίησεως λυχνιῶν οἰνοπνεύματος, πετρελαίου, φωταερίου καὶ λοιπῶν καυσίμων ὑλῶν καὶ προφύλαξις ἐξ αὐτῶν.

6) Φύτευμα καὶ πότισμα τῶν φυτῶν τοῦ κήπου. Διατήρησις τῶν φρούτων. Τακτοποίησις ἀνθοδέσμη.

7) Τακτοποίησις τῆς τραπέζης τοῦ φαγητοῦ, τοποθέτησις καὶ ἄρσις τῶν ἐπιτραπέζιων εἰδῶν.

8) Πλύσιμον καὶ σιδέρωμα μανδηλιῶν καὶ λοιπῶν ἀσπρορούχων, ἄπλωμα καὶ μάζευμα.

9) Γενικῶς δύναται ἡ διδασκάλισσα νὰ ἐκλέγῃ παρομοίας οἰκιακὰς ἐργασίας, ἀναποκρινομένας πάντοτε πρὸς τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις τῶν γονέων τῶν μαθητριῶν.

Τὰ μαθήματα ταῦτα δύνανται νὰ διδάσκωνται εἰς ὄρισμένας ἡμέρας, ὅπως π. χ. Τετάρτην μ. μ., ὅτε εἰς τὰ διτάξια καὶ πολυτάξια σχολεῖα οἱ ἄρρενες μαθηταὶ μετὰ τοῦ διδασκάλου δύνανται νὰ ἀσκῶνται εἰς Γεωργικὰ μαθήματα ἢ ἄλλας ἀναλόγους πρὸς τὸ φύλον αὐτῶν ἐργασίας, ἢ τὸ Σάββατον μ. μ. ἢ κατὰ τὰς ὥρας τοῦ συσσιτίου ἢ καὶ οἰανδήποτε ἄλλην ὥραν, διότι ἀρέπει νὰ το-

νισθῆ ὅτι δὲν εἶναι σπατάλη χρόνου μία παρομοία πρακτικὴ ἄσκησις τῶν μαθητριῶν, ἀλλὰ πολύτιμος χρησιμοποίησις αὐτοῦ».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τέλος τῆς Ἀ. Περιφερείας Ἀθηνῶν κ. Δ. Ζαφειροκόπουλος παρακαλεῖ τὸν κ. Πρόεδρον νὰ μὴ κλείσῃ τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου καὶ λέγει : «Μέχρι τῆς στιγμῆς αὐτῆς, κ. Πρόεδρε, δὲν ἐξετάσθη οὔτε ποῖος θὰ συντάξῃ τὸ πρόγραμμα, οὔτε ὁ δρόμος, τὸν ὁποῖον θὰ ἀκολουθήσῃ διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ προγράμματος αὐτοῦ. Φεύγω μάλιστα μὲ τὴν ἀντίληψιν, ὅτι τὸ πρόγραμμα θὰ συντάξῃ τὸ Γνωμοδοτικὸν Συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἐγὼ τοῦλάχιστον εὐρίσκω, ὅτι τελευταῖον θὰ πρέπη νὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὸ πρόγραμμα καὶ μόνον διὰ νὰ δώσῃ τὴν ὁριστικὴν του μορφήν. Ἀκόμη δὲν συνεζητήθησαν αἱ ἀρχαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ βαπτισθῆ ἡ σύνταξις τοῦ προγράμματος. Μᾶς λείπει δυστυχῶς ὁ χρόνος, ποὺ θὰ ἐχρειάζετο, διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν κατὰ πλάτος διὰ τὸ ζήτημα, δι' αὐτὸ δὲ περιορίζομαι νὰ εἶπω, ὅτι τὸ πρόγραμμα ὡς ἐξῆς πρέπει νὰ συνταχθῆ: Τὸ Γνωμοδοτικὸν Συμβούλιον δέον ν' ἀναθέσῃ εἰς τέσσαρας ἕως πέντε ἀρίστους Ἐπιθεωρητάς, οἱ ὁποῖοι ὑπηρετοῦν εἰς παρὰ τὰ μέρη ἢ νήσους, καὶ εἰς ἄλλους τόσους Ἐπιθεωρητάς, ἀρίστους ἐπίσης ὑπηρετοῦντας εἰς μεσόγεια καὶ ὄρειά. Εἰς τοὺς Ἐπιθεωρητάς αὐτοὺς θὰ δώσῃ τὴν ἐντολὴν νὰ συντάξουν τὸ πρόγραμμα καὶ ἰδίᾳ τῶν φυσιογνωστικῶν καὶ γλωσσικῶν μαθημάτων ὡς ἐξῆς: θὰ καλέσουν οἱ Ἐπιθεωρηταὶ οὗτοι 15—20 διδασκάλους τῶν τοῦς ἀρίστους, εἰς τοὺς ὁποίους θὰ τάζουν ἕνα χρονικὸν διάστημα — ὄχι ὀλιγώτερον τῆς διετίας—, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ συντάξουν οὗτοι τὸ πρόγραμμα. Τὸ οὕτως συνταχθὲν πρόγραμμα θὰ ἐξετάσῃ ἐπιτροπὴ ἐκ 15—20 Ἐπιθεωρητῶν ἐντὸς ὁρισμένου καὶ πάλιν χρονικοῦ διαστήματος, ὄχι ὀλιγω-

τέρου τοῦ ἔτους βέβαια. Τὴν ἐργασίαν των δὲ ταύτην θὰ παραδώσουν οἱ Ἐπιθεωρηταὶ πρὸς τὸ Γνωμοδοτικὸν Συμβούλιον, τὸ ὁποῖον πρέπει, κατὰ τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, νὰ καλέσῃ τοὺς ἀρίστους τῶν παρ' ἡμῖν παιδαγωγῶν, δύο ἢ τρεῖς ἐκ τῶν ἀρίστων Ἐπιθεωρητῶν καὶ τινες ἐκ τῶν ἀρίστων δημοδιδασκάλων. Εἰς τούτους δύνανται νὰ προστεθοῦν καὶ διάφοροι ἐπιστήμονες καὶ ἐκτὸς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κλάδου. Ὅλοι δὲ αὐτοὶ μετὰ συζήτησιν μακρὰν θὰ δώσουν τὴν τελικὴν μορφήν τοῦ προγράμματος. Θὰ ἤθελα ἀκόμη νὰ προσθέσω ὀλίγας λέξεις σχετικὰς μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ Προγράμματος. Κατὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἰσχύοντος προγράμματος ἡ πολιτεία θέλει τὸν πολίτην της σοφόν, ἀφοῦ τὸν διδάσκει 15-16 μαθήματα. Ἐπροτάθησαν μάλιστα νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ ἄλλα μαθήματα. Ἐγὼ διαφωνῶ εἰς αὐτό. Εἶναι ἀνάγκη νὰ κατανοηθῇ, ὅτι τὸ παιδί πρέπει νὰ ὀπλισθῇ μὲ ὠριμένην δύναμιν σωματικὴν, ἡθικὴν καὶ διανοητικὴν. Θὰ ἦτο λοιπὸν ὀρθὸν νὰ ἐξετασθῇ, μήπως θὰ ἦτο δυνατόν ἡ δύναμις αὕτη νὰ ἐπιτευχθῇ δι' ἀφαιρέσεως καὶ ὄχι διὰ προσθήκης μαθημάτων. Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γίνῃ ἔλεγχος ἐκάστου μαθήματος. Ἄν κάμωμεν τοιοῦτον ἔλεγχον τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος, θὰ καταλήξωμεν μὲ τὴν πρότασιν: ἕνας ἀληθινὸς πολιτισμὸς ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ εὐλαβηθῇ τὴν συνείδησιν τοῦ παιδιοῦ καὶ ν' ἀφήσῃ ταύτην νὰ διαμορφωθῇ μόνῃ ἢ ὑπὸ τῆς οἰκογενείας, ἥτις θὰ ὑπέχη καὶ τὰς τεραστίας εὐθύνas τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης διαμορφώσεως.

Ὁ κ. Πρόεδρος κηρύσσει μετὰ ταῦτα τὴν συζήτησιν περατωμένην, συνοψίζει δὲ τὰ πορίσματα τῆς συνεδρίας ὡς ἀκολούθως:

«Σχετικὰ μὲ τὴν ἐλαστικότητα, τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ ἔχη τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα, διὰ νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἐκασταχοῦ ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας, διευτυπώθησαν διάφοροι γινῶμαι, αἱ ὁποῖαι οὐχ ἦττον ἡμποροῦν νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τρεῖς κυρίας:

κατὰ τὴν πρῶτην ἐξ αὐτῶν ἢ ἐλαστικότης αὐτῇ δύναται νὰ ἀποκατασταθῇ, ἂν οἱ διδάσκαλοι ἐκάστης περιφέρειας μὲ τὸν Ἐπιθεωρητὴν των συντάξουν τὸ πρόγραμμα τὸ προσαρμοζόμενον πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν σχολείων τῆς περιμερείας των, τὰ οὕτως δὲ καταρτιζόμενα προγράμματα τῶν καθέκαστον περιφερειῶν συναρμολογηθοῦν ἀπὸ τὸ Κέντρον εἰς ἓν ἐνιαῖον πρόγραμμα ἐπιτρέπον διαφόρους κατὰ περιφέρειας ἐναλλαγὰς· κατὰ τὴν δευτέραν τῶν προκειμένων γνωμῶν τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα θὰ δύναται νὰ ἐξυπηρετῇ καὶ τὰς ἐναλλασσούσας ἀνάγκας τῶν διαφόρων σχολείων, ἂν καταρτισθῇ ἀπὸ τὸ Κέντρον τόσον εὐρὺ καὶ πλούσιον, ὥστε νὰ προδιαγράφη οὐ μόνον τὴν κοινὴν διὰ πάντα τὰ σχολεῖα ὕλην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνδεικνυομένην ἰδιαίτερος διὰ τὰ σχολεῖα ἐκάστης περιοχῆς· κατὰ τὴν τρίτην τέλος γνώμην θὰ πληρωθῇ καλύτερον ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός, ἂν τὸ ὑπὸ τοῦ Κέντρου συνταχθῆσόμενον Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα προδιαγράφη μόνον τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς ἐξ ἐκάστου μαθήματος διδασκίας ὕλης καὶ τὴν ἀπὸ κοινοῦ διὰ πάντα τὰ σχολεῖα κατάλληλον, ἐπαφήν δὲ εἰς τοὺς ἐκασταχοῦ διδασκάλους, ὅπως ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν οἰκείων Ἐπιθεωρητῶν καθορίζουν τὰ καθέκαστα τῆς ὕλης ἐκάστου μαθήματος, τὰ προσαρμοζόμενα εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν σχολείων των.

Σχετικὰ τώρα μὲ τὰ ἐν τῷ Δημοτικῷ σχολείῳ διδασκία μαθήματα διετυπώθη ὑπὸ πολλῶν κ. συνέδρων ἢ γνώμη, ὅτι εἰς τὰ ὑπάρχοντα μαθήματα πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ μερικὰ ἄλλα, τὰ ὅποια, χωρὶς νὰ ἀλλοιώνουν τὴν μορφήν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου ὡς σχολείου γενικῆς μορφώσεως, θὰ συντελοῦν ἐν τούτοις εἰς τὴν καλυτέραν προπαρασκευὴν τῶν μαθητῶν του διὰ τὸν μέλλοντα πρακτικὸν βίον. Ὡς τοιαῦτα μαθήματα ἐθεωρήθησαν ἰδίως διὰ μὲν τὰ σχολεῖα τῶν ἀγροτικῶν συνοικισμῶν τὰ γεωπονικὰ καὶ ζωοτεχνικά, διὰ δὲ τὰ σχολεῖα τῶν πόλεων τὰ προπαρασκευάζοντα διὰ τὰ διάφορα βιοτεχνικὰ ἐπιτηδεύματα, διὰ πάντα δὲ τὸ μάθημα τῆς

πολιτειακῆς ἀγωγῆς, διὰ δὲ τὰ θήλεα τὰ οἰκοκυρικὰ μαθήματα.

Ἐν σχέσει μὲ τὴν διάταξιν τῆς ὕλης τῶν διαφόρων μαθημάτων ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη, ὅτι, ἐφόσον εἶναι πρόωρος ἀκόμη ἡ συγκεντρωτικὴ διάταξις αὐτῆς, κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ ἢ κατὰ μάθημα διατάξεις τῆς, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἀπαγορεύηται εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας ἐκ τῶν διδασκάλων ἢ ἐν συνεννοήσει μὲνὰ τοῦ οἰκείου Ἐπιθεωρητοῦ ἐφαρμογὴ τῆς συγκεντρωτικῆς διατάξεως, καὶ μάλιστα εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου.

Ὡς πρὸς τὴν ἐξ ἐκάστου τώρα μαθήματος διδασκτέαν ὕλην διευπλώθησαν τόσον πολλαὶ καὶ διάφοροι γνώμαι περὶ προσθήκης ἢ ἀφαιρέσεως ὠρισμένων ὑλῶν ἐν ἐκάστῳ μαθήματι, ὥστε νὰ ἀποβαίῃ ἀδύνατος ἡ συνόψησις αὐτῶν, νὰ ἐνδεικνύεται δὲ μόνον ἡ ὑποβολὴ πασῶν εἰς τὴν προϊσταμένην Ἀρχὴν πρὸς ἐκτίμησιν ἐκάστης.

Τέλος ὡς πρὸς τὸ Ὁρολόγιον Πρόγραμμα, ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν κ. συνέδρων ἐτάχθησαν ὑπὲρ τοῦ ἡμιημερησίου, ἄλλοι δὲ ὑπὲρ τοῦ ἡμερησίου προγράμματος.

Τὸ Συνέδριον ἐγκρίνει παμψηφεί τὴν ὡς ἄνω συνόψισιν τοῦ κ. Προέδρου.

3. Η ΤΡΙΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

3 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1930

Τῆς συνεδρίας ταύτης προήδρευσε μὲν ὁ ἀναπληρωτῆς Πρόεδρος κ. Μ. Κουντουράς, μέλος τοῦ Ἐ. Γνωμοδ. Συμβουλίου, τὰ δὲ πρακτικὰ ἐτήρησεν ὁ Ἐπιθεωρητῆς Φλωρίνης κ. Ἀγγ. Γιούρτσης.

Ὁ κ. Πρόεδρος ὑπομνησκει, ὅτι τὸ πρὸς συζήτησιν θέμα τῆς προκειμένης συνεδρίας εἶναι: «Ἡ προσηκουσα λειτουργία

για τοῦ μονοτοξίου δημοτικοῦ σχολείου», καλεῖ δὲ διαδοχικῶς τοὺς 2 ἐπὶ τοῦ θέματος Εἰσηγητᾶς, ἦτοι τοὺς Ἐπιθεωρητᾶς Πατρῶν κ. Ἡλ. Βλάχον καὶ Μησησηνίας κ. Ζ. Καπερνᾶρον, ὅπως ἀνακοινώσωσι τὰς εἰσηγήσεις των.

Ὁ Ἐπιθεωρητῆς Πατρῶν κ. Ἡλ. Βλάχος εἰσηγῆται τὰ ἀκόλουθα:

«Τὸ θέμα τὸ ὁποῖον μοὶ ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Σοῦ Ὑπουργείου νὰ πραγματοποιθῶ, εἶναι ἡ προσήκουσα λειτουργία τοῦ μονοτάξιου Δημοτικοῦ Σχολείου.

Πρὶν ὅμως εἰσελθῶ εἰς τὰς λεπτομερείας, τὰς ὁποίας καθορίζει τὸ ἔγγραφο τοῦ Προϊσταμένου Ὑπουργείου, θεωρῶ ἀπαραίτητον νὰ εἶπω ὀλίγα τινα περὶ τῆς μορφῆς τοῦ Σχολείου τούτου.

1. Ποῖον εἶναι τὸ μονοτάξιον σχολεῖον. Τὸ μονοτάξιον σχολεῖον, ὡς γνωρίζομεν, εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἑλλάδι ἐλειτούργει μὲ 4 τάξεις κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἓνα διδάσκαλον, ἀπὸ τοῦ παρελθόντος δὲ ἔτους λειτουργεῖ μὲ ἕξ τάξεις καὶ ἓνα διδάσκαλον. Ὁ τύπος τοῦ σχολείου τούτου ὑπῆρξε πάντοτε ὑποκείμενον συζητήσεων διὰ τοὺς ἀσχολουμένους διὰ τὰ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, οἱ διδάσκαλοι οἱ ἐργαζόμενοι ἐν τούτῳ παρουσιάζουν ζητήματα ἐκάστοτε δύσλυτα, ὅλοι τὸ θεωροῦν σχολεῖον μὲ μειονεκτήματα. Καὶ ὅμως τοῦτο πάντοτε, ὁσάκις ἐλειτούργησεν ὑπὸ εὐνοϊκᾶς συνθήκας, πρὸ παντὸς ὑπὸ καλὸν διδάσκαλον ἀπέδωκε καρποὺς καλυτέρους ἐκείνων, ποὺ ἀποδίδουν τὰ πολυτάξια σχολεῖα. Δι' ἐμὲ τὸ μονοτάξιον σχολεῖον κυρίως πλεονεκτήματα μόνον ἐμφανίζει, κανὲν δὲ μειονέκτημα δὲν παρουσιάζει. Παρουσιάζει ἴσως πολλὰς παρ' ἡμῖν δυσκολίας, ὅλαι ὅμως ὑπερνικῶνται, ὅπου ὑπηρετοῦν καλοὶ διδάσκαλοι, καὶ εἰς τὸ τέλος ἡ ἀπόδοσις εἶναι πλουσία, ὡς προεῖπον.

2. Πλεονεκτήματα. Ποῖα ὅμως εἶναι τὰ πλεονεκτήματα τοῦ μονοτάξιου δημοτικοῦ σχολείου καὶ ποῖαι αἱ δυσχέρειαι;

Τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Συνέδρια τοῦ 1930

— 20 —

Τὸ ν' ἀπαριθμήσω τὰ πλεονεκτήματα εἶναι περιττόν, διότι εὐρίσκομαι πρὸ ἀκροατῶν, οἵτινες γνωρίζουν καλύτερον ἀπὸ τὸν ἔχοντα τὴν τιμὴν τὰ ὀμίλῃ ἐνώπιόν των, ὅτι εἰς τὸ μονοτάξιον σχολεῖον ἀναπτύσσεται περισσότερον ἢ εἰς τὸ πολυτάξιον ἢ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν μαθητῶν ὅλων τῶν τάξεων καὶ ὅλων τῶν ηλικιῶν ὅτοι οἱ μεγαλύτεροι καθ' ἑκαστὸν τῶν θεωροῦν τὰ ὑποβοηθοῦν αὐθορμήτως τοὺς μικροτέρους εἰς πᾶσαν ἀδυναμίαν των, τὰ τοὺς καθοδηγοῦν, τὰ τοὺς προστατεύουν, τὰ τοὺς περιποιοῦνται, ὥστε οἱ μικρότεροι τὰ προσκολλῶνται εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν ψυχὴν των κατοπιν τούτου τὰ γεννᾶται τὸ αἶσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης, τὰ ἀναπτύσσεται δ' ὡς ἐκ τούτου μεταξὺ ὅλων ἡ τὸσον ὀφέλιμος συμπάθεια ὅτι ἐν τῷ μονοτάξιῳ σχολεῖῳ διὰ τῶν πολυτίμων σιωπηρῶν ἐργασιῶν, αἵτινες ἀφθόνως παρέχονται, ἀναπτύσσεται ἡ αὐτενέργεια καὶ οἱ μαθηταὶ δύνανται μόνοι των τὰ ἀποκοτῶν τὰς γνώσεις καὶ τὰ ἀναπτύσσουν τὰς δεξιότητάς των. Ὅτι ἐν τῷ μονοτάξιῳ σχολεῖῳ ὑπάρχει ἡ πραγματικὴ ἐνότης ἀγωγῆς. Ὅτι δι' αὐτοῦ ἀναπτύσσεται στενὴ σχέσις μεταξὺ γονέων, μαθητῶν καὶ διδασκάλων. Ὅτι, ἂν τὰ παιδιὰ ἔχουν τὴν εὐτυχίαν καθ' ὅλα τὰ ἔτη τὰ τυχόν τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου, εἶναι δὲ οὗτος ὀπλισμένον μετὰ γνώσεις διδακτικὰς καὶ ἐγκυκλοπαιδικὰς, ἔχη δὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ ἀγαπᾷ τοὺς μαθητὰς καὶ τὸ ἐπάγγελμα, καταρτίζονται κάλλιστα ἀναπτυσσομένων ὅλων τῶν δυνάμεων των πρὸς δρᾶσιν ἐν τῇ Κοινωνίᾳ ὅτι τέλος ἐν αὐτῷ ἐξασφαλίζεται ἄριστα ἡ εὐρυθμία καὶ ἡ ἐνότης τοῦ χαρακτῆρος τῶν μαθητῶν, διότι παραμένουν ἐπὶ μακρὸν μετὰ τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου. Ὅλα ταῦτα προπαρασκευάζουν τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ τὰ κατασταθῶν μετέπειτα ἐν τῇ Κοινωνίᾳ ὀφέλιμοι καὶ χρηστοὶ πολῖται ὅπως τοὺς θέλει διὰ τῶν τελευταίων νομοθετημάτων ἡ Πολιτεία, ἥτις καθώρισεν ὡς σκοπὸν τοῦ σχολεῖου τὴν μόρφωσιν χρησίμων πολιτῶν. Ἡ πείρα ἔχει τρανώτατα ἀποδείξει τοῦτο. Τὰ πολυτάξια σχολεῖα εἶναι μᾶλλον σχολεῖα λόγων, τὰ μονοτάξια εἶναι σχολεῖα ἐργασίας

ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ διδασκάλου. Ταῦτα εἶναι, ὡς εἶπον, λίαν γνωστά εἰς ὑμᾶς καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ ἐμφανίζοντα τοῦτο ὡς τὸ ἰδεῶδες σχολεῖον. Τὸ μονοτάξιον σχολεῖον, τὸ μόνον πῶς τῆς ὑπαίθρου χώρας, προσφέρει τὰς μεγίστας τῶν ὑπηρεσιῶν εἰς αὐτὴν καὶ δικαιοῦται διὰ τοῦτο νὰ τύχη ἰδιαζόντως τῆς μερίμνης τῆς Πολιτείας, ἣτις εἰς αὐτὸ πρόπει μετὰ στοργῆς καὶ προσοχῆς νὰ στραφῇ δεδομένου, ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν σχολείων μας εἶναι τοιαῦτα καὶ φοιτᾷ εἰς αὐτὰ τὸ ἥμισυ περίπου τῶν μαθητῶν καὶ ὅτι οἱ τῶν πόλεων μαθηταὶ ἔχουν καὶ ἄλλα ἐκτὸς τοῦ σχολείου μέσα νὰ ἀναπτυχθῶν καὶ νὰ γίνουν πολῖται.

3. Δυσχέρεια. Αἱ κυριώτεραι δυσχέρεια τοῦ μονοταξίου σχολείου εἶναι: Ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, ἡ διαφορὰ τῆς ἡλικίας τῶν φοιτῶντων εἰς τὴν αὐτὴν αἴθουσαν, ἡ συγκέντρωσις τούτων εἰς στενάς, ἀνηλίους, σκοτεινάς καὶ μὴ καθαράς αἰθούσας, ἡ ἔλλειψις διδακτικῶν ὀργάνων, βιβλιοθηκῶν καὶ σχολικοῦ κήπου, ἰδίως δὲ ἡ ὑποχρέωσις τοῦ διδασκάλου νὰ ἀπασχολῇ σκοπίμως καὶ ἀλληλοδιαδόχως τὴν ψυχὴν τόσοσὺν πλήθους μαθητῶν. Διὰ τοῦτο ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοταξίου θεωρεῖται καὶ εἶναι ἥρωσ ὑπομονῆς καὶ καρτερίας. Αἱ δυσχέρεια αὐταὶ αἴρονται, νομίζω, ἂν ληφθῶν τὰ ἀκόλουθα μέτρα:

α') Ἐὰν περιορισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν. Ἐὰν ἐξετάσῃ τις τὰ μονοτάξια σχολεῖα τῆς ὑπαίθρου χώρας, θὰ παρατηρήσῃ, ὅτι πλεῖστα τούτων λειτουργοῦν μὲ ἀριθμὸν μαθητῶν ὑπερβαίνοντα τοὺς 50, προσεγγίζοντα δὲ εἰς τινὰ τοὺς 100. Ἄλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ζημιοῦνται σωματικῶς καὶ ψυχικῶς οἱ μαθηταί. Ὁ μέγας ἀριθμὸς καταπονεῖ τὸν διδάσκαλον, καταπνίγει τὴν ζωτικότητά του καὶ τὸν καθιστᾷ ἀνίκανον νὰ ἀναπτύσῃ τὰς δυνάμεις τῶν μαθητῶν. Ἐξ ἄλλου συντελεῖ μαζὺ μὲ τὴν ἀκαταλληλότητα τοῦ διδακτηρίου εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἀσθενειῶν, αἵτινες ἐμποδίζουν τὴν σωματικὴν εὐεξίαν, ἣς ἄνευ εἶναι ἀδύνατος πᾶσα πρόοδος. Ὁ μέ-

γας ἀριθμὸς καθιστᾶ ἀκόμη ἀδύνατον τὴν συνένωσιν ὅλων κατὰ τὴν διδασκαλίαν. Διὰ τὸ νὰ δύναται νὰ ἐργάζεται τὸ μονοτάξιον σχολεῖον καὶ νὰ φέρῃ τὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα θέτει ὡς σκοπὸν του, πρέπει ὁ ἀριθμὸς νὰ μὴν ὑπερβαίῃ τοὺς 50. Ὁ μικρότερος ἀριθμὸς θὰ ἦτο συντελεστικώτερος εἰς τὴν εὐδοκίμῃσιν, ἀλλ' οἰκονομικοὶ λόγοι δὲν ἐπιτρέπουν τὴν λειτουργίαν τοιοῦτου σχολείου, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον.

β') Ἄν κτισθοῦν κατάλληλα διδαστήρια. Ὁ Ἀρχιτεκτονικὸς τύπος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀνεγείρονται σήμερον τὰ μονοτάξια σχολεῖα, δὲν εἶναι ὁ κατάλληλος. Ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τοῦτο καὶ δευτέραν αἵθουσαν διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ κατοικίαν διὰ τὸν διδάσκαλον, διότι εἴτος πρέπει νὰ μένῃ ἐντὸς τοῦ σχολείου, παρὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς Πολιτείας, ἣτις ζητεῖ νὰ τὸν ἐκδιώξῃ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ θεσπισθέντος ἐνοικίου.

γ') Ἄν ἐν τοῖς σχολείοις ὑπάρχουν βιβλιοθῆκαι μαθητικαὶ καὶ βιβλιοθῆκαι κατάλληλοι διὰ τὸν διδάσκαλον, διότι οὗτος εἶναι πτωχὸς καὶ ἐξ ἰδίων δὲν δύναται νὰ ἀγοράσῃ βιβλία.

δ') Ἄν τὸ σχολεῖον ἔχει ἄφθονα τὰ διδακτικὰ ὄργανα καὶ πλοῦτον συλλογῶν φυσικῶν ἀντικειμένων.

ε') Ἄν ἔχῃ σχολικὸν κήπον. Οὗτος δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἐκτεταμένος, διότι θὰ χρειάζεται κηπουροὺς τότε, ἀλλὰ τὸσης ἐκτάσεως, ὥστε νὰ δύναται μόνοι των οἱ μαθηταὶ νὰ τὸν καλλιεργοῦν, νὰ τὸν περιποιῶνται, νὰ τὸν λιπαίνουσι, νὰ τὸν ποτίζουσι, ἵνα ἀναπτύσσεται καὶ αὐξάνῃ τὸ ἐνδιαφέρον των διὰ τὰ φυτὰ, ποὺ εἶναι φυτευμένα. Εἰς τὸν κήπον δὲ αὐτὸν πρέπει νὰ καλλιεργοῦν τὰ φυτὰ, ποὺ διδάσκονται εἰς τὴν τάξιν των, πῶς μεγαλώνουσι, πῶς πρῶτα βγαίνουν τὰ δύο φυλλαράκια των, πῶς μεγαλώνουσι, πῶς μπουμπουκιάζουσι, πῶς ἀνθίζουσι, πῶς μαραίνωνται, πῶς ἀποθνήσκουσι, νὰ βλέπουσι, πῶς τὰ ζιζάνια παρακωλύουσι τὴν ἀνάπτυξίν των, νὰ βλέπουσι τὰ ἔντομα, ποὺ τὰ καταστρέφουσι, καὶ γενικῶς κάθε ἐχθρὸν, ποὺ παρεμποδίζει τὴν ἀνάπτυξίν των. Ἀναγκαῖον

δὲ εἶναι νὰ καλλιεργῆ ἐκεῖ ὁ διδάσκαλος ἴδιον τμήμα πρὸς ἴδιον ὄφελος.

Διὰ νὰ ἀποφευχθῆ τέλος ἡ δυσχέρεια τῆς διαφορᾶς τῆς ἡλικίας καὶ τῆς διαφορᾶς τῆς μορφώσεως μεταξὺ τῶν μαθητῶν, ἀνάγκη νὰ σχηματισθοῦν τμήματα.

4. **Τάξεις.** Τὸ μονοτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον πρέπει νὰ λειτουργήσῃ ὡς ἑξατάξιον ὅπως ἐθεσπίσθη διὰ τελευταίων νομοθετημάτων. Ἐκουσίθησαν κραυγαί καθ' αὐτοῦ, προερχόμεναι καὶ ἐκ τοῦ κύκλου τῶν δημοδιδασκάλων, οἵτινες τρέμουν πρὸ τῶν παρουσιαζομένων δυσχερειῶν, ἐντονότεραι δὲ καὶ ἀπελπιστικότεραι ἐκ μέρους τῶν λειτουργῶν τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως, διότι θίγονται τὰ συμφέροντά των, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τῶν ὁπαδῶν τῆς καθαρευούσης, διότι μὲ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, διαβλέπουν τὴν ἐξαφάνισιν αὐτῆς. Τούτους ὡς καὶ τοὺς λειτουργοὺς τῆς Μέσης ἐτάραξεν ἰδίᾳ τὸ τελευταῖον Διάταγμα περὶ ἐξετάσεως κατὰ τὰς εἰσιτηρίους εἰς τὴν δημοτικὴν. Κλαίουν τὸ χανόμενον κλέος τῶν νεῶν, τῶν νησῶν, τῶν μυῶν καὶ τῶν λοιπῶν νεκρῶν λέξεων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίζοντο καὶ ἐφώναζον, ὅτι ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις δὲν μορφώνει τοὺς μαθητὰς καὶ διέσχυρον τὴν ὑπόληψιν τῶν δημοδιδασκάλων εἰς τὰ ὅμματα τῶν γονέων. Ἀλλὰ τὸ ἑξατάξιον Δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι μία ἀνάγκη διὰ τὴν ἀγροτικὴν χώραν καὶ θὰ εἶναι τὸ μέγιστον τῶν ἀδικημάτων, ἐὰν κολοβωθῆ. Τοῦτο ἄριστα θὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμόν, ἂν ἀρθοῦν αἱ παρουσιαζόμεναι δυσχέρειαι, ὡς εἶπον καὶ ἐὰν ἐπιλεχθῆ τὸ διδακτικὸν προσωπικόν, ὡς κατωτέρω θὰ εἶπω. Αἱ ἑξ τάξεις τούτου, ἵνα διευκολύνεται ἡ μάθησις καὶ ἡ πρόοδος, πρέπει νὰ χωρισθοῦν εἰς τρία τμήματα, τὰ ὁποῖα νὰ κανονισθοῦν οὕτω: "Ἐν τμήμα πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ἡ πρώτη τάξις, οἱ τὸ πρῶτον δηλ. εἰσερχόμενοι μαθηταί, διὰ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ διατεθῶσιν ἑξ ὧραι καθ' ἑβδομάδα, καθ' ἃς κεχωρισμένως πρέπει νὰ διδάσκωνται. Σήμερον ἡ πρώτη

καὶ δευτέρα τάξεις ἀποτελοῦν ἐν τμήμα καὶ πλὴν τῆς Ἀναγωγέως καὶ τῆς Ἀριθμητικῆς τὰ λοιπὰ μαθήματα συνδιδάσκονται εἰς αὐτάς. Ἄλλ' ἢ ἔνωσις αὕτη εἶναι ἐπιζημία, διότι ὁ πρωτοεισερχόμενος εἰς τὸ σχολεῖον μαθητῆς ἔχει ἀσαφεῖς, πλημμελεῖς καὶ ἀτελεῖς παραστάσεις. Δὲν ἔχει τὰς καταλλήλους λέξεις διὰ τὰ διάφορα ἀντικείμενα. Τὸ λεξιλόγιόν του εἶναι συνήθως σωρὸς κενῶν λέξεων χωρὶς περιεχόμενον. Διὰ νὰ καταστήσωμεν σαφεῖς τὰς παραστάσεις, πλήρεις, τελείας, διὰ νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἀρχαρίους τὰς καταλλήλους λέξεις διὰ τὰ διάφορα ἀντικείμενα πρέπει ν' ἀφιερώσωμεν δι' αὐτοὺς ἰδιαιτέρας ὥρας. Ἔτσι θὰ δυνάμεθα νὰ φέρωμεν αὐτοὺς εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ πράγματα καὶ νὰ τακτοποιῶμεν ὅλα τὰ ἀτακτοποίητα τῆς συνειδήσεώς των. Ὅταν τοὺς συνδιδάσκωμεν μὲ τοὺς μαθητὰς τῆς Βας τάξεως ἢ παραγκωνίζομεν τοὺς τελευταίους ἢ μᾶλλον, ὡς συμβαίνει συνηθέστερον εἰς τὰ σχολεῖα μᾶς, δὲν προσέχομεν εἰς τοὺς ἀρχαρίους, τοὺς ὁποίους ἀφήνομεν νὰ χασμῶνται ἐκ τῆς ἀνίας, καὶ ἐργαζόμεθα μὲ τοὺς τῆς Βας τάξεως, οἵτινες ἔχουν σαφήνειαν παραστάσεων μεγαλυτέραν καὶ λεξιλόγιον ἀρκετόν, διὰ νὰ συνεννοοῦμεθα. Ἄν τις ἐπιθεωρῶν τὰ σχολεῖα προσέξῃ τοὺς μαθητὰς τῶν δύο κατωτέρων τάξεων καὶ τὸν διδάσκαλον ἐξετάζοντα θὰ παρατηρήσῃ, ὅτι οὗτος συνήθως μετὰ τῶν μαθητῶν τῆς Βας τάξεως ἐργάζεται. Τὸ πρῶτον λοιπὸν τμήμα, ἐπαναλαμβάνο, πρέπει νὰ ἀποτελέσουν οἱ ἀρχαρίοι. Τὸ δεύτερον θὰ ἀποτελέσουν αἱ τρεῖς ἄλλαι τάξεις, χωριζόμεναι ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν καὶ εἰς τὰ Γλωσσικά, ἐνούμενα δὲ εἰς τὰ ἄλλα, ἀλλὰ καὶ πάλιν χωριζόμεναι, ὅπου καὶ ὅταν παρίσταται ἀνάγκη. Ὅταν πρόκειται περὶ διδασκαλίας ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἢ εἰς τὸ ὑπαίθριον ἢ περὶ διηγήσεων, παραμυθίων κλπ., δὲν συντρέχει λόγος νὰ διδάσκωνται κεχωρισμένως οἱ μαθηταὶ τοῦ τμήματος τούτου. Οἱ μαθηταὶ συνδιδασκόμενοι θὰ προσκτῶνται τὴν ὕλην ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀντιληπτικὴν των δύναμιν. Ἐπειδὴ ὅμως πολλάκις θὰ τὰ ἀκούσουν, ἐπειδὴ

θὰ τοῖς δίδεται εὐκαιρία διὰ τῆς ἰδίας ἐρεῦνης νὰ τὰ ἀναζητήσουν καὶ νὰ τὰ εὔρουν, θὰ τὰ ἐννοήσουν, θὰ τὰ μάθουν καλύτερον ἀπὸ τοὺς φοιτῶντας εἰς πολυτάξια σχολεῖα. Μέσα εἰς τὰ τρία αὐτὰ ἔτη θὰ δύνανται νὰ ἀποκτοῦν ὡς μόνιμον κηϊμά των ἐκεῖνο, πού θὰ χρησιμεύσῃ εἰς αὐτοὺς διὰ τὴν περαιτέρω μόρφωσίν των, ἥτις θὰ ἐξακολουθήσῃ εἰς τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον τμήμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἀποτελέσουν οἱ μαθηταὶ τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων, οἵτινες λόγῳ τῆς ἡλικίας των ἀνετώτερον θὰ ἐργάζονται μόνοι των καὶ ἀυτενεργοῦντες θὰ προάγωνται.

Ἐπὶ τῆ βάσει τῶν ἀνωτέρω πρέπει νὰ συντάσσεται τὸ ὠρολόγιον πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται τυφλῶς καὶ νὰ καθιστᾷ δοῦλον τὸν διδάσκαλον. Οὗτος πρέπει νὰ μένῃ ἐλεύθερος καὶ νὰ ὑπακούῃ εἰς ὅ,τι προστάσσουν αἱ ἀνάγκαι ἐκάστοτε, διὰ νὰ ἀποβαίῃ γόνιμος ἢ ἐργασία του. Πάντως πρέπει συντάσσω τὸ ὠρολόγιον ὁ διδάσκαλος νὰ προνοῇ, ὥστε νὰ μὴ χάνεται οὐδὲ ὁ ἐλάχιστος χρόνος. Ἡ διανομὴ ὥρῶν εἰς τοὺς ἀρχαίους περιτετεῖ.

5. **Διδάσκαλοι.** Εἶπομεν, ὅτι εἴμεθα ἀπολύτως κεκρηγμένοι ὑπὲρ τοῦ ἐξατάξιου μονοταξίου σχολείου. Πάντως ὅμως διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τούτου ἐξυπακούεται ὁ ἱκανὸς διδάσκαλος. Ποῖος τώρα πρέπει νὰ εἶναι ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοταξίου σχολείου, ἵνα εὐδοκίμως λειτουργήσῃ τοῦτο καὶ παραγάγῃ καρποὺς ὠφελίμους; Τὸ μονοτάξιον σχολεῖον δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ τοὺς ἀναμενομένους καρποὺς, ὅταν διευθύνεται ἀπὸ ὑποδιδασκάλους, διότι ἡ μόρφωσις τούτων εἶναι ἀτελής. Καὶ οἱ μὲν τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος εἶναι ἀπόφοιτοι σχολαρχεῖον μὲ ἐπτάμηνον φοίτησιν εἰς ὑποδιδασκαλεῖον, εἰς ὃ ἀτελέστατα ἐμορφώνοντο ἐλλείπει χρόνον, ἐλλείπει μέσων, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἐλλείπει προπαρασκευαστικῆς μορφώσεως, ἱκανῆς νὰ τοὺς ὑποβοηθήσῃ εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν ψυχολογικῶν γνώσεων, τῶν ἀπαραιτήτων εἰς τὴν κατανόησιν τῆς παιδικῆς ψυ-

χῆς. Οἱ τῶν νέων χωρῶν εἶναι συνηθέστερον ἀπόφοιτοι ἐξαταξίων δημοτικῶν σχολείων, ὡς τοιοῦτοι δὲ ἀθῶοι πάσης γνώσεως, ἀλλὰ καὶ πάσης εὐθύνης διὰ τὸ κατάντημα τῶν μαθητῶν των. Ὀλιγότεροι εἶναι οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον Γυμνασίων, οἵτινες κατὰ τὸ πλεῖστον εἶνε ἐπαρκεῖς. Τὸ μονοτάξιον σχολεῖον ἐξυπηρετεῖ τὸ πλεῖστον τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἀμορφώτου, τοῦ ἀμαθοῦς, τοῦ δεισιδαίμονος. Πῶς θὰ ἐπιδράσῃ μορφωτικῶς καὶ ἰδίως εἰς τὰς νέας χώρας ὁ ἐξ ὑποδιδασκαλείων διδάσκαλος, (περὶ τῶν ἄλλων δὲν ὀμιλῶ), ἀφοῦ καὶ αὐτὸς εἶναι ἀμόρφωτος, ἀμαθής, δεισιδαίμων; Δὲν θέλω νὰ κατηγορήσω τοὺς ἀγαθοὺς αὐτοὺς ἀνθρώπους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν πολλοὶ φιλότιμοι καὶ εὐγενεῖς, ἀλλὰ θέλω νὰ εἶπω, ὅτι ὁ διδάσκαλος δὲν πρέπει νὰ ἔχη ἀτελῆ μόρφωσιν, πρέπει νὰ εἶναι ὑπέρτερος ὄλων τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου, μεταξὺ τῶν ὁποίων ζῆ. Ἄλλὰ τοιοῦτος δὲν εἶναι ὁ ὑποδιδάσκαλος. Δὲν δύναται ἐπίσης νὰ εἶναι ὠφέλιμος ὁ νεαρὸς δημοδιδάσκαλος, ὁ ἐκ τοῦ Διδασκαλείου ἐξερχόμενος καὶ τὸ πρῶτον εἰς τὸ μονοτάξιον διοριζόμενος διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους:

α') Διότι εἶναι ἄπειροι ὄχι μόνον τῶν ἀναγκῶν τοῦ σχολείου, ἀλλὰ καὶ τῆς Κοινωνίας καὶ διὰ τοῦτο τάχιστα γίνεται τὸ ἀντικείμενον τῆς χλεῦθς τῶν χωρικῶν.

β') Διότι οὗτος πολλὰ ἀκούσας ἐν τῷ Διδασκαλείῳ καὶ ἄλλα ὀνειρευθεὶς εὐρίσκειται αἴφνης πρὸ ἀριθμοῦ μαθητῶν μεγάλου, πρὸ ἐλλείψεων διδακτηριακῶν, πρὸ προβλημάτων τέλος δυσχερεστάτων καὶ ἀπογοητεύεται ἀμέσως, ἀπὸ τὰ πρῶτά του δὲ βήματα παύει νὰ εἶναι καλὸς διδάσκαλος.

γ') Διότι διὰ τοὺς χωρικοὺς δὲν εἶναι ὁ ἐνδεδειγμένος διδάσκαλος, ἀφ' οὗ εἰς οὐδὲν δύναται νὰ τοὺς βοηθήσῃ, δεδομένου, ὅτι δὲν ἀντικρῶζει προβλήματα μόνον ἐντὸς τοῦ σχολείου, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἐν τῇ Κοινωνίᾳ. Δὲν δύναται ἀκόμη νὰ εἶναι ὠφέλιμος ἢ διδασκάλισσα εἰς τὸ μονοτάξιον ἀγροτικὸν σχολεῖον, δι' οὗς λόγους

εἶπομεν καὶ διὰ τὸν νεαρὸν διδάσκαλον, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοταξίου σχολείου, τοῦ ἀποκόσμου, τοῦ πτωχοῦ χωρίου, ὁ διδάσκαλος τῶν ἀγροίκων καὶ ἀμαθῶν χωρικῶν χρειάζεται νὰ ἔχη ὑπομονήν, τοιαύτην δὲ δὲν ἔχει ἢ νεαρὰ διδασκάλισσα. Χρειάζεται θάρρος, ἀλλὰ τοιοῦτου στερεῖται ἢ κόρη, ποὺ ἔγινε διδασκάλισσα ὄχι ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκογενειακὴν πενίαν. Χρειάζεται καρτερίαν εἰς τὰς στερήσεις, ἦν, μολοντοὶ ἔχει, ἐφ' ὅσον ζῆ εἰς τὴν οἰκογενειάν της, δὲν δύναται ὅμως νὰ ὑποφέρῃ εἰς τὰ χωρία. Συνήθως ἄλλως αἱ διδασκάλισσαι δὲν μετέρχονται τὸ ἐπάγγελμά των μὲ ἀπόφασιν νὰ ἐμμένουν εἰς αὐτό, ἀλλ' ὡς μέσον τῆς ἀποκαταστάσεώς των. Δὲν αἰσθάνονται λοιπὸν τὴν δέουσαν ἀγάπην πρὸς αὐτὸ καὶ τὴν τάσιν πρὸς περαιτέρω κατάρτισιν. Οἱ χωρικοὶ ὅμως τὸν διδάσκαλον τὸν θέλουν σύμβουλον καὶ ὁδηγόν. Ὅταν δὲν τὸν ἔχουν εἰς τὸ χωρίον των, καταφεύγουν εἰς ἄλλο χωρίον, διὰ νὰ ἀναζητήσουν ἐκεῖ ἀπὸ ξένου διδάσκαλον τὰ φῶτά του. Ἄσθενεῖαι ἐνσκήπτουν εἰς τὰ ζῶα, εἰς τὰ φυτὰ, εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐπιδημία ἢ ἐπιδρομαὶ ἀστυνόμων, χωροφυλάκων, ἀπαριθμητῶν, εἰσπρακτῶρων καὶ παντὸς εἴδους ἐπισκεπτῶν. Ποῖος θὰ εἶαι ὁ ὁδηγός, ὁ σύμβουλος, ὁ ἰατρός; Ὁ ὑποδιδάσκαλος, ὅστις σκέπτεται πολλάκις ὅπως ὁ χωρικός; Ὁ νεαρὸς διδάσκαλος, ὅστις μᾶλλον ἔχει ἀνάγκην βοήθειας καὶ συμβουλῶν ἢ ἡ νεαρὰ διδασκάλισσα ἢ πάντοτε ὀνειροπόλος, ἢ ἔχουσα ὡς πνευματικὸν σύντροφον τὸν Ὀνειροκριτήν, ἢ τις εἰς πρώτην δυσχέρειαν κλαίει καὶ θρηνεῖ, ἵνα διὰ τῶν θρηνῶν καὶ δακρύων της ὑπερπηδήσῃ κάθε ἐμπόδιον. Τὰ μονοτάξια σχολεῖα δι' αὐτὸ συνήθως μειονεκτοῦν. Ἄπ' αὐτὰ πρέπει πρωτίστως νὰ ἀποκλεισθοῦν αἱ διδασκάλισσαι αἱ οὐδὲν δυνάμεναι νὰ εἰσφέρουν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ πταίουν δι' αὐτό. Ἄβραϊ, ὠραῖαι πολλάκις, μὲ φαντασίαν ἀνεπτυγμένην, ὀνειροπόλοι, στολίζουν τὰ ἀπόκοσμα χωρία καὶ εἶναι ἀνθη μέσῳ ἀγριοζόρων, ἀλλὰ ἀνθη πιγνόμενα, μαραινόμενα, φθίνοντα, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ με-

ταδῶσυν τι ἢ νὰ ὠφελήσουν, διότι δὲν ἔχουν τὰ ἐφόδια, ἅτινα χρειάζονται διὰ τὸ χωρίον, ἐπειδὴ οὔτε εἰς τὰ σχολεῖα τῶν ἐμορφώθησαν πρὸς τοῦτο ἐπαρκῶς, οὔτε ἀπὸ τὴν φύσιν εἶναι προωρισμένοι διὰ τοιούτου εἴδους ἐργασίας. Γίνονται τὸ ἀντικείμενον ἐπιθέσεων καὶ σκευωριῶν, ἢ τιμῆ των διασύρεται πολλάκις ἀδίκως καὶ ἐμφανίζονται ὡς ἀφορμὴ σκανδάλων, ἐνῶ κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ἐνάρετοι. Οἱ χωρικοὶ πληθυσμοὶ δὲν βλέπουν αὐτὰς εὐχαρίστως καὶ ζητοῦν ἐπιμόνως τὴν ἀντικατάστασιν των δι' ἄρρενων διδασκάλων. Ἄς δοθοῦν εἰς αὐτὰς πλείονες θέσεις εἰς τὰ πολυτάξια σχολεῖα, ἰδίᾳ εἰς τὰς πόλεις, καὶ ἄς ἀπομακρυνθοῦν τῶν μονοτάξιων ἀγροτικῶν σχολείων. Ἐκεῖ εὐδοκιμοῦν θαυμάσια καὶ εἶναι ἐφάμιλλοι συνήθως πρὸς τοὺς ἄρρενας συναδέλφους των. Ποῖον λοιπὸν διδάσκαλον θέλει τὸ μονοτάξιον σχολεῖον; Ἀπλούστατα ἓνα νέον ἰκανόν, μὲ σῶμα γερὸ, μὲ γερὸ μυαλό, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν του ἐκ τοῦ Διδασκαλείου νὰ ἔχη ἐργασθῆ 3—4 ἔτη εἰς πολυτάξιον Σχολεῖον καὶ ἔπειτα νὰ μετατίθεται εἰς μονοτάξιον, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ὑπηρετῆ 5—8 ἔτη ὑποχρεωτικῶς. Ὁ τοιοῦτος διδάσκαλος θὰ πρέπη νὰ εἶναι τρόπον τινὰ πανεπιστήμων, νὰ εἶναι πρόχειρος ἰατρὸς καὶ ὑγιεινολόγος, διὰ νὰ ἀντικαθιστᾷ τὸν ἐπιτέτραμμένον ἰατρον, ὁ ὁποῖος λαμβάνει 2.500 Δραχμὰς, ἐνοίκια καὶ γραφικὰ, ἐνῶ δὲν δαπανᾷ πλέον τῶν 25 Δραχμῶν ἑτησίως διὰ γραφικὴν ἔργον καὶ ὁ ὁποῖος σπανίως ἐμφανίζεται εἰς τὸ σχολεῖον μὲ μίαν βαλίτσαν περιέχουσαν ὀλίγα σωληνάρια δαμαλίδος, παραμένει ὀλίγον καὶ φεύγει ὑπὸ τὰ μειδιάματα τῶν κατοίκων. Νὰ εἶναι δικηγόρος, νὰ εἶναι γεωπόνος, διὰ νὰ ἀναπληροῖ τὸν ἄγνωστον εἰς τοὺς χωρικοὺς Κρατικὸν γεωπόνον, νὰ εἶναι ὁ διαιτητής, ὁ σύμβουλος, ὁ ἀναμορφωτής, τὸ ὄργανον τῆς Πολιτείας εἰς πᾶσαν δημοσίαν ἀνάγκην, ὁ ἐμπυρωτής, ὁ χρηστὸς πολίτης, ὁ καλὸς πατριώτης. Θὰ ἰδρῶση σχολικὸν κήπον, ἔσπερινὰ σχολεῖα, ταμειυτήρια, σχολικὰς καὶ Κοινοτικὰς ἐορτάς, θὰ μεταδῶση μουσικὴν παιδείυσιν, θὰ ἰδρῶση λαϊκὴν βιβλιο-

θήκη, θὰ κάμη διαλέξεις, θὰ ἐξυγιάνη τὸ χωριό, θὰ θεμελιώσῃ τὴν ὑγειονολογικὴν συνείδησιν, θὰ εἶναι μὲ μίαν λέξιν «ἡ ψυχὴ τοῦ χωριοῦ». Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι κράτιστα μορφωμένος καὶ ἠθικὴ Προσωπικότης, νὰ ἀμείβεται δὲ περισσότερον λαμβάνων ἐπίδομα ἴσον πρὸς τὸ 1¼ τοῦ μισθοῦ του καὶ ἔχων κατοικίαν καὶ σχολικὸν κῆπον. Δέον νὰ τονισθῇ ὅμως, ὅτι ἐν τοῖς Διδασκαλείοις ἢ ἄσκησις τῶν δημοδιδασκάλων εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ μονοτάξιου σχολείου εἶναι πλημμελὴς καὶ πρέπει νὰ βελτιωθῇ. Μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον ἢ τοιαύτη ἄσκησις, καθόσον γνωρίζω, ἦτο μία παρωδία. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀσκηθῇ ὁ δημοδιδάσκαλος, ἂν δὲν παρακολουθῆσῃ ἐν Διδασκαλείῳ ἢ ἀλλαχοῦ λειτουργοῦν πραγματικῶς μονοτάξιον σχολεῖον, ὅπως λειτουργοῦν τὰ τῶν χωρίων. Δὲν δύναται κατὰ ταῦτα νὰ νοηθῇ ὀρθὴ ἐκπαίδευσις εἰς τὰ μονοτάξια ἀγροτικὰ σχολεῖα ἄνευ ἀξίων διδασκάλων. Καὶ κλείων τὸ κεφάλαιον περὶ διδασκάλων ἀναφέρω τοὺς λόγους λησμονημένου καὶ σεβαστοῦ μου διδασκάλου, τοῦ κ. Παπασωτηρίου, ὅστις μὰς ἔλεγε: «Διὰ νὰ λειτουργήσῃ καλὰ τὸ σχολεῖον, χρειάζεται α'. Καλὸς διδάσκαλος, β'. Καλὸς διδάσκαλος, καὶ γ'. Καλὸς διδάσκαλος».

6. **Διδακτικὰ βιβλία.** Τὰ διδακτικὰ βοηθητικὰ βιβλία πρέπει νὰ ἀποκλεισθοῦν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, νὰ μείνουν δὲ εἰς αὐτὸ μόνον τὰ ἀναγνωστικὰ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ συνταχθοῦν διὰ τὸ μονοτάξιον κατάλληλα διὰ συνδιδασκαλίαν. Μία πλουσία βιβλιοθήκη ἐν τῷ σχολείῳ καὶ κατάλληλος χρησιμοποίησις τῶν βιβλίων τῆς ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ὁ πλοῦτος τῶν διδακτικῶν ὀργάνων καὶ ἐποπτικῶν μέσων, ὁ σχολικὸς κῆπος, οἱ διδακτικοὶ περίπατοι, ἢ κατάλληλος ὀργάνωσις τῆς ἐργασίας διὰ τὴν παρατήρησιν εἶναι ἀρκετά, διὰ νὰ ἀντικαταστήσουν τὸ βοηθητικὸν βιβλίον, οἷον ἦτο, ἀλλὰ καὶ ὅπως δὴποτε καὶ ἂν ἐμφανισθῇ, διότι τοῦτο μηχανοποιεῖ τὴν μάθησιν ἀναπτύσσον μονομερῶς τὴν μηχανικὴν μνήμην καὶ καταπνίγον τὴν

αυτενέργειαν, τὴν διανόησιν, τὴν κρίσιν. Καὶ γλωσσικῶς δὲ θὰ μορφωθῆ τὸ παιδίον διὰ τῆς πλουσίας βιβλιοθήκης, ἐν ἣ θὰ ὑπάρχουν βιβλία ἐπαγωγά, χρήσιμα καθὼς καὶ περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδες ἀκόμη. Τὰ παιδιά διψῶντα μαθήσεως θὰ παίρνουν τὰ διάφορα βιβλία καὶ χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνουν θὰ βελτιώνωνται καὶ γλωσσικῶς. Ὅταν π.χ. ὁ διδάσκαλος μὲ δύο λέξεις ὁμιλήσῃ περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς, τὰ παιδιά θὰ εὐρίσκουν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τὴν ἱστορίαν τοῦ Κολόμβου καταλλήλως συντεταγμένην καὶ θὰ τὴν καταλάβουν.

7. **Διδακτέα ὕλη.** Τὸ μονοτάξιον σχολεῖον, ὡς καὶ κάθε σχολεῖον, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του, πρέπει νὰ χρησιμοποιῆ τὴν κατάλληλον ὕλην διὰ τοὺς τροφίμους του. Πρέπει νὰ συμμορφώνεται πρὸς τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας, Δὲν πρέπει νὰ τυραννῆ τὸν μαθητὴν μὲ ἄχρηστον ὕλικόν, τὸ ὁποῖον διώκει τὴν χαρὰν τῆς μαθήσεως. Ἄν λάβωμεν ὑπ' ὄψει μας, ὅτι ἀφειρητρία τῆς σκέψεως πρέπει νὰ εἶναι ἢ κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις, τότε εἶναι φανερόν, ὅτι τὰ παιδιά τῶν πόλεων καὶ τὰ παιδιά τοῦ χωριοῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μάθουν τὰ ἴδια πράγματα. Καὶ διὰ τὰ μὲν καὶ διὰ τὰ δὲ θὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὴν πειρὰν των, τὴν κτηθεῖσαν διὰ τῶν κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεων των. Ποία εἶναι ἡ πειρὰ τῶν μαθητῶν τῶν χωρίων καὶ ποία ἡ τῶν μαθητῶν τῶν πόλεων; Ἡ αὐτή; Ὁχι. Κατ' ἀκολουθίαν δὲν εἶναι δυνατόν τὸ περιεχόμενον τῶν προγραμμάτων τῶν ἀγροτικῶν σχολείων νὰ μὴ διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ περιεχομένου τῶν προγραμμάτων τῶν σχολείων τῶν πόλεων. Ἄλλ' ἀκόμη ὁ μαθητὴς τοῦ χωριοῦ διαφέρει καὶ κατὰ τὴν πνευματικὴν κατάστασιν τοῦ μαθητοῦ τῶν πόλεων. Αἱ διαφοραὶ εἶναι γνωστόν, ὅτι προέρχονται ἀπὸ τὴν διαφορετικὴν ζωὴν, ἀπὸ τὰς διαφορὰς τῶν ἐντυπώσεων καὶ ἀπὸ τὰς ὡς ἐκ τούτου σχηματιζομένας διαφορὰς παραστάσεις. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ὕλη τοῦ προγράμματος πὼς θὰ καθορισθῆ; Ἄναμφιβόλως πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει ὅταν συντάσσεται τὸ πρόγραμμα, ἡ πνευματικὴ κατάσταση τοῦ παι-

διοῦ, ἡ συστηματικὴ ἀνάπτυξις τῶν δυνάμεων, τὸ περιβάλλον τοῦ χω-
ριοῦ, ἐν ᾧ ἐπικρατεῖ ἡ Φύσις καὶ αἱ ἐπ' αὐτῆς ἐργασίαι, καὶ τὸ
περιβάλλον τῆς πόλεως, ἐν ᾧ ἐπικρατεῖ ἡ λοιπὴ ἐργασία τῶν ἀν-
θρώπων. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν λοιπὴν ἐργασίαν τῶν ἀνθρώπων θὰ
λάβωμεν ὕλην καὶ διὰ τοὺς χωρικοὺς μαθητὰς, ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν
Φύσιν διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν πόλεων. Συντάσσοντες τὸ πρόγραμμα
τῶν μονοταξίων σχολείων θὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψει τὰ στενὰ ὄρια,
τὰ ὁποῖα διαγράφει ἡ ψυχολογία τοῦ χωρικοῦ παιδιοῦ, τὸ
ὅποσον πρέπει νὰ προσαρμόζωμεν πρὸς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ
τόπου του. Ἡ ὕλη εἶναι περιττὸν νὰ κατανεμηθῇ εἰς τὰ διάφορα
μαθήματα εἰς τὰς 4 κατωτέρας τάξεις, ὁρθὸν δὲ εἶναι ἐκ μιᾶς
ἀφορμῆς νὰ διδάσκονται ὅλοι οἱ κλάδοι. Ὁ συστηματικὸς χωρι-
σμὸς τῆς ὕλης εἰς τὰ διάφορα μαθήματα εἰς τὰς 4 κατωτέρας
τάξεις τοῦ Δημ. Σχολείου εἶναι κατὰ ξένον διὰ τὸ παιδί, τοῦ προ-
καλεῖ τὴν ἀδιαφορίαν. Ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοταξίου σχολείου
πρέπει νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει του τὰς πραγματικὰς ἀνάγκας καὶ νὰ
συμμορφώνεται πρὸς αὐτάς, ἡ δὲ ἀστείρευτος πηγὴ, ἀπὸ τίν
ὁποῖαν θὰ ἀντλήσῃ οὗτος τὴν ὕλην θὰ εἶναι ἡ Πατριδογνωσία.
Ἡ Πατριδογνωσία πρέπει νὰ εἶναι ἡ βᾶσις τῆς ὅλης ἐργασίας τοῦ
Σχολείου. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου γενικῶς πρέπει νὰ
συνειθίζουσιν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Πατρίδος. Τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ, τὰ
περὶ τὴν οἰκίαν, οἱ δρόμοι τοῦ χωριοῦ, ἡ φυτεία του, αἱ ἐργασίαι
τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πατρὸς, τοῦ γείτονος κ.λπ. πρέπει νὰ ἀποτε-
λέσουν τὸ περιεχόμενον τῆς σχολικῆς ἐργασίας. Οἱ μῦθοι καὶ αἱ
ἱστορίαι, τὰ τραγούδια καὶ τὰ παραμύθια τῆς Πατρίδος πρέπει νὰ
μὴ μείνουν ἀπαράτηρα. Τὸ ρινάκι καὶ τὸ ποταμάκι, ὁ μῦλος
π' ἀλέθει, τὸ βουνό, ἡ στάνη, ὁ τσοπάνης, τὰ ἐργαλεῖά του, ἡ ζωὴ
του, ἡ τέχνη του πρέπει νὰ ἐξερευνηθοῦν. Τὸ σιτάρι, ποῦ σπεί-
ρεται καὶ φυτρώνει, πρέπει νὰ μελετηθῇ κατὰ τὸν προσήκοντα
χρόνον. Τὰ συναθροπευόμενα ζῶα καὶ τὰ ζῶα τοῦ βουνοῦ, τὰ

πουλιά τοῦ σπιτιοῦ, τοῦ κάμπου καὶ τοῦ βουνοῦ, τὰ σκουλίκια τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ κήπου δὲν πρέπει νὰ παραμερισθοῦν εἰς τὰς 4 τάξεις τοῦ μονοταξίου σχολείου, διὰ νὰ ἀντικατασταθοῦν ἀπὸ τὰ ἄγνωστα ζῶα τῶν θερμῶν χωρῶν. Ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου καὶ ἡ τροχιά, ποὺ διαγράφει οὗτος κατὰ τὰς 4 ἐποχὰς τοῦ χρόνου, πρέπει νὰ μελετηθῇ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς. Αὐτὰ ὅλα καὶ ὅλη ἡ λοιπὴ ὕλη τῆς Πατρίδος, παρουσιάζεται πρὸ αὐτῶν, θὰ χρησιμεύουν ὡς ἀφομοιωτικαὶ παραστάσεις ὅλης τῆς μετέπειτα ἐργασίας διὰ τὰ μακρὰν κείμενα. Θὰ ἐξετάσωμεν λοιπὸν τὰ τῆς Πατρίδος ἐν γένει εἰς τὰς 4 κατωτέρας τάξεις κατὰ τὰ δύο ὅμως τελευταῖα ἔτη, εἰς τὸ βον δηλ. τμῆμα, τὸ πρόγραμμα θὰ προνοήσῃ καὶ περὶ σχηματισμοῦ εὐρύτερων καὶ ποικιλωτέρων ἐποπτεῶν, καθ' ἃς θὰ συνεργῇ καὶ ἡ φαντασία εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν. Κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαφέρῃ οὐσιωδῶς τὸ πρόγραμμα τῆς ὕλης τοῦ μονοταξίου ἀγροτικοῦ σχολείου τοῦ τῶν πολυταξίων τῶν πόλεων. Ἡρέμα καὶ ἀνεπαισθήτως θὰ εἰσαχθοῦν οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας, Φ. Ἱστορίας καὶ Ἱστορίας. Ἡ καλὴ προπαρασκευὴ εἰς τὸ μεσαῖον τμῆμα θὰ ὑποβοηθήσῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὰς δύο τελευταίας τάξεις νὰ ἀποκτήσουν τὴν σφοδρὰν ὄρεξιν πρὸς μάθησιν τῶν ὅσων τοὺς χρειάζονται καὶ νὰ πολλαπλασιάζουν μόνοι τῶν τὰς γνώσεις τῶν ἐν τοῖς μαθήμασι τούτοις. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως κατὰ τὸ 4ον ἔτος εἰς τὸ Βον ἐξάμηνον ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας μυθολογίας μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων, ἐκ τῆς Γεωγραφίας δὲ τὸ πλησιέστερον πρὸς τὴν Πατρίδα τμῆμα τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῷ τελευταίῳ τμήματι προκειμένου περὶ τῶν μαθημάτων αὐτῶν εἶναι δυνατόν νὰ διδασκῶνται αἱ διάφοροι περίοδοι τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς καὶ ἐκ τῆς Γεωγραφίας ἡ Εὐρώπη, ἡ Ἀμερικὴ, συντομώτερον δὲ καὶ αἱ λοιπαὶ Ἡπειροὶ καὶ ὀλίγα ἐκ τῆς

Μαθηματικῆς Γεωγραφίας· Εἰς τὴν Φ. Ἱστορίαν θὰ ἐπεκταθῶμεν εἰς τὰ γνωστότερα ζῶα καὶ φυτὰ, ἐκ δὲ τῆς Φυσικῆς καὶ Χημείας τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα θὰ διδάξωμεν. Ἄλλ' ἐνῶ τὰ διάφορα μαθήματα εἰς τὰς 4 τάξεις δύναται νὰ συναπάροχον συνδεδεμένα μὲ τὴν Πραγματογνωσίαν, τὰ Θρησκευτικὰ εἶναι ἴδυνάτον; Εἰς τὸ μονοτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ ἀβαρία ὕλης εἰς πάντα τὰ μαθήματα. Λεδομένου, ὅτι ἐλαχίστην σημασίαν ἔχουν αἱ γνώσεις καὶ μεγίστην τὸ τί ἀξίζει κανεὶς, εἶναι κρῖμα νὰ χάνεται πολῦτιμος χρόνος πρὸς ἀπόκτησιν πολλὰκις ἀχρήστων γνώσεων προωρισμένων διὰ τὴν λήθην. Ἄντι κτήσεως γνώσεων κτήσις δυνάμεων πρὸς εὔρεσιν αὐτῶν. Κάθε περιττὸν πρέπει νὰ ἐξοβελισθῇ ἀπὸ τὸ σχολεῖον. Τί μᾶς ἔχει μείνει ἀπὸ τὰς γνώσεις, πού ἐδιδάχθημεν δύο δεκαετηρίδας εἰς τὰ σχολεῖα; Καὶ εἰς τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν διδάσκαται συνδεδεμένον μὲ τὴν Πατριδογνωσίαν ἢ κεχωρισμένως, πρέπει νὰ γίνῃ ἀβαρία, ἥτις δὲν θὰ ζημιώσῃ τοὺς μαθητὰς. Ἡ λεπτομερὴς διδασκαλία τῆς Π. Διαθήκης καὶ αἱ ἀπέραντοι ἠθικολογίαι δὲν φέρουν ἢ ἀπώλειαν χρόνου πολυτίμου. Δὲν θέλω νὰ ἀσεβήσω κατὰ τῶν παραδεγμένων λέγων ταῦτα οὐδὲ ἔχω πρόθεσιν νὰ θίξω τὰ κείμενα. Δι' ἐμὲ ὅλα εἶνε σεβαστὰ καὶ πιστεύω, ὅτι ἡ Π. καὶ Κ. Διαθήκη εἶναι τὰ δύο σκέλη, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ Θρησκεία μας. Πλὴν ἡ διδασκαλία τῆς καὶ τῆς αὐτῆς ὕλης ἐκ τῆς Π. Διαθήκης εἶναι ἀνωφελής. Δὲν ἐπιτυγχάνομεν τοῦ σκοποῦ μας μὲ τὸ μάθημα τοῦτο, διότι οἱ παῖδες σήμερον δὲν σκέπτονται, ὅπως ἐσκεπτόμεθα ἡμεῖς, ὅταν εἴμεθα μαθηταὶ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἐκεῖ κάτω εἰς τὰς Πάτρας ἐγένετο κατὰ τὸν μῆνα Ἰουλίον συνέδριον καθηγητῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρμοδίου Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Μεταξὺ ἄλλων εἶχον ὀρίσει τὸ θέμα. Πῶς τὰ σχολεῖα δύναται νὰ συντελέσουν ἀποτελεσματικώτερον πρὸς μόρφωσιν ἠθικοῦ χαρακτῆρος καὶ ἐξήγαγον τὸ πόρισμα,

ὅτι ἡ διαπαιδαγώγησις τῶν παιδῶν πρέπει νὰ στηρίζηται ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς καὶ τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιδιώκουν οἱ καθηγηταὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κατὰ Χριστὸν διδασκαλίας. Εἶναι τοῦτο ἀπολύτως ἀληθές; Ἡ διαπαιδαγώγησις τῶν μαθητῶν πρὸς μόρφωσιν τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος γίνεται πρὸ παντὸς διὰ τῆς ἐργασίας. Ἀντὶ πάσης ἄλλης ἠθικολόγου διδασκαλίας ἡ ἐργασία εἶναι ἡ προάγουσα τὴν ἠθικὴν. Τὰ ἠθικὰ ἀξιώματα καὶ αἱ ἠθικαὶ διδασκαλίαι δὲν προάγουν τὴν ἠθικὴν. Περισσότερον θὰ ἠθικοποιηθοῦν οἱ μαθηταὶ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἐργασίας ἀπὸ τῆς κατωτάτης τάξεως εἰς τὸ μονοτάξιον σχολεῖον. Καὶ ὅταν λέγωμεν ἐργασίαν, ἐννοοῦμεν τὸν τρόπον, καθ' ὃν τὰ παιδιὰ ἀδιακρίτως εἰς πάντα τὰ μαθήματα δι' αὐτενεργοῦ δράσεως εὐρίσκουν καὶ ἐκφράζουν ἐμπράκτως τὸ ὁρθόν. Ὅπως δὲ ἓνα πρόβλημα δι' αὐτενεργείας λυόμενον μένει κτῆμα τῶν μαθητῶν, οὕτω καὶ πᾶσα ἠθικὴ πράξις αὐθορμήτως ἀσκουμένη ἐνισχύει ἠθικῶς τὸν μαθητὴν περισσότερον πάσης ἄλλης βαττολογίας καὶ ἠθικῶν ρητῶν καὶ ἀποφθεγμάτων. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς πραγματικῆς ἐργασίας ἐν τῷ σχολείῳ, ἣς κρίνεται ἀπαραίτητος ἡ εἰσαγωγή καὶ δι' ἣς ὑποβοηθεῖται ἡ κατανόησις καὶ τῶν λοιπῶν μαθημάτων, συντελεῖται ἄριστά ἡ μόρφωσις τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος. Συνειθίζον εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ ἐλευθέρως ἐκδηλώνον τὰ ἐνστικτὰ του, χωρὶς νὰ καταπιέζεται, χωρὶς νὰ καθίσταται τὸ παιδίον δοῦλον καὶ ἀνελεύθερον, δειλὸν καὶ ἀνίκανον ἠθικοποιεῖται ἐργαζόμενον. Ἐργαζομένη Κοινωνία εἶνε πραγματικὴ πολιτεία κατὰ Χριστόν. Αἱ μὴ ἐργαζόμεναι Κοινωνίαι, ἀλλ' ἀπλῶς ἠθικολογοῦσαι, εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ καὶ δὲν προοδεύουν. Ἡ διδασκαλία τῶν Ὀρθοσκευτικῶν εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς προσευχάς, εἰς συνομιλίαις στηριζομένας ἐπὶ τῶν Ὀρθοσκευτικῶν παραστάσεων, ἐπὶ Ὀρθοσκευτικῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων καὶ εἰς ἱστορίας, σχετικὰς πρὸς τὰς Ὀρθοσκευτικὰς ἐορτάς, ἐκ τῆς Κ. Διαθήκης.

Δυνατόν εἶναι νά χρησιμοποιηθοῦν καί αἱ μάλλον κατάλληλοι ἱστορίαι ἐκ τῆς Π. Διαθήκης, ἀλλ' ἐλάχιστα. Εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις πρέπει νά καθιστῶμεν καταληπτὴν τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅπως τὴν ἀντιλαμβάνεται ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Θρησκεία. Τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκαλίας ταύτης εἶναι τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἡ Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ ἀναγκαϊότερα ἐκ τῆς Κατηγήσεως. Ταῦτα διὰ τὰ μονοτάξια σχολεῖα.

Γλωσσικὴ διδασκαλία. Ἡ καλλιέργεια τῆς γλωσσικῆς ἐκφράσεως πρέπει νά τύχη ἰδιαίτερως προσοχῆς.

Α'. Ἀνάγνωσις. Ὁ χρόνος τῆς διδασκαλίας τῆς Αἰς ἀναγνώσεως πρέπει νά μετατεθῆ εἰς τὴν Βαν τάξιν καὶ μαζὺ μὲ τὴν ἀνάγνωσιν νά μετατεθῆ καὶ ὁ χρόνος τῆς ἐνάρξεως τῆς διδασκαλίας τῆς γραφῆς. Ἄν μεταθέσωμεν τὸν χρόνον τῆς διδασκαλίας τῶν δύο τούτων μαθημάτων κατὰ τὸ Βον ἔτος, δυνάμεθα συγχρόνως νά ἀρχίσωμεν τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς γραφῆς, διότι ἂν ἀπὸ τῆς Αἰς ἀρχίσωμεν ταύτην, εἶναι μέγα βῆρος διὰ τοὺς μαθητάς, ἐπειδὴ ἡ γραφὴ εἶναι μία μυϊκὴ κίνησις πολὺπλοκὸς καὶ οἱ λεπτοὶ μύες τῶν δακτύλων δὲν θέλουν νά ὑπακούσουν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ διδασκάλου. Ἐντεῦθεν ἡ ἀγωνία τῶν μαθητῶν καὶ τὸ ἄθλιον γράψιμον. Ἄν ἀναβληθοῦν διὰ τὸ Βον ἔτος, θὰ εἶναι δυνατόν νά προπαρασκευάσωμεν τὰ δακτυλάκια τῶν μαθητῶν διὰ διαφόρων ἐργασιῶν, ὥστε νά γίνουν ἐπιδέξια. Μεταθέτοντες εἰς τὸ Βον ἔτος τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν θὰ ἔχωμεν τὰ ἑξῆς κέρδη:

1) Θὰ κερδίζωμεν χρόνον, ὃν θὰ χρησιμοποιῶμεν πρὸς ὄφελος τῶν χειροτεχνικῶν ἀσκήσεων, ὑποβοηθητικῶν δι' ὅλα τὰ μαθήματα.

2) Οἱ μαθηταί, ἂν ἀρχίσουν κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τὴν ἀνάγνωσιν, θὰ δύνανται ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀκόπως νά μανθάνουν νά ἀναγιγνώσκουν. Ἡ πείρα, ἡ κτηθεῖσα διὰ τῆς παρακολουθήσεως τῶν

μαθητῶν νυκτερινῶν σχολείων, μᾶς πείθει περὶ τούτου. Ἐάν γίνῃ τοῦτο, θὰ παύσῃ καὶ ὁ θόρυβος περὶ τῆς ἀξίας τῆς μεθόδου τῆς Ἀγῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς καταλληλότητος τῶν Ἀλφαβηταρίων, δι' ἃ ἔχουν καταπονηθῆ τόσοι θεωρούμενοι σπουδαῖοι παιδαγωγοὶ καὶ ἔχει χυθῆ τόση μελάνη. Ἐν κιβωτίδιον μὲ κινητὰ γράμματα καὶ μία πλάκα εἶνε ἀρκετὰ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀγῆς ἀναγνώσεως.

Β'. Γραμματικὴ—Σύνθεσις. Ἡ διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς ἀπὸ τὰς 4 κατωτέρας τάξεις δὲν πρέπει νὰ ἀποκλεισθῆ. Ἡ κατὰ τὸ πλεῖστον κακῶς ἀποβληθεῖσα Γραμματικὴ πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ, διότι διὰ τῶν γραμματικῶν γνώσεων δύνανται οἱ μαθηταὶ νὰ ἀποκτήσουν ἀσφάλειαν τῆς δημοτικῆς γλώσσης, ἣτις δὲν εἶναι τι ἀσυνάρτητον, ἀλλ' ὑπάγεται καὶ αὐτὴ ὑπὸ κανόνας. Ὑλὴ πρὸς ἀσκήσιν πρέπει νὰ λαμβάνεται ἐκ συνόλου τινὸς πραγμάτων καὶ νὰ μὴ σύγκεται ἐκ προτάσεων ἀσυναρτήτων καὶ ἀδιαφόρων. Ἐπίσης σπουδαία σημασία πρέπει νὰ δοθῆ εἰς τὰς συνθέσεις, εἰς ἃς ἴλιαν ἐνωρὶς πρέπει νὰ ἀσκηθῶν οἱ μαθηταί.

Γ'. Διγλωσσία. Πρέπει νὰ παύσῃ ἡ διγλωσσία εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις. Ἐὰς παραμείνῃ εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις μόνον τὸ ἀναγνωστικὸν βιβλίον τῆς Δημοτικῆς, ἣτις ἀρμόζει. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ καθαρεύουσα εἶναι ἀκόμη ἀνάγκη τῆς ζωῆς, τὸ δημοτικὸν δὲ σχολεῖον εἶναι διὰ τὴν ζωὴν, πρέπει νὰ εἰσαχθῆ ἀπὸ βιβλίον ἢ ἐρμηνεῖα περικοπῶν τῆς Κ. Διοθήκης. Εἶναι ἡ γλῶσσά της εὐληπίτος, τὸ περιεχόμενον δὲ κατάλληλον. Θὰ κατανοοῦνται οὕτω τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀκόπως, ἐπίσης δὲ ἐφημερίδες, αἱ δικαστικαὶ κλήσεις, αἱ περιφημοὶ ἐγκύκλιοι τῶν διαφορῶν ἄλλων Ἀρχῶν. Ἐὰς ἀποκλεισθῶν δὲ ἀπὸ τοῦ σχολείου τὰ ἀνούσια Ἀναγνωσματάρια τῆς καθαρευούσης, ἅτινα καὶ διὰ τῶν περιεχομένων τῶν καὶ διὰ τῆς γλωσσικῆς τῶν μορφῆς προξενοῦν τὴν ἀηδίαν καὶ τὴν ἀποστροφὴν πρὸς τὸ βιβλίον.—Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀναγνώσεως, τῆς Γραφῆς

κατ' ἀρχάς, ὡς καὶ τῆς Ἀριθμητικῆς περιλαμβάνεται εἰς τὴν γενικὴν διδασκαλίαν. Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀριθμητικῆς πρέπει νὰ περιορίζεται εἰς τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς. Εἶναι πρόδηλον τέλος, ὅτι δὲν θὰ παραλειφθῇ ἐν τῷ μονοταξίῳ σχολείῳ οὔτε ἡ διδασκαλία τῆς Ἱστοριογραφίας, οὔτε τῆς Ὀδικῆς, οὔτε τῆς Γυμναστικῆς καὶ Χειροτεχνικῆς ἐργασίας.

δ. Μέθοδος. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ σκοπός, χρειάζεται καὶ ἀλλαγὴ μεθόδου, ἣτις θὰ παράσχη πλείστας δυσχερείας εἰς τὸ ἔργον τοῦ σημερινοῦ διδασκάλου. «Πρέπει νὰ υἱοθετήσωμεν τὸν σκοπόν, ὃν θέτουσιν σήμερον διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν. Δηλαδή πρέπει νὰ παύσωμεν νὰ κατανέμωμεν τὴν ὅλην ἐπιστήμην εἰς διάφορα μαθήματα καὶ νὰ ὑψώσωμεν ὡς ἰδεῶδες τὴν τελείαν κατανόησιν ὀλίγων προτύπων ἑμπειρικῶν γνώσεων κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οἱ μαθηταὶ γενόμενοι ἑμπειροὶ τῶν μέσων τῆς γνώσεως νὰ ἀποκτώσιν τὴν σφραγὴν ὄρεξιν πρὸς πολλαπλασιασμὸν προσθέτων γνώσεων. Τὸ πῶς νὰ μάθῃ τις νὰ εὐρίσκη τὰς περὶ τῶν πραγμάτων γνώσεις, ὅταν τὰς χρειασθῇ, εἶναι ἀληθὴς σκοπός τῶν ἐν τῷ σχολείῳ γνώσεων καὶ ὄχι αἱ γνώσεις αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς» (DEVÉY). Εἶπομεν ὅμως, ὅτι ἡ ἀλλαγὴ θὰ παράσχη δυσχερείας εἰς τὸ ἔργον τοῦ σημερινοῦ διδασκάλου. Σήμερον, ὅπως γίνεται ἡ πρόσκτησις τῆς ὕλης, οὐδεμία δυσχέρεια ὑπάρχει, δεδομένου, ὅτι ὁ διδάσκαλος λέγει καὶ πάλιν λέγει, ἕως ὅτου ὁ μαθητὴς τὸ μάθῃ, διότι, ἂν δὲν τὸ μάθῃ, θὰ μείνῃ δύο καὶ τρία ἔτη εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν, ἕως ὅτου τὸ μάθῃ. Ἀλλ' ὅλα, ἐξερχόμενος τοῦ σχολείου, τὰ ἀπομανθάνει λόγῳ τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὅποιον τὰ ἔμαθε. Ἔχομεν τὸ δεδομένον, ὅτι μετὰ παρέλευσιν δύο ἢ τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῶν μαθητῶν ἐκ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μένει εἰς τούτους ἡ ἰκανότης μιᾶς ὑπογραφῆς, μία ἀνάγνωσις ἀθλίας καὶ ἡ δεξιότης τοῦ λύειν ἀριθμητικὰ προβλήματα τῶν τριῶν πράξεων, τῆς δὲ διαιρέσεως

σπανίως. "Όλα τὰ ἄλλα ἔξανεμίζονται. Ἰκανότης οὐδεμία εἶναι ἀνεπτυγμένη διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν γνώσεων, οὔτε φιλαναγωγία. "Όθεν τί δέον γενέσθαι; Ἀπλούστατα. Ἐκείνο, τὸ ὁποῖον εἶπομεν ἄνω: "Όχι δηλαδή πλουτισμὸς γνώσεων, ἀλλ' ἀνάπτυξις δυνάμεων, ἐνστίκτου ὠθοῦντος τὸν μαθητὴν νὰ εὐρίσκη τὰς γνώσεις, νὰ τὰς ἐπεκτείνει καὶ νὰ λύη κάθε παρουσιαζόμενον πρόβλημα. Τὰ ἀγροτικά σχολεῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μονοτάξια, πρέπει νὰ ἀγνοήσουν τὰ ἡμιγυμνάσια καὶ νὰ καθοδηγήσουν τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, ποὺ εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς στὸ χωριό. Πρέπει τὸ μονοτάξιον ἀγροτικὸν σχολεῖον νὰ κινήσῃ ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μαθητοῦ διὰ κάθε τι, ποὺ τὸ περιβάλλει, νὰ τοῦ γεννήσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐρεῦνης καὶ τῆς μελέτης ὅλων τῶν φαινομένων καὶ ὅλων τῶν γεγονότων τῶν φυσικῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν. Θὰ σπουδάσουν εἰς τὸ σχολεῖον τὴν ζωὴν καὶ τὴν πραγματικότητα καὶ οὐχὶ μεταφυσικὴν, ξένα ἢ ἀνωφελῆ ζητήματα. Ἐκεῖ μέσα δὲν πρέπει νὰ μελετοῦν χωριστὰ τὸ κάθε ὑλικόν. Πρέπει νὰ τὸ ἐνώσουν. Τὴν ὕλην δὲν πρέπει χωριστὰ, ὡς ἄνω εἶπον, νὰ τὴν παρέχουν, ἀλλὰ συγκεντρωμένην γύρω ἀπὸ ἓν θέμα μέχρι τῆς Δ^{ης} τάξεως. Μελετῶντες οἱ μαθηταὶ τὰ διάφορα μαθήματα θὰ ἔχουν εὐκαιρίαν νὰ κάμουν ἀρκετὰς ἀσκήσεις ἀναγνώσεως, ἥτις θὰ εἶναι ἐνδιαφέρουσα, διότι τὸ περιεχόμενον τῆς δὲν θὰ εἶναι ἀερολογήματα, γραφῆς, ἀριθμητικῆς, ἥτις θὰ λύη ἐνδιαφέροντα προβλήματα καὶ ὄχι τοιαῦτα, ἅτινα οὐδέποτε θὰ συναντήσουν εἰς τὸν βίον τῶν οἱ μαθηταί. "Όλα ὅμως ὑποθέτουν ἀλλαγὴν μεθόδων διδασκαλίας. Τὸ σχολεῖον θὰ παύσῃ νὰ εἶναι Θεωρητικὸν ἢ σχολεῖον λόγου καὶ θὰ γίνῃ Πρακτικόν. Δὲν θὰ μελετοῦν οἱ μαθηταὶ τὴν ἐργασίαν τῶν ἄλλων μόνον, δὲν θὰ σπουδάζουν γενικὰ τὴν ζωὴν, ἀλλὰ θὰ ὀργανώσῃ τὸ σχολεῖον τὴν συμμετοχὴν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἐργασίαν, εἰς τὴν Κοινοτικὴν ζωὴν. Θὰ ὀργανώσῃ Κοινότητα τὸ Σχο-

λείον. Ἡ Κοινότης θὰ αὐτοδιοικηθῆ ἀναλόγως τῆς ἡλικίας πάντοτε καὶ ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος τῶν μαθητῶν πρὸς αὐτοδιοίκησιν. Θὰ ἀφήσῃ τοὺς μαθητὰς διὰ τῆς ἰδίας, διὰ τῆς ἐλευθέρως ἐνεργείας νὰ ἐπιτύχουν τοῦ σκοποῦ τοῦ σχολείου. Περισσότερον ταῦτα ἐν τῷ μονοταξίῳ δύνανται νὰ ἐφαρμοθοῦν. Ἄλλ' εἶναι οἱ σημερινοὶ διδάσκαλοι ἱκανοὶ πρὸς τοῦτο ἢ οἱ Ἐπιθεωρηταὶ νὰ τοὺς καθοδηγήσουν ἢ οἱ Διευθυνταὶ τῶν Διδασκαλείων νὰ τοὺς διαφωτίσουν; Ἄναμφισβητήτως ὄχι ὅλοι. Τί θὰ γίνῃ λοιπόν; Ἄπλουστατα. Ὑπάρχουν οἱ ἱκανοὶ παιδαγωγοί. Νὰ γίνῃ μία Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία διὰ τοὺς δημοδιδασκάλους, νὰ παύσῃ δὲ ὁ σημερινὸς τρόπος τῆς μετεκπαιδεύσεως, διότι εἶναι ἀνωφελής. Ὁρισμένος ἀριθμὸς κατ' ἔτος δημοδιδασκάλων θὰ φοιτᾷ εἰς αὐτήν, μὲ τοὺς δημοδιδασκάλους δὲ τούτους δέον νὰ γίνωνται πειραματικὰ μονοτάξια σχολεῖα εἰς ἐκάστην περιφέρειαν, ἅτινα κατὰ τὰς διακοπὰς θὰ δύνανται νὰ παρακολουθήσουν οἱ διδάσκαλοι. Ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν αὕτην πρέπει νὰ διέλθουν νέοι καὶ γέροντες Ἐπιθεωρηταὶ ἐπὶ ἐν ἑξάμηνον. Πολλοὶ διδάσκαλοι βεβαίως δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ παρακολουθήσουν. Ἄς μείνουν οὗτοι μὲ τὰς ἀρχὰς των, ἕως ὅτου ἔλθῃ ὁ χρόνος νὰ ἀπέλθουν. Ἀλλὰ μέχρις ὅτου γίνωνται αὐτὰ, πρέπει νὰ μείνωμεν ἀδρανεῖς; Ἡ Πολιτεία ἐδημιούργησε Γνωμοδοτικὸν Συμβούλιον. Τοῦτο διὰ συντόμων, ἀλλὰ σαφῶν ὁδηγῶν ὀφείλει νὰ καθοδηγήσῃ λαμβάνον ὑπ' ὄψει τὴν κτηθεῖσαν πείραν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς, μὴ προτρέχον, ἀλλ' ἡρέμα μεταβάλλον, ὅσα εἶναι δυνατὸν καὶ ὠφέλιμον νὰ μεταβληθοῦν, διότι πολλὰ θὰ κρατήσωμεν, καὶ ἀφήνον, ὅσα δὲν εἶναι τοῦ χαρακτῆρός μας, ὅσα εἶναι ἀνεφάρμοστα, μὴ ἀποκλείον ὅμως καὶ τὴν ὁδὸν εἰς μέλλουσαν πρόοδον διὰ δημιουργίας φραγμῶν. Ὅ,τι διέγνωσαν ὡς ὀρθὸν ἢ πείρα καὶ ἢ διανόσεις, ἅς δοθῆ συστηματοποιημένον, ἀιρομέναν τῶν ἐμποδίων, τὰ ὅποια ἀντιτίθενται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν, καὶ ἀφιεμένης ἐλευθερίας εἰς τὸν διδάσκαλον, ἵνα δύναται νὰ

κινῆται ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν καὶ περιστάσεων. Δὲν πρέπει νὰ ἀποκρούσωμεν τὴν μέθοδον τῆς ἐλευθέρου ἐνεργείας. Ὅλα βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ μεταφυτεύσωμεν ἀμέσως, ἀλλὰ καὶ δὲν πρέπει καὶ νὰ κλείσωμεν τὰς θύρας εἰς αὐτήν. Εἰς τὸ 1878, ὅτε εἰσήγετο ἡ Ἑρβαρτιανὴ μέθοδος, οἱ παλαιοὶ διδάσκαλοι ἐκήρυξαν ἀμελι-
κτον πόλεμον κατ' αὐτῆς, ὑποστηρίζοντες, ὅτι αὐτὴ εἰσαγομένη θὰ φθείρῃ τὰ ἀγνὰ Ἑλληνικὰ ἥθη, τὴν ὠραίαν Ἑλληνικὴν ζωὴν. Ἐν τούτοις ἡ μέθοδος ἐκείνη ἐπεκράτησεν, ὅπως θὰ ἐπικρατήσῃ καὶ ἡ τῆς ἐλευθέρου ἐνεργείας, καὶ σχετικῶς ὑπεβोधῆθη τὴν πρόο-
δον τοῦ σχολείου καὶ τῆς Κοινωνίας κατ' ἀκολουθίαν.

Ἀνακεφαλαίωσις. Πρὸς εὐδοκίμησιν τοῦ μονοταξίου σχολείου ἀναγκαῖα εἶναι κατὰ ταῦτα τὰ ἑξῆς συνοπτικῶς:

- 1) Οἱ μαθηταὶ πρέπει νὰ μὴ ὑπερβαίνουν τοὺς 40—50.
- 2) Πρέπει νὰ ἀνεγερθοῦν διδακτήρια κατὰλληλα.
- 3) Τὰ διδακτήρια δέον νὰ πλουτισθοῦν διὰ πλουσίων βιβλιο-
θηκῶν καὶ δι' ὄλων τῶν ἀπαραιτήτων ὀργάνων καὶ διὰ πλουσίας
συλλογῆς ἐποπτικῶν μέσων.
- 4) Ἀπαραίτητος ἡ ἴδρυσις σχολικοῦ κήπου διὰ τοὺς μαθητὰς
καὶ τὸν διδάσκαλον.
- 5) Ἡ φοίτησις πρέπει νὰ εἶναι ἐξάχρονος καὶ οἱ μαθηταὶ νὰ
χωρίζωνται εἰς τρία τμήματα.
- 6) Οἱ διδάσκαλοι ἐξερχόμενοι τῶν Διδασκαλείων δέον νὰ διο-
ρίζωνται ἐπὶ μίαν τριετίαν εἰς πολυτάξια σχολεῖα καὶ κατόπιν νὰ
μετατίθενται ὑποχρεωτικῶς εἰς μονοτάξια, εἰς ἃ θὰ ὑπηρετοῦν
τοὐλάχιστον 5—8 ἔτη, ἀμειβόμενοι καὶ διὰ τοῦ 1)β ἐπὶ πλέον
τοῦ μισθοῦ τῶν.
- 7) Διδασκάλισσαι οὐδέποτε πρέπει νὰ διορίζωνται εἰς μονοτά-
ξια. Ἄς δοθοῦν πλείονες θέσεις εἰς αὐτὰς εἰς τὰ πολυτάξια
σχολεῖα.

8) Διδακτικά βιβλία πλὴν τῶν Ἀναγνωστικῶν ἄς μὴ δοθοῦν. Ἡ βιβλιοθήκη μόνον τοῦ σχολείου ἄς εἶναι πλουσιωτάτη εἰς βιβλία καὶ περιοδικά.

9) Ἡ ὕλη πρέπει νὰ μὴ χωρίζεται εἰς τὰ μαθήματα τὰ 4 πρῶτα ἔτη. Ὁ χωρισμὸς ἄς γίνεταί ἀπὸ τοῦ Εἰκοσίου ἔτους.

10) Ἐν τῷ κέντρῳ τῆς διδασκαλίας εἰς τὰς 4 κατωτέρας τάξεις πρέπει νὰ ἴσταται ἄρχουσα καὶ συγκεντρῶνουσα ἡ Πατριδογνωσία Αὕτη ἄς εἶναι τὸ κέντρον τῆς ὅλης σχολικῆς ἐργασίας.

11) Πρέπει νὰ γίνῃ πολλὴ ἀβαρία τῆς διδασκομένης ὕλης εἰς τὸ μονοτάξιον σχολεῖον.

12) Πρέπει νὰ μὴ διδάσκεται εἰς τὰς 4 κατωτέρας τάξεις ἡ αὐτὴ ὕλη εἰς τὰ παιδιά τῶν χωρίων, καὶ εἰς τὰ τῶν πόλεων.

13) Δέον νὰ μεταθέσωμεν τὸν χρόνον τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀγῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς εἰς τὸ δεύτερον ἔτος.

14) Πρέπει νὰ ἰδρυθῇ εἰδικὴ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία διὰ τοὺς διδασκάλους καὶ Ἐπιθεωρητάς.

15) Πρέπει ἐπίσης νὰ ἰδρυθῇ εἰδικὸν πειραματικὸν σχολεῖον δι' ἑκάστην περιφέρειαν.

16) Δέον νὰ ἐκδόθοῦν ὁδηγίαί σαφεῖς καὶ σύντομοι. Πρὸ παντὸς ἀπ' αὐτὰς ἄς λείψῃ τὸ σκοτεινὸν καὶ ἡ πολυλογία.

Διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης θὰ καθορισθοῦν ἐπακριβῶς ὅλα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰ μονοτάξια σχολεῖα, ὡς καὶ εἰς τὰ πολυτάξια. Ὅλα δύνανται νὰ γίνουν. Ἀπαιτεῖται διὰ τοῦτο ἡ ὑπάρχουσα καλὴ θέλησις τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Συμβουλίων, τῶν Ἐπιθεωρητῶν ἢ προθυμία καὶ τῶν διδασκάλων ἢ ἀφοσίωσις πρὸς τὸ καθήκον καὶ ἡ πειθαρχικότης. Πρὸ παντὸς ὁμῶς ἡ ἀπόφασις τοῦ Ὑπουργείου νὰ προσέξῃ τὸ μονοτάξιον σχολεῖον ἰδιαίτερώς καὶ νὰ ἐνεργήσῃ διὰ πραγμάτων ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ὁ λόγος δίδεται μετὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου εἰς τὸν

ἕτερον ἐκ τῶν εἰσηγητῶν, τὸν Ἐπιθεωρητὴν Μεσσηνίας κ. Ζ. Καπερνᾶρον, ὅστις εἰσηγεῖται τὰ ἀκόλουθα:

α) Σπουδαιότης καὶ ἀναγκαιότης τοῦ μονοταξίου. Ὁ ἐγκατε-
σπαρμένους εἰς μικροὺς συνοικισμοὺς πληθυσμὸς τῆς πατρίδος μας,
αἱ μικραὶ ἀποστάσεις καὶ ἡ ἔλλειψις συγκοινωνίας μεταξὺ τούτων
καθιστοῦν ἐπιτακτικὴν τὴν ἀνάγκην τῆς λειτουργίας μονοταξίων
σχολείων. Δὲν εἶναι δυνατὴ λειτουργία διταξίων ἢ πολυταξίων
σχολείων εἰς μικρὰ χωρία, διότι τοῦτο θὰ ἀπῆτει κολοσσιαίας δα-
πάνας, τὰς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ βαστάσῃ καὶ τὸ πλουσιώτερον
κράτος. Ἄν δὲ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ χώρα μας κατὰ τὰ 3]4 σύγ-
κεται ἀπὸ μικρὰ χωρία, ἐξάγεται, ὅτι τὸ μονοτάξιον δημοτικὸν
σχολεῖον παίρνει πρωτεύουσαν θέσιν ὡς μορφωτικὸν μέσον καὶ
παίξει σπουδαιότατον ῥόλον εἰς τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τοῦ λαοῦ μας.
Ἄρκει νὰ λεχθῆ, ὅτι λειτουργοῦν περὶ τὰς ἑξ χιλιάδας μονοταξίων,
εἰς ἃ φοιτοῦν 300 περίπου χιλιάδες μαθητῶν, ἦτοι τὸ ἥμισυ τοῦ
ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν ὅλου τοῦ κράτους. Ἄλλὰ καὶ ἡ ἄλλη αἰτία
καθιστᾷ τὸ μονοτάξιον scholeion τὸ σπουδαιότερον μορφωτικὸν
μέσον τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει ἡ Πολιτεία νὰ
στρέψῃ ἀμέριστον καὶ στοργικὴν τὴν προσοχὴν της. Εἶναι γνωστὸν,
ὅτι εἰς τὰ χωρία αὐτὰ τὸ μοναδικὸν μέσον τῆς μορφώσεως εἶναι
τὸ scholeio, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς πόλεις, ὅπου τὸ scholeio μπορεῖ
νὰ πῆ κανεῖς, ὅτι παίρνει δευτερεύουσαν θέσιν. Ὁ μαθητὴς τοῦ
μονοτάξιου scholeioy μὲ τὰ ἐφόδια, ποὺ ἐπῆρε ἀπὸ τὸ scholeio τοῦ
χωριοῦ του, εἰσέρχεται εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, δὲν ἔχει δὲ ἄλλους
παράγοντας νὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὴν μέλλουσαν ἐξέλιξιν του. Ἀπὸ
τὰ ὀλίγα αὐτὰ βγαίνει ὀλοκάθαρα ἡ ὑψίστη ἀποστολὴ τοῦ εἴδους
τούτου τοῦ scholeioy καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐρευνήσωμεν ὅλοι
μας, ἵνα ἐξεύρωμεν τὸν τρόπον καὶ τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ
δυνηθῆ τὸ scholeio αὐτὸ νὰ προκόψῃ καὶ ἐπιτύχῃ τὸν μέγαν του
σκοπὸν. Ἐγώ, Κύριοι, δίδω τόσον μεγάλην σπουδαιότητα εἰς τὸ

είδος τούτου του σχολείου, ώστε θα ηυχόμην τὸ συνέδριόν μας νὰ ἡσυχολεῖτο μόνον μετὰ τὸ θέμα τοῦτο.

β) Τρόπος λειτουργίας τοῦ μονοτάξιου. Καὶ τώρα ἄς ἐξετάσω-
μεν, ὅποια πρέπει νὰ εἶναι ἡ λειτουργία τοῦ σχολείου τούτου. Ἴνα
ἐξετάσωμεν τὸ θέμα τοῦτο, πρέπει νὰ ἴδωμεν ἐν πρώτοις, ἂν ἡ
μέχρι τοῦδε λειτουργία τοῦ σχολείου τούτου ἐπέτυχεν ἢ ἀπέτυχεν
ποῦ καὶ διατί, δηλαδή νὰ εὔρωμεν τὰς ἐλλείψεις του, πρῶγμα, ποῦ
θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν εὔρεσιν τῶν μέσων τῆς θεραπείας του.

Ἔχω ἐπάνω κάτω 35 χρόνια ὑπηρεσίας, 15 διδασκαλικά καὶ
20 Ἐπιθεωρητικά. Εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ μακρὸν χρονικὸν διάστημα
παρετήρησα, ὅτι τὸ μονοτάξιον μετὰ ἕξι τάξεις κατὰ τὰ 4]5, διὰ νὰ
μὴ εἶπω 9]10, ἀποτυγχάνει τοῦ σκοποῦ του. Τὰ αἴτια εἶναι πολλὰ
κατὰ τὴν γνώμην μας δὲ τὰ ἑξῆς:

1) Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν. Ὡς γνωστὸν, ὁ νόμος ὁρίζει, ὅτι
βάσις προαγωγῆς τοῦ μονοτάξιου εἶναι ὁ μέσος ὄρος τῶν 80 μα-
θητῶν, ἐξετασθέντων κατὰ τὰ τρία τελευταῖα ἔτη. Ἐπομένως
ὑπάρχουν σχολεῖα πολλὰ ἀριθμοῦντα 70—80 καὶ 90 μαθητάς,
ἅπανα λειτουργοῦν ὡς μονοτάξια, διότι ὁ μέσος ὄρος δὲν ἐπιτρέπει
τὴν προαγωγὴν των. Ἐνα τοιοῦτον σχολεῖον εἶναι ἀνθρωπίνως
ἀδύνατον νὰ εὐδοκιμήσῃ. Ὁ ὄρος 80 τίθεται προκειμένου περὶ scho-
λείων, ἅτινα ὡς γνωστὸν κατὰ τὰ 9]10 ἐλειτουργοῦν μετὰ τέσσαρας
τάξεις. Ἦδη ὅμως κατόπιν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου 4397 τὰ σχολεῖα
λειτουργοῦν μετὰ ἕξι τάξεις, ἀλλ' ὁ μέσος ὄρος προαγωγῆς των δὲν μετε-
βλήθη, διότι τίθεται μὲν διάταξις ἐν τῷ ἀρθρῷ 3 ἐδ. 4 τοῦ νόμου
4397, καθ' ἣν ὁ ἀριθμὸς 40, ὅστις λαμβάνεται ὡς βάση προαγω-
γῆς εἰς τὰ ξενόφωνα σχολεῖα, δύναται νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὰ
λοιπὰ σχολεῖα, ἀλλ' οἱ ὄροι τῆς τοιαύτης δυνατικῆς ἐπεκτάσεως εἶναι
τοιοῦτοι, ὥστε νὰ μὴ ἀφήνουν οὔτε σκιὰν ἐλπίδος ἐφαρμογῆς τῆς.
Ἄνάγκη ἐπομένως νὰ μειωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τῶν μονο-

ταξίων εις 50, πέραν τοῦ ὁποίου νὰ γίνεται ἡ προαγωγή των. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέτρον τοῦτο μόνον δὲν δύναται νὰ βελτιώσῃ αἰσθητῶς τὸ μονοτάξιον μὲ ἕξ τάξεις σχολείου. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ μορφή αὕτη τοῦ σχολείου εἶναι, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἀναγκαιοτάτη μὲν, ἀλλὰ καὶ ἀτελεστέρα καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εὐρεθῇ τρόπος νὰ μειωθῇ ὁ ἀριθμὸς της εἰς τὸ ἐλάχιστον δυνατὸν ὄριον. Πρὸς τοῦτο φρονοῦμεν, ὅτι δὲν πρέπει ὅλα τὰ σχολεῖα νὰ λειτουργήσουν μὲ ἕξ τάξεις, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνα, ποὺ εἶναι ἀπόκεντρα καὶ στεροῦνται μέσων συγκοινωνίας, τὰ δὲ λοιπὰ, ποὺ εὐρίσκονται πλησίον διταξίων καὶ πολυταξίων σχολείων καὶ ἔχουν συγκοινωνίαν, νὰ λειτουργοῦν μὲ τέσσαρας τάξεις καὶ οἱ μαθηταὶ των ἀπὸ τῆς τετάρτης τάξεως νὰ φοιτοῦν εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τῶν πλησιοχώρων διταξίων καὶ πολυταξίων σχολείων. Τίνα τούτων θὰ λειτουργήσουν μὲ ἕξ καὶ τίνα μὲ τέσσαρας, θὰ ὀρίσουν τὰ Ἐποπικὰ Συμβούλια λαμβάνοντα ὑπ' ὄψιν τὰς ἀποστάσεις, τὰ μέσα συγκοινωνίας καὶ τὴν κατάστασιν τῶν διδασκῶν. Ἐφοῦ οὕτω καθορισθῶσι τὰ κεντρικὰ τρόπον τινὰ σχολεῖα, θὰ τοποθετηθῇ εἰς ταῦτα τὸ κατάλληλον διδακτικὸν προσωπικόν. Διὰ τῆς τοιαύτης διαρρυθμίσεως ὀλίγα σχολεῖα θὰ παραμείνουν λειτουργοῦντα μὲ ἕξ τάξεις καὶ ἓνα διδάσκαλον. Ἐχω ὑπ' ὄψιν μου τὴν περιφέρειαν Μεσσηνίας ἀριθμοῦσαν 178 σχολεῖα, ὧν 120 μονοτάξια. Τούτων κατόπιν τῆς τοιαύτης διαρρυθμίσεως θὰ μείνουν μὲ ἕξ τάξεις καὶ ἓνα διδάσκαλον μόνον 32, πάντα δὲ τὰ λοιπὰ θὰ λειτουργήσουν μὲ τέσσαρας τάξεις καὶ οἱ μαθηταὶ των ἀπὸ τῆς τετάρτης θὰ προσέρχονται νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις τῶν πλησιοχώρων διταξίων ἢ πολυταξίων. Καὶ ἂν δεχθῶμεν, ὅτι αἱ λοιπαὶ περιφέρειαι δὲν εἶναι πυκνοκατοικημέναι ἕνεκα τῆς ἑδαφικῆς γονιμότητος, οὔτε ἔχουν καλὴν συγκοινωνίαν, καὶ πάλιν διὰ τοῦ προτεινομένου μέτρον ὀλίγα σχολεῖα θὰ μείνουν μονοτάξια μὲ ἕξ τάξεις. Μὲ τὸν τρόπον τοῦτον θὰ βελτιωθῇ τὰ μέγιστα τὸ μονοτά-

ξιον σχολείου, χωρίς να προστεθοῦν καὶ μεγάλα δαπάναι εἰς τὸν προϋπολογισμόν τῆς παιδείας. Ἀκριβεῖς βεβαίως λογαριασμοὺς δὲν ἔχω, διότι πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται νὰ συμβουλευθῆ τις τὴν στατιστικὴν, ἣν δὲν ἔχω ὑπ' ὄψιν μου.

2) Ἄλλο αἷτιον τῆς ἀποτυχίας τοῦ μονοταξίου εἶναι ἡ ἔλλειψις καταλλήλων βοηθητικῶν βιβλίων διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ διδασκάλους. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ διδάσκαλος ἐξοδεύει 3 ὥρας καθ' ἑκάστην εἰς ἡμῶρια διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀναγνώσεως καὶ ἐπομένως μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν διαλειμμάτων ὑπολείπεται μισὴ ὥρα δι' ἄλλο μάθημα. Πρὸς θεραπείαν τούτου προτείνομεν νὰ γίνουσι κατάλληλα ἀναγνωστικὰ εἰς γλωσσικὴν μορφήν καὶ περιεχόμενον, ὥστε νὰ δύνανται αἱ μέσαι τάξεις νὰ ἔχουν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἀναγνωστικὸν καὶ αἱ ἀνωτέραι ἐπίσης ἓν καὶ τὸ αὐτὸ καὶ νὰ διδάσκηται ἡ ἀνάγνωσις καὶ γραμματικὴ ἐπὶ 40 λεπτὰ τῆς ὥρας μὲ πεντάλεπτα διαλείμματα· οὕτω εἰς 1 1/2 ὥραν θὰ γίνεσθαι ἡ γλωσσικὴ ἐργασία εἰς τὰς τέσσαρας τάξεις, θὰ φύγωμεν ἀπὸ τὸν κλοιὸν τοῦ ἡμιωρίου καὶ θὰ συγχρονίσωμεν ἀνάγνωσιν καὶ γραμματικὴν, ὅπερ ὠφελιμώτατον. Ἐπίσης, ὡς ἐλέχθη, εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνουσι βοηθητικὰ βιβλία ὅλων τῶν μαθημάτων κατάλληλα ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου καὶ μορφῆς γλωσσικῆς διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ διδασκάλους. Τὰ βιβλία ταῦτα θὰ εἶναι, ὡς κατωτέρω θὰ εἴπωμεν, ἄριστον μέσον τῆς καλῆς λειτουργίας τοῦ μονοταξίου σχολείου.

3) Ἄλλο αἷτιον τῆς ἀποτυχίας τοῦ μονοταξίου σχολείου εἶναι ἡ διδακτεία ὕλη. Ἐπιβάλλεται νὰ τροποποιῆθῃ ἡ ὕλη τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῶν λοιπῶν μαθημάτων τοιοῦτοτρόπως, ὥστε νὰ ἐξυμνηθῆται ὁ ἀγροτικὸς βίος, νὰ περιγράφωνται ὁμορφα τὰ διάφορα τοπεῖα τῆς πατρίδος, νὰ εἶναι ὅλα τὰ προβλήματα τῶν βοηθητικῶν βιβλίων παρμένα ἀπὸ τὰς σχέσεις τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς, νὰ εἶναι ἡ ὕλη τῶν φυσιογνωστικῶν καὶ τῶν βοηθητικῶν τούτων βιβλίων συναφῆς πρὸς τὰς κτηνοτροφικὰς καὶ γεωργικὰς ἀσχολίας τῶν κα-

τοίκων κατά περιοχὰς καὶ νὰ διατεθῆ περισσότερος χρόνος διὰ τὴν διδασκαλίαν τούτων καὶ ἐν γένει τὸ περιεχόμενον τῆς διδασκείας ἕλης νὰ εἶναι τοιοῦτον, ποῦ νὰ κἀνῃ τὰ παιδιὰ τῶν ἀγροτῶν νὰ ἀγαποῦν τὰς γεωργικὰς καὶ κτηνοτροφικὰς ἀσχολίας, νὰ τιμοῦν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατέρα των, νὰ ἀγαποῦν τὴν ἰδιαιτέραν των πατρίδα καὶ νὰ μὴ θέλουν νὰ ἀφήσουν τὸ ὄμορφο χωριό των, γιὰ νὰ ἔλθουν στὴν πόλιν νὰ γίνουν μεταπράται. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ κτυπηθῆ ἀσφαλῶς ἡ παρατηρουμένη τάσις τῆς ἀστυφιλίας. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς διδασκείας ἕλης εἶναι βεβαίως ἔργον τοῦ Σοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου συμφώνως τῷ Νόμῳ 4653.

4) Τέταρτον αἴτιον ἀποτυχίας εἶναι ἡ μέθοδος καὶ μορφή τοῦ σημερινοῦ μονοταξίου. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι μέχρι τοῦδε ὁ διδάσκαλος εἶναι ὁ ἄτλας, ποῦ βαστάζει τὸ ὅλον βάρος τοῦ σχολείου τούτου. Ὅλη ἡ ἐργασία ἐξορτᾶται ἀπὸ τὸ στόμα του καὶ τὴν δύναμιν τῶν πνευμόνων του. Ἀλλὰ εἶναι δυνατόν ἕνας ἄνθρωπος ὁσονδήποτε γερὸς καὶ ἂν εἶναι, νὰ ἀνθέξῃ εἰς μίαν ἐξάωρον καθ' ἑκάστην ἐξαντλητικὴν ἐργασίαν; Ὁχι βεβαίως. Ἡ θὰ συντριβῆ ἢ σιγὰ σιγὰ καὶ χωρὶς νὰ νὸ καταλάβῃ καὶ ὁ ἴδιος θὰ γίνῃ τελείως ἀδιάφορος. Τὸ πρῶτον σκοτώνει τὸν διδάσκαλον, τὸ δεύτερον τὸ σχολεῖο. Δὲν εἶναι δυνατόν ἀλλάζων τρόπον ἐργασίας νὰ κἀμῃ τὴν δουλειὰ του ἐλαφρότερα καὶ ὠφελιμώτερα; Ἀσφαλῶς ναί. Ἴδου πῶς. Πρέπει ν' ἀλλάξῃ τελείως ἡ σημερινὴ μορφή τοῦ μονοταξίου σχολείου. Πρέπει τὸ σχολεῖον αὐτὸ νὰ ὀργανωθῆ εἰς ἕνα συνεργατικὸν καὶ ἀλληλοβοηθητικὸν ἐργαστήριον. Θὰ χωρίσῃ ὁ διδάσκαλος τὸ σχολεῖο του εἰς ομάδας δύο ἢ τρεῖς ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν μὲ ὀμαδάρχας τοὺς δραστηριωτέρους καὶ ἰκανωτέρους τῶν μαθητῶν. Αἱ ομάδες θὰ ἔχουν τὰ βοηθητικὰ των βιβλία καὶ τὸν σχολικὸν των κῆπον διηρημένον εἰς ἀνάλογα μέρη ἢ, μὴ ὑπάρχοντος κῆπου, γάστρας διὰ τὰ φυσιολογικὰ των μαθήματα καὶ τὰ τετράδια τῶν παρατηρήσεών των καὶ θὰ γίνετα

ή εργασία με ικανήν ἐλευθερίαν. Π. χ. προκειμένου περὶ τῶν Ἑλλη-
νηκῶν ὁ διδάσκαλος θὰ ὀρίσῃ ἓν τμήμα, τὸ ὁποῖον θὰ δια-
πραγματευθοῦν οἱ μαθηταὶ καθ' ὁμάδας κατ' οἶκον μόνοι των. Τὴν
ἐπομένην θὰ γίνῃ ἐπέξεργασία ἐν τῷ σχολείῳ ἐλευθέρᾳ ὑπὸ τῶν
μαθητῶν, οἵτινες θὰ ἔχουν κρατήσῃ τὰς περιλήψεις των, τὰς
ἀπορίας των καὶ τὰς παρατηρήσεις καὶ κρίσεις των ἐν τῷ εἰδικῷ
τετραδίῳ. Ἐν τέλει θὰ γίνῃ κριτικὴ περὶ τοῦ τίς τῶν ὁμάδων
εἶχεν ἐργασθῆ καλύτερον. Ἀσφαλῶς θὰ παρατηρηθῆ μεταξὺ τῶν
ὁμάδων εὐγενὴς ἀμιλλα καὶ θὰ ἀναπτυχθῆ τὸ πνεῦμα τῆς συνι-
γασίας καὶ ἀλληλοβοηθείας. Ταῦτα παρατηρήσαμεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς
περιφέρειας μας, ἔνθα ἐφηρμόσθη τὸ σύστημα τοῦτο καὶ περὶ ὧν
θὰ ὁμιλήσω παρακάτω. Ἀλλὰ πλὴν τῶν Ἑλληνικῶν καὶ τὰ λοιπὰ
μαθήματα θὰ γίνονται με κάποιαν ἐλευθερίαν. Οὕτω τὰ ἱστορικὰ
μαθήματα, ἰδίᾳ τῶν μέσων τάξεων, ἔνθα δὲν εἶναι πολὺ ἀνεπτυ-
γμένη ἀκόμη ἡ ἀναγνώστικὴ δεξιότης, θὰ διδάσκη ὁ διδάσκαλος
ἐπίσης με ἐλευθερίαν. Μία π. χ. ζωντανὴ καὶ παραστατικὴ διήγη-
σις ἐνὸς μεγάλου τμήματος, ἢ ὁποῖα νὰ ἐξεγείρῃ τὸ συναισθημα-
τικὸν τῶν μαθητῶν, θὰ εἶναι ἀρκετὴ χωρὶς ἀπώλειαν χρόνου διὰ
τὰ λοιπὰ στάδια. Τὰ ἄλλα θὰ τὰ κάμουν μόνα τους τὰ παιδιὰ
καθ' ὁμάδας με τὰ βοηθητικὰ των βιβλία καὶ τὰ τετραδιά των,
εἰς τὰ ὁποῖα θὰ κρατήσουν τὰς ἀπορίας των καὶ θὰ ἐκφέρουν τὰς
κρίσεις των διὰ πράξεις καὶ πρόσωπα. Αὐτὸ θὰ γίνεταί εἰς
ὅλα τὰ μαθήματα. Ἀλλ' εἶπομεν παραπάνω. ὅτι τὸ σχολεῖον
αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἀλληλοβοηθητικόν. Ἴδου πῶς τὸ
ἐννοῶ. Οἱ μαθηταὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων θὰ γίνονται πρα-
γματικοὶ βοηθοὶ τοῦ διδασκάλου εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις.
Ἐκαμεν ὁ διδάσκαλος τὴν προσφορὰν καλά; Εἶναι ἀρκετὸν
τοῦτο, διότι τὰ λοιπὰ, ἄσκησιν, ἔλεγχον τῶν τετραδίων κ.λ.π.
θὰ κάμουν οἱ μεγαλύτεροι τῆς ομάδος μαθηταὶ. Με τὸν τρόπον αὐτὸν
ὁ διδάσκαλος δὲν θὰ κουράζεται πολὺ καὶ μεταξὺ τῶν μαθητῶν

ἠ' ἀναπτυχθῆ τὸ πνεῦμα τῆς συνεργασίας καὶ ἀλληλεγγύης, ποὺ εἶναι τὰ μοναδικὰ ἴσως μέσα τῆς ὅλης ἀλλαγῆς τῆς σημερινῆς κοινωνίας, εἰς τὴν ὁποίαν βασιλεύει ὁ ἀτομισμός. Διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ὁμως ἐφαρμογὴν τοῦ συστήματος τούτου εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχουν τὰ μονοτάξια δύο αἰθούσας ἢ τοὐλάχιστον μίαν αἰθουσαν καὶ ἓν μικρότερον ταύτης δωμάτιον. Εἶπα παραπάνω, ὅτι θὰ σᾶς φέρω παραδείγματα ἀπὸ σχολεῖα τῆς περιφερείας μου, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφηρμόσθη τὸ σύστημα τοῦτο. Ἴδου αὐτά. Ἐνας διδάσκαλος ὀνόματι Μιχαὴλ Τζιμόπουλος ὑπηρετεῖ εἰς τὸ σχολεῖον Ἰκλαίνης ἀριθμοῦν 70 μαθητὰς τακτικῶς φοιτῶντας μὲ ἕξ τάξεις. Οὗτος, πρὶν ἢ ἀνεγερθῆ διτάξιον διδασκῆριον, ὅτε τὸ σχολεῖον ἐλειτούργει εἰς ἰδιωτικὸν οἶκημα ἔχον μόνον μίαν αἰθουσαν, ἐργάζετο ὡς ἑξῆς: Ἀφοῦ προσέφερε τὸ μάθημα εἰς τοὺς μεγάλους μαθητὰς, τοὺς ἔβγαζε, καί τοῦ ἐπιτρέποντος, εἰς τὸ ὑπαιθρον ἢ, μὴ ἐπιτρέποντος, εἰς τὴν παρακειμένην ἐκκλησίαν καὶ ἐπὶ πλέον ἐπέτρεπε νὰ προσέρχωνται οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ σχολεῖον ἀπὸ τῆς μιᾶς μ. μ. διὰ τὴν συνεργασίαν καὶ ἀλληλοβοήθειαν. Τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν ἄριστα. Καίτοι εἶχεν ἕξ τάξεις καὶ 70 μαθητὰς, κατώρθωνε νὰ διδάσκη ὅλων τῶν τάξεων τὴν ὕλην, εἰς δὲ τὰς ἀνωτέρας καὶ ἀρχαῖα Ἑλληνικά εἰς τρόπον, ὥστε οἱ μαθηταὶ του εἰσῆρχοντο μὲ τὸ σπαθὶ τοὺς εἰς τὴν τρίτην τῶν τότε Ἑλληνικῶν σχολείων. Πρόκειται δὲ περὶ διδασκάλου ἔχοντος μὲν καλὴν γενικὴν συγκρότησιν, ἀλλὰ μονιμοποιηθέντος καὶ μὴ διδαχθέντος εἰς Διδασκαλεῖον. Ἄλλος διδάσκαλος τῆς τάξεως τῶν τριτοβαθμίων ὀνόματι Ἰωάνν. Ξενοῦλης διὰ τῶν βοηθητικῶν βιβλίων, τῆς μεταξὺ τῶν μαθητῶν συνεργασίας καὶ ἀλληλοβοηθείας καὶ τῆς ἐλευθερίας νὰ προσέρχωνται οἱ βουλόμενοι ἐνωρίτερον εἰς τὸ σχολεῖον κατώρθωσεν, ὅτι καὶ ὁ προηγούμενος, δηλαδὴ ἐδίδασκεν ὅλην τὴν ὕλην καὶ ἀρχαῖα Ἑλληνικά καὶ οἱ μαθηταὶ του εἰσῆρχοντο εἰς τὴν τρίτην τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων. Εἶχεν ὁμως οὗτος μόνον 45 μαθητὰς. Τρίτος διδάσκαλος, ὁ Ἰωάνν.

Ἡ Πέτροβας, ἐκ τοῦ Διδασκαλείου καὶ τῶν ἱκανῶν τοῦ κλάδου, ἀπὸ τοῦ 1915 εἶχεν εἰσαγάγει ἓνα σύστημα αὐτοδιοικήσεως τοιοῦτον, ὥστε πνεῦμα συνεργασίας καὶ ἀλληλεγγύης καὶ ἀμίλλης ἔπνεεν εἰς τὸ σχολεῖόν του. Ἐνθυμοῦμαι, ὅτι κατὰ τὸ 1920, ὅτε τὸ διτάξιον σχολεῖον Διαβολιτοῦ, ἔνθα τότε ὑπηρέτει, ἐλειτούργει ὡς μονοτάξιον, διότι ὁ ἕτερος διδάσκαλος εἶχε κληθῆ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἱερατικὸν φροντιστήριον, οἱ μαθηταὶ του εἶχαν ἄριστα ἀποτελέσματα εἰς τὴν Γεωγραφίαν. Εἶχον κατασκευάσει τοπογραφικὸς χάρτας τοῦ Διαβολιτοῦ καὶ τῶν πέριξ καὶ ἐπὶ πλέον ὅλην τὴν Ἑλλάδα μὲ πηλὸν κοινὸν καὶ εἰς τὰς ἐργασίας αὐτὰς ἐνεργῶς παρηκολούθουν καὶ οἱ μικροὶ μαθηταί. Οὕτω κατεῖχον οἱ μικροὶ οὐ μόνον τὴν ἰδιαίτεράν των πατρίδα ἄριστα, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐν γένει μὲ ἐξαιρετικὴν χαρὰν μετεῖχον τοῦ μαθήματος. Εἰς τὸ σχολεῖόν του εἶχε τελείως ἐπιτευχθῆ ἡ τάξις, ἡ καθαριότης, ἡ φιλαλήθεια, ἡ εὐγενικὴ ἀμίλλα μεταξὺ τῶν ομάδων, ἡ ἀναγνωστικὴ δεξιότης, ἡ ἔννοια τῆς δικαιοσύνης, ἡ ἀλληλοβοήθεια καὶ ἐπὶ πλέον τὸ ἀποταμιευτικὸν πνεῦμα, διότι εἶχεν εἰσαγάγει τὸ σύστημα τοῦ σχολικοῦ ταμειτηρίου. Ἀλλαγὴ λοιπὸν τελεία εἰς τὴν μορφήν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ σημερινοῦ μονοτάξιου σχολείου καὶ μερικὴ ἀλλαγὴ τοῦ ὥρολογίου προγράμματος. Ὡς πρὸς αὐτὸ ἔχομεν τὰς ἑξῆς παρατηρήσεις: Ἐπειραματίσθημεν ἐν Εὐβοίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1912—1913 καὶ ἐν Μαγνησίᾳ κατὰ τὸ 1915, ὅτε λόγῳ τῶν ἐπιστρατεύσεων ἐλειτούργησαν διτάξια καὶ τριτάξια σχολεῖα ὡς μονοτάξια, τὸ σύστημα νὰ προσέρχωνται οἱ μὲν μαθηταὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων π. μ., οἱ δὲ τῶν δύο κατωτέρων μ. μ. καθ' ἑκάστην. Παρατήρησα, ὅτι παρεῖχε μὲν τοῦτο ποιάν τινα ἄνεσιν εἰς τὸν διδάσκαλον, ἀλλ' ἔβλαπτε τοὺς μαθητάς, διότι εὐρισκόμενοι τὸ ἥμισυ τῆς ἡμέρας ἐκτὸς τοῦ σχολείου ἀπέβαλλον τὸ σχολικὸν πνεῦμα. Ἐδοξίμασα μερικὴν τροποποίησιν τοῦ συστήματος τούτου, ἥτοι νὰ προσέρχωνται

τετράκις μὲν τῆς ἑβδομάδος αἱ ἀνώτεραι τάξεις καὶ δις αἱ κατώτεροι π. μ. καὶ ἀντιστρόφως μ. μ., ἀλλὰ καὶ πάλιν παρετήρησα, ὅτι ἐξημιούτο τὸ σχολικὸν πνεῦμα. Οἱ μαθηταὶ καθίσταντο ἀπειθέστεροι καὶ δυσκολότερον συνεκέντρουν τὴν προσοχὴν τῶν. Ἐφήρμοσα ἐν Μεσσηνίᾳ ἄλλο σύστημα. Ἐπέδειξα νὰ προσέρχονται αἱ ἀνώτεραι τάξεις τὴν 8^{ην} π. μ. διὰ κρούσεως τοῦ κώδωνος, αἱ δὲ κατώτεροι τὴν 9 1]2 διὰ δευτέρας κρούσεως καὶ διέταξα κατὰ τὸν χρόνον 8—9 1]2 νὰ διδάσκονται τὰ Ἑλληνικὰ μὲ πεντάλεπτα διαλείμματα κατὰ τὸ σύστημα, ποῦ εἶπα παραπάνω εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις. Παρετήρησα καλύτερα ἀποτελέσματα. Ἐφύγαμεν ἀπὸ τὸν κλοιὸν τοῦ ἡμιωρίου, ἐσυγχρονίσσαμεν τὴν γλωσσικὴν διδασκαλίαν (ἀνάγνωσιν, γραμματικὴν) καὶ δὲν ἐξημιούτο τὸ σχολικὸν πνεῦμα. Μόνον τὴν ἀλλαγὴν αὐτὴν εὑρομεν χρήσιμον καὶ αὐτὴν συνιστῶμεν εἰς τὸ ὄρολόγιον πρόγραμμα.

5) Ἄλλο αἷτιον τῆς ἀποτυχίας τοῦ μονοτάξιου σχολείου εἶναι ἡ ἔλλειψις καταλλήλων διδακτηρίων, ἐποπτικῶν μέσων, σχολικῶν κήπων καὶ μελανοπινάκων. Τὰ περισσότερα μονοτάξια λειτουργοῦν μὲ ἓνα ξεθωριασμένον ἀσπροπίνακα μᾶλλον ἢ μαυροπίνακα, μὲ θρανία, ποῦ εἶναι πραγματικὰ ἰκρίωματα, σκωληκόβρωτα καὶ φέρουν ἐγκεχαραγμένα τὰ ὀνόματα τῶν προγόνων τῶν σημερινῶν μαθητῶν καὶ μὲ ἓνα χάρτην τῆς Ἑλλάδος συνήθως κουρελιασμένον. Σχολικὸς κήπος συνήθως δὲν ὑπάρχει ἐλλείψει χώρου καὶ πρὸ παντὸς ὕδατος. Ἀνάγκη νὰ βελτιωθῇ ἡ τοιαύτη κατάστασις, διότι ἄλλως τὸ μονοτάξιον δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του. Τὴν ἔλλειψιν τοῦ κήπου ἐζητήσαμεν νὰ θεραπεύσωμεν μὲ γάστρες ὑπὸ τῶν μαθητῶν συντηρουμένας καὶ μὲ ἐποπτείας τῶν παρακειμένων ἀγρῶν ἢ κήπων τοῦ χωρίου.

6) Ἄλλο αἷτιον τῆς ἀποτυχίας τοῦ μονοτάξιου, τὸ καὶ σπουδαιότερον, εἶναι ὁ διδάσκαλος, ποῦ εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ σχολείου. Ἐνας διδάσκαλος ἐμπνευσμένος θεραπεύει τὰς περισσοτέρας, ἀπὸ

δσας ἀνεφέραμεν, ἔλλείψεις. Δύναται ὅμως τὸ μονοτάξιον νὰ φέρῃ τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα μὲ τὸ σημερινὸν διδακτικὸν του προσωπικόν; Ὅχι κατὰ κανόνα. Ὅσα εἶπα παραπάνω, εἶναι ἐξαιρέσεις. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι εἰς τὰ μονοτάξια σχολεῖα ὑπηρετοῦν κατὰ τὰ 9|10 οἱ τριτοβάθμιοι διδάσκαλοι, ποὺ εἶναι διαφορῶν προσελεύσεων καὶ ἀποτελοῦν ἓνα περίεργον μωσαϊκόν, ὑπηρετοῦν δὲ ἐπίσης καὶ διδασκάλισσαι καὶ μερικοὶ νεαροὶ διδάσκαλοι. Οὗτοι τοποθετηθέντες εἰς αὐτὰ παραμένον, ἀλλὰ, καὶ ἂν τις τούτων μετατεθῆ εἰς πολυτάξιον, ἡ θέσις του καταλαμβάνεται πάλιν ἀπὸ ὁμοίους του. Πῶς θέλομεν διδάσκαλοι τῆς δευτέρας τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τινες τῆς ἕκτης τοῦ δημοτικοῦ, διδάσκαλοι τῶν δύο μαρτύρων, δασκαλοῦλες καὶ νεαροὶ δασκάλοι, ποὺ εἶναι γνωστὴ εἰς ὅλους μας ἡ γενικὴ καὶ εἰδικὴ συγκρότησις των, πῶς θέλομεν, λέγω, νὰ ἀποφέρουν τοὺς καρπούς, ποὺ πρέπει; Ζητοῦμεν βέβαια ἀδύνατα. Θὰ σᾶς ἀναφέρω τρία, τέσσαρα παραδείγματα ἀπὸ τὴν περιφέρειάν μου, περιφέρειαν, ποὺ μόνον τρεῖς διδασκάλους ἔχει μὴ πτυχιούχους Διδασκαλείων καὶ Ὑποδιδασκαλείων, διὰ νὰ ἰδοῦμεν τὴν ποιότητα τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τοῦ μονοταξίου. Βέβαια ἄλλοι συνάδελφοι, καὶ μάλιστα ὅσοι ὑπηρετοῦν εἰς τὰς Νέας Χώρας, θὰ ἔχουν σωρεῖαν παραδειγμάτων. Λοιπὸν ἓνας τριτοβάθμιος μὲ πτυχίον Ὑποδιδασκαλείου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ λήξαντος σχολικοῦ ἔτους, ὅτε ἐφηρμόσθη ὁ νόμος 4397, δι' ἀναφορᾶς του μὲ ἠρώτα, τί πρέπει νὰ κάμῃ διὰ τὴν Μαθηματικὴν Γεωγραφίαν, τὴν Ἀριθμητικὴν, τὴν Φυσικὴν καὶ Χημείαν καὶ τὴν Γεωμετρίαν, ποὺ οὔτε τὰ ἐδιδάχθη, οὔτε ἠμπορεῖ νὰ τὰ καταλάβῃ. Ἄλλη διδασκάλισσα τοῦ Ἰωαννικεῖου Παρθεναγωγείου Κωνσταντινουπόλεως ἀγνοεῖ τὰ στοιχειωδέστερα ἀπὸ τὴν Ἀριθμητικὴν π.χ. νὰ τρέψῃ τὰ ἑτερόνυμα κλάσματα εἰς ὁμόνυμα. Ἄλλη τοῦ τριταξίου Διδασκαλείου οὐδεμίαν εἴδησιν ἔχει περὶ τῆς σχέσεως καὶ ἀναλογίας τῶν ποσῶν καὶ ἄλλη τοῦ τριταξίου ἐπίσης Διδασκαλείου

ἀγνοεῖ· νὰ διδάξῃ τὴν ἀναγωγὴν εἰς τὴν μονάδα καὶ εἰς παρατήρησίν μου ἐδήλωσεν, ὅτι ἐπὶ τριετίαν εἰς τὸ Διδασκαλεῖον ἐδιδάχθη μόνον τοὺς ἀνεξαρτήτους. Εἶναι ἀλήθεια; Δὲν ἤξεύρω, οὔτε μὰς ἐνδιαφέρει· νὰ μάθωμεν τόσῳ, διότι τὸ ζήτημα εἶναι, ὅτι ἀπὸ τοιοῦτον προσωπικὸν δὲν πρέπει νὰ περιμένωμεν τίποτε. Καὶ ἔτσι θὰ εἶναι καταδικασμένος ὁ κακόμοιρος ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς νὰ παραμένῃ εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ ὑψωθῇ εἰς ἀνώτερον πνευματικὸν ἐπίπεδον, ἀλλὰ νὰ εἶναι τὸ αἰώνιον θῦμα. Ἄν ἡ ἀξία παντὸς ἐλαίνου καὶ πάσης τιμῆς χειρονομία τῆς Κυβερνήσεως, δι' ἧς καθιερώθη ἡ ἑξαετής ἐκπαίδευσις εἰς τὸ λαϊκὸν σχολεῖον, δὲν συμπληρωθῇ διὰ τοῦ καταλλήλου διδασκαλικοῦ προσωπικοῦ, ὄχι μόνον οὐδεμίαν θὰ ἀποφέρῃ ὠφέλειαν, ἀλλὰ τοῦναντίον βεβαίαν βλάβην. Ἀνάγκη ἐπομένως νὰ εὗρεθῇ τὸ κατάλληλον διδασκαλικὸν προσωπικόν, ὅπερ νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὰ μονοτάξια σχολεῖα. Ἴδου ἐπὶ τοῦ προκειμένου ποίαν γνώμην ἔχομεν:

α) Πρέπει διὰ νόμου νὰ ἀνατεθῇ εἰς τὰ Ἐποπτικά Συμβούλια ἡ τοποθέτησις καταλλήλων διδασκάλων εἰς τὰ μονοτάξια σχολεῖα. Ἴσως ἐρωτήσῃ τις, διατί νὰ γίνῃ νόμος. Μήπως τὰ Ἐποπτικά Συμβούλια δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τοποθετήσουν τὸ διδασκαλικὸν προσωπικὸν δυνάμει τῶν κειμένων διατάξεων; Τυπικῶς ἔχουν τὸ δικαίωμα, ἀλλ' οὐσιαστικῶς ὄχι, ἐφόσον αἱ τοιαῦτα ἀποφάσεις τῶν ὑποκείνται εἰς κρίσιν, τὸ δὲ Σὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον ἀκυροῖ τὰς τοιαύτας τοποθετήσεις, διότι ἐλλείπει ἡ μεταξὺ Ἐποπτικοῦ καὶ Ἐκπαιδευτικοῦ ἀναγκαῖα ἐπαφὴ καὶ τὰς τοιαύτας πράξεις τὰς βλέπει τὸ Ἐκπαιδευτικὸν μὲ τὸν φακὸν τῆς ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης. Ποιὸς πταίει; Αὐτὸ δὲν μὰς ἐνδιαφέρει ἐπὶ τοῦ προκειμένου, διότι δὲν εἶναι σχετικὸν πρὸς τὸ θέμα μας. Ἀρκεῖ διὰ τοιοῦτου μίας πραγματικῆς κατάστασις. Ἀνάγκη ἐπομένως διὰ νόμου ν' ἀνατεθῇ εἰς τὰ Ἐποπτικά Συμβούλια ἡ τοποθέτησις τοῦ

καταλλήλου προσωπικοῦ, διὰ νὰ εἶναι καὶ ὑπεύθυνα διὰ τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἐκλογήν των.

β') Ἡ παραμονὴ εἰς τὰ τοιαῦτα σχολεῖα τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ δέον νὰ μὴν εἶναι μακρᾶς διαρκείας, διότι, ὡς ἀνωτέρω ἐλέγχθη, τὸ μονοταξίον ἐξαντλεῖ τὸν διδάσκαλον. Πρέπει νὰ ὀρισθῇ τριετής ἢ ἑξαετής ἢ παραμονὴ των, πέραν τῆς ὁποίας νὰ εἶναι προαιρετικὴ, ἑξαρωταμένη οὐ μόνον ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ καὶ τὴν γνώμην τῆς ὑπηρεσίας, διότι πιθανὸν μὲν νὰ ἐπιθυμῇ ὁ διδάσκαλος νὰ παραμείνῃ διὰ λόγους ὑλικούς, ἀλλὰ νὰ βλέπῃ ἢ ὑπηρεσία, ὅτι τοῦτο δὲν συμφέρει εἰς τὸ σχολεῖον.

γ') Οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς τὰ τοιαῦτα σχολεῖα πρέπει νὰ λαμβάνουν ἐπίδομα ἴσον πρὸς τὸ τέταρτον τοῦ μισθοῦ των καὶ νὰ προσθέτουν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των τὸ ἡμίδιον τοῦ χρόνου τῆς εἰς τὰ σχολεῖα αὐτὰ παραμονῆς των καὶ

δ') Οἱ ἐκλεχθῆσόμενοι διδάσκαλοι πρέπει νὰ συγκεντρωθῶν κατὰ τὰς διακοπὰς εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα 10—15 ἡμερῶν καὶ νὰ συζητήσουν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸν τρόπον τῆς νέας ὀργανώσεως τῶν μονοταξίων. Ἀφοῦ οὕτως λάβουν γενικὰς τρόπον τινὰ γραμμὰς τῆς ὀργανώσεως τοῦ μονοταξίου, θὰ ἀφειθῶσιν ἐλεύθεροι νὰ ἐφαρμόσουν αὐτό. Οὕτως ἕκαστος θὰ ἀναπτύξῃ πρωτοβουλίαν καὶ θὰ θέσῃ εἰς αὐτὸ τὴν ἀτομικὴν του σφραγίδα. Τέλος θὰ ἑξετασθῶσι τὰ ἀποτελέσματα καὶ θὰ προκριθῇ τὸ καλύτερον σύστημα ὀργανώσεως. Λιὰ τὸν χρόνον τῆς παραμονῆς των ἐν τῇ ἔδρᾳ εἶναι ἀνάγκη νὰ λαμβάνουν ἀποζημίωσιν συμφώνως τῷ Νόμῳ. Τὸ σύστημα τοῦτο θὰ ἔχῃ ὡς συνέλειαν καὶ κάποιαν δαπάνην. Ἄνευ ταύτης οὐδὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ. Δεδομένου ὅμως, ὅτι ἡ μορφή αὕτη τοῦ σχολείου, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, δὲν θὰ εἶναι εὐθραῖς ἐκτάσεως, ἢ ἀπαιτηθησομένη δαπάνη δὲν θὰ εἶναι μεγάλη, καίτοι ἠδύνατό τις εἰπεῖν, ὅτι ἡ δαπάνη αὕτη, ὅσον

δήποτε μεγάλη και ἄν εἶναι, εἶναι ἐκ τῶν ὄν οὐκ ἄνευ. Εἶναι δαπάνη ὠφελιμοτάτη, ἀφοῦ δι' αὐτῆς πρόκειται νὰ μορφωθῇ ὁ ἀγροτικός πληθυσμός, ὁ υγιέστερος καὶ παραγωγικώτερος, ἐπὶ μεγίστη ὠφελείᾳ τοῦ Ἐθνικοῦ συνόλου. Κατ' ἐμὲ οὐδεμία ἄλλη δαπάνη εἶναι ἀναγκαioτέρα ταύτης.

Συνοψίζοντες τὰς γνώμας μας προτείνομεν τὰ ἀκόλουθα:

1) Νὰ μειωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτῶντων εἰς 50 διὰ τὰ μονοτάξια ἐν γένει σχολεῖα.

2) Νὰ μὴ λειτουργοῦν ὅλα τὰ μονοτάξια μὲ ἕξ τάξεις, ἀλλὰ μόνον τὰ ἀπόκεντρα καὶ τὰ κείμενα μακρὰν διαστάσεων καὶ πολυτάξιον σχολεῖων, τὰ δὲ λοιπὰ μὲ τέσσαρας καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν νὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰς τάξεις Ε' καὶ ΣΤ' εἰς τὰ πλησιόχωρα διτάξια καὶ πολυτάξια, ἐφόσον ἢ ἀπόστασις εἶναι ἡμίωρος καὶ ὑπάρχει συγκοινωνία. Ταῦτα θὰ καθορίσῃ τὸ ἀρμόδιον Ἐποπτικὸν Συμβούλιον.

3) Νὰ γίνουν Ἀναγνωστικὰ κατάλληλα, ὥστε αἱ μέσαι τάξεις νὰ ἔχουν τὸ αὐτὸ ἀναγνωστικόν, καθὼς καὶ αἱ ἀνώτεραι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ διδάσκονται τὰ Ἑλληνικὰ εἰς 40 λεπτὰ τῆς ὥρας μὲ διαλείμματα πεντάλεπτα, προσερχομένων τῶν τεσσάρων ἀνωτέρων τάξεων τὴν 8ην π.μ. καὶ τῶν δύο κατωτέρων τὴν 9|2 διὰ διπλῆς κρούσεως τοῦ κώδωνος.

4) Νὰ γίνουν κατάλληλα βοηθητικὰ βιβλία δι' ὅλα τὰ μαθήματα διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ διδασκάλους.

5) Νὰ τροποποιηθῇ τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα ὡς πρὸς τὸ ποιοὺν τῆς διδασκείας ὕλης.

6) Νὰ βελτιωθῇ ἡ κατάστασις τῶν διδακτηρίων καὶ νὰ πλουτισθῶσι ταῦτα διὰ τῶν ἀναγκαioτέρων διδακτικῶν μέσων, πρὸ παντὸς καλῶν χαρτῶν καὶ μελανοπινάκων.

7) Νὰ ἀλλάξῃ ἡ σημερινὴ μορφή τοῦ μονοταξίου σχολεῖου καὶ νὰ γίνῃ ἓνα σχολεῖον συνεργασίας καὶ ἀλληλοβοηθείας.

8) Νά τοποθετηθῆ διὰ Νόμου ὑπὸ τῶν Ἑποπτικῶν Συμβουλίων τὸ κατάλληλον διδακτικὸν προσωπικὸν εἰς τὰ μονοτάξια.

9) Νά λαμβάνη τὸ προσωπικὸν τοῦτο μηνιαῖον ἐπίδομα ἕως πρὸς τὸ τέταρτον τοῦ μισθοῦ καὶ νά προσμετρᾷ τὸ ἡμίλιον τῆς εἰς τὰ μονοτάξια ὑπηρεσίας εἰς τὸν συντάξιμον χρόνον.

10) Νά μὴ εἶναι μακρᾶς διαρκείας ἢ εἰς τὰ μονοτάξια ὑποχρεωτικὴ ὑπηρεσία, ἀλλὰ νά κυμαίνεται ἀπὸ 3—6 ἐτῶν, πέραν δὲ ταύτης νά εἶναι προαιρετικὴ, ἐξαρτωμένη ἰδίᾳ ἐκ τῆς γνώμης τῆς ὑπηρεσίας.

11) Νά κληθῶσιν οἱ ἐκλεγθῆσόμενοι διδάσκαλοι εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἐπὶ χρονικὸν διάστημα κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς πρὸς συζήτησιν καὶ λήψιν γενικῶν κατευθυντηρίων γραμμῶν τῆς νέας ὀργανώσεως τοῦ σχολείου, νά ἀφεθῆ δὲ ἐλευθερία εἰς τοὺτους ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας καὶ νά προκριθῆ τὸ ἔχον τὰ καλύτερα ἀποτελέσματα σύστημα ὀργανώσεως.

12) Νά ἀναγραφῆ ἡ ἀναγκαία δαπάνη πρὸς ἐφαρμογὴν τούτων.

Μόνον οὕτω κατὰ τὴν γνώμην μας θὰ δυνηθῆ τὸ μονοτάξιον ἀγροτικὸν σχολεῖον νά μορφώσῃ πρεπόντως τὸν ἀγροτικὸν μας κόσμον εἰς τρόπον, ὥστε νά ἀγαπήσῃ καὶ τιμῆσῃ τὸ πατρικὸν του ἔργον, νά ἀγαπήσῃ τὸ ὄμορφο χωριό του καὶ νά μὴ θελήσῃ νά ἀλλάξῃ τὸ λαμπρὸν ἔργον τοῦ γεωργοῦ καὶ κτηνοτρόφου, ποὺ εἶναι παραγωγικά, μὲ τὸ παρασιτικὸν τοῦ μεταπράτου τῶν πόλεων. Μόνον οὕτω τὸ μονοτάξιον σχολεῖον θὰ ἐξυψώσῃ τὸν ἀγροτικὸν μας κόσμον εἰς ὑψηλότερον πνευματικὸν επίπεδον ἐπὶ μεγίστην ὠφελείᾳ τοῦ Ἐθνικοῦ μας συνόλου.

Ὁ κ. Πρόεδρος τῆς συνεδρίας εὐχαριστεῖ ἐκ μέρους τοῦ Συνεδρίου ἀμφοτέρους τοὺς κ. Εἰσηγητὰς διὰ τὰς διαφωτιστικὰς τῶν εἰσηγήσεις, δίδει δὲ μετὰ τοῦτο τὸν λόγον εἰς τοὺς ἐκ τῶν κ. συνέδρων δηλώσαντας, ὅτι ἐπιθυμοῦσι νά ἀνακοινώσωσι τὰς περὶ τοῦ συζητουμένου θέματος γνώμας των.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἀργινίου κ. Ἰωάνν. Δρομάζος παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα:

«Πολλοὶ ἀποροῦν, πῶς τὸ μονοτάξιον κατορθώνει νὰ φέρῃ τὰ ἴδια ἀποτελέσματα μὲ τὰ πολυτάξια σχολεῖα. Ὅσοι μάλιστα δὲν ἐδίδαξαν ἐντελῶς σὲ τέτοιο σχολεῖον, τὸ ὑποτιμοῦν καὶ πιστεύουν, πῶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχουν ἀπὸ τὸ μονοτάξιον, ὅ,τι ἔχομεν ἀπὸ τὰ ἄλλα σχολεῖα. Δι' ἐμὲ τὸ μονοτάξιον εἶναι τὸ ἀγαπημένον μου παιδί. Ἴσως διότι εἰς αὐτὸ ἐπέρασά τὰ περισσότερα διδασκαλικά χρόνια, ἴσως ὅμως καὶ διότι βλέπω, πῶς μέσα εἰς αὐτὸ γίνεται μία ἐργασία ἀπὸ ἓναν μόνον ἄνθρωπον, ποὺ δὲν εἶναι διόλου κατωτέρα ἀπὸ ἐκείνην, ποὺ πολλοὶ μαζί κάνουν εἰς ἄλλα σχολεῖα. Βέβαια, διὰ νὰ συμβαίνουν αὐτά, ἢ θὰ ἐργάζωνται ὑπεράνθρωπα εἰς τὸ μονοτάξιον ἢ θὰ ἔχῃ καὶ αὐτὸ τὸ μυστικόν του. Καὶ τὰ δύο ἡμπορεῖ νὰ συμβαίνουν. Εἶναι ἀλήθεια, πῶς τὸ μονοτάξιον θέλει δεξιὸν διδάσκαλον, ποὺ νὰ μὴ γνωρίζῃ κούφρασιν. Μὰ εἶναι εἰκόλον νὰ εὑρῇ κανεὶς τέτοιους καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ ὅλους τοὺς ἀδεξίους, ποὺ σήμερον κατὰ κανόνα ὑπηρετοῦν εἰς τὰ μονοτάξια; Ὁχι. Τότε ποῖα εἶναι ἡ θεραπεία; Ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ κίμνη καλὴν χρῆσιν τοῦ μυστικοῦ τοῦ μονοτάξιου. Ὅπως ἤξεύρατε, τὸ ἑξατάξιον μονοτάξιον λειτουργεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ τέσσαρας τάξεις, διότι ἡ γ' καὶ δ' συνδιδάσκονται ὅλα τὰ μαθήματα, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ ε' καὶ ἡ στ'. Σύμφωνα μὲ τὸ ὄρολογιον πρόγραμμα ἡ πέμπτη καὶ ἡ ἕκτη τάξις ἐργάζονται 13 ὥρας μὲ τὸν διδάσκαλον μέσα εἰς τὸ σχολεῖον, ἡ τρίτη καὶ τετάρτη 11 1)2 καὶ ἡ α' καὶ β' 12 1)2, ἐνῶ αἱ ἀνώτεραι τάξεις παραμένουν εἰς τὸ σχολεῖον ἑβδομαδιαίως 34 1)2 ὥρας, αἱ δὲ κατώτεραι 25—28 ἀναλόγως τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ ὄρολογίου προγράμματος. Συνεπῶς καὶ ἐκαστὴ τάξις ἀσχολεῖται 16—21 ὥρας καὶ ἐβδομάδα, ἢτοι ἀπὸ 2 1)2—3 1)2 ὥρας καὶ ἡμέραν, μὲ τὴν ἀσκήσιν ἐπάνω εἰς ὅσα ἐδιδάχθη. Αὐτὰς τὰς ὥρας ἂν ἐχρησιμοποιοῦσε καλὰ ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοτάξιου, ἀσφαλῶς

θά ἠμποροῦσε νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ σχολείου αὐτοῦ. Δι' αὐτὸ αἱ σιωπηρὰ ἐργασίαι πρέπει νὰ εἶναι γραμμέναι εἰς τὰ ὄρολόγια προγράμματα καὶ τὸ παιδί πρέπει νὰ ἠξεύρῃ, τὴν θὰ κάμῃ τὴν ὥραν, πὺν τὰ ἄλλα παιδιὰ ἐργάζονται μὲ τὸν διδάσκαλον. Αὐτὸ εὐκολύνει πολὺ τὸν διδάσκαλον, διότι τὸ παιδί ἐτοιμάζεται μόνον του καὶ περιμένει νὰ ὀρίσῃ ὁ διδάσκαλος τὴν ἐργασίαν, πὺν θὰ κάμῃ. Μὰ καὶ ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ ἔχῃ ἐτοιμάσει τὰς ἐργασίας, πὺν θὰ δώσῃ εἰς κάθε ὥραν εἰς κάθε τάξιν, διότι ἄλλως θὰ χάνῃ πολὺν καιρὸν μὲ τὸ νὰ εὐρίσκῃ ἐκείνην τὴν ὥραν τὰς σιωπηρὰς ἐργασίας καὶ δὲν θὰ δίδῃ τὰς πλέον προσημοσιμένας εἰς τὴν ὥραν. Θέλω λοιπὸν ἓνα ὄρολόγιον πρόγραμμα μὲ τὰς σιωπηρὰς ἐργασίας γραμμέναις ἐπάνω εἰς αὐτό. Δὲν πρέπει νὰ ἀφήσωμεν τὸν διδάσκαλον τοῦ μονοτάξιου νὰ συντάξῃ τὸ πρόγραμμα, ἀλλὰ πρέπει νὰ τοῦ τὸ δώσωμεν ἑτοιμον.

Τώρα ἂς ἴδωμεν, πόσα παιδιὰ πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ μονοτάξιον. Ὅλοι ἀναγνωρίζομεν, πὺς τὰ 80 εἶναι πολλὰ καὶ πρέπει νὰ ἐλαττωθῶν. Εὐρίσκω, πὺς τὸ μονοτάξιον δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ περισσοτέρους ἀπὸ 60 μαθητὰς. Ἐπίσης ἐγὼ θὰ ἐξετάσω καὶ τὸ κατώτερον ὄριον. Ὁ Νόμος ὀρίζει, ὅτι καὶ μὲ 15 παιδιὰ ἰδρύεται σχολεῖον. Τὸ κατώτατον τοῦτο ὄριον εἶναι πολὺ μικρὸν διὰ τὴν ἰδρυσιν σχολείου, διότι, ἂν ὑπολογίσωμεν, πὺς τὸ 1)3 τῶν μαθητῶν ἀνήκει εἰς τὴν α' τάξιν, ἔχομεν 10 μαθητὰς δι' ὅλας τὰς ἄλλας. Ἄν θέσετε 3 εἰς τὴν β' καὶ 2 εἰς τὴν γ', μένουσι πέντε μαθηταὶ διὰ τὰς τρεῖς ἄλλας τάξεις, ἐκάστη ἐν τῶν ὁποίων θὰ ἔχῃ ἔτσι ἓνα μαθητὴν καὶ κάποτε κανένα. Ἀλλὰ μὲ ἓνα μαθητὴν ἢ καὶ μὲ δύο, πὺν θὰ συμπέσῃ νὰ ἔχῃ ἢ ε' καὶ στ' τάξεις, ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ μάθημα ὅπως πρέπει; Ἄν λάβετε ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὰ σχολεῖα αὐτὰ λειτουργοῦν εἰς μέρη, πὺν ἔχουσι ἄτακτον φοίτησιν, θὰ ἐργάζεται ὁ διδάσκαλος μὲ 10—12 παιδιὰ. Πιστεύω, πὺς θὰ ὁμολογήσετε, ὅτι μὲ τὸσον ὀλίγα παιδιὰ, μοιρασμένα σὲ 6 τάξεις, εἶναι ἀδύνατον νὰ

γίνῃ ἐργασία. Δι' αὐτὸ προτείνω, ὅπως τὸ ὄριον ἰδρύσεως ἀνέλθῃ εἰς 25. Διότι, ἂν ἔχωμεν 25 εἰς τὸ χαρτὶ, θὰ ἔχωμεν 20 εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἄλλως καὶ δι' ἓνα λόγον γενικωτέρας σημασίας πρέπει νὰ ὀρισθῇ τὸ ὄριον ἀνώτερον· διότι μὲ τὸ νὰ ἰδρῶμεν σχολεῖα ἐκεῖ, ποὺ μαζεύονται 10—15 οἰκογένεια, ἐνισχύομεν τὴν διαίρεσιν τῶν χωρίων καὶ τὴν κατανομὴν τῆς χώρας εἰς μικροσυννοικισμοὺς, τοὺς ὁποίους δὲν δύναται νὰ προστατεύσῃ, διότι δὲν ἐπαρκεῖ. Καὶ ἀναλαμβάνει ἡ χώρα βαρεῖας οἰκονομικὰς ὑποχρεώσεις, διότι εἶναι ὑποχρεωμένη εἰς κάθε ἀγροικίαν νὰ στέλλῃ διδάσκαλον, ἱερέα, ἀγροτικὸν διανομέα, χωροφύλακα, ἀγοροφύλακα κ. τ. λ. Θὰ ἔπρεπε μάλιστα νὰ ληφθῇ μέριμνα συγκεντρώσεως τῶν ἀγροικιῶν, διότι ἀπεδείχθη, ὅτι ἀπὸ τὴν διασπορὰν αὐτὴν δὲν ἐπῆλθε καμία ὠφέλεια εἰς τὴν Ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Μάλιστα ὅλοισας θὰ ἀντελήφθητε, πὺς οἱ κάτοικοι τῶν ἀγροικιῶν εἶναι οἱ πλέον δυστυχημένοι καὶ ἡξεύρετε, πὺς ἀπὸ αὐτὰς προέρχονται ἢ ὑποθάλλονται οἱ μεγαλύτεροι κακοποιοί.

Ἄς ἔλθωμεν τώρα πάλιν εἰς τὸν διδάσκαλον τοῦ μονοτάξιου. Εὐρίσκω, πὺς γιὰ τὸ μονοτάξιον εἶναι ἐντελῶς ἀκατάλληλοι οἱ πτυχιούχοι τοῦ Ὑποδιδασκαλείου ὅχι τόσο διὰ τὴν ἀμεθοδίαν των, ὅσον διὰ τὴν ἔλλειψιν γραμματικῶν γνώσεων. Ἡ μόρφωσις των εἶναι τόσο ὀλίγη, ὥστε δὲν δύναται νὰ κατανοήσουν ἐκεῖνα, ποὺ θέλουν νὰ διδάξουν. Διδάσκαλοι ἀποφοιτήσαντες τοῦ Σχολαρχείου πρὸ τριακονταετίας καὶ οὐδέποτε ἀσχοληθέντες μὲ τὴν ὕλην, ποὺ πρόκειται νὰ διδάξουν, γέροντες ἤδη καλοῦνται νὰ διδάξουν ὅλα ἐκεῖνα τὰ μαθήματα, διὰ τὰ ὁποῖα καὶ οἱ πτυχιούχοι τοῦ Διδασκαλείου θὰ ἤθελαν ὥρας, διὰ νὰ ἐτοιμασθῶν. Οἱ πλείστοι ἐκ τούτων ὑπηρετοῦν εἰς τὸ χωριὸ των ἢ καὶ πλησίον αὐτοῦ, μόλις δὲ τελειώσουν τὸ μάθημα, ἀσχολοῦνται μὲ τὰς ἀτομικὰς των ὑποθέσεις· δὲ εἶναι δὲ δυνατόν νὰ ἀφήσουν τὰς ἐργασίας των ὡς ἐκ τῆς μακρᾶς συνηθείας καὶ νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴν προπαρασκευὴν τῆς αὔριου, ποὺ

θὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ διδάξουν περὶ ὑφαιρέσεως, τηλεγράφου, ὄγκου πυραμίδος κ. λ. π. Νὰ οἰκονομηθοῦν τώρα ὅλοι αὐτοὶ εἰς τὰ πολυτάξια, εἶναι ἀδύνατον. Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ εὐρεθῇ ἕνας τρόπος ἐξόδου τῶν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας, ποὺ νὰ μὴν εἶναι πολὺ ὀδυνηρὸς δι' αὐτούς. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκκαθαρισθῇ ὁ κλάδος ἀπ' ὅλους ἐκείνους, ποὺ στεροῦνται γραμματικῶν καὶ παιδαγωγικῶν γνώσεων. Εἰς τὴν στιγμὴν, ποὺ γίνεται ἀναστάσις εἰς τὰς μεθόδους τῆς ἐργασίας καὶ ἐπιβαρύνεται τὸ μονοτάξιον μὲ περισσοτέρας ὑποχρεώσεις, δὲν πρέπει νὰ παραμένουν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἀνεπαρκεῖς δημοδιδάσκαλοι. Ἡ Πολιτεία ζητεῖ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τούτους περισσότερα τῶν δυνάμεων τῶν. Τοὺς ἔδωκεν ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια μίαν πενιχρὰν μόνωσιν, διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὰ κενὰ προσωρινῶς καὶ διὰ νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ εἰς τετρατάξια σχολεῖα μὲ ὀλίγους μαθητὰς—πρᾶγμα, διὰ τὸ ὅποιον οὔτε κἂν τοὺς ἀνεγνώριζε μέχρι τοῦ 1914 ὡς μονίμους—καὶ ἔρχεται σήμερα, ποὺ ἔχουν πάθει τόσην φθορὰν ἀπὸ τὴν τριακονταετῆ τῶν ἐργασιῶν, καὶ ζητεῖ ἀπ' αὐτούς νὰ διδάξουν εἰς ἑξατάξιον σχολεῖον. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ μέγαλωμα τῆς πατρίδος μας εἰσῆλθον πολλοὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, ποὺ ἔχουν τὰ ἴδια προσόντα μὲ τοὺς πτυχιούχους τῶν Ὑποδιδασκειῶν ἢ καὶ κατώτερα ἀπὸ αὐτούς. Ὅλοι αὐτοὶ πρέπει νὰ φύγουν μέσα εἰς ἕνα χρονικὸν διάστημα, ἐφόσον ὑπάρχει σήμερον ὑλικόν, διὰ νὰ τοὺς ἀντικαταστήσῃ. Καὶ τώρα ἀπὸ τοὺς πτυχιούχους ποῖοι πρέπει νὰ διδάξουν εἰς τὰ μονοτάξια; Οἱ πεπειραμένοι, ἴσως θὰ εἴπουν οἱ πολλοί. Ὁχι, ὁ διδάσκαλος, ὅταν πρωτοδιορισθῇ, πρέπει νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὸ μονοτάξιον. Ἐκεῖ θὰ ἀγωνισθῇ εἰς τὰ πρῶτα βήματά του, διὰ νὰ ἀναδειχθῇ. Τὸ πολυτάξιον θὰ εἶναι διὰ τοὺς ὄριμους. Ἡ ἔλλειψις τῆς πείρας θὰ εἶναι ἔλλειψις, ὅπου καὶ ἂν διορισθῇ. Προτιμότερον λοιπὸν νὰ ἀποκτήσῃ τὴν πείραν εἰς τὸ μονοτάξιον, διότι ἔτσι θὰ εἶναι πεπειραμένος ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς. Ἴσως θὰ εἰποῦν, πῶς οἱ πρωτόπειροι ἔχουν ἀνάγκη

καθοδηγήσεως. Αυτό θά ἤμποροῦσε μιὰ φορὰ νὰ λέγεται, μὰ τώρα
 τοῦ καί τὸ παιδί ἐργάζεται, μόνον του, θά χειραγωγῶμεν τοὺς
 ἄνδρας; Ὅχι, κύριοι, δὲν θά εὐρεθῆ σὲ πέλαιος ὁ πρωτόπαιρος.
 Ἐν μάλιστα μεταβληθῶν τὰ καθιερωμένα εἰς τὰ Διδασκαλεῖα καὶ
 αἱ περισσότερα ὑποδειγματικὰ διδασκαλεῖα γίνονται εἰς τὸ μονο-
 τάξιον, θά ἔχωμεν περισσότερον ἔτοιμον τὸν νέον διδάσκαλον διὰ
 τὸ μονοτάξιον. Ἄλλως δὲ πολλάκις ἡ πείρα μᾶς παρέχει τὸ κα-
 λούπι τῆς ὁμοιομορφίας, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δυσκολευόμεθα νὰ ἐξέλθω-
 μεν καὶ νὰ πειραματισθῶμεν καὶ ἔτσι ἠμπορεῖ νὰ εἰπῆ κανεὶς, πὼς
 αὐτὴ παρεμποδίζει τὴν ἐξέλιξιν. Μέσα εἰς τὰ μονοτάξια θά ἔχη
 ὥρας, ὅσας θέλει δι' ἐργασίαν. Ἐν τὸν οἴρετε μέσα εἰς μίαν
 πόλιν, ἔχει τόσα καὶ τόσα, μὲ τὰ ὁποῖα ἠμπορεῖ νὰ ἀσχοληθῆ, καὶ
 ἂν παραδεχθῶμεν δὲ ἀκόμη καὶ ὀλίγη ἀκαλήν, θέλησιν, πὼς ἔχουν
 οἱ νέοι, θά ἔχωμεν ἀπὸ αὐτὸν κατὰ κανόνα ἓνα μέτριον διδάσκαλον.
 Ἐν θελήσωμεν νὰ τὸν χρησιμοποιήσωμεν ἀρότερον εἰς τὸ μονο-
 τάξιον, θά εὐρεθῆ πάλιν εἰς τὰς ἰδίαις δυσκολίας, διότι θά ἔχη
 πλεον τὸν ἀέρα τοῦ πολυτάξιου, θά ἔχη μάλιστα νὰ ἐργάζεται
 εἰς ὥρας, ἐνῶ τώρα θά ἐργάζεται εἰς εἰκοσάλεπτα, θά ἔχη οἰκο-
 γενειακὰς ὑποχρεώσεις, πὼς δὲν θά τὸν ἀφήγουν νὰ ἀνταποκριθῆ
 εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ μονοτάξιου, θά νοσταλήγῃ τὸ πολυτάξιον.
 Ψυχικῶς δὲν θά εἶναι εἰς τὸ μονοτάξιον. Ἐρωτήσατε ἓνα ὅποιον-
 δήποτε διδάσκαλον, πὼς εἰργάσθη 5—10 χρόνια εἰς πολυτάξιον, νὰ
 σᾶς εἰπῆ, ἐὰν θά ἐδέχετο νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς μονοτάξιον. Ἐστὶ
 καταλήγῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ νέοι πρέπει νὰ ὑπηρετοῦν εἰς
 τὰ μονοτάξια. Διὰ νὰ μὴ εὐρεθῆ ὁ νέος εἰς κυκεῶνα, πρέπει νὰ
 τοῦ δώσωμεν ἔτοιμα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα χρειάζεται διὰ τὴν ἀρόσο-
 κοπιον διεξαγωγὴν τοῦ ἔργου τοῦ. Εἶπα ἀνωτέρω διὰ τὸ ὥρολό-
 γιον πρόγραμμα. Μὰ ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ πρέπει νὰ δίδωμεν καὶ κατὰ
 ἡλεθρα βιβλία διὰ νὰ ἀντιλῆ ἀπὸ αὐτὰ τὴν ἕλψιν. Εἶναι γνωστόν, ὅτι
 οἱ περισσότεροι διαβάζουν τὰ βιβλιαράκια, πὼς ἔχουν γραφῆ διὰ

τοὺς μαθητάς. Ἔτσι οὔτε μορφώνονται ἐπιστημονικῶς, οὔτε ἠμποροῦν νὰ κάμουν τὴν ἐργασίαν τῶν ὅπως πρέπει. Πρέπει νὰ εὑρεθῇ ἕνας τρόπος νὰ ἐφοδιάσωμεν καὶ τὰς σχολικὰς βιβλιοθήκας καὶ τὰς ἀτομικὰς τῶν διδασκάλων μὲ τὰ καταλληλότερα βιβλία. Ἄν κάθε διδάσκαλος διέθετε 10 ἡμερῶν μισθόν, ὅταν πρωτοδιορίζεται, θὰ ἀπέκτα τὰ καλύτερα βιβλία διὰ τὴν ἐργασίαν του. Ἄς εἰπῆ, πῶς διορίσθη δέκα ἡμέρας ἀργότερα. Ἀλλὰ καὶ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ σχολείου πρέπει νὰ ἔχη ἀπὸ ὅλα τὰ βιβλία, ποὺ θὰ διευκολύνουν τὸν διδάσκαλον εἰς τὴν ἔλθην. Μὲ ἕνα χιλιόδραχμον θὰ ἐτακτοποιῶντο αἱ σχολικαὶ βιβλιοθήκαι. Τὰ μισὰ σχολικὰ ταμεία ἠμποροῦν νὰ δώσουν τὸ ποσὸν αὐτό, διὰ τὰ ἄλλα δὲ μισὰ ἄς ἔλθῃ ἀρωγὸν τὸ Κράτος. Ἐπάρχουν ὁμοῦ βιβλία κατάλληλά διὰ τὸν διδάσκαλον; Ὅλοι σας τὸ ἠξεύρετε. Μὰ πολλοὶ διδάσκαλοι φιλολογεύονται εἰς τὸ σημεῖον αὐτό. Ἀλλὰ καὶ ἂν δι' ἕνα μάθημα δὲν ἔχομεν κατάλληλα, εἶναι εὐκόλον νὰ γραφοῦν. Εἰς αὐτὸ ἠμποροῦν νὰ βοηθήσουν οἱ συγγραφεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπιθεωρηταὶ μὲ τὴν συμμετοχὴν τῶν εἰς μίαν συγγραφικὴν ἐπιτροπὴν.

Ἄς ἔλθω τώρα εἰς τὰ διδακτικὰ βιβλία. Εἶμαι τῆς γνώμης, ὅτι διδακτικὰ βιβλία πρέπει νὰ εἰσαχθῶν δι' ὅλα τὰ μαθήματα εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις. Διὰ τὸ νὰ ἔχομεν βιβλίον ἱστορίας ἐγκεκλιμένον καὶ ὄχι καὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, Κατηχήσεως ἢ Γεωγραφίας, Φυσικῆς Πειραματικῆς, Γεωμετρίας; Μήπως διότι τὰ μαθήματα αὐτὰ εἶναι δυσκολώτερα; Διὰ τὸ γράψιμον τῶν ἐπιγραφῶν θυσιάζεται χρόνος, ποὺ θὰ ἠμποροῦσε νὰ διατεθῇ παραγωγικώτερα. Εἰδικὰ δὲ εἰς τὸ μονοτάξιον δὲν ὑπάρχει χρόνος διαθέσιμος. Ἀν βλέπω καμμίαν ζημίαν, ποὺ θὰ ἠμποροῦσε νὰ προκύψῃ ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν βιβλίων εἰς τὸ σχολεῖον. Τὰς κατονομαζόμενας ἐπιγραφάς, ἂν γράφονται καὶ αὐταί, δὲν τὴς διαβάζει τὸ παιδί. Ἐπὶ τέλους ὅταν ἔχη τὸ βιβλίον, θὰ συνειθίσῃ καὶ εἰς τὸ διάβασμα. Εἶναι δὲ ἀπαραίτητον νὰ συνειθίσῃ, διότι ἡ περαιτέρω μόρφωσις

του θὰ στηριχθῆ εἰς τὸ διάβασμα, εἴτε ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του, εἴτε τὰς διακόψῃ καὶ ῥιφθῆ εἰς τὴν ζωὴν. Ἐπίσης καὶ διὰ τὴν γ' καὶ δ' τάξιν εὐρίσκω, ὅτι ἡ εἰσαγωγή τῶν βιβλίων θὰ ὀφελήσῃ διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους. Ἀλλὰ ἂν διὰ τὰς τάξεις αὐτὰς κριθῆ, ὅτι δὲν εἶναι ἀπαραίτητα τὰ βιβλία, εὐρίσκω, πῶς πρέπει νὰ εἰσαχθῶν βιβλία, πὺν νὰ ἔχουν περίληψιν τοῦ περιεχομένου.

Σχετικὰ μὲ τὴν μέθοδον ὀλίγα ἔχ. νὰ προσθέσω. Μὲ τὴν καθιερωμένην μέθοδον διδασκαλίας ἡ ἐργασία διεξάγεται κανονικῶς ἐν τῷ μονοτάξιῳ. Τί θὰ παρουσιάσῃ εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ μέθοδος τοῦ σχολείου ἐργασίας, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προβλεφθῆ ἠ φρονῶ, ὅτι οἱ ἐν ὑπηρεσίᾳ παλαιότεροι διδάσκαλοι πρέπει σιγὰ σιγὰ νὰ κάμουν χρῆσιν τῆς νέας μεθόδου εἰς τὸ μονοτάξιον καὶ οἱ νεώτεροι νὰ τὴν ἐφαρμόζουν ὀλοκληρωτικὰ καὶ νὰ κάμουν σχετικὰς παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀνακοινῶνουν εἰς τὰ συνέδρια. Δυστυχῶς ὡς τὰ σήμερα δὲν εἶδα εἰς τὴν περιφέρειάν μου νὰ ἐφαρμόζεται τὸ σχολεῖον ἐργασίας οὔτε ἀπὸ τοὺς παλαιούς οὔτε ἀπὸ τοὺς νέους. Φαίνεται, ὅτι δυσπιστοῦν ἢ ὅτι τοὺς ὑπεβλήθη ἡ δυσπιστία καὶ ἡ ἐπιφύλαξις. Ὅλοι σας ἀντιλαμβάνεσθε, πῶς πρέπει νὰ προσέξωμεν εἰς τὸ μονοτάξιον καὶ νὰ βοηθήσωμεν τὸν διδάσκαλον καὶ πιστεύω, πῶς θὰ προσφέρῃ, ὅτι ἡμπορεῖ ὁ καθένας μας.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Παραμυθίας κ. Π. Παυλοῦρος ἀνακοινώνει μετὰ τοῦτο τὰ ἑξῆς :

«Τὸ μονοτάξιον εἶναι σχολεῖον ἀνάγκης. Ἄν προσθέσῃ καθεὶς εἰς τὰς ἄλλας φυσικὰς του δυσκολίας τὴν ἔλλειψιν ἐποπτικῶν μέσων καὶ τὰ ἄθλια διδακτήρια—εἰς τὴν περιφέρειάν μου τὰ τζαμιά καὶ αἱ καλύβαι στεγάζουν πολλὰ μονοτάξια—, ἔχει παραστατικὴν τὴν εἰκόνα τοῦ περιβάλλοντος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐξαντλητικὰ ἐργάζεται ὁ δημοδιδάσκαλος. Εἶναι ἀνάγκη νὰ περιορισθῆ ἡ ὕλη του εἰς τὸ τρίτον καὶ εἰς τὸ τέταρτον ἀκόμεν. Ὁ πληθωρισμὸς πάντα

βλάπτει. Θὰ ἠμποροῦσαν μάλιστα νὰ λείψουν καὶ μερικὰ μαθήματα. Δι' ἀντιστάθμισμα πρέπει τὰ Ἀναγνωστικά, κοινὰ διὰ τὰς τάξεις, ποὺ συνδιδάσκονται, νὰ περιέχουν ὕλην ἀπὸ διάφορα μαθήματα καὶ νὰ ὑπάρχουν κατάλληλα μαθητικά βιβλία μὲ περιεχόμενον ποικίλον ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ ἀπὸ τὰ μαθήματα, ποὺ θὰ τὰ διαβάζουν τὰ παιδιά εἰς τὰς σιωπηρὰς ἐργασίας των. Παράλληλα πρέπει νὰ γίνουν καὶ κατάλληλα βοηθητικά βιβλία τοῦ διδασκάλου. Αὐτὸ εἶναι πολὺ διευκολυντικὸν εἰς τὸ ἔργον του. Σκεφθῆτε τὸν διδάσκαλον τοῦ μονοταξίου νὰ εὐρίσκειται καὶ εἰς ξενόφωνον σχολεῖον καὶ νὰ μὴν ἔχη ἓνα βιβλίον διὰ σύμβουλον. Τὰ βιβλία θὰ ἀγορασθοῦν ἀπὸ τὰς σχολικὰς ἐπιτροπὰς. Ἀνώτατον ὄριον διὰ τὰ ξενόφωνα οἱ 40 μαθηταὶ καὶ διὰ τὰ ἄλλα οἱ 60. Διαμαρτύρομαι διὰ τὴν ἀντίληψιν, ὅτι πρέπει ν' αὐξηθῆ τὸ κατώτερον ὄριον ἀπὸ 15 μαθητὰς εἰς 25. Κανένας δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ στερῆσῃ τὸν χωρικὸν ἀπὸ τὸ μοναδικὸν ἀγαθὸν τῆς βασανισμένης του ζωῆς, τὸ σχολεῖον τῶν παιδιῶν του, ἔστω καὶ ἂν εἰς τὸ χωριὸν του εἶναι 15 μονάχα παιδιά. Τὸ προσωπικὸν θὰ εἶναι ἀπὸ ὅλους τοὺς διδασκάλους καὶ ὁ Ἐπιθεωρητὴς εἶναι ὁ ἀρμόδιος νὰ καθοδηγῆ τὸν διδάσκαλον καὶ νὰ ρυθμίξῃ τὸ ζήτημα τῆς παραμονῆς τοῦ οἰκονομικῶς διδασκάλου εἰς τὸ μονοτάξιον ἀνάλογα μὲ τὰς ἀνάγκας, ποὺ παρουσιάζονται.

Διὰ τὰς ὥρας τῆς διδασκαλίας ἔχω νὰ προσθέσω, ὅτι τὰ κύρια μαθήματα θὰ γίνονται εἰς ὀλοκλήρους ὥρας.

Ἄν εἶχομεν σχολεῖον ἐργασίας, θὰ ἦτον αὐτόματος ἡ λύσις τῶν προβλημάτων τοῦ μονοταξίου. Μὰ πρότυπον τέτοιον Ἑλληνικὸν δὲν ἔχομεν καὶ δὲν ἠξεύρω, ἂν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπῃ καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἐδόθη ἡ ὀλοκληρωτικὴ διαμόρφωσις τοῦ σχολείου αὐτοῦ.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Σύρου κ. Φίλιππος Ματαράγκας παρατηρεῖ κατόπιν τὰ ἀκόλουθα:

«Ο πρώτος τῶν κ. κ. εισηγητῶν ὑπεστήριξεν, ὅτι τὸ μονοτάξιον σχολεῖον εἶναι ὁ ἰδανικὸς τύπος σχολείου καὶ ὅτι, συγκρινόμενον τοῦτο πρὸς τοὺς λοιποὺς σχολικοὺς τύπους, παρουσιάζει πολλὰ πλεονεκτήματα. Διὰ τὸ εἶναι ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συγκρίσεως ὀφθόν, πρέπει νὰ συγκριθοῦν τὰ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα αὐτῶν πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν σχολικῶν τύπων. Οὗτοι θὰ ἀποδειχθῆ, ποῖος τύπος παρουσιάζει τὰ περισσότερα πλεονεκτήματα καὶ τὰ ὀλιγώτερα μειονεκτήματα. Τοῦτο θὰ ἐπιχειρήσωμεν τώρα νὰ κάωμεν. Καθ' ἡμᾶς τὸ μονοτάξιον σχολεῖον παρουσιάζει τὰ ἑξῆς μειονεκτήματα :

1) Ἀνεπάρκειαν χρόνου πρὸς διδασκαλίαν πάντων τῶν μαθημάτων, λόγφ τῆς κατανομῆς αὐτοῦ εἰς τρία ἢ τέσσαρα τμήματα.

2) Πολλὴν σιωπηρὰν ἀπασχόλησιν, θόρουβον τῶν μαθητῶν τῶν ἀπασχολουμένων τμημάτων καὶ διαταραχὴν τῆς διδασκαλίας τοῦ διδασκομένου τμήματος.

3) Ἀταξίας τῶν ἀνεπιτηρήτων μαθητῶν καὶ τῶν ἐνφοριτερον ἐτοιμαζόντων τὴν ἐργασίαν των.

4) Χαλάρωσιν τῆς πειθαρχίας.

5) Ἐλαχίστην, εὐκαιρίαν πρὸς διάγγωσιν τῆς ἀτομικότητος τῶν μαθητῶν, ἰδίᾳ ὅταν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶναι μέγας, λόγφ τῆς διαρκοῦς ἀπασχολήσεως τοῦ διδασκάλου μετὰ τὴν διδασκαλίαν πάντων τῶν μαθημάτων τοῦ τμήματος.

6) Ὑπέρομετρον καταπόνησιν τοῦ διδασκάλου. Πάντα τὰ ἀνωτέρω μειονεκτήματα εἶναι πλεονεκτήματα τοῦ πολυτάξιου σχολείου καὶ τῶν ἑτέρων σχολικῶν τύπων.

Ὡς πλεονεκτήματα τοῦ μονοτάξιου σχολείου δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ ἐνότης εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας, διότι ἀμφότερα διεξάγονται ὑφ' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου. Τὸ πλεονέκτημα ὅμως τοῦτο τὸ ἔχει καὶ τὸ πολυτάξιον scho-

λείον, ὅταν ἕκαστος διδάσκαλος παρακολουθῇ τοὺς μαθητὰς του ἀπὸ τάξεως εἰς τήν.

2) Διάγνωσης τῆς ἀτομικότητος τῶν μαθητῶν καὶ προσαρμογῆ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας πρὸς ταύτην. Διὰ τὴν διάγνωσιν ὅμως ταύτην δὲν διατίθεται χρόνος ἐπαρκής. Εἰς τὸ πολυτάξιον σχολεῖον μὲ τὴν παρακολούθησιν τῆς τάξεως ὁ παρεχόμενος χρόνος εἶναι περισσότερος.

3) Ἀρτιότερος ἐν αὐτῷ καταρτισμὸς τοῦ διδασκάλου.

4) Ἡ ἀθνητία τοῦ διδασκάλου.

5) Μικρὸς ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐκάστου τμήματος, ἀλλὰ χρόνος ὀλίγος καὶ διὰ τοῦτο τὸ πολυτάξιον ὡς διαθέτον περισσότερον χρόνον εἶναι πλεονεκτικότερον.

6) Πολλὰ σιωπηρὰ ἀπασχολήσεις, αἵτινες ἔχουν μεγάλην παιδευτικὴν ἀξίαν. Αἱ σιωπηρὰ ἐργασία ἔχουν ἀξίαν, ὅταν γίνονται μὲ ἐπιμέλειαν καὶ ἀκριβείαν καὶ ἐλέγχονται. Εἰς τὸ μονοτάξιον σχολεῖον, ἐφόσον δὲν ἐλέγχονται καὶ τοῦτο καθίσταται ἀδύνατον λόγῳ ἐλλειψέως χρόνου, χάνουν τὴν παιδαγωγικὴν τῶν ἀξίαν.

7) Οἱ εὐφρέστεροι τῶν μαθητῶν προάγονται εἰς γνώσεις, ἐπειδὴ ἀκούουν ἐπαναλαμβανόμενα πολλάκις τὰ αὐτὰ πράγματα καὶ οὕτω ἀποκτοῦν ἀσφάλειαν γνώσεων.

8) Ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοτάξιου σχολείου ἐξάσκει μεγαλύτεραν ἠθικὴν ἐπίδοσιν ἐπὶ τῶν μαθητῶν του καὶ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου.

9) Ἀνάπτυξις οἰκογενειακοῦ πνεύματος.

10) Εὐνοϊκότερα συνθήκαι πρὸς δημιουργίαν σχολικῆς ζωῆς καὶ ἐφαρμογῆν τῶν ἀρχῶν τοῦ σχολείου ἐργασίας.

Πάντα τὰ πλεονεκτήματα τοῦ μονοτάξιου σχολείου, πλὴν τῶν τῶν σάφων, εἶναι πλεονεκτήματα καὶ τῶν λοιπῶν σχολικῶν τύπων.

Ἐκ πάντων τούτων συνάγεται, ὅτι τὸ μονοτάξιον σχολεῖον, ὡς παρουσιάζον περισσότερα μειονεκτήματα καὶ ὀλιγώτερα πλεο-

νεκτήματα ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς λοιποὺς σχολικοὺς τύπους, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ιδεώδης τύπος σχολείου. Εἶναι δημιούργημα τῆς διαστορᾶς τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν διαφόρων κρατῶν. Εἶναι λοιπὸν σχολεῖον ἀνάγκης καί, ἐπειδὴ δὲν ἴμπορεῖ νὰ ἀντικατασταθῆ δι' ἄλλου τύπου, εἶναι ἀπαραίτητον καὶ ἐπομένως καὶ χρησιμώτατον.

Τὸ μονοτάξιον σχολεῖον δὲν πρέπει νὰ ὑστερῇ εἰς ἀριθμὸν τάξεων τῶν λοιπῶν σχολικῶν τύπων. Ὁ περιορισμὸς τῶν τάξεων τοῦ σχολείου τούτου σὲ τέσσαρας εἶναι ἀντιδημοκρατικός. Ἐν τῷ προσωπικῶν δὲν εἶναι ἱκανόν, ἄς ληφθῆ κυβερνητικὴ μέριμνα πρὸς ἀπόκτησιν ἱκανωτέρου τοιοῦτου. Αἱ τάξεις πρέπει νὰ ἀποτελοῦν τρία τμήματα. Δὲν εὐρίσκομεν κανένα σύνδεσμον μεταξύ τῶν μαθημάτων τῆς Β' τάξεως καὶ τῶν μαθημάτων τῆς Γ' καὶ Δ'. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τοῦ μονοτάξιου σχολείου δὲν πρέπει νὰ εἶναι μικρότερος τῶν 10 καὶ μεγαλύτερος τῶν 40. Τὸ διδασκῆριον αὐτοῦ πρέπει νὰ ἀποτελῆται ἐκ τῆς αἰθούσης τῆς διδασκαλίας, τῆς αἰθούσης τοῦ ἐργαστηρίου καὶ τῆς κατοικίας τοῦ διδασκάλου. Ὁ σχολικὸς κῆπος εἶναι ἀπαραίτητος. Ἀπαραίτητα πρέπει νὰ θεωρηθοῦν καὶ τὰ σχολικὰ λουτρά. Πρέπει ἐπίσης νὰ εἶναι τούτο ἐφοδιασμένον μὲ πλούσια διδακτικὰ ὄργανα, βιβλιοθήκην τῶν μαθητῶν καὶ βιβλιοθήκην τοῦ διδασκάλου.

Τὸ μᾶλλον πρὸς τὸν σχολικὸν τοῦτον τύπον προσαρμοζόμενον πρόγραμμα εἶναι τὸ κατὰ συγκεντρωτικὰς ἐνότητας συνανηχουσῶν γνώσεων, ὅσον ἀφορᾷ τὰς τέσσαρας πρώτας τάξεις. Διὰ τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις ἡ ὕλη πρέπει νὰ εἶναι προβληματοποιημένη κατὰ μαθήματα καὶ διατεταγμένη κατὰ μεγάλας ἐνότητας. Πρέπει νὰ ὑπάρχη ἴδιον πρόγραμμα διὰ τὰ σχολεῖα τῶν χωρίων καὶ ἴδιον διὰ τὰ σχολεῖα τῶν πόλεων. Θὰ εἶναι τούτο κοινὸν διὰ τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις τῶν σχολείων τῶν χωρίων καὶ τῶν πόλεων. Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀναγνώσεως καὶ Γραφῆς δὲν πρέπει νὰ ἀρχί-

ζουν τὸν δεύτερον χρόνον, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ πρώτου, διότι εἶναι δεξιότιτες καὶ ὅσοι ἐνωρίτερον ἢ διδασκαλία αὐτῶν ἀρχίζει, τόσοι μονιμώτεροι γίνονται. Ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων τούτων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐπιτυχῆ ἢ ἀτυχῆ χρησιμοποίησιν τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας αὐτῶν. Ὡς καταλληλοτέραν μέθοδον προκρίνομεν καὶ ἡμεῖς τὴν Μοντεσσόρειον. Ὡς μέθοδον διδασκαλίας διὰ τὸ μονοτάξιον σχολεῖον προκρίνομεν τὴν τοῦ σχολείου ἐργασίας. Ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοταξίου σχολείου πρέπει νὰ εἶναι προσωπικότης. Οὔτε πολὺ νέος καὶ ἀπειρος, ἀλλὰ οὔτε καὶ πολὺ γηραιὸς πρέπει νὰ εἶναι καὶ νὰ μετατίθεται μετὰ ἐξαιτίαν εἰς σχολεῖα ἄλλου τύπου. Τὸ φύλον τοῦ διδασκάλου δὲν παίζει κανένα ρόλον. Ἐξ ἴσου, κατ' ἐμέ, κατάλληλοι εἶναι καὶ οἱ ἄρρενες καὶ αἱ θήλειαι. Ὑπάρχουν ἄρρενες κατάλληλοι διὰ τὸ μονοτάξιον σχολεῖον, ὅπως ὑπάρχουν καὶ θήλειαι, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἀκατάλληλοι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἐφόσον τὸ μονοτάξιον σχολεῖον θὰ ἐργάζεται κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐργασίας, οὐδὲν διδακτικὸν βιβλίον πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ μαθηταὶ πλὴν τῶν Ἀναγνωστικῶν, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ εἶναι ἐν διὰ τὴν Γ' καὶ Δ' τάξιν καὶ ἐν διὰ τὴν Ε' καὶ ΣΤ' καὶ μόνον τῆς Δημοτικῆς γλώσσης. Ἀντὶ τῶν βοηθητικῶν βιβλίων πρέπει νὰ ὑπάρχη ἐν ἐκάστῳ σχολείῳ πλουσία μαθητικὴ βιβλιοθήκη, εἰς τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ καταφεύγουν οἱ μαθηταὶ πρὸς ἐπεξεργασίαν τῶν διδομένων θεμάτων καὶ τὴν λύσιν τῶν ἀποριῶν τῶν. Συμφωνοῦμεν πλήρως πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν κ. κ. Εἰσηγητῶν προταθέντα πρὸς βελτίωσιν τοῦ μονοταξίου σχολείου μέτρα, πλὴν: 1) τῆς λειτουργίας μονοταξίων σχολείων μετὰ 4 τάξεις καὶ 2) τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀναγνώσεως καὶ Γραφῆς κατὰ τὸ δεύτερον σχολικὸν ἔτος».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Σεργῶν κ. Β. Οἰκονομίδης ὑποβάλλει μετὰ τοῦτο τὰς ἀκολούθους παρατηρήσεις:

Τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Συνέδρια τοῦ 1930

«Θέλω τὸ μονοτάξιον Δημοτικὸν σχολεῖον μὲ ἕξ τάξεις καὶ μὲ ἀριθμὸν μαθητῶν μέχρι 40. Ἐκ τῶν διδασκομένων μαθημάτων τοῦ δέον νὰ τονωθοῦν περισσότερο τὰ φυσιογνωστικὰ καὶ ἡ χειροτεχνία. Ἀπὸ τοῦ Μαΐου καὶ πέραν αἱ ἐργασίαι τῶν μονοταξίων σχολείων φρονῶ, ὅτι πρέπει νὰ περιορίζωνται μόνον εἰς τὰς προμεσημβρινὰς ὥρας, τὸ δὲ ἑσπέρας νὰ διατίθεται διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ σχολικοῦ κήπου, δι' ἐκδρομὰς καὶ περιπάτους, ὅπου θὰ δίδεται καιρὸς εἰς τὸν διδάσκαλον νὰ κάμνη ἐπ' εὐκαιρίᾳ διδασκαλίας. Πρέπει ἐπίσης νὰ ὀργανωθοῦν οἱ μαθηταὶ εἰς κοινότητες, αἱ ὁποῖαι θὰ φροντίζουν διὰ τὴν σχολικὴν καθαριότητα, διὰ τὸν σχολικὸν κήπον, διὰ τὴν τακτοποίησιν τῶν σχολικῶν ἐπίπλων, διὰ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς σχολικῆς τάξεως, διὰ τὴν ἀλληλοδιόρθωσιν τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν καὶ διὰ κάθε ἄλλην ἐργασίαν, ἡ ὁποία θὰ ἀπησχόλει τὸν διδάσκαλον καὶ τὴν ὁποίαν δύνανται νὰ ἐκτελέσουν οἱ μαθηταί. Ἐπίσης οἱ μαθηταὶ πρέπει νὰ ἐξοικειωθοῦν εἰς τὴν τέλει ἐφορῶν σχολικῶν, τὰς ὁποίας θεωρῶ ἀπαραίτητους διὰ τὴν σχολικὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν κοινωνικῶν ἀρετῶν. Θεωρῶ σκοπιμώτερον νὰ ἐγκρίνωνται περισσότερα ἀναγνωστικὰ βιβλία ἀπὸ ὅσα ἐγκρίνονται τώρα δι' ἐκάστην τάξιν, καὶ τοῦτο ἵνα ὁ διδάσκαλος ἔχη νὰ ἐκλέξη μεταξὺ μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ τὸ καλύτερον. Τὸ Β' μέρος τοῦ Ἀλφαβηταρίου τὸ θεωρῶ περιττόν· διότι διὰ τῆς προσθήκης ἑνὸς ἢ δύο τυπογραφικῶν φύλλων συνεχοῦς ἀναγνώσεως εἰς τὸ Ἀλφαβητάριον τοῦ Α' μέρους τὸ ζήτημα θὰ ἐλύετο ἀνευ οὐδεμιᾶς ζημίας τῶν μαθητῶν. Εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἕδρασις μαθητικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ βιβλιοθηκῶν διὰ τοὺς διδασκάλους. Πρέπει τέλος νὰ καταργηθοῦν αἱ κατ' οἶκον ἀνατιθέμεναι ἐργασίαι εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν μονοταξίων, διότι διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοιούτων ἐργασιῶν ἐν αὐτῷ τῷ σχολείῳ διατίθεται ἄφθονος χρόνος».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Φιλιατῶν κ. Ἰ. Φωτόπουλος λέγει μετὰ τοῦτο τὰ ἀκόλουθα:

«Σχετικά μὲν μὲ τὰ μέχρι τοῦδε λεχθέντα περὶ τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας ἐν τῷ μονοταξίῳ Δημοτικῷ σχολείῳ ἔχω νὰ παρατηρήσω τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ πρακτικὴ ἀξία τοῦ σχολείου ἐργασίας εἶναι σχετικὴ καὶ ἀνάλογος πρὸς τὴν φύσιν τῶν μαθητῶν, τὸ εἶδος τοῦ σχολείου καὶ τὴν διδακτικὴν ὕλην.

2) Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἐπιβάλλει καὶ προφορικὴν διδασκαλίαν, ἣ ὁποία πάλιν προϋποθέτει ἀνάλογον εἰδικὴν μόρφωσιν τοῦ προσωπικοῦ.

3) Ἐπειδὴ αἱ νέαι ψυχολογικαὶ θεωρίαι δὲν ἐδημιούργησαν ἀκόμη ἀνάλογον Παιδαγωγικὴν Ἐπιστήμην, ἀλλ' εὐρισκόμεθα εἰς τὸ στάδιον τῶν πειραματισμῶν καὶ τῆς ψηλαφήσεως, κρίνομεν σκόπιμον νὰ δίδεται ὁ παλαιὸς προσανατολισμὸς τῆς Εἰδικῆς Διδακτικῆς τοῦ παλαιοῦ σχολείου μέσα εἰς τὸ πλάσιον τῶν ἀρχῶν τοῦ Σχολείου Ἐργασίας.

4) Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Αὐτοδιοίκησιν πιστευόμεν, ὅτι δὲν ἔχει παρὰ σχετικὴν ἀξίαν διὰ τὸ δημ. σχολεῖον καὶ μάλιστα τὸ μονοτάξιον. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς δὲ πρέπει νὰ περιορίζεται εἰς ζητήματα : καθαριότητος, τάξεως, φιλανθρωπίας καὶ ἀλληλεγγύης, πρὸ παντὸς δὲ πρέπει δι' αὐτῆς νὰ ἀναπτύσσεται εἰς τὴν ψυχὴν τῶν μαθητῶν τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης διὰ τὴν τιμὴν τῆς τάξεως καὶ γενικὰ τοῦ σχολείου.

Σχετικὰ τώρα μὲ τὰ λεχθέντα περὶ τοῦ προσωπικοῦ ἔχω νὰ παρατηρήσω τὰ ἀκόλουθα :

1) Παρίσταται ἄμεσος ἀνάγκη τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ προσωπικοῦ, ποῦ δὲν ἔχει τοῦλάχιστον ἀπολυτήριον Γυμνασίου.

2) Ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοταξίου πρέπει νὰ μετατίθεται μετὰ ὠρισμένην χρονικὴν περίοδον, διότι φθείρεται ταχέως. Ἐφόσον δὲ εἶναι καὶ πρακτικῶς ἐφαρμόσιμον, οὐδεὶς πρέπει νὰ διορίζεται εἰς

τὸ μονοτάξιον, ἂν δὲν ὑπηρετήσῃ πρῶτον ἐπὶ δύο ἔτη τοῦλάχιστον εἰς ἄλλο εἶδος σχολείου. Ἐπὶ πλέον ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοταξίου πρέπει νὰ λαμβάνῃ ἐπίδομα.

3) Διὰ τὸν πληρέστερον καταρτισμὸν τῶν δημοδιδασκάλων θεωρῶ ἀναγκαῖον τὰ Διδασκαλεῖα νὰ γίνουσι διτάξια μὲ προσὸν διὰ τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις τὸ ἀπολυτήριον τοῦ Γυμνασίου.

4) Τὰ Διδασκαλεῖα τῶν θηλέων πρέπει νὰ παύσονται νὰ λειτουργοῦν, διότι τὸ προϊόν των εἶναι ἀκατάρτιστον ἀπὸ κάθε ἀποψιν. Τὰ Διδασκαλεῖα πρέπει ἐφεξῆς νὰ εἶναι μεικτά.

5) Ὁ καταρτισμὸς τῶν Διδασκαλείων δεόν νὰ εἶναι πλήρης ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς, οἱ δὲ Διευθυνταὶ των, ἐκλεγόμενοι μεταξὺ τῶν ἀρίστων νέων καὶ συγχρονισμένων παιδαγωγῶν μας, πρέπει νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα τῆς ἀπολύτου ἐκλογῆς τοῦ προσωπικοῦ, τόσον τοῦ Διδασκαλείου, ὅσον καὶ τοῦ προτύπου.

6) Οἱ δόκιμοι δημοδιδάσκαλοι πρέπει νὰ προσλαμβάνουσι καὶ στοιχεῖα ἐθιμοτυπίας καὶ γενικῶς συμπεριφορᾶς πολιτισμένου ἀνθρώπου καὶ δὴ ὄχι μὲ ἀπλὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ μὲ ἐπιβίωσιν καὶ ἀσκήσιν. Εἶναι κατὰ ἀπαραίτητον, διὰ νὰ ἀποβοῦν πραγματικοὶ ἐκπολιτιστικοὶ παράγοντες εἰς μίαν ἀμόρφωτον Κοινωνίαν. Πρὸς τοῦτο, καθὼς καὶ χάριν τῆς αὐτοδιοικήσεως, ἀνάγκη νὰ γίνουσι τὰ Διδασκαλεῖα οἰκοτροφεῖα. Εἰς τὴν θεωρητικὴν δὲ μόρφωσιν τοῦ διδασκάλου πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τὸ μάθημα τῆς Κοινωνιολογίας, καθὼς καὶ Στοιχεῖα τῆς Φιλοσοφίας.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Λαγκαδᾶ κ. Γεώργιος Π. Κοσκίνης ἀνακοινώνει τὰς ἀκολουθούσας παρατηρήσεις:

«Ὅσα θὰ εἰπῶ, δὲν εἶνε ἠντηλημένα μόνον ἀπὸ τὴν πολυετῆ πείραν Ἐπιθεωρητοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ δέκα ἐπτά ἐτῶν μου πείραν ὡς διδασκάλου μονοταξίου σχολείου καὶ μάλιστα ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ

σχολείου, τὸ ὁποῖον ἐλειτούργει κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια μὲ ἕξ τάξεις καὶ ἄνω τῶν 90 μαθητᾶς καὶ εἰς τὸ ὁποῖον εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ ἔχω μαθητᾶς καὶ παιδιά τῶν μαθητῶν μου. Ἐξετάζω κατὰ σειράν τὰ ἐρωτήματα, τὰ σχετικὰ μὲ τὸ θέμα, ἐπειδὴ δυστυχῶς ἡ ὥρα εἶναι περιορισμένη.

1. **Ἀριθμὸς μαθητῶν καὶ τάξεων.** Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι, ὅσον μικρότερος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, τόσο καλυτέρα, θετικώτερη καὶ ὀλιγώτερον κουραστικὴ ἐργασία γίνεται εἰς ὄλα τὰ σχολεῖα καὶ περισσότερον εἰς τὸ μονοτάξιον. Δὲν πρέπει ὁμοίως, μού φαίνεται, νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει μας τὸ ἀπολύτως καλόν, ἀλλὰ ἐκεῖνο πού ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας τοῦ Κράτους ἠμποροῦμεν νὰ ἐπιτύχωμεν. Διότι δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ὅλοι σας ἠξεύρετε, πῶς εἰς πολλάς, ἂν μὴ ὅλας τὰς περιφέρειάς καὶ ἰδίως εἰς ἐκείνας, πού ἔχουν προσφυγικούς συνοικισμούς, ὑπάρχουν χωριά, καὶ δόκκληροι κοινότητες, καὶ πρωτεύουσαι κοινοτήτων ἀκόμη, πού δὲν ἔχουν καθόλου σχολεῖα, διότι ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους δὲν ἀντέχει, ἀδιάφορον διὰ ποῖον λόγον, νὰ ἰδρυθοῦν τὰ σχολεῖα, πού ἔχομεν ζητήσῃ. Εἰς τὴν ἰδικήν μου περιφέρειαν ἔχω πολλοὺς τέτοιους συνοικισμούς, μέσα εἰς τοὺς ὁποίους καὶ δύο πρωτεύουσας κοινοτήτων. Κατὰ τὴν γνώμην μου μονοτάξιον σχολεῖον, ἐφόσον δὲν εἶναι εἰς ξενόφωνον συνοικισμόν, ἠμπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ πολὺ καλὰ μὲ 6 τάξεις καὶ μὲ 60—70 μαθητᾶς. Μονοτάξιον μὲ 4 τάξεις τὸ ἀποκλείω καὶ ἀπὸ τὸ τελευταῖον χωρίον. Δὲν τὸ θεωρῶ σχολεῖον ἐκπληρωθὸν τὸν προορισμὸν του.

2. **Ποῖον διδασκάλων.** Ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοταξίου πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ τοὺς καλύτερους ἀπὸ ἀπόψεως ἐργατικότητος, θελήσεως, μορφώσεως, σωματικῆς καταστάσεως, χαρακτῆρος καὶ ἠθικῆς διδασκάλους. Τὰ προτερήματα αὐτὰ εἶναι ἀπαραίτητα, διότι τὸ καθαρῶς σχολικόν του ἔργον εἶναι βαρύτερον καὶ αὐτὸς πράγματι ἀπὸ ὅλους

τοὺς ἄλλους διδασκάλους περισσότερο εἶναι ἐντεταλμένοι νὰ θύσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων. Ἄλλὰ, διὰ νὰ τὴν θύσῃ, πρέπει καὶ νὰ θέλῃ καὶ νὰ ἔχη ψυχὴν. Εἶναι ἀπαραίτητα ἀκόμη, διότι εἶναι τόσον γνωστὴ εἰς ὄλους μᾶς ἢ πολυμεροῦς καὶ ποικίλη ἐπίδρασις τοῦ διδασκάλου, τοῦ μόνου συνηθέστατα γραμματισμένου εἰς τὸ χωρὶ καὶ μόνου ἐκπροσώπου τῆς Πολιτείας, ὥστε θεωρῶ περιττὸν νὰ ἐπιμείνω εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ποῖος τώρα θὰ εἶναι αὐτὸς ὁ διδάσκαλος; Μολονοὶ ἀκριβεῖς κανόνες, δὲν ἠμποροῦν νὰ δοθοῦν, διότι καὶ μέσα εἰς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους θὰ ὀρίσω κατωτέρω, ὑπάρχουν ὀκνηροὶ καὶ ἀνίκανοι καὶ ἄψυχοι καὶ μέσα εἰς τοὺς ἄλλους κατάλληλοι, ἐγὼ νομίζω, ὅτι ὁ διδάσκαλος αὐτὸς πρέπει νὰ ἔχη μόρφωσιν Διδασκαλείου, νὰ μὴν εἶναι πολὺ γέρον, νὰ μὴν εἶναι ἄπειρος, ἀλλὰ μὲ πείραν τοῦλάχιστον τριετῆ καὶ νὰ μὴν εἶναι διδασκάλισσα. Εἰς τὸν πολὺ γέροντα, καὶ ἂν τὸ πνεῦμα εἶναι πρόθυμον, ἢ σὰρξ θὰ εἶναι ἀσθενής. Ὁ πρωτόπειρος, ὅπως ἕως τώρα τοῦλάχιστον μᾶς τὸν δίδουν τὰ Διδασκαλεῖα, θὰ πελαγώσῃ, μὴ γνωρίζων ἀπὸ ποῦ θὰ ἀρχίσῃ καὶ ποῦ θὰ τελειώσῃ. Ἡ διδασκάλισσα δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιβληθῇ, ὅπως πρέπει, οὔτε εἰς τοὺς μαθητάς, ἅμα ἰδίως εἶναι πολλοὶ καὶ μεγάλοι, οὔτε εἰς τὴν κοινωνίαν.

3. Βιβλία. Ἐπειδὴ ἡ Ἀνάγνωσις θὰ συνδιδάσκειται εἰς τὰ τμήματα Γ+Δ καὶ Ε+ΣΤ, πρέπει νὰ ἐγκρίνεται ἰδιαίτερον βιβλίον Ἀναγνωστικὸν διὰ τὰς τάξεις αὐτάς τοῦ μονοταξίου σχολείου, ἓνα κοινὸν διὰ κάθε τμήμα (Γ+Δ, Ε+ΣΤ), συντεταγμένον κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ ἐπαρκῇ διὰ τὰ δύο χρόνια. Καλύτερον ἐν τούτοις εἶναι νὰ ἐγκρίνωνται δύο κοινὰ καὶ νὰ γίνεται ἐναλλαγὴ τούτων κατ' ἔτος, διότι, ἂν διαβίβουν τὸ ἴδιον βιβλίον τὰ παιδιά καὶ τὰ δύο χρόνια, θὰ ἐπέρχεται ἀνία. Ἄλλα βιβλία βοηθητικὰ μαθητῶν θὰ χρειασθοῦν προβλήματα ἔτοιμα διὰ τὰς σιωπηρὰς ἐργασίας Ἀριθμητικῆς τῶν δύο ἀνωτέρων τμημάτων, Ἱστορίας, Θρησκευτικῶν Γεωγραφίας διὰ τὰς ἀνωτέρας τοῦλάχιστον τάξεις.

4. Διδακτέα ύλη και μέθοδος. Ἡ ύλη προσηρμοσμένη εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν κατὰ ποιὸν θὰ διαφέρει, ὅπως καὶ τώρα, ὄχι κατὰ πολὺ, οὔτε κατὰ ποιόν, οὔτε κατὰ ποσόν, ἀπὸ τὴν ὕλην τῶν πολυταξίων. Τὰ τμήματα μαθητῶν θὰ εἶναι 3 καὶ ἡ διδασκαλία συνδιδασκτική εἰς ὅσα καὶ τώρα μαθήματα καὶ τάξεις καὶ χωρισμένη εἰς τὰ ἄλλα, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι χωριστὴ διδασκαλία πρέπει νὰ γίνεται εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν ὄλων τῶν τάξεων, ἐνῶ τώρα αἱ Γ'+Δ' καὶ Ε'+ΣΤ' συνδιδάσκονται. Ἡ Ὀδικὴ θὰ συνδιδάσκειται εἰς ὅλας τὰς τάξεις καὶ ἡ Γυμναστικὴ θὰ διδάσκειται συστηματικὰ μόνον εἰς τὰς 4 ἀνωτέρας καὶ μαζί. Διὰ τὰς κατωτέρας ἀρκετὰ εἶναι αἱ ἐλεύθερα παιδιὰ. Ἡ ὕλη τῶν Θρησκευτικῶν τῆς Α'+Β' πρέπει νὰ μείνῃ, ὅπως ἔχει, μὲ τὰς πολὺ καταληπτὰς διὰ τὰ παιδιὰ προσευχὰς καὶ ἱστοριοῦλες, αἱ ὁποῖαι εἶναι σχετικαὶ μὲ τὰς μεγάλας χριστιανικὰς ἐορτὰς καὶ τὰς ὁποίας μὲ εὐχαρίστησιν μαθαίνουν τὰ παιδιὰ. Δὲν συμφωνῶ οὔτε μὲ ὅσους ὑπεστήριξαν, ὅτι εἶναι ἀκατάληπτοι, οὔτε μὲ ὅσους εἶπαν, ὅτι πρέπει νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ πρόγραμμα καὶ αὐτὰ καὶ ἄλλα θρησκευτικὰ μαθήματα, διότι δῆθεν δὲν μορφώνουν θρησκευτικὸν συναισθημα, ἐπειδὴ ἡ Θρησκεία εἶναι ζήτημα Γεωγραφικόν. Ἰσα-ἴσια, διότι ἡ Θρησκεία εἶναι ζήτημα Γεωγραφικόν καὶ κατ' ἀνάγκην τὰ Ἑλληνόπουλα θὰ γίνουν Χριστιανοί, εὐρισκόμεθα ἐμπρὸς εἰς μίαν πραγματικότητα καὶ πρέπει τὰ παιδιὰ νὰ μάθουν προσευχὰς τῆς Θρησκείας τῶν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς. Ἄν ἄλλως δὲν τοὺς διδάξωμεν ἡμεῖς τὰς καταληπτὰς αὐτὰς προσευχὰς, θὰ τοὺς διδάξουν οἱ γονεῖς τῶν τὰς ἀκατάληπτους «Βασιλεῦ οὐράνιε κ.λ.π.». Διὰ τὴν Γ'+Δ' τάξιν ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἤμποροῦσαν νὰ λείψουν μερικὰ κεφάλαια. Ἐξάπαντος ὅμως μετὰξὺ ἐκείνων, ποῦ θὰ διδάχθῶν, πρέπει νὰ εἶναι ἡ Δημιουργία τοῦ Κόσμου, ὁ Μωσαϊκὸς νόμος κ. λ. π. Εἰς τὴν Ε'+ΣΤ', ἂν φύγῃ ἀπὸ τὰ σχολεῖα ἡ Καθαρεύουσα, Ἐρμηνεῖα Περικοπῶν Εὐαγγελίου δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ.

Ἄντι τούτου θὰ γίνεται διδασκαλία σχετική με τὸ νόημα τῶν Ἐυαγγελίων τῶν Κυριακῶν. Διδασκαλία Γραμματικῆς πρέπει νὰ γίνεται, νὰ ἐκδοθῶν δὲ καὶ σχετικοὶ ὁδηγοὶ διδασκαλίας τῆς Γραμματικῆς τῆς Δημοτικῆς. Ἡ γνώμη, ὅτι δὲν πρέπει νὰ διδάσκεται ἡ Γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς, μοῦ φαίνεται ἄστοχος. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ Πολιτεία μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Δημοτικῆς εἰς τὰ σχολεῖα δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ εἰσαγάγῃ γλωσσικὴν ἀναρχίαν, ὥστε νὰ λέγῃ καὶ νὰ γράφῃ ὁ καθένας ὅ,τι θέλει (ἓνας π. χ. τίς, ἄλλος τές, ἄλλος τοὶ γυναῖκες κ. τ. λ.), ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ νὰ προσαπομόσῃ τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔξαιροεικὰ τὸ τυπικὸν τῶν βιβλίων πρὸς τὴν γλῶσσαν, ποῦ ὁμιλεῖται εἰς τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Γραμματικὴ εἶναι μιὰ γενικότης, ποῦ πρέπει νὰ βγαίῃ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἂν πρέπῃ παραμενοῦσης καὶ τῆς καθαρευούσης νὰ διδάσκωνται δύο Γραμματικαὶ συγχρόνως, ἐγὼ τὸ ἀποκλείω ἀπολύτως. Ποτὲ δὲν θὰ ἐμπεδωθῇ Γραμματικὴ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας. Μᾶλλον σύγχυσις ἐπέρχεται. Ἐυκολώτερον μοῦ φαίνεται διὰ τὸν μαθητὴν νὰ μάθῃ Γαλλικὴν καὶ Ἑλληνικὴν Γραμματικὴν μαζὶ παρὰ 2 Ἑλληνικὰς Γραμματικὰς. Τί θὰ γίνῃ τώρα; Θὰ μείνῃ ἡ καθαρευούσα; Ὅλοι συμφωνοῦμεν νὰ φύγῃ. Κάμνω ἐν τούτοις δειλὰ μίαν ἐρώτησιν. Ἄνταποκρινόμεθα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πραγματικότητα, ὅπως ἔχει τώρα, ἂν φύγῃ; Αὐτὸ τὸ παιδί, ποῦ τελειώνοντας τὸ δημοτικὸν σχολεῖον θὰ εὐρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διαβάσῃ τοὺς Νόμους τῆς Πολιτείας, τὰς ἐγκυκλίους καὶ διαταγὰς τῶν Ἀρχῶν, τὰς κλήσεις τῶν δικαστηρίων κ. λ. π., θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὰς ἐννοήσῃ; Ἡ δὲν πρέπει νὰ τὰς ἐννοῇ; Θὰ ἤμπορῇ νὰ παρακολουθήσῃ δίκας εἰς τὰ δικαστήρια, λειτουργίαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀγορεύσει εἰς τὴν Βουλὴν; Ἄν θεωρηθῇ, ὅτι εἶναι ἀνάγκη, ἐφόσον δὲν μεταβάλλεται ἡ γλῶσσα τῶν ἀνωτέρω, νὰ μείνῃ διὰ κάμποσα τοῖςλάχιστον χρόνια ἡ καθαρευούσα, νομίζω, ὅτι δὲν πρέπει νὰ συνδιδά-

σκεται τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν μὲ τὴν δημοτικὴν μαζί, οὔτε εἰς τὴν Ἀνάγνωσιν οὔτε εἰς τὴν Γραμματικὴν, ἀλλὰ νὰ διδάσκεται εἰς τὸ ἄνωτερον τμήμα κατὰ κύκλους τὸ ἓνα ἔτος ἡ Δημοτικὴ καὶ τὸ ἄλλο ἡ Καθαρεύουσα. Ἀπὸ τὴν ὕλην τῆς Γεωγραφίας τῶν δύο κατωτέρων τάξεων πρέπει νὰ ἀφαιρεθῇ ἡ διδασκαλία τοῦ Νομοῦ τοῦ μαθητοῦ, ὁ ὁποῖος νὰ διδάσκεται εἰς τὸ τμήμα Γ'+Δ'. Εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν ἡ ὕλη τῆς Α'+Β' πρέπει νὰ μείνῃ ὅπως ἔχει. Ἡ Γ' θὰ διδάσκεται μέχρι τοῦ 1000 ὅλας τὰς πράξεις, Ἡ Δ' ἄνω τοῦ 1000 ὅλας τὰς πράξεις μόνον τῶν ἀκεραίων. Ἡ Ε' τοὺς δεκαδικοὺς καὶ τὰ κλάσματα καὶ ἡ ΣΤ' τοὺς συμμιγείς, τὰς μεθόδους κ. λ. π. Τώρα ἄς ἴδωμεν, πότε θὰ γίνῃ ἡ διδασκαλία τῶν διαφόρων τμημάτων καὶ πόσον θὰ διαρκῇ καὶ ποῦ θὰ εὔρωμεν τὰς ὥρας, διὰ νὰ γίνῃ ἡ διδασκαλία τῆς Ἀριθμητικῆς ὅλων τῶν τάξεων χωριστά. Μᾶς χρειάζονται 4]2, 2]2 διὰ τὴν Γ'+Δ' ἀκόμη καὶ 2]2 διὰ τὴν Ε'+ΣΤ'. Θὰ πάρωμεν 1]2 ἀπὸ τὰ Θερησκευτικὰ τῆς Ε'+ΣΤ', τὰ ὅποια θὰ διδάσκωνται ἐβδομαδιαίως 2]2, 1]2 ἀπὸ τὴν Γλωσσικὴν διδασκαλίαν τῶν Γ'+Δ', ἡ ὁποία θὰ γίνεται εἰς 7]2 ἀντὶ τῶν 8]2, 1]2 (2]4) ἀπὸ τὴν Ὀδικὴν τῶν Α'+Β', ἡ ὁποία θὰ συνδιδάσκεται εἰς ὅλας τὰς τάξεις, καὶ 1]2 ἀπὸ τὴν Γυμναστικὴν τῆς Α'+Β', ἡ ὁποία δὲν θὰ γίνεται. Ἡ διδασκαλία θὰ γίνεται κατὰ 1]2 ὥρας. Τὸ ὑποστηριχθὲν παρὰ συναδέλφου, ὅτι τὰ ἡμίωρα δέον νὰ γίνουσι ὥρα, δὲν τὸ εὐρίσκω καλόν. Ἐχω τοῦναντίον τὴν γνώμην, ὅτι ἡ διδασκαλία γενομένη π. χ. σὲ 3]2 ὥρας ἐβδομαδιαίως φέρει εἰς ὀρισμένα μάλιστα μαθήματα ἀποτελέσματα καλύτερα διδασκαλίας ὁμοίως ὅχι 1]2 ὥρας μόνον, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀντιστοιχεῖ, ἀλλὰ καὶ 2 ὥραν. Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὴν διδασκαλίαν τῶν διαφόρων τμημάτων, ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ἓνα ἀπὸ τὰ δύο πρέπει νὰ γίνεται. Ἡ νὰ ὀρισθῇ, ἰδίως ὅταν οἱ μαθηταὶ εἶναι πολλοί, τὸ πρῶν νὰ γίνεται ἡ διδασκαλία τῶν 4 ἄνωτέρων τάξεων, χωρὶς νὰ προσέρχωνται αἱ 2 κατώτεροι, καὶ μετὰ μεσημβρίαν τῶν

δύο κατωτέρων μόνων προσερχομένων, ὥστε ὁ διδάσκαλος ἀπερίσπαστος νὰ ἐργάζεται καλύτερα, ἢ νὰ προσέρχονται ὄλαι αἱ τάξεις ὅπως καὶ τώρα, καὶ τὸ πρῶν καὶ μετὰ μεσημβρίαν, ἀλλὰ αἱ Α' + Β' νὰ σχολάζουν μετὰ τὸ διάλειμμα, δηλ. εἰς τὰς 10 τὸ πρῶν καὶ μετὰ μεσημβρίαν εἰς τὰς 3».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Σφακίων κ. Σωτήριος Κυριακίδης προσθέτει ἔπειτα τὰ ἀκόλουθα:

«Ἐπάνω εἰς τὰ λεχθέντα γενικῶς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ὑπὸ τῶν κ. κ. Εἰσηγητῶν καὶ τῶν προλαλησάντων κ. κ. συναδέλφων ἔχω νὰ εἶπω τὰ ἑξῆς: Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν, ὡς διεπιστώθη, ὁμίλησαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸν ἰδανικὸν τύπον τῶν τοιοῦτου εἶδους σχολείων, χωρὶς ποσῶς νὰ ἀναλογισθοῦν, ὅτι ἡ Πολιτεία ζητεῖ τὴν γνώμην καὶ τὴν πειρὰν μας διὰ τὴν τωρινὴν ἄμεσον βελτίωσιν αὐτῶν καὶ οὐχὶ τὴν μετὰ 10 καὶ 20 χρόνια τοιαύτην. Ὅλοι γνωρίζομεν τὴν στενόχωρον οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ Κράτους ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπάνταστον Μικρασιατικὴν συμφορὰν καὶ τὴν δυσφορίαν τοῦ στενάζοντος Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐκ τῶν φορολογιῶν, πού ζητεῖ τὸ Κράτος παρ' αὐτοῦ πρὸς θεραπείαν τῶν τόσων ἀπαραιτήτων ἀναγκῶν του. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει, κατὰ τὴν γνώμην μου, νὰ ζητῶμεν πράγματα μὴ κατορθωτὰ καὶ πολυτέλειαν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, ἀλλὰ νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν τωρινὴν ἐκ τῶν ἐνότων δυνατὴν βελτίωσιν. Δὲν εἶναι τόσον εὐκόλον, ὅπως μερικοὶ ἀξιότιμοι συναδέλφοι εἶπον, νὰ πετάξωμεν εἰς τὸν δρόμον μὲ μίαν κονδυλιά. τοὺς ἐξ ἀναγνωρίσεως διδασκάλους, πτωχοὺς οἰκογενειάρχας, οἱ ὅποιοι μοιραίως εὐρέθησαν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἐθυσίασαν τὰ καλύτερα χρόνια τῆς ζωῆς των διὰ τὴν διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Τοῦτο πρέπει, νὰ γίνῃ βαθμιαίως. Ὅταν τὸ Κράτος μετὰ τινα χρόνια θὰ ἔχη ἀναλάβει ἀπὸ τὸ οἰκονομικὸν γονάτισμα καὶ θὰ ἔχη ἀποκτήσει ἀρκετοὺς νέους πτυχιού-

χους διδασκάλους ἐκ πολυταξίων Διδασκαλείων, τότε πρέπει νὰ γίνη φυσιολογικῶς ἡ ἐγκαθάρσις τοῦ διδασκαλικοῦ κλάδου. Ἐν τῷ μεταξύ πρέπει ἡ Πολιτεία νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατόν βελτίωσιν τῶν εἰρημένων διδασκάλων τοῦλάχιστον τῶν νεωτέρων κατὰ τὴν ἡλικίαν ἐξ αὐτῶν, κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς, διὰ τὴν καρποφορωτέραν χρησιμοποίησιν των διὰ τина χρόνια εἰς τὰ σχολεῖά μας: Ὑποβάλλω διὰ τοῦτο τὰς ἐξῆς γνώμας μου:

α') Τὸ μονοτάξιον δημ. σχολεῖον δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ κατ' ἀνώτατον ὄρον περισσοτέρους τῶν 60 μαθητῶν, ἀλλ' οὐδ' ὀλιγοτέρους τῶν 25. Προτείνω νὰ μὴν ἐπιτρέπεται ἡ σύστασις τοιοῦτων σχολείων μὲ 15 μόνον μαθητὰς, ὡς ἔχει ἡ σημερινὴ νομοθεσία, διὰ τὸν ἐξῆς παιδαγωγικὸν λόγον. Εἰς ἐκάστην τάξιν τοῦ εἰρημένου σχολείου ἀναλογοῦν 2—3 μαθηταί. Ἐὰν λόγῳ ἀσθενείας ἢ ἀπασχολήσεως ὑπὸ τῶν γονέων ἀπουσιάξῃ ἓνας ἐξ αὐτῶν ἢ καὶ πολλάκις δύο, ὡς συμβαίνει συχνὰ εἰς τὰς γεωργικὰς περιοχὰς, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐργασθῇ ὁ διδάσκαλος μὲ ὅλον τὸν ἀπαιτούμενον ἐνθουσιασμόν καὶ τὴν ἀπαιτουμένην μεθοδικότητα μὲ τὸν ἐναπομένοντα μοναδικὸν μαθητὴν, διότι δὲν θὰ βλέπῃ τοὺς καρποὺς τῆς ἐργασίας του πρὸς ἠθικὴν ἱκανοποίησιν του. Ἐὰν δὲ τύχῃ νὰ εἶναι καὶ ὀλίγον χονδροκέφαλος ὁ ἐναπομείνας μαθητὴς, τότε τὸ πρᾶγμα διὰ τὸν ἀτυχῆ διδάσκαλον θὰ εἶναι ἐκνευριστικὸν καὶ ἀπελπιστικόν. Δὲν θίγω τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ ἀπὸ οικονομικῆς ἀπόψεως, διότι δὲν εἶναι τῆς ἀρμοδιότητός μου, ἀλλ', ὡς ἐν ἀρχῇ εἶπον, ἀπὸ καθαρῶς παιδαγωγικῆς ἀπόψεως.

β') Πρέπει νὰ τοποθετῶνται εἰς τὸ μονοτάξιον μόνον πιτυχιῶχοι Διδασκαλεῖον καὶ μὲ πείραν διδάσκαλοι, προικισμένοι μὲ εὐστροφίαν πνεύματος καὶ σωματικὴν εὐεξίαν, οἱ ὁποῖοι νὰ λαμβάνουν πλὴν τῶν ἀποδοχῶν τοῦ βαθμοῦ των καὶ μικρὸν κρατικὸν ἐπίδομα. Ἐπὶ πλέον δὲ πρέπει νὰ λογίζεται ὁ συντάξιμος χρόνος τῆς ὑπηρεσίας των εἰς αὐτὸ κατὰ τὸ ἡμίλιον.

γ') Ὅπου δὲν ὑπάρχουν πτυχιούχοι ἢ δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ ὑπηρετοῦν καὶ μετὰ τὰς ἐνεργειακὰς διατάξεις τοῦ ψηφισθησομένου Νόμου οἱ ὑπηρετοῦντες ἤδη εἰς ἐκάστην ἐκπαιδευτικὴν περιφέρειαν τοιοῦτοι διδασκαλοὶ, τότε τὰ τοιούτου εἴδους σχολεῖα δεόν νὰ λειτουργοῦν διὰ τῶν ἐξ ἀναγνωρίσεως προερχομένων διδασκάλων μὲ 4 μόνον τάξεις. Οἱ μαθηταὶ τότε τῶν δύο ἀνωτέρων εἰ καὶ σὲ τάξεων θὰ φοιτοῦν εἰς τὰ πλησίον λειτουργοῦντα μὲ πτυχιούχους διδασκάλους σχολεῖα, ἐὰν ἢ ἀπόστασις δὲν εἶνε μεγαλυτέρα τῆς ἡμισείας ὥρας καὶ δὲν ὑπάρχουν φυσικὰ ἐμπόδια. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐλειτούργησεν ἄριστα καὶ μὲ ἱκανοποιητικώτατα ἀποτελέσματα, ὡς γνωρίζω, εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐπιθεωρητικῆς μου ὑπηρεσίας εἰργάσθην, διὰ τῶν ὑπὸ τῆς Κρητικῆς Πολιτείας ἰδρυθέντων κεντρικῶν ἢ ἀνωτέρων δημ. σχολείων. Εὐχρῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἐὰν εἰσήγето, ὅπου αἱ περιστάσεις τὸ ἐπιτρέπουν τὸ σύστημα τοῦτο, ὅποτε καὶ ἡ παιδευσὶς θὰ ἐγένετο τελειότερα καὶ ἡ ἀπόδοσις εἰς καρποὺς μεγαλυτέρα, διότι οὐδεὶς δύναται σοβαρῶς νὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι σχολεῖα μὲ πολλοὺς διδασκάλους καὶ κατ' ἀνάγκην μὲ ὅπως δήποτε πλουσιώτερα ἐποπτικά μέσα εἶναι τὰ τελειότερα καὶ καρποφορώτερα. Δὲν πρέπει νὰ λιμβύνη κανεὶς ὑπ' ὄψιν τὰ μονομοεῖ παρδείγματα καὶ ἐξαιρετικὰ μερικῶν μονοταξίων σχολείων εἰς κάθε περιφέρειαν, ποὺ μὲ ἀρίστους διδασκάλους ἀπέδωσαν εὐχάριστα ἀποτελέσματα. Τελειῶνων λέγω, ὅτι, ὅπως ὁ Λυκούργος κατὰ τὴν παλαιωτάτην ἐποχὴν ἐδανείσθη Νόμους ἀπὸ τὸν τότε Κρητικὸν πολιτισμὸν, τοιοῦτοτρόπως πρέπει καὶ σήμερον νὰ κάμῃ ἡ ἐκπαίδευσίς μας ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο. Π. 189

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Χαλκίδος κ. Γεώργιος Ἀραβώσης παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ χρησιμότης τοῦ μονοταξίου δημοτικοῦ σχολείου τοῦ λειτουργήσαντος μὲ 4 τάξεις καὶ τοῦ λειτουργούντος ἤδη μὲ 6 τάξεις

είναι προφανής, προφανεστάτη. Τὸ μονοτάξιον δημοτ. σχολεῖον τὸ λειτουργήσαν μὲ 4 τάξεις ἔδωκεν ἄλλοτε τὸ πρῶτον πτωχὸν καὶ ἀσθενὲς πνευματικὸν φῶς εἰς τὰ παιδιά τῶν κατοίκων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶχον τὴν τύχην νὰ ζοῦν εἰς μικρὰ καὶ ἀπόκεντρα χωρία καὶ ἀγροτικούς συνοικισμούς. Τὸ ἥδη λειτουργοῦν μονοτάξιον δημοτ. σχολεῖον ὡς ἑξατάξιον ἐνίσχυσε καὶ ἐμεγάλωσε τὸ πνευματικὸν τοῦτο φῶς διὰ τῆς παροχῆς γνώσεων περισσοτέρων καὶ ἀνωτέρων. Ἀπὸ ἔτους, ἀφότου ἢ ἐκπαίδευσις ἐγένετο ἑξαετής, τὰ παιδιά τῶν μικρῶν καὶ ἀπομεμονωμένων χωρίων τυγχάνουν ὅλα τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἀνωτέρας μορφώσεως, τῆς ὁποίας ἐτύγχανον ἄλλοτε 1 ἕως 2 τὸ πολὺ παιδιά τῶν εὐπόρων οἰκογενειῶν, αἱ ὅποια ἠδύναντο νὰ τὰ στείλωσιν εἰς πλησιέστερον ἢ ἀπομακρυσμένον Ἑλληνικὸν σχολεῖον.

2) Εἰς τὸ μονοτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον πρέπει νὰ ὑπηρετῆ καλῶς καὶ ἐνθουσιῶδης διδάσκαλος καὶ δὲν πρέπει εἰς αὐτὸ νὰ φοιτοῦν πλέον τῶν 50 μαθητῶν. Πρέπει νὰ εἶναι ἐφοδιασμένον μὲ ἐποπτικά μέσα καὶ σχολικὸν κήπον καὶ τὸ διδασκόμενον ὕλικόν του νὰ ἔχῃ συγκροτηθῆ εἰς μαθητικὰς κοινότητας αὐτοπροαγωγῆς καὶ αὐτοεξελιξέως.

3) Τὸ διδακτήριον πρέπει νὰ εἶναι κατὰλληλον καὶ νὰ περιλαμβάνῃ ἐκτὸς τῆς κατοικίας τοῦ διδασκάλου καὶ ἐν ἀκόμῃ δωμάτιον διὰ τὴν συνεργασίαν τάξεως ἢ ομάδος μαθητῶν. Εὐτυχῶς τὸ ζήτημα τῶν διδακτηρίων εὐρίσκεται ἐν τῇ λύσει του καὶ δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι σήμερον ἐπικρατεῖ ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ἑλλάδος ἕνας διδακτηριακὸς ὄργανισμός.

4) Τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων πρέπει νὰ εἶναι πλούσιον εἰς μαθήματα γεωργικοῦ καὶ κτηνοτροφικοῦ περιεχομένου. Τὸ 1]3 τῶν ὥρων τοῦ ἀναλυτικοῦ ἑβδομαδιαίου ὥρολογίου προγράμματος πρέπει νὰ καλύπτεται ὑπὸ ὥρων ὄχι ἀπλῆς καὶ μηχανικῆς ἀπασχο-

λήσεως τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ οὐσιαστικῆς καὶ ὁμαδικῆς ἐργασίας τούτου.

5) Ἡ μέθοδος, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἐπικρατῇ εἰς τὸ μονοτάξιον σχολεῖον, πρέπει νὰ εἶναι ἢ τοῦ σχολείου ἐργασίας. Ὅτι οἱ μαθηταὶ διὰ τῆς ἰδίας ἐρεύνης καὶ τῆς ἰδίας ἐργασίας ἀποκοτῶν καὶ μανθάνουν, τοῦτο εἶναι μόνιμον καὶ σταθερὸν καὶ εὐχάριστον. Ὅτι μανθάνουν καὶ ἀποκοτῶσι διὰ ξένης ἐπεμβάσεως καὶ ἐπιταγῆς, τοῦτο εἶναι προσωρινὸν καὶ φευγαλέον.

6) Εἰς τοὺς διδασκάλους πρέπει νὰ δοθῇ μία καθοδήγησις καὶ διαφώτισις εἰς τὴν χρῆσιν τῆς μεθόδου τοῦ σχολείου Ἐργασίας. Εἰς τὰ μονοτάξια σχολεῖα πρέπει νὰ διορίζωνται οἱ ἐκ τῶν νεωτέρων Διδασκαλείων ἐξελεθόντες καὶ μεμημένοι εἰς τὴν μέθοδον ταύτην.

7) Πολλὰ διδασκάλισσαι δύνανται ἀποτελεσματικῶς νὰ ἐργασθοῦν εἰς τὰ μονοτάξια σχολεῖα. Ἐὰν ὑπάρχουν διδασκάλισσαι ἀνίκανοι πρὸς τοῦτο, ὑπάρχουν καὶ ἄρρενες δημοδιδάσκαλοι ἐπίσης ἀνίκανοι. Ἄν ἡ γυναῖκα ὑστερῇ ἀκόμη εἰς ἐργατικότητα, ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ φύλου τῆς, τοῦ ἀνδρός, δὲν πταίει αὐτή, ἀλλὰ ὁ ἀνδρας, ὁ ὁποῖος διὰ μέσου τῶν αἰῶνων καὶ ἀπὸ τὴν πρωτόγονον ἀκόμη κατάστασιν του ἐκράτησεν αὐτὴν ἄδρανῆ καὶ δούλην.

Ὁ Ἐπιθεωρητῆς Ἰωαννίνων κ. Γεράσι. Σπετσιέρης παρατηρεῖ μετὰ τοῦτο τὰ ἀκόλουθα:

1) Τονίζει, ὅτι ἡ ἀξία τοῦ μονοτάξιου σχολείου εἶναι μεγίστη καὶ ὡς τοιαύτη καταφαίνεται, ἐὰν ἀντικρουθῇ τοῦτο οὐχὶ λεπτομερικῶς καὶ ἀπολύτως, ἀλλ' ὡς συνολικὸς καὶ μέγας κοινωνικὸς παράγων.

2) Ὅριζει τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν τούτου ὡς ἐξῆς: 10—30 μὲ ἓνα οἰονδήποτε ἄρρενα δημοδιδάσκαλον, 30—60 μὲ ἓν δευτερευμένον ἄρρενα δημοδιδάσκαλον, οὗτινος ὁ χρόνος τῆς ὑπηρε-

σίας, ἐφρόσον δὲν εἶναι ἐντόπιος, δέον νὰ λογίζεται ὡς ἠΰξημένος κατὰ τὸ ἥμισυ.

3) Τονίζει, ὅτι ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοταξίου δέον νὰ εἶναι πάντοτε ἄρρηγ καὶ μὲ γεωργικὴν μόρφωσιν. Διὰ τὴν γεωργικὴν δὲ μόρφωσιν ὅλων τῶν διδασκάλων ὡς καὶ διὰ τὴν ἀνωτέραν παιδαγωγικὴν συνιστᾷ, ὅπως τὰ Διδασκαλεῖα γίνουσι ἐξατάξια, ἵνα διδάσκονται καὶ ἀνώτερα Παιδαγωγικὰ εἰς ἄρρενας καὶ θήλειαι μαθητὰς, γεωργικαὶ δὲ καὶ λοιπαὶ πρακτικαὶ καὶ χειροτεχνικαὶ γνώσεις εἰς ἄρρενας καὶ Οἰκοκυρικὴ καὶ Νοσηλευτικὴ εἰς θήλειαι, καταργουμένων οὕτω τῶν μετεκπαιδύσεων Πανεπιστημιακῆς τε καὶ γεωργικῆς.

4) Λέγει, ὅτι αἱ διδασκάλισσαι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπηρετήσουν ἐπαρκῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς εἰς τὰ μονοτάξια, ἔνθα ἡ δρασις τοῦ διδασκάλου πρέπει νὰ εἶναι εὐρυτάτη, ἐσωσχολικὴ καὶ ἐξωσχολικὴ. Συνιστᾷ ὅμως, ὅπως κατὰ τὸ θέρος λειτουργοῦν ἐπὶ δύο μῆνας σχολεῖα κορασίων μικρῶν καὶ μεγάλων εἰς τὰ χωρία, εἰς ἃ διδασκάλισσαι μὲ ἐπιμίσηθιον δύνανται νὰ διδάσκουν ζητήματα ἀφορῶντα τὰ κοράσια καὶ μὴ διδαχθέντα ὑπὸ ἀρρένων διδασκάλων τοῦ σχολείου.

5) Κηρύσσεται κατὰ τῶν κεντρικῶν σχολείων καὶ λέγει, ὅτι ἕκαστος συνοικισμὸς πρέπει νὰ ἔχη τὸ ἐξαετὲς σχολεῖόν του, εὐχεται μάλιστα, ὅπως τοῦτο ταχέως ἐξελιχθῆ εἰς ἐπταετὲς.

6) Συνιστᾷ, ὅπως ἀπαγορευθῆ ἡ λειτουργία τῶν ἰδιωτικῶν δημοτικῶν σχολείων, ἵνα ὅλοι οἱ Ἑλληνοπαῖδες μορφώωνται ὁμοῦ, καθόσον εἰς τὰ ἰδιωτικὰ κυρίως φοιτοῦν ἐκεῖνοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους προέρχεται βραδύτερον ἢ ἡγέτις τάξις καὶ εἰς τοὺς ὁποίους οὐδέποτε ἄλλοτε παρέχεται ἡ εὐκαιρία νὰ συναναστροφοῦν τὰς λαϊκὰς μάζας, ἅς καὶ θὰ διοικήσουν.

7) Ἐπίσης συνιστᾷ, ὅπως παύσουν αἱ ἐπεμβάσεις τοῦ Γενικοῦ

Λογιστηρίου τουλάχιστον ὡς πρὸς τὴν πλήρωσιν τῶν θέσεων τῶν μονοταξίων δημοτικῶν, ἅτινα πολλάκις παραμένουν τελείως κλειστά.

8) Ὁμιλεῖ εἶτα διὰ τὰ βιβλία τῶν μαθητῶν. Εἰς τὴν Α' τάξιν δέον νὰ ἐφαρμόζεται τὸ σύστημα Μοντεσσόρι μὲ τινὰς τροποποιήσεις καὶ ἀναφέρει συγκεκριμένον παράδειγμα, ἐξ οὗ διαπιστοῦται ἡ πλήρης ἐπιτυχία τούτου. Κατόπιν τούτου μάλιστα λέγει, ὅτι ἀδιαφορεῖ καὶ διὰ τὸν τύπον τοῦ Ἀλφαβηταρίου. Τὸ Ἀλφαβητάριον τῆς Α' τάξεως καὶ τὸ Ἀναγνωστικὸν τῆς Β' δέον νὰ εἶναι ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον καθαρῶς τοπικιστικά, νὰ συντάσσονται ἐπιτοπίως, εἰ δυνατόν, καὶ ἀπαραιτήτως νὰ κρίνονται ὑπὸ ἐπιτροπῶν ἀπαρτιζομένων ἐξ ἐντοπίων κριτῶν. Τὰ Ἀναγνωστικά τῆς Γ' καὶ Δ' πρέπει νὰ πραγματεύονται γενικῶς τὸν ἐθνικὸν μας βίον καὶ νὰ εἶναι χωριστὰ διὰ πόλεις καὶ χωριστὰ διὰ χωρία, καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δὲ ὅμως πρέπει νὰ κáνουν ἀναλόγως λόγον δι' ἀμφοτέρω ταῦτα. Τὰ Ἀναγνωστικά τῆς Ε'—ΣΤ' δέον νὰ εἶναι εὐρύτερος κοινωνικῆς ἀξίας ἔργα. Θὰ ἀσχολοῦνται βαθύτερον μὲ τὸν Ἐθνικὸν μας βίον καὶ θὰ παραλληλίζουσι αὐτὸν μὲ τὸν παγκόσμιον. Τὰ λοιπὰ διδασκτικά βιβλία διὰ τοὺς μαθητὰς κρίνει ἐντελῶς περὶ τὰ κατόπιν μάλιστα τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ νεωτέρου σχολείου, τοῦ σχολείου ἐργασίας. Τονίζει ὅμως, ὅτι δέον νὰ πλουτισθῇ διὰ τοιούτων καὶ δι' ἄλλα ἀντίτυπα καὶ μὲ πολλὰς δι' ἕκαστον ζήτημα ἐκδόσεις ἢ σχολικὴ Βιβλιοθήκη. Ὁμιλεῖ ἐν σχέσει μὲ τὸ ζήτημα τῶν βιβλίων κειχωρισμένως δι' ἕκαστον μάθημα, ἤτοι διὰ τὰ Φυσιολογικὰ, τὰ φρονηματιστικά, τὴν Γεωγραφίαν καὶ λοιπὰ καὶ δέχεται μόνον τὴν ὑπαρξίν καταλλήλων γεωγραφικῶν χαρτῶν, ἐξ ὧν ὁ μαθητὴς θὰ δύναται νὰ ἐννοῇ καλῶς τὴν διάπλασιν τοῦ ἐδάφους ἐκάστου μέρους, καθόσον ἐκ ταύτης ἐξαρτάται καὶ ἡ κατανόησις τῶν λοιπῶν στοιχείων τοῦ μαθήματος.

9) Ὡς μέθοδον διδασκαλίας ὁρίζει τὴν τῶν σχολείων ἐργασίας

καὶ λέγει, ὅτι αὕτη δύναται ἀπὸ τοῦδε νὰ ἐφαρμοσθῆ καὶ μὲ τὰ ὑπάρχοντα μέσα.

10) Λέγει προσέτι, ὅτι παράπλευρος αἴθουσα πρὸς τὴν αἴθουσαν διδασκαλίας τοῦ μονοτάξιου θὰ ἦτο ἀπαραίτητος διὰ χειροτεχνικὰς ἐργασίας καὶ διὰ τὴν κατὰ βούλησιν ἐργασίαν τῶν μαθητῶν. Οἱ τοῖχοι ταύτης πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς πίνακες, ἐφ' ὧν θὰ γράφουν ἐλευθέρως οἱ μαθηταί.

11) Τονίζει, ὅτι τὸ μονοτάξιον εἶναι ὁ οἰκογενειακώτερος, παιδαγωγικώτερος, μορφωτικώτερος καὶ εὐχερέστερος ἀκόμη σχολικός μας τύπος, ὁ δὲ διδάσκαλος τούτου εἶναι πραγματικός διδάσκαλος καὶ ἀποβαίνει σπουδαιότατος κοινωνικὸς παράγων. Ἔχει τὴν γνώμην μάλιστα, ὅτι, καὶ ἵνα μὴ γεννῶνται διακρίσεις μεταξὺ τῶν διδασκάλων, καθ' ἣν στιγμὴν πάντες ἔχουν ἔναντι τῆς Πολιτείας καὶ τοῦ Νόμου δικαιώματα ἴσα, καὶ ἵνα ἡ μορφωτικὴ τοῦ μονοτάξιου ἀξία ἐπεκταθῆ τελείως ἐπὶ διδασκάλους καὶ μαθητάς, σκόπιμον ἴσως θὰ ἦτο, ὅπως καὶ τὰ σημερινὰ πολυτάξια δημοτικὰ μετετρέποντο παντοῦ εἰς μονοτάξια, καθόσον π. χ. ἐν ἑξατάξιον θὰ μετετρέπετο ἐν τῷ αὐτῷ διδακτηρίῳ καὶ μὲ τοὺς 6 διδασκάλους του εἰς 6 μονοτάξια, ἐν πεντατάξιον εἰς 5 κ. ο. κ.».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς δημ. σχολείων Μεσολογγίου κ. Γεώργιος Σπερνοβασίλης λέγει κατόπιν τὰ ἑξῆς:

«Ἡ εὐρεῖα καὶ ἐπιστημονικὴ ἀνάπτυξις τοῦ θέματος ὑπὸ τῶν κ. Εἰσηγητῶν ἔδωκεν ἤδη τὴν προσήκουσαν ἀπάντησιν εἰς τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν θέμα καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι, ἂν γίνωσιν, ὅσα οὗτοι ὑπέδειξαν, τὰ μονοτάξια σχολεῖά μας θὰ λειτουργήσωσιν ὀμαλώτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον. Δὲν θὰ παύσωσιν ὅμως δυστυχῶς νὰ ἔχωσιν ἀτελείας καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ λειτουργῶσι πλημμελῶς τὰ μονοτάξια σχολεῖά μας, ἀκριβῶς διότι εἶναι μονοτάξια, ἦτοι διότι καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ διδάσκαλος θὰ μοιράζωνται εἰς ἕξ (6)

καὶ ἀκόμη διότι ἀμφιβάλλω, ἂν θὰ εὐρεθῆ τὸ κατάλληλον προσω-
πικόν. Ἐὰν θελήσωμεν νὰ ὑποχρεώσωμεν τοὺς καλοὺς, ἀμφιβάλλω
ἂν θὰ τὸ ἐπιτύχωμεν, καὶ ἂν ἀκόμη τοὺς ἀμείβωμεν καλύτερον,
ὡς ἐπρότειναν οἱ Εἰσηγηταί. Καὶ ἂν δὲ τὸ ἐπιτύχωμεν, οὔτε ἐκεί-
νος, ποὺ θὰ ἔχη τοὺς 15 καὶ 20 μαθητάς, οὔτε καὶ ἐκεῖνος, ποὺ
θὰ ἔχη 30 ἢ 40 ἢ 50, θὰ μένουσιν εὐχαριστημένοι μετὰ τὴν ζωὴν των
εἰς τὰ χωρία ὑπὸ τὰς δυσμενεστάτας τῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς
ὁποίας ὡς γνωστὸν διάγουσιν. Εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι, ὅταν εἷς ὑπο-
χρεωθῆ νὰ ζῆ ἐκεῖ, ὅπου δὲν τοῦ ἀρέσκει, πλήττει, ἀπογοητεύεται
καὶ ἀποδίδει ἐλάχιστα, ὅσον καλὸς καὶ ἂν εἶναι. Φρονῶ διὰ τοῦτο,
ὅτι πρέπει νὰ συζητήσῃ τὸ συνέδριόν μας, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ
λείψουν παντελῶς τὰ μονοτάξια ἢ τοὺλάχιστον νὰ περιορισθοῦν
εἰς μικρὸν ἀριθμόν. Κατὰ τὴν γνώμην μου τοῦτο εἶναι δυνατόν
νὰ γίνῃ ὡς ἑξῆς: Ἐκάστη περιφέρεια εἶναι χωρισμένη διὰ φυσικῶν
ὄριων (βουνῶν, ποταμῶν κ. τ. λ.) εἰς μικρότερα τμήματα. Ἐκα-
στον τοιοῦτον τμήμα περιλαμβάνει ἀριθμόν τινα μονοτάξιων ἄνω
τῶν 10. Εἶναι δυνατόν τὰ μονοτάξια αὐτὰ νὰ συγχωνευθοῦν καὶ
ν' ἀποτελέσουν ἓν μέγαν πολυτάξιον, τοῦ ὁποῦ ἢ ἔδρα θὰ εἶναι
ἐκεῖ, ὅπου θὰ εὐρεθῆ τὸ γήπεδον διὰ τὴν ἀνάγεσιν πολυτάξιου
διδασκῆριου μετὰ οἰκοτροφείου. Λαμβάνομεν ὡς παράδειγμα ἓν
τοιοῦτον τμήμα, προκειμένου ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι καὶ δυνατόν
καὶ συμφέρον εἶναι νὰ γίνῃ τοῦτο. Ἄς λάβωμεν ἓνα τέως Δήμον,
ἂν θέλετε, μετὰ 12 μονοτάξια ἀριθμοῦντα περὶ τοὺς 600 μαθητάς.
Εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ 12 χωρία τοῦ τέως Δήμου θὰ ζητήσωμεν τὸ γή-
πεδον 100 στρεμμάτων καὶ ἄνω. Τὸ γήπεδον αὐτό, ἂν μὲν εἶναι
κοινοτικόν ἢ ἐκκλησιαστικόν, θὰ τὸ ἔχωμεν δωρεάν. Ἐὰν ἀνήκῃ
εἰς ἰδιώτας, θὰ τὸ ἀπαλλοτριώσωμεν καὶ θὰ τὸ πληρώσουσιν αἱ 12
κοινοτικαὶ ἀναλόγως τῶν πόρων των. Δυνατόν νὰ γίνῃ καὶ ἀνταλ-
λαγὴ μετὰ μικρότερα κοινοτικά ἢ ἐκκλησιαστικά. Δυνατόν ἐπίσης
νὰ ἐκποιηθοῦν τὰ κοινοτικά, διὰ νὰ πληρωθῆ τὸ ἰδιωτικόν. Ὅπως

δήποτε διὰ τὸ γήπεδον οὔτε πρέπει νὰ δαπανήσῃ τὸ Δημόσιον, οὔτε θὰ δαπανήσῃ. Ἄς ἴδωμεν τώρα, τί θὰ στοιχίσῃ τὸ κτίριον. Ἐκαστον τῶν 12 μονοταξίων θέλει τὸ διδακτήριόν του, διὰ νὰ λειτουργήσῃ ὡς μονοτάξιον. Δηλαδή θέλει τὴν αἴθουσαν καὶ δύο μικρότερα δωμάτια (κατοικία καὶ γραφεῖον διδασκάλου). Ἔτσι τὰ 12 θέλουν 12 αἰθούσας καὶ 24 δωμάτια, τὰ ὅποια, ἂν θέλετε, τὰ λογαριάζομεν καὶ αὐτὰ ὡς 12 αἰθούσας. Διὰ νὰ γίνῃ τώρα τὸ πολυτάξιον, τὸ ὅποιον θὰ ἔχῃ καὶ οἰκοτροφεῖον διὰ 600 μαθητάς, θὰ χρειασθοῦν αἱ 12 αἰθουσαι διδασκαλίας καὶ 4 μεγάλοι θάλαμοι διὰ κοιτῶνας. Μοῦ φαίνεται, ὅτι, ἀντὶ νὰ κατασκευάζωμεν 12 μονοτάξια διδακτήρια, δηλαδή 36 δωμάτια, δυνάμεθα μὲ τὰ ἴδια χρήματα νὰ κατασκευάσωμεν τὰς 12 αἰθούσας τοῦ πολυτάξiou μὲ τοὺς 4 κοιτῶνας. Τὸ πολυτάξιον ὅμως μετὰ οἰκοτροφείου χρειάζεται ἀκόμη πολλὰ ἄλλα διαμερίσματα, ὡς π. χ. μαγειρεῖον, διευθυντήριο, αἴθουσαν διδασκάλων, αἴθουσαν τελετῶν, βιβλιοθήκην, ἱματιοφυλάκιον, νοσοκομεῖον κ. λ. π. Μία μελέτη τοῦ προβλήματος θὰ ἀποδείξῃ, ὅτι μὲ 4 ἑκατομμύρια γίνονται ὅλα αὐτὰ καὶ ὅτι ἡ δαπάνη, εἰς ἣν θὰ ὑποβληθῇ τὸ Κράτος διὰ μίαν περιφέρειαν, διὰ τὴν ὁποίαν παραδεχόμεθα, ὅτι χρειάζεται δώδεκα τοιαῦτα πολυτάξια μετ' οἰκοτροφείου, δὲν ὑπερβαίνει τὰ 40 ἑκατομμύρια. Εἶναι βεβαίως μέγαν τὸ ποσὸν αὐτό, ἀλλ' ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι, ἂν ἐπὶ μίαν πενταετίαν διατεθῶσι πάντες οἱ γνωστοὶ πόροι καὶ προσέτι ἐπιβληθῇ μικρά τις φορολογία εἰς τὰ κέρδη τῶν ἐμπορευομένων τὰ διδακτικὰ βιβλία, ὡς θέλω προτείνει, ὅταν θὰ συζητηθῇ τὸ θέμα «περὶ διδακτηρίων», καὶ ἔτι δὲ ἐκποιηθοῦν τὰ ὑπάρχοντα διδακτήρια τοῦ μονοταξίου τύπου καὶ ἐν γένει ἡ ἀκίνητος περιουσία ἐκάστου μονοταξίου σχολείου ἐν ἐκάστῳ χωρίῳ καὶ συνοικισμῷ, ἐάν, λέγω, γίνουν αὐτὰ, τὸ ποσὸν τῶν 40 ἐκ. ἔξοικονομεῖται μέσα εἰς μίαν πενταετίαν καὶ τὸ πρόβλημα, ποῦ ἀπασχολεῖ τὸ συνέδριον, λύεται ριζικῶς καὶ κατὰ τὸν καλύτερον δυνατὸν τρόπον διὰ μίαν

περιφέρειαν, πού θά ἔχη ἐσκορπισμένα ἄνω τῶν 100 μονοτάξια. Φαίνεται οὐτοπία ἢ πρότασις μου, ἀλλ' ἄς μελετηθῇ ἀπό τοὺς ἀρμοδίους καὶ ἴσως θά ἀποδειχθῇ βάσιμος ὁ ἰσχυρισμός μου, ὅτι δὲν εἶναι οὐτοπία. Καὶ εἰς ἐμὲ οὐτοπία ἐφαίνετο αὕτη, ἡ ἀνάγκη δ' ὅμως μὲ ὑπεχρέωσε νὰ μελετήσω καὶ τὴν οὐτοπίαν αὐτήν, ὅταν ὑπηρετοῦν εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν περιφέρειαν Παραμυθίας, ἣς ἡ ἀθλιότης ἀπὸ ἐκπαιδευτικῆς ἀπόψεως ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ μοῦ ἐπιτρέπη ν' ἀφήσω ἀμελέτητον καθετί, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο, ὅτι θά ἐβελτίωνε τὴν κατάστασιν αὐτήν, ὅσονδήποτε παράδοξον καὶ ἂν ἐφαίνετο. Εὐρῆκα δέ, ὅτι ἐν τῇ περιφερείᾳ ἐκείνῃ ἡ φαινομένη οὐτοπία ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ πραγματικότης καὶ τὰς σκέψεις καὶ γνώμας μου ἀνέφερα πρὸς τὸ Σὺν Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον μὲ 1—2 ἐκθέσεις μου. Προχωρῶ, διὰ νὰ εἶπω τὴν γνώμην μου, καὶ πῶς θά λειτουργήσῃ τὸ πολυτάξιον μὲ οἰκοτροφεῖον χωρὶς σπουδαίαν ἐπιβάρυνσιν τοῦ Κράτους. Εἶναι φανερόν, ὅτι τὸ προσωπικὸν τὸ διδακτικὸν δὲν θά αὐξηθῇ. Ἴσως μάλιστα καὶ περισσεύσουν μερικοὶ διδάσκαλοι. Συνεπῶς τὸ Κράτος οὐδὲν ἐπιβαρύνεται ἐπὶ πλέον διὰ μισθοδοσίαν τοῦ προσωπικοῦ. Θά φροντισώμεν μόνον ὁ διευθυντὴς νὰ εἶναι μετεκπαιδευθεὶς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἐκ τῶν ἄλλων εἰς μετεκπαιδευθεὶς εἰς Γεωργικὸν Φροντιστήριον καὶ εἰς εἰς Τεχνικὸν Διδασκαλεῖον. Θά ἀπαιτηθῇ ὅμως προσωπικὸν διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ οἰκοτροφείου, ἥτοι εἰς μάγειρος καὶ περιπόου 8 ὑπηρετῆται. Δὲν χρειάζεται περισσότερον προσωπικὸν διὰ τὸ οἰκοτροφεῖον, διότι θά βοηθοῦν καὶ οἱ διδάσκαλοι. Οἱ προσληφθησόμενοι πρόσθετοι δὲν θά στοιχίζουσι εἰς τὸ Κράτος πλέον τῶν 4000 δρχ. μηνιαίως. Ἡ δαπάνη εἶναι ἀσήμαντος καὶ ἐξευρίσκεται, ἂν διατεθῇ τὸ ἐκ τῆς καταργήσεως τῶν Ἡμιγυμνασίων ἐξοικονομούμενον ποσὸν καὶ ἂν δὲν λειτουργήσουσι Γεωργικὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα, ἂν γίνωσι τὰ πολυτάξια Δημοτικὰ σχολεῖα, θά εἶναι περιττά, διότι κάθε τοιοῦτον πολυτάξιον Δημοτικὸν θά εἶναι καὶ Γεωργικόν

σχολείου, και δη ζωντανόν, πραγματικόν. Ἀλλά πῶς θὰ ἐξευρεθῶν τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ οἰκοτροφείου; Τὸ ζήτημα λύεται, φρονοῦμεν, ἀπλούστατα. Πάντα τὰ χρειώδη τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας και κλίνας και κλινοσκεπέσματα κ. τ. λ. θὰ τὰ ζητήσωμεν ἀπὸ τὸ σπῆτι εἰς τὴν ἀρχὴν και σιγά-σιγά θὰ τὰ ἀντικαταστήσωμεν διὰ καλυτέρων. Διὰ τὴν διατροφήν και ἐνδυμασίαν τῶν παιδιῶν ἐπίσης θὰ καταφύγωμεν εἰς τὸ σπῆτι, τὸ ὁποῖον ἄλλως θὰ ἐξώδευεν ὅπως-δήποτε διὰ τὸ παιδί του Δέν θὰ ζητήσωμεν δὲ πολλά, ὥστε νὰ μὴ δύναται τὸ σπῆτι νὰ τὰ δώσῃ. Θὰ ζητήσωμεν, ὅσα ἐξοδεύει τὴν ἡμέραν διὰ τροφήν και ἐνδυμασίαν και ὁ πτωχότερος διὰ τὸ παιδί του. Ἄν μᾶς δίδῃ κάθε πατήρ εἴκοσι (20) δρχ. τὴν ἡμέραν διὰ τροφήν και ἐνδυμασίαν, εἴτε εἰς εἶδος, εἴτε εἰς χρήμα, δυνάμεθα ἀξιόλογα νὰ τρέφωμεν τὸ παιδί του και νὰ τὸ ἐνδύωμεν χιλίας φορὰς καλύτερον ἀπὸ αὐτόν. Ἀπὸ 600 παιδιὰ θὰ ἔχωμεν περίπου 12 χιλ. δρχ. τὴν ἡμέραν. Αὐταὶ ἀρκοῦν, διὰ νὰ τρέφονται και νὰ ἐνδύονται λαμπρά. Τοιοῦτοτρόπως, ἂν τὸ Κράτος θελήσῃ νὰ δαπανήσῃ διὰ τὴν κατασκευὴν πολυταξίων διδαστηρίων μετ' οἰκοτροφείου και ἐξοδεύῃ και 4000 περίπου δρχ. τὸν μῆνα διὰ τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν τοῦ οἰκοτροφείου, θὰ λείψουν τὰ μονοτάξια, πὸ μᾶς ἀπασχολοῦν τόσοσ διὰ τὴν ρύθμισιν τῆς λειτουργίας των, τὴν ὁποίαν φοβοῦμαι, ὅτι δὲν θὰ ἐπιτύχωμεν. Προτείνω δὲ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν μονοταξίων διὰ πολυταξίων μετ' οἰκοτροφείου, ὅχι μόνον διὰ νὰ λείψῃ εἰς τύπος σχολείου ἐλαττωματικὸς, ἀλλὰ και διὰ νὰ ἔχωμεν πλὴν τοῦ κέρδους τούτου και πολλὰ ἄλλα και σπουδαιότατα. Θὰ ἐπιτύχωμεν ἀσφαλῶς τὴν ἀφομοίωσιν τῶν ξενοφώνων, ὅπου ἔχομεν τοιοῦτους, καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν. Θὰ μοιρασθοῦν ἀτελῶς κατηρησμένοι διδάσκαλοι μεταξὺ τῶν καλῶν και θὰ βελτιωθῶν σιγά—σιγά και θὰ ἀποδίδουν και αὐτοὶ μέσα εἰς αὐτὸν τὸν ὄργανισμόν. Θὰ ἐξασφαλίσωμεν τὸν καλὸν ὕπνον και τὴν καλὴν και ὑγιεινὴν τροφήν εἰς χιλιάδας ἑλληνόπουλα, πὸ ὅλοι μας γνωρίζο-

μεν, ὅτι διαιτῶνται ἄθλια καὶ μαστίζονται ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὴν ἔλνοσίαν καὶ ἀπειλοῦνται ἀπὸ τὴν φθίσειν καὶ τὸν θάνατον. Θὰ δώσωμεν εἰς τὴν Γεωργίαν, τὴν Κτηνοτροφίαν καὶ τὴν Βιομηχανίαν πραγματικοὺς ἐργάτας αὐτῶν, διότι τὰ σχολεῖα αὐτὰ θὰ εἶναι καὶ ἐργαστήρια τῶν πηγῶν αὐτῶν τῆς Ἑθνικῆς μας Οἰκονομίας. Θὰ καλλιεργηθῇ διὰ τῶν σχολείων αὐτῶν ἡ συγκεντρωτικὴ ἐποικιστικὴ πολιτικὴ καὶ ἡ συγκεντρωτικὴ ἐποικιστικὴ ἰδέα μεταξὺ τῶν κατοίκων. Παραλείπομεν νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰ τόσα ἄλλα ὀφέλη ἀπὸ παιδαγωγικῆς, διδακτικῆς, κοινωνιολογικῆς κ.τ.λ. ἀπόψεως, διότι ὅλοι μας τὰ γνωρίζομεν καὶ δυνάμεθα νὰ τὰ ὑπολογίσωμεν.

Καταλήγομεν μὲ τὴν εὐχὴν, ὅπως μελετηθῇ ἡ πρότασίς μας αὐτὴ ἀπὸ εἰδικούς. Εἶθε νὰ μὴ εὗρωσιν οὗτοι αὐτὴν οὕτωπιαν χάριν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἑλληνοπαίδων, ἢ ὅποια, ὅπως γίνεται σήμερον, ἰδίᾳ εἰς τὰ μονοτάξια, μόνον ὡς παρωδία ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ ἡμᾶς τοῦλάχιστον δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ.

Ἐφεξῆς ἀνανοιώνει ὁ Ἐπιθεωρητὴς Χανίων κ. Ἰωάννης Ζαγοριανᾶκος τὰ ἀκόλουθα :

«Τὸ μονοτάξιον σχολεῖον εἶναι τὸ κυρίως σχολεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅπερ ἀποδίδει καρπούς, καλῶς λειτουργοῦν, ἀξίους ἐκτιμήσεως τόσον, ὅσον εἶναι καὶ οἱ τῶν σχολείων τῶν ἄλλων βαθμῶν. Αἱ ὀλίγαι ὥραι ἐργασίας ἐκάστης τάξεως ἀναπληροῦνται ὑπὸ τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν, αἵτινες προάγουν τοὺς μαθητὰς θαυμασίως, ὑπὸ τὴν ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τοῦ νὰ εἶναι καλῶς ἐκλελεγμένα καὶ τακτοποιημένα. Αὐτὰ προάγουν τὴν κρίσιν, τὴν αὐτενέργειαν καὶ τὴν παρατηρητικότητα τῶν μαθητῶν. Τὸ μονοτάξιον πρέπει νὰ λειτουργῇ μὲ ἕξ τάξεις, ὡς καὶ τὰ λοιπά, οὐδὲ σκέψις δὲ πρέπει νὰ γίνεταί περὶ περιορισμοῦ αὐτοῦ εἰς τέσσαρας τάξεις, παραπεμπομένων τῶν μαθητῶν τῆς Β' καὶ ΣΤ' εἰς πλησίον πολυτάξια σχολεῖα, διότι ὡς ἐκ τῆς καταπονήσεως, εἰς ἣν θὰ

υποβάλλονται, ελάχιστα θὰ δύνανται νὰ ὠφεληθοῦν, ἐξ ἄλλου δὲ ἡ εἰς τὰ γειτονικά σχολεῖα φοίτησις δὲν δύναται λόγῳ τῆς ἀποστάσεως νὰ γίνῃ διὰ τοὺς μαθητὰς αὐτοὺς νόμῳ ὑποχρεωτική, δι' αὐτὸ δὲ καὶ ελάχιστοι ἐκ τούτων θὰ φοιτῶσιν εἰς αὐτά, οὔτω δὲ ἡ ἔξαετής φοίτησις θὰ μείνῃ ἔννοια κενή.

Τὸ διδακτήριον διὰ τὰ σχολεῖα ταῦτα δέον νὰ εἶναι καταλλήλοτατον πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν, μία δὲ δευτέρα αἴθουσα δι' ἐργαστήριον εἶναι ἀναγκαιοτάτη. Πλὴν τούτου ὅμως ἀπαραίτητον εἶναι νὰ ἔχῃ πλουσίαν συλλογὴν διδακτικῶν ὀργάνων, ὡς ἐπίσης καὶ σχολικὸν κήπον. Πρόγραμμα τούτου θὰ εἶναι τὸ κοινὸν διὰ πάντα τὰ σχολεῖα. Ἄν ὁ χρόνος δὲν ἐπαρκῆ, ἄς δίδεται ἡ ἕλη μὲ ὀλιγωτέρας λεπτομερείας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν πρέπει νὰ μὴ ὑπερβαίῃ τοὺς 50 κατ' ἀνώτατον ὄριον. Σοφῶς δὲ ὤρισεν ὁ νομοθέτης ελάχιστον ὄριον τοὺς 15, διότι κυρίως οἱ μικροσυνουκισμοὶ ἔχουν ἀνάγκην μορφώσεως, διότι ἐκεῖνοι εἶναι καθυστερημένοι καὶ ἀποβαίνουν ἐστίαί τῶν διαφόρων κακιῶν. Διὰ τὴν τοιαύτην μέριμνάν της ἡ Πολιτεία εἶναι ἀξία τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τερατῶδες θὰ ἦτο νὰ ὀρισθῆ τὸ κατώτατον ὄριον, ὡς τινες προέτειναν, εἰς 25, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει χιλιάδες ἑλληνοπαίδων θὰ ἔμενον ἀγράμματοι. Ἡ μέθοδος ἐργασίας, οἳἀδήποτε καὶ ἂν εἶναι, εἴτε ἡ κατὰ τὸ σύστημα τοῦ σχολείου ἐργασίας, εἰάν δύναται νὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ ὁ διδάσκαλος, εἴτε ἡ σήμερον κρατοῦσα, θὰ ἔχῃ σημασίαν, εἰάν ἔχῃ τὸν κατάλληλον χειριστὴν της καὶ τοιοῦτος εἶναι ὁ διδάσκαλος. Δι' αὐτὸ εἰς τὰ τοιαῦτα σχολεῖα πρέπει νὰ διορίζωνται ἱκανοὶ καὶ νέοι διδάσκαλοι. Οἱ τὸ πρῶτον διοριζόμενοι πρέπει νὰ διορίζωνται εἰς μονοτάξια, διότι διερχόμενοι πρῶτον διὰ πολυταξίων, ὡς προϋτάθη, μετὰ δυσφορίας θὰ δεχθῶσι κατόπιν νὰ τοποθετηθῶσιν εἰς μονοτάξια. Οἱ διδάσκαλοι αὐτοὶ θὰ εἶναι βέβαια ἄπειροι, θὰ ἔχουν ὅμως ὡς ἐφοδίων τὸν ἐνθουσιασμόν των, τὰ δὲ διάφορα κοινωνικά προβλήματα θὰ

τὰ μάθουν μὲ τὸν καιρὸν. Ἄλλως δέ, ἐὰν διορισθῶν τὸ πρῶτον εἰς πολυτάξια, ποῖος θὰ τοὺς προπαιδεύσῃ εἰς αὐτά; Ἐφόσον δὲν θὰ λάβουν ἀφορμὴν νὰ τὰ ἀντιμετωπίσουν, διότι εἰς τὰ μεγάλα κέντρα δὲν παρουσιάζονται ταῦτα ἐμφανῶς, θὰ μένουν εἰς αὐτοὺς ἄγνωστα. Ἡ εἰς πολυτάξια σχολεῖα τοποθέτησις πρέπει νὰ χρησιμεύῃ ὡς εἶδος ἀμοιβῆς, διότι πάντες πρὸς αὐτὰ τείνουσιν. Ὡς πρὸς τὸ φῶλον εἶναι προτιμότεροι οἱ ἄρρενες. Δὲν ἀρνεῖται τις, ὅτι καὶ ἀρκεταὶ διδασκάλισσαι μετ' ἐπιτυχίας ἐργάζονται καὶ διὰ τῆς μετὰ τῶν οἰκογενειῶν ἀναστροφῆς τῶν μεγάλῃν ὥθησιν πρὸς πρόοδον δύνανται νὰ δώσουν, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ συχνὰ τὰ τοιαῦτα παραδείγματα, διότι αἱ περισσότεραι διδασκάλισσαι θεωροῦν τὸ ἔργον τῶν προσωρινόν, ἰδίᾳ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, ἐξ ἄλλου δὲ παραδόξως πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἔχουν ἀτελεῖ γενικὴν μόρφωσιν, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ διδάξουν εἰς τὴν Ε' καὶ ΣΤ' καὶ μάλιστα τὰ Μαθηματικά. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐφόσον τὰ δύο φῶλα καλοῦνται ἐξ ἴσου εἰς τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου, δὲν δύνανται νὰ γίνῃ προτίμησις τοῦ ἑνὸς ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ ἄλλου, τὸ δὲ ζήτημα τοῦτο πρέπει νὰ κανονίξῃ ἐκάστοτε ἡ ἐποπτικὴ ἀρχή. Ἀπαραίτητον εἶναι τέλος νὰ εἰσαχθῶσι διδακτικὰ βιβλία εἰς πάντα τὰ μαθήματα καὶ τάξεως μάλιστα καὶ εἰς ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρας τάξεις. Δὲν ἐννοῶ, διὰ ποῖον λόγον ὁ μαθητὴς τῆς ΣΤ' τάξεως πρέπει νὰ στερηθῆται βιβλίων, ἐνῶ ὑπερφορτώνεται μὲ αὐτὰ εἰς τὴν Α' τοῦ Γυμνασίου.

Ἐὸ Ἐπιθεωρητὴς Ἡλείας κ. Π. Στεφανᾶκος ἀνακοινώνει μετὰ τοῦτο εἰς τὸ συνέδριον τὰ ἀκόλουθα:

«Κατὰ τὰ διδασκαλικά συνέδρια Πύργου-Ἀμαλιάδος συνεζητήθη εὐρύτατα τὸ ζήτημα τοῦ μονοταξίου σχολείου, κατέληξε δὲ ἡ συζήτησις εἰς τὰ ἑξῆς πορίσματα: 1) Μονοτάξιον ἔχον πλείονας τῶν 60 μαθητῶν δεόν νὰ προάγεται εἰς διτάξιον. 2) Πρέπει νὰ διορίζωνται εἰς αὐτὸ οἱ ἀριστοὶ διδάσκαλοι, ἐὰν δὲ πλεονάζῃ εἰς

αὐτό ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητριῶν, νὰ διορίζεται διδασκάλισσα.
3) Δέον νὰ ἀμείβεται προεπόντως ὁ διδάσκαλός του (προαγωγή, προσαύξεις μισθοῦ, χρόνος ὑπηρεσίας εἰς τὸ διπλάσιον κ. λ. π.).
4) Πρέπει τὸ πρόγραμμά του νὰ εἶναι διάφορον τοῦ τῶν σχολείων τῶν πόλεων, παραμενονόντων ὡς κοινῶν τῶν γενικῶν στοιχείων τῆς ἐκπαιδύσεως (γλώσσης—ἱστορίας). 5) Πρέπει νὰ λειτουργῇ μὲ 6 τάξεις, ὅπου εἶναι τοῦτο δυνατόν. Τὸ ζήτημα τοῦ μονοταξίου συνεζητήθη καὶ εἰς συνέδρια ἄλλων περιφερειῶν, ὧν τὰ πορίσματα υπεβλήθησαν εἰς τὰς προϋσταμένας ἀρχάς. Σχετικαὶ προτάσεις ἔχουν διατυπωθῆ καὶ εἰς τὴν πραγματείαν μας «Τὰ πρακτικὰ τοῦ διδασκαλικοῦ συνεδρίου Γορτυνίας-Μεγαλοπόλεως» (σελ. 74), ἧς ἐν σῶμα κατατέτω ἐδλαβῶς εἰς τὸ Συνεδριὸν μας».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Τρικάλων κ. Σπυρ. Μένταυλος παρατηρεῖ ἐπὶ τούτοις τὰ ἑξῆς:

«Τὸ μονοτάξιον σχολεῖον εἶναι τύπος σχολείου μηδενὸς τῶν ἄλλων τύπων ὑπολειπόμενος, ὑπερέχων δὲ τούτων κατὰ τὴν παιδευτικὴν δύναμιν, διότι οἱ μαθηταὶ ἐν τῷ μονοταξίῳ σχολείῳ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν παιδευτικὴν ἐπίδρασιν τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου. Ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοταξίου σχολείου πρέπει νὰ εἶναι πεπειραμένος, ἀπολύτως ὑγιής καὶ μὲ ἀριτίαν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν. Τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου τοῦ μονοταξίου σχολείου θέλει σπουδαίως διευκολυνθῆ, ἐὰν συνταχθοῦν ὑπὸ τοῦ Γνωμοδοτικοῦ Ἐκπ. Συμβουλίου κατάλληλοι ὁδηγοί, δοθοῦν δ' εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν ἀνωτέρων αὐτοῦ τάξεων βοηθητικὰ βιβλία, εἰδικῶς πρὸς τοῦτο συντεταγμένα. Τὸ διδακτήριόν του πρέπει νὰ ἔχη ἐκτὸς τῆς αἰθούσης τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ γραφείου εἰδικὴν αἰθουσαν ἐργασίας καὶ κατοικίαν διὰ τὸν διδάσκαλον. Οἱ μαθηταὶ τοῦ μονοταξίου σχολείου, ἐφόσον εἶναι 15—50, δύνανται νὰ διδαχθοῦν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ διδασκάλου, ὅταν ὅμως εἶναι ἄνω

τῶν 50, ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ διδάσκωνται εἰς ἡμιημερήσια τμήματα (Γ', Δ', Ε' καὶ ΣΤ' τάξεις π. μ. καὶ Α' καὶ Β' μ. μ.). Φρονῶ ὅμως, ὅτι εἰς τὰ ἔχοντα μικρὸν ἀριθμὸν μαθητῶν σχολεῖα δὲν πρέπει νὰ σχηματίζωνται τάξεις μὲ ὀλιγοτέρους τῶν τριῶν μαθητῶν. Τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα τοῦ μονοταξίου σχολείου δέον κατ' ἐμὲ νὰ γίνῃ πολὺ πρακτικὸν μὲ γνώσεις ἀναλόγους πρὸς τὸν τόπον τῆς λειτουργίας του (γεωργικῆς, ναυτικῆς, κτηνοτροφικῆς κ. λ. π.), νὰ προστεθῇ δὲ εἰς αὐτὸ καὶ τὸ μάθημα τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτου.

Ἡ γνώμη μου ὡς πρὸς τὸ ὠρολόγιον πρόγραμμα εἶναι γνωστὴ εἰς πάντας τοὺς συναδέλφους, διότι ἔχω ἐκδώσει τοιοῦτον πρόγραμμα μὲ ὁδηγίαν, τὸ ὁποῖον ἐκκυκλοφόρησεν εἰς τὰ σχολεῖα ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τοῦ ὠρολογίου προγράμματος ἐν σημείον θὰ τονίσω, τὸ ὁποῖον οὐδένα ἀψησῶλησε μέχρι τοῦδε : τὸ τῶν διαλειμμάτων. Τὸ ἡμῶριον διάλειμμα, τὸ ὁποῖον ἔχει καθιερώσει τὸ σημερινὸν ἀναλυτικὸν πρόγραμμα, εἶναι ἀντικρὺ ἀντίθετον πρὸς τοὺς κανόνας τῆς φυσιολογικῆς ψυχολογίας τοῦ παιδός, διότι, ὡς γνωστόν, ἡ δύναμις τῆς προσοχῆς τῶν μαθητῶν οὐδέποτε ἐκτείνεται πέραν τῆς ἡμισείας ὥρας, ἡ δὲ παραμονὴ τῶν ἐν ἀκίνησίᾳ καὶ ἐντὸς τῆς μεμολυσμένης ἀτμοσφαιρας τῆς αἰθούσης ἐπὶ χρονικὸν διάστημα μακρότερον τῆς ὥρας πληροῖ τὰς ἵνας καὶ τὰ κύτταρα τοῦ ἐγκεφάλου τῶν γαλακτικοῦ ὀξέος, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ δύσκολον ἐν ἀρχῇ, ἀδύνατον δὲ κατόπιν τὴν λειτουργίαν τῆς νοήσεως. Τὸ διάλειμμα συνεπῶς δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἐν ἡμῶριον, ἀλλὰ τρία, διαρκείας 5, 10 καὶ 15 λεπτῶν τῆς ὥρας Ὡς πρὸς τὴν μέθοδον φρονῶ, ὅτι αὕτη δὲν δύναται νὰ εἶναι ἢ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐργασίας, δι' οὗς λόγους ἄλλοτε ἔχω ἐν ἐκτάσει γράψει εἰς τὸ « Διδακτικὸν Βῆμα ». Τὸ σχολεῖον ἐργασίας εἶναι εἰς ὅλον τὸν κόσμον σχολεῖον πειραματισμοῦ, ἐν Ἑλλάδι δὲ δὲν δύναται νὰ ἐπικρατήσῃ οὔτε μετὰ 50 ἔτη, διότι ἡ πλήρης ἐφαρμογὴ τούτου

ἀπαιτεῖ τριπλασιασμόν τῶν σχολικῶν αἵθουσῶν, τριπλασιασμόν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διδασκάλων καὶ εἰκοσαπλασιασμόν τῶν δαπανωμένων σήμερον διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν κοινῶν. Ἐγὼ ὡς βασικὴν ἀρχὴν τῆς διδασκαλικῆς ἐργασίας τῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς μου διδασκάλων ἔδωκα πάντοτε τὸ: «διδάσκαλε παῦσε νὰ διδάσκης· καθοδήγησον τοὺς μαθητὰς σου καὶ θὰ τὰ εὔρουν ὅλα». Ἰριγύρω ἀπὸ τὴν βασικὴν ταύτην ἀρχὴν ἅς ἐφαρμόζουσιν οὗτοι οἰανδήποτε μέθοδον προτιμοῦν ἀπὸ τὰς ἐν κυκλοφορίᾳ. Ἐκ τῶν μαθημάτων τοῦ προγράμματος ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ περιορισθοῦν τὰ Θρησκευτικὰ τῶν κατωτέρων τάξεων, νὰ ἀντικατασταθῇ ἡ Γυμναστικὴ τῆς Α' καὶ Β' τάξεως δι' ὀλίγων γυμναστικῶν παιγνίων καὶ νὰ ἐνισχυθῇ τὸ μάθημα τῆς Ὁδικῆς, τὸ ὁποῖον σήμερον διδάσκεται πλημμελέστατα εἰς τὰ σχολεῖα, πρὸς τόνωσιν τοῦ καλαισθητικοῦ συναισθήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ τελευταίου τούτου ἀνάγκη νὰ διδάσκωνται ἄσματα εἰς τοὺς διδασκάλους εἰς τὰ ἐτήσια γενικὰ ἢ τοπικὰ συνέδρια, νὰ εἰσαχθῇ δὲ εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ὁ φωνογράφος.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Κορινθίας κ. Βασίλ. Παπαγεωργίου ἀνακοινώνει μετὰ τοῦτο τὰ ἀκόλουθα: •Ἐπὶ τοῦ ὑπὸ συζήτησιν θέματος ἔχομεν νὰ ὑποβάλωμεν τὰς ἑξῆς προτάσεις:

α) Ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐφελκίσωμεν τὴν προσοχὴν τοῦ Σοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ καὶ τοῦ Σοῦ Ὑπουργείου ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς λειτουργίας τοῦ μονοταξίου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν δημοδιδασκάλων ἀναπήρων διανοητικῶς καὶ ἀκαταρτίστων ἐπιστημονικῶς. Ἐπισημαίνομεν τὸν κίνδυνον, ὃν διατρέχει ἡ μεταρρυθμίσις ἐκ μέρους τῆς Κοινωνίας. Πρέπει ἀνευ ἀναβολῆς ἡ Κυβέρνησις νομοθετικῶς νὰ διορθώσῃ τὸ ἄτοπον τοῦτο, ὥστε νὰ παρασχεθῇ ἡ δυνατότης τῆς τοποθετήσεως τοῦ ἀρίστου προσωπικοῦ εἰς τὰ μονοτάξια σχολεῖα. Ἡ προσπάθεια ἡμῶν, ὅπως τοποθετήσωμεν διὰ μεταθέσεως

τὸ ἄριστον προσωπικόν, προσκρούει εἰς συστηματικὴν δυσπιστίαν τοῦ Ἐκπαιδ. Διοικ. Συμβουλίου. Μέχρι σήμερον οἱ δημοδιδάσκαλοι ἐτέρριπτον τὰ αἷτια τῆς καθυστερήσεως τῶν μαθητῶν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα καὶ οἱ Ἑλληνοδιδάσκαλοι ἐπὶ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Οὕτω δὲ ἀμφοτέροι μὲν ἐδικαιολογοῦντο τυπικῶς, ἀλλ' οὐσιαστικῶς τὰ παιδιὰ ἔβγαναν εἰς τὴν Κοινωνίαν καθυστερημένα. Σήμερον καταργηθέντων τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων ἐδείχθη ἡ Γυμνότης τοῦ Λαϊκοῦ σχολείου. Ἡ Κοινωνία μεμφιμοιεῖ καὶ γογγύζει καὶ φοβοῦμαι, μήπως ἐντὸς ὀλίγου χρόνου εὐρεθῶμεν πρὸ γενικῆς ἐξεγέρσεως τῆς Κοινωνίας. Διότι εἰς τὰ μονοτάξια σχολεῖα μὲ δημοδιδασκάλους τῶν δύο μαρτύρων, δημοδιδασκάλους ἔξ ἀφομοιώσεως, δημοδιδασκάλους ἔξ Ὑποδιδασκαλείων παραμελοῦνται τὰ ἐπιστημονικὰ μαθήματα, ἤτοι τὰ Μαθηματικά, τὰ Φυσιογνωστικά, ἡ Γεωμετρία κ. τ. τ. Ἐπισημαίνομεν τὸν κίνδυνον καὶ νίπτομεν τὰς χεῖρας μας.

β') Σχολεῖα πρέπει νὰ ἰδρύνονται καὶ μὲ 15 μαθητάς. Ἡ ἴδρυσις αὐτὴ ἀποτελεῖ Κοινωνικὸν εὐεργέτημα. Ἐνας σοφὸς πολιτικὸς ξένου Κράτους διακηρύσσει, ὅτι ἡ οἰκονομία περὶ τὴν Λαϊκὴν ἔκπαιδυσιν ἀποτελεῖ σπατάλην τοῦ Δημοσίου χρημάτων, διότι τὰ χρήματα, ποῦ θὰ οἰκονομηθοῦν ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκονομίας, θὰ δαπανηθοῦν διὰ τὰ ἀποσπάσματα, διὰ τὴν κίνησιν ἀνακριτοῦ, φυλακῆς κ. τ. λ.

γ') Τὰ Μαθηματικά τῆς Γ' + Δ', Ε' + ΣΤ' εἰς τὸ μονοτάξιον πρέπει νὰ χωρισθοῦν ἄνευ ἀναβολῆς.

δ') Πρέπει νὰ κανονισθῇ παγίως, ἂν καὶ τὰ μονοτάξια σχολεῖα θὰ ἀργοῦν τὴν Τετάρτην ἢ τὸ Σάββατον μ. μ. διὰ τὴν ὁμομορφίαν πρὸς τὰ διηρημένα καὶ διὰ νὰ παύσουν αἱ μεμφιμοιρίαι. Διὰ πλείστον λόγους τοῦλάχιστον ἐνδείκνυται ἡ ἀργία μ. μ. τοῦ Σαββάτου, ὅτε τὰ μαθήματα δύνανται νὰ παραταθοῦν μέχρι τῆς 1 μ. μ. >

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ῥεθύμνης κ. Ἰωάνν. Φώτιος ὑποβάλλει μετὰ τοῦτο τὰς ἀκολούθους παρατηρήσεις:

«Ἀναγνωρίζει τὴν χρησιμότητα τοῦ μονοταξίου δημ. σχολείου, ἀναγνωρίζει ὅμως προσέτι καὶ ὅτι ὑστερεῖ τοῦ πολυταξίου, ὅπως λειτουργεῖ σήμερον, ἀλλὰ θεωρεῖ τοῦτο ἀπαραίτητον καὶ φρονεῖ, πὼς ἡμποροῦν καὶ πρέπει νὰ ληφθοῦν μέτρα σχετικὰ διὰ τὴν βελτίωσίν του. Δηλώνει, ὅτι δὲν θὰ ἀπαριθμῆσῃ τὰ μέτρα, ποῦ πρέπει νὰ ληφθοῦν διὰ τὴν ὀργάνωσιν, τάξιν, πρόγραμμα, μέθοδον κτλ, διότι καὶ ὁ χρόνος δὲν ἐπιτρέπει καὶ οἱ προλαλήσαντες τὰ ἔθιξαν, θὰ ὀμιλήσῃ δὲ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν σημείων, τὰ ὁποῖα ἢ δὲν ἐθίγησαν ἢ ἐθίγησαν μὲν, δὲν πρέπει ὅμως τὰ περὶ αὐτῶν λεχθέντα νὰ μείνουν ἄνευ ἀπαντήσεως.

1) Θεωρεῖ ἀξίαν πολλῆς προσοχῆς τὴν πρότασιν τοῦ εἰσηγητοῦ κ. Βλάχου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ α' ἀνάγνωσις καὶ γραφὴ πρέπει νὰ ἀρχίζουσι ἀπὸ τὴν β' τάξιν, πρότασιν σοβαρὰν, ἡ ὁποία ἐν τούτοις καθόλου δὲν ἀπησχόλησε τὸ συνέδριον. Δέχεται ὡς ὀρθὴν τὴν πρότασιν αὐτήν, ἀλλὰ φρονεῖ, πὼς δὲν εἶναι σωστὸν νὰ ἀποτελέσουν τμημα χωριστὸν ἡ Β', Γ' καὶ Δ' καὶ χωριστὸν αἱ δύο ἀνώτεραι τάξεις, ἀλλὰ ἓνα ξεχωριστὸν τμημα εἰς ὅλα τὰ μαθήματα ἡ Α', ἄλλο ἢ Β' καὶ Γ' καὶ ἄλλο αἱ τρεῖς ἀνώτεραι Δ', Ε' καὶ ΣΤ'.

2) Προτείνει εἰς τὴν Ἀνάγνωσιν νὰ συνδιδάσκωνται ἡ Γ' καὶ Δ' χωριστὰ καὶ ἡ Ε' καὶ ΣΤ' πάλιν χωριστὰ, νὰ ὑπάρχῃ δὲ κοινὸν Ἀναγνωστικὸν διὰ κάθε δυάδα τῶν συνδιδασκομένων αὐτῶν τάξεων τοῦ μονοταξίου καὶ τοῦ διταξίου ἀκόμη σχολείου. Τὰ Ἀναγνωστικὰ αὐτὰ προτείνει νὰ εἶναι ἐνιαίου περιεχομένου, νὰ ἀποτελῆται ὅμως τὸ καθένα ἀπὸ τέσσαρα τοῦλάχιστον χωριστὰ μέρη, διὰ νὰ ἡμποροῦν οἱ διδάσκαλοι νὰ διαλέξουν κάθε χρόνον τὰ δύο ἀπὸ τὰ τέσσαρα (π.χ. ὄχι τὰ «Ψηλὰ Βουνὰ» μονάχα, ἀλλὰ «ἡ Πατρίδα μας» μὲ 4 τμήματα: τὰ ψηλὰ βουνὰ—ἡ θάλασσα—ὁ κάμπος—τὸ δάσος.)

Ἔτσι θὰ ἀποφεύγεται τὸ σημερινὸν κακὸν νὰ σταματᾷ ὁ δάσκαλος εἰς τὴν μέσσην τοῦ Ἀναγνωστικοῦ εἰς τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους.

3) Τὸ ὠρολόγιον πρόγραμμα τοῦ μονοταξίου ἔχει τὴν ὕλην χωρισμένην εἰς κύκλους, ὅπως εἶναι γνωστόν, καὶ τὸ μὲν ἓνα ἔτος διδάσκεται ὁ α΄ κύκλος, τὸ δὲ ἄλλο ὁ β΄, χωρὶς καὶ νὰ ὀρίζεται, ποῖον ἔτος θὰ διδάσκεται ὁ καθένας. Ἄν καὶ εἰς τὸ νέον πρόγραμμα ἡ ὕλη εἶναι χωρισμένη εἰς κύκλους, φρονεῖ, ὅτι πρέπει νὰ καθορισθῇ, πότε θὰ διδάσκεται ὁ κάθε κύκλος εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τοῦ Κράτους (π.χ. τὸ ἔτος, πὺν οἱ μονάδες του εἶναι ἀριθμὸς περιττός, θὰ διδάσκεται ὁ α΄ κύκλος καὶ τὸ ἔτος, πὺν οἱ μονάδες του θὰ εἶναι ἀριθμὸς ἄρτιος, ὁ β΄). Ἔτσι δὲν θὰ συμβαίη τὸ ἄτοπον τὸ σημερινόν, νὰ διδάσκει ἓνας μαθητὴς εἰς ἓνα σχολεῖον Παλαιὰν Διαθήκην ἢ Εὐρώπην καὶ πηγαίων εἰς ἓνα ἄλλο σχολεῖον νὰ εὐρίσκη τοὺς συμμαθητὰς του νὰ διδάσκωνται Καινὴν ἢ τὴν Ἀμερικὴν.

4) Διαμορτύρεται δι' ἐκεῖνο, πὺν ἠκούσθη ἀπὸ πολλοὺς τῶν κ. συναδέλφων, νὰ ἀποκλεισθοῦν αἱ διδασκάλισσαι ἀπὸ τὰ μονοτάξια. Ὑπενθυμίζει, ὅτι ἐξητήθη καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν γερόντων, τῶν ἀσχαρίων καὶ τῶν ἀνεγνωρισμένων, καὶ ἐρωτᾷ, ὅταν ἀποκλεισθοῦν ὅλοι αὐτοὶ καὶ αἱ διδασκάλισσαι, ποῖοι θὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὰ μονοτάξια, πὺν εἶναι τὰ περισσότερα σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος; Ἐν τέλει τονίζει, ὅτι, ὁσέτως πρὸς τὴν ὠμὴν αὐτὴν πραγματικότητα, ἔχομεν ὑποχρέωσιν νὰ ὁμολογήσωμεν χάριν τῆς δικαιοσύνης, ὅτι, ἂν ὕστερῃ ἢ διδασκάλισσα τῶν μονοταξίων εἰς τὰς Κοινοτικὰς ὑποθέσεις, εἰς τὰ γεωργικὰ κ. λ. π., πλεονεκτεῖ ὅμως ὡς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν οἰκογένειαν μὲ τὴν ἐπίδρασίν της εἰς τὴν Ἑλληνίδα μητέρα, διότι τὸ φῶλόν της δίδει εἰς αὐτὴν τὸ δικαίωμα νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ εἰς τὸ μέσα μέρος τοῦ χωρικοῦ σπητιοῦ. Ἐπιλέγει δὲ ὁ ὁμιλητὴς: «Κύριοι συναδέλφοι, ἀποσπᾷ τὴν προσοχὴν μας ἢ στέγη τοῦ Ἑλληνικοῦ οἰκοδομήματος» ὡς στρέψωμεν τὸ

βλέμμα μας και χαμηλότερα, προς τα θεμέλια, και τότε θα αναγνωρίσωμεν, είμαι βέβαιος, την μεγάλην αποστολήν της Ἑλληνίδος διδασκαλίας, πού είναι τόσοσ μεγαλυτέρα, ὅσον μικρότερον και περισσότερον ἀπομακρυσμένον είναι τὸ χωριό, πού ὑπηρετεῖ».

Ὁ Ἐπιθεωρητῆς Γόργυνος κ. Τρ. Παπαθανασίου ὑποβάλλει κατόπιν τὰς ἀκολούθους προτάσεις :

1) Ὁ Ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τῶν μονοταξίων πρέπει νὰ εἶναι μικρὸς ὅπου ὑπερβαίνει τοὺς 50, τὸ σχολεῖον δέον νὰ προάγεται.

2) Αἱ τάξεις πρέπει νὰ εἶναι τέσσαρες, μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν των δὲ ἐκ τῆς Δ' τάξεως οἱ μαθηταὶ δέον νὰ συνεχίζουσι τὴν φοίτησίν των εἰς διτάξια και πολυτάξια γειτονικὰ σχολεῖα.

3) Ὡς διδασκαλοὶ τῶν μονοταξίων πρέπει νὰ διορίζονται οἱ ἄριστοι τῶν διδασκάλων και οἱ ἔχοντες ἀρκετὴν πείραν.

4) Πρέπει νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὸ μονοτάξιον βοηθητικὰ βιβλία Μαθηματικῶν, Ἱστορίας και Θερησκευτικῶν ἀπὸ τῆς Γ' τάξεως.

5) Ἄν τὰ μονοτάξια σχολεῖα παραμείνουσι μετὰ 6 τάξεις, πρέπει νὰ καθιερωθῆ κοινὸν Ἀναγνωστικόν, τόσοσ διὰ τὰς τάξεις Γ' και Δ', ὅσον και διὰ τὰς Ε' και ΣΤ'.

6) Διὰ τὸν διδάσκαλον τοῦ μονοταξίου σχολείου πρέπει νὰ συνταχθῆ βιβλίον, περιέχον διεξοδικῶς τὴν διδακτέαν ὕλην ὅλων τῶν μαθημάτων. Τὸ βιβλίον αὐτὸ δέον νὰ συντάξῃ τὸ Γνωμοδ. Συμβούλιον, νὰ τὸ διανεμῇ δὲ τὸ Ὑπουργεῖον εἰς ὅλα τὰ Σχολεῖα, διότι ὁ διδάσκαλος δὲν γνωρίζει τὰς πηγὰς, ἐξ ὧν θὰ ἀρυσθῆ τὴν διδακτέαν ὕλην.

7) Ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας εἶναι ἔργον προσωπικὸν ἐκτὸς γενικωτάτων κανόνων, διὰ τοῦτο δὲ δὲν δύναμαι νὰ τὴν καθορίσω λεπτομερῶς. Θὰ συστήσω ὅμως εἰς τοὺς διδασκάλους τοῦ μονοτα-

ξίου τὴν εὐρείαν ἐφαρμογὴν τῆς συνεργασίας τῶν μαθητῶν, διότι αὕτη θὰ τοὺς διευκολύνει εἰς τὸν ἔργον των.

8) Σπουδαίως θὰ διευκολυνθῆ τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου τοῦ μονοταξίου, ἂν ἡ ἀρχὴ τῆς συνδιδασκαλίας εὕρισκεν ἐφαρμογὴν ἰδίως εἰς τὰ μαθήματα τῆς Ἱστορίας, τῆς Πατριδογνωσίας καὶ Γεωγραφίας καὶ τῶν Θρησκευτικῶν. Θὰ ἴη δυνατόν ἐπομένως νὰ σχηματισθοῦν εὐρύτεροι κύκλοι τῶν μαθημάτων αὐτῶν, ὥστε ἕκαστος κύκλος νὰ διδάσκηται εἰς τρεῖς τάξεις. Οὕτω εἰς τὰς τάξεις Β', Γ', Δ' νὰ διδάσκηται ἡ αὐτὴ ὕλη τῆς Ἱστορίας, τῶν Θρησκευτικῶν καὶ τῆς Πατριδογνωσίας καὶ Γεωγραφίας.

Ἐὰν τὸ σχολεῖον ἔχη 6 τάξεις, δεόν νὰ σχηματισθῆ καὶ δευτέρως δι' ἕκαστον μάθημα κύκλος διὰ τὰς τάξεις Ε' καὶ ΣΤ'.

9) Θὰ ἐγίνετο ἀπλούστερον ἀκόμη τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου τοῦ μονοταξίου, ἂν τὸ Ἀναλυτικὸν ἐσχηματίζετο κατὰ τὸ συγκεντρωτικὸν σύστημα, χρησιμεύοντος ὡς κέντρου τοῦ μαθήματος τῆς Πατριδογνωσίας. Πρέπει δὲ νὰ ἰσχύη ἡ συγκέντρωσις δι' ὅλας τὰς τάξεις.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Φωκίδος κ. Θεόδ. Παπαβασιλείου παρατηρεῖ μετὰ τοῦτο τὰ ἀκόλουθα: «Τὰ ἐπὶ μέρους ζητήματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀπασχολήσουν τὸν ἐρευνῶντα τὰ κατὰ τὸ μονοτάξιον σχολεῖον, εἶναι ἡ χρησιμότης του, ἡ ὀργάνωσις του, τὸ διδακτηριὸν του, τὸ πρόγραμμά του, ὁ σχολικὸς κῆπός του, ἡ μόρφωσις τοῦ διδασκάλου του καὶ τὰ βιβλία τοῦ μονοταξίου. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δευτέρον ζήτημα, ἐλέχθησαν τόσα, ὥστε νὰ κρίνωμεν ἐπαρκῆ τὰ λεχθέντα. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ διδακτηριὸν τοῦ μονοταξίου σχολεῖου, εἰς τὰ λεχθέντα ἔχομεν νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ ἑξῆς: Πρέπει νὰ ἀπομακρυνθῆ ἡ κατοικία τοῦ διδασκάλου ἐκ τοῦ διδακτηρίου, διότι ἄλλως μεταβάλλεται τοῦτο εἰς μαγειρεῖον καὶ ἐντενκτῆριον τοῦ διδασκάλου, διακοπτομένης τῆς διδασκαλίας

ἐκαστοτε εἴτε παρὰ τῶν οἰκείων του, εἴτε παρὰ τῶν γειτόνων, οἱ ὅποιοι ἐρωτῶσι τὸν διδάσκοντα ἢ καὶ τοὺς ἀκροαμένους μαθητάς. Ἔτσι εἰς τὴν διδασκαλίαν παρεμβάλλονται συχνότατα ἐρωτήματα, καθὼς τά: «Ἐδῶ εἶναι ἡ κυρὰ δασκάλα; Εἶναι μέσα τὸ παιδί; Νὰ ρίξωμε τὸ ρύζι; Τί ὄρα εἶναι; Ἐχε τὸ νοῦ σου σὸ φαγητὸ νὰ μὴν πιάση, διότι θὰ πάω στὴ γειτόνισσα μιὰ σιγμούλα κ. λ. π.». Ἡ αἴθουσα τῆς διδασκαλίας θὰ καταλαμβάνεται καὶ θὰ χρησιμοποιηθῆται παρὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ διδασκάλου, διὰ δὲ τῆς μετακομίσεως τῶν θρανίων καὶ λοιπῶν εἶναι εὐνόητον, τί θὰ γίνεταί εἰς ἀταξίαν καὶ καταστροφὴν παρὰ τῶν ὑποχρεωμένων τὴν ἐπομένην νὰ ταξινομήσωσι ταῦτα μαθητῶν, χωρὶς νὰ ὑπολογισθῆ καὶ ὁ χρόνος τὸν ὅποιον θὰ διαθέτῃσιν ἐκ τοῦ πρὸς διδασκαλίαν τοιοῦτου διὰ τὴν διευθέτησιν. Ἐάν δὲ ἀσθενήσῃ καὶ ἐκ λοιμῶδους νόσου μέλος τι τῆς οἰκογενείας του, τί θὰ γίνῃ; Θὰ διακοποῦν τὰ μαθήματα ἢ θὰ διατρέχῃσι τὸν ἐκ τῆς νόσου κίνδυνον ὅλοι οἱ μαθηταί; Ἡ καθαριότης, ἢ ὅποια, ὡς γνωστόν, γίνεται λίαν ἐλαττωματικὴ, καὶ ὅταν ὁ διδάσκαλος δὲν κατοικῇ εἰς τὸ διδακτήριον, φαντασθῆτε, ποία θὰ εἶναι ὅταν κατοικῇ οὗτος ἐντὸς ἢ πλησίον μὲ μικρὰ παιδιὰ καὶ οἰκιακὰ ζῶα. Οἱ μαθηταὶ καὶ μαθήτριά θὰ χρησιμοποιοῦνται, διὰ νὰ καθαρῶσι τὰ ἀπορρίμματα τῶν ἀνηλίκων του, ἵνα μὴ εἴπω τι βαρύτερον. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ αὐτῇ προσθετέον καὶ τοῦτο περὶ τῆς καθαριότητος. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ἀνατεθῆ εἰς ἐνίληκρον ἢ καθαριότης τοῦ διδακτήριου καὶ τῶν ἐξαρτημάτων, ἀπαλλασσομένων αὐτῆς τῶν τρυφερῶν ὑπάρξεων διὰ λόγους εὐνοήτους, τῶν ἐξόδων καταβαλλομένων ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἢ τῆς κοινότητος. Ὁ ἐπιστάτης τοῦ σχολείου θὰ χρησιμεύσῃ καὶ διὰ τὴν φύλαξιν καὶ συντήρησιν τοῦ σχολικοῦ κήπου κατὰ τὰς θειοτάτας διακοπὰς, διότι ἄλλως μετὰ τριμηνον διακοπῆν δὲν θὰ μείνῃ τίποτε εἰς τὴν θέσιν του καὶ ὁ κήπος θὰ καταστραφῇ καὶ τὸ σχολεῖον θὰ ματαιοπονῇ καταρτίζον

σχολικὸν κῆπον κατ' ἔτος. Περὶ τοῦ σχολικῆς κήπου ἔχομεν γράφει
ἐκτενῶς εἰς σχετικὰς ἡμῶν ἐκθέσεις πρὸ πολλοῦ, ἔτι δὲ καὶ δι' ὑπο-
μνήματός μας λεπτομερῶς ἐξεθέσαμεν τὰς ἀντιλήψεις μας. Περὶ
τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος εἴπομεν τὴν γνώμην μας εἰς προ-
γενεστέραν ὁμιλίαν. Περὶ τοῦ ὄρολογίου ὅμως ἔχομεν τὴν γνώμην
ὅτι πρέπει νὰ δίδῃ εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν ἐλευθερίαν, ὅπως περα-
τώνοντες τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτοὺς σιωπηρὰν ἐργασίαν δύνανται νὰ
ἐκτελῶσιν ἐν συνεχείᾳ ἐτέραν κατὰ βούλησιν. Οὕτω οὔτε οἱ ἐκτελέ-
σαντες τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἐργασίαν θὰ μείνουν ἀργοί, οὔτε
οἱ βραδυποροῦντες θὰ δυσανασχετῶσι παρατηροῦντες τοὺς ἄλλους
συμμαθητὰς των μὴ ἐργαζομένους σιγῆρῶς. Περὶ τῆς μορφώσεως
τῶν διδασκάλων καὶ περὶ τῶν βιβλίων τῶν μονοταξίων κρινομεν
ἐπαρκῆ τὰ λεχθέντα.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Φλωρίνης κ. Ἀγγελὸς Γιούρτσης
υποβάλλει μετὰ τοῦτο τὰς ἀκολουθοῦσας γνώμας του:

1) Ἄν σκοπὸς τοῦ δημοτικοῦ Σχολείου ἦτο ἡ παροχὴ τῶν
ὑπὸ τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος καθοριζομένων γνώσεων, θὰ
ἦτο δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῆ, ὅτι τὸ μονοτάξιον σχολεῖον μειονε-
κτεῖ σημαντικῶς τοῦ πολυτάξιου. Ἐφόσον ὅμως σκοπὸς τοῦ σχο-
λείου εἶναι νὰ προπαρασκευάσῃ στοιχειωδῶς τὸν μαθητὴν διὰ τὴν
ζωὴν καὶ νὰ παράσῃ εἰς αὐτὸν τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα, διὰ νὰ
γίνῃ ἕνας καλὸς πολίτης, ὑποστηρίζω, ὅτι τὸ μονοτάξιον σχολεῖον
εἶναι ἀποτελεσματικώτερον καὶ συνεπῶς προτιμότερον ἀπὸ τὸ πο-
λυτάξιον. Τὸ ἦθος καὶ αἱ σωματικαὶ καὶ πνευματικαὶ ἱκανότητες
τῶν ἀποφοίτων τῶν μονοταξίων δημοτικῶν σχολείων, εἶναι ἀνώ-
τεροι ἐκείνων τῶν πολυταξίων σχολείων.

2) Ἡ δημοδιδασκάλισσα ἐξ ἴσου ἐπιτυχῶς, ὅσον καὶ ὁ δημοδιδά-
σκαλος, ἠμπορεῖ νὰ ἐργάζεται εἰς τὸ μονοτάξιον σχολεῖον κατὰ κανόνα.

3) Τὴν ἀπόλυτον ἐπιτυχίαν τοῦ μονοταξίου σχολείου ἐξαρτῶ

ἀπὸ τὴν καταλληλότητα τοῦ διδακτηρίου του. Τοῦτο δέον νὰ ἔχη πλὴν τῆς αἰθούσης διδασκαλίας καὶ ἄλλην τοιαύτην δι' ἐργαστήριον ἢ σπουδαστήριον. Ἐπίσης σημαντικῶς ἐνισχύεται ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐργασίας του, ὅπως ἄλλως καὶ ἡ τοῦ πολυταξίου, ἀπὸ τὴν ὑπαρξίν καταλλήλου σχολικοῦ κήπου καὶ γυμναστηρίου.

4) Ὡς πρὸς τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα φρονῶ, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τοῦ πολυταξίου μὲ ἀνάλογον πρὸς τὸν χρόνον, καὶ διαθέτει πρὸς ἐργασίαν ἐκάστη τάξις του, περιορισμὸν τῆς διδασκείας ἄλλης.

5) Τὸ ὠρολόγιον πρόγραμμα προτιμῶ νὰ μὴν ὑπάρχη, ἀφιεμένης τῆς φροντίδος τῆς ἐκλογῆς τοῦ διδακτέου μαθήματος εἰς τὸν διδάσκαλον ἐπὶ τῇ βίσει τῆς ἀρχῆς τῆς εὐκαιριακῆς διδασκαλίας.

6) Μέθοδος τῆς ἐργασίας εἰς τὸ μονοτάξιον σχολεῖον πρέπει νὰ εἶναι ἡ τῆς ἐνιαίας συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας, διακρινομένων τῶν μαθητῶν εἰς τρία τμήματα, ἔξ ὧν τὸ 1ον θὰ περιλαμβάνῃ τὴν Α' τάξιν, τὸ 2ον τὰς Β', Γ' καὶ Δ' τάξεις καὶ τὸ 3ον τὰς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεις.

7) Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν του δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίῃ τοὺς 60.

8) Διδακτικὰ βιβλία πρέπει νὰ μὴ ὑπάρχουν, μηδὲ καὶ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ ἔξαιρουμένου. Ἀντὶ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ οἱ μαθηταὶ ἄς ἐξετάζωσι καὶ ἄς ἐργάζωνται καθ' ἐκάστην ἐπὶ τῶν ἐκθέσεων των, τὰς ὁποίας καθ' ἐκάστην θὰ γράφωσι μὲ θέματα εἰλημμένα ἐκ τοῦ περιβάλλοντός των.

9) Πλοῦσια βιβλιοθήκη πρέπει νὰ βοηθῇ τοὺς μαθητὰς εἰς τὰς μελέτας καὶ ἐρεῦνας των ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς διδασκαλίας.

10) Ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοταξίου πρέπει νὰ ἐκλέγεται μεταξὺ τῶν καλυτέρων. Προτιμῶ τὸν νεώτερον καὶ μὴ ἐργασθέντα εἰς παλῶταξιον σχολεῖον.

11) Ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοταξίου πρέπει νὰ παρέχῃ ἀπασχόλησιν εἰς ὅλας τὰς τάξεις καὶ καθ' ὅλην τὴν εἰς τὸ σχολεῖον παραμονὴν των.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῆς Ἀ. περιφερείας Ἀθηνῶν κ. Δ. Ζαφειράκοπουλος προσθέτει κατόπιν τὰ ἀκόλουθα:

«Κάποιοι ἐκ τῶν κ. κ. συναδέλφων ἐξετάζων τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τοῦ μονοταξίου δημοτικοῦ σχολείου εὔρων, ὅτι τὰ τεχνικὰ μαθήματα δέον νὰ παραλειφθοῦν, διότι δὲν ὑπάρχει δι' αὐτὰ χώρος εἰς τὸ ὠρολόγιον πρόγραμμα. Ἐγὼ τὴν τοιαύτην σκέψιν χαρακτηρίζω ὡς καθαρὰν ἱεροσυλίαν. Δι' αὐτὸ καὶ προτείνω, ὅπως τὰ στοιχεῖα τῆς τέχνης γενικώτερα εὔρουν ἀνάλογον θέσιν εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὅπως δὲ ἰδιαιτέραν θέσιν καταλάβουν εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν Διδασκαλείων, διότι πιστεύω, ὅτι ἄνθρωπος, ποῦ δὲν ἠσθάνθη συγκίνησιν, δὲν ἐδοκίμασε ἀληθινὸν ψυχικὸν συγκλονισμὸν εἰς τὸ ἀντίκρουσμα κάποιας ὁμορφῆς γραμμῆς ὅχι διδάσκαλος δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι, ἀλλ' οὔτε ὡς ἄνθρωπος δύναται νὰ ὑπολογισθῇ».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Καβάλλας κ. Κ. Λαγογιαννίτης ἀκρίτως παρατηρεῖ μετὰ τοῦτο τὰ ἑξῆς:

«Ἐξητάσθησαν ἀρκούντως ὅλαι αἱ πλευραὶ τοῦ ζητήματος, δὲν θεωρῶ δὲ σκόπιμον νὰ ἐπιαναλάβω τὰ αὐτὰ. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὸ χθεσινὸν θέμα ὁμίλησα περὶ προσθήκης ἑνὸς ἀκόμη ἔτους εἰς τὸ Λαϊκὸν Σχολεῖον καὶ εἶπα, ὅτι θεωρῶ δυνατὴν καὶ εὔκολον τὴν προσθήκην αὐτὴν μετὰ τὴν σημερινὴν συνθέσιν τοῦ σχολείου καὶ ὅτι μόνον εἰς τὸ μονοτάξιον θὰ παρουσιάσῃ αὕτη δυσκολίαν, θὰ εἶπω, πῶς θεωρῶ δυνατὴν τὴν λειτουργίαν τοῦ μονοταξίου μετὰ ἑπτὰ τάξεις.

1) Ὅταν περιορισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τοῦ μονοταξίου εἰς 50, πολλὰ μονοτάξια θὰ γίνονιν διτάξια, ὁπότε εἶναι εὔκολον νὰ λειτουργοῦν μετὰ ἑπτὰ τάξεις. 2) Οἱ μαθηταὶ τῆς Ζ' τάξεως μονοταξίου

σχολείων, ἀπεχόντων ὀλίγον ἀπὸ τὰ κεντρικὰ διτάξια ἢ πολυτάξια σχολεῖα, δύναται νὰ φοιτοῦν εἰς αὐτά. Τὸ μέτρον τοῦτο ὑπεδείχθη ὑπὸ τινων κ. συναδέλφων, διὰ νὰ εφαρμοσθῇ καὶ τώρα, πού τὸ μονοτάξιον ἔχει ἕξ τάξεις, διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων. Αἱ ἀντιρρήσεις, πού ἀντετάχθησαν (ἡλικία, κόπος, φύσις, ἔδαφος κ.λ.π.), νομίζομεν, ὅτι δὲν συντρέχουν τόσον πολὺ προκειμένου περὶ τῶν μαθητῶν τῆς ἐβδόμης τάξεως, οἱ ὅποιοι θὰ ἄγουν τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Καὶ πάλιν ὅμως θὰ μείνουν μονοτάξια σχολεῖα. Αὐτὰ θὰ εἶναι σχολεῖα ἀνάγκης, ἃς λειτουργοῦν δὲ καὶ με' ἕξ τάξεις μόνον. Θὰ λεχθῇ ἴσως: Μὰ θὰ εἶναι ἄνισος λοιπὸν ἡ λαϊκὴ παιδεία; Τί νὰ γίνῃ, ἀφοῦ αὐτὸ ἐπιβάλλουν τὰ πράγματα. Θὰ ἀνταπαντήσω ὅμως: Εἶναι προτιμότερον νὰ μορφώνεται ὀλιγώτερον ἓνα μικρὸν μέρος τῶν παιδιῶν καὶ νὰ μορφώνωνται καλῶς τὰ πολλὰ, παρὰ νὰ μένουν με' τὴν ἑλλιπῆ μόρφωσιν, πού δίδει σήμερον τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἡρακλεῖου κ. Ι. Σταυρακάκης προσθέτει μετὰ τοῦτο τὰ ἀκόλουθα:

«Τὰ μονοτάξια δημοτικὰ σχολεῖα ἠμποροῦν νὰ φέρουν ἐφαμίλλους καρποὺς πρὸς τὰ πολυτάξια, ἀρκεῖ νὰ ἔχουν καλὸν διδάσκαλον. Εὐδρον μαθητὰς ΣΤ' τάξεως μονοταξίου σχολείου γνωρίζοντας καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ὑφαίρεσιν καὶ γενικῶς με' γνώσεις ἀνωτέρας ἐκείνων, ἃς εἶχον οἱ μαθηταὶ ἑξαταξίων. Εὐδρον μαθητὰς τῆς Α' γράφοντες ἐκθέσεις τὸν μῆνα Ἀπρίλιον. Ἡμποροῦ νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι τὸ μονοτάξιον, ὅταν ἔχῃ διδάσκαλον ἐμπνευσμένον, πλήρη ἐνθους ζήλου, εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τινων ἀπόψεων τῶν ἄλλου εἶδους σχολείων. Εἰς τὸ μονοτάξιον δὲν ὑπάρχει σύγχυσις εὐθυνῶν, ὅπως εἰς τὰ πολυτάξια. Ὁ διδάσκαλος ὅμως τοῦ μονοταξίου πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς εὐδοκίμου λειτουργίας του, αὐτὸ δὲ εἶναι αἱ σιωπηραὶ ἐργασίαι. Τὸ μονοτάξιον εἶναι

ἀνέκαθεν σχολεῖον ἐργασίας, σχολεῖον αὐτενεργείας, διότι οἱ μαθηταὶ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἐν μέρει τοῦ βερμπαλισμοῦ, διότι ἐφαρμόζουν ἀμέσως τὰ διδασκόμενα καὶ δὲν εὐρίσκονται τὰ ὧτά τῶν διαρκῶς ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ διδασκάλου. Ἐργάζονται, δρῶσιν, ἀναπτύσσονται, ἀποκτῶσι βούλησιν ἰσχυράν, διότι τὸ γινώσκουν εἰς αὐτοὺς μεταβάλλεται εἰς βούλησθαι καὶ πράττειν.

Καὶ εἰς τοὺς μᾶλλον ἀποκέντρους συνοικισμοὺς πρέπει νὰ ὑπάωχῃ σχολεῖον, ἔστω καὶ ἂν ἔχη 15 μαθητάς, ἔστω καὶ 10 τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ ἐπιδράσῃ καὶ ἐπὶ τῶν ὀλίγων τούτων, ἵνα μὴ ἐξελιχθῶσιν εἰς κακοποιούς καὶ ἵνα ἀσκήσῃ ὁ διδάσκων τὴν ἀγαθοποιὸν ἐπήρειάν του καὶ ἐπὶ τῶν ἐνηλίκων τοῦ ἀποκέντρου συνοικισμοῦ. Τὸ μονοτάξιον δέον νὰ ἔχη 15—60 μαθητάς, εἶτα δὲ νὰ διαιρηθῆται. Πρέπει ἐπίσης νὰ συγγραφοῦν βοηθητικὰ βιβλία δι' αὐτὸ κατάλληλα. Ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοταξίου πρέπει νὰ εἶναι ἄριστος, ἀδιάφορον δὲ εἶναι ἂν εἶναι ἄρρην ἢ θῆλυς. Ἄρκει νὰ εἶναι ἐμπνευσμένος καὶ εὐσυνείδητος. Φρονῶ μάλιστα, ὅτι, ὅταν εἶναι εὐσυνείδητος καὶ ἐργατικὸς ὁ διδάσκων, προτιμωτέρω εἶναι ἢ διδασκάλισσα, διὰ νὰ ἐπιδράσῃ καὶ ἐπὶ τῶν μητέρων καὶ προαγάγῃ κοινωνικῶς δλόκληρον τὸν συνοικισμὸν ἀπὸ ἀπόψεως καθαριότητος, υγείας, οἰκοκυρικῆς κλπ. Πάντως δὲν πρέπει νὰ θηρεύωμεν τὴν ἴδρυσιν πολυταξίων εἰς κεντρικὰ χωρία, διότι πρέπει εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν νὰ πρωτανεύῃ τὸ συμφέρον τοῦ παιδιοῦ. Δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ βαδίζουν ὑπὸ βροχὴν καὶ ὑπὸ καύσωνα πτωχὰ παιδιά, ἡμίγυμνα, ἀνυπόδута, χωρὶς φανέλλαν, χωρὶς ὀμβρέλλαν καὶ χωρὶς ψωμί. Ἐφόσον μάλιστα τὰ σχολεῖα εἶναι μικτά, δὲν πρέπει νὰ στέλλονται ἀπὸ χωρίου εἰς χωρίον οἱ μαθηταί, διότι ἀποκρούεται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν γονέων.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Χίου κ. Κ. Κωνσταντινίδης παρατηρεῖ ἐπὶ τούτοις τὰ ἑξῆς:

«Προκειμένου περί τῆς προσηκούσης λειτουργίας τοῦ μονοταξίου δημοτικοῦ σχολείου, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπομνήσωμέν τινα, διὰ νὰ ἔχωμεν ὁπωσδήποτε ἰδέαν τῆς πραγματικότητος. Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν τὰ δημοτικά σχολεῖα ἦσαν κοινὰ καὶ πλήρη. Τὰ κοινὰ εἶχον ὀλιγωτέρους τῶν 50 μαθητῶν, ἴδιον πρόγραμμα, τέσσαρας τάξεις καὶ διδάσκαλον ἕξ Ὑποδιδασκαλείου. Μετὰ ταῦτα ὅμως, τὰς χρονολογίας τῶν μεταβολῶν παραλείπομεν ἐκουσίως, διότι δὲν θέλομεν νὰ ὀρίσωμεν τὸν τόπον, ἐκ τοῦ ὁποίου συνελέξαμεν τὰς πληροφορίες μας, ἐγένετο μεταβολὴ τοῦ προγράμματος καὶ ἐδόθη διαταγὴ νὰ ἐφαρμόζεται τὸ ἀναλυτικὸν τῶν τεσσάρων τάξεων τοῦ πλήρους, ἵνα οἱ ἐκ τῶν κοινῶν μαθηταὶ δύνανται νὰ συμπληρῶσιν τὰς σπουδὰς των εἰς τὰ πλησίον τῶν χωρίων των πλήρη. Οἱ διδάσκοντες τότε εἰς τὰ κοινὰ δὲν ἠδύναντο νὰ διδάξωσι τοὺς Μηδικοὺς πολέμους, ἰσχυρίζομενοι, ὅτι δὲν ἐδιδάχθησαν αὐτοὺς εἰς τὰ Ὑποδιδασκαλεῖα. Ἦγνόουν δηλαδὴ σελίδας τῆς ἱστορίας των, τὰς ὁποίας κατὰ τὴν τότε πρὸς αὐτοὺς ἔκφρασίν μου, δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ ἄγνοῃ οὔτε Ἰσραηλίτης ἰδιώτης. Ἀλλὰ καὶ Φυσικὴν Ἱστορίαν δὲν ἠδύναντο νὰ διδάξωσι διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἢ καὶ διότι δὲν εἶχον βιβλία, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀναγνώσωσι τὸ πρὸ αὐτῶν ἀναπεπταμένον βιβλίον τῆς φύσεως. Μετὰ ταῦτα, καὶ πάλιν δὲ ἐκουσίως παραλείπομεν τὸ πότε, κατηργήθησαν τὰ κοινὰ καὶ ὀνομάσθησαν πάντα τὰ δημοτικά σχολεῖα πλήρη, ἐφηρομόσθησαν τὰ προγράμματα τῶν πλήρων, ὀνομάσθησαν οἱ ὑποδιδάσκαλοι δημοδιδάσκαλοι καὶ διετάχθησαν νὰ μεταβληθῶσιν εἰς τοιοῦτους. Ὑπενθύμιζε μάλιστα ἡ σχετικὴ ἐγκύκλιος τὴν γενομένην τότε μικρὰν αὐξῆσιν τῶν ἀποδοχῶν καὶ ἐθεώρει ὡς ἀντίστοιχον ὑποχρέωσιν τὴν μεταβολὴν των. Ἐσπεύσαμεν τότε καὶ διετάξαμεν νὰ μελετήσωσι τὴν ὕλην τῆς πέμπτης καὶ ἕκτης τάξεως, ὡς ἦτο δὲ φυσικόν, τινὲς μόνον συνεμορφώθησαν, ἀλλὰ καὶ οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι δὲν μετεβλήθησαν κατὰ πολὺ μελετήσαντες ἅπασαν τὴν ὕλην τῶν δη-

μοτικῶν σχολείων Δημητράκου. Ἐνθυμοῦμαι, πῶς ἀντελήφθησάν τινες ζητήματα Φυσικῆς. Εἷς ἐνόμιζε μετὰ τῶν μαθητῶν του, ὅτι ὁ σωλὴν τοῦ θερμομέτρου εἶναι δυνατόν νὰ πληρωθῇ ὑδραργύρου ἀπλούστατα, ἐὰν ἐγχύσωμεν αὐτὸν διὰ χοάνης, καὶ ἄλλος, ὅτι ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ συστέλλεται καὶ διαστέλλεται, ὅπως ὁ ὑδράργυρος. Παρῆλθον βεβαίως ἔτη πολλὰ ἀπὸ τοῦ χρόνου, κατὰ τὸν ὁποῖον συνέλεξα τὰς ἐντυπώσεις ταύτας, ἀλλὰ δὲν ἐμεσολάβησε σπουδαῖόν τι γεγονός, δυνάμενον νὰ μεταβάλῃ τὰ πράγματα. Διωρίσθησαν μὲν εἰς τὰ μονοτάξια καὶ διδάσκαλοι ἄλλης προελεύσεως, ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς σπουδαία βελτίωσις, ἐπῆλθε δὲ ἀφ' ἑτέρου καὶ χειροτέρευσις, διότι εἰς πολλὰ μετὰ τὴν φοβερὰν φυλετικὴν περιπέτειαν διωρίσθησαν καὶ κατώτεροι τῶν ὑποδιδασκάλων. Ὡστε ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ κυριωτάτου παράγοντος, τοῦ διδασκάλου, καὶ κατὰ τεκμήριον, ἀλλὰ καὶ πραγματικῶς τὰ μονοτάξια δὲν εὐρίσκονται εἰς καλὴν κατάστασιν. Διὰ νὰ μεταβληθῶσι, πρέπει νὰ μεταβληθῇ ὁ κυριώτερος παράγων, περὶ τοῦ ὁποίου εἶπομεν. Ἐκτὸς ὅμως τῆς μεταβολῆς του, ἡ ὁποία ἀνάγεται εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς γενικῆς μεταβολῆς τῶν ἀνεπιερῶν διδασκάλων, πρέπει νὰ ἐκλέγηται καὶ ἐκ τῶν καλῶν ὁ καλύτερος, δηλαδὴ ὁ περισσότερον παρασκευασμένος καὶ περισσότερον δεξιὸς διδάσκαλος, ἔχων καὶ τινα ἄλλα προσόντα, ἀπαιτούμενα διὰ τὴν ἐξωσχολικὴν δρασίαν, ὅχι δὲ νὰ διορίζωνται οἱ πρωτόπειροι, ὡς συνήθως συμβαίνει. Νοεῖται, ὅτι πρέπει νὰ καταβληθῇ φροντίς ὥστε ἡ εἰς τὰ μονοτάξια τοποθέτησις νὰ ἐπιδιώκηται, ὡς ἀποτελοῦσα ἐκδήλωσιν εὐμενείας τῆς ὑπηρεσίας, τοῦτο δὲ θὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς συντομεύσεως τοῦ διὰ τὴν προαγωγὴν καὶ τὴν προσαρτίωσιν χρόνου ἢ δι' ὑπολογισμοῦ κατὰ τὴν ἀπονομὴν τῆς συντάξεως ὡς περισσότερου τοῦ εἰς τὸ μονοτάξιον διαγυθέντος χρόνου ἢ καὶ διὰ τινος μικροῦ ἐπιδόματος.

Εἶπομεν ἄλλαχού, ὅτι ἡ καλὴ χρῆσις τῶν πενιχρῶν ὀργάνων καὶ

εποπτικῶν μέσων ἀναπληροῖ καὶ κάμνει πολλάκις ὀλιγώτερον αἰσθητὴν τὴν ἔλλειψιν, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συμβῆ τοῦτο, ὅπου ἔλλείπουνσι πολλάκις καὶ αὐτὰ τὰ στοιχειωδέστατα, θρανία καὶ πίνακες δηλαδή, ἢ καὶ αὐτὸ τὸ διδακτήριον ἢ ὑπάρχει μὲν, ἀλλ' εἶναι οἰαδήποτε τρώγλη, ἀνθυγεινὴ, κακῶς ἀεριζομένη καὶ φωτιζομένη καὶ ἀνεπαρκὴς κατὰ χῶρον. Προφανῶς εἶναι ἀνάγκη ἐπιτακτικώτερα ἢ εἰς τὰ πολυτάξια σχολεῖα νὰ πληρωθῶσιν αἱ ἔλλειψεις αὗται, διότι πᾶσα ἔλλειψις μεταφράζεται εἰς ἀπώλειαν χρόνου, ὃ δὲ χρόνος εἶναι πολυτιμότερος εἰς τὰ μονοτάξια ἢ εἰς τὰ ἄλλα εἶδη τῶν σχολείων. Τὰ μονοτάξια δύνανται νὰ ἔχωσι 15—18 μαθητὰς, οἱ δὲ ὅροι μεταβάλλονται βεβαίως ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ. Νομίζομεν, ὅτι ἡ κατάστασις χειροτερεῖ κατὰ πολὺ, ὅταν οἱ μαθηταὶ ὑπερβαίνωσι τοὺς 50. Ὡς πρὸς τὰς τάξεις καὶ τὴν διδακτέαν ὕλην νομίζομεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνῃ μεταβολὴ τις, διότι, ὅσοιδήποτε μικρὸν καὶ ἂν εἶναι τὸ χωρίον καὶ ὅσοιδήποτε οἱ μαθηταὶ, εἶναι πολὺται τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας καὶ δικαιοῦνται νὰ τύχωσι τῆς αὐτῆς πρὸς τοὺς λοιποὺς Ἑλληνόπαιδας παιδείσεως, ὥστε ἡ μεταβολὴ πρέπει νὰ γίνῃ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ διδασκάλου, τὸ διδακτήριον, τὰ ἐπιπλα καὶ σκευὴ καὶ τὰ ἐποπτικὰ ὄργανα καὶ μέσα. Ὡς πρὸς τὴν μέθοδον, ἔαν ἦτο δυνατόν νὰ εὑρεθῆ καλύτερα τῆς ἐν χρήσει, θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθῆ καὶ εἰς τὰ ἄλλα εἶδη τῶν σχολείων. Μᾶλλον λοιπὸν τρόπος πορισμοῦ γνώσεων ὁ ὁποῖος νὰ ἀντικαθιστᾷ τὸν διδάσκαλον θὰ ἔπρεπε νὰ εὑρεθῆ. Βεβαίως ὁ ἄριστος τρόπος προκτιήσεως γνώσεων εἶναι ὁ ἐξ ἀμέσου ἀντιλήψεως καὶ τῆς ἰδίας ἐκείστου πείρας, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον ὁ ὁποῖος προσέλαβε πᾶσας τὰς γνώσεις του ἐξ ἀμέσου ἐποπτείας καὶ τῆς ἰδίας ἐμπειρίας. Μάλιστα ὅσον περισσοτέρας γνώσεις ἔχει τις, τόσον ἔκαμε περισσοτέραν χρῆσιν τῆς ξένης ἐμπειρίας, τόσον περισσοτέρους ἤκουσε, τόσον περισσοτέρα βιβλία ἐμελέτησεν. Ἐκ τῶν δύο τούτων τρόπων τῆς προσλήψεως γνώσεων, τῆς διὰ ζώσης

διδασκαλίας και τῆς ἐκ τῆς μελέτης τῶν βιβλίων προτιμότερος εἶναι ὁ διὰ τῆς ζώσης διδασκαλίας, ἀλλ' ἐν ἀνάγκῃ δύναται νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τῆς μελέτης. Ἡ ἀνάγκη αὕτη κάμνει μάλιστα τὴν διὰ τῆς μελέτης πρόσληψιν τῶν γνώσεων περισσότερον συγχρονισμένην τῆς διὰ τῆς δογματικῆς διδασκαλίας, ἀφοῦ αἱ γνώσεις προσλαμβάνονται δι' ἰδίας τοῦ παιδευομένου ἐνεργείας, κατὰ τὸ νεώτερον σχολεῖον. Πρέπει λοιπὸν νὰ γραφῶσι βιβλία, περιέχοντα τὴν ὕλην κατὰ τρόπον ἐπαγωγὸν καὶ εἰς γλώσσαν εὐληπτον. Ἐπειδὴ δὲ συνήθως οἱ κάτοικοι τῶν μεμακρυσμένων μικρῶν χωρίων δὲν διακρίνονται ἐπὶ εὐπορίᾳ, τὰ δὲ βιβλία στοιχίζουσι πολὺ σήμερον, πρέπει νὰ εἶναι ταῦτα κτῆμα τοῦ σχολείου εἰς ἐπαρκῆ ἀντίτυπα, δεδεμένα καὶ εὐχρηστα. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι γνωστὸν καὶ ὅτι ὁ νοῦς ἔχει ἀφαιρετικὴν δύναμιν καὶ δύναται αὐτομάτως νὰ μεταβαίῃ ἐκ τῶν μερικῶν εἰς τὰ γενικά, ὁ διδάσκαλος τοῦ Μονοταξίου θὰ περιορίζηται μόνον εἰς τὴν παροχὴν γνώσεων καὶ εἰς ἐφαρμογὰς αὐτῶν, ἀφῆνων τὴν μετάβασιν ἐκ τῶν συγκεκριμένων εἰς τὰ ἀφηρημένα, ἐκ τῶν ἀτόμων εἰς τὰς ἐννοίας εἰς τὴν ἐνυπάρχουσαν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ δύναμιν. Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ὁ διδάσκαλος τοῦ Μονοταξίου πρέπει νὰ ἐκλεγῇ οὐ μόνον μεταξὺ τῶν συγκεντρούντων παρασκευῆν δεξιότητα κατὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ ἰδιοφυίαν εἰς τὰ τεχνικὰ μαθήματα, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἐπιμελεστάτων, διότι ἀνὰ πᾶν μάθημα, ἤτοι ἀνὰ πᾶσαν ἡμίσειαν ὥραν, θὰ ἔχη πρὸ αὐτοῦ τοὺς μαθητὰς πέντε τάξεων, πρὸς τοὺς ὁποίους θὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ παρέχῃ σιωπηρὰν ἐργασίαν, ἣ ὁποία πρέπει νὰ εἶναι καὶ σκοπίμος καὶ ποικίλη. Καὶ ναὶ μὲν εἶναι ἀνάγκη τὸ ὥρολόγιον νὰ εἶναι σαφὲς εἰς τὰς λεπτομερείας καὶ μὴ ἀναγράφῃ ἀορίστως «σιωπηρὰ ἐργασία», ἀλλὰ συγκεκριμένως προμελέτη, ἐπιμελέτη κ.τ.τ.» καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐκλέγηται ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἢ νὰ συντάσσεται ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ἀλλὰ καὶ τούτου γινομένου δὲν ὑπολείπεται ὀλίγον ἔργον καὶ εἰς τὸν διδάσκαλον, ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ

παρασκευασία παρὶ τὰ 70 θέματα σιωπηρῶν ἐργασιῶν καθ' ἑβδομάδα. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχωσι καὶ διὰ τὸν διδάσκαλον βιβλία, ἐκ τῶν ὁποίων νὰ ἀντλή ἀμέσως ἄνευ ἀπωλείας χρόνου, ὅσα ἀπαιτοῦνται διὰ τὸ ἔργον του. Δὲν ἔχουσι ἄδικον οἱ ὑποστηρίζοντες, ὅτι τὸ Μονοτάξιον εἶναι τὸ περισσότερον ψυχολογικῶς λειτουργοῦν σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον κατ' ἀνάγκην τὸ μάθημα διαρκεῖ ὀλιγότερον τῆς ἡμισείας ὥρα, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν μαθηταὶ τοῦ δημοτικῶν σχολείου νὰ προσέχωσι περισσότερον τοῦ χρόνου τούτου καὶ μάλιστα ὑπὸ ὀφισμένης προϋποθέσεως, ἐκτὸς τούτου δὲ ἐπικρατεῖ ὁμοιομέρεια μεθόδου καὶ παιδευτικῶν γενικῶς μέτρων καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μαθημάτων γίνεται ἀπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν τοῦ διδασκάλου. Πρέπει ὅμως, ἐπαναλαμβάνομεν, ὁ διδάσκαλος νὰ εἶναι τελειότερος τοῦ ἀπαιτουμένου διὰ τὰ ἄλλα εἶδη τῶν σχολείων, τὸ διδασκῆριον τελειότερον καὶ περροικισμένον διὰ τῶν καταλλήλων ἐπίπλων, σκευῶν καὶ ὀργάνων ἐποπτείας, πλουσίας βιβλιοθήκης πρὸς χρῆσιν καὶ τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ διδασκάλου καὶ νὰ μὴ ἔχη περισσοτέρους τῶν 40 ἢ 50 μαθητῶν. Ἐὰν ὅμως καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ὑπάρχωσιν, ὁ δὲ διδάσκαλος εἶναι ἀπαράσκευος ἢ ἀδέξιός, ἔχη δὲ τοιαύτην ἀντίληψιν τῆς ἱερωθείας καὶ τάξεως, ὥστε στερεῖται πολλάκις ὥρολογίου, ὅπως εἶδομεν πολλούς, τότε ἡ ὑπαρξις τῶν δύο τοῦλάχιστον ἀνωτέρων τάξεων δύναται νὰ δικαιολογηθῆ μόνον ὡς παρατείνουσα ἐπὶ δύο ἔτη τὴν ἐπαφὴν τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὸ σχολεῖον. Πολλοὶ νομίζουσιν, ὅτι ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ εἶναι ὁ Φάρος τοῦ χωριοῦ. Ἡμεῖς θεωροῦμεν ἀρκετὸν νὰ εἶναι ὁ λύχνος τοῦ σχολείου, νὰ ἔχη δὲ τόσην ἑξωσχολικὴν δρασίαν, ὅση ἀπαιτεῖται διὰ τὴν πληρεστέραν ἐκπλήρωσιν τῶν σχολικῶν καθηκόντων του, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι οὔτε τόσον ὀλίγα, οὔτε τόσον εὐκόλα».

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν δημ. σχολείων Κιλίκης κ. Ἄ. Γεραντωνῆς παρετήρησε τὰ ἀκόλουθα:

Υπηρετήσαμεν ἐπὶ 15 ἔτη ὡς δημοδιδάσκαλος εἰς διάφορα μονοτάξια δημοτικὰ σχολεῖα μὲ ὀλίγους καὶ παρὰ πολλοὺς μαθητὰς καὶ ὡς Ἐπιθεωρητὴς ἐπὶ ἑτάην εἰς περιφερείας, τῶν ὁποίων τὰ 910 τῶν σχολείων ἦσαν μονοτάξια.

Πορίσματα τῆς πείρας μας εἶναι τὰ ἑξῆς:

Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὸ μονοτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι ὁ δυσκολώτερος διὰ τὸν διδάσκαλον τύπος σχολείου, μάλιστα τώρα, ὅτε λειτουργεῖ μὲ 6 τάξεις. Ἐν τούτοις οἱ τελειοφοίτοι αὐτοῦ, ὅταν λειτουργῇ καλῶς, οὐδόλως ὑστεροῦν τῶν τελειοφοίτων τῶν πολυτάξιων σχολείων, οὔτε κατὰ τὴν πνευματικὴν, οὔτε κατὰ τὴν σωματικὴν, οὔτε κατὰ τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν καὶ συνεπῶς εἶναι ἀδικος ἢ κατ' αὐτοῦ κατακραυγὴ, ἐπικρατήσασα ἴσως ἐκ τοῦ ὅτι διορίζοντο εἰς αὐτὸ οἱ κατώτεροι διδάσκαλοι καὶ ἔλειπον τὸ κατάλληλον διδακτήριον, ἐπιπλα καὶ μέσα. Κατὰ τὴν γνώμην μας εἶναι πρὸς τὸ παρὸν ὁ ἰδεώδης τύπος σχολείου ἐργασίας, ἂν συνυπάρχουν διδακτήριον κατάλληλον, με ἐφόδια καὶ καλὸς διδάσκαλος, διότι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀσκεῖ μὲν μαθητὰς εἰς τὴν αὐτενέργειαν. Ὁμοιάζει πρὸς μίαν οἰκογένειαν μὲ ἀρχηγὸν τὸν διδάσκαλον, τῆς ὁποίας τὰ μέλη συνεργάζονται, ἀλληλοβοηθοῦνται καὶ δροῦν μὲ πρωτοβουλίαν, ἂν δίδονται αἱ κατάλληλοι σιωπηραὶ ἐργασίαι καὶ ἐλέγχονται.

Διὰ νὰ λειτουργήσῃ ἀποτελεσματικῶς, ἀπαιτοῦνται οἱ ἀκόλουθοι ὄροι:

α) Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν του πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ 15 ἕως 60 τὸ πολὺ, ἐφύσον λειτουργεῖ μὲ 6 τάξεις. Δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ λειτουργῇ Ε' καὶ ΣΤ' τάξεις μόνον εἰς ἓν κεντρικὸν διτάξιον καὶ εἰς αὐτὰς νὰ φοιτοῦν καὶ ἐκ τῶν περιχώρων, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ ὑποβάλλωνται εἰς κόπους καθημερινούς καὶ δαπάνας οἱ φοιτῶντες, δὲν θὰ ἔχωμεν οὔτε τακτικὴν, οὔτε γενικὴν φοίτησιν.

β') Οἱ διδάσκαλοι τῶν μονοτάξιων πρέπει νὰ εἶναι ὑγιεῖς, ἐν-
θουσιώδεις καὶ καλῶς κατηρητισμένοι. Οἱ γηραλέοι καὶ αἱ διδασκά-
λισσαι εἶναι ἀκατάλληλοι, οἱ μὲν πρῶτοι δι' ἀνεπάρκειαν, αἱ δὲ
δεύτεραι, διότι δὲν ἔχουν ἐπιβάλλον εἰς τοὺς μεγάλους μαθητάς,
πρωτοβουλίαν καὶ δρᾶσιν ἐξωσχολικὴν, ὥστε νὰ συντελέσουν εἰς
τὴν ἀνεγερσιν διδακτηρίων, ἐπίπλωσιν κλπ. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς ἐφρον-
τίσαμεν νὰ τὰς τοποθετῶμεν εἰς διτάξια ἢ πολυτάξια, τοὺς δὲ ἀνε-
παρεκτεῖς εἰς ὀλιγάριθμα μονοτάξια, ἀφοῦ δὲν εἴχομεν πολυτάξια, διὰ
νὰ εἶναι ἢ ζημίᾳ μικρότερα. Ὅπου ὑπάρχουν καὶ γηπιαγωγοί, ὁρ-
θὸν εἶναι νὰ διδάσκουν καὶ μαθήματά τινα τοῦ δημοτ. σχολείου.
γ') Πλὴν τοῦ καταλλήλου διδακτηρίου οἱ διδάσκαλοι τῶν μονο-
τάξιων πρέπει νὰ εὐρίσκουν καὶ κατάλληλον κατοικίαν, πρᾶγμα
σπάνιον εἰς μικροὺς συνοικισμούς. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς προσαρτῶμεν
τοιαύτην εἰς τὰ νέα διδακτήρια. Οὗτο καὶ οἱ διδάσκαλοι ἐξασφα-
λίζονται καὶ ἡ καλλιέργεια τοῦ παρακειμένου σχολικοῦ κήπου γίνε-
ται ἐπιμελεστέρα.

δ') Οἱ τοιοῦτοι πρέπει νὰ ἐφοδιάζονται ὑπὸ τῆς Πολιτείας διὰ
καταλλήλων ὁδηγῶν καὶ ἄλλων βιβλίων, ὥστε νὰ προπαρασκευάζων-
ται εὐκόλως. Ἄν μελετήσουν τὰ 2 πρῶτα ἔτη καὶ κρατήσουν ση-
μειώσεις συντόμους, τὰ ἐπόμενα ἔτη εὐκολύνεται σημαντικῶς τὸ ἔργον
των. Διὰ νὰ διευκολύνωμεν τοὺς τοιοῦτους, συνετάξαμεν ἡμεῖς σχέδιον
ὠρολογίου προγράμματος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀναλυτικοῦ τοιοῦτου
καὶ τοὺς ἐφοδιάζομεν. Ἐπίσης, ἐπειδὴ παρατηρήσαμεν, ὅτι δὲν
ἔκαμνον κατάλληλον ἐκλογὴν ἐκ τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας Γ' - Δ',
ἐκάμαμεν ἡμεῖς, ἐκλέξαντες 41 ζῶα, φυτὰ καὶ ὄργανα δι' ἑκάτερον
ἔτος συνδιδασκαλίας καὶ τοὺς ἐφοδιάσαμεν ἐπιτρέψαντες νὰ ἀντι-
καθιστοῦν, ἂν ὑπάρχη λόγος, καὶ ἐξ αὐτῶν τινά. Σημειώτέον, ὅτι
μερικοὶ δὲν ἐνόησαν ἀκόμη, ὅτι ἡ ὕλη ἔχει ταχθῆ κατὰ ἔτη συν-
διδασκαλίας, καὶ ἀναμῖξ διδάσκουν, ὅτι τοὺς ἀρέσει καὶ ὅτι τὰ
2)3 δὲν ἠδυνήθησαν ἐφέτος νὰ βαθμολογήσουν ὀρθῶς ἐπὶ τῇ

βάσει τοῦ νέου Διατάγματος παρ' ὅλας τὰς ὁδηγίας. Παρέστη ἀνάγκη νὰ ζητήσωμεν ἀποσπάσματα τοῦ Γεν. Ἐλέγχου ἀναγράφοντα τὴν βαθμολογίαν ἐνὸς μαθητοῦ ἐξ ἑκάστης τάξεως καὶ νὰ τὰ ἐπιστρέψωμεν διωρθωμένα, διὰ νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνωνται τὰ σφάλματα καὶ εἰς τὸ μέλλον. Μὲ αὐτὰ θέλω νὰ εἶπω, ὅτι ἔχουν ἀνάγκη συγχῆς καθοδηγήσεως καὶ παρακολουθήσεως.

ε') Πλὴν τῶν ἤδη ἐγκεκριμένων βοηθητικῶν διὰ τοὺς μαθητὰς βιβλίων καὶ τοῦ Ἄτλαντος Δημητράκου πρέπει νὰ ἐγκριθοῦν ἔτι τοιαῦτα διὰ τὰ Θρησκευτικὰ καὶ Ὑγιεινὴν Ε' - ΣΤ', διὰ τὴν Γραμματικὴν τῆς δημοτικῆς Γ'-Δ' καὶ Ε'-ΣΤ' μὲ ἀφθονὰ γυμνάσματα καὶ ἀσκήσεις διὰ τὰς σιωπηρὰς ἐργασίας καὶ διὰ τὴν Ἱστορίαν Γ'-Δ'. Διὰ τὴν Γεωγραφίαν ἀρκοῦν οἱ κατάλληλοι χάρται, διὰ τὴν Φυσικὴν Ἱστορίαν αἱ εἰκόνες, ἀναγραφομένης εἰς τὸ περιθώριον αὐτῶν τῆς πατρίδος, τροφῆς καὶ ἄλλου τινὸς ἀξίου σημειώσεως, διὰ τὴν Γεωμετρίαν, Φυσικὴν Πειραματικὴν καὶ Χημείαν τὰ ἐποπτικὰ μέσα.

στ') Ἡ διδασκομένη ὕλη πρέπει νὰ εἶναι μόνον ὀλίγον συντομωτέρα τῆς τῶν πολυτάξιων, ἀφοῦ ἐπιδιώκουν τὸν ἴδιον σκοπόν.

ζ') Μέθοδος διδασκαλίας πρέπει νὰ εἶναι ἡ Ἑβραϊτικὴ συντεταγμένη (διδομένης κυρίως προσοχῆς εἰς τὴν προσφορὰν ἢ μᾶλλον τὴν εὐρεσιν τοῦ νέου καὶ ἐφαρμογὴν) ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς τοῦ σχολείου ἐργασίας διὰ τοὺς δυναμένους, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ κ. Ρέλια (ἴδε βιβλίον του). Κατὰ τὴν γνώμην μας, ὅπως ἔχουν σήμερον αἱ συνθῆκαι, δὲν ἴμποροῦν νὰ γίνουιν περισσότερα πράγματα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σχολείου ἐργασίας.

η') Καλῶς ἔχουν τὰ τμήματα Α'-Β', Γ'-Δ' καὶ ΣΤ' τάξεως. Συνδιδασκαλίαν Β'-Γ' ἢ Β'-Γ'-Δ' ἢ ἄλλην τινὰ δὲν θεωροῦμεν σκόπιμον. Τὸ α' τμήμα Α'-Β' τάξεως πρέπει νὰ προσέρχεται 1 ὥραν βραδύτερον τῶν ἄλλων.

β') Το π. μ. διάλειμμα πρέπει να μείνη 30' τῆς ὥρας καὶ ὄχι νὰ διαιρεθῇ εἰς 5' καθ' ὥραν τοιαῦτα. Ἡ πεῖρα μᾶς ἔπεισεν, ὅτι ὀρθῶς ἔχει.

γ') Κατὰ τὸ ἰσχυὸν πρόγραμμα οἱ διδάσκαλοι τῶν μονοταξίων ἐργάζονται 37 1)2 ὥρας εβδομαδιαίως, ἂν ὑπολογισθοῦν καὶ τὰ π. μ. ἡμιωριαῖα διαλείμματα, ἥτοι 6 1)4 ὥρας ἡμερησίως καὶ ὑπὸ δυσμενεστέρας συνθήκας. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ λαμβάνουν πρόσθετον ἐπίδομα.

ιδ') Ἐφαρμόσαντες ὅσων π. μ. μόνον διδασκαλίαν τὴν εὐρο-
μεν ἐπιβλαβῆ. Οἱ μαθηταὶ ζαλιζονται, δὲν ἀσχοῦνται ἐπαρκῶς, γί-
νονται ἄτακτοι καὶ ἀπείθαργοι καὶ τὸ πνεῦμά των περισπᾶται.

ο) Ἐπιθεωρητῆς Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Π. Μπέλας πα-
ρατηρεῖ μετὰ ταῦτα τὰ ἀκόλουθα:

« Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς χρησιμότητος θεωρῶ τὸ μονοτάξιον
σχολεῖον ὡς τὸν κατ' ἔξοχὴν ἐξυπηρετικὸν τοῦ σκοποῦ τοῦ δημο-
τικοῦ σχολείου τύπον καὶ συνιστῶ τὴν εἰσαγωγὴν του καὶ εἰς τὰ
πολυτάξια σχολεῖα διὰ τῆς παρακολουθήσεως ὑφ' ἐκάστου διδασκά-
λου τῆς τάξεως του μέχρι πέρατος τῶν σπουδῶν τῆς διὰ τοὺς
ἑξῆς λόγους:

- 1) Ἀποτελεῖ σχολεῖον οἰκογενειακοῦ χαρακτῆρος.
- 2) Ἐπιτυγχάνεται ἐν αὐτῷ τὸ ἐνιαῖον τῆς ἀγωγῆς.
- 3) Ὁ διδάσκαλος τοῦ μονοταξίου γνωρίζει καλύτερον ἢ ὁ τοῦ
πολυταξίου τοὺς γονεῖς τῶν μαθητῶν καὶ αὐτοὶ ἐπίσης τὸν διδά-
σκαλὸν των, ὅλοι δὲ γνωρίζομεν τὰ ἐκ τῆς ἀλληλογνωριμίας ταύ-
της προκύπτοντα διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν ἀγαθὰ.
- 4) Ὁ διδάσκαλος γνωρίζει ἐπίσης καλύτερον τοὺς μαθητὰς
του καὶ δύναται νὰ κανόνιζῃ δεόντως τὸ ζήτημα τῆς προαγωγῆς
των ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν, ὡς καὶ ἄλλα συναφῆ παιδαγωγικὰ ζη-
τήματα.

Τὸ πρόγραμμα τοῦ μονοταξίου σχολείου θὰ εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τοῦ πολυταξίου. Οὐχ ἦττον ἢ μικρότης τοῦ διδακτικοῦ χρόνου ἐπιβάλλει ἀβαρίας τινὰς εἰς τοῦτο. Αἱ ἦττον σπουδαῖα ὕλαι θὰ παραλείπονται. Ἡ ἐξέτασις τοῦ παλαιοῦ μαθήματος θὰ καταλαμβάνῃ ἐλάχιστον χρόνον (μέχρι 5 λεπτῶν τῆς ὥρας). Πολλάκις θὰ παραλείπεται τὸ στάδιον τῆς προπαρασκευῆς, πάντοτε δὲ τὸ τῆς ἐφαρμογῆς. Αἱ ἐφαρμογαὶ θὰ γίνωνται κατὰ τὰς σιωπηρὰς ἐνασχολήσεις τῶν μαθητῶν, ἢ ὀρθῇ ὁύθμισις τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὸ μυστικὸν τῆς ἀποτελεσματικῆς λειτουργίας τοῦ μονοταξίου σχολείου καὶ δίδει διέξοδον εἰς τὴν ἐπωφελῆ κατανάλωσιν τῶν περισσευμάτων τῆς ζωικῆς ἐνεργείας τοῦ παιδίου. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου δέον νὰ ἐπιστηθῇ πολὺ ἡ προσοχὴ ἡμῶν, καθόσον πολλοὶ ἐκ τῶν διδασκάλων ἐπὶ ὀλοκλήρους μῆνας διεξάγουσιν ἀντὶ τῆς προσφορᾶς νέου ἐφαρμογὰς τῶν μεμαθημένων.

Γενικῶς θεωροῦμεν, ὅτι καὶ εἰς τὸ ἠθικὸν καὶ εἰς τὸ διανοητικὸν μέρος ἐπιτυγχάνει πολλάκις καλύτερα ἀποτελέσματα τὸ μονοτάξιον σχολεῖον, καθόσον—πλὴν τῶν πλουσίων ἐφαρμογῶν, τὰς ὁποίας δύναται νὰ κάμῃ καὶ δι' ὧν καὶ μόνον αἱ γνώσεις γίνονται κτῆμα τῶν μαθητῶν,—ἐπὶ ἕξ ἔτη οἱ μαθηταὶ τοσ παρακολουθοῦν τοὺς διαφόρους κύκλους τῶν μαθημάτων, πολλὰ τῶν ὁποίων ἀπ' αὐτῆς τῆς πρώτης τάξεως ἀντιλαμβάνονται. Λαμβανομένου δ' ἤδη ὑπ' ὄψει, ὅτι οἱ μικροὶ μαθηταὶ, λόγῳ τῆς μικρᾶς τῶν βουλευτικῆς ἰσχύος, δὲν δύναται νὰ παρακολουθοῦν διδασκαλίαν πέραν τῶν 20 λεπτῶν τῆς ὥρας, θεωροῦμεν τὸν διδακτικὸν χρόνον τῆς μισῆς ὥρας ἐπαρκῆ πρὸς διδασκαλίαν.

Ὁ διδάσκαλος δύναται ἐπίσης πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἔργου του, νὰ χρησιμοποιοῖ καὶ βοηθοὺς λαμβανομένους ἐκ τῶν ἀρίστων κατὰ τὰ ἦθη καὶ τὴν πρόοδον μαθητῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων. Εἰς τούτους δύναται νὰ ἀναθέτῃ διάφορα ἔργα, ὡς τὴν ἐπιτήρη-

σιν τῶν κατωτέρων τάξεων κατὰ τὰς σιωπηράς των ἐνασχολήσεις, τὴν ἐξέλεξιν τούτων, τὴν ἐξέτασιν παλαιοῦ μαθήματος κ.τ.λ.

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ δυνηθῆ νὰ ἀνακαλύπτῃ καὶ τὰς διδασκαλικὰς φύσεις καὶ νὰ συστήσῃ τὰ δέοντα κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματός των. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν τῶν τμημάτων, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας ἡ δευτέρα τάξις πλησιάζει πνευματικῶς περισσότερο πρὸς τὴν τρίτην, ἢ δὲ τετάρτη πρὸς τὰς Ε' καὶ ΣΤ', φρονοῦμεν, ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συμπτυχθοῦν εἰς τρία, ὅποτε θὰ ἔχωμεν τρεῖς κύκλους μαθημάτων. Τὸν πρῶτον μονοετη, τὸν δευτέρον διετη καὶ τὸν τρίτον τριετη. Ἀριθμὸν μαθητῶν τοῦ μονοταξίου θεωροῦμεν ἐπαρκῆ τοὺς 40—50 κατ' ἀνώτατον ὄριον. Ἄν ὑπάρχουν περισσότεροι, τὸ σχολεῖον δεόν νὰ προάγεται. Διαμαρτυρούμεθα κατὰ τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι συνοικισμοὶ μὲ 15 μαθητὰς πρέπει νὰ στερηθοῦν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Καὶ εἰς μόνον κακοποιὸς ἂν ἐξέλθῃ ἐξ ἑνὸς τοιούτου συνοικισμοῦ, τὸ Κράτος θὰ ὑποβληθῆ εἰς πολλαπλασίας δαπάνας διὰ τοῦτον ἢ διὰ τὸν μισθὸν ἑνὸς διδασκάλου. Ἄλλως δὲ οἱ τοιοῦτοι συνοικισμοὶ μετροῦνται εἰς τὰ δάκτυλα τῆς μιᾶς χειρὸς εἰς ἐκάστην περιφέρειαν. Ἐπίσης ἀποκρούομεν τὴν δημιουργίαν κεντρικῶν σχολείων, εἰς ἃ θὰ φοιτῶσιν οἱ μαθηταὶ τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως τῶν πέριξ κειμένων μονοταξίων. Τὸ μέτρον καὶ ἀνελεύθερον καὶ ἀνεφάρμοστον εἶναι. Τὸ διδακτήριον τοῦ μονοταξίου σχολείου πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ δευτέραν αἴθουσαν διὰ τὴν ἀπασχόλησιν τῶν μαθητῶν κατὰ τὰς χειροτεχνικὰς καὶ λοιπὰς σιωπηρὰς ἐργασίας. Ὡς τοιαύτη δύναται νὰ χρησιμοποιηθῆ ἡ αἴθουσα τοῦ ὑπογείου, ἐὰν αὐξηθῆ τὸ ὕψος τῆς κατὰ 1—1,50 μ. ἀκόμη, ἐφόσον ἡ αὐξησις αὕτη δὲν θὰ ἔβλαπτε τὴν αἰσθητικὴν κλπ. τοῦ διδακτηρίου.

Περὶ τὸν νὰ σημειωθῆ, ὅτι τόσογ τὸ μονοτάξιον, ὅσον καὶ τὰ λοιπὰ εἶδη σχολείων δεόν νὰ ὦσιν ἐφοδιασμένα διὰ σχολικοῦ κήπου.

Ἡ μόνη ἀσθενής πλευρὰ τοῦ μονοτάξιου σχολείου παρουσιάζεται εἰς τὴν δυσχερείαν πρὸς ἐξεύρεσιν τοῦ καταλλήλου προσωπικοῦ. Εἶναι ζήτημα, ἂν ὁ οἶος ᾗ ἔκ τῶν διδασκάλων τῶν μονοταξίων σχολείων ἀνταποκρίνονται εἰς τὸ ἔργον των. Ὁ διδάσκαλος τοῦ σχολείου αὐτοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἄριστα κατηρτισμένος, παιδαγωγικὸς καὶ εὐστροφὸς διδακτικὸς ἀνὴρ, ἀμέμπτων δὲ ἡθῶν. Πρέπει νὰ κατέχη καλῶς ἐπίσης τὴν ὕλην τοῦ προγράμματος τοῦ δημοτικῆς σχολείου καὶ νὰ εἶναι προικισμένος μὲ ἰσχυρὰν βουλευτικὴν δύναμιν. Τὸ ζήτημά μας τοῦτο φρονῶ, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ λυθῆ ἂν τῷ χρόνῳ, ἂν ἀπ' ἑνὸς ἐρυθμίζοντο ἐπὶ τὸ τελειότερον τὰ διδασκαλεῖα, ἐδίδετο δ' ἀπ' ἑτέρου διὰ νόμου τὸ δικαίωμα ἢ μᾶλλον ἢ ὑποχρέωσις εἰς τὰ ἐποπτικά συμβούλια νὰ ἐξευρίσκωσι καὶ τοποθετῶσι εἰς τὰ μονοτάξια τοὺς ἀρίστους ἔκ τῶν διδασκάλων.

Ἐπειδὴ ὅμως οὗτοι λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς των εἰς αὐτὰ ἐργασίας ἐξαντιοῦνται καὶ φθείρονται ταχέως, εἶμαι τῆς γνώμης, ὅτι, ἐφόσον θὰ τοποθετοῦνται εἰς τὰ μονοτάξια πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ὑπηρεσίας καὶ οὐχὶ τῆ αἰτήσεϊ των, δεόν νὰ λογίζεται ὁ χρόνος τῆς ἐν αὐτοῖς ὑπηρεσίας των εἰς τὸ 1|2 καὶ διὰ τὴν σύνταξιν καὶ διὰ τὴν προαγωγὴν των, νὰ παρέχεται δὲ πρὸς τοῦτοις εἰς αὐτοὺς ἐπίδομα ἴσον πρὸς τὸ 1|4 τῶν ἀποδοχῶν των. Τὸ ζήτημά τοῦ καταλληλοτέρου διὰ τὰ μονοτάξια διδασκαλικὸ ἄνδρου δεόν νὰ ἀφεθῆ εἰς τὴν ἰκρίσιν τοῦ ἐποπτικῆς συμβουλίου. Αἱ συνδιδασκόμενα τάξεις εἰς τὰ Ἑλληνικὰ δεόν νὰ ἔχωσι κοινὸν Ἀναγνωστικόν. Ἐπίσης πρέπει νὰ συνταχθῶσι κατάλληλα βοηθητικὰ βιβλία, καθόσον τὰ πλεῖστα τῶν χρησιμοποιουμένων ἤδη τυγχάνουν πνευματοκτόνα.

Τέλος εἰς τὰ ἀγροτικά σχολεῖα πρέπει νὰ ἐπεκταθῆ καὶ τὸ σύστημα τῶν νηπιαγωγείων, δι' οὗ καὶ τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀγροτῶν θὰ ὑποβοηθηθῶμεν καὶ τὰς ἀγροτικὰς οἰκονομίας θὰ ἐξυψηρεθῶμεν, αἵτινες, πολλάκις ἢ μᾶλλον πάντοτε καταλείπουν εἰς τοὺς δρόμους καὶ εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ τὰ νήπια

τέκνα των, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦτο εὐρίσκονται κατὰ τὴν εἰσοδὸν των εἰς τὸ σχολεῖον εἰς τὸ αὐτὸ πολλάκις πνευματικὸν ἐπίπεδον μὲ τὰ ζῶα... Ἐὶ παρεσχεθῆ ὡς καὶ ἡ εὐκαιρία τῆς προαγωγῆς, τὸ ὅσον τινὰ πολλῶν σχολείων διὰ τῆς ἀναθέσεως εἰς τὴν νηπιαγωγὸν τῆς διδασκαλίας τῆς μιᾶς ἢ καὶ τῶν δύο κατωτέρων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ.

Τέλος ὁ Ἐπιθεωρητῆς Ἐλασσόνας κ. Κ. Ἀντωνίου, ὑποβάλλει τὰς κάτωθι παρατηρήσεις:

«Οἱ μαθηταὶ τῶν μονοταξίων δὲν πρέπει νὰ υπερβαίνουν τοὺς 40, διότι ἡ πληθώρα αὐτῶν ἀποβαίνει εἰς βῆρος τῆς προόδου των. Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὸ μονοτάξιον δημοτ. σχολεῖον, ὑπερτερεῖ τὸ πολυτάξιον ὡς πρὸς τὴν ἐνότητα τῆς κατευθύνσεως τοῦ ἔργου τοῦ σχολείου, διότι ὁ διδάσκαλος γνωρίζει, τί ἐδίδαξε καὶ τί πρέπει γὰρ διδάξῃ περαιτέρω, γνωρίζει δηλαδὴ τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ἐπίσης εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ κατακεραματισμὸς τῶν δυνάμεων τοῦ εὐσυνειδήτου διδασκάλου τὸν ἐξανατλεῖ σωματικῶς καὶ φυσικῶς καὶ πνευματικῶς. Ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ χρόνου, ἡ συχὴ ἐναλλαγή τῶν μαθημάτων, ἡ εὐσυνειδήτος ἐκτέλεσις τοῦ καθήκοντος ἀναγκάζουν τοῦτον νὰ τρέχῃ ἀπνευστί, διὰ νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὸ καθήκον. Διὰ λόγους ὑγιεινῆς καὶ παιδαγωγικῆς προτείνω, ὅπως αἱ μὲν Γ', Δ', Ε' καὶ ΣΤ' τάξεις διδάσκονται εἰς τὰ μονοτάξια δημοτ. σχολεῖα τὰς π.μ. ὥρας, ἡ δὲ Α' καὶ Β' εἰς τὰς μ.μ. Ἐπίσης ἀπαραίτητον εἶναι, ὅπως ἡ Γ' καὶ Δ' τάξεις τῶν μονοταξίων, ἐφόσον ἐλλείψει ἐπαρκoῦς χρόνου συνδιδάσκονται, ἔχουσι κοινὸν Ἀναγνωστικὸν ἐν. διὰ τὸ πρῶτον καὶ ἕτερον διὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος τῆς συνδιδασκαλίας, τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένων καὶ γλώσσης δέον νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὰ εὐκολώτερα καὶ νὰ προχωρῆ πρὸς τὰ σπουδαιότερα. Ἡ γνώμη μου αὕτη δὲν στηρίζεται βέβαια ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀνάγκης. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ἐγίνετο χωριστὰ ἡ διδασκαλία τῆς Ἀναγνώσεως τῆς Γ' καὶ Δ', ἀλλ' ἐφόσον εἰς τὴν

πραγματικότητα γίνεται χρήση κοινού Ἀναγνωστικού, νομίζω, ὅτι τὸ τοιοῦτον πρέπει καὶ ἐπισημῶς νὰ ἀναγνωρισθῆ ἢ ἄλλως πῶς ἐπωφελέστερον νὰ διαρρυθμισθῆ. Ἀποκρούομεν τὸ μονοτάξιον μὲ 4 τάξεις ὁποσδήποτε ὑποστηριζόμενον. Ἐξ ἄλλου τὴν προσθήκην 7ης τάξεως εἰς τὰ μονοτάξια τοῦλάχιστον δημοτικὰ σχολεῖα, ὅσον καὶ ἂν μᾶς γοητεύη καὶ ὅσον καὶ ἂν προσδοκῶμεν πλουσίαν τὴν πνευματικὴν τοῦ ἔθνους μας ἐξύψωσιν ἐκ ταύτης, ἐν τούτοις ἀδυνατοῦμεν δυστυχῶς νὰ τὴν οὐστήσωμεν διὰ τὴν δυσκολίαν, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς. Ἐν τούτοις, ἂν ὑπάρχῃ μαθητικὴ βιβλιοθήκη, δύνανται νὰ ὑποχρεωθοῦν οἱ ἀτολμηριοῦχοι τῆς ΣΤ' τάξεως νὰ προσέρχωνται εἰς τὸ σχολεῖον καὶ νὰ ἐργάζωνται εἰς ἰδίαν αἴθουσαν ἀνὰ μίαν ὥραν καθ' ἑκάστην ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ διδασκάλου. Ἀκόμη εἰς χεῖρας τῆς Ε' καὶ ΣΤ' τάξεως πρέπει νὰ δοθοῦν βοηθητικὰ βιβλία συντεταγμένα μὲ καλαισθησίαν καὶ εἰς εἰς ἀπλοῦν γλωσσικὸν ἕφος. Ὡς εἶναι γνωστόν, τὸ ζήτημα τοῦτο ἔχει λυθῆ καταφατικῶς ὑπὸ τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ κατάχρησις τοῦ: «πάρτε ἀπὸ ἐδῶ ἕως ἐκεῖ» πρέπει νὰ κτυπηθῆ κατακέφαλα. Ἀντὶ τῶν μέχρι τοῦδε ἀφηρημένων καὶ ἐν πολλοῖς ἀσυναρτήτων ἐπιγραφῶν, διὰ τὰς ὁποίας ἐξοδεύεται ἐπὶ ματαίῳ πολῦτιμος χρόνος, πρέπει ἐπαναλαμβάνω, νὰ δώσωμεν εἰς χεῖρας τῶν μαθητῶν βοηθητικὰ βιβλία. Ἡ διδακτέα ὕλη τῶν μονοταξίων δημοτ. σχολείων πρέπει νὰ λαμβάνεται κυρίως ἐκ τῶν ἀντικειμένων τῆς παιδείας τοῦ μαθητοῦ ἢ, ἐφόσον πρόκειται περὶ διδακτέας ὕλης, ἢ ἐκ ὁποῖα δὲν ἀπαντᾷ εἰς αὐτήν, νὰ στηρίζεται εἰς ἐποπτείας εἰλημμένας ἐξ ἐκείνων. Ὡς πρὸς τὴν μέθοδον καὶ τὰς μορφὰς τῆς διδασκαλίας ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι οἰανδήποτε ἐκ τούτων καὶ ἂν μεταχειρισθῆ ὁ διδάσκαλος, πρέπει νὰ ὑποχρεοῦται νὰ αἰσθητοποιῆ καταλλήλως πρὸ τῶν μαθητῶν τὰ διδασκόμενα καὶ νὰ ἐξεγείρῃ τὸ διαφέρον τῶν μαθητῶν ὑπὲρ τούτων.

Εἰς τὰ μονοτάξια πρέπει νὰ διορίζονται δημοδιδάσκαλοι ἄνευ οὐδεμιᾶς προηγουμένης προπονήσεώς των διὰ διορισμοῦ ἐν ἀρχῇ εἰς πολυτάξια σχολεῖα, διότι τὰ νεώτερα Διδασκαλεῖα προπαρασκευάζουν ἐπαρκῶς πῶς τοὺς τροφίμους των δι' αὐτά. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἰδρῦσωμεν μονοτάξια ἰδίου τύπου, διὰ τὰ ξενόφωνα σχολεῖα, ἀκούμενοι εἰς τὴν ἴδρυσιν νηπιαγωγείων. Δὲν προτινομεν τὸν τέλειον ἐξοστρακισμόν τῶν διδασκαλισῶν ἐκ τῶν μονοταξίων, διότι καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν πολλαὶ αἱ ὁποῖα ἀνταποκρίνονται ὁπωσδήποτε εἰς τὸ καθήκον των. Ὅταν βελτιωθῇ ἡ μόρφωσις των εἰς τὰ Διδασκαλεῖα καὶ φοιτήσουν εἰς αὐτὰ καὶ κοριτσάκια χωρικῶν μὲ περισσοτέραν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ἀντοχὴν, τὸ πρᾶγμα θὰ βελτιωθῇ. Ἀποκρούομεν τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ χορηγῇ ἰατρικὰς συμβουλὰς. Ἄπλαϊ νοσοκομειακαὶ περιθάλψεις εἶναι δυνατόν νὰ ὑποδειχθοῦν ὑπὸ τούτου εἰς τοὺς κατοίκους. Τὰ ἄλλα εἶναι ἔργον τοῦ ἱατροῦ. Τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν θὰ ἐπιτύχωμεν ἐφαρμόζοντες καὶ τὰς σχολικὰς κοινότητας, ἀλλὰ καὶ τὰς συνεδρίας γονέων καὶ διδασκάλων, αἱ ὁποῖα δίδουν πλουσιώτατα ἀποτελέσματα. Ἀποκρούομεν τὴν ἔναρξιν τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀναγνώσεως καὶ Γραφῆς ἀπὸ τῆς Β' τάξεως διὰ λόγους παιδαγωγικοὺς καὶ διδακτικοὺς, ὅπως ἀποκρούομεν ἐπίσης τὸ νὰ ἐμπιστευώμεθα τὴν τύχην τῶν μικρῶν μαθητῶν εἰς μαθητὰς τῶν μεγαλυτέρων τάξεων».

Ὁ κ. Πρόεδρος τῆς συνεδρίας συνοψίζει μετὰ ταῦτα τὰ λεχθέντα περὶ τοῦ θέματος ὡς ἀκολούθως:

«Ὅσον ἀφορᾷ τὴν χρησιμότητα τοῦ μονοταξίου δημ. σχολείου διετυπώθησαν δύο ἄκραι γνώμαι καὶ μία μέση. Κατὰ μὲν τὴν πρῶτην ἐκ τῶν ἄκρων γνωμῶν τὸ μονοτάξιον εἶναι ὁ ἰδεώδης τύπος σχολείου, δι' αὐτὸ δὲ θὰ ἔπρεπεν, ὅπως καὶ τὰ πολυτάξια σχολεῖα μετατραποῦν εἰς μονοτάξια, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν τὸ μονοτάξιον

είναι σχολειόν ἀνάγκης, δι' αὐτὸ δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν κα-
τάλληλα μέτρα, ὅπως ὅσον τὸ δυνατόν τυχύτερον ἀντικατασταθῆ
διὰ πληρεστέρων τύπων. Οἱ ἔχοντες τὴν μέσην γνώμην ὑπεστήρι-
ξαν, ὅτι τὸ μονοτάξιον, μολοντί παρουσιάζει ἱκανὰ μειονεκτήματα
ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ πολυτάξια, ἐν τούτοις ἐπειδὴ ὑπὸ τὰς σημε-
ρινὰς οικονομικὰς συνθήκας εἶναι τύπος σχολείου ἀναντικατάστα-
τος, δεόν νὰ θεωρηθῆ ὡς ἕξ ἴσου χρήσιμον πρὸς τὰ πολυτάξια,
ἀρκεῖ νὰ ληφθοῦν τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν
μειονεκτημάτων αὐτοῦ.

Σχετικὰ μὲ τὸν διδάσκαλον τοῦ μονοταξίου πάντες οἱ σύνε-
δροι συμφωνοῦν εἰς τοῦτο, ὅτι οὗτος πρέπει νὰ λαμβάνεται ἐκ τῶν
καλῶν πτυχιούχων τῶν Διδασκαλείων, νὰ ὑπηρετῆ ἐπὶ τακτὸν χρό-
νον ἐν αὐτῷ καὶ νὰ ἀπολαύῃ διὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν τῷ μονοτα-
ξίῳ ὑπηρεσίας του ὁρισμένων ὑπηρεσιακῶν πλεονεκτημάτων. Οὐχ
ἦττον ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν συνέδρων εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι οἱ πτυ-
χιούχοι τῶν Διδασκαλείων πρέπει νὰ διορίζονται εἰς τὰ μονοτάξια
εὐθὺς μετὰ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀποφοίτησίν των, ἄλλοι δὲ φρονοῦν, ὅτι
πρέπει νὰ τοποθετοῦνται εἰς αὐτὰ, ἀφοῦ ἀποκτήσουν σχετικὴν
πεῖραν διὰ προὑπηρεσίας εἰς πολυτάξια, καὶ πάλιν ἄλλοι μὲν
ὑπεστήριξαν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ τοποθετοῦνται εἰς τὰ μονοτάξια
διδασκάλισαι, ἄλλοι δὲ ἐτόνισαν τὴν σπουδαιότητα τῆς ἐν τοῖς
μονοτάξιοις ὑπηρεσίας τῶν διδασκαλισσῶν, ἄλλοι τέλος διετύπωσαν
τὴν γνώμην, ὅτι τὰ ζητήματα τοῦ καθορισμοῦ τοῦ χρόνου τοῦ
διορισμοῦ καὶ τῆς ἐπιλογῆς τοῦ φύλου πρέπει νὰ ἀφεθῶν εἰς τὴν
κρίσιν τῶν Ἐπιθεωρητῶν.

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τάξεων τοῦ μονοταξίου,
ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν κ. συνέδρων ὑπεστήριξαν, ὅτι, ἐφόσον πλησίον
τῶν συνοικισμῶν τῶν μονοταξίων ὑπάρχουν συνοικισμοὶ μὲ πολυ-
τάξια, σκοπιμώτατον εἶναι τὰ μονοτάξια νὰ ἔχουν 4 μόνον τάξεις,
τῶν μαθητῶν τῆς Ε' καὶ ΣΤ' ὑποχρεουμένων νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰ

γειτονικά πολυτάξια, ἄλλοι δὲ πάλιν διετύπωσαν τὴν γνώμην, ὅτι ὅλα τὰ μονοτάξια ἀνεξαιρέτως πρέπει νὰ ἔχουν 6 τάξεις. Διαφο-
νία ἐπίσης διεπιστώθη καὶ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν τμημάτων, εἰς
τὰ ὅποια πρέπει νὰ διαιροῦνται οἱ μαθηταὶ τῶν 6 τάξεων τῶν
μονοταξίων.

Σχετικὴ ὁμοφωνία ἐκράτησεν ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ ἀριθμοῦ
τῶν μαθητῶν τῶν μονοταξίων, τῶν περισσοτέρων ἐκ τῶν κ. συνέ-
δρων ὑποστηρίζοντων, ὅτι οὔτοι πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ 15—40 ἢ
τὸ πλεον 50.

Τὸ Συνέδριον παρεδέχθη ἐπίσης ὁμοφώνως, ὅτι τὸ μονοτάξιον
πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἔχη καὶ ἰδίαν αἴθουσαν διὰ τὰς ποικίλας
ἐργασίας τῶν μαθητῶν, πλουσίαν βιβλιοθήκην διὰ τὰς μελέτας
τῶν μαθητῶν καὶ τῶν διδασκάλων, τὰ καταλλήλα ἔπιπλα, σκευὴ
καὶ διδακτικὰ ὄργανα, ἀξιόλογον σχολικὸν κήπον καὶ κατοικίαν
διὰ τὸν διδάσκαλον.

Σχετικὰ τέλος μὲ τὰ ζητήματα τοῦ Ἀναλυτικοῦ καὶ Ὁρολο-
λίου προγράμματος τῶν μονοταξίων, τοῦ καταλλήλου διακανονισμοῦ
τῶν σιωπηρῶν ἐργασιῶν τῶν μαθητῶν αὐτῶν, τῶν διδακτικῶν καὶ
βοηθητικῶν βιβλίων τῶν μαθητῶν, τῶν Ἀναγνωστικῶν, ἰδίᾳ βι-
βλίων τῶν συνδιδασκομένων τάξεων, τῶν βοηθητικῶν βιβλίων τῶν
διδασκάλων, τῶν ἐν τῷ μονοταξίῳ ἐφαρμοστέων μεθόδων ἀγωγῆς
καὶ διδασκαλίας καὶ τῆς καταλλήλου μορφώσεως καὶ ἐπιμορφώ-
σεως τῶν διδασκάλων διὰ τὴν ἐν τῷ μονοταξίῳ σχολεῖν ἐργασίαν
διετυπώθησαν διάφοροι γνώμαι, αἱ ὅποια δὲν εἶναι δυνατόν νὰ
συνοψισθοῦν δι' ὀλίγων, δι' αὐτὸ δὲ εἶναι σκοπιμώτερον νὰ ὑπο-
βληθοῦν, ὅπως διετυπώθησαν, εἰς τὰς προϊσταμένας ἀρχάς.

Τὸ Συνέδριον ἐγκρίνει τὴν ἀνωτέρω συνόψισιν τοῦ κ. Προέ-
δρου, ὅστις λύει μετὰ τοῦτο τὴν συνεδρίαν.

4. Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ.

4 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1930

Τῆς συνεδρίας ταύτης προεδρεύει μὲν ὁ τακτικὸς Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου κ. Δ. Ἰ. Λάμπας, τὰ δὲ πρακτικὰ τηρεῖ ὁ Ἐπιθεωρητὴς Τρικαλῶν κ. Σ. Μένταυλος.

Ὁ κ. Πρόεδρος ὑπενθυμίζει, ὅτι θέμα πρὸς συζήτησιν κατὰ τὴν προκειμένην συνεδρίαν εἶναι «ἡ προσήκουσα μετεκπαίδευσις τῶν δημοδιδασκάλων, ἰδίᾳ τῶν πτυχιούχων», δίδει δὲ τὸν λόγον ἀλληλοδιαδόχως εἰς τοὺς δύο ἐπὶ τοῦ θέματος εισηγητὰς, ἴτοι τοὺς Ἐπιθεωρητὰς Λαρίσης κ. Ἰωάννην Καλλιγᾶν καὶ Ξάνθης κ. Γεώρ. Μπούραν.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Λαρίσης κ. Ἰωάνν. Καλλιγᾶς εἰσηγεῖται τὰ ἀκόλουθα:

«Ἡ ἀπό τινας χρόνου καθιερωθεῖσα μετεκπαίδευσις τῶν Δημοδιδασκάλων πρέπει νὰ θεωρηθῆ εἰς ἄξιον προσοχῆς σταθμὸς τῆς προαγωγῆς τοῦ δημοδιδασκαλικοῦ κλάδου καὶ συνεπῶς ὀλοκλήρου τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, διότι δι' αὐτῆς προπαρασκευάζεται σὺν τῷ χρόνῳ ἀνώτερον διδακτικὸν προσωπικὸν πρὸς ὄφελος τῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ διότι ἐξήχθη ὁ διδάσκαλος ἐκ τοῦ μαρasmus, ὅστις τὸν κατεῖχε μέχρι τοῦ 1922, ἀνοιχθέντος εἰς αὐτὸν ἐνὸς ἄλλου ὀρίζοντος, ἐν ᾧ ἤδη ἐλεύθερα ἀναπνέει τὸν ἀέρα τῆς ἐξελίξεως. Ἐκ τοῦ μέτρου αὐτοῦ προέκυψαν τρία σοβαρὰ ὀφέλη: 1) Ἡ Ἐκπαίδευσις ἀποκτᾷ ἰκανώτερον προσωπικόν. 2) Οἱ Διδάσκαλοι καὶ δὴ οἱ νεώτεροι ἤρριξαν νὰ ἀμιλλῶνται διὰ τῆς ἐργασίας καὶ διὰ τῆς μελέτης ἕνα ἔχοντες ὡς στόχον, τὴν πρόοδον. 3) Ἐξυψώθη ὁ Διδάσκαλος εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς Κοινωνίας καὶ λόγῳ τῆς μορφώσεώς του καὶ λόγῳ τοῦ μέλλοντος, ὅπερ διάπλατα διηνοίχθη ἤδη ἐμπρὸς του. Ἡ τριπλῆ αὕτη ὀφέλεια δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητος διὰ τὸ μέλλον τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, τὸ ὁποῖον, ἵνα δυνηθῆ νὰ

άνταποκριθῆ πρός τὰς σημερινὰς κοινωνικὰς συνθήκας, ἔχει ἀνάγκη πρὸ παντὸς καταλλήλου διδακτικοῦ προσωπικοῦ.

Δι' ὅλα ταῦτα καταλήγω εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ μετεκπαίδευσις τῶν διδασκάλων εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ἄριστα Νομοθετήματα τοῦ Κράτους, τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ἐνισχυθῆ, νὰ τονωθῆ καὶ νὰ συμπληρωθῆ, ἐφόσον εἶναι δυνατόν.

Ἦδη ἐναπόκειται νὰ ἐξετάσωμεν: Εἶναι ἀρτία ἡ σημερινὴ μετεκπαίδευσις; Ἐχει ἀνάγκη συμπληρώσεως καὶ ποίας; Ὁ κατ' ἔτος μετεκπαιδευόμενος κόσμος ὑπάρχει ἐλπίς ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος νὰ ἀποδώσῃ τοὺς καρπούς, οὓς ἐπιβάλλεται νὰ ἀποδώσῃ εἰς ὅσον οἶόν τε προσεχέστερον μέλλον; Οἱ μέχρι σήμερον μετεκπαιδευθέντες διδάσκαλοι μετέβαλον κατὰ τὸ δυνατόν τὸ σημερινὸν καὶ μὴ συγχρονησμένον καθεστῶς; Εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα ἐγὼ ὡς εἰσηγητὴς θὰ δώσω τὴν κατ' ἐμὲ ἀπόκρισιν, θὰ παρακαλέσω δ' ὅμως τοὺς κυρίους συναδέλφους, ὅπως καὶ οὗτοι ἐκφέρωσι τὴν γνώμην των προσθέτοντες ἢ ἀφαιρῶντες ὅ,τι πρέπει, ἵνα οὕτω ἀποκρυσταλλωθῆ μία γνώμη, τὴν ὁποίαν τὸ Κράτος θὰ ἠμπορῆ νὰ λάβῃ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν μελετωμένην συμπληρωματικὴν μεταρρυθμίσειν τῆς Ἐκπαίδευσως.

1) Διὰ νὰ ἀρχίσω ἀπὸ τὴν σημερινὴν Πανεπιστημιακὴν μετεκπαίδευσιν, παρατηρῶ, ὅτι αὕτη δὲν εἶναι ἀρτία. Ἡ Πανεπιστημιακὴ μετεκπαίδευσις πρέπει νὰ γίνῃ τριετὴς πρὸς τελειότερον καταρτισμὸν τῶν δημοδιδασκάλων καὶ νὰ ἀποχωρισθῆ τελειῶς ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν μελλόντων λειτουργῶν τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσως. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐννοηθῆ σωστῆ ἡ μετεκπαίδευσις τῶν δημοδιδασκάλων, ὅταν οὗτοι εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ συνδιδάσκωνται τὰ ἴδια πράγματα μὲ τοὺς ἀρχαίους φοιτητὰς τοῦ Πανεπιστημίου. Διὰ τῆς τριετιῶς μετεκπαίδευσως θὰ ἔχωμεν ἐπιτηθίμονας δημοδιδασκάλους, ἐφαμίλλους πρὸς τοὺς τῆς Γερμανίας, ἐν ἧ ἔπαυσε

ἢ ὑπαρξίς τῶν Διδασκαλείων ὡς πηγῶν τῆς παραγωγῆς τῶν δημοδιδασκάλων καὶ ἀντικατεστάθη διὰ τῆς Πανεπιστημιακῆς μορφώσεως, μὲ τὴν ὁποίαν μόνον κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν δύναται νὰ σταθῶσιν οἱ δημοδιδάσκαλοι εἰς τὴν συνείδησιν μιᾶς προηγμένης Πολιτείας καὶ Κοινωνίας. Ἐξ ἄλλου εἶμαι τῆς γνώμης, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν μετεκπαιδευομένων πρέπει νὰ αὐξηθῇ κατ' ἔτος εἰς 200, ἀνὰ 100 εἰς τὰ Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης. Διότι βελτίωσιν δύναται νὰ προσδοκᾷ τις μόνον διὰ τῆς παραγωγῆς ἐντὸς δεκαετίας μεγάλου ἀριθμοῦ τελείως μορφωμένων διδασκάλων, οἵτινες ἀληθῶς θὰ μεταβάλωσι τὴν ὄψιν τοῦ σημερινοῦ Δημοτικοῦ σχολείου καὶ θὰ ἐξυψώσωσι τὸν κλάδον. "Οἴους τοὺς τοιοῦτους διδασκάλους τοὺς θέλω διὰ τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ὄχι ἀποκλειστικῶς, ὡς συμβαίνει σήμερον, διὰ τὴν κατάληψιν τῆς θέσεως τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Ἡ θέσις τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ βεβαίως θὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν τάξιν τῶν μετεκπαιδευθέντων διδασκάλων, ἀλλὰ οὗτοι πρέπει νὰ ἀποβλέπουν εἰς αὐτὴν μόνον μετὰ μακρὰν ἐπιτυχῆ δρᾶσιν ἐν τῷ Δημοτικῷ σχολείῳ. Λέγω τοῦτο, Κύριοι, διότι μέχρι σήμερον δυστυχῶς μικρὰ ὠφέλεια παρατηρήθη εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν ἐκ τῶν μετεκπαιδευθέντων δημοδιδασκάλων, καθόσον οὗτοι δὲν ἔβαλαν βαθειὰ εἰς τὴν ψυχὴν των τὴν ἰδέαν, ὅτι διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου μετεξεπαιδεύθησαν, ἀλλ' ἀντιθέτως φρονοῦν, ὅτι ὁ μόνος σκοπὸς τῆς ἀνωτέρας αὐτῆς μορφώσεώς των εἶναι ἡ βελτίωσις τοῦ μισθοῦ των καὶ ἡ κατάληψις μιᾶς θέσεως Ἐπιθεωρητοῦ. Ὑπάρχουν βέβαια καὶ ἐξαίρεσις, ἐλάχισται ὅμως. Εἶμαι εὐλοκιστὴς καὶ ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω τὴν ἀλήθειαν. Ὑπερέησα εἰς περιφερείας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχα μετεκπαιδευθέντας τοῦ Πανεπιστημίου, τοῦ Γεωργικοῦ Φροντιστηρίου καὶ τοῦ Τεχνικοῦ Διδασκαλείου, ἀλλὰ, πιστεύσατέ με, δὲν εἶδα σοβαρὰν γενικὴν ἢ ἔστω καὶ μερικὴν ὠφέλειαν τῶν σχολείων δι' αὐτῶν. Καὶ τοῦτο συνέβαινε, διότι δὲν ἤθελαν καὶ διότι

είχαν τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἢ πρέπει νὰ πάρουν πολὺ καλυτέρας τῶν ἄλλων ἀποδοχὰς ἢ καλὰ καὶ σῶνει πρέπει νὰ καταλάβουν θέσιν Ἐπιθεωρητοῦ. Πρὸς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ τούτου ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι οὗτοι διὰ τοῦ Νόμου πρέπει νὰ ὑποχρεωθῶσι νὰ ὀργανώσωσιν ἐν τῷ σχολείῳ των κατὶ ἀνώτερον, ὥστε νὰ χρησιμοποιῆται τοῦτο ὡς ὑπόδειγμα διὰ τοὺς μὴ μετεκπαιδευθέντας διδασκάλους. Σὺ π.χ. θὰ ἐφαρμύσῃ τὰς ἀρχὰς τοῦ σχολείου ἐργασίας κλπ. Σὺ θὰ ὀργανώσῃς ἕνα τέλειον σχολικὸν κῆπον, σὺ ἕνα τέλειον τεχνικὸν ἐργαστήριον κλπ. Εἰς τὰ σχολεῖα των πολλάκις ὁ Ἐπιθεωρητὴς θὰ καλῆ ὁμάδας διδασκάλων, ἵνα ἰδίους ὁμμασιν ἀντιληφθῶσι τὴν πρόοδον τῶν σχολείων αὐτῶν καὶ ἐπομένως διδαχθῶσι καὶ αὐτοὶ μερικὰ πράγματα πρὸς βελτίωσιν τῆς διδακτικῆς καταστάσεως τῶν ἰδικῶν των. Ἄλλοτε πάλιν θὰ πρέπη νὰ παραγγελθῶσι νὰ κάμωσι τὴν δεῖνα διάλεξιν ἐνώπιον διδασκάλων, τὴν τάδε ἐνώπιον γονέων, τὴν τάδε ἐνώπιον γεωργῶν. Εἶναι ἀληθὲς ὅμως, ὅτι πρὸς καλυτέραν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ἀπαιτεῖται καὶ μία ἰδιαίτερα ἀμοιβὴ τῶν τοιούτων διδασκάλων ὑπὸ τοῦ Κράτους. Ἔτσι λοιπὸν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ἡ Πανεπιστημιακὴ μετεκπαίδευσις καὶ νὰ ἀποφέρῃ ὠφέλειαν πραγματικὴν ἄλλως δὲν γίνεται τίποτε ἄλλο εἰμὴ μόνον τελειωτέρα μόρφωσις τοῦ Διδασκάλου διὰ τὸ ἄτομόν του ἢ δι' ὑπηρεσίας, αἵτινες θὰ ἀποδώσωσιν εἰς αὐτὸν ἀτομικὸν κέρδος.

2) Ἡ τοῦ Γεωργικοῦ Φροντιστηρίου μετεκπαίδευσις δέον ἐπίσης νὰ γίνῃ διετής, ἵνα πραγματικῶς οἱ ἐν αὐτῷ μετεκπαιδευόμενοι διδάσκαλοι γίνωσι μικροὶ γεωπόνοι, ὠφελιμώτατοι διὰ τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν. Ἡ μικρὰ ἀμοιβὴ αὐτῶν πρέπει ὑποχρεωτικῶς νὰ δίδεται ὑπὸ τῶν Κοινοτήτων, διότι δυστυχῶς ἡ ἄρνησις πολλῶν Κοινοτήτων πρὸς τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀπογοήτευσιν ἢ μᾶλλον εἰς τὴν ἀχρηστευσιν τῶν γεωργικῶς μετεκπαιδευθέντων διδασκάλων. Σὺν τούτοις πρέπει νὰ παρέχωνται εἰς αὐτοὺς ἐπαρκὲς μέρος διὰ σχολικὸν κῆπον, σπορά, ἐργαλεῖα

κλπ. και να δοξαστεί εις αυτούς, ότι οφείλουν να παρουσιάσουν
 θετικά αποτελέσματα, εξελεγχόμενα πάντοτε υπό γεωπόνων και των
 Επιθεωρητών της Δημοτικής Έκπαιδύσεως. Πρέπει και εδώ η
 Πολιτεία να προσέξῃ, ἵνα μη καταντῶμεν εις τὸ «μᾶλλον θόρυβος
 γίνεται», δηλ. γίνονται δαπάναι κλπ., ἀλλὰ ἡ ὠφέλεια εἶναι μικρὰ
 ἐν γένει, ἂν μὴ μηδαμινή. Οἱ γεωργικῶς δὲ μετεκπαιδευθέντες
 δεῖον νὰ ὑπηρετῶσιν ὑποχρεωτικῶς εις γεωργικοὺς πληθυσμούς.

β) Τὸ Τεχνικὸν Διδ/λεῖον πρέπει τάχιστα νὰ ἀνασταθῇ, κα-
 θοριζομένης τῆς διετούς εις αὐτὸ φοιτήσεως, διότι μόνον διὰ τῆς
 ἀριτίας μορφώσεως τῶν διδασκάλων εις τὰ τεχνικὰ μαθήματα θὰ
 προσδώσωμεν τὴν πρακτικὴν ὄψιν εις τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον καὶ
 θὰ κατορθώσωμεν τὴν πρὸς τὸ σχολεῖον ἐργασίας προσέγγισιν
 αὐτοῦ. Εἶναι εἰρωνεῖα νὰ ὀμιλοῦμεν διὰ «νέον σχολεῖον», «πρακτικὸν
 σχολεῖον», «συγχρονισμένον σχολεῖον» κλπ., ὅταν δὲν ἔχωμεν διδα-
 σκάλους με ἀνάλογον πρακτικὴν μόρφωσιν καὶ με ἄκρατον διὰ τὴν
 πρᾶξιν ἐνθουσιασμόν. Λίγα παιδαγωγικουῖα καὶ ἓνα χαρτάκι, ποῦ
 τὸ λένε πτυχίον, δὲν θὰ ἀποτελέσουν ποτὲ τὸ προσωπικόν, ποῦ
 ἀπαιτεῖ τὸ σχολεῖον τῶν σημερινῶν κοινωνικῶν ἀπαιτήσεων. Ταῦτα
 ἄς λάβωμεν ἅπ' ὄψιν καὶ ἄς στρέψωμεν, ὅπως πρέπει, τὴν προσο-
 χὴν μας πρὸς τὰς τρεῖς ταύτας μετεκπαιδεύσεις, αὐξάνοντες σὺν
 τοῖς ἄλλοις καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν γεωργικῶς καὶ τεχνικῶς μετεκ-
 παιδευομένων κατ' ἔτος εις πεντακοσίους ἢ τοῦλάχιστον εις 200
 δι' ἑκάστην τῶν δύο τούτων μετεκπαιδεύσεων.

γ) Διὰ τῆς τοιαύτης λοιπὸν μεταρρυθμίσεως τῆς μετεκπαιδεύσεως
 ἐπὶ τὰ βελτίω καὶ τὸ προσωπικόν τὸ μορφωμένον θὰ αὐξηθῇ καὶ
 τὸ δημοτικὸν σχολεῖον θὰ λάβῃ ὄψιν μᾶλλον προσηρμοσμένην πρὸς
 τὰς ἀξιώσεις τῆς νεωτέρας παιδαγωγικῆς. Διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ
 ἀριθμοῦ τῶν κατ' ἔτος μετεκπαιδευομένων, διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ
 χρόνου τῆς φοιτήσεως, διὰ τῆς ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον καὶ ἐπιση-
 μονικώτερον μεταρρυθμίσεως τῆς μετεκπαιδεύσεως, διὰ τῆς ὑλικῆς

βελτιώσεως τῆς θέσεως τῶν μετεκπαιδευθέντων καὶ τῆς προσηλω-
σεως αὐτῶν εἰς τὸν σκοπὸν τῆς μετοβολῆς τοῦ παλαιοῦ σχολείου εἰς
νέον, ἢ μετεκπαιδευσις θὰ προσφέρῃ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς καὶ θὰ
συντελέσῃ εἰς τὴν οὐσιαστικὴν μεταρρυθμίσιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ
καθεστώτος τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλως θὰ ματαιοπονώμεν, μὴδὲν τὸ
ὑφέλιμον ἀποδίδοντες εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν.

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω περὶ ἐπιστημονικῆς μετεκπαιδεύσεως τῶν
διδασκάλων γνώμην μου εἰσέρχομαι ἤδη εἰς ἓνα ἄλλο πρακτικώτε-
ρον καὶ ἀναγκαιότατον θέμα, τὸ θέμα δηλαδή πῶς θὰ δυνηθῶμεν
νὰ βελτιώσωμεν τὴν κατάστασιν τοῦ Διδακτικοῦ προσωπικοῦ ἐν τῷ
συνόλῳ αὐτοῦ, διότι εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ μετεκπαιδευθῶσι
13000 Διδ)λοι καὶ διότι ἡ παιδαγωγικὴ προβάλλει ὀλονὲν ἐπιτακτι-
κοτέρας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς, αἱ δὲ σημεριναὶ ἀπαιτήσεις τῆς Κοι-
νωνίας διαλαλοῦσιν, ὅτι ἐπιβάλλεται τὸ σχολεῖο νὰ ἀλλάξῃ νοοτρο-
πίαν καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν προπαρασκευὴν ἀνθρώπων πρακτι-
κῶν καὶ ὀπλισμένων μὲ ὅλα τὰ ἐφόδια τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν σημε-
ρινὴν κοινωνικὴν βιοπάλην. Ἐπιβάλλεται δὲ ἡ ἐπιμόρφωσις ὅλου
σχεδὸν τοῦ σημερινοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, διότι, καθὼς γνω-
ρίζετε, ὄχι μικρὸς ἀριθμὸς αὐτοῦ εἶναι ἀνεπαρκῆς, δὲν ἔχει τὰς
ἀπαιτούμενας δυνάμεις καὶ τὰ ἀπαιτούμενα ἐφόδια, ἵνα ἀνταπο-
κριθῇ εἰς τὰς ἀξιώσεις ὄχι μόνον τοῦ μεταπολεμικοῦ σχολείου,
ἀλλὰ οὔτε τοῦ προπολεμικοῦ. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἔχω τὴν γνώμην,
ὅτι ἓνα μῆνα κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς πρέπει νὰ συγκαλῶνται
οἱ διδάσκαλοι κατὰ περιφερείας εἰς τὰς ἔδρας αὐτῶν, ἐκεῖ δὲ νὰ
διδάσκωνται θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς τὴν νεωτέραν Παιδαγωγι-
κὴν, τὴν Χειροτεχνίαν, τὴν Γυμναστικὴν, τὴν Ὀδικὴν καὶ τὰ Φυ-
σικὰ ὑπὸ ἱκανῶν πρὸς τοῦτο παιδαγωγῶν, τεχνικῶν, μουσικῶν,
γυμναστῶν καὶ φυσικῶν. Οἱ παιδαγωγοὶ πρέπει νὰ εἶναι ἐκ τῶν
Ἐκπαιδευτικῶν Συμβούλων καὶ ἐκ τῶν Διευθυντῶν τῶν Διδασκα-
λείων. Ἐχω πλήρη πεποιθήσιν, ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο ἐφαρμοζόμε-

νον ἐπὶ μίαν τρυλάχιστον τριετίαν θὰ ἀποδώσῃ σοβαρότατα ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδύσεως ὀφέλη καὶ θὰ προπαρασκευάσῃ ἀσφαλῶς καλύτερον ἀπὸ κάθε ἄλλο τὸ προσωπικόν, τὸ ὁποῖον αἱ σημεριναὶ ἐκπαιδευτικαὶ ἀνάγκαι ἀπαιτοῦσιν. Πάντως ὅμως ὑποτίθεται, ὅτι τὸ Κράτος δὲν θὰ φεισθῆ ἁπαγῶν τινων διὰ τὸν σπουδαῖον αὐτὸν σκοπὸν πρὸς ἀμοιβὴν τῶν Καθηγητῶν καὶ δι' ὀδοιπορικὰ ἔξοδα τῶν διδασκάλων. Ἐὰν δὲ εἰς ἐπίμετρον καθιερωθῶσι καὶ τοπικὰ ἀνέδρια κατ' ἐπαρχίας ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῶν Ἐπιθεωρητῶν καὶ τῶν Διευθυντῶν τμημάτων κατόπιν προγράμματος καθοριζομένου εἰς τὰς γενικὰς μὲν γραμμὰς ὑπὸ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου ὁμοιομόρφως δι' ὅλον τὸ Κράτος, εἰς τὰς λεπτομερείας δὲ ὑπὸ τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ἔαν ἐπίσης καθιερωθῶσι συχναὶ διαλέξεις πρὸς διδασκάλους, γονεῖς κλπ. ὑπὸ μετεκπαιδευθέντων διδασκάλων καὶ ἔαν γίνωνται συχναὶ ὑποδειγματικαὶ διδασκαλίαι ὑπὸ Ἐπιθεωρητῶν καὶ μετεκπαιδευθέντων διδασκάλων, ἀπαλλασσομένου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἀπὸ τοῦ φόρτου τῆς γραφειοκρατίας, τότε ἀσφαλῶς θὰ παρατηρηθῆ νέα ζωὴ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, οἱ δὲ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ θὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὴν ἀποτελμάτωσιν καὶ ἀδιαφορίαν, εἰς ἣν φυσικώτατα περιπίπτουν λόγῳ τῆς μονοτονίας τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῶν δυσχερῶν βιοτικῶν περιστάσεων. Εἶναι, Κύριοι, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Διδασκάλου ἐπιμοχθον, μονότονον καὶ καταθλιπτικὸν καὶ συνεπῶς εὐκόλα ὁ ἐργάτης αὐτοῦ περιπίπτει εἰς τὴν ἀποτελμάτωσιν. Σὺν τούτοις ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι τὸ Κράτος ὀφείλει νὰ παράσχη ὅλας τὰς εὐκολίας πρὸς ἐπαγγελματικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀναψυχὴν τοῦ Διδασκάλου, ἥτοι νὰ συνδράμῃ αὐτόν, ὥστε μὲ μικροτάτας δαπάνας νὰ διοργανώσῃ καθ' ὁμάδας ἐκπαιδευτικὰς ἐκδρομὰς, ταξείδια καὶ ἄλλ. καὶ μὲ τοὺς μαθητὰς, τοὺς ὁποίους βασανίζομεν σήμερον μὲ τὴν λογοκοπίαν, ἄνευ ἀμέσων ἐπαπειῶν, ἄνευ ἐκδρομῶν, ἐπισκέψεων τοπειῶν κλπ. καὶ ἄνευ οὐδενὸς ἀναψυκτικοῦ παιδαγωγικοῦ μέτρου, δηλ. μαθητικῶν κινηματογράφων, σχολικῶν φωνο-

γραφῶν, σιδηροδρομικῶν ἐκδρομῶν, ὑπαιθρίων μαθημάτων, παιδικῶν ἐξοχῶν, σχολικῶν βιβλιοθηκῶν, τεχνικῶν, ἐργαστηρίων, μαθητικῶν κοινοτήτων καὶ ἄλλων, ἅτινα ἡ νεωτέρα παιδαγωγικὴ τονίζει θεωροῦσα ταῦτα ἀπολύτως ἀναγκαῖα διὰ τὴν πρώτην μεταρρύθμισιν τοῦ σχολείου.

Ἴσως τις ἐξ ὑμῶν θεωρήσῃ ταῦτα δύσκολα, ἂν μὴ ἀδύνατα καὶ μὲ ἐρωτήσῃ: πῶς θὰ γίνουν αὐτά; Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἔχω νὰ ἀπαντήσω, ὅτι δὲν εἶναι δύσκολος ἡ ἐντὸς πενταετίας πραγματοποίησις αὐτῶν, διότι, ἂν θελήσῃ τὸ Κράτος νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα μὲ σύστημα καὶ προμελετημένον πρόγραμμα, σὰς βεβαίῳ, ὅτι θὰ φθάσῃ εἰς αἴσια ἀποτελέσματα, διότι εὐτυχῶς ἡ κατὰ τόπους κοινωνικὴ, κοινοτικὴ καὶ εκπαιδευτικὴ πρωτοβουλία εἶναι παρ' ἡμῖν εἰς ἀκμαῖος παράγων τόσον μεγάλος, ὥστε νὰ κινήσῃ τὴν ἐκπληξίν παντὸς ξένου, ἔχοντος ὑπ' ὄψει, ὅτι πρόκειται περὶ ἑνὸς πτωχοῦ καὶ λιαν δεινοπαθήσαντος λαοῦ. Καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτου παραπέμπω ὑμᾶς εἰς τὸν σημερινὸν διδακτηριακὸν ὄργανόν, ὅστις ὅλως αἰφνιδίως καὶ ἀποτόμως ἤρχισεν ἀπὸ τὸ 1925 καὶ ἐντεῦθεν λόγῳ ἑνὸς «ἐμπρὸς μᾶρς» νομοθετικοῦ, ποῦ εἶπε τὸ Κράτος. Χρειαζέται, κύριοι, καθοδήγησις, κατεύθυνσις, σύστημά, ἐνθάρρυνσις καὶ πρωτοβουλία ἐκ μέρους τοῦ Κράτους καὶ τότε τὰ πάντα ἐξευρίσκονται, χωρὶς τὸ Κράτος νὰ ὑποβάλλεται εἰς σοβαρὰς δαπάνας, διότι τὰ 3/4 αὐτῶν θὰ εὐρίσκονται ἐξ ἄλλων πηγῶν. Ἐν τέλει δὲ θεωρῶ καὶ τινα ἄλλα μέτρα συντελεστικά διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, τὰ ὅποια ἐκ πρώτης μὲν ὄψεως δὲν θεωροῦνται ἴσως σπουδαῖα, ἐν τούτοις δ' ὅμως δύνανται ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν ἄλλων, ποῦ ἀνεφερα ἀνωτέρω, νὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἀσφαλὴ καὶ ἀδάπανον συνολικὴν ἐπιμόρφωσιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ ἑξῆς: α) Πρέπει νὰ ἐκδοθῶσιν ὑπὸ τοῦ Κράτους βοηθητικὰ βιβλία τοῦ δασκάλου, περιέχοντα τὴν διδακτέαν ὑλὴν μὲ σύστημα καὶ μεθόδον, διότι

ταῦτα ἰδίως εἰς τοὺς πρωτοπείρους διδασκάλους εἶναι ἀπαραίτητα. β') Πρέπει νὰ ἐκδίδωνται κατ' ἔτος ὁδηγοὶ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν παιδαγωγικὴν ἐπιστήμην καὶ κατὰ μῆνα δελτίον περιέχον τὴν κίνησιν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐγκυκλίους τοῦ Ὑπουργείου καὶ τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ἀποσπάσματα ἐκθέσεων, ἀποτελέσματα διαφόρων προσπαθειῶν διδασκάλων καὶ γενικῶς εἰπεῖν ὅλην τὴν ἀξίαν προσοχῆς ζοῆν τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Κράτους. γ') Πρέπει πᾶσα καλὴ καὶ προοδευτικὴ πρᾶξις τοῦ διδασκάλου νὰ ἀμειβεται ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς, μὴ περιοριζομένου τοῦ ὁρίου εἰς δύο ἢ τρεῖς κατ' ἔτος. β') Πρέπει νὰ συσταθῶσιν εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα βιβλιοθήκαι διὰ τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς μαθητάς. ε') Πρέπει νὰ περιορισθῇ ἡ ἀνισότης τοῦ μισθολογίου μεταξὺ τῶν διαφόρων ὑπαλληλικῶν τάξεων, διότι, ὅσονδήποτε καὶ ἂν βελτιωθῇ ἡ οἰκονομικὴ θέσις τοῦ διδασκάλου, θὰ ὑπάρχη πάντοτε ἡ μεμπμοιρία, αἱ ἀπογοητεύσεις κλπ., ὅταν οὗτος ἀντιλαμβάνεται, ὅτι ὁ ἄλλος ὑπάλληλος μὲ τὰ αὐτὰ προσόντα λαμβάνει διὰ τῆς μεθόδου τῶν ἐπιμισθίων, ὑπερημεριῶν, τῶν 3]16 κ.λ.π. διπλασίας ἀποδοχάς. στ') Πρέπει διὰ Νόμου νὰ ὀρισθῇ, ὅτι τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον ἢ ὁ Ἐπιθεωρητὴς κατὰ διμηνίαν θὰ ἀποτείνῃ εἰς τοὺς διδασκάλους ἐρωτήματα παιδαγωγικῆς, σχολικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς φύσεως, εἰς ἃ οὗτοι ἀποχρεωτικῶς θὰ ἀπαντῶσιν ἐγγράφως μὲ καθωρισμένα ἐκ τῶν προτέρων ὄρια ἐπεξεργασίας τῶν θεμάτων τούτων. ζ') Πρέπει νὰ ἐξευρεθῇ μέσον διευκολύνσεων τῶν πρὸς ἀμοιβὴν καὶ βελτίωσιν τῶν διδασκάλων ἐνδεικνυομένων μεταθέσεων εἰς καλυτέραν θέσιν). η') Πρέπει νὰ καθορισθῇ, ποῦ τὸ πρῶτον πρέπει νὰ διορισθῇ ὁ νεαρὸς διδάσκαλος καὶ τότε θὰ ἀποκτᾷ δικαιώματα μεταθέσεως εἰς ἀνώτερον σχολεῖον, διότι ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ἡ σχετικὴ ὀργανικότης τῶν θέσεων συντελεῖ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ποιότητος τῶν διδασκάλων. Δὲν εἶναι ὀρθὴ κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ ἰσοπέδωσις τῶν βαθμῶν καὶ ἡ σαλατοποίησις τῶν θέσεων, ὡς γίνεται σήμερον, καθ' ἣν εἰς

είσηγητής ὑπηρετεῖ εἰς ἓν μικρὸ χωριὸν καὶ εἰς νέος μὲ βαθμὸν γραμμ. β' διευθύνει ἑξατάξιον σχολεῖον, δ') Πρέπει ὅλοι οἱ τριτοβάθμιοι νὰ μετεκπαιδευθῶσιν εἰς ἑτήσια παιδαγωγικὰ φροντιστήρια, ἀντικαθιστάμενοι προσωρινῶς ὑπὸ τῶν ἄλλων συναδέλφων των διὰ συμπτώσεων τάξεων, δι' ἀποσπάσεων κ.λ.π. Ἐπιβάλλεται ὅλοι μας νὰ κάμωμεν πᾶσαν θυσίαν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ γενικωτέρου καλοῦ καὶ διὰ τὴν ἐλάφρυνσιν τοῦ Κράτους ἀπὸ ἐπιπλέον δαπάνας. Πάντως θὰ ὑπάρξῃ ζημία τις ἐπὶ μίαν ἔστω πενταετίαν, ἀλλ' αὕτη θὰ εἶναι μηδὲν ἀπέναντι τοῦ μεγάλου ἐκπαιδευτικοῦ καλοῦ, τὸ ὁποῖον θὰ φανῇ ὠρισμένως μετὰ πενταετίαν ἢ ἔστω καὶ δεκαετίαν. Πρέπει νὰ προσβλέπωμεν πρὸς τὸ προσεχὲς μέλλον καὶ νὰ παραβλέπωμεν ἐλλείψεις τοῦ παρόντος, ὅταν βέβαια πρόκειται διὰ θυσιῶν τοῦ παρόντος νὰ τελειοποιηθῇ τὸ μέλλον. ι') Πρέπει νὰ λαμβάνεται σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ὁ ἐνθουσιασμός, ἡ εὐσυνειδησία καὶ ὁ ζήλος τοῦ Διδασκάλου πρὸς τὸ ἔργον του καὶ διὰ Νόμου νὰ ὁρισθῇ, ὅτι ἐπὶ τῆ βάσει αὐτοῦ κατὰ μέγα μέρος θὰ κρίνεται ὁ διδάσκαλος εἰς τὰ ζητήματα τῶν ἀμοιβῶν, τῶν ἐπαίνων, τῶν προαγωγῶν, τῶν καλῶν μεταθέσεων, κ.λ. Ἐπιμένω, Κύριοι, εἰς τὸ τελευταῖον αὐτὸ σημεῖον, διότι ἔχω σχηματίσει πεποιθήσιν, ὅτι διδάσκαλος ἄνευ ἐνθουσιασμοῦ δὲν εἶναι διδάσκαλος, ὅσονδήποτε ἱκανός καὶ ἂν εἶναι, καὶ ὅτι τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον πρὸ παντὸς ἐνθουσιασμὸν θέλει. Ἐπίσης πρὸς βελτίωσιν τοῦ διδασκάλου καὶ ὑποκρίνησιν αὐτοῦ εἰς μελέτην καὶ πρακτικὴν ἀμίλλαν πρέπει νὰ γίνωνται ἄνευ ἀναβολῆς αἱ προτεινόμενα προαγωγαί, πρέπει νὰ δοθῇ καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ τμηματάρχου β' εἰς τοὺς ἀριστεῖς τῶν διδασκάλων, πρέπει νὰ προάγωνται οἱ διδάσκαλοι εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ εἰσηγητοῦ κατ' ἐκλογὴν καὶ βραδύτερον, ἂν γίνῃ Νόμος, εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ τμηματάρχου β' διὰ διαγωνισμοῦ. Πρέπει νὰ εἶναι μέλος τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου εἰς τοὐλάχιστον διδάσκαλος μὲ ἐπιμίσθιον καὶ βαθμὸν εἰσηγητοῦ, διοριζόμενος ὄχι δι' ἐκλογῆς, ἀλλὰ διὰ προτά-

σεως τῆς ὑπηρεσίας καὶ ἀπαλλασσόμενος ἐπίσης ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας ἂν ἀποδειχθῆ ἀνίκανος διὰ τὸ ὑψηλὸν αὐτὸ ὑπουργεῖον. Τέλος πρέπει νὰ δοθῆ προσοχὴ μεγάλη εἰς τὰς σχολικὰς ἐφορτὰς καὶ τὸν τρόπον τῆς διοργανώσεως αὐτῶν, διότι δι' αὐτῶν ἐξυψοῦται τὸ φρόνημα καὶ ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ διδασκάλου. Ἡ οἰκογένεια, ἡ κοινωνία ἐλκύεται πρὸς τὸ σχολεῖον καὶ ὁ μαθητὴς φρονηματίζεται ἀποκτῶν θάρρος, τόλμην, αὐτοπεποίθησιν. Διὰ τῆς ὡς ἀνωτέρω μετεκπαιδεύσεως τῶν διδασκάλων, ὡς βάσιν ἐχούσης τὴν πείραν καὶ τὰς γνώσεις ἐκ τῶν Διδασκαλείων, τὰ ὅποια πρέπει ἐπίσης νὰ οργανωθῶσι τελείως περιοριζόμενα εἰς ὀλίγα, ἀλλὰ τέλεια, θὰ ἐπιτευχθῆ ἓνα μέγα ἐκπαιδευτικὸν καλόν, καθόσον ἡ μεταρροϋθμισις θὰ εὕρῃ εἰς τοὺς οὕτω μετεκπαιδευθέντας διδασκάλους τὰ ἔμφυχα μέσα, δι' ὧν θὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς.

Ὁ δεῦτερος Εἰσηγητὴς καὶ Ἐπιθεωρητὴς Ξάνθης κ. Γεώργ. Μπούρας εἰσηγεῖται κατόπιν τὰ ἑξῆς: Μέχρι τοῦ 1922 μετεκπαιδεύσις διὰ τοὺς λειτουργοὺς τοῦ δημοτ. σχολείου δὲν ὑφίστατο. Ἐξυπηρετοῦντο αἱ ἀνάγκαι αὐτοῦ διὰ τῆς συνήθους μορφώσεως, ἣν ἐλάμβανον οὗτοι εἰς τὰ Διδασκαλεῖα. Ἐπειδὴ ὅμως διὰ τὴν θέσιν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἐκκλινε πλέον ἢ πλάστιγξ ὑπὲρ τοῦ δημοδιδασκάλου ἀντὶ τῶν μέχρι τοῦ 1910 διπλωματούχων τοῦ Πανεπιστημίου, ἐξ ὧν κυρίως ἐλαμβάνοντο οἱ Ἐπιθεωρηταί, ἐθεωρήθη σκόπιμον, διὰ νὰ καταρτίζωνται πληρέστερον οἱ προοριζόμενοι διὰ τὴν θέσιν ταύτην, νὰ προσκτῶνται οὗτοι τὴν σχετικὴν μετεκπαιδεύσιν ἐν διετεῖ κύκλῳ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Ἐπρόκειτο δ' οὗτοι ἀποφοιτῶντες ἐκ τούτου νὰ διορίζωνται προπαιδευτικῶς εἰς τὰ γραφεῖα τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ὡς βοηθοὶ τούτων, οὓς βραδύτερον θὰ διεδέχοντο καὶ εἰς τὸ κύριόν των ἔργον, ὥστε διὰ τοῦ χρόνου νὰ ἀνεκαινίζετο τελείως τὸ Ἐπιθεωρητικὸν προσωπικὸν καὶ ἀπετελεῖτο τοῦτο ἐκ μετεκπαιδευομένων δημοδιδασκάλων. Καὶ λειτουργήσασα ἡ μετεκπαιδεύσις ἐπὶ τόσα ἔτη δὲν ἀπέδωκε βοηθοὺς τῶν Ἐπιθεωρητῶν, πλὴν ἔνιοι τῶν ἀποφοίτων αὐτῆς

εγένοντο ἀπ' εὐθείας Ἐπιθεωρηταί, ἐνῶ οἱ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἀνέρχον-
ται εἰς τόσους πολλοὺς ἐπανήλθον εἰς τὰ σχολεῖά των ὡς διευθυνταὶ
ἢ διδάσκαλοι αὐτῶν. Προφανῶς πάντων τούτων δὲν ἱκανοποιήθη-
σαν οἱ πόθοι. Ἄν συνέβαινεν ὁ σκοπὸς τῆς μετεκπαιδεύσεως νὰ μὴ
ῥοῖζετο, ἢ νὰ μὴ ἀφήγετο νὰ ἐξυπακούεται, πέραν τοῦ σχολείου,
ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, θὰ εἴχομεν ἀναμφισβή-
τητα ἀποτελέσματα καὶ τοὺς μετεκπαιδευθέντας ἐκ τῶν ἀρίστων
διδασκάλων τοῦ σχολείου καὶ πρωτοπόρους ἐν τῇ δημιουργίᾳ κατὰ
τὴν χώραν μετεκπαιδευτικῆς ζωῆς. Δυστυχῶς δὲν παρέσχεν εἰς
αὐτοὺς ἡ Πολιτεία εὐθύς ἀμέσως ἀνάλογον μισθόν, οὔτε ἐτοποθέ-
τησεν εἰς ἀναλόγους θέσεις, ὥστε νὰ ὑπεκαύσῃ τὸν ζῆλόν των.
Κατεβιβρώσκοντο δ' οὗτοι πλέον ἐκ τῆς ἀνησυχίας, πότε θὰ ἀνέλ-
θωσιν εἰς τὸ Ἐπιθεωρητικὸν ἀξίωμα, δι' ὃ κυρίως ἐπὶ διε-
τίαν πλήρη ἐκοπίασαν καὶ χάριν τοῦ ὁποίου τόσα ἐδαπάνησαν,
μὲ τὸ παράπονον, ὅτι ἡ Πολιτεία κρατεῖ αὐτοὺς καταδικασμέ-
νους εἰς τὴν θέσιν τοῦ διδασκάλου ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ.
Πόσοι ἐξ αὐτῶν πρὸ τῆς μετεκπαιδεύσεως θὰ ἦσαν ἀριστοὶ δι-
δάσκαλοι, ἤδη δ' ἐπανήλθον ἐκ ταύτης οἱ πολλοὶ χωρὶς τὴν ζέσιν
ὑπὲρ τοῦ ἐν τῷ σχολεῖῳ ἔργου των. Φαίνεται ἀκόμη, ὅτι ἡ μετεκ-
παιδευσις εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἦτο κατ' ἐξοχὴν θεωρητικὴ, ἐνῶ τὸ
δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι κυρίως σχολεῖον ἀσκήσεων ἀποληγουσῶν
εἰς πρᾶξιν ἔχουσαν τὰ στοιχεῖα τοῦ ἔργου καὶ ἀνάγκην λειτουργῶν
μὲ πρακτικὴν μόρφωσιν παρὰ τὴν θεωρητικὴν των. Δὲν εἶναι βε-
βαίως εὐχάριστον νὰ δαπανῶνται τόσα παρὰ τοῦ Κράτους καὶ τόσος
νὰ καταβάλλεται κόπος ἐκ μέρους τῶν μετεκπαιδευθέντων καὶ νὰ
μὴ ἔχωμεν ἀνάλογα ἀποτελέσματα. Διεπίστωσα τρεῖς περιπτώσεις
τοιούτων φαινομένων. Ἴσως ἄλλοι Ἐπιθεωρηταὶ νὰ ἔσχον διαφο-
ρετικὴν ἀντίληψιν. Τόσῳ τὸ καλύτερον. Δὲν θέλω νὰ γενικέσω,
ἀλλὰ καὶ δὲν θέλω νὰ εἴπω μὲ τοῦτο, ὅτι δὲν ὑπάρχουσι καὶ οἱ
ἄλλοι τῶν μετεκπαιδευθέντων, οἱ ὅποιοι δὲν ἔφερον ἀποτελέσματα.

Ἄς πιστεύσωμεν, ὅτι ἤδη οἱ τυχὸν καθυστεροῦντες θὰ ἀφοσιωθῶ-
σιν εἰς τὸ σχολεῖόν των καὶ θὰ ἀναδείξωσιν αὐτὸ ἐστὶν θερμότη-
τος καὶ φωτός, διὰ νὰ μὴ παραπονηθῆται καὶ τὸ Κράτος, τὸ ὅποιον
δαπανᾷ διὰ τὴν μετεκπαίδευσιν τρία περίπου ἑκατομμύρια, τὰ
ὅποια ἠδύνατο ἐπὶ τέλους νὰ χορηγηθῶσι διὰ τὴν ἀνέγερσιν διδα-
κτηρίων. Παρ' ὅλα ταῦτα παρατηρεῖται ἀκόμη, ὅτι κατὰ τὸ πλεί-
στον οἱ μετεκπαιδευθέντες συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν,
ἣτις ὀλιγωτέραν τούτων ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν ὑπαίθρου χώραν,
καὶ τοῦτο δὲν εἶναι παρήγορον οὔτε εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῆς μετεκ-
παιδεύσεως. Τοῦ Νόμου αὐτῆς δύο ἄλλα διατάξεις δυσάρεστον
ἔσχον ἐπίδρασιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πλείστου μέρους τῶν λειτουρ-
γῶν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐδικαιοῦντο νὰ μετάρχωσιν αὐτῆς, διότι
εἶχον πρὸς τοῦτο τὰ οὐσιαστικὰ προσόντα καὶ τὴν δίψαν τῆς περαι-
τέρω σπουδῆς. Ἡ μία ἐκ τῶν διατάξεων τούτων εἶναι ὁ περιορι-
σμένος ἀριθμὸς τῶν εισακτέων κατ' ἔτος εἰς τὴν μετεκπαίδευσιν,
ὅστις ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἄνω εἶναι πολλοστημόριον, ὥστε νὰ μὴ
υποτρέφῃ τὰς ἐλπίδας τῶν διδασκάλων καὶ συντελῆ, κατὰ συνέπειαν
εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ λαοῦ. Ἡ δευτέρα εἶναι
τὸ ὄριον τῆς ἡλικίας. Αὐτὸς πρὸ πάντων ὁ φιλονεικισμὸς τῆς Νομο-
θεσίας ἡμῶν, ὅστις εὐρίσκειται ἀντικρὺ πρὸς τὴν ἐμπρακτον θεω-
ρίαν τοῦ σοφοῦ νομοθέτου τῆς ἀρχαιότητος, ὅστις «ἐγήρασεν ἀεὶ
διδασκόμενος»!

Βλάπτουσαν ἀμφοτέρω αἱ διατάξεις αὐταὶ τὴν ἐκπαίδευσιν,
διότι οἱ μὲν νέοι διδασκάλοι, ἔχοντες περιορισμένον ποσοστὸν ἐλ-
πίδος ἐπιτυχίας, οἱ δὲ ὑπερβάντες τὸ ὄριον τῆς ἡλικίας μηδὲν ἐλπί-
ζοντες, διακόπτουσι πᾶσαν σχέσιν μὲ τὰ βιβλία καὶ τὴν μελέτην
αὐτῶν. Ταῦτα παρερρημμένα εἰς γωνίαν τινὰ κατὰκείται ὑπὸ στρώ-
ματα κοινοῦ καὶ τοὺς πέπλους τῆς ἀράχνης ἢ ἐθροπιῶσιν μὲ
ἄκοπα τὰ φύλλα των εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ σχολείου. Αυστη-
ρῶς καὶ τοιαῦτα παρουσιάζονται περιπτώσεις. Πρέπει λοιπὸν

ὁ σκοπὸς τῆς μετεκπαιδεύσεως, ὁ συνιστάμενος εἰς τὴν κατάληξιν τῆς θέσεως τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, νὰ τροποποιηθῇ ἄλλω- δὲ ἢ θέσις αὕτη πρέπει νὰ ἀνήκῃ εἰς ὅλους τοὺς ἱκανοὺς ἐκ τοῦ κλάδου καὶ νὰ μὴ περιορίζεται μόνον εἰς τοὺς μετεκπαιδευθέντας, ἐφόσον διὰ διαγωνισμοῦ θὰ γίνῃ ἡ προτίμησις. Πρέπει ἐπίσης καὶ ἡ δυσχέρεια τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ἡλικίας νὰ ἀρθῇ, διότι τότε θὰ ἔχωμεν παρὰ τοὺς μετεκπαιδευομένους διδασκάλους καὶ τοὺς λοιποὺς ἐν ἀμίλλῃ ἐργαζομένους, τὸ μὲν διὰ νὰ διαδεχθῶσιν αὐτοὺς, τὸ δὲ, καὶ ἐν δεδομένην εὐκαιρίᾳ, διὰ νὰ μετάρχωσι τοῦ διαγωνισμοῦ διὰ τὸ Ἐπιθεωρητικὸν ἀξίωμα. Οὕτως ἡ ὅλη ἐκπαίδευσις θὰ παρουσιάζῃ τὴν εἰκόνα διδασκάλων ὁπαδῶν τοῦ Βίαντος ἐκ Πριήνης, ὅστις ἐδογματίζε: «μελέτη τὸ πᾶν». Ὁ διδάσκαλος διαρκῶς πλεόν θὰ εἶναι ἀπησχολημένος μὲ τὰ βιβλία, νέα καὶ ἀρχαῖα, καὶ θὰ ἔχωμεν ἐκδήλωσιν πνευματικῆς κινήσεως, θὰ δοθῇ δὲ καὶ ἡ προσήκουσα σημασία εἰς τὴν μόρφωσιν διὰ τῶν βιβλίων καὶ τὴν αὐτοσχεψίαν καὶ οὕτω θὰ πολεμηθῇ τὸ ἐλάττωμα, καθ' ὃ τὰ πάντα νὰ μάθῃ τις ἀναμένει παρ' ἄλλου καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Ὁ ἄλλος πρέπει νὰ κοπιᾷ διὰ τὴν εὐρέσιν τῶν ἀληθειῶν καὶ τὴν δημιουργίαν τῆς θεωρίας αὐτῶν, ἡμεῖς δὲ ἀρχοῦμεθα νὰ ἀποστοματίσωμεν αὐτὰς μὴ δυνούντες ἐνίοτε καὶ ὡς ἰδίας ἡμῶν νὰ παρουσιάσωμεν. Πρέπει νὰ συνεχίσωμεν τὴν μετεκπαίδευσιν τῶν δημοδιδασκάλων. Πρέπει ὅμως νὰ δώσωμεν προσοχὴν, ὅπως αὕτη εἶνε τοιαύτη, ὥστε νὰ περιλαμβάνῃ ὀλόκληρον τὸν διδάσκαλον καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ ὄχι μόνον τὴν θεωρητικὴν του μόρφωσιν. Ὁ διδάσκαλος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ διδάξῃ εἰς τὸ σχολεῖόν του ὁρισμένα μαθήματα καὶ ὁρισμένας κέκληται νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς μαθητὰς του δεξιότητάς. Τῶν πρώτων τὴν ὕλην κατέχει, ὅσας δ' ἑλλείψεις ἔχει ἐπ' αὐτῆς, δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ μελετῶν βιβλία. Κατέχει ἐπίσης καὶ τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, ἐφόσον ἐδιδάχθη ταύτην

εἰς τὰ Διδασκαλεῖα. Τὰς δεξιότητας ὅμως, καίτοι ἠσκήθη εἰς αὐτοῖς, δὲν κατέχει. Καί εἶνα σπουδαῖαι αὗται ὄχι μόνον διὰ τὴν παιδαγωγικὴν τὸν ἄποψιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πολλαπλὴν πρακτικὴν σημασίαν. Ἄνευ αὐτῶν ὁ ἀπόφοιτος τοῦ δημοτ. σχολείου πολλὰ ἔχει νὰ ζημιωθῇ. Ἄνευ τῶν τεχνικῶν μαθημάτων τῆς Μουσικῆς, τῆς Γυμναστικῆς, δὲν δύναται οὗτος νὰ εἶναι ἐπιρρῆς εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς ζωῆς του. Ὅταν ὁ λαὸς ἐκ τοῦ σχολείου δὲν εἶναι προπαιδευασμένος εἰς τὰς ἀπόψεις ταύτας, τὰ σχετικὰ αὐτοῦ ἐνδιαφέροντα δὲν θὰ ἀναπτυχθῶσι καὶ δὲν ὑπάρχει ἐλπίς ἐκ τοῦ λαοῦ τούτου νὰ γεννηθῶσιν οἱ παντὸς εἶδους τεχνίται, οἱ ὁποῖοι κλείζουσι τὸν λαὸν καὶ δικαιολογοῦσι τὴν ἀποστολὴν του. Διὰ τὰ συντελεσθῆ ὁ ἢ μετεκπαίδευσίς εἰς πολλὸν ἀριθμὸν διδασκάλων ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐτῶν καὶ διὰ νὰ λάβῃ αὕτη τὴν ἔκτασιν, ἣεις διεγράφη, πρέπει νὰ μὴ ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν ἐπιστημῶν, διότι εἰς τοῦτο ἡ ἔκτασις τῆς διδασκαλίας ἐκείνου κλάδου ἔχει σκοπὸν τὴν εἰδικότητα, ἐνῶ ὁ διδάσκαλος τοῦ δημοτ. σχολείου πρέπει νὰ εἶναι γενικῆς μορφώσεως, ἀλλὰ εἰς τὰ Πανεπιστήμια τοῦ λαοῦ, τὰ Διδασκαλεῖα. Ἐν αὐτοῖς οὗτος ἐνδρισκεται ἐγγύτερον πρὸς τὸ Καθηγητικὸν προσωπικόν, πρὸς τὸ ὁποῖον ἄλλως αἱ σχέσεις αὐτοῦ εἶναι οἰκείαι καὶ ἡ νοοτροπία ἡ αὐτή. Ἡ οἰκειότης αὕτη ἐπιτρέπει εἰς τοὺς διδασκάλους νὰ συζητήσωσι τὰς ἀπορίας τῶν μετὰ τῶν καθηγητῶν καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου καὶ πέραν τοῦ μαθήματος, ὥστε νὰ μὴ μένη τι κενὸν εἰς τὸν νοῦν των, ἐνῶ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου ἔρχεται τὴν ὀρισμένην του ὥραν καὶ σπεύδει ἅμα τῇ λήξει τῆς παραδόσεως νὰ ἀπέλθῃ. Ἀλλὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον δὲν ὑπάρχουσι καὶ αἱ ἀνάλογοι σχολαὶ διὰ νὰ ἐξασκηθῶσιν οἱ διδάσκαλοι εἰς τὰ τεχνικὰ μαθήματα. Ἐπὶ πλέον τὰ Πανεπιστήμια εἶναι δύο, ἐνῶ τὰ Διδασκαλεῖα εἶνε πολλὰ, ὥστε νὰ ὑπάρχη ἐλπίς νὰ μετεκπαιδευθῇ τὸ προσωπικὸν τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως ταχέως. Μόνον πρέπει

ταῦτα νὰ συμπληρωθῶσι μὲ προσωπικὸν ἄριστον, τοῦτο δὲ νὰ μεταβάλη τὴν μέθοδον καὶ τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας. Δὲν ἐπιτρέπεται πλέον νὰ παραδίδεται τὸ μάθημα καὶ νὰ ἀπομνημονεύεται. Πρέπει ἡ διδασκαλία νὰ στηρίζεται εἰς τὴν διὰ τῆς συζητήσεως ἐκ τῆς πείρας τῶν διδασκάλων εὕρεσιν τῆς ἀληθείας. Πρέπει οἱ δημοδιδασκαλοὶ καὶ οἱ καθηγηταὶ μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τῶν νὰ ὁμοιάζωσι πρὸς τοὺς ἐταίρους τῆς περιπατητικῆς φιλοσοφίας. Ἄφθονος δὲ χρόνος δέον νὰ παραχωρηθῇ διὰ τὴν ἄσκησιν εἰς τὰ τεχνικὰ μαθήματα, πρέπει δὲ νὰ προστεθῇ καὶ τὸ μάθημα τῆς Λογοτεχνίας, ἧς τόσην ἀνάγκην ἔχει τὸ νεώτερον σχολεῖον διὰ νὰ ἀντιδράσῃ κατὰ τῆς ὑλόφρονος ταύτης περιόδου τῆς ἱστορίας. Ἐντὶ δὲ τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διετοῦς κύκλου, πρέπει ἡ μετεκπαίδευσις νὰ περιορισθῇ εἰς ἑξάμηνον διάστημα, ὅπερ ἀρκεῖ, ἵνα 20 περίπου δημοδιδασκαλοὶ συμπληρώσωσι τὴν μόρφωσίν των καὶ εἰς τὰ τεχνικὰ μαθήματα, ἐὰν πυκνώσωσι τὰς ὥρας τῆς καθημέραν ἐργασίας, καὶ τὸ ὅποῖον ἐπιτρέπει νὰ ἔχωμεν δύο σειρὰς μαθημάτων ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐν ὀλίγοις δ' ἔτεσιν ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἐκ δημοδιδασκάλων πτυχιούχων καὶ ἀπολυτηριούχων τοῦ Γυμνασίου νὰ ἔχῃ ἀποπερατωθῇ. Εἰς τὰ Διδασκαλεῖα ἤτο δυνατόν καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ συγκεντρώνωνται καὶ οἱ γειτονικοὶ Ἐπιθεωρηταὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων διὰ νὰ συμπληρώσωσι καὶ οὗτοι τὴν μόρφωσίν των εἰς τὰ γέα συστήματα, διδάσκοντες μάλιστα εἰς τὰ πρότυπα αὐτῶν, ὅταν δὲν περιοδεύωσι, καὶ μετέχοντες μετὰ τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν διδασκάλων ὅλης τῆς ζωῆς τοῦ Διδασκαλείου. Μὴ παρασυρόμεθα ἀπὸ τὴν Πανεπιστημακὴν μετεκπαίδευσιν. Ὅπισθεν ταύτης οἱ ἀπόφοιτοι αὐτῆς θὰ προσβλέπωσι τὰ ἀξιώματα καὶ τὰς πρωτεύουσας, ἡ δὲ ὑπαίθριος καὶ ἡ ἐπαρχιακὴ κομόπολις, ὡς καὶ τὸ ἔργον εἰς τὸ σχολεῖον θὰ καταφρονῶνται περίπου. Τὸ Διδασκαλεῖον δύναται νὰ γίνῃ τὸ κέντρον τῆς δημοτ. ἐκπαιδεύσεως τῆς κύκλῳ περιφερείας. Ὅλα τὰ ζητήματα ταύτης εἶναι δυνατόν νὰ ἐρευνῶνται καὶ λύων-

ται εἰς αὐτὸ παρὰ τοῦ Καθηγητικοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῶν δημοτ. σχολείων. Οὗτοι θὰ κάμνωσι τὰ τοπικὰ συνέδρια τῶν δημοδιδασκάλων, ὁ Διευθυντὴς δὲ τοῦ Διδασκαλείου θὰ προεδρεύῃ τῶν γενικῶν. Πρέπει νὰ ἐννοηθῇ, ὅτι τὰ γενικὰ συνέδρια θὰ ἀποδώσωσιν καρπούς, ὅταν προεδρευῇ καὶ ἀναλήγῃ αὐτῶν τὰ θέματα ἀνὴρ μορφώσεως ἀνωτέρας καὶ κύρους. Ἐπίσης τὸ Διδασκαλεῖον δυνατόν νὰ ἐκδίδῃ καὶ παιδαγωγικὸν ἑβδομαδιαῖον περιοδικόν, τοῦ ὁποίου συντάκται καὶ ἀνταποκριταὶ θὰ εἶναι οἱ Καθηγηταί, οἱ Ἐπιθεωρηταὶ καὶ οἱ διδάσκαλοι. Εἶναι δυνατόν ἐπίσης τὸ Καθηγητικὸν προσωπικόν τῶν Διδασκαλείων μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ νὰ ἀποτελέσωσιν τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον, εἰς ὃ θὰ συμμετέχη καὶ δικαστικὸν πρόσωπον καὶ εἰς διοικητικὸς ὑπάλληλος, ὡς καὶ εἰς δημοδιδάσκαλος, ἀλλ' οὐχὶ ὁ αὐτός, ἀλλ' ἄλλος ἄλλοτε προσκαλούμενος παρὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου, οἱ δ' Ἐπιθεωρηταὶ ἕκαστος κατὰ τὸν τομέα τῆς ἐπιθεωρήσεώς του εἰσηγηταὶ τῶν ζητημάτων αὐτοῦ ἄνευ δικαιώματος ψήφου. Ἐπειδὴ ἡ Πανεπιστημιακὴ μόρφωσις ὑφίσταται, ὡς παραμένῃ αὕτη διὰ τοὺς μετεκπαιδευομένους ἐν τοῖς Διδασκαλείοις ἢ καὶ ὅπως σήμερον γίνεται, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ διδάσκωνται οὗτοι καὶ τεχνικοὺς κλάδους. Καλὸν θὰ ἦτο τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα προτείνονται, νὰ ἐφηρμοζόντο ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς ἓν μόνον Διδασκαλεῖον, διὰ νὰ ἔχωμεν τὰ ἀποτελέσματα τῆς πείρας. Ἐξ ἐκάστης περιφερείας δυνατόν εἶναι ἄνευ ζημίας τῶν σχολείων νὰ μετεκπαιδευθῶσι δύο διδάσκαλοι, ἀναπληροῦμενοι δι' ἀποσπάσεως, ὥστε νὰ ἀποφευχθῇ καὶ ἡ δαπάνη διορισμοῦ ἀναπληρωτοῦ.

Ἡ Γεωργικὴ μετεκπαίδευσις διατι νὰ γίνεται ὅπως σήμερον εἰς τὰ Φροντιστήρια; Διὰ ταύτην ὅπως καὶ διὰ τόσας ἄλλας μετεκπαιδευτικὰς ἀνάγκας ἐπαρκεῖ τὸ Διδασκαλεῖον. Ἄλλως δὲ δὲν πρέπει ἢ περαιτέρω μόρφωσις τοῦ διδασκάλου νὰ γίνεται ἔξω τοῦ πλαισίου τῆς γενικῆς του μορφώσεως καὶ νὰ λαμβάνῃ αὕτη εἰδικὸν

χαρακτήρα άλλοτε διὰ τοῦτον τὸν κλάδον καὶ άλλοτε διὰ τὸν ἄλλον. Δὲν πρέπει ὁ διδάσκαλος νὰ μεταβληθῆ εἰς γεωπόνον, ἀλλὰ πρέπει νὰ μὲν κυρίως διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως. Τὰ ταξίδια ἐνδείκνυνται. Δι' αὐτῶν ὁ διδάσκαλος ἀπομακρύνεται τοῦ στενοῦ κλοιοῦ τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ τόπου του, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῶν ἐπισκέψεων ἄλλων τόπων κατανοεῖ καλύτερον, ἂν καθυστερῆ ἢ προοδεύῃ καὶ ὁ ἰδικός του τόπος, διὰ δὲ τῶν γνωριμιῶν μετ' ἄλλων ἀνθρώπων λαμβάνει συνείδησιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἔργων του. Ἡ πολυτροπία τοῦ Ὀδυσσεῶς ὀφείλεται εἰς τὰ ταξίδια, δι' ὧν «πολλῶν ἀνθρώπων ἄστεα καὶ νόον ἔγνω».

Κλείων τὴν παρούσαν περιληπτικὴν εἰσηγήσιν προτείνω:

1) Ἡ μετεκπαίδεσις τῶν πτυχιούχων καὶ ἀπολυτηριοῦχων τοῦ Γυμνασίου δημοδιδασκάλων νὰ γίνεταί εἰς τὰ Διδασκαλεῖα.

2) Ἡ μετεκπαίδεσις νὰ περιλαμβάνῃ κυρίως τὰ τεχνικὰ μαθήματα καὶ τὰ γεωργικά.

3) Καὶ ἡ διαρκὴς μετεκπαιδευτικὴ ἐπαφὴ τῶν Ἐπιθεωρητῶν πρὸς τὰ Διδασκαλεῖα εἶναι ἀπαραίτητος.

4) Τὰ Διδασκαλεῖα νὰ γίνωσι τὰ κέντρα τῆς ἐρεῦνης ὅλων τῶν ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων τῶν πέριξ αὐτῶν περιφερειῶν καὶ νὰ φροντίζωσι συμφῶνως πρὸς ταύτην τὴν λύσιν νὰ ποδηγετήται διὰ τῶν Ἐπιθεωρητῶν τὸ προσωπικὸν τῶν σχολείων.

5) Τὰ τοπικὰ συνέδρια νὰ γίνωνται παρὰ τῶν Ἐπιθεωρητῶν, τῶν δὲ γενικῶν, εἰς ἃ θὰ λαμβάνωσι μέρος καὶ καθηγηταί, νὰ προεδρεύῃ ὁ Διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου.

6) Θὰ ἔπρεπε τὰ σκιάδη σήμερον Ἐποπτικὰ Συμβούλια νὰ ἀντικαταστάθωσι μὲ τὸν Διευθυντὴν καὶ τὸ καθηγητικὸν προσωπικὸν ἐκάστου Διδασκαλείου.

Ὁ κ. Προέδρος, ἀφοῦ ἠὲ χαρίστησε τοὺς κ. Εἰσηγητάς διὰ τὰς ἐπιμελεῖς εἰσηγήσεις των, συνιστᾷ, ὅπως ἀπασχολήσουν τὴν

συζητηθῶν τῶν συνέδρων τὰ ἀκόλουθα σημεία: 1) Ἡ μέχρι τοῦδε Πανεπιστημιακὴ μετεκπαίδευσις τῶν δημοδιδασκάλων, 2) Ἡ μέχρι τοῦδε Γεωργικὴ μετεκπαίδευσις αὐτῶν. 3) Τὸ εἶδος τῶν θερικῶν μαθημάτων, τὰ ὅποια πρέπει νὰ γίνωνται πρὸς μετεκπαίδευσιν αὐτῶν. 4) Ἡ προσήκουσα διοργάνωσις τῶν θερικῶν συνεδρίων. 5) Ἡ μετεκπαίδευσις τῶν δημοδιδασκάλων διὰ ταξιδίων ἀνά τὴν Ἑλλάδα. 6) Ἡ διοργάνωσις τῶν ἐν Ἑσπερίᾳ ἢ Ἀμερικῇ εὐρυτέσων σπουδῶν τῶν δημοδιδασκάλων καὶ 7) Τὰ λεπτεῖα μέτρα διὰ τοὺς μὴ πτυχιούχους διδασκάλους. Καλεῖ δὲ μετὰ τοῦτο τοὺς ἐπιθυμοῦντας ἐκ τῶν κ. συνέδρων νὰ ἀνακοινώσουν τὰς γνώμας περὶ ἑνὸς ἢ πλείονων ἐκ τῶν ὡς ἀνωτέρω σημείων.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτ. σχολείων Εὐρυτανίας κ. Κωνστ. Δραγώτης ἀνακοινώνει τὰ ἀκόλουθα:

Ἡ μετεκπαίδευσις, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ εἶναι μία ἐμπειριστατομένη ἀνανέωσις καὶ συμπλήρωσις μιᾶς καλῆς ἐκπαιδεύσεως, προέκυψεν εἰς τὸν τόπον μας ἀπὸ δύο ἑλλείψεις σπουδαίας εἰς τὴν ἀναπλήρωσιν τῶν ὁποίων ἀποβλέπει. Πρῶτον ἀπὸ τὴν ἑλλειψιν ἀρχικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐπαρκοῦς, ἡ ὁποία ἔγινεν αἰσθητὴ εἰς ὅλας τὰς ὑπηρεσίας καὶ συνεπῶς καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν μας ἐκπαίδευσιν ὡς βασικὴ ἀνεπάρκεια τῶν λειτουργῶν αὐτῶν, καὶ δεύτερον καὶ εἰδικότερον διὰ τὴν Δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν ἀπὸ τὴν ἑλλειψιν τυπιπῶν προσόντων, ἡ ὁποία πιέζει τὰ ἄτομα μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ μὴν ἠμποροῦν νὰ ζήσουν, ἐφόσον ὑπάρχει αὐτή. Ἐτσι ἐδημοουργήθησαν ἐκ τῶν ἐνόμων τὰ γνωστὰ συστήματα μετεκπαιδεύσεως καὶ τῶν δημοδιδασκάλων, ἀναπληρωματικὰ καὶ ὄχι συμπληρωματικὰ, ὅπως ἔπρεπε νὰ εἶναι, τὰ ὅποια ὡς τόσον ἔφεραν, κάποιαν μικρὰν βελτίωσιν εἰς τὴν ποιότητα μέρους τοῦ προσωπικοῦ καὶ εἰς τὴν κίνησιν ἐν γένει τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἐάν ὅμως πρόκειται νὰ βάλῃ κανεὶς εἰς μίαν τάξιν καὶ τὸ ζήτημα αὐτό, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ληφθῇ πρωτίστως μέριμνα διὰ

τὴν ἁριάν παιδείου τῶν διδασκάλων εἰς τὰ Διδασκαλεῖα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ ὀργανωθοῦν ἐπὶ τὸ πλουσιώτερον διὰ τὴν γενικὴν μόρφωσιν τῶν τροφίμων τῶν καὶ ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν τῶν. Πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι αἱ σημεριναὶ ἀπαιτήσεις καὶ τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος ἠῤῥησαν τεραστίως καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἱκανοποιημένη ἡ λαϊκὴ ἐκπαίδευσις μὲ διδασκάλους τῆς ποιότητος τῆς ἰδικῆς μας ἐποχῆς. Οἱ νέοι διδάσκαλοι πρέπει νὰ ἐξέρχονται πολὺ πλεόν παρασκευασμένοι ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς παλαιότερους. Εἰς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτὰς τῆς συγχρόνου ἐποχῆς ἔρχεται νὰ προσθήσῃ καὶ ἄλλας αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος, τὸ ὅποion ζητεῖ τὸν διδάσκαλον ὄχι ἀπλῶς μὲ πολλὰς γνώσεις καὶ ἱκανότητας, ἀλλὰ μὲ συγκρότησιν τόσον πλουσίαν ὥστε νὰ ἠμπορῇ νὰ ἀπλώνεται εἰς ὄλους σχεδὸν τοὺς κύκλους τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης. Θέλει τὸν διδάσκαλον κυριολεκτικῶς πανεπιστήμονα. Καὶ μέχρις ἐνὸς σημείου πρέπει τοῦτο νὰ κατορθώνεται ὁποσδήποτε εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Πέραν ὅμως καὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ προβάλλουν αἱ τοπικαὶ ἀπαιτήσεις τῆς λαϊκῆς ἐκπαίδευσως, αἱ ὅποια ζητοῦν ἀπὸ τὸν διδάσκαλον νὰ εἶναι πλουσιώτερον κατηρητισμένος, θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς, εἰς ἄλλην μὲν περιοχὴν εἰς τὰ γεωργικὰ, εἰς ἄλλην εἰς τὰ δασονομικὰ καὶ δειροκομικὰ καθόλου, εἰς ἄλλην εἰς τὰ κτηνοτροφικὰ καὶ κτηνιατρικὰ, εἰς ἄλλην εἰς τὰ βιομηχανικὰ, εἰς ἄλλην εἰς τὰ καλλιτεχνικὰ κ.λ.π. Τοῦτο ἄλλως ἐλέχθη, καὶ ὅτε συνεζητεῖτο ἡ ἐλασικότης τοῦ προγράμματος, ἡ ὅποια εἶναι βεβαίως ἀναγκαία, ἀλλὰ πάντως μὲ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι θὰ ὑπάρχουν καὶ ἐξειδικευμένοι διδάσκαλοι, διὰ ν' ἀνταποκρίνωνται εἰς τὰς εἰδικὰς ἀπαιτήσεις κάθε τόπου. Ὅταν λέιπουν οἱ διδάσκαλοι αὐτοί, τὰ εἰδικὰ προγράμματα ἐλάχιστα ὠφελοῦν. Διὰ τοιαύτην λοιπὸν ἐξειδίκευσιν τῶς διδασκάλων ἐγὼ τοῦλάχιστο θέλω κυρίως τὴν μετεκπαίδευσιν, συνδυασμένην πάντοτε μὲ τὰς ἰδιαίτερας κλίσεις τῶν μετεκπαιδευθησομένων καὶ τοὺς πύ-

θους, πού θά γεννήσῃ εἰς αὐτούς ἢ κατὰ τὰ πρῶτα ὑψηροεσιακὰ τῶν ἔτη ἄσκησις τοῦ ἐπαγγέλματός των. Δι' αὐτὸ θέλω καὶ κάποιο χρονικὸν ὄρον πέραν τοῦ ὁποίου εὐρίσκω, ὅτι εἶναι περιττὴ κάθε μετεκπαίδευσίς. Βεβαίως δὲν λέγω, ὅτι καὶ μία γενικὴ μετεκπαίδευσίς εἶναι ἀνωφελής. Θὰ ἀποφέρῃ κάποια ἀναζωογόνησιν τῶν ἐπαγγελματικῶν διαθέσεων. Ἀποβλέπω ὅμως μὲ περισσοτέραν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀναζωογόνησιν αὐτήν, ὅταν εἶναι πρακτικὴ ἢ μετεκπαίδευσίς, γινομένη μὲ τὴν παρακολούθησιν ἐργασιῶν καὶ μεθόδον μέσα εἰς πειραματικὰ σχολεῖα, παιδολογικὰ φροντιστήρια, πρότυπα σχολεῖα, βοεφοκομεῖα, ἄσυλα καὶ ἐκπαιδευτήρια ἀνωμάτων παιδιῶν κ. λ. π. Καὶ ἐπειδὴ τέτοια ἰδρύματα περιωπῆς δὲν ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὸν τόπον μας, ἀκριβῶς δὲ καὶ διὰ νὰ γίνουσι, πρέπει νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ ἰδρύματα τὰ ὁποῖα πρέπει ὅχι ἀπλῶς νὰ ἐπισκέπτονται οἱ μετεκπαιδευόμενοι διδάσκαλοί μας, ἀλλὰ νὰ τὰ παρακολουθοῦν ἐνεργῶς καὶ ὅσον χρειάζεται, μέχρι οὗ λάβουν ἕνα ἀποδεικτικὸν ἐπιτυχοῦς ἐπιδόσεως εἰς τὴν ἐργασίαν, πού γίνεται μέσα εἰς αὐτὰ καὶ ὑπὸ τὴν τακτικὴν καὶ ἐμπεριστατωμένην ἐποπτείαν τοῦ Κράτους μας. Διὰ τὰς εἰδικὰς εἰς τὸν τόπον μας μετεκπαιδευσίεις τῶν δημοδιδασκάλων, ὡς καὶ διὰ τὴν γενικὴν τοιαύτην, ἐφόσον κρίνεται, ὅτι καὶ εἰς τὸν τόπον μας ὑπάρχουν οἱ ὅροι τῆς ἐπιτυχίας τῆς, θεωρῶ ἐπωφελέστερον νὰ ὀργανωθοῦν ἰδιαιτέραι σχολαί, ἀντὶ νὰ σχηματίζονται τμήματα φροντιστηριακὰ μέσα εἰς τὰς γενικὰς τοῦ Κράτους σχολὰς, ὅπως εἶναι τὰ γεωργικὰ φροντιστήρια μέσα εἰς τὰς γεωργικὰς σχολὰς, τὰ παιδαγωγικὰ καὶ γενικὰ μαθήματα μέσα εἰς τὸν Πανεπιστημιακὸν λαβύρινθον, τὰ μονοτάξια τμήματα τοῦ ὑποδιδασκάλου μέσα εἰς τὰ Διδασκαλεῖα. Κάθε σχολὴ ἔχει τὴν τάξιν τῆς καὶ τὰς ἰδικὰς τῆς φροντίδας καὶ οὔτε τὸ πρόγραμμα τῆς διαθέτει χρόνον δι' ἰδιαίτερούς συνδυασμοὺς μαθημάτων, οὔτε καὶ τὸ προσωπικὸν ἔχει πιθανώτατα τὴν διάθεσιν ν' ἀσχολῆται ἰδιαίτερος μὲ τοὺς μετεκπαιδευομένους δημοδιδασκάλους καὶ νὰ ἐπιμελῆται, ὅσον

πρέπει, τὴν μετεκπαίδευσίν των. Τὰς σκέψεις μου αὐτὰς μοῦ τὰς ἐνισχύει τὸ φαινόμενον τῶν γεωργικῶς μετεκπαιδευθέντων, οἱ ὅποιοι, ὅσον καὶ ἂν δικαιολογῶνται ἀπὸ τὴν ἄρνησιν τῶν κοινοτήτων νὰ τοὺς συγχεθῶσιν καὶ νὰ τοὺς ἀποζημιώσωσιν διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν Κυριακῶν σχολείων, δὲν δικαιολογῶνται νὰ μὴν παρουσιάζουν—ὅπως συμβαίνει ἀτυχῶς κατὰ κανόνα—κάτι τὸ προοδευτικώτερον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν γεωπονικῶν καὶ φυσιογνωστικῶν καθόλου μαθημάτων μέσα εἰς τὰ σχολεῖά των. Ἀγάλλογος πτωχεία παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν ἐνδοσχολικὴν δρασίμ τῶν μετεκπαιδευθέντων εἰς τὸ Τεχνικὸν Διδασκαλεῖον, ὅσον ἀφορᾷ τὴν χειροτεχνικὴν πρόοδον τῶν μαθητῶν των. Ὀλιγότερον ἐποφελῆ θεωρῶ τὴν μετεκπαίδευσιν εἰς τὰ Διδασκαλεῖα τῶν διδασκάλων κατωτέρων προσόντων, μάλιστα καὶ εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 45 ἐτῶν. Δι' αὐτοὺς πέρας τῶν τοπικῶν προσπαθειῶν ἐκάστου Ἐπιθεωρητοῦ πρὸς βελτιώσιν των δι' ὑποδειγματικῶν διδασκαλιῶν, ὑποδείξεων συνεδρίων κ.τ.λ., ἰδίᾳ δὲ δι' ἐνθαρρύνσεως τῆς ἀτομικῆς των πρωτοβουλίας δὲν χρειάζεται νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς ἄλλην τινὰ μετεκπαίδευσιν. Τὴν ἀτομικὴν ταύτην προοδευτικὴν ὁρμὴν ἐν τῇ ἐνασχῆσει τοῦ ἔργου τῶν θεώρῳ ὡς τὴν φυσιολογικὴν καὶ περισσότερον ἡγγυημένην μετεκπαίδευσιν διὰ κάθε διδάσκαλον καὶ κάθε ἐπαγγελματίαν. Εὐρίσχω δέ, ὅτι δὲν ἔχομεν δόσει τὴν ἀρμόζουσαν προσοχὴν εἰς τὴν φυσιολογικὴν αὐτὴν μετεκπαίδευσιν, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα πρέπει νὰ ἀντικατοπτρίζωνται μετὰ πάσης καθαρότητος εἰς τὴν ἱεραρχίαν τῶν διδασκάλων. Οἱ βαθμοί, ποὺ τοὺς δίδονται, δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχουν τόσῃν σχέσιν μετὰ τὸ ψαμί των, ὅσην μετὰ τὸ πραγματικὸν δικαίωμά των νὰ προηγοῦνται εἰς τὴν διακονίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως ὡς ἀληθινὰ ἰκανώτεροι καὶ ἐμπιστευτικώτεροι τῶν κατωτέρων συναδέλφων των. Τέτοιο πρᾶγμα δὲν συμβαίνει σήμερον. Οἱ βαθμοὶ δίδονται σχεδὸν ἐβριαστικῶς δι' ἡμᾶς τοὺς Ἐπιθεωρητάς. Καλοὶ καὶ ἄσχημοι πρέπει ὁποσδήποτε νὰ προαχθῶσιν καὶ δὴ.

καὶ εἰς ὅλους τοὺς βαθμοὺς, πὺν παρέχει τὴν δυνατότητα ὁ Νόμος, ἀρὼ εἶναι τόσον περιορισμένη ἡ δυνατότης αὐτή. Λέν ἡμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν τὴν δύναμιν νὰ στερήσωμεν τὸ στοιχειοδέστατο ψυχὴ ἀπὸ ἀνθρώπους οικογενειάρχας, πολὺ δὲ περισσότερον νὰ τοὺς πετάξωμεν εἰς τοὺς δρόμους. Τοὺς προάγομεν λοιπὸν ἀπὸ τὴν βίαν τῶν πραγμάτων μέχρις ἐπάνω. Αἱ περιβαλλόμενα μικρὰ καθυστερήσεις δὲν ἔχουν καμίαν ἀξίαν. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι, ὅτι δημιουργεῖται ἔτσι μία κατάστασις ἀκατάστατος, ἡ ὁποία ἐπιτείνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην νὰ μὴ μετακινουῦμεν τὸ προσωπικόν, ἀποβλέποντες μόνον εἰς τὸ συμφέρον τῶν σχολείων, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὰς ἀτομικὰς ἀνάγκας αὐτοῦ. Ἐν δὲν λείψουν τὰ ἐμπόδια καὶ δὲν σχηματισθοῦν βαθμηδὸν αἱ συνθήκαι νὰ δίδωμεν τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰς θέσεις εἰς τοὺς διδασκάλους ἀναλόγως τῆς ἐπαγγελματικῆς τῶν ποιότητος καὶ τῶν ἰδιαιτέρων ἀναγκῶν τῶν σχολείων, ἡ φυσιολογικὴ μετεκπαίδευσις τῶν διδασκάλων θὰ χωλαίνῃ, ὥστε νὰ μὴ ἡμπορῇ νὰ διορθῶνται τὸ κακὸν εἰς τὴν ἐντέλειάν του ἀπὸ κανὲν ἄλλο εἶδος μετεκπαίδευσως. Τὴν φυσιολογικὴν μετεκπαίδευσιν τὴν θεωρῶ ἀναντικατάστατον, ἔαν δὲ τὴν προσέξῃ ἡ Πολιτεία καὶ τὴν ἐνισχύσῃ μετὰ τὴν παροχὴν ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρων εὐκολιῶν εἰς τὴν ἐπιχειρήσιν ἀφθόνων ταξιδίων ὁμαδικῶν καὶ ἀτομικῶν ὑπὸ τῶν διδασκάλων πιστεύω, ὅτι ἐλάχιστα θὰ χρειάζεται νὰ σκέπτεται καὶ νὰ δαπανᾷ εἰς τὸ μέλλον δι' ἄλλας συμπληρωματικὰς μετεκπαίδευσεις αὐτῶν, διότι κάθε διδάσκαλος θὰ εὐρίσκη μόνος του τὴν κατάλληλον δι' αὐτὸν μετεκπαίδευσιν καὶ θὰ τὴν ἐπιχειρῇ.

Μετὰ τοῦτο ὁ Ἐπιθεωρητὴς Μαγνησίας κ. Ν. Δέπος παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα:

«Φρονῶ, ὅτι τὸ θέμα περὶ μετεκπαίδευσως ἀφορᾷ τοὺς ἤδη ἐν ὑπηρεσίᾳ δημοδιδασκάλους καὶ ὄχι τοὺς μέλλοντας νὰ ἐξέρχονται τῶν Διδασκαλείων, περὶ τῶν ὁποίων ἀσφαλῶς ἄλλοι ἀρμοδιώ-

τεροι θὰ σκεφθῶσι καὶ θὰ λάβωσι μέτρα, πῶς οὗτοι νὰ λαμβάνωσι τοιαύτην μόρφωσιν, ὥστε νὰ καθίστανται ἱκανοὶ ν' ἀνταποκρίνωνται εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ ἀπαιτήσεις τοῦ σημερινοῦ σχολείου. Διὰ τοὺς νῦν ὑπηρετοῦντας νομίζω, ὅτι ἡ παρεχομένη ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ δὲν εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ ἱκανοποιηῖ καὶ τοὺς φοιτήσαντας ἐν αὐτῷ. Τοῦτο ὁμολογοῦν καὶ οἱ ἐξεληθόντες. Ἀνάγκη λοιπὸν ἢ τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων καὶ ἡ διδασκαλία τούτων νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν φοιτῶντων δημοδιδασκάλων ἢ, ἂν τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν, νὰ δημιουργηθῇ νέον τι σχολεῖον ὑπὸ ὁποιανδήποτε ὀνομασίαν, ὅπερ ν' ἀναλάβῃ τὴν τοιαύτην μετεκπαίδευσιν. Διὰ τοὺς μὴ πτυχιούχους δημοδιδασκάλους φρονῶ, ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλος καὶ δυνατὴ ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας ἢ ἐν θερινοῖς σχολείοις μετεκπαίδευσις. Διὰ τῶν τοπικῶν συνεδρίων θὰ εἶναι κάπως δυνατὴ ἡ βελτίωσις αὐτῶν καὶ διὰ τῆς κατ' ἰδίαν μελέτης καταλλήλων ὁδηγιῶν, οἵτινες δεόν νὰ εὐρίσκωνται εἰς πᾶσαν σχολικὴν βιβλιοθήκην δαπάναις τοῦ Κράτους ἰδρυομένην καὶ συνεχῶς πλουτιζομένην.

Φρονῶ προσέτι, ὅτι καὶ μετὰ τὸν τελειότατον καταρτισμὸν διὰ τῆς μετεκπαιδεύσεως καὶ λοιπῶν μέσων πρέπει ἐκτὸς τῶν ἀμοιβῶν, ὀλικῶν καὶ ἠθικῶν, νὰ θεσπισθοῦν καὶ δραστικώτερα μέτρα προωθοῦντα τοὺς λειτουργοὺς εἰς τὴν κατ' ἰδίαν μόρφωσιν καὶ πιστὴν τῶν καθηκόντων ἐκτέλεσιν. Δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ ληφθῇ ὡς βάσις, ὅτι πάντες οἱ διδάσκαλοι ἐργάζονται. Ὅπως πρὸς ὑποστήριξιν ἐν τῇ Κοινωνίᾳ τῶν ἠθικῶν νόμων, τῆς ἠθικῆς ἐν γένει τάξεως, ἐθεσπίσθησαν καὶ ὅλον ἐν θεσπίζονται Νόμοι τιμωροὶ τῶν παρεκτροπῶν, οὕτω καὶ διὰ τοὺς ὀκνηροὺς καὶ ἀμελεῖς καὶ ἀδιαφόρους, ἔστω καὶ σοφωτάτους δημοδιδασκάλους πρέπει νὰ θεσπισθοῦν ποιναὶ τοιαῦται, ὥστε νὰ μὴ δίδεται εἰς αὐτοὺς ἡ ἐλπίς τῆς ἀποφυγῆς τῶν. Κατ' αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ φιλοτίμως ἐργαζόμενοι θὰ ἱκανοποιοῦνται καὶ οἱ μὴ ἔχοντες ὄρεξιν πρὸς ἀπό-

δοσιν ἐργασίας θὰ κεντρίζονται μέχρις τινός βαθμοῦ εἰς τὸ νὰ ἐργάζονται».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτ. σχολείων Σύρου κ. Φ. Ματθαίου ἀνακοινώνει ἐπὶ τούτοις τὰ ἑξῆς:

«Ἡ προκοπή, ὡς γνωστόν, ἐκάστου σχολείου κατὰ μέγα μέρος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀριτίας συγκροτήσεως τοῦ διδασκάλου διὰ τὸ ἔργον του. Ἡ συγκρότησις τοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων εἶναι ἔργον τῶν Διδασκαλείων. Τὰ Διδασκαλεῖα, ὡς ἐκ τῆς ἐπιθεωρητικῆς μου πείρας δύναμαι νὰ γνωρίζω, δὲν μᾶς παρέχουν σήμερον διδασκάλους ἀριτίως συγκροτημένους, ἴδια εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος τοῦ ἔργου των. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἐὰν ἐλαμβάνετο πᾶν μέτρον, ἐγγυώμενον τὴν ἀριτίαν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως μόρφωσιν τῶν διδασκάλων. Ἡ προσθήκη ἐνός ἀκόμη χρόνου εἰς τὰ Διδασκαλεῖα, κατὰ τὴν γνώμην μου, θὰ συνετέλει εἰς τοῦτο. Αὐτὰ ἔχομεν νὰ εἴπωμεν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν διδασκάλων. Ἡ ἐξέλιξις τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐπομένως καὶ τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ τὸ μὴ μόνιμον καὶ σταθερὸν οἰασθῆποτε μορφώσεως ἐπιβάλλουν τὴν συνεχῆ μετεκπαίδευσιν τῶν λειτουργῶν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, διὰ νὰ συγχρονίζεταί καὶ νὰ προσανατολίζεταί εἰς τὰς νέας καταστάσεις καὶ νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς διαρκῶς δημιουργουμένας νέας ἀνάγκας. Καὶ ἂν αὐτὸ ἐπιβάλλεται νὰ γίνεταί εἰς πάντα τὰ Κράτη, εἰς ἡμᾶς εἶναι ἀνάγκη ἐπιτακτικῆ νὰ γίνῃ τοῦτο, διότι κατὰ μεγάλην πλειονότητα τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῶν δημοτικῶν σχολείων εἶναι καθυστερημένον. Αἱ ἀνάγκαι τοῦ συγχρόνου σχολείου ἐπὶ ἄλλον τὴν ἐπιμόρφωσιν ὅλου τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ ἀπὸ παιδαγωγικῆς, γενικῆς καὶ τεχνικῆς ἀπόψεως. Διὰ τοῦ κρατοῦντος ὁμοῦ σήμερον συστήματος μετεκπαιδεύσεως, λογῶ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν κατ' ἔτος μετεκπαιδευομένων, δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ μετεκπαίδευσίς ὅλου τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν δημοτικῶν μας σχολείων. Δι' αὐτοῦ

κατορθώνεται ἢ μετεκπαιδευσις ὀλίγων διδασκάλων, ο ἵτινες θὰ ἀποτελέσουν τὴν ἡγήτιδα τάξιν αὐτῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἔχομεν ἀνάγκην νὰ μετεκπαιδευθῇ ὅλον τὸ διδακτικὸν προσωπικόν, πρέπει νὰ ἐξεύρωμεν τρόπον μετεκπαιδείσεως αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο προτείνομεν νὰ τροποποιηθῇ τὸ σύστημα τῆς μετεκπαιδείσεως ὡς ἑξῆς: Νὰ διατηρηθῇ ὁ θεσμὸς τῆς μετεκπαιδείσεως, δι' ἧς μορφοῦται τελειότερα ἢ ἡγέτις τάξις τῶν διδασκάλων, ἀλλὰ νὰ γίνεται αὕτη εἰς ἰδιαίτερα παιδαγωγικὰ ἴδρυματα μετὰ διετῆ κύκλον μαθημάτων φιλοσοφικῶν, παιδαγωγικῶν, ψυχολογικῶν, τεχνικῶν καὶ γεωπονικῶν. Διὰ τῆς εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἴδρυμα μετεκπαιδείσεως τῶν δημοδιδασκάλων θὰ ἔχομεν καὶ οἰκονομίαν δαπανῶν. Οἱ λοιποὶ τῶν διδασκάλων πρέπει ἐπὶ μίαν πενταετίαν καὶ ἐπὶ δύο τοῦλάχιστον μῆνας κατ' ἔτος νὰ μετεκπαιδεύονται διὰ σειρᾶς μαθημάτων παιδαγωγικῶν, ψυχολογικῶν, τεχνικῶν καὶ γεωργικῶν, ὁργανουμένων εἰς τὰς ἑδρας τῶν ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν ὑπὸ εἰδικῶν καθηγητῶν, Ἐκπαιδευτικῶν Συμβούλων καὶ τῶν Ἐπιθεωρητῶν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐντὸς πενταετίας ὅλον τὸ διδακτικὸν προσωπικόν θὰ ἔχῃ καθολικῶς μετεκπαιδευθῇ. Θὰ ἀπαιτηθοῦν πρὸς τοῦτο καὶ δαπάναι. Ἄλλ' ἐφόσον αἱ δαπάναι αὗται εἶναι παραγωγικώταται, δὲν πρέπει νὰ διστάσῃ τὸ Κράτος νὰ προβῇ εἰς αὐτάς. Ἐν μέγα μέρος τῆς ἀπαιτηθησομένης δαπάνης δύναται ἴσως νὰ ἐξευρεθῇ, ἂν ὑποχρεωθοῦν αἱ Κοινότητες νὰ καταβάλλουν τὴν ἀποζημίωσιν τῶν διδασκάλων, ἥτις δὲν θὰ εἶναι ἀνωτέρα τῶν 2000 δραχμῶν κατὰ διδάσκαλον. Μετὰ τὴν τοιαύτην μετεκπαιδευσιν ὅλου τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ θὰ ἐξακολουθήσῃ ἢ διὰ τῶν παιδαγωγικῶν συνεδριῶν μετεκπαιδευσις, ἥτις πρέπει νὰ μὴ παύσῃ ἐν τῇ ἑδρᾷ ἐκάστου Ἐπιθεωρητοῦ δι' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνωτέραν μόρφωσιν λαβόντων διδασκάλων. Ὁ προσανατολισμὸς πρὸς τὰς νέας κατευθύνσεις τῆς παιδαγωγικῆς θὰ εἶναι τέλειος, ἂν ἐν τῇ ἑδρᾷ ἐκάστης ἐκπαιδευτικῆς περιφέρειας ἰδρυθῇ ἀνα ἐν πειραματικὸν σχολεῖον, εἰς ὃ δέον νὰ τοποθετηθοῦν

οἱ ἄριστοι τῶν μετεκπαιδευθέντων διδασκάλων. Ὅταν τὰ πειραμα-
τικά σχολεῖα ἀποδώσουν ἱκανοποιητικούς καρπούς, δέον νὰ χρησι-
μοποιηθοῦν ὡς πρότυπα, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ μετεκπαιδευθοῦν σὺν
τῷ χρόνῳ καὶ οἱ λοιποὶ διδάσκαλοι τῆς περιφέρειας. Διὰ τὴν πα-
ρακολούθησιν τῆς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως τῶν περισσώτερον ἡμῶν
προηγμένων κρατῶν καλὸν εἶναι νὰ ἀποπέλλωνται κατ' ἔτος ὁμά-
δες διδασκάλων καὶ Ἐπιθεωρητῶν εἰς τὰ σπουδαιότερα παιδαγωγι-
κὰ κέντρα τῆς Ἑυρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς μὲ ἐπι κεφαλῆς ἕνα
τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Συμβούλων. Αἱ ὁμάδες αὗται θὰ παρατηρή-
σουν τὸν τρόπον τῆς λειτουργίας διαφόρων τύπων σχολείων. Τὴν
τοιαύτην ἐν Ἑσπερίᾳ μόρφωσιν προτιμῶμεν τῆς ἐπὶ διετίαν ἀποστολῆς
εἰς τὴν Ἑυρώπην ὀρισμένου ἀριθμοῦ διδασκάλων, ὅταν μάλιστα οἱ
μελλοντες νὰ ἀποσταλοῦν δὲν εἶναι τελειῶς κάτοχοι τῆς γλώσσης
τοῦ τόπου τῆς μετεκπαιδεύεως. Μερίστην σπουδαιότητα διὰ τὸ ἔρ-
γον τῶν διδασκάλων ἔχουν καὶ τὰ ἀνὰ τὴν πατρίδα μας κατ' ἔτος
ὁμαδικὰ ταξίδια, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ληφθῆ ἢ νομοθετικῆ μέριμνα,
ὅπως ὑποχρεωτικῶς καθορισθοῦν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν θὰ εἶναι δυ-
νατὸν πάντες οἱ διδάσκαλοι νὰ παρακολουθήσουν τὰς προόδους τῆς
παιδαγωγικῆς καὶ τῶν συναφῶν πρὸς αὐτὴν ἐπιστημῶν διὰ μεταβά-
σεως εἰς τὴν Ἑσπερίαν ἢ διὰ τῆς ἀναγνώσεως ξένων σχετικῶν ἔρ-
γων, εἶναι ἀνάγκη τὰ σοβαρώτερα κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Ἐκπαι-
δευτικοῦ Συμβουλίου σχετικὰ μὲ τὴν ἐργασίαν τοῦ δημοδιδασκάλου
ἔργα νὰ μεταφράζονται καὶ νὰ ἀγοράζωνται ὑποχρεωτικῶς ἀπὸ
πάντα διδάσκαλον, γινομένης κατὰ μῆνα σχετικῆς κ ἀτίσεως ἐκ τῶν
ἀποδοχῶν του. Ἐν τέλει προτείνομεν τὴν τμηματικὴν ἐκκαθάρισιν
τῶν ἀνευ πτυχίου Διδασκαλείου ἢ Ἀπολυτηρίου Γυμνασίου διδα-
σκάλων, διότι φρονοῦμεν, ὅτι, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαίρεσεων, οἱ διδα-
σκαλοὶ οὗτοι καὶ λόγω τῆς ἡλικίας τῶν καὶ λόγω τῆς περιορισμέ-
νης γενικῆς μορφώσεώς των εἶναι ἀνεπίδεκτοι βελτιώσεως μὲ οἴαν-
δήποτε μετεκπαιδεύσιν. ὡς νομοτοχο νόμισμα 1913

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτ. σχολείων Κορινθίας κ. Βασίλ. Γ. Παπαγεωργίου υποβάλλει κατόπιν τὰς ἀκολουθοῦσας προτάσεις :

α) Διὰ τὴν ἀνωτέραν μετεκπαίδευσιν, ἐξ ἧς θὰ προέλθουν οἱ Ἐπιθεωρηταὶ καὶ Διευθυνταὶ σχολείων, ἔχω τὴν γμώμην, ὅτι ἀπαιτεῖται Παιδαγωγικὸν Ἰνστιτούτον κεχωρισμένως καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ Πανεπιστημίου μὲ ἰδιαιτέρον μόνιμον προσωπικὸν καὶ μὲ κέντρον ἐργασίας τὰ προβλήματα τοῦ δημοτ. σχολείου καὶ οὐχί, ὅπως σήμερον, ὡς παράρημα τρόπον τινὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστημίου διὰ τοὺς λειτουργοὺς τῆς Μ. Ἐκπαιδ. φήρδην - μίγδην μετὰ τῶν φοιτητῶν. Τὸ προσωπικὸν τοῦ Ἰνστιτούτου αὐτοῦ θὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ 2-3 παιδαγωγοὺς ἐκ τῶν ἀρίστων. Τὸ οἶκημα θὰ περιέχη αἰθούσας διδασκαλίας, διαλέξεων, συναυλιῶν, ἐργαστήρια, βιβλιοθήκην, κήπον, γυμναστήριον κ.τ.λ., εἰ δυνατόν δὲ ἐστιατόριον καὶ συσσίτιον. Εἰς τὸ παιδαγωγικὸν Ἰνστιτούτον δεόν νὰ προσαρτηθοῦν 2-3 μονοτάξια δημοτικά καὶ ἓν πολυτάξιον. Ἐπὶ πλέον πρέπει νὰ ὁρισθῇ καὶ ἀριθμὸς τις ἐκλεκτῶν σχολείων τῆς πόλεως πρὸς ἐπίσκεψιν καὶ ἐφαρμογὴν.

β) Οἱ μετεκπαιδευθέντες εἰς τὸ Γεωργικὸν φροντιστήριον ἀπεδείχθησαν χρησιμώτατοι καὶ παρέσχον ἱκανὴν βοήθειαν καὶ συντελοῦν εἰς τὴν δημιουργίαν γεωργικῆς συνειδήσεως. Ἐὰν δὲν ἀπέφερον μεζύονα καρπούς, εἰς τοῦτο δὲν πταίουν αὐτοί, διότι δὲν τοὺς παρεσχέθησαν τὰ μέσα.

γ) Ἐνδείκνυται ἡ ἀποστολὴ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρων δημοδιδασκάλων εἰς Εὐρώπην, διότι ἐξ αὐτῶν θὰ σχηματισθῇ ψυτώριον διὰ τοὺς ἡγήτορας τῆς Λαϊκῆς Ἐκπαιδεύσεως.

δ) Ἄλλ' ἐπίσης ἐνδείκνυται καὶ ἡ ἀποστολὴ 5-10 Ἐπιθεωρητῶν κατ' ἔτος διὰ δύο τοιλάχιστον ἐξάμηνα πρὸς ἐπίσκεψιν σχο-

λείων και μελέτην εκπαιδευτικῶν ζητημάτων, ἀναπληρουμένων κατὰ τὴν ἀπουσίαν των ὑπὸ τῶν γειτονικῶν Ἐπιθεωρητῶν.

ε') Πολὺ θὰ συντέμνεν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς Χειροτεχνίας, ἐὰν ἰδρῦετο εἰς τὴν ἔδραν ἐκάστης περιφερείας καὶ μία αἰθουσα Χειροτεχνίας μὲ ὅ α τὰ ἀπαραίτητα ὄργανα καὶ ἐργαλεῖα.

στ') Τὰ ἐτήσια εκπαιδευτικὰ Συνέδρια εὐρίσκομεν πολὺ ὠφέλιμα, διότι διὰ τῆς συζητήσεως θεμάτων, διὰ τῶν ὑποδειγματικῶν διδασκαλιῶν, διὰ τῆς ἐκμαθήσεως ἀσμάτων, χειροτεχνίας, γυμναστικῆς οἱ δημοδιδάσκαλοι δύνανται νὰ ὠφελῶνται εἰς βαθμὸν ἰκανοποιητικόν.

ζ') Ὅσον διὰ τὴν ἐνιαίαν κατεύθυνσιν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σχολείου ἐργασίας ἐνδείκνυται ἀπὸ τοῦ προσεχῶς Ὀκτωβρίου, ὅπως καθ' ἕκαστον μῆνα καλῶνται 10 - 15 Ἐπιθεωρηταί, ὅπως παρακολουθήσουν καὶ ἐμπρόκτως τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Σχολείου Ἐργασίας.

8-9 Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Παραμυθίας κ. Π. Πανλοῦρος παρατηρεῖ ἐπὶ τούτοις τὰ ἑξῆς:

«Ἀναγκαίως μᾶζον μὲ τὸ ζήτημα διὰ τὴν μετεκπαίδευσιν τῶν δημοδιδασκάλων ἔρχεται καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐκπαίδευσως αὐτῶν. Νομίζω, ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὰ διδασκαλεῖα πρέπει νὰ γίνῃ πραγματικωτέρα. Ὁ νεαρὸς διδάσκαλος πρέπει ἀπὸ τὸ διδασκαλεῖον νὰ ἔχη ἀσχοληθῆ μὲ τὰ προβλήματα, ποὺ θὰ ἀντικρύσῃ αὐτὸν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πραγματικότητα, καὶ ὄχι νὰ πλανᾶται εἰς ἕνα φανταστικὸν κόσμον ἰδανικοῦ ἀνυπάρχοντος σχολείου. Ἀναγκαία προϋπόθεσις τοῦ καταρτισμοῦ του πρέπει νὰ εἶναι ἡ γνῶσις ὄλων τῶν ἐλλείψεων, ποὺ συνήθως ὑπάρχουν εἰς τὰ σχολεῖά μας. Βλέπετε π. χ. νέους διδασκάλους νὰ σᾶς λέγουν: «δὲν ἔχω χρόνον ἢ σῶμα κ.τ.λ., γὰρ νὰ κάνω χειροτεχνία» δὲν ἀγοράζουν, τὰ παιδιὰ», ἐνῶ ἡ γίγνω φύσις τοῦ δίδει ἀφθονα ὕλικά, διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὸν σκοπὸν τῆς χειροτεχνίας μὲ ἄλλον τρόπον. Ἔλετα ἕνα ἄλλο. Εἰς

τὴν περιφέρειάν μου εὐρῆκα νέους δημοδιδασκάλους, πρὸ τὰς ὑποδειγματικὰς τῶν τοῦ Διδασκαλείου τὰς εἶχαν κάμει διὰ τὴν Γ' καὶ Δ' τάξιν ἀκόμα εἰς τὴν καθαρεύουσαν. Κύριοι, δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξακολουθῇ αὐτὴ ἢ ἀκαταστασία. Ἡ ἢ Δημοτικὴ εἶναι τὸ κατάλληλον ἐκφραστικὸν ὄργανον τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ τότε εἰς αὐτὴν θὰ κάμνουν τὰς διδασκαλίας τῶν οἱ διδασκαλισταὶ ἢ δὲν εἶναι καὶ τότε πάλιν ὁμολογοῦντες τὴν πλάνην μας θὰ βάλωμεν τὴν καθαρεύουσαν καὶ εἰς τὴν Α' τοῦ δημοτικοῦ. Ὁ τραγέλαφος τῆς γλωσσικῆς ἀναρχίας πρέπει νὰ σταματήσῃ. Εἰς τὰ Διδασκαλεῖα ἐπίσης εἶναι ἀπαραίτητον νὰ δίδονται σχετικὸι ὁδηγίαι διὰ τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου εἰς τὰ ξενόφωνα μέρη. Ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὸ Διδασκαλεῖον τῶν νηπιαγωγῶν πρέπει νὰ γίνεται αὐτό. Διὰ τὸ κύριον ἔργον τῶν κοριτσιῶν, πρὸ φοιτοῦν ἐκεῖ, διὰ τὸ πῶς θὰ μάθουν τὰ ἑλληνικὰ εἰς τὰ ξενόφωνα νήπια, λέξι δὲν τοὺς ἔχουν εἰπῆ.

Καὶ τώρα ἔρχομαι εἰς τὴν μετεκπαίδευσιν. Δὲν παροδέχομαι τὴν γνώμην τοῦ κ. Δραγώτη διὰ τὴν μετεκπαίδευσιν ἐιδικοτήτων οὔτε τὴν ἄποψιν διὰ καθολικὴν μετεκπαίδευσιν τῶν δημοδιδασκάλων. Μετεκπαίδευσιν διὰ ἐιδικότητα εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον δὲν χρειάζεται, διότι ὁ δημοδιδάσκαλος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ δώσῃ γενικὴν μόρφωσιν εἰς τὸ παιδί, διδάσκων ὅλα τὰ μαθήματα. Καὶ τὸ πλέον ἰδανικὸν πολυτάξιον σχολεῖον δὲν ἔχει ἐιδικούς διδασκάλους διὰ ὁμάδας καὶ εἶδη μαθημάτων. Μὰ καὶ ἂν κατωρθώνοτο αὐτό, πάλιν θὰ εἴχαμεν τὸ μονοτάξιον μὲ τὸν ἓνα διδάσκαλον. Τέτοια λοιπὸν μετεκπαίδευσιν εἶναι κόπος χαμένος. Καθολικὴ μετεκπαίδευσιν εἶναι ὄχι σωστὸν αἴτημα, διότι πρέπει πλέον νὰ δεχθῶμεν, πῶς κανεὶς διδάσκαλος δὲν στέκει εἰς τὴν θέσιν του, ποῦναι πρὸς καὶ ὁ πλέον χειρότερος περσιμιστής δὲν θὰ δέχεται. Ἐκτός ἂν μὲ τὴν καθολικὴν μετεκπαίδευσιν ἐννοοῦν τὴν ἀπαραίτητον ἐπαφίην, πρὸς πρέπει νὰ ἔχη ὁ κάθε διδάσκαλος μὲ

τὴν ἐξελισσομένην ἐπιστήμην του. Δι' αὐτὸ δέχομαι δύο μετεκπαι-
δεύσεις: Τὴν ἀνωτέραν, ποὺ θὰ τὴν παίρνουν ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν τὴν
δυνατότητα αὐτὴν διαπιστωμένην ἀπὸ διαγωνισμὸν καὶ ἀπὸ ὅπου
θὰ ἐκλέγωνται οἱ ἡγέται τοῦ κλάδου, καὶ τὴν ἄλλην τὴν κατωτέραν
μετεκπαιδεύειν, ποὺ θὰ τὴν παίρνουν ὅλοι οἱ ἄλλοι, ἔτσι, ὥστε νὰ
εὐρίσκωνται πάντοτε εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν ἐπιστήμην των, ὅπως διαρ-
κῶς διαμορφώνεται. Διὰ τὴν ἀνωτέραν μετεκπαιδεύειν εἶναι σήμερα
τὸ Πανεπιστήμιον μὲ ὄριον βέβαια ἡλικίας, διότι δὲν πρόκει-
ται νὰ ἰκανοποιῶνται αἱ ἀδυναμίαι ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ νὰ δίδων-
ται εἰς τὸ Κράτος νέοι, ποὺ διὰ πολὺν καιρὸν θὰ ἐργασθῶν.
Καὶ παραδόξως, Κύριοι, ἤκουσα φιλιππικὸς διὰ τὴν μετεκπαι-
δεύειν αὐτὴν. Μάλιστα κάποιος δὲν εὗρε κατώτερον τὸ διάβασμα
ἐνὸς βιβλίου «ἐν μεταμεσονεκταίοις ποθ' ὄραϊς», ἐνῶ δίπλα θὰ κε-
λαρῦζῃ, λέγει, ἡ μελάνυδρος κρήνη παρὰ βαθύσιμον πλάτανον
καὶ ξεύρω καὶ ἐγὼ τί ἄλλο! "Ἄς ὁμιλήσῃ δι' αὐτὸ καὶ κάποιος,
ποὺ τὴν ἔζησε τὴν μετεκπαιδεύειν αὐτὴν. Τὰ καταδικαστικά συμ-
περάσματα ἐβγήκαν ἢ ἀπὸ ἀπλᾶς πληροφορίας ἢ ἀπὸ μερικὰ πα-
ραδείγματα. Μὰ ἢμπορεῖ εἰς τὰ σοβαρὰ κανεῖς νὰ ὑποστηρίξῃ,
ὅτι δύο χρόνων πανεπιστημιακὴ μόρφωσις δὲν ἔδωκε ἀνωτέρας
κατευθύνσεις εἰς τὸν διδάσκαλον; "Ἀρνεῖσθε λοιπὸν τὴν μορ-
φοτικὴν ἀξίαν τοῦ Πανεπιστημίου; "Ἐ! Τότε καταδικάσατε
ὄλους τοὺς ἡγέτας τῆς κοινωνίας, ποὺ ἐπέρασαν ἀπὸ ἐκεῖ! Ἦς τὸ
Πανεπιστήμιον ὁ δημοδιδάσκαλος ἠτένισε νέους ὀρίζοντας, εἶδε ἐμ-
πρὸς του νὰ προβάλλον προβλήματα ἄγνωστα, ἐγνώρισε πῶς φωτι-
σμένα τὸ ἔργον του καὶ ἐβγήκε ἀπὸ ἐκεῖ μὲ ἀνησυχίαν διὰ δρᾶσιν καὶ
δημιουργίαν νέας σχολικῆς ζωῆς καὶ εἰς τὸν κύκλον του, κύριοι, τὴν
ἐδημιούργησε. Θὰ ἢμπορούσαμεν νὰ ἀναφέρωμεν πολλὰ πρόσωπα, μὰ
δὲν κάνει. "Ἡ μετεκπαιδεύειν λοιπὸν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον στέκει εἰς
τὸ σύνολον καλὰ. "Ἄν χρειάζονται λεπτομερειακαὶ τροποποιήσεις τοῦ
θεσμοῦ, εἶναι ἄλλο ζήτημα. "Ἄν τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι ὁ ἀνώτα-

τος φορεὺς τῆς μορφώσεως, ἐκεῖ πρέπει νὰ γίνεται ἡ μετεκπαίδευσις. Διὰ τὴν γενικὴν κατωτέραν μετεκπαίδευσιν εἶναι ἀρκετὰ τὰ συνέδρια, ἀρκεῖ νὰ λαμβάνουν χαρακτῆρα οὐσιαστικόν.

Τώρα διὰ τὴν γεωργικὴν μετεκπαίδευσιν ἐγώ, ποὺ ξεχωριστὰ ἔχω ἀσχοληθῆ μετὰ τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν, ἔχω νὰ εἰπῶ τοῦτο. Ἄν γίνεται, διὰ νὰ δώσῃ διδασκάλους ἱκανοὺς νὰ διδάσκουν γεωργικὰ μαθήματα εἰς τὸ δημοτικόν—διὰ τὸ Κυριακὸν σχολεῖον δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος, διότι ξεψύχησε, πρὶν ζῆσῃ—τότε ἄς καταργηθῆ, διότι εἶναι ἄχρηστος καὶ ἐπιζημία. Τὸ σχολεῖόν μας εἶναι ἀνθρωπιστικόν καὶ ὄχι ἐπαγγελματικόν. Ἡ θέσις τῶν γεωπονικῶν εἶναι εἰς τὰ κατώτερα γεωργικὰ σχολεῖα. Μὰ καὶ εἰς αὐτὰ δὲν ἀποδίδω μεγάλην σπουδαιότητα, ἂν πιστεύῃ κανεὶς, πὼς αὐτὰ θὰ σταματήσουν τὴν ἀστυφίαν. Εἶναι πολλά, πολλὰ ἄλλα, ποὺ πρέπει νὰ γίνουν, διὰ νὰ βοηθήσῃ καὶ τὸ γεωργικόν σχολεῖον. Τὰ ταξίδια τὰ θεωρῶ ἀπαραίτητα, ἀλλὰ τὸ κράτος πρέπει νὰ δώσῃ οικονομικὰς εὐκολίας εἰς τοὺς διδασκάλους, διότι ἔτσι μόνον θὰ ἠμπορέσουν νὰ γίνουν καὶ ὑποχρεωτικά.

Ἔρχομαι εἰς τὴν μετεκπαίδευσιν τῆς Ἑσπερίας. Ἐδῶ σταματῶ μίαν στιγμὴν, διὰ νὰ δηλώσω, πὼς ὁ κλάδος χρεωστεῖ εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν κ. Ὑπουργόν, ποὺ τὸ ὄνειρον αὐτὸ τὸ κάμνει πραγματικότητα. Θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ ὅμως ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου νὰ διαφωνήσω μαζί του διὰ τὸν τρόπον, ποὺ ἐπρότεινε διὰ τὴν ἀποστολὴν, δηλαδὴ κατὰ ομάδας μετὰ ἕναν ἐπόπτην ἐκάστης. Αὐτὸ δὲν εἶναι σωστόν. Διὰ αὐτὴ ἡ κηδεμονία; Ἡμεῖς τοὺς στέλλομεν, διὰ νὰ γίνουν ὁδηγοί, καὶ προκαταβολικῶς θὰ τοὺς ἀρνηθῶμεν τὴν ἱκανότητα δι' αὐτενεργίαν καὶ αὐτοπεποίθησιν. Αὐτοὶ θὰ βλέπουν ἔτσι μετὰ ξένα μάτια. Θὰ συμβαίη μετὰ αὐτοὺς κάτι ἀνάλογον μετὰ τὰς ὁμαδικὰς ἐπισκέψεις, ποὺ κάμνομεν εἰς τὰ ἐργοστάσια μετὰ ἕνα μηχανικὸν ὁδηγόν. Ἄς διαλεχθοῦν οἱ καλύτεροι διδάσκαλοι καὶ ἄς ὑπάγουν ὅπως καὶ οἱ συνάδελφοί των τῆς Μέσης εἰς τὸ ἐξωτερικόν

ὄχι ὡς παρατηρηταί, ἀλλὰ ὡς σπουδασταί. Δὲν πρέπει νὰ ὑποτιμη-
θοῦν, διότι τοιαῦται ὑποτιμήσεις γεννοῦν τὴν ἀποκαρδίωσιν εἰς
τὸν δημοδιδάσκαλον. Ἔτσι νοιώθει ὡσάν μίαν ταπεινωτικὴν πίεσιν
τὸ ἐπάγγελμά του καὶ τὸ κάθε καλὸν στοιχεῖον προσπαθεῖ μὲ κάθε
τρόπον νὰ μεταπηδήσῃ πρὸς τὴν Μέσση Ἐκπαίδευσιν ἢ ἄλλου!
Εἰς τὸ ἔργον τῶν οἱ δημοδιδάσκαλοι εἶναι ἰσότιμοι μὲ κάθε ἕνα.
Ἀπομένει ἡ μετεκπαίδευσις διὰ τοὺς μὴ πτυχιούχους. Πρό-
βλημα δύσκολον. Ἔχω 45 ο)ο τοιούτους εἰς τὴν περιφέρειάν μου
καὶ ἀρκετοὺς νέους μάλιστα. Νομίζω, πὼς ἐκ περιτροπῆς ἐκεῖνοι,
ποῦ ἀξίξουν κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, πρέπει νὰ με-
τεκπαιδευθοῦν εἰς Διδασκαλεῖον, οἱ δὲ ἄλλοι μὲ μίαν βελτιωμένην
σύνταξιν σιγὰ σιγὰ νὰ φύγουν».

Ἐπιθεωρητῆς τῶν δημοτ. σχολείων Γόρτυνος κ. Τρύφ.
Χ. Παπαθανασίου ἀνακοινώνει μετὰ ταῦτα τὰ ἀκόλουθα:

«Ὁ θεσμὸς τῆς μετεκπαιδεύσεως λειτουργεῖ παρ' ἡμῖν ἀπὸ
ἱκανοῦ χρόνου. Ἐν τῇ Μ. Ἐκπαιδεύσει εἰσῆχθη παρ' ἡμῖν πρὸς
εἰδίκευσιν τῶν καθηγητῶν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς καὶ ἐκπαι-
δεύσεως. Ἐν τῷ στρατῷ πρὸς μετάδοσιν τῶν νέων θεωριῶν περὶ
τῆς πολεμικῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν στελεχῶν.
Ἐν τῇ Δημοτικῇ Ἐκπαιδεύσει πρὸς δημιουργίαν ἱεραρχίας. Σήμε-
ρον περὶ τίνας μετεκπαιδεύσεως λοιπὸν ὁμιλοῦμεν; Ἡ Πανεπι-
στημακὴ μετεκπαίδευσις δημιουργεῖ ἐκλεκτικότητα, δημιουργεῖ τὴν
ηγέτιδα τάξιν εἰς τὸν κλάδον. Αὕτη εἶναι σκόπιμος, ἀλλὰ καὶ
κατάλληλος σήμερον μάλιστα, ποῦ λειτουργεῖ καὶ πειραματικὸν σχο-
λεῖον. Ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὴν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περάσουν 15,000 δη-
μοδιδάσκαλοι. Ἐπομένως διὰ τοὺς πτυχιούχους πρέπει νὰ ληφθῇ
ἄλλη πρόνοια. Διὰ τοὺς μὴ πτυχιούχους δὲν συζητῶ, διότι αὐτοὺς
τοὺς θεορῶ ἐντελῶς ἀπορριπτέους, διότι εἶναι δύσκαμπτοι ἤδη τὸν
νοῦν καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀλλάξουν τακτικὴν καὶ νοοτροπίαν».

Ὁ Κεμάλ εἶχε τὴν δύναμιν νὰ κτυπήσῃ τοὺς Χοτζίδες, συνυφασμένους μὲ αὐτὸν τοῦτον τὸν Μουσουλμανικὸν λαόν, καὶ τὸ ἰδικὸν μας Ὑπουργεῖον δὲν θὰ ἔχη τὴν δύναμιν νὰ ἀπομακρύνῃ ἀναξίους καὶ ἀμορφότους διδασκάλους, κατὰ τῶν ὁποίων καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἐξηγέρθη· Εἰς μερικὰς Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς οἱ δημοδιδάσκαλοι δι-
ορίζονται δόκιμοι καὶ κατόπιν ἐξετάσεων εἰς ὄρισμένα μαθήματα καὶ μετὰ χρόνον μονιμοποιῶνται. Εἰς ἄλλας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς οὐδέποτε οἱ διδασκαλοὶ θεωροῦνται μόνιμοι, ἀλλὰ κατὰ διαστήματα, ὁρίζόμενα ἀπὸ τὸ Ἐκπαιδ. Συμβούλιον, ὑποβάλλονται εἰς ἐξετάσεις, καί, ἂν ἀγνοῦν τὴν ὕλην, τοῖς ἀφαιρεῖται τὸ πτυχίον. Ἐδῶ εἰς ἡμᾶς οἱ διδασκαλοὶ ἀκόπως καὶ ἀνεξελέγκτως προάγονται διαρκῶς. Οἱ πτυχιούχοι διδασκαλοὶ ἔχουν γνώσεις τεχνικὰς, ψυχολογικὰς καὶ γενικὰς, παρὰ ταύτας ὅμως τὰ ἀποτελέσματα τῶν σχολείων τῶν εἶναι πτωχά. Διὰ τὴν ἄπλουσίαν, ἵότι ἂν νοῦν τὴν διδασκαλίαν ὕλην. Οὐδεὶς διδάσκαλος ἠμπορεῖ νὰ μοῦ εἴπῃ, τί θὰ εἴπῃ διάμειψις τῆς ὕλης ἢ τί θὰ εἴπῃ εἰδικὸν βίβριος ἢ ποῖα τὰ ὄργανα τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος τοῦ ἰχθύος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ τὰ ἐξετάξια σχολεῖα δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ λειτουργήσουν.

Τὶ πρέπει νὰ γίνῃ; Τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας πρέπει νὰ συλλέξῃ τὴν διδασκαλίαν ὕλην, νὰ τὴν ταξινομήσῃ καὶ νὰ τὴν διανεῖμῃ εἰς τὸ Σχολεῖον. Ἀλλὰ πῶς θὰ ἀναγκάσωμεν τὸν διδασκάλον νὰ διαβάξῃ, διότι ἀτυχῶς ὁ διδασκαλὸς δὲν διαβάξῃ. Πρέπει λοιπόν, διὰ νὰ ὑποχρεωθῇ, νὰ ὑφίσταται διαγωνισμοὺς διὰ τὴν προαγωγὴν ἀπὸ βαθμίδος εἰς βαθμίδα καὶ μάλιστα εἰς τὴν διδασκαλίαν ὕλην. Διὰ τὴν βαθμίδα δὲ τοῦ Εἰσηγητοῦ πρέπει νὰ ἐξετάζωνται εἰς τὴν διδασκαλίαν ὕλην καὶ εἰς τὴν ψυχολογίαν. Ὅταν ὁ διδασκαλὸς κατέχῃ τὴν ὕλην, τότε εἶναι εὐκόλον νὰ τὴν ἐπεξεργασθῇ καὶ κατὰ τὸ σχολεῖον ἐργασίαι καὶ κ. κ. οἷον ἢ ποτε ἄλλο ψυχολογικὸν σύστημα. Δεύτερον μετεκπαιδευτικὸν μέτρον εἶναι ἡ κατανομὴ τῶν μετεκπαιδευθέντων εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ διὰ νόμον ὑπο-

χρέωσις αὐτῶν, ὅπως μορφώσουν καὶ τοὺς διδασκάλους τῶν γειτονικῶν σχολείων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον λύεται ἄριστα τὸ ζήτημα τῆς ἐπαγγελματικῆς μετεκπαίδευσως καὶ παραμένει τὸ τῆς Γεωργικῆς, ἥτις εἶναι ζήτημα τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μετεκπαίδευσιν εἰς Ἑθρώπην, αὕτη πρέπει νὰ γίνῃ, ἀλλ' οἱ διδάσκαλοι ἐπανερχόμενοι πρέπει νὰ μὴ θέλουν νὰ γίνουν Ἐκπαιδευτικοὶ Σύμβουλοι, ἀλλὰ νὰ μένουν εἰς τὴν ὑπαίθρουσαν χώραν καὶ νὰ μορφώσουν τὰ σχολεῖά των. Πρέπει δὲ εἰς Ἑθρώπην νὰ σταλοῦν ἀπὸ ἕνα βάρηνον καὶ Ἐπιθεωρηταί, προτιμωμένων τῶν γλωσσομαθῶν.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Καβάλλας κ. Κωνστ. Λαγουμιτζάκης λέγει κατόπιν τὰ ἑξῆς:

1) Θεωρεῖ σκόπιμον καὶ ἀναγκαίαν τὴν ἀνωτέραν μετεκπαίδευσιν, θέλει ὅμως αὐτὴν χωριστὴν ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ αὐτοτελῆ, μὲ περιεχόμενον τὰ προβλήματα τοῦ Σχολείου, ὡς παρουσιάζονται ταῦτα ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν Κοινωνιῶν, καὶ τὴν συμπλήρωσιν τῆς γενικῆς μορφώσεως τοῦ διδασκάλου μαζὶ μὲ τὴν σπουδὴν μιᾶς ξένης γλώσσης. Δὲν θὰ εἶναι βέβαια δυνατὴ ἡ ἐκμάθησις τῆς γλώσσης εἰς τὸ διάστημα τῆς μετεκπαίδευσως καὶ μόνον ὅμως ἡ ἀπόκτησις τῆς ἰκανότητος νὰ ἀναγνώσκουν οἱ μετεκπαιδευόμενοι μίαν ξένην γλώσσαν εἶναι ὠφέλεια σημαντικὴ, διότι θὰ δύναται, διαβάζοντες βιβλία καὶ περιοδικὰ, νὰ παρακολουθοῦν τὰς προόδους τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Προτείνει δι' αὐτό, ὅπως γίνουν δύο κέντρα τῆς τοιαύτης μετεκπαίδευσως, ἕνα ἐν Ἀθήναις καὶ ἕνα ἐν Θεσσαλονίκῃ, φοιτοῦν δὲ εἰς ἕκαστον ἀνὰ 80 δημοδιδάσκαλοι, ὥστε νὰ μετεκπαιδεύονται ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότεροι. Εἰς τοὺς διαγωνισμοὺς πρὸς μετεκπαίδευσιν δεόν νὰ λαμβάνουν μέρος καὶ οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Γυμνασίου, ἐφόσον κέκτηνται τὰ λοιπὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὁριζόμενα προσόντα.

2) Θεωρεί άσκοπον τήν Γεωργικήν μετεκπαίδευσιν, διότι, έκτός του ότι γίνεται βραδύτητα, οι τυγχάνοντες ταύτης δέν αποδίδουν τά προσδοκώμενα άποτελέσματα. Φέρει παραδείγματα από ότι έγινεν εις τήν περιφέρειάν του και αποδεικνύει, ότι μετεκπαιδευθέντες γεωργικώς δημοδάσκαλοι δέν παρουσίασαν έργασίαν, αντίθετως δέ παρουσίασαν έργασίαν δημοδιδάσκαλοι αυτοδιδασθέντες. Αναπτύσσει σύστημα αυτοδιδασχής, τό όποιον εφήρμοσε και τό όποιον εύρίσκει λίαν άποτελεσματικόν. Λέγει, ότι έφωδίασεν όλα τά Σχολεία με τήν σειράν τών γεωργικών, δενδροκομικών και ζωοτεχνικών βιβλίων, τά όποια έχει εκδόσει ή Έλληνική Γεωργική Έταιρεία, είναι δέ γραμμένα εις γλώσσαν απλήν και εύκολώτατα δύνανται νά έννοηθ ύν από τόν διδάσκαλον. Έν συνεργασία με τόν Νομογεωπόνον κατήρτισεν αναλυτικόν πρόγραμμα, τό όποιον με ειδικήν οδηγικήν εγκύκλιον έστειλεν εις τούς δημοδιδασκάλους. Πολλοί διδάσκαλοι έπί τή βάση τών βιβλίων και τών οδηγών παρουσίασαν έργασίαν άξίαν θαυμασμοϋ. Παραλλήλως τή φροντίδι του έπρομηθεύθησαν τά Σχολεία σπόρους από τό Γεωργικόν Φροντιστήριον Θεσσαλονίκης και αύγά δέ άκόμη διά τήν καλύτερευσιν τής όάσας τών όρνίθων έφερον από τό πτηνοτροφείον τής Αττικής. Έχει τήν γνώμη, ότι διά σειράς μαθημάτων κατά τās διακοπās και διά τής προμηθείας τών βιβλίων τής Γεωργικής Έταιρείας οι διδάσκαλοι θά γίνουν ικανοί νά διδάσκουν όσα γεωργικά, ζωοτεχνικά και δενδροκομικά μαθήματα χρειάζονται εις τό Δημοτ. Σχολείον.

3) Θεωρεί σκόπιμα και άποτελεσματικά τά τοπικά συνέδρια και αναπτύσσει σύστημα εφαρμοσθέν ύπ' αυτού εις τήν περιφέρειάν του. Όρισε δηλ. όρισμένα κέντρα τής περιφέρειας, εις τά όποια άπαξ του μήνός κατά Κυριακήν συγκεντρώνονται οι διδάσκαλοι τής περιοχής εις ήμερήσιον Συνέδριον, καθ' ό εξετάζονται διάφορα ζητήματα εκ τών προτέρων καθορισμένα και γίνονται και ύποδειγματικά διδασκαλία. Εις τά συνέδρια ταύτα παρευρίσκεται, έφόσον είναι δύ-

νατὸν καὶ ὁ Ἐπιθεωρητὴς, γίνονται ὅμως καὶ χωρὶς αὐτὸν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ διδασκάλου τοῦ Κέντρου. Παρατήρησεν, ὅτι ἔχουν καλὰ ἀποτελέσματα τὰ συνέδρια ταῦτα, ἐπὶ πλέον δὲ εἶναι καὶ ψυχαγωγικὰ διὰ τὸν διδάσκαλον, κυρίως τῶν ἀπομεμακρυσμένων χωρίων, διότι τοῦ δίδεται εὐκαιρίᾳ μίαν φορὰν τὸν μῆνα νὰ βλέπῃ ἀρκετοὺς συναδέλφους του καὶ νὰ συζητῇ μαζύ των.

4) Σπουδαῖον παράγοντα διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς μορφώσεως τοῦ διδασκάλου θεωρεῖ τὴν Σχολικὴν βιβλιοθήκην. Ἀποκρούει ἐκτεθεισὰς γνώμας, καθ' ἃς ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ καταρτίσῃ αὐτὴν καὶ λέγει, ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ δαπάναις τῶν Σχολικῶν Ταμείων. Ἐκθέτει, πῶς τῇ βοήθειᾳ τοῦ Διδακταλικοῦ Συλλόγου ἤρρισεν εἰς τὴν περιφέρειαν Καβάλλας τὸν καταρτισμὸν Σχολικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ μαθητικῶν τοιούτων δαπάναις τῶν Σχολ. Ταμείων.

5) Θεωρεῖ ἐπιβεβλημένα τὰ ταξείδια εἰς τὸ ἔσωτερικὸν καθ' ὁμάδας διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν διδασκάλων, ἀφοῦ θεσπισθῆ ἡ παραχώρησις ὄλων τῶν δυνατῶν ἐυκολιῶν. Θεωρεῖ ἐπίσης ἐπιβεβλημένα τὰ ταξείδια εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁμαδικῶς καὶ αὐτὰ, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν ἑνὸς Ἐκπαιδευτ. Συμβούλου, ὄχι πρὸς παρακολούθησιν σειρᾶς μαθημάτων εἰς ὄρισμένον Πανεπιστήμιον, ἀλλὰ πρὸς ἐπίσκεψιν Σχολείων, συνάντησιν διδασκάλων κλπ. Θεωρεῖ σκοπιμωτέραν τὴν ἐλευθέραν αὐτὴν ἐπίσκεψιν διαφόρων κέντρων τῆς Εὐρώπης, διότι οὕτω οἱ διδάσκαλοι θὰ γνωρίσουν καὶ τὰς διαφόρους ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτισμοῦ. Θέλει ὁ διδάσκαλος ἐπισκεπτόμενος τὴν Εὐρώπην νὰ μὴ γίνῃ περισσώτερον διδάσκαλος, ἀλλὰ νὰ γνωρίσῃ ἐκεῖθεν, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὸ Δασκαλίον, πού τὸν διακρίνει. Ἀναφέρει ἰδικὸν του ταξείδιον δύο μηνῶν εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ λέγει, ὅτι ὀφελήθη περισσώτερα παρὰ ἐὰν περιοζοῦντο εἰδικὰ μαθήματα ἐπὶ ἔτος εἰς Πανεπιστήμιον. Προτείνει, ὅπως γίνονται τοιαῦτα ταξείδια κατ' ἔτος, εἰς τὰ ὁποῖα νὰ λαμβάνουν ἀπαραιτήτως μέρος καὶ Ἐπιθεωρηταί.

6) Δὲν θεωρεῖ, ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ μετεκπαίδευσις τῶν ἔχόντων κατωτέραν μόρφωσιν διδασκάλων καὶ προτείνει, ὅπως γίνῃ ἡ βαθμιαία ἀπομείκρυνσις τούτων ἐκ τῆς ὑπηρεσίας. Προτείνει νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ διὰ τοὺς διδασκάλους τούτους τὸ ἐφαρμοσθὲν καὶ εἰς τὸν Στρατὸν μέτρον, τῆς ἐξόδου, ἐκουσίας ἢ ὑποχρεωτικῆς, διὰ τῆς παροχῆς εὐεργετημάτων τινῶν εἰς τοὺς ἐξερχομένους. Ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκάλων, πὺρ πρέπει νὰ ἐξέλθουν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας εἶναι μέγας, ὡς ἐφαρμοσθῇ τὸ μέτρον τμηματικῶς κατ' ἔτος, οὕτως ὥστε εἰς μίαν πεντ εἰς τὴν νὰ ἐξέλθουν ὅλοι.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῆς Ἀ. περιφερείας Ἀθηνῶν κ. Δημ. Ζαφειρακόπουλος ὑποβάλλει μετὰ τοῦτο τὴν ἀκόλουθον πρότασιν:

«Προτείνει, ὅπως οἱ μέλλοντες δημοδιδάσκαλοι τελειώσουν τὸ Γυμνάσιον καὶ φοιτοῦν ἐπὶ 4 ἔτη εἰς εἰδικὰς παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας. Ἄν τοιοῦτοι διδάσκαλοι ὑπάρχουν, δὲν θὰ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ συζητοῦμεν ἐπὶ τόσον χρόνον διὰ ματαίας συμπληρωματικὰς μετεκπαιδεύσεις. Ὁ τοιοῦτος καταρτισμὸς τῶν δημοδιδασκάλων ἐπιβάλλεται καὶ ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἐννοίας τῆς Δημοκρατίας, διότι εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀντιδημοκρατικὸν τὰ μὲν 5)100 τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ ἔχουν διδασκάλους ἀνωτέρας ποιότητος, τὰ δὲ ἄλλα 95)100 τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ διδασκάλους κατωτέρας ποιότητος».

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἐδέσσης κ. Σπυρίδων Πίσπερης παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα:

«Πρὸ πάσης μετεκπαιδεύσεως δεόν νὰ γίνῃ, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐκκαθάρισις τῶν ἀνικάνων στοιχείων τοῦ κλάδου, παραχωρουμένης ἀναλόγου συντάξεως εἰς τοὺς ἐκκαθαριζομένους. Τὴν μετεκπαίδευσιν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον θεωρῶ ὡς μᾶλλον θεωρητικὴν, ζητῶ αὔξησιν ταύτης κατὰ ἓν ἔτος καὶ τὸν χωρισμὸν διαφόρων μαθημάτων διδασκομένων μέχρι τοῦδε ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς φοιτητὰς (ὡς τῆς Φυσ. Πειραματικῆς καὶ Χημείας). Ἐπίσης συνι-

στώ τήν βιογαστηριακήν κατάρτισιν τῶν μετεκπαιδευομένων καί τήν ἄσκησιν αὐτῶν εἰς τήν ἐκτέλεσιν τῶν διαφόρων Test, τόν πειραματισμόν καί τήν ψυχολογικήν παρατήρησιν, ὡς κατακλιεῖδα δὲ τήν προπόνησιν τῶν μετεκπαιδευομένων εἰς τήν πρακτικήν διδασκαλίαν. Οἱ οὕτω μετεκπαιδευόμενοι δέον βραδύτερον νά χρησιμοποιηθοῦν εἰς διάφορα κεντρικά χωρία τῆς ὑπαίθρου καί ἰδίως τῆς Μακεδονίας, ἰδρυομένων πειραματικῶν σχολείων πρὸς εἰσαγωγήν καί τῶν λοιπῶν διδασκάλων εἰς τὰς νέας μεθόδους.

Ὡς πρὸς τήν γεωργικήν ἐκπαίδευσιν φρονῶ, ὅτι πρέπει νά γίνῃ διετής δι' ὅλας τὰς περιφερείας· οἱ δὲ γεωργικῶς μορφωθέντες διδάσκαλοι δέον νά χρησιμοποιοῦνται ὡς γεωπόνοι, ἰδρυόντες δασοκομικοὺς σταθμοὺς, πειραματικοὺς ἀγρούς καί ἐπιστατοῦντες εἰς τήν καθοδήγησιν τῶν διδασκάλων καί τήν ἕδρυσιν σχολικῶν κήπων, φυτωρίων κλπ., οὕτως ὥστε νά δοθῇ εἰς τήν ὅλην ἐκπαίδευσιν κατεύθυνσις παραγωγική.

Τέλος ζητῶ διά σειρᾶς θερινῶν παιδαγωγικῶν, χειροτεχνικῶν, φυσιογνωστικῶν, λογοτεχνικῶν καί γεωργικῶν μαθημάτων ἀδιείλεπτον μετεκπαίδευσιν ὅλου τοῦ προσωπικοῦ, ὡς καί τήν συγκρότησιν τοπικῶν συνεδρίων ὑπὸ τῶν Ἐπιθεωρητῶν.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτ. σχολείων Κομοτηνῆς κ. Σταῦρος Βασιλικόπουλος ἀνακοινώνει μετὰ τοῦτο τὰ ἀκόλουθα:

«Ἡ μετεκπαίδευσις τῶν δημοδιδασκάλων, ὅσον ἐνδελεχῆς καί ἂν εἶναι, ὀλίγον θὰ ὠφελήσῃ, ἐὰν δὲν ληφθῇ φροντίς διὰ τήν κατάλληλον ἐκλογὴν καί ἀρτίαν μόρφωσιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ.

Α'. Ἐκλογὴ διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Πρὸς ἀπόκτησιν ἱκανῶν δημοδιδασκάλων πρέπει νά ἐκλέγονται διὰ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα πρόσωπα ἔχοντα ὀξεῖαν ἀντίληψιν, ἐτοιμότητα καί εὐστροφίαν πνεύματος, ἰσχυρὰν κρίσιν καί τοιαύτην στοχαστικότητα, ὥστε νά λέγωσι καί νά πράττωσι τὰ πρόποντα ἐν τῷ προσηκόντι χρόνῳ.

Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου πρέπει πρῶτον νὰ γίνεται αὐστηρὰ ἐπιλογή τῶν προσερχομένων δι' εἰσιτηρίους ἐξετάσεις εἰς τὰ Διδασκαλεῖα νέων, καθόσον οἱ μικρᾶς διανοητικῆς ἱκανότητος δημοδιδάσκαλοι, οἵασδήποτε καὶ ἂν τύχῃσι μορφώσεως, εἶναι ἀνίκανοι διὰ τὸ ἔργον τῶν. Καὶ δεύτερον πρέπει νὰ ὑποχρεωθοῦν αἱ εὐποροὶ κοινότητες, ἰδίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἔνθα ὑπάρχει μεγάλη ἔλλειψις ἐντοπίου διδακτικοῦ προσωπικοῦ, νὰ διαθέτωσι ὁ ὅσο ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν ἐν τοῖς Διδασκαλείοις ἀπόρων παιδιῶν ἐχόντων ἐξαιρετικὰ πνευματικὰ προσόντα πρὸς ἀπόκτησιν ἱκανῶν ἐντοπίων διδασκάλων. Διότι σήμερον τὰ σχολεῖα τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης ἔχουν καταστήσει φροντιστήρια, διοριζομένων ἐν αὐτοῖς κατὰ τὸ πλεῖστον ἀρχαρίων δημοδιδασκάλων ἐκ Παλαιᾶς Ἑλλάδος, οἵτινες θεωροῦντες τὴν ἐκεῖ ὑπηρεσίαν ὡς ποιὴν ἐπιδιώκουσι μετάθεσιν εἰς τὴν ἰδιαίτερον τῶν ἐπαρχίαν, ὅπερ καὶ ἐπιτυγχάνουσι μετὰ παρέλευσιν 2 - 3 ἐτῶν, καθόσον καὶ αὐτοί, ὡς ἄνθρωποι, ἔχουν οἰκογενειακὰς ὑποχρεώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀδυνατοῦν ν' ἀνταποκριθοῦν, ἐφόσον ἐργάζονται εἰς ἀπομακρυσμένα μέρη. Λιὰ νὰ εἶναι δ' εὐχερεστερά ἢ δαπάνη τῶν κοινοτήτων δι' ἐκπαίδευσιν εὐφυῶν νέων ἐν τοῖς Διδασκαλείοις τῶν Νέων Χωρῶν, πρέπει τοῦλάχιστον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ νὰ ἰδρυθῶσι καὶ διττά Διδασκαλεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα νὰ φοιτῶσιν ἐπὶ dietίᾳ ἀπόφοιτοι τῶν Γυμνασίων.

Β'. Μόρφωσις ἐν τοῖς Διδασκαλείοις. Διὰ τὴν αἰτίαν ἐν τοῖς Διδασκαλείοις μόρφωσιν τῶν μελλόντων δημοδιδασκάλων πρέπει πρὸς παντὸς νὰ ληφθῇ φροντίς διὰ τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῶν Διδασκαλείων καὶ τῶν προτύπων Δημοτικῶν σχολείων. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου:

α') Δέον νὰ διορίζονται καθηγηταὶ ἐν τοῖς Διδασκαλείοις οἱ ἄριτοι ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοί, οἱ διακρινόμενοι διὰ τὴν παιδαγωγικὴν καὶ λογοτεχνικὴν τῶν μόρφωσιν, τὸ ἦθος καὶ τὸν πρὸς τὸ

ἔργον των ζῆλον, τὸν ὁποῖον ὀφείλουν νὰ ἐμπνεύσουν καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας λειτουργοὺς τῆς Λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἰδίως δὲ πρέπει νὰ δοθῇ μεγαλύτερα προσοχὴ εἰς τὸν διορισμὸν καταλλήλων διδασκάλων τῆς Ὡδικῆς, Γυμναστικῆς καὶ Χειροτεχνίας.

β') Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου πρέπει νὰ ἔχη οὐ μόνον θεωρητικὴν μόρφωσιν, ἀλλὰ καὶ πρακτικὴν δεξιότητα. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἔχη ὑπηρετήσει ἐπ' ὀλίγα ἔτη εἰς πολυτάξια καὶ μονοτάξια δημοτικὰ σχολεῖα.

γ') Ἐν τοῖς Διδασκαλείοις δεόν νὰ διδάσκηται εὐρύτερον ἢ Ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ καὶ ἐπὶ πλέον ἡ Γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς γλώσσης, καθὼς καὶ τὸ μάθημα τῆς Ἀπαγγελίας καὶ Νεωτέρας Λογοτεχνίας, διότι οἱ περισσότεροὶ τῶν σημερινῶν διδασκάλων εἶναι ἄμοιροι τοιούτων γνώσεων.

δ') Τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς ἐν τοῖς Διδασκαλείοις φοιτήσεως τῶν μελλόντων δημοδιδασκάλων πρέπει νὰ διατίθεται κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ τὴν πρακτικὴν αὐτῶν ἐξάσκησιν εἰς τὰ προσηρητημένα πολυτάξια καὶ μονοτάξια πρότυπα δημοτικὰ σχολεῖα.

ε') Εἰς τὰ πρότυπα Δημοτικὰ σχολεῖα πρέπει νὰ διορίζωνται δημοδιδάσκαλοι ἄρις μόρφωσης, διακρινόμενοι ἰδίως διὰ τὴν διδακτικὴν των δεξιότητα καὶ τὴν πρὸς τὸ ἔργον των ἀφυσίωσιν.

στ') Πρέπει νὰ χρησιμοποιῶνται πρὸς πειραματισμὸν νέων μεθόδων ἐργασίας ἐν τῷ σχολείῳ ἄλλα δημοτικὰ σχολεῖα καὶ οὐχὶ τὰ πρότυπα. Αἱ τοιαῦται μέθοδοι θὰ εἰσάγονται εἰς τὰ πρότυπα μετὰ τὴν ὀριστικὴν των διαμόρφωσιν καὶ τὸν διορισμὸν ἐν τοῖς προτύποις δημοδιδασκάλων ἐφαρμοσάντων αὐτάς, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ἐξέροχνα τῶν Διδασκαλείων δημοδιδάσκαλοι μὴ κατέχοντες καλῶς τὰς νέας μεθόδους ἐργασίας καὶ ἀκολουθοῦντες πνευματότονους τοιαύτας, ὡς συμβαίνει κατὰ τὸ πλεῖστον σήμερον.

ζ') Πρέπει νὰ ἐκδίδεται κατ' ἔτος ἐπετηρὶς περὶ τῆς λειτουρ-

γίας τῶν προτύπων Δημοτικῶν σχολείων, ἵνα βλέπωμεν πάντες τὸ σύστημα τῆς ἐργασίας ἑνὸς ἐκάστου καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ.

Γ'. Μετεκπαίδευσις. 1) Ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἡ μετεκπαίδευσις ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ δὲν πρέπει νὰ εἶναι μόνον θεωρητικὴ, περιοριζομένη εἰς τὴν ἀλόκτιον γνώσεων μόνον ἐκ τῶν βιβλίων καὶ τοῦ στόματος τῶν καθηγητῶν, ἀλλὰ καὶ πρακτικὴ. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ γίνωνται συχναὶ πειραματικαὶ ἔρευναι καὶ παιδαγωγικὰ φροντιστήρια, εἰς τὰ ὅποια νὰ ἀναπτύσσονται καὶ συζητῶνται διάφορα παιδαγωγικὰ θέματα. Ἐκ παραλλήλου πρέπει νὰ προσαρτηθῇ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ πρότυπον Δημοτικὸν Σχολεῖον πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν διδασκομένων καὶ πρακτικὴν ἐξάσκησιν τῶν μετεκπαιδευομένων. Εἰς τὰ πρότυπα δὲ ταῦτα δεόν νὰ διορίζονται ὡς δημοδιδάσκαλοι οἱ ἱκανότεροι τῶν μετεκπαιδευθέντων κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, ἵνα ἐφαρμόσωσι τὰ πορίσματα τῶν νέων μεθόδων ἐργασίας. Ἄν δὲν ἐπιτευχθῇ τοιαύτη διαρροῦθιμις τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ μετεκπαίδευσως, προτιμότερον εἶναι νὰ ἰδρυσθῇ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία. Καλὸν δὲ εἶναι νὰ με ἐκπαιδεύονται δημοδιδάσκαλοι καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. 2) Ἐν τοῖς Γεωργικαῖς φροντιστηρίοις. Καὶ ἡ μετεκπαίδευσις ἐν τοῖς Γεωργικαῖς φροντιστηρίοις δεόν νὰ μὴν εἶναι θεωρητικὴ, ὡς κατὰ τὸ πλεῖστον γίνεται σήμερον, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν πρακτικὴ. Πρὸς τοῦτο δεόν νὰ παύσῃ ἡ διδασκαλία τῆς Ἱστολογίας καὶ Κυτταρολογίας καὶ νὰ ἀσκηθῶσιν οἱ μετεκπαιδευόμενοι α') εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ, τῶν ἀμπέλων καὶ σταφιδαμπέλων, τῶν δημητριακῶν καρπῶν, τῶν γεωμήλων, τῶν ὀσπρίων κ. λ. π., β') εἰς τὸ κλάδευμα καὶ τὸν ἐμβολιασμὸν τῶν δένδρων, γ') εἰς τὴν θεραπείαν διαφόρων ἀσθενειῶν ζῶων καὶ φυτῶν, δ') εἰς τὴν Σηροτροφίαν, Μελισσοκομίαν, Ὄρνιθοτροφίαν, Τυροκομίαν κ. λ. π., ε') εἰς τὴν διάκρισιν καὶ κατάλληλον χρησιμοποίησιν τῶν διαφόρων λιπασμάτων καὶ στ') εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν θεριστι-

κῶν καὶ ἀλωνασιτικῶν μηχανῶν κ. λ. π. β) Ἐν τοῖς παιδαγωγικοῖς συνεδρίοις. Πρέπει νὰ συγκροτῶνται ἐν ἐκάστη Ἐκπαιδευτικῇ περιφερείᾳ τοπικὰ καὶ γενικὰ παιδαγωγικὰ συνέδρια, εἰς τὰ ὁποῖα νὰ γίνωνται ὑποδειγματικαὶ διδασκαλίαι καὶ νὰ ἀναπτύσσωνται διάφορα παιδαγωγικὰ θέματα, ἀναφερομένων ἐν αὐτοῖς κυρίως τῶν πορισμάτων τῆς πύρας ἐνὸς ἐκάστου. Ἐν τῇ περιφερείᾳ Κομοιτηνῆς συνεκροτήθησαν ἐφέτος τρία γενικὰ παιδαγωγικὰ συνέδρια, δύο κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα καὶ ἐν τὸν Ἰούνιον μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐξετάσεων. Εἰς τὰ δύο πρῶτα, ὧν ἐκάτερον διήρκεσε τρεῖς ἡμέρας, ἐγένοντο ὑποδειγματικαὶ διδασκαλίαι, εἰς δὲ τὸ τρίτον (διαρκείας 5 ἡμερῶν), εἰς τὸ ὁποῖον προσῆλθον πάντες οἱ δημοδιδάσκαλοι τῆς περιφερείας, ἐξαιρέσει 4, ἀνεπύχθησαν διάφορα παιδαγωγικὰ θέματα (οἷον σχολικὸς κήπος, ἐκδρομαί, Ἑρβαριανὸν σύστημα καὶ νεώτεραι μέθοδοι ἐργασίας, σχολεῖον ἐργασίας, Γεωργία, Ὑγιεινὴ, μέθοδος διδασκαλίας Ἀριθμητικῆς καὶ Φυσικῆς Ἱστορίας). Τὰ συνέδρια εἶναι ἀπαραίτητα ἰδίᾳ ἐν ταῖς Νέαις Χώραις, ἐν αἷς ὑπηρετοῦσι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀρχαῖοι διδάσκαλοι ἢ ἄμειροι παιδαγωγικῶν γνώσεων. Πρέπει ὅμως νὰ χορηγῶνται τὰ ὁδοιπορικὰ ἐξοδα καὶ ἡμερησία ἀποζημιώσεις ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἢ τῶν εὐπόρων δήμων καὶ κοινοτήτων. 4) Διὰ ταξειδίων. Ἀπαραίτητα διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν δημοδιδασκάλων εἶναι καὶ τὰ ταξίδια, διότι δι' αὐτῶν θὰ γνωρίσωσι πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν Ἑλληνικὴν φύσιν, τοὺς ἱστορικοὺς τόπους, διάφορα ἐργοστάσια βιομηχανίας, ὑδραυλικά ἔργα κ.λ.π. καὶ θὰ ἠμπορέσωσι νὰ διδάξωσιν ἐπιτυχῶς ἰδίως τὰ μαθήματα τῆς Φυσικῆς καὶ Φυσικῆς Ἱστορίας, Γεωγραφίας, Γεωπονίας καὶ Ἐθνικῆς Ἱστορίας. Πρὸς ἐπίτευξιν ὅμως τούτων πρέπει νὰ γίνεται προαιρετικῶς μικρὰ κράτησις ἐκ τῶν μηνιαίων ἀποδοχῶν ἐκάστου Ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ. 5) Διὰ βοηθητικῶν βιβλίων. Τὰ βοηθητικὰ βιβλία εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν δημοδιδασκάλων

καὶ τὴν πρακτικὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἔργου των. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ πλουτισθῶσιν ὅλαι αἱ σχολικαὶ βιβλιοθήκαι διὰ καταλήλων βιβλίων δαπάνη τῶν σχολικῶν ταμείων, ὡς γίνεται κυρίως ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἢ ἐν ἀνάγκῃ δαπάνη τοῦ Κράτους. Πρέπει ὅμως πρὸ παντὸς ἄλλου βιβλίου νὰ ἐκδοθῶσι :

α') Μία Ἑλληνικὴ Παιδαγωγικὴ καὶ Διδακτικὴ τῶν Δημοτικῶν σχολείων, κατάλληλος διὰ τὴν πλειονότητα τῶν Ἑλλήνων δημοδιδασκάλων. β') Σύντομοι πρακτικοὶ ὁδηγοὶ τῆς διδασκαλίας τῶν διαφόρων μαθημάτων καὶ ἰδίᾳ τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ Γραμματικῆς, διότι ἄνευ ὁδηγοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ διδαχθῶσι τὰ μαθήματα ταῦτα ἐπιτυχῶς. γ') Βιβλίον σιωπηρῶν ἐργασιῶν, ἐκ τῆς ἐκλογῆς καὶ χρησιμοποίησεως τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἡ προκοπὴ τῶν μονοταξίων σχολείων καὶ δ') Βοηθητικὰ διὰ τὸν διδάσκαλον βιβλία περὶ τοῦ τυπικοῦ, τῆς φωνητικῆς, τῆς ὀρθογραφίας καὶ τῆς συντάξεως τῆς Δημοτικῆς γλώσσης. 6) Διὰ τῶν προαγωγῶν τῶν δημοδιδασκάλων. Ἀπαραίτητον ἑλατήριον διὰ τὴν μετεκπαίδευσιν τῶν δημοδιδασκάλων εἶναι αἱ προαγωγαί, διότι αὗται κεντῶσι τὸν ζήλον καὶ τὴν φιλοτιμίαν ἐνὸς ἐκάστου νὰ μετεκπαιδεύεται δι' ἰδίας μελέτης καὶ ἐρεῦνης. Πρὸς ἐπίτευξιν ὅμως τούτου πρέπει :

α') Νὰ γίνωνται αἱ προαγωγαὶ μὲ ἀυστηρότητα, διότι ἡ ἐπικρατήσασα μέχρι σήμερον εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἐξαιρετικὴ ἐπιείκεια ἐνέπνευσε παρὰ πολλοῖς τὴν ἰδέαν, ὅτι ἀπαραίτητον στοιχεῖον προαγωγῆς εἶναι κυρίως ἡ συμπλήρωσις ὀρισμένου χρόνου ὑπηρεσίας καὶ οὐχὶ ἡ μόρφωσις καὶ ἡ πρὸς τὸ ἔργον ἀφοσίωσις, ἀφοῦ ἄλλως καὶ ἡ στασιμότης δὲν δύναται νὰ διαρκέσῃ πλέον τῶν δύο ἐτῶν. β') Νὰ συντομευθῇ ὁ διὰ τὴν προαγωγὴν ὀριζόμενος χρόνος διὰ τοὺς ἐμπνευσμένους ἐκπαιδευτικούς λειτουργούς, ἢ δὲ στασιμότης νὰ διαρκῇ ἐπ' ἀόριστον. γ') Νὰ προάγωνται εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ εἰσηγητοῦ μόνον κατ' ἐκλογὴν οἱ φιλόπονοι καὶ διακεκριμένοι δημοδιδάσκαλοι καὶ οὐχὶ κατ' ἀρχαιότητα οἱ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντες μὲ τὴν πνευματι-

κὴν ζωὴν, διότι τοιαῦτα προαγωγὰ μαθαίνουσι τὸν ζῆλον τῶν ἐργατικῶν καὶ μορφωμένων ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν, ἐπιφέρουσι δὲ τὴν σῆψιν καὶ ἀποτελμάτωσιν εἰς τὰ πολυτάξια σχολεῖα, διότι εἰς αὐτὰ διορίζονται Διευθυνταὶ οἱ ἀνώτεροι καὶ ἀ βαθμὸν καὶ ἀρχαιότεροι καὶ δ') Νὰ διορίζονται Διευθυνταὶ τῶν πολυτάξιων σχολείων οἱ ἱκανώτεροι καὶ οὐχὶ οἱ ἀνώτεροι κατὰ βαθμὸν καὶ ἀρχαιότεροι, κατὰ προτίμησιν δὲ οἱ ἄρρενες·

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Τρικιάλων κ. Σπυρ. Μένταυλος παραρηγεῖ κατόπιν τὰ ἑξῆς :

«Ποῖν ἀσχοληθῶ μὲ τὸ ζήτημα τῆς μετεκπαιδεύσεως τῶν δημοδιδασκάλων, θὰ μοι ἐπιτραπῆ νὰ ἐξετάσω δι' ὀλίγων, εἰάν ἡ ἐκπαίδευσις αὐτῶν εἰς τὰ Διδασκαλεῖα εἶναι ἐπαρκῆς, ὅπως καταστήσῃ τοὺτους ἱκανοὺς ν' ἀνταποκριθῶν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἐπαγγέλματος, τὸ ὁποῖον θ' ἀσκήσουν. Πληροφροῖαι, ἐξ ὄλων τῶν σημείων μᾶς λέγουσιν, ὅτι οἱ ἐκ τῶν Διδασκαλείων ἐξερχόμενοι διδάσκαλοι δὲν εἶναι ἐπαρκῶς κατηρησμένοι, διότι τὰ Διδασκαλεῖα μᾶς ἀπὸ ἐτῶν νοσοῦν. Καὶ νοσοῦν ἄλλα μὲν ἐλλεῖπει ἱκανῶν καθηγητῶν τῶν παιδαγ. μαθημάτων, διότι οἱ ἱκανοὶ ἀπερροφήθησαν ἀπὸ τὴν διοίκησιν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἄλλα δὲ διότι οἱ ὑπάρχοντες, ἱκανοὶ κατὰ τὰ ἄλλα, στεροῦνται πρακτικῆς ἀσκήσεως καὶ διδάσκουν τέχνην, τὴν ὁποῖαν οἱ ἴδιοι δὲν γνωρίζουν. Ὑπάρχουν Διδασκαλεῖα, ὧν οἱ Διευθυνταὶ ἢ οἱ καθηγηταὶ τῶν παιδαγωγικῶν δὲν ἐξετέλεσαν, ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ὑπηρετοῦντες ἐν αὐτοῖς, οὐδεμίαν πρακτικὴν διδασκαλίαν. Τὰς ἀνωτέρω ἐλλείψεις τῶν Διδασκαλείων ἐπιτείνει καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα ἀκαταστασία εἰς τὰς διδακτικὰς μεθόδους. Ἐδῶ σχολεῖον ἐργασίας, ἐκεῖ Ἐρβαρτιανὸν σχολεῖον, ἀλλαχοῦ τομικῆς πορεία τοῦ Λαῦ ἢ κατασκευάσμα τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ διδάσκοντος, ἐδημιούργησαν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, ἐν οἷς ὑπηρετοῦν νέοι διδάσκαλοι, μίαν κατὰ

στασιν, ἥτις μᾶς ἐμβάλλει εἰς σοβαρὰς ἀνησυχίας. Ἄλλὰ καὶ ἡ μορφή τοῦ διὰ τῆς τελευταίας μεταρρυθμίσεως καθιερωθέντος πενταταξίου Διδασκαλείου δὲν μᾶς ἔδωσε, δὲν θὰ μᾶς δόσῃ τὸ διδασκαλικὸν ὑλικόν, τοῦ ὁποίου ἔχει ἀνάγκη ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία. Οἱ ἀπόφοιτοι τῶν πενταταξίων Διδασκαλείων προέρχονται κατὰ κανόνα ἐξ ἀγορτικῶν ἢ μικροαστικῶν χωρικῶν οἰκογενειῶν μὲ οἰκογενειακὴν καὶ κοινωνικὴν μόρφωσιν περιορισμένην. Ἀναστρεφόμενοι ἐπὶ πενταετίαν ὁμοίους τῶν δὲν εὐρίσκουν τὴν εὐκαιρίαν γὰρ βελτιώσασιν ἑαυτούς, μεταβιβαίνοντες δ' εἶτα εἰς τὰ διάφορα χωρία καὶ ζῶντες ἐν μέσῳ κατωτέρων καὶ ἄνευ κοινωνικῆς μορφώσεως ἀνθρώπων μένουν κατώτεροι ἄνθρωποι. Φοβοῦνται τὸν Πρόεδρον τῆς Κοινότητος, τὸν Ἄστυν, Σταθμάρχην, τὸν μικροῦπάλληλον τοῦ Ἐποικισμοῦ, τρέμουν τὸν Πρόεδρον τῆς Σχολικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ καθόλου δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἠγηθοῦν καὶ νὰ κατασταθῶν πραγματικοὶ φορεῖς πολιτισμοῦ, δὲν δύναται νὰ χαράξουν μίαν φωτεινὴν κατευθυντήριον γραμμὴν, ἐπὶ τῆς ὁποίας νὰ βαδίσουν, ἀκολουθούμενοι ἀπὸ τοὺς πολλούς. Ἀντὶ ν' ἀφομοιώσουν ἀφομοιοῦνται. Μία μάλιστα διδασκάλισσα εἰς τὴν περιφέρειάν μου τόσον ἀφωμοιώθη, ὥστε ἔλαβεν σύζυγον ἕνα ποιμένα. Κατὰ τὴν γνώμην μου τὰ Διδασκαλεῖα πρέπει νὰ γίνουν διτάξια, εἰς τὰ ὁποῖα νὰ φοιτοῦν ἀπόφοιτοι Γυμνασίων, ἵνα καὶ οἱ διδάσκαλοι λαμβάνουν τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσιν, τὴν ὁποίαν λαμβάνουν ὅλοι οἱ διανοούμενοι τοῦ ἔθνους, καὶ ἵνα ἐν τῷ Γυμνασίῳ ἀναστρεφόμενοι ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν μὲ παιδιὰ ὄλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων λαμβάνουν μίαν κοινωνικὴν μόρφωσιν, ἥτις θέλει χρησιμεύσει εἰς αὐτοὺς διὰ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι σταδιοδρομίαν των. Ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν δύναμαι ν' ἀρηνηθῶ, ὅτι τὸ εἶναι μου τὸ ὀφείλω εἰς τὸ ὅτι ἐφοίτησα εἰς τὸ Γυμνάσιον τοῦ Πειραιῶς, τοὺς τότε δὲ συμμαθητάς μου συνήνησα ὡς φίλους καὶ ἐπικούρους εἰς ὅλους τοὺς δρόμους τῆς ὑπηρεσιακῆς καὶ κοινωνικῆς μου ζωῆς.

Ὡς πρὸς τὴν μετεκπαίδευσιν φρονῶ, ὅτι αὕτη δὲν γίνεται, ὅπως πρέπει νὰ γίνεται. Μετεκπαιδεύονται σήμερον εἰς τὸ Πανεπιστήμιον οἱ ἀριστοί, οἱ ὀλιγώτερον δηλαδὴ τῶν ἄλλων ἔχοντες ἀνάγκην μετεκπαιδεύσεως, καὶ δὲν λαμβάνεται οὐδεμία πρόνοια διὰ τοὺς ἄλλους, τοὺς πολλοὺς διδασκάλους. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μετεκπαιδευομένων οἱ πλεῖστοι μετὰ τὴν μετεκπαίδευσίν των πάντων νὰ εἶναι καλοὶ διδάσκαλοι, διότι, μὴ ἐπιτυγχάνοντες τὸν διορισμὸν των εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, νομίζουν ἑαυτοὺς ἠδικημένους καὶ περιφρονοῦν τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα. Τὸ κακὸν ὡς πρὸς τοὺς ἤδη μετεκπαιδευθέντας φρονῶ, ὅτι θὰ διορθωθῆ, ἐὰν οἱ Ἐπιθεωρηταὶ ἐν τῷ μέλλοντι διορίζονται κατόπιν διαγωνισμοῦ, διότι οὕτω καὶ οἱ σχετικῶς καλύτεροι θὰ ἐκλέγονται καὶ οἱ λοιποὶ θὰ παύσουν νὰ θεωροῦν ἑαυτοὺς Ἐπιθεωρητὰς ἐν ἀναμονῇ διατελοῦντας, θὰ προσπαθήσουν δὲ νὰ δημιουργήσουν νέα ἰδανικὰ καὶ ἐνδιαφέροντα ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος εὐρισκόμενα. Διὰ τοὺς ἄλλους διδασκάλους ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ γίνουν θερινὰ μαθήματα ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὰς ἔδρας τῶν ἐπιθεωρητῶν ἀπὸ 15ης Μαΐου μέχρι τέλους Ἰουνίου, συντομευομένης κατὰ τι τῆς λήξεως τῶν μαθημάτων τῶν σχολείων. Τοιαῦτα μαθήματα γεγόμενα ἐν Θράκῃ ἀπέδωκαν καταληκτικὰ ἀποτελέσματα. Οἱ διδάσκαλοι τῆς Θράκης ἔχοντες ἀρίστην ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν καὶ ἐπιμέλειαν ἀπαραμίλλου εἰσηλθον τόσον ταχέως εἰς τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας τῶν διαφόρων μαθημάτων, ὥστε κατὰ τὸ τέλος αὐτῶν ἔξετέλεσαν διδασκαλίαν πολὺ καλύτεραν ἐκείνων, τὰς ὁποίας ἔξετέλεσαν οἱ 3-4 ἀπόφοιτοι τῶν Διδασκαλείων, οἵτινες ὑπηρετοῦν εἰς τὴν περιφέρειαν Σαγγάρινα-Ἐκκλησιῶν, ὅπου τότε ὑπηρετοῦν ὡς Ἐπιθεωρηταί. Διὰ τοὺς διδασκάλους τῶν κατωτέρων προσόντων πρέπει νὰ ληφῆ πρόνοια, ὥστε οἱ μὲν νεώτεροι νὰ μετεκπαιδευθοῦν εἰς μονοτάξια ἢ διτάξια τμήματα Διδασκαλείων, οἱ δὲ γεροντότεροι νὰ ἀπομακρυνθοῦν

τῆς ὑπηρεσίας λαμβάνοντες μίαν σύνταξιν, μετὴν ὁποίαν νὰ ἠμποροῦν νὰ ζήσουν.

Ὡς πρὸς τὴν γεωργικὴν μετεκπαίδευσιν φρονῶ, ὅτι αὕτη δὲν ἀπέδωκε τοὺς ἀναμενομένους καρπούς. Τὸ Κυριακὸν γεωργικὸν σχολεῖον ἐλλείπει χρημάτων οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐν τῇ πραγματικότητι, οἷον τὸ ἐφαντάσθη ὁ νομοθέτης.

Διὰ τὴν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μετεκπαίδευσιν ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι αὕτη πρέπει νὰ ἐπεκταθῆ καὶ εἰς τοὺς Ἐπιθεωρητάς. Κατ' ἔτος δηλαδὴ πρέπει νὰ στέλλεται ἀριθμὸς τῶν Ἐπιθεωρητῶν ἐπὶ ἐν ἢ δύο ἐξάμηνα εἰς τὸ ἐξωτερικόν, οἵτινες θὰ μελέτουσιν τὴν ἐκπαιδευτικὴν κίνησιν τῶν διαφόρων χωρῶν, αἱ ὁποῖαι διακρίνονται διὰ τὴν καλὴν τῶν ἐκπαιδευσιν. Οἱ Ἐπιθεωρηταὶ οὗτοι, ὡς ἔχοντες εἰς τὴν ψυχὴν τῶν τὰ προβλήματα τῆς ἐκπαιδεύσεως, θὰ εὐρίσκουν εὐχερέστερον οἰουδήποτε ἄλλου τὰς εἰς ἐκάστην περιπτώσιν ἀρμοζούσας λύσεις, θὰ ἐπανέρχονται δ' εἰς τὰς θέσεις τῶν περισσότερον πεπολιτισμένοι καὶ ἀρτίως φωτισμένοι διὰ τὸ ἔργον τῶν.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Χίου κ. Κ. Κωνσταντινίδης ἀνακοινώνει μετὰ ταῦτα τὰ ἑξῆς :

«Περὶ τῆς προσηκούσης μετεκπαιδεύσεως τῶν πτυχιούχων ἰδίᾳ δημοδιδασκάλων προκειμένου διηρωτήθην, διατί ἄρᾶ γε ἀντὶ τῆς ἐπιβαλλομένης ἐκ τῶν πραγμάτων ἐκπαιδεύσεως τῶν μὴ πτυχιούχων ἰδίᾳ νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν μας εἰς τοὺς πτυχιούχους ἰδίᾳ καὶ συνεπέρανα, ὅτι ἴσως, προκειμένου περὶ τῶν μὴ πτυχιούχων, καὶ ἢ ἀνάγκη ἐκρίθη ἀναμφισβήτητος καὶ ὁ τρόπος εὐρέθῃ.

Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν δημοδιδασκάλων εἶναι διττὴ, θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ γνωστικὴ ἢ γενικὴ καὶ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ἐπαγγελματικὴ. Τινὰ τῶν στοιχείων τῆς μορφώσεως ταύτης εἶναι ἀμετάβολα, τινὰ δὲ μεταβλητά. Ἀμετάβολα π. χ. εἶναι τὰ γλωσσικὰ καὶ τὰ μαθηματικὰ μαθήματα, μεταβλητὰ δὲ αἱ μέθοδοι τῆς διδασκα-

λίας, τὰ φυσικά καὶ ἄλλα μαθήματα. Πρέπει λοιπὸν ὁ μέλλον διδάσκαλος νὰ παρασκευάζεται ἀδιάφορον ποῦ, ἂν δηλαδὴ εἰς Γυμνάσιον ἢ εἰς Διδασκαλεῖον, ἀλλὰ πάντως ἐπαρκῶς θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς κατὰ τὰς γνώσεις, ἵνα ἐκπαιδευθῇ μετὰ ταῦτα καὶ ἐπαγγελματικῶς. Μόνον δοκιμαστικῆ τις τάξις θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη εἰς τὰ Διδασκαλεῖα, ὥστε νὰ μὴ γίνωνται πάντες οἱ προσερχόμενοι διδάσκαλοι, ὅπως γίνεται νῦν, ἀλλ' οἱ συγκεντροῦντες ὠρισμένας ιδιότητες χαρακτηῖρος. Εἰς τὰ Διδασκαλεῖα ἔπρεπε νὰ διδάσκωνται ἀπριβωμένοι καὶ οὐχὶ ὑπὸ δοκιμὴν θεωροῦν καὶ ἐφαρμογαί, πλὴν τούτων δὲ καὶ ἡ ψυχολογία τοῦ Ἑλλήνου. Δὲν πρέπει δηλαδὴ νὰ διδάσκωνται μόνον οἱ μέλλοντες διδάσκαλοι τῶν Ἑλληνοπαίδων, τί λέγεται συναίσθημα τοῦ ἀγαθοῦ κττ., ἀλλὰ καὶ τίνες ἀρεταὶ καὶ τίνα ἐλαττώματα ἔχουσιν οἱ μέλλοντες μαθηταὶ τῶν καὶ οὐχὶ γενικῶς, ἀλλὰ καὶ μερικῶς εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Χώρας. Τίνες χαρακτηριστικὰς ιδιότητες ἔχουσι π. χ. οἱ Κρηῖτες, οἱ Πελοποννήσιοι, οἱ ἐκ τῆς Στερεᾶς κλπ. Οὕτω πῶς παρεσκευασμένοι οἱ διδάσκαλοι θὰ ἠδύναντο νὰ συνεχίσωσι τὴν πρόσδόν των, χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἀνάγκη ἄλλης φροντίδος, πλὴν τοῦ νὰ διατηρῶσι τὴν φλόγα καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν ὅποιον θὰ ἀπεκόμιζον ἐκ τοῦ Διδασκαλείου, ἀπομακρυνόμενης ἀπ' αὐτῶν πάσης ἀφορμῆς, ὠθούσης εἰς ἀδιαφορίαν καὶ ἀπογοήτευσιν. Μετεκπαιδύσεως θὰ εἶχον ἀνάγκην μόνον, ὡσάκις τὰ μεταβλητὰ μέρη τῆς μορφώσεώς των, περὶ ὧν εἶπομεν, μετεβάλλοντο. Ὅσάκις δηλαδὴ ἐγίνοντο ἀνακαλύψεις εἰς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας ἢ καὶ εἰς τὸ ὑπ' αὐτῶν ἀσκούμενον ἔργον. Ἡ τοιαύτη μετεκπαιδευσις θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἐντὸς ἐκπαιδευτηρίων, περὶ τοῦ ὀνόματος τῶν ὁποίων θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπολύτως νὰ ἀδιαφορήσωμεν. Ἡδύναντο νὰ ὀνομάζωνται ταῦτα Πανεπιστήμια, Ἀκαδημαῖα, Φροντιστήρια θερινῶν μαθημάτων. Ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὅποιον ἔπρεπε νὰ στραφῇ ἀμέριστος ἡ προσοχὴ πάντων, ἔπρεπε νὰ εἶναι, τὸ νὰ κάμνῃ αὐτοὺς ἢ μετεκπαιδύσει αὕτη τελειότερους εἰς τὸ ἔργον των, τοι-

ούτους δηλαδή, ὥστε νὰ παράγῃσι περισσότερον καὶ καλύτερον ἔργον καὶ ὄχι σοφωτέρους κατὰ τοὺς λόγους. Μετεκπαιδευσις διὰ τῶν βιβλίων οὔτε πλήρης εἶναι, οὔτε δύναται νὰ ἐπιβληθῇ. Καὶ εἰς τοὺς ὑπάρχοντας δὲ φιλομαθεῖς θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑποδεικνύωνται τὰ κατάλληλα βιβλία, διότι, μὴ ὑπαρχούσης παρ' ἡμῖν βιβλιοκρισίας, ἀναγινώσκομεν πολλάκις βιβλία προσελκυόμενοι ἐκ τοῦ τίτου καὶ σπαταλῶμεν καὶ χρόνον καὶ χρήματα. Τὰ συνέδρια εἶναι ὠφέλιμα, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσωσι καθ' ἑαυτὰ μετεκπαιδευσιν, συμπληροῦσι δὲ ταύτην γινομένην διὰ τῶν ἐν αὐτοῖς συζητήσεων καὶ ἀνακοινώσεων. Ἡ διὰ ταξιδίων εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν μετεκπαιδευσις ἐξαιριᾶται ἐκ τῆς ἀντιλήψεως, τὴν ὅποιαν ἔχουσι περὶ τῶν ἀτελειῶν καὶ τῶν ἀναγκῶν τῶν αὐτοῖ οὔτοι οἱ μέλλοντες νὰ αὐτομετεκπαιδευθῶσιν, ὡς περὶ τοῦ συμβαίνει εἰς τοὺς ἰατρούς, οἱ ὅποιοι καὶ εἰδικεύονται κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν. Μόνον δύο ἀπαραίτητοι ὅροι προαπαιτοῦνται: Νὰ γνωρίζῃσι, τί μεταβαίνουσι νὰ μάθωσιν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν, καὶ νὰ εἶναι κάτοχοι ἐπαρκῶς τῆς γλώσσης τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὅποιον μεταβαίνουσι. Ἄλλως εἶναι ὀλίγον παράδοξον τὸ θέαμα, πρὸ τοῦ ὁποίου πολλάκις εὐρισκόμεθα, νὰ ἀγνοῇ τις δηλαδή τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἠρῴσθη τὴν σοφίαν του ἢ μέρος αὐτῆς. Ὡς πρὸς τὰ ἐντὸς τῆς Χώρας ταξείδια θὰ ἐλέγομεν, ὅτι ταῦτα ἀποτελοῦσιν ὑποχρέωσιν οὐχὶ μόνον τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, ἀλλὰ καὶ παντὸς πολίτου. Τὸ δὲ εἰδέναι τὴν ἑαυτοῦ χώραν ἕκαστον οὐδενὸς δεύτερον ἠγοῦμαι ἀγαθόν, ἔλεγεν ὁ Πλάτων, ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ληφθῶσι μέτρα τινὰ ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἢ πλήρωσις τῆς ὑποχρέωσως ταύτης τοῦλάχιστον παρὰ τῶν βουλομένων.

Τὸ συμπέρασμα μου εἶναι, ὅτι μετεκπαιδευσις ἀπαιτεῖται κυρίως διὰ τοὺς ἀτελέστερον παρεσκευασμένους, εἶτα δὲ καὶ διὰ τοὺς τελειότερον καὶ ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ μετεκπαιδευσις αὕτη πρέπει νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε οἱ μετεκπαιδευόμενοι νὰ

δύνανται εἰς τὸ μέλλον νὰ παράγωσι περισσότερον καὶ καλύ-
τερον ἔργον».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Σεργῶν κ. Β. Οἰκονομίδης παρατηρεῖ
κατόπιν τὰ ἑξῆς:

«Ἐκ τῶν ποικίλων ζητημάτων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει τὸ ὑπό-
συζήτησιν θέμα, θὰ ἐξετάσω μίαν ἄποψιν τῶν διδασκαλικῶν συνε-
δρίων, τὴν ὁποῖαν δὲν ἐξετάσαμεν. Αἱ διάφοροι γνώμαι καὶ τὰ
πορίσματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται κατὰ τὰ συνέδρια, θὰ ἦτο
σκόπιμον νὰ καταγράφονται εἰς Δελτίον, τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ
ἐκδίδεται παρὰ τοῦ Ὑπουργείου, διότι οὕτω τὰ πορίσματα θὰ ἐγί-
νοντο γνωστὰ εἰς πλῆθος διδασκάλων καὶ Ἐπιθεωρητῶν. Ἐπίσης
θεορῶ σκόπιμον, ὅπως τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον μετὰ τὴν
ἐξέτασιν τῶν πορισμάτων, τὰ ὁποῖα ὑποβάλλονται εἰς αὐτό, ἐκφέρει
ἐπ' αὐτῶν τὴν γνώμην του, διότι οὕτω ταῦτα θὰ καθίστανται
ἐγκυρότερα».

Μετὰ τοῦτο ὁ Ἐπιθεωρητὴς Κοζάνης κ. Μιλτιάδης Στα-
βάρας ἀνακοινώνει τὰ ἀκόλουθα:

«Ἐπειδὴ οἱ προλαλήσαντες ὀρθῶς καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως διε-
πραγματεύθησαν τὸ θέμα τοῦτο καὶ ἐλειδῆ ἢ προθεομία τοῦ χρόνου
εἶναι ἐλαχίστη, προσθέτω εἰς τὰ λεχθέντα καὶ τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ
προσωπικοῦ τῶν σχολείων τῶν ξενογλώσσων (σλαβοφώνων καὶ βλαχο-
φώνων) πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου. Οἱ δημοδιδάσκαλοι
οἱ προοριζόμενοι διὰ τὰ σχολεῖα ταῦτα πρέπει νὰ λαμβάνουν εἰς τὰ δι-
δασκαλεῖα εἰδικὴν τινα μόρφωσιν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὰς ἰδιαιτέρας
ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας τῶν σχολείων τούτων. Οἱ δὲ ὑπηρετοῦντες
ἐν αὐτοῖς δέον εἰς τὰ θερινὰ συνέδρια νὰ λαμβάνουν συμπληρωμα-
τικὴν μόρφωσιν ὑπὸ τῶν Ἐπιθεωρητῶν καὶ ὑπὸ εἰδικῶν παιδα-
γωγῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὰ προβλήματα τῶν σχολείων τούτων.
Ἐπειδὴ τὰ ὑπάρχοντα Διδασκαλεῖα νηπιαγωγῶν ἐμόρφωσαν ἀτελῶς,

ἀτελέστατα πληθύν νηπιαγωγῶν, ὧν πλείσται ἀπὸ τριετίας παραμένουν ἄνευ θέσεως, εἶναι ἀνάγκη νὰ σταματήσῃ ἡ λειτουργία τῶν Διδασκαλείων τούτων καὶ νὰ μορφῶνῶνται εἰς τὰ Διδασκαλεῖα τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως αἱ μέλλουσαι δημοδιδασκάλισσαι καὶ εἰς τὰ νηπιαγωγικὰ μαθήματα, οὕτως ὥστε νὰ δύνανται νὰ χρησιμοποιῶνται καὶ ὡς νηπιαγωγοὶ καὶ ὡς διδασκάλισσαι κατὰ τὰς ἀνάγκας τῶν σχολείων. Θὰ εἶναι ἀνυπολόγιστος ἡ ὠφέλεια τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐκ τοῦ μέτρου τούτου ἀπὸ πίσης ἀπόψεως, διότι αἱ σημεριναὶ νηπιαγωγοὶ εἶναι τελείως ἀκατάρτιστοι καὶ ἀνεργαῖστοι».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ζαγορίου κ. Π. Ταμπακόπουλος παρατηρεῖ ἀκολούθως τὰ ἑξῆς :

«Ἡ ἀνομοιογένεια τοῦ διδασκαλικοῦ κλάδου δὲν ἀπαντᾷται εἰς ἄλλον. Πολλῶν εἰδῶν, ποιότητων καὶ μορφώσεων ἔχομεν διδασκάλους. Εἶναι φυσικὸν μὲ τέτοιο προσωπικὸν νὰ μὴ ἐμφανίζον τὰ περισσότερα σχολεῖα εἰκόνα ἱκανοποιητικὴν, ἐργασίαν μὲ ἐνιαῖον περιεχόμενον καὶ ἐνιαίαν κατεύθυνσιν. Ὁ καθὲς διδάσκαλος ἀναλόγως πρὸς τὰ προσόντα του καὶ τὴν μόρφωσιν του παρουσιάζει καὶ ξεχωριστὴν εἰς τὸ σχολεῖόν του εἰκόνα. Ἔτσι π. γ. διαφορετικὰ ἐργάζεται ὁ πτυχιούχος, διαφορετικὰ ὁ γυμνασιαστής, διαφορετικὰ ὁ τοῦ Σχολαρχείου καὶ διαφορετικὰ ὁ τῶν δύο μαρτύρων. Ἄν ὑπολόγισῃ κανεὶς καὶ ἄλλας ὑποδιαίρεσεις, μονοταξίτας, ἱεροσπουδαστάς, ριζαρίτας, ἀποφοίτους Ὑποδιδασκαλείων κλπ., θὰ ἔχη ἐμπρὸς του τὸ μωσαϊκὸν τοῦ διδασκαλικοῦ κλάδου. Συζητοῦμεν ὕστερα διὰ μεθόδους καὶ συστήματα, ἐνθ' τὰ 3]4 τῶν σχολείων εἰς τὴν περιφέρειάν μου τοῦλάχιστον διευθύνονται ἀπὸ διδασκάλους, ποὺ δὲν ἐπῆραν καμίαν μόρφωσιν εἰς Διδασκαλεῖον, δὲν ἔχουν οὔτε καὶ ἰδέαν μεθόδου. Ἀκούουν εἰς τὰ συνέδρια νὰ γίνεταί συζητήσεις διὰ διάφορα συστήματα, ἀκούουν νὰ γίνεταί τε-

τελευταία λόγος περί σχολείων Ἐργασίας, μὰ εἶναι ζήτημα, ἂν ἠμποροῦν ὄχι νὰ ἐφαρμόσουν εἰς τὸ σχολεῖόν των τίποτε ἀπ' αὐτά, ἀλλὰ νὰ ἀντιληφθοῦν καὶ αὐτοὺς τοὺς παιδαγωγικούς, διδακτικούς καὶ ἐπιστημονικούς ὄρους, ποὺ ἐξαγγέλλονται ἀπὸ τοὺς ὁμιλητάς. Δὲν ἠμπορεῖ βέβαια κανεὶς νὰ ἀρνηθῆ εἰς αὐτοὺς φιλοτιμίαν, εὐσυνειδησίαν, προσπάθειαν. Ἄλλὰ τοὺς λείπει αὐτὴ ἡ βίασις, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ἠμπορέσουν νὰ στηριχθοῦν καὶ νὰ οἰκοδομήσουν κάτι διαφορετικό, ἀπὸ ὅ,τι ἕως τώρα ἐφαρμόζουν. Τοὺς λείπουν τὰ θεμέλια, ἡ επαγγελματικὴ μόρφωσις. Οἱ μὴ πτυχιῶχοι διδάσκαλοι, καὶ πρὸ παντὸς οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Ἑλλην. Σχολεῖου, τῶν κατωτέρων γυμνασιακῶν τάξεων καὶ τῆς ἐνόρκου βεβαιώσεως ὁμοιάζουν μὲ τὰ ἄτομα ἐκεῖνα, ποὺ, χωρὶς νὰ ἔχουν καμμίαν γνώσιν, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀσκηθῆ, χωρὶς νὰ ἔχουν καμμίαν εἰδικὴν μόρφωσιν, ἐπιχειροῦν νὰ κατασκευάσουν λιπτοουργήματα ἢ ἔργα γλυπτικῆς ἢ ἄλλης τέχνης. Εἶναι φυσικὸν ἀπὸ τέτοια ἀνάσκητα χέρια νὰ βγαίνουν τερατοουργήματα. Ἡ ἀσκησις βέβαια καὶ ἡ πεῖρα διδάσκουν, μὰ διδάσκουν, ὅσους ἔχουν καὶ τὴν ἀνάλογον μόρφωσιν, τὰ ἀνάλογα θεμέλια, διὰ νὰ ὑψωθῆ ἐπάνω των τὸ νέον οἰκοδόμημα. Οἱ περισσότεροι ἀπόφοιτοι τοῦ Γυμνασίου, ἐπειδὴ εἶχάν ἀνάλογον μόρφωσιν, κατώρθωσαν πλέον νὰ ἀμιλλῶνται μὲ πολλοὺς πτυχιούχους. Ἄλλὰ οἱ κατωτέρας μορφώσεως διδάσκαλοι δὲν ἠμποροῦν νὰ προχωρήσουν, ὅσον καὶ ἂν προσπαθοῦν, ὅσον καὶ ἂν θέλουν. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν προσπαθειῶν των, τῆς ἐργασίας των δὲν ἱκανοποιοῦν. Διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ποίαν μόρφωσιν παιδαγωγικὴν, ψυχολογικὴν, διδακτικὴν, ἐγκυκλοπαιδικὴν πρέπει νὰ ἔχη ὁ σημερινὸς διδάσκαλος, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ ἐργαζόμενος καὶ προσπαθῶν νὰ προσεγγίσῃ τὸν σκοπὸν τοῦ σχολεῖου. Πῶς λοιπὸν νὰ ἀξιῶσῃ κανεὶς ἀπὸ τελειόφοιτον τοῦ Σχολαρχείου ἢ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας τοῦ Γυμνασίου ἐργασίαν δημιουργικὴν, ἐργασίαν, ποὺ νὰ τείνῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν σώματος καὶ ψυχῆς, εἰς τὴν διάπλασιν

χαρακτήρος; Δὲν πρόκειται φυσικὰ διὰ χειρωνακτικὴν ἐργασίαν, οὔτε δι' ἐργασίαν ἐπάνω εἰς τὰ ἄψυχα. Δὲν λέγουν ὑπερβολὰς οἱ νεώτεροι Παιδαγωγικοί, ὅταν ζητοῦν ὁ σημερινὸς διδάσκαλος νὰ εἶναι πανεπιστήμων. "Ἄν φαντασθῇ κανεὶς, ἀπὸ πόσας ἐπιστήμας δανείζεται ἡ Διδακτικὴ τὴν ὕλην της, ἂν σκεφθῇ, εἰς πόσας ἐπιστήμας πρέπει νὰ στηριχθῇ ὁ διδάσκαλος, διὰ νὰ εὔρη τὴν κατάλληλον μέθοδον, ἀσφαλῶς θὰ δικαιολογήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν μεταρρυθμιστῶν. Ἄλλὰ μήπως καὶ οἱ πτυχιούχοι, οἱ κατηρητισμένοι εἰς Διδασκαλεῖα καὶ οἱ ἄλλοι οἱ αὐτομορφωθέντες μὲ ἰδιαίτεραν μελέτην καὶ μὲ μεγάλην προσπάθειαν, κατέχουν τὴν ἐργασίαν των, εἶναι τέλειοι καὶ πρέπει νὰ μείνουν ἐκεῖ στάσιμοι μὲ ὅσα ἀπὸ τὰ σχολεῖα τῶν σπουδῶν των ἀπεκόμισαν; "Ὅπως ὅλα αἱ ἐπιστήμαι, ἔτσι καὶ ἡ Παιδαγωγικὴ ἐξελίσσεται, μεταβάλλεται, προχωρεῖ. Ὁ ἰατρός εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ παρακολουθῇ τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης του, ὁ νομικὸς ἐπίσης καὶ ὁ διδάσκαλος κατὰ πολὺ περισσότερον λόγον πρέπει νὰ ἔχῃ πάντα ἀνοικτὰ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του, νὰ παρακολουθῇ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐπιστήμης του, ἀφήνων παλαιὰ καὶ ἐφαρμοζῶν νέα συστήματα, προσαρμοζόμενα εἰς τὰς κοινωνικὰς συνθήκας τῆς ἐποχῆς του, εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ζωῆς. Λέγω κατὰ περισσότερον λόγον, διότι οἱ διδάσκαλοι, σκορπισμένοι εἰς τὰ ἀπώτερα ἄκρα τῆς Ἑλλάδος, μακρὰν ἀπὸ κάθε πνευματικὴν κίνησιν, μακρὰν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῶν πόλεων, καὶ ἀπομονωμένοι εἰς μίαν γωνίαν χωρὶς συναναστροφὴν μὲ διανοουμένους, μὲ συναδέλφους, μὲ ἀνωτέρους των, ἀδυνατοῦν νὰ παρακολουθήσουν τὴν παιδαγωγικὴν κίνησιν, τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐπιστήμης των, τὰ ἐξαγόμενα τῶν γινομένων ἐρευνῶν καὶ πειραμάτων. Ἔτσι νομίζοντες, ὅτι ὁ παιδαγωγικὸς ὀρίζων τοῦ κόσμου ἔχει ἔκτασιν, ὅσῃν ὁ ἰδικὸς των, κλείνονται μέσα εἰς αὐτόν, ἐργάζονται μὲ ὅσα εἶχαν μάθει εἰς τὸ σχολεῖον τῶν σπουδῶν των, χειρωνακτικὰ, χωρὶς δημιουργικότητα καὶ πρωτοβουλίαν, χωρὶς τὴν ἀνωτέραν ἐκείνην

πνοήν, με την όποίαν εργάζεται, όποιος παρακολουθεϊ βήμα πρὸς
 βήμα την έπιστήμην του. *Νά οι λόγοι, πού επιβάλλουν την μετεκπαίδευσιν τῶν δημοδι-
 δασκάλων, την πολύχρονον και συστηματικήν μετεκπαίδευσιν. Ἡ
 πλέον εὐφροεια, βαθεΐα και σύμφωνος με τὰς απαιτήσεις τῆς
 νεωτέρως παιδαγωγικῆς κινήσεως μόρφωσης τοῦ διδασκάλου επιβάλ-
 λεται δι' αὐτήν την προόδον τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας, δι' αὐτήν
 την ἀνύψωσιν τοῦ λαϊκοῦ σχολείου και τοῦ ἐργαζομένου Ἑλληνικοῦ
 λαοῦ. Καί ὄχι μόνον τῶν πτυχιούχων. Εἶναι χιλιάδες μη πτυχιούχοι,
 πού χρόνια ὀλόκληρα θά διευθύνουν τὰ λαϊκά σχολεία, σχολεία
 τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, πού προβάλλουν τόσας και τόσας απαιτήσεις
 εἰς τόν σημερινόν διδασκαλον. Τόν θέλουν μορφωμένον τεχνικῶς,
 τόν ζητοῦν με γνώσεις Ὑγιεινῆς, με γνώσεις Σωματολογίας, με
 γνώσεις ἀνωτέρως Ψυχολογίας και Παιδαγωγικῆς. Ἀπαιτοῦν ὁ
 σημερινός διδασκαλος νά εἶναι ἐγκυκλοπαιδικώτατα μορφωμένος,
 διὰ νά ἀνταποκριθῆ εἰς τόν σχολόν τοῦ σχολείου, εἰς την προετοι-
 μασίαν τοῦ παιδιοῦ διὰ τόν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, διὰ την ἐξυπηρέτησιν
 τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Καί ὅμως οἱ περισσότεροι ἀπό τούς
 σημερινούς διδασκάλους, οἱ προερχόμενοι, ὅπως εἶπομεν, ἀπό
 διαφόρους πηγάς, ἀπό διάφορα ἐκπαιδευτήρια και ὄχι ἀπό Διδα-
 σκαλεῖα, εἶναι πεζότατοι ὄχι μόνον εἰς τὰ τεχνικά μαθήματα, εἰς
 την Ὑγιεινήν, εἰς τὰ γεωργικά ἢ κτηνοτροφικά, ἀλλά και εἰς
 αὐτὰ τὰ Ἱστορικά και Ἑλληνικά. Πολλοί ἀπό αὐτούς, ἰδίως εἰς
 τὰς Νέας Χώρας, διδάσκουν διὰ την θάλασσαν, διὰ τόν σιδηρό-
 δρομον, χωρὶς νά ἔχουν ἰδέαν θαλάσσης, σιδηροδρόμου. Τό
 ἀτμόπλοιον και τό ἀεροπλάνον, διὰ τούς πολλούς εἶναι μυστήρια.
 Μέρη τῆς πατρίδος μας, πού διεδραματίσθησαν τὰ σπουδαιότερα
 γεγονότα, εἰς την εὐτυχῆ ἔκβασιν τῶν ὁποίων χρεωστοῦμεν την
 ἐλευθερίαν μας, εἶναι διὰ πολλούς Μαρόκον και Ἰνδοστάν.
 Ἀρχαιότητες Ἑλληνικαί, πού τραβοῦν τόσον κόσμον ἀπό ὅλα τὰ*

μέρη τῆς γῆς καὶ ποὺ διδάσκονται εἰς τὰ Ἑλληνόπουλα, διὰ πολλοὺς διδασκάλους εἶναι κάτω τὸ ἀσύλληπτον. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν ἐπιτακτικῆ οἱ διδάσκαλοι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ μὴ μείνουν με κλειστὰ τὰ μάτια, νὰ μὴ περιορίζονται μέσα εἰς τὸν κλοιὸν τῆς πρώτης τῶν μορφώσεως, νὰ μὴ βαδίζουν πάντα εἰς τὰ σκοτεινά, σκοτίζοντες ἔτσι καὶ τὰ μυαλὰ τῶν παιδιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ μετεκπαιθευθῶν, ἂν εἶναι δυνατόν ὅλοι, εἰς τὰ Τεχνικά, εἰς τὴν Ὑγιεινὴν, εἰς τὴν Γυμναστικὴν, εἰς τὰ Γεωργικά.

1) Κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς μὲ δαπάνας τῆς Πολιτείας ἢμποροῦν νὰ μετεκπαιθευθῶν εἰς κάθε περιφέρειαν ἀπὸ εἰδικούς, ποὺ νὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι μὲ ἰδιαιτέρον ἐπίδομα νὰ διδάξουν.

2) Τὰ συχνὰ τοπικὰ καὶ γενικὰ συνέδρια, τὰ ὑποχρεωτικὰ, εἶναι ἀπὸ κάθε ἄποψιν ὠφελιμώτατα καὶ διαφωτιστικώτατα.

3) Πρέπει νὰ συνταχθοῦν βοηθητικὰ βιβλία δι' ὅλα τὰ μαθήματα, ποὺ νὰ διαβάζονται ἀπὸ τοὺς διδασκάλους οἱ ὁποῖοι ἄς ὑποχρεωθῶν μὲ κρατήσεις ἀπὸ τὸν μισθὸν τῶν νὰ τὰ προμηθεύονται.

4) Πρέπει νὰ πλουτίζονται ὑποχρεωτικῶς αἱ σχολικαὶ βιβλιοθῆκαι μὲ βιβλία παιδικὰ καὶ ποικίλου περιεχομένου.

5) Πρέπει νὰ οργανωθῆ ἰδιαιτέρον ταμεῖον διδασκτικῶν ταξιδίων τῶν διδασκάλων. Μὲ τὴν ἀρωγὴν τῆς Πολιτείας καὶ μὲ κράτησιν μικροῦ ποσοστοῦ ἀπὸ τὸν μισθὸν τοῦ διδασκάλου κάθε μῆνα θὰ σχηματισθῆ κεφάλαιον, ποὺ νὰ ἢμποροῦν οἱ διδάσκαλοι νὰ ταξειδεύουν καὶ νὰ διδάσκονται.

Ἡ μετεκπαίδευσις τῶν πτυχιούχων, ἡ Πανεπιστημιακὴ καὶ ἡ Γεωπονικὴ. Ἡ πείρα μᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι ἡ πανεπιστημιακὴ καὶ γεωπονικὴ μετεκπαίδευσις συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν πρόοδον τοῦ λαϊκοῦ σχολείου, εἰς τὴν προσαρμογὴν του πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου παιδαγωγικῆς κινήσεως καὶ τῶν σημερινῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν. Ὁ μετεκπαιδευθεὶς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον παρουσιάζει σχο-

λείον καθαρόν, τακτοποιημένον, ὑγιεινὰ ἔπιπλα, ἄφθονα καὶ κα-
τάλληλα ἑποπτικά μέσα καὶ διδακτικά ὄργανα, σχολικὸν κήπον κα-
λαισθητικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ διευθετημένον, μέθοδον ἔργασίας συγ-
χροισμένην, παιδιὰ μὲ καλλιεργημένας τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικὰς
των ἱκανότητας, μὲ καλλιεργημένον τὸ λεκτικὸν των, μὲ ἔξωσχολ-
ικὴν δρᾶσιν ἀπὸ καθέ ἄποψιν βλαβερῆν. Γενικῶς ἡ διαφορὰ τοῦ
σχολείου, ποῦ διεθύνεται ἀπὸ μετεκπαιδευθέντα, ἀπὸ τὰ ἄλλα scho-
λεῖα εἶναι καταφανὴς καὶ τὰ ἀποτελέσματα πολὺ ἱκανοποιητικώτερα.
Τὴν εἰκόνα αὐτὴν, ἐπαναλαμβάνω, τὴν παίρω ἀπὸ τὴν πρα-
γματικότητα. Τὸ σχολεῖον, ποῦ διεθύνεται ἀπὸ μετεκπαιδευθέντα
εἰς γεωργικὸν φροντιστήριον, παρουσιάζει κυρίως ἔργασίαν πολὺ
εὐσυνείδητον καὶ μὲ ἱκανοποιητικώτατα ἀποτελέσματα ἀπὸ ἀπό-
ψεως γεωργικῆς μορφώσεως. Ὁ σχολικὸς τοῦ κήπος εἶναι καλ-
λιεργημένος σύμφωνα μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς γεωπονικῆς ἐπι-
στήμης, τὰ ἡμερολόγια τῶν παιδιῶν τηροῦνται μὲ βεβαιότητα,
ἀκριβείαν καὶ πολλὰς λεπτομερείας, ἡ ἀγάπη των διὰ τὸν scho-
λικὸν κήπον φαίνεται ζωγραφισμένη εἰς τὰ πρόσωπά των. Ἡ
ἔξωσχολικὴ δρᾶσις τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ στρέφεται κυρίως εἰς
τὸν γεωργικὸν πολιτισμόν. Προσπαθεῖ μὲ διαλέξεις περιοχόμε-
νου γεωργικῆς φύσεως, μὲ ἐμβολιασμοὺς δένδρων, μὲ ἀναδασώσεως,
μὲ εἰσαγωγὴν εἰς μικρὰν ἔκτασιν χημικῶν λιπασμάτων, μὲ φύτευσιν
καλλωπιστικῶν φυτῶν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Κοινότητός του καὶ
τὸ προαύλειον τοῦ σχολείου νὰ δώσῃ κατεύθυνσιν εἰς τὴν γῆν, νὰ
κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν χωρικῶν δι' αὐτήν, νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὰς
ψυχὰς τῶν μικρῶν παιδιῶν τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ φυτὰ, πρὸς τὴν
γῆν καὶ τὴν καλλιέργειάν της. Καὶ αὕτη ἡ εἰκὼν εἶναι παρομένη
ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Δὲν ἔχω νὰ φέρω πολλὰ παραδείγματα
ἀπὸ τὴν περιφέρειάν μου. Τρεῖς εἶναι ὅλοι οἱ μετεκπαιδευθέντες
εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὸ γεωργικὸν φροντιστήριον. Καὶ οἱ τρεῖς
παρουσίασαν μεγάλην διαφορὰν εἰς τὴν ἔργασίαν των μετὰ τὴν ἀπο-

φοιτήσιν των. Ἦμπορεῖ ἀδιστάκτως νὰ συμπεράνη κανεῖς, ὅτι ἡ πανεπιστημιακὴ καὶ γεωπονικὴ μετεκπαίδευσις εἶναι ἀπὸ κάθε ἀποψιν ὠφελιμωτάτη καί, ἂν κατορθωθῇ νὰ ἐπεκταθῇ καὶ περιλάβῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους διδασκάλους, ἀσφαλῶς ἡ ἐκπαίδευσις θὰ παρουσιάσῃ εἰς ὀλίγα χρόνια ἄλλην ὄψιν.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Κιλκίς κ. Ἀντών. Γεραντωνῆς ἀνακοινώνει κατόπιν τὰ ἀκόλουθα :

1. Ἐὼς τώρα ἡ μετεκπαίδευσις τῶν δημοδιδασκάλων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον εἶχε θεωρητικὸν χαρακτῆρα καὶ διὰ τοῦτο ἀκούονται παράπονα. Μετὰ τὴν προσάρτησιν εἰς αὐτὸ πειραματικῶν καὶ προτύπων σχολείων νομίζομεν, ὅτι θὰ λάβῃ πρακτικωτέραν μορφήν καὶ ἡ ἀνταποκριθῇ περισσότερο εἰς τὰς ἀπαιτήσεις μας. Ἄν δὲν γίνῃ τοῦτο, τότε ἡ Πολιτεία ἠμπορεῖ νὰ σκεφθῇ διὰ τὴν σύστασιν ἀνωτέρου παιδαγωγικοῦ σχολείου. Πάντως πρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ ἀνωτέρα μετεκπαίδευσις διὰ ν' ἀποκτήσωμεν στελέχη πρὸς σύστασιν ὑποδειγματικῶν σχολείων εἰς τὰς ἔδρας μας καὶ λοιπὰ κέντρα.

2. Εἰς τὰ γεωργικὰ φροντιστήρια καταρτίζονται καλῶς οἱ μετεκπαιδευόμενοι δημοδιδάσκαλοι ὑπὸ θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν ἔποψιν, ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ὁ θεσιμὸς ἀπέτυχεν, εἰς τὴν περιφέρειάν μου τοῦλάχιστον, λόγῳ τῆς ἀπροθυμίας τῶν χωρικῶν νὰ προσέρχωνται εἰς τὰ μαθήματα ἢ διαλέξεις, ἡ ὁποία ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸ ὅτι εἶναι κουρασμένοι, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ ὅτι ἐμμένουν εἰς τὰ πατροπαράδοτα. Ὁ νόμος ὁρίζει, ὅτι ὑποχρεοῦνται νὰ φοιτήσουν οἱ μὴ ὑπερβάντες τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας των καὶ μὴ φοιτῶντες εἰς ἄλλα σχολεῖα, χωρὶς νὰ ἐπιβάλλῃ καὶ ποινάς. Οἱ μὴ ὑπερβάντες τὸ 14ον φοιτοῦν ἀκόμη εἰς τὴν Ε' ἢ Στ' τοῦ Δημοτικοῦ ἢ καὶ εἰς τὸ Γυμνάσιον, ἂν δὲ τυχὸν ὑπάρχῃ καὶ κανεῖς, ὁ ὁποῖος δὲν φοιτᾷ, οἱ γονεῖς του φροντίζουν νὰ τὸν στείλουν νὰ

μάθη άλλο ἐπάγγελμα, διότι αὐτοὶ ἀπὸ τὸ γεωργικὸν δὲν μένουσιν εὐχαριστημένοι. Ἄν ὁ νόμος ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς παρακολουθοῦντας ἐπὶ διετίαν μαθήματα εἰς τὰ Κυριακὰ γεωργικὰ σχολεῖα νὰ φοιτήσουσιν εἰς τὰς μέσας γεωργικὰς σχολὰς, πιθανὸν νὰ προσελκύοντο, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ. Οἱ μετεκπαιδευθέντες γεωργικῶς ἠγαγκάσθησαν νὰ περιορισθοῦν νὰ διδάσκουσιν γεωργικὰ μαθήματα μόνον εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς Ε' καὶ Στ' τάξεως τοῦ σχολείου των καὶ νὰ καλλιεργήσουσιν ἐπιμελέστερον τοὺς σχολικοὺς κήπους των, ὑπ' αὐτὴν δὲ τὴν ἔποψιν τὰ ἀποτελέσματα εἶναι εὐχάριστα. Οἱ χωρικοὶ εἶναι δύσπιστοι εἰς τὰ λόγια. Μόνον, ἂν ὁ διδάσκαλος καλλιεργῇ εἰς τὸν σχολικὸν κήπον τὰ ὑπὸ τῶν χωρικῶν καλλιεργούμενα εἶδη καὶ ὅσα ἄλλα δὲν καλλιεργοῦνται ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ ἠμποροῦν νὰ εὐδοκίμησουσιν καὶ ν' ἀποτελέσουσιν πηγὴν πλούτου, καὶ ὅταν οἱ γεωργοὶ ἔχουσιν ἀποτυχίας, αὐτοὺς δὲ ἔχη ἐπιτυχίαν λόγῳ τῆς καλυτέρας καλλιεργίας, τῆς λιπάνσεως, τῆς ἐπιλογῆς καὶ ἀπολυμάνσεως τοῦ σπόρου, τῆς ἐγκαίρου καταπολεμήσεως τῶν ἀσθενειῶν κλπ., μόνον τότε θ' ἀποκτήσουσιν ἐνδιαφέρον νὰ ἐρωτήσουσιν καὶ μάθουσιν τὸ διατί, νὰ ζητοῦν πληροφορίας καὶ νὰ προβάλλουσιν ἀπορίας, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἠμπορῇ νὰ λύη ὁ διδάσκαλος. Τότε ἠμπορεῖ νὰ γίνεταί ἐπ' εὐκαιρίᾳ διδασκαλίᾳ, ὅπου τύχη ἢ ὅπου γίνεται συγκέντρωσις, ἔστω καὶ εἰς τὸ καφφενεῖον, ἀφοῦ δὲν θέλουσιν νὰ παρακολουθήσουσιν μαθήματα εἰς τακτὰς ἡμέρας καὶ ὥρας.

3. Διὰ νὰ εἶναι εἰς θέσιν ὁ διδάσκαλος νὰ ικανοποιῇ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν χωρικῶν, χρειάζονται ζῆλος καὶ εἰδικαὶ γνώσεις. Αὐτὰς πρέπει ν' ἀποκτήσῃ τὸ σύνολον τῶν διδασκάλων καὶ ὄχι τὸ 1]100 ἢ 1]50. Ἄντι νὰ μετεκπαιδευόμεν ὀλίγους ἐπὶ ἓν ἔτος εἰς γεωργικὰ φροντιστήρια, πρέπει νὰ μετεκπαιδευώμεν τὸ σύνολον, ἔστω καὶ ἑλλιπέστερον, διὰ τῆς ὁργανώσεως θερινῶν μαθημάτων διαρκείας δύο μηνῶν ἐπὶ 2—3 ἔτη κατὰ σειράν, ὄχι μόνον γεωργικῶν,

ἀλλὰ καὶ Χειροτεχνίας, Ἰχθυογραφίας, Ὀδικῆς, Γυμναστικῆς, ἔτι δὲ καὶ ὑποδείγματικῶν διδασκαλιῶν. Δὲν πρέπει ν' ἀποβλέπωμεν μόνον εἰς τὴν μετεκπαίδευσιν τῶν πτυχιούχων, ἀλλ' ὄλων καὶ πρὸ παντὸς τῶν μὴ πτυχιούχων, οἱ ὅποιοι εἶναι ἀρκετοί, σχεδὸν τὸ 1)3 τοῦ ὄλου, καὶ θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ ὑπηρετοῦν ἐπὶ 10—20 ἢ καὶ 25 ἀκόμη ἔτη, διότι πολλοὶ εἶναι νέοι. Μάλιστα τὰ θερινὰ μαθήματα θὰ συνετέλουν εἰς τὴν ταχύτεραν ἐκκαθάρισιν τοῦ κλάδου ἀπὸ τῶν ἀχρηστων, ὑποβοηθοῦντα τὸ δύσκολον ἐν προκειμένῳ ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Τὴν ἐκκαθάρισιν δύναται νὰ διευκολύνῃ ἀκόμη νόμος παραπλήσιος πρὸς τὸν περὶ ἐκουσίας ἐξόδου τῶν ἀξιωματικῶν μὲ ὀλιγωτέρας δαπάνας, διότι αἱ ἀπομακρυνόμενοι διδάσκαλοι μετὰ 20ετῆ καὶ 25ετῆ ὑπηρεσίαν θὰ ἤρκοῦντο εἰς μικροτέραν ἀποζημίωσιν.

4. Πολὺν θὰ συνετέλουν εἰς τὴν καλύτεραν μόρφωσιν τοῦ προσωπικοῦ τὰ κατάλληλα βοηθητικὰ βιβλία καὶ τὰ ταξείδια τῶν διδασκάλων δι' ἐκπαιδευτικούς σκοπούς. Πρέπει κατ' ἔτος νὰ διατίθεται πίστωσις 500—1000 δραχμῶν ἐκ τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ δι' ἕκαστον σχολεῖον, ἔναντι δὲ αὐτῆς νὰ ἀποστέλλωνται κατάλληλα βοηθητικὰ, παιδαγωγικὰ καὶ ἐγκυκλοπαιδικὰ βιβλία τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, ὥστε νὰ καταρτισθοῦν σχολικαὶ βιβλιοθηकाὶ, ὁπότε καὶ οἱ διδάσκαλοι θὰ παρακινήθωσιν νὰ μελετήσωσιν περισσότερον. Εἶναι ἀνάγκη διὰ νόμου νὰ ἀπαγορευθῇ εἰς αὐτοὺς νὰ ἀναλαμβάνουσιν καθήκοντα γραμματέως Κοινότητος κλπ., κατατρίβοντα αὐτοὺς καὶ ἀφαιροῦντα ὅλον τὸν διαθέσιμον πρὸς μελέτην καὶ ἀνάπαυσιν χρόνον. (Ἐἶχε ψηφισθῆ τοιοῦτος τὸ 1922, καταργηθεὶς κατόπιν). Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ταξείδια δι' ἐκπαιδευτικούς σκοπούς, πρέπει τὸ Κράτος ν' ἀναλάβῃ τὴν δαπάνην τῶν ὁδοιπορικῶν ἢ νὰ παράσχη μεγάλας ἐκπτώσεις.

5. Ὅλα αὐτὰ ἀπαιτοῦν ἐπιβάρυνσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὅπως καὶ τὰ γενικὰ συνέδρια. Ἐκεῖνο, τὸ ὅποῖον δὲν ἐπιβαρύνει τὸν προϋπολογισμόν καὶ μένει εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἐπιθεωρητῶν, εἶναι τὰ

τοπικά συνέδρια. Κατά τὴν γνώμην μας ὁ Ἐπιθεωρητὴς πρέπει νὰ περιοδεύῃ 5 ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, πλὴν ἐκτάκτων περιπτώσεων, τὸ δὲ Σάββατον νὰ καλῆ τοὺς ἐπιθεωρηθέντας εἰς τοπικὸν συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ γίνωνται ὑποδειγματικαὶ διδασκαλίαι, συζητήσεις ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ τινος ἐκ τῶν φλεγόντων ζητημάτων. Ὅσον βραχυρόνια καὶ ἂν εἶναι ταῦτα, συχνὰ ἐπαναλαμβανόμενα φέρουν ἀποτελέσματα ἱκανοποιητικὰ καὶ θετικώτερα τῶν τῶν γενικῶν συνεδρίων, διότι κατ' ἀνάγκην συμμετέχουν καὶ παρακολουθοῦν ὅλοι.

6. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μετεκπαίδευσιν εἰς Εὐρώπην καὶ Ἀμερικὴν, νομίζομεν, ὅτι προτιμότερον εἶναι οἱ ἀποστελλόμενοι, ἀντὶ νὰ παρακολουθοῦν μαθήματα εἰς ὄρισμένον Πανεπιστήμιον, νὰ ἐπισκέπτονται ὄρισμένα πειραματικὰ κλπ. σχολεῖα ὑπὸ κατάλληλον ὁδηγόν.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἰωαννίνων κ. Γεράσιμος Σπετσιέρης ἀνακοινώνει κατόπιν τὰ ἀκόλουθα:

1) «Ἀναφέρει ὅτι, ὡς παρετήρησεν ἐκ τῆς παρακολουθήσεως μετεκπαιδευθέντων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον δημοδιδασκάλων, ἢ Πανεπιστημιακῆ μετεκπαίδευσις ὠφέλησεν ἀρκετά. Ἡ ὠφέλεια αὕτη παρουσιάζεται κατὰ πολὺ μεγαλύτερα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ὅποτε ἐχρησιμοποιήθησαν Ἐργαστήρια καὶ Πειραματικὰ σχολεῖα. Ἡ τῶν πρώτων ἐτῶν πράγματι ἦτο μᾶλλον θεωρητικὴ. Ἀναφέρει καὶ παραδείγματα μετεκπαιδευθέντων δημοδιδασκάλων, εἰς οὓς ἡ ὑπηρεσία ἀπένευμεν ἔπαινον διὰ τὴν ἐπιτυχῆ καὶ μὲ εὐρυτέρας ἀντιλήψεις διεξαγωγὴν τοῦ ἔργου των. Ἀλλ' ἡ παρατηρηθεῖσα ὠφέλεια ἔγκειται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν πορισμὸν παιδαγωγικῶν γνώσεων καὶ ὀλιγώτερον εἰς τὴν δημιουργίαν παιδαγωγῶν καὶ παιδαγωγικῶν καθόλου ψυχῶν. Τὸ τοιοῦτον νομίζει, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ διορθωθῆ, ἐὰν παρείχετο ἐνιαία, πλήρης καὶ ἄνευ κερματισμοῦ παιδαγωγικὴ μόρφωσις εἰς ἑξάχρονα Διδασκαλεῖα, εἰς τὰς ἀνωτέρας

τάξεις τῶν ἑποπιῶν δέον νὰ παρέχεται καθαρῶς ἐπαγγελματικὴ μόρφωσις (παιδαγωγικὴ - πρακτικὴ - τεχνικὴ).

2) Ἡ γεωργικὴ μετεκπαίδευσις ἐλάχιστα μέχρι τοῦδε ὠφέλησε, καὶ διότι τὰ γεωργικὰ φροντιστήρια ἐλειτούργησαν πλημμελῶς καὶ οἱ παρακολούθησαντες διδάσκαλοι δὲν προσέλαβον τὰ ἀπαιτούμενα ἐφόδια καὶ διότι δὲν ἐδόθησαν εἰς τούτους τὰ ἀπαιτούμενα σχετικὰ μέσα. Ἔχει δὲ τὴν γνώμην, ὅτι καὶ αὕτη δέον τοῦ λοιποῦ νὰ παρέχεται εἰς τὰ ἐξάχρονα Διδασκαλεῖα, διὰ δὲ τὸ ὑπάρχον προσωπικὸν νὰ γίνουσι σειραὶ θερινῶν μαθημάτων.

3) Τάσσεται ὁμοίως ὑπὲρ τῶν ταξειδίων τῶν διδασκάλων καὶ λέγει, ὅτι πᾶσα εὐκολία πρὸς τοῦτο δέον νὰ δοθῆ, ἵνα ἡ κίνησις τοῦλάχιστον καταντᾷ δωρεάν.

4) Τάσσεται ὁμοίως ὑπὲρ τῶν τοπικῶν συνεδρίων τῶν διδασκάλων, διότι ταῦτα ἐν τῇ πράξει ἀπεδείχθησαν κατὰ πολὺ ἀνώτερα καὶ ἀποτελεσματικώτερα τῶν γενικῶν.

5) Ἐπιβάλλεται ἐπίσης ἡ τακτικὴ ἀποστολὴ Ἐπιθεωρητῶν καὶ διδασκάλων εἰς Εὐρώπην καὶ Ἀμερικὴν πρὸς παρακολούθησιν κυρίως τῆς σχολικῆς ζωῆς τῶν ἄλλων χωρῶν. Ὁ ἐν ἀδείᾳ Ἐπιθεωρητὴς θὰ ἀναπληροῦται ὑπὸ νομίμου ἀναπληρωτοῦ ἢ καὶ ἑτέρου Ἐπιθεωρητοῦ, ὑπηρετοῦντος εἰς τὴν πλησιεστέραν πρὸς τὴν ἰδικὴν του περιφέρειαν.

6) Εἰς τὰ Διδασκαλεῖα θὰ ἡδύνατο νὰ ὑπηρετῆ ὡς Ὑποδιευθυντῆς καὶ κατ'ἀλληλὸς Ἐπιθεωρητῆς δημοτικῶν σχολείων διὰ τὴν παρασκευὴν καὶ πρακτικῶς δεξιῶν διδασκάλων.

7) Ἐπίσης λέγει, ὅτι καὶ καταρτισμὸς σχολικῶν βιβλιοθηκῶν, δι' ὧν θὰ ἐπετυγχάνετο ἢ εἰς ἱκανὸν βαθμὸν μετεκπαίδευσις τῶν διδασκάλων, θὰ ἡδύνατο νὰ πραγματοποιηθῆ τῇ ἐνισχύσει τῶν σχολικῶν ἐπιτροπῶν. Πρὸς τοῦτο ὅμως δέον νὰ καταργηθῆ ἡ διάταξις ἢ ἀπαγορεύουσα τὴν ὑποχρεωτικὴν σύστασιν ὠρισμένων χρησίμων βιβλίων.

8) Ὡς πρὸς τοὺς ἄνευ πτυχίου διδασκάλου λέγει, ὅτι ἀπαραίτητως ἐνδείκνυται ἐκκαθάρισις τῶν ἀνικάνων καὶ ἀναπήρων καὶ μετεκπαιδευσις τῶν ἱκανωτέρων καὶ νεωτέρων.

9) Λέγει προσέτι, ὅτι διὰ τὴν εὐχερεστέραν ἐφαρμογὴν τοῦ σχολείου ἐργασίας εἰς πᾶσαν τὴν χώραν ἐνδείκνυται ἡ ἕδρισις εἰς ἐκάστην περιφέρειαν ἑνὸς πειραματικοῦ σχολείου, ἐν ᾧ θὰ διδάσκουν μετεκπαιδευθέντες εἰς Πανεπιστήμιον καὶ Γεωργικὰ Φροντιστήρια».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἀργινίου κ. Ἰωάνν. Δρομάζος λέγει μετὰ τοῦτο τὰ ἑξῆς:

«Ἐχω τὴν γνώμην, ὅτι ἡ μετεκπαίδευσις δὲν ἠμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ ἐκεῖνο, ποῦ θέλομεν, καθόσον ὑπάρχουν ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια καὶ τεχνικαὶ δυσκολίαι διὰ τὴν μετεκπαίδευσιν ὄλων τῶν διδασκάλων. Διότι, ἂν πιστεύωμεν, ὅτι ὁ διδάσκαλος εἶναι ἀτελής, ὅπως μᾶς παρουσιάζεται, πρέπει νὰ ὑποχρεώσωμεν ὄλους τοὺς διδασκάλους νὰ μετεκπαιδευθοῦν, διὰ νὰ τοὺς ἔχωμεν, ὅπως πρέπει νὰ εἶναι. Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον διὰ τὸ ἐν ὑπηρεσίᾳ προσωπικόν. Τὸν διδάσκαλον πρέπει νὰ τὸν ἐκπαιδύσωμεν ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερον, διὰ νὰ μὴ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ὕστερα νὰ τὸν μετεκπαιδύσωμεν εἰς πράγματα, ποῦ ἦτο δυνατόν νὰ διδασκῶν μέσα εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Παίρνω τὴν γεωργικὴν μόρφωσιν. Πρέπει νὰ δοθῇ μέσα εἰς τὸ διδασκαλεῖον, διότι καμμία ὠφέλεια δὲν ἐπέρχεται εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, ἂν 2—50) ἀπὸ τοὺς διδασκάλους μορφωθοῦν εἰς τὰ Γεωργικὰ Φροντιστήρια. Ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ἔχωμεν γεωργικῶς μορφωμένον τὸ προσωπικὸν δλόκληρον καὶ αὐτὸ θὰ γίνῃ μέσα εἰς τὰ Διδασκαλεῖα. Ἡ Πανεπιστημιακὴ μετεκπαίδευσις ὤθησε τὸν διδάσκαλον εἰς κάποιους εὐρυτέρους ὀρίζοντας. Θὰ ἤθελα ὅμως ἡ ὤθησις αὐτὴ νὰ δίδεται εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Ἐφόσον δὲ θὰ δίδεται εἰς αὐτὸ, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπανακοῦῃ τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια καὶ ἄλλοῦ. Ἄν αἰσθάνεται, ὅτι ἔχει ἐλλείψεις εἰς ὠρισμένα

μαθήματα, και νουν και ηλικίαν και βάσεις έχει διά να ήμπορῆ διά τῆς μελέτης να τὰς συμπληρώσῃ. Ἐνθυμούμαι, ὅτι ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν ήκουα εὐχαρίστως ἐπαναλαμβανόμενα τὰ ἴδια πράγματα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον.

Σχετικὰ μὲ τὰ θερινὰ μαθήματα ἐρωτῶ : Ποίαν μόρφωσιν ήμποροῦμεν να δώσωμεν εἰς τὸν διδάσκαλον μὲ τὰ μαθήματα αὐτὰ ; Πῶς θὰ γίνουιν τὰ μαθήματα αὐτὰ ; Θὰ καλέσωμεν τρεῖς ἢ πέντε ειδικούς να κάμουν ἀπὸ μίαν ἢ δύο διαλέξεις εἰς τοὺς διδασκάλους και ἔπειτα θὰ υπάγουιν αὐτοὶ εἰς τὰ χωρία των, διά νατὰς ἐφαρμόσουιν ; Τὸ πιστεύετε αὐτό ; Εἰς ἓνα ὀλιγοήμερον συνέδριον θὰ γίνῃ μόνον θεωρητικὴ διδασκαλία. Μὰ ἀπ' αὐτὴν εἶναι φορτωμένοι οἱ διδάσκαλοι και ήμποροῦν να πάρουν και ὅσην ἄλλην θέλουιν μελετῶντες. Ὁ δισταγμὸς και ἡ ἀμφιβολία εἶναι εἰς τὴν πράξιν. Καὶ διά να μερικεύσω τὰ ζητήματα, ἐπανέρχομαι εἰς τὴν Γεωργικὴν ἐκπαίδευσιν. Ὁ διδάσκαλος ήμπορεῖ πολὺ καλὰ να πάρῃ ἓνα βιβλίον διά τὸν σχολικὸν κῆπον και να τὸ διαβάσῃ. Καὶ πιστεύω, πῶς πολλοὶ θὰ ἔχουν διαβάσει τέτοια. Διατὶ τώρα δὲν ἐφαρμόζουιν εἰς τὴν πράξιν, ὅσα ἐδιάβασαν ; Διότι δὲν ἔκαμαν πρακτικὴν ἄσκησιν και διστάζουιν. Εἶναι δυνατὸν να δώσετε εἰς τὸν διδάσκαλον πρακτικὴν ἄσκησιν εἰς ὀλίγας ἡμέρας ; Ὁχι. Διότι ἡ πρακτικὴ αὐτὴ ἄσκησις θέλει πολὺν χρόνον. Ἄλλὰ ἂν διδαχθοῦν εἰς τὰ συνέδρια διά τὸ σχολεῖον ἐργασίας, τί περισσότερον ήμπορεῖ να ἀποκομίσουν ἀπὸ ὅσα ήμποροῦν να διαβάσουν ; Ἴσως εἰπῆ κανένας : θὰ τοὺς υποχρεώσωμεν να τὰ ἀκούσουν, ἂν δὲν τὰ διαβάσουν. Καὶ τί μὲ αὐτό ; Διδάσκαλος, ποὺ δὲν ἠθέλησε να διαβάσῃ διά κάτι, τὸ ὅποιον γίνεταί εἰς τὸν παγκόσμιον ἐκπαιδευτικὸν κόσμον, δὲν εἶναι δυνατὸν να ἐξυπνήσῃ μὲ μίαν διάλεξιν. Ἐγὼ ἤρχισα να δυσπιστῶ και εἰς τὰ συνέδρια τὰ ἐκ τοῦ νόμου υποχρεωτικά, τὰ ὁποῖα κατανοοῦν εἰς πολυήμερον ἀεροκοπάνισμα και ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἰς τὸ τέλος δὲν βγαίνει τίποτε. Θὰ ἤθελα καλύτερα ἢ ὀργάνωσις τῶν συνεδρίων

αὐτῶν νὰ γίνεται ἔτσι, ὥστε νὰ συζητοῦνται εἰς αὐτὰ ζητήματα, πού θὰ ἔθετε τὸ Κέντρον, ἀφοῦ πρῶτα θὰ ἐζητοῦσε τὴν γνώμην τῶν Συλλόγων τῶν διδασκάλων καὶ τῶν Ἐπιθεωρητῶν. Τὰ συμπεράσματα κάθε συνεδρίου θὰ ἐστέλλοντο εἰς τὸ Κέντρον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐφρόντιζε διὰ τὴν προσαρμογὴν.

Σχετικὰ μὲ τὰ ταξείδια παρατηρῶ τὰ ἑξῆς: Ἐνα ταξείδι δι' ἐκπαιδευτικὸν σκοπὸν ἔχει πολὺ νὰ ὠφελήσῃ τὸν διδάσκαλον. Ἄλλὰ τὰ ταξείδια αὐτὰ ἀπαιτοῦν ἔξοδα. Τὸ Κράτος, ἂν δὲν θελήσῃ νὰ πληρώσῃ τὰ ὁδοιπορικά, τοῦλάχιστον πρέπει νὰ δώσῃ δωρεὰν εἰσιτήρια εἰς τοὺς κρατικούς σιδηροδρόμους. Ἐκ παραλλήλου πρέπει νὰ ὀργανωθῇ ἕνα ταμεῖον ταξειδίων, τὸ ὁποῖον θὰ πλουτίζεται ἀπὸ ὑποχρεωτικὰς εἰσφορὰς τῶν διδασκάλων καὶ διὰ τοῦ ὁποῖου θὰ εἶναι ἐξησφαλισμένα τοῦλάχιστον τὰ ἔξοδα τῶν εἰσιτηρίων. Διὰ τὸ ταμεῖον ὑποχρεωτικῶς θὰ κρατοῦνται 5 ἡμερῶν μισθὸς ἀπὸ κάθε νεοδιοριζόμενον, ὁ πρῶτος μὴν τῆς αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ καὶ ἡ διαφορὰ λόγῳ προαγωγῆς ἐπὶ ἕνα ἢ δύο μῆνας. Ἄν ἔχωμεν δωρεὰν τὰ εἰσιτήρια, θὰ ἔχωμεν περισσοτέρους ταξιδεύοντας κατ' ἔτος.

Σχετικὰ τέλος μὲ τὰ βιβλία παρατηρῶ τὰ ἑξῆς: Ποῖος ἀρνεῖται τὴν δύναμιν τοῦ βιβλίου, τοῦ ἀθροῦβου καὶ ἀνευ νεύρων διδασκάλου; Ὁ διδάσκαλος, πού διαβάσει, στέκεται ὑψηλότερα εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν συναδέλφων του καὶ ἀσκεῖ ἐπιστημονικώτερον καὶ μεθοδικώτερον τὸ ἔργον του. Πρέπει νὰ δώσωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα πρακτικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἀπὸ κάθε κλάδον βιβλία εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ νὰ ζητήσωμεν νὰ τὰ ἀναλύουν εἰς ἕνα συνέδριον, διὰ νὰ πεισθῶμεν, ὅτι τὰ ἀφωμοίωσαν. Διότι ὅπως ἤξεύρετε, πολλοὶ οὔτε τὰ φύλλα δὲν κόπτουν, διὰ νὰ ἰδοῦν τοῦλάχιστον τὰς εἰκόνας.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἐπιθεωρητῆς Φιλιατῶν κ. Ἰωάνν. Φωτόπουλος ἀνεκοίωσε τὰ ἀκόλουθα:

1. Σχετικά με την μετεκπαίδευση του Πανεπιστημίου έχω να παρατηρήσω τα εξής:

α') Ἀνάγκη νὰ χωρισθῆ ἡ μετεκπαίδευσις τῶν δημοδιδασκάλων ἀπὸ τὴν παιδείαν τῶν φοιτητῶν, διότι αἱ προσλαμβάνουσαι γνώσεις των διαφέρουν καὶ οἱ σκοποὶ τῶν συνεκπαιδευομένων εἶναι διάφοροι.

β') Ἡ τριχρονος προϋπηρεσία, ποὺ χρειάζεται γιὰ τὸ δικαίωμα τῆς μετεκπαιδύσεως, πρέπει νὰ γίνῃ ἔγχρονος, διὰ νὰ δίδεται καιρὸς εἰς τὸν ὑποψήφιον τῆς μετεκπαιδύσεως νὰ γίνετα ὠριμώτερος εἰς πείραν καὶ εἰς μόρφωσιν.

γ') Πλὴν τῆς θεωρητικῆς ἀξίας, ἡ ὁποία ἐκτιμᾶται κατὰ τὴν εἰσιτήριον δοκιμασίαν, ἀνάγκη νὰ ἐκτιμηθῆ καὶ ἡ διδακτικὴ ἱκανότης, ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ ἀτομικότης, ἐφόσον ἄλλως ἡ μετεκπαίδευσις θὰ δημιουργῆ καὶ τὸ φυτώριον τῶν ἡγετῶν τῆς Λαϊκῆς Ἐκπαιδύσεως. Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει καὶ αἱ ἐκθέσεις τῶν Ἐπιθεωρητῶν.

δ') Τονίζω ἰδιαιτέρως, ὅτι καὶ ἄλλοι συναδελφοὶ ἐτόνισαν: Πρέπει νὰ δίδεται καὶ πρακτικὴ ἐξάσκησης εἰς τοὺς μετεκπαιδευομένους, διότι ἕως τώρα μόνον με θεωρίας τροφοδοτοῦνται, χωρὶς νὰ βελτιώνωνται καὶ διδακτικῶς.

ε') Οἱ μετεκπαιδευόμενοι πρέπει νὰ διδάσκωνται καὶ στοιχεῖα Κοινωνιολογίας.

2. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν μετεκπαίδευση τῶν μὴ πτυχιούχων διδασκάλων παρατηρῶ τὰ ἀκόλουθα: Νομίζω, ὅτι ὡς πρὸς αὐτοὺς ἡ Πολιτεία ματαιοπονεῖ, οἰονδήποτε σύστημα μετεκπαιδύσεως καὶ ἂν ἐφαρμόσῃ, ἐφόσον δὲν ἔχουν τοῦλάχιστον ἐνδεικτικὸν Β' γυμνασίου (τετραταξίου). Εἶναι ἀνάγκη δὲ οἱ δημοδιδάσκαλοι τῶν δύο ψευδομαρτύρων καὶ οἱ διπλωματοῦχοι . . . τοῦ Δημοτικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ σχολείου νὰ φύγουν μίαν ὥραν ἐνωρίτερον ἀπὸ τὸν κλάδον, λαμβάνοντες ἀνάλογον σύνταξιν.

3. Ὡς πρὸς τὴν γεωργικὴν μετεκπαίδευσιν παρατηρῶ τὰ ἀκόλουθα: Διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἡ γεωργικὴ μετεκπαίδευσις ἑνὸς ἔτους εἶναι ἀρκετὴ τόσον διὰ τὴν θεωρητικὴν μόρφωσιν καὶ πρακτικὴν ἐξάσκησιν, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἔμπνευσιν ἀναλόγου γεωργικῆς συνειδήσεως. Τὰ Κυριακὰ σχολεῖα πρέπει νὰ καταργηθοῦν, ἡ δὲ ἔξω τοῦ σχολείου Κοινωνία θὰ διδάσκεται, ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας τῶν μετεκπαιδευθέντων εἰς τὸ σχολεῖόν των (πειραματικὸς ἀγρὸς, σχολικὸς κῆπος), διότι εἶναι γνωστόν, ὅτι μόνον τὰ πράγματα εἶναι ἱκανὰ νὰ διώξουν τὴν πρόληψιν καὶ τὴν μοιρολατρείαν τοῦ χωρικοῦ.

Πρὸς ἐπιτυχίαν ὁμως τῆς μετεκπαιδεύσεως αὐτῆς εἶναι ἀνάγκη νὰ δίδεται μεγαλυτέρα προσοχὴ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ὑποψηφίων, οἱ ὅποιοι πρέπει νὰ ἐκλέγονται μεταξὺ ἐκείνων, ποὺ δεικνύουν πραγματικὴν κλίσιν καὶ ζῆλον εἰς τὰ Γεωργικά.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτ. σχολείων Πατρῶν κ. Ἡλίας Ἰ. Βλάχος λέγει κατόπιν τὰ ἑξῆς:

«Ὅταν διωρίσθην εἰς Κόρινθον ὡς Ἐπιθεωρητὴς, εὔρον ἀνεπτυγμένην γεωργικὴν συνείδησιν μεταξὺ τῶν διδασκάλων τῆς περιφερείας, ζῆλον δὲ προκαλοῦντα θαυμασμόν. Οὕτως εὔρον διδασκάλους, οἱ ὅποιοι εἶχον μεταβάλει τὰ χωρία των εἰς κήπους γεμάτους ἀπὸ τίς περίφημες κοντοῦλες, ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν ὁποίων εἰσέπραττε τότε (1917) ἑκάστη οἰκογένεια κατ' ἀνώτατον ὅρον 50 χιλ. δραχμῶν, κατὰ κατώτατον δὲ 20 χιλ. ἐτησίως. Νῦν αἱ εἰσπράξεις τινῶν προσεγγίζουν τὰς 200 χιλιάδας δραχμῶν. Ἡ θαυμαστὴ αὕτη ἐργασία ἦτο ἔργον τοῦ δημοδιδασκάλου Χ. Γκολφινοπούλου, ὅστις εἰς οὐδεμίαν γεωργικὴν σχολὴν ἐφοίτησε. Τόση ἦτο ἡ φήμη τῆς ἐργασίας του αὐτῆς, ὥστε ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀνωτέρας Γεωπονικῆς σχολῆς κ. Χασιώτης ὠδήγησε τοὺς μαθητὰς ταύτης ἐκεῖ, ἵνα ἴδουν τὸ θαῦμα αὐτὸ καὶ ἐκ μέρους τῶν κατοίκων

διδασκῶν τὸν τρόπον τῆς καλλιέργειας. Εὗρον ἄλλα χωρία κατάφυτα ἀπὸ χιλιάδας ἀμυγδαλεῶν καὶ ἄλλων δένδρων καρποφόρων, καθὼς καὶ πεύκων κτλ. Ἄλλοι διδάσκαλοι εἶχον εἰσαγάγει τὰ λιπάσματα καὶ ἄλλοι εἶχον ἀναδασάσει τὰ βουνά. Εἰς τὸ Ζευγολατὸ δύο ὑπεράξιοι διδάσκαλοι, ὁ Δ. Σπυρόπουλος καὶ ὁ Γ. Μούργελας, εὗρον πλείστας ἀντιδράσεις, ἀλλ' ἐθανματούργησαν διὰ τῆς ὑπομονῆς των. Εἰς Πίτσα καὶ Πιτσαδέικα οἱ Β. Ντόκος καὶ καὶ Σ. Ντόκος ἔκαμαν τὰ ἴδια καὶ οὕτω καθεξῆς. Οὐδείς ἐξ αὐτῶν εἶχε μετεκπαιδευθῆ εἰς Γεωργικὴν σχολήν. Μετετέθην βραδύτερον εἰς Πάτρας καὶ παρηκολούθησα τοὺς μετεκπαιδευθέντας εἰς τὰ Γεωργικὰ φροντιστήρια. Ἐκ τούτων εἰς ἐξήτησε καὶ μετετέθη εἰς Πάτρας, οἱ ἄλλοι δὲ ἐφρόντισαν νὰ ἐνοικιάσουν τὰ κτήματά των, ἵνα μὴ ἀσχολοῦνται εἰς τὰ γεωργικά. Οἱ ἐν Κορίνθῳ εἶχον ἐμπνευσθῆ ἀπὸ ἓνα διευθυντὴν Διδασκαλείου τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς καὶ ἀπὸ ἓνα φυσιολάτρην συνταξιούχον ὑπάλληλον, οὗτινος λησμονῶ τὸ ὄνομα. Οἱ δευτεροὶ εἶχον σιχαθῆ τὰ γεωργικά ἀπὸ τὰς θεωρίας, πού ἤκουσαν εἰς τὸ Γεωργικὸν φροντιστήριον. Οἱ πρῶτοι ἔλαβον τὰς γνώσεις ἀπὸ τὰ γεωργικά περιοδικὰ καὶ ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τὸν κ. Χασιώτην, ὅστις καλούμενος ἔτρεχεν ὡς ἱεραπόστολος νὰ δώσῃ τὰς συμβουλὰς του, νὰ ὀδηγήσῃ, νὰ ἐμπνεύσῃ. Εἰς τὴν Κορινθίαν παραμένει ἡ γεωργικὴ συνείδησις, ἣν ἐξεμεταλλεύθη θαυμασιῶς ὁ νῦν Ἐπιθεωρητὴς καὶ ἐνεβολίασε τὰς τόσας χιλιάδας τῶν ἀγριαπιδεῶν. Ὅθεν δὲν εἶναι ἡ μετεκπαίδευσις εἰς Γεωργικὰ φροντιστήρια ἢ ὠθοῦσα εἰς τὴν γεωργικὴν ἐργασίαν καὶ ἡ δίδουσα γνώσεις, ἀλλ' ἡ αὐτοεκπαίδευσις καὶ ὁ ζῆλος ὃν ἐμπνέουν ἄνθρωποι ἀγαπῶντες πραγματικὰ τὴν γεωργίαν, τὰ κατάλληλα περιοδικὰ καὶ πραγματικὰ ὀδηγία. Ἡ φοίτησις εἰς τὰ Γεωργικὰ φροντιστήρια, αἱ θεωρίαι καὶ αἱ ἀποτυχία τῶν θεωρητικῶς μορφωμένων καθηγητῶν εἰς ἔργα πρακτικὰ δὲν ὑποβοηθοῦν τὴν ἐργασίαν τῶν διδασκάλων.

Σχετικὰ μὲ τὴν Πανεπιστημιακὴν μετεκπαίδευσιν ἔχω νὰ

παρατηρήσω τὰ ἑξῆς: Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἐφοίτησαν πρὸς μετεκπαίδευσιν καὶ καλοὶ καὶ κακοὶ διδάσκαλοι. Οἱ πρῶτοι ἀπεκόμισαν πολλὰς θεωρητικὰς γνώσεις. Οἱ δεῦτεροὶ ἐλαχίστας. Πρακτικὴν μόρφωσιν ὅμως δὲν μετέφερον εἰς τὰς ἐπαρχίας. Μόνον τὴν ὑπεροφίαν ὄλοι. Οἱ καλοὶ δὲν ἔπαυσαν μὲν νὰ εἶναι καλοὶ διδάσκαλοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ παρημέλησαν τὸ ἔργον των, διότι ἐθεώρησαν κατώτερον ἑαυτῶν νὰ ἐργάζωνται εἰς χωρία. Οἱ καλοὶ διδάσκαλοι, ἂν λησμονήσουν, ὅτι μετεξεπαιδεύθησαν, πάντως εἶναι ὠφέλιμοι. Ἐν τούτοις δὲν ἐξυπακούεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ὅτι πρέπει νὰ παύσῃ πᾶσα μετεκπαίδευσις. Πρέπει εἰς εἰδικὴν Ἀκαδημίαν νὰ μετεκπαιδεύονται οἱ δημοδιδάσκαλοι εἰς τὴν ὁποίαν δεόν νὰ ὑπάρχῃ καὶ φροντιστήριον. Μακρὰν τοῦ Πανεπιστημίου πρέπει νὰ γίνεται ἡ μετεκπαίδευσις, διότι ἄλλως βλάπτονται οἱ μετεκπαιδευόμενοι. Ἄν συντελοῦν εἰς τοῦτο τὰ πρόσωπα τὰ διδάσκοντα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, δὲν εἶμαι ἀρμόδιος νὰ κρίνω. Τὰ ἄλλα προτεινόμενα μέτρα πέραν τῆς εἰδικῆς Ἀκαδημίας, εἶναι λόγια, διὰ νὰ λέγονται μόνον. Πρέπει νὰ ληφθῇ μέριμνα καὶ διὰ τὰ Διδασκαλεῖα τῶν θηλέων τῆς Φιλεκπ. Ἐταιρείας. Τὴν ἀγραμματωσύνην αὐτὰ τὴν ἐσοκόρησαν. Ἀνάγκη νὰ τεθοῦν ὑπὸ αὐστηρὰν Κρατικὴν ἐπίβλεψιν. Τὰ πεντατάξια Διδασκαλεῖα καλῶς ἐργάζονται. Δημοδιδάσκαλοι προερχόμενοι ἐκ τοιούτων εἶναι διαπρεπεῖς. Ἄρκει νὰ εἶναι οἱ Διευθυνταὶ καλοὶ. Πρέπει νὰ παύσουν διοριζόμενοι εἰς τὰ Διδασκαλεῖα ἀπλῶς πτυχιῶχοι τοῦ Πανεπιστημίου, προὔπηρετῆσαντες ὡς δημοδιδάσκαλοι. Οἱ καλοὶ Παιδαγωγοὶ ὑπάρχουν, πλὴν εἶναι συγκεντρωμένοι εἰς τὰ κέντρα. Καιρὸς εἶναι νὰ ἀναλάβουν τὴν διεύθυνσιν τῶν Διδασκαλείων, διότι μόνον αὐτὰ θὰ δημιουργήσουν τὸ καλὸν διδακτικὸν προσωπικόν, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξυψώσῃ τὴν ἐκπαίδευσιν.

Κατόπιν ὁ Ἐπιθεωρητὴς Φωκίδος κ. Θεόδωρος Παπαβασιλείου ἀνακοινώνει τὰ ἑξῆς:

«Μολονότι θεωρῶ τὸ θέμα ἐξηνητημένον ὑπὸ τῶν προλαλησάντων, ἐν τούτοις εἶς τινα σημεῖα θὰ προσθήσω τὰ ἐξῆς σχετικά: Εἰς τὰ τοπικὰ συνέδρια κατὰ τέως δήμους ἢ καὶ μεγαλύτερα τμήματα καλὸν εἶναι νὰ ἀναγιγνώσκωνται εἰσηγήσεις καὶ ἐξ ἄλλων τοπικῶν συνεδρίων τῆς αὐτῆς περιφερείας, ἐφόσον προηγήθησαν τοιαῦτα συνέδρια. Εἰς τὴν κωμόπολιν ἢ τὸ χωρίον, ἔνθα καλοῦνται τὰ τοπικὰ συνέδρια, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ διωργανωμένον πρότυπον δημοτικὸν σχολεῖον καὶ διη μονοτάξιον, ὅπερ θὰ χρησιμεύῃ καὶ ὡς ὑπόδειγμα διὰ τοὺς προσερχομένους νὰ συζητήσωσι τὰ σχετικά θέματα. Ἐκτενῶς περὶ τοῦ τοιούτου προτύπου σχολείου ποιούμεθα λόγον εἰς σχετικὴν ἔκθεσίν μας πρὸς τὸ Σὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον. Τὰ ταξείδια ἀνά τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Εὐρώπην πρέπει νὰ γίνωνται ὁμαδικῶς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν ὑπευθύνου, ὅστις δέον νὰ ὑποβάλλῃ καὶ σχετικὰς ἐκθέσεις τῇ συνεργασίᾳ ἄλλων τῶν συμμετεχόντων αὐτῶν. Ἡ διδομένη γεωπονικὴ μετεκπαίδευσις εἶναι ἐπαρκὴς διὰ τοὺς μετεκπαιδευομένους, πλὴν πρὸς μόρφωσιν ὄλου τοῦ προσωπικοῦ ἀπαιτοῦνται ἔτη πολλά. Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ συγκαλοῦνται κατὰ περιφερείας ὅλοι οἱ διδάσκαλοι καὶ νὰ λαμβάνωσι γνῶσιν στοιχειωδῶν γνώσεων σχετικῶν πρὸς τὴν χρῆσιν λιπασμάτων καὶ πρὸς τὴν συγκρότησιν σχολικῶν πειραματικῶν κήπων καὶ ἀγρῶν».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Χανίων κ. Ἰωάνν. Ζαγοριανᾶκος ἐπάγεται μετὰ τοῦτο τὰς ἀκολούθους παρατηρήσεις: «Διὰ νὰ παρίσταται ἀνάγκη μετεκπαιδύσεως, προφανὲς εἶναι, ὅτι δὲν γίνεται καταλλῆλως ἢ Ἐκπαίδευσις. Εἶναι μὲν γνωστὸν, ὅτι παρὰ τὴν οἰανδήποτε ἀρτίαν ἐκπαίδευσιν καὶ ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν πρέπει ὁ καθεὶς νὰ φροντίξῃ διὰ τὴν περαιτέρω ἐπαύξησιν τῶν γνώσεών του, καὶ εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ κάθε ἐπιστήμων δὲν δύναται νὰ εἶναι καλός, ἂν δὲν φροντίξῃ διὰ τὴν διατήρησιν καὶ ἐπαύξησιν τῶν γνώσεών του, ἀλλ' εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν διδασκάλων παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη τῆς μετεκπαιδύσεως ὡς καὶ ἐκ τῆς ἀτελοῦς ἐκπαιδύσεώς των. Εἶναι γνω-

στόν, ὅτι νέοι διδάσκαλοι, μόλις ἐξελθόντες τῶν Διδασκαλείων, ἔχουν ἀνάγκην ἀμέσως μετεκπαιδύσεως, Τὸ πρῶγμα αὐτὸ δὲν εἶναι φυσικόν, εἶναι δὲ καὶ παρὰ πολὺ λυπηρόν. Πρὸς ἐξήγησίν του θὰ ἠμποροῦσε βέβαια κανεὶς νὰ φαντασθῆ, ὅτι ἐν ἓκ τῶν δύο συμβαίνει: ἢ τὰ Διδασκαλεῖα ἐργάζονται κακῶς ἢ ἡ διανοητικότης τῶν ἐκπαιδευομένων εἶναι κατωτέρα. Δὲν παρεδέχομαι οὔτε τὸ ἓν, οὔτε τὸ ἄλλο. Ἐκεῖνο, ποῦ πταίει κατ' ἐμέ, εἶναι τὸ ὅτι ἡ ἡλικία, καθ' ἣν καλοῦνται οἱ νέοι νὰ παρασκευασθῶσι διὰ τὸ διδασκαλικὸν ἔργον, δὲν εἶναι ἡ κατάλληλος· εἶναι ἄωροι ἀκόμη, ἡ νόησις δὲν ἔχει προαχθῆ, ὥστε νὰ δύναται νὰ δεχθῆ μαθήματα φιλοσοφικά. Δι' αὐτὸ ἐξερχόμενοι τῶν Διδασκαλείων εὐρίσκονται πρὸ ἐνὸς χάους, οὐδεμίαν δὲ συστηματικὴν γνῶσιν ἔχουν. Τοῦτο καὶ ἡ ἰδία μου πείρα μὲ ἐδίδαξε καὶ ἔκ τῶν ἀνακοινώσεων ἄλλων εἰς τὸ πόρισμα τοῦτο κατέληξα. Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης καταστάσεως εἶναι ἡ στασιμότης ἐν τῷ διδασκαλικῷ κλάδῳ κατὰ μέγα μέρος. Ὅσοι δὲ προήχθησαν ἐν αὐτῷ ἀπὸ τοὺς παλαιότερους, εἰς πολλοὺς κόπους ὑπεβλήθησαν, διὰ νὰ εὔρουν μόνοι των τὸν δρόμον των. Ὅθεν ὑπὲρ πᾶσαν μέριμναν περὶ μετεκπαιδύσεως, ἣτις εἶναι λίαν ἀξιεπίαινος, πρέπει νὰ ληφθῆ φροντίς περὶ καλῆς ἐκπαιδύσεως, τοιαύτη δὲ θὰ ἐπιτευχθῆ, ἂν παρασκευάζονται οἱ διδάσκαλοι εἰς τὰ Διδασκαλεῖα οὐχὶ ὡς σήμερον, ἀλλ' ἂν ἐκπαιδεύονται ἐν αὐτοῖς νέοι μὲ Γυμνασιακὴν μόρφωσιν εἰς δύο ἢ τρία ἔτη. Οὔτοι ὡς ὥριμοι πνευματικῶς θὰ δύναται νὰ κατανοοῦν πλήρως τὰ διδασκόμενα φιλοσοφικά μαθήματα. Τοιοῦτοι διδάσκαλοι μὲ ἀνωτέραν μόρφωσιν θὰ ἀποβῶσι καὶ σπουδαῖοι κοινωνικοὶ παράγοντες, ὅπερ δὲν συμβαίνει σήμερον μὲ τὰ πενιχρὰ ἐφόδια τῶν τωρινῶν.

Μεγάλῃ προσοχῇ πρέπει νὰ δοθῆ ἔξ ἄλλου εἰς τὴν αὐτοεκπαιδευσιν. Οσαὶδήποτε μετεκπαιδεύσεις καὶ ἂν γίνουν, εἰς οὐδὲν θὰ ὠφελήσουν ἂν δὲν δοθῆ εἰς τοὺς διδασκάλους νὰ ἐννοήσουν, ὅτι πρέπει νὰ διαβάσουν, ὅτι πρέπει νὰ ἀγοράζουσι βιβλία, ὅτι εἶναι εἰς

αὐτοὺς ἀπαραίτητος ἢ ἀτομικὴ βιβλιοθήκη. Καλαί, κάλλιστα εἶναι καὶ αἱ σχολικαί, ἀλλὰ θὰ ἀργήσουν νὰ γίνουν ἐλλείψει χρημάτων.

Ὡς πρὸς τὴν διὰ μετεκπαιδεύσεως κατάρτισιν τῶν στερουμένων πτυχίου ὀλίγας ἐλπίδας ἔχομεν. Τὸ σκοπιμώτερον θὰ ἦτο νὰ διευκολυνθοῦν οὗτοι εἰς τὸ νὰ ἐξέλθουν τῆς ὑπηρεσίας καὶ θὰ ἐξέλθουν πολλοί. Δι' ὅσους ἀπομείνουν, ἄς ληφθῆ μία οἰαδήποτε φροντίς πρὸς μετεκπαίδευσιν».

Εἶτα ὁ Ἐπιθεωρητὴς Μαντινείας καὶ Κυνουρίας κ. Κοσμάς Μιχαηλίδης παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα :

«Τοὺς πτυχίουχους δημοδιδασκάλους διαιρῶ ὡς ἑξῆς :

- 1) Εἰς τοὺς πρὸ τῶν πολέμων ἐξελθόντας τῶν Διδασκαλείων καὶ
- 2) εἰς τοὺς νεωτέρους. Ἄμφοτέρους διακρίνω εἰς δύο κατηγορίας : 1. α') Τοὺς ψυχικῶς δυνατοὺς, ἐπαγγελματικῶς ἀρτίως κατηγορημένους καὶ ἐνθουσιώδεις διὰ τὸ ἔργον των καὶ β') Τοὺς ἐναπομείναντας στασίμους καὶ μὲ μόνας τὰς ξηρὰς γνώσεις τῶν Διδασκαλείων, ἐξ ὧν ἀπεφοίτησαν πρὸ 20—25—30 κ. ο. κ. ἐτῶν, τοὺς ἐκτελοῦντας ἤδη τὸ ἔργον των ὡς ἀγαρεῖαν μᾶλλον παρὰ ὡς καθῆκον. 2 α'. Τοὺς λαβόντας μόρφωσιν ἀρτίαν εἰς καλῶς λειτουργήσαντα καὶ λειτουργοῦντα Διδασκαλεῖα μὲ προσωπικὸν παιδαγωγικῶς μορφωμένον καὶ 2 β'. Τοὺς εὐεργετικοὺς τῶν πολέμων, τοὺς ἀποφοίτους τῶν Ἱερατικῶν σχολῶν, τοὺς μορφωθέντας ἀτελῶς εἰς μονοτάξια Διδασκαλεῖα καὶ τοὺς ἐκπαιδευθέντας εἰς κακῶς λειτουργοῦντα Διδασκαλεῖα. Ὡς κακῶς λειτουργοῦντα Διδασκαλεῖα ἐννοῶ ἐκεῖνα, εἰς ὅποια ὑπηρετεῖ διδακτικὸν προσωπικὸν μὴ παιδαγωγικῶς μορφωμένον, καὶ ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὅποια δὲν ὑπάρχουν ἐνθουσιώδεις καὶ πεπειραμένοι διδάσκαλοι τῶν τεχνικῶν μαθημάτων. Οἱ τῆς 1 α' κατηγορίας διδάσκαλοι ἀποτελοῦν τὴν πραγματικὴν ἡγέτιδα τάξιν τοῦ δημοδιδασκαλικοῦ κόσμου. Εἶναι μελετηροί, ἐνθουσιώδεις καὶ συγχρονισμένοι παρὰ τὰ μακρὰ ἔτη τῆς ὑπηρεσίας των. Οἱ

τῆς 1 β' κατηγορίας διδάσκαλοι ἀποτελοῦν τὰ μικρὰ ἢ μεγάλα καρκινώματα τῆς ἐκπαιδεύσεως. Μέρος τούτων ἐπιδεικνύει προθυμίαν καὶ ἐργατικότητα, ἀν τύχη νὰ ἔχουν προϋστάμενον ἐπίμονον καὶ μειψίμοιον, ἀλλ' ἐπιφανειακὴν πολλάκις. Ἐφαρμόζουν τὸ πρόγραμμα, δίδοντες σημασίαν μᾶλλον εἰς τὴν ἔξωτερικὴν αὐτοῦ ἐμφάνισιν. Ἀνάγκη οὗτοι νὰ μετεκπαιδευθοῦν ἅπαξ μὲν ἐπὶ ἓν ἑξάμηνον, εἴτε ἐν Ἀθήναις καὶ Θεσσαλονίκῃ, εἴτε εἰς τὰς ἑδρας τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ὅπου λειτουργοῦν καὶ Διδασκαλεῖα, κατ' ἔτος δὲ περιοδικῶς ἀνά 2—3 ἢ καὶ 5 ἔτη, ἐπὶ 10—20 ἡμέρας εἰς τὰς ἑδρας τῶν Ἐπιθεωρητῶν ὑπὸ εἰδικῶν παιδαγωγῶν καὶ εἰδικῶν διδασκάλων τῶν τεχνικῶν μαθημάτων.

Οἱ τῆς 1 β' κατηγορίας εἶναι ἄχρηστοι πλεον εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ πρέπει διὰ παντὸς τρόπου νὰ διευκολυνθῆ ἢ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἀπομάρτυνσίν των. Ἀπολύμενοι δὲ ἐπὶ ἀνεπαρκείᾳ, εἴτε σωματικῇ, εἴτε διανοητικῇ, εἴτε ἐπαγγελματικῇ παρὰ τῶν Ἐποπτικῶν Συμβουλιῶν πρέπει νὰ μὴ εὐρίσκουν ἐπιείκειαν παρὰ τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Συμβουλιῶν. Οἱ τῆς 2 α' κατηγορίας δεόν νὰ τύχουν μεγίστης προσοχῆς ἐκ μέρους τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ὥστε νὰ μὴ πάρουν κακὸν δρόμον κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἔργου των, νὰ μὴ παρεκκλίνουν τῶν δρθῶν κατευθύνσεων, ἃς ἔλαβον εἰς τὰ Διδασκαλεῖα. Εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ ἀνατεθῆ ἡ ἐφαρμογὴ πειραματικῶς τῶν νέων διδακτικῶν μεθόδων καὶ συστημάτων σχολικῆς ἐργασίας. Τὴν μερίδα αὐτὴν τῶν διδασκάλων πρέπει νὰ τὴν προσέχωμεν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, διότι ἐπ' αὐτῆς θὰ στηρίζεται ἡ παραγωγὴ ἢ τῶ συνόλου τοῦ διδασκαλικοῦ ἔργου. Οἱ διδάσκαλοι οὗτοι πρέπει ν' ἀποστέλλωνται περιοδικῶς εἰς τὰ κέντρα (Ἀθήνας, Θεσσαλονικὴν, Ἐθρῶπην καὶ Ἀμερικὴν) πρὸς μετεκπαίδευσιν. Οἱ τῆς 2 β' κατηγορίας, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἰκανωτέρων στοιχείων τῶν ἀνεπτυχίου καὶ προσόντων διδασκάλων (ὑποδιδασκάλων Παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ Νέων Χωρῶν), δεόν νὰ μετεκπαιδευθοῦν ἑντατικῶς κατ' ἕκαστον ἔτος

ἐπὶ 1—2 μῆνας καὶ ἐπὶ μίαν δετίαν καὶ πλέον ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τοῦ παρουσιασθησομένου ὑλικοῦ καὶ τοῦ πρὸς διδασκαλίαν διαθεσίμου ἀνωτέρου παιδαγωγικοῦ προσωπικοῦ, πότε εἰς τὰ θεωρητικὰ μαθήματα, πότε εἰς τὰ τεχνικὰ καὶ πότε εἰς αὐτὴν τὴν ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ διδασκόμενην ὕλην. Ἡ μετεκπαίδευσις οὕτως ὀφείλει νὰ συστηματοποιηθῆ καὶ νὰ μὴ ἐπαφιέμεθα μόνον εἰς τὴν μορφωτικὴν ἐπίδρασιν τῶν τοπικῶν ἢ γενικῶν κατὰ περιφερείας διδασκαλικῶν συνεδρίων καὶ τὴν μέριμναν μόνον τῶν Ἐπιθεωρητῶν, τῶν βεβαρημένων καὶ μὲ τόσην διοικητικὴν ὑπηρεσίαν. Τοὺς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ μετεκπαιδευθέντας κατατάσσω εἰς τὰς 1 α καὶ 2 α κατηγορίας. Ὁμαδικῶς αὐτοὶ μόνοι δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀποτελέσουν τὴν ἡγέτιδα δημοδιδασκαλικὴν τάξιν, τὸ μὲν διότι οἱ πλεῖστοι τούτων ἀπέβλεψαν, προσερχόμενοι εἰς τὴν μετεκπαίδευσιν, εἰς ἕτερον ἰδανικόν, τὸ οἰκονομικόν μόνον, τὸ δὲ διότι ἢ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ μετὰ τῶν λοιπῶν φοιτητῶν μετεκπαιδευσις δὲν ἦτο ἢ προσήκουσα διὰ τὰς ἀνάγκας καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ λαϊκοῦ σχολείου. Τὴν δικαιολογίαν, ὅτι διὰ τοῦ πανεπιστημιακοῦ πτυχίου ὁ δημοδιδάσκαλος ἀνέρχεται εἰς τὴν κοινωνικὴν ἐκτίμησιν, τὴν εὐρίσκω οὐχὶ σοβαράν. Ὁ δημοδιδάσκαλος θὰ ἀνέλθῃ κοινωνικῶς εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον μετὰ τῶν καθηγητῶν, ἂν τὸ θελήσῃ ὁ ἴδιος, ἀδιαφόρως τοῦ πτυχίου του καὶ τῶν τίτλων του. Διαρκῶς ἐπαναλαμβάνω εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους: «Τὸ ἔργον σας καὶ ἡ ἀποστολή σας κατ' οὐδὲν ὑπολείπεται τῆς τῶν τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Δὲν χωρεῖ σύγκρισις. Παραλλήλως βαίνουν αἱ ὑπηρεσίαι σας. Ἡ μᾶλλον ἢ ἰδική σας καὶ δυσκολωτέρα εἶναι καὶ σημαντικωτέρα, ἐφόσον καλεῖσθε νὰ θέσετε τὰ θεμέλια, ἐφ' ὧν θὰ ἀνεγείρουν ἐκεῖνοι. Ἀντιληφθῆτε τὴν ὑψηλὴν θέσιν σας, μὴ τὴν ὑποτιμᾶτε ποτέ. Ὑψηλοφρονεῖτε (ἐὰν κατορθώσετε νὰ ἐκτελεῖτε πλήρως τὸ καθῆκόν σας) καὶ προσπαθεῖτε νὰ παρασύρετε καὶ τὴν κοινὴν γνώμην εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον ὑπερ ὑμῶν

Τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Συνέδρια τοῦ 1930

Τοῦτο ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τῶν ἰδίων». Δὲν δύναται τις βεβαίως νὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι ἡ Πανεπιστημιακὴ μετεκπαίδευσις τῶν δημοδιδασκάλων ἀπέδωσε καὶ τινὰς καρποὺς ἀξίους πάσης τιμῆς καὶ προσοχῆς. Ἀλλοίμονον ἂν συνέβαινε καὶ ἄλλως. Ἀλλὰ τὸ ποσὸν δὲν εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὰς προσδοκίας μας καὶ τὸ δαπανηθὲν χρῆμα. Τὸ γνωρίζω ἐξ ἰδίας πείρας, διεπιστώθη δὲ καὶ ἐκ τῆς σχετικῆς ἐνταῦθα συζητήσεως. Ὅθεν δέον κατὰ τὴν γνώμην μου νὰ καταργηθῇ τὸ σύστημα τοῦτο καὶ νὰ ὀργανωθοῦν τὰ πράγματα ὡς ἑξῆς :

1) Ἀντὶ τῶν πεντατάξιων Διδασκαλείων, τὰ ὁποῖα δὲν παρέχουν οὔτε κοινωνικὴν, οὔτε καὶ ἐπαρκῆ ἐγκυκλοπαιδικὴν καὶ γενικὴν μόρφωσιν, νὰ ἰδρυθοῦν 2τάξια ἢ 3τάξια Διδασκαλεῖα, εἰς ἃ νὰ φοιτῶσι μόνον τελειόφοιτοι Γυμνασίων κατόπιν αὐστηρῶν ἐξετάσεων.

2) Νὰ ἰδρυθῇ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία εἰς τὴν ὁποίαν θὰ μετεκπαιδεύονται οἱ διδάσκαλοι τόσα ἐπὶ πλέον ἔτη, ὅσα ἀπαιτοῦνται, ὥστε νὰ εἶναι ἰσοβάθμιοι ὡς πρὸς τὰ ἔτη τῶν σπουδῶν μὲ τούτους ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου ἐξερχομένους.

3) Νὰ καθιερωθοῦν τακτικαὶ ἀποστολαὶ μεθ' ὑποτροφιῶν εἰς Εὐρώπην καὶ Ἀμερικὴν.

4) Ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία ἐκτὸς τῶν πειραματικῶν σχολείων νὰ ἔχῃ καὶ καλῶς διωργανωμένα τμήματα τεχνικῆς μετεκπαιδεύσεως ἐπὶ 1—2 ἐξάμηνα (Γυμναστικῆς, Ὀδικῆς, Χειροτεχνίας).

5) Νὰ ὀργανωθοῦν πρότυπα ἢ πειραματικὰ σχολεῖα εἰς τὰς ἔδρας τῶν Ἐπιθεωρητῶν μὲ Διευθυντὰς καὶ διδασκάλους ἀποφοίτους τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, ἀφοῦ τὰ πρότυπα τῶν Διδασκαλείων καὶ ἄλλον σκοπὸν ἐπιδιώκουν καὶ δὲν ἠδυνήθησαν μέχρι τοῦδε, ἐκτὸς ἀποπειρῶν τινῶν, νὰ ἐργασθοῦν μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ σχολείου

ἐργασίας ὀργανούμενα καταλλήλως. Εἰς τὰ πειραματικά αὐτὰ δημοτικά σχολεῖα θὰ παρακολουθήσουν συστηματικὴν ἐργασίαν οἱ διδάσκαλοι τῆς περιφερείας καλούμενοι τμηματικῶς ἐπὶ 8—10 ἡμέρας εἰς τὴν ἔδραν τῆς Ἐπιθεωρήσεως.

6) Νὰ ληφθῆ φροντίς, ὥστε πάντες οἱ καθηγηταὶ τοῦ αὐτοῦ Διδασκαλείου νὰ εἶναι παιδαγωγικῶς μορφωμένοι καὶ νὰ διδάσκουν μὲ τὸ αὐτὸ σύστημα. Καὶ ἂν τὸ πρῶτον προσκρούη τυχὸν εἰς ἔλλειψιν προσωπικοῦ, ἤμπορεῖ ὅμως νὰ γίνῃ τὸ ἄλλο ἐπὶ τοῦ παρόντος: διὰ σειρᾶς συνεδριάσεων καὶ συζητήσεων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου νὰ καθορίζεται ἐν ἀρχῇ τοῦ σχολικοῦ ἔτους τὸ ἀκολουθητέον σύστημα διδασκαλίας συμφῶνως μὲ τὰς γενικὰς γραμμάς, τὰς ὁποίας θὰ δώσῃ τὸ Κέντρον (τὸ Γνωμοδοτικόν) πρὸς τοὺς Διευθυντὰς τῶν Διδασκαλείων. Ἔτσι μόνον ἤμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ κάποια συνοχὴ καὶ διευθυντήριος γραμμὴ εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν διδασκαλιστῶν ὅλου τοῦ Κράτους. Ἄλλως τὸ σημερινὸν μωσαϊκὸν θὰ βαίνῃ ὀγκούμενον.

Τὰ βοηθητικά βιβλία εἶναι ἀπαραίτητα καὶ διὰ τὸν διδάσκαλον καὶ διὰ τὸν μαθητὴν, γραμμένα ὅλα εἰς τὴν Δημοτικὴν γλῶσσαν. Οἱ μισοὶ τοῦλάχιστον διδάσκαλοι τοῦ Κράτους θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ διαστρεβλώνουν τὴν Δημοτικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν διαταύτης ἐπιδιώξιν τοῦ μορφωτικοῦ ἔργου τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἐνόσφ στεροῦνται βοηθημάτων καταλλήλων γραμμένων εἰς τὴν δημοτικὴν. Μὲ τὸ ὑπάρχον διδακτικὸν προσωπικὸν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὀλιγοταξίων σχολείων καὶ τὴν ἔλλειψιν ὀργανωμένων σχολικῶν μαθητικῶν βιβλιοθηκῶν ἀνάγκη νὰ δίδωμεν εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ βοηθητικά βιβλία σύντομα, καλογραμμένα καί, ἐννοεῖται, καὶ εὐθηνά. Πρέπει ἐξ ἄλλου νὰ διευκολύνωνται τὰ πρὸς ἐκπαιδευτικούς σκοποὺς διοργανούμενα ταξείδια τῶν δημοδιδασκάλων μὲ ἐκπτώσεις εἰσιτηρίων εἰς τὸ ἥμισυ, ἂν ὄχι εἰς τὸ τέταρτον τῶν συνήθων τιμῶν των. Διὰ τὸ οἱ διδάσκαλοι νὰ τίθενται εἰς ἴσονα μοι-

ραν ἀπὸ τοὺς στρατιωτικούς: Αἱ διδακτικαὶ αὐταὶ ἐκδρομαὶ δέον νὰ γίνωνται ἐντὸς τοῦ σχολικοῦ ἔτους καὶ ὄχι μόνον κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς τῶν μαθημάτων, διότι τοῦτο ἰσοδυναμεῖ μὲ τελείαν ἀπαγόρευσιν τῶν τοιούτων ἐκδρομῶν διὰ λίαν εὐνοήτους λόγους. Ἀπορῶ ἀκόμη, διατὶ δὲν μοῦ ἐδόθη ἄδεια ἐκδρομῆς εἰς Ἀθήνας κατὰ τὴν ἐβδομάδα τῆς Διακαινησίμου (Ἀπρίλιος 1930) ἀφοῦ 80 καὶ πλέον δημοδιδάσκαλοι τῆς περιφερείας μου (Μαντινείας καὶ Κυνουρίας) ἐπρόκειτο δι' ἰδίων ἐξόδων νὰ ἐπισκεφθοῦν καὶ νὰ γνωρίσουν τὰς Ἀθήνας ἀρχαιολογικῶς, ἐκπαιδευτικῶς καὶ βιομηχανικῶς καὶ νὰ παρακολουθήσουν σχολικὴν ἐργασίαν εἰς τὰ πρότυπα τοῦ Μαρασλείου καὶ τὸ Πειραματικὸν τοῦ Πανεπιστημίου! Οἱ διδάσκαλοι εἶναι ἀδύνατον νὰ λάβουν μέρος εἰς διδακτικὰς ἐκδρομὰς δι' ἰδίων τῶν ἐξόδων κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας. Θὰ εἶναι ἐξαιρετικὸν φαινόμενον τὸ ἀντίθετον καὶ ὄχι γενικόν».

Μετὰ συντόμους παρατηρήσεις καὶ τινων ἄλλων ἐκ τῶν κ. συνέδρων ὁ κ. Προέδρος κηρύσσει τὴν συζήτησιν λήξασαν καὶ συνοψίζει τὰ πορίσματα αὐτῆς ὡς ἀκολούθως:

Πάντες οἱ συνέδροι εἶναι σύμφωνοι εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ μετεκπαίδευσις θὰ ἡμπορῇ νὰ ἐπαφήνεται κατὰ μέγα μέρος εἰς αὐτοὺς τούτους τοὺς διδασκάλους, ἂν ἢ ἐν τοῖς Διδασκαλείοις παιδείας γίνεται ἀρτίως. Πρὸς τοῦτο τινὲς μὲν φρονοῦν, ὅτι πρέπει νὰ ἀδξηθοῦν τὰ ἔτη τῆς ἐν τοῖς Διδασκαλείοις μορφώσεως, ἄλλοι δὲ πάλιν, ὅτι πρέπει νὰ γίνωνται εἰς ταῦτα δεκτοὶ ἀπόφοιτοι τῶν Γυμνασίων, ἐκπαιδευόμενοι εἰς αὐτὰ ἐπὶ 2 ἢ καὶ 3 ἢ καὶ 4 ἔτη. Πάντες ἐπίσης εἶναι σύμφωνοι εἰς τοῦτο, ὅτι πρέπει νὰ γίνεται αἰσθητὰ ἐπιλογή τῶν εἰς τὰ Διδασκαλεῖα εἰσαγομένων καὶ ὅτι εἰς αὐτὰ πρέπει νὰ ὑπηρετῇ ἄριστον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως προσωπικὸν (Διευθυντής, καθηγηταὶ τῶν θεωρητικῶν καὶ τεχνικῶν μαθημάτων, δημοδιδάσκαλοι), ἐργαζόμενον κατὰ ἐνιαῖον σύστημα καὶ ἐπὶ τὸ πραγματικώτερον.

Σύμφωνον επίσης εὐρέθη τὸ συνέδριον εἰς τὸ ζήτημα, ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀπαιτεῖται μετεκπαίδευσις πρὸς μόρφωσιν τῶν ἀνωτέρων στελεχῶν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Τινὲς ἐκ τῶν συνέδρων εὐρίσκουν, ὅτι ἢ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον γινομένη σήμερον Πανεπιστημιακὴ μετεκπαίδευσις δύναται νὰ διατηρηθῇ, μεταρρυθμιζομένη μόνον ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον καὶ ἀξιοπονημένη κατὰ χρόνον, οἱ περισσότεροι δ' ὅμως φρονοῦν, ὅτι αὕτη πρέπει νὰ γίνεται εἰς ἴδια καθιδρύματα (Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας, Παιδαγωγικὰ Ἰνστιτούτα κ. ο. κ.), καταλλήλως πρὸς τοῦτο ὀργανούμενα.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀναπληρωτικὴν μετεκπαίδευσιν τοῦ λοιποῦ νῦν ἐν ὑπηρεσίᾳ προσωπικοῦ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τοῦ ἀποτελουμένου ἐκ πτυχιούχων Διδασκαλείων καὶ ἀπολυτηριούχων Γυμνασίου, προετάθησαν ποικίλα μέτρα, τὰ ὅποια δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνοψισθοῦν δι' ὀλίγων, δι' αὐτὸ δὲ καὶ θὰ ὑποβληθοῦν, ὅπως προετάθησαν, εἰς τὴν προϊσταμένην Ἀρχήν. Οὐχ ἦττον μερικὰ ἐκ τῶν μέτρων αὐτῶν, ὅπως ἢ μόρφωσις διὰ τῶν γενικῶν καὶ τῶν τοπικῶν συνεδρίων, καταλλήλως ὀργανουμένων, ἢ μόρφωσις διὰ τῆς παρακολουθήσεως τῆς ἐργασίας πειραματικῶν σχολείων, ἰδρυομένων ἐν ταῖς ἔδραις τῶν ἐπιθεωρήσεων, ἢ αὐτομόρφωσις διὰ τῆς καταλλήλως ὀργανουμένης καὶ ἐξελεγχομένης μελέτης καταλλήλων βιβλίων, ἢ μόρφωσις διὰ ταξιδίων ἀνὰ τὴν Ἑλληνικὴν πατρίδα καὶ διὰ σπουδῶν, ἰδίως ὁμαδικῶν, ἐν Ἑσπερίᾳ καὶ Ἀμερικῇ, ἐθεωρήθησαν ἀπὸ τὸ συνέδριον, ὅτι ἔχουν μόνιμον ἐπιμορφωτικὴν ἀξίαν, πρέπει δὲ δι' αὐτὸ νὰ ἐφαρμόζωνται κανονικῶς καὶ ἀνελλιπῶς προκειμένου περὶ πάντων τῶν διδασκάλων καὶ δὴ καὶ τῶν τυχόντων ἀριτίας ἐν τοῖς Διδασκαλείοις παιδεύσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν νῦν γενομένην γεωργικὴν μετεκπαίδευσιν, τινὲς μὲν ἐκ τῶν κ. συνέδρων εὐρον αὐτὴν σκόπιμον, οἱ πλείστοι δ' ὅμως ὑπεστήριξαν, ὅτι δὲν ἀπέφερον ἀποτελέσματα, ὅτι δὲ διὰ τὴν γεωργικὴν μόρφωσιν τῶν διδασκάλων ἀρκεῖ ἢ ἐν τοῖς Διδα-

σκαλείους παρεχομένη γεωπονική εκπαίδευσις, συμπληρουμένη τὸ μὲν διὰ καταλλήλου ἐπιμορφώσεως, παρεχομένης ὁμοῦ μετὰ τῆς λοιπῆς μετεκπαιδεύσεως τῶν διδασκάλων, τὸ δὲ καὶ ἰδίως διὰ τῆς αὐτομορφώσεως αὐτῶν.

Ὡς πρὸς τοὺς ἔχοντας τέλος κατώτερα προσόντα διδασκάλους τὸ συνέδριον εὐρέθη σύμφωνον, ὅτι οἱ μὲν νεώτεροι καὶ ἱκανώτεροι ἐξ αὐτῶν πρέπει νὰ τύχουν συστηματικῆς καὶ ἀναλόγου πρὸς τὰς δυνάμεις τῶν μετεκπαιδεύσεως, οἱ δὲ πρεσβύτεροι καὶ ἀνεπίδεκτοι βελτιώσεως πρέπει νὰ ἐξέλθουν τῆς ὑπηρεσίας, διευκολυνομένης ὑπὸ τοῦ Κράτους τῆς ἐξόδου αὐτῶν.

Τὸ Συνέδριον ἐγκρίνει τὴν ὡς ἄνωτέρω συνόψισιν τοῦ κ. Προέδρου, ὅστις ἔλυσε μετὰ τοῦτο τὴν συνεδρίαν.

5. Η ΠΕΜΠΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ.

5 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1930.

Τῆς συνεδρίας προεδρεύουν ὁ τακτικὸς Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου κ. Δημ. Ἰ. Λάμπας καὶ ἡ ἀναπληρώτρια κ. Μαρία Ἀμαριώτου, μέλος τοῦ Ἐ. Γ. Συμβουλίου.

Ὁ κ. Πρόεδρος, ἀφοῦ ὑπέμνησεν, ὅτι τὸ πρὸς σύζήτησιν θέμα τῆς προκειμένης συνεδρίας εἶναι : «Τὰ ἐπιβαλλόμενα ἐκ τῆς καθιερωθείσης μεικτῆς φοιτήσεως διοικητικά, παιδονομικά καὶ διδακτικά μέτρα», ἐκάλεσε διαδοχικῶς τοὺς 2 ἐπὶ τοῦ θέματος Εἰσηγητὰς, ἦτοι τοὺς Ἐπιθεωρητὰς Εὐρυτανίας κ. Κωνσταντ. Δραγώτην καὶ Ἡρακλεῖον κ. Ἰωάνν. Σταυρακάκην, ὅπως ἀνακοινώσουν τὰς εἰσηγήσεις των.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Εὐρυτανίας κ. Κωνσταντ. Δραγώτης εἰσηγεῖται τὰ ἀκόλουθα :

«Ἡ συνεκπαίδευσις ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν, καθιερωμένη ἀνεκαθεν ἀπὸ οικονομικὰς καὶ τεχνικὰς ἀνάγκας εἰς τὰ 3)4 τοῦ πλη-

θυσμοῦ τῆς χώρας μας, ἐγενεκέυθη μὲ τὸν περυσινὸν Νόμον 4397 «περὶ στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως», ἐπεκταθεῖσα καὶ εἰς τοὺς ἀστικoὺς πληθυσμοὺς μὲ τὴν θεωρητικὴν βέβαια βάσιν, ὅτι ἡ συνεκπαίδευσις αὕτη εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος τῆς ἀγωγῆς τοῦ λαοῦ μας καὶ εἰς τὴν ἀγροτικὴν καὶ εἰς τὴν ἀστικὴν του κατάστασιν. Ἐπάνω εἰς τὴν θεωρητικὴν αὐτὴν βάσιν τὸ θέμα μας, ὅπως διατυπώνεται, δὲν ζητεῖ συζήτησιν καὶ εἶναι φανερόν, ὅτι, ἐφόσον ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς εἶναι νὰ ζοῦν μαζύ, νὰ συνεργάζωνται καὶ νὰ μοιράζωνται τοὺς κόπους καὶ τὰ βάρη, ὅπως καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς, εἶναι πολὺ καλόν, εἶναι συμφέρον καὶ διὰ τοὺς δύο νὰ γνωρισθοῦν ἀπὸ μικροί, νὰ συνειθίσουν εἰς τὴν ἀναπόφευκτον συνεργασίαν των, νὰ προπαρασκευασθοῦν εἰς ἓνα ἐξευγενισμένον ἀνταγωνισμόν, νὰ ἀσκηθοῦν εἰς μίαν δικαίαν ἐκτίμησιν τῶν φυσικῶν ἱκανοτήτων ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου. Καὶ μέχρις ἐδῶ τὰ πράγματα εἶναι πολὺ ὁμαλά. Ἀπὸ μίαν κατάλληλον συνεκπαίδευσιν δὲν ἠμπορεῖ παρὰ νὰ περιμένη κανεὶς τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα μαζὺ μὲ τὴν ἐλάττωσιν τῆς πνευματικῆς ἀποστάσεως τῶν δύο φύλων θὰ ὀδηγήσουν καὶ εἰς τὴν πολλαχῶς παραγωγικὴν καὶ πολιτισμένην συμβίωσιν των. Χρειαίεται ὁμως προσοχῆ, διότι ἡ κατάλληλος συνεκπαίδευσις δὲν εἶναι τόσο ἀπλοῦν πρᾶγμα καὶ τὸ θέμα μας μᾶς κατατοπίζει εἰς μερικὰ εὐπαθῆ σημεῖα τῆς μεικτοποίησεως τῶν σχολείων, ζητοῦν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς κλιῆς των λειτουργίας τὴν ἐφαρμογὴν προληπτικῶν μέτρων, διοικητικῶν, παιδονομικῶν, διδασκτικῶν. Πολὺ ἀναγκαῖος κατατοπισμὸς. Διότι ἡ φύσις, ὅσον καὶ ἂν ἐμοίρασε μὲ ἀπαράμιλλον σοφίαν καὶ δικαιοσύνην καὶ εἰς τὰ δύο φύλα προτερήματα καὶ ἱκανότητας ἐξυπηρετικὰς τῶν ἀμοιβαίων των ἀναγκῶν, μὲ ἄλλην τόσῃν γεροντικὴν παραξενιάν, μὲ μοχθηρίαν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιπῆ κανεὶς, ἐφύτευσε πληθωρικὰ τὰ σπέρματα τῆς ἀμοιβαίας φθορᾶς εἰς τὴν ἄκαιρον καὶ ὑπερβολικὴν οἰκειότητά των. Ἀκριβῶς δὲ

ὁ κίνδυνος τῆς φθορᾶς αὐτῆς μεγαλωμένου ἀπὸ τὴν συνεργασίαν τῶν ποικίλων ἐγωϊστικῶν ἐνστίκτων, ποῦ ἐγκατέσπειραν εἰς τὴν ἀνθρώπινον ὑπόστασιν ἢ αὐτοσυντηρησία, ἐγέννησε μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν τὰς γνωστὰς κοινωνικὰς συνθήκας καὶ δεσμεύσεις εἰς τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις τῶν φύλων, ποῦ φέρονται μὲ τὸ εὐβλαβητικὸν ὄνομα τῶν «χρηστῶν ἠθῶν». Προληπτικὸν τοῦ ἐκφυλισμοῦ καὶ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν κοινωνιῶν τὰ χρηστὰ ἦθη! Ἡ ἀγωγή, περιλαμβάνουσα εἰς τὸν σκοπὸν τῆς, ὡσὰν ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα κεφάλαια αὐτοῦ, τὴν καλλιέργειαν καὶ συντήρησιν τῶν χρηστῶν ἠθῶν, δὲν ἔμπορεῖ παρὰ νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐπάνω εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς οἰκειότητος αὐτῆς, ποῦ κατεργάζεται ἢ συνεκπαίδευσις, ὥστε νὰ μὴ ὑπερβῇ αὕτη τὰ ἐπιτρεπόμενα ὄρια, νὰ μὴ γίνῃ ὑπερβολικὴ. Ἄλλὰ ποῦ ἔγκειται ἡ ὑπερβολὴ αὐτή; Ποῦ ἄλλοῦ παρὰ εἰς τὸ πρόωρον ξύπνημα ὄλων ἐκείνων τῶν ὁρμῶν, ποῦ κατευθύνονται εἰς τὴν σαρκικὴν ἔλξιν τῶν φύλων καὶ εἰς τὴν γοργὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὁρμῶν αὐτῶν διὰ τοῦ ἀπεριορίστου συγχρωτισμοῦ καὶ τῆς ἀτροφίας τοῦ συναισθήματος τῆς αἰδοῦς. Ἡ ἔμφυτος ἐμφάνισις τοῦ συναισθήματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἴτε φυσικὴ εἶναι αὕτη, εἴτε προέκυψεν ἀπὸ μακροαίωνας συνθήκας τῆς ζωῆς του, δεικνύει τὴν ἐξαίρετον φυσιολογικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀξίαν του. Τὸ σχολεῖον ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τὸ περιφρουρῇ καὶ νὰ τὸ ἐξευγενίσῃ μὲ τὴν μεγαλυτέραν στοργὴν, ὡς τὸν ἀρογογωνιαῖον λίθον τοῦ ἠθικοῦ οἰκοδομήματος τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑγείας αὐτῆς. Οἰκειότης μεταξὺ ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν, ἀλλ' οἰκειότης ἐντροπαλή! Μάτι ἄγρυπνον καὶ ἐπιτιμητικὸν εἰς κάθε ἀδιάντροπον ἐκδήλωσιν! Τέτοιαις ἐκδηλώσεσις ἔμπορεῖ νὰ συναντήσῃ κανεὶς καὶ εἰς τὰ πιὸ μικρὰ παιδάκια καί, μολονότι εἶναι ἄκακοι καθ' ἑαυτάς, πρέπει νὰ τὰ προσέχη. Ἡ ἔντονος περιέργειά των ὀδηγεῖ τὰ χεράκια των παντοῦ. Αἱ μορφολογικαὶ διαφοραὶ εἰς τὸ σῶμα τῶν δύο φύλων ἐκλύουν τὴν προσοχὴν των καὶ εἶναι ὄχι πολὺ σπάνιον τὸ θέαμα

μικρῶν παιδιῶν, πού σπεύδουν νὰ περιεργασθοῦν μὲ τὰ μάτια καὶ μὲ τὰ χέρια τὰς γεννητικὰς χώρας ἑτεροφύλων συνομηλίκων των ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ἀπροσέκτου κινήσεώς των, ἐνὸς πεισίματος, μιᾶς ἀνυπόπτου στάσεως. Ἡ περιέργεια βέβαια αὐτὴ κανένα ἀπολύτως ἄμεσον κίνδυνον δὲν ἐγκυμονεῖ, ἀλλὰ χαλαρώνει τὸ συναίσθημα τῆς αἰδοῦς. Καὶ δὲν χρειάζεται νὰ ἐπαναληφθοῦν παραπολλὰ παρόμοιαι περιπτώσεις, διὰ νὰ γίνῃ ἡ χαλάρωσις αἰσθητῆ, ἀφήνουσα ἀνεμπόδιστον εἰς τὰς μεγαλυτέρας ἡλικίας τὴν σωματοφθόρον καὶ ψυχοφθόρον λαγνείαν. Ὅχι λοιπὸν διὰ τὴν προσβολὴν τῶν χρηστῶν ἡθῶν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ παιδονομικὴ ἐπαγρύπνησις καὶ εἰς τὰς μικρὰς ἀκόμη τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἀλλὰ διὰ τὴν προστασίαν καὶ τὴν τόνωσιν τοῦ ἀνασχετικοῦ αὐτοῦ συναισθήματος πάσης παρεκτροπῆς τῶν ὠριμωτέρων ἡλικιῶν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ συναισθήματος τῆς αἰδοῦς. Τὸ πρᾶγμα διαφέρει εἰς τὰς μεγαλυτέρας τάξεις, ὅπου τὰ παιδιὰ προσεγγίζουν ἢ ἐπάτησαν τὸ κατώφλιον τῆς ἡβῆς. Ἐκεῖ ὑπάρχει οὐσιαστικώτερος ὁ κίνδυνος, ὅχι ἀπλῶς τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὰ χρηστὰ ἡθῆ, ἀλλὰ καὶ σοβαρᾶς ἀναστατώσεως τοῦ φυσιολογικοῦ ρεύματος τῆς σωματικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεώς των. Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ἡ Φυσιολογία, ἓνα μικρὸν ποσοστὸν 7—8ο]ο τῶν κοριτσιῶν παρουσιάζουν τὰ συμπτώματα τῆς γενικῆς ὠριμότητος ἤδη ἀπὸ τὸ ἐνδέκατον ἔτος. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 12ου καὶ 13ου τὸ ποσοστὸν αὐτὸ αὐξάνει ἀρκετὰ καὶ ἀρχομένου τοῦ 14ου ἔτους τὰ 30—35ο]ο τῶν κοριτσιῶν ἔχουν εἰς ἐνέργειαν τὴν ἔμμηνον ροὴν των μὲ τὰς συμπαρομαρτούσας ἀνησυχίας. Ἐχομεν λοιπὸν μίαν ἐστίαν ὅχι εὐκαταφρόνητον καὶ εἰς τὴν Δ' ἀκόμη τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ, ἀλλὰ θετικώτατα εἰς τὴν Ε' καὶ ΣΤ', πού ἡμπορεῖ νὰ παρασκευάσῃ μίαν ζύμην ἡθικῶν ἀταξιῶν μέσα εἰς τὸ μαθητικὸν ὕλικὸν ἀρκετὰ ἐκφυλιστικὴν ὄχι μόνον τοῦ ἡθους του, ἀλλὰ καὶ τῆς ὀργανικῆς του ἀριότητος. Προλαμβάνω ἐνδεχομένας διαμαρτυρίας. «Μὰ ἂν εἶναι τόσον ἐπι-

κίνδυνος ἔστι τὰ ὀλίγα κορίτσια τῶν ἀνωτέρων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ μὲ τὴν ἔμμηνον ροήν των, τότε πῶς πρέπει νὰ θεωρησώμεν ὁλόκληρον τὸ περιβάλλον τῶν ἀνωτέρων σχολείων, ὅπου εἶναι ἐνεργὸς ὄχι μόνον εἰς ὅλα τὰ κορίτσια ἢ ἔμμηνος ροή, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἀγόρια ἢ σπερματογονία; Εἰς τὸ Δημοτικὸν τοὐλάχιστον κοιμᾶται ἀκόμη ὁ ὄργανισμὸς τῶν ἀγοριῶν, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ ἴβη παρουσιάζεται εἰς αὐτὰ 1]2 — 2]2 χρόνια ἀργότερα ἢ εἰς τὰ κορίτσια». "Ὅτι βεβαίως εἶναι πῶς σοβαρὰ τὰ πράγματα εἰς τὴν Μέσσην Ἐκπαίδευσιν, εἶναι ἀναμφισβήτητον καὶ ὅτι ἡ εὐθύνη τοῦ προσωπικοῦ, εἰς ἔκτασιν τοὐλάχιστον, ἀν μὴ εἰς βάθος, εἶναι ἐκεῖ περισσότερον ἀπαιτητικὴ, εἶναι φανερόν. "Ἄς μὴν παίρνωμεν ὅμως τὴν ἴβην μόνον ἀπὸ τὴν ἀδύνατον πλευρὰν της. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν δὲν ἀρτιώνεται μόνον ἡ γεννητικὴ ἰκανότης τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν εἶναι μόνον οἱ γενετήσιοι ἐρεθισμοί, ποὺ ἀνακύπτουν διὰ τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς ἀρτιώσεως ταύτης, ἀλλ' ὅλοι οἱ ζωογόνοι ἀδένες τοῦ ὄργανισμοῦ μὲ τὰς εἰδικὰς των λειτουργίας εὐρίσκονται εἰς πυρετώδη δραστηριότητα, διὰ νὰ ἀρτιώσουν τὴν γενικὴν ἰκανότητα τοῦ ἀτόμου, ἔξασφαλίζοντες τὴν εὐρυθμίαν καὶ σταθερότητα τῶν μερικωτέρων λειτουργιῶν τοῦ ὄργανισμοῦ τοῦ σωματικῶν, διανοητικῶν, συναισθηματικῶν. "Ὁ ἔφηβος, ἀρσενικὸς ἢ θηλυκὸς ἀδιάφορον, δὲν γεννοβολᾷ μόνον μετὰ σχετικῆς ἀσφαλείας, ἀλλὰ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀσφαλείας καὶ οἰκονομίας χρησιμοποιοεῖ καὶ τὸ μυϊκὸν του σύστημα καὶ διανοεῖται ὁμοίως μετὰ περισσοτέρας ἀσφαλείας καὶ ἡ βούλησίς του ἔχει διαμορφωθῆ ἐπὶ τὸ λογικώτερον καὶ σταθερώτερον. Εἶναι δυσκολώτερον νὰ κυριαρχήσῃ εἰς αὐτὸν μία ὄργανικὴ του λειτουργία εἰς βάρος τῶν λοιπῶν. "Ἐχει τὴν ἰκανότητα νὰ τηρήσῃ κάποιαν ἰσορροπίαν μεταξὺ τῶν βιολογικῶν του ἀναγκῶν καὶ διεκδικήσεών. Εἶναι ἀνθεκτικώτερος εἰς τοὺς πειρασμούς.

Τοιαύτη ικανότης δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ στάδιον τῆς προεφηβίας.
Ἡ δημιουργία κατ' αὐτὸ τεχνητῶν ἐρεθισμῶν εἰς τὰ ἄωρα ἀκόμη
παῖδι ἀπὸ τὰς περιπαθεῖς προκλήσεις τῶν πρωίμως ἀναπτυχθει-
σῶν ἢ ἐκφύλων συμμαθητριῶν ἢ συμμαθητῶν των δι' ἐπιτηδείων
κινήσεων, προστριβῶν, ἄκκισμων, βλεμμάτων κ.τ.λ. εἶναι πιθανόν,
ὅτι θὰ ἐκβιάσουν τὴν εἰδικὴν λειτουργίαν τῶν γεννητικῶν ἀδένων
μὲ τὴν ἐσπευσμένην καὶ ἐντατικὴν παροχέτευσιν εἰς αὐτοὺς τῶν
ζωογόνων παρασκευασμάτων τῶν ἄλλων ἀδένων καὶ θὰ καταπιέ-
σουν οὕτω τὴν λειτουργίαν τῶν λοιπῶν σωματικῶν ὀργάνων ἐπὶ
ζημίᾳ τῆς γενικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ὄργανισμοῦ καὶ εἰδικώτερον
τῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν αὐτοῦ ὡς λεπτοφρεστέρων. Εἶναι
γνωστὴ ἡ σημασία, ποῦ ἀποδίδεται εἰς τὸ γενικὸν ἔργον τῶν ἀδέ-
νων τούτων, μὴδὲ καὶ τῶν γεννητικῶν ἐξαιρουμένων, διὰ τὸν σχη-
ματισμὸν καὶ τὴν τελειοποίησιν ὄλων τῶν εἰδικῶν συστημάτων τοῦ
ὄργανισμοῦ (ὄστεικοῦ, μυϊκοῦ, νευρικοῦ, ἀναπνευστικοῦ, πεπτικοῦ,
κυκλοφορικοῦ κ. τ. λ.). Φαντάζεσθε δὲ τὴν ζημίαν ἀπὸ μίαν πρόωρον
καὶ ἀποκλειστικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν προϊόντων των εἰς τὴν
ἐσπευσμένην οἰκοδομίαν τῆς γεννητικῆς λειτουργίας, ἡ ὁποία εἰς
τὸ τέλος καταντᾷ νὰ ξεχαρβαλωθῇ καὶ ἡ ἴδια ἀπὸ τὴν πρόωρον
καὶ ἔντονον δραστηριότητά της. Ὁμολογουμένως εἶναι πολὺ πιὸ δύ-
σκολον νὰ ἐξυπνήσουν αἱ γενετήσιοι ὄρμαι εἰς τὸ δωδεκαετὲς μει-
ράκιον παρὰ εἰς τὸν ἔφηβον, ἀλλ' ἐὰν ἐξυπνήσουν, εἶναι πολὺ
πλέον ἀσύδοτοι καὶ ὀλέθριοι. Ἰσχυρίζομαι δέ, ὅτι διὰ τὴν ὑπόλη-
ψιν τοῦ σχολείου γενικῶς εἶναι πολὺ μικρότερον τὸ πλῆγμα νὰ
ἐμφανισθῇ μία 17ετις μαθήτριά του μὲ τὰ συμπτώματα τῆς ἐγκυ-
μοσύνης ἀπὸ ἀνεπαρκῆ ἐπιτήρησιν τῶν σχέσεών της μὲ τοὺς ἄρρε-
νας συμμαθητάς της, παρὰ ἕνας δωδεκαετὲς μαθητῆκόσ του μὲ τὰ
συμπτώματα τῆς ἀποχαυνώσεως καὶ τῆς σωματικῆς ἀποστραγγίσεως
ἀπὸ τὴν ὑπέρομετρον οἰκειότητα πρὸς ἡβαζούσας συμμαθητρίας του.
Διὰ πάντα ταῦτα, χωρὶς νὰ φρονῶ, ὅτι πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν

ἔξω ἀπὸ τὴν συνεκπαίδευσιν τὴν ἑξημέρωσιν τῶν σχέσεων τῶν δύο φύλων, ἀποδίδω ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὴν παιδονομίαν τῶν μεικτῶν σχολείων καὶ προτείνω :

1) Νὰ μὴ μένουν ἐλεύθερα εἰς τὴν συναναστροφὴν καὶ συνεργασίαν των μέσα εἰς τὸ σχολεῖον τὰ ἀγόρια μὲ τὰ κορίτσια χωρὶς τὴν ἀδιάλειπτον παρουσίαν ἑνὸς διδασκάλου.

2) Ἐὰν αἱ ἀνάγκαι τοῦ σχολείου ἐμποδίζουν τὸν διδάσκαλον νὰ εἶναι μαζί των καθ' ὅλα τὰ διαλείμματα, καθὼς καὶ κατὰ τὰς συγκεντρώσεις τῶν μαθητῶν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ μονοτάξια σχολεῖα, νὰ ὑπάρχουν ξεχωριστοὶ χῶροι διὰ τὰ διαλείμματα καὶ τὰς συγκεντρώσεις αὐτὰς ἑκατέρου τῶν φύλων.

3) Νὰ ὑπάρχουν ἀπαραιτήτως ξεχωριστὰ ἀποχωρητήρια, ὅπως πολὺ σωστὰ ὑπέδειξε σχετικῆ ἐγκύκλιος τοῦ Ἑπουργείου, καὶ μάλιστα εἰς ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων καὶ μὲ ἀποκεκρυμμένας τὰς εἰσόδους των.

4) Κατὰ τὰς ἱναγκαίας συναντήσεις καὶ συνεργασίας τῶν φύλων,—διότι πρέπει ἀπαραιτήτως ὄχι νὰ ἐπιτρέπονται, ἀλλὰ καὶ νὰ παρασκευάζονται τοιαῦτα ἐλεύθερα συναντήσεις καὶ συνεργασίαι, ἂν πρόκειται νὰ ἐπωφεληθῶμεν τὰ ἀγαθὰ τῆς συνεκπαίδευσως—νὰ ἐλέγχεται καὶ τιμωρῆται αὐστηρῶς καὶ ἐπιμόνως κάθε ἀναίδης ἐκδήλωσις (ἄπρεπεις χειρονομίαι, ἄσεμνοι κινήσεις, τσιμπήματα, χυδαιολογίαι κ. τ. λ.).

5) Νὰ μένουν δοκιμαστικῶς ἀχρησιμοποίητοι εἰς περιπτώσεις καὶ ρόλους τιμητικῶς καὶ ἐπιδεικτικῶς οἱ κατ' ἐπανάληψιν σκανδαλοποιοὶ μαθηταὶ ἢ μαθήτριά, οἱ δὲ ἀθεραπύτως ἀναίσχυντοι ν' ἀποπέμπωνται ἐντελῶς ἀπὸ τὸ σχολεῖον καὶ ὄχι νὰ ἀπομονοῦνται.

6) Νὰ ἐπιδεικνύονται εὐνοια καὶ τιμητικαὶ διακρίσεις εἰς τοὺς χρηστοὺς τὸ ἦθος μαθητὰς καὶ τὰς σεμνὰς μαθητριάς ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπιτηδεότητος καὶ τῆς προόδου των εἰς τὰ μαθήματα.

7) Νὰ χρησιμοποιηται ἡ τακτικὴ ἐργασία ὡς ἀντίδοτον κατὰ τῶν σαρκικῶν ἀνησυχιῶν τῶν προῶρως ἠβραζόντων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν διὰ συγχωτέρου πως ἐλέγχου εἰς τούτους τῶν γραπτῶν καὶ χειροτεχνικῶν τῶν ἐργασιῶν, χωρὶς ὅμως ἐκζητήσεις ἀκαίρων ταπεινώσεων καὶ προπηλακισμῶν, οὐδὲ καὶ ὑπόνοιαν αὐτῶν, ὅτι ὁ ἔλεγχος οὗτος εἶναι ἐσκεμμένος καὶ συστηματικὸς.

8) Διὰ τὰς ἐργασίας τοῦ σχολικοῦ κήπου καὶ τὰς γυμναστικὰς ἀσκήσεις καλὸν εἶναι νὰ χρησιμοποιοῦνται ὁμοίομορφες μπλοῦζες, ἰδίως ἀπὸ τὰ κορίτσια, μακρύτερες ἀπὸ τὰ φορέματά των. Ὅλα ὅμως αὐτὰ τὰ μέτρα καὶ ὅσα ἄλλα προτείνουν ἄλλοι κύριοι, πρέπει νὰ λαμβάνονται μετὰ λεπτότητος καὶ νὰ εἶναι ἐπίκαιρα, νὰ ἀποφεύγεται δὲ ἡ πρόκλησις θυροῦβου, ὅταν δὲν εἶναι ἐμφανὴς ἢ ἐξηκριβωμένη μία παρεκτροπή. Ἰδίως δὲ πρέπει νὰ ἀπαγορευῶνται αἱ διὰ λογαριασμὸν ἄλλων καταγγελίαι χυδαίων παρεκτροπῶν καὶ μόνον οἱ ὑφιστάμενοι τὰς παρεκτροπὰς ταύτας νὰ ἐπιτρέπεται νὰ τὰς καταγγέλλουν. Ἡ προκατάληψις, ἡ συστηματικὴ δυσπιστία καὶ οἱ ἐξεζητημένοι ἔλεγχοι πολὺ περισσότερο ὑποβάλλουν παρὰ μαιταιῶνουν τὰς ἀθεμίτους σχέσεις. Καὶ ὅσον ἀξιοκατάκριτοι εἶναι οἱ διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ πρόσχημα τοῦ φιλελευθερισμοῦ ἀφήνουν τὰ ἀνύποπτα παιδάκια εἰς τὴν διάκρισιν τῆς ἀσημοσύνης καὶ τῆς ἀναισχυντίας, ἄλλο τόσον εἶναι καὶ αὐτοί, πού διὰ ψύλλου πῆδημα ἐννοοῦν νὰ στήνουν δικαστήριον μεταφέροντες μέσα εἰς τὸ σχολεῖον τὸ «κοτσομπολιό» καὶ τὰ σπερμολογήματα τῆς γειτονιάς.

Καὶ τώρα ἐρχόμεθα εἰς τὸ δεύτερον κεφάλαιον τῶν διοικητικῶν μέτρων, πού ἀφοροῦν εἰς τὴν ποιότητα καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τῶν διδασκάλων τῆς συνεκπαιδεύσεως πού ἐπιβάλλεται νὰ εἶναι ὄχι ἀπὸ ἐκείνους «πού διδάσκουνε καὶ νόμο δὲν κρατοῦνε». Διότι δὲν εἶναι μόνον τὸ μαθητικὸν ἐπίπεδον, ὅπου ἐγκυμονοῦνται οἱ κίνδυνοι τῆς ὑπερβολικῆς οἰκειότητος μεταξὺ τῶν φύλων. Πάρα

πολλὰς φορὰς τὸ σύνθημα τῶν φυλετικῶν παροξυσμῶν δίδεται ἀπὸ τὰ ἀνώτερα ἐπίπεδα. Ὁ δάσκαλος μὲ τὴ δασκάλα. Ἡ δασκάλα μὲ τοὺς οἰκογενειακοὺς φίλους, καμὶὰ φορὰ καὶ μὲ τὸν ἐξυπνοῦλη μαθητᾶκο. Ὁ δάσκαλος μὲ τὴ ζουμερὴ μαθητρία. Χαριεντισμοὶ χονδροειδέστατοι ἐμπρὸς εἰς τὰ παιδιά. Ξεμπράτσωμα καὶ ξεστήθωμα ἀναίσχυντο. Κινήματα καφφωδεῖον. Χαχανίσματα καὶ κατόπιν μελαγχολία ἢ τσακωμοί. Ραβασάκια τοῦ κ. Σταθμάρχου ἢ τῆς Προεδροπούλας μὲ ταχυδρομοὺς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοὺς μαθητάς. Ὅλα αὐτὰ παρακολουθοῦνται ἀπὸ τὰ παιδιά μὲ ἐντεταμένην περιέργειαν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀριστοτεχνικὴν προφύλαξιν, καταντοῦν δὲ εἰς δοκιμὰς μιμήσεως καὶ ἀναπαραστάσεως αὐτόχρομα καλλιτεχνικὰς μέσα εἰς τοὺς μαθητικοὺς κύκλους. Θὰ ἠμποροῦσα νὰ ὑπενθυμίσω καὶ τὸν αὐστηρότατον ἔλεγχον τῆς δασκάλας ἀπὸ τὸν Ἐπιθεωρητὴν μέσα εἰς τὸ γραφεῖον. Ἄν εἶναι σωστὸν αὐτό, ἀφίνω νὰ τὸ κρίνουν ἄλλοι ἀρμόδιώτεροι ἀπὸ ἐμέ. Ἀπὸ τὰς παρεκτροπὰς ὅμως τῶν διδασκάλων τὸ μόλυσμα εἶναι ἄμεσον καὶ κάθε παιδονομικὸν μέτρον εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν εἶναι ἄχρηστον. Ὅσον μάλιστα πῶς αὐστηρὸν εἶναι, τόσον ζωηρεύει τὰς φιλελευθέρως διαθέσεις τῶν μαθητῶν. Χρειάζεται ἐγχείρησις ριζικώτερα. Ὁ ἀσυνείδητος διδάσκαλος εἴτε ἀρσενικός, εἴτε θηλυκὸς πρέπει νὰ ἀπομακρυνθῆ. Ἀκόμη πῶς φρόνιμον θὰ ἦτο, ἂν εἶχε προνοηθῆ νὰ μὴ συνυπηρετοῦν εἰς τὸ αὐτὸ σχολεῖον ἢ νὰ μὴ ὑπηρετοῦν μόνον εἰς ἀπόκεντρον μεικτὸν σχολεῖον διδάσκαλοι ὑποπτοὶ ἐρωτικῶν ἀταξιῶν. Ἀλλὰ μήπως ἠμπορεῖ νὰ διακρίνη κανεὶς εὐκόλα τοὺς ὑπόπτους; Δὲν εἶναι πάντοτε οἱ ἀνύπανδροι καὶ αἱ ἀνύπανδροι οἱ πῶς θερμοῖμοι εἰς τὴν προνομιούχον αὐτὴν γῆν, ὅπου ἀνθεῖ φαιδρὰ ἢ πορτοκαλέα. Χρειάζεται προσοχή, ὅπως μὴ θίξωμεν τὴν φιλοτιμίαν σεμνῶν νέων καὶ νεανίδων, πῶς τὸ μόνον τῶν ἐλάττωμα εἶναι, ὅτι εἶναι καλοκαμωμένοι καὶ εὐπαρουσίαστοι. Δὲν ἀποκλείεται βεβαίως πολλοὶ τέτοιοι νὰ εἶναι καὶ ἀσυνείδητοι, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε

τὸ εὐπαρουσίαστον τοῦ διδασκάλου εἶναι ἀγαθὸς ὄρος εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ σχολείου του. Δὲν διστάζω ὅμως νὰ καταδικάσω ὡς ἐπικινδύνως ὑποπτον τὴν ὑπερβολικὴν φιλαρέσκειαν. Τουαλέτται γαργαλιστικαὶ μὲ παραξένα ἑξαρτήματα, παρατάξεις προκλητικῶν κοσμημάτων, ἀηδεῖς καὶ κωμικοὶ χρωματισμοὶ τοῦ προσώπου δὲν ἔχουν καμίαν θέσιν μέσα εἰς τὸ σχολεῖον, εἰς τὸν τόπον αὐτὸν τῆς καθημερινῆς ἐργασίας τοῦ διδασκάλου. Καὶ ἐὰν δὲν ἀποτελοῦν σημαίας ἐπαναστατημένων σαρκῶν, ὅπως ἐγὼ πιστεύω, εἶναι δεῖγμα ματαιοδοξίας καὶ κατὰ τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς πληγῆς ὀφείλει νὰ ἐναντιωθῇ τὸ σχολεῖον καὶ νὰ τὴν ἐξοβελίσῃ πρῶτα ἀπὸ τὰ σπλάχνα του. Εἰς τὴν ἐργασίαν των οἱ ἄνθρωποι φοροῦν ἀπλᾶ φορέματα καὶ εἰς ὅποιον ἐργαστήριον ἢ γραφεῖον ἀντικρύσης μεγαλόφωνον τὴν φιλαρέσκειαν, περίμενε λίγη καὶ στραβὴ δουλειά. Ἀκόμη καὶ ἡ ἀτονία τοῦ αἰσθήματος τῆς καθαριότητος εἰς τοὺς μορφωμένους ἀνθρώπους εἶναι σημεῖον χαλαρῶν σχέσεων καὶ μὲ τὴν ἠθικὴν. Δυσπιστεῖτε πολὺ εἰς τοὺς λογιώτατους καὶ εἰς τὶς λογιώτατες, πού εἶναι ἀπ' ἔξω κούκλα καὶ ἀπὸ μέσα πανούκλα. Πιὸ μέσα των εἶναι πιθανώτατον, ὅτι θὰ ἐμφωλεύῃ ἢ ἀποσύνθεσις. Εἰς τοιαύτας ἀποσυντεθειμένας διδασκαλικὰς συνειδήσεις — δὲν θὰ παραξενευθῆτε βέβαια γιὰ τὸ δξύμωρον — ὁ Ἐπιθεωρητῆς δὲν πρέπει νὰ παραδώσῃ συνεργάτιδα τὴν ἄπλαστον κοπελίτσα, πού μὲ τόσην συγγίνησιν ἐπῆρε τὸν πρῶτον ὄρκον διορισμοῦ εἰς τὸ γραφεῖόν του ἢ τὸν ἀφελῆ δασκαλάκο, πού μὲ ἐνθουσιασμόν ἤκουσε, πῶς θὰ συννηρετῇ εἰς τὸ χωριὸ ἢ εἰς τὸ συνοικιακὸν σχολεῖόν του μὲ μίαν «πεπειραμένην συνάδελφον». Πολὺ περισσότερο δὲν πρέπει νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοιούτων διδασκάλων τὰ ἀσημάτιστα κοριτσόπουλα καὶ τ' ἀγόρια ἐνὸς μονοταξίου σχολείου, διὰ νὰ κατευθύνωνται ἀπὸ τὰς παραστρατημένας ὁρέξεις των αἰ φυλετικαῖ των σχέσεις. Ὅ,τι λοιπὸν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ εἶναι:

1) Νὰ προλαμβάνη τὴν τοποθέτησιν εἰς τὸ αὐτὸ σχολεῖον ἑτεροφύλλων διδασκάλων, ποὺ ἔχει λόγους νὰ φοβῆται, ὅτι θὰ καταστήσουν τὸ σχολεῖόν των θέατρον τῶν ἀσελγῶν ἀδυναμιῶν των.

2) Ν' ἀπομακρύνῃ ἀμέσως ἀπὸ τὰ ἀτυχήσαντα σχολεῖα τοὺς ἀσεβήσαντας πρὸς τὸ ἀξίωμα των σατύρους μέχρι τῆς λήψεως ὀριστικῶν καὶ παραδειγματικῶν μέτρων ἐναντίον των.

3) Νὰ ἐμπιστεύεται τὰς διευθύνσεις τῶν σχολείων εἰς ἀνθρώπους ἐξευγενισμένους μὲν, ὥστε νὰ μὴ ταλαιπωροῦν τὸ πρῶτον των, διδακτικὸν καὶ μαθητικόν, μὲ ἀκαίρους κερβερισμούς, ἀλλ' ὅχι καὶ ἀναισθητοὺς ἢ ἐπιπολαίους, ποὺ εὐρίσκουν ὅλα τὰ πράγματα φυσικά. Ὅτι δὲ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀρμοδιότητα τῶν προϊσταμένων ἀρχῶν, εἶναι:

4) Νὰ θεσπίσουν κάποιον ἔλεγχον εἰς τὴν περιβολὴν τῶν διδασκαλισσῶν καὶ τῶν μεγαλυτέρων μαθητριῶν ἐντὸς τοῦλάχιστον τῶν σχολείων, ὥστε νὰ λείψουν τὰ ἄσεμνα ὑποδείγματα μέσα εἰς τοὺς ναοὺς τῆς νοικοκυρεμένης ἀπλότητος καὶ τῆς παρθενικῆς αἰδημοσύνης, ὅπως πρέπει νὰ εἶναι τὰ σχολεῖα.

5) Νὰ καταστήσουν νομοθετικῶς οὐσιαστικωτέραν τὴν ἱεραρχίαν καὶ ἰδιαιτέρως τὸ ἀξίωμα τοῦ Διευθυντοῦ, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ κάποια σχέσις ἀμεσώτερως ἐξαρτήσεως εἰς τὸν ὑπηρεσιακὸν βίον τῶν συνεργοζομένων διδασκάλων εἰς μίαν μικροτέραν ὑπηρεσιακὴν μονάδα καὶ νὰ μὴν ἀνήκῃ μόνον εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν νὰ διευθετῆ ὅλα τὰ ζητήματα μίαν φορὰν τὸ ἔτος, ποὺ θὰ περνᾷ, καὶ ἂν περνᾷ ἀπὸ κάθε σχολεῖον. Ἐδημιουργήθη μία τέτοια ψυχολογία, ὥστε νὰ θεωρῆται ὡς ἡ μεγαλυτέρα προσβολὴ νὰ δεχθῆ ἕνας κατώτερος καὶ τὸν ἀπλούστερον ἔλεγχον, ἀκόμη καὶ μίαν σύστασιν ἀπὸ τὸν διευθυντὴν ἢ τὸν γυμνασιάρχην του ἐπάνω εἰς ὑπηρεσιακὰ του ἀστοχίματα. Αὐτὸ μερικοὶ τὸ θεωροῦν δημοκρατικὴν συνείδησιν. Ἐγὼ τὸ εὐρίσκω ἀπλῶς ὡς παραλίρημα.

6) Νὰ ἐξευρεθῆ ἓνας τρόπος νὰ παρέχεται περισσοτέρα ἄνεσις εἰς τὸ ἐποπτικὸν ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτό, διότι, ὅπως εἶναι σήμερον τὰ πράγματα, ὁ Ἐπιθεωρητὴς μόνον ἐκ τυχαίων περιστατικῶν ἠμπορεῖ νὰ λάβῃ ἀφορμὴν διὰ νὰ προσέξῃ εἰς τὴν ἠθικὴν ποιότητα τῶν διδασκάλων. Δὲν εἶναι φρόνι-
δον νὰ ζητῆ ἀποτόμως πληροφορίας ἢ νὰ ἐμπιστεύεται εἰς τὸν πρῶ-
τον τυχόντα τὰς ὑπονοίας του, διότι ἔτσι θὰ δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν εἰ-
τὴν ραδιουργίαν καὶ εἰς τὸ κοτσομπολιὸ νὰ ὀργιάσουν. Πρέπει νὰ
κατορθωθῆ νὰ μὴν εἶναι βιαστικός εἰς τὰ σχολεῖα ὅπου περνᾷ, διὰ
νὰ ἠμπορῆ νὰ ρίπτῃ ἐρευνητικὸν βλέμμα ὄχι μόνον εἰς τὸ τί
διδάσκει ὁ διδάσκαλος ἢ ἡ διδασκάλισσα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πῶς
παιδονομεῖ τὸ μαθητικὸν του ὕλικόν, πῶς χρησιμοποιεῖ τὰς σχέσεις
του μὲ τὰ παιδιά, ποῖα εἶναι ἡ ἠθικὴ του ἐπιρροὴ ἐπάνω εἰς αὐτά,
ὡς ἀντικρῦζεται ἡ ἠθικὴ του ὑπόστασις ἀπὸ τὴν κοινὴν γνῶμην
τῆς κοινωνίας, ὅπου ὑπηρετεῖ.

7) Νὰ ἐξασφαλισθοῦν αἱ προϋποθέσεις μιᾶς δραστηρίας καὶ
ψυχαγωγικῆς σχολικῆς ζωῆς, πὺν νὰ ἐλκύῃ ἀπολαυστικὰ τὴν διά-
θεσιν τῶν παιδιῶν καὶ νὰ τὴν ἀποτρέπῃ ἀπὸ τοὺς κυνησμούς. Τὸ
τελευταῖον αὐτὸ θὰ ἠμποροῦσα μᾶλλον νὰ τὸ κατατάξω εἰς τὰ
διδασκτικὰ μέτρα, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ὑπάρχουν αἱ προϋποθέσεις,
διὰ νὰ δημιουργήσῃ ὁ μέγχι τῆς στιγμῆς αὐτῆς Ἑλλήν διδάσκαλος
τέτοιαν ζωὴν. Αἱ σπανιώταται ἐξαιρέσεις δὲν ἐλαττώνουν τὴν
πίκραν μιᾶς θλιβερᾶς ἀληθείας. Διὰ μίαν δραστηρίαν σχολικὴν
ζωὴν μοῦ φαίνεται, πῶς εἶναι βασικά στοιχεῖα ὁ σχολικὸς κῆπος,
ἡ χειροτεχνικὴ αἶθουσα, ἡ παιδικὴ διασκέδασις. Ἐ, ὅλα αὐτὰ τὸ
σύγχρονον Ἰδιόμοτον μας τὰ ἀγνοεῖ, ἴσως εἰς μεγαλύτερον
βαθμὸν ἀπὸ ὅσον τὰ ἀγνοοῦσε τὸ παλαιὸν Διδασκαλεῖον. Ὅλα τὰ
βάθη του τὰ ἐρρίψαμεν εἰς τὸν πτωχὸν τὸν διδάσκαλον. Προσοχὴ
εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Παιδαγωγικὴν. Εἶναι ἀβοήθητος καὶ κατατρε-
γμένη τόσον, πὺν κοντεύει νὰ κατάντησῃ ἀνεδάφιστος. Ἐνας ἀφάν-

ταστος κλασικισμός και τώρα ακόμη την δέρνει. Λόγια περισπού-
δαστα διὰ σχολεῖον ἐργασίας. Λόγια διὰ σχολικᾶς κοινότητος. Λόγια
διὰ σχολικὴν ζωὴν. Λόγια, λόγια και μόνον λόγια! Αἱ κρίσεις μου
δὲν ἀφοροῦν τὰ πρόσωπα και δὲν πρέπει νὰ παρεξηγηθοῦν. Πη-
γαίνετε εἰς ὅποιονδήποτε Διδασκαλεῖον. Δὲν ἔπρεπε ὁ σχολικὸς
ἢ μᾶλλον οἱ σχολικοὶ του κῆποι νὰ εἶναι κοῦκλες; Δὲν ἔπρεπε τὸ
ἐργαστήριόν του νὰ εἶναι ἐλκυστικώτατον; Δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι
ἀπολαυστικώταται αἱ χορφαῖαι του και αἱ ἐνόργανοι συμφωνίαι του
μὲ τὰ χαριτωμένα σχολικὰ τραγούδια; Δὲν ἔπρεπε αἱ αἴθουσαι του
νὰ εἶναι διακοσμημένα με ὠραῖα πλαισιωμένα σκιστάκια σχολικῶν
σκηνῶν, ἔργα τῶν μαθητῶν του; Δὲν ἔπρεπε μὲ ἓνα λόγον τὸ
Διδασκαλεῖον νὰ εἶναι μία μεγαλογραφία, ἓνα ὑπόδειγμα, ἀπὸ τὸ
ὅποιον θὰ ἐμπνευσθῆ ὁ ἀπόφοιτός του, διὰ νὰ φτιάσῃ και τὸ
σχολεῖον τῆς συνοικίας του ἢ τοῦ χωριοῦ του; Σὲ τί λοιπὸν θὰ
ἀσχοληθῆ αὐτὴ ἢ μαθητικὴ κοινότης ἐνὸς δημοτικοῦ σχολείου
και σὲ ποῖα ἀσχολήματα θὰ περιστραφῆ ἢ σχολικὴ ζωὴ τῶν μαθη-
τῶν του; Μήπως θὰ κάμῃ τίποτε ἱστορικᾶς ἐρεῦνας ἢ τίποτε
ἐπιχειρήσεις ἐμπορικᾶς ἢ θὰ ὀργανώσῃ πρᾶκτορεῖα βιομηχανικά;
Ὅταν ὁ νεαρὸς δασκαλᾶκος βγαίῃ ἀπὸ τὸ Διδασκαλεῖον, χωρὶς νὰ
ἔχῃ ἰδέαν, τί τέρας εἶναι αὐτὸς ὁ σχολικὸς κῆπος, ὅταν παίρῃ τὸ
πτυχίον του, χωρὶς νὰ ἠμπορῆ νὰ σύρῃ μίαν σκόπιμον γραμμὴν
εἰς τὸ χαρτί, ὅταν δὲν ἠμπορῆ νὰ βάλῃ μίαν πρόκαν εἰς τὸ σαθρω-
μένον θρανίον του ἢ εἰς τὸ κουτσοτράπεζό του, νὰ μπαλολογήσῃ
μὲ φιλοκαλίαν ἓνα γεωγραφικὸν χάρτην, πὺ ἐφαγώθῃ εἰς τὲς
ἄκρες του, νὰ φτιάξῃ ἔστω μίαν χάρτινην κορνιζούλα διὰ τὸν
ταλαίπωρον Χριστόν, πὺ κρέμεται ἐμπρὸς εἰς τὰ παιδιὰ θεοσκό-
νιστος και σκεβρωμένος, ὅταν δὲν ἠξεύρῃ νὰ διδάξῃ ἓνα παιγνιδάκι
εἰς τὰ παιδιὰ, διότι δὲν ἔχει παίξει, ὅσον χρειάζεται, ὁ ἴδιος εἰς τὸ
Διδασκαλεῖον ἢ δὲν ἔχει ἰδῆ γυμναστὴν ἐμπρὸς του ἐκτὸς ἀπὸ τὸν
λοχίαν τῆς διμοιρίας του, ἂν ἔχῃ ὑπηρετήσῃ εἰς τὸν στρατόν, ὅταν

εἶναι ἀνίδεος ἀπὸ μουσικὴν ἢ κουτσόμαθε ἔτσι διὰ τὸν τύπον νὰ χλιμντρᾷ ἀπλῶς δυὸ τρία δὴθεν σχολικὰ τραγούδια, ὅταν ἕνας Λιευθунτης Λιδασκαλείου δὲν ἔχη τὰ μέσα, διὰ νὰ δώσῃ αὐτὰ τὰ ἐφόδια εἰς τοὺς τροφίμους του, ἀλλοίμονον δὲ καὶ ἂν εὐρίσκη ἐντελῶς δευτερεύοντα καὶ ἐπουσιώδη πράγματα τὰς δεξιότητας αὐτὰς διὰ τὸν καταρτισμὸν ἐνὸς νέου διδασκάλου, περιμένετε σοβαρὰ ἀπὸ διδάσκαλον τοιαύτης προελεύσεως, ἔστω καὶ ἂν εἶναι σοφώτατος εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ σχολείου ἐργασίας καὶ εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ παιδός, νὰ δημιουργήσῃ σχολικὴν ζωὴν σὲ παιδιὰ δημοτικοῦ σχολείου; Εἶναι ἀστείον καὶ νὰ συζητηται. Δι' αὐτὸ δὲν ἀποτείνομαι σήμερον εἰς τὸν διδάσπαλον, ἀλλὰ εἰς τὴν Πολιτείαν καὶ τῆς ἐπιστῶ τὴν προσοχὴν τώρα μάλιστα, ποὺ ἐγενίκευσε τὴν μεικτὴν ἐκπαίδευσιν, νὰ δημιουργήσῃ τὰς προϋποθέσεις τῆς σχολικῆς ζωῆς καὶ κυρίως τὴν σπουδαιότεραν, τὸν διδάσκαλον δηλαδὴ μὲ τὰς πλουσίας δεξιότητας καὶ ὅχι μὲ ἕναν ξηρὸν παιδαγωγικὸν σχλαστικισμὸν, διότι ἡ εὐθύμος καὶ δραστηρία σχολικὴ ζωὴ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ δραστικώτερα φάρμακα κατὰ τῶν ἐνδεχομένων σεξουαλικῶν μολύνσεων τῆς συνεκπαίδευσεως.

Καὶ τελειῶνω μὲ ὀλίγα λόγια διὰ τὰ διδακτικὰ προβλήματα, ποὺ γεννᾷ ἡ συνεκπαίδευσιν, καὶ διὰ τὰ μέτρα, μὲ τὰ ὁποῖα ἡμποροῦμεν νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὰ προβλήματα αὐτά. Ἐπεκράτησε τὰ τελευταῖα χρόνια ἕξ ἀφορμῆς τῶν λεπτομερεστάτων παιδαγωγικῶν καὶ καθόλου ψυχολογικῶν ἐρευνῶν ἡ θεωρητικὴ τάσις νὰ ἀποδίδεται ὑπερβολικὴ σημασίαι εἰς μικροδιαφορὰς τινὰς κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀναπτύξεως ἑκατέρου τῶν φύλων καὶ μάλιστα εἰς τὰς διαφορὰς, ποὺ παρουσιάζονται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν λειτουργιῶν. Εἰς τὴν χώραν μας δὲν ἔχουν γίνει μέχρι τῆς ὥρας τέτοιαι ἐκτεταμέναι ἐρευναι, διὰ νὰ ἡξεύρωμεν κάτι θετικὸν καὶ διὰ τὰ ἑλληνικὰ φύλα. Ἀπὸ ὅσα ὅμως ἔχω διαβάσει ἢ ἔχω ἀντιληφθῆ, δὲν εὐρίσχω ἀνησυχητικὰς τὰς διαφορὰς αὐτὰς διὰ τὸν διδά-

σκαλον τοῦ μεικτοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Προηγούνται ὀλίγον τὰ ἀγόρια εἰς τὴν ἀφαιρετικὴν ἱκανότητα τῆς διανοήσεως, ἐνῶ τὰ κορίτσια ὑπερτεροῦν εἰς τὴν δύναμιν τῆς μνήμης σχεδὸν μόνον κατὰ τὴν ἡλικίαν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἐνῶ ἀργότερα ὄχι. Ἐπίσης φαίνονται κάπως συναισθηματικώτερα τὰ κορίτσια ἀπὸ τὰ ἀγόρια. Ἐξ οὗ καὶ παρουσιάζουν ἰσχυροτέρας τάσεις εἰς τὴν ἐπίδειξιν, τὴν φιλαρέσκειαν, τὴν φιλοπρωτίαν. Εἰς τὸ σχολεῖον εἶναι ἀρετὰ φανερὰ κάποια δυσκολία εἰς τὰ κορίτσια νὰ μαθαίνουν τὴν Ἀριθμητικὴν των καί, ἂν μάλιστα δὲν γίνεται ἐπαρκῆς χοῆσις ἐποπτικῶν μέσων, ἢ ὑστέρησις των, εἶναι αἰσθητὴ, ὥστε ἠμπορεῖ νὰ ἀπαγορευθῆ ἕναν ἄπειρον διδάσκαλον. Ἐπίσης δυσκολεύονται κάπως περισσότερο τὰ κοριτσάκια ἀπὸ τὰ ἀγόρια καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν, διότι ἡ σύνδεσις τῶν γραμματικῶν φθόγγων μὲ τὰς ὀπτικὰς εἰκόνας τῶν γραμμάτων δὲν εἶναι ζήτημα ἀπλῆς συμμετοχῆς τῶν ἀντιστοιχῶν αἰσθήσεών των, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ κάποιαν συλλογιστικὴν εὐκίνησιν, πού τὰ κοριτσάκια τὴν ἀποκτιῶν μὲ περισσότεραν βραδύτητα παρὰ τὰ ἀγοράκια. Εἰς τὰ ἀποκεντρότερα μάλιστα χωριά, ὅπου εἶναι ἀκόμα σκλάβια κατὰ κανόνα ἡ γυναῖκα, ἢ δυσκίνησις αὐτὴ προέρχεται καὶ ἀπὸ πτωχείαν τοῦ παραστατικοῦ των κύκλου, διότι ὁ περιορισμὸς τῶν θηλυκῶν μέσα εἰς τὸ σπῆτι ἀρχίζει καὶ ἀπὸ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν. Ἀντιθέτως ὅμως ἀπὸ ὑπεροχὴν συναισθηματικὴν τὰ κορίτσια παρουσιάζονται ἐπιτηδειότερα εἰς τὴν αἰσθητικὴν ἀνάγνωσιν, εἰς τὰς ἀπαγγελίας, εἰς τὴν θρησκευτικὴν μυστικοπάθειαν, εἰς τὰς ἱστορικὰς περιπετείας. Ἐξαρτᾶται ὥσπόσον ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν πείραν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν, ἀκόμη δὲ καὶ ἀπὸ τὴν ἡλικίαν τοῦ διδασκάλου νὰ ἐνθουσιάζεται ἢ νὰ ἀπογοητεύεται ἀπὸ τὴν πρόοδον ἢ τὴν καθυστέρησιν εἰς αὐτὸν ἢ εἰς ἐκεῖνον τὸν κύκλον τῶν μαθημάτων τῶν μαθητῶν καὶ τῶν μαθητριῶν του. Ἐνας αἰσθηματικώτερος χαρακτηριστὴρ ἀφέσκει νὰ συνεργάζεται περισσότερο μὲ τὰ κορίτσια καὶ

μάλιστα καὶ εἰς τὰ οἰκειότερα πρὸς τὸν χαρακτῆρά των διδακτικὰ θέματα. Ἐνας διανοητικώτερος εὐχαριστότερον καὶ συνεπῶς καὶ συχνότερον συνεργάζεται μετὰ τὰ ἀγόρια. Αὐτοῦ δὲ κυρίως ἐγκείται κατὰ τὴν ἀντίληψίν μου ὁ κίνδυνος τῆς συνεκπαιδεύσεως— ἂν μπορῆ τοῦτο νὰ βαρύνῃ ἰδιαίτερος τὴν συνεκπαιδεύσειν— εἰς ἀδυναμίαν δηλ. τῶν διδασκάλων καὶ ὄχι εἰς τὰς διαφορὰς τῶν παιδιῶν λόγῳ τοῦ φύλου των. Αἱ ἀδυναμίαι αὗται συντελοῦν πρωτίστως νὰ μετῶνται μετὰ τὸ σταγονόμετρον ἢ πρόοδος τῶν ἀγοριῶν εἰς ἓνα σχολεῖον καὶ εἰς ἄλλο ἀντιθέτως νὰ μένουν πίσω τὰ κορίτσια. Χρειαζέται ὄχι μόνον προσοχή, ἀλλὰ καὶ κάποια θυσία ἀπὸ τὸν διδάσκαλον καὶ κάποια εὐσυνειδησία νὰ μὴν παίρῃ τὸν ἑαυτόν του πάντοτε ὡς μέτρον τῆς ἀξίας τῶν παιδιῶν. Κακόμοιρα παιδάκια, πόσες ἀμαρτίαι ἰδικές μας πληρώνετε καὶ μάλιστα πολλὰς φορὰς ἐν ὀνόματι τῆς δῆθεν ἐπιστήμης. Εἶδα κι' ἔπαθα σὲ κάποια σχολεῖα νὰ πείσω τοὺς διδασκάλους, ὅτι ἠμποροῦν νὰ μάθουν καὶ εἰς τὰ κορίτσια Ἀριθμητικὴν, καθὼς καὶ σὲ ἄλλα, ὅτι ἠμποροῦσαν νὰ μετέχουν ἐνεργότερον καὶ τὰ ἀγόρια εἰς τὴν ἑορταστικὴν κίνησιν τοῦ σχολεῖου των. Κάποτε μάλιστα ἠναγκάσθην νὰ φανερώσω τὴν ἀπαρέσκευάν μου καὶ σὲ κάποιον φίλτατόν μου Γυμνασιάρχην, διότι εἰς ἐπανειλημμένας ἑορτὰς τοῦ Γυμνασίου του παρουσιάζετο τὸ θέαμα φουστανελλοφορούντων κοριτσιῶν, ποὺ ξιφουλκοῦσαν, ἐνῶ τὰ ἀγόρια ἔχασκαν δίπλα των, ἀποθανυμάζοντα τὴν ἀνδρείαν τῶν συμμαθητριῶν των. «Μά, κ. Γυμνασιάρχα, δὲν σᾶς φαίνεται ὀλίγον κωμικὸ τὸ θέαμα αὐτό; Δὲν ἠμπορούσαμεν τοῦλάχιστον οὔτε τὸν ἔθνικὸν ὕμνον ν' ἀκούσωμε ἀπὸ τοὺς ἀρρενωποὺς λάρυνγας τῶν σφριγηλῶν ἐφήβων σας;— Τί νὰ σοῦ κάμω, βρὲ παιδί μου, οἱ οἰκεῖοι καθηγηταί, ποὺ πρωτοστατοῦν, εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἑορτῶν αὐτῶν, μὲ βεβαιώνουν, ὅτι τὰ παιδιά εἶναι τοῦβλα σ' αὐτὲς τίς δουλιές!», ἦταν ἡ ἀπάντησις του. Ἀργότερα ἐπληροφοροῦμην, ὅτι καὶ κατὰ τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις τοῦ Γυμνασίου αὐτοῦ τὰ ἀριστεῖα τὰ ἐκέρ-

δισαν δύο μαθήτριάι, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐφιλοδογήθησαν δι' αὐτὸ μὲ κάποιαν ὑποτροφίαν τοῦ δήμου των, πρακειμένου νὰ συνεχίσουν τὰς σπουδὰς των εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Φαίνεται, ὅτι τὰ ἀγόρια παρέμειναν τοῦβλα καὶ εἰς τὸν Θουκυδίδην καὶ εἰς τὴν Τριγωνομετρίαν.

Ἐπανέρχομαι εἰς τὸ σχολεῖόν μας καὶ ἀναφέρω ἀκόμη τὴν ἀνάγκην νὰ δίδεται κάποια ἰδιαίτερα προσοχὴ εἰς τὴν ἐπιμελεστέραν καλλιέργειαν μερικῶν μαθημάτων, πού ταιριάζουν περισσότερον εἰς τὸν προορισμὸν τῆς γυναικὸς καὶ ἄλλων, πού ταιριάζουν εἰς τὸν ἀνδρικόν. Ἡ γυναῖκα πρέπει νὰ ἤξεύρῃ νὰ κεντῆ, νὰ μαντάρῃ, νὰ μαγειρεύῃ, νὰ περιποιηθῆται τὰ ἄνθη της, τὰ λαχανικὰ τοῦ κήπου της κλπ. Ὁ ἄνδρας νὰ κλαδεύῃ τὴν κληματαριά του, τὰ δένδρα του, νὰ στερεώῃ τὴν ξεκαρφομένη στρόφιγγα τοῦ παραθυριοῦ του, νὰ μπαλώνῃ μὲ ἓνα σανιδάκι τὸ σκέπασμα τοῦ κασσινοῦ ἢ τὸ πάτωμα τοῦ σπητιοῦ καὶ ἄλλα τέτοια. Βέβαια πλεονέκτημα εἶναι νὰ ἤξεύρῃ καὶ ἡ γυναῖκα νὰ πριονίζει καὶ νὰ σφυροκοπῆ, καθὼς καὶ ὁ ἄνδρας νὰ ράβῃ τὸ κουμπὶ εἰς τὸ ἀμπέχονόν του, ὅταν θὰ πάῃ στρατιώτης, καὶ νὰ μπαλώνῃ τίς κάλτσες του, πού τρύπησαν ἀπὸ τὴν ἀρβύλα. Ἄλλ' ὅπωςδήποτε εἶναι ἀσυγχώρητον νὰ ἐπαναστατοῦν τὰ χέρια τοῦ ἀνδρός, ὅταν κρατοῦν ἓνα κλαδευτήρι, ὅπως καὶ ὅταν κρατοῦν ἓνα σφυρί, καὶ νὰ μὴ νοιώθῃ μιὰ γυναῖκα, πὼς τὸ ξαφρισμένο βραστὸ κρέας εἶναι ὑγιεινότερον διὰ τὸ στομαχάκι τῶν παιδιῶν της ἀπὸ τὸ τσιγαριστὸ ἢ ὅτι ἡ καλαισθησία της μπορεῖ κάλλιστα νὰ φανῆ καὶ εἰς τὸ μπαλωματάκι, πού ἔχει ἡ ποδιτσα τῆς μπεμπέκας της, καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸν πελώριον φιόγκον τῶν μαλλιῶν της.

Ἀπὸ τὰ ὀλίγα αὐτὰ ὑποθέτω, πὼς εἶναι φανερόν, ὅτι καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν διαφόρων μαθημάτων καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν χειροτεχνικῶν ἰκανοτήτων τῶν παιδιῶν πρέπει νὰ δίδῃ κάποια ἰδιαίτερον προσοχὴν ὁ διδάσκαλος τοῦ μεικτοῦ σχολείου,

ὥστε νὰ μὴ μονιμοποιῆται ἀφ' ἑνὸς κανένα φυσιολογικὸν μειονέκτημα τοῦ καθενὸς φύλου καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ μὴ μένουν ἀνικανοποίητοι αἱ βιολογικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἀνάγκαι των. Δι' αὐτὸ ὡς μέτρα διδακτικὰ ἢ μᾶλλον ὡς σκέψεις ἐμμόνους, ποῦ πρέπει νὰ κατέχουν τὸν διδάσκαλον τοῦ μεικτοῦ σχολείου, εὐρίσκω τὰς ἀκολούθους:

1) Νὰ χρησιμοποιῆ κάθε περίπτωσιν διδακτικὴν, ποῦ ἔμπορεῖ νὰ τοῦ δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν, νὰ ἐξάρῃ τὴν εὐσχημοσύνην καὶ τὴν σεμνύτητα καὶ γενικὰ τὴν ἀξιοπρέπειαν, ποῦ ἰδιαίτερος ἐπιβάλλει εἰς κάθε ἄνθρωπον τὸ φύλον του.

2) Ἀντιθέτως νὰ καυτηριάξῃ, ὅπου τοῦ δίδεται εὐκαιρία, τὴν φιλαρέσκειαν καὶ τὴν προκλητικὴν ἐπιδεικτικότητα, ἔχων ὅμως πάντοτε ὑπ' ὄψει του, ὅτι ἡ προσπάθεια αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνει κάποιον μέτρον, διότι ἡ ἐνθάρρυνσις εἰς τὴν διδακτικότητα καὶ ἡ φιλοφρονητικὴ ἐπιδοκμασία διὰ μίαν ἐπιτυχίαν εἶναι κάπως ἔντονος ψυχικὴ ἀνάγκη διὰ τὸ παιδάκι τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

3) Νὰ καλλιεργῆ ἰδιαίτερος τὴν καλαισθησίαν καὶ τὴν καθαριότητα καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς του καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν του, διότι αἱ ἕξεις αὗται εἶναι ἐξαιρετὰ ἀντιδραστήρια καὶ διὰ τὰς ἠθικὰς ἀσχυμοσύνας.

4) Νὰ προσέχῃ ἰδιαίτερος τὰ μαθήματα ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα κάθε φύλον κινεῖται μὲ περισσοτέραν δυσκαμψίαν, ὅπως εἶναι ἡ Ἀριθμητικὴ διὰ τὰ κορίτσια, αἱ ὠραῖαι ἀπαγγελίαι καὶ ἀφηγήσεις διὰ τὰ ἀγόρια, καὶ νὰ προσπαθῆ ἐπιμένων καὶ χρησιμοποιῶν τὴν πανάκειαν τῶν καλῶν καὶ συχνῶν ἐποπειῶν νὰ δίδῃ εἰς κάθε φύλον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἱκανοποιῆται ἀπὸ τὴν πρόοδόν του καὶ ἐκεῖ ὅπου δυσκολεύεται.

5) Νὰ μὴν πάθῃ ὁ ἴδιος προκατάληψιν κρίνων τὴν συνολικὴν ἀξίαν ἑνὸς μαθητοῦ ἢ μαθητρίας του ἀπὸ τὴν ἰδιαίτεραν ἐπίδοσιν ἢ καθυστέρησιν, ποῦ δεικνύει εἰς μερικὰ μαθήματα, ἢ ἀπὸ καμίαν

πνευματικὴν δεξιότητα, πού τὴν ἔχει ἰδιαίτερος ἀνεπτυγμένην ἢ καθυστερημένην, ὅπως π. χ. τὴν μνήμην, καὶ τὸν ἐνθαρρυνή ὑπερβολικὰ ἢ τὸν ἀπογοητεύσῃ. Πολὺ δὲ περισσότερον νὰ μὴ γενικεύσῃ εἰς τὴν συνειδησίην του τὴν ιδιότητα αὐτὴν ὡς ιδιότητα τοῦ φύλου του καὶ ἐπιδείξῃ δι' αὐτὸ ἰδιαίτερον ἐκτίμησιν πρὸς τὸ φύλον αὐτὸ κατὰ τὸ διδακτικόν του ἔργον.

6) Εἰς τὰς χειροτεχνικὰς ἀσκήσεις νὰ χρησιμοποιῇ περισσότερον διὰ μὲν τὰ κορίτσια τὴν βελόνην καὶ τὰς πλεκτικὰς ὕλας, διὰ δὲ τὰ ἀγόρια τὸ σύρμα, τὸ μαχαίρακι, τὸ σφυρί, τὸ πριόνι. Τὸ μολύβι ὅμως νὰ χρησιμοποιῇ ἔξ ἴσου ἐντατικὰ καὶ διὰ τὰ δύο φύλα. Ἐπίσης εἰς τὸν σχολικὸν κήπον τὸ σκάλισμα καὶ τὸ βοτάνισμα τῶν λουλουδιῶν καὶ τῶν λαχανικῶν ταιριάζει πῶς πολὺ εἰς τὰ κορίτσια, τὸ σκάψιμο καὶ τὸ κλάδευμα τῶν δένδρων εἰς τὰ ἀγόρια.

7) Ὅλίγα στοιχεῖα οἰκιακῆς οἰκονομίας καὶ παιδοκομίας εὐρίσκω, πὼς θὰ ἦσαν πολὺ χρήσιμα καὶ διὰ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου τὰ κορίτσια, ἀλλ' αὐτὰ μᾶλλον ἠμποροῦν νὰ εἶναι ἐγκατεσπαρμένα εἰς τὰ Ἀναγνωστικὰ καὶ τὰ βοηθητικὰ βιβλία καὶ νὰ γίνεταί κάποια ἐπεξεργασία μεγαλυτέρα ἐπάνω εἰς αὐτὰ μὲ τὴν συνεργασίαν τῶν κοριτσιῶν. Μαθήματα γενετησιακῆς ἀγωγῆς εὐρίσκω, πὼς εἶναι πολὺ πρόωρον νὰ γίνωνται εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ἔξαριτᾶται δὲ ἀπὸ τὴν ἀδεξιότητα τοῦ διδάσκοντος νὰ καταντήσουν καὶ ὑπερβολικὰ ἐπικίνδυνα. Αὐταὶ εἶναι αἱ κυριώτεραι σκέψεις καὶ παρατηρήσεις μου ἐπάνω εἰς τὸ σημερινόν μας θέμα καὶ ὑποβάλλων αὐτάς εἰς τὴν κρίσιν σας εὐχομαι τόσον ἡμεῖς οἱ Ἐπιθεωρηταί, ὅσον καὶ οἱ διδάσκαλοί μας νὰ φανῶμεν ἀντάξιοι μιᾶς προσθέτου καὶ λεπτῆς ἐκδουλεύσεως, πού ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν ἐκπαιδευτικὸν κόσμον ἢ καθιερωθεῖσα μεικτὴ ἐκπαίδευσις τῶν τέχνων τοῦ λαοῦ μας».

Ἐο δευτέρου Εἰσηγητῆς Ἐπιθεωρητῆς Ἡρακλείου κ. Ἰωάνν. Σταυραράκης εἰσηγείται μετὰ τοῦτο τὰ ἑξῆς :

«Υστερα ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ εὐμορφα πράγματα, ποὺ μᾶς εἶπεν ὁ ἐξ Εὐρυτανίας κύριος συνάδελφος ἐπάνω εἰς τὸ θέμα «ποία μέτρα διοικητικά, παιδονομικά καὶ διδακτικά πρέπει νὰ ληφθοῦν διὰ τοὺς τροφίμους τῶν μεικτῶν σχολείων», ὕστερα ἀπὸ τὴν τόσον διεξοδικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος, ὕστερα ἀπὸ τὰ μέσα, ποὺ ἐπρότεινε νὰ ληφθοῦν, ἤμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς, ὅτι τὸ ζήτημα ἔχει ἐξαντληθῆ καὶ ὅτι ἐλάχιστα, ἂν ὅχι τίποτε, ἤμποροῦν νὰ προστεθοῦν. Ἡ παρουσία μου λοιπὸν εἰς τὸ βῆμα ἦταν περιττή. Ἐπειδὴ ὅμως εἶμαι ὑποχρεωμένος κάτι νὰ εἰπῶ καὶ ἐγὼ διὰ τὸ ἴδιον ζήτημα, θὰ εἰπῶ ἀναγκαστικῶς μερικὰ πράγματα ἀπὸ τὰ ξαναιπωμένα πού, ὅσον καὶ ἂν λεχθοῦν μὲ ἄλλην φρασεολογίαν, πάντα θὰ εἶναι ὡς τὸ ξαναξεσταμένο φαί. Ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ μειονέκτημα ὑπάρχει ἐκ τῶν προτέρων εἰς τὴν ὁμιλίαν μου, θὰ εἶναι ζουσαστική καὶ δι' αὐτὸ θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ ὀπλισθῆτε μὲ μαζρὰν ὑπομονήν, νὰ μὲ ἀκούσετε μὲ εὐμένειαν καὶ νὰ μὲ κρίνετε μὲ ἐπιείκειαν.

Τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα ἐτέθη πολὺ ὀρθῶς ὑπὸ τῆς Σεβ. Προϊσταμένης Ἀρχῆς, διότι ἀπασχολεῖ σήμερον ἀρκετὸν μέρος τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν, οὐ μόνον τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ τῶν λοιπῶν διανοουμένων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν χειρωνακτικὰ ἐπαγγέλματα μετερχομένων. Πρὶν ὅμως γίνῃ σκέψις περὶ τῶν ληπτέων μέτρων, δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νὰ ἐξετασθῆ, ἂν ἡ καθιέρωσις τῆς μεικτῆς φοιτήσεως εἶναι ὠφέλιμος διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν ἀγωγὴν γενικῶς ἢ ἐπιζήμιος. Ἡ παρέμβασις αὕτη καὶ ἡ ὑπέρβασις τῶν διαγραφέντων ὁρίων εἶναι ἀπαραίτητος, διότι ὑπάρχουν ἀρκετοί, οἵτινες ἀμφισβητοῦν τὴν σκοπιμότητα τοῦ ληφθέντος μέτρου καὶ ἐπικρίνουν τὸν θεσμὸν τῶν μεικτῶν σχολείων.

Τὰ σπουδαιότερα ἐπιχειρήματα τῶν ἀποκρουόντων τὴν συμφοίτησιν ἀρρέων καὶ θηλέων εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) Ὅτι προάγουσι τοὺς τροφίμους τῶν σχολείων εἰς τὴν ἀνηθικότητα, ἐπειδὴ τὰ ἦθη παρ' ἡμῖν δὲν εἶναι ἡμερα.

2) "Ότι τὰ θήλεα δὲν λαμβάνουν τὴν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὸ φύλον των μόρφωσιν.

Τὰ ἐπιχειρήματα αὐτὰ δὲν εἶναι βάσιμα κατὰ τὴν γνώμην μου, διότι :

1) Ἐὰν τὰ ἦθη παρ' ἡμῖν δὲν εἶναι ἡμερα, τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδοθῆ ἀκριβῶς εἰς τὴν χωρισμένην ἐκπαίδευσιν. Πολλὸ ὀρθῶς λέγει ὁ Κοραῆς εἰς τὰ "Ατακτά του, ὅτι ὁ «ἀναγκαστικὸς περιορισμὸς γεννᾷ τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα.» Εἶναι ἀξίωμα πλέον, ὅτι «ἡ ἀπαγόρευσις γεννᾷ τὴν ἐπιθυμίαν», διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ συγχρωτισμοῦ τῶν δύο φύλων ἔσχευ ἀποτελέσματα ἀντίθετα τῶν προσδοκουμένων. Μόλις ἤρχισε μικρὰ χειραφέτησις, παρουσιάσθησαν τάσεις, τὰς ὁποίας ἐνόμιζον οἱ ἀφελεῖς, ὅτι εἶχον καταπνίξει. Τοῦναντίον, ὅπου τὰ δύο φύλα ἀναστρέφονται πρὸς ἄλληλα ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων, τὰ ἦθη εἶναι ἡμερώτερα. Ἀνάκαθεν εἰς τὰ χωρία ἢ φοιτήσις εἰς τὰ σχολεῖα ἦτο μεικτὴ καὶ οἱ παῖδες ἄρρενες καὶ θήλεις ἀναστρέφονται πρὸς ἀλλήλους εἰς τοὺς ἄγρους, εἰς τὰ παιγνίδια, εἰς τὰ σχολεῖα καὶ μ' ὅλα ταῦτα τὰ ἦθη εἶναι ἡμερώτερα. Ἄλλως δὲ διατὶ ὁ θόρυβος καὶ τὰ σχόλια διὰ κατάστασιν πρὸ πολλοῦ ὑφισταμένην; Ἐκ τῶν 100 σχολείων λ. χ. τῆς περιφέρειᾶς Ἡρακλείου τὰ 88 ἦσαν καὶ προηγουμένως μεικτὰ καὶ μόνον 12 ἦσαν χωρισμένα. Καὶ ὅταν τὰ Κρατικὰ σχολεῖα ἦσαν χωρισμένα οἱ πλείστοι τῶν σήμερον διαμαρτυρουμένων ἔστελλον τὰ τέκνα των εἰς τὰ ἰδιωτικά, τὰ ὁποῖα, ὡς γνωστόν, λειτουργοῦν ἀπὸ τῆς συστάσεώς των ὡς μεικτὰ.

2) Καὶ ὁ δεύτερος λόγος δὲν εἶναι σοβαρὸς, διότι ἡ μόρφωσις τῶν θηλέων δὲν ὑφίσταται παρ' ἡμῖν τῆς τῶν ἀρρένων, τὰ αὐτὰ δὲ βιβλία εἶχαν καὶ τὰ αὐτὰ μαθήματα ἄρρενες καὶ θήλεις. Ἄλλως δὲ καὶ σήμερον, ἐπειδὴ τὸ διδάσκον προσωπικὸν εἶναι μεικτόν, χωρίζονται τὰ δύο φύλα εἰς τινὰ μαθήματα καὶ λαμβάνουν τὴν ἀρμόζουσαν μόρφωσιν.

Ἐπεὶ τῆς μεικτοποιήσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι συνηγοροῦν τοῦναντίον πλείστοι λόγοι, ὧν σπουδαιότεροι εἶναι οἱ ἑξῆς:

1) Ἡ συνεκπαίδευσις καὶ κοινὴ ἀγωγή τῶν δύο φύλων εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα εἶναι φυσικὴ, ἐπειδὴ στηρίζεται ἐπὶ τῆς οικιακῆς καὶ ἐν γένει τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

2) Ἀμβλύνει τὴν τραχύτητα τοῦ ἄρρενος φύλου, τὰ δὲ θήλεα δὲν καθιστᾷ ὑπεργυναικῶδη.

3) Προκαλεῖ τὴν ἐξοικειώσιν καὶ τὴν ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν τῶν δύο φύλων.

4) Τὰ κοράσια ἐργαζόμενα μὲ μεγαλυτέραν ἀκριβειαν, φιλοκαλίαν καὶ τάξιν ἐπιδρῶσιν ἐπωφελῶς ἐπὶ τῶν ἄρρένων.

5) Ἀναπτύσσεται εὐγενὴς ἄμιλλα μεταξὺ τῶν δύο φύλων.

6) Εἶναι δικαία καὶ ἀμερόληπτος, διότι εἰς ἀμφοτέρα τὰ γένη παρέχει τὰς αὐτὰς εὐκαιρίας πρὸς μόρφωσιν.

7) Εἶναι οικονομικὴ, διότι ἀντὶ δύο διδασκηθῶν, δύο διδασκάλων καὶ διπλῶν σχολικῶν ὀργάνων ἔχομεν ἀνάγκην μόνον ἑνὸς εἰς πλεῖστα χωρία.

8) Εἶναι ἐπωφελής, διότι διευκολύνει τὴν προαγωγὴν τῶν σχολείων εἰς τοὺς μικροὺς συνοικισμοὺς καὶ οὕτω αἱ ἑξ τάξεις κατανέμονται μεταξὺ πλειόνων τοῦ ἑνὸς διδασκάλων ἐπ' ἀγαθῶν διδασκόντων καὶ διδασκομένων.

9) Εἶναι ἐξυπηρετικὴ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν μαθητῶν, ἐπειδὴ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ διανύουν τὸν αὐτὸν σχολικὸν δρόμον, χρησιμοποιοῦν τὰ αὐτὰ μέσα διδασκαλίας, ὑποτάσσονται εἰς τοὺς αὐτοὺς σχολικοὺς νόμους, ἐορτάζουν καὶ τελοῦν τὰς αὐτὰς σχολικὰς ἐορτὰς καὶ τελετὰς, ἐξέροχονται εἰς τὰς αὐτὰς σχολικὰς ἐκδρομὰς, ἀλληλοπροστατεύονται καὶ ἐξυπηρετοῦνται καὶ ἐν γένει ὁ σχολικὸς καὶ οἰκογενειακὸς βίος εὐρίσκονται εἰς στενωτέραν ἐνότητα.

10) Εἶναι ὀλιγότερον ἐπίπονος ἢ φοίτησις, διότι δὲν ὑποχρεοῦνται τὰ παιδιὰ νὰ διανύουν μεγάλας ἀποστάσεις, ὅπως εὔρουν

·σχολεῖον τοῦ φύλου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουν. Ἴσως ἐν τῇ συμφο-
τήσῃ ἀρρένων καὶ θηλέων ὑπάρχουν καὶ τινα μειονεκτήματα, ἀλλὰ
ταῦτα δὲν ἰσοφαρίζουν οὐδὲ πόρρωθεν πρὸς τὰ πλεονεκτήματα καὶ
διὰ τοῦτο θεωρῶ ὡς ἐνδεδειγμένα τὰ μεικτὰ δημοτικὰ σχολεῖα
διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐν πλήρει πεποιθήσει, ὅτι δὲν συντελοῦν εἰς τὴν
ἀνηθικότητα. Δὲν διστάζω μάλιστα νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι ἡ συνεκπαί-
δευσις δὲν εἶναι ἐπιζήμιος οὐδ' εἰς αὐτὰ τὰ σχολεῖα τῆς Μέσης.
"Ὅλαι αἱ ἀντιρρήσεις, ὅλαι αἱ ἐπιφυλάξεις θὰ ἦσαν δικαιολογημέναι
ἂν ἡ κοινωνικὴ μας ζωὴ ἦτο διάφορος καὶ ἂν ὑπῆρχον μόνον τὰ
μάτια τοῦ προσώπου. Δυστυχῶς ἢ εὐτυχῶς ὑπάρχουν καὶ τὰ μάτια
τῆς καρδιᾶς, τὰ ὁποῖα μάλιστα βλέπουν καλύτερα. "Ὅπως λέγει
ὁ συμπολίτης μου ποιητῆς τοῦ Ἑρωτοκρίτου: «Τὰ μάτια δὲν καλο-
θωροῦν στὸ μάκρμα τοῦ τόπου, μὰ πλιὰ μακρὰ καὶ πλιὰ καλὰ
θωρεῖ ἡ καρδιὰ τ' ἀνθρώπου. Ἐκεῖνη βλέπει στὰ μακρὰ καὶ
στὰ κοντὰ γνωρίζει, κ' εἰς ἕναν τόπο βρίσκεται καὶ σὲ πολ-
λοὺς γυρίζει. Τὰ μάτια νᾶναι κ' ἀνοιχτὰ τὴ νύχτα δὲ θω-
ροῦσι, μέρα καὶ νύχτα τῆς καρδιᾶς τὰ μάτια συντηροῦσι. Χίλια
μάτια ἔχει ὁ λογισμὸς, μεροῦ νυχτοῦ βιγλίζου, χίλια ἢ καρδιὰ καὶ
πλειότερα κ' οὐδέποτε σφαλίζου». Εἶναι ἐντελῶς ἀψυχολόγητον
νὰ μὴ ἐπιτρέπωμεν εἰς τὰ παιδιὰ νὰ συναντῶνται ὑπὸ τὸν ἱερὸν
θόλον τοῦ σχολεῖου καὶ πέραν τούτου νὰ μὴ λαμβάνεται οὐδεμίαν
πρόνοια ὑπὲρ αὐτῶν. Δὲν προάγουν εἰς τὴν ἀνηθικότητα τὰ μεικτὰ
σχολεῖα. Ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα προάγουν εἰς τὴν ἀνηθικότητα, εἶναι οἱ
κακοὶ κινήματογράφοι, ἢ ἐγκατάλειψις τῶν παιδιῶν ἀδеспότων καὶ
αἱ περιπλανήσεις αὐτῶν ἀνὰ τὰς ἀγυῖας καὶ τὰς ρύμας, τὰ ψυχο-
φθόρα θεάματα καὶ ἀκούσματα ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ αὐτῇ τῇ οικο-
γενείᾳ κλπ. κλπ.

Ἦδη ἔρχομαι νὰ εἶπω ὀλίγα τινα περὶ τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα
φρονῶ, ὅτι δεόν νὰ λαμβάνωνται διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν
τῶν μεικτῶν σχολεῖων. Τὰ μέτρα ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Πρέπει να κáθηνται εις ιδιαίτερα θρανία τὰ ἄρρενα καὶ εις ιδιαίτερα τὰ θήλεια, νὰ καταβάλλεται ὅμως πᾶσα προσπάθεια νὰ μὴ ἀντιληφθοῦν τὰ παιδιὰ, ὅτι αὐτὸ γίνεται ἀπὸ ἔλλειψιν ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν διαγωγὴν των, ἀλλὰ νὰ προβάλλωνται ἄλλοι λόγοι, ὡς λ. χ. «ὅσα παιδιὰ ἐργάζονται μὲ βελόνην, νὰ καθίσουν ἐδῶ» καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ μεγάλη διαφορὰ εἰς τὰ ἀναστήματα τῶν μαθητῶν ἐκάστης αἰθούσης, ὅπως εἶναι τῶν πολυταξίων, δύνανται νὰ κáθηνται, καθ' ἣν τάξιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἦτοι ἔμπροσθεν οἱ ἄρρενες καὶ ὀπισθεν οἱ θήλεις, ἄλλως εἰς τὴν μίαν πτέρυγα οἱ μὲν, εἰς τὴν ἑτέραν οἱ δέ, κατ' ἀνάστημα καὶ κατὰ τάξιν, ὥστε νὰ συμπίπτουν, εἰ δυνατόν, εἰς ὄριζοντίας γραμμὰς οἱ μαθηταὶ ἐκάστης τάξεως ἄρρενες καὶ θήλεις.

2) Δέον νὰ ἀποφεύγεται πᾶσα πρᾶξις προσβάλλουσα τὴν δημοσίαν αἰδῶ. Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη νὰ ὑπάρχωσιν ιδιαίτερα ἀποχωρητήρια διὰ τοὺς ἄρρενας καὶ ιδιαίτερα διὰ τοὺς θήλεις.

3) Πρέπει νὰ ἐπιτηροῦνται πάντοτε οἱ μαθηταὶ ὑπὸ τοῦ διδασκοντος προσωπικοῦ εἰς τοὺς περιπάτους, εἰς τὰς ἐκδρομὰς καὶ εἰς τὰ διαλείμματα, νὰ ἐφαρμόζωνται δὲ καὶ τὰ δύο εἴδη τῆς ἐπιτήρησης, δηλαδή καὶ ἡ παρατηροῦσα καὶ ἡ ἐξελέγχουσα. Ἡ παρατηροῦσα ἐπιτήρησις δέον νὰ λαμβάνῃ χώραν καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἀναστροφῆς διδασκάλου καὶ μαθητῶν οὐ μόνον ἐκτὸς τοῦ σχολείου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς διδασκαλίας, διὰ νὰ διαγνωσθῇ ἡ ἀτομικότης τῶν παιδιῶν, στοιχεῖον ἀπαραίτητον διὰ τὸν παιδαγωγόν. Ἡ ἐξελέγχουσα ἐπιτήρησις ἐξ ἄλλου θὰ λαμβάνῃ χώραν κυρίως κατὰ τὴν ἐκτὸς τῆς παραδόσεως διαμονήν. Καὶ ἡ παροῦσα ἐπιτήρησις καὶ ἡ ἐξελέγχουσα δὲν πρέπει νὰ ἀνατίθεται εἰς ἄλλους μαθητάς, ἀλλὰ νὰ ἀσκῆται ὑπὸ τῶν Διδασκάλων. Σημειωτέον, ὅτι ἡ ἐπιτήρησις δέον νὰ γίνεται μὲ προσοχὴν καὶ μὲ τέχνην, ἵνα μὴ ἀποβαίνῃ τυραννικὴ καὶ περιοριστικὴ τῆς ἐλευθερίας τῶν παιδιῶν, διότι πᾶσα δοῦσις δημιουργεῖ ἀντίδρασιν.

Ὁ Διδάσκαλος πρέπει νὰ φαίνεται μᾶλλον ἀναστρεφόμενος παρὰ ἐπιτηρῶν. Δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμεν τὸ τοῦ Ρίχτερ «ne pas trop gouverner» «μὴ κυβερνᾶν ὑπὲρ τὸ δέον». Οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτριά του δὲν πρέπει νὰ σχηματίζουν τὴν ἰδέαν, ὅτι οἱ ἐπιτηρηταὶ εἶναι κέρβεροι τῆς ἠθικῆς των καὶ παρακολουθοῦν αὐτοὺς ὡς κατάσκοποι ἐξ ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης. Ἀπλῶς δέον νὰ διασθάνωνται τὸ πατρικὸν ἐνδιαφέρον τοῦ διδασκάλου, ἀποβλέποντος πρὸς τὸ καλὸν των τόσο ἐντός, ὅσον καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου. Ἡ ἠθικὴ, ἅταν αἰσθανθῆ φρουρόν, δραπετεύει, λέγει πολὺ ὀρθῶς ὁ ἄειμνηστος Πολύβ Διμητρακόπουλος εἰς τὴν Σιδηρᾶν Διαθήκην του. Εἰς τὰ διαλείμματα, τὰς ἐκδρομὰς, τὰ παιγνίδια δὲν πρέπει νὰ ἐπεμβῆ ὁ διδάσκαλος καὶ νὰ χωρίσῃ τὰ δύο φῦλα, διότι αὐτὸ γίνεται καὶ ἄνευ ἐπεμβάσεως τοῦ διδασκάλου. Κατόπιν πολλῶν παρατηρήσεων ἐπέισθημεν, ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐθορμητῶς χωρίζονται κατὰ τὰ διαλείμματα καὶ τὰς ἐκδρομὰς οὐ μόνον κατὰ φύλον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἡλικίαν καὶ ἐπιδίδονται εἰς ἰδιαίτερα παιγνίδια προσιδιάζονται εἰς τὸ φύλον καὶ τὴν ἡλικίαν τῶν παικτῶν. «Ὁμοῖος ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζει», «ὁμοῖος τὸν ὁμοῖο ἀγαπᾷ, ὁμοῖος τὸ ὁμοῖο θέλει, γέροντας μὲ γέροντα, κοπέλι μὲ κοπέλι».

4) Πρέπει νὰ ἐξέρχονται ἀπὸ τὸ σχολεῖον καὶ νὰ εἰσέρχονται εἰς αὐτὸ πρῶτον αἱ μαθήτριά του καὶ εἶτα οἱ μαθηταὶ. Τοιουτοτρόπως καὶ προστριβαὶ προλαμβάνονται καὶ εἰς τὴν προτίμησιν τοῦ ὀρθοῦ φύλου ἐθίζονται οἱ ἄρρενες, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐφαρμύζον καὶ τηροῦν πάντες οἱ εὖ ἡγμένοι λαοί.

5) Ἡ ἀγάπη τῶν διδασκόντων πρέπει νὰ εἶναι ἀνυπόκριτος καὶ νὰ ἐξικνηται μέχρι στοργῆς, ὥστε νὰ σχηματίζουν πεποιθήσιν μαθηταὶ καὶ μαθήτριά του, ὅτι ἀπολεοῦν μίαν πατριαρχικὴν οἰκογένειαν μὲ τοὺς διδασκάλους ἐπέχοντας θέσιν γονέων καὶ ἐνδιαφερομένους πάντοτε διὰ τὴν πρόοδον καὶ τὸ καλὸν των ἀνεξαρτήτως ἡλικίας καὶ φύλου καὶ νὰ σχηματίζουν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι εἶναι

ἀδελφοὶ μεταξὺ τῶν καὶ ὅτι ὁ σχολικὸς βίος εἶναι συνέχεια τοῦ οἰκογενειακοῦ. Οὕτω θὰ ἐπιτευχθῇ ὁ ἀμοιβαῖος σεβασμὸς καὶ ἡ ἐκτίμησις τῶν δύο φύλων καὶ ἡ εὐγενὴς συμπεριφορὰ μεταξὺ τῶν.

6) Εἰς τὸ μάθημα τῆς Γυμναστικῆς πρέπει νὰ τοποθετοῦνται τὰ παιδιὰ ὅπως εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἤτοι οἱ ἄρρενες ἐμπρὸς καὶ αἱ μαθήτριά αὐτῶν ὀπίσω, νὰ γίνεται δὲ ἐπιλογή τῶν ἀσκήσεων, ὥστε νὰ μὴ γίνωνται γυμνάσματα ἀνάρμοστα εἰς τὰ θήλεα. Τὰ θήλεα δὲν θὰ ἐκτελοῦν βεβαίως στρατιωτικὰς ἀσκήσεις, ἀλλὰ θὰ ἐπιδίδωνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ἑλληνικὰ παιγνίδια καὶ τοὺς ἐθνικοὺς χοροὺς καὶ εἰς λελογισμένας ἀσκήσεις τῶν ἄκρων.

7) Δέον νὰ συστηθῶσιν ὁμάδες Ἐρευθηροσταυριτῶν καὶ Ἐρευθηροσταυριστῶν, αἱ ὁποῖαι, ὡς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως γνωρίζω, συντελοῦν τὰ μέγιστα οὐ μόνον εἰς τὴν καθαριότητα καὶ τὴν τάξιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐποπτεῖαν τῶν μαθητῶν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἠθικῆς ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αὐτῆς ἐννοίᾳ.

8) Πρέπει νὰ συστηθῶσι μαθητικαὶ κοινότητες καὶ παιδικὰ δικαστήρια μεικτὰ ὑπὸ τὴν ἄγρυπνον ἐπιτήρησιν καὶ χειραγωγίαν τοῦ διδασκάλου, τὰ ὁποῖα θὰ δικάζουν τὰ παραπτώματα τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν μὲ τὸ νετο καὶ τὴν ἀρνησικυρίαν τοῦ διδασκάλου.

9) Εἰς τοὺς δήμους ἢ κοινότητας, ὅπου ὑπάρχουν πλείονα τοῦ ἑνὸς σχολεῖα, οἱ καθυστεροῦντες μαθηταί, οἵτινες δὲν λαμβάνουν ἀπολυτήριον κατὰ τὸ 12ον ἔτος, πρέπει νὰ ἐγγράφωνται εἰς ἕτερον σχολεῖα ὀριζόμενα ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, νὰ δύνανται ὅμως νὰ ἐγγραφοῦν καὶ εἰς τὸ αὐτὸ σχολεῖον κατόπιν ἀδείας τούτου, ἀλλὰ μόνον τοῦ ἑνὸς φύλου, τῶν μαθητῶν τοῦ ἑτέρου φύλου ὑποχρεωτικῶς ἐγγραφομένων εἰς ἕτερον σχολεῖον ὀριζόμενον ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.

10) Ἡ ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ διδασκαλία τῶν χορασιῶν πρέπει νὰ εἶναι ἐξ ἴσου ἀκριβὴς καὶ ἐπιμελεημένη ὅπως καὶ τῶν

ἀρρένων. «Ὁὐκ ἔνι ἄρσεν και θήλυ», εἶπεν ὁ Χριστός. Καί τοὺς μαθητὰς και τὰς μαθητρίδας, ποὺ δὲν θὰ τύχουν ἀνωτέρας μορφώσεως, πρέπει νὰ τοὺς ἐφοδιάσῃ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον μὲ τὰ στοιχεῖα, ποὺ χρειάζονται νὰ ζήσουν ὡς ἄνθρωποι τὴν σημερινὴν ζωὴν, και νὰ ἀναπτύξῃ τὰς σωματικὰς και ψυχικὰς ἰκανότητας αὐτῶν, ἔτι δὲ νὰ τοὺς ἐφοδιάσῃ μὲ τὰς ἀπαραίτητους γνώσεις και δεξιότητες, χωρὶς νὰ παραμελήσῃ διόλου νὰ διαπλάσῃ και τὸν χαρακτήρα των. Πάντα τὰ μαθήματα εἶναι ἀπαραίτητα και διὰ τὰ θήλεα. Μόνον εἰς τὰ Τεχνικὰ μαθήματα θὰ παρεκκλίνῃ κατὰ τι ἢ μόρφωσις τῶν θηλέων, ὅπως λ. χ. εἰς τὸ μάθημα τῆς Χειροτεχνίας, καθ' ὃ θὰ διδάσκονται ραπτικὴν, κοπτικὴν, κέντημα, πλεκτικὴν, ὡς και οἰκιακὴν οἰκονομίαν, βρεφοκομίαν κ.λ.π. Τὸ λεγόμενον, ὅτι τὰ κοράσια δὲν ἔχουν τὴν ἀπαιτουμένην ἀντιληπτικότητα νὰ σπουδάζουν Ἄριθμητικὴν, Γεωμετρίαν, Πειραματικὴν Φυσικὴν, Γεωγραφίαν κ.λ.π., δὲν εἶναι ἀληθές. Ὁ Κάρολος Ὁπελ κατόπιν πειραμάτων ἀπεφάνθη, ὅτι τὰ θήλεα δὴν ὑστεροῦν τῶν ἀρρένων. Ἐὰν δὲ ποτε συμβαίῃ τούτο, πρέπει νὰ τὸ ἀποδώσωμεν εἰς τοὺς γονεῖς και τοὺς διδάσκοντας. Καὶ αἱ ἰδικαί μου παρατηρήσεις συμφωνοῦν ἀπολύτως πρὸς τὴν γνώμην αὐτήν. Καὶ οἱ ἐν Χανίοις συνελθόντες κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 145 καθηγηταὶ εἰς τὸ Ἀον Παιδαγωγικὸν Συνέδριον ὁμολόγησαν, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ὑστεροῦν τὰ θήλεα, ἀλλὰ και διαπρέπουν και διακρίνονται. Καὶ εἰς τοὺς διαγωνισμοὺς, οἱ ὅποιοι ἔγιναν πρὸς κατάληψιν τῆς θέσεως Γραφῆως Ἐπιθεωρητοῦ, οἱ θήλειες ὑπερηκόντισαν τοὺς ἀρρενας εἰς ὅλα τὰ μαθήματα.

11) Ἐπειδὴ τὰ 95]100 τῶν παιδιῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων μένουν μὲ τὴν στοιχειώδη μόρφωσιν, δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ ἢ σεμνοτυφία νὰ διδάξωμεν εἰς τὰ θήλεα μερικὰ μαθήματα ἀπαραίτητα κατὰ τὴν γνώμην μου. Καθ' ὃν χρόνον δηλαδὴ θὰ διδάσκονται οἱ ἀρρενες καθήκοντα και δικαιώματα τοῦ πολίτου (πολιτικὴν

προπαιδείαν), οί θήλεις θά διδάσκωνται βρεφοκομίαν, ἀγωγὴν τοῦ παιδιοῦ κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν καὶ οἰκιακὴν οἰκονομίαν. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς καθαρευούσης ἀπὸ τὸ αὐτοτελὲς δημ. σχολεῖον καὶ τὴν κατάργησιν, ὡς εὐχόμεθα, τῶν τόνων, τῶν πνευμάτων, τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχέων κλπ., θά μείνῃ καιρὸς νὰ διδάσκωνται τὰ ἑλληνόπουλα περισσότερα καὶ οὐσιαστικώτερα πράγματα. Καὶ μόνον ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν 109 κλίσεων τῆς καθαρευούσης εἶναι μεγάλη οἰκονομία χρόνου. Διότι, ἄς μὴ πλανώμεθα, ἡ Γ' κλίσις δὲν εἶναι μία, ὅπως ἐσυνηθίσαμεν νὰ τὴν λέγωμεν, ἀλλ' εἶναι 88 κλίσεις (καλούπια). Μόνον τὰ εἰς ἢ κλίνονται κατὰ 5 τρόπους. Διαφορετικὰ κλίνονται τὰ ἀστήρ, κρατῆρ, πατήρ, σωτήρ, ἀνῆρ. Τώρα, πού τὸ Σεβ. Ὑπουργεῖον κατέστησεν οὐσιαστικῶς αὐτοτελὲς τὸ Δημ. σχολεῖον, ἐλπίζω, ὅτι τοῦτο θά ἀσχοληθῇ μὲ οὐσιαστικώτερα ζητήματα. Μὴ λησμονῶμεν, ὅτι μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Λατ. ἀλφαβήτου εἰς τὴν Τουρκίαν οἱ Τουρκόπαιδες γνωρίζουν τὴν ὀρθογραφίαν τῆς γλώσσης των, ὅταν ἐγγράφονται εἰς τὴν Β' τάξιν.

12) Καὶ πρότερον, ἀλλὰ πρὸ πάντων σήμερον εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀφεθῇ κατὰ μέρος ἡ σεμνοτυφία καὶ νὰ εἰσαχθῇ ἡ γενετήσιος παιδαγωγικὴ καὶ παρ' ἡμῖν. Πρέπει νὰ διαφωτίσωμεν τὰ ἑλληνόπουλα καὶ νὰ γλυτώσωμεν ἀπὸ μίαν μάστιγα, πού ἀπειλεῖ νὰ τὰ καταστρέψῃ καὶ νὰ φέρῃ τὸν ἐθνικὸν ἐκφυλισμόν. Εἰς τὴν στ' τάξιν τὰ παιδιά πρέπει νὰ διαφωτισθοῦν. Ἡ γενετήσιος παρεκτροπὴ ἀφαιρεῖ τὴν δροσερότητα, τὴν ἀγχινοίαν, τὸ κόκκινον χροῶμα τῆς ὑγείας, τὴν ζωηρότητα τῶν ὀφθαλμῶν, τὴν σταθερότητα τῶν νεύρων καὶ ἀπεργάζεται δυστυχισμένα πλάσματα, μέλλοντας τροφίμους τῶν νοσοκομείων καὶ τῶν ψυχιατρείων. Ἄς μὴ ἀφήσωμεν τὸ σῶμα τῶν παιδιῶν, πού εἶναι ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὸν Ἀπόστολον, νὰ φθειρεται ἐκ πλάνης καὶ ἐξ ἀγνοίας τῶν ἀθῶων τούτων πλασμάτων, διότι «εἰ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθειρεῖ, φθερεῖ τοῦτον ὁ Θεός.» Πολὺ ὀρθῶς λέγει ὁ Ἐρμανν Ρολέντερ εἰς τὸ βιβλίον του

Τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Συνέδρια τοῦ 1930

— 33 —

«Γενετήσιος Ὁρμή», τὸ μεταφρασθὲν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ κ. Σωτ. Λάμψα, ὅτι «τὸ σύστημα τῆς σιωπῆς ὄχι μόνον δὲν ἐξυψοῖ τὴν ἀγνότητα τῶν ἡθῶν, ἀλλ' εἶναι ὅλως βλαβερὰ πλάνη καὶ μάλιστα ἀποβαίνει πρὸς κακὸν διὰ τὴν ἀθρότητα τῶν παιδιῶν. Εἶναι προκατάληψις, στηριζομένη ἐπὶ ἐσφαλμένου συναισθήματος τῆς αἰδοῦς καὶ ἐσφαλμένων ἠθικῶν ἀντιλήψεων.» Κατὰ τὸ ἐν Μανχάιμ γενετησιοπαιδαγωγικὸν συνέδριον ἀνεγνωρίσθη ὁμοφώνως ὑφ' ὄλων τῶν ρητόρων ἡ ἀνάγκη τῆς βιολογικοῦγενετῆς διδασκαλίας εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Γερμανίας. Κατὰ μείζονα λόγον ἐπιβάλλεται τοῦτο παρ' ἡμῶν ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀναβολῆς, ἐπειδὴ καὶ ἀσθενέστερον ὄργανισμὸν ἔχομεν καὶ τὸ κλίμα μας ὡς μεσημβρινώτερον δημιουργεῖ περισσότερα θύματα. Ὅλοι οἱ διδάσκαλοι καὶ αἱ διδασκάλισσαι φρονῶ, ὅτι πρέπει νὰ λάβουν τὴν ἀπαιτουμένην ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν γενετήσιον ὑγείαν, διὰ νὰ διαφωτίσουν τοὺς γονεῖς καὶ ἐκείνοι τὰ παιδιά των. Ἐὰν ὅμως τὸ ἀρμόδιον τμήμα τοῦ Σ. Ὑπουργείου θεωρῆ ἰσοκλιμώτερον νὰ διδάξῃ τοῦτο τὸ σχολεῖον, δεόν νὰ ἀκολουθηθῆ ἡ πορεία, ἣν ὀρίζει ὁ Σλάτσμανν, καθ' ἣν ἀναπτύσσεται εἰς τὰ παιδιά, πῶς γεννῶνται τὰ φυτά, τὰ πτηνά, τὰ ψάρια, τὰ θηλαστικὰ καὶ ἐν τέλει ὁ ἄνθρωπος.

13) Πρέπει νὰ ἀπαγορευθῆ εἰς ἐπιχειρηματίας κινηματογράφων ἢ προβολῆ ἐνώπιον παιδιῶν ταινιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐπιβλαβεῖς εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ ἦθος αὐτῶν, ταινιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξάπτουν κατὰ τρόπον ὑποβλητικὸν ἢ αἰσθησιακὸν τὴν φαντασίαν, τὰς ὁρμὰς καὶ τὰ πάθη τῆς νεολαίας.

14) Δεόν νὰ ἀπαγορευθῆ ἡ κυκλοφορία βιβλίων, τὰ ὁποῖα δηλητηριάζουν τὰς ἀθῶνας ψυχὰς τῶν παιδιῶν. Τέτοια βιβλία εἶναι πολλά, ἐξ ὧν ἀναφέρω τὰ ἐξῆς, τὰ ὁποῖα εἶδον ἐκθετεμμένα πρὸς πώλησιν εἰς τὸ πεζοδρομίου κάποιος ἐπαρχιακῆς πόλεως: Ἡ πρώτη νύχτα τοῦ γάμου, Τὰ ἀπόκρυφα τοῦ γάμου, Ἡ τρύπα τῆς κολάσεως, Ἡ ἀμαρτωλὴ νέα, Ὁ ἀπηγορευμένος καρπός, Τὰ σκάνδαλα τοῦ ἀν-

δρογύνου, Ἱστορία μιᾶς κοκότας, Ἡ πεντάμορφη χανούμισσα, Ἡ εὐσπλαγνῆ χήρα, Τὸ παιδί τῆς ἁμαρτίας, Ἐρωτικὴ ἀνθολογία, Ὁ ἀγιογδύτης, Ὁ λήσταρχος Γιαγκούλας, οἱ λήσταρχοι Ρεϊζαῖοι κλπ.

15) Τὰ παιδιά, ὅπως προεῖπον, δὲν κινδυνεύουν νὰ διαφθαροῦν εἰς τὸ σχολεῖον, ἀλλὰ ἐκτὸς αὐτοῦ εἰς τὴν κοινωνίαν. Διὰ τοῦτο δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νὰ ἰδρυθῇ ὑπὸ τῆς Πολιτείας ὁ θεσμὸς τῆς Παιδονομίας. Καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην ὑπῆρχεν ὁ Παιδονόμος, ὅστις ἐφρόντιζε περὶ τῆς συμπεριφορᾶς καὶ ἐν γένει περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν νέων, καὶ ἐν Ἀθήναις ὁ Ἄρειος Πάγος εἶχεν ἀναλάβει τὸ ἔργον τοῦτο, ἐνῶ παρ' ἡμῖν εἶναι ὑπὸ πάντων ἐγκαταλειμμένα τὰ παιδιά ἐκτὸς τοῦ σχολείου εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.— Ἐφόσον τὰ σῶμα τὰ σώματα θὰ διαγράφουν τὴν τροχίαν αὐτῶν, ὑπέκοντα εἰς τὸν ἀπαράβατον νόμον τῆς παγκοσμίου ἑλξεως, ἐφόσον θὰ ὑπάρχῃ ὁ ἔμφυχος κόσμος καὶ θὰ διέπῃ τὸ σύμπαν ἡ ἀκατάβλητος δύναμις, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν ἁρμονίαν τῆς πλάσεως, ὅσαδήποτε μέτρα καὶ ἂν ληφθοῦν, θὰ ἔχῃ μιμητὰς ὄχι μόνον ἡ Πηνελόπη καὶ ἡ Ἀλκίσις καὶ ἡ Ἡλέκτρα καὶ ἡ Ἀντιγόνη, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἑλένη καὶ ἡ Ἀριάδνη, καὶ ἡ Μήδεια καὶ ἡ Κλυταιμνήστρα καὶ ἡ Ἥρω καὶ ἡ Φαίδρα. Δι' ἐξωτερικῆς ἐπιβολῆς καὶ ἐξωγενοῦς ἀμύνης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προληφθοῦν τελείως τὰ ἄτοπα, εἴτε μεικτὰ εἶναι τὰ σχολεῖα, εἴτε χωρισμένα. Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦτο πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς τὰ παιδιά τὴν προσήκουσαν ἀνατροφὴν, νὰ διαφωτίσωμεν αὐτὰ, νὰ τὰ ὀπλίσωμεν μὲ βούλησιν ἰσχυρὰν καὶ αὐτοκυριαρχίαν, νὰ δημιουργήσωμεν ἄμυναν ἐνδογενῆ, ὥστε μὲ πλήρη ἠθικὴν πανοπλίαν νὰ ἀμύνονται κατὰ τῶν ὁρμῶν καὶ τῶν παθῶν, νὰ ἀποκροῦν τὰ πεπυρωπένα βέλη τοῦ πονηροῦ μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὄριμοι πλέον, σφριγῶντες καὶ ροδόχροοι θέλουν κλίνει τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν αὐτὸν ζυγόν, στεφανούμενοι καὶ ραινόμενοι μὲ μυροβόλα ἄνθη ὑπὸ τὰς εὐχὰς τῶν ἀναθρεψάντων αὐτοὺς γονέων καὶ τὰς εὐλογίας τῆς Ἀγίας Ἐκκλησίας».

Ὁ κ. Πρόεδρος συγγαίρει ἐν πρώτοις τοὺς κ. Εἰσηγητὰς ἐκ μέρους τοῦ Συνεδρίου διὰ τὰς ἀπηκριβωμένας εἰσηγήσεις των, μετὰ ταῦτα δὲ καλεῖ τοὺς ἐπιθυμοῦντας ἐκ τῶν κ. Συνέδρων νὰ ἀνακοινώσουν τὰς γνώμας των περὶ τοῦ θέματος ἐν τῷ συνόλῳ του.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἡλείας κ. Π. Στεφανῶκος ἀνακοινώνει τὰ ἀκόλουθα :

Ἡ μεικτὴ φοίτησις εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα εἶχε καθιερωθῆ ἀπὸ πολλοῦ, ἰδίως εἰς τὰ μονοτάξια σχολεῖα καὶ τὰ πολυτάξια ἀκόμη τῶν Ν. Χωρῶν. Ἐφηρμόζετο δὲ τὸ σύστημα τοῦτο κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου, δυναμένου καὶ ὑποχρέου νὰ γνωρίζῃ, ἂν καὶ κατὰ πόσον ἡ κοινὴ τῶν κατοίκων συνείδησις θὰ ἐδέχετο τὴν ἐφαρμογὴν τοιοῦτου συστήματος. Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐγενικεύθη εἰς πάντα τὰ σχολεῖα ἀνεξαιρέτως καὶ ἐφαρμόζεται ὑποχρεωτικῶς διὰ νόμον. Προσετέθησαν δὲ ἐπίσης ὑποχρεωτικῶς διὰ νόμον δύο τάξεις, ἡ Ε' καὶ ἡ ΣΤ', δηλαδὴ δύο μαθητικαὶ ἡλικίαι. Ὅθεν αἱ δυσκολίαι τώρα εἶναι περισσότεραι εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συστήματος τῆς συνεκπαιδεύσεως, ἀφοῦ περισσότεραι, φυσικὰ, εἶναι καὶ αἱ διαφοραὶ τῶν παιδῶν ἐξ (6) ἡλικιῶν καὶ ἀκόμη περισσότεραι αἱ διαφοραὶ 6 ἡλικιῶν καὶ τῶν δύο συνεκπαιδευομένων φύλων. Ἡμῖν καὶ εἶμαι ὑπὲρ τῆς συνεκπαιδεύσεως, ἀλλ' ὑπὸ ὄρισμένας προϋποθέσεις. Ἐνήργησα εἰς ὅλας τὰς περιφερείας, ἐν αἷς ὑπηρέτησα (ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1915) «συγχωνεύσεις» ἢ «ἐνώσεις» σχολειῶν λειτουργούντων κεχωρισμένως ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ κοινότητι. Ἐπραττον ὅμως τοῦτο, ὅταν ἐξησφάλιζα τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν αὐτῶν, ἤτοι ὅταν εἶχον διδακτήρια κατάλληλα, ὡς καὶ παραρτήματα τῶν διδακτηρίων ἐπαρκῆ καὶ ἀνάλογα, διδακτικὸν προσωπικὸν ἐπαρκὲς καὶ ἄξιον ἐμπιστοσύνης, κατηρημένον δέ, ὥστε νὰ διδάξῃ καὶ τὸ μάθημα τῆς πρακτικῆς οἰκογενικῆς μορφώσεως εἰς τὰς μαθητριάς. Τότε τὸ σχολεῖον θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ καλλιεργήσῃ τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ οἴκου καὶ τῆς Κοινω-

νίας, δηλαδή να εκπληρώσει τὸν προορισμὸν του. Εἶναι ἀνάγκη ὅμως σήμερον νὰ κατανεμηθῇ τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν εἰς τὰς ὀργανικὰς θέσεις τοῦ φύλου του, ὄχι δὲ νὰ ἔχωμεν διτάξια ἢ τριτάξια σχολεῖα λειτουργοῦντα μὲ ἄρρενας μόνον ἢ μὲ διδασκαλίσας μόνον. Εἰς τὸ μονοτάξιον πρέπει νὰ τοποθετῆται ὁ καταλληλότερος κατὰ τὸ μέτρον τοῦ δυνατοῦ καὶ τῆς ἀνάγκης. Αἱ δὲ σχετικαὶ ἀποφάσεις τοῦ Ἐλοπτικοῦ δέον νὰ ἐκτελοῦνται. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔχομεν σήμερον τὸ δεδομένον τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐξαετοῦς συμφοιτήσεως· οὕτως ἐξεταζόμενον τὸ ζήτημα μᾶς κάμνει διστακτικὸς ὡς πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ συστήματος. Ἐὰν τὸ πρῶτον κύτταρον τῆς κοινωνίας εἶναι ἡ οἰκογένεια, τότε τὸ δημοτικὸν σχολεῖον λόγφ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐν αὐτῷ συνεκπαιδεύσεως τῶν δύο φύλων καθίσταται κοινωνικὸν κέντρον καὶ κρατικὸς παράγων ὑψίστης σπουδαιότητος, διότι ὀφείλει νὰ καλλιεργήσῃ καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τὰ ἐνδιαφέροντα τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς Κοινωνίας, συμφώνως πρὸς τὸν προορισμὸν τοῦ φύλου τῶν συμφοιτῶντων, ὁ δὲ Ἐπιθεωρητής, ἐπιδιώκων τὴν ὑποχρεωτικὴν συμφοιτήσιν, ἀναλαμβάνει βαρύτερας εὐθύνας καὶ ὑποχρεώσεις ἔναντι τῆς Κοινωνίας καὶ τῆς Πολιτείας. Τί θὰ κάμῃ, φερ' εἰπεῖν, ἂν πολίτης ἀρνηθῇ νὰ στείλῃ τὴν θυγατέρα του (12—14 ἐτῶν) εἰς τὸ σχολεῖον μὲ τὰ ἀγόρια ἐπὶ τῷ λόγφ, ὅτι δὲν ἐξασφαλίεται ἡ υγεία τοῦ κοριτσιοῦ του, ὅσον ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς σχολικῆς ζωῆς, καὶ δὲν προλαμβάνονται κακαὶ συνήθειαι ὀδηγοῦσαι εἰς ἀνηθικότητα; Πρέπει νὰ τιμωρηθῇ ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ὁ γονεὺς αὐτός; Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἄδικον νὰ ἀφήνῃ τὸ παιδί κάτω εἰς τὸ σχολεῖον τὴν καλὴν του υγείαν ὡς ἀμοιβὴν ἔναντι τῆς δωρεᾶς (;) παρεχομένης ἐκπαιδεύσεως; Τὸ νὰ λέγωμεν, ὅτι τὰ πάντα ἔχουσι καλῶς, δλαεῖναι θαυμάσια, νομίζω, ὅτι δὲν ὀφελεῖ. Ἡ ἀλήθεια σφάζει. Ἐκπαιδενσις θὰ εἰπῇ «Ἀλήθεια καὶ Φῶς». Δὲν πρέπει νὰ μεταβάλλωμεν τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ λαοῦ εἰς τιμωρίαν. Ἄς μὴν ἐκβιάζωμεν τοὺς πολίτας εἰς ὑποχρεωτικὴν συμφοιτήσιν τῶν τέκνων των,

ἂν δὲν ἐξασφαλίζωμεν ὑγίαν καὶ ἠθικὴν ὠφαιότητα καὶ ἂν δὲν δίδω-
μεν πρακτικὴν μορφωσιν εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ τὰς μαθητρίδας ἀνά-
λογον πρὸς τὸ φύλον των. Κίνδυνοι ἐκ τῆς συμφοιτήσεως ὑπάρχουν
καὶ δὲν δύναται τις σοβαρῶς σκεπτόμενος νὰ ἀρνηθῆ τὸ γεγονός,
ὅτι πιρουνιάζονται κατ' αὐτὴν ἄτοπα. Τὸ ζήτημά μας εἶναι, πῶς
θὰ προλαμβάνονται αὐτὰ τὰ ἄτοπα. Κατάλληλα πρὸς τοῦτο μέτρα
εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μου τὰ ἀκόλουθα:

1) Ἐργασίαι ἐπιτήρησις τῶν φοιτῶντων (πρὸ τῆς ἐνάρξεως
τῶν μαθημάτων — κατὰ τὰ διαλείμματα — μετὰ τὴν λήξιν τῶν
μαθημάτων).

2) Ἀποκτησίς διδακτηριακῶν ὄρων καὶ καθόλου σχολικῶν συν-
θηκῶν, διευκολυνουσῶν τὴν ἐθκοσμον καὶ ἐγκάρδιον συνεκπαίδευσιν.

3) Ἀπογευματινὴ ἐφαρμογὴ τῆς θεωρητικῆς διδασκαλίας τῶν
πρωῶν ὥρων εἰς τὸν σχολικὸν κῆπον καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας
τῶν μαθημάτων τῆς πρακτικῆς μορφώσεως.

4) Οἰκοκυρικὴ ἀμφίσις τῶν διδασκαλισσῶν κατὰ τὰς ὥρας
τῆς ἐκτελέσεως τῶν καθηκόντων των.

5) Ἄμεσος κατανομὴ τοῦ διδ. προσωπικοῦ ἐκάστης περιφε-
ρείας εἰς τρόπον, ὅστε κανέν σχολεῖον ἀπὸ διταξίου καὶ ἄνω νὰ
μὴ μείνῃ ἄνευ διδασκαλίσεως.

6) Διεύθυνσις τοῦ σχολείου κατὰ προτίμησιν ἀπὸ ἄρρενα
διδάσκαλον.

Ἐὰν δὲν δοθῶν ἐπαρκῆ τὰ μέσα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ συστή-
ματος, κινδυνεύει νὰ ἀποτύχῃ ὁ θεσμός· θὰ ἦτο δὲ πολὺ ἄδικον
νὰ θεωρηθῆ ὑπεύθυνος δι' αὐτὸ ὁ διδάσκαλος, ἐνῶ δὲν δίδομεν εἰς
αὐτὸν τὰ μέσα τῆς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων του».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Κομοτηνῆς κ. Σ. Βασιλικόπουλος πα-
ρατηρεῖ μετὰ τοῦτο τὰ ἑξῆς:

«Κυρίως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι δὲν παρίσταται ἀνάγκη
ἰδίων διοικητικῶν καὶ παιδονομικῶν μέτρων ἐν τοῖς μεικτοῖς σχο-

λείους, διότι ἐκ πείρας ἐσχηματίσαμεν τὴν γνώμην, ὅτι τὰ ἄρρενα ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 15ου ἔτους δὲν αἰσθάνονται κλίσει πρὸς τὰ θήλεα καί, ἂν τυχόν γίνῃ πρόκλησις ἐκ μέρους τῶν θηλέων, τὰ ἄρρενα δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς αὐτήν. Διὰ τοῦτο ἐν Θράκῃ, ὅπου πάντα τὰ σχολεῖα πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων ἦσαν μεικτὰ ἀπὸ τοῦ 1920, οὐδὲν τὸ ἔκτροπον παρατηρήθη, καίτοι ἄρρενα καὶ θήλεα συνωθοῦντο ἀσφρυντικῶς εἰς στενόχωρα διδασκῆρια καὶ ἐδιδάσκοντο κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ διδασκάλων ἀμοίρων παιδαγωγικῆς μορφώσεως. Οὐχ ἦττον διὰ τὴν πρόληψιν παντὸς ἐνδεχομένου πρέπει νὰ ληφθῶσι τὰ κάτωθι διοικητικὰ καὶ παιδονομικὰ μέτρα:

1) Νὰ καταβληθῇ πᾶσα δυνατὴ προσπάθεια διὰ τὴν ἐγκαιρον προσέλευσιν εἰς τὸ σχολεῖον τῶν ἑξαετῶν παίδων καὶ τὴν τακτικὴν φοίτησιν αὐτῶν, ἐφαρμοζομένων ἐν ἀνάγκῃ τῶν περὶ ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως ἰσχυρουσῶν διατάξεων, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει πολλοὶ παῖδες θὰ συμπληρῶσι τὸ 15ον ἔτος, πρὶν ἀπολυθῶσι τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

2) Νὰ διορίζωται εἰς τὰς κενὰς θέσεις δημοδιδάσκαλοι (ἢ ἀναπληρωταὶ τῶν διατελούντων ἐν ἀδείᾳ) ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως τοῦ Δημοσίου Λογιστικοῦ, διότι ἀργοπορία ὀλίγων μηνῶν εἰς τὸν διορισμὸν διδασκάλου συνεπάγεται ἰδίως εἰς τὰ μονοτάξια σχολεῖα τὴν μὴ προαγωγὴν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν.

3) Ἐν τοῖς πολυτάξιοις σχολείοις νὰ ἀναλαμβάνῃ τὴν διδασκαλίαν τῆς Αἰς τάξεως εἰς τῶν καλυτέρων διδασκάλων, ὅταν δὲ αὕτη ἔχῃ πλείονας τῶν 60 μαθητῶν, νὰ διαιρῆται εἰς δύο τμήματα, διότι εἰς πολλὰ σχολεῖα οἱ περισσότεροι μαθηταὶ παραμένουν δύο καὶ τρία ἔτη εἰς τὴν πρώτην τάξιν καὶ συμπληρῶνουν τὸ 14 ἔτος, πρὶν ἀποπερατώσουν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον.

4) Νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ νὰ παρακολουθῇ ὁ διδάσκαλος ἀγρόπυως τοὺς μαθητάς, οἵτινες σημεπλήρωσαν τὸ 15ον ἔτος τῆς ἡλικίας των ἢ ἔχουν πρόωρον ἀνάπτυξιν.

5) Νά υπάρχουν ιδιαίτερα αποχωρητήρια διά τὰ θήλεα, διότι τὰ κοινὰ αποχωρητήρια παρέχουν αφορμάς διά τὴν πρώιμον ἐμφάνισιν τῆς ἡβης.

6) Νά μὴ ἐπιτρέπουν οἱ διδάσκαλοι εἰς τὰ ἄρρενα νὰ χαλοῦν τὰ παιγνίδια τῶν θηλέων.

7) Διευθύνται τῶν μεικτῶν σχολείων κατὰ προτίμησιν νὰ διορίζωνται ἄρρενες.

8) Διὰ νὰ μὴ δίδῃ τὸ κακὸν παράδειγμα τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν διὰ τῶν σχέσεών του, πρέπει :

α') Νά μὴ κατοικοῦν εἰς τὸ αὐτὸ οἶκημα διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι, ἰδίως ὅταν εἶναι νέοι καὶ ἄγαμοι.

β') Εἰς τὰ διτάξια σχολεῖα νὰ τοποθετοῦνται, εἰ δυνατόν, ἀνδρόγυνα ἢ τοῦλάχιστον ὁ εἰς τῶν διδασκόντων (διδάσκαλος ἢ διδασκάλισσα) νὰ εἶναι ἔγγαμος ἢ μεγάλης ἡλικίας καὶ

γ') Νά τιμωροῦνται αὐστηρῶς οἱ παρεκτρεπόμενοι.

Ἐπί τούτοις φρονῶ, ὅτι χάριν τῆς συνεκπαιδεύσεως δεόν νὰ λαμβάνωνται καὶ τὰ ἀκόλουθα διδακτικὰ μέτρα :

1) Εἰς τὰ διτάξια καὶ πολυτάξια σχολεῖα νὰ ἀναλαμβάνουν τὴν διδασκαλίαν τῶν κατωτέρων τάξεων διδασκάλισσαι, διότι αὗται προσαρμόζονται καλύτερον πρὸς τὰ ψυχολογικὰ ἀπαιτήσεις τῶν μικρῶν παιδιῶν.

2) Νά ἀναλαμβάνουν τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ τῶν κατωτέρων τάξεων ἄρρενες διδάσκαλοι, διότι αἱ διδασκάλισσαι κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπολείπονται τῶν ἀρρένων συναδέλφων των εἰς τὸ μάθημα τοῦτο. Ἐντὶ τῶν Μαθηματικῶν αἱ διδασκάλισσαι ἄς ἀναλαμβάνουν εἰς ἀνωτέραν τάξιν Χειροτεχνίαν, Ὄδικὴν ἢ Φρονηματιστικὰ μαθήματα, εἰς τὰ ὅποια ἔχουν ἰδιάζουσαν κλίσιν.

3) Νά μὴν εἴμεθα ἀπαιτητικοὶ ἀπὸ τὰ θήλεα κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν διαφόρων μαθημάτων, ὅταν ταῦτα ἄγουν τὴν ἡλικίαν τῆς ἡβης, ἵνα μὴ προκαλῶμεν τὴν καταπόνησιν αὐτῶν.

4) Ἀδιακρίτως τῆς ἡλικίας νὰ εἴμεθα ὀλιγώτερον ἀπαιτητικοὶ ἀπὸ τὰ θήλεα κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν Μαθηματικῶν, διότι ταῦτα κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπολείπονται τῶν ἀρρένων εἰς τὸ μάθημα τοῦτο.

5) Εἰς τὴν Γυμναστικὴν νὰ ἀποφεύγωμεν ἀσκήσεις τινὰς διὰ τὰ θήλεα, οἷον πρηνεῖς θέσεις, με' ἄρσεις τῶν σκελῶν κ.τ.λ. καὶ

6) Εἰς τὴν Χειροτεχνίαν νὰ διδάσκωνται ἰδιαίτερος τὰ θήλεα ῥαπτικήν, κέντημα καὶ πλεκτικήν, ὡς ὀρίζει καὶ τὸ Ἐπιθεωρητικὸν Πρόγραμμα».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Φλωρίνης κ. Ἀγγ. Γιούρτσης ἀνακοινώνει κατόπιν τὰ ἑξῆς:

«Εἰς τὴν περιφέρειαν Φλωρίνης, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπηρετῶ ἀπὸ διετίας περίπου, ὅση εἶναι καὶ ἡ ὅλη ὑπηρεσία μου ὡς Ἐπιθεωρητοῦ, ἐλειτούργουν μέχρι τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Νόμου 4397 «περὶ στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως» μόνον δύο ἀμιγῆ δημοτικὰ σχολεῖα, ἓνα ἀρρένων καὶ ἓνα θηλέων, τὰ ὁποῖα βεβαίως ἦδη εἶναι μεικτά. Ἀπὸ τὴν μικρὰν μου αὐτὴν πείραν ὡς Ἐπιθεωρητοῦ καὶ τὴν μεγάλην ὡς δημοδιδασκάλου ὑπηρετήσαντος ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς μικτὸν σχολεῖον ἐβεβαιώθην, ὅτι ἡ συνεκπαίδευσις τῶν δύο φύλων εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα εἶναι ἐνδεδειγμένη διὰ πλείστους λόγους κοινωνικοὺς καὶ ἠθικοὺς καὶ οὐδένα κίνδυνον οὐσιαστικῶν διατρέχει τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο φύλον ἐκ ταύτης. Ἡ Φυσιολογία, ὡς ἀνεφερὸν καὶ οἱ κ. Εἰσηγητὰι τοῦ θέματος, παραδέχεται, ὅτι τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν γενετήσιον ὀρμὴν συναισθήματα τῶν παιδιῶν ἐξυπνοῦν περὶ τὸ 12ον ἔτος καὶ κατόπιν κατὰ κανόνα ἐκτὸς ἐξαιρέσεων, ὁπότε ὅμως θὰ πρόκειται περὶ ἀνωμάλου φυσιολογικοῦ φαινομένου. Ἐφόσον δὲ οὕτως ἔχουν τὰ πράγματα, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι διὰ τοὺς μαθητὰς ἢ μαθητριάς τοῦ δημοτικοῦ σχολεῖου δὲν πρέπει νὰ γίνεταί λόγος περὶ μέτρων κατασταλτικῶν τῶν ἀνωμάτων ἠθικῶν ἐκδηλώσεων, ἀλλὰ περὶ προληπτικῶν τοιούτων. Ἐπειδὴ

δέ, ὡς γνωστόν, τὸ ἠθικὸν περιεχόμενον τῶν ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν τῆς ἡλικίας, καθ' ἣν φοιτοῦν εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, δημιουργεῖται κυρίως μὲ τὸ παράδειγμα καὶ τὴν ὑπόβολήν, τὴν ὅποιαν ἀσκοῦν εἰς αὐτὰ τὰ πρόσωπα καὶ πράγματα καὶ γεγονότα τοῦ περιβάλλοντός των, προκύπτει σαφῶς, ὅτι δεόν νὰ καταβληθῇ κάθε προσπάθεια, ἵνα τὸ περιβάλλον τῶν μικρῶν παιδιῶν ἐμφανίζεται τοῦλάχιστον πρὸ αὐτῶν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ἀγνόν καὶ ἀποφεύγῃ ἐπιμελῶς πᾶσαν ἐνέργειαν, δυναμένην νὰ ὑποβάλῃ εἰς αὐτὰ ἰδέας καὶ σκέψεις προκαλούσας τὰ συναισθήματα, περὶ ὧν ὁ λόγος. Συνεπῶς ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ μὴ κάμνῃ ἀπολύτως καμίαν διάκρισιν μεταξὺ ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν, νὰ μὴ δρίξῃ ἰδίᾳ θέσεις δι' ἑκάτερον τῶν φύλων, νὰ μὴ προσαγορεύῃ αὐτὰ μὲ λέξεις διακρινούσας τὸ φύλον, ὡς λ. χ. ἓνα ἀγόρι ἢ ἓνα κορίτσι, ἀλλὰ νὰ λέγῃ πάντοτε ἓνα παιδί. Οὕτω δὲ σκεπτόμενος φρονῶ, ὅτι μόνον ἐκτάκτως θὰ εὑρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην ὁ διδάσκαλος νὰ λάβῃ μέτρα κατασταλτικὰ ὑπόπτων ἢ ἐπικινδύνων ἐκδηλώσεων, ὅποτε ὀφείλει νὰ προβῇ εἰς ταῦτα μετὰ μεγάλης περισκέψεως. Πάντα τὰ ὡς μέτρα προταθέντα ὑπὸ τῶν κ. κ. Εἰσηγητῶν νομίζω, ὅτι τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα ἐπιφέρουν ἢ τὸ προσδοκώμενον, ὡς ὑποβάλλοντα δραστηκῶς εἰς τὰ παιδιά σκέψεις καὶ ἰδέας ἐπικινδύνους. Ἄλλο προληπτικὸν μέτρον φρονῶ, ὅτι εἶναι ἡ ἀνάπτυξις εἰς τὸ σχολεῖον σχολικῆς ζωῆς καταλλήλου καὶ πλήρους δράσεως, διότι ἡ ἀργία εἶναι ὄρος πρόσφορος διὰ πᾶσαν δυσάρεστον σκέψιν. Ἐδῶ ὀφείλω νὰ τονίσω, ὅτι δεόν νὰ πιστευθῇ ἀπολύτως, ὅτι τὸ μέσον, μὲ τὸ ὅποιον τὸ σχολεῖον ἐπιδιώκει καὶ ἐπιτυγχάνει τὸν σκοπὸν του, εἶναι ἡ σχολικὴ ζωὴ καὶ ὄχι τὰ διδασκόμενα μαθήματα, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν συμπλήρωμα, τρόπον τινά, αὐτῆς. Ἴνα δὲ μειωθῶν εἰς τὸ ἐλάχιστον αἱ συνθήκαι τῆς διαταραξέως τῆς ἠθικῆς ζωῆς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, δεόν νὰ καταβάλλεται κάθε προσπάθειά διὰ τὴν ἀκριβεστάτην ἐφαρμογὴν τῶν δια-

τάξεων τοῦ Νόμου περὶ υποχρεωτικῆς φοιτήσεως. Οὕτω θὰ κατα-
στῆ δυνατὸν τὰ παιδιά νὰ παραμένουν εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον
μέχρι, τὸ πολὺ, τοῦ 12ου ἔτους, ἤτοι εἰς ἡλικίαν, καθ' ἣν κατὰ
κανόνα δὲν εἶναι εὐκόλος, ὡς μὴ φυσική, ἡ ἐκδήλωσις ἐπιθυμιῶν
υπόπτων καὶ ἐπικινδύνων, προσλαμβανόμενα, ὅπου μὲν λειτουργοῦν
νηπιαγωγεῖα, ἀπὸ τοῦ 4ου ἔτους τῆς ἡλικίας των, ὅπου δὲ δὲν
λειτουργοῦν, ἀπὸ τοῦ 6ου ἔτους καὶ προαγόμενα κάθε ἔτος εἰς τὴν
ἀνωτέραν τάξιν. Καὶ ἐδῶ ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ τονίσω, ὅτι ἐπιβάλ-
λεται ἀπὸ πλείστους λόγους Ἐθνικούς, κοινωνικοὺς καὶ ἠθικοὺς νὰ
περιορισθῆ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἢ στασιμότης τῶν μα-
θητῶν εἰς τὰς τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἣτις ἐν πολλοῖς εἶναι
καὶ ἀδικαιολόγητος, διότι ἕνας μαθητῆς ἢ μαθήτρια μὲ τὸν κοινὸν
νοῦν, συμπληρούμενὸν μὲ τακτικὴν εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσιν, δὲν
εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιάσῃ σοβαροὺς λόγους στασιμότητος. Ἐὰν
τοῦτο συμβῆ, πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τοὺς λόγους μόνον εἰς τὸν
διδάσκαλον. Βεβαίως ὁμῶς δὲν εἶναι ποσῶς δίκαιον τὰς ἀμαρτίας
τῶν κ. κ. διδασκάλων νὰ πληρώσουν οἱ μαθηταὶ καὶ δι' αὐτῶν τὸ
Ἔθνος δλόκληρον. Ἐφαρμογὴ λοιπὸν τῶν διατάξεων περὶ υπο-
χρεωτικῆς φοιτήσεως, ἐργασία τοῦ διδασκάλου καὶ ἐπιείκεια ὑπὲρ
τῶν μαθητῶν κατὰ τὰς προαγωγὰς ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν θὰ ἀπο-
μακρύνουν πολὺ ἀπὸ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον συνθήκας εὐεπιφόρου
δι' ἀνάπτυξιν υπόπτων συναισθηματικῶν καταστάσεων. Συνεπῆς
πρὸς τὴν βῆσιν τῶν σκέψεών μου τούτων φρονῶ, ὅτι καὶ εἰς τὰ
διδασκόμενα μαθήματα οὐδεμίαν διάκρισιν πρέπει νὰ ὑπάρξῃ. Πάντα
τὰ διδασκόμενα μαθήματα θὰ εἶναι τὰ αὐτὰ δι' ἀμφοτέρω τὰ φύλα.
Βεβαίως τὰ μαθήματα πρέπει νὰ εἶναι τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἐξυπηρε-
τοῦν τὸν σκοπὸν τοῦ σχολείου. Καὶ διὰ νὰ ἐκφρασθῶ σαφέστερον,
λέγω, ὅτι καὶ ἡ μαγειρικὴ ἀκόμη, ἐφόσον ἤθελεν εἰσαχθῆ ὡς
μάθημα εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, πρέπει νὰ διδάσκηται εἰς ἀμφο-
τέρα τὰ φύλα ἀδιακρίτως. Εἶναι δὲ εὐνόητον, ὅτι, ἐὰν μαθητῆς τις

Ἡ μαθητρία διδασκόμενος τὸ Α· ἢ Β μάθημα προχωρήσῃ εἰς τὴν Α ἢ Β ἐνέργειαν ἢ διάθεσιν· ἢ μάθησιν ἠθικῶς ἀνεπίληπτον, ἐκδηλῶν ποιὰν τινα τάσιν ἢ κλίσιν, βεβαίως ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ μὴ παρακολύσῃ τούτον, ἀλλὰ νὰ ἐνισχύσῃ. Ἐκεῖνο, ποῦ φρονῶ σχετικῶς πρὸς ταῦτα, εἶναι, ὅτι ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ μὴν ἡγήται ὁ ἴδιος μιᾶς διδασκαλίας ἐιδικῆς διὰ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο φύλον. Διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ὁ ἔλεγχος τῆς σχολικῆς ἐν γένει ζωῆς ἐνὸς σχολείου καὶ τῆς ζωῆς τοῦ διδασκάλου, ἧτις εἶναι ἰσχυρότατον διὰ τοὺς μαθητὰς παράδειγμα, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐξενυφρεθῇ ὁ ἀπατούμενος διὰ τὸν Ἐπιθεωρητὴν χρόνος, ἵνα δύναται οὗτος νὰ παραμένῃ εἰς ἕκαστον σχολεῖον ἐπιθεωρῶν τοῦλάχιστον ἐπὶ μίαν ἡμέραν. Διὰ νὰ συμπληρώσω δὲ τὴν γνώμην μου ὅσον ἀφορᾷ τὰς δυσαρέστους συνεπείας ἐκ τῆς ὑποβλητικότητος τῶν ἀστόχων μέτρων καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ σχολείου καὶ τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας ἔναντι τῶν δύο φύλων ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας, ἐκφράζω τὴν γνώμην, ὅτι ἡ παρατηρουμένη διανοητικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο φύλων κατὰ τὴν σχολικὴν ζωὴν ἐν γένει ὀφείλεται μόνον εἰς τοὺς περιορισμοὺς τῆς ἐλευθέρου, ὅσον καὶ εἰς τὸ ἀγόρι, ἀναπτύξεως τοῦ κοριττοῦ καὶ τῆς ὑποβαλλομένης εἰς αὐτὸ ἰδέας, ὅτι μειονεκτεῖ τοῦ ἀγοριοῦ. Ὅταν παύσωμεν τὰς διακρίσεις τῶν δύο φύλων εἰς τὴν μικρὰν ἡλικίαν, εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ ἐκλείψουν σημαντικώτατα αἱ διαφοραὶ αὗται καὶ θὰ περιορισθοῦν εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἂν δὲν ἐκλείψουν τελείως. Βεβαίως κοντὰ εἰς ὅλα, ὅσα εἶπα, ἐννοεῖται καὶ ἡ ὄγκυλος ὑπὸ τοῦ διδασκάλου παρακολούθησις τῆς ζωῆς τῶν μαθητῶν ἐντὸς τοῦ σχολείου καί, ὅσον εἶναι δυνατόν, καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, διαφωτιζομένοι καταλλήλως ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν γονέων, ἵνα αἱ σχετικαὶ ἐνέργειαι καὶ τῶν δύο τούτων παραγόντων εἶναι σύμφωναι.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Χανίων κ. Ἰωάνν. Ζαγοριανᾶκος παραιτηθεὶς ἐπὶ τούτοις τὰ ἐξῆς:

«Ἡ ἐφαρμογή τῆς μεικτῆς φοιτήσεως, καθιερωμένη ἀπὸ ἐτῶν, οὐδεμίαν παρέσχεν ἀφορμὴν λήψεως εἰδικῶν μέτρων, ἄλλων δηλ. παρ' ἐκεῖνα, ἅτινα λαμβάνονται δι' οἰονδήποτε ἀμιγῆς σχολεῖον. Οὐδὲν ἔκτροπον συνέβη ποτέ, οὐδὲ παράπονον ἐκ μέρους τῆς κοινωρίας ἠκούσθη. Ἀφορμὰς μᾶλλον ἔδοσαν οἱ συνυπηρετοῦντες ἐκ τῶν δύο φύλων διδάσκαλοι, εἴτε λόγῳ πραγματικῶν ὀλισθημάτων, εἴτε καὶ λόγῳ παρεξηγήσεως ἐκ μέρους τῶν κακολόγων μικρῶν κοινωιῶν. Αἱ περιπτώσεις αὐταὶ εἶναι ἀναπόφευκτοι, θὰ δημιουργοῦν δὲ τὴν ἀνάγκην τῆς μετακινήσεως τῶν διδασκάλων, ἡ ὁποία ὅμως κατὰ τὸν τελευταῖον Νόμον ἀποκλείεται διαρκοῦντος τοῦ σχολικοῦ ἔτους, ἐξ οὗ προφανῶς θὰ προκύψουν πολλαὶ ἀνωμαλίαι».

Ὁ Ἐπιθεωρητῆς Λαρίσης κ. Ἰ. Καλλιγᾶς παρατηρεῖ μετὰ τοῦτο τὰ ἑξῆς ὀλίγα:

«Ἡ μεικτοποίησις τῶν δημοτ. σχολείων ἦτο μέτρον ἐπιβεβλημένον καὶ ἀρκετὰ συγχρονισμένον. Θὰ ἔπρεπε ὅμως νὰ προηγηθῆ καί ποια σχετικὴ καθοδήγησις τῶν διδασκάλων τῶν ἐπὶ συνεχῆ ἔτη ὑπηρετησάντων εἰς σχολεῖα ἄρρένων ἢ εἰς σχολεῖα θηλέων. Δι' αὐτὸ οἱ Ἐπιθεωρηταὶ εἰς προσεχῆς συνέδριον τῶν διδασκάλων τῆς περιφερείας των πρέπει νὰ θέσουν ὡς πρῶτον θέμα πρὸς συζήτησιν τὸ θέμα: «Αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ διδασκάλου εἰς τὰ σημερινὰ σχολεῖα τῆς συνεκπαιδεύσεως».

Ὁ Ἐπιθεωρητῆς Σάμου κ. Ἀποστ. Στυλιανόπουλος παρατηρεῖ κατόπιν τὰ ἑξῆς:

«Θεωρῶ σοβρωτάτον τὸ συζητούμενον θέμα ὡς συνδεόμενον καὶ μὲ τὴν ἀποστολὴν τῆς γυναικὸς ἐν τῇ Κοινωνίᾳ, ἥτις εἶναι διάφορος εἰς τὰ δύο φύλα. Ἡ γυνὴ εἶναι προωρισμένη νὰ γίνῃ μήτηρ, νὰ ἀναθρέψῃ τὰ τέκνα τῆς, νὰ περιποιηθῆ τὰ τοῦ οἴκου τῆς κ.τ.λ. Ἐνεκα τούτου ἔχει ἰδιαιτέρας κλίσεις, τὰς ὁποίας ἡ ἀγωγὴ ἔχει καθῆκον νὰ βοηθήσῃ πρὸς ἐξέλιξιν. Διὰ τοῦτο φρονῶ, ὅτι τὸ

μιάθημα τῆς Χειροτεχνίας δέον νὰ διδάσκειται εἰς τὰ θήλα κερω-
ρισμένως ἀπὸ τὰ ἄρρενα, νὰ προστεθοῦν δὲ καὶ μαθήματα οἰκια-
κῆς οἰκονομίας, ραπτικῆς κ.τ.λ., ἵνα ἐξυπηρετηθῇ καὶ ὁ ἀγροτικός
πληθυσμός, ἐφόσον διὰ τῶν ἰδρυθησομένων οἰκοκυρικῶν σχολείων
θὰ ἐξυπηρετηθῇ μόνον ὁ ἀστικός τοιοῦτος. Ἐχω τὴν γνώμην, ὅτι
ἡ γυναῖκα πρέπει νὰ βγῇ ἀπὸ τὴν σημερινὴν σκλαβίαν, ἀλλὰ νὰ
διαμορφωθῇ φωτισμένη μητέρα καὶ οἰκοκυρά, ἵνα ἀνταποκριθῇ
εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς καὶ διευκολύνῃ καὶ τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Παραμυθίας κ. Π. Παυλοῦρος ἀνακοι-
νώνει ἐπὶ τούτοις τὰ ἀκόλουθα:

Ἐθεωρῶ ἀπαραίτητον τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέ-
ματος, διότι ἐκτὸς τῶν ἐπιστημονικῶν συζητήσεων, ποὺ ἐγίναν καὶ
ποὺ ἔπρεπε νὰ γίνουν, ἐδημιουργήθη καὶ κάποιος ἄλλος θόρυβος,
ποὺ δὲν εἶχεν ἐλαττήρια ἐκπαιδευτικά. Ἐχω τὴν γνώμην, ὅτι ἡ συν-
εκπαίδευσις τῶν δύο φύλων πρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ, δὲν πιστεύω
ὅμως, ὅτι τὰ παιδιά εἶναι ἀγγελούδια. Ἀκριβῶς τὸ ὅτι χωρίζονται
τὰ ἀγόρια ἀπὸ τὰ κορίτσια μόνον τῶν, δείχνει, ὅτι νοιώθουν τὴν
διαφορὰν τοῦ φύλου τῶν, εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι τὸ γενετήσιον
ἔνστικτον, καὶ ὑποσυνείδητον καὶ ἀσυνείδητον ἀκόμα, εἶναι ἰσχυρὸν
καὶ ὑπάρχει ἀκαθόριστον, ἄμορφον καὶ εἰς τὴν μικρὰν παιδικὴν
ἡλικίαν. Τότε λοιπὸν διατὶ νὰ κάμωμεν συνεκπαίδευσιν; Διότι εἰς
ὅλας τὰς πολυποικίλους κοινωνικὰς ἐκφάνσεις γίνεται συναναστροφὴ
καὶ συνεργασία τῶν δύο φύλων καὶ εἰς τὴν ὥριμον καὶ εἰς τὴν
μὴ ὥριμον ἡλικίαν καὶ τὸ σχολεῖον δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὸ ἀγνοήσῃ
αὐτό. Τὸ σχολεῖον εἶναι πάντα τοποθετημένον εἰς ἕνα ὄρισμένον
κοινωνικὸν πλαίσιον. Μὲ τὴν συνεκπαίδευσιν ἀπὸ τὴν μικρὰν ἡλι-
κίαν δὲν γίνεται ἰσοπέδωσις τῶν φύλων, ἀλλὰ γίνεται ἀβίαστος
ἀγωγή, ὥστε εἰς τὴν ὥριμον ἡλικίαν νὰ δοθῇ ἡ πρέπουσα κατεύ-
θυνσις. Εἰς τὴν μικρὰν ἡλικίαν θὰ γίνεταί ἐπίβλεψις ἀπὸ τοὺς δι-
δασκάλους μὲ διάκρισιν, μὲ φωτισμένα μάτια, ὥστε νὰ μὴ δοθοῦν

υπόνοιαι εἰς τοὺς μικροὺς τροφίμους. Ἔτσι μὲ τὴν συνεκπαίδευσιν τὸνώνεται περισσότερον ἢ ἠθικὴ, ἢ δὲ ἀγρία ὁρμὴ λαμβάνει εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς τὴν μορφὴν τοῦ ἠθικοῦ καθήκοντος. Πρέπει εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον νὰ γίνεταί γενετήσιος ἀγωγή; Νομίζω, ὄχι. Εἶναι ἐπικίνδυνον, διότι εἶναι πρόωρον. Ἐπιβάλλεται ὁμως καὶ πρέπει νὰ γίνεταί εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, διὰ νὰ εἶναι φωτισμένοι οἱ διδάσκαλοι. Διαφοροποίησιν Προγράμματος δὲν δέχομαι. Τὸ κορίτσι θὰ κάμῃ ὅλον τὸν μορφωτικὸν κύκλον, πὺθὲν θὰ κάμῃ καὶ τὸ ἀγόρι. Εἰς τὰ τεχνικὰ ἤμπορεῖ νὰ ἔχουν προτιμήσεις τὰ κορίτσια εἰς ὄρισμένα θέματα, εἰς ὄρισμένας ἀπασχολήσεις, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἀποκλείεται καὶ εἰς τοὺς ὁμοφύλους. Γυμναστικὴν ἐπιβάλλεται νὰ κάμνουν καὶ τὰ κορίτσια, τὸ δὲ ἰσχυρὸν Πρόγραμμα καθορίζει, ποίας ἀσκήσεις δὲν θὰ κάμνουν τὰ κορίτσια. Τὰ εἰδικὰ μαθήματα οἰκονομωσύνῃς ἔχουν τὴν θέσιν των εἰς τὰ ἐπαγγελματικὰ σχολεῖα, εἶναι δὲ ἔξω ἀπὸ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Ὅπου αἱ τοπικαὶ συνθήκαι καὶ ὁ χρόνος τοῦ διδασκάλου τὸ ἐπιτρέπουν, ἤμποροῦν νὰ γίνωνται ἐπιμορφωτικὰ ἐπαγγελματικὰ μαθήματα, ἂν δὲ λειτουργῇ εἰς τὸν τόπον κατώτερον ἐπαγγελματικὸν σχολεῖον, εἰς χωριστὰς ὥρας, δηλαδὴ εἰς νυκτερινὰ σχολεῖα, ἀφοῦ τελειώσῃ ὁ κύκλος τοῦ ἑξαετοῦς δημοτικοῦ».

Ἡ Ἐπιθεωρητὴς Σφακίων κ. Σ. Κυριακίδης υποβάλλει ἐπὶ τούτοις τὴν πρότασιν, ὅπως ληφθῆ νομοθετικὴ μέριμνα διὰ τὴν ὑποχρεωτικὴν καὶ τακτικὴν σύνταξιν Μητροφῶν θηλέων εἰς πάσας τὰς κοινότητας καὶ τοὺς δήμους τοῦ Κράτους, καθόσον ἤδη ἡ ἐγγραφὴ αὐτῶν εἰς τὰ δημοτολόγια γίνεται πλημμελεστάτη καὶ ἀνευ εὐθυνῶν. Ὅπως διὰ τὴν ἐγγραφὴν τῶν ἀρρένων ἔχουν ληφθῆ ὑπὸ τοῦ στρατολογικοῦ νόμου αὐστηρότατα μέτρα καὶ κατὰ τῶν διδασκάλων ἀκόμη, τοιοῦτοτρόπως πρέπει νὰ γίνῃ καὶ διὰ τὴν τῶν θηλέων. Διὰ τοῦ μέσου τούτου θὰ γίνῃ κατορθωτὴ ἡ ἐξέλεξις ὑπὸ τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς ἐγγραφῆς εἰς τὰ μαθητολόγια τῶν σχολείων τῆς σπο-

χειώδους ἐκπαιδύσεως ὄλων τῶν ἐχόντων τὴν νόμιμον πρὸς φοίτησιν ἡλικίαν θηλέων.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Θεσσαλονίκης κ. Π. Μπατσούτας ἀνακοινώνει κατόπιν τὰ ἀκόλουθα:

Ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον διατυπώνεται τὸ θέμα τὸ σχετικὸν μὲ τὴν μεικτοποίησιν τῶν δημοτικῶν σχολείων, μοῦ φαίνεται, ὅτι δὲν εἶναι τόσον ἐπιτυχής. Ἀπὸ τὴν διατύπωσιν αὐτὴν φαίνεται, πῶς εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ καθορίσαντος τὸ θέμα ὑπῆρχε κάποια ἀμφιβολία περὶ τῆς σκοπιμότητος τοῦ σχετικοῦ νόμου, κάποια ὑποψία, ὅτι ἡ μεικτοποίησις ἀφήνει ἐκτεθειμένα τὰ παιδιὰ εἰς ἠθικοὺς κινδύνους καὶ ἰδίως τὰ κορίτσια. Καὶ τὴν ὑποψίαν αὐτὴν τοῦ διατυπώσαντος τὸ θέμα τὴν διακρίνομεν ἀπὸ τὴν ἀπαίτησιν νὰ ὑποδείξωμεν τὰ διοικητικὰ, παιδονομικὰ καὶ διδακτικὰ μέτρα, πού ἐπιβάλλει ἡ συνεκπαίδευσις. Ἀπὸ τὴν ἀπαίτησιν αὐτὴν ἐξάγεται, ὅτι, ἂν δὲν χρησιμοποιήσωμεν περιορισμούς, αὐστηρὰ παιδονομικὰ μέτρα, ποιῶν κλπ., τὰ κορίτσια τῶν μεικτῶν σχολείων κινδυνεύουν. Ἄλλ' ἀφοῦ ὑπῆρχον τόσοι φόβοι, δὲν ἔπρεπε νὰ γίνῃ τέτοιος νόμος. Ἄλλ' ὄχι, ἐγὼ ἔχω ἀντίθετον γνώμην. Δὲν ὑφίσταται κανένας φόβος, κανένας κίνδυνος καὶ κάθε ὑποψία εἶναι ἀδικαιολόγητος. Καὶ τὴν γνώμην μου αὐτὴν τὴν ἐξάγω ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Τὴν ὑποψίαν αὐτὴν εἶχα καὶ ἐγώ. ὅταν πρωτοεμπαινα εἰς μεικτὸν σχολεῖον, συνειδησμένος ὅπως ὅλοι μας οἱ παλαιότεροι εἰς τὸν αὐστηρὸν χωρισμὸν τῶν δύο φύλων. Ἄλλὰ τὰ πράγματα μοῦ ἀπέδειξαν τὸ ἀντίθετον. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπως ἤξεύρουν καὶ ὅλοι οἱ συνάδελφοι, πού ὑπηρετήσαν εἰς αὐτὴν, εἶναι ἀπὸ τοῦ 1914 μεικτὰ τὰ σχολεῖα. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν ἔδραν λειτουργοῦν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν. Εἰς πολλὰς μάλιστα κωμοπόλεις, πού ἔτυχε νὰ λειτουργοῦν χωριστὰ τὸ σχολεῖον τῶν ἀρρένων καὶ χωριστὰ τὸ σχολεῖον τῶν θηλέων, πολλοὶ γονεῖς ἤξιωσαν κατὰ καιροῦς τὰ κορίτσια τῶν τῆς Ε' καὶ Στ' τάξεως νὰ φοιτοῦν εἰς τὰ σχο-

λειά τῶν ἀρρένων (καί αὐτό, διότι ἐνόμιζον, ὅτι τὸ τῶν ἀρρένων μεταδίδει περισσοτέρας γνώσεις) χωρὶς κανένα φόβον κινδύνου τῆς ἠθικῆς τῶν κοριτσιῶν. Ἄν πορουσιάσθῃ κανὲν μεμονωμένον παράδειγμα παρεκτροπῆς ἀγοριοῦ καὶ κοριτσιοῦ εἰς μεικτὸν σχολεῖον, τὸ παράδειγμα αὐτὸ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀποτελέσῃ κανόνα. Οἱ παρεκτραπέντες, καὶ ἂν ἦσαν εἰς χωριστὰ κατὰ φύλον γειτονικὰ σχολεῖα, τὰ αὐτὰ θὰ ἔκαμαν, ἴσως δὲ καὶ χειρότερα. Εἰς ἐμένα οὐδέποτε ἀπὸ τοῦ 1914 ἔκαμαν παράπονα διδάσκαλοι ἢ γονεῖς διὰ ἠθικὰς παρεκτροπὰς μαθητριῶν καὶ μαθητῶν μεικτοῦ σχολείου. Μαθητριῶν ὅμως μὲ ἐξωτερικοὺς νέους πολλὰς φορὰς. Καὶ δὲν ἐσημειώθησαν ἕως τώρα ἠθικαὶ παρεκτροπαὶ μεταξὺ τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν, πού εἰς τὰ σχολεῖα λόγῳ τῆς διακοπῆς τῆς φοιτήσεως τῶν προσφύγων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἰδίᾳ καὶ τῆς ἐπανόδου αὐτῶν εἰς τὸ σχολεῖον μετὰ δύο καὶ τρία ἢ περισσότερα ἔτη ἔχομεν 16, 17 καὶ 18 ἐτῶν παιδιὰ καὶ κορίτσια. Πῶς νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι θὰ σημειωθοῦν εἰς τὸ ἔξῃς, πού ἐλπίζομεν σὺν τῷ χρόνῳ νὰ κανονισθῇ τακτικὴ πλέον ἢ φοιτήσις των, ὥστε νὰ τελειῶνουν τὸ σχολεῖον τὸ 12ον ἢ τὸ πολὺ τὸ 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας των; Δὲν πιστεύω νὰ νομίζῃ κανεὶς, ὅτι ἠμποροῦν νὰ δημιουργηθοῦν ἠθικὰ ἔκτροπα ἀπὸ μαθητὰς καὶ μαθητριάς 12 καὶ 13 ἐτῶν. Τοῦναντίον πιστεύω ἀπολύτως, ὅτι τὸ περιβάλλον, ἡ ζωὴ ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας χαρᾶς καὶ λύπης καὶ κοινῶν προσπαθειῶν, αἱ κοιναὶ ἀπαιτήσεις τοῦ σχολείου ἀπὸ ὅλους, ἡ ἀδελφικὴ ζωὴ ὅλων καὶ ἡ πατρικὴ παρακολούθησις τοῦ διδασκάλου θὰ συντελέσουν, ὥστε νὰ ἀμβλυνθῇ κάθε ἐκδήλωσις ἠθικῆς παρεκτροπῆς καὶ προληφθοῦν ἔκτροπα, τὰ ὁποῖα εὐκολώτερα δημιουργοῦνται, ὅταν ὑπάρχῃ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν δύο φύλων. Ὅταν τὸ ἀγόρι ἰδῇ τὸ κορίτσι ἐκ τοῦ πλησίον ἄλλοτε νὰ κλαίῃ, διότι ἐτιμωρήθη, ἄλλοτε νὰ μὴν ἠξέυρη τὸ μάθημα, ἄλλοτε ἀκτένιστον καὶ ἀκάθαρτον, δὲν θὰ αἰσθανθῇ τὴν ἔλξιν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν θὰ αἰσθανθῇ ἀπὸ

μακράν, όταν θὰ τὸ ἰδῆ διὰ μίαν στιγμὴν νὰ περνᾷ μὲ ἐπιτη-
δευμένας κινήσεις καὶ ἐπίδειξιν. Τὴν ἀποβολὴν τῶν παρεκτροπομέ-
νων ἠθικῶς μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἀποκροῦν ἀπολύτως, ὡς δυ-
ναμένην νὰ δημιουργήσῃ ἔχθρας καὶ συγκρούσεις μεταξύ οἰκογε-
νειῶν, ἰδίᾳ εἰς τὰ μικρὰ μέρη, λόγῳ τῆς διαπομπεύσεως τῶν κοι-
νιτιῶν, ἢ ὁποία μένει εἰς βάρος αὐτῶν ὡς κηλὶς καὶ εἰς τὴν με-
γάλῃν των ἡλικίαν. Εἰς τὴν μεικτότητα τοῦ προσωπικοῦ δὲν
βλέπω ἢ ἐλάχιστους φόβους δημιουργίας ἠθικῶν σκανδάλων. Ὡς
μέλος τοῦ Ἀνωτέρου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου Θεσσαλονίκης
παρετήρησα, ὅτι εἰσῆχθησαν πρὸς ἐκδίκασιν ἐλάχιστοι μὲν ὑποθέ-
σεις δι' ἠθικὰ σκάνδαλα μεταξύ διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν,
πλείστα ὅμως διὰ τοιαῦτα μεταξύ διδασκαλισσῶν καὶ ἰδιωτῶν.

Μαθήματα, ὡς εἶπα καὶ εἰς τὸ περὶ προγράμματος θέμα,
θὰ διδάσκονται εἰς τὰ μεικτὰ σχολεῖα τὰ αὐτὰ καὶ εἰς τὰ ἄρρενα
καὶ εἰς τὰ θήλεα, πλὴν μόνον τοῦ τῆς κοπτικῆς, ῥαπτικῆς κτλ.,
ποῦ θὰ διδάσκειται εἰς τὰ θήλεα. Ὅλα τὰ ἄλλα θὰ διδάσκονται
ἀπὸ κοινοῦ, διότι ἐγὼ τοῦλάχιστον διεπίστωσα ἰσοτιμίαν ἀντιλή-
ψεως καὶ κρίσεως μεταξύ ἴσου ἀριθμοῦ ἐπιμελῶν μαθητῶν καὶ
μαθητριῶν εἰς ὅλα τὰ μαθήματα, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Ἀριθμητι-
κὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἰσχυρίζονται τινες, ὅτι ἡ γυναικεία ἀντίληψις
ὑπολείπεται τῆς τοῦ ἀνδρός».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτικῶν σχολείων Χαλκίδος κ. Γ.
Ἀραβώσης λέγει κατόπιν τὰ ἑξῆς:

«Ὁ θόρυβος, ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθη κατὰ τῆς μεικτότητος
τῶν σχολείων, εἶναι ἀβάσιμος καὶ ἀδικαιολόγητος. Ἐνα μέρος ἐκ
τῶν διαμαρτυρηθέντων καὶ θορυβησάντων, οἱ ἀγῆρατοι καὶ οἱ
ἄνθρωποι τῶν ἐπαρχιῶν, διεμαρτυρήθησαν καὶ ἐθορύβησαν, διότι
ἡ παροῦσα Κυβέρνησις καθιέρωσε διὰ Νόμου τὴν μεικτότητα καὶ
σκοπὸν εἶχον καὶ ἔχουν νὰ δυσφημήσουν ταύτην καὶ νὰ τὴν κατα-

πολεμήσουν πολιτικῶς καὶ κομματικῶς. Ἐκ τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμματίων τῶν διαμαρτυρηθέντων κατὰ τῆς ἐν λόγῳ μεικτότητος ὡς ἐγκυμονούσης κινδύνους κατὰ τῆς μαθητιώσης νεολαίας τινὲς μὲν ἔπραξαν τοῦτο ἀπὸ πεποιθήσεως καὶ καλῆς πίστεως, οἱ πλείστοι ὅμως ἀπὸ κομματικῆς ἀντιθέσεως καὶ ἀπὸ σκοποῦ δυσφημίας τῆς Κυβερνήσεως. Ἐάν, Κύριοι, ἡ συνεκπαίδευσις ἀρρένων καὶ θηλέων ἐξακολουθήσῃ νὰ γίνεται καὶ εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα, μέχρι τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι τὰ διαζύγια θὰ ὀλιγοστεύσουν κατὰ τὰ ἑπτὰ δέκατα (7]10), ὁ δὲ ἀνώματος βίος ἀνδρὸς καὶ γυναικός, λόγῳ ἀνομοιότητος τοῦ χαρακτῆρός των καὶ λόγῳ ἑλλείψεως πραγματικῆς καὶ οὐσιαστικῆς ἀναμεταξύ των ἀγάπης καὶ συμπαθείας, θὰ ἐκλείψῃ.

Δὲν συμφωνῶ μὲ τὴν γνώμην προλαλήσαντος συναδέλφου, εἰσηγητοῦ τοῦ ζητήματος, ἵνα ἀποπέμψωνται τοῦ σχολείου μαθηταὶ ἢ μαθήτριαι, οἱ ὅποιοι ἔδειξαν ἀνηθικούς τάσεις. Ἡ τοιαύτη ἀποπομπὴ θὰ δημιουργήσῃ σοβαρὰ ζητήματα διὰ τὸν διδάσκαλον ἐκ μέρους τῶν γονέων ἢ κηδεμόνων τῶν ἀποπεμφθέντων μαθητῶν καὶ θὰ ἀφυπνίσῃ καὶ θὰ ἐξεγείρῃ τὴν περιέργειαν τῶν λοιπῶν μαθητῶν πρὸς τὸ κακὸν τοῦτο. Ἡθικαὶ παρεκτροπαὶ μικρῶν μαθητῶν συνέβησαν καὶ συμβαίνουν ὄχι μόνον εἰς μεικτὰ σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ εἰς μὴ μεικτὰ, δηλαδὴ εἰς σχολεῖα ἀρρένων. Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν ἂν θελήσῃ νὰ συμβουλευθῇ τὴν μνήμην του καὶ νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὸν χρόνον, καθ' ὃν διετέλεσε διδάσκαλος σχολείου, θὰ πεισθῇ περὶ τούτου. Ἐλέχθη παρ' ἑτέρου συναδέλφου, ὅτι κατὰ τὰ διαλείμματα παρατηρεῖται εἰς τὰ μεικτὰ σχολεῖα, ὅτι τὰ ἄρρενα ἐπιτίθενται ἐν ᾧρᾳ παιγνιδίου κατὰ τῶν θηλέων καὶ προσπαθοῦν νὰ τὰ διαλύσουν καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ 8—15 ἔτους τῆς ἡλικίας των τὰ δύο φύλλα εὐρίσκονται εἰς ἐχθρότητα ἀναμεταξύ των. Μὴ λησμονώμεν, ὅτι τὸ ἄρρεν φῦλον ἔχει τὸ πολεμικὸν ἔνστικτον εἰς τὴν ψυχὴν του ἐκ φύσεως καὶ ἐκδηλῶνει τοῦτο ὄχι μόνον ἐναντίον τοῦ θήλεος,

φύλου, ἀλλὰ συχνότατα καὶ ἐναντίον τοῦ ὁμοίου φύλου. Ὅλοι ἐνθυμούμεθα τὴν παιδικὴν μας ἡλικίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐχωριζόμεθα μετ' ἄλλων ἄρρῶνων εἰς δύο ἀντιμαχομένους ὁμάδας καὶ ἀλληλοεκτυπούμεθα μὲ λίθους (πετροπόλεμος). Ἐὰν συμβαίῃ κατὰ τὰ διαλείμματα καὶ τὰ παιγνίδια τὰ ἄρρῶνα νὰ παίζουσι χωριστὰ ἀπὸ τὰ θήλεα καὶ νὰ εὐρίσκωνται ἐνίοτε εἰς κάποιαν ἀπόστασιν ἀναμεταξύ των, τοῦτο προέρχεται ἀπὸ δύο λόγους. Πρῶτον, διότι ἄλλα εἶναι τὰ παιγνίδια τὰ προσαρμοζόμενα εἰς τὴν φύσιν τῶν ἄρρῶνων καὶ ἄλλα τὰ προσαρμοζόμενα εἰς τὴν φύσιν τῶν θηλέων. Τὰ ἄρρῶνα παίζουσι συνήθως παιγνίδια, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν ὡς προπαρασκευῆ των καὶ προάσκησις των διὰ ρόλους τῆς ἀνδρικῆς των ἡλικίας, ἐνῶ τὰ θήλεα συνήθως εὐχαριστοῦνται καὶ ἀσχολοῦνται μὲ παιγνίδια, τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν μητροτητα καὶ ἀσχολίας τῆς μεγάλης αὐτῶν ἡλικίας. Καὶ ὅπως ἓνα γατάκι ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας παίζει μὲ μικρὰ κουρέλια καὶ χαρτάκια, διὰ νὰ ἀσκηθῆ εἰς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐπιφυλάσσει ἡ προηγμένη του ἡλικία, νὰ συλλαμβάνῃ δηλ. ποντικούς, τοιουτοτρόπως καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ, οἱ μικροὶ μαθηταί, ἄρρῶνες καὶ θήλειαι, ἀσκοῦνται παιγνιδιακῶς καὶ προπονοῦνται εἰς ἔργα τῆς μεγάλης των ἡλικίας. Ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον μία ὁμάς θηλέων μαθητῶν δὲν πλησιάζει ἐτέραν ὁμάδα ἄρρῶνων κατὰ τὰ διαλείμματα καὶ τὰ παιγνίδια, καίτοι τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς μερικὸν φαινόμενον καὶ ὄχι γενικόν, εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μου ἀπόρροια τῆς ἀποστροφῆς καὶ τοῦ φόβου, τὸν ὁποῖον ἔχει ἐμπνεύσει ἡ οἰκογένεια εἰς τὰ θήλεα πρὸς τὰ ἄρρῶνα διὰ λόγους παραξένου καὶ οὐτοπιστικῆς ἠθικῆς. Ἐγὼ κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν σχολείων παρετήρησα εἰς μερικὰ σχολεῖα τὰ ἄρρῶνα νὰ μὴ συναστρέφονται τὰ θήλεα κατὰ τὰ διαλείμματα, ἀλλὰ εἰς πλεῖστα σχολεῖα καὶ μάλιστα προηγμένων συνοικισμῶν καὶ χωρίων παρετήρησα, ὅτι τὰ ἄρρῶνα συναεστρέφοντο τὰ θήλεα, συνεζήτουν μὲ αὐτὰ οἰκείως καὶ φιλικῶς. Ἐὰν ἡ φιλικὴ αὕτη συζήτησις καὶ

συναναστροφή θεωρήται παρά τινων ἀνήθικος πράξις, ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ τοῦτο.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Γόρτυνος κ. Τρύφ. Χ. Παπαθανασίου παρατηρεῖ κατόπιν τὰ ἀκόλουθα :

«Δύο εἶναι αἱ θεμελιώδεις ὁρμαὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ γενετήσιος καὶ ἡ πρὸς αὐτοσυντηρησίαν. Ὅλαι αἱ ἄλλαι εἶναι παραφυάδες καὶ διακόσμησις αὐτῶν. Αἱ δύο αὐταὶ ὁρμαὶ ἀποτελοῦν τοὺς πόλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων στροβιλίζεται ἡ ἀνθρωπίνη ὑπαρξις ἀπὸ τοῦ λίκνου μέχρι τοῦ τάφου. Καὶ εἶναι αὐταὶ τόσον ἀκοίμητοι, ὥστε, μόλις λάβουν ὀλίγην δύναμιν ἀπὸ τὴν φύσιν, τίθενται εἰς ἐνέργειαν. Ἡ αὐτοσυντηρησία ἔχει τόσην ὁρμὴν καὶ δύναμιν, ὥστε καὶ ὅταν ξεψυχᾶμε ἀγωνίζεται, παλαίει καὶ δὲν θέλει νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα. Τοῦ ψυχορραγοῦντος τὸ ἀνοιγμα τῶν ματιῶν καὶ τὸ ἄρπαγμα τοῦ πρώτου τυχόντος ἀντικειμένου δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ τελευταία προσπάθεια τῆς αὐτοσυντηρησίας. Καὶ ἡ γενετήσιος ὁρμὴ εἶναι ἐξ ἴσου σφοδρὰ καὶ ἀκαταμάχητος, ὥστε νὰ ζητῇ ἱκανοποίησιν ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων. Καὶ δὲν ἐννοεῖ νὰ σβῆσῃ καὶ αὐτὴ παρὰ μαζὺ μὲ τὸ ξεψύχημά μας. Ἐπομένως ἡ συνεκπαίδευσις βλέπει, διότι ἐξεγείρει προώρως τὸν ὕλικὸν παράγοντα. Παρὰ ταῦτα δὲν δυνάμεθα νὰ τὴν ἀπορρίψωμεν, διότι εἶναι ζήτημα ἀνάγκης ὡς ἐκ τῆς διασπορᾶς τοῦ πληθυσμοῦ. Καὶ ὑπῆρχεν ἡ συνεκπαίδευσις πολὺ πρὸ τοῦ Νόμου, ἦλθε δὲ ἡ Πολιτεία καί, καλῶς πράξασα, ἐνομιμοποίησε μίαν ὑπάρχουσαν κατάστασιν. Ἀλλὰ διὰ τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους ἔθιξα ἀνωτέρω, πρέπει νὰ λαμβάνωνται ἐξαιρετικὰ μέτρα. Πρέπει πρῶτον νὰ εἶναι ἄγρυπνος ἡ ἐπίβλεψις τοῦ διδασκάλου καὶ πρέπει δεύτερον νὰ φροντίσῃ ὁ ψυχολογημένος καὶ μελετημένος διδάσκαλος νὰ γεννήσῃ ἐνδιαφέροντα εἰς τὰ παιδιά, ὥστε ὁ ὕλικὸς παράγων νὰ εὐρίσκεται ἐν νάρκῃ. Τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων τῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν δὲν ἐξετάζω, διότι εἶναι μορφωμένοι ἄνθρωποι καὶ φέρουν τὴν εὐθύνην τῶν πράξεών των. Σεβόμε-

νοι την αξιοπρέπειάν των θὰ ἔχουν ἰσχυρὸν χαλινὸν τῶν παθῶν των. Καὶ τελειῶνων ἀπαντῶ εἰς κάποιον συναδελφον ποῦ εἶπεν, ὅτι τὰ παιδιά εἶναι ἀκόμη ἀθῶα, μὲ τὸ ῥητὸν τοῦ Ντὲ Ἀμίτσις, εἰπόντος: «Τὰ παιδιά εἶναι ὀλιγώτερον παιδιά ἀπὸ ὅ,τι τὰ πιστεύομεν».

Ἐπιθεωρητῆς Χίου κ. Κωνστ. Κωνσταντινίδης προσθέτει τὰ ἀκόλουθα:

«Νομίζομεν, ὅτι εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἐδόθη ὑπερβολικὴ σημασία ἀπὸ δύο ἀπόψεων. Πρῶτον, διότι δὲν εἶναι νέον. Πάντοτε ὑπῆρχον παρ' ἡμῖν μεικτὰ σχολεῖα, εἰς τινὰς δὲ περιφερείας τὰ μεικτὰ ἦσαν περισσότερα τῶν κεχωρισμένων. Θὰ ἔπρεπε λοιπόν νὰ ἐγίνετο σκέψις, καὶ νὰ ἐλαμβάνοντο μέτρα, θὰ ἔλεγε τις, ἐνωρίτερον. Ὁ δεύτερος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον νομίζομεν, ὅτι ἐδόθη ὑπερβάλλουσα σημασία εἰς τὸ ζήτημα, εἶναι, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως μὲν τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ οἱ μαθηταὶ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου φυσιολογικῶς εὐρίσκονται εἰς τὴν πρὸ τῆς παρακοῆς κατάστασιν τῶν πρωτοπλάστων, ἐάν τις ἐξαιρέσῃ ὀλίγους, οἱ ὅποιοι διατρέχουν τὸ 13ον ἢ τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ εἰς τὰς ἀμαρτίας τῶν ὁποίων ὅμως δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ πλήρης καταλογισμός, ἀπὸ δὲ τῆς ἀπόψεως τῶν λοιπῶν ἰδιοτήτων δὲν διαφέρουσιν οὐσιωδῶς ἐπ' ἀλλήλων τὰ δύο φῦλα εἰς τὴν ἡλικίαν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Νομίζεται ἀκόμη παρὰ τινων, καίτοι τὰ πράγματα ἀποδεικνύουν τὰ ἀντίθετα πολλάκις, ὅτι τὰ κοράσια ἔχουν περισσότερον ἀνεπτυγμένον τὸ συναισθητικὸν καὶ ὀλιγώτερον κριτικὴν δύναμιν ἀπὸ τοὺς μαθητάς. Διὰ νὰ μὴ μακρολογήσωμεν ἐξετάζοντες τὰ ὑπὲρ καὶ κατὰ τῆς ἀντιλήψεως ταύτης ἐπιχειρήματα, δεχόμεθα ὡς ὀρθὴν τὴν ἰδέαν ταύτην καὶ ἐξετάζομεν οὕτω τὸ θέμα. Μήπως καὶ μεταξὺ τῶν 80 πολλάκις μαθητῶν ἢ μαθητριῶν κεχωρισμένης τάξεως δὲν ὑπάρχει ποικιλία δυνάμεως συναισθηματος καὶ κρίσεως; Καὶ ἐάν ναί, ἐσκέφθη τις ποτέ, ὅτι πρέπει οἱ μαθηταὶ ἢ αἱ μαθήτριαι νὰ διαιεθεοῦν ἢ νὰ ληφθοῦν ἰδιαίτερα διοικητικά, παιδονο-

μικά και διδακτικά μέτρα διά τινας ἐξ αὐτῶν; ἢ νομίζει τις, ὅτι τὸ οἰονδήποτε κοράσιον ἔχει συναισθητικὸν ἐντονώτερον οἰονδήποτε μαθητοῦ καὶ ὁ οἰοσδήποτε μαθητῆς ἰσχυροτέραν κρίσιν οἰασδήποτε μηθητρίας; Ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι, ἐὰν ἔχωμεν μαθητὰς καὶ μαθητριάς καὶ διατάξωμεν κεχωρισμένως αὐτοὺς κατὰ σειρὰν κατὰ τὴν ἰσχὺν τοῦ συναισθάνεσθαι καὶ κρίνειν, δὲν θὰ εἶναι κατωτέρα τοῦ τελευταίου κατὰ τὴν κρίσιν μαθητοῦ ἢ ἀνωτέρα κατὰ τὴν κρίσιν μαθήτρια, οὔτε κατώτερος τῆς τελευταίας κατὰ τὸ συναίσθημα μαθητρίας ὁ ἀνώτατος κατὰ τὸ συναίσθημα μαθητῆς, ὥστε εἶναι δυνατόν καὶ τάξιν πολυάριθμον ἐκ μαθητῶν μόνον ἢ ἐκ μαθητριῶν μόνον νὰ θεωρῆ τις ὡς μεικτὴν καὶ τάξιν μεικτὴν νὰ θεωρῆ τις ὡς μὴ τοιαύτην ἀπὸ τῶν ὑπὸ συζήτησιν ἀπόψεων. Νομίζομεν οὕτως, ὅτι οὔτε ὡς πρὸς τὰ διοικητικά, οὔτε ὡς πρὸς τὰ διδακτικά, οὔτε ὡς πρὸς τὰ παιδονομικά μέτρα εἶναι δυνατόν νὰ δοθῶν διακεκριμένα συμβουλαί. Θὰ ἔπρεπεν ἴσως ὁ διδάσκαλος συμβουλεύων, ἐπιπλήττων, καὶ ἐπαινῶν νὰ κάμνη χρῆσιν ἄλλου τόνου φωνῆς διὰ τὰ ἄρρενα καὶ ἄλλου τόνου φωνῆς διὰ τὰ θήλεα, ἀλλὰ μήπως καὶ περὶ μαθητῶν ἢ μαθητριῶν μόνον προκειμένου ὁ ψυχολόγος διδάσκαλος δὲν μεταχειρίζεται διάφορον τόνον φωνῆς ἀνάλογον πρὸς τὴν εὐαισθησίαν τοῦ ἐπιπληττομένου ἢ τοῦ ἐπαινουμένου; Δὲν θὰ ἐχρειάζετο λοιπὸν ἰδιαιτέρα σύστασις, εἰμὴ γενικὴ τις εἰς ἐκείνους, ὅσοι δὲν ἐπρόσεξαν εἰς τοῦτο. Ὡς πρὸς τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν θὰ κατέχουν ἐν τῇ τάξει οἱ μαθηταὶ ἑκατέρου τῶν φύλων ἔχοντες πρὸ ἡμῶν τὴν πείραν νομίζομεν, ὅτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ νομοθετήσωμεν. Ἄλλαχού καὶ συνήθως εἰς τὰ μικρὰ καὶ μεμακρυσμένα χωρία κάθηνται ἀναμείξ, ἄλλαχού καὶ συνήθως εἰς τὰ κέντρα κάθηνται κεχωρισμένως. Προφανῶς οὔτε τὴν ἀφέλειαν τῶν γονέων καὶ μαθητῶν τῶν μεμακρυσμένων χωρίων πρέπει νὰ σκανδαλίσωμεν, οὔτε τὴν σεμνοτυφίαν τῶν εἰς τὰ κέντρα νὰ ἐξεγείρωμεν ἐπιδιώκοντες τὴν ὁμοιομορφίαν πανταχοῦ. Ἀφήνεται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ διδασκάλου

ἢ ἐκτίμησις τῶν ἀντίληψεων τοῦ χωρίου. Διὰ λόγους καθαρῶς κοσμι-
ότητος εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχη κεχωρισμένη εἴσοδος εἰς τὰ ἀπο-
χωρητήρια δι' ἑκάτερον τῶν φύλων. Οἱ γνωρίζοντες τὴν πραγμα-
τικότητα γνωρίζομεν καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀξίας τοῦ μέτρου τούτου,
τοῦ ὁποίου ἡ παράλειψις τίς ἡξέυρει ὁποίας εἰκόνας πλάττει
ἐν τῇ φαντασίᾳ τῶν εὐρισκομένων μακρὰν τῶν πραγμάτων.
Εἶχεν ἀληθῶς μέγα δίκαιον ὁ Ἐπίκτητος εἰπὼν, ὅτι ὁ ἀν-
θρῶπος ἔχει φοβερωτέραν ἰδέαν διὰ τὰ πράγματα παρ' ὅσον εἶναι
φοβερὰ αὐτὰ τὰ πράγματα. Φοβερωτέραν ἰδέαν ἔχει τις περὶ τῶν
χαρακωμάτων ἢ ὅσον εἶναι φοβερὰ αὐτὰ τὰ χαρακώματα. Μεικτὰ
σχολεῖα μετὰ κοινῶν ἀποχωρητηρίων. Φοβερόν, θὰ ἔλεγεν ὁ μα-
κρὰν τῶν πραγμάτων. Ὑπάρχουν μεικτὰ σχολεῖα λέγομεν ἡμεῖς,
τὰ ὁποῖα οὔτε κοινά, οὔτε μὴ κοινὰ ἀποχωρητήρια, ἔχουν, οὐδὲν δὲ
τὸ ἄτοπον συμβαίνει. Ἐὰν καὶ ὑπάρχουν παιδαγωγοὶ ὑποστηρίζον-
τες, ὅτι δυνατόν καὶ νὰ μὴ ὑπάρχουν ἀποχωρητήρια, διὰ νὰ
ἀσκοῦνται οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν προνοητικότητα
λαμβάνοντες τὰ μέτρα των, πρὶν ἢ ἐξέλθουν τοῦ οἴκου των, νομί-
ζομεν, ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἀποχωρητήρια καὶ διὰ λόγους κο-
σμιότητος κεχωρισμένα. Τὴν ἀφαίρεσιν αὐτῶν δὲν θεωροῦν κα-
λὴν κυρίως διὰ λόγους ὑγιεινῆς, διότι πιθανὸν νὰ ἀσθενῇ μαθη-
τὴς τις ἢ νὰ ὑπάρξη ἐπιδημία, τῆς ὁποίας τὰ μικρόβια περιέχονται
εἰς τὰς ἀπεκκρίσεις, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν ὑπάρχουν ἀποχωρητήρια
εἰς τὰς οἰκίας, ἵνα ἀσκοῦνται εἰς τὴν προνοητικότητα οἱ
μαθηταί. Ἴσως δὲ καὶ ἡ ὑπαρξὶς τῶν ἀποχωρητηρίων εἰς τὰ σχο-
λεῖα πείσῃ τοὺς χωρικοὺς περὶ τῆς χρησιμότητος καὶ τῆς ἀνάγκης
τῆς κατασκευῆς τοιούτων καὶ εἰς τὰς οἰκίας. Καὶ κατὰ τὰ διαλείμ-
ματα θὰ συμμορφωθῶμεν πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἀφελείας ἢ τῆς
σεμνοτυφίας τῆς κοινότητος. Ὅπου γίνονται εἰς τὸν αὐτὸν χώρον
θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ γίνονται οὕτω καί, ὅπου γίνονται κεχωρισμέ-
ως, θὰ παραμείνουν. Ἐχομεν πρὸς ἡμῶν τὴν πείραν καὶ θὰ ἦτο

περιττή ή θεωρητική εξέτασις, άλλ' είναι περιεργος ή αντίληψις τοῦ νά νομίζωμεν, ὅτι ὁ κατά τὸ διάλειμμα ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ διδάσκοντος συγχρωτισμὸς δύναται νά γίνῃ αἷτιος κακῶν μεγαλυτέρων ἢ ὁ ἄνευ ἐπιβλέψεως συγχρωτισμὸς εἰς τὰς ὁδοὺς. Μεγαλοποιοῦνται δὲ σποραδικά τινα ἐπεισόδια, ἐν ἧ δύο π.χ. ἐπὶ 500 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν, ὡς ἐὰν ἦτο δυνατόν ὑπὸ ἄλλας οἰασθή- ποτε καὶ οὐχὶ σχολικὰς συνθήκας νά μὴ συμβοῦν περισσότερα ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ ἀρρένων καὶ θηλέων. Διδακτικὰ ἰδιαίτερα μέ- τρα δὲν θὰ ἔπρεπε νά ἐφαρμοσθοῦν, καὶ ἐὰν ἀπεδεικνύετο ἀληθῆς ἡ διαφορὰ τοῦ συναισθιάνεσθαι καὶ κρίνειν. Μόνον ἡ χειροτεχνία ἠδύνατο νά εἶναι διάφορος καὶ περὶ ταύτης προνοεῖ τὸ ἀναλυτικόν. Καὶ κατά τὴν Γυμναστικὴν πρέπει νά ἀποφεύγωνται βίαιαί τινες κινήσεις διαστάσεων, ἰσορροπιῶν, ἐκ τῆς πρηνοῦς καὶ ὑπτίας θέ- σεως κ. τ. τ.

Ἀνακεφαλαιοῦντες φρονοῦμεν, ὅτι δὲν δυνάμεθα νά κα- θεορίσωμεν ἰδιαίτερα δι' ἐκάτερον τῶν φύλων διοικητικά, παι- δονομικά καὶ διδακτικὰ μέτρα, διότι κατά τὴν ἡλικίαν τοῦ δημοτι- κοῦ δὲν παρουσιάζουν σπουδαίαν διαφορὰν ἢ τοῦλάχιστον δὲν πα- ρουσιάζουν μεγαλυτέραν διαφορὰν ἐκεῖνης, ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς ὁμάδα τοῦ αὐτοῦ φύλου. Ἄλλ' οὔτε τὰ αὐτὰ μέτρα, διοικητικά καὶ παιδονομικά, πρέπει νά ἐπιβάλωμεν πανταχοῦ. Οὔτε τὴν ἀγνὴν ἀφέλειαν τῶν γονέων καὶ μαθητῶν τῶν ἀπωτάτων χωρίων θὰ σκανδαλίσωμεν, οὔτε τὴν σεμνοτυφίαν τῶν ἐν τοῖς κέντροις θὰ ἐξε- γείρωμεν, ἀλλὰ θεωροῦντες περισσότερον προηγμένους καὶ ὀλιγώ- τερον ἀμαρτωλοὺς τοὺς χωρικοὺς θὰ εὐχόμεθα καὶ εἰς τοὺς ἀστοὺς καλὰς προόδους. Πολλάκις ἄλλως καὶ εἰς τὰ κέντρα οἱ πολλοὶ εἶναι οἱ ὑγιεῖς καὶ ἀφελεῖς, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν οἱ μὲν ὑπακούουν εἰς συστάσεις τῶν οἰκείων ἄλλης συνήθως ἐποχῆς καὶ ἀποφεύγουν πᾶσαν προσέγγισιν πρὸς τοὺς συμμαθητὰς τοῦ ἄλλου φύλλου, ἄλλοι δὲ κάμνουν τοῦτο ἐκ τῶν παιδαριωδῶν ἐσφαλμένων ἐκτιμήσεων τῶν

φύλων, θεωροῦντες ἐξευτελιστικὸν νὰ συναναστρέφονται ἢ νὰ παί-
ζουν μετὰ κορασίων τὰ ἄρρενα καὶ ἀξιοκατάκριτον νὰ παίζουν μετὰ
τῶν ἄρρένων τὰ κοράσια. Εἰς τὰ μονοτάξια θὰ ἦτο καλὸν νὰ ἐναλ-
λάσσεται κατὰ τριετίαν ὁ διδάσκαλος διὰ διδασκαλίσης, εἰς δὲ τὰ
πολυτάξια νὰ ἀνατίθεται ἡ διδασκαλία τῶν κατωτέρων τάξεων εἰς
τὰς διδασκαλίσας καὶ ἐκ τῶν τεχνικῶν τὰ ἀναγόμενα εἰς τὸ φῦλόν
των, ν' ἀποδειχθῇ δὲ οὕτως, ὅτι αἱ διδασκάλισσαι μητέρες, ἀδελφαί,
θυγατέρες τῶν Ἐπιθεωρητῶν πολλάκις δὲν εἶναι, ὡς ὑπεστηρίχθη
ὑπὸ τινων, ἀναγκαῖον κακόν».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἰωαννίνων κ. Γεράσιμος Σπετσιέρης
ἀνακοινώνει κατόπιν τὰ ἀκόλουθα :

1) Τάσσεται ὑπὲρ τῆς συνεκπαιδεύσεως, καθόσον αὕτη οὐδὲν
τὸ τρωτὸν μέχρι τοῦδε παρουσίασε, λέγει δὲ μάλιστα, ὅτι δὲν πρό-
πει νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ καὶ πολὺ τὸ θέμα αὐτό, διότι καὶ πάντες
οἱ μέχρι τοῦδε ὁμιλήσαντες συμφωνοῦν καὶ ἀπὸ ἐτῶν πολλῶν ἔχει
καθιερωθῆ ἡ συνεκπαίδευσις εἰς τὰ πλεῖστα τῶν σχολείων μας.

2) Ἀναφέρει κατόπιν, ὅτι τρωτὸν τι ἐκ τῆς συνεκπαιδεύσεως
δὲν ἀντελήφθη, τοῦναντίον δὲ παρετήρησεν, ὅτι πολλαὶ διδασκά-
λισσαι μετὰ τὴν μεικτοποίησιν ἐργάζονται ἀποτελεσματικώτερον.

3) Λέγει προσέτι, ὅτι τὰ ἐκ τῶν σχέσεων τῶν φύλων παρατη-
ρούμενα ἐνίστε κρούσματα ἠθικῆς, εἰς τὰ μεγάλα πάντοτε παιδιὰ,
δὲν ὀφείλονται εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὴν συνεκπαίδευσιν, ἀλλὰ κυρίως
εἰς τὸν ἐκτὸς τοῦ σχολείου βίον καὶ εἰς τὴν ὀλεθρίαν πολλάκις ἐπί-
δρασιν τοῦ περιβάλλοντος καὶ εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς ἀπαιτουμένης
ἐκ μέρους τῆς οἰκογενείας ἐνίστε προσοχῆς καὶ σχετικῆς φροντίδος.
Διὰ τοῦτο συνιστᾷ τὴν στενὴν συνεργασίαν σχολείου καὶ οἰκογενείας
πρὸς κατάλληλον διαφωτισμὸν καὶ τονίζει, ὅτι αἱ συγκεντρώσεις
γονέων καὶ αἱ μετὰ διδασκάλων συζητήσεις εἶναι λίαν ὠφέλιμοι καὶ
ἀποτελεσματικά, ἀναφέρει δέ, ὅτι ἐν τῇ περιφερείᾳ του ἔχει ἐπι-

τευχθῆ τοιαύτη συνεργασία γονέων καὶ σχολείου ἀρκετὰ ἱκανοποιητική.

4) Ὡς πρὸς τὰ διδασκόμενα μαθήματα λέγει, ὅτι, ἐὰν εἰσαχθοῦν, ὅπως καὶ πρέπει, αἱ μέθοδοι τοῦ σχολείου ἐργασίας, οὐδεμία τροποποίησις χρειάζεται καὶ εἰς τὰ μεικτὰ σχολεῖα, καθόσον ἕκαστος μαθητῆς, ἄρρεν—κοράσιον, θὰ δύναται νὰ παρακολουθῆ μᾶλλον ὅ,τι κυρίως περισσότερον τὸν ἐνδιαφέρει. Ἐφόσον ὅμως τὰ προγράμματα θὰ διαγράφουν τὰς διδακτέας ὕλας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον λεπτομερῶς παρὰ τὴν ἀναγνωρισθεῖσαν εἰς προηγουμένας συζητήσεις ἐλαστικότητά των, ἐνδεικνύεται, ὅπως διὰ τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις ἀναγραφοῦν μαθηματὰ τινὰ χωριστὰ δι' ἄρρενα καὶ χωριστὰ διὰ θήλεα ἀνάλογα πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν προορισμὸν ἑκάστου τῶν φύλων. Ἐὰν δέ τινὰ τούτων, ὑγιεινῆς κυρίως, θεωρηθῆ, ὅτι εἶναι σκοπιμότερον νὰ μὴ διδαχθοῦν διὰ ζώσης, θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ διδασκαλία των ἐν κινήματογράφῳ διὰ προβολῆς καταλλήλων ταινιῶν. Τονίζει δέ, ὅτι πολλὰς περιφέρειαι, ὡς καὶ ἡ ἰδικὴ του ἔχουν ἤδη ἀποκτήσει σχολικὸς κινήματογράφους. Ἐνταῦθα ὁμιλεῖ γενικώτερον διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν φύλων καὶ λέγει, ὅτι δὲν θὰ τονίσῃ τὴν ἀναμφισβήτητον τούτων διαφορὰν, τὴν καὶ ἐπιστημονικῶς ἀναγνωριζομένην, ἀλλὰ θὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει μόνον ἀπλούστερον καὶ πρακτικώτερον λόγον, ἵνα δηλώσῃ, ὅτι εἶναι ἐπιφυλακτικὸς ὡς πρὸς τὴν ἀθρόαν ἔξοδον τῶν γυναικῶν, τὴν ἀθρόαν εἴσοδον αὐτῶν εἰς τὴν σκληρὰν βιοπάλην καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν ἐκ τοῦ οἴκου· ὁ λόγος οὗτος εἶναι ἡ φροντίς, ὅπως σὺν τοῖς ἄλλοις διατηρησώμεν τὴν ἀκμαιοσύνην καὶ εὐρωστίαν ταύτης, προοριζομένης νὰ ἀποδίδῃ εἰς τὴν κοινωνίαν ἀκμαίους καὶ εὐρώστους βλαστούς. Ἡ φυλὴ ἡμῶν ἐξησθένησεν ἐπικινδύνως καὶ ἠναγκάσθημεν νὰ ἰδρῶσώμεν Ἐπιφυλακτικῶς καὶ νὰ λάβωμεν μέτρα δραστικὰ πρὸς ἐνδυνάμωσιν καὶ ἐξυγίανσιν· καὶ ὅμως τὴν βάσιν τῆς ὑγείας, τὴν μητέρα τῆς φυλῆς, τὴν Ἑλληνίδα, τὴν γυναῖκα, ἐπιφορτίζομεν μὲ νέα βάρη

ἐκτὸς τοῦ οἴκου, ὡς νὰ μὴ ἤρксιν, ὅσα εἶχε καὶ ἄτινα οὐδόλως δυνάμεθα νὰ ἐλαττώσωμεν.

5) Τάσσεται κατὰ τῆς χρήσεως ἐπαίνων καὶ τιμητικῶν διακρίσεων δι' ἀμοιβὴν τῶν ἠθικῶς ἀνωτέρων μαθητῶν, διότι καὶ οἱ ἔπαινοι οὗτοι καὶ πάντες οἱ ἔπαινοι γενικῶς προάγουσι τὸν ἀτομισμὸν καὶ τὸν ἐγωϊσμὸν, ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὸ σύγχρονον πνεῦμα, καθ' ὃ ὁ ἀτομισμὸς παραμερίζει πρὸ τῆς ἀνυψώσεως καὶ ἐξυψηρετήσεως τοῦ συνόλου, τῆς ομάδος, τοῦ ὅλου σχολείου, τοῦ Ἔθνους. Ὅμοίως τάσσεται κατὰ τῆς χρήσεως πολὺ αὐστηρῶν μέτρων πρὸς περιορισμὸν ἀταξιῶν, διότι ἄγουν ταῦτα εἰς ἀντίθετον τοῦ ἐπιδιωκομένου ἀποτελέσμα.

6) Λέγει προσέτι, ὅτι θὰ ἦτο δυνατόν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἢ φοίτησις νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ τοῦ 5ου ἔτους τῆς ἡλικίας καὶ οὐχὶ ἀπὸ τοῦ 6ου, ἵνα καὶ εἰς μικροτέραν ἡλικίαν ἀμφοτέρω τὰ φύλα τελειώνουν τὴν ὑποχρεωτικὴν τῶν συμφοίτησιν».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἀργινίου κ. Ἰ. Δρομάζος παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς :

«Ἡ μεικτὴ φοίτησις δὲν καθιερώθη σήμερον, ἀλλὰ ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰ ἐλάχιστα σχολεῖα, πού ἐλειτούργουν ὡς ἀμιγῆ. Ἔχω ὑπ' ὄψει μου, ὅτι ἐν τῇ περιφερείᾳ μου ἐμεικτοποιήθησαν 8 μὲ τὸν νέον Νόμον καὶ ἐκ τῶν 138 τὰ 130 ἦσαν ἤδη μεικτά. Ἐπίσης ἐν Εὐρυτανίᾳ, ὅπου ὑπηρετοῦν, μόνον ἐν θηλέων ἐλειτούργει ἐκ τῶν 120 περίπου σχολείων τῆς. Καὶ διὰ τὸ 50]ο αὐτὸ ἔγινε τόσος καὶ τόσος θόρυβος! Τόσος θόρυβος δι' ἕνα τόσον σύνηθες πρᾶγμα, πού τὸ ἔχει δημιουργήσει μία ἀνάγκη ἀπὸ αἰῶνων εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα Κράτη καὶ εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως, δι' ἕνα σύστημα, πού εἶναι τὸ πρακτικώτερον καὶ τὸ παιδαγωγικώτερον. Ὅλοι φοβοῦνται τὰ ἔκτροπα, πού ἠμποροῦν νὰ συμβοῦν μὲ τὰ «βυζανιάρικα» αὐτά! Ὅταν ὑπηρετοῦν εἰς τὴν Εὐρυτανίαν, εἶχα στείλει μίαν ἐγκύκλιον καὶ

ἐζητοῦσα νὰ μοῦ ἀναφέρουν οἱ διευθυνταί, πόσα ἔκτροπα συνέβησαν ἐκ τῆς συμφοιτήσεως τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων. Μόνον ἓνας διευθυντῆς ἀνέφερεν, ὅτι συνέβη κᾶτι ἄνευ σπουδαίας σημασίας. Κᾶποιος μαθητῆς εἶχε γράψει δύο λόγια εἰς μίαν μαθήτριαν. "Ε! Κύριοι, ἐγὼ ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι, ἂν 4000 παιδιὰ καὶ κορίτσια δὲν ἐφοιτοῦσαν εἰς τὸ σχολεῖον, ἀσφαλῶς θὰ ἔκαμναν πῶς πολλὰ, ἀπὸ ὅσα φαντάζεται κανεὶς, ὅτι ἤμποροῦν νὰ γίνουν μέσα εἰς τὸ σχολεῖον. Μήπως οἱ διδάσκαλοι ἔλαβον ἰδιαίτερα μέτρα, διὰ νὰ ἀποφευχθοῦν τὰ ἔκτροπα; Πρῶτα ἀπὸ ὅλα μόνον τῶν τὰ κορίτσια χωρίζονται ἀπὸ τὰ ἀγόρια καὶ αὐτὸ θὰ τὸ παρατηρήσετε εἰς τὰ διαλείμματα, εἰς τὸν δρόμον, εἰς τὴν μελέτην. Ἄλλὰ καὶ ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ παρακολουθῆ με ἰδιαίτερον ἐπιμέλειαν, ἰδίως εἰς τὰ διαλείμματα καὶ τὰς ἐκδρομὰς, τοὺς τροφίμους του. Κάθε διδάσκαλος εἶναι ἱκανὸς νὰ κάμῃ, ὅ,τι πρέπει. Μὴ θελήσωμεν με τὰς διαφορὰς ἀπαγορεύσεις νὰ δημιουργήσωμεν ζήτημα μεταξὺ τῶν παιδιῶν καὶ νὰ τὰ βάλωμεν εἰς πειρασμόν. Ὡς πρὸς τὰ διδακτικὰ μέσα ἔχω νὰ παρατηρήσω τὰ ἑξῆς: Ἡ ὕλη τοῦ προγράμματος πρέπει νὰ προσαρμόζεται καὶ εἰς τὰ δύο φύλα. Τὰ Ἀναγνωστικὰ πρέπει νὰ παρέχουν ὕλην ἱκανοποιούσαν καὶ τὰ ἄρρενα καὶ τὰ θήλεα. Τὰ προβλήματα πρέπει νὰ ὁμιλοῦν καὶ διὰ τὰ εἶδη, με τὰ ὁποῖα ἀσχολοῦνται αἱ γυναῖκες. Εἶναι βεβαιωμένον, πὼς αἱ γυναῖκες κατὰ κανόνα ὑστεροῦν εἰς τοὺς λογαριασμούς. Τοῦτο βεβαίως ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν ἀτελεῆ διάπλασιν τοῦ ἐγκεφάλου ἐκ τῆς μακρᾶς ἀχρηστίας καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ ὅτι ὁ ἄνδρας παρεμέρισε τὴν γυναῖκα εἰς τὸ ζήτημα αὐτό. Ἐν τούτοις ἔχομεν τὸ δεδομένον, πὼς γυναῖκες κατάρθωσαν ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός τῶν νὰ ἀναδειχθοῦν ὡς ἄνδρες. Ὅταν ἤμην εἰς τὴν Εὐρυτανίαν ἐξήγησα ἀπὸ τοὺς διδασκάλους νὰ μοῦ στείλουν ἓνα ὄνομαστικὸν πίνακα τῶν μαθητῶν μετὰ τῆς βαθμολογίας τῶν, τὴν ὁποίαν παρεκάλεσα νὰ θέσουν ὅσον τὸ δυνατόν με μεγαλυτέραν

εὐσυνειδησίαν. Διὰ τὰ ἔχουν μεγαλύτερον περιθώριον εἰς τὴν βαθμολογίαν καὶ διὰ τὰ ἐπιτύχουν μεγαλύτεραν ἀκρίβειαν, τοὺς ὤρισα ὡς κατώτατον βαθμὸν τὸ 1 καὶ ἀνώτατον τὸ 20. Ἔτσι συνεκέντρωσα τὴν βαθμολογίαν 3003 μαθητῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 882 ἦσαν θήλεα. Ἡ βαθμολογία ἐγένετο εἰς τὴν Ἀνάγνωσιν, Ἀριθμητικὴν καὶ τὰ Ἱστορικὰ καὶ Πραγματικά. Εἰς τὴν Ἀνάγνωσιν οἱ μαθηταὶ ἔλαβον μέσον βαθμὸν 13, 49, τὰ δὲ θήλεα 13, 71. Εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν ἔλαβον τὰ ἄρρενα 13, 51 καὶ τὰ θήλεα 11, 82, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ μαθήματα τὰ ἄρρενα 14, 54 καὶ τὰ θήλεα 13, 32. Ἡ μονωμένη αὕτη στατιστικὴ πληροφορία δὲν δύναται βεβαίως νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς ἀσφαλῆ συμπεράσματα, ἀλλὰ μᾶς ἐπιβεβαιώνει ἐκεῖνα, ποὺ παραδέχονται οἱ πολλοί. Παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ θήλεα ἔλαβον ἀνώτερον βαθμὸν μόνον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν. Αἱ πληροφορίες ἐκεῖνα μᾶς μεταδίδουν ἐπὶ πλέον καὶ τοῦτο, ὅτι ἐκ τῶν μαθητῶν 13 ο]ο καθυστεροῦν κατὰ τρία ἔτη, ἤτοι ἀντὶ τὰ εἶναι εἰς τὴν Δ' εἶναι εἰς τὴν Α', 23 ο]ο κατὰ δύο ἔτη, 30 ο]ο κατὰ ἓν ἔτος καὶ 34 ο]ο προχωροῦν κανονικῶς. Εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τὸ ποσοστὸν τῶν κανονικῶς προχωρούντων ἀνέρχεται ἀπὸ 17—21. Ἐκ τῶν μαθητριῶν 11 ο]ο καθυστεροῦν κατὰ τρία ἔτη, 21 ο]ο κατὰ δύο ἔτη, 32 ο]ο κατὰ ἓν ἔτος καὶ 36 ο]ο προχωροῦν κανονικῶς. Εἰς δὲ τὰς ἀνωτέρας τάξεις τὸ ποσοστὸν τῶν κανονικῶς προχωρουσῶν μαθητριῶν ἀνέρχεται ἀπὸ 22—50 ο]ο. Κατὰ ταῦτα τὰ θήλεα εἶναι ἐπιμελέστερα. Μία γενικὴ στατιστικὴ πληροφορία θὰ μᾶς ἔδιδεν ἀσφαλέστερα συμπεράσματα καὶ θὰ διέλυεν ἴσως τὴν ἐσφαλμένην ἰδέαν, ποὺ ἔχομεν διὰ τὰ κορίτσια.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἀθηνῶν κ. Δ. Ζαφειρακὺ πούλος παρατηρεῖ μετὰ τοῦτο τὰ ἑξῆς :

« Δευτέρα ἦταν, Κύριοι, ἡ ἡμέρα, ποὺ πρωτοπῆγα μικρὸ παιδάκι εἰς τὸ σχολεῖον. Τὴν τραγικὴν αὐτὴν ἡμέραν δὲν θὰ σᾶς περιγράψω. Θὰ σᾶς εἰπῶ μόνον, πὼς ἡ ἐβδομάδα ἐτελείωσε καὶ τὸ Σάββατον τὸ μεσημέρι, τὴν στιγμήν, ποὺ

ἡμεθα ἔτοιμοι νὰ σχολάσωμεν, ὁ δάσκαλός μου — καὶ ἦταν ὁ δάσκαλος τῆς ἰδικῆς μου ἐποχῆς βέβαια — ἐπῆρε ἔξαφνα ἓνα ἀγέρωχον καὶ αὐστηρὸν ὕφος καὶ μᾶς εἶπε :

— Λαχτάρα σας ! Μὴ μάθω, πὼς κανένα ἀπὸ σᾶς ἔπιασε στὰ χέρια του τράπουλα, γιατί...τόσκισα !

Ἔπειτα ἐστράφη πρὸς ἓνα συμμαθητὴν μου ἀνωτέρας τάξεως καὶ τοῦ λέγει :

— Βρὲ σύ, ἔμαθα πὼς τὴν περασμένη Κυριακὴ ἔπαιξες χαρτάκια...

— Ὅχι ! ἐφώνησε τρομαγμένο τὸ κακόμοιρο τὸ παιδάκι. Ὁ Γιωργάκης ἔπαιξε.

— Ὁ Βασιλάκης ἔφερε τὴν τράπουλα, κύρ δάσκαλε, ἐπρόσθεσε μὲ τρόμον ὁ Γεωργάκης.

Ὁ δάσκαλός μου ἄρπαξε τὸν Βασιλάκη, τοῦ κατάφερε δυὸ-τρεῖς ἀγριογορηθῆς, τοῦ ἔδωκε καὶ μία κλωτσιά, πού τὸν ἔκαμε νὰ ἀσπαιρῆ εἰς τὸ πάτωμα. Ἡ τραγωδία αὐτὴ ἔληξε. Δυὸ μέρες ἀργότερ — ἐγὼ, ὁ ὁποῖος μέχρι τῆς δραματικῆς σκηνῆς, δὲν ἐγνώριζα οὔτε τὴν λέξιν «τράπουλα», εἶχα τὴν σαφεστέραν εἰκόνα τῆς, τὴν πλέον καθαρὰν ἐποπτεῖαν τῆς. Δὲν ἐπέρασε δὲ πολὺς καιρὸς, πού ἐγνώριζα καὶ τὸν χειρισμὸν τῆς, τόσο καλὰ μάλιστα, ὥστ' ἐπεχείρησα νὰ κλέψω καὶ τὸ δέκα τὸ καλό. Ἄδιάφορον τώρα, ἂν τὰ καράφερα ἄτσαλα καὶ ὁ συμμαθητῆς μου μοῦ ἀπήντησε μὲ μιὰ ἀγριοκατακεφαλιά, πού ἔκαμε τὰ αὐτιά μου νὰ βουτίζουν ἀκόμη μέχρι σήμερον. Αὐτὰ τὰ ἀποτελέσματα θὰ ἔχουν τὰ περιώνυμα μέτρα διοικητικά, παιδονομικά, διδακτικά, κατασταλτικά, προληπτικά καὶ ἄλλα, διὰ τὰ ὁποῖα τόσον χρόνον κατηνάλωσε τὸ Συνέδριόν μας. Ἐγὼ ἀντιθέτως πιστεύω, ὅτι ἓνα μόνον μέτρον χρειάζεται, τοῦτο : νὰ παρακολουθῆ ἄγρυπνα ὁ διδάσκαλος τὰ παιδιά του παντοῦ καὶ ἰδίως κατὰ τὰ διαλείμματα, τὴν δὲ ἐπιτήρησιν αὐτὴν νὰ τὴν κάμνη κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε τὰ παιδιά νὰ μὴ ὑποπτευθοῦν κἀν. Καὶ δύο λόγια ἀκόμη. Εἴπαμεν, ὅτι τὰ

Πρακτικά τοῦ Συνεδρίου μας θὰ ἐκδοθοῦν εἰς τόμον. Ὑστερα ἀπὸ 30 χρόνια κάποιος δάσκαλος, κάποιος παιδαγωγός, κάποιος Ὑπουργός θὰ τὰ διαβάξῃ. Ἄς ποῦμε, πὼς θὰ τὰ διαβάξῃ ὁ Ὑπουργός. Θὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημερινόν μας θέμα, θὰ ἰδῇ, ὅσα εἶπαμεν καὶ ὅσον χρόνον κατηναλώσαμεν, διὰ νὰ προστατεύσωμεν τὴν ἠθικὴν τῶν βυζαντινῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, τῶν παιδιῶν δηλαδὴ ἐκείνων, πὺ ἀκόμη τὸ στόμα τους μυρίζει ἀπὸ μητρικὸν γάλα, καὶ θὰ θελήσῃ βέβαια νὰ κάμῃ τὴν κριτικὴν του. Φαντάζομαι, πὼς τὴν κριτικὴν του θὰ τὴν συνοψίσῃ ὁ Ὑπουργός τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μὲ ἓνα περίλυπον κίνημα τῆς κεφαλῆς, ἂν ἀπὸ κάποιαν ἐπιτότητα μὲ τὴν ἴδιαν θλίψιν δὲν κινῇ τὸ κεφάλι του ὁ σημερινός μας Ὑπουργός».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Καβάλλας κ. Κ. Λαγουμιτζάκης ἀνακοινώνει μετὰ τοῦτο τὰ ἑξῆς :

«Διὰ νὰ γίνῃ πλήρης καὶ ἀντικειμενικὴ ἡ ἐξέτασις τοῦ ὑπὸ συζήτησιν θέματος, νομίζομεν, ὅτι ἐπιβάλλεται πρωτίστως νὰ ἐρευνηθῶσιν οἱ λόγοι καὶ τὰ αἷτια τὰ προκαλέσαντα τὴν μεικτὴν φοίτησιν. Ἀπορῶ δέ, πὼς οἱ κ. εἰσηγηταί, οἱ ὅποιοι ὁμότῳ διεξοδικῶς διεπραγματεύθησαν τὸ θέμα, καὶ οἱ λοιποὶ ὁμλήσαντες παρέλειψαν τὴν ἄποψιν ταύτην. Ἡ μεικτὴ φοίτησις προεκλήθη καὶ ἐπεβλήθη ἀπὸ μίαν κοινωνικὴν ἀνάγκην. Εἶναι συνεπὼς ζήτημα κοινωνικόν. Οὔτε ἡ ἐξοικονόμησις διδακτηρίων, οὔτε ἡ ἐξοικονόμησις διδακτικοῦ προσωπικοῦ, οὔτε ἡ καλυτέρα διδασκαλία, ἡ ὅποια προκύπτει ἐκ τῆς δημιουργίας πολυταξίων σχολείων κατόπιν τῆς συγχωνεύσεως ἀρρεναγωγείων καὶ παρθεναγωγείων, ἐπροκάλεσαν τὴν μεικτὴν φοίτησιν. Ταύτην ἐπέβαλεν ἡ κοινωνικὴ ἀνάγκη, ἡ ὅποια προέκυψε ἐκ τῆς εἰσόδου τῆς γυναικὸς εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Αἱ συνθῆκαι, αἱ ὅποια ἐδημιουργήθησαν διαρκούντος τοῦ μεγάλου πολέμου λόγῳ τῆς ἀπασχολήσεως ἑκατομμυρίων ἀνδρῶν εἰς τὰ πολεμικὰ ἔργα, καὶ αἱ μεταπολεμικὰ τοιαῦτα ἐδημι-

ούργησαν τὴν ἀνάγκην νὰ εἰσέλθῃ ἡ γυναῖκα εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Κατόπιν τῆς καταστάσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία εἶναι πραγματικότης καὶ διὰ τὴν χώραν μας, Νεοελληνικὴ πραγματικότης, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν καὶ ἡμεῖς τὴν τόσον προσφιλῆ εἰς πολλοὺς ἔκφρασιν, ἐγεννήθη τὸ ζήτημα: «Πῶς πρέπει νὰ μορφώνεται ἡ γυναῖκα, ἡ ὁποία καὶ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς καὶ νοητικῶς ὑπολείπεται τοῦ ἀνδρός, ὥστε νὰ δύναται νὰ παρακολουθῇ καὶ συναγωνίζεταί τοῦτον εἰς τὸν σκληρὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς;» καὶ «πῶς θὰ μορφώνεται ὁ ἄνδρας, ὥστε νὰ μὴ θεωρῇ τὴν γυναῖκα ὑποδεστέραν του καὶ ἀπλοῦν φορέα ἡδονῆς, ἀλλὰ συνεργάτην καὶ συναγωνιστὴν εἰς τὴν πάλην τῆς ζωῆς;». — Ἔτσι εἶναι τὸ ζήτημα. Καὶ ἐφόσον εἶναι τοιοῦτον, εἶναι φανερὸν πλεόν, ὅτι ἡ λύσις του μεταφέρεται εἰς τὸν κύκλον τῆς Ἀγωγῆς, δηλ. εἰς τὸ σχολεῖον, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ κυριώτερος παρὰ τῆς Ἀγωγῆς. Ἀφοῦ δὲ τὸ ζήτημα μεταπίπτει εἰς τὴν Ἀγωγὴν, εἶναι κατάδηλον πλεόν, ὅτι ἡ συνεκπαιδεύσις εἶναι ἐπιβεβλημένη καὶ εἶναι κατάδηλος καὶ ἡ πορεία, τὴν ὁποίαν θὰ ἀκολουθήσωμεν καὶ εὐνόητα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα θὰ μεταχειρισθῶμεν διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συστήματος τῆς συνεκπαιδεύσεως. Ἐτονίσθη ἰδιαιτέρως ἀπὸ τοὺς κ. Εἰσηγητὰς καὶ τοὺς ὁμιλήσαντας τὸ ζήτημα τῶν φυσικῶν σχέσεων τῶν δύο φύλων, τὸ ζήτημα δηλ. τῶν ὁρμῶν καὶ εἰς τοῦτο ἐστράφη κυρίως ἡ προσοχὴ ὄλων. Μεγάλην ὁμως σπουδαιότητα ἔχει καὶ ἡ ψυχικὴ ἐξυψώσις τῆς γυναικὸς καὶ ἡ σωματικὴ εὐρωστία αὐτῆς, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς ἐναντιότητας τῆς ζωῆς, καθὼς καὶ ὁ ἐξευγενισμὸς τοῦ ἀνδρός ἐναντι τῆς γυναικὸς. Ἡ στενὴ ἐπαφὴ τῶν δύο φύλων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σχολικοῦ βίου καὶ ἡ ἀμοιβαία γνωριμία των καὶ τοὺς ἠθικοὺς κινδύνους θὰ ἀπομακρύνῃ καὶ τὴν γυναῖκα θὰ τονώσῃ ψυχικῶς καὶ θὰ ἐνισχύσῃ σωματικῶς καὶ τὸν ἄνδρα θὰ κάμῃ μαλακώτερον. Εἰς τὴν Καβάλλαν ἐξεδηλώθη δυσφορία τῆς κοινωρίας κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συστήματος, διὰ νὰ καθησυχάσω δὲ ταύ-

την, ἐδημοσίευσα σειρὰν ἄρθρων εἰς τὰς τοπικὰς ἐφημερίδας. Ἐπέστησα ἐξ ἄλλου τὴν προσοχὴν τῶν Διευθυντῶν τῶν σχολείων καὶ τῶν διδασκάλων εἰς τὸ ζήτημα τῆς συνεκπαιδεύσεως, κατὰ δὲ τὸ θερινὸν συνέδριον ἔν ἐκ τῶν θεμάτων ἦτο καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἐκ τῆς γενομένης ἐρεῦνης καὶ συζητήσεως διεπιστώθη, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν θαυμάσια, ἠθικαὶ ἀταξίαι δὲν παρατηρήθησαν οὐδαμοῦ, πολλοὶ δὲ διδάσκαλοι διεπίστωσαν ἀπιστεύτους μεταβολὰς εἰς μαθητὰς καὶ μαθητρίδας ὡς πρὸς τὴν καθαριότητα, τὴν σεμνότητα καὶ τὴν εὐγένειαν, ἦσαν δὲ ὅλα αὐτὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν δύο φύλων. Τὰ μαθήματα πρέπει νὰ εἶναι κοινὰ διὰ τὰ ἄρρενα καὶ θήλεα, ἐκτὸς τοῦ μαθήματος τῆς Χειροτεχνίας, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ θήλεα πρέπει νὰ διδάσκωνται πράγματα σχετικὰ μὲ τὸ φύλόν των, δὲν πρέπει δὲ νὰ ἀπαγορεύεται ἢ σύμπραξις εἰς τὰ παιγνίδια, ἐφόσον προέρχεται αὕτη ἀνθορμῆτος, πάντοτε δ' ὅμως ἐπιβάλλεται ἄγρυπνος ἐπίβλεψις ἐκ μέρους τοῦ διδασκάλου, χωρὶς νὰ εἶναι αὕτη πιεστική. Οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ μαθήτριάς πρέπει νὰ κáθηνται ἀναμειξ εἰς τὰς μικροτέρας τάξεις, ἐφόσον δὲ ἐπέλθῃ ἔξοικειώσεις, πρέπει νὰ γίνεται τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας. Ἡ Γυμναστικὴ πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ κοινοῦ, ἐπίσης δὲ καὶ ἡ ἐργασία εἰς τὸν σχολικὸν κήπον. Εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίπτωσιν αἱ ἀσχολίαι θὰ μοιραζῶνται ἀναλόγως πρὸς τὸ φύλον, χωρὶς νὰ ἐπεμβαίνει ὁ διδάσκαλος. Τελειῶνων λέγω, ὅτι ἡ συνεκπαίδευσις θὰ φέρῃ τὴν ἐξύψωσιν καὶ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ θὰ ἐξανθρωπίσῃ τὰ ἦθη, θὰ καταστήσῃ δὲ ἀμφοτέρους ἱκανοὺς εἰς μίαν συνεργασίαν εὐγενῆ πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἀγῶνος τῆς ζωῆς».

Μετὰ τοῦτο ὁ Ἐπιθεωρητὴς Κοζάνης κ. Μιλτ. Σταβάρας λέγει τὰ ἑξῆς:

«Υπηρετῶν ἐπὶ δεκαπενταετίαν συνεχῶς εἰς Μακεδονίαν ὡς Ἐπιθεωρητὴς, ὅπου ἐφηρομόζετο ἡ μεικτότης τῶν σχολείων πρὸ τοῦ

1914, διεπίστωσα, ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο καὶ καλὸν καὶ ὠφέλιμον εἶναι. Ἀπαιτεῖ ὅμως ἄγρυπνον ἐπιτήρησιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, προληπτικὴν καὶ κατασταλτικὴν ἐπὶ τῶν μαθητῶν, καὶ ἄγρυπνον ὡσαύτως ἐπιτήρησιν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἐπὶ τοῦ συνδιδάσκοντος ἄρρενος καὶ θήλεος προσωπικοῦ ἐν διατάξεις ἰδίως σχολείοις ἀποκέντρων συνοικισμῶν. Συμφωνῶ μὲ τοὺς προλαλήσαντας, ὅσον ἀφορᾷ τὰ παιδονομικὰ μέτρα, καὶ θεωρῶ ἀναγκαιοτάτην τὴν λήψιν ἐιδικῶν καὶ ἐξαιρετικῶν μέτρων διὰ τὴν φοίτησιν εἰς τὰ σχολεῖα ὄλων τῶν υποχρέων κορασίων, διότι ἡ στατιστικὴ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἀναλογία τῆς φοιτήσεως τῶν θηλέων ἐπὶ τοῦ θήλεος πληθυσμοῦ εἶναι 10ο]ο, ἐνῶ ἡ τῶν ἀρρένων 14ο]ο. Εἰς τοῦτο κυρίως πρέπει νὰ στραφοῦν κατ' ἡμᾶς ὅλαι αἱ προσπάθειαι μας, διότι σήμερον μέγα μέρος τῶν Ἑλληνίδων μένουσι ἀμόρφωτοι».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Φωκίδος κ. Θ. Παπαβασιλείου προσθέτει τὰ ἑξῆς:

«Θεωρῶ ἐπαρκῆ τὰ λεχθέντα παρὰ τῶν κ.κ. Εἰσηγητῶν καὶ προλαλησάντων ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, περιορίζομαι μόνον εἰς ἓν σημεῖον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν γνώμην μου πρέπει νὰ διευκρινισθῇ, εἰς τὰ ληπτέα δηλαδὴ κατασταλτικὰ ἢ προληπτικὰ μέτρα διὰ τὸν τυχὸν κίνδυνον τῆς ἠθικῆς. Κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐφόσον καταστῇ ἀδύνατος διὰ παντὸς προληπτικοῦ ἢ κατασταλτικοῦ μέσου ἡ τήρησις τῆς ἐμπρεπούσης αἰδοῦς καὶ ἠθικῆς, πρέπει νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν, εἰς τὴν ἀποβολὴν ἐκ τοῦ σχολείου τοῦ διεφθαρμένου στοιχείου ἀποφάσει τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου, καθόσον συμφέρει νὰ μείνη εἰς μαθητῆς ἢ μαθήτρια μὲ ἐλλιπῆ μόρφωσιν παρὰ νὰ διαφθαρῇ τὸ ὅλον σχολεῖον. Προληπτικὰ μέτρα ἐλήχθησαν πολλά. Εἰς ταῦτα δεόν νὰ προστεθῶσι καὶ αἱ συνδεδρασιάσεις γονέων καὶ διδασκάλων καὶ ἡ κατάλληλος καθοδήγησις τῶν πρώτων περὶ τῶν γενετησιῶν ὁρμῶν κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν καὶ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οὗτοι πρέπει νὰ δώσουν εἰς τὰ τέ-

να των τὰς σχετικὰς ἐξηγήσεις καὶ διδασκαλίας. Διότι εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι οἱ γονεῖς πρέπει νὰ παρέχουν εἰς τὰ τέκνα των τὰς ἐξηγήσεις αὐτὰς καὶ μάλιστα ἐγκαίρως, διότι ἄλλως θὰ μάθουν τὰ παιδιὰ διαφόρως καὶ διεστραμμένως τὰ πράγματα παρὰ συμμαθητῶν ἢ ἄλλων κακῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀνεπανόρθωτον βλάβην των. Ἐπὶ τούτοις ὄρθον κρίνομεν νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὰ κοράσια ἔκτος τῶν σωματικῶς καθυστερημένων νὰ φοιτοῦν ἀπὸ τοῦ ἵου ἔτους τῆς ἡλικίας των εἰς τὸ σχολεῖον, νὰ κρίνωνται δὲ ταῦτα ἐπιεικῶς κατὰ τὴν προαγωγὴν καὶ νὰ ἀπαλλάσσωνται τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως ἀπὸ τοῦ 12 ἔτους τῆς ἡλικίας των. Ἄλλως δὲ καὶ λόγοι σκοπιμότητος καὶ πρακτικοὶ ἐπιβάλλουν τὴν ταχύτεραν ἀποπεράτωσιν τῶν κατωτέρων σπουδῶν, δεδομένου, ὅτι οἱ ἀγροτικοὶ πληθυσμοὶ χρειάζονται τὰ παιδιὰ των ὡς βοηθοὺς εἰς τὰς πολλαπλὰς ἀσχολίας των».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Γρεβενῶν κ. Π. Πύρζας παρατηρεῖ ἐπὶ τούτοις τὰ ἑξῆς:

«Τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῶν περιφερειῶν, εἰς ὅσας ὑληρέθησα μέχρι τοῦδε, ἦσαν ἔκτος ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων μεικτά. Εἰς τὴν περιφέρειαν Γρεβενῶν εὗρηκα πέντε σχολεῖα, ποὺ τυπικὰ ἦσαν χωρισμένα εἰς δημοτικὰ ἀρρένων καὶ θηλέων, ἀλλὰ οὐσιαστικὰ ἐλειτούργουν ὡς μεικτά. Δι' αὐτὸ καὶ προτοῦ ἐφαρμοσθῆ ὁ Νόμος τῆς μεικτοποιήσεως τῶν Δημοτικῶν σχολείων εἰσηγήθην τὴν συγχώνυσίν των. Τὸ μόνον παιδονομικὸν μέτρον, ποὺ ἐφήρμοσαν οἱ διδάσκαλοι εἰς τὰ μεικτὰ σχολεῖα, ἦτο ὁ χωρισμὸς μαθητῶν καὶ μαθητριῶν εἰς τὰς αἰθούσας τῶν παραδόσεων. Καὶ ὅμως μολονότι ἐλειτούργουν ἔτσι, καὶ μάλιστα εἰς τὰ χωριὰ μὲ μεγάλα ἀγόρια καὶ κορίτσια, οὐδέποτε οὔτε κατηγγέλθη, οὔτε ἠκούσθη κανένα ἀνήθικον κοῦσμα. Εἰς τὰ διαλείμματα, εἰς τὰ παιγνίδια, εἰς τοὺς χοροὺς βλέπομεν νὰ χωρίζωνται ἀγόρια καὶ κορίτσια ἀνεπαίσθητα, χωρὶς καμίαν διαταγὴν τοῦ διδασκάλου καὶ χωρὶς καμίαν παρεξήγησιν μεταξύ των. Εἰς

τὴν τάξιν ὅμως ὁμιλοῦν ζωηρά, δανείζονται τετράδια καὶ βιβλία, ἀλληλοβοηθοῦνται μεταξύ των εἰς διάφορα μαθήματα κλπ. Ὅταν πρόκειται νὰ κάμουν τὴν φυσικὴν των ἀνάγκην, μάλιστα εἰς χωριά, ποὺ οὔτε εἰς τὰ σπήνια των ἔχουν ἀποχωρητήρια, ἀλλοῦ πηγαίνον τὰ ἀγόρια καὶ ἀλλοῦ πηγαίνουν τὰ κορίτσια, χωρὶς ποτὲ ν' ἀκουσθῆ, πῶς ἀγόρι παρηκολούθησε κορίτσι καὶ τὸ ἀντίθετον. Ἄν τώρα μὲ τὴν μεικτοποίησιν τῶν σχολείων δὲν βλέπωμεν κανένα ἠθικὸν κίνδυνον εἰς τὰ χωριά, πολὺ περισσότερον δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν τέτοιον κίνδυνον εἰς τὰς πόλεις, ὅπου τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια εἶναι μικρότερα εἰς τὴν ἡλικίαν. Ἄλλο παιδονομικὸν μέτρον εἶναι ἡ αὐστηρὰ ἐπίβλεψις εἰς τὰ διαλείμματα. Τὸ σπουδαιότρον ὅμως ἀπὸ ὅλα εἶναι τὸ ἀξίωμα τῶν διδασκάλων.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἐλασσόνος κ. Κωνστ. Ἀντωνίου προσθέτει κατόπιν τὰ ἀκόλουθα:

«Υπηρετήσα ἐπὶ Ἰδεΐαν ὀλόκληρον εἰς μεικτὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ οὐδὲν τὸ ἔκτροπον παρατήρησα εἰς τὰς ἠθικὰς σχέσεις τῶν μαθητῶν καὶ τῶν μαθητριῶν. Εἰς τὴν περιφέρειάν μου, ἐνθα ἐφαρμόζεται ἀπὸ ἐτῶν ἡ μεικτὴ φοίτησις, οὐδὲν ὡσαύτως τὸ ἔκτροπον παρατήρησα. Τὸ ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ἀγρυπνος ἐπίβλεψις τοῦ διδασκάλου, εἶναι αὐτονόητον. Ἀποκρούω τὴν γνώμην, καθ' ἣν πρέπει νὰ ἀποπέμπωνται τοῦ σχολείου αἱ ἀναιδεῖς φύσεις, διότι ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι διὰ τὴν διόρθωσιν αὐτῶν πρέπει νὰ γίνεται συνεργασία διδασκάλου καὶ γονέων συνεχῆς μέχρις ἐπιτεύξεως ἀποτελέσματος, καθὼς καὶ τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ ἀμείβωνται αἱ ἠθικαὶ φύσεις, διότι ἡ τήρησις καλῆς διαγωγῆς εἶναι καθήκον. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς γενετησιακὰς διδασκὰς, φρονῶ, ὅτι ἀρομοδία δι' αὐτὰς εἶναι ἡ οἰκογένεια καὶ μάλιστα ἡ μητέρα».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Κερκύρας κ. Π. Δ. Παναγόπουλος προσθέτει τέλος τὰ ἀκόλουθα:

«Τὸ ζήτημα τῆς ἀναμείξεως τῶν δύο φύλων ἔχει λύσει ὁ Πάνσοφος Δημιουργὸς ἀπὸ τῆς ἕκτης ἡμέρας τῆς δημιουργίας εἰπὼν : «Οὐ καλὸν τὸν ἄνθρωπον μόνον» καὶ ἐποίησε τὴν γυναῖκα. Μερικοὶ πιστεύουν, ὅτι τοῦτο ἦτο σφάλμα τοῦ Δημιουργοῦ. Ὅπως ὅμως καὶ ἄνῃχη τὸ πρᾶγμα, τὸ λάθος δὲν διορθώνεται. Καὶ οἱ ἄνθρωποι, πιστοὶ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Θεοῦ, σμίγουν ἀρσενικοὶ καὶ θηλυκοὶ εἰς τὸ σπῆτι, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὸ θέατρον, εἰς τὰ χωράφια, εἰς τὸν περίπατον, εἰς τὰ τέσσαρα πέμπτα τῶν δημοτικῶν σχολείων, εἰς τὴν μέσην καὶ ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν κ.τ.λ. κ.τ.λ. Ἀπέμενε μόνον τὸ ἓνα πέμπτον τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ ἐνώθησαν κ' ἐκεῖ. Τὶ συζητοῦμεν τώρα, ἂν ὠφέλησεν ἢ ἔβλαψε τοῦτο; Ἄν ὑποτεθῆ, ὅτι ἀποδεικνύεται, ὅτι ἔβλαψε, τότε πρέπει νὰ χαράζωμεν μίαν οὐδετέραν ζώνην καὶ εἰς τὰ τέσσαρα πέμπτα τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσέως καὶ εἰς τὴν μέσην καὶ ἀνωτέραν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸ θέατρον καὶ εἰς τὸ Γνωμοδοτικὸν Συμβούλιον καὶ εἰς τὰς δημοσίας θέσεις καὶ παντοῦ, ὅπου συναντῶνται ἀρσενικοὶ καὶ θηλυκοί, πρᾶγμα ὅμως ἀδύνατον, διότι θὰ γυρίσωμεν ὀπίσω εἰς τὰ καφάρια καὶ εἰς τοὺς γυναικωνίτας. Ἐπομένως πολὺ καλὰ ἔγινεν ἡ ἔνωσις. Ἡ κοινωνία μὲ τὴν προσθήκην μιᾶς ἀκόμη μικρᾶς ἀναλογίας εἰς τὴν ἔνωσιν οὔτε καλυτέρα θὰ γίνῃ, οὔτε χειροτέρα».

Ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου συνοψίζει μετὰ ταῦτα τὰ διαμειφθέντα περὶ τοῦ ἀπασχολήσαντος τὴν συνεδρίαν θέματος ὡς ἀκολούθως :

Τὸ Συνέδριον, μολοντί δὲν παραγνορίζει, ὅτι ὑφίστανται ὀρισμένα διαφοραί, ἴσως δὲ καὶ ἀντιθέσεις εἰς τὴν ψυχοφυσικὴν σύνθεσιν τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων καὶ ὅτι καθόλου εἶναι διάφορος ἡ ἔν τῇ κοινωνίᾳ ἀποστολὴ τῶν δύο φύλων, οὐχ ἥττον εὐρίσκει, ὅτι ὀρθότατα καθιερώθη γενικῶς ἡ συναικπαίδευσις ἀρ-

ρένων καὶ θηλέων ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ, ἀκριβῶς διότι δι' αὐτῆς ἀμβλύνονται μὲν μέχρι τοῦ μεγίστου δυνατοῦ ὁρίου αἱ μεταξὺ τῶν δύο φύλων ὑφιστάμεναι ἀντιθέσεις, λαμβάνουν δ' ἀμφοτέρωθεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκτιμήσουν τὰς ἰκανότητας ἀλλήλων καὶ τὴν χρησιμότητα τῆς ἀποστολῆς ἑκατέρου, προπαιδεύονται δὲ καὶ διὰ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἀρμονικὴν συνεργασίαν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἀποστολῶν των. Ἐπίσης εὐρίσκει τὸ Συνέδριον, ὅτι διὰ νὰ ἐπιτύχη ἡ συνεκπαίδευσις, ἅμα δὲ καὶ διὰ νὰ προληφθοῦν ἐνδεχόμενα ἄτοπα ἠθικῆς φύσεως, τὰ ὅποια ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐλάχιστα ἐπαπειλοῦν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ἐνδεικνύεται ἡ λήψις ὠρισμένων διοικητικῶν, διδακτικῶν καὶ παιδονομικῶν μέτρων. Τοιαῦτα μέτρα προετάθησαν ποικίλα ὑπὸ τῶν κ. συνέδρων, ἐπειδὴ δὲ ἡ συνόψις αὐτῶν ἀποβαίνει ἀδύνατος, θέλουν ὑποβληθῆ, ὅπως προετάθησαν, εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς προϊσταμένης Ἀρχῆς.

Τὸ συνέδριον ἐπιδοκιμάζει τὴν ἀνωτέρω συνόψιν τοῦ κ. Προέδρου, ὅστις μετὰ τοῦτο ἔλυσε τὴν συνεδρίαν, τῆς ὁποίας τὰ πρακτικὰ ἐτήρησεν ὁ Ἐπιθεωρητὴς Φιλιατῶν κ. Ἰωάνν. Φωτόπουλος.

6. Η ΕΚΤΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ.

6 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1930.

Τῆς συνεδρίας ταύτης προήδρευσε ὁ τακτικὸς Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου κ. Δ. Ὁ. Λάμπας.

Ὁ κ. Πρόεδρος λέγει, ὅτι τὸ πρὸς συζήτησιν θέμα τῆς τελευταίας ταύτης συνεδρίας εἶναι «Ἡ προσήκουσα διαρρῦθμις τοῦ διδακτηριακοῦ ζητήματος». Καλεῖ μετὰ τοῦτο εἰς τὸ βῆμα ἀλληλοδιαδόχως τοὺς δύο ἐπὶ τοῦ θέματος Εἰσηγητὰς, ἦτοι τοὺς Ἐπιθεωρητὰς Κεφαλληνίας κ. Γρηγόριον Καρατσαλον καὶ Ἐδέσσης κ. Σπυρίδωνα Πίσπερην.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Κεφαλληνίας κ. Γρ. Καράτσαλος εἰσηγείται τὰ ἑξῆς:

«Τὸ ζήτημα τῶν διδακτηρίων τῶν Δημοτικῶν Σχολείων ἠκολούθησε καὶ συνεμερίσθη τὰς τύχας τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαίδευσως. Ἡ προσοχὴ τῶν δυναμένων νὰ ἐξασκήσουν ἐπιβολὴν ἐστράφη πρὸς τὴν Μέσην καὶ Ἀνωτέραν, ἡ δὲ Δημοτικὴ ἀνῆκεν εἰς τοὺς Δήμους καὶ ἐστεγάζετο εἰς τὸν νόρθημα. Ἀπὸ τοῦ 1878, ἔτους τῆς ἰδρύσεως τοῦ Διδασκαλείου Ἀθηνῶν, στρέφεται ἡ προσοχὴ τοῦ Κράτους καὶ πρὸς τὴν Δημοτικὴν Ἐκπαίδευσιν, μετὰ ἔτη δὲ δέκα καὶ ἑπτὰ, ἦτοι τὸ 1895, ψηφίζεται ὁ ΒΤΜΘ' Νόμος, ὁ πρῶτος ἀποκεντρωτικὸς Νόμος τῆς Ἑλλην. Πολιτείας, ὅστις ἐμερίμνα καὶ διὰ τὴν ἀνέγερσιν διδακτηρίων, προτιμῶν μάλιστα τοὺς ἀπορωτέρους δήμους. Ἐφεξῆς ἡ Δημοτικὴ Ἐκπαίδευσις ἀνήκει μόνον κατὰ πλάσμα τοῦ Νόμου σχεδὸν εἰς τοὺς Δήμους, οὐσιαστικῶς ὅμως πληρῶνει τὸ Κράτος. Διατίθενται ὑπὲρ τῶν διδακτηρίων τὰ μαθητικὰ τέλη καὶ τὸ κληροδότημα τοῦ ἀειμνήστου Συγγροῦ καὶ μέχρι τοῦ 1909 ἐκ τῶν τετρακοσίων δέκα ὀκτώ (418) θεμελιωθέντων διδακτηρίων ἐπεραιώθησαν τὰ τριακόσια πενήκοντα (350), τὰ ὅποια μαρτυροῦν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὅποιαί τινες ἦσαν αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Κρατικοῦ ὀργανισμοῦ, δεδομένου, ὅτι ἀρκετὰ μηχανικοὶ ἐφρυδίκησαν καὶ ἀρκετὰ τῶν διδακτηρίων ἐκείνων κατέρρευσαν. Αἱ προκύψασαι δαπάναι ἐφορτώθησαν εἰς τὴν Δημοτικὴν Ἐκπαίδευσιν, ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς πρόσχημα ὑπὸ τῶν παραγόντων ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἐθορύβησεν ἡ ἀποκέντρωσις καὶ ἡ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν διαφυγῆ τοῦ δημοδιδασκάλου, τοῦ προχειροτέρου τούτου κομματικοῦ ἀνεμοδείκτου τῆς παλαιότερας ἐποχῆς, καὶ ἔπεσε κατὰ τὸ 1905 ἡ νομοθετικὴ χάλαζα τοῦ Γ'Η' Νόμου. Βραδύτερον κατὰ τὸ 1910 διὰ τοῦ Νέου Συντάγματος ἐξέλιπε τὸ νομικὸν πλάσμα, καθ' ὃ ἡ Δημοτ. Ἐκπαίδευσις ἀνῆκεν εἰς τοὺς Δήμους, κατὰ δὲ τὸ 1911 ἐψηφίσθη ὁ ΓΩΚΖ' Νόμος, δι' οὗ ὀργανοῦται τὸ πρῶτον ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ

ύπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἡ ὁποία μᾶς ἀπήλλαξε μὲν ἀπὸ τοὺς τέσσαρας ἀρχικοὺς τύπους τῶν διδακτηρίων, ἀλλὰ μὲ τὸ ν' ἀναλάβῃ τὴν σύνταξιν ἐκάστου σχεδιαγράμματος, εἰσήγαγε δαπάνην χρόνου καὶ μακρὰν ἀναμονὴν τοῦ σχεδιαγράμματος, τὸ ὁποῖον ἔχει καὶ τοῦτο πολλὰκις τὰς ἀτελείας του, διότι γίνεται ἐξ ἀποστάσεως καὶ ἄνευ ἐπαρκῶν πληροφοριῶν περὶ τοῦ γηπέδου, τοῦ περιβάλλοντός του καὶ τῶν ἐκασταχοῦ κλιματολογικῶν ἰδιορρυθμιῶν. Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως δὲν μετέβαλε τὰ πράγματα ὁ Γ.Ω.Κ.Ζ' Νόμος, διότι ἐπῆρχε, φαίνεται, ἡ πεποίθησις, ὅτι τὸ Κράτος ἔχει τὴν ἀπαιτουμένην οἰκονομικὴν ἐπάρκειαν πρὸς ἀνέγερσιν τῶν διδακτηρίων, μόνον δὲ κατόπιν, ὅταν ἐπέπεσαν αἱ ἀναρίθμητοι ἀπαιτήσεις περὶ ἀνεγέρσεως διδακτηρίων, ἐγένετο ἀντιληπτόν, ὅτι δὲν θὰ ἐπαρκέσῃ τὸ Κράτος, λόγῳ ὅμως τῆς πολεμικῆς περιόδου ἀνεστάλη πᾶσα διδακτηριακὴ κίνησις, μέχρις ὅτου γίνῃ σκέψις περὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ διδακτηριακοῦ προβλήματος. Ἡ μόνη μέριμνα τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ὁ Νόμος 452 περὶ Σχολικῶν Ἐπιτροπῶν, ὅστις ἔδειξεν εἰς τὸν λαόν, ποῖον εἶναι τὸ καθήκον του εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ διδακτήριόν του. Αἱ σκέψεις περὶ ἔξυμνείας πόρων καὶ περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου τῆς ἀνεγέρσεως διδακτηρίων ἔφεραν εἰς φῶς τὸν καὶ σήμερον ἰσχύοντα 2442 Νόμον. Μὲ βάσιν τὸν Νόμον τοῦτον ἐγίναν πλεῖστα τροποποιήσεις, μεταρρυθμίσεις, συμπληρώσεις, ἐπαναφορὰ ἐν ἰσχύι παλαιότερων διατάξεων, ὥστε πλὴν ἐλαχίστων ἐιδικῶν, οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ γνωρίζῃ ἀσφαλῶς, ποῖα διατάξεις ἰσχύει, παρέσχε δὲ ἀρίστην συμβολὴν εἰς τὴν σχετικὴν κατατόπισιν τῶν Ἐπιθεωρητῶν ὁ ἀρμόδιος Τμηματάρχης κ. Μ. Μαντούδης διὰ τοῦ «Κώδικος», ὃν ἐξεπόνησε.

Προκειμένου ἤδη νὰ εἰσηγηθῶ τὴν λήψιν νέων τινῶν μέτρων συμπληρωτικῶν τῆς ἰσχυούσης Νομοθεσίας εἶμαι πολὺ διστακτικός. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι φοβοῦμαι, ἐγὼ τοῦλάχιστον, τὴν πολυνομίαν τῶν

τελευταίων καιρών, ἀλλὰ καὶ δὲν ἔχω νὰ προτείνω τροποποιήσιν
τινα σοβαράν, διότι ἡ διδακτηριακὴ νομοθεσία ἔχει ἄριστα. Ἐδω-
κεν εἰς τὰς κατὰ τόπους ἐπιτροπὰς ἐλευθερίαν πλέον ἢ ἀρκετὴν καὶ
δὲν χρειάζεται περισσοτέρα, ἵνα μὴ δημιουργήσῃ τὴν ἀναρχίαν καὶ
ἀφήσῃ ἀγαλινώτα τὰ μικροσυμφέροντα καὶ τὰς μικροαγνιθέσεις τῶν
ἐκασταχοῦ τοπικῶν παραγόντων. Ὑπολείπεται πλέον νὰ ἐφαρμοσθῇ
ἡ Νομοθεσία εἰλικρινῶς καὶ ἐπὶ μακρόν, ἵνα προσλάβῃ πάγιον κῆ-
ρος καὶ τὴν πανίσχυρον μορφήν τοῦ ἐθίμου, ν' ἀντιληφθῇ ὁ λαὸς
τὰς κυρίας γραμμὰς τῆς διεπούσης τὸ ζήτημα νομοθεσίας, διότι
τώρα μόλις μετὰ τὸ 1923 ἀντιλήφθη, ὅτι ἀπὸ αὐτὸν ἐξαορτᾶται
ἡ ἀπόκτησις διδακτηρίου καὶ διὰ τῆς ἐπιβολῆς ἐράνων, προσωπικῆς
ἐργασίας κλπ. ἐκινήθη ἡ ἄμιλλα καὶ ἐγενικεύθη ἡ κίνησις. Τὰ μόνα,
τὰ ὅποια κατὰ τὴν γνώμην μου θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπλοποιηθοῦν πρὸς
εὐκολίαν τῶν ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν καὶ διὰ νὰ εἶναι κατανοητὰ καὶ
ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, εἶναι τὰ ἑξῆς :

α') **Πολυμορφία Ἐπιτροπῶν.** Σχετικῶς μὲ αὐτὴν ἔχω νὰ παρα-
τηρήσω τὰ ἑξῆς :

1) Πρέπει νὰ λείψῃ ἡ ὑφισταμένη πολυμορφία τῶν ἐπιτροπῶν,
ὥστε νὰ μὴ ἀκούωμεν πολίτας, ἐγγραμμάτους μάλιστα, νὰ λέγουν
«ἐγὼ εἶμαι ταμεῖον προνοίας», ἐπίσης δὲ νὰ μὴ ἀναμιγνύεται ἡ
Δημοτικὴ μὲ τὴν Μέσην Ἐκπαίδευσιν, διὰ νὰ μὴ ἔχωμεν ἀμφισβη-
τήσεις ἀρμοδιότητος μὲ τοὺς Γενικοὺς Ἐπιθεωρητάς. Πρέπει νὰ
ὀνομασθῶσιν ὅλαι Σχολικαὶ Ἐπιτροπαί, νὰ εἶναι δὲ χωρισταί ὄχι μό-
νον ἀπὸ τὰς τῆς μέσης, ἀλλὰ καὶ δι' ἕκαστον σχολεῖον τῆς αὐτῆς
πόλεως, ὥστε νὰ γεννᾶται ἡ ἄμιλλα μεταξὺ ταν. Μόνον ὅπου εἶναι
πολλὰ σχολεῖα εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν καὶ ὅπου αἱ κατὰ μέρος σχο-
λικαὶ ἐπιτροπαὶ τὸ ἀποφασίζουσιν κατὰ πλειονοψηφίαν, πρέπει νὰ
καταρτίζεται μία Ἀνωτέρα Σχολικὴ Ἐπιτροπὴ. Σκόπιμον δὲ εἶναι νὰ
συγχωνευθῇ ὁ Νόμος 2442 εἰς ἑνιαῖον κείμενον Νόμον μετὰ τοῦ
Νόμου 452.

2) Αἱ Διδακτηριακαὶ Ἐπιτροπαὶ πρέπει νὰ μείνουν, διότι, ἐνῶ αἱ Σχολικαὶ Ἐπιτροπαὶ εἶναι θεσμὸς μόνιμος προοριζόμενος καὶ διὰ τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας τῶν διδακτηρίων καὶ τὰς τῆς τρεχούσης χρήσεως, ἀπαρτίζονται δὲ συνήθως ἀπὸ χωρικοὺς, ἔχοντας τὴν καλωσύνην νὰ ὑπηρετήσωσι τὰς ἀνάγκας τοῦ σχολείου, αἱ Διδακτηριακαὶ Ἐπιτροπαὶ ἀνταποκρίνονται εἰς ἐκτάκτους ἀνάγκας καὶ θὰ συνιστῶνται μόνον, ὡσάκις πρόκειται περὶ ἀνυγέρσεως διδακτηρίου ἢ ἄλλης τινὸς ἐκτάκτου διδακτηριακῆς ἀνάγκης καὶ θὰ ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων μελῶν τῆς Κοινότητος, ἔστω καὶ ἂν δὲν μένουν εἰς τὴν Κοινότητα, ἔστω καὶ ἂν εὐρίσκωνται εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ἐνθα θ' ἀναλάβουν τὴν συλλογὴν ἐράνων.

β') Ἐκλογαὶ καὶ διορισμοί. Αἱ συνεχεῖς ἐκλογαὶ καὶ διορισμοὶ διὰ τῆς ἐξόδου τοῦ ἡμίσεος ἀριθμοῦ κατὰ διετίαν, ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ Γερουσίας, δίκαιον εἶναι νὰ εὐρίσκωνται, ἀρκεῖ ὅτι δὲν εὐρίσκομεν πρόσωπα ἐπιθυμοῦντα νὰ ἀναλάβουν τοιαύτην ὑπηρεσίαν καὶ ὅτι πάντοτε ἀσχολούμεθα εἰς ἀναπλήρωσιν τῶν παραιτουμένων καὶ ἀποδημούντων. Ἐπίσης αἱ ἐκλογαὶ πρέπει νὰ εἶναι ταυτόχρονοι καὶ νὰ γίνωνται εἰς ὅρι- σμένην ἐποχὴν καθ' ἅπαν τὸ Κράτος, διότι ἄλλως λησμονεῖται ἡ προ- κήρυξις τῶν ἐκλογῶν. Οἱ ἐν τῷ μεταξύ διοριζόμενοι πρὸς ἀναπλή- ρωσιν παραιτουμένων ἢ ἀποδημούντων δεόν νὰ διορίζονται διὰ τὸ ὑπολειπόμενον διάστημα τῆς περιόδου ὡς καὶ μέχρι τοῦδε. Αἱ ἐκλο- γαὶ αὐταὶ καλὸν εἶναι νὰ συμπίπτουν μὲ τὰς κοινοτικὰς καὶ δημο- τικὰς ἐκλογάς. Διὰ νὰ εὐρίσκωνται ἢ πρόσκλησις πρὸς τὰ κοινοτικὰ συμ- βούλια καὶ οἱ πολλοὶ διορισμοί, εἰς τὰς μικρὰς κοινότητας πρέπει νὰ εἶναι αὐτοδικαίως μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ὁ Πρόεδρος καὶ Ἄντιπρό- δρος τῆς Κοινότητος, δεδομένου ἄλλως, ὅτι οὕτω δὲν θὰ δημιουργοῦνται καὶ ἀντιθέσεις μεταξύ Κοινοτ. Συμβουλίου καὶ Ἐπιτροπῆς. Τὰ ἄλλα δύο μέλη δεόν νὰ διορίζῃ ὁ Ἐπιθεωρητὴς, προτιμῶν συν- ταξιούχους ἐκπαιδευτ. λειτουργοὺς ἔχοντας τὸ πρόσθετον δι- καίωμα νὰ παρακολουθοῦν καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ σχολείου καὶ

νά υποβάλλουν εκθέσεις περί τούτου. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ὁ Δήμαρχος καὶ ὁ Πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου δεόν νά εἶναι αὐτοδικαίως μέλη τῆς Ἀνωτέρας Σχολικῆς Ἐπιτροπῆς.

γ) **Πόροι τῶν Ἐπιτροπῶν.** Διὰ τὰς ὑπάρξουσας Ἐπιτροπὰς δρῶσαι καὶ ὄχι μόνον ψιλῶ ὀνόματι, πρέπει νά ἐφοδιασθοῦν μὲ πόρους. Ἀντιθέτως πρὸς τὰς Νέας Χώρας, ὅπου αἱ σχολικαὶ περιουσίαι εἶνε τεράστιαι, εἰς τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα οὐδεὶς πόρος μόνιμος ὑπάρχει. Αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 7, 8, 9, καὶ 13 τοῦ 2442 Νόμου δεόν νά ἐφαρμοσθοῦν ὑποχρεωτικῶς. Ἐπίσης καὶ αἱ διατάξεις τοῦ 452 Νόμου περὶ εἰσφορᾶς κοινοτήτων καὶ ἐνοριακῶν ναῶν πρέπει νά ἐφαρμοσθοῦν ὑποχρεωτικῶς, τὰ δὲ ποσά, τὰ ὅποια ἀνέγραψεν ὁ Νόμος ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ 1915, νά θεωρηθοῦν μεταλλικαὶ δραχμαί. Ἐνταῦθα θὰ προσκρούσωμεν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνεπάρκειαν διοικητικῶν μικροοργανισμῶν, ἀναιμικῶν κοινοτήτων, μὴ ἔχουσῶν λόγον ὑπάρξεως. Ἀπὸ τῆς ὑπερβολικῆς συγκεντρώσεως, εἰς ἣν ἀπέληξαν οἱ παλαιοὶ δήμοι, μετεπέσαμεν εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον, εἰς τὴν ὑπερβολικὴν κατὰ τμησιν. Ἐνῶ ὁ Νόμος 2442 προέβλεπεν, ὅτι ἐν ἐκάστῳ Δήμῳ ἢ Κοινοτήτι θὰ ὑπῆρχον πλείονα σχολεῖα καὶ ἐθέσπιζε δι' ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Κοινοτήτος μίαν ἐπιτροπὴν, τὴν τοῦ Τ. Ε. Π., τώρα ἔχομεν ἀντιστρόφως εἰς μίαν σχολικὴν περιφέρειαν δύο καὶ τρεῖς κοινότητας ὅλας ἀτροφικὰς, ἀπεχούσας ἀλλήλων ἀπὸ ἑνὸς μέχρι δύο χιλιομέτρων, διαρκῶς ἐριζούσας, βαλλούσας δὲ καὶ κατὰ τοῦ σχολείου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δεόν νά διατεθῇ διὰ τὸ σχολεῖον ὠρισμένον ποσοστὸν τῶν Κοινοτικῶν εἰσοδημάτων, τὸ ὅποῖον νά μὴ ἐπιτρέπεται νά κατέλθῃ κάτω ὠρισμένου τινὸς ὁρίου.

Τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου 4179 περὶ τῆς διαθέσεως τοῦ δαμείου διὰ τὰς μεγάλας πόλεις δὲν τὰς εὐρίσκιμεν ἐν τῇ περιφερείᾳ μου ἐπαρκῶς δικαιολογουμένας, μόνον δὲ τὴν ἀστυφιλίαν ὑποθάλλουν αὐταί. Πάντως διὰ τὴν λείψην ἢ καχυποψία τοῦ λαοῦ καὶ τὰ

παράπονα, πρέπει να χωρισθῶν τὰ εκπαιδευτικὰ τέλη κατὰ Νομούς. Ἐπίσης πρέπει νὰ ὀρισθῇ ἐν ταῖς λεπτομερείαις ὁ τρόπος τῆς διαχειρίσεως τῶν τε σχολικῶν περιουσιῶν καὶ τῶν βοηθημάτων καὶ συνδρομῶν τῶν χορηγουμένων ὑπὸ Κοινοτήτων καὶ τοῦ Δημοσίου, διότι κατὰ τινων Ἐπιθεωρητῶν ἐκυκλοφόρησαν παράπονα καὶ ὑπόνοιαι καὶ ἀπεδόθη εἰς αὐτοὺς ἡ μομφὴ ἰδιοτελοῦς διαχειρίσεως καὶ ἐκμεταλλεύσεως.

δ') Ἀρχιτεκτονικὴ ὑπηρεσία. Τὰ τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς ὑπηρεσίας καλὸν εἶναι νὰ ὀρθωθῶν ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον πρὸς ταχύτεραν διεκπεραίωσιν τῶν σχετικῶν ἐνεργειῶν. Ἐλαττωματικὴ ἦτο ἡ παλαιὰ διάταξις μὲ τούς τέσσαρας οἰκοδομικοὺς τύπους καὶ τὴν αὐστηρὰν ὁμοιομορφίαν, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔχομεν μεταπέσει εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον καὶ δαπανᾶται πολλάκις χρόνος πολὺς, μέχρις ὅτου καταρτισθῇ τὸ σχεδιάγραμμα ὑπὸ τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου. Καλὸν εἶναι, νομίζω, νὰ ὑπάρχουν σχεδιαγράμματα ἔτοιμα εἰς τὰ γραφεῖα τῶν Ἐπιθεωρητῶν, ἀφήνοντα πρωτοβουλίαν εἰς τὸ ζήτημα τοῦ προσανατολισμοῦ καὶ ἄλλα δευτερεύοντα καὶ μόνον, ὅπου ἐπιβάλλεται παρέκκλισις τῆς ἢ μεταβολὴ τοῦ ἀρχικοῦ τύπου, νὰ ἀπαιτῆται ἡ ἔγκρισις τοῦ Ὑπουργείου. Ἐπίσης δίκαιον εἶναι νὰ ὑποχρεοῦνται οἱ κατὰ τόπους μηχανικοὶ τῶν δημοσίων ἔργων, ὅπως, ὡσάκις καλοῦνται ἢ ὡσάκις διέρχονται ἀπὸ μέρη, ἔνθα κτίζεται διδακτήριον, γνωμοδοτοῦν περὶ τῶν γενομένων ἐργασιῶν, διότι τώρα κανεὶς δὲν εἶναι ὑπεύθυνος καὶ κανεὶς δὲν παρέχει συνδρομὴν καὶ ὁδηγίαν, οὔτε ὁ Νομομηχανικὸς οὔτε ὁ ἐσχάτως διορισθεὶς Μηχανικὸς τῶν Κοινοτήτων, διὰ πᾶσαν δὲ ἐργασίαν, ἀφορῶσαν τὰ διδακτήρια, ζητοῦν ἰδιαιτέραν ἀμοιβήν, ἥτις δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητος.

Ἐπὶ τοῦ διδακτηριακοῦ ζητήματος ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ Δελτίον τῆς ὁμοσπονδίας τῶν λειτουργῶν τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσεως μελέτην ἀξιόλογον ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Διοικητικοῦ

Συμβουλίου τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως. Αυστυχῶς αἱ οἰκονομικαὶ συνθήκαι, ὅφ' ἃς διατελοῦμεν καὶ θὰ διατελοῦμεν πιθανῶς ἐπιμακρὰν σειρὰν ἐτῶν, δὲν ἐπιτρέπουν τοιαύτην ἀρτίαν καὶ ὀλοκληρωτικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ διδακτηριακοῦ ζητήματος. Ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι στεγαζόμεθα εἰς τρώγλας καὶ καλύβας, φρόνιμοι εἶναι γὰρ ἀρκεσθῶμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς ἐξοικονόμησιν ἀνεκτὴν καὶ ἀνθρωπίνην. Ὅπου ὅμως ὑπάρχουν πόροι, ὡς λ. χ. εἰς τινὰ σχολεῖα τῶν Νέων Χωρῶν καὶ εἰς τινὰ τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος προικοδοτούμενα ὑπὸ γενναίων συνδρομῶν τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὁμογενῶν, δίκαιον εἶναι γὰρ κτισθῶν καὶ κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ κ. Προέδρου μερικὰ διδακτήρια, ἵνα τὰ ἔχωμεν ὡς ὑπόδειγμα. Ἡ λύσις τοῦ διδακτηριακοῦ προβλήματος ἐξαρτᾶται ἐκ πολλῶν εὐνοϊκῶν ὄρων καὶ ἐκ τῆς συμβολῆς πολλῶν παραγόντων, μεταξὺ τῶν ὁποίων δυνατόν γὰρ ἔχη πρωτεύουσαν θέσιν ὁ διδάσκαλος, ὅχι ὅμως καὶ ὁ Ἐπιθεωρητής. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον, ὁσάκις ἀκούομεν ἐξυμνουμένην τὴν διδακτηριακὴν δρᾶσιν Ἐπιθεωρητῶν, γεννᾶται ἡ ὑπόνοια, ὅτι πιθανὸν γὰρ ἐλήφθη ὡς πρότυπον ὁ ὀργανισμὸς τῆς Χωροφυλακῆς, καθ' ὃν, ὅπου φονευθῆ ἡ ληστὴς ἐπικεκηρυγμένος μὲ κίνδυνον τῶν κατωτέρων ὀργάνων, λαμβάνει τὴν ἀμοιβὴν ὁ προϊστάμενος τῆς Ἀστυνομίας. Ἐκάστη ὅμως ὑπηρεσία ἔχει εἰδικὴν ἀτμόσφαιραν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ζῆ καὶ ἀναπνέει, καὶ κακὸν εἶναι γὰρ συγχέωνται τὰ πράγματα.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἐδέσσης κ. Σ. Πίσπερης εἰσηγεῖται μετὰ ταῦτα τὰ ἀκολούθα:

«Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὸ διδακτηριακὸν ζήτημα ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα. Ποίαν σημασίαν ἔχει τὸ ὑγιεινὸν καὶ ὠραῖον διδακτήριον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὑγείας τοῦ παιδιοῦ καὶ τὴν καλαισθητικὴν του μόρφωσιν καὶ διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ ἔργου τῆς διδασκαλίας εἶναι εἰς ὅλους σας γνωστόν. Τὸ νέον καὶ ὑγιεινὸν διδακτήριον ἀποτελεῖ τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ παιδιοῦ,

ἐνῶ τὸ παλαιὸν καὶ ἐρειπωμένον, ὅπως εἶναι τὰ περισσότερα, εἶναι ἡ φυλακὴ του.

Τὸ διδακτηριακὸν πρόβλημα ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται πολὺ εὐκόλον, συγχρόνως δὲ καὶ πολὺ περιορισμένον. Βαθύτερα ὅμως ἐξέτασις καὶ διονύχισις του ἀνοίγει εἰς τὰ μάτια τοῦ μελετητοῦ εὐρύτατον ὄριζοντα, ἀκόμη δὲ παρουσιάζει καὶ ὄχι μικρὰς δυσκολίας εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ εὔρῃ τὴν κατάλληλον λύσιν του. Τὸ ζήτημα αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον δύσκολα, διότι ἔχει διαφόρους ὄψεις: 1ον τὴν τεχνικὴν, 2ον τὴν ὑγεινὴν, 3ον τὴν παιδαγωγικὴν καὶ 4ον τὴν οικονομικὴν. Ἀπὸ τεχνικῆς καὶ ὑγεινῆς ἀπόψεως τὸ ζήτημα πρέπει νὰ θεωρηθῇ δι' ἡμᾶς ὡς λελυμένον διότι τὸ Ἀρχιτεκτονικὸν Τμῆμα τοῦ Ὑπουργείου ἔχει κανονίσει μὲ ὄλας τὰς λεπτομερείας τὰ μερικώτερα ζητήματα τῆς διαστάσεως τῶν αἰθουσῶν καὶ τῶν διαδρομῶν, τοῦ φωτισμοῦ, τοῦ ἀερισμοῦ, τῆς ἐκτάσεως τῆς αὐλῆς κλπ., ὥστε κάθε ἀπασχόλησις ἀπὸ τῶν ἀπόψεων αὐτῶν θὰ ἦτο ἄσκοπος. Δι' αὐτὸ θὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὰς δύο ἄλλας ἀπόψεις, τὴν παιδαγωγικὴν καὶ τὴν οικονομικὴν. Διὰ τὴν παιδαγωγικὴν ἄποψιν ἐδημοσίευσεν ἐκτενῆ μελέτην ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ Ἐκπαιδ. Διοικ. Συμβουλίου τῆς Δ. Ἐκπαιδευσεως εἰς τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Δελτίον. Ἡ ἐξέλιξις τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, ὡς καὶ ἡ μεταπολεμικὴ κοινωνικὴ κατάστασις ἐδημοιόργησε νέας κατευθύνσεις καὶ νέας τάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπηρεάσαν τὸ ὅλον ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα, συνεπῶς δὲ καὶ τὸ διδακτηριακὸν ζήτημα. Λόγοι κοινωνικοὶ καὶ παιδαγωγικοὶ ἐπιβάλλουν ἐν πρώτοις τὴν κατασκευὴν μᾶς αἰθούσης συγκεντρώσεως ὅλων τῶν μαθητῶν τοῦ Σχολείου πρὸς ἐκτέλεσιν ὁμαδικῶν πράξεων καὶ τελετῶν, εορτῶν, ἐκλογῆς συμβουλίου, κοινῶν προσευχῶν, ὑποδοχῶν κλπ. Ἐπειδὴ ὅμως δι' οικονομικοὺς λόγους δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ κατασκευὴ τοιαύτης αἰθούσης, νομίζω, ὅτι καλύτερον θὰ εἶναι πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν πραγμάτων νὰ χωρίζωνται δύο ἢ τρεῖς αἰθουσαι διὰ

διαφράγματος από σανίδας, ὥστε, ὡσάκις παρουσιάζεται ἀνάγκη, νὰ ἀνοίγεται τὸ διάφραγμα καὶ νὰ σχηματίζεται μία μεγάλη αἴθουσα· Δεύτερον πρέπει νὰ ὑπάρχη ἐπαρκὴς χῶρος διὰ τὴν τοποθέτησιν μιᾶς Βιβλιοθήκης, ἰδίως εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις. Ποίαν σημασίαν ἔχει ἡ ὑπαρξὶς καλῆς Βιβλιοθήκης διὰ τὸ παιδαγωγικὸν σχολεῖον, ὅλοι τὸ ἀντιλαμβάνεσθε. Εἶναι ἀπαραίτητος περισσότερον δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, ποὺ δὲν διακρινόμεθα διὰ τὴν ἀγάπην μας πρὸς τὰ βιβλία. Τρίτον ὅλοι γνωρίζετε, ποίαν θέσιν ἔχουν τὰ χειροτεχνικὰ μαθήματα εἰς τὸ νέον σχολεῖον, πόσον μορφώνουν τὸ παιδί· δι' αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητος μία αἴθουσα χειροτεχνίας· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ προσκρούει εἰς τὸ οικονομικὸν ζήτημα, εἶμαι τῆς γνώμης νὰ γίνωνται τὰ ὑπόγεια ὑψηλότερα καὶ μὲ μεγάλα παράθυρα, νὰ κατασκευάζεται ὄροφῃ καὶ νὰ στρώνεται τὸ δάπεδον μὲ τσιμέντον, ὥστε ἐν ἀνάγκη νὰ χρησιμεύουν ὡς αἴθουσαι χειροτεχνίας, ἀκόμη δὲ καὶ ὡς τραπεζαρία, ἂν εἰς τὰ Σχολεῖά μας εἰσαχθοῦν τὰ μαθητικὰ συσσίτια. Ἐπίσης γνωρίζετε, ποίαν σημασίαν ἔχει ἡ ἀπόκτησις καλαισθητικῶν παραστάσεων διὰ τὸν μαθητὴν. Δι' αὐτὸ θεωρεῖται σκόπιμον νὰ χωρίζεται ἓνα μέρος τοῦ τοίχου μὲ βαθὺ φαδὸν χρῶμα πλάτους 1 μ. ἢ 0,80 καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 μ. ἀπὸ τὸ δάπεδον, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πίναξ, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἐργάζονται πολλοὶ μαθηταὶ ἐκτελοῦντες εἴτε τὴν Ἰχνογραφίαν των, εἴτε ἀριθμητικὰς πράξεις, ὀρθογραφίαν κλπ. Τέταρτον ἂς μνημονεύσωμεν τὸ σπουδαιότερον ζήτημα, τὸ ζήτημα τῆς κατοικίας τοῦ διδάσκாலου εἰς τὰ χωρία. Τὰ σχέδια τῶν μονοταξίων σχολείων προβλέπουν διὰ κατοικίαν τοῦ διδασκάλου, ὃχι ὅμως καὶ τὰ σχέδια τῶν διταξίων. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τὸ Ἀρχιτεκτονικὸν τμήμα δὲν ἐπρονόησε διὰ τὴν κατασκευὴν κατοικιῶν εἰς τὰ διδαστήρια τοῦ εἴδους αὐτοῦ χάριν οἰκονομίας, διότι ὅλοι γνωρίζομεν, εἰς ποίας οικονομικὰς δυσκολίας προσκρούει ἡ ἀνέγερσις, νομίζω ὅμως, ὅτι διὰ τὰ περισσότερα χωρία τῆς Μακεδονίας, ὅπου οἱ διδάσκαλοι κα-

τάγονται ἀπὸ τὴν Π. Ἑλλάδα, εἶναι ἀπολύτως ἐπιβεβλημένη ἡ κατασκευὴ ἑνὸς ἢ δύο δωματίων διὰ τὴν κατοικίαν των, διότι πολὺς φορὸς οἱ διδάσκαλοι ἀναγκάζονται νὰ διαιτῶνται εἰς τρώγλας. Καλὸν εἶναι ἀκόμη νὰ γίνεταί καὶ ἕνα μικρὸν μαγειρεῖον διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς μαγειρικῆς εἰς τὰ κορίτσια ἀπὸ τὴν διδασκάλισσαν ὅσον ἀφορᾷ διὰ φαρμακεῖον καὶ αἵθουσαν ὀργάνων διδασκαλίας, αὐτὰ ἠμποροῦν νὰ ἐξοικονομηθοῦν εἰς τὸ Γραφεῖον, ἂν γίνῃ κάπως μεγαλύτερον· πάντως ἡ κατοικία τοῦ διδασκάλου πρέπει νὰ ἔχη χωριστὴν εἴσοδον.

Καὶ τώρα ἐρχόμεθα εἰς τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα, ποῦ εἶναι καὶ τὸ δυσκολώτερον. Ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία, καθὼς ἀναγράφει ἡ δικαιολογητικὴ ἔκθεσις τοῦ Νόμου 2442, μόλις τὸ 1897 ἔλαβε νομοθετικὴν πρόνοιαν διὰ τὴν ἀπόκτησιν σχολ. κτιρίων μετὰ τὸν νόμον ΒΤΕ' «περὶ ἐκπαιδευτικῶν τελῶν», ἀλλὰ μόνον ἕνα μέρος ἀπὸ αὐτὰ διετίθετο διὰ καθαρῶς ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας, δηλ. διὰ τὴν ἀνέγερσιν κτιρίων. Ἀργότερα ἐψηφίσθη κατὰ τὸ ἔτος 1911 ὁ Νόμος ΓΩΚΖ', ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται εἰς τεχνικὰ ζητήματα καὶ εἰς τὴν σύστασιν ἀρχιτεκτονικῆς ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας· ἀπὸ οἰκονομικῆς ὁμως ἀπόψεως δὲν μετέβαλε τὰ πράγματα, διότι διετήρησε τὸ ὑπάρχον σύστημα, τῆς ἐξοικονομήσεως δηλ. τῆς δαπάνης ἀπὸ τὸ κεφάλαιον τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν, ποῦ ἦτο ἐντελῶς ἀσήμαντον δι' αὐτὸ τίποτε τὸ σπουδαῖον δὲν ἔγινε ἀπὸ διδακτηρικῆς ἀπόψεως· ἠναγκάσθη μάλιστα τὸ Ὑπουργεῖον νὰ διακόψῃ καὶ ἀνέγερσιν διδακτηρίου μέχρι τοῦ 1915, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ ἀποπληρώσῃ τὰ εἰς διάστημα 15ετίας ἀνεγερθέντα 350 διδακτήρια. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Κράτος λόγῳ τῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ μετὰ τὰς πολεμικὰς δαπάνας δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀναλάβῃ τὸ βῆρος τῆς δαπάνης τῆς ἀνεγέρσεως τῶν διδακτηρίων, ἡ Πολιτεία ἐψήφισε τὸν Νόμον 2442 τοῦ 1920, μετὰ τὸν ὁποῖον μεταβάλλει ριζικῶς τοὺς οἰκονομικοὺς ὅρους τῆς κατασκευῆς τῶν σχολικῶν κτι-

ρίων. Μὲ τὸν Νόμον αὐτὸν τὸ Κράτος ἀνέθεσε τὴν ἐξείρεσιν τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῶν ἀπαιτουμένων πόρων διὰ τὴν ἀνέγερσιν εἰς εἰδικούς ὀργανισμούς (Ταμεῖα Ἐκπαίδ. Προνοίας), τὸ δὲ ὑπόλοιπον πρὸς συμπλήρωσιν ἀνελάμβανε τὸ Ὑπουργεῖον ἀπὸ τῶν Κεφάλαιον τῶν Ἐκπαίδ. Τελῶν οἱ πόροι ὅμως, ποὺ ἀναγράφονται εἰς τὸν Νόμον αὐτὸν (ἄρθρ. 6), εἶναι ἐντελῶς ἀπραγματοποίητοι. Πάντως ὁ Νόμος 2442 ἔφερε, καθὼς ἀναφέρει εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ «Κώδικος τῆς Διδακτικῆς Νομοθεσίας» ὁ κ. Μαντούδης, ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Καθὼς γνωρίζω ὅμως ἀπὸ τὴν πεῖράν μου, πολὺ ὀλίγα διδακτήρια ἀνηγέρθησαν μὲ κοινοτικούς ἢ ἄλλους πόρους, διότι τὸ περισσύτερον μέρος τῆς δαπάνης ἐχορηγῆ ἢ ἀπὸ τὸ Κράτος. Εἶναι παράδοξος ἡ ἀντίληψις, ποὺ ἔχει σχηματισθῆ ἔκ μέρους τῶν περισσοτέρων κατοίκων, τῶν κοινοτικῶν ἀρχόντων καὶ αὐτῆς τῆς διοικητικῆς ὑπηρεσίας, ὅτι ἡ ἀνέγερσις καὶ ἡ συντήρησις τῶν διδακτηρίων εἶναι ἔργον τοῦ Κράτους. Δι' αὐτὸ καὶ αὐταὶ αἱ σχολικαὶ ἐπιτροπαὶ πολὺ ὀλίγον ἐνδιαφέρον δεικνύουσιν, ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων, διὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ καὶ μόνον ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν ὄψιν τῶν Ἐπιθεωρητῶν κινοῦνται εἰς τὴν λήψιν μέτρων διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων. Πλουσιώτερον εἰς ἀποτελέσματα ὑπῆρξε τὸ Ν. Δ. τῆς 25 Ἰουλίου 1925, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ ἀνέγερσις τῶν διδακτηρίων ἀνατίθεται εἰς τοπικὰς πενταμελεῖς ἐπιτροπὰς, εἰς τὰς ὁποίας ἐδόθη ἀφ' ἑνὸς μὲν ἑλευθερία ἐνεργείας κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιβολῆς προσωπικῆς ἐργασίας μέχρι 10 ἡμερῶν εἰς τοὺς κατοίκους, ὡς καὶ ὑποχρεωτικῶν ἐφ' αὐτοῦ. Καὶ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐπιβολῆς τῆς προσωπικῆς ἐργασίας ὁ Νόμος αὐτὸς ἐπέτυχε πληρέστατα· εἰς τὴν περιφέρειάν μου ἐπεβλήθη εἰς διάστημα ἑνὸς καὶ μόνου ἔτους προσωπικὴ ἐργασία εἰς 50 καὶ πλέον κοινότητας καὶ ἔτσι ἔγινε δυνατὴ ἡ συγκέντρωσις τῶν ἀπαιτουμένων ὀλικῶν, πράγμα, ποὺ διηκούλυε πολὺ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀνεγέρσεως ἀναλόγων διδακτηρίων. Δυστυχῶς ὅμως δὲν

παρατηρήθησαν τὰ ἴδια ἀποτελέσματα σχετικῶς μετὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ὑποχρεωτικοῦ ἐξόφλου. Ὁ πρῶτος λόγος τοῦ πράγματος εἶναι ἡ πενία, ἡ ὁποία μαστίζει τοὺς περισσοτέρους συνοικισμοὺς τῆς ὑπαίθρου. Ὁ δεύτερος δὲ εἶναι, ὅτι εἰς τὸ σχετικὸν Διάταγμα τῆς 13 Σεπτεμβρίου 1927 ἀναγράφεται, ὅτι τὸ ἀνώτατον ὄριον τοῦ ποσοῦ τοῦ ἐξόφλου δὲν ἠμπορεῖ νὰ ὑπερβῇ τὸ $1\frac{1}{2}$ τοῖς $\%$ διὰ τοὺς ἐκ τῶν κατοίκων δηλώσαντας καθαρὰν πρόσδοτον. Ἀλλὰ μετὰ τὸ ποσοστὸν αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ ἐξευρεθοῦν ἐπαρκεῖς πόροι διὰ τὴν ἀνέγερσιν διδακτηρίων, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ὀλίγοι ὑποβάλλουν δηλώσεις καθαρᾶς προσόδου, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅσοι ὑποβάλλουν, δὲν παρουσιάζουν τὴν πραγματικὴν πρόσδοτον, ἀλλὰ πολὺ μειωμένην. Ἔτσι π.χ. εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἐδέσσης τὸ ὡς ἄνω ποσοστὸν $1\frac{1}{2}$ τοῖς $\%$ μόλις ἠθέλην ἀποφέρει ἔσοδον 15 χιλ. δρα., δηλαδὴ ποσὸν ἐντελῶς ἀσήμαντον διὰ τὰς διδακτηριακὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου· πολὺ δὲ ὀλιγώτερον θὰ ἀποδώσῃ τὸ ποσοστὸν τοῦτο εἰς τὰ χωριά. Εἶναι ἀληθές, ὅτι κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἰδίως ἔτη παρατηρήθη μέγας διδακτηριακὸς ὄργανισμός· τοῦτο ὅμως ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους χορήγησιν 200 ἑκατομμυρίων ἀπὸ τὸν Προϋπολογισμόν. Καὶ τώρα ὕστερα ἀπὸ τὴν σύναψιν τοῦ δανείου τοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου ληρῶν θὰ σημειωθῇ σημαντικὴ πρόοδος εἰς τὸ διδακτηριακὸν ζήτημα. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅμως, ὅτι δὲν θὰ λυθῇ τοῦτο τελειωτικῶς. Ἀπὸ πίνακος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας φαίνεται, ὅτι ὑπάρχουν εἰς ὅλον τὸ Κράτος διδακτήρια ἐν ὄλῳ 7144. Ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀνεκτὰ 1489, τελείως δὲ ἀνθυγιεινά 1805. Ἐπομένως ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ 3294 διδακτήρια. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον τὸ ζήτημα τῆς ἀνεγέρσεως. Ἐξ ἴσου σπουδαῖον εἶναι καὶ τὸ ζήτημα τῆς συντηρήσεως τῶν διδακτηρίων, διότι, καὶ ἂν κατορθώναμεν σήμερον νὰ ἔχομεν 7144 διδακτήρια νέα, ἂν δὲν ληφθῇ πρόνοια διὰ τὴν συντηρήσιν των, ὕστερα ἀπὸ ὀλίγα χρόνια θὰ ἔχομεν πάλιν διδακτηριακὸν ζήτημα. Ἀλλὰ ἐκτὸς τούτου εἶναι καὶ τὸ

ζήτημα τῆς ἐπιπλώσεως, τῆς ἰδρύσεως σχολικῶν κήπων, λουτρῶν, ἀποχωρητηρίων, ὡς καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἰδρύσεως σχολ. βιβλιοθηκῶν καὶ τοῦ ἐφοδιασμοῦ τοῦ σχολείου διὰ διδακτικῶν ὀργάνων. Δι' αὐτὸ κατὰ τὴν γνώμην μου εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξασφαλισθοῦν μόνιμοι πόροι· διότι, ἂν ὅλα τὰ ζητήματα αὐτὰ ἀφεθοῦν εἰς τοὺς δήμους καὶ τὰς κοινότητες, δὲν προσιωνίζομαι καλὰ ἀπο ελέσματα. Εἰς τὰ ἡμίμετρα πρέπει νὰ τεθῆ ὀριστικὸν τέρμα πλέον. Ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ Ἐπιχειρηματικὸν τῶν Ἐσωτερικῶν ἔχει διάφορον ἀντίληψιν διὰ τὸν σκοπὸν τῶν κοινοτήτων σχετικῶς μὲ τὰς ὑποχρεώσεις τῶν ἀπέναντι τῶν σχολείων· δι' αὐτὸ ἐξέδωκε τὴν ὑπ' ἀριθμ. 31738 ἀπὸ 30 Ἰουνίου ἐν. ἔ. ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς κ. Νομάρχας, διὰ τῆς ὁποίας ἀνακοινοῖ, ὅτι μόνον, ἐφόσον θὰ ὑπάρχουν διαθέσιμοι πόροι μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν λοιπῶν ἔργων τῶν κοινοτήτων, δηλ. τῆς ὑδρεύσεως, συγκοινωνίας κλπ., θὰ διατίθενται κονδύλια ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως διδακτηρίων. Συνέπεια τῆς ἐγκυκλίου αὐτῆς ἦτο νὰ μετριασθοῦν εἰς τὸ ἐλάχιστον τὰ ποσά, ποὺ ἦσαν ἀναγεγραμμένα εἰς τοὺς κοινοτικὸς προϋπολογισμοὺς, ἀπὸ τοὺς Νομάρχας. Ἡ πόλις τῆς Ἐδέσσης ἔχει πολὺ μεγάλας διδακτηριακὰς ἀνάγκας, χρειάζεται δηλ. 5—6 ἑκατομμύρια. Ὁ Δῆμος ἀνέγραψε ποσὸν δρ. 150.000 κατὰ τὸ τρέχον ἔτος, ἡ Νομαρχία ὅμως τὸ ὑπεβίβασεν εἰς 50 χιλιάδας. Ἀλλὰ πῶς θὰ εὑρεθοῦν οἱ μόνιμοι αὐτοὶ πόροι; Ἄν ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους ἐπαρουσίαζεν οικονομικὴν ἀντοχὴν, θὰ ἦτο εὐκόλον νὰ ἀποταθῶμεν εἰς αὐτόν· δυστυχῶς ὅμως ὁ προϋπολογισμὸς μας ἔχει τέτοιαν εὐαισιθησίαν, ποὺ ἐγὼ τοῦλάχιστον ἀμφιβάλλω, ἂν θὰ εἶναι εἰς τὸ μέλλον εἰς θέσιν νὰ ὑποστῇ καὶ ἄλλα διδακτηριακὰ βάρη· δεδομένου δέ, ὅτι καὶ τὸ ἥμισυ τῶν εἰσπραξέων τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν θὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ δανείου τοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου λιρῶν, φρονῶ, ὅτι θὰ προκύψουν ἀργότερον μεγάλας δυσκολίαι διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν διδακτηρίων. Ἄν πάλιν ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις

τῆς κοινωνίας ἦτο ἀνθηρά, δὲν θὰ εἶχα ἢ νὰ προτείνω τὴν ἐπιβολὴν εἰδικῆς φορολογίας ἢ σχολικοῦ φόρου, ἀλλὰ μὲ τὴν οικονομικὴν κρίσιν, πὺδ μασιζῶ τοὺς πολίτας, ἢ λύσις αὐτὴ εἶναι ἔντελῶς ἀπαράδεκτος. Ἡ ἀΐζησις τέλος τοῦ ἐνοσήμου Ἐγκαιδ. Προνοίας, ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ ἦτο μία νέα φορολογία, δὲν θὰ ἀπέφερε κανένα σημαντικὸν ἔσοδον. Πολλὰς ἡμέρας ἐβασάνισα τὸν ἑαυτὸν μου, διὰ νὰ εὔρω τὴν ἐνδεδειγμένην λύσιν· καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλὰς σκέψεις κατέληξα εἰς τὴν ἐξῆς πρότασιν.

Ἐλαβα πρῶτον ὕπ' ὄψει μου, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ἀνεγέρσεως καὶ τῆς ἐπιπλώσεως τῶν διδακτηρίων ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τῶν δήμων καὶ τῶν κοινοτήτων· αὐτὸ δὲ εἶναι καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Νόμου 2442, ὁ ὁποῖος ἀπαιτεῖ τὰ 3/5 τῆς δαπάνης τῆς ἀνεγέρσεως νὰ δίδωνται ἀπὸ τὰς κοινοτήτας· δεύτερον, ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔξοδα τῶν δήμων καὶ τῶν κοινοτήτων διασπαθίζονται δι' ἐντελῶς ἀσημάντους σκοποὺς· σὰς ἀναφέρω τοὺς προϋπολογισμοὺς δύο κοινοτήτων, τοὺς ὁποῖους ἐπῆρα τυχαίως, καὶ τοῦ δήμου Ἐδέσσης· εἰς αὐτοὺς βλέπομεν, ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἐσόδων διατίθεται δι' ἔξοδα παρασιτίσεως, μισθοῦς τοῦ προσωπικοῦ, ἐγκαίρια διαφόρων καταστημάτων, ἀνεγερσιν ἀναθηματικῶν στηλῶν, ἐνίσχυσιν ἐπιτοπίων ἐφημερίδων καὶ ἄλλας δευτερευούσας ἀνάγκας, καὶ ὅλα αὐτά, καθ' ἣν στιγμὴν τὰ παιδιὰ τῶν κοινοτήτων αὐτῶν δηλητηριάζονται μέσα εἰς σκοτεινὰς καὶ ἀνηλίους τρώγλας ἢ μένουσι ἐκτεθειμένα εἰς ὄλας τὰς καιρικὰς μεταβολὰς. Ἐκαμα λοιπὸν τὴν σκέψιν, ὅτι, ἂν ἀπὸ ὅλους τοὺς δήμους καὶ κοινότητας τοῦ Κράτους ἀφαιρεθῇ διὰ Νόμου κατ' ἔτος ἓνα ποσοστὸν ἀπὸ 10 ἕως 15 τῆς ομοῦ ἀναλόγως τῶν διδακτηριακῶν ἀναγκῶν, πὺδ ὑπάρχουν, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ λύσωμεν ὀριστικῶς τὸ ζήτημα τῆς ἀνεγέρσεως τῶν διδακτηρίων. Δὲν ἠμπόρεσα νὰ πάρω ἀκριβεῖς πίνακας ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐθν. Οἰκονομίας διὰ τὸ ποσόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνέρχονται συνολικῶς τὰ ἔσοδα τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων τοῦ Κράτους,

νομίζω όμως, ότι θὰ φθάνουν τὰ 5—6 δισεκατομμύρια ἂν λοιπὸν ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ αὐτὰ 10 τοῖς 0)0, θὰ ἔχωμεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Κράτους ἓνα πάγιον ετήσιον ἔσοδον ἀπὸ 50—60 ἑκατομμύρια, τὸ ὁποῖον ἤμπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ τὴν σύναψιν τοκοχρεωλυτικῶν δανείων διὰ τὴν ἀνάγκην διδασκασίων. Προτιμότερον ὅμως θὰ ἦτο κατὰ τὴν γνώμην μου νὰ ἰδρυθῶν εἰς κάθε ἐκπαιδευτικὴν περιφέρειαν ἰδιαιτέρως αὐτόνομοι ὄργανισμοί, Κεντρικαὶ Διδακτοροικαὶ Ἐπιτροπαί, ἀπὸ τὸν Ἐπιθεωρητὴν, ἓνα Διοικητικὸν ὑπάλληλον, τὸν Ταμίαν, τὸν Μηχανικὸν ἢ τὸν Τεχνικὸν ὑπάλληλον τῶν Σχολ. κτιρίων, ἂν πρόκειται νὰ διορισθῇ τοιοῦτος, καὶ ἕνα διευθυντὴν Δημ. Σχολείου. Εἰς τὰς Ἐπιτροπὰς αὐτὰς δεόν νὰ περιέχεται τὸ ποσοστὸν, περὶ οὗ εἶπομεν ἄνωτέρω, καὶ νὰ διατίθεται τοῦτο δι' ἀποφάσεων τῶν διὰ τὰς διαφόρους διδακτοροικὰς ἀνάγκας τῆς ἐκπαιδ. περιφέρειας, χορηγοῦμενον εἰς τὰς κατὰ τόπους διδακτοροικὰς ἢ σχολικὰς ἐπιτροπὰς, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἔρχεται ἀρχὸν καὶ τὸ Κράτος ἀπὸ τὸ Κεφάλαιον τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν. Ἐπίσης εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς Κεντρικῆς Διδακτοροικῆς Ἐπιτροπῆς θὰ περιέρονται καὶ τὰ ἀπὸ τὴν πώλησιν τοῦ Ἐνοσίου τῆς Ἐκπαιδ. Προνοίας εἰσπρατιτόμενα ποσά. Μὲ τοὺς πόρους αὐτοὺς θὰ ἤμπορεῖ ἡ Κεντρικὴ Διδακτοροικὴ Ἐπιτροπὴ νὰ συνάψῃ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ Κράτους καὶ τοκοχρεωλυτικὸν δάνειον, ὥστε εἰς ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνάγκην ἀνάγκην διδασκασίων. Εἰς ὅλην τὴν περιφέρειαν Ἐδέσσης τὰ ἔσοδα τοῦ Δήμου καὶ τῶν Κοινοτήτων ἀνέρχονται εἰς 8—10 ἑκατομμύρια δραχμῶν τὸ Ταμεῖον τῆς Κεντρικῆς Διδακτοροικῆς Ἐπιτροπῆς θὰ εἰσπράττῃ 1 ἢ 1)2 ἑκατομ. δραχμῶν ἀναλόγως τοῦ ποσοστοῦ, πού θὰ κανονισθῇ ἀπὸ τὴν ἴδιαν τὴν Ἐπιτροπὴν ἂν τώρα ὑπολογίσωμεν, ὅτι διὰ ἓνα τριτάξιον διδασκασίον—λαμβάνω τὸν μέσον τύπον—χρειάζονται 300 χιλ. δραχμῶν, ὑπολογίσωμεν δὲ εἰς 50 χιλιάδας τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν τῶν κατοίκων, εἰς 50 χιλιάδας τὸ βοή-

θημα, πού θά δώση τὸ Κράτος ἀπὸ τὰ ἐκπαιδευτικά τέλη, θά ἠμποροῦμεν νὰ ἐτοιμάζωμεν κατ' ἔτος 5—7 διδασκῆματα, ὥστε εἰς διάστημα 8—10 ἐτῶν νὰ ἐφοδιασθοῦν ὅλοι οἱ συνοικισμοὶ μὲ νέα Σχολικὰ Κτίρια ἢ, ἂν γίνῃ σύναψις δανείου τοκοχρεωλυτικοῦ ἀπὸ 10 ἑκατομμύρια, θά ἠμπορούσαμεν εἰς 1 ἢ 2 χρόνια νὰ λύσωμεν εἰς κάθε περιφέρειαν ἀμέσως τὸ διδασκῆματὸν πρόβλημα, θά ἀπηλλάσσουμεν δὲ καὶ τοὺς Ἐπιθεωρητὰς ἀπὸ τὴν ἐπίμοχθον ἐργασίαν τῆς ἐξευρέσεως πόρων διὰ διδασκῆματὸς ἀνάγκας. Ἀφοῦ δὲ συντελεσθῆ ἡ ἀνέγερσις, ἐφεξῆς αἱ ἀνωτέρω εἰσπραξίαι θά χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν συντήρησιν τῶν διδασκῆματων, τὴν ἐπίπλωσιν, τὸν ἐφοδιασμὸν μὲ ὄργανα διδασκαλίας, τὴν ἴδρυσιν σχολικῶν κήπων, μαθητικῶν λουτρῶν, συσσιτίων κ.λ.π. Μὲ τὸν τρόπον αὐτόν, πού ὑποδεικνύω, δὲν θά ἀποστερηθῶμεν ἄλλως τοὺς Δήμους καὶ τὰς Κοινότητας ἀπὸ τοὺς πόρους, πού χρειάζονται εἰς αὐτάς διὰ τὰς ἄλλας ἀνάγκας των, ἀλλὰ θά γίνῃ μόνον, ὅπως προανέφερον, περικοπὴ περιττῶν δαπανῶν, συγχρόνως δὲ θά ἀπαλλαγῶν πλέον αἱ κοινότητες καὶ ἀπὸ τῆς φροντίδος τῆς ἀνεγέρσεως καὶ τῆς ἐπιπλώσεως τῶν διδασκῆματων κ.λ.π., μὲ τὴν ὑποίαν εἶναι ἐπιφορτισμέναι σήμερον. Ἴσως μοῦ προβληθῆ ἡ ἀντίρροσις, ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ἐπιβαρυνθῆ ἕξ ἴσου μία Κοινότης, πού δὲν ἔχει διόλου ἢ ἔχει πολὺ ὀλίγας διδασκῆματὸς ἀνάγκας, μὲ μίαν ἄλλην, πού ἔχει πολλὰς· τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐπαφίεται εἰς τὰς Κεντρικὰς Διδασκῆματὸς Ἐπιτροπὰς, αἱ ὁποῖαι θά ἔχουν τὴν ἐλευθερίαν νὰ κανονίζουσι τὸ ποσοστὸν τῆς ἐπιβαρύνσεως ἀπὸ 10—15 τοῖς 100. Ἐκτὸς τούτου δὲν θεωρῶ καὶ ἄτοπον μία Κοινότης νὰ ἔρχεται ἀρωγὸς εἰς τὴν ἄλλην, ἐφόσον αὐτὴ δὲν ἠμπορεῖ μὲ τοὺς ἰδικούς της πόρους νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς διδασκῆματὸς ἀνάγκας· ἰδίως δὲ οἱ Δήμοι ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ βοηθοῦν τὰς γειτονικὰς Κοινότητες, διότι ἕνα μεγάλον μέρος ἀπὸ τὰ ἔσοδά των ὀφείλεται εἰς τὴν φορολογίαν, πού πληρώνουν οἱ χωρικοὶ διὰ τὴν κατανάλωσιν τῶν

προϊόντων, πού φέρουν εἰς τὴν πόλιν. Γνωρίζω, ὅτι ἡ πρότισις αὐτὴ θὰ προκαλέσῃ τὰς διαμαρτυρίας τῶν Δήμων καὶ τῶν Κοινοτήτων, ἴσως δὲ θὰ συναντήσῃ καὶ σοβαρὰν ἀντίδρασιν ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, ἔχω ὅμως τὴν γνώμην, ὅτι, ἂν τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας τὴν υἰοθετήσῃ καὶ ἐπιμείνῃ νὰ τὴν μεταβάλλῃ εἰς Νόμον, θὰ ἔχωμεν τότε πλεον τὴν ἀμεσον λύσιν τοῦ διδακτηριακοῦ ζητήματος. Μὲ ἄλλον τρόπον δὲν εἰρίσκω, ὅτι ἡμπορεῖ νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα τῆς ἀνεγέρσεως καὶ ἰδίως τῆς συντηρήσεως τῶν διδακτηρίων.

Ἄλλη πηγὴ ἐξευρέσεως πόρων διὰ διδακτηρικὰς ἀνάγκας εἶναι τὰ ἐκπαιδευτικὰ κληροδοτήματα, τὰ ὅποια εἶναι κατατεθειμένα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν καὶ ἀνέρχονται εἰς 11]2—2 δισεκατομμύρια δραχμῶν. Ἀπὸ τὰ κληροδοτήματα αὐτὰ συντηροῦντο τὰ σχολεῖα τῶν Ν. Χωρῶν μέχρι τοῦ 1914 καὶ ἐπληροῦντο κατὰ μέγα μέρος καὶ οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων ἀφ' ὅτου ὅμως ἔγινεν ἡ ἀφομοίωσις καὶ ἀνέλαβε τὸ Κράτος τὴν πληρωμὴν τῶν ἀποδοχῶν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ἐξηφανίσθησαν. Ὡς Ἐπιθεωρητὴς Ζαγορίου ἠγωνίσθη ἐπὶ ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος, διὰ νὰ ἀποσπᾶσω τοὐλάχιστον τοὺς τόκους τῶν κληροδοτημάτων αὐτῶν (τὸ Ζαγόρι ἔχει τὰ περισσότερα), ἀλλὰ κατόπιν μεγάλης ἀλληλογραφίας, διὰ τὴν ὁποίαν κατηναλώθη ἀρκετὴ ποσότης χιότου καὶ ἐχύθη πολλὴ μελάνη, μόλις ἠμπόρεσα νὰ ἀποσπᾶσω ὀλίγας δεκάδας χιλιάδων δραχμῶν, διότι ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα πάντοτε παρουσίαζε μεγάλας δυσκολίας. Εἶναι ἀνάγκη νὰ διαταχθῇ ἔρευνα, νὰ καταρτισθοῦν οἱ σχετικοὶ πίνακες καὶ νὰ ἐκκαθαρισθῇ τελείως τὸ ζήτημα αὐτό· ἄλλως καὶ τὸ ἄρθρον 20 τοῦ Συντάγματος (παράγρ. 2) ἐπιτρέπει τὴν διὰ Νόμου διάθεσιν τῶν κληροδοτημάτων ἢ δωρεῶν δι' ἄλλους παρεμφερεῖς σκοπούς· ἐφόσον δηλ. προωρῶντο διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν διδασκάλων, τώρα ἡμποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν ἀνέγερσιν διδακτηρίων. Ἐπίσης ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ μετα-

τροπή των διαφόρων υποτροφιῶν ἐκ κληροδοτημάτων, π. χ. νὰ λάβῃ τὸ Κράτος τὰ κατατεθειμένα εἰς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν κεφάλαια καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ δι' ἀνάγεσιν διδασκασίων, νὰ καταβάλλῃ δὲ τοῦτο τοὺς τόκους διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τοῦ κληροδοτήματος ἀπὸ τὰ ἐκπαιδ. τέλη, οἵτινες θὰ εἶναι ἐλάχιστοι. Τρίτη πηγὴ εἶναι ἡ ἐξῆς: Εἰς τὰς Ν. Χώρας ὑπάρχουν διάφοροι βοσκαί, τὰς ὁποίας ἐνέμετο ὁ Ἐποικισμὸς, ἐχρησιμοποίησε δὲ τὰς εἰσπράξεις διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων· κατόπιν τῆς καταργήσεως τῶν γραφείων Ἐποικισμοῦ καλὸν θὰ ἦτο μέρος ἀπὸ τὰς βοσκὰς αὐτὰς νὰ διετίθετο διὰ τὴν ἀνάγεσιν καὶ τὴν ἐπίπλωσιν τῶν διδασκασίων. Δὲν θὰ ἦτο δὲ ἄσκοπον, ἂν ἐλαμβάνετο πρόνοια, ὥστε ἀπὸ τὰ ἀπαλλοτριούμενα κτήματα (τσιφλίκια) μέρος, δηλ. ἕκτασς γῆς 5—10 ἢ 15 στρεμμάτων, νὰ παραχωρηθῆται εἰς τὸ Σχολεῖον καὶ ἐνοικιαζόμενον νὰ ἀποφέρῃ σχεικὸν ἔσοδον· αὐτὸ ἐφηρμόσθη κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰς Ν. Χώρας.

Ἄλλὰ εἶναι καὶ ἄλλο ζήτημα, ποῦ δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἄθικτον, τὸ ζήτημα δηλ. τῆς ἐπιβλέψεως καὶ παρακολουθήσεως τῶν ὑπὸ ἐκτέλεσιν ἔργων. Πολλὰ διδασκασία ἀνεγείρονται ἀπὸ τοὺς ἐργολάβους, χωρὶς νὰ παρακολουθῆται καὶ νὰ ἐλέγχεται ἡ ἐργασία τῶν ἀπὸ εἰδικούς. Εἰς τὴν περιφέρειάν μου ὑπάρχουν διδασκασία, ποῦ ἀπεπεραιώθησαν πρὸ 2 καὶ 3 ἐτῶν καὶ δὲν παρελήφθησαν ἀκόμη ἀπὸ μηχανικόν, οὔτε δὲ ἔγινε καὶ ἡ ἐπιμέτρησις τοῦ ἔργου, ὡς καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς διαχειρίσεως καὶ τῶν λογαριασμῶν τῶν διδασκασίων Ἐπιτροπῶν. Καὶ ἔτσι, ἐνῶ τὸ Κράτος ἐξοδεύει ὀλόκληρα ἑκατομμύρια διὰ τὴν ἀνάγεσιν τῶν διδασκασίων, τὰ ἐκτελούμενα ἔργα μένουσιν ἐντελῶς ἀνεπίβλεπτα. Δι' αὐτὸ νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ ἐνισχυθῇ ἡ τεχνικὴ ὑπηρεσία, ὥστε εἰς κάθε τρεῖς ἢ τέσσαρας περιφερείας νὰ ἀναλογῇ τοῦλάχιστον καὶ ἕνας τεχνικὸς ὑπάλληλος, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἀνατεθῇ καὶ ἡ ἐξέλεξις τῶν διαφόρων λογαριασμῶν τῆς διαχειρίσεως. Ἀκόμη εἶναι ἀνάγκη νὰ

συγχωνευθῶν αἱ ποικιλῶνυμοι Ἐπιτροπαὶ (Σχολικαί, Ταμείου Ἐκπ. Προνοίας, Διδακτηριακαί) καὶ νὰ ἀποτελέσουν μίαν Σχολικὴν Ἐπιτροπὴν πενταμελῆ, ἣ ὁποία θὰ περιβληθῆ μὲ ὅλα τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῆς Διδακτηριακῆς καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς Ταμ. Ἐκπαιδ. Προνοίας καὶ ἣς τὰ μέλη θὰ διορίζωνται καὶ θὰ παύωνται ἀπὸ τὸν Ἐπιθεωρητὴν. Τέλος πρέπει νὰ ἀπαλλαγῶν οἱ Ἐπιθεωρηταὶ ἀπὸ τὴν εἴσπραξιν τῶν εἰσφορῶν τῶν δήμων καὶ τῶν κοινοτήτων εἰς τὰ σχολεῖα, διότι ἡ ἐργασία αὐτὴ ἐπιβαρύνει πολὺ τὸν Ἐπιθεωρητὴν μέχρι σημείου, ὥστε νὰ χρειάζεται ἓνα ἰδιαιτερον ὑπάλληλον. Πρέπει δὲ νὰ ἀπλοποιηθῆ καὶ ἡ δια' ἰκασία διὰ τὰς μισθώσεις τῶν διδακτηρίων.

Συνοψίζοντες τὰ ἐκτεθέντα καταλήγομεν εἰς τὰς ἑξῆς προτάσεις:

1) Νὰ χορηγηθῆ ποσοστὸν 10 ἢ 15 τοῖς 0]0 ἐφ' ὅλων τῶν ἀκαθαρίστων ἐσόδων τῶν δήμων καὶ τῶν κοινοτήτων διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀνεγέρσεως καὶ συντηρήσεως τῶν διδακτηρίων.

2) Νὰ τροποποιηθῆ τὸ Διάταγμα περὶ ἐπιβολῆς ὑποχρεωτικοῦ ἐράνου, ὥστε ὁ ἔρανος οὗτος νὰ μὴ ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς καθαρᾶς προσόδου, ἀλλὰ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐκάστου κατοίκου καὶ μέχρι 5000 δραχμῶν.

3) Νὰ διαταχθῆ ἔρευνα διὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ κληροδοτήματα, νὰ ἔρευστοποιηθῶν ταῦτα καὶ νὰ διατεθῶν διὰ διδακτηριακὰς ἀνάγκας, ἐφόσον ἐξέλιπον οἱ σκοποί, διὰ τοὺς ὁποίους προωρίζοντο.

4) Νὰ παραχωρηθῆ μέρος τῶν ἐνοικίων τῶν βοσκῶν τῶν Ν. Χωρῶν εἰς τὰ Σχολεῖα.

5) Νὰ χορηγηθῆ κληρὸς (ἕκτασις γῆς 5—10 στρεμμάτων) ἐκ τῶν ἀπαλλοτριωμένων τσιφλικίων εἰς ἕκαστον σχολεῖον.

6) Νὰ συμπτυχθῶν αἱ διδακτηριακαὶ Ἐπιτροπαὶ εἰς μίαν.

7) Νὰ ἀπαλλαγῆ ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῆς εἰσπράξεως τῶν κοινοτικῶν εἰσφορῶν.

8) Νὰ ἀπλοποιηθῆ ἡ διαδικασία τῆς μισθώσεως τῶν διδακτηρίων.

Αὐτὰ εἶναι τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ληφθοῦν κατὰ τὴν γνώμην μου διὰ τὴν λύσιν τοῦ διδακτηριακοῦ ζητήματος. Τὸ διδακτηριακὸν ζήτημα, Κύριοι, εἶναι σπουδαιότατον, ἀποτελεῖ τὴν βάση τῆς ἐκπαιδεύσεως, εἶναι ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο πόλους, γύρω ἀπὸ τοὺς ὁποίους περιστρέφεται ὅλον τὸ ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα, δι' αὐτὸ δὲ ἔχει ἀνάγκην ριζικῆς λύσεως, ὅπως ὅλα τὰ μεγάλα ζητήματα. Ἄς ἀφαιρεθῆ τὸ ποσοπτόν, πού ἀνέφερα, ἀπὸ τοὺς δήμους καὶ τὰς κοινότητας, ἄς λυθῆ ὁ γόρδιος δεσμός, πού ὀνομάζεται «ἐκπαιδευτικὰ κληροδοτήματα» καὶ νὰ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι λύεται τελειωτικῶς τὸ διδακτηριακὸν ζήτημα. Μόνον ἔτσι ἡμποροῦμεν νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι πολὺ γρήγορα οἱ κτύποι τῶν σφυριῶν τῶν μαστόρων, πού θὰ κτίζουν τὰ σχολεῖα τῶν πόλεων, θὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς κτύπους τῶν σφυριῶν τῶν μαστόρων, πού θὰ κτίζουν τὰ σχολεῖα τῶν χωριῶν, διὰ νὰ ἀποτελέσουν μίαν ἀπέραντον ἁρμονίαν, πού θὰ εἶναι τὸ προανάκρουσμα μιᾶς πραγματικῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀναγεννήσεως».

Ὁ κ. Πρὸεδρος συγχάριε μετὰ τοῦτο ἀμφοτέρους τοὺς κ. Εἰσηγητὰς διὰ τὰς ὡραίας εἰσηγήσεις των, καλεῖ δὲ τοὺς ἐπιθυμοῦντας ἐκ τῶν κ. συνέδρων νὰ ὁμιλήσουν ἐπὶ τοῦ θέματος.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτικῶν σχολείων Ἀγορίνιου κ. Ἰ. Δρομάζος ὑποβάλλει σχετικῶς τὰς ἀκολούθους προτάσεις:

1) Νὰ περιέλθουν ὅλα τὰ Ἐκκλησιαστικὰ διδακτήρια εἰς τὰ σχολικὰ ταμεῖα, διότι τὰ Ἐκκλησιαστικὰ Συμβούλια ἀντιδροῦν εἰς τὴν ἀνέγερσιν νέων διδακτηρίων.

2) Νὰ γίνῃ ἐν δάνειον ἑνὸς ἑκατομμυρίου λιρῶν καὶ νὰ δοθοῦν τὰ χρήματα εἰς τὰ χωριά, εἰς τὰ ὁποῖα ἔτσι θὰ κατασκευασθοῦν τοὐλάχιστον 4000 αἵθουσαι.

3) Νὰ περιέλθουν τὰ ἔσοδα ἐκ τῶν βοσκῶν, τὰ ὁποῖα ἐχάρισε

πρὸ δύο μηνῶν ἢ Κυβέρνησις εἰς τὰς Κοινότητες, εἰς τὰ σχολικὰ ταμεῖα, ἕως οὗτου κισθοῦν διδακτήρια.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ἰωαννίνων κ. Γεράσιμος Σπετσιέρης παρατηρεῖ μετὰ τοῦτο τὰ ἀκόλουθα:

«Εἰς τὴν περιφέρειάν μου, ἔνθα τῷ διδακτήριᾳ ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου ἀνηγέρθησαν ἢ εὗρισκονται ὑπὸ ἀνέγερον καὶ ἐπισκευήν, καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας περιφερείας παρατηρεῖται ὄργανος διδακτηριακός, εἰς ὃν μετέχουν λίαν φιλοτίμως πλὴν τῶν ὀργάνων γενικῶς τῆς ὑπηρεσίας, καὶ αἱ κοινότητες, μετὰ τῶν ὁποίων παρατηρεῖται ὄντως εὐγενὴς σχετικὴ ἀμμιλα. Ἄλλ' αἱ διδακτηριακαὶ ἀνάγκαι δὲν εἶναι νέαι, τοῦναντίον ὅμως ὁ παρατηρούμενος διδακτηριακὸς ὄργανος εἶναι πολὺ ὀψιμος, τῶν τελευταίων μόλις ἐτῶν. Ἐντεῦθεν συνάγεται, ὅτι ἡ ὄψις, ἥτις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐδόθη καὶ δίδεται, εἶναι ἡ συντελέσασα κυρίως εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς σημερινῆς ἐντόνου διδακτηριακῆς κινήσεως. Ὁφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ ὄψις ὀφείλεται εἰς τὸ Κράτος, καὶ νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι καὶ ἄλλαι τοιαῦται ἐκ μέρους τοῦ διὰ τὰ τόσα ἐκπαιδευτικὰ καὶ λοιπὰ ζητήματά μας θὰ ἀποβοῦν ἐξ ἴσου γόνιμοι καὶ ἀποτελεσματικά. Οἱ ἐσχάτως θεσπισθέντες Νόμοι περὶ διδακτηριακῶν ἐπιτροπῶν καὶ ἀνεγέρσεως διδακτηρίων καὶ αἱ τροποποιήσεις τούτων, αἱ χορηγούμεναι Κρατικαὶ ἀρωγαί, ἡ πρόθυμος συνδρομὴ τοῦ Ἀρχιτεκτονικοῦ Τμήματος, ἡ σημασίαι γενικῶς, ἦν τὸ Κράτος ἀπέδωκεν εἰς τὸ διδακτηριακὸν ζήτημα, εἶναι τὰ συντελέσαντα κατὰ μέγιστον μέρος εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς κινήσεως. Ἐνδείκνυται ἀπαραίτητος ἡ διατήρησις τῶν ἰσχυρότων σχετικῶν Νόμων μέ τινας τροποποιήσεις καὶ ἀπλουστεύσεις. Οὕτως αἱ πολυώφυμοι ἐπιτροπαὶ δεόν νὰ συγχωνευθοῦν εἰς μίαν (σχολικὴν) πενταμελῆ. Δύο τῶν μελῶν πρέπει νὰ ὑποδεικνύωνται ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ ἢ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου, τὰ δὲ λοιπὰ ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Πάντως δὲ πρέπει νὰ διορίζωνται καὶ νὰ ἀπολύωνται ὑπὸ τῶν Ἐπι-

θεωρητῶν ἄνευ χρονικῶν ὁρίων ἀντικαταστάσεως. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὐταὶ δεόν νὰ συγκεντρώσουν πάντα τὰ καθήκοντα τῶν μέχρι τοῦδε πολυωνύμων τοιούτων, ὁ Πρόεδρος τῶν νὰ ἐκλέγεται κατ' ἔτος, νὰ χορηγῆται δὲ εἰς αὐτὸν μικρὸν ποσοστὸν ἐπὶ τῶν εἰσπράξεων (ὄχι καὶ τῶν ἀρωγῶν τοῦ Κράτους) δι' ἔξοδα παραστάσεως. Ὅπου ὑπάρχουν καὶ σχολεῖα Μέσης, πρέπει νὰ συνιστῶνται ἀνεξάρτητοι σχολικαὶ ἐπιτροπαί, διότι οὕτω θὰ ἔχομεν μείζονα δρασίν καὶ εὐκνησίαν. Ἡ ἔγκρισις εἴτα ἐπιβολῆς ὑποχρεωτικοῦ ἐράνου καὶ προσωπικῆς ἐργασίας πρέπει νὰ δίδεται μόνον ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, νὰ καταργηθοῦν δὲ τὰ ὑπάρχοντα περιοριστικὰ μέτρα διὰ τὸ ποσὸν τῶν ἐράνων κυρίως. Οἱ Ταμίαι πρέπει νὰ ὑποχρεοῦνται ἐντὸς ὁρισμένης προθεσμίας νὰ εἰσπράττουν καὶ νὰ ἀποδίδουν τοὺς ἐράνους, διότι νῦν βραδύνοντες ἐπὶ ὀλόκληρα πολλάκις ἔτη συντελοῦν εἰς τὴν ἀποτυχίαν πασῶν τῶν λοιπῶν σχετικῶν προσπαθειῶν. Σπουδαιότατον ἐξ ἄλλου εἶναι τὸ ζήτημα τῆς διαχειρίσεως τῶν γινομένων δαπανῶν διὰ τὴν ἀνέγερσιν. Αὐταὶ εἶναι δύο εἰδῶν, αἱ ἐκ μέρους τῶν κατοίκων γενικῶς καὶ αἱ ἐκ μέρους τοῦ Κράτους. Ἐχω τὴν γνώμην, ὅτι διὰ τὰς πρώτας ἀκριβῆ λογαριασμὸν καὶ λεπτομερῆ δικαιολογητικὰ ἢ Κρατικὴ ὑπηρεσία δὲν πρέπει νὰ ζητῆ. Πρέπει νὰ ἀφεθῆ ἢ τακτοποιήσῃς εἰς τὰς ἐπιτροπάς, αἵτινες, μετέχοντος πάντοτε καὶ τοῦ διδασκάλου, πρέπει νὰ λογοδοτοῦν εἰς τοὺς κατοίκους, τὸ δὲ Κράτος δύναται νὰ ἐπεμβαίνει, ἐὰν ἤθελον ἐγερθῆ ὑπόνοιαι ἢ καταγγελθῆ ἀταξία. Ἐννοεῖται, ὅτι τὸ τοιοῦτον μόνον τὴν λογοδοσίαν ἀφορᾷ, διότι ἡ διάθεσις τῶν ποσῶν θὰ γίνεται τῇ ἐγκρίσει καὶ ὑποδείξει τῆς Κρατικῆς Ὑπηρεσίας, τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Λεπτομερεῖς λογαριασμοὶ καὶ δικαιολογητικὰ θὰ ὑπάρχουν διὰ τὰ ἐκ μέρους τοῦ Κράτους διὰ τῶν Ἐπιθεωρητῶν χορηγούμενα ἐκάστοτε ποσά. Οἱ Ἐπιθεωρηταὶ πρέπει νὰ λογοδοτοῦν συχνὰ καὶ ἀπαραιτήτως μετὰ τὴν λήξιν ἐκάστου οικονομικοῦ ἔτους. Ἐπίσης αἱ ἀρωγαὶ τοῦ Δημοσίου πρέπει νὰ

αναγγέλλονται εἰς τοὺς Ἐπιθεωρητὰς ἐν ἀρχῇ τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους, νὰ κτανέμονται μὲ δικαιοσύνην καὶ σύστημα καὶ νὰ εἶναι γενικαὶ δι' ἐκάστην περιφέρειαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὄλων διδακτηριακῶν ἀναγκῶν τῆς καὶ τῶν ὑπαρχόντων δι' ἀρωγὰς ποσῶν καὶ ὄχι ὀνομαστικαὶ δι' ἕκαστον διδακτήριον, διότι τὸ τοιοῦτον περιορίζει πολλάκις τὴν διδακτηριακὴν κίνησιν τῆς περιφέρειας.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Δράμας κ. Β. Πατίτσας ὑποβάλλει κατὸ πιν τὰς ἀκολούθους προτάσεις:

1) Αἱ πολύμορφοι καὶ διάφοροι ἐπιτροπαὶ (Σχολικαί, Διδακτηριακαί, Ταμεία Πρωσίας) δεόν νὰ συγχωνευθοῦν εἰς μίαν μόνον Ἐπιτροπὴν, ἣτις, καταργουμένων καὶ τῶν πολλῶν Νόμων, πρέπει νὰ ἔχῃ ἔργον τὴν ἀνέγερσιν τῶν διδακτηρίων. Ἡ πολυαρχία, ἀντὶ νὰ προωθῆ τὰ πράγματα, παρακωλύει τὴν ἐργασίαν, ἐπιφέρει σύγχυσιν καὶ σύγκρουσιν δικαιωμάτων, πολλάκις ἔριδας τῶν ἐπιτροπῶν καὶ καθυστέρησιν τῆς ἐργασίας.

2) Πρέπει νὰ παραμείνουν αἱ διδακτηριακαὶ ἐπιτροπαὶ μὲ τὴν σημερινήν των σύνθεσιν, τροποποιουμένου μόνον τοῦ τρόπου τοῦ διορισμοῦ των. Τὰ μέλη τῶν διδ. ἐπιτροπῶν δὲν πρέπει νὰ διορίζονται προτάσει τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ὡς γίνεται σήμερον; ἀλλὰ νὰ ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν κατοίκων, διὰ νὰ λείψῃ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ κακὴ ἐκλογή τῶν προσώπων ἐξ ἀγνοίας τούτων ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ τὸ παράπονον, ὅτι διορίζονται πολλάκις πρόσωπα μὴ ἀπολαύοντα τῆς ἐμπιστοσύνης πάντων τῶν κατοίκων ἢ ἀπολαύοντα τῆς συμπαθείας τοῦ διδασκάλου, ὅστις εἰσηγείται τὸν διορισμὸν τούτων εἰς τὸν Ἐπιθεωρητήν, μὴ δυνάμενον νὰ γνωρίζῃ ὅλα τὰ πρόσωπα τῆς Κοινότητος.

3) Ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει ἐπιτρέπεται ὁ διδάσκαλος νὰ εἶναι Ταμίας. Ἐς προφυλάζωμεν τοῦτον ἀπὸ τὰς κατηγορίας τῶν κατοίκων, οἵτινες ἐν τῇ πονηρίᾳ των πολλὰ δύνανται νὰ δημιουργή-

γήσουν εις βάρος του, καὶ ἀπὸ τὸν κακὸν δαίμονα, τὸ χοῆμα, τὸ ὁποῖον καὶ τοὺς ἀρίστους πολλάκις διαφθείρει.

4) Ἡ ἐκλογή τοῦ γηπέδου πρέπει νὰ γίνεται ὑπὸ ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἀπὸ τὸν Ἐπιθεωρητὴν, τὸν Σχολ. μηχανικὸν καὶ τὸν Σχολ. ἱατρόν. Εἶναι ἡ ἰδανικὴ ἐπιτροπὴ, εἰς ἣν μετέχουν εἰδικὰ πρόσωπα. Ἐὰν δὲν ὑπάρχη Σχολ. ἱατρός, ἡ ἐπιτροπὴ ἄς εἶναι διμελὴς (Ἐπιθεωρητής, Μηχανικός). Ὁ Μηχανικός δὲν πρέπει νὰ λείπη ποτέ.

5) Ἀναγκαιότατον θεωρῶ τὸν διορισμὸν Σχολικοῦ Μηχανικοῦ πρὸς παρακολούθησιν τῶν ἀνεγειρομένων διδαστηρίων. Ἐν Θράκῃ ἐφαρμόζεται τὸ σύστημα τοῦτο μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιτυχίας. Ὁ Σχολ. Μηχανικός μισθοδοτεῖται ὑπὸ τῆς Γ. Διοικήσεως, κρατουμένου 20)0 ἐκ τῶν Κρατικῶν καὶ Κοινοτικῶν ἀρωγῶν, ἐπιβλέπει δὲ τὰ διδαστήρια δύο ἐκπαιδ. περιφερειῶν.

6) Ἡ φροντίς τῆς ἀνεγέρσεως τῶν διδαστηρίων, ὡς καὶ τῆς συντηρήσεως τούτων πρέπει νὰ εἶναι ἀποκλειστικὸν ἔργον τῶν Κοινοτήτων. Ὅπως αἱ Κοινότητες φροντίζουν περὶ ὄλων τῶν ζητημάτων, τῶν ἀφορώντων τὴν προαγωγὴν αὐτῶν, οὕτω θὰ φροντίζουν καὶ διὰ τὸ διδαστήριόν των, ἀναγράφουσαι κατ' ἔτος εἰς τὸν προϋπολογισμὸν των ἀνάλογον ποσὸν ὑποχρεωτικῶς καὶ οὐχὶ προαιρετικῶς. Τοῦτο θὰ ἀναλάβουν μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως, θεωροῦσαι τιμὴν των τὴν φροντίδα ταύτην.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς Χίου κ. Κωνστ. Κωνσταντινίδης λέγει μετὰ ταῦτα τὰ ἑξῆς:

«Περὶ τῆς προσηκούσης διαρρυθμίσεως τοῦ διδαστηριακοῦ ζητήματος προκειμένου, πρέπει νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς δύο τινά, εἰς τὸν καθορισμὸν μέτρων ἀναλόγων πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις καὶ εἰς τὸ νὰ παράσχωμεν πᾶσαν εὐκολίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς κρατούσης ἐνιαχοῦ πρωτοβουλίας πρὸς ἀνέγερσιν

διδασκασίαν. Πραγματικότητας εἶδομεν κατὰ τὸν ἐπιθεωρητικόν
μας βίον τριῶν εἰδῶν: Εἷς τινὰς περιφερείας ὑπάρχουν πολλὰ ἰδιω-
τικὰ διδασκασίαι, ἀλλὰ καὶ τόση συγχρόνως οἰκονομικὴ καχεξία,
ὥστε πᾶσα καλὴ θέλησις νὰ θραύεται πρὸ τοῦ ἀνυπερβλήτου τούτου
ἐμποδίου. Ἐκινήσαμεν πάντα λίθον εὐρεθέντες πρὸ τοιαύτης πρα-
γματικότητος, συνεισέταμεν καὶ ἔγραψαν κατ' ἐπανάληψιν αἱ παν-
τὸς εἶδους ἐπιτροπαὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ συγχωροίους, ἀλλὰ
τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν γενικῶς πενιχρά. Εἰς ἄλλας περιφερείας,
εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχει διδασκασίαι ἀνάγκη καὶ δὲν ὑπάρχει οἰκο-
νομικὴ καχεξία ἢ τοῦλάχιστον μεγίστη, ὑπάρχει σαφὴς συνείδησις
τῶν δικαιοματίων τοῦ φορολογουμένου πολίτου, ὅστις θεωρεῖ τὸ
Δημόσιον ὑπεύθυνον διὰ τὴν ἴδρυσιν διδασκασίαν. Εἰς τὰς περι-
φερείας ταύτας ὁ Ἐπιθεωρητὴς ὀφείλει νὰ καταβάλῃ μεγίστην
προσπάθειαν, ἵνα μεταπέσῃ ὅποσδήποτε τινὰς. Τοιαῦται περιφέ-
ρειαι εἶναι περισσότεραι εἰς τὴν Π. Ἑλλάδα καὶ ὀλιγώτεραι εἰς
τὴν Νέαν. Ἀποδείξεις δὲ ὅτι εἰς τὴν Π. Ε. δὲν ἀνεγείρονται πολλὰ
διδασκασίαι, ἐνῶ οὔτε αἱ ἀνάγκαι εἶναι ὀλιγώτεραι, οὔτε οἱ Ἐπι-
θεωρηταὶ ὀλιγώτερον δραστήριοι. Εἷς τινὰς τέλος περιφερείας ὑπάρχει
καὶ ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ καλὴ θέλησις, οἱ δὲ οἰκονομικοὶ πόροι ἢ εἶναι
ἔτοιμοι ἢ πρόκειται νὰ ἐξευρεθοῦν. Εἰς τὰς περιφερείας ταύτας οἱ
κόποι τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ ἔχουν πλουσίαν ἠθικὴν ἱκανοποίησιν. Δὲν
ἠξεύρω, ἂν ἄλλος τῶν κ. κ. Ἐπιθεωρητῶν εἶδεν ἄλλως τὰ πρά-
γματα, ἀλλὰ νομίζω, ὅτι δὲν δύναται τις νὰ ἀρνηθῇ τὴν ὑπαρξίν
τῶν τριῶν τούτων πραγματικότητων. Ἐάν τις ὅμως δεχθῇ ταύτην,
θὰ δεχθῇ κατ' ἀνάγκην καὶ ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ δρασίς
ἐνὸς Ἐπιθεωρητοῦ κατὰ τὸ διδασκασίαι ζήτημα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ
τῶν διδασκασίαι, τὰ ὁποία τυχόν ἀνηγέρθησαν κατὰ τὸν χρόνον
τῆς ὑπηρεσίας του εἰς τινὰ περιφέρειαν, οὔτε ἐκ τῆς συγκρίσεως
πρὸς τοὺς προκατόχους του, ἀλλ' ἐν σχέσει πρὸς τοὺς κρατοῦντας
ὄρους ἐν τῇ περιφερείᾳ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπηρεσίας ἐκάστου.

Είδεμή ὁ αὐτὸς Ἐπιθεωρητὴς εἶναι δυνατόν νὰ φανῆ διάφορος ἑαυτοῦ εἰς τὰς διαφόρους περιφερείας, οὐχὶ διότι αὐτὸς, ἀλλὰ διότι οἱ ὄροι μετεβλήθησαν. Ἀναμφισβήτητον εἶναι ἐν τούτοις, ὅτι ὑπὸ οἰανδήποτε πραγματικότητας ὁ Ἐπιθεωρητὴς θὰ καταβάλλῃ πολλὴν ἢ ὀλίγην προσπάθειαν, πολλάκις δὲ περισσοτέραν μετὰ ἐλαχίστων ἀποτελεσμάτων, ἀντὶ δὲ νὰ ἰσχύῃ ἐν τούτῳ τὸ λεγόμενον περὶ τῶν ἀποτυγχανόντων μεγάλων ἐρευνητῶν «δόξα εἰς τοὺς ἀποτυχόντας ἀγνώστους σκαπανεῖς τῆς προόδου», ἡ Ἐγκύκλιος 16742 λέγει, ὅτι «ἡ ἔντασις τῆς διδακτηριακῆς κινήσεως ἐν ἐκάστη περιφερείᾳ θὰ βαρύνῃ πολὺ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἰς τὴν παρὰ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου κρίσιν περὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ οἰκείου Ἐπιθεωρητοῦ». Ἐπειδὴ ἐν πάσῃ περιπτώσει κυριώτατος μοχλὸς τῆς διδακτηριακῆς κινήσεως εἶναι ὁ Ἐπιθεωρητὴς, θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ τὸ ἔργον του κατὰ τὸ δυνατόν ἀπλούστερον ἢ τοῦλάχιστον νὰ μὴ γίνῃται δυσκολώτερον διὰ τῆς πολυνομίας καὶ τῶν ἀπατήσεων τοῦ Ἀρχιτεκτονικοῦ Τμήματος, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐδικαιολογοῦντο μόνον, ἐὰν ὁ Ἐπιθεωρητὴς δὲν εἶχεν ἄλλην ἐνασχόλησιν εἰμὴ τὴν εὐλαβῆ τήρησιν τῶν Ἐγκυκλίων. Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ δυσχεραίνεται διὰ τῆς πολυνομίας καὶ τῶν ἐγκυκλίων, παραλαμβάνομεν τὰς δύο πρώτας παραγράφους ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ «Κώδικος Νομοθεσίας ἀνεγέρσεως κ.τ.λ. διδακτηρίων» τοῦ κ. Μιχ. Σ. Μαντούδη, Τμηματάρχου ἐν τῷ Ἀρχιτεκτονικῷ Τμήματι, ἐχούσας ὡς ἐξῆς:

«Αἱ ἐπενεχθεῖσαι μετὰ τὸν Νόμον 2442 τοῦ ἔτους 1920 ὑπὸ νεωτέρων Νόμων ἀλλεπάλληλοι τροποποιήσεις, συμπληρώσεις καὶ καταργήσεις διατάξεων ἐν τῇ Νομοθεσίᾳ περὶ ἀνεγέρσεως διδακτηρίων καὶ ἡ ἐπαναφορὰ ὑπὸ τούτων διατάξεων προγενεστέρων τοῦ 2442 Νόμου ἐν ἰσχύϊ ἐδημιούργησαν τοιαύτην σύγχυσιν, ὥστε νὰ καθίσταται πολλάκις ἀδύνατος ἄνευ συστηματικῆς ἐργασίας ἡ διά-

κρίσις τῶν ἰσχυροῦσῶν ἀπὸ τὰς κατηγορημένας διατάξεις. Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους ἐθεωρήσαμεν...».

Εἰς τὴν Ἐγκύκλιον 16742, ἀπόσπασμα τῆς ὁποίας ἀνεφέρα καὶ προηγουμένως καὶ εἰς τὴν ὁποίαν καθ' ἡμᾶς ἀποδίδεται ὑπερβολικὴ ἐκτίμησις, ἀναγινώσκει τις : «Καθιστῶμεν δὲ γνωστόν, ὅτι πᾶσα σχετικὴ ἀναφορὰ ὑμῶν, (τῶν Ἐπιθεωρητῶν δηλ.) πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον, μὴ οὔσα σύμφωνος πρὸς τὰς ὁδηγίας ταύτας, θέλει ἐπιστρέφεσθαι ὡς ἀπαράδεκτος, ὡς ἐπίσης θέλει ἐπιστρέφεσθαι καὶ πᾶσα ἀναφορὰ, ἣτις δὲν ἀναγράφει ἀριστερὰ καὶ ἄνω ὡς περιλήψην τὸ ἀντικείμενον, περὶ οὗ πραγματεύεται». Κατὰ τὴν Ἐγκύκλιον ταύτην, ὡσάκις παρίσταται ἀνάγκη μετασκευῆς ἢ μεταρρυθμίσεως ἐν γένει κτλ., ὁ Ἐπιθεωρητῆς ὑποβάλλει διάγραμμα τῆς κατόψεως τοῦ διδακτηρίου μετὰ τοῦ γενικοῦ διαγράμματος τοῦ γηπέδου. Εἰς τὸ διάγραμμα πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἐμφαίνωνται αἱ διαστάσεις τοῦ γηπέδου, ὁ προσανατολισμὸς του, ἡ ὁδὸς προσπελάσεώς του, ἡ θέσις τοῦ διδακτηρίου ἐν αὐτῷ, αἱ διαστάσεις τῶν διαμερισμάτων τοῦ διδακτηρίου, τὰ πάχη τῶν τοίχων, αἱ διαστάσεις τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων, τὸ ὕψος τοῦ ὀρόφου, τὸ ὕψος τῶν κατωφλίων τῶν παραθύρων καὶ τοῦ πατώματος καὶ τὸ ὕψος τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας τῆς εἰσόδου ἀπὸ τοῦ ἐδάφους. Μοὶ ἐπεστράφησαν δικαιολογητικά, διότι ἔλειπεν ὁ προσανατολισμὸς, ἐπρόκειτο δὲ περὶ ἀντικαταστάσεως τῶν σαπέντων παραθυροφύλλων τοῦ δημοσίου διδακτηρίου Ἀλοῖζιανίκων Κυθήρων. (1) Ὑποθέτομεν, ὅτι τὰ ὀλίγα ταῦτα μετὰ τῶν λεχθέντων

(1) Ἐν τούτοις δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὀρθῶς τὸ ἀρμόδιον Τμῆμα ἐπέστρεψε τὰ δικαιολογητικά, ἐπειδὴ δὲν ἐσημειῦτο ὁ προσανατολισμὸς, διότι, ἐφόσον θὰ ἐγένετο ἀντικατάστασις τῶν παραθυροφύλλων διὰ νέων, ἴτο φυσικὸν νὰ ἐξετασθῇ ἐὰν τὰ παλαιὰ ἦσαν καλῶς τοποθετημένα ἀπὸ ἀπόψεως προσανατολισμοῦ ἢ θὰ παρίστατο ἄλλως ἀνάγκη τὰ νέα παράθυρα νὰ τοποθετηθοῦν εἰς καταλληλοτέραν θέσιν.

ὑπὸ τῶν κ. κ. προλαλησάντων εἶναι ἀρκετὰ, ἵνα πείσουν, ὅτι καὶ οἱ Νόμοι πρέπει νὰ ἀπλοποιηθοῦν καὶ τὸ ἀρμόδιον Τμήμα νὰ κήδεται τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, ἵνα μὴ γίνεται δυσχερέστερον τὸ ἔργον του. Ἐὰν δὲν ἐθεωρεῖτο ἐπέμβασις εἰς τὰ εἰδικὰ ἔργα τοῦ Ἀρχιτεκτονικοῦ Τμήματος, θὰ παρεκαλοῦμεν, ὅπου εἶναι δυνατόν, νὰ λαμβάνονται ὑπ' ὄψει κατὰ τὴν ἐκπόνησιν τῶν σχεδίων αἱ νεώτεροι ἀπαιτήσεις, ἥτοι, ἐφόσον εἶναι δυνατόν, τὰ ἀνεγειρόμενα νὰ ἀποτελοῦν μέρος τοῦ μέλλοντος νὰ συμπληρωθῇ κατὰ τὰς νεωτέρας ἀπαιτήσεις διδακτηρίου».

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν δημ. σχολείων Ρεθύμνης κ. Ἰωάνν. Φώτιος παρατηρεῖ κατόπιν τὰ ἀκόλουθα :

« Συμφωνῶ μὲ τοὺς κ. Εἰσηγητὰς ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητα τοῦ διδακτηριακοῦ ζητήματος, φρονῶ δ' ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὅτι οἱ διδακτηριακοὶ νόμοι ἀπέδωσαν μέχρι τοῦδε τόσον καλὰ ἀποτελέσματα, ὥστε θὰ ἦτο εὐτυχὴς ἡ Ἑλλάς, ἂν ὅλοι οἱ Νόμοι τῆς ἀπέδιδον τὰ αὐτὰ μὲ ἐκείνους ἀποτελέσματα. Παρὰ ταῦτα δ' ὅμως νομίζω, ὅτι ἐπιβάλλεται κάποια διαρρύθμισις τοῦ διδακτηριακοῦ ζητήματος καὶ συγκεκριμένως ἡ ἀκόλουθος:

1) Δι' ἕκαστον σχολεῖον πρέπει νὰ ὑπάρχη μία Σχολικὴ Ἐπιτροπὴ ἐκ πέντε μελῶν, τριῶν διοριζομένων καὶ ἀπολυομένων ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, τοῦ ἐκάστοτε Προέδρου τῆς Κοινότητος καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ σχολείου ἢ τινος τῶν ὑπηρετούτων ἐν τῷ σχολείῳ διδασκάλων. Διὰ τὰς σχολικὰς ταύτας Ἐπιτροπὰς θὰ ἰσχύουν πᾶσαι αἱ διατάξεις τοῦ Νόμου περὶ Διδακτηριακῶν Ἐπιτροπῶν, ὡς καὶ αἱ μὴ ἀντικείμενα πρὸς ταύτας τοῦ Νόμου 2442. Ταμεῖα Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας θὰ ὑπάρχουν τόσα, ὅσα αἱ ἐκπαιδευτικὰ περιφέρειαι τῆς Δημοτ. Ἐκπαιδεύσεως, ἥτοι ἐν Ταμεῖον Ἐκπαιδ. Προνοίας εἰς ἐκάστην, τοῦ ὁποίου μέλη θὰ εἶναι τὸ Ἐλοπτικὸν Συμβούλιον, ὁ Νομομηχανικὸς καὶ εἰς ἰδιώτης ἢ καὶ δύο, προτεινόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ διοριζόμενοι ὑπὸ τοῦ Νομάρχου. Τὸ

Ταμείον Ἐκπαιδ. Προνοίας θὰ προΐσταται πασῶν τῶν σχολικῶν Ἐπιτροπῶν τῆς περιφερείας, θὰ κατανέμη εἰς αὐτὰς τὴν εἰς ἑκάστην ἑκπαίδ. περιφέρειαν ἀναλογοῦσαν συνδρομὴν τοῦ δημοσίου διὰ τὴν ἀνέγερσιν, μεταρρῦθμισιν καὶ ἐπισκευῆν τῶν διδασκαλίων, ὡς καὶ τὸ προῖόν ἐιδικῶν πόρων του (φορολογιῶν, ποσοστῶν ἐνσήμων Ἐκπαιδ. Προνοίας κ.τ.λ.), θὰ ἐλέγξη τοὺς ἀπολογισμοὺς των καὶ τὴν διαχείρισίν των γενικῶς, θὰ φροντίζη διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν σχολείων διὰ θρανίων, ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας κ.τ.λ. Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα θὰ βοηθῆ τὸν Ἐπιθεωρητὴν εἰς δημοδιδάσκαλος ἐπὶ ἐπιμισθίῳ καταβαλλομένῳ ὑπὸ τοῦ Ταμείου Ἐκπαιδ. Προνοίας, καθόσον ὁ Ἐπιθεωρητὴς θὰ ἐκπροσωπῆ τὸ Ταμεῖον εἰς πάσας αὐτοῦ τὰς σχέσεις.

2) Εἰς τὰς Ν. Χώρας παρ' ἑκάστῳ Γεν. Διοικητῇ δέον νὰ ὑπηρετῆ εἰς σχολικὸς ἀρχιτέκτων με ἀνάλογον βοηθητικὸν προσωπικόν, εἰς δὲ τὴν Π. Ἑλλάδα δέον νὰ διατεθοῦν τὰ ἔργα τοῦ σχολ. ἀρχιτέκτονος εἰς τοὺς Νομομηχανικούς.

3) Αἱ συνδρομαὶ τῶν Κοινοτήτων καὶ Ναῶν, αἵτινες συμφῶνως τῷ Ν. 2442 ὀρίζονται εἰς 100 καὶ 50 δραχμὰς προπολεμικὰς, πρέπει νὰ ὀρισθοῦν εἰς 1500 διὰ τὰς Κοινοτήτας καὶ 750 διὰ τοὺς Ναοὺς τοῦλάχιστον (σύμφωνα με τὴν σημερινὴν ἀξίαν τῆς δραχμῆς).

4) Τὰ χρήματα τῶν Σχολ. Ταμείων δὲν πρέπει νὰ κατατίθενται ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν ἐπὶ ἐλαχίστῳ τόκῳ, ἀλλ' εἰς τὴν Ἀγροτικὴν καὶ τὸ Ταχυδρ. Ταμειετήριον.

Τελευτῶν ὑποβάλλω τὴν εὐχὴν, ὅπως τὸ Ἀρχιτεκτονικὸν τμήμα τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ διανέμη σχέδια διδασκαλίων εἰς ὅλας τὰς Ἐπιθεωρήσεις, ἵνα χρησιμοποιοῦν ταῦτα κατὰ τὰς ἐκάστοτε παρουσιαζομένας ἀνάγκας οἱ Ἐπιθεωρηταὶ καὶ μόνον ἐν ἀνάγκῃ ἀπευθύνωνται πρὸς τὸ Ἐπιθεωρητοῦ, ἀποστέλλη ὁδηγίας ὄρων συγγραφῆς ὑποχρεώσεων κατασκευῆς στεγῶν, ὀροφῶν, πατωμάτων, μπετόν—ἀρμέ, μπετόν, δεξαμενῶν, θυρῶν, παραθύρων κ.τ.λ. καὶ τέλος

καταρτίσει πίνακα τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν ἑπταετίαν ἢ δεκαετίαν ἀνεγερθέντων, μεταρρυθμισθέντων καὶ ἐπισκευασθέντων διδασκηρίων, ὡς καὶ τῶν ὑπὸ ἀνέγερσιν, μεταρρυθμίσειν καὶ ἐπισκευῇν τοιούτων.»

Ἐπιθεωρητῆς Λαρίσης κ. Ἰωάνν. Καλλιγᾶς προσθέτει μετὰ τοῦτο τὰ ἑξῆς:

«Αἱ ἐνισχύσεις τῶν Κοινοτήτων ὑπὲρ τῶν νέων διδασκηρίων, καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ὅπου ὑπῆρξεν, ὑπερέβησαν πᾶσαν προσδοκίαν. Διὸ καὶ εἶναι ἄξια παντὸς ἐπαίνου. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ χωρία τελείως ἄπορα, μὴ δυνάμενα νὰ προσφέρουν χρηματικὴν συνδρομὴν ὑπὲρ ἀνεγέρσεως νέων διδασκηρίων, ἀλλὰ μόνον μικρὰν προσωπικὴν ἐργασίαν. Ἐχω λοιπὸν τὴν γνώμην, ὅτι εἰς τὰ χωρία αὐτά, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπατοῦνται μονοτάξια διδασκῆρια, πρέπει τὸ Κράτος νὰ ἀναλάβῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν δαπάνην διὰ περιορισμοῦ τῶν ἀρωγῶν ὑπὲρ διδασκηρίων τῶν εὐπόρων Κοινοτήτων, διότι ἄλλως τὰ χωρία αὐτά θὰ μένονν πάντοτε ἄνευ καταλλήλων διδασκηρίων, δεδομένου, ὅτι τὰ σημερινὰ διδασκῆριά των εἶναι ἄνευ ὑπερβολῆς τρῶγλαι».

Ἐπιθεωρητῆς Μαντινείας καὶ Κυνουρίας κ. Κ. Μιχαηλίδης παρατηρεῖ κατόπιν τὰ ἀκόλουθα:

1. Κατὰ τὴν τελευταίαν 10]τίαν ἢ μᾶλλον 5]τίαν ζωηροτάτη ἐκδηλοῦται διδασκηριακὴ κίνησις χάρις εἰς τὸν θεσμόν τῶν Ταμείων Ἐκπαιδ. Προνοίας, τῶν Διδασκηριακῶν Ἐπιτροπῶν καὶ τῆς παρὰ τοῦ Ὑπουργείου ἀκολουθουμένης πολιτικῆς τῆς παροχῆς συμπληρωματικῶν μόνον χορηγιῶν πρὸς ἀποπεράτωσιν ἡμιτελῶν καὶ ἀνεγειρομένων διδασκηρίων ἢ καὶ μετασκευῆν τῶν ὑπαρχόντων ἀνεκτῶν.

2. Ἡ πρὸ τοῦ 1920 (ἴτοι τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Νόμου 2442) ἀσκηθεῖσα διδασκηριακὴ πολιτικὴ τῶν κατὰ καιροὺς Κυβερνήσεων

έβλαψε τὴν ἱεράν ταύτην ὑπόθεσιν καὶ ἐγέννησεν εἰς τοὺς πολί-
τας τὴν ἀντίληψιν, ὅτι τὸ Κράτος εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ ἀνεγείρῃ
διδασκῆρια ἐκ τοῦ Δημοσίου Ταμείου.

3. Ὁ Νόμος ὅμως 2442 εἶναι πολύπλοκος καὶ ἐφαρμοσίμος
ἴσως μόνον εἰς τὰ μεγάλα κέντρα. Εἰς τὰ μικρὰ κέντρα εἶναι, ὡς
νὰ μὴν ὑπάρχει. Εἰς τὰ τελευταῖα ὑπηρεσίαν προσέφεραν ἰδίως
αἱ Διδακτηριακαὶ Ἐπιτροπαί.

4. Τὰ ἐλαττώματα τοῦ Νόμου 2442 εἶναι ἄφ' ἑνὸς μὲν ὁ
τρόπος τῆς ὑποδείξεως καὶ ἐκλογῆς τῶν μελῶν τῶν ἐπιτροπῶν, (πα-
ρεμβολὴ κοινοτικῶν καὶ δημοτικῶν συμβουλιῶν, ἀσάφεια περὶ τὴν
ἀπόλυσιν τῶν ἀμελούντων τὸ καθήκον των μελῶν, ἢ κατὰ διετίαν
ἀντικατάστασις τοῦ ἡμίσεος τῶν μελῶν...), ἄφ' ἑτέρου δὲ τὸ πολύ-
πλοκον τῆς δι' αὐτοῦ δημιουργουμένης λογιστικῆς ὑπηρεσίας, καὶ
ἡ μεγάλη ἐξάρτησις ἐκ τῆς Τεχνικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Κέντρου καὶ
τῆς εὐνοίας τῶν κοινοτικῶν συμβουλιῶν κατὰ τὴν ἐπιβολὴν προσω-
πικῆς ἐργασίας καὶ ἐράνων.

5. Δέον τὸ ταχύτερον νὰ καταργηθοῦν αἱ Σχολικαὶ Ἐπιτροπαί
τοῦ Νόμου 452 καὶ αἱ Ἐπιτροπαί τῶν Ταμείων Ἐκπαιδ. Προ-
νοίας τοῦ Ν. 2442 καὶ νὰ ἀντικατασταθοῦν διὰ νέας ἐνιαίας
Σχολικῆς Ἐπιτροπῆς μὲ τὰ δικαιώματα τῶν Διδακτηριακῶν Ἐπι-
τροπῶν. Ἡ ἐκλογή καὶ ὁ διορισμὸς τῶν μελῶν τῆς νέας Σχ. Ἐπι-
τροπῆς δέον νὰ γίνεται, καθ' ὃν τρόπον καὶ τῶν μελῶν τῶν Διδα-
κτηριακῶν Ἐπιτροπῶν, ἐφόσον πρόκειται νὰ συνεργασθοῦν μετὰ
τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.

6. Εἰς τὰς νέας Σχ. Ἐπιτροπὰς δέον νὰ ἐξασφαλισθοῦν περισ-
σότεροι καὶ οὐσιαστικώτεροι πόροι πρὸς τελεσφόρον ἀντιμετώπισιν
τῶν ποικίλων σχολικῶν ἀναγκῶν (συντήρησις καὶ καθαρισμὸς διδα-
κτηρίου, σχολικοῦ κήπου, γυμναστηρίου, ὕδατος, σχ. βιβλιοθήκης,
ἀρωγὴ εἰς ἀπόρους μαθητὰς, προμήθεια ἐποπτικῶν μέσων διδα-
σκαλίας), τὸ δὲ 50δραχμον καὶ τὸ 100δραχμον, τὸ ὁποῖον ὑποχρεοῦν-

ται νὰ συνεισφέρουν τὰ ἐκκλησιαστικά καὶ κοινοτικά ταμεία, νὰ ὑπολογισθοῦν ἐπὶ τῆς ἀξίας τῆς χρυσοῦς δραχμῆς, ἀφοῦ, καθ' ἣν ἐποχὴν ὠρίσθησαν, ἡ δραχμὴ ἦτο χρυσοῦ. Πρέπει δὲ νὰ ἐξευρεθῇ τρόπος ὑποχρεώσεως τῶν οἰκείων ταμείων εἰς τὴν ἔγκαιρον καὶ ἄμεσον καταβολὴν τῶν ποσῶν τούτων πρὸς τὰ σχολικά ταμεία καὶ νὰ τροποποιηθῇ ἡ διάταξις τοῦ 11)2ο) ἐπὶ τῆς καθαρᾶς προσόδου προκειμένου περὶ ὑποχρεωτικῶν ἐξάνων τῶν Διδακτηριακῶν Ἐπιτροπῶν, καθόσον τὸ συλλεγόμενον οὕτω ποσὸν εἶναι μηδαμνόν, δι' ὃν σκοπὸν πρόκειται νὰ διατεθῇ.

7. Δέον νὰ ληφθῇ μέριμνα διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἀνεγειρομένων καὶ μετασκευαζομένων διδακτηρίων διὰ συστάσεως ἰδίου ταμείου συντηρήσεως διδακτηρίων. Τὸ Ταμεῖον τοῦτο θὰ ἔχῃ κεντρικὴν ὑπηρεσίαν ἐν τῷ Ἀρχιτεκτονικῷ Τμήματι, ἡ ὁποία θὰ συνεννοῖται μὲ τὰς κατὰ Κοινότητα καὶ Δήμους Σχ. Ἐπιτροπὰς διὰ τὸν τρόπον τῆς συντηρήσεως, τὸ ποσὸν τοῦ ἀναγκαίου ποσοῦ κ. ο. κ. Ἄνευ ταμείου συντηρήσεως μετὰ τινα ἔτη θὰ ἀχρηστεύουν τὰ νέα διδακτήρια, ὡς συνέβη μὲ τὰ λεγόμενα διδακτήρια Συγγροῦ.

8. Τὰ διδακτήρια δέον νὰ ἔχουν ἀπαραιτήτως καὶ κατοικίαν διὰ τὸν διδάσκαλον, εἴτε προσηρμοσμένην εἰς τὸ διδακτήριον μὲ ἰδίαν εἴσοδον καὶ αὐλήν, εἴτε ἐκτισμένην εἰς γήπεδον ἐκεῖ που πλησίον.

9. Ἡ λύσις τοῦ διδακτηριακοῦ ζητήματος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν διδάσκαλον καὶ τὸν Ἐπιθεωρητὴν κατὰ τὸ πλεῖστον. Μόνον ὅταν αὐτοὶ ἀμελήσουν ἢ βαρεθοῦν, ἀρχίζουσιν αἱ αἰτιάσεις κατὰ τρίτων καὶ... διαφορῶν Ἀρχῶν. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς εἶναι ἐκεῖνος, ποῦ θὰ διαγνώσῃ καὶ θὰ διαπιστώσῃ τὸν τρόπον καὶ τὰς μεθόδους ἐξευρέσεως χώρων καὶ πόρων καὶ ἀρωγῶν... Εἰς τὴν Κρήτην ἐντὸς μιᾶς τριετίας ἐκτίσαμεν περὶ τὰ 40 διδακτήρια, κατορθώσαντες νὰ πείσωμεν (τὸ πῶς εἶναι τὸ ἰδιαιτέρον μυστικὸν ἐκάστου) τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐπιτροπὰς νὰ προσφέρουν, ὅτι εἶχον εἰς τὰ

ταμεία των, και να εκποιήσουν τὰς κτηματικάς των περιουσίας ὑπὲρ τῶν σχολικῶν ταμείων. Εἰς τὴν περιφέρειαν Μαντινείας καὶ Κυνοουρίας ἐντὸς μιᾶς πενταετίας ἐκτίσαμεν 54 διδασκῆρια καὶ 20 καὶ πλέον ἐθῆσαμεν τὰς βάσεις καὶ ἐξησφαλίσαμεν κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν δαπάνην τῆς ἀνεγέρσεώς των διὰ προσφυγῆς εἰς ἐράνους ἐν Ἀμερικῇ, εἰς εἰδικὰς φορολογίας (ἐλαίου π. χ.), εἰς εἰσφορὰς τῶν κοινοτήτων, εἰς ἐκποιήσεις παλαιῶν διδασκηρίων, εἰς ὑποχρεωτικούς ἐράνους καὶ τελευταῖον εἰς ἀρωγὰς τοῦ Δημοσίου. Πρὸ παντὸς ἐφροντίσαμεν νὰ δημιουργήσωμεν διδασκηριακὴν συνείδησιν καὶ διδασκηριακὴν κίνησιν διὰ πυκνῆς ἀλληλογραφίας, διὰ δημοσιογραφίας (ἐν Τριπόλει, ἐν Ἀθήναις, ἐν Ἀμερικῇ), δι' ὁμιλιῶν, διὰ πῆσεων ἠθικῶν καὶ δι' ἀπειλῶν ἔτι καταργήσεως σχολείων κ.ο.κ.

10. Ἡ Τεχνικὴ Ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου, μὴ διαθέτουσα ἐπαρκῆς προσωπικὸν μηχανικῶν, ἀνεπαρκῶς ὑποβοηθεῖ τὸ ἔργον τῶν Ἐπιθεωρητῶν εἰς τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἀνεγέρσεως, τὴν παραλαβὴν τῶν κτιρίων καὶ ἰδίως εἰς τὴν σύνταξιν μελέτης, προϋπολογισμοῦ δαπάνης, προμετρήσεως καὶ συγγραφῆς ὑποχρεώσεων. Πρέπει νὰ εἶναι ἐφωδιασμένοι οἱ Ἐπιθεωρηταὶ μὲ ἔντυπα πρὸς συμπλήρωσιν δι' ὅλους τοὺς τύπους τῶν σχολείων, ὥστε νὰ δύνανται εἴτε αὐτοὶ οὔτοι (ἐὰν ἀπέκτησαν εἰδικότητά τινα), εἴτε ἐν συνεννοήσει μετὰ ἐμπειροτεχνῶν νὰ καταρτίζουσι μελέτας τοῦλάχιστον διὰ τὰ διδασκῆρια τῶν χωρίων. Πρέπει τὸ ταχύτερον νὰ ἐκδοθῇ σύντομον καὶ σαφὲς βιβλίον διὰ τοὺς Ἐπιθεωρητὰς καὶ τοὺς διδασκάλους καὶ τὰς Σχ. Ἐπιτροπὰς—πρακτικὸς ὁδηγὸς οἰκοδομικῆς (γῆπεδον, ὕλινά—τρόπος ἐνεργείας κ. ο. κ.), οὕτως, ὥστε σὺν τῷ χρόνῳ οἱ Ἐπιθεωρηταὶ νὰ λάβουν καὶ τεχνικὴν—ἀρχιτεκτονικὴν—μόρφωσιν, ἐφόσον ἐν τῶν καθηκόντων των θεωρεῖται, κατ' ἀνάγκην, καὶ ἡ ἀνεγέρσις διδασκηρίων.

11. Ἡ κατανομὴ τῶν χορηγουμένων ἀρωγῶν πρέπει νὰ γίνεταὶ κανονικωτέρᾳ καὶ δικαιοτέρᾳ. Καλὸν νομίζομεν νὰ ζητηθῇ κατ'

ἔτος μία γενική ἔκθεσις ἀπὸ τὸν Ἐπιθεωρητὴν διὰ τὰς διδακτικὰς ἀνάγκας τῆς περιφερείας του. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς πρέπει νὰ τεθῆ εἰς τὴν διάθεσίν του ἓν ποσὸν συνολικὸν διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν σχολείων του ἐντὸς τοῦ ἔτους ἐκείνου. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς θὰ ὑποβάλλῃ μετὰ ταῦτα πίνακα διανομῆς τοῦ ποσοῦ τούτου καὶ ὁ πίναξ, ἐγκρινόμενος παρὰ τοῦ Ὑπουργείου, θὰ ἐπιστραφῆ εἰς αὐτὸν διὰ τὰ περαιτέρω. Οὕτω καὶ μόνον θὰ λείψουν τὰ παράπονα, ὅτι γίνεται, δῆθεν, πολιτικὴ ἐκμετάλλευσις τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν...

12. Πρέπει νὰ δίδονται ἀμοιβαὶ ἠθικῆς μᾶλλον φύσεως πρὸς τοὺς πραγματοποιοῦντας ἀνέγερσιν κ.λπ. διδακτῶν, σύστασιν σχολικῶν κήπων καὶ γυμναστηρίων διδασκάλους καὶ Ἐπιθεωρητὰς ἔτι διὰ τῆς ταχυτέρας προαγωγῆς των ἢ τῆς συντομείσεως τοῦ χρόνου τῆς συντάξεώς των».

Τέλος ὁ Ἐπιθεωρητὴς Ζαγορίου—Μετσόβου κ. Π. Ταμπάκος παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα:

«Τὸ διδακτικὸν πρόβλημα εἶναι τὸ σπουδαιότερον, τὸ ζωτικώτερον, ἀλλὰ καὶ τὸ πλέον δύσκολον εἰς τὴν ἐπίλυσίν του ἀπὸ ὅλα τὰ σχολικὰ προβλήματα. Εἴπαμεν καὶ εἰς ἄλλας εὐκαιρίας, ὅτι κάθε σχολεῖον, διὰ νὰ λειτουργήσῃ κανονικῶς, συμφώνως δηλαδὴ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ὑγιεινῆς, Παιδαγωγικῆς καὶ Διδακτικῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν, πρέπει νὰ ἔχῃ πρῶτα-πρῶτα κατάλληλον διδακτήριον. Χωρὶς κατάλληλον ἀπὸ κάθε ἄποψιν διδακτήριον, ἐφοδιασμένον μὲ τὰ ἀπαραίτητα προσαρτήματά του (σχολ. κήπον, μουσεῖον, τόπον παιγνιδιοῦ κλπ.), δὲν ἠμπορεῖ φυσικὰ νὰ νοηθῆ συγχρονισμένον σχολεῖον, σχολεῖον, πού νὰ ἠμπορῆ νὰ προσεγγίσῃ τοὺς προβαλλομένους σκοποὺς καὶ ἀπὸ τὴν Κοινωνίαν καὶ ἀπὸ τὴν ἠθικὴν. Ἐπειδὴ δὲν ἔχω ὑπηρετήσῃ εἰς ἄλλην περιφέρειαν ἀπὸ τὴν περιφέρειαν Ζαγορίου, δὲν θὰ ὁμιλήσω γενικὰ διὰ τὴν διαρρῦθμισιν τοῦ διδακτικοῦ ζητήματος, ἀλλὰ θὰ τὸ περιορίσω

εις την περιφέρειάν μου μόνον. Ἐπειδὴ δὲ ἀσφαλῶς καὶ ἄλλαι περιφέρειαι εὐρίσκονται εἰς τὸ ἴδιον ἐπίπεδον ἀπὸ διδακτηριακῆς ἀπόψεως μὲ τὴν περιφέρειαν Ζαγορίου, ἴσω ἀπὸ τὰ συμπεράσματα τῆς ὀλιγοχρόνου πείρας μου νὰ προκύψῃ κανένα καλόν, ποῦ θὰ ἤμπορῇ νὰ εὕρῃ τὴν ἐφαρμογὴν του καὶ εἰς τὰς ἄλλας μὲ τὰς ἰδίας συνθήκας περιφερείας. Καὶ πρῶτα-πρῶτα ἄς εὐρίσκωμεν ἓνα βλέμμα εἰς τὸν Νόμον 2442 καὶ τοὺς ἄλλους συναφεῖς Νόμους, διὰ νὰ ἴδωμεν, ποῖα εἶναι τὰ ἀποτελέσματά των εἰς τὴν ἐφαρμογὴν.

1) Κατὰ τὴν γνώμην μου τὰ Ταμεῖα Ἑκπαιδευτικῆς Προνοίας, αἱ Διδακτηριακαὶ Ἐπιτροπαί, ἡ δικαιοδοσία των, αἱ ἐνεργεαὶ των κ.λ.π. εἶναι ἀλήθεια, πῶς ἔδοσαν εἰς τὸ διδακτηριακόν μας ζήτημα μίαν ἰσχυρὰν ὄψιν πρὸς τὰ ἔμπροσ. Ὅπου εὐρέθησαν ἄτομα μὲ ζωὴν καὶ δράσιν, ἄτομα μὲ ἀποφασιστικότητά καὶ θέλησιν καὶ ἐμπνέοντα ἐμπιστοσύνην γύρω των, ἐκεῖ ἔγιναν πολλὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ διδακτηριακοῦ προβλήματος. Τὰ ἄτομα αὐτὰ μαζὶ μὲ τὸν ἐνθουσιώδη καὶ πιστεύοντα εἰς τὴν δουλειά του λειτουργὸν τοῦ σχολείου ἐπροσπάθησαν, ἠγωνίσθησαν, παρέμερισαν ἔμπόδια, ἔκλεισαν τὰ αὐτιά των εἰς τὰς ἀερολογίας καὶ τὰς μηχανορραφίας καὶ ἐβγήκαν εἰς τὸ τέλος νικηταί. Μὲ τὴν προσπάθειαν καὶ τοὺς ἀγῶνας τῶν ἀτόμων αὐτῶν ἄλλαι μὲν Κοινότητες ἀπέκτησαν καινούργιον διδακτήριον, σύμφωνον πρὸς τὰς νεωτέρας ἀπαιτήσεις, ἄλλαι δὲ ἐπέτυχον ριζικὴν ἐπισκευὴν τῶν διδακτηρίων των, ἄλλαι μερικὴν, ἄλλαι ἀπηλλοτριώσαν γήπεδα διὰ σχολικὸν κῆπον, πολλὰ τέλος ἐφωδίασαν τὸ σχολεῖόν των μὲ ὑγιεινὰ ἐπιπλα καὶ κατὰλληλα διδακτικὰ ὄργανα. Ὅφειλω εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο νὰ ἐξάρω καὶ τὴν προθυμίαν τῆς Πολιτείας. Ὅπου ἔβλεπε καὶ βλέπει δράσιν καὶ ὄρεξιν καὶ ἐνδιαφέρον διὰ τὰ σχολικὰ πράγματα, πρόθυμα χορηγεῖ τὴν συνδρομὴν της. Ἐτσι πλεῖστα ὅσα σχολεῖα ὀφείλουν τὰς ἐπισκευὰς των καὶ τὸν ἀνεφοδιασμόν των εἰς τὴν Κρατικὴν ἀρωγὴν. Ἀτυχῶς ὅμως εἰς πολλὰς Κοινοτητας

αί συνθηκῆαι δὲν εἶναι εὐνοϊκαί. Πολλὰί πάσχουν ἀπὸ ἔλλειψιν προσώπων ἐμπιστοσύνης καὶ θελήσεως, ἄλλαι τυγχάνουν ἄποροι καὶ δὲν ἠμποροῦν οὔτε τὰς πρώτας ὀλίγας χιλιάδας νὰ προσφέρουν, ποὺ ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν. "Ἄλλας πάλιν δὲν τὰς ἀφήνουν αἱ κομματικαὶ διαμάχαι καὶ τὰ προσωπικὰ πάθη νὰ ἰδοῦν τὸ φῶς, νὰ ἰδοῦν τὰς σχολικὰς τῶν τρώγλας." Ἄν δὲ ἐδῶ τύχη καὶ διδάσκαλος χωρὶς ζῶην καὶ εὐκόλα ἀπογοητευόμενος, ἀσφαλῶς αἱ Κοινότητες αὐταὶ εἶναι καταδικασμένα αἰῶνια εἰς σχολικὸν μαρασμὸν ἀπὸ κάθε ἄποιψιν. Εἰς τὴν δύσκολον αὐτὴν περιπτῶσιν πολλὰς φορὰς δίδει διέξοδον ἢ ἐπέμβασιν τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Μοῦ ἔτυχεν εἰς πολλὰς Κοινότητας νὰ θεθῶ μεταξὺ δύο πυρῶν, μεταξὺ δύο κομμάτων, δύο ἀλληλομαχομένων μέχρις ἐξοντώσεως μερίδων. Ἡ ἀμερόληπτος ὁμως ἐπέμβασις μου, τὸ ἀνοιγμα τῶν ματιῶν των, ἢ κατάλληλος γενικὰ ἐνέργειά μου εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κατάπνιξιν, ἔστω καὶ προσωρινῶς, τῶν κομματικῶν παθῶν, τὴν ἀνακοχὴν, τὴν συνεργασίαν τῶν δύο μερίδων διὰ τὰ σχολικὰ πράγματα καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν σχολικῶν συνθηκῶν. Πολλὰί, πάρα πολλὰί Κοινότητες εἰς τὴν περιφέρειάν μου μαστίζονται ἀπὸ τὴν κομματικὴν ἐπιδημίαν, οἱ κάτοικοὶ των ἀλληλομισοῦνται, ἀλληλοὑποβλέπονται, τρέχουν καθημερινῶς εἰς τὰ δικαστήρια, ἐγκαταλείποντες καὶ τὰς πλέον σοβαρὰς ἐργασίας των καὶ ἔτσι τυφλωμένοι ἀπὸ τὸ πάθος δὲν ἠμποροῦν νὰ ἰδοῦν τὴν κατάστασιν τοῦ διδακτηρίου των, τοῦ σπητιοῦ τῶν παιδιῶν των. Ἐδῶ χρειάζεται, ὅπως εἶπα ἀνωτέρω, ὁ κατάλληλος Ἐπιθεωρητὴς καὶ διδάσκαλος, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ μὲ κατάλληλον ἐπέμβασιν καὶ ἐνέργειαν νὰ τραβήξῃ ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν τὸν πυκνὸν ἐκεῖνον πέπλον, ποὺς τοὺς τυφλώνει, τὸ κομματικὸν πάθος, διὰ νὰ ἰδοῦν καθαρότερα καὶ στρέψουν τὴν προσοχὴν των πρὸς τὸ πραγματικόν των συμφέρον, πρὸς τὸ σχολεῖδόν των, πρὸς τὰ παιδιὰ των.

2) Ὑποχρεωτικοὶ ἔρανοι. Ἦτο φυσικὸν μὲ τὴν οικονομικὴν κρίσιν, ποὺ μαστίζει τὴν μεταπολεμικὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν ἔλλειψιν

ἐργασίας, μὲ τὴν ἀστυφιλίαν καὶ τὴν διαρροὴν τοῦ πληθυσμοῦ, εἰς τὴν περιφέρειάν μου οἱ ὑποχρεωτικοὶ ἔρανοι, ὅπου ἐπεβλήθησαν, νὰ μὴν ἔχουν τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἐθεωρήθησαν ὡς μέσον ἐπαχθές, ἐκβιαστικὸν καὶ διέθεσαν πολὺ δυσμενῶς τοὺς φορολογηθέντας ἐναντίον τῆς Πολιτείας, τοῦ διδασκάλου καὶ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ. Ὁ καταναγκασμὸς καὶ ἡ βία δὲν εἶναι προϊόντα τοῦ τόπου μας. Ἀπείρως περισσότερα ἔγιναν, ὅπου οἰκειοθελῶς καὶ ἄνευ καταναγκασμοῦ προσέφεραν οἱ κάτοικοι διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν σχολικῶν των πραγμάτων, παρὰ ἐκεῖ, ποὺ ἐπεβλήθη φορολογία ἀναγκαστική. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς μὲ μεγάλην φειδῶ ἐπρότεινα τὸ μέτρον αὐτὸ καὶ μόνον εἰς ἐλάχιστας περιπτώσεις, ὅπου ἡ πειθῶ, ὁ διαφωτισμὸς κλπ. ἐστάθη ἀδύνατον νὰ κατισχύσουν.

3) Ὑποχρεωτικὴ ἐργασία. Τοῦ μέσου αὐτοῦ ἔγινεν εἰς πολλὰς Κοινοτήτας χρῆσις διὰ τὴν ἐπισκευὴν διδακτηρίων, καλλιέργειαν ἐκτεταμένων σχολικῶν κήπων, διευθέτησιν ρευμάτων νεροῦ ἔξω ἀπὸ τὰ σχολεῖα κλπ. Εἶναι ἓνας τρόπος πολὺ συντελεστικός εἰς Κοινοτήτας διευθυνομένας, ἐννοεῖται, ἀπὸ πρόσωπα ἐπιβολῆς καὶ ἐμπνέοντα ἐμπιστοσύνην. Καὶ ἐδῶ ἔχω νὰ κάμω μίαν παρατήρησιν. Εἰς ὅποιαν Κοινότητα ἀπεφασίσθη ἀπὸ μόνους τοὺς κατοίκους ἡ ἐκτέλεσις ἐνὸς ἔργου διὰ προσωπικῆς ἐργασίας, ὅχι δὲ ἐπιβληθείσης ἀπὸ ἀνωτέραν ἀρχὴν, παρατηρήθη ἐπιτυχία πρώτης τάξεως καὶ προθυμία καὶ εὐσυνειδησία ζηλευτή. Ἡ ἀγγαρεία, ὁ καταναγκασμὸς, ἡ ἐπιβολὴ ἀπὸ ἔξω δὲν σημειώνει ἀποτελέσματα τόσα, ὅσα ἡ αὐθόρμητος προσέλευσις, ἡ θεληματικὴ ἐργασία. Μὲ ποῖον τρόπον ἡμπορεῖ τέλος πάντων νὰ διαρρυθμισθῇ τὸ διδακτηριακὸν ζήτημα εἰς τὴν περιφέρειάν μου;

4) Κληροδοτήματα. Εἶναι γνωστὸν, πὼς εἰς τὴν περιφέρειαν Ζαγορίου κανὲν σχολεῖον δὲν στεγάζεται εἰς ἰδιωτικὸν οἶκημα, οὔτε πληρῶνει διὰ κανὲν ὄβολον δι' ἐνοίκιον τὸ δημόσιον. Ἀπὸ

τὸν καιρὸν τῆς Τουρκοκρατίας αἱ Κοινότητες Ζαγορίου ὅλαι ἀνεξαιρέτως εἶχαν διδακτήρια. Ἐλάχισται βέβαια εἶχον κατάλληλα ἀπὸ κάθε ἄποψιν. Αἱ περισσότεραι ἐχρησιμοποιοῦσαν ὡς σχολεῖα ἰδιωτικὰ σπήτια δωρεὰν προσφερθέντα ἢ οἰκήματα ὑπὸ τῶν Κοινοτήτων κτισθέντα. Ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως μέχρι σήμερον πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀκατάλληλα διδακτήρια ἔγιναν μὲ ριζικὰς ἢ μερικὰς ἐπισκευὰς κατάλληλα, στεροῦνται ὅμως χώρου διὰ σχολικὸν κῆπον καὶ τόπον παιγνιδιοῦ, καθὼς καὶ ἄλλης ἀπαραιτήτου ἐσωτερικῆς εὐρυχωρίας. Ἐκτίσθησαν ἐπίσης καὶ μερικὰ καινούργια, ἐκπληροῦντα τοὺς ὄρους τῆς ὑγιεινῆς καὶ παιδαγωγικῆς. Τέλος πολλὰ ἔμειναν ἑλλείπει πόρων, ὅπως παρελήφθησαν κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν. Ἡμποροῦν ὅμως καὶ τὰ τελευταῖα αὐτὰ νὰ μεταβληθοῦν εἰς κατάλληλα καὶ τὰ κατάλληλα τοιαῦτα νὰ ἐφοδιασθοῦν μὲ ὑγιεινὰ ἐπιπλα καὶ διδακτικὰ ὄργανα, ἂν διαρρυθμισθῇ ὑπὸ τοῦ Κράτους τὸ ζήτημα τῶν κληροδοτημάτων. Τὰ 3|4 τῶν σχολείων τῆς περιφερείας μου ἔχουν προικοδοτηθῆ μὲ κληροδοτήματα ἀπὸ διαφόρους εὐεργέτας, οἱ ὅποιοι κατ' ἔξοχὴν εἰς τὸ Ζαγόρι ὑπῆρξαν πολλοὶ καὶ ἐνθουσιώδεις. Τὰ Κληροδοτήματα αὐτὰ μένουσιν νεκρὰ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν ἢ ἀλλαχοῦ, ἐνῶ τὰ σχολεῖα ἢ στεγάζονται εἰς ἀνηλίους τρώγλας ἢ στεροῦνται καὶ τῶν ἐλαχίστων καὶ τῶν ὀλιγοδαπανωτέρων μέσων διὰ τὴν τελειότεραν διεξαγωγὴν τῆς ἐργασίας των. Ἐὰν μὲ σχετικὸν νομοθέτημα ἀπεδίδοντο εἰς ἄλλα μὲν σχολεῖα οἱ τόκοι τῶν κληροδοτημάτων των, εἰς ἄλλα δὲ αὐτὸ τὸ κεφάλαιον σύμφωνα βέβαια πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ διαθέτου, ἢ ὄψις τῶν διδακτηρίων τοῦ Ζαγορίου καὶ ἄλλων περιφερειῶν, ὅπου ἀπαντῶνται αἱ ἴδιαι συνθήκαι, θὰ ἦτο ἀσφαλῶς διάφορος. Ἡ Κυβέρνησις, πού τόσοσιν πολὺ τὸν τελευταῖον καιρὸν ἐνδιεφέρθη διὰ τὰ σχολεῖα, διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ, διὰ τὴν διαρρύθμισιν τοῦ διδακτηριακοῦ ζητήματος, ἄς δώσῃ μίαν λύσιν καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῶν κληροδοτημάτων καὶ ἄς εἶναι βεβαία, ὅτι ἔτσι ἐνεργοῦσα βαδίζει κατ' εὐ-

θεΐαν πρὸς τὸν δρόμον τῆς πραγματοποιήσεως τῆς Ἐκπαιδευτικῆς της πολιτικῆς. Ἄλλ' ἄς ὀφίωμεν ἐν βλέμμα καὶ εἰς τὰς ξενοφώνους Κοινοτήτας. Ἐδῶ διὰ λόγους ἐθνικούς χρειάζεται κάποια ἰδιαίτερα μέριμνα τοῦ Κράτους. Ἄς κρημνίσῃ τὰς τρώγλας των, πὺ ἀποτελοῦν στίγμα διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Πατρίδα, καὶ εἰς τὴν θέσει των ἄς ἀνεγείρῃ νέα διδακτήρια ἀνάλογα μὲ τὰς τοπικὰς συνθήκας, ὥστε νὰ χρησιμεύσουν διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν ξενοφώνων πληθυσμῶν καὶ ὡς προπύργια κατὰ τῶν ξενικῶν προπαγανδῶν. Συμπεραίνων λέγω, ὅτι διὰ νὰ διαρρυθμισθῇ καλύτερον τὸ διδακτηριακὸν μας ζήτημα, εἰς ὅσας περιφερείας ἐπικρατοῦν αἱ ἴδιαι συνθῆκαι μὲ τὰς συνθήκας τῆς περιφερείας Ζαγορίου, ἀπαιτεῖται:

α) Ἐφαρμογὴ τοῦ Νόμου 2442 περὶ Ταμείων Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας καὶ τῶν σχετικῶν Νομοθ. Διαταγμάτων μὲ ἔντασιν, μὲ μεγαλυτέραν προσπάθειαν καὶ ἐκ μέρους τῶν Ἐκπαιδ. Λειτουργῶν καὶ ἐκ μέρους τῶν Κοινοτήτων.

β) Ἡ μετὰ φειδοῦς ἐφαρμογὴ τοῦ Ν. Α. περὶ ἐπιβολῆς ὑποχρεωτικῶν ἐράνων, διότι εἰς πολλὰς Κοινοτήτας ἡ ἐφαρμογὴ του, ἀντὶ νὰ πλησιάσῃ τὸν γονέα εἰς τὸ σχολεῖον καὶ νὰ τὸν παρακινήσῃ νὰ ἐνδιαφεροθῇ δι' αὐτό, τὸν ἀπομακρύνει περισσότερον ἀπὸ αὐτό.

γ) Προσεκτικὴ ἐπίσης ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιβολῆς ὑποχρεωτικῆς προσωπικῆς ἐργασίας καὶ καταβολῆ προσπαθείας, ὥστε ἡ προσωπικὴ ἐργασία νὰ εἶναι θεληματικὴ καὶ ἡ προσέλευσις τῶν κατοίκων ἀνθρόμομος καὶ ὄχι καταναγκαστικὴ.

δ) Κανονισμὸς πρὸ παντὸς διὰ νομοθετικοῦ μέτρου τοῦ ζητήματος τῶν Κληροδοτημάτων τῶν Νέων Χωρῶν, τὸ ὁποῖον εἶναι ζήτημα ζωῆς διὰ τὰ σχολεῖα των καὶ διὰ τῆς λύσεως τοῦ ὁποίου εἶναι δυνατὸν νὰ διευθετηθῇ εἰς αὐτὰς καὶ τὸ ζήτημα τῶν μαθητικῶν συσσιτίων.

ε) Περισσότερα Κρατική μέριμνα διὰ τὰ διδασκῆρια τῶν ξενοφώνων συνοικισμῶν χάριν ἐθνικῶν κυρίως λόγων.

στ') Συγχοτέρα καὶ γενναιοτέρα κρατικὴ ἀρωγὴ εἰς περιφερείας ὡς ἡ τοῦ Ζαγορίου, εἰς τὰς ὁποίας δὲν καταβάλλεται ἀπὸ τὸ Δημόσιον μίσθωμα δι' οὐδὲν διδασκῆριον».

Μετὰ τοῦτο δίδεται ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου ὁ λόγος εἰς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ἀρχιτεκτονικοῦ Τμήματος ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας κ. Θ. Μιχαλόπουλον, ὁ ὁποῖος ἐκφράζει τὰς εὐχαριστίας τοῦ Ἀρχιτεκτονικοῦ Τμήματος τοῦ Ὑπουργείου διὰ τὴν συμβολὴν τῶν Ἐπιθεωρητῶν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀνεγέρσεως τῶν διδασκῆριων. Ἀναπτύσσων ἀκολούθως τὸ ὅλον διδασκῆριακὸν ζήτημα, ὑποβάλλει εἰς τοὺς κ.κ. Ἐπιθεωρητὰς ἐρωτήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων τοὺς παρακαλεῖ νὰ διατυπώσουν τὰς ἐκ τῆς πείρας τῶν γνώμας καὶ δὴ: α') περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς τῶν γηπέδων, β') περὶ τοῦ τρόπου τῆς συνθέσεως τῶν διδασκῆριακῶν ἐπιτροπῶν, γ') περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐξευρέσεως τῶν ἀναγκαιούτων πόρων, δ') περὶ τῆς ἐπαρκείας ἢ μὴ τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους παρεχομένης τεχνικῆς συμβολῆς καὶ ε') περὶ κατοικίας τῶν διδασκάλων.

Ἐπακολουθεῖ συζήτησις.

Ὁ κ. Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου συγγαίρει κατόπιν τοὺς κ. Εἰσηγητὰς διὰ τὴν ἐπιμελημένην εἰσήγησίν των καὶ συνοψίζει δι' ὀλίγων τὰ προταθέντα ἐπὶ τοῦ συζητηθέντος θέματος, μετὰ τοῦτο δὲ ἀνακεφαλαιώνει τὰ πορίσματα τῶν συζητήσεων τοῦ Συνεδρίου ἐπὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἀπασχολησάντων αὐτὸ θεμάτων, ὡς συναψίσθησαν ταῦτα ἤδη κατὰ τὸ τέλος ἐκάστης τῶν συνεδριῶν του.

Περαιτωθεῖσις τῆς ἀνακεφαλαιώσεως τοῦ κ. Προέδρου ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας καὶ τῶν Ἐργασιασμάτων κ. Γεώργ. Παπανδρέου λέγει τὰ ἑξῆς:

«Ἐπιθυμῶ νὰ φέρω ἐνώπιον ὑμῶν ἕνα νέον ζήτημα.

Γνωρίζετε τὴν ἀπόφασιν τῆς Κυβερνήσεως νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν φοίτησιν τῶν Ἑλληνοπαίδων εἰς τὰς ξένας σχολάς. Ἡ ἀπόφασις αὕτη θὰ ἐφαρμοσθῇ ὀριστικῶς καὶ ἄνευ ἐξαιρέσεως. Κάθε ἀντενέργεια θὰ εἶναι ματαία. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν ἐπιχειρημάτων καὶ προφάσεων, τὰς ὁποίας ἐπεκαλέσθησαν οἱ ὑπέρμαχοι τῶν ξένων σχολῶν, εἶναι ὅτι τὰ δημοτικά μας σχολεῖα δὲν παρέχουν ἐγγύησιν ἐθνικοῦ φρονηματισμοῦ, διότι εἰς αὐτὰ ἔχουν εἰσχωρήσει διδάσκαλοι κομμουνισταί. Θεωρῶ στοιχειῶδες καθήκον μου νὰ ἐκκαθαρίσω τὸ ζήτημα. Καὶ τὸ συνέδριον τῶν Ἐπιθεωρητῶν παρέχει μοναδικὴν πρὸς τοῦτο εὐκαιρίαν. Σᾶς ἐρωτῶ λοιπὸν καὶ ζητῶ μίαν ἀπάντησιν σαφῆ καὶ ἀπερίφραστον:

— Ἐχει κανεὶς ἐξ ὑμῶν κομμουνιστὴν διδάσκαλον εἰς τὴν περιφέρειάν του;

Οἱ κ.κ. Ἐπιθεωρηταὶ ἐγειρόμενοι ὄρθιοι διαμαρτύρονται καὶ φωνάζουν: «κανένα, κανένα».

«Χαίρω», ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Ὑπουργός, «διὰ τὴν διαβεβαίωσιν, ἢ ὁποία μοῦ ἐπιτρέπει νὰ διακηρύξω πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κοινωνίαν, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία παραμένει πιστὴ καὶ ἀφωσιωμένη εἰς τὰ ιδεώδη τοῦ Ἑθνους. Ἀλλ' ἐπιθυμῶ νὰ προσθέσω, ὅτι, καὶ ἂν τυχὸν εἰς τὸ μέλλον ἐκδηλωθοῦν τοιαῦται τάσεις, πρέπει νὰ παταχθοῦν ἀμειλίκτως. Εἰς μίαν δημοκρατίαν οἱ πολῖται ἔχουν ἐλευθερίαν φρονημάτων. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ ιδιώνυμον χαρακτηρίζεω ὡς ἀδίκημα μόνον τὴν ἔμπρακτον ἐκδήλωσιν τοῦ

κομμουνιστικοῦ φρονήματος. Ἀλλὰ διὰ τοὺς διδασκάλους δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἔμπρακτος ἐκδήλωσις διὰ νὰ εἶναι ὑπεύθυνοι. Ἀρκεῖ καὶ τὸ φρόνημα. Διότι ὁ Διδάσκαλος εἶναι φορεὺς ἰδανικῶν. Καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμπιστευθῶμεν τὸν ἐθνικὸν φρονηματισμὸν εἰς τοιοῦτους, οἱ ὅποιοι ἐμπαΐζουν καὶ ὑπονομεύουν τὴν ἰδέαν τοῦ Ἔθνους. Διδάσκαλος κομμουνιστὴς εἶναι ἠναγκασμένος ἢ νὰ παραβιάσῃ τὸν ὄρκον του ἢ νὰ παραβιάσῃ τὴν συνείδησίν του. Καὶ αἱ δύο περιπτώσεις εἶναι ἀπαράδεκτοι. Ἄς συμπεράνωμεν λοιπόν: Κομμουνιστὴς διδάσκαλος δὲν ὑπάρχει σήμερον εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, ἀλλ', ἂν τυχὸν παρουσιασθῇ εἰς τὸ μέλλον, ἀποτελεῖ κοινὸν κατῆκον πάντων ἡμῶν ἢ ἄμεσος ἀπολυσίς του, διότι δὲν ἔχει θέσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκπαίδευσιν».

Λίδεται μετὰ τοῦτο ὁ λόγος ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου εἰς τὴν κ. Μαριάν Ἀμαριώτου, μέλος τοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου, ἡ ὁποία ὁμιλεῖ δι' ὀλίγων περὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς δημοδιδασκαλίας ἐν τῇ ἐκπαίδευσει ὡς ὑπαλλήλου καὶ ὡς γυναικός.

Προκειμένου κατόπιν νὰ κάμῃ συναινέσει τοῦ Συνεδρίου ὁ Ἐπιθεωρητὴς τῶν δημ. σχολείου Κορινθίας κ. Β. Παπαγεωργίου διάλεξιν περὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἔργου τοῦ Καποδιστριαίου, οἱ κ. Σύεδροι προτάσει τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας ἐγείρονται καὶ παραμένουν ὄρθιοι ἐπὶ ἓν λεπτὸν τῆς ὥρας πρὸς τιμὴν τῆς μνήμης τοῦ Ἀειμνήστου Κυβερνήτου. Μετὰ τοῦτο ὁ Ἐπιθεωρητὴς κ. Β. Παπαγεωργίου κάμνει τὴν διάλεξίν του.

Μετὰ τοῦτο δίδεται ὁ λόγος πρῶτον μὲν εἰς τὸν κ. Νικολόπουλον, μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ὄργανισμοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τουρισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀναπτύσσει τὴν σπουδαιότητα,

Τὰ Ἐκπαιδευτικὰ Συνέδρια τοῦ 1930

τήν ὅποιαν ἀπό ποικίλων ἀπόψεων ἔχει διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ καλλιέργεια τοῦ Τουρισμοῦ, καὶ ὑποδεικνύει, πῶς καὶ τὸ σχολεῖον δύναται νὰ συντελέσῃ τὸ ἐπ' αὐτῷ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, εἴτα δὲ εἰς τὸν Πρόεδρον τοῦ Πατριωτικοῦ Ἰδρυάτος τῆς Προστασίας τοῦ Παιδιοῦ καὶ τῶς Ὑπουργῶν κ. Ἀ. Δοξιάδη, ὁ ὁποῖος ἀναπτύσσει τὰ μέτρα, τὰ ὅποια λαμβάνει τὸ ὑπ' αὐτὸν Ἰδρυμα ὑπὲρ τῆς προστασίας τοῦ μαθητοῦ, καὶ ζητεῖ τὴν συνεργασίαν τῶν κ. Ἐπιθεωρητῶν καὶ διδασκάλων πρὸς εὐχερεστέραν πραγμάτωσιν τῶν μέτρων τούτων.

Γίνεται μετὰ τοῦτο δεκάλεπτον διάλειμμα.

ΛΗΞΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

6 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1930

Ἐπαναλαμβανομένης μετὰ τὸ διάλειμμα τῆς συνεδρίας δίδεται ὑπὸ τοῦ κ. Προέδρου ὁ λόγος εἰς τὸν Ἐπιθεωρητὴν τῶν δημ. σχολείων Πειραιῶς κ. Γ. Βασιλειάδη, ὅστις λέγει ἐκ μέρους τῶν κ. Συνέδρων τὰ ἀκόλουθα :

«Κύριε Ὑπουργέ, Κύριε Πρόεδρε. Ἐντὸς ὀλίγου τερατίζονται αἱ ἐργασίαι τοῦ Συνεδρίου μας. Πρὶν τοῦτο λήξῃ, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εἶπω ὀλίγας λέξεις ἐξ ὀνόματος ὄλων τῶν συναδέλφων μου. Μᾶς ἐκαλέσατε, διὰ νὰ ἀκούσετε τὰς ἀντιλήψεις μας περὶ ὀρισμένων ζητημάτων, ἀφορώντων τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν, κατὰ πόσον αἱ ἀνακοινώσεις μας ἱκανοποίησαν τοὺς κυρίους προϊσταμένους μας. Εἴμεθα ὁμως εἰς θέσιν νὰ διακηρύξωμεν, ὅτι οἱ κύριοι προϊστάμενοί μας κατέβαλον καὶ καταβάλλουν κάθε δυνατὴν προσπάθειαν πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἔργου μας.

Εἰς τὸ Συνεδρίον μας ἐλάβομεν νέαν ἀφορμὴν νὰ ἐκμίσωμεν ἐκ τῆς στενῆς ἐπαφῆς καὶ τῆς ἀμέσου ἐπικοινωνίας μας πρὸς τοὺς προϊσταμένους μας τὴν θεομὴν τῶν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην, ὡς αὕτη ἐξεδηλώθη ὑπὸ τοῦ Σεβ. Προέδρου τοῦ Ἐ.

Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου κ. Δ. Λάμψα, πρὸς τὸν ὁποῖον ὡς καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ ἰδίου Συμβουλίου, παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἐκφράσωμεν τὰς εὐλικρινεῖς εὐχαριστίας μας διὰ τὴν μετὰ πάσης λεπτότητος καὶ εὐγενείας διεύθυνσιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συνεδρίου μὲ τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι ἡ ἀγάπη των αὐτῆ πρὸς τὸ Σῶμα τῶν Ἐπιθεωρητῶν εὐρίσκει τὴν ἀπήχησιν ὄχι μόνον ἀγάπης ἰσοτίμου, ἀλλὰ καὶ σεβασμοῦ πρὸς αὐτούς.

Ἐπίσης καθήκον θεωροῦμεν νὰ εὐχαριστήσωμεν θερμῶς τὸν Πρόεδρον τοῦ Ἐ. Δ. Συμβουλίου τῆς Δ. Ἐκπαιδεύσεως κ. Θ. Παροσκευόπουλον διὰ τὰς πολυτίμους πρὸς ἡμᾶς ὑπηρεσιακὰς ἀνακοινώσεις του.

Προπαντὸς ὅμως ὑπολαμβάνομεν ὡς προέχουσιν δι' ἡμᾶς ὑποχρέωσιν νὰ διαπιστώσωμεν κατὰ τὴν ἐπίσημον αὐτὴν στιγμὴν τὴν ἰσχυρὰν ἐκπαιδευτικὴν πνοὴν καὶ αἰσιοδοξίαν, τὴν ὁποίαν ἐνεφύσησεν ὁ πρῶτος προϊστάμενός μας, ὁ κ. Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, εἰς τοὺς ἐργάτας τῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Κοινωνίαν παρ' ὅλον τὸ βραχὺ διάστημα τῆς Ὑπουργείας του διὰ σειρᾶς ἀνακαινιστικῶν καὶ μεταρρυθμιστικῶν ἐργασιῶν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς Χώρας.

Οὗτο, διὰ νὰ παραλίπωμεν ὅλην τὴν σειρὰν τῶν μεταρρυθμιστικῶν του μέτρων καὶ νὰ ἀναφέρωμεν μόνον τὰ στενῶς συνδεόμενα πρὸς τὸν κλάδον ἡμῶν, ὁ θεσμὸς περὶ Διοικήσεως τῆς Ἐκπαιδεύσεως, δι' οὗ ἐξησφαλίσθη ἡ εὐρυθμὸς καὶ κανονικὴ λειτουργία της, ὁ θεσμὸς οὗτος καὶ μόνος ἀποτελεῖ σταθμὸν ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ σπουδαιότης ἐξ ἄλλου ἐνὸς ἄλλου ἐκπαιδευτικοῦ μέτρου τοῦ κ. Ὑπουργοῦ, ἢτοι τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων εἰς τὰ Ἑλληνικὰ δημοτικὰ σχολεῖα, εἶναι τόσον προφανής, ὥστε εἶναι περιττὸν νὰ τὴν ἐξάρω.

Τὰ μέτρα ἔπειτα τῆς διαρρυθμίσεως τοῦ διδακτηριακοῦ ζητή-

ματος, δι' ὧν θὰ ἀποδοθοῦν εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν τῆς Χώρας διδασκαλῆρια εὐπρεπῆ καὶ ἰδρυμένα κατὰ τοὺς κανόνες τῆς Παιδευτικῆς καὶ τῆς Ὑγιεινῆς, ἐφελκύνον τὴν εὐγνωμοσύνην πάντων ὄχι μόνον διὰ τὸν κ. Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλην τὴν Κυβέρνησιν.

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ καὶ μόνη ἡ ἐκπαιδευτικὴ αἰσιοδοξία, τὴν ὁποίαν ἐνεφύσησεν ὁ κ. Ὑπουργὸς εἰς τὰς ψυχὰς μας καὶ τὴν ὁποίαν ἠσθάνθημεν ἀκόμη βαθύτερα ἐκ τῆς ἀμέσου πρὸς αὐτὸν ἐπικοινωνίας; Δὲν ἀρκεῖ ἡ πεποίθησις, τὴν ὁποίαν ἐσηματίσαμεν, ὅτι ἡ ἀρξάμενη ἐκπαιδευτικὴ ἐργασία θὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ ὅτι καὶ τὰ ἐκ τοῦ συνεδρίου μας πορίσματα μετὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ μελέτην των θὰ ἐνσαρκωθοῦν εἰς νομοθετήματα τοῦ Κράτους;

Καὶ τώρα ἅς ἐπιτραπῆ εἰς τοὺς Ἐπιθεωρητὰς νὰ ὑποβάλουν μίαν θερμὴν παράκλησιν. Οἱ Ἐπιθεωρηταὶ δὲν ζητοῦσι τίποτε δι' ἑαυτοὺς. Ἐνόμισαν ὅμως, ὅτι ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ Συνεδρίου των εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ στρέψουν τὰς σκέψεις των πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν εὐγενῶν συνεργατῶν των, τῶν διδασκάλων, καὶ δι' ὑπομνήματος, τὸ ὁποῖον θὰ ὑποβάλουν, νὰ διατυπώσουν εὐλαβῶς τὴν παράκλησιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐκκρεμῶν προαγωγῶν των. Ἀναστρεφόμενοι διαρκῶς μετὰ τούτων οἱ Ἐπιθεωρηταὶ καὶ γνωρίζοντες τὸν πόνον των διεριμνεύουσαν τὴν μικρίαν, τὴν ὁποίαν γεννᾷ εἰς τὴν ψυχὴν των ἡ ἀναβολὴ τῶν προαγωγῶν των, τὸν μαρασμὸν, τὴν ἀπαισιοδοξίαν, τὴν ἀποκαρδίωσιν, τὴν ἰδέαν ἀκόμη τῆς ἀδικίας, καὶ κατ' ἀκολουθίαν πάντων τούτων τὴν φυγάδευσιν τῆς ψυχικῆς ἡρεμίας, ἥτις πᾶν ἄλλο εἶναι ἢ ἐποικοδομητικὴ πρὸς ἐπιτέλειαν τοῦ μεγάλου ἔργου των...

Κύριε Ὑπουργέ. Εἰς τοὺς Ἐπιθεωρητὰς δὲν ἐπέλιπε ποτὲ ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ πίστις εἰς τὸ μέγα ἔργον των, δὲν ἐμειώθη ποτὲ ἢ πρὸς τὸ καθήκον των ἀφοσίωσις. Δὲν ἀπέχεσθαι ποτὲ πρὸ

των ἀνὰ πᾶν βῆμα προφαινομένων ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ ἔργου των διοικητικῶν, ἐκπαιδευτικῶν, κοινωνικῶν ἐμποδίων.

Ἀναχωροῦντες ὅμως τώρα ἐκ τοῦ Συνεδρίου εἰς τὰς ἔδρας των φεύγουν μὲ γιγαντωμένον τὸν ἐνθουσιασμόν των, διότι ὑμεῖς ἐθεομάνετε αὐτὸν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν των μὲ τοὺς ἐμπνευσμένους λόγους σας, μὲ τὸ ὑπὲρ αὐτῶν εἰλικρινὲς ἐνδιαφέρον σας, μὲ τὴν θερμὴν ἀγάπην σας.

Λιὰ τῆς παρακολουθήσεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου μας καὶ τῆς ἐνεργοῦ εἰς τοῦτο συμμετοχῆς ὑμῶν ἐδόσατε ζωὴν εἰς αὐτὸ καὶ ἀπεδείξατε ὑμᾶς τὸν ἀληθῆ δημοκρατικὸν Ἐπουρογὸν τῆς νέας Δημοκρατίας.

Μᾶς ἐδόσατε νέαν ζωὴν, μᾶς ἐτονώσατε τὴν ψυχὴν, μᾶς ἐνεφύσησατε νέαν πνοήν, μᾶς ἐδόσατε δείγματα τῆς ἀγάπης σας. Οἱ Ἐπιθεωρηταὶ σᾶς εἶναι εὐγνωμόνες.

Μετὰ τοῦτο ὁ Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου κ. Δ. Ι. Λάμψας λέγει τὰ ἀκόλουθα:

Κύριοι Ἐπιθεωρηταὶ!

«Αἱ ἐργασίαι τοῦ συνεδρίου μας λήγουν. Ὅπως ὅλα τὰ πράγματα τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι καὶ τὸ Συνέδριόν μας δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ παρουσιάσῃ ἀρκετὰς ἀτελείας. Σπεύδω ὅμως νὰ προσθέσω ὅτι καμία ἀπὸ αὐτὰς δὲν οφείλεται εἰς τὰ μέλη του καὶ ὅτι ὅλοι προέρχονται ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς διοργανωτὰς του. Δι' αὐτὸ καὶ θεωροῦμεν καθήκον μας νὰ σᾶς ζητήσωμεν συγγνώμην δι' αὐτάς. Παρηγοροῦμεθα μόνον μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι τὰ ἐκ τοῦ λήξαντος Συνεδρίου διδάγματα θὰ μᾶς χρησιμεύσουν διὰ τὴν καλύτεραν διοργάνωσιν τῶν προσεχῶν Συνεδρίων μας. Ἄλλ' ἢ καλύτερα παρηγορία δι' ἡμᾶς εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἐπὶ τοῖς κυρίοις Ἐπιθεωρηταῖς ἐπέτυχαν πλήρως οἱ σκοποὶ τοῦ Συνεδρίου. Συνεζητήθησαν κατ' αὐτὸ θεμελιωδέστατα ζητήματα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, διε-

τυπώθησαν δὲ γνῶμαι καὶ ἐξήχθησαν πορίσματα, τὰ ὅποια θὰ χρησιμεύσουν ἐν πολλοῖς ὡς ὁδηγοὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν ἐκπαιδευτικὴν ἐργασίαν τῶν προϋσταμένων. Ἐπὶ τούτῳ τὸ Προεδρεῖον αἰσθάνεται ὑποχρέωσίν του νὰ συγχαρῆ καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ πάντας τοὺς κ. Ἐπιθεωρητάς. Τονίζω δὲ ὅπως ἰδιαίτερος αὐτὸ τὸ «πάντας», διότι τὸ Προεδρεῖον διεπίστωσε μὲ μεγάλην του χαρὰν, μὲ ἀληθινὴν συγκίνησιν, ὅτι καὶ οἱ παλαιοὶ Ἐπιθεωρηταὶ διατηροῦν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀκοίμητον τὴν φλόγα διὰ τὴν ἱερὰν ὑπόθεσιν τῆς δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ οἱ νεώτεροι ἐξ αὐτῶν, οἱ τελευταῖον εἰς τὸ Ἐπιθεωρητικὸν Σῶμα καταταχθέντες, ἀποτελοῦν ἀληθινὰ κοσμήματα αὐτοῦ. Ἀφοῦ καὶ πάλιν σᾶς συγχαρῶ καὶ σᾶς εὐχαριστήσω, σᾶς ἀπευθύνω ἐγκάρδιον συναδελφικὸν ἀποχαιρετισμὸν ἐκ μέρους τοῦ Προεδρεῖου καὶ παραχωρῶ τὸν λόγον καὶ τὴν θέσιν μου εἰς τὸν πραγματικὸν Πρόεδρον τοῦ Συνεδρίου καὶ προϋσταμένον μας, τὸν κ. Ὑπουργὸν ἐπὶ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων».

Ὁ ἐπὶ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων Ὑπουργὸς κ. Γεώργ. Παπανδρέου ἀνερχόμενος εἰς τὸ βῆμα κηρύσσει τὴν λῆξιν τοῦ Συνεδρίου διὰ τῆς ἀκολούθου προσλαλιᾶς:

Κύριοι Ἐπιθεωρηταὶ τῆς Λαϊκῆς Παιδείας.

Σᾶς εὐχαριστῶ καὶ σᾶς συγχαίρω διὰ τὴν πορείαν τοῦ Συνεδρίου σας. Ὑπῆρξε κατ' οὐσίαν τὸ πρῶτον Συνεδριὸν τῶν Ἐπιθεωρητῶν. Διότι διὰ πρώτην φορὰν ἐδόθη εὐκαιρία εἰς σᾶς τοὺς ἰδίους νὰ ἀνακοινώσετε τὰ πορίσματα τῆς πείρας σας, νὰ ἐξομολογηθῆτε τὰς ἀμφιβολίας σας, νὰ ἐπιδιώξετε τὴν ἀμοιβαίαν διαφώτισιν. Καὶ προβαίνομε εὐχαρίστως εἰς τὴν διαπίστωσιν, ὅτι τὸ Συνεδριὸν σας ἐδικαίωσε τὰς κοινὰς προσδοκίας. Ἀπεδείξατε, ὅτι εἰσθε ἄξιοι τῶν εὐθυνῶν, τὰς ὁποίας ἡ Πολιτεία σᾶς ἐνεπι-

στεύθη. Καί ἐδικαιώσατε ἀκόμη μίαν ἄλλην βαθυτέραν πεποίθησίν μου, ὅτι εὐρισκόμεθα πράγματι εἰς τὴν ἀπαρχὴν μιᾶς νέας περιόδου ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑθνους.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν τραγικὴν πολεμικὴν καὶ ἐθνικὴν περιπέτειαν, ἔπειτα ἀπὸ τὸν θλιβερώτατον ἐσωτερικὸν διχασμὸν, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον πνευματικὴν στασιμότητα, εὐρισκόμεθα σήμερον εἰς τὴν ὥραν τῆς περισυλλογῆς, ἡ ὁποία προετοιμάζει τὴν ἐξόρησιν, εἰς τὴν ὥραν τῆς νηνεμίας, ἡ ὁποία προμηνύει τὸν οὐρίον ἄνεμον.

Θὰ ἐκκινήσωμεν...

Ἀλλὰ ἡ Ἀναγέννησις, προτοῦ καταστῆ ἔργον, ἀρχίζει ὡς συνείδησις καὶ ὡς ὀρμὴ ψυχικὴ, ἐκκινεῖ ὡς πίστις. Ἐὰν πράγματι πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ τόπος μας, ἔπειτα ἀπὸ τὰς σκληρὰς του δοκιμασίας, εἰσέρχεται εἰς μίαν καλύτερευσιν, ἡ χαρμόσυνος αὐτὴ πεποίθησις θὰ πολλαπλασιάσῃ τὰς ἀτομικὰς δυνάμεις, ἡ αὔρα τῆς αἰσιοδοξίας θὰ γονιμοποιήσῃ τὰς ψυχὰς καὶ τὰ πνεύματα καὶ τοιοῦτοτρόπως θὰ ἀρχίσῃ, διὰ νὰ γενικευθῆ κατόπιν, ἡ δημιουργία.

Εἶπεν εἰς ἐξ ὑμῶν, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου, τὸ ἔργον τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, εἶνε ἔργον ἀποστόλου. Εἶπεν ὀλόκληρον τὴν ἀλήθειαν. Ὁ κύριος προορισμὸς τοῦ σχολείου καὶ ἰδίως τοῦ λαϊκοῦ εἶναι ἡ τόνωσις τῶν ψυχῶν καὶ τῶν συνειδήσεων, ἡ δημιουργία εὐγενοῦς, ἀνωτέρου φρονήματος. Ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ δημιουργηθῆ τὸ ἀνώτερον φρόνημα οὔτε εἰς τὴν μικρὰν κοινωνίαν τῶν μαθητῶν, οὔτε εἰς τὴν μεγάλην κοινωνίαν τῶν γονέων, χω-

ρίς νὰ πάλλεται εἰς τὰς ψυχὰς τῶν λειτουργῶν τῆς ἐκ-
παιδεύσεως, χωρὶς νὰ πηγάζῃ ἀπὸ τὸ περίσσειμα τῆς καρ-
δίας των. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν πίστιν, σημασίαν ἔχει καὶ διὰ
τὸν διδάσκαλον καὶ διὰ τὸν μαθητὴν ἢ αὐτενέργεια
τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ ἐπίσης ἢ γνῶσις, ἢ θετικὴ καὶ βα-
θεῖα γνῶσις. Ἦκουσα τὰς μεγάλας σας ἀνησυχίας διὰ
τὴν μέθοδον. Μὴ τὴν ὑπερτιμᾶτε. Ἡ Παιδαγωγικὴ φαί-
νεται νὰ εἶναι ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῶν πειραματισμῶν καὶ
τῶν ἀναζητήσεων. Βασισθῆτε πρὸ παντὸς εἰς τὴν πειρᾶν
σας καὶ προσλαμβάνετε ἐκ τῶν νέων θεωριῶν μόνον, ὅ,τι
ἢ πρᾶξις, ὁ μέγας διδάσκαλος, ἀποδεικνύει χρήσιμον.

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν δὲν δυνάμεθα δυστυχῶς
νὰ ἀναγγείλωμεν σήμερον, ὅτι ἡ κατάστασις τῆς λαϊκῆς
παιδείας εἶνε ἐξαιρετος. Δυνάμεθα ὅμως καὶ ὀφείλομεν
νὰ τὸν βεβαιώσωμεν, ὅτι προσπαθοῦμεν νὰ τὴν βελ-
τιώσωμεν.

Διὰ νὰ ἐκπληρώσετε τὴν βαρεῖαν αὐτὴν καὶ κοινὴν
ὑπόσχεσιν, πορευθῆτε εἰς τὰς ἐπαρχίας σας καὶ πολλα-
πλασιάσατε, ὅσον δύνασθε, τὰς προσπαθείας σας.

Γενῆτε ὁδηγοὶ καὶ ἐμπυχωταί. Φιλοδοξήσατε νὰ γί-
νετε πρωτοπόροι τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως.
Ἡ Ὁραία ὑπόθεσις εἶνε ἡ Ἑλλάς, διὰ νὰ τὴν ὑπε-
ρετήσωμεν...

(Παρατεταμένα χειροκροτήματα ὑποδέχονται τὸν λόγον τοῦ
κ. Ὑπουργοῦ).

Ἐπιθεωρητοῦ Γόρτυνος κ. Τρ. Παπαθανασίου . . .	120
» » Ἐδρουτανίας κ. Κ. Δραγώτη . . .	121
» » Χαλκίδος κ. Γ. Ἀραβώση . . .	122
» » Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Π. Μπέλλα . . .	123
» » Ῥεθύμνης κ. Ἰ. Φωτίου . . .	123
» » Καλαβρύτων κ. Κ. Μπακανάκη . . .	124
» » Λαρίσης κ. Ἰ. Καλλιγᾶ . . .	124
» » Ἐδρουτανίας κ. Κ. Δραγώτη . . .	125
» » Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Π. Μπέλλα . . .	125
» » Ῥεθύμνης κ. Ἰ. Φωτίου . . .	128
» » Καβάλλας κ. Κ. Λαγονιμιτζάκη . . .	131
» » Ἡρακλείου κ. Ι. Σταυρακάκη . . .	132
» » Ἐδέσσης κ. Σ. Πίσπερη . . .	133
» » Τρικιάλων κ. Σ. Μενταύλου . . .	134
» » Φωκίδος κ. Θ. Παπαβασιλείου . . .	134
» » Ἡρακλείου κ. Ι. Σταυρακάκη . . .	135
» » Καλαβρύτων κ. Κ. Μπακανάκη . . .	135
» » Ζαγορίου κ. Π. Ταμπακοπούλου . . .	136
» » Παραμυθίας κ. Π. Παυλοῦρου . . .	141
» » Λαρίσης κ. Ι. Καλλιγᾶ . . .	143
» » Ἰωαννίνων κ. Γ. Σπετσίερη . . .	143
» » Γόρτυνος κ. Τρ. Παπαθανασίου . . .	144
» » Ἐδρουτανίας κ. Κ. Δραγώτη . . .	145
» » Ἀγρινίου κ. Ι. Δρομάζου . . .	147
» » Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Π. Μπέλλα . . .	149
» » Λαρίσης κ. Ι. Καλλιγᾶ . . .	149
» » Σφακίων κ. Σ. Κυριακίδη . . .	149
» » Γόρτυνος κ. Τρ. Παπαθανασίου . . .	150
» » Ἰωαννίνων κ. Ι. Σπετσίερη . . .	152

Ὁμιλία τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Κοζάνης κ. Μ. Σταβάρα . . .	153
» » Καβάλλας κ. Κ. Λαγουμιτζάκη . . .	153
» » Γόρτυνος κ. Τρ. Παπαθανασίου . . .	155
» » Καλαβρύτων κ. Κ. Μπακανάκη . . .	158
» » Ἡρακλείου κ. Ι. Σταυρακάκη . . .	160
» » Ἰωαννίνων κ. Γ. Σπετσιέρη . . .	161
» » Φωκίδος κ. Θ. Παπαβασιλείου . . .	161
» » Ἐλασσόνοσ κ. Κ. Ἀντωνίου . . .	162
2. Ἡ δευτέρα συνεδρία μὲ θέμα πρὸς συζήτησιν: «Ποῖαι τροποποιήσεις πρέπει νὰ γίνουιν εἰς τὸ Ἀναλυτικὸν καὶ Ὁρολόγιον Πρόγραμμα τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου» . . .	164
Εἰσήγησις τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Κομοτηνῆς κ. Σ. Βασιλικοπούλου . . .	165
» » Χίου κ. Κ. Κωνσταντινίδου . . .	219
» » Κορινθίας κ. Β. Παπαγεωργίου . . .	246
Ὁμιλία » Φιλιατῶν κ. Ι. Φωτοπούλου . . .	251
» » Λέσβου κ. Ι. Καπερνάρου . . .	252
» » Χανίων κ. Ι. Ζαγοριανάκου . . .	252
» » Γόρτυνος κ. Τ. Παπαθανασίου . . .	254
» » Μαντινείας κ. Κ. Μιχαηλίδου . . .	255
» » Κοζάνης κ. Μ. Σταβάρα . . .	257
» » Σερρῶν κ. Β. Οἰκονομίδου . . .	258
» » Ἡρακλείου κ. Ι. Σταυρακάκη . . .	260
» » Λαρίσης κ. Ι. Καλλιγᾶ . . .	268
» » Ἰωαννίνων κ. Γ. Σπετσιέρη . . .	268
» » Τρικκάλων κ. Σ. Μενταύλου . . .	271
» » Μεσολογγίου κ. Γ. Σπερνοβασίλη . . .	272
» » Σύρου κ. Φ. Ματαράγκα . . .	275
» » Θεσσαλονίκης κ. Π. Μπατσούτα . . .	277
» » Καβάλλας κ. Κ. Λαγουμιτζάκη . . .	228

	Σελίς
Ὁμιλία τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Κιλκίς κ. Α. Γεραντώνη . . .	280
Ἐδέσσης κ. Σ. Πίσπερη . . .	287
Ἀγρινίου κ. Ἰ. Δρομάζου . . .	288
Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Π. Μπέλκα . . .	292
Ἐλασσόνος κ. Κ. Ἀντωνίου . . .	294
Φθιώτιδος κ. Α. Χαραλαμποπούλου . . .	298
Ἀθηνῶν κ. Δ. Ζαφειρακοπούλου . . .	301
3. Ἡ τρίτη συνεδρία μὲ θέμα πρὸς συζήτησιν: «Ἡ προσή- κουσα λειτουργία τοῦ μονοταξίου δημοτ. σχολείου» . . .	304
Εἰσήγησις τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Πατρῶν κ. Ἡλ. Βλάχου . . .	305
Μεσσηνίας κ. Ζ. Καπερνάρου . . .	328
Ὁμιλία τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ἀγρινίου κ. Ἰ. Δρομάζου . . .	342
Παραμυθίας κ. Π. Παυλοῦρου . . .	348
Σύρου κ. Φ. Ματαράγκα . . .	349
Σερρῶν κ. Β. Οἰκονομίδου . . .	353
Φιλιππῶν κ. Ι. Φωτοπούλου . . .	354
Λαγκαδᾶ κ. Γ. Κοκκίνη . . .	356
Σφακίων κ. Σ. Κυριακίδου . . .	362
Χαλκίδος κ. Γ. Ἀραβώση . . .	364
Ἰωαννίνων κ. Γ. Σπετσιέρη . . .	366
Μεσολογγίου κ. Γ. Σπερνοβασίλη . . .	369
Χανίων κ. Ι. Ζαγοριανάκου . . .	374
Ἡλείας κ. Π. Στεφανάνκου . . .	376
Τρικάλων κ. Σ. Μενταύλου . . .	377
Κορινθίας κ. Β. Παπαγεωργίου . . .	379
Ῥεθύμνης κ. Ἰ. Φωτίου . . .	381
Γόρτυνος κ. Τ. Παπαθανασίου . . .	383
Φωκίδος κ. Θ. Παπαβασιλείου . . .	384
Φλωρίνης κ. Ἀ. Γιούρτση . . .	386
~604	

Ὁμιλία τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Καβάλλας κ. Κ. Λαγουμιτζάκη . . .	388
» » » » Ἡρακλείου κ. Ι. Σταυρακάκη . . .	389
» » » » Χίου κ. Κ. Κωνσταντινίδου . . .	390
» » » » Κιλκίς κ. Ἀ. Γεραντώνη . . .	395
» » » » Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Π. Μπέλλα . . .	399
» » » » Ἐλασσόνας κ. Κ. Ἀντωνίου . . .	403
4. Ἡ τετάρτη συνεδρία μὲ θέμα πρὸς συζήτησιν: «Ἡ προσέγκουσα μετεκπαιδευσις τῶν δημοδιδασκάλων, ἰδίᾳ τῶν πτυχίουχόν»	408
Εἰσήγησις τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Λαρίσης κ. Ι. Καλλιγᾶ . . .	408
» » » » Ἐάνθης κ. Γ. Μπούρα . . .	418
Ὁμιλία	
» » » » Εἰδουτανίας κ. Κ. Δραγώτη . . .	426
» » » » Μαγνησίας κ. Ν. Δέπου . . .	430
» » » » Σύρου κ. Φ. Ματαράγκα . . .	432
» » » » Κορινθίας κ. Β. Παπαγεωργίου . . .	435
» » » » Παραμυθίας κ. Π. Παυλούρου . . .	436
» » » » Γόρτυνος κ. Τ. Παπαθανασίου . . .	440
» » » » Καβάλλας κ. Κ. Λαγουμιτζάκη . . .	442
» » » » Ἀθηνῶν κ. Δ. Ζαφειρακοπούλου . . .	445
» » » » Ἐδέσσης κ. Σ. Πίσπερη . . .	445
» » » » Κομοτινῆς κ. Σ. Βασιλικοπούλου . . .	446
» » » » Τρικκάλων κ. Σ. Μενταύλου . . .	452
» » » » Χίου κ. Κ. Κωνσταντινίδου . . .	455
» » » » Σερρών κ. Β. Οἰκονομίδου . . .	458
» » » » Κοζάνης κ. Μ. Σταβάρα . . .	458
» » » » Ζαγορίου κ. Π. Ταμπακοπούλου . . .	459
» » » » Κιλκίς κ. Ἀ. Γεραντώνη . . .	465
» » » » Ἰωαννίνων κ. Γ. Σπετσειῆρη . . .	468
» » » » Ἀργαίου κ. Ἰ. Δρομάζου . . .	470

Ὁμιλία τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Φιλατῶν κ. Ἰ. Φωτοπούλου . . .	472
» » Πατρῶν κ. Ἡλ. Βλάχου . . .	474
» » Φωκίδος κ. Θ. Παπαβασιλείου . . .	476
» » Χανίων κ. Ἰ. Ζαγοριανάκου . . .	477
» » Μαντινείας κ. Κ. Μιχαηλίδου . . .	479
5. Ἡ πέμπτη συνεδρία μὲ θέμα πρὸς συζήτησιν: «Τὰ ἐπι- βαλλόμενα ἐκ τῆς καθιερωθείσης μεικτῆς φοιτήσεως διοικητικά, παιδονομικά καὶ διδακτικά μέτρα» . . .	486
Εἰσήγησις τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Εὐρυτανίας κ. Κ. Δραγώτη . . .	486
» » Ἡρακλείου κ. Ἰ. Σταυρακῆ . . .	504
Ὁμιλία τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ἡλείας κ. Π. Στεφανάκου . . .	516
» » Κομοτηνῆς κ. Σ. Βασιλικοπούλου . . .	518
» » Φλωρίνης κ. Ἀ. Γιούρτση . . .	521
» » Χανίων κ. Ἰ. Ζαγοριανάκου . . .	524
» » Λαρίσης κ. Ἰ. Καλλιγᾶ . . .	525
» » Σάμου κ. Ἀ. Στυλιανοπούλου . . .	525
» » Παραμυθίας κ. Π. Παυλούρου . . .	526
» » Σφακίων κ. Σ. Κυριακίδου . . .	527
» » Θεσσαλονίκης κ. Π. Μπατσούτα . . .	528
» » Χαλκίδος κ. Γ. Ἀραβώση . . .	530
» » Γόρτυνος κ. Τ. Παπαθανασίου . . .	533
» » Χίου κ. Κ. Κωνσταντινίδου . . .	534
» » Ἰωαννίνων κ. Γ. Σπεισιέρη . . .	538
» » Ἀρπινίου κ. Ἰ. Δρομάζου . . .	540
» » Ἀθηνῶν κ. Δ. Ζαφειρακοπούλου . . .	542
» » Καβάλλας κ. Κ. Λαγουμιτζᾶκη . . .	544
» » Κοζάνης κ. Μ. Σταβάρα . . .	546
» » Φωκίδος κ. Θ. Παπαβασιλείου . . .	547
» » Γρεβενῶν κ. Π. Πύρζα . . .	548
» » Ἐλασσόνης κ. Κ. Ἀντωνίου . . .	549

594	τη λήξει των εργασιών του Συνεδρίου	594
595	Ἀποχαιρετιστήριος προσφώνησις τοῦ Προέδρου τοῦ Συνεδρίου κ. Δ. Ι. Λάμψα	595
596	Ἀποχαιρετιστήριος προσφώνησις τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Γ. Παπαδόπουλου	596
597	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Γ. Παπαδόπουλου	597
598	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	598
599	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	599
600	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	600
601	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	601
602	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	602
603	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	603
604	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	604
605	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	605
606	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	606
607	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	607
608	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	608
609	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	609
610	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	610
611	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	611
612	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	612
613	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	613
614	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	614
615	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	615
616	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	616
617	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	617
618	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	618
619	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	619
620	Ὁμιλία τοῦ Ἐπισκόπου Ἑλλάδος κ. Γ. Παπαδόπουλου	620